Marcel D. Popa • Horia C. Matei

mică enciclopedie de ISTORIE UNIVERSALĂ

editura
ştiinţifică şi enciclopedică
Bucureşti, 1983

CUPRINS

CUVÎNT ÎNAINTE

Rod al unor îndelungate și stăruitoare eforturi, *Mica enciclopedie de istorie universală* este un instrument de lucru pe care îl punem la îndemîna celor interesați să afle evenimentele memorabile din istoria statelor, precum și pe deținătorii puterii executive supreme (șefi de stat și de guvern), începînd din cele mai vechi timpuri pînă la 1 ian. 1982 *. Ea se adresează nu numai specialistului, ci și marelui public, tot mai implicat astăzi în făurirea istoriei și deci dornic de a cunoaște realitățile statale și politice ale istoriei în devenirea lor, lucrarea oferindu-i un prim contact cu ceea ce apare mai spectaculos în istoria omenirii — scena politică a vieții statale, din care am ales succesiunea puterii, înfățișînd în același timp și cadrul general în care ea s-a desfășurat. Specialiștilor le oferim un instrument de lucru rapid și sigur, în care se află adunați laolaltă toți acei care, glorios sau doar accidental, au fost protagoniștii vieții politice și de stat la un moment dat.

Opțiunea pentru alcătuirea unui asemenea instrument de lucru, într-o perioadă în care istoriei de „tip evenimențial", factologic, îi sînt preferate sintezele cuprinzătoare, unde evenimentele istorice sînt analizate și interpretate în diversele lor conexiuni economice, sociale, politice și culturale, a fost determinată,

* În *addenda* au fost cuprinse modificările care au intervenit în perioada 1 ian.—31 dec. 1982

în primul rînd, de absența din bibliografia de specialitate românească a acestui gen de lucrare *.

Concepută în două mari secțiuni, ea cuprinde în prima parte, în ordine alfabetică, cele 169 state independente ale lumii contemporane, la fiecare dintre ele fiind consemnate informații cu caracter general enciclopedic, o scurtă sinteză privind evoluția istorică, urmate în final de liste ce înglobează pe toți cei care au deținut funcțiile supreme de conducere în stat (în marea majoritate a cazurilor din momentul proclamării independenței).

Partea a doua a lucrării grupează peste 150 de state și dinastii din trecut (lumea antică, medievală și modernă), ordonate tot pe baza criteriului alfabetic, fiecare dintre ele avînd la început o prezentare istorico-geografică, urmată, de asemenea, de succesiunea cronologică a deținătorilor puterii executive; spre deosebire de partea întîi, aici cadrul informației istorice a fost extins, menționîndu-se acele evenimente care, prin consecințele lor, au determinat modificări de ordin teritorial, explicații asupra modului în care s-a efectuat transferul puterii de la un cap încoronat la altul, schimbarea de dinastii, împărțirea succesiunii, pretendenții, regențele ș.a.

Întocmirea lucrării de față a fost o întreprindere deosebit de anevoioasă, autorii confruntîndu-se pe parcursul elaborării cu numeroase dificultăți, începînd cu cele de documentare (depistarea și posibilitatea de a consulta cele mai valoroase și mai recente lucrări de referință dintr-o imensă bibliografie) și încheind cu asigurarea unui sistem unitar în tratarea imensului material adunat.

După cum este știut, începînd din antichitate pe teritoriul statelor actuale au existat diferite formații statale; unele dintre ele au avut o întindere relativ redusă, altele, cum au fost marile imperii, au inclus în hotarele

* Dintre istoricii români care au abordat acest domeniu menționăm pe A. Sacerdoțeanu, I. Ionașcu, M. Guboglu, Fr. Pall, M. Mehmed (vezi bibliografia din finalul lucrării)

lor uriașe spații geografice, inclusiv numeroasele neamuri ce le populau; și unele și altele au avut o existență mai mult sau mai puțin durabilă, iar cu timpul, s-a ajuns la actuala configurație politico-statală. Dificultatea pe care am întîmpinat-o în momentul definitivării ordonării materialului a fost aceea a modului în care urmau să figureze în lucrare formațiile statale ce-au existat de-a lungul secolelor pe teritoriul statelor contemporane. Uneori, ca de ex. la Birmania, Coreea, România, Marea Britanie, Iugoslavia ș.a., am tratat toate creațiile statale care s-au constituit în hotarele țărilor respective în prima secțiune a lucrării. De cele mai multe ori însă, cum ar fi cazul statelor germane, indiene, italiene, franceze ș.a., informația despre acestea a fost inserată în partea a doua. De ex.: pe teritoriul actualei Republici Italiene, a cărei unitate statală s-a realizat la mijlocul secolului trecut, s-au constituit și au ființat, succesiv sau concomitent, Imperiul roman, regatele ostrogoților și longobarzilor, republicile Genova și Veneția, ducatul Milanului, Savoia, Sardinia ș.a. Toate acestea nu se vor regăsi subsumate la *Italia*, ci figurează de-sine-stătător în secțiunea a doua. Pentru a-i ușura cititorului orientarea în asemenea situații și a-i permite să facă o permanentă legătură între state, atunci cînd a fost cazul am folosit trimiterile (indicate prin *vezi* sau prin semnul ↑ = săgeată verticală).

O altă problemă care a stat în atenția noastră a constituit-o alegerea celei mai adecvate modalități de transliterare a numelor de persoane și a denumirilor geografice. Dacă pentru zona latinofonă s-a respectat ortografia originară (adăugînd, după caz, varianta încetățenită în limba română), pentru celelalte grafii s-a căutat realizarea cît mai unitară a transliterării, conform normelor preconizate de *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*, iar în situațiile în care acestea s-au dovedit insuficiente, am apelat la lucrări normative străine de mare tradiție. Pentru denumirile geografice s-a indicat transliterarea din *The World Atlas* și anexa sa *Index of Geographical*

Names, iar pentru localitățile azi dispărute sau cu nume schimbat s-a folosit *Grosser historischer Weltatlas*, precum și *Webster's New Geographical Dictionary*.

Precizăm că în prima secțiune a lucrării acei primminiștri ale căror nume apar în lucrare cu litere cursive au condus succesiv două sau mai multe cabinete; de asemenea, în cazul statelor membre în Commonwealth, la șefii de stat nu este menționată regina Marii Britanii, ci reprezentantul ei, guvernatorul-general.

Lucrare de pionierat în literatura noastră, *Mica enciclopedie de istorie universală* nu este lipsită de imperfecțiuni, realitate de care autorii sînt cei dintîi conștienți. Sperăm însă că strădaniile noastre în elaborarea ei, investigarea minuțioasă a celor mai diverse tipuri de instrumente de lucru, sinteze naționale sau istorii universale, prezentate selectiv în bibliografia volumului, vor putea conduce la rezultate ce nu vor dezamăgi așteptările cititorilor, ale căror critici și observații vor fi binevenite în vederea unei eventuale noi și îmbunătățite ediții.

AUTORII

LISTA ABREVIERILOR

ad-tiv	= administrativ	iun.	= iunie
afl.	= afluent	î.e.n.	= înaintea erei noastre
antic.	= antichitate	loc.	= locuitor
apr.	= aprilie	milen.	= mileniu
arh.	= arhipelag	N	= nord
aug.	= august	n.	= născut
cca	= circa	nov.	= noiembrie
dec.	= decembrie	Oc.	= ocean
E	= est	oct.	= octombrie
ec.	= economie, economic	P.	= partid
e.n.	= era noastră	pen.	= peninsulă
ev. med.	= evul mediu	pop.	= populaţie
f.	= fondat	prov.	= provincie
febr.	= februarie	reg.	= regiune
h	= oră	S	= sud
ian.	= ianuarie	sec.	= secol
Imp.	= Imperiu	sept.	= septembrie
ind.	= industrie, industrial	terit.	= teritoriu
ins.	= insulă	V	= vest
iul.	= iulie		

PARTEA I

STATELE INDEPENDENTE ALE LUMII CONTEMPORANE

AFGHANISTAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Democratică Afghanistan **Situare:** În partea central-sudică a Asiei. **Vecini:** U.R.S.S., R.P. Chineză, India, Pakistan, Iran. **Suprafaţa:** 647 497 km². **Populaţia:** 15 500 000 loc. **Capitala:** Kabul. **Limbă oficială:** afghana (paştu) şi persana (dari). **Cult:** islamism (98% ; 9/10 musulmani suniţi, restul şiiţi). **PNB/loc:** 170 $.

ISTORIA

Populat de triburi iraniene la 1200 î.e.n., stăpînit apoi de perşi, greci, kuşani, †parţi, †sasanizi, heftaliţi, terit. **A.**, zonă de tranzit între Asia Centrală şi India, este cucerit la 652 de arabi, care îşi impun cultura şi religia. Inclus iniţial în Califatul arab, **A.** face apoi parte (sec. 9—10) din statul Tahirizilor, Safarizilor, †Samanizilorp, entru a deveni în sec. 10—12 nucleul statului †Ghaznavizilor apoi al †Ghurizilor. În sec. 13—14, **A.** cunoaşte pustiitoare invazii mongole (Ginghis Han, Timur Lenk), apoi, în sec. 16—17, este împărţit între Persia şi Imp. Marilor Moghuli. Statul afghan independent ia naştere la mijlocul sec. 18 în timpul domniei lui Ahmad Şah (1747—73) care cucereşte şi Kashmirul, Punjabul, Belucistanul, unele părţi din Uzbekistan şi Tadjikistan. Slăbirea autorităţii centrale, pierderea, la începutul sec. 19, a cuceririlor din Iran şi din NV Indiei fac ca **A.** să devină o ţintă a tendinţelor expansioniste ale Persiei, Marii Britanii şi Rusiei. În ciuda rezistenţei eroice a poporului afghan din timpul războaielor afghano-engleze (1839—42 şi 1878—80), Marea Britanie îşi instaurează în 1880 protectoratul asupra **A.** În 1893 este fixată, pe baza acordului anglo-afghan, graniţa de E a **A.** („Linia Durand"). La 28 febr. 1919, **A.** îşi proclamă independenţa, respinge intervenţia militară engleză (mai—iun. 1919), obţine prin Tratatul de la Rawalpindi (9 aug. 1919) recunoaşterea oficială a neatîrnării şi păşeşte lent în următoarele decenii pe calea modernizării vieţii sociale şi politice (Constituţiile din 1923, 1931, 1964). La 17 mart. 1973 regele Muhammad Zahir Şah (1933—73) este înlăturat, monarhia abolită, iar **A.** se proclamă republică. Muhammad Daud (vărul fostului suveran şi prim-ministru între 1953 şi 1963) devine preşedinte al statului. În timpul loviturii de stat revoluţionare din 27 apr. 1978 preşedintele Daud îşi pierde viaţa, iar puterea este preluată de Consiliul Democratic Republican Revoluţionar, condus de Nur Muhammad Taraki care proclamă **A.** republică democratică şi adoptă o serie de măsuri progresiste. La 16 sept. 1979, Nur Muhammad Taraki este înlăturat, secretar general al C.C. al P. Democratic al Poporului (f. 1965) şi preşedinte al ţării devenind Hafiz Ullah Amin. La 27 dec. 1979, Hafiz Ullah Amin este înlăturat de la putere, judecat şi executat; Babrak Karmal devine şef al partidului şi statului. La 28 dec. 1979, într-o declaraţie a noilor autorităţi, se precizează că „Guvernul Afghanistanului, avînd în vedere amestecul continuu şi tot mai clar şi provocările duşmanilor externi ai ţării şi în scopul apărării cuceririlor revoluţiei din aprilie 1978, a integrităţii teritoriale, a indepen-

denței naționale și al menținerii păcii și securității, în baza tratatului de prietenie, bună vecinătate și colaborare din 5 dec. 1978, a adresat URSS cererea insistentă de a-i acorda de urgență ajutor politic, moral, economic, inclusiv ajutor militar. Guvernul Uniunii Sovietice a satisfăcut cererea părții afghane".

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Suverani

DINASTIA DURRANI (sau SADOZAIJ)

1747 — 1773, Ahmad Şah
1773 — 1793, Timur Şah
1793 — 1800, Zaman Şah
1800 — 1803, *1809 — 1818*, Mahmud Şah (rămîne conducător în Herat pînă la moarte, 1829)
1803 — 1809, *1839 — 1842*, Şah Şudja al-Mulk
— între 1818 şi 1839, mai mulţi conducători, printre care Ali Şah
1842, Fath Djang

DINASTIA BARAKZAY (sau MUHAMMADZAY)

1826 (1835) — 1839, *1842 — 1863*, Dost Muhammad Khan
1863 — 1866, *1868/1869 — 1879*, Şir Ali Khan
1866 — 1867, Muhammad Afdal Khan
1867 — 1868, Muhammad Azam Khan
febr./mart. — 24 dec. 1879, Muhammad Yakub Khan
1879 — 1880, Musa Khan
1880 — 1881, Ayyub Khan
1881 — 1901, Abd ar. Rahman Khan
1901 — 1919, Habib-Allah (Habibullah) Khan
1919 — 1929, Aman-Allah (Amanullah) Khan
14 — 17 ian. 1929, Inayat-Allah (Inayatullah) Khan
— 17 ian.— 17 oct. 1929, Habibullah Khan (pe numele adevărat Bacca-i Sakaw), uzurpator
1929 — 1933, Muhammad Nadir Şah
1933 — 1973, Muhammad Zahir Şah

Preşedinţi

18 iul. 1973 — 27 apr. 1978, general Muhammad Daud Khan
27 apr. 1978 — 16 sept. 1979, Nur Muhammad Taraki
16 sept. — 27 dec. 1979, Hafiz Ullah Amin
din 27 dec. 1979, Babrak Karmal

Prim-miniştri

14 nov. 1929 — mai 1946, Sardar Muhammad Haşim Khan
mai 1946 — 6 sept. 1953, Şah Mahmud Khan Gazi
20 sept. 1953 — 10 mart. 1963, Muhammad Daud Khan
10 mart. 1963 — 29 oct. 1965, *Muhammad Yusuf**
30 oct. 1965 — 11 oct. 1967, Muhammad Haşim Maiwandwal
1 nov. 1967 — 17 mai 1971, *Nur Ahmed Etemadi*
9 iun. 1971 — 6 dec. 1972, Şarifi Abdul Zahir
12 dec. 1972 — 17 iul. 1973, Muhammad Musa Şafik
— între 17 iul. 1973 şi 27 mart. 1979 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte
27 mart. — 27 dec. 1979, Hafiz Ullah Amin
— între 27 dec. 1979 şi 11 iun. 1981 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte
din 11 iun. 1981, Sultan Ali Kiştmand

---

* Acei prim-miniştri, ale căror nume apar în lucrare cu litere cursive, au condus două sau mai multe cabinete succesiv

AFRICA DE SUD

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Africa de Sud. **Situarea:** în S Africii **Vecinii:** Namibia, Botswana, Zimbabwe, Mozambic, Swaziland, Oc. Indian și Oc. Atlantic, Lesotho. **Suprafața:** 1 221 037 km². **Populația:** 29 280 000 loc. **Capitale:** Pretoria (sediul guvernului) și Cape Town (sediul parlamentului). **Limbi oficiale:** afrikaans și engleza. **Culte:** creștinism (65%; luterani, catolici, anglicani), animism (25%), hinduism (3%). **PNB/loc.:** 1 720 $.

ISTORIA

Boșimani și hotentoți populează în antic. terit. **A.S.** Triburi bantu pătrund în sec. 10—16 din reg. fl. Zambezi spre S, deplasînd spre SE sau asimilînd autohtonii întîlniți. Portughezul Bartolomeo Diaz este primul european care atinge Capul Bunei Speranțe (1488). În 1652, Jan van Riebeeck întemeiază, în numele Companiei Olandeze a Indiilor Orientale, viitorul oraș Kaapstaad (Cape Town), punînd bazele colonizării olandeze. În sec. următor, în reg. Cape Town se stabilesc imigranții europeni (olandezi, germani, hughenoți francezi), desemnați ulterior sub numele generic de buri. Marea Britanie ocupă în 1806 Colonia Capului. Nemulțumiți de măsurile administrației engleze, burii părăsesc din 1836 Colonia Capului, migrînd spre N („Marele trek") înfrîng rezistența triburilor zuluse conduse de Dingaan și întemeiază statul Natal (1839); anexarea acestuia de către Marea Britanie (1843) determină o nouă migrație a burilor spre NV, unde întemeiază republicile Transvaal (1852) și Orange (1854). În urma războiului anglo-bur (1899—1902) republicile bure sînt transformate în colonie britanică. La 31 mai 1910 Marea Britanie unește Colonia Capului, Natal, Orange și Transvaal, proclamînd dominionul Uniunea Sud-Africană (din 1934, potrivit statutului de la Westminster, stat suveran în cadrul Commonwealthului). Acesta participă, alături de Marea Britanie, la cele două războaie mondiale; în urma primului război mondial, obține, în 1920, mandat de administrare din partea Ligii Națiunilor (din 1946 a ONU) asupra fostei Africi Germane de Sud-Vest (azi Namibia). Adunarea Generală a ONU a cerut în 1961 retragerea trupelor sud-africane din Namibia, iar în 1966 a hotărît să treacă Namibia sub administrarea directă a ONU, decizii ignorate pînă în prezent de **A.S.** Între cele două războaie mondiale populația minoritară albă pune bazele politicii de apartheid, dezvoltată după 1945 și condamnată în repetate rînduri de ONU, OUA și de opinia publică internațională. La 31 mai 1961 este proclamată **R.A.S.**, care se retrage din Commonwealth. Adunarea Generală a ONU a hotărît, la 12 nov. 1974, să suspende participarea delegației autorităților de la Pretoria la lucrările sale, ca urmare a politicii de apartheid și a ignorării rezoluțiilor ONU prin care s-a cerut, în repetate rînduri, să se pună capăt acestei politici. Izolarea **R.A.S.** s-a accentuat după destrămarea sistemului colonial portughez (1975) și a proclamării independenței Republicii Zimbabwe (1980).

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernatori-generali

1910 — 1914, Herbert, viconte Gladstone
1914 — 1920, Sydney, conte Buxton
1920 — 1924, Arthur, duce de Connaught
1924 — 1931, Alexander Cambridge, conte de Athlone

1931 — 1937, George Herbert Hyde Villiers, conte de Clarendon
1937 — 1942, Sir Patrick Duncan
2 nov. 1942—31 dec. 1945, Nicolaas Jacobus de Wet, administrator
1 ian. 1946 — 31 dec. 1950, Gideon Brand van Zyl
1 ian. 1951 — 11 ian. 1960, Ernest George Jansen
26 nov.—7 dec. 1959, Lucas Cornelius Steyn, administrator
12 ian. 1960 — 30 mai 1961, Charles Robberts Swart
— la 31 mai 1961, s-a proclamat republica; retragerea din Commonwealth

Preşedinţi

31 mai 1961 — 31 mai 1967, Charles Robberts Swart
— între 1 iun. 1967 şi 10 apr. 1968, funcţia de preşedinte a fost deţinută de Jozua François (Tom) Naudi, ca urmare a morţii preşedintelui ales, Theophilus Ebenhaezar Dönges, înainte de a prelua mandatul
10 apr. 1968 — 9 apr. 1975, Jacobus Johannes Fouché
19 apr. 1975 — 21 aug. 1978, Nicolaas D. Diedrichs
29 sept. 1978 — 4 iun. 1979, Balthasar Johannes Vorster
din 19 iun. 1979, Marais Viljoen

Preşedinţi ai Consiliului de Miniştri

31 mai/15 sept. 1910 — 28 aug. 1919, Louis Botha
3 sept. 1919 — 23 iun. 1924, Jan Christiaan Smuts
30 iun. 1924 — 6 sept. 1939, James Barry Munnick Hertzog
6 sept. 1939 — 28 mai 1948, Jan Christiaan Smuts
4 iun. 1948 — 30 nov. 1954, Daniel François Malan
2 dec. 1954 — 23 aug. 1958, Johannes Gerardus Strydom
2 sept. 1958 — 6 sept. 1966, Hendrik Frensch Verwoerd
13 sept. 1966 — 20 sept. 1978, Balthasar Johannes Vorster
din 28 sept. 1978, Pieter Willem Botha

ALBANIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Socialistă Albania. **Situarea:** în NV Pen. Balcanice. **Vecini:** R.S.F. Iugoslavia, Grecia, Marea Adriatică şi Marea Ionică. **Suprafaţa:** 28 748 km². **Populaţia:** 2 734 000 loc. **Capitala:** Tirana. **Limba oficială:** albaneza. **PNB/loc.:** 840 $.

ISTORIA

Locuit în antic. de triburi ilirice şi trace, terit. **A.** face parte între 167 î.e.n. şi 395 e.n. din Imperiul roman, apoi, timp de 9 sec., din Imp. bizantin. Primele state feudale albaneze iau fiinţă în sec.12—14. Expansiunii Imp. otoman, începută în 1389, poporul albanez îi opune o dîrză rezistenţă care în anii 1443—68 cunoaşte apogeul sub Gjergj Kastrioti (Skanderbeg). După căderea oraşelor Krujë şi Shkodër (1478—79), **A.** devine pentru mai mult de 4 sec. prov. a Imp. otoman, situaţie care frînează dezvoltarea poporului albanez. În urma răscoalelor antiotomane din anii 1908—12, în cursul primului război balcanic, la 28 nov. 1912, Congresul Naţional Albanez

de la Vlorë proclamă independenţa ţării. La 21 ian. 1925 **A.** se proclamă republică. Puterea este preluată în 1925 de Ahmed Zogu care, trei ani mai tîrziu, se proclamă rege sub numele de Zogu I (1928 — 39). La 7 apr. 1939, **A.** este atacată de Italia fascistă şi, în ciuda rezistenţei populare, este ocupată în cursul aceleiaşi luni. Sub conducerea P. Comunist din **A.**, creat la 8 nov. 1941 (secretar general, din 1943, Enver Hodja), poporul albanez se ridică la luptă împotriva ocupaţiei străine (italiene, din 1943 germane). Crearea Frontului de Eliberare Naţională la Conferinţa de la Peza (16 sept. 1942) şi a Statului Major al Armatei de Eliberare Naţională (10 iul. 1943), transformarea Comitetului Antifascist de Eliberare Naţională în guvern democratic provizoriu în frunte cu Enver Hodja (20 oct. 1944) sînt momente care jalonează evoluţia **A.** pînă la 29 nov. 1944 — data eliberării întregului terit. de sub dominaţia fascistă. Instaurarea regimului democrat-popular este urmată de profunde transformări revoluţionare. La 11 ian. 1946, **A.** se proclamă republică populară. Congresul I — din 8—22 nov. 1948 — al P. Comunist din **A.** (care adoptă acum denumirea de P. Muncii din **A.**) stabileşte programul construcţiei bazelor societăţii socialiste. Realizarea cu succes a planurilor anuale (1947, 1948), apoi a celor cincinale (1951—55, 1956—60, 1961—65, 1966—70, 1971—75, şi 1976—80) marchează noi paşi pe calea întăririi societăţii socialiste. La 27 dec. 1976, Adunarea Populară adoptă noua Constituţie a ţării, care reflectă actuala etapă de dezvoltare a **A.**, de edificare integrală a socialismului, şi prevede noua denumire a statului — Republica Populară Socialistă **A.**

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

STATUL ARBERIA

— primul stat feudal albanez independent, care a cuprins în hotarele sale teritoriul situat în partea centrală a Albaniei

Arhonţi

1190 — 1199, Progon
1199 — 1208, Ioan (Gjin)
1208 — 1216, Dimitrie (Dhimitër)
1216, Grigore Cammone
— *1216—1230, dominaţia lui Teodor Anghelos Ducas, despot al Epirului (1215—1230) şi împărat al Thessalonicului (1224—1230)*
— *1230—1240, dominaţia lui Ioan Asan II, ţar al Bulgariei (1218—1241)*
— *1240—1253, dominaţia lui Mihail II Anghelos Ducas, despot al Epirului (cca 1232—1271)*
— *1272—1285, Carol I de Anjou, rege al Siciliei (1265—1282) şi rege de Neapole (1282—1285), rege al Albaniei (regnum Albaniae)*

Conţi

1304 — 1318, Casensio, fiul lui Blado Blevisti (Blinişti)
1318 — 1328, Guglielmo (Guljelm) Blinişti

FAMILIA THOPIA

— s-a aflat în fruntea unei formaţii statale feudale din partea central-vestică a Albaniei, cu centrul în oraşul Durrës

1328 — 1339, Tanussio (Tanuş) Thopia

Principi

1363 — 1388, Carol (Karl) Thopia
1388 — 1392, Gheorghe (Gjergj) Thopia
1392 — 1402, Elena Thopia
1402 — 1415, Andrei Thopia
— *1415 — 1443, dominaţia turcilor otomani*

1443 — 1468, Gheorghe Kastrioti Skanderbeg
1468 — 1474, Gjon Kastrioti
— *între 1474 și 1912, dominația turcilor otomani*

FAMILIA BALȘA (BALSHA)
— *s-a aflat în fruntea unei formații statale feudale din nordul Albaniei, cu centrul în orașul Shkodër*

Principi
1355 — 1362, Balșa I *cel Bătrîn*
1362 — 1372, Strazimir
1372 — 1378, Gheorghe I
1378 — 1385, Balșa II
1385 — 1403, Gheorghe II; în 1396 venețienii au cucerit orașul Shkodër
1403 — 1421, Balșa III

ÎN EPIR

Despoți
1359 — 1374, Petru (Pjetër) Loșa Mazarachi
1374 — 1375, Ioan (Gjin) Mazarachi
1375 — 1400, Ioan Bua Șpata (Shpata) (înlăturîndu-l pe Ioan Mazarachi, s-a proclamat despot de Arta și de Lepanto)
1400 — 1418, Mauriciu (Maurik) Bua Șpata (la început înlăturat, e restaurat în 1401; s-a proclamat, după mart. 1408, despot de Arta și de Ioánina)
— *Paul Șpata, fiul natural al lui Ioan Bua Șpata, devenit despot de Lepanto (din 1400), a cedat stăpînirea sa Veneției (în 1407)*
— *în 1418, Carlo I Tocco, conte de Cefalonia, a pus stăpînire pe despotat*

ALBANIA

— *La 28 nov. 1912, Congresul Național întrunit la Vlorë a proclamat independența Albaniei*

Prim-ministru
4 dec. 1912 — 24 ian. 1914, Ismail Qemali

Principe
7 mart. — 2 sept. 1914, Wilhelm I (Wilhelm-Friedrich Henric de Wied)
— *1914 — 1918, ocupație străină*

Președinte
3 sept. 1914 — 24 febr. 1916, Esad Pașa Toptani, președintele guvernului de la Dürres

Consiliu de regență
apr. 1920 — 25 dec. 1921, Aqif Pașa Elbasani, Luigj Bumçi, Mihal Turtulli, Abdi Toptani
25 dec. 1921 — dec. 1922, Omer Vrioni (pînă în febr. 1922), Sotir Peci, Anton (Ndoc) Pistulli (pînă în febr. 1922), Refiq Toptani
dec. 1922 — 25 ian. 1925, Xhafer Ypi, Sotir Peci, Gjon Çoba, Refiq Toptani

Președinți
25 dec. 1918 — 29 ian. 1920, Turhan Pașa Përmeti
10 iun. — 24 dec. 1924, Fan Stylian Noli
— *la 21 ian. 1925, Adunarea Națională proclamă Albania republică*
21 ian. 1925 — 31 aug. 1928, Ahmed Zogu (Zog)
— *la 1 sept. 1928 Albania este proclamată regat*

Rege

1928 – 1939, Zogu I

– apr. 1939 – sept. 1943, ocupația Italiei fasciste
– sept. 1943 – oct. 1944, ocupația Germaniei hitleriste
– la 11 ian. 1946, Adunarea Națională abolește monarhia și proclamă Republica Populară Albania (din 28 dec. 1976, Republica Populară Socialistă Albania)

Președinții Prezidiumului Adunării Populare

13 ian. 1946 – 23 iul. 1953, Omer Nishani
din 1 aug. 1953, Hadji (Haxhi) Lleshi

Prim-miniștri

15 mart. – 3 sept. 1914, Turhan Pașa Përmeti
25 dec. 1918 – 29 ian. 1920, Turhan Pașa Përmeti
30 ian. – 14 nov. 1920, Sulejman Delvina
19 nov. 1920 – 16 oct. 1921, Iljas Bey Vrioni
16 oct. – 6 dec. 1921, Pandeli Evangjeli
7 – 12 dec. 1921, Hasan Prishtina
12 – 24 dec. 1921, Idhomene Kosturi
24 dec. 1921 – 2 dec. 1922, Xhafer Ypi
2 dec. 1922 – 25 febr. 1924, Ahmed Zogu
5 mart. – 27 mai 1924, Shefqet Bey Vërlaci
27 mai – 10 iun. 1924, Iljas Bey Vrioni
16 iun. – 23 dec. 1924, Fan Stylian Noli
24 dec. 1924 – 5 ian. 1925, Iljas Bey Vrioni
6 ian. 1925 – 7 sept. 1928, Ahmed Zogu
7 sept. 1928 – 6 mart. 1930, Koço (Constantin) Kotta
6 mart. 1930 – 22 oct. 1935, Pandeli Evangjeli
22 oct. 1935 – 9 nov. 1936, Mehdi Frasheri
9 nov. 1936 – 12 apr. 1939, Koço (Constantin) Kotta
– apr. 1939–sept. 1943, ocupația Italiei fasciste
– sept. 1943–oct. 1944, ocupația Germaniei hitleriste
– la 22 oct. 1944, Comitetul Antifascist de Eliberare Națională (creat la 26 mai 1944), s-a transformat în Guvernul Democratic al Albaniei

Președinții Consiliului de Miniștri

22 oct. 1944 – 20 iul. 1954, Enver Hodja (Hoxha)
20 iul. 1954 – 18/19 dec. 1981, Mehmet Shehu

ALGERIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Algeriană Democratică și Populară **Situarea:** în NV Africii. **Vecini:** Marea Mediterană, Tunisia, Libia, Niger, Mali, Mauritania, Sahara Occidentală, Maroc. **Suprafața:** 2 381 741 km². **Populația:** 18 590 000 loc. **Capitala:** Alger. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism. **PNB/loc.:** 1 580 $.

ISTORIA

Locuit în antic. de triburi numide, terit. **A.** este transformat în sec. 1 î.e.n. — 1 e.n. în posesiune romană (prov. Numidia, în E și Mauretania în V). Stăpînită de Imp. roman pînă în sec. 5 e.n., **A.** este ocupată de ↑vandali (sec. 5–6), bizantini (sec. 6–7), și, cucerită în sec. 7–8 de arabi, este înglobată în ↑Califatul omeiad.

În sec. următoare majoritatea pop. autohtone adoptă araba ca limbă și islamismul ca religie. Inclusă în Regatul de la Tahert (761—909) și în †Califatul fatimid (sec. 10—11), **A.** își cucerește independența sub dinastia †Hammadizilor (sec. 11—12), face parte din statul †Almohazilor (sec. 12—13) și cunoaște în sec. 14—15 un proces de fărîmițare feudală. În 1518, **A.** recunoaște suzeranitatea Imp. otoman, iar în deceniile următoare recucerește porturile ocupate la începutul sec. 16 de spanioli. Formal sub suzeranitatea otomană pînă în 1830, **A.** se bucură din 1711 de o independență *de facto*. La 5 iul. 1830, prin ocuparea orașului Alger, începe cucerirea colonială franceză, întîmpinată cu o dîrză rezistență de pop. condusă de emirul Abd el Kader (1832—47). După al doilea război mondial, mișcarea de eliberare națională ia forma luptei armate prin declanșarea, la 1 nov. 1954, a revoluției antiimperialiste conduse de Frontul de Eliberare Națională (FLN). Crearea Guvernului Provizoriu al Republicii **A.** (19 sept. 1958), încetarea focului în urma acordului franco-algerian de la Evian-les-Bains (18 mart. 1962), referendumul privind independența (1 iul. 1962) — cînd 99% din participanți se pronunță pentru neatîrnare — duc la proclamarea independenței de stat a **A.** la 3 iul. 1962. Adunarea Națională Constituantă proclamă, la 25 sept. 1962, Republica Algeriană Democratică și Populară. La 19 iun. 1965, puterea este preluată de Consiliul Revoluției în frunte cu Houari Boumédienne. La 19 nov. 1976, un referendum aprobă noua Constituție a țării, care proclamă **A.** „republică democratică și populară, stat socialist, avînd ca religie de stat islamismul".

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

15 sept. 1963 — 19 iun. 1965, Ahmed (Muhammed) Ben Bella
5 iul. 1965 — 27 dec. 1978, Houari Boumédienne
28 dec. 1978 — 7 febr. 1979, Rabah Bittat, președinte ad-interim
din 7 febr. 1979, Bendjedid Chadli

Prim-miniștri*

19 sept. 1958 — 22 dec. 1959, Ferhat Abbas
22 dec. 1959 — 19 ian. 1960, Abd el-Karim Belkassem
19 ian. 1960 — 27 aug. 1961, Ferhat Abbas
27 aug. 1961 — 24 iul./7 aug. 1962, Yusuf ben Khedda
3 iul.—7 aug. 1962, Abdur Rahman Fares, președinte al Consiliului Executiv Provizoriu
— între 7 aug. 1962 și 8 mart. 1979 și funcția de prim-ministru este deținută de președintele Ahmed Ben Bella
din 8 mart. 1979, Muhammed Benahmed Abdelghani

ANDORRA

DATE GENERALE

Numele oficial: Principatul Andorrei. **Situarea:** în SV Europei. **Vecini:** Spania, Franța. **Suprafața:** 453 km². **Populația:** 34 000 loc. **Capitala:** Andorra la Valla. **Limbi oficiale:** franceza, spaniola, catalana. **Culte:** catolicism. **PNB/loc.:...**

* Între 19 sept. 1958 și 3 iul. 1962, guvernul s-a aflat în exil la Cairo și Tripoli

ISTORIA

Menţionată din 806 ca principat autonom la hotarele meridionale ale Imp. carolingian, **A.** devine din sec. 10 obiect de dispută între episcopii spanioli din Urgel şi conţii francezi de Castelbon (apoi, din 1206, de succesorii acestora, conţii de Foix). În urma înţelegerii *(paréage)* din 1278, principatul este plasat sub dubla suzeranitate a episcopilor de Urgel şi a conţilor de Foix (deveniţi apoi regi ai Navarrei), înlocuiţi ulterior de suveranii şi preşedinţii Franţei. De-a lungul sec. această autoritate a devenit pur nominală, **A.** plătind o taxă simbolică bianuală *(questia)* Franţei şi episcopului de Urgel (Spania). La 11 ian. 1982, Consiliul General (parlamentul unicameral al principatului) a ales pentru prima dată un guvern naţional.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţii Franţei şi episcopii de Urgel (reprezentaţi fiecare de cîte un sindic)

ŞEF DE GUVERN

din 11 ian. 1982, Oscar Ribas

ANGOLA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Angola. **Situarea:** în SV Africii. **Vecini:** R.P. Congo, Zair, Zambia, Namibia, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 1 246 700 km². **Populaţia:** 7 070 000 loc. **Capitala:** Luanda. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** animism (40%), catolicism (40%), protestantism (10%). **PNB/loc.:** 440 $.

ISTORIA

Părţi ale **A.** aparţin în ev. med. regatelor autohtone †Congo, Luanda, Angola. Coasta **A.**, descoperită de navigatorul portughez Diogo Cão în 1482, este transformată după 1520 în posesiune a Portugaliei, izvor — în sec. următoare — al comerţului de sclavi cu destinaţia Brazilia (cca 3 mil. între 1500 şi 1822). În 1884 este anexată prov. Cabinda. Graniţele **A.** sînt fixate la Congresul de la Berlin (1885). În 1951, **A.** este proclamată „provincie de peste mări" a Portugaliei. Prin fuzionarea Ligii Naţionale Africane (f. 1926) cu Partidul Comunist din **A.** (f. 1955), ia fiinţă în 1956 Mişcarea pentru Eliberarea Angolei (MPLA) care declanşează, în 1961, lupta armată împotriva autorităţilor portugheze. Ulterior, în lupta împotriva regimului colonial, se vor încadra Frontul Naţional pentru Eliberarea Angolei (FNLA, f. 1962) şi Uniunea Naţională Totală a Angolei (UNITA, f. 1966). La 11 nov. 1975 este proclamată Republica Populară **A.**, stat suveran, independent, democratic şi antiimperialist. După înfrîngerea intervenţiei străine şi a contrarevoluţiei interne (nov. 1975—febr. 1976), la care se raliaseră FNLA şi UNITA, MPLA trece la reconstrucţia ţării, la naţionalizarea marilor companii particulare, inaugurînd astfel o cale necapitalistă de dezvoltare. Primul Congres al MPLA (4—10 dec. 1977) decide schimbarea denumirii partidului în MPLA—P. Muncii.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

11 nov. 1975 – 10 sept. 1979, Antônio Agostinho Neto
din 20 sept. 1979, José Eduardo dos Santos

Prim-ministru

14 nov. 1975 – 9 dec. 1978, Lopo Fortunato Ferreira do Nascimento (demis şi funcţia desfiinţată)

ANTIGUA

DATE GENERALE

Numele oficial: Antigua. **Situarea:** grup de trei ins. în arh. Antilelor Mici din Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 442 km². **Populaţia:** 75 000 loc. **Capitala:** Saint John's. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism. **PNB/loc.:** 1 070 $.

ISTORIA

A. este descoperită de Cristofor Columb în 1493 în timpul celei de-a doua călătorii spre „Lumea Nouă", colonizată începînd din 1632 de englezi şi cedată oficial de Spania Angliei în 1667; în sec. 17—18 devine principala bază navală din Marea Caraibilor. Între 1871 şi 1956 face parte adm. din Leeward Island, iar între 1958 şi 1962 din Federaţia Indiilor de Vest. Potrivit acordului din 27 febr. 1967, **A.** devine teritoriu autonom al Asociaţiei Indiilor de Vest, membru al Comunităţii Antilelor, stat asociat cu Marea Britanie. **A.** îşi proclamă la 1 nov. 1981 independenţa în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernator-general

din 1 nov. 1981, Sir Wilfred Ebenzer Jacobs

Prim-ministru

din 1 nov. 1981, Vere Cornwall Bird

ARABIA SAUDITĂ

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Arab Saudit. **Situarea:** în Peninsula Arabia. **Vecini:** Iordania, Iraq, Kuweit, Golful Persic, Emiratele Arabe Unite, Oman, R.D.P. a Yemenului, R.A. Yemen, Marea Roşie. **Suprafaţa:** 2 149 690 km². **Populaţia:** 8 360 000 loc. **Capitala:** Riyadh. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (98% musulmani suniţi). **PNB/loc.:** 7 370 $.

ISTORIA

Locuită din mil. 1 î.e.n. de triburi arabe care întemeiază mici regate efemere, Pen. Arabia este unificată pentru prima dată (630—35) de Muhammad, întemeietorul islamismului, devenind pentru scurt timp centrul ↑Califatului arab. Odată cu decăderea ↑Califatului abbasid, iau naștere în sec. 9—10 mici principate feudale, care ajung în sec. 16 sub suzeranitatea Imp. otoman, suzeranitate menținută cu întreruperi pînă în 1918. Muhammad Ibn al-Wahhab pune în Nedj, după 1740, bazele unei secte islamice puritane și militante, cîștigînd de partea sa și pe emirul de Daraiyya, Muhammad ibn Saud, fondatorul actualei dinastii. Ibn Saud și fiul său cuceresc Nedjul, unifică apoi aproape întreaga pen. sub autoritatea dinastiei saudite. Cucerirea Bahreinului (1803) și a Kuweitului (1804) de către statul wahhabit, amenințarea Sultanatului Maskat aflat sub protecție britanică, declanșează o puternică ripostă a Companiei Britanice a Indiilor Orientale (1806). Trupe ale viceregelui Egiptului Mohammed Ali reușesc, din însărcinarea sultanului otoman Mahmud II, să înfrîngă în 1818 statul wahhabit. Abd al-Aziz II ibn Saud, emir din Nedj (1902—53) și imam al wahhabiților, reconstituie statul wahhabit, unește sub autoritatea sa cea mai mare parte a Pen. Arabia și ia, la 22 sept. 1932, titlul de rege al **A.S.** În 1933 companii petroliere nord-americane își asigură primele concesiuni petroliere în **A.S.**, dar exploatarea pe scară întinsă a zăcămintelor începe după 1945, cînd statul saudit devine primul producător și exportator din Orientul Apropiat, situație menținută neschimbată pînă astăzi.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

DINASTIA SAUDIŢILOR (sau a WAHHABIŢILOR)

1746 — 1765, Muhammad ibn Saud; emir de Daraiyya; s-a proclamat imam
1765 — 1803, Abd al-Aziz
1803 — 1814, Saud ibn Abd al-Aziz
1814 — 1818, Abdallah I ibn Saud
1823 — 1834, Turki ibn Abdallah ibn Muhammad ibn Saud
1834 — 1837, Faisal I (prima oară)
1837 — 1841, Khaled ibn Saud
1841 — 1843, Abdallah II ibn Sunaiian
1843 — 1865, Faisal I (a doua oară)
1865 — 1871, Abdallah III ibn Faisal
1871 — 1874, Saud ibn Faisal
1874 — 1887, Abdallah III ibn Faisal
— în 1887 stăpînirile Saudiților sînt cucerite de Muhammad ibn Rașid; Abdallah III rămîne în Riyadh, pînă în 1889
1889 — 1891, Abd ar-Rahman ibn Faisal
1891 — 1902, Muhammad ibn Faisal al-Mutawwi
1902 — 1953, Abd al-Aziz II ibn Saud, emir; s-a proclamat sultan de Nedj (1917), rege al Hijazului (8 ian. 1926), rege al Hijazului și Nedjului (29 ian. 1927), iar la 18/22 sept. 1932, rege al Arabiei Saudite

Regi

1953 — 1964, Saud ibn Abd al-Aziz
1964 — 1975, Faisal ibn Abd al-Aziz
din 25 mart. 1975, Khaled ibn Abd al-Aziz

Prim-miniștri

11 oct. — 9 nov. 1953, Saud ibn Abd al-Aziz, principe al Coroanei
17 mart. 1954 — 21 dec. 1960, Faisal ibn Abd al-Aziz, principe al Coroanei
— între 21 dec. 1960 și 17 oct. 1962 regele deține și funcția de prim-ministru

31 oct. 1962 — 2 nov. 1964, Faisal ibn Abd al-Aziz, principe al Coroanei
— din 2 nov. 1964, regele deţine şi funcţia de prim-ministru

ARGENTINA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Argentina. **Situarea:** în SE Americii de Sud. **Vecini:** Oceanul Atlantic, Bolivia, Paraguay, Brazilia, Uruguay, Chile. **Suprafaţa:** 2 776 889 km². **Populaţia:** 27 064 000 loc. **Capitala:** Buenos Aires. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (95%) ş.a. **PNB/loc.:** 2 280 $.

ISTORIA

Terit. **A.** este populat în epoca precolumbiană de triburi amerindiene: diaguita şi calchaqui în N, tupi şi guarani în reg. Chaco, araucani în V, iar în S patagonezi. Juan Díaz de Solís descoperă în 1516 estuarul fl. Río de la Plata, Fernando Magellan străbate pentru prima oară, în 1520, str. care de atunci îi poartă numele, dar colonizarea noilor ţinuturi de către spanioli este inaugurată de Pedro de Mendoza, odată cu întemeierea, în 1536, a oraşului Santa Maria del Buen Aire (Buenos Aires). Terit. **A.** devine parte a Viceregatului Perú, apoi, în 1776, a Viceregatului Río de la Plata. Mişcarea de eliberare naţională izbucnită la 25 mai 1810 („Revoluţia din mai") culminează cu proclamarea independenţei Provinciilor Unite de la Río de la Plata (9 iul. 1816) de către José de San Martín. Numele de **A.** („Ţara argintului") este adoptat prin Constituţia din 1826. Epoca următoare este marcată de antagonismul dintre „federalişti" (îndeosebi mari moşieri) şi „unitarişti" (reprezentanţii burgheziei comerciale) încheiat cu victoria celor din urmă în 1861. **A.** participă, alături de Brazilia şi Uruguay la războiul împotriva Paraguayului (1865—70). Deceniile următoare sînt caracterizate printr-o puternică imigraţie europeană (3,5 mil. între 1860—1940), de popularea ţinuturilor la S de Río Negro, de accelerarea ritmului dezvoltării ec. Devenit în 1946 preşedinte al ţării, Juan Domingo Perón iniţiază o serie de reforme ec. şi sociale îndrăzneţe (naţionalizarea transporturilor, a unor ramuri ind., etatizarea comerţului exterior, separarea deplină a bisericii de stat ş.a.). După lovitura de stat care îl obligă pe J.D. Perón să părăsească ţara (sept. 1955), **A.** cunoaşte o tot mai accentuată intervenţie a forţelor armate în viaţa politică a statului (între 1955 şi 1982, au loc 4 lovituri de stat militare, din cei 18 preşedinţi, 9 sînt generali).

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

25 mai — 18 dec. 1810, juntă provizorie condusă de colonelul Cornelio Saavedra
18 dec. 1810 — 23 sept. 1811, „Marea juntă"
23 sept./7 nov. 1811 — 8 oct. 1812, primul triumvirat, alcătuit din Feliciano Chiclanda, Manuel de Sarratea şi Juan José Paso (ultimii 2 înlocuiţi ulterior de Juan Martín de Pueyrredón şi Bernardino Rivadavia)
8 oct. 1812 — 31 ian. 1814, al doilea triumvirat, alcătuit din Juan José Paso, Nicolás Rodríguez Peña şi Antonio Alvarez Jonte (ulterior locul lor a fost luat de Gervasio Antonio Posadas, Julián Pérez şi Juan Larrea)

Directori ai Provinciilor Unite de la Río de la Plata

31 ian. 1814 – 15 ian. 1815, Gervasio Antonio Posadas, director suprem

15 ian. – 21 apr. 1815, general Carlos María de Alvear, director suprem

21 apr. 1815 – 16 apr. 1816, general José Rondeau, director suprem; interimatul a fost asigurat de colonelul Ignacio Alvarez Thomas

16 apr. – 3 mai 1816, general Antonio González Balcarce, director suprem interimar

3 mai 1816 – 9 iul. 1819, general Juan Martín de Pueyrredón, director suprem

– *la 9 iul. 1816, Congresul general reunit la San Miguel de Tucumán a proclamat independența Provinciilor Unite de la Río de la Plata*

9 iul. 1819 – 11 febr. 1820, general José Rondeau, director suprem

– *la 11 febr. 1820 cabildo-ul din Buenos Aires a asumat puterea în provincie*

12 – 18 febr. 1820, Miguel de Irigoyen, guvernator de Buenos Aires

18 febr. – 6 mart. 1820, Manuel de Sarratea, guvernator de Buenos Aires

6 – 12 mart. 1820, Juan Ramón Balcarce, guvernator de Buenos Aires

12 mart. – 2 mai 1820, Manuel de Sarratea, guvernator de Buenos Aires

2 mai – 20 iun. 1820, Ildefonso Ramos Mejía, guvernator de Buenos Aires

– *între 20 iun. și 4 iul. 1820 cabildo-ul din Buenos Aires și-a asumat, în mod provizoriu, cîrmuirea provinciei; în același timp generalul Miguel E. Soler a fost proclamat guvernator de trupele din Luján*

4 iul. – 28 sept. 1820, colonel Manuel Dorrego, guvernator de Buenos Aires

28 sept. 1820 – 2 apr. 1824, general Martín Rodriguez, guvernator de Buenos Aires

2 apr. 1824 – 8 febr. 1826, general Juan Gregorio de Las Heras, guvernator de Buenos Aires

Președinții Provinciilor Unite

8 febr. 1826 – 12 aug. 1827, Bernardino Rivadavia; din iul. 1826 interimatul a fost asigurat de Dr. Vicente López

Guvernatorii provinciei Buenos Aires

12 aug. 1827 – 1 dec. 1828, colonel Manuel Dorrego

1 dec. 1828 – 26 aug. 1829, general Juan Lavalle

26 aug. – 8 dec. 1829, general Juan José Viamonte

8 dec. 1829 – 17 dec. 1832, general Juan Manuel de Rosas (din 14 iul. 1827, comandant general al forțelor militare din provincia Buenos Aires)

17 dec. 1832 – 5 nov. 1833, Juan Ramón Balcarce

5 nov. 1833 – 1 oct. 1834, general Juan José Viamonte, guvernator interimar

1 oct. 1834 – 19 apr. 1835, Dr. Manuel Vicente Maza, guvernator interimar

19 apr. 1835 – 3 febr. 1852, general Juan Manuel de Rosas, dictator

Director provizoriu al Confederației

4 febr. 1852 – 5 mart. 1854, general Justo José de Urquiza

Preşedinţii Confederaţiei

5 mart. 1854 — 5 mart. 1860, general Justo José de Urquiza
5 mart. 1860— 12 apr. 1862, Dr. Santiago Derqui; începînd din 5 nov. 1861, interimatul a fost asumat de vicepreşedinte, generalul Juan Esteban Pedernera

Preşedinţii statului unitar

12 oct. 1862 — 12 oct. 1868, general Bartolomé Mitré (deţinea puterea executivă a ţării din 12 apr. 1862)
12 oct. 1868 — 12 oct. 1874, Domingo Faustino Sarmiento
12 oct. 1874 — 12 oct. 1880, Dr. Nicolás Avellaneda
12 oct. 1880 — 12 oct. 1886, general Julio Argentino Roca
12 oct. 1886 — 6 aug. 1890, Dr. Miguel Juárez Celman
8 aug. 1890 — 12 oct. 1892, Carlos Enrique Pellegrini
12 oct. 1892 — 22 ian. 1895, Dr. Luis Sáenz Peña
22 ian. 1895 — 12 oct. 1898, José Evaristo Uriburu, preşedinte provizoriu
12 oct. 1898 — 12 oct. 1904, general Julio Argentino Roca
12 oct. 1904 — 12 mart. 1906, Manuel José Quintana
12 mart. 1906 — 12 oct. 1910, Dr. José Figueroa Alcorta
12 oct. 1910 — 9 aug. 1914, Roque Sáenz Peña
9 aug. 1914 — 12 oct. 1916, Victorino de la Plaza
12 oct. 1916 — 12 oct. 1922, Hipólito Yrigoyen
12 oct. 1922 — 1 apr. 1928, Marcelo Torcuato de Alvear
1 apr. 1928 — 6 sept. 1930, Hipólito Yrigoyen
6 sept. 1930 — 18 febr. 1932, general José Félix Uriburu, preşedinte provizoriu
20 febr. 1932 — 20 febr. 1938, general Ing. Agustín Pedro Justo
20 febr. 1938 — 3 iul. 1940, Dr. Roberto María Ortiz
3 iul. 1940 — 5 iun. 1943, Dr. Ramón S. Castillo, preşedinte provizoriu
6 — 8 iun. 1943, general Arturo Rawson, preşedinte provizoriu
8 iun. 1943 — 24 febr. 1944, general Pedro Pablo Ramirez, preşedinte provizoriu
24 febr. 1944 — 4 iun. 1946, general Edelmiro Julián Fárrell
4 iun. 1946 — 19 sept. 1955, general Juan Domingo Perón
20 sept. — 13 nov. 1955, general Eduardo Lonardi, preşedinte provizoriu
13 nov. 1955 — 30 apr. 1958, general Pedro Eugenio Aramburú, preşedinte provizoriu
1 mai 1958 — 29 mart. 1962, Dr. Arturo Frondizi
29 mart. 1962 — 12 oct. 1963, Dr. José María Guido
12 oct. 1963 — 28 iun. 1966, Dr. Arturo Umberto Illía
28 iun. 1966 — 8 iun. 1970, general Juan Carlos Onganía
18 iun. 1970 — 22 mart. 1971, general Roberto Marcelo Levingston
26 mart. 1971 — 25 mai 1973, general Alejandro Agustín Lanusse
25 mai — 13 iul. 1973, Héctor José Campora
14 iul. — 23 sept. 1973, Raul Lastiri, preşedinte provizoriu
23 sept. 1973 — 1 iul. 1974, general Juan Domingo Perón
1 iul. 1974 — 13 sept. 1975, María Estéla Martínez de Perón
13 sept. — 16 oct. 1975, Dr. Italo Argentino Luder, preşedinte provizoriu
16 oct. 1975 — 24 mart. 1976, María Estéla Martínez de Perón
29 mart. 1976 — 28 mart. 1981, general Jorge Rafael Videla
29 mart. — 10 dec. 1981, general Roberto Eduardo Viola
11 — 21 dec. 1981, viceamiral Carlos Lacoste, preşedinte interimar
din 22 dec. 1981, general Leopoldo Fortunato Galtieri

AUSTRALIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Uniunea Australiană. **Situarea:** ocupă continentul omonim. **Vecini:** Oceanul Pacific, Oceanul Indian. **Suprafața:** 7 686 848 km². **Populația:** 14 616 000 loc. **Capitala:** Canberra. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** anglicanism (30%), catolicism (25%), metodism (10%), presbiterianism (8%). **PNB/loc.:** 9 100 $.

ISTORIA

A. este populată cu 40 000 de ani î.e.n. de triburi de vînători și pescari imigrați din N. În sec. 18 cei cca 300 000 de aborigeni trăiau grupați în peste 500 de triburi. Navigatori spanioli, portughezi și olandezi (Luis Váez de Torres, Godinho de Eredia, Willem Janszoon ș.a.) descoperă și explorează la începutul sec. 17 coasta de N și V a **A.** În 1642 Abel J. Tasman descoperă ins. care din 1853 îi poartă numele. La 20 apr. 1770 James Cook atinge coasta răsăriteană și declară **A.**, la 23 aug. 1770, posesiune britanică. După fondarea primei așezări (26 ian. 1788), pe terit. australian iau naștere, în urma unei puternice imigrații engleze, colonii separate (New South Wales, 1823; Tasmania, 1825; Western **A.**, 1838; South **A.**, 1842; Victoria, 1851; Queensland, 1859), care primesc, începînd cu 1850, o largă autonomie internă. În prima jumătate a sec. 19 începe explorarea, apoi popularea interiorului continentului. Descoperirea aurului în 1851 în New South Wales și Victoria provoacă un nou val de imigranți; pop. celor două prov. crește de la 265 000 loc. (1850) la 886 000 în 1860. La 1 ian. 1901, cele 6 colonii autonome se unesc formînd „Commonwealth of **A**“., cu statut de dominion în cadrul Imp. britanic; colonia britanică Papua (în 1906) și terit. german Noua Guinee (în 1914) sînt subordonate administrativ **A.** (pînă la 15 aug. 1975). Alături de Marea Britanie, **A.** participă la cele două războaie mondiale (330 000 de soldați mobilizați pe front în primul război mondial, 600 000 în cel de-al doilea). În ultimii ani, pe plan intern **A.** cunoaște o perioadă de criză ec., însoțită de o înaltă rată a inflației și șomajului, iar pe plan extern extinde relațiile ec. cu Japonia, S.U.A. și CEE.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernatori-generali

1 ian. 1901 — 14 mart. 1902, John Adrian Louis Hope, conte de Hopetoun, marchiz de Linlithgow

17 iul. 1902/9 ian. 1903 — 21 ian. 1904, Hallam Tennyson, baron Tennyson

21 ian. 1904 — 9 sept. 1908, Sir Henry Stafford Northcote, baron Northcote of Exeter

9 sept. 1908 — 31 iul. 1911, William Humble Ward, conte de Dudley

*21 dec. 1909 — 27 ian. 1910, Frederic John Napier, vicontde Chelmsford, administrator**

31 iul. 1911 — 18 mai 1914, Thomas, baron Denman

18 mai 1914 — 6 oct. 1925, Henry William, baron Forster of Lepe (Southampton)

---

* Administratorii guvernului Commonwealthului sînt numiți în situații speciale: moartea, îmbolnăvirea sau absența din țară a Guvernatorului-general, precum și în intervalul dintre plecarea unui Guvernator-general și sosirea succesorului său

8 oct. 1925 — 22 ian. 1931, John Lawrence Baird, baron Stonehaven
— *3 oct. 1930 — 22 ian. 1931, Arthur Herbert Tennyson, baro, Somers-Cooks, administrator*
22 ian. 1931 — 23 ian. 1936, Sir Isaac Alfred Isaacs
23 ian. 1936 — 30 ian. 1945, Alexander Gore Arkwright Hore-Ruthven, baron Gowrie de Canberra și de Orleton
— *29 mart. — 24 sept. 1938, William Charles Arcedeckne baron Huntingfield, administrator*
— *5 sept. 1944 — 30 ian. 1945, Sir Winston Joseph Dugan, administrator*
30 ian. 1945 — 11 mart. 1947, prințul Henry William Frederick Albert, duce de Gloucester, conte de Ulster și baron Culloden, fiul regelui George V al Marii Britanii
— *19 ian.— 11 mart. 1947, Sir Winston Joseph Dugan, administrator*
11 mart. 1947 — 8 mai 1953, Sir William John Mackell
— *19 iul. — 14 dec. 1951, Sir John Northcott, administrator*
8 mai 1953 — 2 febr. 1960, Sir William (Joseph) Slim
— *30 iul.— 22 oct. 1956, Sir John Northcott, administrator*
— *8 — 16 ian. 1959, Sir Reginald Alexander Dallas Brooks, administrator*
2 febr. 1960 — 3 febr. 1961, William Shepherd Morrison, viconte Dunrossil
— *4 febr.— 3 aug. 1961, Sir Reginald Alexander Dallas Brooks, administrator*
3 aug. 1961 — 22 sept. 1965, William Philip Sidney, baron, viconte De L'Isle
— *5 iun.— 3 oct. și 21 nov.— 18 dec. 1962, Sir Reginald Alexander Dallas Brooks, administrator*
— *7 mai — 22 sept. 1965, Sir Henry Abel Smith, administrator*
22 sept. 1965 — 30 apr. 1969, Richard Gardiner, baron Casey
— *24 apr. — 1 iun. 1967, Sir Edric Montague Bastyan, administrator*
30 apr. 1969 — 28 febr. 1974, Sir Paul Meernaa Caedwalla Hasluck
— *11 — 18 febr.* și *12 — 19 oct. 1971, Sir Rohan Delocombe, administrator*
28 febr. 1974 — dec. 1977, Sir John Robert Kerr (își asumă mandatul din 11 iul. 1974).
din 8 dec. 1977, Zelman Cowen

Prim-miniștri

1 ian. 1901 — 24 sept. 1903, Sir Edmund Barton
24 sept. 1903 — 27 apr. 1904, Alfred Deakin
27 apr. — 18 aug. 1904, John Christian Watson
18 aug. 1904 — 5 iul. 1905, Sir George Reid-McLean
5 iul. 1905 — 13 nov. 1908, Alfred Deakin
13 nov. 1908 — 2 iun. 1909, Andrew Fisher
2 iun. 1909 — 29 apr. 1910, Alfred Deakin
29 apr. 1910 — 24 iun. 1913, Andrew Fisher
24 iun. 1913 — 17 sept. 1914, Joseph Cook
17 sept. 1914 — 27 oct. 1915, Andrew Fisher
27 oct. 1915 — 9 febr. 1923, William Mornes Hughes
9 febr. 1923 — 22 oct. 1929, Stanley Melbourne Bruce-Page
22 oct. 1929 — 6 ian. 1932, James Henry Scullin
6 ian. 1932 — 7 apr. 1939, Joseph Alois Lyons
7 — 26 apr. 1939, Sir Earle Christmas Grafton-Page
26 apr. 1939 — 29 aug. 1941, Robert Gordon Menzies
29 aug. — 7 oct. 1941, Arthur William Fadden

7 oct. 1941 — 5 iul. 1945, John Curtin
6 — *13 iul. 1945*, Francis Michael Forde
13 iul. 1945 — 19 dec. 1949, Joseph Benedict Chifley
19 dec. 1949 — 26 ian. 1966, Robert Gordon Menzies
26 ian. 1966 — 17 dec. 1967, Harold Edward Holt
19 dec. 1967 — 10 ian. 1968, John McEwan
10 ian. 1968 — 10 mart. 1971, John Grey Gorton
10 mart. 1971 — 18 dec. 1972, William McMahon
18 dec. 1972 — 11 nov. 1975, Edward Gough Whitlam
din 11 nov. 1975, John Malcom Fraser, provizoriu pînă la alegeri, confirmat la 22 dec. 1975

AUSTRIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Austria. **Situarea:** în Europa Centrală. **Vecini:** R.F. Germania, R.S. Cehoslovacă, R.P. Ungară, R.S.F. Iugoslavia, Italia, Elveţia, Liechtenstein. **Suprafaţa:** 83 853 km^2. **Populaţia:** 7 507 000 loc. **Capitala:** Viena. **Limba oficială:** germana. **Culte:** catolicism (90%), protestantism (6%). **PNB/loc.:** 8 620 **$**.

ISTORIA

Locuit de iliri, apoi, din sec. 4 î.e.n. de celţi, ţinutul dintre Dunăre şi Alpi face parte în sec. 1 î.e.n. — 5 e.n. din prov. romane Raetia, Noricum şi Pannonia. La sfîrşitul sec. 8, teritoriul **A.**, locuit de triburi germanice, intră în componenţa statului franc, ulterior a celui romano-german, din 976 sub formă de comitat, apoi, din 1156 ca ducat autonom. În 1278 ducatul **A.** este cucerit de regele german Rudolf I de Habsburg care-l acordă ca feudă, în 1282, celor doi fii ai săi. Reprezentanţii dinastiei de Habsburg, care vor domni pînă în 1918, sînt totodată regi ai Germaniei şi împăraţi ai Imp. romano-german. În cursul sec. 14, în stăpînirea dinastiei de Habsburg intră şi ţinuturile Carintia, Craina, Tirol, Triest. În 1453, **A.** devine arhiducat. În stăpînirea dinastiei de Habsburg intră în sec. 16 Boemia, Moravia, Silezia şi Ungaria Occidentală, Imp. habsburgic devenind astfel un stat multinaţional şi totodată o mare putere europeană. În cursul războiului antiotoman din anii 1683—99 începe expansiunea Imperiului habsburgic spre SE (ocuparea întregii Ungarii, a Transilvaniei, a unor părţi din Croaţia şi Slovenia şi, în 1718, a Banatului). În războiul pentru succesiunea la tronul Spaniei (1701—14), Imperiul habsburgic ia în stăpînire Milano (temporar), Neapole, actuala Belgie, iar în urma împărţirii Poloniei (1772 şi 1795) — Galiţia. În timpul domniei împăraţilor Maria Terezia (1740—80) şi Iosif II (1780—90) sînt adoptate o serie de reforme care se înscriu pe linia absolutismului luminat. În timpul domniei lui Francisc II (1792—1835), care renunţă în 1806 la coroana Imp. romano-german, rămînînd împărat al Austriei, imperiul s-a aflat în fruntea coaliţiilor organizate contra Franţei republicane şi napoleoneene. Prin hotărîrile Congresului de la Viena (1815), Imperiul habsburgic obţine Veneţia şi terit. pierdute în războaiele antinapoleoneene (cu excepţia Belgiei), devenind alături de Prusia şi Rusia ţaristă, unul dintre promotorii „Sfintei Alianţe". Revoluţiile burghezo-democratice care izbucnesc în 1848—49 în **A.**, Ungaria,

Transilvania, Cehia, N Italiei, Cracovia sînt reprimate cu cruzime. Înfrînt în războiul din 1859 (de Franța aliată cu regatul Sardiniei) și în cel din 1866 (de Prusia și Italia), Imperiul habsburgic cedează Lombardia și Veneția, care se unesc cu Regatul Italiei și pierde poziția hegemonă în Confederația germană. În urma „pactului dualist" din 1867 se constituie Imp. austro-ungar care cuprindea 676 000 km² și 55 mil. locuitori (germani, unguri, cehi, polonezi, sîrbi, români, croați, sloveni, italieni). În 1878 acesta ocupă Bosnia și Herțegovina. Prin încheierea alianței cu Germania (1879), sînt puse bazele Triplei Alianțe. După destrămarea Imp. austro-ungar și abdicarea împăratului Carol I de Habsburg este proclamată, la 12 nov. 1918, Republica **A.**, stat federal, ale cărui granițe sînt stabilite la 10 sept. 1919 prin tratatul de la Saint-Germain-en-Laye. Constituția din 1 oct. 1920 fixează neutralitatea ca principiu al politicii de stat. **A.** este ocupată și transformată, la 11 mart. 1938, în provincie a Germaniei naziste (sub numele de Ostmark). În primăvara anului 1945 este eliberată de trupele coaliției antihitleriste, iar la 27 apr. 1945, este proclamată cea de-a 2-a republică, **A.** fiind însă împărțită în 4 zone de ocupație. Tratatul de stat semnat la Viena la 15 mai 1955 restabilește suveranitatea **A.** Parlamentul austriac votează la 26 oct. 1955 Legea Constituțională asupra neutralității permanente a statului austriac. După 21 de ani de guvernare a unui cabinet de coaliție a principalelor partide (P. Populist, P. Socialist și P. Liberal), cîștigînd alegerile legislative din 1966, P. Populist formează singur guvernul. Din 1970 cabinetul monocolor este alcătuit din membri ai P. Socialist.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

DINASTIA BABENBERG

Markgrafi

976 — 994, Leopold (Liutpold) I
994 — 1018, Henric (Heinrich) I
1018 — 1055, Adalbert *Victoriosul*
1055 — 1075, Ernst
1075 — 1095, Leopold II
1095 — 1136, Leopold III *cel Sfînt*
1136 — 1141, Leopold IV (duce al Bavariei, ca **L.**, din 1139)
1141 — 1177, Henric II Jasomirgott (duce al Bavariei, ca **H.** XI, 1141—1156)
— *la 17 sept. 1156, prin Privilegium minus, markgrafiatul de Austria devine ducat*

Duci

1177 — 1194, Leopold V (duce de Styria, din 1192)
1195 — 1198, Frederic (Friedrich) I
1198 — 1230, Leopold VI *Gloriosul* (duce de Styria, din 1194)
1230 — 1246, Frederic II *Războinicul*

— *1246 — 1248, interregnum*

1248 — 1250, Herman (Hermann) (markgraf de Baden, ca **H.** VI, 1243—1250)

DINASTIA PŘEMYSL

1251 — 1276, Ottokar II (rege al Boemiei, Přemysl II Otakar, 1253 — 1278, duce de Styria, din 1261 și duce al Carintiei, 1269—1275)

DINASTIA DE HABSBURG

1274 — 1281/1282, Rudolf I (conte de Habsburg, rege roman, 1273—1291, duce al Suabiei, din 1273 și duce al Carintiei, 1276—1286)
1281/1282 — 1308, Albert (Albrecht) I (duce de Austria și Styria, rege roman, din 1298), împreună cu fratele său Rudolf II (duce de Suabia, 1282—1290), pînă la 1 iun. 1283

1298 – 1306, Rudolf III (rege al Boemiei, ca **R.** I, 1306 – 1307)
1306 – 1330, Frederic III *cel Frumos* (rege roman, 1314–1326) împreună cu fratele său Leopold, 1309–1326, iar între 1326 și 1327 cu Henric I
1330–1358, Albert II *cel Șchiop*, împreună cu fratele său Otto, pînă în 1339
1358 – 1365, Rudolf IV *Ctitorul*; și-a arogat titlul de „arhiduce de Pfalz“
1365 – 1379, Albert III, împreună cu fratele său Leopold III, între 1373 și 1379
– *prin tratatul de la Neuberg (25 sept. 1379) Albert III și Leopold III își împart stăpînirea*

DINASTIA DE HABSBURG – RAMURA ALBERTINĂ (AUSTRIA SUPERIOARĂ ȘI AUSTRIA INFERIOARĂ)
1379 – 1395, Albert III
1395 – 1404, Albert IV
1404 – 1439, Albert V duce ereditar de Luxemburg, rege al Ungariei, ca **A.**, rege al Boemiei, ca **A.** I, din 1437 și rege roman, ca **A.** II, din 1438)
1440 – 1457, Ladislau *Postumul* (duce ereditar de Luxemburg, rege al Ungariei, ca **L.** V, din 1444/1453 și rege al Boemiei, din 1453), sub tutela lui Frederic V (vezi ramura Leopoldină); arhiduce din 6 ian. 1453

DINASTIA DE HABSBURG – RAMURA LEOPOLDINĂ (ÎN AUSTRIA INTERIOARĂ, AUSTRIA ANTERIOARĂ ȘI TIROL)
1379 – 1386, Leopold III
1386 – 1402, Wilhelm
1395 – 1411, Leopold IV; din 1402, împreună cu fratele său Ernst
– *divizarea (în 1406 și 1411) a ramurei Leopoldine*
– RAMURA TÎNĂRĂ (ÎN AUSTRIA INTERIOARĂ)
1406 – 1424, Ernst; pînă în 1411 cu fratele său Leopold IV
1424 – 1493, Frederic V (în 1439 moștenește stăpînirile lui Albert V, fiind apoi tutore al lui Ladislau *Postumul*; rege roman, ca **F.** IV, din 1440, rege al Italiei, din 1452 și împărat, ca **F.** III, din 1452)
– RAMURA VECHE (ÎN AUSTRIA ANTERIOARĂ ȘI TIROL)
1406 – 1439, Frederic IV
1446 – 1490, Sigismund (Siegmund); din 6 ian. 1453, arhiduce

Arhiduci
1493 – 1519, Maximilian I (rege roman, din 1486 și împărat ales, din 1508)
– *între 1519 și 1521 arhiducatul a fost cîrmuit de un guvernator în numele lui Carol (Karl) I (rege al Spaniei, sub numele de* **C.** *I, 1516–1556, principe al Țărilor de Jos, 1516–1555, rege al Siciliei, sub numele de* **C.** *IV, 1516–1556, rege roman și împărat, sub numele de* **C.** *V, 1519–1556, încoronat la Bologna în 1530, duce de Milano, 1525–1529 și 1535–1540) și a lui Ferdinand I*
1521 – 1564, Ferdinand I (rege al Ungariei și Boemiei, din 1526, rege roman, din 1531 și împărat, din 1556)
– RAMURĂ PRINCIPALA (ÎN AUSTRIA INFERIOARĂ, CU REȘEDINȚA LA VIENA)
1564 – 1576, Maximilian II (rege roman, din 1562, rege al Boemiei și Ungariei, ca **M.**, și împărat, ca **M.** II, din 1564)
1576 – 1608, Rudolf V (rege roman, ca **R.** II, din 1575, rege al Boemiei, 1576–1611, rege al Ungariei, ca **R.**, 1576–1608 și împărat, ca **R.** II, 1576–1612), reprezentat de arhiducii Ernst (1576–1594) și Matthias (1594–1608)

1608—1619, Matthias (rege al Ungariei, ca Matiaş II, 1608—1618, rege al Boemiei, ca Matyáš, din 1611 şi împărat, din 1612)

— RAMURA DE STYRIA (ÎN AUSTRIA INTERIOARĂ, CU REŞEDINŢA LA GRAZ)

1564 — 1590, Carol II

1590/1619 — 1637, Ferdinand II (rege al Boemiei, 1619 şi 1620—1637, rege al Ungariei, din 1618/1619 şi împărat, din 1619); la moartea lui Matthias (20 mart. 1619) a preluat succesiunea acestuia

— RAMU A DE TIROL (ÎN AUSTRIA ANTERIOARĂ ŞI TIROL CU REŞEDINŢA LA INNSBRUCK)

1564 — 1595, Ferdinand (II)

1602 — 1618, Maximilian III, arhiduce de Tirol

1619 — 1632, Leopold V (pînă în 1626 a fost guvernator în Tirol)

1632 — 1646, Claudina, arhiducesă

1646 — 1662, Ferdinand Carol

1662 — 1665, Sigismund Francisc (Franz); la moarte (25 iun. 1665), succesiunea i-a preluat-o împăratul Leopold I (vezi mai jos)

1637 — 1657, Ferdinand III (rege roman, din 1636, rege al Ungariei, al Boemiei şi împărat, din 1637), regent al stăpînirilor habsburgice din Austria Inferioară şi Interioară

1658 — 1705, Leopold I (rege al Ungariei şi al Boemiei, din 1657 şi împărat, din 1658)

1705 — 1711, Iosif (Joseph, Josef) I (rege roman, din 1690, rege al Ungariei, al Boemiei şi împărat, din 1705)

1711 — 1740, Carol III (rege al Ungariei, sub numele de **C.** III şi rege de Neapole, 1707—1734, duce de Milano, din 1707, duce de Mantova, din 1708, rege al Boemiei şi împărat sub numele de **C.** VI, din 1711, rege al Siciliei, 1718/1720—1734 şi duce de Parma-Piacenza, din 1736)

1740 — 1780, Maria Terezia (Theresia) (regină a Ungariei, Boemiei şi împărăteasă, ducesă de Mantova, 1740—1745 şi ducesă de Parma-Piacenza, 1740—1748)

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA

1780 — 1790, Iosif II (rege roman, din 1764, împărat, din 1765 şi rege al Ungariei şi Boemiei, din 1780)

1790 — 1792, Leopold II (mare duce al Toscanei, ca **L.** I, 1765 — 1790, rege al Ungariei, al Boemiei şi împărat, din 1790)

1792 — 1835, Francisc (Franz) I (rege al Boemiei ca **F.** II şi al Ungariei, 1792—1835; ultimul împărat al „Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană", 1792—1806 şi primul împărat ereditar al Austriei, din 14 aug. 1804)

Împăraţi ai Austriei

1835 — 1848, Ferdinand I (rege al Ungariei şi al Boemiei, ca **F.** V)

1848 — 1916, Francisc Iosif (Franz Joseph) I (rege al Boemiei, din 1848 şi rege al Ungariei, din 1848/1867)

1916 — 1918, Carol I (rege al Boemiei şi rege al Ungariei sub numele de **C.** IV)

— la 12 nov. 1918 Austria s-a proclamat republică

Cancelari, Preşedinţi ai Consiliului de Miniştri

24 dec. 1805 — 4 oct. 1809, Johann Philipp Karl, conte de Stadion-Thannhausen, ministru al afacerilor externe

4 oct. 1809 — 13 mart. 1848, Clemens Wenzel Lothar Nepomuk, prinţ (din 1813, conte) de Metternich-Winneburg, duce de Portella, ministru al afacerilor externe, iar din 1821 cancelar al Curţii Imperiale şi al statului

— între 13 mart. şi 3 apr. 1848, Alfred Candidus Ferdinand, prinţ de Windisch-Graetz, însărcinat cu toate prerogativele civile şi militare

18 mart. — 2 apr. 1848, František Antonin, conte de Kolowrat-Liebsteinsky, președinte al Consiliului de Miniștri
2 apr. — 4 mai 1848, Karl Ludwig, conte de Ficquelmont, președinte provizoriu al Consiliului de Miniștri
mai — iul. 1848, Franz, baron de Pillersdorf, președinte provizoriu al Consiliului de Miniștri
18 iul. — 21 nov. 1848, Johann Philipp, baron de Wessenberg-Ampringen, președinte în Consiliul Ministerial
21 nov. 1848 — 5 apr. 1852, Felix, conte de Schwarzenberg, președinte al Consiliului de Miniștri
12 apr. 1852 — 17 mai 1859, Karl Ferdinand, conte de Buol-Schauenstein, președinte în Consiliul Ministerial
21 aug. 1859 — 3 febr. 1861, Johann Bernhard, conte de Rechberg-Rothenlöwen, președinte în Consiliul Ministerial
4 febr. 1861 — 25 iun. 1865, Rainer, arhiduce de Austria, președinte al Consiliului de Miniștri
26 iun. — 26 iul. 1865, Alexander, conte de Mensdorff-Pouilly, președinte în Consiliul Ministerial
27 iul. 1865 — 7 febr. 1867, Richard, conte de Belcredi, președinte în Consiliul Ministerial
7 febr. — 26 iun. 1867, Friedrich Ferdinand, conte de Beust, președinte în Consiliul Ministerial (între 23 iun, 1867 și 8 nov. 1871, cancelar imperial)
27 iun. — 29 dec. 1867, Eduard, conte de Taaffe, președinte în Consiliul Ministerial
30 dec. 1867 — 24 sept. 1868, Carlos, prinț de Auersperg, președinte al Consiliului de Miniștri
17 apr. 1869 — 15 ian. 1870, Eduard, conte de Taaffe, președinte al Consiliului de Miniștri
15 — 31 ian. 1870, Dr. Ignaz, baron de Plener, președinte provizoriu al Consiliului de Miniștri
1 febr. — 11 apr. 1870, Dr. Leopold Hasner von Artha, președinte al Consiliului de Miniștri
12 apr. 1870 — 4 febr. 1871, Alfred, conte de Potocki, președinte al Consiliului de Miniștri
6 febr. — 30 oct. 1871, Karl Siegmund, conte de Hohenwarth-Gerlachstein, președinte în Consiliul Ministerial
30 oct. — 25 nov. 1871, Ludwig, baron de Holzgethan, președinte provizoriu al Consiliului de Miniștri
25 nov. 1871 — 15 febr. 1879, Adolf (Wilhelm Daniel), prinț de Auersperg, președinte al Consiliului de Miniștri
15 febr. — 12 aug. 1879, Dr. Karl Edler von Stremayer, președinte în Consiliul Ministerial
12 aug. 1879 — 11 nov. 1893, Eduard, conte de Taaffe, președinte al Consiliului de Miniștri
11 nov. 1893 — 19 iun. 1895, Alfred (August), prinț de Windisch-Graetz, președinte al Consiliului de Miniștri
19 iun. — 29 sept. 1895, Erich, conte de Kielmannsegg, președinte în Consiliul de Miniștri
29 sept. 1895 — 28 nov. 1897, Kasimir Felix, conte de Badeni, președinte al Consiliului de Miniștri
28 nov. 1897 — 5 mart. 1898, Dr. Paul Gautsch, baron de Frankenthurm, președinte al Consiliului de Miniștri
7 mart. 1898 — 2 oct. 1899, Franz Anton, conte de Thun și Hohenstein, președinte al Consiliului de Miniștri
2 oct. — 21 dec. 1899, Manfred, conte de Clary-Aldringen, președinte în Consiliul Ministerial
21 dec. 1899 — 18 ian. 1900, Dr. Heinrich, cavaler de Wittek, președinte în Consiliul Ministerial
18 ian. 1900 — 31 dec. 1904, Ernst von Koerber, președinte al Consiliului de Miniștri

31 dec. 1904 — 2 mai 1906, Dr. Paul Gautsch, baron de Frankenthurm, președinte al Consiliului de Miniștri
2 mai — 2 iun. 1906, Konrad, prinț de Hohenlohe-Schillingsfürst, președinte al Consiliului de Miniștri
2 iun. 1906 — 15 nov. 1908, Dr. Max Vladimir, baron de Beck, președinte al Consiliului de Miniștri
15 nov. 1908 — 28 iun. 1911, Richard, conte de Bienerth-Schmerling, președinte al Consiliului de Miniștri
28 iun. — 3 nov. 1911, Dr. Paul Gautsch, baron de Frankenthurm, președinte al Consiliului de Miniștri
3 nov. 1911 — 21 oct. 1916, Karl, conte de Stürgkh, președinte al Consiliului de Miniștri
28 oct. — 20 dec. 1916, Ernst von Koerber, președinte al Consiliului de Miniștri
20 dec. 1916 — 23 iun. 1917, Heinrich, conte de Clam-Martinic, președinte al Consiliului de Miniștri
23 iun. 1917 — 25 iul. 1918, Dr. Ernst Seidler, cavaler de Feuchtenegg, președinte al Consiliului de Miniștri
25 iul. — 27 oct. 1918, Max Hussarek, baron de Heinlein, președinte al Consiliului de Miniștri
27 oct. — 11 nov. 1918, Dr. Heinrich Lammasch, președinte al Consiliului de Miniștri

Președinți

PRIMA REPUBLICĂ
30 oct. 1918 — 9 dec. 1920, Karl Seitz, președinte al Directoriumului Consiliului de Stat
9 dec. 1920 — 10 dec. 1928, Dr. Michael Hainisch
10 dec. 1928 — 12 mart. 1938, Wilhelm Miklas
— între mart. 1938 și apr. 1945 Austria a fost încorporată Germaniei hitleriste

A DOUA REPUBLICĂ
20 dec. 1945 — 31 dec. 1950, Dr. Karl Renner
— între 31 dec. 1950 și 21 iun. 1951 funcțiile președintelui au fost exercitate de cancelarul Ing. Leopold Figl
21 iun. 1951 — 4 ian. 1957, Dr. Theodor Körner
— între 4 ian. și 22 mai 1957 funcțiile președintelui au fost exercitate de cancelarul Julius Raab
22 mai 1957 — 28 febr. 1965, Dr. Adolf Schärf
— între 28 febr. și 9 iun. 1965, funcțiile președintelui au fost exercitate de cancelarul Dr. Josef Klaus
9 iun. 1965 — 24 apr. 1974, Dr. Franz Jonas
— între 24 apr. și 8 iul. 1974 funcțiile președintelui au fost exercitate de cancelarul Dr. Bruno Kreisky
din 8 iul. 1974, Rudolf Kirchschläger; reales la 18 mai 1980

Cancelari

PRIMA REPUBLICĂ
30 oct. 1918 — 7 iul. 1920, Dr. Karl Renner
7 iul. 1920 — 1/21 iun. 1921, Dr. Michael Mayr
21 iun. 1921 — 26 ian. 1922, Johann Schober
26 — 27 ian. 1922, Walter Breisky
27 ian. — 24/31 mai 1922, Johann Schober
31 mai 1922 — 20 nov. 1923/20 nov. 1924, Dr. Ignaz Seipel
20 nov. 1924 — 15/20 oct. 1926, Dr. Rudolf Ramek
20 oct. 1926 — 3 apr./4 mai 1929, Dr. Ignaz Seipel
4 mai — 25/26 sept. 1929, Ernst Streeruwitz
26 sept. 1929 — 25/30 sept. 1930, Johann Schober
30 sept. — 29 nov./4 dec. 1930, Carl Vaugoin
4 dec. 1930 — 16/20 iun. 1931, Dr. Otto Ender
20 iun. 1931 — 6/20 mai 1932, Dr. Karl Buresch

20 mai 1932 — 25 iul. 1934, Dr. Engelbert Dollfuss
26 — 29 iul. 1934, Ernst Rüdiger Starhemberg, vicecancelar, provizoriu
29 iul. 1934 — 11 mart. 1938, Dr. Kurt Schuschnigg
— între mart. 1938 și apr. 1945 Austria a fost încorporată Germaniei hitleriste

A DOUA REPUBLICĂ

27 apr. — 20 dec. 1945, Dr. Karl Renner
20 dec. 1945 — 2 apr. 1953, Ing. Leopold Figl
2 apr. 1953 — 11 apr. 1961, Julius Raab
11 apr. 1961 — 2 apr. 1964, Dr. Alfons Gorbach
2 apr. 1964 — 3 mart./21 apr. 1970, Dr. Josef Klaus
din 21 apr. 1970, Dr. Bruno Kreisky

BAHAMAS

DATE GENERALE

Numele oficial: Uniunea Bahamas. **Situarea:** arh. în V Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 13 935 km². **Populaţia:** 237 000 loc. **Capitala:** Nassau. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism (70%), catolicism. **PNB/loc.:** 2 780 $.

ISTORIA

Debarcînd la 12 oct. 1492 pe ins. San Salvador din arh. Bahamas, Cristofor Columb punea pentru prima dată piciorul pe pămîntul Americilor. Ignorat de spanioli (care nu fac decît să-i extermine pe amerindienii lucayan, deportîndu-i ca sclavi în Santo Domingo şi Cuba), colonizat la jumătatea sec. 17 de englezi, arh. **B.** devine, în 1717, formal, apoi prin tratatul de pace de la Paris (1783), oficial, colonie britanică. Ca muncitori pe plantaţiile de trestie de zahăr ale noilor stăpîni coloniali sînt aduşi sclavi negri din Africa, care devin populaţia majoritară a ins.; abolirea sclaviei are loc în 1834. **B.** obţine autonomia internă la 7 ian. 1964, iar la 10 iul. 1973 îşi proclamă independenţa în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

1 aug. 1973 – 14 sept. 1979, Sir Milo (Broughton) Butler
din 29 sept. 1979, Gerald C. Cash

Prim-miniştri

7 ian. 1964 – 16 ian. 1967, Sir Roland Theodore Symonette
din 16 ian. 1967, Lynden Oscar Pindling

BAHRAIN

DATE GENERALE

Numele oficial: Statul Bahrain. **Situarea:** grup de ins. în SV Asiei, în Golful Persic. **Suprafaţa:** 622 km². **Populaţia:** 364 000 loc. **Capitala:** Manama. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%). **PNB/loc.:** 5 460 $.

ISTORIA

Bază importantă pe ruta comercială spre India, stăpînit de-a lungul sec. de sumerieni, Ahemenizi, seleucizi, parţi, Sasanizi, **B.** este cucerit şi stăpînit în sec. 7 de arabi, care impun limba şi religia, apoi de portughezi (1521–1602), persani (1602–1783) şi de arabii

imigraţi din Kuweit, care întemeiază în 1783 un şeicat de-sine-stătător condus de dinastia al-Khalifa. În urma tratatelor din 1820, 1847, 1856, 1861, **B.** devine *de facto* un protectorat britanic, Marea Britanie fiind responsabilă pentru relaţiile externe şi apărarea terit. Descoperirea zăcămintelor de ţiţei în 1932 (2,4 mil. t extrase în 1935) influenţează decisiv viaţa ec. a şeicatului. În 1968–71 **B.** face parte din Federaţia Emiratelor din Golful Persic, iar la 14 aug. 1971 îşi proclamă independenţa de stat.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Emir

DINASTIA AL-KHALIFA

din 2 nov. 1961, şeicul Isa bin Sulman al-Khalifa

Prim-ministru

din 19 ian. 1970, şeicul Khalifa bin Sulman al-Khalifa

BANGLADESH

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Bangladesh. **Situarea:** în Asia central sudică. **Vecini:** India, Birmania şi Oc. Indian. **Suprafaţa:** 143 998 km². **Populaţia:** 88 656 000 loc. **Capitala:** Dacca. **Limba oficială:** bengali. **Culte:** islamism (80%), hinduism (18%). **PNB/loc.:** 100 $.

ISTORIA

Terit. de azi al **B.** a făcut parte, de-a lungul sec., din Imp. Maurya (sec. 4–3 î.e.n.) şi Gupta (sec. 4–5 e.n.), din Imp. Marilor Moghuli (sec. 17–18) şi din colonia britanică India (sec. 18–20). La 14 aug. 1947 este proclamată oficial independenţa statului Pakistan (cu o pop. predominant musulmană), format din două părţi, aflate la 1 700 km distanţă una de alta: Pakistanul de V şi Pakistanul de E. Contradicţiile ec., politice, etnice, culturale şi lingvistice adîncesc antagonismul dintre cele două prov. În 1949, şeicul Mujibur Rahman formează Liga Awami, care se pronunţă pentru autonomia Pakistanului de E. După victoria Ligii în alegerile legislative din dec. 1970 (167 din cele 313 mandate din Adunarea Naţională) şi refuzul preşedintelui Pakistanului, Muhammad Yahya Khan, de a forma un guvern condus de Mujibur Rahman, Pakistanul de E îşi proclamă la 26 mart. 1971 independenţa, dar trupele guvernamentale intervin pentru a menţine provincia în cadrul Pakistanului. În condiţiile războiului indo-pakistanez din dec. 1971 independenţa de stat a Pakistanului de E, sub numele de **B.**, este recunoscută la 16 dec. 1971, iar la 12 ian. 1972 şeicul Mujibur Rahman preia conducerea guvernului noului stat. Constituţia adoptată la 21 ian. 1975 introduce un regim prezidenţial şi creează un partid unic, Liga Populară a Ţăranilor şi Muncitorilor. Lovitura de stat militară condusă de gen. Mustaque Ahmed Khondakar (15 aug. 1975) se soldează cu moartea lui Mujibur Rahman şi inaugurează o perioadă de instabilitate politică internă.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

12 apr. 1971 – 12 ian. 1972, şeicul Bangabandhu Mujibur Rahman; fiind arestat de autorităţile pakistaneze a doua zi după proclamarea independenţei (26 mart. 1971), prerogativele şefului statului au fost exercitate de vicepreşedintele Seyd Nazrul Ahmed

12 ian. 1972 – 24 dec. 1973, Abu Sayeed Chowdhury

24 dec. 1973 – 25 ian. 1975, Mohammadullah; pînă în 24 ian. 1974, preşedinte provizoriu

25 ian. – 15 aug. 1975, şeicul Bangabandhu Mujibur Rahman

15 aug. – 5 nov. 1975, general Mustaque Ahmed Khondakar

6 nov. 1975 – 21 apr. 1977, Abu Sadat Mohammad Sayem

21 apr. 1977 – 30 mai 1981, general Ziaur Rahman; reales în 3 iun. 1978

din 30 mai 1981, Abdus Sattar, preşedinte interimar

Prim-miniştri

12 apr. 1971 – 12 ian. 1972, Ahmed Tajuddin

12 ian. 1972 – 25 ian. 1975, şeicul Bangabandhu Mujibur Rahman

26 ian. – 15 aug. 1975, Mohammad Mansoor Ali

7 nov. 1975 – 29 iun. 1978, general Ziaur Rahman, administrator şef al legii marţiale

29 iun. 1978 – 12 mart. 1979, Mashiur Rahman

din 31 mart. 1979, Shah Azizur Rahman, ministru şef (funcţie înfiinţată la 31 mart. 1979)

BARBADOS

DATE GENERALE

Numele oficial: Barbados. **Situarea:** insulă în arh. Antilelor Mici, în Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 431 km². **Populaţia:** 253 000 loc. **Capitala:** Bridgetown. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism (70%), catolicism. **PNB/loc.:** 2 400 $.

ISTORIA

Descoperită în 1518 de spanioli (care deportează amerindienii arawak ca sclavi în Santo Domingo, exterminîndu-i complet pînă în 1536), ins. **B.** este colonizată de englezi începînd din 1627. Autorităţile engleze aduc din Africa sclavi negri, care devin populaţia majoritară a ins., ca forţă de muncă pe plantaţiile de trestie de zahăr, cultura dominantă din sec. 17; sclavia este abolită în 1834. În componenţa Federaţiei Indiilor de Vest între 1958 şi 1962, **B.** obţine la 16 oct. 1961 autonomia internă şi îşi proclamă, la 30 nov. 1966, independenţa în cadrul Commonwealt-hului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

30 nov. 1966 – 18 mai 1967, Sir John Montague Stow

18 mai 1967 – 8 aug. 1976, Sir Arleigh Winston Scott

3 sept. — nov. 1976, Sir William Douglas
din 17 nov. 1976, Deighton Harcourt Lisle Ward

Prim-miniştri

30 nov. 1966 — 3 sept. 1976, Errol Walton Barrow
din 3 sept. 1976, John Michael Geoffrey Manningham (Tom) Adams

BELGIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Belgiei. **Situarea:** în V Europei. **Vecini:** Olanda, R. F. Germania, Luxemburg, Franţa, Marea Nordului. **Suprafaţa:** 30 513 km². **Populaţia:** 9 859 000 loc. **Capitala:** Bruxelles. **Limbi oficiale:** franceza (valona) şi olandeza (flamanda), germana. **Culte:** catolicism (92%), protestantism. **PNB/loc.:** 10 890 $.

ISTORIA

Populat din antic. de triburi celtice (belgii), terit. **B.** este cucerit de Caesar şi transformat, în anul 51 î.e.n., în prov. romană (Gallia Belgica); ocupat în sec. 4—5 e.n. de ↑franci, este inclus în Regatul merovingian, apoi în cel carolingian. Prin tratatul de la Verdun (843), terit. **B.** este împărţit între Franţa şi Lotaringia — viitoare componentă a Imp. romano-german (cea mai mare parte a **B.**); în partea care revine Franciei Occidentalis se constituie comitatul ↑Flandrei, iar în partea restantă se constituie ducatul ↑Lotaringiei Inferioare care cu timpul se fărîmiţează în mai multe formaţiuni feudale (ducatul ↑Brabant, comitatele ↑Hainaut, Namur, Limburg, ↑Luxemburg şi episcopatele de Liège, Cambrai şi Touraine). În sec. 11—13, odată cu dezvoltarea prod. de postav, înfloresc numeroase oraşe (Bruges, Gand, Anvers, Arras ş.a.) şi comitate (Flandra, Brabant, Namur, Limburg ş.a.). În 1384 Flandra şi în sec. 15 Brabantul intră în stăpînirea ↑Burgundiei. **B.** şi Luxemburg revin Habsburgilor în 1477 (Carol Quintul se naşte în 1500 la Gand) şi fac parte, pînă în 1713, din Ţările de Jos spaniole. Răscoala antispaniolă izbucnită în 1572 în Ţările de Jos are ca urmare desprinderea celor 7 prov. nordice (preponderent calvine), care, în 1581, îşi dobîndesc independenţa formînd Olanda, de cele sudice (catolice) care, grupate în 1579 în „Uniunea din Arras", rămîn în continuare sub dominaţia spaniolă. Prin tratatul de pace de la Utrecht (1713), **B.** revine Austriei, iar în 1794 este anexată de Franţa republicană, apoi napoleoneană. Potrivit hotărîrilor Congresului de la Viena, **B.** şi Luxemburg, unite cu Olanda, formează Regatul Unit al Ţărilor de Jos (1815). Împotriva dominaţiei olandeze izbucneşte la Bruxelles, la 25 aug. 1830, Revoluţia burgheză şi naţională soldată cu proclamarea, de către Congres, a independenţei **B.** la 4 oct. 1830 (recunoscută de Olanda în 1839). Potrivit Constituţiei din 7 febr. 1831, **B.** devine monarhie constituţională (rege: Leopold I din dinastia Saxa-Coburg, 1831—65), puterile europene interzicîndu-i orice alianţă politică şi asigurîndu-i un statut de „neutralitate garantată". Regele Leopold II dobîndeşte în 1885, ca proprietate personală, Congo (de 80 de ori mai întins ca **B.**), care în 1908 devine colonie belgiană (pînă în 1960). În primul război mondial neutralitatea **B.** este încălcată de trupele germane (4 aug. 1914), care ocupă cea mai mare parte a ţării. Prin tratatul de la Versailles (1919), **B.** dobîndeşte

reg. Eupen şi Malmedy şi mandat de administrare asupra coloniei Rwanda-Urundi (pînă în 1962). În 1940—44, **B.** este ocupată de Germania nazistă. Viaţa politică postbelică este marcată de disputa lingvistică dintre valoni şi flamanzi, exacerbată de polarizarea pe plan ec. a N şi S ţării şi reflectată în instabilitatea guvernamentală (între 1945—81 s-au succedat 20 prim-miniştri). Tentativele de autonomie regională, pe baze lingvistice, cunosc o reglementare legiferată de-abia la 14 nov. 1978, cînd Parlamentul aprobă proiectul guvernamental de reformă constituţională, care prevede, în esenţă, crearea a 3 reg. autonome — Flandra, Wallonia şi Bruxelles — fiecare cu organe legislative şi executive proprii.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

— *24 febr. — 21 iul. 1831, Erasme Louis, baron Surlet de Chokier, regent*

DINASTIA DE SAXA-COBURG

1831 — 1865, Leopold I
1865 — 1909, Leopold II
1909 — 1934, Albert I
1934 — 1944, Leopold III
— *între mai 1940 şi sept. 1944, Belgia a fost ocupată de trupee Germaniei hitleriste (în acest timp regele Leopold III s-a aflat în prizonierat)*
— *1944 — 1950, Charles, conte de Flandra, regent*
1950 — 1951, Leopold III (a condus ţara în numele fiului său nevîrstnic Baudouin)
din 17 iul. 1951, Baudouin I

Şefi ai cabinetului guvernamental şi prim-miniştri (din 1926)

23 mart. — 23 iul. 1831, E. de Sovage
24 iul. 1831 — 3 aug. 1834, Félix Armand de Muelenaere
18 apr. 1840 — 12 apr. 1841, Barthélemy Théodore, conte de Theux de Meylandt
13 apr. 1841 — 15 apr. 1843, Jean Baptiste, baron de Nothomb
16 apr. 1843 — 29 iul. 1845, Jules Joseph, baron de Anethanl
30 iul. 1845 — 30 mart. 1846, Sylvain Van de Weyer
31 mart. 1846 — 11 aug. 1847, Barthélemy Théodore, conte de Theux de Meylandt
12 aug. 1847 — 30 oct. 1852, Charles Rogier
31 oct. 1852 — 29 mart. 1855, Henri de Brouckère
30 mart. 1855 — 8 nov. 1857, Pierre Jacques François de Decker
9 nov. 1857 — 2 ian. 1868, Charles Rogier
3 ian. 1868 — 1 iul. 1870, Hubert Frère-Orban
2 iul. 1870 — 6 dec. 1871, Jules Joseph, baron de Anethan
7 dec. 1871 — 18 iun. 1878, Jules Malou
19 iun. 1878 — 15 iun. 1884, Hubert Frère-Orban
16 iun. — 25 oct. 1884, Jules Malou
26 oct. 1884 — 25 mart. 1894, Auguste Beernaert
26 mart. 1894 — 24 febr. 1896, Jules de Burlet

25 febr. 1896 — 23 ian. 1899, Paul de Smet de Nayer
24 ian. — 4 aug. 1899, Julius Vandenpeereboom
5 aug. 1899 — 1 mai 1907, Paul de Smet de Nayer
2 mai 1907 — 8 ian. 1908, Jules de Trooz
9 ian. 1908 — 16 iun. 1911, Frans Schollaert
17 iun. 1911 — 30 mai 1918, Charles, baron de Broqueville
31 mai — 20 nov. 1918, Gerhard Cooreman
21 nov. 1918 — 19 nov. 1920, *Léon Delacroix*
20 nov. 1920 — 15 dec. 1921, Henri, conte Carton de Wiart
16 dec. 1921 — 12 mai 1925, *Georges Theunis*
13 mai — 16 iun. 1925, Alois Van de Vyvere
17 iun. 1925 — 23 febr. 1926, Prosper, viconte Poullet
24 febr. — 19 mai 1926, P. de Leidequerq
20 mai 1926 — 5 iun. 1931, *Henri Jaspar*
6 iun. 1931 — 21 oct. 1932, *Jules Renkin*
22 oct. 1932 — 19 nov. 1934, *Charles, conte de Broqueville*
20 nov. 1934 — 24 mart. 1935, Georges Theunis
25 mart. 1935 — 23 nov. 1937, Paul van Zeeland
24 nov. 1937 — 14 mai 1938, Paul Émile Janson
15 mai 1938 — 21 febr. 1939, Paul Henri Spaak
22 febr. 1939 — 25 mai 1940, *Hubert Pierlot*
— între mai 1940 și sept. 1944, Belgia a fost ocupată de trupele Germaniei hitleriste

În exil
25 mai 1940 — sept. 1944, *Hubert Pierlot* (pînă la 20 sept. 1940 la Vichy, apoi la Londra)

---

sept. 1944 — 11 febr. 1945, Hubert Pierlot
12 febr. 1945 — 12 mart. 1946, Achille van Acker
13 — 30 mart. 1946, Paul Henri Spaak
31 mart. — 2 aug. 1946, Achille van Acker
3 aug. 1946 — 19 mart. 1947, Camille Huysmans
20 mart. 1947 — 10 aug. 1949, *Paul Henri Spaak*
11 aug. 1949 — 7 iun. 1950, Gaston Eyskens
8 iun. — 15 aug. 1950, Jean Pierre Duvieusart
15 aug. 1950 — 9 ian. 1952, Joseph Pholien
15 ian. 1952 — 22 apr. 1954, Jan van Houtte
23 apr. 1954 — 25 iun. 1958, Achille van Acker
26 iun. 1958 — 23 apr. 1961, *Gaston Eyskens*
25 apr. 1961 — 27 iul. 1965, Théodore Lefèvre
28 iul. 1965 — 11 febr. 1966, Pierre Harmel
19 mart. 1966 — 7 febr. 1968, Paul Van den Boeynants
17 iun. 1968 — 22 nov. 1972, *Gaston Eyskens*
25 ian. 1973 — 19 ian. 1974, Edmond Leburton
26 ian./ 25 apr. 1974 — 11 oct. 1978, *Léo Tindemans*
29 oct. 1978 — 30 mart. 1979, Paul Van den Boeynants
3 apr. 1979 — 31 mart. 1981, Wilfried Martens
7 apr. — 21 sept. 1981, Mark Eyskens
din 22 dec. 1981, Wilfried Martens

BELIZE

DATE GENERALE:

Numele oficial: Belize. **Situarea:** în America Centrală istmică, în SE Pen. Yucatán. **Vecini:** Mexic, Guatemala și Marea Caraibilor.

Suprafaţa: 22 965 km². **Populaţia:** 144 000 loc. **Capitala:** Belmopan. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism. **PNB/loc.:** 1 030 $.

ISTORIA

Locuit de triburi amerindiene maya, apoi caribi, descoperit de Cristofor Columb în 1502, terit. **B.** este ocupat de colonişti englezi din Jamaica în 1638 şi disputat de spanioli pînă în 1798. În 1862, sub numele de Hondurasul Britanic, devine colonie a coroanei britanice. La 1 ian. 1964, devine teritoriu autonom ţinînd de coroana britanică, membru al Comunităţii Antilelor, iar la 1 iun. 1973 ia numele de Belize. După proclamarea independenţei în 1821, Guatemala a revendicat, în repetate rînduri, teritoriul **B.** La 21 sept. 1981, **B.** îşi proclamă independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernator-general

din 21 sept. 1981, Dr. Minita Gordon

Prim-ministru

din 21 sept. 1981, George Cadle Price

BENIN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Benin. **Situarea:** în V Africii. **Vecini:** Volta Superioară, Niger, Nigeria, Oc. Atlantic, Togo. **Suprafaţa:** 112 622 km². **Populaţia:** 3 567 000 loc. **Capitala:** Porto-Novo. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** animism (65%), creştinism (15%), islamism (13%). **PNB/loc.:** 250 $.

ISTORIA

Statul †Dahomey (cu capitala la Abomey) ia naştere în sec. 17 şi ajunge la apogeul puterii sale sub regele Gezo (1818—58), devenind unul dintre cele mai strălucite regate ale Africii Occidentale. Primele aşezări europene sînt întemeiate, pe coastă, în sec. 16—17 de portughezi, englezi şi francezi. Între 1889 şi 1894 Regatul Dahomey este cucerit de francezi — care înfrîng rezistenţa ultimului rege, Behanzin (1889—94) şi includ terit. **B.** în Africa Occidentală Franceză (1904—58). La 4 dec. 1958 devine republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze, iar la 1 aug. 1960 îşi proclamă independenţa. La 18 oct. 1973 este constituit Consiliul Naţional al Revoluţiei (CNR), organul legislativ suprem, iar la 30 nov. 1975, P. Revoluţiei Populare a **B.** (PRP), partid unic de guvernămînt, care decide schimbarea denumirii statului din Republica Dahomey în Republica **B.**

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

1 aug. 1960 — 28 oct. 1963, Hubert Coutoucou Maga
29 oct. 1963 — 19 ian. 1964, Christophe Soglo

20 ian. 1964 – 27 nov. 1965, Sourou-Migan Apithy
27 – 29 nov. 1965, Justin Tométin Ahomadegbé
29 nov. – 22 dec. 1965, Tahirou Congacou
22 dec. 1965 – 17 dec. 1967, Christophe Soglo
18 – 22 dec. 1967, Maurice Kouandété
22 dec. 1967 – 1 aug. 1968, Alphonse Amadou Alley
1 aug. 1968 – 10 dec. 1969, Émile-Derlin Zinsou
10 dec. 1969 – 1 mai 1970, *triumvirat: Maurice Kouandété, președinte, Paul Émile de Souza și Benoit Sinzogan*
2 mai 1970 – 26 oct. 1972, *triumvirat: Hubert Coutoucou Maga, Sourou-Migan Apithy și Justin Tométin Ahomadegbé*
din 26 oct. 1972, Mathieu Kérékou; reales la 6 febr. 1980

Prim-miniștri

4 dec. 1958 – 22 mai 1959, Sourou-Migan Apithy
22 mai 1959 – 11 dec. 1960, Hubert Coutoucou Maga
– 11 dec. 1960–19 ian. 1964, *președintele deține și funcția de prim-ministru*
20 ian. 1964 – 27 nov. 1965, Justin Tométin Ahomadegbé
– 27 nov. 1965 – 17 dec. 1967, *președintele deține și funcția de prim-ministru*
18 dec. 1967 – 31 iul. 1968, Maurice Kouandété
– din 1 aug. 1968, *președintele deține și funcția de prim-ministru*

BHUTAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Bhutan. **Situarea:** în partea central sudică a Asiei. **Vecini:** R.P. Chineză, India. **Suprafața:** 47 000 km². **Populația:** 1 298 000 loc. **Capitala:** Thimphu. **Limba oficială:** tibetana. **Culte:** budism (75%), hinduism (25%). **PNB/loc.:** 80 $.

ISTORIA

Principat întemeiat în sec. 8, influențat de civilizația indiană, **B.** este ocupat în sec. 9 de tibetani, care impun lamaismul (din sec. 12 religie de stat). În sec. 18, principatul **B.** recunoaște suzeranitatea chineză și își apără, timp de un sec., autonomia internă amenințată de expansiunea britanică. Primul monarh ereditar al **B.** este instalat la 17 dec. 1907. În 1910 Marea Britanie recunoaște formal independența **B.**, dar își asumă controlul asupra politicii externe a statului, prin intermediul viceregelui Indiei. După proclamarea independenței Indiei (15 aug. 1947), tratatul din 1910 este înlocuit, la 8 aug. 1949, cu un tratat de prietenie, în termeni căruia India preia reprezentarea intereselor externe ale **B.**, iar în 1961, și apărarea acestuia.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Regi

DINASTIA WANG-CHUK

1907 – 1926, Uggyen Wang-chuk
1926 – 1952, Jigme Wang-chuk

1952 — 1972, Jigme Dorji Wang-chuk
din 24 iul. 1972, Jigme Singhye Wang-chuk; încoronat oficial la 2 iun. 1974

BIRMANIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Socialistă a Uniunii Birmane. **Situarea:** în SE Asiei. **Vecini:** R.P. Chineză, Laos, Thailanda, Oc. Indian, Bangladesh, India. **Suprafaţa:** 678 033 km². **Populaţia:** 35 299 000 loc. **Capitala:** Rangoon. **Limba oficială:** birmana. **Culte:** budism (85%), islamism (4%), hinduism. **PNB/loc.:** 160 $.

ISTORIA

Primii loc. ai **B.** aparţin rasei negro-australoide. Triburi tibeto-birmane (precursorii arakanilor) pătrund, începînd cu milen. 2 î.e.n., în mai multe valuri spre S. La sfîrşitul milen. 1 î.e.n. îşi fac apariţa triburile pyu, adevăraţii strămoşi ai birmanilor de astăzi (stabiliţi în N). Sudul este populat de triburile mon de origine mongolă. La începutul milen. 1 e.n. iau naştere pe terit. **B.** mici principate(ale populaţiei pyu, cu capitala la Pagan, ale celei mon, cu reşedinţa la Pegu), influenţate de civilizaţia indiană. Primul stat care unifiă întreg terit. birman este regatul de la Pagan în vremea regelui Anawrahta (1044—77), care impune ca religie de stat budismul; între 1277 şi 1287, acesta dispare în urma invaziei marelui han mongol Kubilai. În sec. următoare, şi-au continuat existenţa separată mici regate birmane: Pegu, Ava, Arakan şi Toungoo. Regatul Toungoo reuşeşte temporar, în sec. 16, să reunifice statele feudale de pe terit. **B.** De frecventele conflicte interbirmane profită europenii (portughezi, olandezi, francezi şi englezi), care au înfiinţat în sec. 17—18 primele factorii în **B.** Alaungpaya, suveranul statului Ava, pune în 1752—60 bazele unui nou regat birman centralizat. În urma celor trei războaie anglo-birmane (1824—26, 1852, 1885), **B.** este transformată la 1 ian. 1886 în posesiune britanică şi înglobată administrativ (pînă la 1 apr. 1937) în viceregatul India. Pături largi ale pop. se ridică la luptă împotriva ocupaţiei japoneze din timpul celui de-al doilea război mondial (1942—45) şi se opun, începînd cu 1945, reinstalării administraţiei britanice. La 4 ian. 1948, este proclamată independenţa Uniunii Birmane, care refuză să facă parte din Commonwealth. La 2 mart. 1962, puterea este preluată de Consiliul Revoluţionar în frunte cu generalul Ne Win, care publică, la 30 apr. 1962, programul intitulat „Calea Birmaniei spre socialism" şi adoptă, în următorul deceniu, numeroase măsuri progresiste.

STATUL MON

— stat întemeiat de populaţia mon, care a cuprins în hotarele sale teritoriul situat azi în partea de sud-est a Birmaniei, precum şi partea central-vestică a Thailandei; pînă la mijlocul sec. 11, între 1369 şi

1539, precum și între 1740 și 1757, capitala statului s-a aflat în orașul Pegu (situat la cca 76 km nord-est de Rangoon); formația statală s-a mai numit și „Regatul de Pegu"

Regi

825 — *837*, Thamala, întemeietor legendar al orașului Pegu
837 — *854*, Wimala
854 — *861*, Atha
861 — *885*, Areindama
885 — *902*, *rege necunoscut*
902 — *917*, Geinda
917 — *932*, Migadeippagyi
932 — *942*, Geissadiya
942 — *954*, Karawika
954 — *967*, Pyinzala
967 — *982*, Attatha
982 — *994*, Anuyama
994 — *1004*, Migadeippange
1004 — *1016*, Ekkathamanta
1016 — *1028*, Uppala
1028 — *1043*, Pontarika
1043 — *1044*, Tissa
— *între 1044 și 1287, dominația statului Pagan*
1287 — *1306*(?), Wareru
1306(?) — *1310*, Hkun Law
1310 — *1324*, Saw O
1324 — *1331*, Saw Zein
1331, *Zein Pun*, *uzurpator*
1331, Saw E Gan Gaung
1331 — *1353*, Binnya E Law
1353 — *1385*, Binnya U
1385 — *1423*, Razadarit
1423 — *1426*, Binnya Dammayaza
1426 — *1446*, Binnya Ran I
1446 — *1450*, Binnya Waru
1450 — *1453*, Binnya Kyan
1453, Mawdaw
1453 — *1472*, Șin Sawbu, fiica lui Razadarit, regină
1472 — *1492*, Dammazedi
1492 — *1526*, Binnya Ran II
1526 — *1539*, Takayutpi
— *între 1539 și 1550, ocupația regelui Tabinșwehti din dinastia Toungoo*
1550 — *1551*, Smim Sawhtut
1551, Smim Htaw
— *între 1551 și 1740, stăpînirea dinastiei Toungoo*
1740 — *1747*, Smim Htaw Buddhaketi
1747 — *1757*, Binnya Dala
— *în 1757 orașul Pegu este cucerit de regele Alaungpaya; sfîrșitul regatului*

STATUL ARAKAN

— stat întemeiat în primele sec. ale erei noastre de grupul etnic birmanez al arakanilor (sau kanranilor) (de unde și numele statului); a cuprins în hotarele sale teritoriul situat azi în partea de sud-est a Birmaniei; capitala s-a aflat succesiv în următoarele orașe: pînă în sec. 11 în Thabeiktaung (sau Thabeik Taung), Dinnyawadi și Vesali, apoi, pînă în anul 1118, în Pyinsa (sau Sambawut), între 1118 și 1167 în Parin, între 1167 și 1180 în Hkrit, între 1180 și 1237 în Pyinsa, între 1237 și 1433 în Launggyet, iar între 1433 și

1539, precum și între 1740 și 1757, capitala statului s-a aflat în orașul Pegu (situat la cca 76 km nord-est de Rangoon); formația statală s-a mai numit și „Regatul de Pegu"

Regi

825 — 837, Thamala, întemeietor legendar al orașului Pegu
837 — 854, Wimala
854 — 861, Atha
861 — 885, Areindama
885 — 902, *rege necunoscut*
902 — 917, Geinda
917 — 932, Migadeippagyi
932 — 942, Geissadiya
942 — 954, Karawika
954 — 967, Pyinzala
967 — 982, Attatha
982 — 994, Anuyama
994 — 1004, Migadeippange
1004 — 1016, Ekkathamanta
1016 — 1028, Uppala
1028 — 1043, Pontarika
1043 — 1044, Tissa
— între 1044 și 1287, dominația statului Pagan
1287 — 1306(?), Wareru
1306(?) *— 1310*, Hkun Law
1310 — 1324, Saw O
1324 — 1331, Saw Zein
1331, Zein Pun, uzurpator
1331, Saw E Gan Gaung
1331 — 1353, Binnya E Law
1353 — 1385, Binnya U
1385 — 1423, Razadarit
1423 — 1426, Binnya Dammayaza
1426 — 1446, Binnya Ran I
1446 — 1450, Binnya Waru
1450 — 1453, Binnya Kyan
1453, Mawdaw
1453 — 1472, Șin Sawbu, fiica lui Razadarit, regină
1472 — 1492, Dammazedi
1492 — 1526, Binnya Ran II
1526 — 1539, Takayutpi
— între 1539 și 1550, ocupația regelui Tabinșwehti din dinastia Toungoo
1550 — 1551, Smim Sawhtut
1551, Smim Htaw
— între 1551 și 1740, stăpînirea dinastiei Toungoo
1740 — 1747, Smim Htaw Buddhaketi
1747 — 1757, Binnya Dala
— în 1757 orașul Pegu este cucerit de regele Alaungpaya; sfîrșitul regatului

STATUL ARAKAN

— stat întemeiat în primele sec. ale erei noastre de grupul etnic birmanez al arakanilor (sau kanranilor) (de unde și numele statului); a cuprins în hotarele sale teritoriul situat azi în partea de sud-est a Birmaniei; capitala s-a aflat succesiv în următoarele orașe: pînă în sec. 11 în Thabeiktaung (sau Thabeik Taung), Dinnyawadi și Vesali, apoi, pînă în anul 1118, în Pyinsa (sau Sambawut), între 1118 și 1167 în Parin, între 1167 și 1180 în Hkrit, între 1180 și 1237 în Pyinsa, între 1237 și 1433 în Launggyet, iar între 1433 și

1785 în Mrohaung (sau Mrauku, azi Möng Hang); partea de nord a regatului s-a aflat, între 1044 și 1287, sub suzeranitatea statului Pagan

Regi

DINASTIA DE LAUNGGYET

1237 — 1243, Alawmahpyu
1243 — 1246. Yazathugyi
1246 — 1251, Sawlu
1251 — 1260, Ossanagyi
1260 — 1268, Sawmungyi
1268 — 1272, Nankyagyi
1272 — 1276, Minbilu
1276—1279, Sithabin, uzurpator
1279 — 1385, Minhti
1385 — 1387, Ossanange
1387 — 1390, Thiwarit
1390 — 1394, Thinhse
1394 — 1395, Razathu (prima oară)
1395 — 1397, Sithabin, uzurpator
1397, Myinhsainggyi, uzurpator
1397 — 1401, Razathu (a doua oară)
1401 — 1404, Theinhkathu

DINASTIA DE MROHAUNG

1404 — 1406 și 1430 — 1434, Narameikhla; între 1406 și 1430 s-a aflat în exil în Bengal, de unde a revenit însoțit de o oaste musulmană redobîndindu-și tronul; cu acest prilej în regat a fost introdus islamismul; în 1433 a fondat orașul Mrohaung, care a devenit noua sa capitală
1434 — 1459, Meng Khari (Ali Khan)
1459 — 1482, Basawpyu (Kalimah Șah)
1482 — 1492, Dawlya
1492 — 1494, Basawnyo
1494, Yanaung
1494 — 1501, Salingathu
1501 — 1523, Minyaza
1523 — 1525, Kasabadi (Ilyas Șah Sultan)
1525, Minsaw O
1525 — 1531, Thatasa (Ali Șah)
1531 — 1551, Minbin (Zabuk Șah)
1551 — 1555, Dikha
1555 — 1564, Sawhla
1564 — 1571, Minsetya
1571 — 1593, Minpalaung (Sikandar Șah)
1593 — 1612, Minrazagyi (Salim Șah)
1612 — 1622, Minhkamaung (Husein Șah)
1622 — 1638, Thirithudamma (Salim Șah)
1638, Minsani
1638 — 1645, Narapatigyi
1645 — 1652, Thado
1652 — 1684, Sandathudamma
1684 — 1685, Thirithuriya
1685 — 1692, Waradhammaraza
1692 — 1694, Munithudhammaraza
1694 — 1696, Sandathuriyadhamma
1696, Nawrahtazaw
1696—1697, Mayokpiya I, uzurpator
1697—1698, Kalamandat, uzurpator
1698 — 1700, Naradipati I
1700 — 1706, Sandawimala
1706 — 1710, Sandathuriya (prima oară)

1710–1731, Sandawizaya I (Maha Danda Bo), uzurpator
1731 – 1734, Sandathuriya (a doua oară)
1734 – 1735, Naradipati II
1735–1737, Narapawara, uzurpator
1737, Sandawizaya II
1737, Katya, uzurpator
1737 – 1742, Madarit
1742 – 1761, Nara-apaya
1761, Thirithu
1761 – 1764, Sandapavama
1764 – 1773, Apaya
1773 – 1777, Sandathumana
1777, Sandawinala, uzurpator
1777 – 1782, Sandathaditha
1782 – 1785, Thamada
– cucerirea regelui Bodawpaya din dinastia Alaungpaya

STATUL PAGAN

— stat care a cuprins în hotarele sale teritoriul din centrul și sudul Birmaniei de azi; populat de birmanezi și moni, a fost întemeiat de Anawrahta, fiul conducătorului Kunhsaw Kyaunghpyu, care a înfrînt, în anul 1044, în lupta de la Myinkaba (lîngă orașul Pagan) pe regele Sokka-te, cucerind tronul; capitala în orașul Pagan, de unde și numele regatului

Regi

DINASTIA „CONSTRUCTORILOR DE TEMPLE"
1044 – 1077, Anawrahta; a extins hotarele stăpînirii sale, cucerind statul mon de Thaton, nordul statului Arakan și și-a impus suzeranitatea asupra a numeroși principi șani
1077 – 1084, Sawlu
1084 – 1112, Kyanzittha; unul dintre cei mai de seamă conducători birmani
1112 – 1167, Alaungsithu
1167, Minșinsaw
1167 – 1170, Narathu
1170 – 1173, Naratheinhka
1173 – 1210, Narapatisithu
1210 – 1234, Htilominlo („Nataungmya")
1234 – 1250, Kyaswa
1250 – 1254, Uzana
1254 – 1287, Narathihapate
– în 1287 mongolii cuceresc statul Pagan și numesc un conducător vasal lor, pe Kyawswa (1287–1298), fiul lui Narathihapate; urmează Sawhint (1298–1325) și apoi Uzana, fiul său, care domnește la Pinya (vezi statul șanilor)

STATUL ȘANILOR

— statul șanilor, populație din Birmania, vorbind o limbă care face parte din ramura kam-tai a familiei de limbi sino-tibetană, întemeiat de frații Athinhkaya, Yazathinkyan și Thihathu, era situat în Birmania Superioară, mărginindu-se la nord cu Myedu (districtul Shwebo) și Bangui (districtul Monywa), la sud cu Pyit (sau Prome), la vest cu districtul Pakokku, iar la est cu districtul Kyaukse; capitala în orașul Myinsaing, iar din 1312, în orașul Pinya

Regi

1298 – 1324, Athinhkaya, împreună cu frații săi Yazathinkyan și Thihathu
1324 – 1343, Uzana
1343 – 1350, Ngașișin
1350 – 1359, Kyawsange

1359 — 1364, Narathu
1364, Uzana Pyaung
1364, Thadominbya; ultimul rege de Pinya
— în 1364, în urma năvălirii şanilor maw (sau mogaung) în regiunea Sagaing şi Pinya, regele Thadominbya a abandonat capitala sa, oraşul Pinya şi s-a îndreptat spre nord, unde a întemeiat, pe malul fluviului Irrawaddy, oraşul Ava (azi în ruine la cca 10 km sud-vest de Mandalay), care a devenit capitala unui nou regat (numit „Regatul de Ava"), în jurul căruia s-a realizat mai tîrziu statul birmanez centralizat

STATUL AVA

Regi

1364 — 1368, Thadominbya
1368, Nga Nu, uzurpator
1368 — 1401, Minkyiswasawke
1401, Tarabya
1401, Uga Nauk Hsan, uzurpator
1401 — 1422, Minhkaung
1422 — 1426, Thihathu
1426, Minhlange
1426 — 1427, Kalekyetaungnyo
1427 — 1440, Mohnyinthado
1440 — 1443, Minrekyawswa
1443 — 1469, Narapati
1469 — 1481, Thihathura
1481 — 1502, Minhkaung
1502 — 1527, Şwenankyawşin
— în urma înfrîngerii şi uciderii lui Şwenankyawşin, în 1527, de către conducătorul (Sawbwa) şan Thohanbwa, conducerea regatului Ava trece în mîna conducătorilor şan: 1527 — 1543, Thohanbwa
1543 — 1546, Hkonmaing
1546 — 1552, Mobye Narapati
1552 — 1555, Sithukyawhtin
— în 1555, regele Bayinnaung din dinastia Toungoo anexează statul Ava

DINASTIA DE TOUNGOO

— dinastie întemeiată de Minkyinyo, conducătorul (1486 — 1531) oraşului-stat Toungoo (fundat în 1280); capitala acestei dinastii s-a aflat, succesiv, în oraşele Pegu (pînă în 1635), apoi în Ava

Regi

1531 — 1550, Tabinşwehti, fiul lui Minkyinyo; începînd din anul 1539 şi-a extins stăpînirea asupra statului Pegu, iar în 1544 a anexat partea centrală a Birmaniei; din 1546 rege
1551 — 1581, Bayinnaung; în 1551 a recucerit statul Pegu, apoi, în 1555, a anexat întreaga Birmanie Superioară (inclusiv oraşul Ava) şi formaţiile şanilor, iar la 30 aug. 1569 trupele sale au ocupat oraşul-capitală Ayutthaya, instituind suzeranitatea birmaneză asupra thailandezilor pentru 15 ani
1581 — 1599, Nandabayin; după eşecul pe care l-a înregistrat în luptele cu statul thailandez Ayutthaya (între 1584 şi 1592), condus de principele Pra Naret (ca rege Naresuan *cel Mare*, 1590—1605), în 1599, forţele unite ale principilor de Toungoo şi Arakan au cucerit oraşul-capitală Pegu; fărîmiţarea statului în mici principate conduse de diferiţi membri ai casei regale de Toungoo (în Toungoo, Pegu, Pye, Ava ş.a.)
— la începutul sec. 17 statul Ava, unde cîrmuia un fiu al regelui Bayinnaung, a dobîndit un rol preponderent între formaţiile statale din Birmania, cucerind Birmania Superioară şi principatele şanilor

1605 – 1628, Anaukpetlun, fiul precedentului și nepot al lui Bayinnaung; în urma a numeroase campanii militare de cucerire a anexat formațiile statele de la Pyu (Prome) (1607), Toungoo (1610), Pegu (1612), Syriam (1613), unde a înfrînt și executat pe conducătorul De Brito (Nga Zinga), Martaban (1614), Tenasserim (1615) ș.a., constituind statul feudal centralizat birmanez

1628, Minredeippa

1629 – 1648, Thalun

1648 – 1661, Pindale

1661 – 1672, Pye

1672, Narawara

1673 – 1698, Minrekyawdin

1698 – 1714, Sane

1714 – 1733, Taninganwe

1733 – 1752, Mahadammayaza-dipati; continuarea procesului de fărîmițare a statului birmanez; în 1740 a izbucnit răscoala populației mon (talaing) din Pegu, Syriam și Martaban, condusă de Smim Htaw Buddhaketi împotriva dominației dinastiei Toungoo, încheiată cu redobîndirea independenței statului Pegu

— *în apr. 1752, în urma a repetate campanii militare (1742, 1746 și 1751 – 1752), orașul Ava a fost cucerit, iar regele a fost luat captiv de oștile mon*

— *în apr.—mai 1752, birmanezii conduși de Alaungpaya, un stăpîn feudal originar din Shwebo (Moksobomyo), s-au răsculat împotriva dominației monilor, pe care au înlăturat-o, întemeind o nouă formație statală și o nouă dinastie; capitala s-a aflat succesiv în orașele: Shwebo (1752–1765), Ava (1765–1783 și 1823–1837), Amarapura (1783–1823 și 1837–1857) și Mandalay (1857–1885)*

DINASTIA ALAUNGPAYA

1752 – 1760, Alaungpaya; în urma a numeroase campanii militare victorioase a cucerit Ava (1754), Birmania Superioară și Centrală (1755), și-a impus suzeranitatea asupra principilor șan, apoi a anexat Syriam (1756), Pegu (1757), după care a supus pe moni, iar în 1760, în timpul expediției împotriva Siamului, a cucerit regiunea Tenasserim, punînd bazele statului birmanez centralizat

1760 – 1763, Naungdawgyi

1763 – 1776, Hsinbyușin

1776 – 1781, Singu Min

1781, Maung Maung (a domnit 7 zile)

1781 – 1819, Bodawpaya; în anul 1785 a cucerit și anexat statul Arakan

1819 – 1837, Bagyidaw

1837 – 1846, Tharrawaddy

1846 – 1852, Pagan Min

1853 – 1878, Mindon Min

1878 – 1885, Thibaw

— *la 1 ian. 1886, Birmania este transformată în posesiune a Marii Britanii*

— *la 4 ian. 1948, Birmania este proclamată independentă*

Președinți

4 ian. 1948 – 15 mart. 1952, Sao Șwe Thaik (Sawbwa = conducător șan, de Yawnghwe), provizoriu

16 mart. 1952 – 11 mart. 1957, Agga Maha Thiri Thudhamma Ba U

13 mart. 1957 – 16 febr. 1962, Mahn Win Maung

16 febr. – 2 mart. 1962, Sinwa Nawng (Duwa = șef kachin, de Sima)

2 mart. 1962 — 8 nov. 1981, general U Ne Win; președinte al Consiliului de Stat din 4 mart. 1974
din 9 nov. 1981, general U San Yu

Prim-miniștri

26 sept. 1946 — 19 iul. 1947, Aung San
24 iul./1 aug. 1947 — 5 iun. 1956, Thakin Nu, U Nu
12 iun. 1956 — 28 febr. 1957, U Ba Swe
28 febr. 1957 — 26 sept./28 oct. 1958, U Nu
28 oct. 1958 — 30 mart. 1960, general Ne Win
4 apr. 1960 — 2 mart. 1962, U Nu
— între 2 mart. 1962 și 2 mart. 1974 funcția de prim-ministru este deținută de generalul Ne Win, șeful statului
4 mart. 1974 — 29 mart. 1977, U Sein Win
din 29 mart. 1977, U Maung Maung Kha

BOLIVIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Bolivia. **Situarea:** în partea central-vestică a Americii de S. **Vecini:** Brazilia, Paraguay, Argentina, Chile și Perú. **Suprafața:** 1 098 581 km^2. **Populația:** 5 600 000 loc. **Capitala:** La Paz și Sucré. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc.:** 550 $.

ISTORIA

Locuit în epoca precolumbiană de triburile amerindiene queciua și aymara, terit. **B.** devine în sec. 15 parte a Imp. †incas, după prăbușirea căruia este cucerit de spanioli (Diego de Almagro, 1535—38). În 1543 terit. **B.** („Audencia Charcas") este inclus în Viceregatul Perú, apoi, în 1776, sub numele de „Perú Superior", în Viceregatul Río de la Plata. Cea mai mare mișcare anticolonială a indienilor din America de Sud — răscoala condusă de Túpac Amaru (1780—81) — cuprinde și terit. **B.** Mișcarea de eliberare națională triumfă după bătălia de la Ayacucho (9 dec. 1824), cînd Antonio José de Sucré eliberează **B.** de sub dominația spaniolă. Congresul de la Chuquisaca (azi Sucré) proclamă independența statului (6 aug. 1825) și adoptă, în cinstea lui Simón Bolívar, numele de **B.** Instabilitatea politică provocată de repetatele lovituri de stat militare dintre 1828 și 1943 are urmări negative asupra progresului ec. și social. În urma „războiului Pacificului" (1879—83), în care este aliata Perú-lui împotriva statului chilian, **B.** pierde provincia de coastă Antofagasta și, totodată, ieșirea la Oc. Pacific, iar prin tratatul de la Petropolis (17 nov. 1903) cedează Braziliei reg. Acre. În conflictul cu Paraguay (1932—35) pentru ținutul Chaco, **B.** pierde 2/3 din terit. disputat. După al doilea război mondial, în timpul președinției lui Víctor Paz Estenssoro (1952—56, 1960—64), începe dezvoltarea unei ind. proprii, naționalizarea minelor de cositor, este realizată cea mai amplă reformă agrară de pe continentul latino-american la acea dată (1953). A 187-a lovitură de stat de la proclamarea independenței și a 5-a după cel de-al doilea război mondial instituie, la 22 aug. 1971, regimul militar al colonelului Hugo Bánzer Suárez. După demisia președintelui H. Bánzer Suárez (21 iul. 1978), **B.** cunoaște o nouă etapă de intense frămîntări politice.

ŞEFI DE STAT

Conducători şi preşedinţi

1825 – *1826*, Simón Bolívar
1826 – *1828*, mareşal Antonio José de Sucré
? – *17 dec. 1828*, general José Miguel de Velasco
17 dec. 1828 – *1 ian. 1829*, colonel Pedro Blanco
31 ian. 1829 – *ian. 1839*, mareşal Andrés Santa Cruz
ian. – *13 iun. 1839*, *general José Miguel de Velasco, preşedinte provizoriu*
13 iun. 1839 – *23 dec. 1847*, general José Ballivián
23 dec. 1847 – *ian. 1848*, general Eusebio Guilarte
21 ian./4 febr. – *5 dec. 1848*, general José Miguel de Velasco
6 dec. 1848 – *1 febr./15 aug. 1855*, general Manuel Isidoro Belzú (preşedinte constituţional din 14 aug. 1850)
15 aug. 1855 – *21 oct. 1857*, general Jorge Córdova
21 oct. 1857 – *14 ian. 1861*, Dr. José María Linares (din 31 mart. 1858 „dictator civil")
14 ian. – *6 mai 1861*, *triumvirat alcătuit din generalul José María de Achá, Ruperto Fernández şi generalul Manuel Antonio Sánches*
6 mai 1861–*28 dec. 1864*, *general José María de Achá, preşedinte provizoriu*
28 dec. 1864 – *20 iun. 1871*, general José Mariano Melgarejo (preşedinte constituţional din aug. 1870)
26 iun. 1871 – *27* nov. *1872*, general Agustín Morales (preşedinte constituţional din 23 aug. 1872)
28 nov. 1872 – *8 mai 1873*, *Dr. Tomás Frías y Baptista, preşedinte provizoriu*
8 mai 1873 – *14 febr. 1874*, locotenent-colonel Adolfo Ballivián
14 febr. 1874 – *4 mai 1876*, Dr. Tomás Frías y Baptista
4 mai 1876 – *28 dec. 1879*, general Hilarión Daza (din 15 nov. 1877, preşedinte provizoriu)
28 dec. 1879 – *14 ian. 1880*, *juntă formată din Uladislao Silva, Rudecindo Carvajal şi Donato Vázquez*
14/19 ian. 1880 – *3 sept. 1884*, general Narciso Campero
3 sept. 1884 – *13 aug. 1888*, Gregorio Pacheco
13/15 aug. 1888 – *5 aug. 1892*, Dr. Aniceto Arce
11 aug. 1892 – *aug. 1896*, Dr. Mariano Baptista
29 aug. 1896 – *10 apr. 1899*, Dr. Severo Fernández Alonso
10 apr. – *25 oct. 1899*, *juntă militară formată din Serapio Reyes Ortiz (şeful juntei), colonel José Manuel Pando şi Dr. Macario Pinilla*
25 oct. 1899 – *4 aug. 1904*, colonel José Manuel Pando
12/15 aug. 1904 – *12 aug. 1909*, general Dr. D. Ismael Montes
19 aug. 1909 – *6 aug. 1913*, Dr. Eliodoro Villazón
6 aug. 1913 – *6 aug. 1917*, general Dr. D. Ismael Montes
15 aug. 1917 – *12 iul. 1920*, José N. Gutiérrez Guerra
12 iul. 1920 – *26 ian. 1921*, *juntă formată din José María Escalier, José Manuel Ramírez şi Dr. Bautista Saavedra*
26 ian. 1921 – *2 sept. 1925*, Dr. Bautista Saavedra
2 sept. 1925 – *10 ian. 1926*, Felipe Guzmán
10 ian. 1926 – *28 mai 1930*, Dr. Hernando Siles Reyes
— *între 28 mai şi 25 iun. 1930 puterea o deţine Consiliul de Miniştri*
26 iun. 1930 – *5 mart. 1931*, *juntă militară condusă de generalul Carlos Blanco Galindo*
5 mart. 1931 – *27 nov. 1934*, Dr. Daniel Salamanca
29 nov. 1934 – *17 mai 1936*, *Dr. José Luis Tejada Sorzano, preşedinte provizoriu*
17 mai 1936 – *13 iul. 1937*, *juntă militară condusă de colonelul José David Toro*

13 iul. 1937 – 23 aug. 1939, colonel Germán Busch Becerra (din 27 mai 1938, preşedinte constituţional, iar din 24 apr. 1939, dictator)
23 aug. 1939 – 15 apr. 1940, general Carlos Quintanilla, preşedinte provizoriu
15 apr. 1940 – 20 dec. 1943, general Enrique Peñaranda y Castillo
20 dec. 1943 – 21 iul. 1946, maior Gualberto Villarroel (pînă la 5 aug. 1944, preşedinte provizoriu)
22 iul. – 15 aug. 1946, Dr. Néstor Guillén, preşedinte al unei junte provizorii
15 aug. 1946 – 10 mart. 1947, Tomás Monje Gutiérrez, preşedinte provizoriu
10 mart. 1947 – 18 oct. 1949, Dr. José Enrique Hertzog Garaizábal
18 oct. 1949 – 16 mai 1951, Dr. Mamerto Urriolagoitia Harriague
16 mai 1951 – 9 apr. 1952, juntă militară condusă de generalul Hugo Ballivián Rojas
11 – 17 apr. 1952, Dr. Hernán Siles Zuazo, preşedinte provizoriu
17 apr. 1952 – 6 aug. 1956, Dr. Víctor Paz Estenssoro
6 aug. 1956 – 6 aug. 1960, Dr. Hernán Siles Zuazo
6 aug. 1960 – 4 nov. 1964, Dr. Víctor Paz Estenssoro
6 nov. 1964 – 26 mai 1965, juntă militară condusă de generalul René Barrientos Ortuño
26 mai 1965 – 4 ian. 1966, juntă militară condusă de generalii René Barrientos Ortuño şi Alfredo Ovando Candía
5 ian. – 6 aug. 1966, juntă militară condusă de generalul Alfredo Ovando Candía
6 aug. 1966 – 27 apr. 1969, general René Barrientos Ortuño
27 apr. – 26 sept. 1969, Dr. Luis Adolfo Siles Salinas, preşedinte provizoriu
26 sept. 1969 – 6 oct. 1970, juntă militară condusă de generalul Alfredo Ovando Candía
6 – 7 oct. 1970, juntă militară condusă de generalul Rogelio Miranda
7 oct. 1970 – 21 aug. 1971, general Juan José Torrés Gonzales
22 aug. 1971 – 21 iul. 1978, general Hugo Bánzer Suárez
21 iul. – 23/24 nov. 1978, general Juan Pereda Asbún
24 nov. 1978 – 7 aug. 1979, general David Padilla Arancibia
8 aug. – 1 nov. 1979, Walter Guevara Arze, preşedinte interimar
1 – 16 nov. 1979, colonel A berto Natusch Busch, preşedinte interimar
16 nov. 1979 – 17 iul. 1980, Lidia Gueiler Tejada, preşedintă interimară
18 iul. 1980 – 4 aug. 1981, juntă militară condusă de generalul Luis Garcia Meza
din 4 sept. 1981, general Celso Torrelio Villa

BOTSWANA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Botswana. **Situarea:** în S Africii. **Vecini:** Zimbabwe, Africa de Sud, Namibia. **Suprafaţa:** 600 372 km². **Populaţia:** 819 000 loc. **Capitala:** Gaborone. **Limba oficială:** se tswana.

Culte: animism (80%), protestantism (10%), catolicism (3%). **PNB/loc.:** 720 $.

ISTORIA

Triburile de păstori beciuani (din marea familie bantu), imigrate în sec. 16 pe terit. **B.**, împing spre zonele aride pop. boşimană aborigenă. În 1885, partea nordică a ţinuturilor locuite de beciuani devine, sub numele de Bechuanaland, protectorat britanic; zona meridională, proclamată colonie a coroanei, este inclusă în 1895 în Colonia Capului, iar în 1910 în Uniunea Sud-Africană (în prezent Republica Africa de Sud). Protectoratul Bechuanaland obţine la 1 mart. 1965 dreptul la autoguvernare internă şi se proclamă, la 30 sept. 1966, sub numele de **B.**, stat independent în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

30 sept. 1966 — 13 iul. 1980, Seretse M. Khama
din 13 iul. 1980, Quett Ketumile Joni Masire (pînă în 13 iul. 1980, vicepreşedinte)

BRAZILIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Federativă a Braziliei. **Situarea:** în E Americii de Sud. **Vecini:** Columbia, Venezuela, Guyana, Surinam, Guyana Franceză, Oc. Atlantic, Uruguay, Argentina, Paraguay, Bolivia, Perú. **Suprafaţa:** 8 511 965 km². **Populaţia:** 123 032 000 loc. **Capitala:** Brasilia. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** catolicism (90%), protestantism (5%). **PNB/loc.:** 1 690 $.

ISTORIA

Terit. **B.** este populat în epoca precolumbiană de triburi amerindiene tupi, tupayo, caribe, arahuaco ş.a. Navigatorul portughez Pedro Álvares Cabral descoperă la 22 apr. 1500 coasta **B.**, dar colonizarea portugheză începe odată cu expediţia lui Martin Alfonso de Souza (1530—32), şi mai ales după stabilirea capitalei coloniei în oraşul Bahía (1549). În 1557 este fondat São Paulo, iar în 1565 —Rio de Janeiro (din 1763 capitala **B.**). Rezistenţa triburilor indiene este reprimată cu cruzime; pe plantaţii (cu precădere de trestie de zahăr) sînt aduşi, din a doua jumătate a sec. 16, sclavi negri din Africa (cca 6 mil. între 1549 şi 1850). Mişcarea de eliberare, care ia naştere în sec. 18, duce la proclamarea independenţei, la 7 sept. 1822. Pedro, fiul regelui portughez João VI, se proclamă la 12 oct. 1822 împărat al **B.** sub numele de Pedro I. Între 1865 şi 1870 **B.** participă, alături de Argentina şi Uruguay, la războiul împotriva Paraguayului. În 1888 este abolită sclavia. La 15 nov. 1889 împăratul Pedro II este detronat, iar **B.** se proclamă republică federativă sub numele de „Statele Unite ale Braziliei“. Prin tratatul de la Petropolis (17 nov. 1903), **B.** obţine de la Bolivia terit. Acre. Începînd cu 26 oct. 1917, **B.** participă, alături de puterile Antantei, la primul război mondial. La 22 aug. 1942 declară război puterilor fasciste. Preşedinţii Jânio Quadros şi João Goulart, orientaţi spre

transformări progresiste, sînt înlăturați de la putere în urma unor lovituri de stat militare, în 1961 și 1964, care inaugurează seria președinților militari.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Împărați

1822 — 1831, Pedro I
1831 — 1889, Pedro II (pînă în 23 iul. 1840, sub regență)

Regențe: *7 apr. -17 iun. 1831, José Joaquim Carneiro de Campos, marchiz de Caravelas, Nicolau Pereira de Campos Vergueiro și generalul Francisco de Lima e Silva*
— 17 iun. 1831—12 oct. 1835, José da Costa Carvalho, viconte și marchiz de Monte Alegre, João Bráulio Muniz și generalul Francisco de Lima e Silva
— 12 oct. 1835—19 sept. 1837, Diogo Antonio Feijó
— 19 sept. 1837—23 iul. 1840, Pedro de Araújo Lima, viconte și marchiz de Olinda

Președinți

15 nov. 1889 — 23 nov. 1891, Manuel Deodoro da Fonseca, șef al guvernului provizoriu; din 24 febr. 1891, președinte
23 nov. 1891 — 15 nov. 1894, Floriano Peixoto, președinte provizoriu
15 nov. 1894 — 10 nov. 1896, 4 mart. 1897 — 15 nov. 1898, Prudente José de Morais Barros
— 10 nov. 1896—4 mart. 1897, Manuel Vitorino Pereira, vicepreședinte, deține funcția de președinte pe timpul îmbolnăvirii titularului
15 nov. 1898 — 17 oct. 1900, 8 nov. 1900 — 15 nov. 1902, Manuel Ferraz de Campos Salles
— 17 oct.—8 nov. 1900, Francisco de Assis Rosa e Silva, vicepreședinte, deține funcția de președinte în timpul absenței titularului din țară
15 nov. 1902 — 15 nov. 1906, Francisco de Paula Rodrigues Alves
15 nov. 1906 — 14 iun. 1909, Afonso Augusto Moreira Penna
14 iun. 1909 — 15 nov. 1910, Nilo Peçanha, vicepreședinte, succede în funcția de președinte la moartea titularului
15 nov. 1910 — 15 nov. 1914, Hermes Rodrigues da Fonseca
15 nov. 1914 — 8 sept. 1917, 9 oct. 1917 — 15 nov. 1918, Wencesláo Brás Pereira Gomes
— 8 sept.—9 oct. 1917, Urbano Santos da Costa Araújo, vicepreședinte, deține funcția de președinte în timpul absenței titularului din țară
15 nov. 1918 — 10 ian. 1919, Francisco de Paula Rodrigues Alves (din cauza bolii nu și-a putut exercita mandatul)
— 15 nov. 1918—28 iul. 1919, Delfim Moreira da Costa Ribeiro, vicepreședinte, deține funcția de președinte din cauza bolii și apoi a morții președintelui (10 ian. 1919), pînă la noile alegeri
28 iul. 1919 — 15 nov. 1922, Epitácio da Silva Pessoa
15 nov. 1922 — 15 nov. 1926, Artur da Silva Bernardes
15 nov. 1926 — 24 oct. 1930, Washington Luís Pereira de Sousa
— președintele ales Júlio Prestes de Albuquerque nu și-a putut exercita mandatul
24 oct. — 3 nov. 1930, juntă militară alcătuită din generalul Augusto Tasso Fragoso (șeful juntei), generalul João de Deus Mena Barreto și contraamiralul Isaías de Noronha
3 nov. 1930 — 29 oct. 1945, Getúlio Dornelles Vargas (între 3 nov. 1930 și 16 iul. 1934, șef al guvernului provizoriu, între 16 iul. 1934 și 10 nov. 1937, președinte, iar între 10 nov. 1937 și 29 oct. 1945, dictator)

— *29 oct. 1945—31 ian. 1946, José Linhares, președintele Tribunalului Suprem Federal, deține funcția de președinte*
31 ian. 1946 — 31 ian. 1951, Eurico Gaspar Dutra
31 ian. 1951 — 24 aug. 1954, Getúlio Dornelles Vargas
— *24 aug. 1954— 9 nov. 1955, João Café Filho, vicepreședinte, succede la președinție la moartea titularului*
— *9—11 nov. 1955, Carlos Coimbra da Luz, președinte al Camerei Deputaților, deține funcția de președinte pe timpul îmbolnăvirii titularului*
— *11 nov. 1955—31 ian. 1956, Nereu de Oliveira Ramos, vicepreședinte al Senatului, activează ca președinte*
31 ian. 1956 — 5 aug. 1960, 11 aug. 1960 — 31 ian. 1961, Juscelino Kubitschek de Oliveira
— *5—11 aug. 1960, Pasqoal Ranieri Mazzilli, președinte al Camerei Deputaților, deține funcția pe timpul absenței titularului din țară*
31 ian. — 25 aug. 1961, Jânio da Silva Quadros
— *25 aug.—7 sept. 1961, Pasqoal Ranieri Mazzilli, președinte al Camerei Deputaților, deține funcția de președinte pe timpul absenței din țară a vicepreședintelui*
7 sept. 1961 — 21 apr. 1963, 29 apr. 1963 — 1 apr. 1964, João Belchior Marques Goulart
— *21—29 apr. 1963, Pasqoal Ranieri Mazzilli, președinte al Camerei Deputaților, deține funcția de președinte în timpul absenței din țară a titularului*
— *1—15 apr. 1964, Pasqoal Ranieri Mazzilli, președinte al Camerei Deputaților, deține funcția de președinte în timpul absenței din țară a titularului*
15 apr. 1964 — 15 mart. 1967, mareșal Humberto de Alencar Castelo Branco
15 mart. 1967 — 31 aug. 1969, Arthur da Costa e Silva
— *31 aug.—30 oct. 1969, juntă militară formată din amiralul Augusto Hamann Rademaker Grünewald (șeful juntei), generalul Aurelio de Lyra Tavares și mareșalul aerului Marcio de Sousa e Melo*
30 oct. 1969 — 15 mart. 1974, Emílio Garrastazú Médici
15 mart. 1974 — 15 mart. 1979, general Ernesto Geisel Beckmann
din 15 mart. 1979, general João Baptista de Oliveira Figueiredo

Prim-miniștri ai Imperiului (1847—1889)

22 mai 1847 — 8 mart. 1848, Manuel Alves Branco, viconte de Caravelas
8 mart. — 31 mai 1848, José Carlos Pereira de Almeido Tôrres, viconte de Macaé
31 mai — 29 sept. 1848, Francisco de Paula Sousa e Melo
29 sept. 1848 — 6 oct. 1849, Pedro de Araújo Lima, viconte de Olinda
6 oct. 1849 — 11 mai 1852, José da Costa Carvalho, viconte de Monte Alegre
11 mai 1852 — 6 sept. 1853, Joaquim José Rodrigues Tôrres, viconte de Itaboraí
6 sept. 1853 — 3 sept. 1856, Honório Hermeto Carneiro Leão, marchiz de Paraná
3 sept. 1856 — 4 mai 1857, Luís Alves de Lima e Silva, marchiz de Caxias
4 mai 1857 — 12 dec. 1858, Pedro de Araújo Lima, marchiz de Olinda
12 dec. 1858 — 10 aug. 1859, Antônio Paulino Limpo de Abreu, viconte de Abreu
10 aug. 1859 — 2 mart. 1861, Ângelo Moniz da Silva Ferraz, baron de Uruguayana

2 mart. 1861 — 24 mai 1862, Luís Alves de Lima e Silva, marchiz de Caxias
24 — 30 mai 1862, Zacarias de Góis e Vasconcelos
30 mai 1862 — 15 ian. 1864, Pedro de Araújo Lima, marchiz de Olinda
15 ian. — 31 aug. 1864, Zacarias de Góis e Vasconcelos
31 aug. 1864 — 12 mai 1865, Francisco José Furtado
12 mai 1865 — 3 aug. 1866, Pedro de Araújo Lima, marchiz de Olinda
3 aug. 1866 — 16 iul. 1868, Zacarias de Góis e Vasconcelos
16 iul. 1868 — 29 sept. 1870, Joaquim José Rodrigues Torres, viconte de Itaboraí
29 sept. 1870 — 7 mart. 1871, José Antônio Pimenta Bueno, viconte de São Vicente
7 mart. 1871 — 25 iun. 1875, José Maria da Silva Paranhos, viconte de Rio Branco
25 iun. 1875 — 5 ian. 1878, Luís Alves de Lima e Silva, duce de Caxias
5 ian. 1878 — 28 mart. 1880, João Lins Vieira Cansansão de Sinimbú, viconte de Sinimbú
28 mart. 1880 — 21 ian. 1882, José Antônio Saraiva
21 ian. — 3 iul. 1882, Martinho Álvares da Silva Campos
3 iul. 1882 — 24 mai 1883, João Lustosa da Cunha Paranaguá, viconte de Paranaguá
24 mai 1883 — 6 iun. 1884, Lafayette Rodrigues Pereira
6 iun. 1884 — 6 mai 1885, Manuel Pinto de Souza Dantas
6 mai — 20 aug. 1885, José Antônio Saraiva
20 aug. 1885 — 10 mart. 1888, José Maurício Wanderley, baron de Cotegipe
10 mart. 1888 — 7 iun. 1889, João Alfredo Corrêa de Oliveira
7 iun. — 15 nov. 1889, Afonso Celso de Assis Figueiredo viconte de Ouro Prêto

Prim-miniştri ai Republicii
8 sept. 1961 — 9 iul. 1962, Tancredo de Almeida Neves
9 iul. — 14 sept. 1962, Francisco Brochado da Rocha
14 sept. 1962 — 23 ian. 1963, Hermes Lima
— desfiinţarea postului de prim-ministru

BULGARIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Bulgaria. **Situarea:** în SE Europei. **Vecini:** România, Marea Neagră, Turcia, Grecia, Iugoslavia. **Suprafaţa:** 110 912 km². **Populaţia:** 8 862 000 loc. **Capitala:** Sofia. **Limba oficială:** bulgara. **PNB/loc.:** 3 690 $.

ISTORIA

Locuit din milen. 2 î.e.n. de triburi trace, terit. **B.** este transformat în sec. 1 e.n. în prov. romană, iar în sec. 4—6 în prov. bizantină. Triburile slavilor de sud, stabilite aici în sec. 6—7 devin element etnic hegemon. Triburile proto-bulgare (originare din reg. Volgăi), conduse de Asparuh, pătrund în 681 în N Pen. Balcanice şi creează

un stat care sub țarul Boris (852—89 adoptă creștinismul. Primul țarat bulgar cunoaște apogeul puterii sub țarul Simeon I(893—927), și, după o perioadă de decădere, este cucerit în anul 1018 de Imp. †bizantin. Răscoala antibizantină condusă de frații Petru și Asan duce la crearea Imp. ´vlaho-bulgar (în 1185). În ultimul deceniu al sec. 14, **B.** este transformată, pentru cinci sec., în provincie a Imperiului otoman. Lupta de eliberare a poporului bulgar culminează cu răscoala din apr. 1876. În urma războiului ruso-româno-turc (1877—78), la care participă și unități bulgare, **B.** este proclamată de către Congresul de pace de la Berlin (1878) principat autonom sub suzeranitate otomană, cu capitala la Sofia. La 5 oct. 1908, **B.** își proclamă independența, iar Ferdinand I de Saxa-Coburg ia titlul de țar. În 1891 este creat P. Social-Democrat, din care se desprinde în 1903 P. Socialiștilor Tesneaci. **B.** participă la cele două războaie balcanice (1912—13) și apoi la primul război mondial (1915—18) de partea Puterilor Centrale. La 27 mai 1919 P. Socialiștilor Tesneaci se transformă în P. Comunist Bulgar (PCB), care se află, în sept. 1923, în fruntea unei puternice răscoale populare antifasciste. În 1941, pe terit. țării sînt introduse trupe germane, iar **B.** participă la ocuparea Greciei și Iugoslaviei, alături de Germania hitleristă și Italia fascistă. În condițiile înaintării victorioase a armatei sovietice, mișcarea antifascistă culminează, la 9 sept. 1944, cu insurecția armată condusă de PCB, moment care marchează începutul revoluției socialiste în **B.** Dictatura monarho-fascistă este răsturnată și instaurată puterea populară. La 15 sept. 1946 este proclamată Republica Populară **B.**; Gheorghi Dimitrov este ales Președinte al Consiliului de Miniștri (1946—49). În 1946 se înfăptuiește reforma agrară, în 1947 naționalizarea ind.; noua Constituție (4 dec. 1947) consacră victoria orînduirii democrat-populare. La 10 febr. 1947 **B.** semnează Tratatul de pace de la Paris. La 11 aug. 1948 are loc unificarea P. Social-Democrat din **B.** cu P. Muncitoresc, care în dec. 1948 își reia denumirea de PCB. Congresul X al PCB (1971) adoptă directivele celui de-al 6-lea plan cincinal (1971—75), care deschide perspectiva desfășurării construcției societății socialiste dezvoltate și a trecerii la comunism. La 18 mai 1971 este adoptată o nouă Constituție a **B.**; Todor Jivkov (prim-secretar al CC al PCB din 1954 și președinte al Consiliului de Miniștri din 1962) a fost ales Președinte al Consiliului de Stat. Congresul XI al PCB (29 mart.—2 apr. 1976) aprobă cel de-al 7-lea plan cincinal (1976—80), iar Congresul XII (31 mart.—4 apr. 1981) cel de-al 8-lea plan cincinal (1981—85).

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Hani

681 — cca 700, Asparuh (Isperih)
700 — 721, Tervel
721 — 738, Kormisoș (Kormesi)
738 — 753/754, Sevar
753/754 — 760, Vineh
760 — 763, Teleț
763 — 766, Sabin (Savin)
aug. — sept. 766, Umar
766 — 767, Toktu
767 — 768, Pagan
768 — 777, Telerig
777 — 803, Kardam
cca 803 — 814, Krum
814 — 831, Omurtag
831 — 836, Malamir
836 — 852, Presian (Persian)

Cneji

852 — 889, Boris I, cneaz (creştinat Boris I Mihail)
889 — 893, Vladimir

PRIMUL IMPERIU

Ţari

893 — 927, Simeon *cel Mare*; s-a proclamat „ţar şi monarh absolut al bulgarilor şi romeilor" în 917
927 — 970, Petru
970 — 971, Boris II
—cucerirea bizantină

BULGARIA APUSEANĂ

977 — 997, Roman
997 — 1014, Samuil
1014 — 1015, Gabriel-Radomir
1015 — 1018, Ivan-Vladislav
—cucerirea bizantină

AL DOILEA IMPERIU

DINASTIA ASĂNEŞTILOR

1185 — 1187, Petru (prima oară)
1187 — 1196, Asan I
1196 — 1197, Petru (a doua oară)
1197 — 1207, Ioaniţă *(Kaloioannes)*
1207 — 1218, Borilă
1218 — 1241, Ioan Asan II
1241 — 1246, Căliman (Coloman) I Asan
1246 — 1256, Mihail Asan
1256 — 1257, Căliman II Asan
1257 — 1277, Constantin Tich

1278 — 1279, Ivailo

1279, Ioan Asan III

DINASTIA TERTERIZILOR

1279 — 1292, Gheorghe I Terter

1292 — 1298, Smileţ

1299 — 1300, *Ciaka, fiul lui Nogai (dominaţie tătară)*

1300 — 1321, Teodor Svetoslav Terter
1321 — 1322, Gheorghe II Terter

DINASTIA ŞIŞMANIZILOR

1322 — 1330, Mihail Şişman
1330 — 1331, Ivan Ştefan
1331 — 1371, Ivan Alexandru
1371 — 1393, Ivan Şişman, ţar la Tărnovo
1371 — 1396, Ivan Sraţimir (Straşimir), ţar la Vidin
— dominaţia otomană
— 19 febr./3 mart. 1878, Tratatul de la San Stefano. Eliberarea Bulgariei de sub dominaţia Imperiului otoman
— 13 iun.—13 iul. 1878, Congresul de pace de la Berlin. Bulgaria este declarată principat autonom sub suzeranitatea Porţii otomane
— 5 oct. 1908, Bulgaria se proclamă independentă

DINASTIA HESSEN-BATTENBERG

Cneji

1879 – 1886, Alexandru I de Battenberg, cneaz

DINASTIA DE SAXA-COBURG-GOTHA

1887 – 1918, Ferdinand I; țar din 22 sept./6 oct. 1908

Țari

1918 – 1943, Boris III
1943 – 1946, Simeon II

Regențe: *–sept. 1943–9 sept. 1944, principele Chiril, Bogdan Filov și Nikolai Mihov*
– 9 sept. 1944 – 8 sept. 1946, Venelin Ganev, Todor Pavlov și Țviatko Petrov Bobosevski
– din 15 sept. 1946, Republica Populară Bulgaria

Președinți

15 sept. 1946 – 9 dec. 1947, Vasil Kolarov, provizoriu
9 dec. 1947 – 27 mai 1950, Mincio Neiciev
27 mai 1950 – 27 nov. 1958, Gheorghi Damianov
30 nov. 1958 – 20 apr. 1964, Dimităr Ganev
23 apr. 1964 – 7 iul. 1971, Gheorghi Traikov
din 7 iul. 1971, Todor Jivkov

Prim-miniștri

5 iul. – 24 nov. 1879, Todor Burmov
24 nov. 1879 – 24 mart. 1880, Kliment, mitropolit
24 mart. – 28 nov. 1880, Dragan Țankov
28 nov. 1880 – 27 apr. 1881, Petko Karavelov
27 apr. – 1 iul. 1881, general Kazimir Gustavovici Ernrot
– între 1 iul. 1881 și 23 iun. 1882, funcția este preluată de cneazul Alexandru I de Battenberg
23 iun. 1882 – 7 sept. 1883, general Leonid Nikolaevici Sobolev
7 sept. 1883 – 29 iun. 1884, Dragan Țankov
29 iun. 1884 – 9 aug. 1886, Petko Karavelov
9 – 12 aug. 1886, Kliment, mitropolit
12 – 16 aug. 1886, Petko Karavelov
16 aug. 1886 – 28 iun. 1887, Vasil Radoslavov
28 iun. – 20 aug. 1887, Konstantin Stoilov
20 aug. 1887 – 18 mai 1894, Stefan Stambolov
19 mai 1894 – 18 ian. 1899, Konstantin Stoilov
18 ian. – 1 oct. 1899, Dimităr Grekov
1 oct. 1899 – 9 ian. 1901, Todor Ivanciov
9 ian. – 19 febr. 1901, general Racio Petrov
19 febr. – 21 dec. 1901, Petko Karavelov
21 dec. 1901 – 5 mai 1903, Stoian Danev
5 mai 1903 – 22 oct. 1906, general Racio Petrov
22 oct. 1906 – 26 febr. 1907, Dimităr Petkov
27 febr. – 3 mart. 1907, Dimităr Stanciov
3 mart. 1907 – 16 ian. 1908, Petăr Gudev
16 ian. 1908 – 16 mart. 1911, Aleksandăr Malinov
16 mart. 1911 – 1 iun. 1913, Ivan Geșov
1 iun. – 4 iul. 1913, Stoian Danev
4 iul. 1913 – 21 iun. 1918, Vasil Radoslavov

21 iun. — 28 nov. 1918, Aleksandăr Malinov
28 nov. 1918 — 6 oct. 1919, Teodor Teodorov
6 oct. 1919 — 9 iun. 1923, Aleksandăr Stamboliiski
9 iun. 1923 — 4 ian. 1926, Aleksandăr Țankov
4 ian. 1926 — 29 iun. 1931, Andrei Liapciev
29 iun. — 12 oct. 1931, Aleksandăr Malinov
12 oct. 1931 — 19 mai 1934, Nikola Mușanov
19 mai 1934 — 22 ian. 1935, Kimon Gheorghiev
22 ian. — 21 apr. 1935, general Pencio Zlatev
21 apr. — 23 nov. 1935, Andrei Toșev
23 nov. 1935 — 15 febr. 1940, Gheorghi Kioseivanov
15 febr. 1940 — 14 sept. 1943, Bogdan Filov
14 sept. 1943 — 1 iun. 1944, Dobri Bojilov
1 iun. — 2 sept. 1944, Ivan Bagrianov
2 — 9 sept. 1944, Konstantin Muraviev

---

9 sept. 1944 — 22 nov. 1946, Kimon Gheorghiev
22 nov. 1946 — 15 apr./2 iul. 1949, Gheorghi Dimitrov
20 iul. 1949 — 23 ian. 1950, Vasil Kolarov
1 febr. 1950 — 17 apr. 1956, Vîlko Cervenkov
17 apr. 1956 — 19 nov. 1962, Anton Jugov
19 nov. 1962 — 7 iul. 1971, Todor Jivkov
7 iul. 1971 — 16 iun. 1981, Stanko Todorov
din 16 iun. 1981, Grișa Filipov

BURUNDI

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Burundi. **Situarea:** în centrul Africii. **Vecini:** Rwanda, Tanzania, Zair. **Suprafața:** 27 834 km². **Populația:** 4 512 000 loc. **Capitala:** Bujumbura. **Limbi oficiale:** ki rundi și franceza. **Culte:** catolicism (50%), animism (45%). **PNB/loc.:** 180 $.

ISTORIA

Populat de triburi de agricultori bantu (hutu), terit. **B.** este cucerit în sec. 15—16 de păstori tutsi imigrați din N, care devin pătura politică hegemonă și întemeiază, sub dinastia Banyinginya, un stat feudal care cunoaște în sec. 18—19, sub regii Ntare I (1720—60) și Ntare II (1825—52), o înflorire deosebită. Anexat de Germania în 1899—1903 și inclus în colonia Africa Germană de Est, terit. **B.** este ocupat de Belgia în 1916 și unit, în 1922, cu Rwanda, formînd terit. Rwanda-Urundi sub tutela Societății Națiunilor (din 1946—a ONU) și sub mandat de administrare belgian. La 1 iul. 1962, **B.** se proclamă stat independent (în frunte cu regele Mwambutsa IV). La 28 nov. 1966 monarhia este abolită, **B.** se proclamă republică.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Regi

1915 — 1966, Mwambutsa IV
8 iul./2 sept. — 28 nov. 1966, Ntare V (Charles Ndizeye)

Preşedinţi

29 nov. 1966 — 1 nov. 1976, general Michel Micombero
din 1/9 nov. 1976, colonel Jean-Baptiste Bagaza

Prim-miniştri

1 iul. 1962 — 10 iun. 1963, André Muhirwa
17 iun. 1963 — apr. 1964, Pierre Ngendandumwe
apr. 1964 — ian. 1965, Albin Nyamoya
? — 15 ian. 1965, Pierre Ngendandumwe
ian. — oct. 1965, Joseph Bamina
oct. 1965 — 8 iul. 1966, Léopold Biha
13 iul. 1966 — 15 iul. 1972, Michel Micombero, din 29 nov. 1966 şi preşedinte
15 iul. 1972 — 29 apr. 1973, Albin Nyamoya
1973 — 1 nov. 1976, Michel Micombero
din 11 nov. 1976, locotenent-colonel Edouard Nzambimana

CAMERUN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Unită Camerun. **Situarea:** în V Africii Ecuatoriale. **Vecini:** Nigeria, Ciad, Republica Centrafricană R. P. Congo, Gabon, Guineea Ecuatorială, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 475 442 km². **Populaţia:** 8 300 000 loc. **Capitala:** Yaoundé. **Limbi oficiale:** franceza şi engleza. **Culte:** animism (45%), catolicism (20%), islamism (20%), protestantism (10%). **PNB/loc.:** 560 $.

ISTORIA

În ev. med. terit. **C.** este locuit, în N, de triburi sudaneze (incluse în statele Bornu şi Bagirmi), şi, în S, de triburi bantu. Este vizitat pentru prima dată de navigatorul portughez Fernando de Póo în 1469. La începutul sec. 19, în **C.** central se stabilesc triburi fulbe care întemeiază emiratul Adamaua. Coasta **C.** (descoperită la sfîrşitul sec. 15 de navigatorul portughez Diogo Cão) este colonizată, la mijlocul sec. 19, de germani. În 1884 Germania proclamă **C.** colonie. În timpul primului război mondial, **C.** este ocupat, în febr. 1916, de trupe franceze şi britanice şi împărţit la 4 mart. 1916 între Franţa şi Marea Britanie. Liga Naţiunilor consfinţeşte, în 1922, împărţirea **C.**: partea de E (432 000 km²) trece sub mandat francez, iar partea de NV (89 270 km²) sub mandat britanic; în 1946 ONU încheie acorduri de tutelă cu Franţa şi Marea Britanie asupra acestor terit. În 1958, **C.** francez obţine autonomia internă şi la 1 ian. 1960 îşi proclamă independenţa. În urma unui plebiscit organizat de ONU în **C.** britanic (20 apr. 1961), partea de N se uneşte cu Nigeria (1 iun. 1961), iar cea de S cu **C.** (1 oct. 1961), care devine republică federală. În urma plebiscitului din 20 mai 1972 este adoptată o nouă Constituţie care proclamă, la 2 iun. 1972, **C.** stat unitar cu numele de Republica Unită **C.**

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinte

din 5 mai 1960, Ahmadou Ahidjo (reales în 1965, 1970, 1975 şi la 5 apr. 1980)

Prim-miniştri

1 ian. 1960 — 1 oct. 1961, Charles Assalé

— între 1 oct. 1961 şi 29 iun. 1975 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte

din 30 iun. 1975, *Paul Biya*

CANADA

DATE GENERALE

Numele oficial: Canada. **Situarea:** în America de Nord. **Vecini:** Oc. Arctic, Oc. Atlantic, S.U.A., Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 9 976 139 km²

Populaţia: 23 941 000 loc. **Capitala:** Ottawa. **Limbi oficiale:** engleza şi franceza. **Culte:** catolicism (45%), protestantism (40%). **PNB/loc.:** 9 650 **$**.

ISTORIA

C. este populată din vremuri străvechi (cca 40 000 î.e.n.) de triburi amerindiene (algonkini, atapasci ş.a.) şi de eschimoşi (în N). Coastele răsăritene sînt vizitate la începutul sec. 11 de normanzi, dar abia călătoriile lui John Cabot (1497—98), a fraţilor Cortereal (1500—1502) şi a lui Giovanni da Verrazano (1523—24) relevă Europei existenţa **C.** Jacques Cartier explorează estuarul fl. St. Lawrence (1534—36) şi ia în stăpînire, în numele Franţei, ţinuturile descoperite. Colonizarea franceză începe după fundarea Quebecului de către S. de Champlain (1608), **C.** devenind în 1663, oficial, colonie a coroanei franceze. Prin pacea de la Utrecht (1713), Acadia (Nova Scotia) şi Terra Nova (Newfoundland) sînt cedate de Franţa Marii Britanii. În timpul Războiului de 7 ani (1756—63) Marea Britanie ocupă toate posesiunile franceze din **C.**, care îi revin oficial prin Tratatul de la Paris (1763). „Quebec Act" (1774) acordă coloniştilor de origine franceză libertatea credinţei şi garantează respectarea structurii lor constituţionale. 40 000 de loialişti anglofoni (partizani ai Angliei din S.U.A.) se stabilesc în **C.** la sfîrşitul Războiului de independenţă a coloniilor engleze din America de Nord (1783). Graniţa cu S.U.A. este stabilită prin tratatul de pace de la Versailles (1783). Prin „Canada Act" (1791), terit. **C.** este împărţit în **C.** Superioară (prov. Ontario, cu pop. majoritar engleză) şi **C.** Inferioară (prov. Quebec, cu pop. preponderent franceză). „Actul Unirii" (1840) consfinţeşte unirea **C.** Inferioare cu **C.** Superioară, iar „Actul Americii de Nord Britanice" (1 iul. 1867) instituie (prin unirea cu **C.** a prov. Nova Scotia şi New Brunswick) Confederaţia Canadiană (cu un senat, o cameră a comunelor şi un guvern unic) cu statut de dominion. Prin intrarea în confederaţie a prov. Manitoba (1870), Columbia Britanică (1871), Ins. Prince Edward (1873), Alberta (1905), Saskatchewan (1905) şi Newfoundland (1949), **C.** capătă configuraţia actuală. Statutul de la Westminster (1931) consacră deplina independenţă a **C.** **C.** participă alături de Marea Britanie la cele două războaie mondiale (0,6 mil. de mobilizaţi în 1914—18 şi 1 mil. între 1939 şi 1945). În ultimele două decenii — îndeosebi în perioada guvernării cabinetului Pierre Elliott Trudeau (1968—79 şi din 1980) — **C.** militează pentru limitarea capitalurilor străine în ec. naţională şi pentru o afirmare mai plenară a ţării în viaţa politică internaţională.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali*

1 iun. 1867, Charles Stanley Monck, viconte Monck de Ballytrammon

29 dec. 1868, Sir John Young, baron Lisgar de Lisgar şi Bailieborough

22 mai 1872, Frederick Temple Hamilton-T. Blackwood, viconte Clandeboye şi conte de Dufferin

5 oct. 1878, John Douglas Sutherland-Campbell, marchiz de Lorne şi duce de Argyll

18 aug. 1883, Henry Charles Keith Petty-Fitzmaurice, marchiz de Lansdowne

1 mai 1888, Frederick Arthur, baron Stanley de Preston, earl de Derby

* Este indicată numai data la care guvernatorii-generali au fost numiţi

22 mai 1893, John Campbell Hamilton-Gordon, marchiz de Aberdeen și Temair
30 iul. 1898, Gilbert John Elliot-Murray-Kynynmond, conte de Minto
26 sept. 1904, Albert Henry George Grey, conte de Grey
21 mart. 1911, prințul Arthur William Patrick Albert, duce de Connaught
19 aug. 1916, Victor C.W. Cavendish, duce de Devonshire
2 aug. 1921, Julian Hedworth George Byng, baron Byng de Vimy
5 aug. 1926, Freeman Freeman-Thomas, viconte Willingdon de Ratton
9 febr. 1931, Vere Brabazon Ponsonby, earl de Bessborough
10 aug. 1935, Sir John Buchan, baron Tweedsmuir d'Elsfield
3 apr. 1940, Alexander A.F. Cambridge, earl de Athlone
21 mart. 1946, Harold Rupert Leofric George Alexander, viconte Alexander de Tunis
24 ian. 1952, Vincent Massey
1 aug. 1959, Georges-Philias Vanier
29 mart. 1967, Roland Michener
5 oct. 1973, Jules Léger; a intrat în funcție la 14 ian. 1974
din 22 ian. 1979, Edward Richard Schreyer

Prim-miniștri

1 iul. 1867 — 5 nov. 1873, Sir John Alexander Macdonald
7 nov. 1873 — 16 oct. 1878, Alexander Mackenzie
17 oct. 1878 — 6 iun. 1891, Sir John Alexander Macdonald
16 iun. 1891 — 24 nov. 1892, Sir John Joseph Caldwell Abbott
5 dec. 1892 — 12 dec. 1894, Sir John Sparrow David Thompson
21 dec. 1894 — 27 apr. 1896, Sir Mackenzie Bowell
1 mai — 8 iul. 1896, Sir Charles Tupper
11 iul. 1896 — 6 oct. 1911, Sir Wilfrid Laurier
10 oct. 1911 — 10 iul. 1920, *Sir Robert Laird Borden*
10 iul. 1920 — 29 dec. 1921, Arthur Meighen
29 dec. 1921 — 28 iun. 1926, William Lyon Mackenzie King
29 iun. — 25 sept. 1926, Arthur Meighen
25 sept. 1926 — 6 aug. 1930, William Lyon Mackenzie King
7 aug. 1930 — 23 oct. 1935, Richard Bedford Bennett
23 oct. 1935 — 15 nov. 1948, William Lyon Mackenzie King
15 nov. 1948 — 17 iun. 1957, Louis-Stephen Saint Laurent
21 iun. 1957 — 17 apr. 1963, John George Diefenbaker
22 apr. 1963 — 20 apr. 1968, Lester Bowles Pearson
20 apr. 1968 — 23 mai/4 iun. 1979, *Pierre Elliott Trudeau*
4 iun. 1979 — 2 mart. 1980, Joseph Charles (Joe) Clark
din 3 mart. 1980, Pierre Elliott Trudeau

CAPUL VERDE, REPUBLICA ∾

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Insulele Capului Verde. **Situarea:** arhipelag în E Oc. Atlantic. **Suprafața:** 4 033 km². **Populația:** 324 000 loc. **Capitala:** Praia. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** catolicism (70%), animism. **PNB/loc.:** 270 $.

ISTORIA

Descoperite în 1456 de venețianul Alvise Ca'da Mósto aflat în serviciul Portugaliei, ins. **C.V.** (nelocuite, se pare, la acea vreme) devin posesiuni lusitane, administrate din 1587 de un unic guvernator cu reşedinţa la Ribeira Grande, apoi din 1614 la Praia. La 11 iul. 1951, ins. **C.V.** sînt declarate „provincie de peste mări" a Portugaliei. După adoptarea legii privind recunoaşterea dreptului la independenţă a populaţiei din prov. de peste mări (19 iul. 1974) şi după încheierea la Lisabona a acordului din 18 dec. 1974, la 5 iul. 1975, **C.V.** îşi proclamă independenţa de stat.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinte
din 5 iul. 1975, Aristides María Pereira

Prim-ministru
din 5 iul. 1975, Pedro de Verona Rodrigues Pires

CEHOSLOVACIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Socialistă Cehoslovacă. **Situarea:** în Europa central-estică. **Vecini:** R.D. Germană, R.P. Polonă, U.R.S.S., R.P. Ungară, Austria, R.F. Germania. **Suprafaţa:** 127 869 km². **Populaţia:** 15 312 000 loc. **Capitala:** Praga. **Limbi oficiale:** ceha şi slovaca. **Culte:** catolicism, protestantism. **PNB/loc.:** 5 290 **$**.

ISTORIA

Pe terit .**C.**, locuit de la jumătatea milen. 1 î.e.n. de celţi, migrează în sec. 1 î.e.n. triburile germanice ale marcomanilor şi quazilor, venite din N. În sec. 6 se stabilesc triburi ale slavilor de apus care creează în sec. 7 statul lui Samo (623—59). După prăbuşirea stăpînirii avare sub loviturile ↓francilor, ia fiinţă, în 830, Marele cnezat al Moraviei, care adoptă creştinismul adus de Chiril şi Metodiu (863—64). După destrămarea acestuia (906) sub loviturile ungurilor, se dezvoltă, în sec. 10, statul ceh cu centrul în Boemia, condus de dinastia Přemysl (din 1085 regat), care cunoaşte apogeul în timpul domniei lui Přemysl II (1253—78). Tronul Boemiei revine în 1310 familiei de Luxemburg, iar în 1437 celei de Habsburg. Carol IV de Luxemburg (1346—78) devine şi împărat al Sfîntului Imp. roman. Împotriva autorităţii imperiale şi a catolicismului izbucneşte mişcarea naţională husită (1419—34). În sec. 11 Slovacia este ocupată de statul ungar (pînă în 1918). Dinastia poloneză a Jagiełłonilor ocupă între 1471 şi 1526 şi tronul Boemiei. După moartea regelui Ludovic în bătălia de la Mohács (1526), Boemia trece sub stăpînirea dinastiei de Habsburg. Răscoala antihabsburgică a orăşenilor cehi din 1618, sprijinită de nobilimea protestantă, înfrîntă în bătălia de la Muntele Alb (8 nov. 1620), constituie prologul Războiului de 30 de ani şi totodată are ca urmare desfiinţarea autonomiei statale. Pacea Westfalică (1648) confirmă Cehia şi Moravia ca domenii ereditare ale Habsburgilor. Revoluţia burghezo-democratică din 1848, cu pronunţat caracter antihabsburgic, este reprimată cu

cruzime. În condițiile destrămării Imp. austro-ungar, la 28 oct. 1918 este proclamată la Praga Republica Cehoslovacă independentă, la care se unește și Slovacia la 30 oct. 1918. În mai 1921 este creat P. Comunist din C. Împreună cu România și Iugoslavia, C. creează, în 1921, Mica Înțelegere. Prin acordul de la München, încheiat de Germania, Italia, Franța și Marea Britanie (29—30 sept. 1938), Germania fascistă ocupă regiunea sudetă. La 14 mart. 1939, Slovacia este proclamată „stat" separat (sub tutela Germaniei naziste), iar la 15 mart. 1939 Cehia este ocupată de trupele germane (Protectoratul Boemiei și Moraviei). În 1940 este format la Londra un guvern cehoslovac în exil. După al doilea război mondial au loc profunde transformări sociale și politice: naționalizarea ind. și băncilor (1945—46), zdrobirea încercărilor burgheziei de a acapara puterea (febr. 1948). La 9 mai 1948 o nouă Constituție proclamă Republica Populară Cehoslovacă (14 iun. 1948) și are loc unificarea P. Comunist cu P. Social Democrat (27 iun. 1948). Realizarea cu succes a planurilor cincinale (1949—53, 1956—60, 1961—65, 1966—70, 1971—75, 1976—80) a pus și apoi a consolidat bazele societății socialiste. La 11 iul. 1960, este adoptată o nouă Constituție care proclamă Republica Socialistă Cehoslovacă, devenită, la 1 ian. 1969, stat federal compus din două republici socialiste egale: Republica Socialistă Cehă și Republica Socialistă Slovacă. La 29 mai 1975, Gustáv Husák, secretar general al P.C.C. (din 17 apr. 1969), este ales președinte al statului. Congresul XV al P.C.C. (12—15 apr. 1976) aprobă directivele celui de-al 6-lea plan cincinal (1976—80), iar Congresul XVI (6—10 apr. 1981), cele ale planului cincinal 1981—85.

MORAVIA MARE

Cneji

830 — 846, Mojmír I
846 — 870, Rastislav
870(?) — 894, Svatopluk
894 — 906, Mojmír II

CEHIA (BOEMIA, BOHEMIA)

Cneji

DINASTIA PŘEMYSL
? — 894(?), Bořivoj
? — 905(?), Spytihněv
905(?) — 921(?), Vratislav
924(921?) — 935(?), Václav
935(?) — 967(972?), Boleslav I *cel Groaznic*
967(972?) — 999, Boleslav II *cel Pios*
999 — 1002, 1003, Boleslav III *cel Roșu*

1002 — 1003, Vladivoj

DINASTIA PŘEMYSL
1003, Jaromír (prima oară)

1003 — 1004, Boleslav *cel Viteaz* (cneaz, 992—1025 și rege, 1025, al Poloniei)

DINASTIA PŘEMYSL
1004 — 1012, Jaromír (a doua oară)
1012 — 1033, Oldřich (prima oară)
1033 — 1034, Jaromír (a treia oară)
1034, Oldřich (a doua oară)
1034 — 1055, Břetislav I
1055 — 1061, Spytihněv II

1061 – 1092, Vratislav II (din 1085, rege)
ian. – sept. 1092, Konrád I Brňensky
1092 – 1100, Břetislav II
1100 – 1107, Bořivoj II (prima oară)
1107 – 1109, Svatopluk
1110 – 1117, Vladislav I (prima oară)
1117 – 1120, Bořivoj II (a doua oară)
1120 – 1125, Vladislav I (a doua oară)
1125 – 1140, Sobešlav I
1140 – 1172, Vladislav II (din 1158, rege)
1173, Bedřich (prima oară)
1173 – 1178, Sobešlav II
1178 – 1189, Bedřich (a doua oară)
1189 – 1191, Konrad II Ota
1191, Václav II
1192 – 1193, Přemysl I Otakar (prima oară)
1193 – 1197, Henric (Jindřich) Brětislav
1197, Vladislav Jindřich

Regi

1197 – 1230, Přemysl I Otakar; din 1198, rege (a doua oară)
1230 – 1253, Václav I
1253 – 1278, Přemysl II Otakar (duce al Austriei, 1251–1276, ca Ottokar II şi duce al Styriei, din 1261)
1278 – 1305, Václav II (rege al Poloniei, ca Wacław I, încoronat în 1300 şi rege al Ungariei, ca Vencel, 1301–1305); între 1278 şi 1283 s-a aflat sub regenţa lui Otto IV, markgraf de Brandenburg (1267–1308)
1305 – 1306, Václav III (rege al Poloniei, ca Wacław II)

DINASTIA DE GÖRZ-TIROL

1306, Henric (Jindřich Korutanský) (duce al Carintiei) (prima oară)

DINASTIA DE HABSBURG

1306 – 1307, Rudolf I (duce al Austriei, ca **R.** III, 1298–1306)

DINASTIA DE GÖRZ-TIROL

1307 – 1310, Henric (a doua oară)

DINASTIA DE LUXEMBURG

1310 – 1346, Ioan (Jan) (conte de Luxemburg, ca Johann)
1346 – 1378, Carol (Karel) I (rege roman, conte de Luxemburg, 1346–1353, rege al Italiei, din 1355, împărat al „Sfîntului Imperiu roman“, sub numele de **C.** IV, din 1355 şi markgraf de Brandenburg, din 1373)
(1373) 1378 – 1419, Václav IV (principe-elector de Brandenburg, 1373–1378, rege roman, ca Wenzel, ales în 10 ian. 1376, 1378–1400 şi duce de Luxemburg, ca Wenzel II, 1383–1388, 1411–1412)
– 1419–1434, mişcarea revoluţionară husită
1419 – 1421 şi 1436 – 1437, Sigismund (Zikmund) I de Luxemburg (principe-elector de Brandenburg, 1378–1397 şi 1411–1417, rege al Ungariei, din 1387, rege roman, din 1410, duce ereditar de Luxemburg, din 1419, rege al Italiei, din 1431 şi împărat, din 1433)

DINASTIA DE HABSBURG

1437 – 1439, Albert (Albrecht) I (duce al Austriei, ca **A.** V, din 1404, duce ereditar de Luxemburg, din 1437, rege roman, ca **A.** II, din 1438, şi rege al Ungariei, din 1437)
1453 – 1457, Ladislau *Postumul* (duce ereditar de Luxemburg, duce din 1440 şi arhiduce, din 1453, al Austriei şi rege al Ungariei, ca **L.** V, din 1444/1453)

DINASTIA DE PODĚBRAD

1458 — 1471, Gheorghe de Poděbrad (Jiří z Poděbrad)

DINASTIA JAGIEŁŁO

1471 — 1516, Vladislav II (rege al Ungariei, ca **V.** II, din 1490)
1516 — 1526, Ludovic (Ludvík) (rege al Ungariei, ca **L.** II)

DINASTIA DE HABSBURG

1526 — 1564, Ferdinand I (arhiduce al Austriei, din 1521, rege al Ungariei, din 1526, rege roman, din 1531 și împărat, din 1556)
1564 — 1576, Maximilian II (rege roman, din 1562, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei, ca **M.**, din 1564 și împărat)
1576 — 1611, Rudolf II (rege roman, din 1575, rege al Ungariei, ca **R.**, 1576—1608, arhiduce al Austriei, ca **R.** V, 1576—1608 și împărat, 1576—1612)
1611 — 1619, Matthias (Matyáš) (rege al Ungariei, ca Matia II, 1608—1618 și împărat, din 1612)
1619, Ferdinand II (arhiduce al Austriei, din 1590/1619, rege al Ungariei, 1618/1619—1637 și împărat, 1619—1637) (prima oară)
1619—1620, Frederic (Friedrich) (principe-elector de Palatinat, ca **F.** *V, 1610—1623), antirege*
1620 — 1637, Ferdinand II (a doua oară)
1637 — 1657, Ferdinand III (rege roman, din 1636, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei și împărat, din 1637)
1646 — 1654, Ferdinand IV (rege al Ungariei, din 1647 și rege roman, din 1653) (nu a domnit efectiv)
1657 — 1705, Leopold I (rege al Ungariei, arhiduce al Austriei și împărat, din 1658)
1705 — 1711, Iosif (Joseph) I (rege roman, din 1690, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei și împărat, din 1705)
1711 — 1740, Carol VI (rege al Ungariei și arhiduce al Austriei, sub numele de **C.** III, rege de Neapole, 1707—1734, duce de Milano, din 1707, duce de Mantova, din 1708, împărat, din 1711, rege al Siciliei, 1718/1720—1735 și duce de Parma-Piacenza, din 1736)
1740 — 1780, Maria Terezia (Theresia) (arhiducesă a Austriei, regină a Ungariei și împărăteasă)

DINASTIA DE WITTELSBACH

1741 — 1745, Carol III (principe-elector de Bavaria, sub numele de Carol Albert, din 1726 și împărat, sub numele de **C.** VII, din 1742)

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA

1780— 1790, Iosif II (rege roman, din 1764, împărat, din 1765, arhiduce al Austriei și rege al Ungariei, din 1780)
1790 — 1792, Leopold II (mare duce al Toscanei, ca **L.** I, 1765—1790, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei și împărat, din 1790)
1792 — 1835, Francisc II (rege al Ungariei, ca **F.** I, ultimul împărat al „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană", 1792—1806 și primul împărat ereditar al Austriei, ca **F.** I, din 14 aug. 1804)
1835 — 1848, Ferdinand V (rege al Ungariei și împărat al Austriei ca **F.** I, din 1835)
1848 — 1916, Francis-Iosif (František Josef) I (rege al Ungariei, din 1848/1867 și împărat al Austriei)
1916 — 1918, Carol I (rege al Ungariei, sub numele de **C.** IV și împărat al Austriei)
— la 28 oct. 1918 s-a proclamat Republica Cehoslovacă

Președinți

14 nov. 1918 – 14 dec. 1935, Tomáš Garrigue Masaryk
18 dec. 1935 – 5 oct. 1938, Edvard Beneš
5 oct. – 30 nov. 1938, Jan Syrový, interimar
30 nov. 1938 – 14 mart. 1939, Emil Hácha
– între mart. 1939 și mai 1945 Cehoslovacia s-a aflat sub ocupația trupelor Germaniei hitleriste

În exil

21 iul. 1940 – 4 apr. 1945, Edvard Beneš (la Londra)

---

4 apr. 1945 – 7 iun. 1948, Edvard Beneš
14 iun. 1948 – 14 mart. 1953, Klement Gottwald
21 mart. 1953 – 13 nov. 1957, Antonín Zápotocký
19 nov. 1957 – 22 mart. 1968, Antonín Novotný
30 mart. 1968 – 29 mai 1975, Ludvík Svoboda
din 29 mai 1975, Gustáv Husák; reales la 22 mai 1980

Președinții Consiliului de Miniștri

14 nov. 1918 – 8 iul. 1919, Karel Kramár
8 iul. 1919 – 15 sept. 1920, Vlastimil Tusar
15 sept. 1920 – 26 sept. 1921, Jan Černý
26 sept. 1921 – 7 oct. 1922, Edvard Beneš
7 oct. 1922 – 18 mart. 1926, Antonín Švehla
18 mart.– 12 oct. 1926, Jan Černý
12 oct. 1926 – 1 febr. 1929, Antonín Švehla
1 febr. 1929 – 29 oct. 1932, František Udržal
29 oct. 1932 – 5 nov. 1935, Jan Malypetr
5 nov. 1935 – 22 sept. 1938, Milan Hodža
22 sept. – 1 dec. 1938, Jan Syrový
1 dec. 1938 – 15 mart. 1939, Rudolf Beran
– între mart. 1939 și mai 1945 Cehoslovacia s-a aflat sub ocupația trupelor Germaniei hitleriste

În exil

21 iul. 1940 – 4 apr. 1945, Jan Šrámek (la Londra)
– sub ocupația germană
14 mart. 1939 – 4 apr. 1945, Republica Slovacă
14 mart. – 27 oct. 1939, Jozef Tiso
27 oct. 1939 – 5 sept. 1944, Vojtech Tuka
5 sept. 1944 – 4 apr. 1945, Stefan Tiso
16 mart. 1939 – 5 mai 1945, Protectoratul Boemiei și Moraviei
16 mart. – 27 apr. 1939, Rudolf Beran
27 apr. 1939 – 27 sept. 1941, Alois Eliáš
19 ian. 1942 – 19 ian. 1945, Jaroslav Krejčí
19 ian. – 5 mai 1945, Richard Bienert

---

4 apr. 1945 – 2 iul. 1946, Zdeněk Fierlinger (inițial la Košice, iar din mai 1945, la Praga)
2 iul. 1946 – 15 iun. 1948, Klement Gottwald
15 un. 1948 – 21 mart. 1953, Antonín Zápotocký
21 mart. 1953 – 19 sept. 1963, Viliam Široký
20 sept. 1963 – 8 apr. 1968, Jozef Lenárt
8 apr. 1968 – 28 ian. 1970, Oldřich Černík
din 28 ian. 1970, Lubomír Štrougal

CENTRAFRICANĂ, REPUBLICA~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Centrafricană. **Situarea:** în Africa Ecuatorială. **Vecini:** Ciad, Sudan, Zair, R.P. Congo, Camerun. **Suprafața:** 622 984 km². **Populația:** 1 912 000 loc. **Capitala:** Bangui. **Limbi oficiale:** franceza și sangho. **Culte:** animism (60%), catolicism (20%). **PNB/loc.:** 290 $.

ISTORIA

Terit. **R.C.**, populat de triburi banda, baya, mandjia, asande este ocupat la sfîrșitul sec. 19 (1894—97) de trupe franceze și face parte, între 1910 și 1958, sub numele de Oubangi-Chari, din Africa Ecuatorială Franceză. În timpul celui de-al doilea război mondial sprijină lupta generalului de Gaulle împotriva fascismului și a guvernului de la Vichy. În 1958, terit. devine republică autonomă în cadrul Comunității Franceze, iar la 13 aug. 1960 își proclamă independența sub numele de Republica Centrafricană. La 4 dec. 1976 este adoptată o nouă Constituție, potrivit căreia **R.C.** devine monarhie parlamentară, sub numele de Imperiul Centrafrican, mareșalul Jean-Bédel Bokassa proclamîndu-se împărat. La 20 sept. 1979, în urma unei lovituri de stat, condusă de către David Dacko, monarhia este abolită, fiind restabilită republica.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

14 aug. 1960 — 1 ian. 1966, David Dacko

1 ian. 1966 — 4 dec. 1976, Jean-Bédel Bokassa (din 18 oct. 1976, trecînd la islam, a luat numele de Salah ad-din Ahmad); din 22 febr. 1972, președinte pe viață

Împărat

4 dec. 1976 — 20/21 sept. 1979, Bokassa I

Președinți

21 sept. 1979 — 1 sept. 1981, David Dacko

din 1 sept. 1981, general André Kolingba, șeful Comitetului Militar pentru Renașterea Națională

Prim-miniștri

1 ian. 1975 — 7 apr. 1976, Elizabeth Domitien

— între 7 apr. și 5 sept. 1976 funcția este deținută de președintele statului

5 sept. 1976 — 13 iul. 1978, Ange Patassé

17 iul. 1978 — 20 sept. 1979, Henri Maidou

24 sept. 1979 — 23 aug. 1980, Bernard Christian Ayandho

16 nov. 1980 — 3 apr. 1981, Jean-Pierre Lebouder

3 apr. — 1 sept. 1981, Simon Narcisse Bozanga

— la 1 sept. 1981 funcția de prim-ministru a fost preluată de președinte

CHILE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Chile. **Situarea:** în SV Americii de Sud. **Vecini:** Perú, Bolivia, Argentina, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 756 945 km². **Populaţia:** 11 167 600 loc. **Capitala:** Santiago. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%), protestantism, animism. **PNB/loc.:** 1 690 $.

ISTORIA

Terit. chilian este populat în epoca precolumbiană de amerindieni atacameños, diaguitas, ciangos şi araucani; în sec. 15 partea nordică şi cea centrală intră în componenţa Imp. †incas. Fernando Magellan străbate primul, în 1520, strîmtoarea care de atunci îi poartă numele. Conduşi de Diego de Almagro (1535—38) şi Pedro de Valdivia (1540—45), spaniolii cuceresc o mare parte din terit. actualului **C.** şi întemeiază, în 1541, oraşul Santiago; în sec. 16—17 indienii araucani opun o îndîrjită rezistenţă cuceririi spaniole. În timpul dominaţiei spaniole, **C.** face parte din Viceregatul Perú şi din Căpitănia Generală Chile (din 1778). Proclamarea, la 18 sept. 1810, de către o juntă, a unui guvern autonom faţă de coroana spaniolă, declanşează războiul de eliberare naţională în fruntea căruia se va situa Bernardo O'Higgins. La 12 febr. 1818, **C.** se proclamă republică independentă. Sec. 19 este marcat de antagonismul dintre partidele liberal şi conservator, precum şi de o însemnată imigraţie europeană în S populat de araucani. În urma „războiului Pacificului" din 1879—83, purtat împotriva Boliviei şi Perúlui, **C.** obţine prov. Antofagasta. După al doilea război mondial, în viaţa politică a ţării se afirmă forţele populare progresiste grupate în Frontul de Acţiune Populară (creat în 1956). În alegerile parlamentare din 24 oct. 1970 Salvador Allende Gossens, candidat al Frontului Unităţii Populare, este ales preşedinte al statului. Guvernul Allende, care îşi fixase drept ţel construirea socialismului, trece la o serie de reforme şi transformări ec. şi sociale radicale, iniţiind o politică externă independentă. În urma loviturii de stat militare din 11 sept. 1973, S. Allende este ucis, parlamentul dizolvat, partidele politice şi sindicatele sînt interzise şi este instituit un regim de dictatură militară în frunte cu generalul Augusto Pinochet.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Conducători şi preşedinţi

16 iul. — 18 sept. 1810, Mateo de Toro y Zambrano, conte de la Conquista (interimar)

18 sept. 1810 — 4 iul. 1811, juntă guvernamentală alcătuită din Mateo de Toro y Zambrano, conte de la Conquista (conducător), José Gregorio Argomedo şi Gaspar Marín

10 aug. — 4 sept. 1811, juntă executivă alcătuită din Calvo Encalada, José Santiago Martínez de Aldunate şi Solar

4 sept. — 15 nov. 1811, juntă executivă alcătuită din Rosales, Juan Martínez de Rozas, Colvo E. Mackenna şi Gaspar Marín

16 nov. — 16 dec. 1811, juntă guvernamentală alcătuită din Juan Martínez de Rozas, José Miguel Carrera şi Gaspar Marín

16 dec. 1811 — 2 apr. 1812, juntă guvernamentală alcătuită din José Miguel Carrera, José Santiago Martínez de Aldunate şi Cerda

2 apr. — 2 oct. 1812, juntă guvernamentală alcătuită din José Miguel Carrera, J.S. Portales și Prado Jaraquemada
2 — 27 oct. 1812, juntă guvernamentală alcătuită din Prado Jaraquemada, J.S. Portales și Ignacio de la Carrera
27 oct. 1812 — 1 apr. 1813, juntă guvernamentală alcătuită din Prado Jaraquemada, J.S. Portales și José Miguel Carrera
10 — 13 apr. 1813, juntă guvernamentală alcătuită din J.J. Carrera, F.A. Pérez și José Miguel Infante
13 apr. — 9 oct. 1813, juntă guvernamentală alcătuită din F.A. Pérez, José Miguel Infante și Agustín Eyzaguirre
9 oct. 1813 — 9 mart. 1814, juntă guvernamentală alcătuită din José Miguel Infante, Agustín Eyzaguirre și Cienfuegos
9 — 14 mart. 1814, A. José Irissari, director suprem interimar
14 mart.— 23 iul. 1814, Francisco de la Lastra, director suprem
23 iul. — 2 oct. 1814, juntă guvernamentală alcătuită din José Miguel Carrera, Uribe și M. Urzúa
— 2 oct. 1814 — 12 febr. 1817, restaurarea dominației spaniole, reprezentată prin generalul Francisco Casimiro Marcó del Pont (efectiv de la sfîrșitul anului 1815)
— în urma victoriei de la Chacabuco (12 febr. 1817) asupra spaniolilor, armata unită argentiniano-chiliană, comandată de José San Martin și Bernardo O'Higgins a pătruns în Santiago (14 febr. 1817); Bernardo O'Higgins a fost proclamat director suprem (16 febr. 1817)
16 febr. 1817 — 28 ian. 1823, general Bernardo O'Higgins, director suprem; între 15 apr. și 6 sept. 1817, puterea a fost deținută, prin delegație, de directorul suprem Hilarión de la Quintana, apoi, între 6 sept. și 16 dec. 1817 de o juntă supremă alcătuită din F.A. Pérez, Luis de la Cruz și J.M. Astorga
28 ian. — 4 apr. 1823, juntă guvernamentală alcătuită din Agustín Eyzaguirre, Fernando Errázuriz și José Miguel Infante
4 apr. 1823 — 8 iul. 1826, general Ramón Freire Serra, director suprem
9 iul. — 10 sept. 1826, Manuel Blanco Encalada, președinte provizoriu
11 sept. 1826 — 25 ian. 1827, Agustín Eyzaguirre, președinte interimar
25 ian. — 5 mai 1827, general Ramón Freire Serra; pînă la 13 febr., președinte provizoriu
5 mai 1827 — 16 iul. 1829, Francisco Antonio Pinto
16 iul. — 7 dec. 1829, Francisco Ramón Vicuña Larraín, președinte provizoriu
24 dec. 1829 — 17 febr. 1830, juntă guvernamentală alcătuită din José Tomás Ovalle, Fernando Errázuriz și Guzmán
17 febr.— 31 mart. 1830, Francisco Ruiz Tagle
1 apr. 1830 — 8 mart. 1831, José Joaquín Ovalle, președinte provizoriu
8 — 31 mart. 1831, Fernando Errázuriz, președinte provizoriu
10 apr. 1831 — 18 sept. 1841, general Joaquín Prieto; pînă la 18 sept. 1831, președinte provizoriu; între 29 febr. și 11 iul. 1840, interimatul a fost asigurat de vicepreședintele Joaquín Tocornal
18 sept. 1841 — 18 sept. 1851, general Manuel Búlnes; între 11 sept. 1844 și 5 mart. 1845, interimatul a fost asigurat de vicepreședintele Ramón Luis Irarrázabal
18 sept. 1851 — 18 sept. 1861, Manuel Montt
18 sept. 1861 — 18 sept. 1871, José Joaquín Pérez Mascayano

18 sept. 1871 — 18 sept. 1876, Federico Errázuriz Zañartu
18 sept. 1876 — 18 sept. 1881, Aníbal Pinto Garmendía
18 sept. 1881 — 18 sept. 1886, Domingo Santa María
18 sept. 1886 — 29 aug. 1891, José Manuel Balmaceda
— în urma războiului civil declanşat în ian. 1891 s-a constituit, la 13 apr. 1891, o juntă revoluţionară alcătuită din Jorge Montt y Montt, Waldo Silva şi Ramón Barros Luco, sub preşedinţia primului; după retragerea lui J.M. Balmaceda (29 aug. 1891), puterea a fost deţinută de juntă pînă la 26 dec. 1891
26 dec. 1891 — 18 sept. 1896, Jorge Montt y Montt
18 sept. 1896 — 21 iul. 1901, Federico Errázuriz Echaurren; între 11 iun. şi 11 oct. 1900, interimatul a fost asigurat de vicepreşedintele Elías Fernández Albano
18 sept. 1901 — 18 sept. 1906, Germán Riesco Errázuriz; între 4 apr. şi 5 iun. 1903, interimatul a fost asigurat de vicepreşedintele Ramón Barros Luco
18 sept. 1906 — 9 aug. 1910, Pedro Montt y Montt; între 20 şi 31 mai 1910, interimatul a fost asigurat de vicepreşedintele Ismael Tocornal
8 iul. — 10 sept. 1910, Elías Fernández Albano, preşedinte provizoriu
10 sept. — 23 dec. 1910, Emiliano Figueroa Larraín, preşedinte provizoriu
23 dec. 1910 — 23 dec. 1915, Ramón Barros Luco
23 dec. 1915 — 23 dec. 1920, Juan Luis Sanfuentes Andonaegui
23 dec. 1920 — 9 sept. 1924, Arturo Alessandri y Palma
11 sept. 1924 — 23 ian. 1925, juntă guvernamentală alcătuită din generalul Luis Altamirano Talavera (preşedinte), generalul Juan Pablo Bennett şi amiralul Francisco Nef
23 — 27 ian. 1925, juntă provizorie alcătuită din generalul Pedro Pablo Dartnell şi E. Ortiz Vega
27 ian. — 20 mart. 1925, juntă guvernamentală alcătuită din Emilio Bello Codesido (preşedinte), generalul Pedro Pablo Dartnell şi amiralul Carlos Ward
20 mart. — 1 oct. 1925, Arturo Alessandri y Palma
1 oct. — 23 dec. 1925, Luis Barros Borgoño, preşedinte provizoriu
23 dec. 1925 — 7 apr. 1927, Emiliano Figueroa Larraín
7 apr. 1927 — 26 iul. 1931, Carlos Ibánez del Campo; pînă în 21 iul. 1927, provizoriu
26 — 27 iul. 1931, Pedro Opaso Letelier, preşedinte provizoriu
27 iul. — 21 aug. 1931, Juan Esteban Montero Rodríguez, preşedinte provizoriu
21 aug. — 15 nov. 1931, Manuel Trucco Franzani, preşedinte provizoriu
16 nov. 1931 — 4 iun. 1932, Juan Esteban Montero Rodríguez; pînă în 4 dec. 1931, provizoriu
4 — 17 iun. 1932, juntă guvernamentală alcătuită din generalul Arturo Puga (conducător), Carlos Gregorio Dávila Espinoza, Eugenio Matte Hurtado şi colonelul Marmaduke Grove
17 iun. — 13 sept. 1932, Carlos Gregorio Dávila Espinoza, preşedinte provizoriu; între 17 şi 29 iun. 1932 şi între 29 iun. şi 8 iul. 1932 a fost conducătorul celor două junte guvernamentale
13 sept. — 1 oct. 1932, general Bartolomé Blanche Espejo, preşedinte provizoriu
2 oct. — 24 dec. 1932, Abraham Oyanedel Urrutia, preşedinte provizoriu

24 dec. 1932 — 24 dec. 1938, Arturo Alessandri y Palma
24 dec. 1938 — 10/25 nov. 1941, Pedro Aguirre Cerdá
25 nov. 1941 — 1 apr. 1942, Jerónimo Méndez Arancibia, președinte provizoriu
2 apr. 1942— 27 iun. 1946, Juan Antonio Ríos Morales
27 iun. — 3 aug. 1946, Alfredo Duhalde Vázquez, președinte provizoriu
3 aug. — 3 nov. 1946, viceamiral Vicente Meriño Bielech, președinte provizoriu
3 nov. 1946 — 3 nov. 1952, Gabriel Gonzáles Videla
3 nov. 1952 — 3 nov. 1958, Carlos Ibáñez del Campo
3 nov. 1958 — 3 nov. 1964, Jorge Alessandri Rodríguez
3 nov. 1964 — 3 nov. 1970, Eduardo Frei Montalva
3 nov. 1970 — 11 sept. 1973, Salvador Allende Gossens
11 sept. 1973 — 17 dec. 1974, juntă militară alcătuită din generalul Gustavo Leigh Guzmán, viceamiralul José Toribio Merino Castro, generalul César Mendoza Durán și generalul Augusto Pinochet Ugarte, conducătorul ei; din 26 iun. 1974, Pinochet a fost șeful suprem al statului
din 17 dec. 1974, general Augusto Pinochet Ugarte, președinte

CHINA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Chineză. **Situarea:** în Asia de Est. **Vecini:** U.R.S.S., R.P. Mongolă, R.P.D. Coreeană, Oc. Pacific, Vietnam, Laos, Birmania, India, Bhutan, Nepal, Pakistan, Afghanistan. **Suprafața:** 9 596 960 km². **Populația:** 975 230 000 loc. **Capitala:** Beijing. **Limba oficială:** chineza. **Culte:** budism, confucianism, taoism, catolicism, **PNB/loc.:** ... .

ISTORIA

Locuită din cele mai vechi timpuri, **C.** este leagănul din milen. 3 î.e.n., al uneia dintre cele mai strălucite civilizații ale antic. În sec. 18 î.e.n. ia ființă statul Shang (Yin) în care se înfiripează primele relații de prod. sclavagiste. În timpul dinastiei Zhou (1066—256 î.e.n.) regatul se destramă în mai multe state; acum se cristalizează limba chineză. Procesul de unificare a întregii **C.** este realizat de Qinwang, suveran al statului Qin, care în 221 î.e.n., ia titlul de împărat și construiește marele zid chinezesc. Dinastia Han (206 î.e.n.— 220 e.n.), adusă la putere de o răscoală țărănească, atinge apogeul în timpul împăratului Wudi (140—87 î.e.n.). Răscoala țărănească a „turbanelor galbene" grăbește prăbușirea dinastiei Han și duce la destrămarea imperiului în trei state, în care se impun relațiile feudale și, ca religie oficială, budismul. Unitatea imperiului este refăcută în vremea dinastiei Sui (581 — 618). În timpul dinastiei Tang (618—907), **C.** cunoaște o epocă de înflorire ec. și culturală. După o scurtă perioadă de fărîmițare politică, dinastia Song de Nord (960—1127) restabilește unitatea imperiului și întărește autoritatea centrală. Între 1207 și 1279 **C.** este cucerită de mongoli; Marele han Kubilai întemeiază dinastia Yuan (1271—1368). O mișcare populară duce la izgonirea mongolilor și la întemeierea dinastiei autohtone Ming

(1368—1644) în timpul căreia C. cunoaşte o epocă de prosperitate ec. Marelui război ţărănesc (1628—45) condus de Li Zicheng, înăbuşit cu ajutorul trupelor manciuriene, îi urmează instaurarea dinastiei manciuriene Qing (1644—1912). În 1750 Tibetul intră definitiv în componenţa C. Pătrunderea puterilor coloniale pe piaţa C. pune capăt, în prima jumătate a sec. 19, politicii izolaţioniste iniţiate de Imp. chinez în 1757. Cele două „războaie ale opiumului" (1840—42 şi 1856—60) purtate de Marea Britanie şi Franţa împotriva C. duc la aservirea ţării capitalului străin. În 1850—64 se desfăşoară războiul ţărănesc al taipinilor, mişcare îndreptată împotriva dinastiei manciuriene şi a capitalismului extern. În urma războiului franco-chinez (1884—85), Franţa îşi extinde dominaţia colonială asupra nordului şi centrului Vietnamului; iar prin pacea de la Shimonoseki (1895), care încheie războiul nipono-chinez din 1894—95, Japonia îşi instaurează protectoratul asupra Coreei şi anexează Taiwanul. Răscoala I-he tuan (1899—1901) provoacă intervenţia militară a opt puteri imperialiste în C. (1900). Sun Zhongshan fondează în 1905 Liga revoluţionară, primul partid burghez revoluţionar din C. (precursor al Gomindanului, întemeiat în 1912). Revoluţia burghezo-democratică din 1911—13 înlătură dinastia manciuriană, C. proclamîndu-se la 1 ian. 1912 republică. În scurt timp însă puterea este preluată de grupări militare aservite intereselor străine. Mişcarea de la 4 mai 1919 inaugurează epoca afirmării luptei antiimperialiste şi antifeudale. După crearea primelor cercuri marxiste la Shanghai şi Beijing, este înfiinţat la 1 iul. 1921, la Shanghai, P. Comunist Chinez (PCC) care adoptă la Congresul II primul program al partidului. În 1924—27 se desfăşoară primul război civil revoluţionar în care, după o colaborare cu PCC, în 1927, Gomindanul trădează cauza luptei antiimperialiste şi trece la reprimarea mişcării revoluţionare. În cursul celui de-al doilea război civil revoluţionar (1927—37), PCC creează Armata Roşie Chineză (1927) şi, după „marşul cel lung" (1934—35), îşi fixează centrul revoluţionar în NV C. La 18 sept. 1931 începe agresiunea imperialismului japonez împotriva C. (ocuparea Manciuriei), iar în 1937 Japonia declanşează războiul pentru cucerirea întregii C. În cursul războiului de eliberare (1937—45) PCC încheie un front unic cu Gomindanul şi obţine numeroase victorii împotriva invadatorilor. După capitularea Japoniei (2 sept. 1945), Gomindanul respinge linia paşnică şi democratică de dezvoltare a ţării propusă de comunişti, iar poporul chinez poartă un al treilea război civil revoluţionar (1946—49), încheiat cu eliberarea întregului terit. al C.; rămăşiţele Gomindanului, în frunte cu Jiang Jieshi, se retrag, sprijinite de SUA, în ins. Taiwan. La 1 oct. 1949 este proclamată la Beijing (Pekin) Republica Populară Chineză; Mao Zedong este ales preşedinte al guvernului popular central (1949—54). Victoria revoluţiei chineze deschide epoca de edificare a societăţii socialiste. În 1950 este aplicată legea reformei agrare; în 1953—57 este realizat primul plan cincinal. La 15—28 sept. 1954 se desfăşoară prima sesiune a Adunării Naţionale a Reprezentanţilor Populari, care adoptă prima Constituţie a R.P. Chineze şi alege organele supreme de stat. Mao Zedong este ales preşedinte al ţării. C. participă în apr. 1955 la Conferinţa de la Bandung. Congresul VII al PCC (1956) constată că în C. a fost desăvîrşită revoluţia burghezo-democrată, trasează sarcinile luptei pentru victoria deplină a socialismului şi adoptă directivele celui de-al doilea plan cincinal. Plenara a XI-a a CC al PCC (1—12 aug. 1966) adoptă hotărîrea cu privire la Marea revoluţie culturală proletară. În aug. 1973 se desfăşoară la Beijing lucrările Congresului X al PCC care adoptă un nou statut al partidului. La 24 apr. 1970 C. lansează primul satelit al pămîntului de construcţie proprie. Adunarea Generală a ONU restabileşte la 25 oct. 1971 drepturile legitime ale R.P. Chineze la ONU şi C. îşi reia locul printre cei 5 membri

permanenţi ai Consiliului de Securitate. La 17 ian. 1975, în cadrul primei sesiuni a celei de-a 4-a Adunări Naţionale a Reprezentanţilor Populari, este adoptată noua Constituţie a R.P. Chineze. La 8 ian. 1976 încetează din viaţă Zhou Enlai (Ciu En-lai), vicepreşedinte al CC al PCC, premier al Consiliului de Stat al R.P. Chineze; la 7 apr. 1976, Hua Guofeng (Hua Kuo-fen) este numit în funcţiile de prim-vicepreşedinte al CC al PCC şi premier al Consiliului de Stat al R.P. Chineze. La 9 sept. 1976 încetează din viaţă preşedintele CC al PCC (din 1945), Mao Zedong, iar la 7 oct. 1976, Hua Guofeng este ales preşedinte al CC. A 3-a sesiune plenară a CC al PCC din 16–21 iul. 1977 exclude din partid „grupul celor 4". Congresul al XI-lea al PCC (12–18 aug. 1977) adoptă noul statut al partidului şi stabileşte ca sarcină transformarea **C.**, pînă la sfîrşitul acestui sec., într-o societate socialistă puternică şi modernă. Prima sesiune a celei de-a 5-a Adunări Naţionale a Reprezentanţilor Populari (26 febr.– 5 mart. 1978) adoptă noua Constituţie, planul pe 10 ani (1976–85) de dezvoltare a ec. naţionale. La 12 aug. 1978, este semnat la Beijing Tratatul de pace şi prietenie cu Japonia, iar patru luni mai tîrziu, la 16 dec. 1978, este publicat Comunicatul comun chino-american prin care cele două state se recunosc reciproc şi decid stabilirea de relaţii diplomatice la 1 ian. 1979. De asemenea, S.U.A. recunosc că Taiwanul este o parte a **C.**, iar guvernul R.P. Chineze, singurul guvern legal al **C.** În febr.–mart. 1979 au loc acţiuni militare la graniţa chino-vietnameză, încheiate prin retragerea trupelor chineze de pe terit. vietnamez (5–16 mart. 1979) şi începerea de convorbiri la Hanoi cu privire la reglementarea problemelor din relaţiile dintre cele două state (14 apr. 1979).

Împăraţi legendari*

2550 î.e.n. – 2450 î.e.n., Huangdi
2450 – 2372, Zhuanxu
2372 – 2297, Diku
2297 – 2179, Diyao
2179 – 2140, Dishun

DINASTIA XIA**

— istoriografia chineză consideră că aceasta este prima dinastie oficială din istoria Chinei

Împăraţi

2140 – 2095, Dayu (sau Yu *cel Mare*)
2095 – 2085, Qi
2085 – 2056, Taikang
2056 – 2043, Zhongkang
2043 – 2015, Xiang
2015 – 1999, Shao Kang
1999 – 1977, Zhu
1977 – 1951, Huai
1951 – 1933, Mang
1933 – 1917, Xie
1917 – 1858, Bujiang
1858 – 1837, Jiong
1837 – 1816, Jin
1816 – 1785, Kongjia

---

* După alte cronologii, epoca împăraţilor legendari ar fi fost cuprinsă între anii 2674 î.e.n. şi 2183 î.e.n. sau între 2852 î.e.n. şi 2205 î.e.n.

** Referitor la perioada în care a domnit această dinastie s-au exprimat mai multe opinii: între 2100 î.e.n. şi 1600 î.e.n., între 2183 î.e.n. şi 1802 î.e.n., între 2205 î.e.n. şi 1766 î.e.n. sau între 1989 î.e.n. şi 1558 î.e.n.

1785 — 1774, Gao
1774 — 1763, Fa
1763 — 1711, Lügui, Jie

DINASTIA SHANG (YIN)*

— în anul 1711 î.e.n., Chengtang (= „Victoriosul"), conducătorul tribului shang, a cucerit statul Xia și a întemeiat dinastia Shang (numită, din cca 1401 î.e.n., Yin), care și-a exercitat autoritatea asupra unui teritoriu situat în nordul și centrul Chinei (vestigii materiale aparținînd acestei epoci au fost descoperite în actualele provincii Henan, Hebei, Shandong, Shaanxi, Jiangsu și Anhui); ultima capitală a acestei dinastii (sec. 15—11 î.e.n.) pare să se fi aflat în apropiere de orașul Anyang (provincia Henan)

1711 — 1698, Chengtang
1698 — 1696, Waibing
1696 — 1692, Zhongren
1692 — 1659, Taijia
1659 — 1630, Woding
1630 — 1605, Taigeng
1605 — 1569, Xiaojia
1569 — 1557, Yongji
1557 — 1482, Taiwu
1482 — 1471, Zhongding
1471 — 1456, Wairen
1456 — 1447, Hedanjia
1447 — 1428, Zuyi
1428 — 1412, Zuxin
1412 — 1392, Wojia
1392 — 1360, Zuding
1360 — 1331, Nangeng
1331 — 1324, Yangjia
1324 — 1296, Pangeng
1296 — 1275, Xiaoxin
1275 — 1254, Xiaoyi
1254 — 1195, Wuding
1195 — 1187, Zugeng
1187 — 1154, Zujia
1154 — 1148, Linxin
1148 — 1142, Kangding
1142 — 1138, Wuyi
1138 — 1135, Taiding, Wending
1135 — 1098, Diyi
1098 — 1066, Dixin, Zhou

DINASTIA ZHOU**

DINASTIA ZHOU DE VEST (XIZHOU)

— întemeiată de Wuwang, conducătorul tribului zhou care, în 1066 î.e.n., a înfrînt forțele armate ale dinastiei Shang (sau Yin), supunînd autorității sale un teritoriu ce cuprindea nordul actual al Chinei; capitala la Hao (în apropiere de actualul oraș Xian, provincia Shaanxi)

1066 — 1064, Wuwang
1063 — 1027, Chengwang
1026 — 1001, Kangwang
1000 — 977, Zhaowang

---

* — după alte opinii această dinastie ar fi domnit: între cca 1600 î.e.n. și 1027 î.e.n., între 1751 î.e.n. și 1111 î.e.n., între 1766 î.e.n. și 1122 î.e.n. sau între 1588 î.e.n. și 1051 î.e.n.

**— după alte opinii, începutul dinastiei Zhou ar fi fost: 1122 î.e.n., 1111 î.e.n., 1051 î.e.n. sau 1027 î.e.n.

976 — 922, Muwang
921 — 910, Gongwang
909 — 885, Yiwang
884 — 870, Xiao Wang
869 — 858, Yiwang
857 — 842, Liwang

— între 841 și 828 î.e.n., administrație republicană (Gonghe)

827 — 782, Xuanwang

781 — 771, Youwang

— în 771 î.e.n. Youwang a fost ucis în urma răscoalei condusă de principele Shen, care a impus ca împărat pe Pingwang, fiul lui Youwang

DINASTIA ZHOU DE EST (DONGZHOU)

— în 770 î.e.n., împăratul Pingwang, sub amenințarea invaziilor popoarelor nomade, a mutat capitala statului spre răsărit, în orașul Loy (azi Luoyang, provincia Henan)

770 — 720, Pingwang
719 — 697, Huanwang
696 — 682, Zhuagwang
681 — 677, Xiwang
676 — 652, Huiwang
651 — 619, Xiangwang
618 — 613, Qingwang
612 — 607, Kuangwang
606 — 586, Dingwang
585 — 572, Jianwang
571 — 545, Lingwang
544 — 520, Jingwang
519 — 476, Jingwang, cumnat al precedentului
475 — 469, Yuanwang
468 — 441, Zhending Wang
440 — 426, Kaowang
425 — 402, Weilie Wang
401 — 376, Anwang
375 — 369, Liewang
368 — 321, Xianwang
320 — 315, Shenjing Wang
314 — 256, Nanwang

— la moartea împăratului Nanwang, partea de apus a Imperiului Zhou a fost anexată de statul condus de dinastia Qin, care, ulterior, a încorporat și restul teritoriului

255 — 249, Dongzhou Jun

DINASTIA QIN

— statul condus de dinastia Qin exista din sec. 10 î.e.n., dar s-a aflat în dependență față de imperiul condus de dinastia Zhou; el cuprindea în hotarele sale teritoriul din vestul și nord-vestul actualei provincii Shaanxi, partea de est a provinciei Gansu, precum și nordul provinciei Sichuan; capitala la Hsien-yang (azi Xianyang, provincia Shaanxi)

255 — 251, Zhaoxiang Wang

250 — 249, Xiaowen Wang

249 — 247, Zhuangxiang Wang

246 — 210, Qinwang; pînă în 221 î.e.n. a anexat statele Han (230 î.e.n.), Zhao (Chao) (228 î.e.n.), Wei (225 î.e.n.), Chu (223 î.e.n.), Qi (223 î.e.n.) și Yan (222 î.e.n.), încheind procesul de unificare a Imperiului chinez și s-a proclamat împărat sub numele de Shi Huangdi

209 — 207, Ershi

— *în urma marilor răscoale țărănești (209 î.e.n. — 207 î.e.n.), unul dintre conducători — Liu Bang — a cucerit capitala imperiului și a înlăturat pe ultimul reprezentant al dinastiei Qin (oct. 207 î.e.n.), punînd bazele unei noi dinastii*

DINASTIA HAN

— *după înlăturarea lui Ershi, conducătorul Liu Bang s-a aflat într-un război pentru supremație cu pretendentul Xiangyu, nepotul lui Xiang Liang, unul dintre marii conducători ai răscoalelor țărănești din anii 209 — 207 î.e.n., pe care l-a înfrînt și ucis în 202 î.e.n.; Liu Bang s-a proclamat împărat sub numele de Gaozu; capitala la Changan (azi Xian)*

—*dinastia Han se împarte în: Han timpurie (sau de vest) (206 î.e.n.— 8 e.n.) și Han tîrzie (sau de est) (25 e.n.—220 e.n.); continuitatea dinastică a fost întreruptă de așa-zisa „dinastie nouă" (9 e.n.—25 e.n.)*

DINASTIA HAN TIMPURIE

206 — 195, Gaozu
194 — 188, Huidi
187 — 180, Gaohou, împărăteasă și Lü Zhi
179 — 157, Wendi
156 — 141, Jingdi
140 — 87, Wudi
86 — 74, Zhaodi
73 — 49, Xuandi
48 — 33, Yuandi
32 — 7, Chengdi
6 — 1, Aidi
1 î.e.n. — 5 e.n., Pingdi
6 e.n. — 8 e.n., Ruziying

DINASTIA NOUĂ (XIN)

9 e.n.—23 e.n., Wang Mang, uzurpator (regent din anul 1 î.e.n.)
23 — 25, Huaiyang Wang și Liu Xuan

DINASTIA HAN TÎRZIE (DONGHAN)

— *capitala la Luoyang (provincia Henan)*
25 — 57, Guang Wu Di
58 — 75, Mingdi
76 — 88, Zhangdi
89 — 105, Hedi
106, Shangdi
107 — 125, Andi
126 — 144, Shundi
145, Chongdi
146, Zhidi
147 — 167, Huandi
168 — 189, Lingdi
189, Shaodi
189 — 220, Xiandi

—*ultimul împărat al acestei dinastii a fost înlăturat de Cao Pi, fiul atotputernicului Cao Cao, care a condus imperiul ca un adevărat dictator în timpul domniei lui Xiandi*

— *destrămarea imperiului*

EPOCA CELOR TREI IMPERII (WEI, SHU și WU)

IMPERIUL WEI

— *întemeiat de Cao Pi (adevăratul întemeietor a fost Cao Cao, tatăl său), imperiul cuprindea teritoriul actualelor provincii Gansu, Shanxi, Hebei, Henan, Shandong, părți din provincia Shaanxi, întregul teritoriu al actualelor provincii Hubei, Jiangsu, Anhui, precum și*

unele teritorii din nord-estul Chinei și din nordul R.P.D. Coreeană; prima capitală s-a aflat în Xuchang, ulterior ea a fost mutată la Luoyang (provincia Henan)
220 — 226, Cao Pi; împărat sub numele de Wendi
227 — 239, Mingdi
240 — 254, Feidi (Qiwang) (Cao Fang)
254 — 260, Shaodi (Gaogui Xianggong) (Cao Mao)
260 — 265, Yuandi
— *comandantul militar Sima Yan l-a obligat pe Yuandi să renunțe la tron, proclamîndu-se împărat și întemeind dinastia Jin*

IMPERIUL SHU (sau **SHU-HAN**)

— *tradiția istorică chineză consideră că Imperiul Shu este succesorul legitim al statului condus de dinastia Han tîrzie; el s-a aflat în rivalitate cu imperiile Wei și Wu*
— *întemeiat de comandantul militar Liu Bei, imperiul cuprindea teritoriul actualei provincii Sichuan, părți din teritoriul provinciilor Yunnan, Guizhou, sudul provinciei Shaanxi, precum și o parte din sudul provinciei Gansu; capitala la Yizhou (azi Chengdu, provincia Sichuan)*
221 — 223, Liu Bei; împărat sub numele de Zhaolie Di
223 — 263, Houzhu
— *în anul 263 Imperiul Shu a fost cucerit de Imperiul Wei*

IMPERIUL WU

— *întemeiat de comandantul militar Sun Quan, imperiul cuprindea teritoriul din sudul și sud-estul Chinei (pe cursul mijlociu și inferior al Fluviului Albastru și la sud de acesta); capitala la Jianye (azi Nanjing)*
222 — 252, Sun Quan; împărat sub numele de Dadi
252 — 258, Feidi (Huiji Wang)
258 — 264, Jingdi
264 — 280, Modi
— *în anul 280 Imperiul Wu a fost cucerit de Imperiul Jin*

DINASTIA JIN

DINASTIA JIN DE VEST (XIJIN)

— *întemeiată de comandantul militar Sima Yan după ce a pus capăt existenței Imperiului Wei; capitala la Luoyang (pînă în 311) și apoi la Changan (azi Xian) (pînă în 316)*
265 — 289, Sima Yan; împărat sub numele de Wudi; în anul 280 a cucerit Imperiul Wu, restabilind unitatea Chinei sub autoritatea dinastiei Jin
290 — 306, Huidi
307 — 312, Huaidi
313 — 316, Mindi
— *împăratul Mindi a fost luat captiv de către huni*

DINASTIA JIN DE EST (DONGJIN)

— *întemeiată în sud-estul Chinei de Sima Rui, unul dintre dregătorii imperiului; capitala la Jiankang (azi Nanjing)*
317 — 323, Sima Rui; împărat sub numele de Yuandi
323 — 326, Mingdi
326 — 343, Chengdi
343 — 345, Kangdi
345 — 361, Mudi
362 — 365, Aidi
366 — 371, Feidi (sau Haixi Gong)
371 — 372, Jianwen Di
373 — 396, Xiaowu Di

397 — 418, Andi
419 — 420, Gongdi
— *în anul 420 dinastia a fost înlăturată de comandantul militar Liu Yu*

EPOCA DINASTIILOR DIN SUD ŞI DIN NORD

DINASTIILE DIN SUD

DINASTIA SONG DE SUD (sau SONG TIMPURIE)

— *întemeiată de comandantul militar Liu Yu, dinastia s-a aflat în fruntea unui stat situat în partea de sud-est a Chinei; capitala la Jiankang (azi Nanjing)*
420 — 422, Liu Yu; împărat sub numele de Wudi
422 — 424, Shaodi
424 — 453, Wendi
454 — 464, Xiaowu Di
464 — 465, Qian Feidi
465 — 472, Mingdi
473 — 477, Hou Feidi
477 — 479, Shundi
— *în anul 479 comandantul militar Xiao Daocheng a înlăturat pe împăratul Shundi şi s-a proclamat împărat, întemeind dinastia Qi*

DINASTIA QI

— *capitala la Jiankang (azi Nanjing)*
479 — 482, Xiao Daocheng; împărat sub numele de Gaodi
483 — 493, Wudi
493 — 494, Yulin Wang
494, Hailing Wang
494 — 498, Mingdi
498 — 501, Dong Hunhou
501 — 502, Hedi
— *în anul 502 împăratul Hedi a fost înlăturat de Xiao Yan, care s-a proclamat împărat şi a întemeiat dinastia Liang*

DINASTIA LIANG

— *capitala la Jiankang (azi Nanjing)*
502 — 549, Xiao Yan; împărat sub numele de Wudi
550 — 551, Jianwendi
551 — 552, Yuzhang Wang
552 — 555, Yuandi
555 — 557, Jingdi
— *în urma răscoalei, izbucnită în 548, împotriva dinastiei Liang, Jingdi a fost înlăturat în 557, iar tronul a fost dobîndit de aristocratul Chen Baxian, care s-a proclamat împărat şi a întemeiat dinastia Chen*

DINASTIA CHEN

557 — 559, Chen Baxian; împărat sub numele de Wudi
560 — 566, Wendi (Chen Qian)
567 — 568, Feidi (Chen Baizong)
569 — 582, Xuandi (Chen Xu)
583 — 589, Houzsu (Chen Shubao)
— *în anul 589 teritoriul aflat sub autoritatea dinastiei Chen a fost cucerit de împăratul Wendi din dinastia Sui, realizînd unificarea imperiului*

DINASTIA LIANG TÎRZIE

— *întemeiată de Xiao Cha, un nepot al împăratului Wudi (502 — 549) din dinastia Liang; ca împărat s-a numit Xuandi (555—562); autoritatea acestei dinastii, care a*

domnit pînă în 587, s-a exercitat asupra unei părţi din teritoriul de margine al actualei provincii Hubei, de-a lungul fluviului Yangzi

DINASTIILE DIN NORD

DINASTIA WEI DE NORD (TUOBA sau T'O-PA WEI, BEIWEI)

— *dinastie şi imperiu în nordul Chinei întemeiate de Tuoba Gui (371—409), conducătorul (din 386) tribului tuoba (ramură a populaţiei xianpi), originar din Mongolia Inferioară; între 398 şi 494 capitala imperiului s-a aflat la P'ing-cheng (azi Datong, provincia Shanxi), iar din 495 la Luoyang (provincia Henan)*

386 — 409, Tuoba Gui; în 395 s-a răsculat împotriva Imperiulu Yen, în vasalitatea căruia se afla, dobîndindu-şi indepen denţa în 398; s-a proclamat împărat la începutul anului 399 cu numele de Daowu Di

409 — 423, Tuoba Si (Mingyuan Di)

424 — 452, Tuoba Tao (Taiwudi)

452, Nanan Wang

452 — 465, Wencheng Di

466 — 471, Xianwen Di

471 — 499, Xiaowen Di

500 — 515, Xuanwu Di

516 — 528, Xiaoming Di

528 — 530, Xiaozhuang Di

530 — 531, Changguang Wang

531 — 532, Jie Mindi

531 — 532, Feidi

— *ultimii patru împăraţi au domnit concomitent în diferite părţi ale Imperiului Wei*

532 — 534, Xiaowu Di

— *în anul 534/535 Imperiul Wei s-a împărţit în două state: Wei de est şi Wei de vest*

DINASTIA WEI DE EST (DONGWEI)

— *capitala la Wei-yin*

534 — 550, Xiaojing Di

— *cucerirea Imperiului Qi de nord (Beiqi)*

DINASTIA WEI DE VEST (XIWEI)

— *capitala la Changan (azi Xian)*

535 — 551, Wendi

552 — 554, Feidi

554 — 556, Gongdi

— *cucerirea imperiului Zhou de nord (Beizhou)*

DINASTIA QI DE NORD (BEIQI)

— *succede dinastiei Wei de est (Dongwei); imperiul condus de dinastia Qi cuprindea, în nord, o parte din actuala provincie Shanxi, precum şi teritoriul actualelor provincii Hebei, Henan, Shandong, iar în nord-est se întindea pînă aproape de oraşul Shanhaiguan (provincia Hebei)*

550 — 559, Wenxuan Di

560, Feidi

560 — 561, Xiaozhao Di

561 — 565, Wucheng Di

565 — 577, Houzhu

577, Youzhu

— *cucerirea Imperiului Zhou de nord (Beizhou)*

— *în nordul Chinei au mai existat în această epocă Imperiul Zhou de nord (557—581) şi Imperiul Sui (581—618)*

DINASTIA SUI (la început în nord, apoi în statul unificat)

— *comandantul militar Yang Jian, important dregător în Imperiul Zhou de nord, a pus stăpînire pe capitală și s-a proclamat împărat; capitala la Changan (azi Xian)*

581 — 604, Yang Jian; ca împărat s-a numit Wendi; în anul 589 a reunificat Imperiul chinez

605 — 618, Yangdi

617 — 618, Gongdi „împărat"

— *în anul 618, ultimul împărat a fost înlăturat de comandantul militar Li Yuan, care a întemeiat o nouă dinastie*

DINASTIA TANG

— *comandantul militar Li Yuan a cucerit, în anul 617, capitala Changan (azi Xian), iar în anul 618 s-a proclamat împărat sub numele de Gaozu*

618 — 626, Gaozu

627 — 649, Taizong

650 — 683, Gaozong

684, Zhongzong (prima oară)

684, Ruizong (formal pînă în anul 690) (prima oară)

684 — 704, Wu Zhao, concubina lui Taizong, împărăteasă, împreună cu Gaozong, uzurpator

705 — 710, Zhongzong (a doua oară)

710 — 712, Ruizong (a doua oară)

712 — 756, Huanzong

756 — 761, Suzong

762 — 779, Daizong

780 — 805, Dezong

806 — 820, Xianzong

821 — 824, Muzong

825 — 827, Jingzong

827 — 840, Wenzong

841 — 846, Wuzong

847 — 859, Xuanzong

860 — 873, Yizong

874 — 888, Xizong

889 — 904, Zhaozong

904 — 907, Zhaoxuan Di

— *în anul 907, comandantul militar Zhu Wen l-a înlăturat pe ultimul împărat din dinastia Tang și a întemeiat dinastia Liang tîrzie (Houliang)*

EPOCA WUDAI (sau a „CELOR CINCI DINASTII") *

— *denumire dată epocii din istoria Chinei cuprinsă între anii 907 și 960, caracterizată prin fărîmițare politică; teritoriul aflat sub autoritatea acestor dinastii cuprindea mare parte din nordul și centrul Chinei*

DINASTIA LIANG TÎRZIE (HOULIANG)

— *statul întemeiat de Zhu Wen cuprindea teritoriul actualei provincii Henan, precum și părți din provinciile Hubei și Shaanxi; capitala s-a aflat inițial la Pien (azi Kaifeng), iar din 909 la Luoyang*

---

* În această perioadă, în afara celor cinci dinastii, pe teritoriul Chinei au mai existat zece state independente, conduse de dinastii proprii: 901—925, dinastia Shu timpurie; 902—937, dinastia Wu sau Huainan; 908 —978, dinastia Wuyue; 909—944, dinastia Min; 917—971, dinastia Han de sud; 925—963, dinastia Nanping (sau Jingnan); 927—952, dinastia Chu; 934—965, dinastia Shu tîrzie; 937—975, dinastia Tang de sud și 951—979, dinastia Han de est (sau de nord)

907 — 912, Zhu Wen; ca împărat s-a numit Tazu
912—913, *Yiang-wang*, *uzurpator*
913 — 923, Modi
— *în anul 923*, *comandantul militar Li Cunxu l-a detronat pe ultimul împărat din dinastia Houliang și a întemeiat o nouă dinastie*

DINASTIA TANG TÎRZIE (HOUTANG)

— *capitala la Luoyang*
923 — 926, Li Cunxu; ca împărat s-a numit Zhungzong
926 — 933, Mingzong
933 — 934, Mindi
934 — 936, Modi
— *în anul 936*, *guvernatorul militar Shi Jingtang*, *susținut de qidani*, *l-a înlăturat pe ultimul împărat din dinastia Houtang și a întemeiat o nouă dinastie*

DINASTIA JIN TÎRZIE (HOUJIN)

— *capitala la Luoyang*, *iar din 937 la Bian (azi Kaifeng)*
936 — 942, Shi Jingtang; ca împărat s-a numit Gaozu
942 — 946, Chudi

DINASTIA HAN TÎRZIE (HOUHAN)

— *capitala la Bian (azi Kaifeng)*
947 — 948, Gaozu
948 — 950, Yindi
— *în anul 950*, *comandantul militar Guo Wei l-a înlăturat pe ultimul împărat al dinastiei Han tîrzie și a întemeiat o nouă dinastie*

DINASTIA ZHOU TÎRZIE (HOUZHOU)

— *cuprindea teritoriul actualelor provincii Henan*, *Shandong*, *Shaanxi*, *Gansu*, *Hubei și mare parte din provinciile Hebei și Anhui*; *capitala la Bian (azi Kaifeng)*
951 — 954, Guo Wei; ca împărat s-a numit Taizu
954 — 959, Shizong
959 — 960, Gongdi
— *în anul 960*, *comandantul militar Zhao Kuangyin l-a înlăturat pe ultimul împărat al dinastiei Zhou tîrzie și a întemeiat o nouă dinastie*

DINASTIA SONG

DINASTIA SONG DE NORD (BEISONG)

— *întemeiată de comandantul militar Zhao Kuangyin*, *care a început procesul de reunificare a Imperiului chinez*; *capitala la Pien-liang (azi Kaifeng)*
960 — 976, Zhao Kuangyin; ca împărat s-a numit Taizu
976 — 997, Taizong; în timpul domniei sale se încheie procesul de reunificare a Imperiului chinez
998 — 1022, Zhenzong
1023 — 1063, Renzong
1064 — 1067, Yingzong
1068 — 1085, Shenzong
1086 — 1100, Zhezong
1101 — 1126, Huizong
1126 — 1127, Qinzong
— *în anul 1127*, *armata statului Jin*, *care invadase din nord*, *a pus stăpînire pe capitala statului condus de dinastia Song și a luat în captivitate pe împăratul Qinzong*; *Gaozong*, *fratele împăratului captiv*, *s-a retras spre sud*, *unde a întemeiat dinastia Song de sud*, *cu capitala la Lin-an (azi Hangzhou)*

DINASTIA SONG DE SUD (NANSONG)

1127 — 1162, Gaozong
1163 — 1189, Xiaozong
1190 — 1194, Guangzong
1195 — 1224, Ningzong
1225 — 1264, Lizong
1265 — 1274, Duzong
1275 — 1276, Gongdi
1276 — 1278, Duanzong
1278 — 1279, Zhao Bing
— *cucerirea mongolă*

IMPERIUL QIDAN LIAO

— *întemeiat în nordul Chinei de conducătorul mongol Abaoji (A-pao-chi) din clanul Yelü, care s-a proclamat împărat în anul 907; imperiul a avut cinci capitale, dar capitala principală s-a aflat la Lin-huang (ruinele orașului se află la nord de fluviul Huanghe)*

907 — 927, Yelü Abaoji; ca împărat s-a numit Liao Taizu
927 — 947, Liao Taizong
947 — 951, Liao Shizong
951 — 969, Muzong
969 — 982, Jingzong
982 — 1031, Shengzong
1031 — 1055, Xingzong; cu puteri depline din 1034
1055 — 1101, Daozong
1101 — 1125, Tianzuo Di
— *la 26 mart. 1125 împăratul Tianzuo Di a fost înfrînt și făcut prizonier de comandantul militar Wanyan Lushi din statul jurchenilor (sau Jin); o parte dintre qidani, conduși de Dashi, din familia imperială Yelü, s-a deplasat spre vest, punînd bazele unui nou stat — Liao de vest sau karaqidan, cu capitala la Hu-ssu Ordo (sau Balasaghun), întemeiată la 1133*

DINASTIA LIAO DE VEST (XILIAO)

1124 — 1143, Yelü Dashi; ca împărat s-a numit Dezong
1144 — 1150, Gantian Hou, văduva precedentului, împărăteasă
1151 — 1163, Renzong
1164 — 1177, Chengtian Hou, sora precedentului, împărăteasă
1178 — 1211, Mozhu (Zhilugu)
— *în anul 1211, împăratul Mozhu a fost înfrînt și făcut prizonier de principele mongol Ch'ü-ch'ü-lü din tribul naiman (sau Nien-pa-en), murind după doi ani în captivitate; o ramură a dinastiei a domnit în Kerman pînă în 1306*

IMPERIUL XIA DE VEST (XIXIA)

— *imperiu al tanguților, întemeiat de conducătorul Li Yuanhao (1032 — 1048), care, în 1038, a luat titlul de împărat; teritoriul imperiului era situat în nordul Chinei (cuprindea teritoriul actualei provincii Gansu, regiunea autonomă Ningxia și partea de vest a provinciei Shaanxi), întinzîndu-se spre apus pînă la oaza Hami (Kamul, Khamil sau Qomul); capitala la Xingjing (Halachar), pe fluviul Huanghe (azi Yinchuan, regiunea autonomă Ningxia)*

1038 — 1048, Li Yuanhao; ca împărat s-a numit Jingzong
1049 — 1067, Yizong
1068 — 1086, Huizong
1086 — 1139, Chongzong
1140 — 1193, Renzong

1194 — 1205, Huanzong
1206 — 1210, Xiangzong
1211 — 1222, Shenzong
1223 — 1225, Xianzong
1226 — 1227, Mozhu (Li Xian)
— *cucerirea mongolă*

IMPERIUL JURCHENILOR (sau JIN)

— *întemeiat de Aguda (A-ku-ta), şeful suprem al jurchenilor (numiţi şi nü-chih), în urma răscoalei, izbucnită în 1112, împotriva dominaţiei Imperiului Liao; s-a proclamat împărat în 1115; statul condus de Aguda cuprindea nordul şi nord-estul Chinei (inclusiv o parte din regiunea autonomă Nei Monggol); capitala a fost la Huining, la sud de rîul Sungari, iar din 1152/1153 la Yenjing (azi Beijing)*
1115 — 1123, Wanyan Aguda; ca împărat s-a numit Taizu
1123 — 1135, Tazong; în anul 1125 a desfiinţat Imperiul Liao
1135 — 1149, Xizong
1149 — 1161, Hailing Wang
1161 — 1189, Shizong
1190 — 1208, Zangzong
1209 — 1213, Weishao Wang
1213 — 1223, Xuanzong
1224 — 1234, Aizong
— *cucerirea mongolă*

DINASTIA YUAN (MONGOLĂ)*

— *capitala hanilor mongoli a fost iniţial la Karakorum (ruinele oraşului se află la estul poalelor Munţilor Hangai-Changajn Nuruu, pe cursul superior al rîului Orkhon), apoi, pentru o scurtă perioadă, între 1260 şi 1264, la K'ai-p'ing, iar între 1264/1267 şi 1368, în noul oraş-capitală numit Hanbalik (= „Capitala Hanilor") (în Beijing)*
1206 — 1227, Taizu (Ginghis Han, Temügin); în 1207 a început cucerirea Chinei
— *1227—1229, Ruizong (Tolui), fiul precedentului, regent*
1229 — 1241, Taizong (Ogodai, Ögedey, Ugedey); cucerirea statului Xixia (începută în 1226) şi a statului jurchenilor (Jin) (1234)
— *1241—1246, Töregene Khatun, văduva precedentului, regentă*
1246 — 1249, Dingzong (Göyük, Guyuk)
— *1249—1251, Oghul Ghaymiş, văduva precedentului, regentă*
1251 — 1260, Xianzong (Möngke, Mengü)
1260 — 1294, Shizu (Kubilai, Qubilai); s-a proclamat, la 18 dec. 1271, împărat, sub numele de Shizu, întemeind dinastia Yuan; cucerirea statului condus de dinastia Song de sud (1279) a încheiat supunerea întregii Chine autorităţii sale
1294 — 1307, Chengzon (Temür-Öljeitü sau Uljaitu)
1307 — 1311, Wuzong (Haişan Gülük)
1311 — 1320, Renzong (Buyantu Ayurparibhadra)
1320 — 1323, Yingzong (Suddhipala Gege'en)
1323 — 1328, Taiding Di (Yesün Temür)
1328, Wenzong (Arigaba sau Asikipa) (prima oară)
1328 — 1329, Mingzong (Djidjagatu Tok-Temür)
1329 — 1332, Wenzong (Arigaba sau Asikipa) (a doua oară)
1332, Ningzong (Rinchendpal, Irindjipal)
1332 — 1368, Shundi (sau Huizong) (Toghan Temür)
— *la mijlocul anului 1368, în urma unor puternice răscoale armate antimongole şi antifeudale (dintre care cea mai importantă a fost aceea a „turbanelor roşii", 1351—1366)*

---

* În paranteză este dat numele mongol al împăratului

şi a victoriilor repurtate de oştile lui Zhu Yuanzhang, Shundi (sau Huizong) a părăsit China, refugiindu-se în stepele Mongoliei; Zhu Yuanzhang s-a proclamat împărat, întemeind o nouă dinastie

DINASTIA MING

— *capitala statului la Chiang-ning (azi Nanjing), apoi, din 1409, la Beijing*

1368 — 1398, Zhu Yuanzhang; ca împărat s-a numit Taizu (Hongwu)
1399 — 1402, Huidi (Zhu Yunwen), Jianwen
1403 — 1424, Chengzu (Zhu Di), Yongle
1425, Renzong (Zhu Gaochi), Hongxi
1426 — 1435, Xuanzong (Zhu Zhanji), Xuande
1436 — 1449, Yingzong (Zhu Qizhen), Zhengtong (prima oară)
1450 — 1457, Daizong (Zhu Qiyu), Jingtai
1457 — 1464, Yingzong (Zhu Qizhen), Tianshun (a doua oară)
1465 — 1487, Xianzong (Zhu Jianshen), Chenghua
1488 — 1505, Xiaozong (Zhu Youtang), Hongzhi
1506 — 1521, Wuzong (Zhu Houzhao), Zhengde
1522 — 1566, Shizong (Zhu Houcong), Jiajing
1567 — 1572, Muzong (Zhu Zaihou), Longqing
1573 — 1620, Shenzong (Zhu Yijun), Wanli
1620, Guangzong (Zhu Changluo), Taichang
1621 — 1627, Xizong (Zhu Youjiao), Tianqi
1628 — 1644, Sizong (Zu Youjian), Chongzhen

— *în anul 1644, Li Zicheng, conducătorul suprem (din 1636) al răsculaţilor chinezi împotriva dinastiei, a cucerit oraşul Beijing (25 apr. 1644), iar împăratul Sizong s-a sinucis; sfîrşitul dinastiei Ming; Li Zicheng s-a proclamat împărat*

— *dinastia se continuă în sudul ţării (dinastia Ming de sud) pînă în anul 1662*

DINASTIA MING DE SUD (NANMING)

1645, Fuwang (Zhu Yousong), Hongguang
1645 — 1646, Tangwang (Zhu Yujian), Longwu
1646, Tangwang (Zhu Yuwu), Shaowu
1647 — 1662, Guiwang (Zhu Youlang), Yongli

DINASTIA QING (MANCIURIANĂ)

— *conducătorul Nurhachi (1559—1626) din clanul Aisin Goro, a unit triburile manciuriene şi s-a proclamat, în febr. 1616, împărat sub numele de Taizu, întemeind dinastia manciuriană Jin (1616—1636) (se considera continuatoarea dinastiei Jin din anii 1115 — 1234); între 1625 şi 1644, capitala la Mukden (azi Shenyang, provincia Liaoning); urmaşul său, Abahai (împărat, din 1627, sub numele de Taizong), dă dinastiei întemeiată de el numele de Qing (din 1636); în iun. 1644, generalul chinez Wu Sankuey (1602—1678), împreună cu principele manciurian Dorgun, unchiul şi regentul lui Fulin, au înfrînt pe Li Zicheng lîngă Shanhai Guan şi apoi au pus stăpînire pe oraşul Beijing; Fulin s-a proclamat împărat, inaugurînd dinastia manciuriană Qing în China; capitala la Beijing*

1644 — 1661, Shizu (Fulin), Shunzhi
1662 — 1722, Shengzu (Xuanye), Kangxi
1723 — 1735, Shizong (Yinzhen), Yongzheng
1736 — 1795, Gaozong (Hongli), Qianlong
1796 — 1820, Renzong (Yongyan), Jiaqing
1821 — 1850, Xuanzong (Minning), Daoguang
1851 — 1861, Wenzong (Yizhu), Xianfeng
1862 — 1874, Muzong (Zai Chun), Tongzhi
1875 — 1908, Dezong (Zaitian), Guangxu

1909 – 1911, Puyi, Xuantong; sub regența principelui Chun; formal a renunțat la tron în 12 febr. 1912

– la 1 ian. 1912 s-a proclamat Republica chineză

Președinți

31 dec. 1911 – 14 apr. 1912, Sun Zhongshan
15 apr. 1912 – 6 iun. 1916, Yuan Shikai (pînă la 6 oct. 1913, provizoriu)
6 iun. 1916 – 14 aug. 1917, Li Yuanhong
14 aug. 1917 – 4 sept. 1918, Feng Guozhang
4 sept. 1918 – 2 iun. 1922, Xu Shichang
11 iun. 1922 – 14 iun. 1923, Li Yuanhong
5 oct. 1923 – 2 nov. 1924, Cao Kun
24 nov. 1924 – 20 apr. 1926, Duan Qirui
17 iun. 1927 – 4 iun. 1928, Zhang Zuolin, dictator
10 oct. 1928 – 15 dec. 1931, Jiang Jieshi (Jiang Zhongzheng)
15 dec. 1931 – 1 ian. 1932, *Chen Mingshu, provizoriu*
1 ian. 1932 – 1 aug. 1943, Lin Sen

– în teritoriul ocupat de japonezi:
30 mart. 1940 – 10 nov. 1944, Wang Jingwei

---

30 mai 1943 – 21 ian. 1949, Jiang Jieshi
21 ian. – 4 nov. 1949, Li Zongren

– 1945–1949, război civil încheiat cu proclamarea Republicii Populare Chineze la 1 oct. 1949

Președinți

1 oct. 1949 – 27 apr. 1959, Mao Zedong
27 apr. 1959 – 15 oct. 1968, Liu Shaoqi
15 oct. 1968 – 2 apr. 1975, *Dong Biwu, ad-interim*
18/28 apr. 1975 – 6 iul. 1976, Zhu De, președinte al Comitetului Permanent al Adunării Naționale a Reprezentanților Populari
din 5 mart. 1978, Ye Jianying, președinte al Comitetului Permanent al ANRP

– între 19 și 29 mai 1981, Soong Ching Ling, președintă de onoare a republicii

Premieri ai Consiliului de Stat

21 sept. 1949 – 8 ian. 1976, Zhou Enlai
7 apr. 1976 – 10 sept. 1980, Hua Guofeng
din 10 sept. 1980, Zhao Ziyang

CIAD

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Ciad. **Situarea:** în partea central-nordică a Africii. **Vecini:** Libia, Sudan, Republica Centrafricană, Camerun, Nigeria, Niger. **Suprafața:** 1 284 000 km². **Populația:** 4 524 000 loc. **Capitala:** N'Djamena. **Limbi oficiale:** franceza și araba. **Culte:** islamism (50%), animism (40%), catolicism (5%). **PNB/loc.:** 110 $.

ISTORIA

Pe terit. **C.** iau naștere, în ev. med., statele islamice Kanem, Bornu, Bagirmi și Ouaddai. Trupe franceze ocupă, între 1897 și 1914, statele Bagirmi, Kanem și Ouaddai care fac parte, pînă în 1958, din Africa Ecuatorială Franceză. În 1958, **C.** devine republică

autonomă în cadrul Comunității Franceze, iar la 11 aug. 1960 își proclamă independența. Prin lovitura militară de stat din 13 apr. 1975, președintele Tombalbaye este înlăturat, iar puterea este preluată de un Consiliu Superior Militar. Tensiunile politice etnice și religioase degenerează treptat într-un sîngeros război civil.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

12 aug. 1960 — 13 apr. 1975, N'Garta (François) Tombalbaye

15 apr. 1975 — 23 mart. 1979, general Felix Malloum N'Gakoutou Bev-Ndi

23 mart. — 17 apr. 1979, Goukouni Oueddei, președinte interimar

17 apr. — 3 sept. 1979, Lol Mohammed Shawwa, președinte interimar

din 3 sept. 1979, Goukouni Oueddei

Prim-ministru

29 aug. 1978 — 23 mart. 1979, Hissène Habré

CIPRU

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Cipru. **Situarea:** ins. în E Mării Mediterane. **Suprafaţa:** 9 251 km². **Populaţia:** 629 000 loc. **Capitala:** Nicosia. **Limbi oficiale:** greaca și turca. **Culte:** ortodoxism, islamism, catolicism. **PNB/loc.:** 2 940 **$**.

ISTORIA

Populat în sec. 15 î.e.n. de ahei (greci), **C.** este în antic. și ev. med., datorită poziției sale favorabile între Europa, Asia Mică și Africa de Nord, și a zăcămintelor bogate de cupru (de unde și numele de Kypros), un terit. viu disputat, stăpînit succesiv de egipteni, hitiți, fenicieni, asirieni, perși, macedoneni, seleucizi, lagizi, romani, bizantini, arabi. În cursul celei de-a treia cruciade (1191) este cucerit de regele Angliei Richard *Inimă de Leu* și stăpînit apoi, ca †regat, de familia de Lusignan; revine în 1489 Veneției și este cucerit în 1571 de turci. În 1878, la Congresul de la Berlin, Imp. otoman cedează temporar **C.** Marii Britanii, care-l anexează la 5 nov. 1914 și-l proclamă la 1 mai 1925 colonie a coroanei. După semnarea tratatelor de la Zürich (19 febr. 1959) și Londra (1 iul. 1960) între Marea Britanie, Grecia și Turcia, devenite implicit puteri garante — are loc proclamarea independenței de stat (16 aug. 1960). După proclamarea republicii (1 oct. 1960), arhiepiscopul Makarios este ales primul președinte al statului, iar vicepreședinte Fazil Küçük. În urma izbucnirii unor conflicte între pop. greacă și turcă, Consiliul de Securitate al ONU trimite în 1964, pentru menținerea păcii în ins., trupe ONU (care continuă să se afle și azi în **C.**). La 15 iul. 1974 are loc o lovitură de stat reacționară împotriva regimului legal al președintelui Makarios. În urma acestor evenimente, invocînd poziția de putere garantă, Turcia debarcă la 20 iul. 1974 în **C.** trupe care ocupă peste o treime din ins. (partea de NE). Rezoluția Adunării

Generale a ONU din 2 nov. 1974 cere tuturor statelor să respecte suveranitatea, independenţa şi integritatea teritorială şi statutul de ţară nealiniată al Republicii **C.** şi să se abţină de la orice acte şi intervenţii îndreptate împotriva acestui stat. Totodată, rezoluţia cere retragerea grabnică a tuturor forţelor armate străine din **C.**, precizînd că sistemul constituţional al statului este de competenţa exclusivă a comunităţilor greacă şi turcă din ins. Administraţia cipriotă turcă proclamă la 13 febr. 1975 unilateral N ins. „stat autonom şi federat". La 12 mart. 1975 Consiliul de Securitate al ONU adoptă o rezoluţie care deplînge decizia unilaterală a administraţiei cipriote turce, apreciind că ea prejudiciază continuării negocierilor dintre cele două comunităţi. Totodată, rezoluţia cere părţilor să se abţină de la orice tentativă avînd ca obiect divizarea ins. sau alipirea ei la vreun stat.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

16 aug. 1960 — 15 iul. 1974, arhiepiscopul Makarios III
— 15 iul. 1974, lovitură de stat; între 15 şi 23 iul. 1974, Nikos Sampson

23 iul. 1974 — 14 ian. 1975, Glafkos Ioannis Clerides (Kleridis) (*în funcţie*)
— la 7 dec. 1974, arhiepiscopul Makarios III se reîntoarce în ţară

14 ian. 1975 — 3 aug. 1977, arhiepiscopul Makarios III

din 3 aug. 1977, *Spyros Kyprianou*; pînă în 31 aug. 1977, preşedinte interimar

Vicepreşedinţi

16 aug. 1960 — 28 febr. 1973, Fazil Küçük

28 febr. 1973 — 13 febr. 1975, Rauf Denktaş
— la 13 febr. 1975, administraţia cipriotă turcă proclamă unilateral nordul insulei „stat autonom şi federat", avîndu-l ca preşedinte pe Rauf Denktaş (din 3 iul. 1976) şi ca prim-ministru pe Nejat Konuk (din 4 iul. 1976)

COASTA DE FILDEŞ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Coasta de Fildeş. **Situarea:** în V Africii Ecuatoriale. **Vecini:** Mali, Volta Superioară, Ghana, Oc. Atlantic, Liberia, Guineea. **Suprafaţa:** 322 463 km². **Populaţia:** 7 973 ooo loc. **Capitala:** Abidjan. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** animism (60%), islamism (25%), creştinism (10%). **PNB/loc.:** 1 060 **$**.

ISTORIA

Litoralul **C.F.** este descoperit de portughezi în 1475 şi vizitat în sec. 17—18 de negustori francezi care fondează aici primele aşezări europene. În ev. med. pe terit. **C.F.** iau fiinţă mici regate autohtone; N aparţine temporar sferei de influenţă a Imp. †Mali, E celei a Confederaţiei †Aşanti. După ocuparea coastei (1842), Franţa îşi extinde treptat autoritatea spre interior, proclamînd, în 1893, **C.F.** colonie, inclusă administrativ în Africa Occidentală Franceză (1904—58).

În 1958, C.F. devine republică autonomă în cadrul Comunității Franceze, iar la 7 aug. 1960 își proclamă independența.

ŞEF DE STAT

Preşedinte

din 27 nov. 1960, Félix Houphouët-Boigny (reales în 1965, 1970, 1975 şi la 12 oct. 1980)

COLUMBIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Columbia. **Situarea:** în NV Americii de Sud. **Vecini:** Venezuela, Brazilia, Perú, Ecuador, Oc. Pacific, Panamá, Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 1 138 914 km². **Populaţia:** 27 520 000 loc. **Capitala:** Bogotá. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (96%). **PNB/loc.:** 1 010 $.

ISTORIA

Dintre civilizaţiile precolumbiene dezvoltate pe terit. **C.**, cea mai strălucită este aceea aparţinînd indienilor cibcia. După ce Alonso de Ojeda şi Amerigo Vespucci descoperă în 1499 coasta **C.**, conchistadorul spaniol Gonzalo Jiménez de Quesada cucereşte, în 1536—38, interiorul ţării (pe care o numeşte Noua Grenadă) şi întemeiază oraşul Santa Fé de Bogotá (6 aug. 1538). **C.** aparţine Viceregatului Perú pînă în 1739, cînd devine nucleul Viceregatului Noua Grenadă, care mai includea Ecuadorul, Panamá şi Venezuela. După exterminarea parţială a amerindienilor (numărul lor se reduce în 1570 la cca 800 000, în 1650 la 600 000) sînt aduşi ca forţă de muncă pe latifundii sclavi negri din Africa. La 20 iul. 1810 izbucneşte războiul de eliberare naţională, iar la 17 dec. 1819 Congresul de la Angostura proclamă unirea Venezuelei şi a **C.** în Republica Federativă Marea **C.** (căreia i se alătură, între 1822 şi 1830, şi Ecuadorul) sub preşedinţia lui Simón Bolívar. După destrămarea federaţiei (1830), Noua Grenadă se proclamă republică independentă (29 febr. 1832), iar în 1863 adoptă numele de Statele Unite ale **C.** (din 1886 Republica **C.**). Provincia Panamá se desprinde de **C.** şi îşi proclamă la 3 nov. 1903 independenţa (recunoscută de **C.** în 1921).

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

6 mai/29 sept. 1821 — 1 mart. 1830, Simón Bolívar; din 27 aug. 1828 cu titlul de „Libertador — presidente"

13 iun. — 4 sept. 1830, Joaquín Mosquera

4 sept. 1830 — 2 mai 1831, Rafael Urdaneta

1831 — 1832, José María Obando

10 mart. — 6 iul. 1832, José Ignacio de Márquez; a exercitat puterea ca vicepreşedinte

7 oct. 1832 — mart. 1837, Francisco de Paula Santander

1 apr. 1837 — 2 mai 1841, José Ignacio de Márquez

2 — 18 mai 1841, Juan de Dios Aránzazu

18 mai 1841 — 1845, Pedro Alcántara Herrán
1845 — 1 apr. 1849, general Tomás Cipriano de Mosquera, supranumit „Marele General"
1 apr. 1849 — 31 mart. 1853, José Hilario López
1 apr. 1853 — 17 apr. 1854, José María Obando
17 apr. — 4 dec. 1854, general José María Melo
4 dec. 1854 — 1855, José de Obaldia
1855 — 1857, *Manuel María Mallarino, preşedinte provizoriu*
apr. 1857 — 13 mart. 1861, Dr. Mariano Ospina Rodríguez
13 mart. 1861 — 1 nov. 1862, Julio Arboleda
18 iul./23 dec. 1862 — 31 mart. 1864, general Tomás Cipriano de Mosquera
1864, Dr. Juan Agustín de Uricoechera
1 apr. 1864 — 31 mart. 1866, Manuel Murillo Toro
1 apr. — 20 mai 1866, *Dr. José María Rojas Garrido, preşedinte provizoriu*
1 apr. 1866 — 29 apr./23 mai 1867, general Tomás Cipriano de Mosquera
23 mai 1867 — 1 apr. 1868, general Santos Acosta
1 apr. 1868 — 31 mart. 1870, Santos Gutiérrez
1 apr. 1870 — 31 mart. 1872, general Eustorgio Salgar
1 apr. 1872 — 31 mart. 1874, *Manuel Murillo Toro, preşedinte titular*
1 apr. 1874 — 31 mart. 1876, Santiago Pérez
1 apr. 1876 — 31 mart. 1878, Aquileo Parra
1 apr. 1878 — 31 mart. 1880, Julián Trujillo
1 apr. 1880 — 31 mart. 1882, Rafael Núñez
1882, Clímaco Calderón
apr. — 22 dec. 1882, Francisco Javier Zaldúa
22 dec. 1882 — 31 mart. 1884, José Eusebio Otálora
1884, Ezequiel Hurtado
1884 — 1886, Rafael Núñez
1 apr. 1886 — 6 ian. 1887, José María Campo Serrano
6 ian. — 5 iun. 1887, Eliseo Payán
1887 — 7 aug. 1888, Rafael Núñez
1888 — 7 aug. 1892, Dr. Carlos Holguín
1892 — 12 mart. 1896, Miguel Antonio Caro
12 — 17 mart. 1896, Guillermo Quintero Calderón
1896 — 1898, Miguel Antonio Caro
1898, José Manuel Marroquín
7 aug. 1898 — 31 iul. 1900, Manuel Antonio Sanclemente
31 iul. 1900 — 7 aug. 1904, José Manuel Marroquín
7 aug. 1904 — 8 iul. 1909, Rafael Reyes
8 iul. — 3 aug. 1909, general Jorge Holguín
3 aug. 1909 — 7 aug. 1910, Ramón González Valencia
7 aug. 1910 — 7 aug. 1914, Carlos E. Restrepo
7 aug. 1914 — 7 aug. 1918, José Vicente Concha
7 aug. 1918 — 11/12 nov. 1921, Marcos Fidel Suárez
11/12 nov. 1921 — 7 aug. 1922, general Jorge Holguín
7 aug. 1922 — 7 aug. 1926, Pedro Nel Ospina
7 aug. 1926 — 7 aug. 1930, Dr. Miguel Abadía Méndez
7 aug. 1930 — 7 aug. 1934, Enrique Olaya Herrera
7 aug. 1934 — 7 aug. 1938, Alfonso López Pumarejo
7 aug. 1938 — 7 aug. 1942, Eduardo Santos
7 aug. 1942 — iul. 1945, Alfonso López Pumarejo
7 aug. 1945 — 7 aug. 1946, *Dr. Alberto Lleras Camargo, preşedinte desemnat*
7 aug. 1946 — 7 aug. 1950, Mariano Ospina Pérez
7 aug. 1950 — 5 nov. 1951, Laureano Eleuterio Gómez
5 nov. 1951 — 13 iun. 1953, *Roberto Urdaneta Arbeláez, preşedinte desemnat*

13 iun. 1953 — 10 mai 1957, general Gustavo Rojas Pinilla
10 mai 1957 — 7 aug. 1958, juntă militară compusă din cinci membri, condusă de colonelul Gabriel París
7 aug. 1958 — 7 aug. 1962, Dr. Alberto Lleras Camargo
7 aug. 1962 — 7 aug. 1966, Dr. Guillermo León Valencia
7 aug. 1966 — 7 aug. 1970, Carlos Lleras Restrepo
7 aug. 1970 — 7 aug. 1974, Misael Pastrana Borrero
7 aug. 1974 — 7 aug. 1978, Dr. Alfonso López Michelsen
din 7 aug. 1978, Julio César Turbay Ayala

COMORE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Federală Islamică a Comorelor. **Situarea:** arhipelag în Oc. Indian. **Suprafaţa:** 2 171 km². **Populaţia:** 335 000 loc. **Capitala:** Moroni. **Limbi oficiale:** franceza şi araba. **Culte:** islamism (95%), catolicism. **PNB/loc.:** 210 $.

ISTORIA

Arabii, care debarcă în sec. 15 în ins. **C.**, islamizează pop. autohtonă întîlnită (originară din Africa, Madagascar şi Indonezia). Portughezul Diego Ribeiro descoperă, în 1527, arh. **C.** care intră, între 1841 şi 1886, în stăpînirea Franţei, fiind administrat în 1912—46 de guvernatorul general din Madagascar. „Teritoriu de peste mări al Franţei" (1958), autonomia internă a arh. **C.** este lărgită prin legile din 22 dec. 1961 şi 3 ian. 1968. Opţiunea Camerei Deputaţilor pentru independenţă (23 dec. 1972) este sprijinită de 94,56% din voturile referendumului din 22 dec. 1974. La 6 iul. 1975 Camera Deputaţilor din Moroni proclamă unilateral independenţa de stat a ins. **C.** (Parlamentul francez votase la 30 iun. 1975 o lege care amîna proclamarea independenţei pentru o dată neprecisă). După ce **C.** părăseşte, la 3 ian. 1976, Comunitatea franceză, autorităţile franceze organizează, la 8 febr. 1976, un referendum separat în ins. Mayotte, parte integrantă a **C.**; 99,4% din participanţii la vot se pronunţă pentru menţinerea vechiului statut de „terit. de peste mări" francez. La 21 oct. 1976 (şi, ulterior, la 1 nov. 1977), Adunarea Generală a O.N.U. condamnă, printr-o rezoluţie, referendumurile organizate de Franţa, precum şi prezenţa franceză în ins. Mayotte, care constituie o lezare a unităţii naţionale, a suveranităţii şi integrităţii teritoriale a **C.** În urma adoptării, printr-un referendum, a noii Constituţii, **C.** se proclamă Republica Federală Islamică (2 oct. 1978).

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

7 iul. — 3 aug. 1975, Ahmed Abdallah Abderemane
3 aug. 1975 — 2 ian. 1976, Said Mohammed Jaffar
2 ian. 1976 — 13 mai 1978, Ali Soilih
13 mai — 22 iul. 1978, directorat politico-militar condus de Said Atthoremani
22 iul. — 22 oct. 1978, directorat politic condus de Ahmed Abdallah Abderemane
din 22 oct. 1978, Ahmed Abdallah Abderemane

Prim-miniştri

6 ian. 1976 — 13 mai 1978, Abdallah Mohammed
17 mai — 22 dec. 1978, Abdellahi Mohammed
din 22 dec. 1978, Salim Ben Ali

CONGO

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Congo. **Situarea:** în partea centrală a Africii. **Vecini:** Camerun, Republica Centrafricană, Zair, Oc. Atlantic, Gabon. **Suprafaţa:** 342 000 km². **Populaţia:** 1 537 000 loc. **Capitala:** Brazzaville. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** animism (50%), catolicism (30%), protestantism (10%). **PNB/loc.:** 630 $.

ISTORIA

Terit. **R.P.C.** aparţine în cursul ev. med. regatului †**C.** creat în sec. 13 (cu centrul în N Angolei), care atinge apogeul în sec. 16, cît şi regatelor Loango, Kakongo şi Betéke. Estuarul fl. Congo este descoperit în 1482 de navigatorul portughez Diogo Cão. Pe litoral sînt întemeiate factorii portugheze, iar în sec. 17—18 franceze. Francezul Pierre Savorgnan de Brazza pune stăpînire în anii 1875—80 pe terit. **C.** întemeind, în 1880, oraşul Brazzaville. În 1886, terit. **C.** este unit cu Gabonul în colonia **C.** Francez. În 1910—58, sub numele de **C.** Central, face parte din Africa Ecuatorială Franceză (cu reşedinţa la Brazzaville). **C.** obţine statut de republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze (1958), iar la 15 aug. 1960 îşi proclamă independenţa. La 31 dec. 1968 puterea de stat este preluată de Consiliul Naţional al Revoluţiei, în frunte cu comandantul Marien N'Gouabi, care proclamă, la 31 dec. 1969, **R.P.C.** Au loc profunde transformări ec.-sociale: naţionalizarea întreprinderilor străine, reforma agrară, formarea unui sector de stat.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

15 aug. 1960 — 15 aug. 1963, Fulbert Youlou
16 aug. 1963 — 2 aug. 1968, Alphonse Massamba-Débat (pînă la 24 dec. 1963 a fost preşedinte interimar)
2 — 4 aug. 1968, Marien N'Gouabi
4 aug. — 4 sept. 1968, Alphonse Massamba-Débat
4 sept. — 31 dec. 1968, Alfred Raoul
31 dec. 1968 — 18 mart. 1977, Marien N'Gouabi
3 apr. 1977 — 5 febr. 1979, general Joachim Yhombi Opango
din 8 febr. 1979, colonel Denis Sassou-Nguesso (pînă la 27 mart. 1979 a fost preşedinte interimar)

Prim-miniştri

24 dec. 1963 — 15 apr. 1966, Pascal Lissouba
6 mai 1966 — 12 ian. 1968, Ambroise Noumazalay
— între 12 ian. 1968 şi 25 aug. 1973 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedintele statului
25 aug. 1973 — 12 dec. 1975, Henri Lopes
din 13 dec. 1975, Louis Sylvain Goba (Goma)

COREEA

ISTORIA

Choson, primul stat coreean, este cucerit în 109–108 î.e.n. de Imp. chinez. Regatul Koguryŏ, format la sfîrșitul sec. 1 î.e.n. în N, cucerește în sec. 1–3 e.n. posesiunile chineze din **C.** și își extinde dominația pînă în **C.** centrală. Între regatele Paekje și Silla, constituite în V și E **C.**, și statul Koguryŏ, se desfășoară, în sec. 4–5, o aprigă luptă pentru hegemonie. Statul Silla reușește să unifice în 675, pentru două sec., întreaga **C.** După destrămarea acestuia (sfîrșitul sec. 9), **C.** este reunificată în 936 de regatul Koryŏ, dar este cucerită în sec. 13 de mongoli. După eliberarea **C.** de sub dominația mongolă (a doua jumătate a sec. 14), gen. Yi Sŏng-gyo întemeiază dinastia Yi (1392–1910). Confucianismul devine ideologie de stat. **C.** este obligată să recunoască în 1637 suzeranitatea Imp. chinez (pînă în 1895). În urma tratatului de la Shimonoseki (1895) care încheie războiul nipono-chinez din 1894–95, Japonia își instaurează protectoratul asupra **C.** pe care o anexează în 1910. După crearea, în 1925, a P. Comunist din **C.**, începe în 1930 lupta de eliberare națională a poporului coreean de sub dominația japoneză; în 1934 ia ființă Armata Revoluționară Populară Coreeană condusă de Kim Ir Sen. În aug. 1945, nordul **C.**, pînă la paralela 38°, este eliberat cu sprijinul armatei sovietice. Trupe americane debarcate în sept. 1945 ocupă sudul **C.** Conferința de la Moscova a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii din dec. 1945 decide, la 27 dec. 1945, restabilirea **C.** ca stat independent și democratic, hotărîre care nu a putut fi dusă însă la îndeplinire. Alegerile separate din **C.** de Sud din 10 mai 1948 sînt urmate de proclamarea unilaterală, la Seul, a „Republicii **C.**", la 17 iul. 1948. În urma alegerilor pentru Adunarea Populară organizate în aug. 1948, este proclamată, la Phenian, la 9 sept. 1948, Republica Populară Democrată Coreeană.

STATUL KOGURYŎ

— *stat coreean care a cuprins în hotarele sale, în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Kwanggaet'o (Tamdŏc), nordul și centrul Peninsulei Coreea precum și o parte din nord-estul Chinei; capitala în orașul Țzian (în R.P. Chineză), iar din anul 427 în orașul Phenian (Pyongyang, R.P.D. Coreeană); denumirea statului vine de la numele unuia dintre triburile coreene — koguryŏ sau guryŏ — care în sec. 1 e.n. locuiau în regiunea cursului mijlociu al fluviului Amnokkang*

Regi

DINASTIA KO

cca 37 î.e.n. — 19 î.e.n., Tongmyŏng (Chumong)
19 î.e.n. — 18 e.n., Yurimyŏng
18 — 44, Taemusin (Muhiŏl)
44 — 48, Minjung (Haeŭpchu)
48 — 53, Mobon (Haeu)
53 — 146, T'aejo (Kung)
146 — 165, Ch'adae (Susŏng)
165 — 179, Sindae (Paekko)
179 — 197, Kogukch'ŏn (Nammo)
197 — 227, Sansang (Yŏn-u)
227 — 248, Tongch'ŏn (Uwikŏ)
248 — 270, Chungch'on (Yonbul)

270 — 292, Sŏch'ŏn (Yangno)
292 — 300, Pongsang (Sangbu)
300 — 331, Mich'ŏn (Ŭlbul)
331 — 371, Kogugwŏn (So-e)
371 — 384, Sosurim (Kubu)
384 — 392, Kogugyang (Yiyŏn)
392 — 412, Kwanggaet'o (Tamdŏk)
413 — 491, Changsu (Kŏyŏn)
491 — 519, Munja (Naon)
519 — 531, Anjang (Hŭng-an)
531 — 545, Anwŏn (Poyŏn)
545 — 559, Yangwŏn (Pyŏngsong)
559 — 590, P'yŏngwŏn (Yangsŏng)
590 — 618, Yŏngyang (Wŏn)
618 — 642, Yŏngyu (Kŏnmu)
642 — 668, Pojang (Chang)
— *în anul 668 statul Koguryŏ a fost cucerit de armata regelui Munmu (661—681) din statul Silla, susținut de trupe chineze trimise de împăratul chinez Gaozong (650—683) din dinastia Tang*

STATUL PAEKJE (PAEKCHE)

— *stat coreean care a cuprins în hotarele sale, în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în sec. 3, partea centrală și de sud-vest a Peninsulei Coreea; la sfîrșitul sec. 4, în conflict cu statul Koguryŏ, a pierdut în favoarea acestuia teritoriul din centrul peninsulei; capitala s-a aflat, pînă în anul 475 în orașul Kwangju (sau Kyŏngalli), apoi în orașul Chŏngju, de unde a fost mutată, în anul 538, în orașul Puyŏ, situat la nord de estuarul fluviului Kŭmgang*

Regi

DINASTIA KO
cca 18 î.e.n.—28 e.n., Onjo
28 — 77, Taru
77 — 128, Kiru
128 — 166, Kaeru
166 — 214, Ch'ogo
214 — 234, Kusu
234, Saban
234 — 286, Koi
286 — 298, Ch'aegye
298 — 304, Punsŏ
304 — 344, Piryu
344 — 346, Kye
346 — 375, Kŭnch'ogo
375 — 384, Kungusu
384 — 385, Ch'imyu
385 — 392, Chinsa
392 — 405, Asin
405 — 420, Chŏnji
420 — 427, Kuisin
427 — 455, Piyu
455 — 475, Kaero
475 — 477, Munju
477 — 479, Samgŭn
479 — 501, Tongsŏng
501 — 523, Muryŏng
523 — 554, Sŏng
554 — 598, Widŏk (Ch'ang)

598 — 599, He (Kyemyŏng)
599 — 600, Pŏp (Sŏn)
600 — 642, Mu (Chang)
642 — 660, Ŭija
660 — 663, P'ungjang
— *căderea statului Paekje în stăpînirea dinastiei chineze Tang*

STATUL SILLA

— *stat coreean care a cuprins în hotarele sale partea de sud-est a Peninsulei Coreea, avîndu-și nucleul în regiunea Kyŏngju din actuala provincie Kyŏngsang-Pudko; capitala în apropiere de actualul oraș Kyŏngju; în sec. 7 a reușit să supună autorității sale întreg teritoriul coreean situat la sud de fluviul Taedongang*

Regi

DINASTIA PAK
cca 57 î.e.n. — 4 e.n., Hyŏkköse
4 — 24, Namhae
24 — 57, Yuri

DINASTIA SŎK
57 — 80, T'alhae

DINASTIA PAK
80 — 112, Pasa (P'asa)
112 — 134, Chima
134 — 154, Ilsŏng
154 — 184, Adalla

DINASTIA SŎK
184 — 196, Porhyu
196 — 230, Naehae
230 — 247, Chobun
247 — 261, Ch'ŏmhae

DINASTIA KIM
262 — 284, Mich'u

DINASTIA SŎK
284 — 298, Yurye
298 — 310, Kirim
310 — 356, Hurhae (Kŭlhae, Korhae)

DINASTIA KIM
356 — 402, Naemul
402 — 417, Silsŏng
417 — 458, Nulchi
458 — 479, Chabi
479 — 500, Soji
500 — 514, Chijŭng (Chidaero)
514 — 540, Pophŭng (Wŏnjong)
540 — 576, Chinhung (Maekchong)
576 — 579, Chinji (Kŭmyun)
579 — 632, Chinp'yŏng (Paekchŏng)
632 — 647, Sŏndŏk (Tŏngman), regină
647 — 654, Chindŏk (Sŭngman), regină
654 — 661, Muyŏl (Ch'unch'u)

DINASTIILE UNITE *(statele Silla, Paekje și Koguryŏ)*

661 — 681, Munmu (Pŏbmin)
681 — 692, Sinmun (Chŏngmyŏng)

692 — 702, Hycso (Yihong)
702 — 737, Sŏngdŏk (Hŭnggwang)
737 — 742, Hyosŏng (Sŭnggyong)
742 — 765, Kyŏngdŏk (Hŏng-yŏng)
765 — 780, Hyegong (Kŏn-un)
780 — 785, Sŏndŏk (Yangsung)
785 — 799, Wŏnsŏng (Kyŏngsin)
799 — 800, Sosŏng (Chung-ong)
800 — 809, Aejang (Chunghi)
809 — 826, Hŏndŏk (Ŏnsŭng)
826 — 836, Hŭngdŏk (Sojong)
836 — 838, Hŭigang (Cheyung)
838 — 839, Minae
839, Sinmu (Ujing)
839 — 857, Munsŏng (Kyŏngong)
857 — 861, Hŏnan (Ŭijŏng)
861 — 875, Kyŏngmun (Ongyŏm)
875 — 886, Hŏn'gang (Chŏng)
886 — 887, Chŏnggang (Hwang)
887 — 897, Chinsŏng (Man), regină
897 — 912, Hyogong (Yo)

DINASTIA PAK

912 — 917, Sindŏk (Kyŏnghwi)
917 — 924, Kyŏngmyŏng (Sŭngyŏng)
924 — 927, Kyŏngae (Wiong)

DINASTIA KIM

927 — 935, Kyŏngsun (Pu)
— cucerirea statului Koryŏ

STATUL HU-PAEKJE (Hubaekche) (al doilea Paekje)

892 — 935, Kyŏnhwon (Chin Hwon)
935 — 936, Singŏm
— cucerirea statului Koryŏ

STATUL HU-KOGURYŎ (T'aebong) (al doilea Koguryŏ)

901 — 918, Kungye
— în anul 918 influentul aristocrat Wang Kŏn s-a proclamat rege, punînd bazele unui nou stat feudal coreean, numit Koryŏ

STATUL KORYŎ

— formație statală feudală coreeană întemeiată de Wang Kŏn în partea central vestică a Peninsulei Coreea; ulterior, prin cucerirea statelor Silla (935) și Hu-Paekje (936), acest stat a cuprins în hotarele sale cea mai mare parte din peninsulă; principala capitală s-a aflat în orașul Kaesŏng, iar din 1232 în orașul Kanghwa; numele de Coreea, dat de europeni țării, vine de la statul Koryŏ

Regi

DINASTIA WANG

918 — 943, T'aejo (Wang Kŏn); a cucerit statele Silla (935) și Hu-Paekje (936), punînd bazele statului coreean centralizat
944 — 945, Hyejong (Wang Mu)
946 — 949, Chŏngjong (Wang Yo)
950 — 975, Kwangjong (Wang So)
976 — 981, Kyŏngjong (Wang Chu)

982 — *997*, Sŏngjong (Wang Ch'i)
998 — *1009*, Mokchong (Wang Song)
1010 — *1031*, Hyŏnjong (Wang Sun)
1032 — *1034*, Tŏkchong (Wang Hŭm)
1035 — *1046*, Chŏngjong (Wang Hyŏng)
1047 — *1083*, Munjong (Wang Hwi)
iul.—oct. *1083*, Sunjong (Wang Hun)
1084 — *1094*, Sŏnjong (Wang Un)
1095, Hŏnjong (Wang Uk)
1096 — *1105*, Sukjong (Wang Ong)
1106 — *1122*, Yejong (Wang O)
1123 — *1146*, Injong (Wang Hae)
1147 — *1170*, Ŭijong (Wang Hyŏn)
1171 — *1197*, Myŏnjong (Wang Ho)
1198 — *1204*, Sinjong (Wang T'ak)
1205 — *1211*, Hŭijong (Wang Yŏng)
1212 — *1213*, Kŏngjong (Wang O)
1214 — *1259*, Kojong (Wang Ch'ŏl); în fața invaziei mongolilor (1231—1232), membrii clanului Ch'oe (care cîrmuiau în țară din 1196 cu titlul de *Kongnyŏng*) s-au refugiat în orașul Kanghwa (situat în insula omonimă din vestul peninsulei); în 1259 mongolii au încheiat supunerea întregii Peninsule Coreea, impunîndu-și suzeranitatea asupra statului Koryŏ pentru aproape un secol
1260 — *1274*, Wŏnjong (Wang Sik)
1275 — *1308*, Ch'ungyŏl wang (Wang Chun)
1309 — *1313*, Ch'ungsŏn wang (Wang Won)
1314 — *1330*, Ch'ungsuk wang (Wang To) (prima oară)
1331 — *1332*, Ch'unghye wang (Wang Chŏng) (prima oară)
1332 — *1339*, Ch'ungsuk wang (a doua oară)
1340 — *1344*, Ch'unghye wang (a doua oară)
1345 — *1348*, Ch'ungmok wang (Wang Hun)
1349 — *1351*, Ch'ungjŏng wang (Wang Chŏ)
1352 — *1374*, Kongmin wang (Wang Chŏn); în timpul domniei sale statul Koryŏ s-a eliberat de sub dominația mongolilor
1375 — *1388*, (Sin) U wang
1389, Ch'ang wang
1389 — *1391*, Kongyang wang (Wang Yo)
— *în anul 1392, după o perioadă de accentuată anarhie feudală, comandantul militar Yi Sŏng-gyo (1335—1408) s-a proclamat rege, întemeind o nouă dinastie și schimbînd numele statului în Chosŏn; capitala în orașul Hanyang (azi Seul)*

REGATUL COREEA (STATUL CHOSŎN)

DINASTIA YI

1392 — *1398*, T'aejo (Yi Sŏng-gyo)
1399 — *1400*, Chŏngjong (Yi Kyong)
1401 — *1418*, T'aejong (Yi Pang-wŏn)
1419 — *1450*, Sejong (Yi To)
1451 — *1452*, Munjong (Yi Hyang)
1453 — *1455*, Tanjong (Yi Hong-wi)
1456 — *1468*, Sejo (Yi Yu)
1469, Yejong (Yi Kwang); *sub regența mamei sale, regina Chonghui*
1470 — *1494*, Sŏngjong; *sub regența bunicii sale, regina Chonghui (pînă în 1476)*
1495 — *1505*, Yŏnsangun (Yi Yung)
1506 — *1544*, Chungjong (Yi Tu)
1545, Injong (Yi Ho); *sub regența mamei sale, regina Munjong*

1546 — 1567, Myŏngjong (Yi Hang); *sub regenţa mamei sale, regina Munjong (pînă în 1552)*
1568 — 1608, Sŏnjo (Yi Kweng)
1609 — 1623, Kwanghaegun (Yi Hon)
1624 — 1649, Injo (Yi Chong); în urma a repetate invazii ale trupelor manciuriene în regat, a fost obligat, în 1637, să accepte suzeranitatea chineză (ea a durat pînă în 1894)
1650 — 1659, Hyojong (Yi Ho)
1660 — 1674, Hyonjong (Yi Yun)
1675 — 1720, Sukchong (Yi Sun)
1721 — 1724, Kyŏngjong (Yi Kyun)
1725 — 1776, Yŏngjo (Yi Eum)
1777 — 1800, Chongjo (Yi Sun)
1801 — 1834, Sunjo (Yi Kwang); *sub regenţa bunicii sale, regina Chongsun (pînă în 1804)*
1835 — 1849, Hŏnjong (Yi Whan); *sub regenţa reginei Sunwon, soţia lui Sunjo (pînă în 1840)*
1849 — 1863, Ch'ŏljong (Yi Chung), *sub regenţa reginei Sunwon (pînă în 1850)*
1864 — 1907, Kojong (Yi Hyong); *sub regenţa reginei Sinjong (pînă în 1866); împărat din 17 oct. 1897*
1907 — 1910, Sunjong (Yi Wang), împărat
— *cucerirea japoneză*

COREEANĂ, REPUBLICA POPULARĂ DEMOCRATĂ ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Democrată Coreeană. **Situarea:** în Asia de E, în Pen. Coreea. **Vecini:** R.P. Chineză, U.R.S.S., Coreea de Sud, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 122 370 km². **Populaţia:** 17 914 000 loc. **Capitala:** Phenian (Pyŏngyang). **Limba oficială:** coreeana. **PNB/loc.:** 1 130 $.

ISTORIA

Constituţia adoptată la 9 sept. 1948 proclamă **R.P.D.C.**; preşedinte al Consiliului de Miniştri este ales Kim Ir Sen. La 25 dec. 1948 se încheie retragerea trupelor sovietice de pe terit. **R.P.D.C.** Prin unificarea P. Comunist cu Noul P. Popular ia naştere, la 30 aug. 1946, P. Muncii din Coreea (PMC). Între 25 iun. 1950 şi 27 iul. 1953 are loc războiul din Coreea (încheiat cu armistiţiul de la Panmunjon), în care forţele S.U.A., sub steagul ONU, sprijină guvernul sud-coreean în lupta sa contra **R.P.D.C.** Plenara a VI-a a PMC (1956) adoptă programul construcţiei socialismului şi primul plan cincinal al ţării (realizat înainte de termen). În 1958 se înregistrează triumful relaţiilor socialiste în ind. şi agr. În sept. 1961 Congresul IV al PMC adoptă directivele planului şesenal 1961—66, iar Congresul V al partidului din nov. 1970, pe cele ale planului şeptenal 1971—77. O nouă Constituţie este adoptată în dec. 1972, iar Kim Ir Sen este ales preşedinte al republicii. La 17 dec. 1977, Adunarea Populară Supremă aprobă al doilea plan şeptenal de dezvoltare a ec. naţionale 1978—84. În repetate rînduri **R.P.D.C.** a prezentat propuneri concrete menite să ducă la reunificarea paşnică a Coreei (1950, 1956, 1960, 1966, 1971).

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţii Adunării Populare Supreme

9 sept. 1948 — 27 aug. 1957, Kim Bong Han (Kim Doo-bong, Kim Tubong)
27 aug. 1957 — 26 dec. 1972, Ţoi En Ghen (Choi Yong Kun, Ch'oe Yŏng-gŏn)

Preşedintele Republicii

din 28 dec. 1972, Kim Ir Sen (Kim Il-sung) (reales în 17 dec. 1977)

Preşedinţi ai Consiliului de Miniştri, apoi Preşedinţi ai Consiliului Administrativ

9 sept. 1948 — 26 dec. 1972, Kim Ir Sen
28 dec. 1972 — 30 apr. 1976, Kim Il
30 apr. 1976 — 15 dec. 1977, Pak Sen Cer (Park Sung Chul, Pak Sŏng-ch'ol)
din 15 dec. 1977, Li Giong Ok

COREEA DE SUD

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Coreea. **Situarea:** în Asia de E, în Pen. Coreea. **Vecini:** R.P.D. Coreeană, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 98 758 km². **Populaţia:** 38 197 000 loc. **Capitala:** Seul. **Limba oficială:** coreeana. **Culte:** budism (35%), confucianism (15%), protestantism (15%), catolicism (3%). **PNB/loc.:** 1 500 $.

ISTORIA

O Constituţie adoptată la 17 iul. 1948, în partea de S a Coreei, aflată sub ocupaţia trupelor nord-americane, proclamă „Republica Coreea". Preşedintele Li Sîn Man formează, la 15 aug. 1948, un guvern şi încheie, la 26 ian. 1950, un tratat de asistenţă mutuală şi apărare cu S.U.A. Între 25 iun. 1950 şi 27 iul. 1953 are loc războiul din Coreea (încheiat prin armistiţiul de la Panmunjon) în care forţele S.U.A., sub steagul ONU, sprijină guvernul sud-coreean în lupta sa împotriva Republicii Populare Democrate Coreene. În aug. 1953 guvernul sud-coreean semnează cu S.U.A. un tratat privind staţionarea de trupe nord-americane în **C.S.** (41 600 de soldaţi în 1979). Regimurile de dictatură militară conduse de generalii Li Sîn Man, Pak Cijan Hi, Choi Kyu Hah şi Chun Dun Hwan au întîmpinat o rezistenţă crescîndă a forţelor populare democratice.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

15 aug. 1948 — 27 apr. 1960, Li Sîn Man (Yi Sŏng-man, Syngman Rhee)
27 apr. — 12 aug. 1960, Huh Chung (Hŏ Chŏng), interimar
12 aug. 1960 — 16 mai 1961, Yun Bo Sun (Yun Po-Sŏn)
19 — 20 mai 1961, general Chang Do Yung (Chang To-yŏng), şef al statului

20 mai 1961 — 22 mart. 1962, Yun Bo Sun
24 mart. 1962 — 26 oct. 1979, general Pak Cijan Hi (Park Cunghee, Pak Chŏng-hi), lider al juntei militare, confirmat președinte la 15 oct. 1963
27 oct. 1979 — 16 aug. 1980, Choi Kyu Hah; pînă la 6 dec. 1979 a fost președinte interimar
— *între 16 și 27 aug. 1980 interimatul președinției a fost asigurat de primul ministru Pak Chun Hun*
din 27 aug. 1980, general Chun Dun Hwan (președinte din 25 febr. 1981)

Prim-miniștri

aug. 1948 — apr. 1950, Yi Bom Sok
apr. 1950 — nov. 1951, Shin Sung Mo (Shin Sŏng-mo)
nov. 1951 — apr. 1952, John Myun Chang (Chang Myŏn)
mai — 30 sept. 1952, Chang Taik Sang (Chang T'aeksang)
— *între 1 oct. 1952 și 24 apr. 1953 nu a fost numit un prim-ministru*
24 apr. 1953 — 18 iun. 1954, Paik Too Chin (Paek Tu-jin)
iun. — 2 iul. 1954, Pyun Yung Tai (Pyŏn Yŏng-t'ae)
— *între 2 iul. 1954 și 14 aug. 1956 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*
? — 21 apr. 1960, Pyun Yung Tai
16 — 17 aug. 1960, Do Yun Kim (numit, este respins de Adunarea Națională)
18/19 aug. 1960 — 16/18 mai 1961, John Myun Chang
19 mai — 3 iul. 1961, general Chang Do Yung
3 iul. 1961 — 16 iun. 1962, Song Yo Chan
— *între 19 iun. și 10 iul. 1962 și funcția de prim-ministru este deținută de liderul juntei militare*
10 iul. 1962 — 12 dec. 1963, Kim Hyun Chul (Kim Hyŏn-ch'ŏl)
12 dec. 1963 — 9 mai 1964, Choi Doo-sun (Ch'oe Tu-sŏn)
11 mai 1964 — 9 dec. 1970, Chung İl Kwon (Chŏng İl-kwon)
21 dec. 1970 — 3 iun. 1971, Paik Too Chin
4 iun. 1971 — 19 dec. 1975, Kim Chong-Pil (Kim Chŏng-p'il)
19 dec. 1975 — 6 dec. 1979, Choi Kyu Hah (Ch'oe Kya-ha)
13 dec. 1979 — 20 mai 1980, Shin Hyun Hwak
21 mai — 1 sept. 1980, general Pak Chun Hun
din 2 sept. 1980, Nam Duck Woo

COSTA RICA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Costa Rica. **Situarea:** În America Centrală. **Vecini:** Nicaragua, Marea Caraibilor, Panamá, Oc. Pacific. **Suprafața:** 50 700 km². **Populația:** 2 245 000 loc. **Capitala:** San José. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (95%), protestantism. **PNB/loc.:** 1 810 $.

Populată de triburi amerindiene corotegas, huertares ş.a., descoperită de Cristofor Columb la 18 sept. 1502, **C.R.** („Coasta bogată") este inclusă în deceniul 7 al sec. 16, după cucerirea spaniolă, în Căpitănia Centrală Guatemala (1536 — fondarea oraşului Cartago, pînă în 1821 capitala prov.). La 15 sept. 1821 îşi proclamă independenţa, odată cu celelalte republici central-americane, este inclusă în Imp. mexican (1821—23) şi face parte, între 1823 şi 1838 (cînd se proclamă republică de-sine-stătătoare), din Federaţia Provinciilor Unite ale Americii Centrale, împreună cu Guatemala, Nicaragua, El Salvador şi Honduras. După al doilea război mondial, sînt întreprinse măsuri de dezvoltare a ec. naţionale, de limitare a activităţii monopolurilor străine, **C.R.** cunoscînd după 1950 o perioadă de stabilitate internă şi relativă prosperitate ec.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

1 dec. 1821 — 13 ian. 1822, Pedro Alvarado, şef al guvernului provizoriu
13 ian. 1822 — 1 ian. 1823, Rafael Barroeta, preşedinte al Consiliului Suprem
1 ian. 1823 — 6 sept. 1824, José Santos Lombardo
6 — 8 sept. 1824, Agustín Gutiérrez Lizaurzábal
8 sept. 1824 — 9 mart. 1833, Juan Mora Fernández
9 mart. 1833 — 1834, José Rafael de Gallegos
? — iun. 1834, Juan José Lara
iun. 1834 — 3 mai 1835, Agustín Gutiérrez Lizaurzábal
5 mai 1835 — 17 apr. 1837, Braulio Carrillo Colina
17 apr. 1837, Joaquín Mora
17 apr. 1837 — 27 mai 1838, Manuel Aguilar Chacón
25 iun. 1838 — 11 apr. 1842, Braulio Carrillo Colina
15 iul. — 14 sept. 1842, Francisco Morazán Quesada
27 sept. 1842 — 15 nov. 1844, José María Alfaro, preşedinte provizoriu
15 nov. — 7 dec. 1844, Francisco María Oreamuno Bonilla
7 dec. 1844 — 1 mai 1845, Rafael Moya Murillo
1 mai 1845 — 9 iun. 1846, José Rafael de Gallegos
9 iun. 1846 — 8 mai 1847, José María Alfaro Zamora
8 mai 1847 — 16 ian. 1849, José María Castro Madriz
26 ian. 1849 — 14 aug. 1859, Juan Rafael Mora Porras
14 aug. 1859 — 8 mai 1863, José María Montealegre Fernández
8 mai 1863 — 8 mai 1866, Jesús Jiménez Zamora
8 mai 1866 — 1 nov. 1868, José María Castro Madriz
1 nov. 1868 — 27 apr. 1870, Jesús Jiménez Zamora
27 apr. — 8 aug. 1870, Bruno Carranza Ramírez
8 aug. 1870 — 19 mai 1876, general Tomás Guardia Gutiérrez
19 mai — 30 iul. 1876, Aniceto Esquivel Sáenz
30 iul. 1876 — 1877, Vicente Herrera Zeledón
sept. 1877 — 1881, general Tomás Guardia Gutiérrez
1881 — 1882, Salvador Lara Zamora
1882, general Tomás Guardia Gutiérrez
20 iul. 1882 — 12 mart. 1885, Próspero Fernández Oreamuno
13 mart. 1885 — 1889, Bernardo Soto y Alfaro
1889, Ascensión Esquivel Ibarra
nov. 1889, Bernardo Soto y Alfaro
nov. 1889 — 8 mai 1890, Carlos Durán Cartín
8 mai 1890 — 8 mai 1894, José Joaquín Rodríguez Zeledón
8 mai 1894 — 8 mai 1902, Rafael Iglesias y Castro

8 mai 1902 — 8 mai 1906, Ascensión Esquivel Ibarra
8 mai 1906 — 8 mai 1910, Cleto González Víquez
8 mai 1910 — 8 mai 1914, Ricardo Jiménez Oreamuno
8 mai 1914 — 27 ian. 1917, Alfredo González Flores
27 ian. 1917 — 12 aug. 1919, Federico Tinoco Granados
12 aug. — 2 sept. 1919, Juan Bautista Quirós Segura
2 sept. 1919 — 8 mai 1920, Francisco Aguilar Barquero
8 mai 1920 — 8 mai 1924, Julio Acosta García
8 mai 1924 — 8 mai 1928, Ricardo Jiménez Oreamuno
8 mai 1928 — 8 mai 1932, Cleto Gonzáles Víquez
8 mai 1932 — 8 mai 1936, Ricardo Jiménez Oreamuno
8 mai 1936 — 8 mai 1940, Léon Cortés Castro
8 mai 1940 — 8 mai 1944, Rafael Ángel Calderón Guardia
8 mai 1944 — 24 apr. 1948, Teodoro Picado Michalski
25 apr. — 8 mai 1948, Santos León Herrera, președinte provizoriu
8 mai 1948 — 16 ian. 1949, juntă condusă de Dr. José Figueres Ferrer
16 ian. 1949 — 26 nov. 1952, Otilio Ulate Blanco
26 nov. 1952 — iun. 1953, Alberto Oreamuno Flores
iun. 1953 — 8 mai 1958, José Figueres Ferrer
8 mai 1958 — 8 mai 1962, Mario Echandi Jiménez
8 mai 1962 — 8 mai 1966, Francisco José Orlich Bolmarcich Zamora
8 mai 1966 — 8 mai 1970, José Joaquín Trejos Fernández
8 mai 1970 — 8 mai 1974, José Figueres Ferrer
8 mai 1974 — 8 mai 1978, Daniel Oduber Quirós
din 8 mai 1978, Rodrigo Cárazo Odio

CUBA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Cuba. **Situarea:** ins. în Marea Caraibilor **Suprafața:** 110 922 km². **Populația:** 9 833 000 loc. **Capitala:** Havana **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (80%). **PNB/loc.:** 1 410 $

ISTORIA

Descoperită de Cristofor Columb la 28 oct. 1492, în timpul prime sale călătorii spre „Lumea Nouă", **C.** este ocupată în anii 1511—12 de spanioli, în frunte cu Diego de Velásquez. În următoarele decenii pop. amerindiană aborigenă (imigrată în milen. 5—4 î.e.n. din Florida) este exterminată și din Africa sînt aduși sclavi negri pe plantațiile de tutun, cafea și trestie de zahăr ale ins. Sub influența mișcării de eliberare din America Latină și a revoluțiilor burgheze, în sec. 19 ia avînt mișcarea de eliberare națională, care culminează cu războaiele de independență din anii 1868—78 și 1895—98. Interesele imperialiste ale S.U.A. în această zonă a Mării Caraibilor provoacă războiul hispano-american (apr.—dec. 1898), în urma căruia **C.** este ocupată de S.U.A. Prin tratatul de pace de la Paris (10 dec. 1898), Spania renunță la suveranitatea asupra **C.**, care este proclamată stat independent (prima constituție datează din 12 febr. 1901). Amendamentul Platt adoptat la 21 iun. 1901 consfințește

însă dreptul S.U.A de a interveni în politica internă a **C.** Guvernarea militară nord-americană ia sfîrșit la 20 mai 1902, cînd **C.** se proclamă oficial republică. Înființarea P. Comunist (1925), avîntul mișcării antiimperialiste duc la anularea Amendamentului Platt (29 mai 1934) și, mai tîrziu, la adoptarea unei Constituții democratice (10 oct. 1940). În urma unei lovituri de stat, puterea este preluată la 10 mart. 1952 de Fulgencio Batista y Zaldívár, care instaurează un regim de teroare și corupție. Asaltul cazărmii Moncada din Santiago de Cuba, întreprins în 1953 de un grup de patrioți conduși de Fidel Castro Ruz („Mișcarea de la 26 iulie"), inaugurează o nouă etapă în lupta populară împotriva regimului Batista. Extinderea luptei armate duce la înfrîngerea forțelor dictaturii și la fuga lui Batista din țară (1 ian. 1959). La 2 ian. 1959 forțele populare își fac intrarea în Havana. Începe o epocă de profunde transformări ec. și sociale, între care reforma agrară radicală (1959), naționalizarea băncilor și monopolurilor străine, precum și a întreprinderilor marii burghezii naționale (1960), industrializarea țării, democratizarea învățămîntului și lichidarea analfabetismului ș.a. S.U.A. rup relațiile diplomatice cu **C.** (3 ian. 1961), instituie o blocadă ec. și obțin excluderea acesteia din OSA. Tentativa forțelor contrarevoluționare, sprijinite de imperialismul nord-american, de a înlătura regimul popular eșuează în timpul debarcării de la Playa Giron (apr. 1961). În 1961—62, **C.** trece la etapa dezvoltării socialiste. La 2 oct. 1965 P. Unit al Revoluției Socialiste din **C.** își schimbă denumirea în P. Comunist din **C.** Sesiunea specială a OSA de la San José (16—29 iul. 1975) reprezintă un pas însemnat pe drumul normalizării relațiilor statelor OSA cu **C.**, hotărîndu-se ridicarea sancțiunilor adoptate în 1964. La 30 iul. 1975 OSA și la 21 aug. 1975 S.U.A. ridică embargoul împotriva **C.** Între 17 și 23 dec. 1975, se desfășoară la Havana lucrările primului congres al P. Comunist din **C.**, care adoptă statutul, platforma programatică a partidului și primul plan ec. cincinal (1976—80). Noua Constituție, aprobată de referendumul din 15 febr. 1976, intră în vigoare la 24 febr. 1976. Congresul al II-lea al P. Comunist (17—20 dec. 1980) aprobă liniile directoare ale dezvoltării ec. și soc. a țării în perioada 1981—85.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

20 mai 1902 — 28 sept. 1906, Tomás Estrada Palma
— 1906—1909, intervenția S.U.A.
28 ian. 1909 — 20 mai 1913, general José Miguel Gómez
20 mai 1913 — 20 mai 1921, general Mario García Menocal
20 mai 1921 — 20 mai 1925, Dr. Alfredo Zayas y Alfonso
20 mai 1925 — 12 aug. 1933, general Gerardo Machado y Morales
12 aug. — 5 sept. 1933, Dr. Carlos Manuel de Céspedes y Quesada
— 5—10 sept. 1935, pentarhie alcătuită din Dr. Ramón Grau San Martín, Profirio Franca, Sergio Carbó, Guillermo Portela și José María Irisarri
10 sept. 1933 — 15 ian. 1934, Dr. Ramón Grau San Martín
15 — 17 ian. 1934, Carlos Hevia
17 — 18 ian. 1934, Carlos Márquez Sterling
18 ian. 1934 — 12 dec. 1935, colonel Carlos Mendieta Montefur
12 dec. 1935 — 20 mai 1936, José A. Barnet y Vinajeras
20 mai — 23 dec. 1936, Miguel Mariano Gómez y Arias
24 dec. 1936 — 10 oct. 1940, Dr. Federico Laredo Bru
10 oct. 1940 — 10 oct. 1944, general Fulgencio E. Batista y Zaldívár, dictator
10 oct. 1944 — 10 oct. 1948, Dr. Ramón Grau San Martín
10 oct. 1948 — 10 mart. 1952, Dr. Carlos Prío Socarrás

10 mart. 1952 — iul. 1954, general Fulgencio E. Batista y Zaldívár, dictator
iul. — 2 nov. 1954, Andrés Domingo Morales del Castillo
2 nov. 1954 — nov. 1958, general Fulgencio E. Batista y Zaldívár, dictator
nov. — 31 dec. 1958, Andrés Rivero Agüero, președinte ales
1 ian. 1959, Carlos M. Piedra
— 31 dec. 1958, Armata revoluționară cubaneză cucerește orașul Santa Clara, capitala provinciei Las Vilas și Santiago, iar la două zile capitala țării, Havana. Victoria Revoluției cubaneze

Președinți

1 ian. — 17 iul. 1959, Dr. Manuel Urrutia Lleó, provizoriu
17 iul. 1959 — 2 dec. 1976, Dr. Osvaldo Dorticós Torrado
din 3 dec. 1976, Dr. Fidel Castro Ruz, președintele Consiliului de Stat

Președinți ai Consiliului de Miniștri

5 ian. — 13 febr. 1959, José Miró Cardona
din 16 febr. 1959, Dr. Fidel Castro Ruz

DANEMARCA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Danemarcei. **Situarea:** în NV Europei. **Vecini:** Marea Baltică, R.F. Germania, Marea Nordului. **Suprafaţa:** 43 069 km². **Populaţia:** 5 123 000 loc. **Capitala:** Copenhaga. **Limba oficială:** daneza. **Culte:** protestantism (98%). **PNB/loc.:** 11 900 $.

ISTORIA

Locuită în antic. de pop. germanice (angli, iuţi, cimbri), **D.** este ocupată în sec. 6 de triburile danezilor venite din N. În sec. 9—10 vikingii întreprind îndepărtate expediţii care îi poartă din **D.** pe coastele Angliei, ale Regatului franc şi pînă în Marea Mediterană. Statul danez întemeiat de Gorm *cel Bătrîn* (? — cca 940) atinge sub Knud *cel Mare* (1019—35) o maximă întindere, incluzînd între graniţele sale şi Norvegia şi Anglia. În cadrul Uniunii cu Norvegia (1380—1814) şi cu Islanda (1380—1918), regatul danez rămîne factorul politic hegemon. În sec. 10 este adoptat creştinismul, iar în sec. 16 se răspîndeşte Reforma. Forţă politică determinantă în cadrul Uniunii de la Kalmar, care cuprindea între 1397 şi 1523 alături de Norvegia, Islanda şi Suedia cu Finlanda, **D.** exercită în a doua jumătate a sec. 16 şi în primele decenii ale sec. 17 hegemonia în Marea Baltică şi Scandinavia (pe care o pierde apoi în favoarea Suediei). Aliată a Franţei în războaiele napoleoneene, **D.** are de suferit atacurile Marii Britanii (bombardarea Copenhagăi în 1807) şi este constrînsă să cedeze Suediei, prin pacea de la Kiel (1814), Norvegia. Monarhie constituţională din 1849. În urma războiului din 1864, **D.** cedează Prusiei şi Austriei prov. Lauenburg, Schleswig şi Holstein (partea de N a Schleswigului revine **D.** în urma unui plebiscit). În primul război mondial (1914—18), **D.** este neutră, iar în timpul celui de-al doilea este ocupată de trupele Germaniei naziste (1940—45). Deşi cunoaşte o stabilitate politică internă, din cauza multitudinii partidelor politice şi a deselor coaliţii guvernamentale, în perioada postbelică cabinetul danez este condus de 14 prim-miniştri (numai între 1975—79 s-au desfăşurat 4 alegeri legislative).

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

DINASTIA LUI GORM

? — cca 940, Gorm *cel Bătrîn*

cca 940 — cca 986, Harald I *Blaatand* (= „Dinte Albastru")

cca 986 — 1014, Svend (Sven, Sweyn) I *Tveskaeg* (= „Barbă Spintecată") (rege al Angliei, din 1013)

1014 — 1019, Harald II

1019 — 1035, Knud (Cnut, Canute) I *cel Mare* (rege al Angliei, din 1016 şi rege al Norvegiei, din 1028)

1035 — 1042, Hardeknud (Hardecanute, Harthacnut) (rege al Angliei, 1035—1037, titular şi 1040—1042)

1042 — 1047, Magnus *cel Bun* (rege al Norvegiei, din 1035)

DINASTIA ESTRIDSSØN

1047 — 1074 sau 1076, Svend II Estridssøn

1074 sau 1076 — 1080, Harald III Hén
1080 — 1086, Knud II *den Hellige* (= „cel Sfînt")
1086 — 1095, Oluf (Olav) I *Hunger* (= „cel Flămînd")
1095 — 1103, Erik I *Ejegod* (= „cel Mărinimos")
1104 — 1134, Niels
1134 — 1137, Erik II *Emune* (= „cel Memorabil")
1137 — 1146, Erik III *Lam* (= „Mielul") şi Oluf II (Haraldsen) (1137—1142), în Skone
1147 — 1157, Svend III Grathe
Knud III Magnussen
Valdemar I *den Store* (= „cel Mare")

DINASTIA VALDEMAR

1157 — 1182, Valdemar I *den Store* (= „cel Mare")
1182 — 1202, Knud IV Valdemarsson
1202 — 1241, Valdemar II *Sejr* (= „Victoriosul")
1241 — 1250, Erik IV Plovpenning
1250 — 1252, Abel
1252 — 1259, Christofor (Christoffer)
1259 — 1286, Erik V Klipping
1286 — 1319, Erik VI Maendved
1320 — 1326, Christofor II (prima oară)
1326 — 1330, Valdemar III
1330 — 1332, Christofor II (a doua oară)
— *1332—1340*, *interregnum*
1340 — 1375, Valdemar IV Atterdag
1376 — 1387, Oluf III (rege al Norvegiei, sub numele de Olav IV Haakonsson, din 1380)
1387 — 1412, Margareta I de Danemarca (regină a Norvegiei, din 1387 şi a Suediei, din 1389)

1412 — 1439, Erik VII de Pomerania (încoronat rege la Kalmar în 17 iun. 1397, succede la 28 oct. 1412, la moartea Margaretei; rege al Norvegiei, sub numele de Erik III, 1389/1412—1442 şi al Suediei, 1412—1434/1439)

1439/1440 — 1448, Christofor III de Bavaria (rege al Suediei, din 1441 şi al Norvegiei, din 1442)

DINASTIA DE OLDENBURG*

1448 — 1481, Christian (Kristian) I (rege al Suediei, 1457—1464 şi 1465—1467)
1481 — 1513, Ioan (Hans) I (rege al Suediei, ca Ioan II, 1497—1501)
1513 — 1523, Christian II (rege al Suediei, 1520—1521/1523)
1523 — 1533, Frederic (Frederik) I
— *1534—1536*, *interregnum*
1534/1536 — 1559, Christian III
1559 — 1588, Frederik II
1588 — 1648, Christian IV
1648 — 1670, Frederik III
1670 — 1699, Christian V
1699 — 1730, Frederik IV
1730 — 1746, Christian VI
1746 — 1766, Frederik V
1766 — 1808, Christian VII
1808 — 1839, Frederik VI
1839 — 1848, Christian VIII
1848 — 1863, Frederik VII

---

* Între 1449/1450 şi 1814, regii din dinastia de Oldenburg au fost şi suverani ai Norvegiei

DINASTIA DE GLÜCKSBURG

1863 – 1906, Christian IX
1906 – 1912, Frederik VIII
1912 – 1947, Christian X
1947 – 1972, Frederik IX
din 14 ian. 1972, Margareta II (Margrethe)

Prim-miniştri

1751 – 13 sept. 1770, Johann Hartwig Ernst, conte de Bernstorff
13 sept. 1770 – 17 ian. 1772, Johann Frederik, conte de Struensee
1773 – 1780, Andreas Peter, conte de Bernstorff
1781 – 1784, Joachim Godske, conte de Moltke
1784, Ove Hoegh-Guldberg
1784 – iun. 1797, Andreas Peter, conte de Bernstorff
iun. 1797 – 1810, Christian Günther, conte de Bernstorff
1810 – 1814, Frederik, conte de Moltke
1814 – 5 oct. 1818, Joachim Godske, conte de Moltke
? – 1842, Otto Joachim von Moltke
1842 – ian. 1852, Adam Wilhelm von Moltke
27 ian. 1852 – 21 apr. 1853, Christian Albrecht Bluhme
21 apr. 1853 – 12 dec. 1854, Anders Sandøe Ørsted
12 dec. 1854 – 18 oct. 1856, Peter Georg Bang
18 oct. 1856 – 13 mai 1857, Carl Christopher Georg Andres
13 mai 1857 – 2 dec. 1859, Carl Christian Hall
2 dec. 1859 – 24 febr. 1860, Carl Edvard Rotwitt
24 febr. 1860 – dec. 1863, Carl Christian Hall
dec. 1863 – 11 iul. 1864, Detlef Gotthard Monrad
11 iul. 1864 – 6 nov. 1865, Christian Albrecht Bluhme
6 nov. 1865 – 28 mai 1870, Christian Emil, conte Krag-Juel-Vind-Frijs von Frijsenborg
28 mai 1870 – 14 iul. 1874, Ludwig, conte de Holstein-Holsteinborg
14 iul. 1874 – 11 iun. 1875, Christian Andreas Fonnesbech
11 iun. 1875 – 7 aug. 1894, Jaköb Brønnum Scavenius Estrup
7 aug. 1894 – 23 mai 1897, Tage, baron Reedtz-Thott
23 mai 1897 – 27 apr. 1900, Hugo Egmont Hørring
27 apr. 1900 – 24 iul. 1901, Hannibal Sehested
24 iul. 1901 – 14 ian. 1905, Johann Heinrich Deuntzer
14 ian. 1905 – 12 oct. 1908, Jens Christian Christensen
12 oct. 1908 – 16 aug. 1909, Niels Thomasins Neergaard
16 aug. – 28 oct. 1909, Johann Ludwig, conte Holstein-Ledreborg
28 oct. 1909 – 5 iul. 1910, Carl Theodor Zahle
5 iul. 1910 – 21 iun. 1913, Klaus Berntsen
21 iun. 1913 – 30 mart. 1920, Carl Theodor Zahle
30 mart. – 5 apr. 1920, Otto Liebe
5 apr. – 5 mai 1920, Aage Friis
5 mai 1920 – 23 apr. 1924, *Niels Thomasins Neergaard*
23 apr. 1924 – 14 dec. 1926, Thorvald August Marinus Stauning
14 dec. 1926 – 25 apr. 1929, Thomas Madsen-Mygdal
30 apr. 1929 – 3 mai 1942, *Thorvald August Marinus Stauning*
4 mai – 9 nov. 1942, Vilhelm Bühl
9 nov. 1942 – 29 aug. 1943, Erik de Scavenius*

* Formal guvernul rămîne pînă la 5 mai 1945

— între aug. 1943 și mai 1945, Danemarca se află sub conducerea directă a autorităților hitleriste de ocupație
5 mai — 6 nov. 1945, Vilhelm Bühl
7 nov. 1945 — 12 nov. 1947, Knud Kristensen
13 nov. 1947 — 29 oct. 1950, Hans Hedtoft
30 oct. 1950 — 29 sept. 1953, Erik Eriksen
30 sept. 1953 — 29 ian. 1955, Hans Hedtoft
1 febr. 1955 — 19 febr. 1960, Hans Christian Hansen
21 febr. 1960 — 31 aug. 1962, Viggo Kampmann
3 sept. 1962 — 24 ian. 1968, Jens Otto Krag
2 febr. 1968 — 27 sept. 1971, Hilmar Baunsgaard
11 oct. 1971 — 3 oct. 1972, Jens Otto Krag
5 oct. 1972 — 6 dec. 1973, Anker Jørgensen
19 dec. 1973 — 29 ian. 1975, Poul Hartling
din 13 febr. 1975, Anker Jørgensen

DJIBOUTI

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Djibouti. **Situarea:** în E Africii. **Vecini:** Somalia, Ethiopia, Oc. Indian (Golful Aden). **Suprafața:** 21 783 km^2. **Populația:** 119 000 loc. **Capitala:** Djibouti. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%), catolicism (4%). **PNB/loc.:** 420 $.

ISTORIA

Populat din evul mediu de triburi isa (aparținînd populației somaleze) și afar (aparținînd etniei etiopiene dankali), **D.** face parte din sec. 19 din Sultanatul Mascat și †Zanzibar. În 1862 Franța obține, în baza unui tratat încheiat cu triburile afar conduse de Abubakr Pașa, dreptul de a ancora în portul Obock, își impune în 1884 protectoratul sultanatului afarilor Tadjourah, apoi în 1885 triburilor isa. În 1896 întregul terit. este transformat în colonie sub numele de Coasta Franceză a Somalilor (denumire păstrată pînă la 3 iul. 1967). În 1897, în urma unui acord franco-etiopian, orașul Djibouti devine portul de tranzit pentru exporturile Ethiopiei, legat din 1917 de Addis Abeba printr-o cale ferată. În 1946 primește statutul de „terit. de peste mări“ al Franței, statut confirmat prin legile constituționale din 1958 și 1967 (cînd își schimbă denumirea în Teritoriul Francez al Populațiilor Afar și Issa) și 1972. La 27 iun. 1977, își proclamă independența sub numele de Republica **D.**, care devine al 49-lea stat independent al Africii.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinte

din 27 iun. 1977, Hassan Gouled Aptidon

Prim-miniștri

12/15 iul. — 16 dec. 1977, Ahmed Dini Ahmed
5 febr. — 21 sept. 1978, Abdallah Muhammad Kamil
din 2 oct. 1978, Barkat Gourat Hamadou

DOMINICA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Dominica. **Situarea:** ins. în Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 751 km². **Populaţia:** 80 000 loc. **Capitala:** Roseau. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** catolicism (70%), protestantism. **PNB/loc.:** 410 $.

ISTORIA

Locuită de triburi amerindiene (caribi), **D.** este descoperită în ziua de duminică (de unde şi numele), 3 nov. 1493 de Cristofor Columb în timpul celei de-a doua călătorii spre „Lumea Nouă". Disputată în sec. 17—18 de francezi şi englezi, **D.** devine în 1805 posesiune britanică, inclusă administrativ între 1871 şi 1940 în ins. Leeward, iar între 1940 şi 1956 în ins. Windward. În sec. 17—18 pe plantaţiile de trestie de zahăr sînt aduşi sclavi negri din Africa, care devin pop. majoritară a ins. În 1956, **D.** obţine autonomie internă şi aparţine, între 1958 şi 1962, Federaţiei Indiilor de V, apoi, potrivit acordului din 1 mart. 1967, devine terit. autonom, membru al Asociaţiei Indiilor de V, membru al Comunităţii Antilelor, stat asociat cu Marea Britanie. **D.** îşi proclamă independenţa, ca republică în cadrul Commonwealth-ului, la 3 nov. 1978.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

3 nov. — 21 dec. 1978, *Louis Cools Lartigue, interimar*
22 dec. 1978 — 21 iun. 1979, Frederick E. Degazon
21 iun. 1979 — 25 febr. 1980, *Jenner Armour, interimar*
din 25 febr. 1980, Aurelius Marie

Prim-miniştri

3 nov. 1978 — 19 iun. 1979, Patrick Roland John
21 iun. 1979 — 21 iul. 1980, *Oliver J. Seraphine, interimar*
din 23 iul. 1980, Mary Eugenia Charles (prima femeie prim-ministru într-un stat din Marea Caraibilor)

DOMINICANĂ, REPUBLICA ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Dominicană. **Situarea:** în partea orientală a ins. Haiti din Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 48 734 km². **Populaţia:** 5 431 000 loc. **Capitala:** Santo-Domingo. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc.:** 990 $.

ISTORIA

Ins. Haiti este descoperită la 5 dec. 1492 de Cristofor Columb, care o numeşte „La Española" („Hispaniola"). În 1496 spaniolii întemeiază Nueva Isabela (mai tîrziu Santo Domingo), primul oraş fondat de europeni pe pămîntul Americilor. Prin tratatul de pace

de la Ryswick (1697), ins. este împărţită între Franţa (treimea de V) şi Spania (partea de E). Un sec. mai tîrziu, în urma păcii de la Basel (22 iul. 1795), devine posesiune franceză şi partea de E a ins. În 1791, izbucneşte în V ins. şi se extinde şi spre răsărit răscoala negrilor împotriva dominaţiei franceze (condusă de Toussaint L'Ouverture). Parte a Republicii Haiti (1804—08), scurt timp independentă (1808), din nou posesiune spaniolă (1814—21), **R.D.** îşi proclamă pentru a doua oară independenţa la 1 dec. 1821. În 1822 este ocupată de Haiti, dar o răscoală antihaitiană, izbucnită în 1844, consacră definitiv împărţirea ins., la 27 febr. 1844, în Republica Haiti, cu o pop. majoritară neagră de limbă franceză, şi **R.D.** cu pop. mulatră de limbă spaniolă. Între 1916 şi 1934, S.U.A instituie asupra **R.D.** protectoratul său, dublat de o ocupare militară *de facto* (1916—24). În urma unei lovituri de stat militare, generalul Rafael Leónidas Trujillo y Molina devine preşedinte şi instituie un regim dictatorial de cruntă teroare (1930), continuat de fiul său, Héctor Bienvenido Trujillo y Molina (1952—60). După demisia sa, cauzată de ample demonstraţii de masă (3 aug. 1960), conducerea statului este preluată de fostul vicepreşedinte, Joaquín Balaguer (1960—62). Juan Bosch, reprezentant al P. Revoluţionar Dominican, iese victorios în alegerile prezidenţiale din 1962, dar este înlăturat de o lovitură de stat militară (25 sept. 1963). Frămîntările politice interne provoacă în 1965 o intervenţie armată a S.U.A. În 1966 Joaquín Balaguer este ales preşedinte al statului (reales în 1970 şi 1974). În alegerile prezidenţiale din 16 mai 1978, preşedintele Balaguer este înfrînt de Antonio Guzmán, reprezentantul P. Revoluţionar Dominican, principala forţă a opoziţiei.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

30 nov. 1821 — 1822, José Núñez de Caceres
— *între 1822 şi 27 febr. 1844, Santo Domingo se află sub dominaţia haitiană*
27 febr. 1844 — 1848, general Pedro Santana
1848 — 1849, general Manuel Jiménes
1849, general Pedro Santana
1849 — 15 febr. 1853, general Buenaventura Báez
15 febr. 1853 — iun. 1856, general Pedro Santana
iun. — 6 oct. 1856, general Manuel de Regla-Motta
6 oct. 1856 — 12 iun. 1858, general Buenaventura Báez
iun. 1858 — ian. 1859, José Desiderio Valverde
31 ian. 1859 — mai 1861, general Pedro Santana
— *între 18 mart./19 mai 1861 şi 5 mai 1865 Santo Domingo este anexat de Spania şi condus prin căpitani-generali*
1/19 mai — nov. 1865, general Pedro Antonio Pimental
1865, general José María Cabral
1865 — 1866, general Buenaventura Báez
1866, *triumvirat alcătuit din generalii García, Gregorio Luperón şi Pedro Antonio Pimental*
1866 — 1868, general José María Cabral
1868 — 31 dec. 1873, general Buenaventura Báez
31 dec. 1873 — 27 ian. 1874, general Ganier D'Abin
27 ian. 1874 — 23 febr. 1876, general Ignacio María González
apr. — nov. 1876, Ulises Francisco Espaillat
nov. — dec. 1876, general Ignacio María González
dec. 1876 — febr. 1878, general Buenaventura Báez
1878, general Ignacio María González
1878 — 1879, general Cesáreo Guillermo
1879 — 1880, Jacinto de Castro
1880, general Gregorio Luperón

1880 — 1882, monsenior Fernando Arturo de Meriño
1882 — 1884, general Ulises Heureaux
1884 — 1885, general Francisco Gregorio Billini
1885 — 1887, general Alejandro Woss y Gil
1887 — 1889, general Ulises Heureaux
1889, Manuel M. Gautier, președinte provizoriu
1889 — 26 iul. 1899, general Ulises Heureaux
1 — 31 aug 1899, general Juan Wenceslao Figuereo, președinte provizoriu
1 sept. — 14 nov. 1899, general Horacio Vásquez, președinte provizoriu
19 nov. 1899 — 2 mai 1902, Juan Isidro Jiménez
2 mai 1902 — 23 mart. 1903, general Horacio Vásquez, președinte provizoriu
27 apr. — 20 nov. 1903, general Alejandro Woss y Gil
28 dec. 1903 — 2 apr. 1904, Juan Isidro Jiménez
19 iun. 1904 — 12 ian. 1906, general Carlos F. Morales Languaso
12 ian. 1906 — 19 nov. 1911, colonel Ramón Cáceres
2 dec. 1911 — 28 nov. 1912, Eladio Victoria (pînă în febr. 1912, președinte provizoriu)
1 dec. 1912 — 1 mart. 1913, monsenior Adolfo A. Nouel y Bobadilla, arhiepiscop de Santo Domingo, președinte provizoriu
13 apr. 1913 — 13 apr. 1914, general José Bordas y Valdés, președinte provizoriu
27 aug. — 5 dec. 1914, Dr. Ramón Báez, președinte provizoriu
5 dec. 1914 — 8 mai 1916, Juan Isidro Jiménez
8 — 16 mai 1916, Desiderio Arias, președinte provizoriu
16 mai — 26 nov. 1916, Dr. Francisco Henríquez y Carvajal, președinte provizoriu
— între 29 nov. 1916 și 21 oct. 1922 Republica Dominicană se află sub conducerea guvernatorilor militari americani: Harry Shepard Knapp (1917—1918), Thomas S. Snowden (1918 — 1921) și Samuel S. Robinson (1921 — 1922); ultimele trupe americane au fost retrase la 18 sept. 1924
21 oct. 1922/31 dec. 1923 — 12 iul. 1924, Juan Bautista Vicini Burgos
12 iul. 1924 — 26 febr. 1930, general Horacio Vásquez
2 mart. — 16 aug. 1930, Rafael Estrella Ureña, președinte provizoriu
1930 — 1938, general Rafael Leónidas Trujillo y Molina
1938 — 7 mart. 1940, Dr. Jacinto Bienvenudo Peynado
7 mart. 1940 — 16 mai 1942, Dr. Manuel de Jesús Troncoso de la Concha
16 mai 1942 — 16 mai 1952, generalisim Rafael Leónidas Trujillo y Molina
16 mai 1952 — 3 aug. 1960, general Héctor Bienvenido Trujillo y Molina
4 aug. 1960 — 16 ian. 1962, Joaquín Videla Balaguer
16 ian. 1962 — 27 febr. 1963, Rafael Filiberto Bonnelly

27 febr. — 25 sept. 1963, Juan Bosch Gaviño

27 sept. 1963 — 25 apr. 1965, triumvirat alcătuit din Emilio de los Santos, Ramón Topia Espinal (din 8 apr. 1964 înlocuit de Ramón Cáceres Troncoso) și Manuel E. Tavares Espaillat (demis la 28 iun. 1964 și înlocuit cu Donald Reid Cabral)

— 25 apr.—3 sept. 1965, frămîntări sociale; intervenția trupelor americane

3 sept. 1965 — 1 iul. 1966, Héctor Garcia Godoy Cáceres, președinte provizoriu

1 iul. 1966 — 15 aug. 1978, Joaquín Videla Balaguer

din 16 aug. 1978, Silvestre Antonio Guzmán Fernández

ECUADOR

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Ecuador. **Situarea:** în NV Americii de Sud. **Vecini:** Columbia, Perú, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 283 561 km^2. **Populaţia:** 8 354 000 loc. **Capitala:** Quito. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%). **PNB/loc.:** 1 050 $.

ISTORIA

Terit. **E.** este populat în epoca precolumbiană de triburile de amerindieni yumbo, gibaro, chimu, cibcia ş.a., iar la sfîrşitul sec. 15 intră în componenţa Imp. †incas. Cucerit de spanioli începînd din 1532, **E.** este inclus, pînă în 1739, în Viceregatul Noua Grenadă. La 10 aug. 1809, o juntă în frunte cu Juan Pio Montúfar proclamă independenţa **E.**, dar mişcarea de eliberare este înăbuşită temporar de trupele spaniole. După înfrîngerea spaniolilor în bătălia de la Pichincha (24 mai 1822), **E.** face parte din Republica Federativă Marea Columbie, iar după destrămarea acesteia se proclamă, la 13 mai 1830, stat independent (în 1835 adoptă numele de **E.**). Sec. 19 şi începutul sec. 20 sînt marcate de antagonismul dintre partidele liberal şi conservator şi de frecvente războaie civile, care influenţează negativ dezvoltarea ţării. După al doilea război mondial se accentuează participarea forţelor armate la viaţa politică a ţării, avînd loc 6 lovituri de stat militare (1947, 1961, 1963, 1966, 1972, 1979) şi succedîndu-se 16 preşedinţi.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

17 mai 1830 — iun. 1835, general Juan José Flores (pînă în aug. 1830 a fost „conducător suprem", apoi, între aug. şi sept. 1830, preşedinte provizoriu; între sept. 1834 şi iun. 1835, a fost „conducător suprem")

iun. 1835 — 31 ian. 1839, Vicente Rocafuerte (pînă în 8 aug. 1835 a fost preşedinte provizoriu)

febr. 1839 — ian. 1845, general Juan José Flores (între ian. şi mart. 1843 a fost preşedinte provizoriu)

mart — 5 dec. 1845, juntă militară compusă din Vicente Ramón Roca, Diego Noboa y Arteta şi José J. Olmedo

8 dec. 1845 — oct. 1849, Vicente Ramón Roca

oct. 1849 — dec. 1850, Manuel de Ascábusi y Mathei

8 dec. 1850 — iun. 1851, Diego Noboa y Arteta (pînă în febr. 1851 a fost preşedinte provizoriu)

iun. 1851 — 16 oct. 1856, general José María Urbina (pînă în sept. 1852 a fost „conducător suprem")

16 oct. 1856 — 1 mai 1859, general Francisco Robles

1 mai 1859 — 10 ian. 1861, triumvirat alcătuit din Gabriel García Moreno, P. Chiriboga şi Jerónimo Carrión

10 ian. 1861 — aug. 1865, Gabriel García Moreno (pînă în mart. 1861 a fost preşedinte provizoriu)

aug. — sept. 1865, Francisco J. Salazar, preşedinte provizoriu

7 sept. 1865 — 6 nov. 1867, Jerónimo Carrión
nov. — dec. 1867, P. José Arteta, şef al guvernului
dec. 1867 — 17 ian. 1869, Javier Espinosa
17 ian. 1869 — 6 aug. 1875, Gabriel García Moreno (pînă în mai 1869 a fost „conducător suprem“, apoi, pînă în aug. 1869, preşedinte provizoriu)
aug. — oct. 1875, F. Xavier León, şef al guvernului
oct. — dec. 1875, R. Polit, şef al guvernului
dec. 1875 — 8 sept. 1876, Antonio Borrero y Cortázar
8 sept. 1876 — 9 iul. 1883, general Ignacio de Veintemilla (pînă în ian. 1878 a fost „conducător suprem“, apoi, pînă în apr. 1878, preşedinte provizoriu; după mandatul prezidenţial, încheiat în mart. 1882, a fost din nou „conducător suprem“; s-a proclamat dictator la 20 mart. 1883)
9 iul. — oct. 1883, juntă militară
oct. 1883 — iun. 1888, José María Plácido Caamaño (pînă în febr. 1884 a fost preşedinte provizoriu)
iul. — aug. 1888, P.J. Seballos, şef al guvernului
17 aug. 1888 — iun. 1892, Antonio Flores Jijón
1 iul. 1892 — 16 apr. 1895, José Luis Cordero
16 apr. — iun. 1895, Vicente Lucio Salazar, preşedinte provizoriu
iun. — aug. 1895, C. Mateus, şef al guvernului
18 — 25 aug. 1895, Aparicio Rivadeneira, şef al guvernului
25 aug. 1895 — aug. 1901, general Eloy Alfaro (pînă în 9 oct. 1896 a fost „conducător suprem“, apoi, pînă în ian. 1897, preşedinte provizoriu)
1 sept. 1901 — 31 aug. 1905, general Leónidas Plaza Gutiérrez
1 sept. 1905 — 15 ian. 1906, Lizardo García
17 ian. 1906 — 11 aug 1911, general Eloy Alfaro (pînă în oct. 1906, „conducător suprem“, apoi, pînă la 1 ian. 1907, preşedinte provizoriu)
11 — 31 aug. 1911, Carlos Freile Zaldumbide, şef al guvernului
1 sept. — 21 dec. 1911, V. Emilio Estrada
22 dec. 1911 — 5 mart. 1912, Carlos Freile Zaldumbide, şef al guvernului
5 mart. — 11 aug. 1912, general F.A. Andrade Marín, şef al guvernului
11 — 31 aug. 1912, Dr. Alfredo Baquerizo Moreno, şef al guvernului
1 sept. 1912 — 31 aug. 1916, general Léonidas Plaza Gutiérrez
1 sept. 1916 — 31 aug. 1920, Dr. Alfredo Baquerizo Moreno
1 sept. 1920 — 31 aug. 1924, Dr. José Luiz Tamayo
1 sept. 1924 — 9 iul. 1925, Dr. Gonzálo Hernández Córdoba
9 iul. 1925 — ian. 1926, juntă militară alcătuită din şapte membri, condusă de colonelul Carlos Guerrero
ian. — mart. 1926, juntă militară alcătuită din cinci membri
1 apr. 1926 — 23 aug. 1931, Dr. Isidro Ayora (pînă în oct. 1928 a fost „conducător suprem“, apoi, pînă în 27 mart. 1929, preşedinte provizoriu)
24 aug. — 15 oct. 1931, colonel Luis A. Larrea Alba, „conducător suprem“
15 oct. 1931 — 28 aug. 1932, Dr. Alfredo Baquerizo Moreno, şef al guvernului
28 — 30 aug. 1932, C. Freyle Larrea, şef al guvernului

31 aug. — 1 sept. 1932, Umberto Albornoz, șef al guvernului
2 sept. — 5 dec. 1932, Alberto Guerrero Martínez, șef al guvernului
6 dec. 1932 — 17 oct. 1933, Dr. Juan de Dios Martínez Mera
17 oct. 1933 — 31 aug. 1934, Abelardo Montalvo, șef al guvernului
1 sept. 1934 — 20 aug. 1935, Dr. José María Velasco Íbarra
21 aug. — 26 sept. 1935, Dr. Antonio Pons, șef al guvernului
26 sept. 1935, Benigno A. Flores, șef al guvernului
26 sept. 1935 — 23 oct. 1937, Ing. Federico Páez (pînă în aug. 1937, „conducător suprem", apoi, președinte provizoriu)
23 oct. 1937 — 10 aug. 1938, general Alberto Enríquez Gallo, „conducător suprem"
10 aug. — 1 dec. 1938, Dr. Manuel María Borrero, președinte provizoriu
3 dec. 1938 — 17 nov. 1939, Dr. Aurelio Mosquera Narváez
19 nov. — 11 dec. 1939, Dr. Carlos Alberto Arroyo del Río, șef al guvernului
11 dec. 1939 — 10 aug. 1940, Dr. Andrés F. Córdoba, șef al guvernului
10 — 31 aug. 1940, Julio Enrique Moreno, șef al guvernului
1 sept. 1940 — 29 mai 1944, Dr. Carlos Alberto Arroyo del Río
29 — 31 mai 1944, J. Teodoro Salem, șef al guvernului
1 iun. 1944 — 23 aug. 1947, José María Velasco Íbarra („conducător suprem", între 10 aug. 1944 și mart. 1946 președinte, apoi „conducător suprem")
23 — 29 aug. 1947, colonel Carlos Mancheno Cajas, „conducător suprem"
30 aug. — 2 sept. 1947, juntă militară
3 — 16 sept. 1947, Dr. Mariano Suárez Veintimilla, șef al guvernului
17 sept. 1947 — 31 aug. 1948, Carlos Julio Arosemena Tola
1 sept. 1948 — 31 aug. 1952, Galo Plaza Lasso
1 sept. 1952 — 31 aug. 1956, José María Velasco Íbarra
1 sept. 1956 — 31 aug. 1960, Camilo Ponce Enríquez
1 sept. 1960 — 7 nov. 1961, José María Velasco Íbarra
7 — 8 nov. 1961, Camilo Gallegos Toledo, președinte provizoriu
8 nov. 1961 — 11 iul. 1963, Carlos Julio Arosemena Monroy
11 iul. 1963 — 29 mart. 1966, juntă militară alcătuită din colonelul Luis Cabrera Sevilla, colonelul Marcos Gándara și locotenent-colonelul Guillermo Freire Posso, avîndu-l ca șef pe contraamiralul Ramón Castro Jijón
29 mart.— 16 nov. 1966, Clemente Yerovi Indáburu, președinte provizoriu
16 nov. 1966 — 1 sept. 1968, Otto Arosemena Gómez
1 sept. 1968 — 15 febr. 1972, José María Velasco Íbarra
16 febr. 1972 — 11 ian. 1976, general Guillermo Rodríquez Lara, șef al guvernului militar
11 ian. 1976 — 10 aug. 1979, juntă militară condusă de un Consiliu Suprem de Guvernămînt al cărui președinte este amiralul Alfredo Poveda Burbano (din Consiliu mai fac parte generalii: Guillermo Rodríguez Lara, Luis Guillermo Duran Arcentales și Luis Aníbal Leoro Franco)
10 aug. 1979 — 24 mai 1981, Jaime Roldós Aguilerá
din 24 mai 1981, Osvaldo Hurtado Larrea

EGIPT

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Arabă Egipt. **Situarea:** în zona de contact a Africii și Asiei. **Vecini:** Israel, Marea Roșie, Sudan, Libia, Marea Mediterană. **Suprafața:** 1 001 449 km². **Populația:** 41 995 000 loc. **Capitala:** Cairo. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%), creștinism. **PNB/loc.:** 460 $.

ISTORIA

La începutul milen. 3 î.e.n. pe terit. de azi al țării ia ființă ↑**E.** faraonic care, timp de peste 2 000 de ani, reprezintă una dintre principalele puteri ale Orientului Apropiat, creatorul uneia dintre cele mai strălucite civilizații ale antic. **E.** este ocupat în 525 î.e.n. de Persia ahemenidă, în 332 î.e.n. de Alexandru *cel Mare*; Alexandria, întemeiată în 331 î.e.n., devine capitala regatului elenistic al Ptolemeilor. Prov. a Imp. roman (30 î.e.n.), apoi a Imp. bizantin (395 e.n.), **E.** este cucerit în 639—41 de arabi, care impun islamismul și limba arabă. În 969 **E.** devine centrul Califatului ↑fatimid independent, apoi al dinastiei ↑Ayyubizilor (1171—1252/1253) și al statului ↑mamelucilor (1250—1517), pentru a fi transformat, în 1517, în prov. a Imp. otoman. Expediția de cucerire a **E.** întreprinsă în 1798—1801 de Napoleon Bonaparte eșuează. Devenit în 1805 stăpîn al **E.**, pașa Mohammed Ali reușește în scurt timp să dobîndească independența de fapt a țării (care rămîne însă pînă la 14 sept. 1914, nominal, prov. a Imp. otoman). Odată cu construirea Canalului de Suez (1859—69), imixtiunea franco-britanică în problemele interne ale **E.** devine tot mai apăsătoare. Revoluția națională din anii 1879—82 provoacă, în 1882, intervenția militară a Marii Britanii care transformă **E.**, *de facto*, în protectorat englez. În 1899 este stabilit protectoratul anglo-egiptean asupra Sudanului. Mișcarea de eliberare națională marchează un prim succes după primul război mondial, prin proclamarea independenței de stat a **E.** (ca monarhie constituțională) la 28 febr. 1922, independență formală însă, datorită prezenței militare a Marii Britanii pe terit. țării (întărită prin tratatul militar anglo-egiptean din 26 aug. 1936). În 1948—49 **E.** participă la războiul statelor arabe împotriva Israelului. În 1951 **E.** denunță tratatul din 1936 și convenția din 1899 privind condominiumul asupra Sudanului. Lovitura de stat antimonarhică a „Ofițerilor liberi", din 23 iul. 1952, în frunte cu Gamal Abdel Nasser, marchează începutul revoluției antiimperialiste și antifeudale; la 18 iun. 1953 este abolită monarhia și **E.** se proclamă republică suverană. G.A. Nasser devine prim-ministru (1954—56), apoi președinte al statului (1956—70), inițiind o serie de reforme progresiste (crearea unui sector de stat în ind., etatizarea sistemului bancar, reforma agrară ș.a.). Naționalizarea Canalului de Suez (26 iul. 1956) provoacă agresiunea israeliano-franco-britanică din oct.—nov. 1956 împotriva statului egiptean. În 1958, **E.** și Siria formează Republica Arabă Unită, la care aderă și Yemenul; în 1961 Siria și Yemenul părăsesc Republica Arabă Unită, care adoptă în 1971 numele de Republica Arabă **E.** După moartea lui G.A. Nasser, Mohammed Anwar Sadat este ales președinte al statului. În urma războiului arabo-israelian din iun. 1967, Israelul ocupă Pen. Sinai. Un nou război opune în oct. 1973 **E.** și Siria Israelului. La 18 ian. 1974, sînt semnate primele acorduri egipteano-israeliene de dezangajare militară în Sinai și încep lucrările de deblocare a Canalului de Suez (redat navigației la 5 iun. 1975).

La 17 sept. 1978, sînt semnate la Washington „Cadrul pentru pace în Orientul Mijlociu" și „Cadrul pentru încheierea unui tratat de pace între E. și Israel", însoțite de 9 scrisori anexe, iar la 26 mart. 1979, tot la Washington, „Tratatul de pace între E. și Israel", însoțit de 15 anexe și scrisori explicative. La 6 oct. 1981, președintele Sadat este victima unui atentat. În urma referendumului din 13 oct. 1981, funcția supremă revine fostului vicepreședinte Mohammed Hosni Mubarak.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Khedivi, sultani, regi

DINASTIA MOHAMMED ALI

1805 — 1848, Mohammed Ali-Pașa
2 aug.—10 nov. 1848, Ibrahim-Pașa
1848/1849 — 1854, Abbas I Hilmi
1854 — 1863, Said-Pașa
1863 — 1879, Ismail; din iun. 1867, khediv
1879 — 1892, Mohammed Tawfik (Tewefik), khediv
1892 — 1914, Abbas II Hilmi, khediv
1914 — 1917, Huseyn Kamil, sultan
1917 — 1936, Ahmad Fuad I, sultan; din 15 mart. 1922, rege
1936 — 1952, Faruk, rege; pînă în 29 iul. 1937 s-a aflat sub un consiliu de regență
1952 — 1953, Ahmad Fuad II, rege nominal
— la 26 iul. 1952 regele Faruk este înlăturat; începutul revoluției antiimperialiste și antifeudale; abolirea monarhiei (18 iun. 1953) și proclamarea republicii

Președinți

18 iun. 1953 — 14 nov. 1954, general Ali Mohammed Nagib (Naguib) Bey
17 nov. 1954 — 28 sept. 1970, colonel Gamal Abdel Nasser; președinte din 23 iun. 1956
— între 1/22 febr. 1958 și 26/28 sept. 1961, Egiptul împreună cu Siria au format Republica Arabă Unită
16 oct. 1970 — 6 oct. 1981, Mohammed Anwar as-Sadat
6 — 14 oct. 1981, Sufi Abu Thaleb, președinte interimar
din 14 oct. 1981, Mohammed Hosni Mubarak

Prim-miniștri

28 aug. 1878 — 19 febr. 1879, Nubar-Pașa
22 mart.— 7 apr. 1879, Mohammed Tawfik-Pașa
9 apr. — 17 aug. 1879, Mohammed Șerif-Pașa
18 aug. — 12 sept. 1879, Mohammed Tawfik-Pașa
12 sept. 1879 — 13 sept. 1881, Mustafa Riad-Pașa
13 sept. 1881 — 3 febr. 1882, Mohammed Șerif-Pașa
4 febr. — 25 mai 1882, Mahmud Sami-Pașa
20 iun. — 27 aug. 1882, Ismail Ragib-Pașa
28 aug. 1882 — 7 ian. 1884, Mohammed Șerif-Pașa
10 ian. 1884 — 7 iun. 1888, Nubar-Pașa
11 iun. 1888 — 13 mai 1891, Mustafa Riad-Pașa
14 mai 1891 — 14 ian. 1893, Mustafa Fahmi-Pașa
15 — 18 ian. 1893, Huseyn Fahri-Pașa
19 ian. 1893 — 15 apr. 1894, Mustafa Riad-Pașa
16 apr. 1894 — 12 nov. 1895, Nubar-Pașa
12 nov. 1895 — 11 nov. 1908, Mustafa Fahmi-Pașa
12 nov. 1908 — 20 febr. 1910, Butros Ghali-Pașa
23 febr. 1910 — 4 apr. 1914, Mohammed Said-Pașa
5 apr. 1914 — 22 apr. 1919, Huseyn Rușdi-Pașa
21 mai — 17 nov. 1919, Mohammed Said-Pașa
21 nov. 1919 — 20 mai 1920, Yusuf Wahba-Pașa

22 mai 1920 — 16 mart. 1921, Mohammed Tawfik Nessim-Pașa
17 mart. — 10 dec. 1921, Adly Yeghen-Pașa
11 dec. 1921 — 29 nov. 1922, Abd al-Halik Sarwat (Tharwat)-Pașa
30 nov. 1922 — 9 febr. 1923, Mohammed Tawfik Nessim-Pașa
15 mart. 1923 — 27 ian. 1924, Abd al-Fattah Yahya Ibrahim-Pașa
28 ian. — 24 nov. 1924, Saad Zaghlul-Pașa
24 nov. 1924 — 7 iun. 1926, *Ahmad Ziwar-Pașa*
7 iun. 1926 — 18 apr. 1927, Adly Yeghen-Pașa
26 apr. 1927 — 4 mart. 1928, Abd al-Halik Sarwat (Tharwat)-Pașa
16 mart. — 25 iun. 1928, Mustafa an-Nahas-Pașa
27 iun. 1928 — 2 oct. 1929, Mohammed Mahmud-Pașa
4 oct. — 31 dec. 1929, Adly Yeghen-Pașa
1 ian. — 17 iun. 1930, Mustafa an-Nahas-Pașa
19 iun. 1930 — 21 sept. 1933, Ismail Sidky-Pașa
27 sept. 1933 — 5 nov. 1934, Abd al-Fattah Yahya Ibrahim-Pașa
15 nov. 1934 — 21/22 ian. 1936, Mohammed Tawfik Nessim-Pașa
30 ian. — 9 mai 1936, Ali Maher-Pașa
11 mai 1936 — 30 dec. 1937, *Mustafa an-Nahas-Pașa*
30 dec. 1937 — 12 aug. 1939, *Mohammed Mahmud-Pașa*
18 aug. 1939 — 22 iun. 1940, Ali Mahir-Pașa
27 iun. — 14 nov. 1940, Hasan Sabri-Pașa
15 nov. 1940 — 2 febr. 1942, *Huseyn Sirri-Pașa*
6 febr. 1942 — 8 oct. 1944, *Mustafa an-Nahas-Pașa*
9 oct. 1944 — 24 febr. 1945, *Ahmad Mahir-Pașa*
25 febr. 1945 — 16 febr. 1946, Mahmud Fahmi an-Nokrașy-Pașa
17 febr. — 8 dec. 1946, *Ismail Sidky-Pașa*
9 dec. 1946 — 28 dec. 1948, Mahmud Fahmi an-Nokrașy-Pașa
28 dec. 1948 — 25 iul. 1949, Ibrahim Abd al-Hadi-Pașa
26 iul. 1949 — 12 ian. 1950, *Huseyn Sirri-Pașa*
14 ian. 1950 — 26 ian. 1952, Mustafa an-Nahas-Pașa
27 ian. — 1 mart. 1952, Ali Mahir-Pașa
2 mart. — 28 iun. 1952, Ahmad Nagib (Naguib) Hilali-Pașa
2 — 20 iul. 1952, Huseyn Sirri-Pașa
22 — 23 iul. 1952, Ahmad Nagib Hilali-Pașa
24 iul. — 7 sept. 1952, Ali Mahir-Pașa
7 sept. 1952 — 25 febr. 1954, Mohammed Nagib
27 febr. — 8 mart. 1954, Gamal Abdel Nasser
8 mart. — 17 apr. 1954, Mohammed Nagib
17 apr. 1954 — 29 iun. 1956, Gamal Abdel Nasser
— între 29 iun. 1956 și 24 sept. 1962 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte
25 sept. 1962 — 29 sept. 1965, Ali Sabry
3 oct. 1965 — 9 sept. 1966, Zakarya Mohi ad-Din
10 sept. 1966 — 19 iun. 1967, Mohammed Sidky Suleyman
— între 19 iun. 1967 și 28 sept. 1970 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte
21 oct. 1970 — 16 ian. 1972, *Mahmud Fawzi*
16 ian. 1972 — 26 mart. 1973, Aziz Sidky
— între 26 mart. 1973 și 25 sept. 1974 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte

25 sept. 1974 – 13 apr. 1975, Abdel Aziz Mohammed Hegazy
14 apr. 1975 – 2 oct. 1978, Mamdouh Mohammed Salem
4 oct. 1978 – 13 mai 1980, *Mustafa Khalil*
– între 15 mai 1980 și 6 oct. 1981 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte
din 6 oct. 1981, Mohammed Hosni Mubarak

EL SALVADOR

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica El Salvador. **Situarea:** în America Centrală. **Vecini:** Guatemala, Honduras, Oc. Pacific. **Suprafața:** 21 146 km^2. **Populația:** 4 813 000 loc. **Capitala:** San Salvador. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%). **PNB/loc.:** 670 $.

ISTORIA

Populat în epoca precolumbiană de triburile amerindiene maya și nahua, aflat sub dominație ↑toltecă apoi ↑aztecă, **E.S.** este cucerit de conchistadorii spanioli Pedro (1524) și Diego de Alvarado (1525) și inclus în Căpitănia Generală Guatemala. Își proclamă independența odată cu celelalte republici central-americane, la 15 sept. 1821, este anexat temporar de Mexic (1821–23) și, din 1823 pînă în 1838, face parte, împreună cu Guatemala, Nicaragua, Honduras și Costa Rica, din Federația Provinciilor Unite ale Americii Centrale. La 31 ian. 1841 **E.S.** se proclamă republică independentă. Viața politică a sec. 19 este marcată de antagonismul dintre partidele liberal și conservator și de unele conflicte militare cu statele vecine (îndeosebi cu Guatemala). După al doilea război mondial se accentuează intervenția forțelor militare în viața politică a țării. Un conflict militar aplanat de OSA opune, în iul. 1969, **E.S.** Hondurasului („războiul fotbalului"), după care perioadele de normalizare au alternat cu perioade de tensiune. La 15 oct. 1979, are loc o lovitură militară de stat, puterea fiind preluată de o juntă militară de guvernămînt. La 2 febr. 1980, junta anunța suspendarea constituției și instituirea stării de urgență, evenimente care duc la izbucnirea unui război civil nedeclarat.

ȘEFI DE STAT

1821, Pedro Barriere
1821 – 1823, José Matías Delgado
1824, J.M. Rodríguez
1824, Mariano Prado
13 dec. 1824 – 6 dec. 1826, Juan Vicente Villacorta
6 dec. 1826 – ian. 1829, Mariano Prado
ian. 1829 – 1830, José María Cornejo
1830, Damián Villacorta
1830 – 28 mart. 1832, José María Cornejo
mart. – iul. 1832, Francisco Morazán
25 iul. 1832 – 1 iul. 1833, Mariano Prado
1 iul. 1833 – 23 iun. 1834, José María San Martín y Ulloa

25 iul. — oct. 1834, Gregorio Salazar
1834, Joaquín Escolán
1834 — 1835, Dionisio Herrera
1835, José María Silva
1835, Nicolás Espinosa
1835 — 1837, Diego Vigil

Președinți

1837, Timoteo Menéndez
1837 — 1838, Diego Vigil
1838 — mai 1839, Timoteo Menéndez
1839 Antonio J. Cañas
1839 — 1840, Francisco Morazán
1840, José María Silva
1840, Antonio J. Cañas
1840, Norberto Ramírez
7 ian. 1841 — 13 ian. 1842, Juan Lindo
1842, Dionisio Villacorta
1842, Juan José Guzmán
1842, Escolástico Marin
1842 — 1843, Juan José Guzmán
1843, Pedro Arce
1843 — 1844, Juan José Guzmán
1844, Fermin Palacios
1844, general Francisco Malespin
1844, Joaquín E. Guzmán
1844, general Francisco Malespin
1844 — 1845, Joaquín E. Guzmán
1845, Fermin Palacios
2 febr. 1845 — 1 febr. 1846, Joaquín E. Guzmán
febr. 1846, Eugenio Aguilar
febr. 1846, Fermin Palacios
20 febr. 1846 — 7 febr. 1848, Eugenio Aguilar
1848, Tomás Medina
1848, J. Félix Quiroz
1848 — 1850, Doroteo Vasconcelos
1850, Ramón Rodriguez
1850, Miguel Santín del Castillo
1850 — 1851, Doroteo Vasconcelos
1851, Francisco Dueñas
1851, J. Félix Quiroz
1851 — 1854, Francisco Dueñas
1854, Vicent Gómez
1854, José María San Martín y Ulloa
1854, Mariano Hernández
1854 — 1856, José María San Martín y Ulloa
1856, Rafael Campo
1856, Francisco Dueñas
1856 — 1858, Rafael Campo
1858, Lorenzo Zepeda
1858, Miguel Santín del Castillo
1858, Gerardo Barrios
1858 — 1859, Miguel Santín del Castillo
1859, Joaquín E. Guzmán
1859, José María Peralta
1859 — 1860, Gerardo Barrios
1860 — 1861, José María Peralta
1861 — 1863, Gerardo Barrios
1863 — 15 apr. 1871, Francisco Dueñas
15 apr. 1871 — 1872, mareșal Santiago González
1872, Manuel Méndez
1872 — 31 ian. 1876, mareșal Santiago Gonzáles

31 ian. — 19 iul. 1876, *Andrés Valles, președinte provizoriu*
19 iul. 1876 — 1884, Dr. Rafael Zaldívar y Lazo
1884, Angel Guirola
1885, general Fernando Figueroa
1885, José Rosales
22 mai 1885 — 22 iul. 1890, general Francisco Menéndez
22 iul. 1890 — 10 iun. 1894, general Carlos Ezeta (președinte provizoriu pînă la 1 mart. 1891)
10 iun. 1894 — 13 nov. 1898, general Rafael Antonio Gutiérrez (președinte provizoriu pînă la 1 mart. 1895)
13 nov. 1898 — 1 mart. 1903, general Tomás Regalado (președinte provizoriu pînă la 1 mart. 1899)
1 mart. 1903 — 28 febr. 1907, Pedro José Escalón
1 mart. 1907 — 28 febr. 1911, general Fernando Figueroa
1 mart. 1911 — 9 febr. 1913, Manuel Enrique Araújo
9 febr. 1913 — aug. 1914, Carlos Meléndez
29 aug. 1914 — 28 febr. 1915, Dr. Alfonso Quiñones Molina
1 mart. 1915 — 1918, Carlos Meléndez
1918 — 28 febr. 1919, Dr. Alfonso Quiñones Molina
1 mart. 1919 — 28 febr. 1923, Dr. Jorge Meléndez
1 mart. 1923 — 28 febr. 1927, Dr. Alfonso Quiñones Molina
1 mart. 1927 — 28 febr. 1931, Dr. Pío Romero Bosque
1 mart. — 2 dec. 1931, Arturo Araújo
3 dec. 1931 — 29 aug. 1934, general Maximiliano Hernández Martínez
29 aug. 1934 — 1 mart. 1935, general Andrés Ignacio Menéndez
1 mart. 1935 — 8 mai 1944, general Maximiliano Hernández Martínez
9 mai — 21 oct. 1944, *general Andrés Ignacio Menéndez, președinte provizoriu*
21 oct. 1944 — 8 mart. 1945, *colonel Osmín Aguirre y Salinas, președinte desemnat*
8 mart. 1945 — 14 dec. 1948, general Salvador Castañeda Castro
14 dec. 1948 — 14 sept. 1950, *juntă militară intitulată „Consiliu guvernamental revoluționar" compusă din: locotenent-colonelul Manuel de Jesús Córdova, maiorul Óscar Osorio, maiorul Oscar A. Bolaños, Dr. Humberto Costa și Dr. Reinaldo Galindo Pohl*
14 sept. 1950 — 14 sept. 1956, colonel Óscar Osorio
14 sept. 1956 — 26 oct. 1960, locotenent-colonel José María Lemus
26 oct. 1960 — 25 ian. 1961, *juntă militară intitulată „Junta civico-militară" compusă din: colonelul C. Yáñez Urías, locotenent-colonelul Miguel Ángel Castillo, maiorul R.A. Rosales, Dr. R. Fortín Magaña, Dr. R. Falla și Dr. F. Costillo*
25 ian. 1961 — 25 ian. 1962, *Directorat civico-militar compus din: căpitanul maior Mariano Castro Morán, colonelul Aníbal Portillo și locotenent-colonelul Julio Adalberto Rivera Carballo*
25 ian. — 30 iun. 1962, *Eusebio Radolfo Cordón Cera, președinte provizoriu*
1 iul. 1962 — 30 iun. 1967, general Julio Adalberto Rivera Carballo
1 iul. 1967 — 30 iun. 1972, colonel Fidel Sánchez Hernández
1 iul. 1972 — 30 iun. 1977, colonel Arturo Armando Molina Barraza

1 iul. 1977 — 15 oct. 1979, general Carlos Humberto Romero
15 oct. 1979 — 13 dec. 1980, juntă revoluționară de guvernămînt compusă din colonelul Jaime Abdul Gutiérrez (șeful juntei), colonelul Adolfo Arnoldo Majano, la care s-au adăugat, din 17 oct. 1979, și Dr. Guillermo Manuel Ungo, Román Mayorga Quiroz și Mario Antonio Andino
din 13 dec. 1980, José Napoleón Duarte

ELVEȚIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Confederația Elvețiană. **Situarea:** în Europa Centrală. **Vecini:** R.F. Germania, Austria, Liechtenstein, Italia, Franța. **Suprafața:** 41 288 km². **Populația:** 6 373 000 loc. **Capitala:** Berna. **Limbi oficiale:** germana, franceza, italiana, retoromana. **Culte:** catolicism (49%), protestantism (47%). **PNB/loc.:** 14 240 $.

ISTORIA

Triburile celtice ale helveților sînt supuse în 58 î.e.n. de Caesar și romanizate, ca urmare a includerii teritoriului **E.** în sec. 1—5 e.n., între hotarele Imperiului roman. În sec. 3 se stabilesc în SV triburile germanice ale burgunzilor, iar în NE ale alamanilor, **E.** făcînd parte în sec. următoare din Regatul ↑francilor, din cel burgund și apoi din Imp. romano-german. La 1 aug. 1291 trei cantoane elvețiene, Ury, Schwyz, Unterwalden (la care se adaugă în 1332 Lucerna, în 1351 Zürich, în 1353 Berna ș.a.) creează o confederație care își apără cu succes independența în fața tendințelor expansioniste ale statului burgund și ale Imp. romano-german (victoria de la Morgarten — 15 nov. 1315). În sec. 16 o parte din cantoane îmbrățișează Reforma (Zwingli predică la Zürich, Calvin la Geneva), altele însă rămîn fidele catolicismului. În 1648, independența Confederației Elvețiene este recunoscută oficial pe plan european prin tratatul de pace westfalic. Congresul de la Viena (1815) declară **E.** (formată din 22 de cantoane confederate) stat cu neutralitate perpetuă. În urma unui scurt război care opune în 1847 cantoanele protestante celor catolice, Constituția din 12 sept. 1848 proclamă **E.** stat federal. În sec. 19—20 **E.** respectă o politică de strictă neutralitate (nu mai participă din 1815 la nici un conflict armat european), nu face parte din pacte militare și devine sediul a numeroase organizații internaționale.

ȘEFI DE STAT

Președinți

16 nov. 1848 — 31 dec. 1849, Jonas Furrer (1848—1861)*
1850, Daniel-Henri Druey (1848—1854)
1851, Josef Munzinger (1848—1855)
1852, Stefano Franscini (1848—1857)
1853, Wilhelm Matthias Naeff (1848—1875)

---

* Anii din paranteză indică perioada în care a deținut funcția de Consilier federal

1854, Friedrich Frey-Hérosée (1848—1866)
1855, Jonas Furrer
1856, Jakob Stämpfli (1854—1863)
1857, Charles-Emmanuel-Constant Fornerod (1855—1867)
1858, Jonas Furrer
1859, Jakob Stämpfli
1860, Friedrich Frey-Hérosée
1861, Melchior Josef Martin Knüsel (1855—1875)
1862, Jakob Stämpfli
1863, Charles-Emmanuel-Constant Fornerod
1864, Jakob Dubs (1861—1872)
1865, Karl Schenk (1863—1895)
1866, Melchior Josef Martin Knüsel
1867, Charles-Emmanuel-Constant Fornerod
1868, Jakob Dubs
1869, Emil Welti (1866—1891)
1870, Jakob Dubs
1871, Karl Schenk
1872, Emil Welti
1873, Paul Cérésole (1870—1875)
1874, Karl Schenk
1875, Johann Jakob Scherrer (1872—1878)
1876, Emil Welti
1877, Joachim Heer (1875—1878)
1878, Karl Schenk
1879, Bernhard Hammer (1875—1890)
1880, Emil Welti
1881, Numa Droz (1875—1892)
1882, Simon Bavier (1878—1883)
1883, Louis Ruchonnet (1881—1893)
1884, Emil Welti
1885, Karl Schenk
1886, Adol Deucher (1883—1912)
1887, Numa Droz
1888, Wilhelm Friedrich Hertenstein (1879—1888)
1889, Bernhard Hammer
1890, Louis Ruchonnet
1891, Emil Welti
1892, Walther Hauser (1888—1902)
1893, Karl Schenk
1894, Emil Frey (1890—1897)
1895, Joseph Zemp (1891—1908)
1896, Adrien Lachenal (1892—1899)
1897, Adolf Deucher
1898, Eugène Ruffy (1893—1899)
1899, Eduard Müller (1895—1919)
1900, Walther Hauser
1901, Ernst Brenner (1897—1911)
1902, Joseph Zemp
1903, Adolf Deucher
1904, Robert Comtesse (1899—1912)
1905, Marc-Emile Ruchet (1899—1912)
1906, Ludwig Forrer (1902—1917)
1907, Eduard Müller
1908, Ernst Brenner
1909, Adolf Deucher
1910, Robert Comtesse
1911, Marc-Emile Ruchet
1912, Ludwig Forrer
1913, Eduard Müller

1914, Arthur Hoffmann (1911–1917)
1915, Giuseppe Motta (1911–1940)
1916, Camille Decoppet (1912–1919)
1917, Edmund Schulthess (1912–1935)
1918, Felix Ludwig Calonder (1913–1920)
1919, Gustave Ador (1917–1919)
1920, Giuseppe Motta
1921, Edmund Schulthess
1922, Robert Haab (1917–1929)
1923, Karl Scheurer (1919–1929)
1924, Ernest Louis Chuard (1919–1928)
1925, Jean-Marie Musy (1919–1934)
1926, Heinrich Häberlin (1920–1934)
1927, Giuseppe Motta
1928, Edmund Schluthess
1929, Robert Haab
1930, Jean-Marie Musy
1931, Heinrich Häberlin
1932, Giuseppe Motta
1933, Edmund Schulthess
1934, Marcel Pilet-Golaz (1928–1944)
1935, Rudolf Minger (1929–1940)
1936, Albert Meyer (1929–1938)
1937, Giuseppe Motta
1938, Johannes Baumann (1934–1940)
1939, Philipp Etter (1934–1959)
1940, Marcel Pilet-Golaz
1941, Ernst Wetter (1938–1943)
1942, Philipp Etter
1943, Enrico Celio (1940–1949)
1944, Walter Stampfli (1940–1947)
1945, Eduard von Steiger (1940–1951)
1946, Karl Kobelt (1940–1954)
1947, Philipp Etter
1948, Enrico Celio
1949, Ernst Nobs (1943–1951)
1950, Max Petitpierre (1944–1961)
1951, Eduard von Steiger
1952, Karl Kobelt
1953, Philipp Etter
1954, Rodolphe Rubattel (1948–1954)
1955, Max Petitpierre
1956, Markus Feldmann (1952–1958)
1957, Hans Streuli (1954–1959)
1958, Thomas Holenstein (1955–1959)
1959, Paul Chaudet (1955–1966)
1960, Max Petitpierre
1961, Friedrich Traugot Wahlen (1959–1965)
1962, Paul Chaudet
1963, Willy Spühler (1960–1969)
1964, Ludwig von Moos (1960–1971)
1965, Hans-Peter Tschudi (1960–1973)
1966, Hans Schaffner (1961–1969)
1967, Roger Bonvin (1962–1973)
1968, Willy Spühler
1969, Ludwig von Moos
1970, Hans-Peter Tschudi
1971, Rudolf Gnägi (1966–)
1972, Nello Celio (1967–1973)
1973, Roger Bonvin
1974, Ernst Brugger (1970 –)

1975, Pierre Graber (1970—   )
1976, Rudolf Gnägi
1977, Kurt Furgler (1972—   )
1978, Willy Ritschard (1974—   )
1979, Hans Hürlimann
1980, Georges-André Chevallez
1981, Kurt Furgler
din 1 ian. 1982, Fritz Honegger

EMIRATELE ARABE UNITE

DATE GENERALE

Numele oficial: Emiratele Arabe Unite. **Situarea:** în Pen. Arabia. **Vecini:** Golful Persic, Oman, Arabia Saudită, Qatar. **Suprafața:** 83 600 km². **Populația:** 1 040 000 loc. **Capitala:** Abu Dhabi. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 15 590 $.

ISTORIA

Regiune importantă pentru comerțul Orientului Mijlociu cu India și Africa Orientală, populată din sec. 7 de arabi, așa-numita „Coastă a Piraților" devine în sec. 19, printr-o succesiune de tratate, protectorat britanic. Între 1968 și 1971 cele 7 șeicate și emirate care formează azi **E.A.U.** fac parte, sub denumirea de Omanul Contractual, alături de Qatar și Bahrain, din Federația Șeicatelor din regiunea Golfului. La 2 dec. 1971, emiratele Abu Dhabi, Dubai, Sharjah, Ajman, Fujeira, Umm al Qiwain, devenite independente, proclamă statul federal **E.A.U.**, la care se raliază din 10 febr. 1972 și Ras al Khaima.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinte

din 2 dec. 1971, șeicul Zayed bin Sultan an-Nahayyan, emir de Abu Dhabi

Prim-miniștri

10 dec. 1971 — 25 apr. 1979, șeicul Maktum bin Rașid al-Maktum al-Falasa, principe de coroană în emiratul Dubai
din 30 apr. 1979, șeicul Rașid bin Said al-Maktum, emir de Dubai (din 1958) și vicepreședinte (din 1971)

ETHIOPIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Ethiopia Socialistă. **Situarea:** în E Africii. **Vecini:** Marea Roșie, Djibouti, Somalia, Kenya, Sudan. **Suprafața:** 1 221 900

km². **Populaţia:** 31 065 000 loc. **Capitala:** Addis Abeba. **Limba oficială:** amhara. **Culte:** creştinism (60%), islamism (30%), animism. **PNB/loc.:** 130 $.

ISTORIA

Terit. E. este influenţat din antic. de civilizaţia egipteană, apoi de cea elenistică. În sec. 1 e.n. în răsăritul E ia naştere regatul Aksum care, în epoca sa de apogeu (sec. 4—5 e.n.), înglobează şi Pen. Arabia, pentru a se destrăma apoi în sec. 8. Creştinismul (sub formă monofizită) devine în sec. 4 religie de stat. Statul feudal etiopian se constituie în sec. 13, cu capitala la Gondar, şi duce, la sfîrşitul sec. 15 şi prima jumătate a sec. 16, lupte grele împotriva sultanatelor arabe de pe coasta Somaliei (îndeosebi Adal); invazia triburilor galla, sprijinite de turci, este respinsă în 1541—43 cu ajutor portughez (Cristof de Gama). După o slăbire a autorităţii centrale şi o accentuare a tendinţelor centrifuge ale marilor prov., în sec. 18, negusul Theodoros II (1855—68) reuşeşte să reunifice statul şi să se opună tendinţelor coloniale britanice. În 1882 şi 1885 Italia ocupă porturile Assab şi Massawa, iar în 1890 proclamă litoralul E. colonie, sub numele de Eritreea. Tentativa Italiei de a transforma întreaga E. în colonie eşuează datorită victoriei obţinute de negusul Menelik II (1889—1913) în bătălia de la Adua (1 mart. 1896). Italia este obligată să recunoască, prin tratatul de pace de la Addis Abeba (26 oct. 1896), independenţa statului etiopian, care devine în 1923 membru al Ligii Naţiunilor. În 1935 Italia fascistă declanşează agresiunea împotriva E. şi, în ciuda rezistenţei eroice a poporului, ocupă în anul următor întreaga ţară. Rezistenţa populară, ofensiva forţelor britanice duc la capitularea, în 1941, a trupelor italiene din E. În urma unei hotărîri a ONU, Eritreea se uneşte cu E. în 1962. Introducerea unei noi Constituţii (1955), primele alegeri parlamentare, o reformă agrară, măsuri pentru industrializarea ţării fac parte din încercările timide de modernizare a vieţii ec. şi social-politice întreprinse de împăratul Hâile Selassie I (1930—74). Absenţa reformelor sociale, seceta care afectează ţara în 1973—74 şi provoacă moartea a peste 300 000 persoane declanşează o prelungită criză politică. La 12 sept. 1974 împăratul Hâile Selassie I este înlăturat, puterea politică fiind exercitată de Consiliul Militar Administrativ Provizoriu (CMAP). Acesta adoptă o serie de măsuri antifeudale, progresiste: abolirea monarhiei (21 mart. 1975), desfiinţarea titlurilor şi privilegiilor nobiliare, naţionalizarea unor ramuri ind. (3 febr. 1975), promulgarea legii reformei agrare (5 mart. 1975) ş.a. La 3 febr. 1977 are loc o tentativă de lovitură de stat în care preşedintele CMAP, gen. Teferi Benti, îşi pierde viaţa; ca preşedinte al Consiliului este ales lt.col. Mengistu Hailé Mariam. În 1977, iau amploare mişcările secesioniste din prov. Ogaden şi Eritreea. În Ogaden, Somalia, care revendică o parte din terit., ajută din iul. 1977 cu trupe Frontul pentru Eliberarea Somaliei de V (retrase în mart. 1978). În urma decretării mobilizării generale (16 sept. 1977) şi a puternicelor ofensive pe ambele fronturi, trupele etiopiene reuşesc să-şi impună controlul în Ogaden (mart. 1978) şi Eritreea (aug. 1978). În vederea reconstrucţiei ec. şi sociale a ţării, în febr. 1979 este lansată „Campania naţională revoluţionară pentru dezvoltarea ec. şi culturală", care va pune premisele materiale ale construcţiei socialiste.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi şi împăraţi

1270 — 1285, Tasfâ Iyasus (Yekuno Amlâk)
1285 — 1294, Salomon I (Yâbe'a Seyon)
1294 — 1297, Bâhr Asgad
? — ? Senfa Asgad

? — ? Hezba Ar'ed (Hezba Asgad?)
? — ? Qedma Asgad
? — ? Gin Asgad (Sab'a Asgad?)
1299 — *1314*, Wedem Ra'ād (sau Ar'ed)
1314 — *1344*, 'Amda Seyon (Gabra Maskal)
1344 — *1372*, Newâya Krestos (Sayfa Ar'ed)
1372 — *1382*, Newâya Maryam (Wedem Asfare, Guermâ Asfare)
1382 — *1411*, Dâvid I
1411 — *1414*, Theodoros I
1414 — *1429*, Yetṣâk (Gabra Maskal)
1429 — *1430*, Endreyas
1430 — *1433*, Takla Mârjâm (Hezba Nâñ)
mart.—sept. 1433, Sarue Iyasus (Mehrekâ Nâñ)
1433 — *1434*, 'Amda Iyasus (Badel Nâñ)
1434 — *1468*, Zar'a Ya'kob (Constantin I)
1468 —*1478*, Ba'eda Mârjâm I
1478 — *1494*, Eskender (Constantin II)
mai — nov. 1494, 'Amda Seyon
1494 — *1508*, Nâ'od (Anbasa Badar)
1508 — *1540*, Leban Dengel (Dâvid II, Wanag Sagad I)
1540 — *1559*, Galâwdewos (Claudius) (Atsnâf Sagad I)
1559 — *1563*, Minâs (Menas) (Wanag Sagad II, Adams Sagad I)
1563 — *1597*, Sartsa Dengel (Malak Sagad I)
1597 — *1603*, Ya'kob (Malak Sagad II) (prima oară)
1603 — *1604*, Za-Dengel (Atsnâf Sagad II)
1604 — *1607*, Ya'kob (Malak Sagad II) (a doua oară)
1607 — *1632*, Susneus (Sisinnius) (Malak Sagad III, Seltan Sagad I)
1632 — *1667*, Fâsilidas (Seltân Sagad II, 'Alam Sagad)
1667 — *1682*, Yohannes I (A'lâf Sagad)
1682 — *1706*, Iyâsu (Jasus) I (Adjâm Sagad I)
1706 — *1708*, Takla Hâymânot I (Abrak Sagad, Le'ul Sagad, Gerum Sagad)
1708 — *1711*, Theofilos ('Adrâr Sagad)
1711 — *1716*, Yostos (Justus) (Dahây Sagad)
1716 — *1721*, David III (Adbâr Sagad I)
1721 — *1730*, Bakâffâ ('Asma Guiyorguis, Adbâr Sagad II, Masih Sagad)
1730 — *1755*, Iyâsu (Jasus) II (Berhân Sagad, Adjâm Sagad II)
1755 — *1769*, Iyo'as (Joas) I (Adjâm Sagad III)
mai — oct. 1769, Yohannes II
1769 — *1777*, Takla Hâymânot II (Admâs Sagad II, Hâyl Sagad. Tebab Sagad)
1777 — *1779*, Salomon II
1779 — *1784*, Takla Guiyorguis I (Fekr Sagad) (prima oară)
1784 — *1788*, Iyâsu (Jasus) III (Ba'âla Segâb)
apr. — ? 1788, Ba'eda Mârjâm II, în luptă pentru tron cu Iyâsu III
1788 — *1789*, Takla Guiyorguis I (a doua oară)
1789 — *1794*, Hezkeyâs (Hesekias)
1794 — *1795*, Takla Guiyorguis (a treia oară)
apr. — dec. 1795, Ba'eda Mârjâm II
1795 — *1796*, Takla Guiyorguis (a patra oară)
1796 — *1797*, Salomon III (prima oară)
1797 — *1798*, Yonâs (Jonas)
1798 — *1799*, Takla Guiyorguis (a cincea oară)
mai — ? 1799, Salomon III (a doua oară)
1799 — *1800*, Demetrios (prima oară)
mart.— iun. 1800, Takla Guiyorguis (a șasea oară)
1800 — *1801*, Demetrios (a doua oară)
1801 — *1818*, Egwâla Seyon (Newây Sagad, Gwahn)
1818 — *1821*, Iyo'as (Joas) II
1821 — *1826*, Gigâr (prima oară)

1826 — 1830, Ba'eda Mârjâm III
apr. — iun. 1830, Gigâr (a doua oară)
1830 — 1832, Iyâsu (Jasus) IV
mart.— iun. 1832, Gabra Krestos
1832 — 1840, Sâhla Dengel (prima oară)
1841 — 1842. Yohannes III
1842 — 1855, Sâhla Dengel (a doua oară)
1855 — 1868, Theodoros II, împărat (*negusa ngăst*)
1868 — 1872 Takla Guiyorguis II (Uag-şum Gobaşe), împărat
1872 — 1889, Yohannes IV, împărat
1889 — 1913, Menelik II, împărat
1913 — 1916, Lij Iyâsu (Lej Jeassu, Josua); proclamat *negus* în mai 1909, sub Menelik; împărat
1916 — 1930, Zauditu (Zudito, Judith), încoronată împărăteasă la 11 febr. 1917
1930 — 1974, Ras Tafari Kadâmâwi (Hâile Selassie I); proclamat *negus* la 7 oct. 1928; încoronat împărat la 2 nov. 1930
— *în 1936 — 1941, în timpul ocupaţiei Italiei fasciste, împăratul s-a aflat în exil la Londra*
— *la 12 sept. 1974 împăratul Hâile Selassie I a fost depus şi s-a proclamat republica (la 21 mart. 1975)*

Preşedinţi

12 sept. — 28 nov. 1974, general-locotenent Aman Mikhail Andom, preşedinte al Consiliului Militar Administrativ Provizoriu
28 nov. 1974 — 3 febr. 1977, general de brigadă Teferi Benti, preşedinte al Consiliului Militar Administrativ Provizoriu
din 11 febr. 1977, locotenent-colonel Mengistu Hailé Mariam, preşedinte al Consiliului Militar Administrativ Provizoriu şi al Consiliului de Miniştri

Prim-miniştri

31 mart. 1961 — 27 febr. 1974, Akliku Habte Wold
28 febr. — 22 iul. 1974, Lij Endelkatchew Makonnen
22 iul. — 12 sept. 1974, Lij Mikhail Imru Hailé Selassie

FIJI

DATE GENERALE

Numele oficial: Fiji. **Situarea:** arhipelag în SV Oc. Pacific. **Suprafața:** 18 272 km². **Populația:** 631 000 loc. **Capitala:** Suva. **Limba oficială:** fijiana. **Culte:** creștinism (50%), hinduism (40%), islamism (8%). **PNB/loc.:** 1 690 $.

ISTORIA

Populate în sec. 6—9 de melanezieni și polinezieni, ins. **F.** sînt descoperite în 1643 de navigatorul olandez A.J. Tasman, explorate de James Cook în 1774 și devin, la 10 oct. 1874, oficial, colonie britanică. Pop. aborigenă a scăzut de la 200 000 în 1874 la 83 000 în 1919. Autoritățile coloniale au încurajat, între 1879 și 1920, imigrația de muncitori originari din India care ajung să reprezinte jumătate din populația insulelor. După obținerea autonomiei interne în 1966, **F.** își proclamă la 10 oct. 1970 independența în cadrul Commonwealthului.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernatori-generali

10 oct. 1970 — 13 ian. 1973, Sir Robert (Sidney) Forster, provizoriu

din 13 ian. 1973, Ratu Sir George Kadavulevu Cakobau

Prim-ministru

din 10 oct. 1970, Kamisese Kapaiwai Tuimacilai Mara

FILIPINE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Filipinelor. **Situarea:** arhipelag în V Oc. Pacific. **Suprafața:** 300 000 km². **Populația:** 48 400 000 loc. **Capitala:** Quezón City. **Limbi oficiale:** filipineza, engleza și spaniola. **Culte:** catolicism (80%), protestantism, islamism, animism. **PNB/loc.:** 600 $.

ISTORIA

Izvoarele istorice menționează ca cei mai vechi locuitori pop. din familia de limbi austroneze aëta, urmate de triburi malaieze. Arh. filipinez este influențat în antic. și ev. med. de civilizațiile indiană, chineză și indoneziană (prin filiera ultimei se răspîndește în sec. 16, în ins. meridionale, islamismul). Fernando de Magalhães (Magellan) este primul european care debarcă în mart. 1521 în **F.** (ins. Cebú și

Mactán), inaugurînd epoca cuceririi spaniole (fondarea în 1571 a orașului Manila). Răscoalele anticoloniale (peste 100 în 350 de ani) culminează în 1896 cu războiul de eliberare antispaniol și cu proclamarea, la 12 iun. 1898, a independenței. În aug. 1898 trupe nord-americane ocupă Manila. În urma tratatului de la Paris (10 dec. 1898), care încheie războiul hispano-american, **F.** sînt cedate de Spania S.U.A., care înăbușă în 1901 mișcarea de eliberare națională. Obținerea autonomiei interne, în 1934, inaugurează o etapă de tranziție pînă la proclamarea deplinei independențe; la 14 mai 1935 este adoptată o Constituție, iar la 17 sept. 1935 Manuel Luis Quezón este ales, în calitate de președinte. În cursul celui de-al doilea război mondial, **F.** sînt ocupate de trupe japoneze (1942—45), devenind unul din principalele teatre de război din Pacific. La 4 iul. 1946, **F.** se proclamă republică independentă, legată de S.U.A. printr-un tratat de prietenie și un acord militar. Sub președinții Carlos P. García, Diosdado Macapagal și îndeosebi Ferdinand Marcós se întreprind măsuri în vederea modernizării vieții ec., sociale și politice.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

27 mai 1946 — 16 apr. 1948, Manuel A. Roxas
16 apr. 1948 — 12 nov. 1953, Elpidio Quirino
12 nov. 1953 — 17 mart. 1957, Ramón Magsaysay
18 mart. 1957 — 30 dec. 1961, Carlos P. García
30 dec. 1961 — 9 nov. 1965, Diosdado Macapagal
din 30 dec. 1965, Ferdinand Edralin Marcós

Prim-ministru

din 25 iul. 1981, César Enrique Virata

FINLANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Finlanda. **Situarea:** în N Europei. **Vecini:** Norvegia, U.R.S.S., Marea Baltică, Suedia. **Suprafața:** 337 032 km². **Populația:** 4 779 000 loc. **Capitala:** Helsinki. **Limbi oficiale:** finlandeza și suedeza. **Culte:** protestantism (98%), ortodoxism. **PNB/loc.:** 8 260 $.

ISTORIA

Triburi fino-ugrice venind din E și S populează în primele sec. ale e.n. terit. actual al **F.** Acesta este cucerit treptat, în sec. 12—13, de Suedia și proclamat în 1284 ducat (din 1581 mare ducat) în cadrul Regatului suedez. Odată cu cucerirea suedeză, este impus de către regele Erik *cel Sfînt* (1156—60) ca religie oficială, creștinismul; la jumătatea sec. 16 se răspîndește Reforma. În urma păcii de la Frederikshamn (17 sept. 1809), care încheie războiul ruso-suedez din 1808—09, **F.** este încorporată ca mare ducat autonom Rusiei. La 6 dec. 1917, Parlamentul finlandez proclamă independența statului, care devine, la 17 iul. 1919, republică. În 1939—40 și 1941—44, **F.** se află în război împotriva U.R.S.S. La 10 febr. 1947 **F.**

semnează Tratatul de Pace de la Paris. În timpul președinților Juho Kusti Paasikivi și Urho Kaleva Kekkonen, F. cunoaște o dezvoltare ec. și socială rapidă și promovează o politică de neutralitate și coexistență pașnică. Pe plan politic însă, F. traversează o perioadă de relativă instabilitate (după 1945, cabinetul este condus succesiv de 27 prim-miniștri), datorită multitudinii partidelor politice și a succesiunii unor coaliții guvernamentale de scurtă durată; cabinetul, format după alegerile din 18—19 mart. 1979, cel de-al 61-lea de la proclamarea independenței, este o coaliție a 4 partide: P. Social-Democrat, Uniunea Democratică a Poporului Finlandez (din care face parte și P. Comunist), P. Popular Finlandez și P. Liberal al Poporului. La 27 oct. 1981 președintele Kekkonen demisionează din motive de sănătate, ca președinte interimar fiind desemnat primul ministru Mauno Koivisto.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Regenți

18 mai — 12 dec. 1918, Pehr Evind von Svinhufvud
12 dec. 1918 — 25 iul. 1919, Kaarlo Gustav Emil Mannerheim

Președinți

25 iul. 1919 — 28 febr. 1925, Kaarlo Juho Ståhlberg
1 mart. 1925 — 28 febr. 1931, Lauri Kristian Relander
1 mart. 1931 — 28 febr. 1937, Pehr Evind von Svinhufvud
1 mart. 1937 — 28 nov. 1940, Kyösti Kallio
19 dec. 1940 — 1 aug. 1944, Risto Heikki Ryti
4 aug. 1944 — 4 mart. 1946, Kaarlo Gustav Emil Mannerheim
9 mart. 1946 — 29 febr. 1956, Juho Kusti Paasikivi
1 mart. 1956 — 27 oct. 1981, Urho Kaleva Kekkonen
din 27 oct. 1981, Mauno Henrik Koivisto (pînă la 27 ian. 1982, interimar)

Prim-miniștri

27 nov. 1917 — 27 mai 1918, Pehr Evind von Svinhufvud
27 mai — 27 nov. 1918, Juho Kusti Paasikivi
27 nov. 1918 — 17 apr. 1919, Lauri Juho Ingman
17 apr. — 15 aug. 1919, Kaarlo Castrén
15 aug. 1919 — 15 mart. 1920, Juho Heikki Vennola
15 mart. 1920 — 9 apr. 1921, Rafael Waldemar Erich
9 apr. 1921 — 2 iun. 1922, Juho Heikki Vennola
2 iun. — 14 nov. 1922, Aimo Kaarlo Cajander
14 nov. 1922 — 18 ian. 1924, Kyösti Kallio
18 ian. — 31 mai 1924, Aimo Kaarlo Cajander
31 mai 1924 — 31 mart. 1925, Lauri Juho Ingman
31 mart. — 31 dec. 1925, Antti Agaton Tulenheimo
31 dec. 1925 — 23 nov. 1926, Kyösti Kallio
13 dec. 1926 — 17 dec. 1927, Väinö Alfred Tanner
17 dec. 1927 — 22 dec. 1928, Juho Emil Sunila
22 dec. 1928 — 6 aug. 1929, Oskar Mantere
16 aug. 1929 — 2 iul. 1930, Kyösti Kallio
4 iul. 1930 — 16 febr. 1931, Pehr Evind von Svinhufvud
16 febr. — 4 mart. 1931, *Juho Heikki Vennola, interimar*
21 mart. 1931 — 7 dec. 1932, Juho Emil Sunila
15 dec. 1932 — 26 sept. 1936, Toivo Michael Kivimäki
7 oct. 1936 — 1 mart. 1937, Kyösti Kallio
12 mart. 1937 — 1 dec. 1939, Aimo Kaarlo Cajander
1 dec. 1939 — 19 dec. 1940, *Risto Heikki Ryti*
3 ian. 1941 — 1 mart. 1943, Juho Wilhelm Rangell
5 mart. 1943 — 4 aug. 1944, Edwin Juho Hildegard Linkomies
8 aug. — 21 sept. 1944, Andreas Werner Hackzell
21 sept. — 11 nov. 1944, Urho Jonas Castrén
17 nov. 1944 — 4 mart. 1946, *Juho Kusti Paasikivi*

26 mart. 1946 – 23 iul. 1948, *Mauno Pekkala*
29 iul. 1948 – 1 mart. 1950, Kaarlo August Fagerholm
17 mart. 1950 – 4 nov. 1953, Urho Kaleva Kekkonen
17 nov. 1953 – 24 mart. 1954, Sakari Tuomioja
5 mai – 14 oct. 1954, Ralf Törngren
20 oct. 1954 – 27 ian. 1956, Urho Kaleva Kekkonen
3 mart. 1956 – 22 mai 1957, Kaarlo August Fagerholm
27 mai – 18 oct. 1957, Väinö Juho Sukselainen
29 nov. 1957 – 18 apr. 1958, Rainer von Fieandt
26 apr. – 29 aug. 1958, Reino Iisakki Kuuskoski
29 aug. – 4 dec. 1958, Kaarlo August Fagerholm
13 ian. 1959 – 29 iun. 1961, Väinö Juho Sukselainen
14 iul. 1961 – 1 mart. 1962, Martti Juho Miettunen
13 apr. 1962 – 18 dec. 1963, *Anti Karjalainen*
18 dec. 1963 – 12 sept. 1964, Reino Ragnar Lehto
12 sept. 1964 – 27 mai 1966, Juho Virolainen
27 mai 1966 – 1 mart. 1968, Kustaa Rafael Paasio
22 mart. 1968 – 14 mai 1970, Mauno Henrik Koivisto
14 mai – 14 iul. 1970, Teuvo Ensio Aura
15 iul. 1970 – 29 oct. 1971, *Ahti Karjalainen*
29 oct. 1971 – 23 febr. 1972, *Teuvo Ensio Aura, interimar*
23 febr. – 19 iul. 1972, Kustaa Rafael Paasio
4 sept. 1972 – 4 iun. 1975, Taisto Kalevi Sorsa
13 iun. – 30 nov. 1975, *Keijo Antero Liinamaa, interimar*
30 nov. 1975 – 11 mai 1977, Martti Miettunen
15 mai 1977 – 4 apr./25 mai 1979, Taisto Kalevi Sorsa
din 25 mai 1979, Mauno Henrik Koivisto

FRANȚA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Franceză. **Situarea:** în V Europei. **Vecini:** Belgia, Luxemburg, R.F. Germania, Elveția, Italia, Monaco, Marea Mediterană, Spania, Andorra, Oc. Atlantic. **Suprafața:** 547 026 km². **Populația:** 53 788 000 loc. **Capitala:** Paris. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** catolicism (90%), protestantism. **PNB/loc.:** 9 940 $.

ISTORIA

Terit. actual al **F.** este populat în antic. de triburi celtice (gali). În 59–51 î.e.n. Galia este cucerită de legiunile lui Caesar, transformată în prov. romană și supusă unui intens proces de romanizare. În sec. 3–5 e.n. Galia romană este pustiită de popoarele migratoare (alamani, ↑vizigoți, ↑vandali, huni); ↑francii, popor germanic, stabiliți în sec. 5 în Galia, se contopesc cu pop. galo-romană și dau naștere, în sec. următoare, poporului francez. Bazele statului franc sînt puse de Clovis (481–511) din dinastia merovingiană. Prin victoria de la Poitiers (732), Carol Martel oprește înaintarea arabă în Occidentul Europei. Carol *cel Mare* (768–814), cel mai de seamă reprezentant al dinastiei carolingiene, poartă războaie victorioase împotriva saxonilor, avarilor, longobarzilor și restaurează în 800 Imperiul în Occident. Tratatul de la Verdun (843) consacră dezmembrarea Imp. carolingian, a cărui parte occidentală formează viitoarea **F.** În sec.

12–14, în timpul domniilor regilor Filip II *August* și Filip IV *cel Frumos*, se fac primii pași pe drumul întăririi autorității regale și al centralizării statului. După înfrîngerile franceze din prima parte a Războiului de 100 de ani cu Anglia (1337–1453), avîntul patriotic (Jeanne d'Arc) permite încheierea victorioasă a îndelungatei confruntări. În cursul acestui război au loc puternice răscoale țărănești (Jacqueria) și ale păturilor orășenești. Ludovic XI (1461–83) reprimă rezistența marilor feudali, iar domnia lui Francisc I (1515–47) inaugurează epoca absolutismului. Între 1494 și 1559 Franța luptă pentru supremație în Peninsula italică împotriva Spaniei. Răspîndirea calvinismului în prima jumătate a sec. 16 declanșează pustiitoarele războaie religioase (1562–98), încheiate de Henric IV, întemeietorul dinastiei de Bourbon (1589–1830), prin edictul de la Nantes (1598). Procesul de centralizare a statului continuă sub Ludovic XIII (sfetnic – cardinalul Richelieu), pentru ca domnia lui Ludovic XIV (1643–1715) să marcheze apogeul absolutismului francez („statul sînt eu"). Franța devine acum prima putere europeană. Frecventele războaie din timpul lui Ludovic XIV și Ludovic XV (1715–74), accentuarea contradicțiilor sociale, pierderea, prin tratatul de pace de la Paris (10 febr. 1763), a posesiunilor din India și a Canadei, adîncesc criza societății feudale și a absolutismului Bourbonilor. Revoluția burgheză din Franța, izbucnită la 14 iul. 1789 prin cucerirea Bastiliei, lichidează orînduirea feudală și absolutismul, impunînd în 1792 proclamarea republicii. Războaiele începute de Republica franceză sînt continuate de Napoleon Bonaparte. Restaurată în 1815, domnia Bourbonilor este înlăturată de Revoluția burgheză din iul. 1830, care impune monarhia constituțională (Ludovic-Filip, 1830–48). În 1830, **F.** începe cucerirea Algeriei, încheiată în 1847. În urma Revoluției din febr. 1848 este proclamată a II-a Republică (1848–52); în 1852 puterea este însă acaparată de Napoleon III, care se proclamă împărat. Înfrîngerea din războiul franco-prusac duce la proclamarea la 4 sept. 1870, a celei de-a III-a Republici. Scurta existență a Comunei din Paris (mart.–mai 1871), primul stat al proletariatului, este curmată brutal de represiunea burgheză. Prin pacea de la Frankfurt pe Main (10 mai 1871) **F.** pierde Alsacia și Lorena și este obligată să plătească Germaniei 5 miliarde de franci aur despăgubire de război. Cuceririle din a doua jumătate a sec. 19 și începutul sec. 20 (Africa septentrională, ecuatorială și occidentală, Indochina, Oceania) transformă Franța în a doua putere colonială din lume (după Marea Britanie). Alianța cu Rusia și Marea Britanie pune bazele Triplei Alianțe care, în primul război mondial (1914–18), obține victoria asupra Puterilor Centrale; principalul teatru al războiului se situează pe terit. **F.** Prin Pacea de la Versailles (1919), Alsacia și Lorena sînt retrocedate **F.** În 1936–37, **F.** este guvernată de Frontul Popular. Politica conciliatoare față de puterile fasciste a avut ca rezultat, în cele din urmă, anexarea Austriei, semnarea Tratatului de la München și ocuparea Cehoslovaciei. La 3 sept. 1939, **F.** declară război Germaniei naziste, dar este invadată în mai 1940 de trupele germane și obligată să semneze, la 22 iun. 1940, actul de capitulare. La 18 iun. 1940, după instaurarea guvernului colaboraționist în frunte cu mareșalul Philippe Pétain, generalul Charles de Gaulle lansează la Londra celebrul apel la continuarea luptei de către francezi. Larga mișcare de rezistență, în care P. Comunist Francez deține un roc important, cuprinde întreaga țară. Generalul de Gaulle creează în 1941, la Londra, Comitetul Național Francez apoi, la Alger în 1942, Comitetul Francez de Eliberare Națională. La 6 iun. 1944 are loc debarcarea din Normandia. După insurecția victorioasă (19–25 aug. 1944) din Paris se instalează un guvern provizoriu prezidat de gen. De Gaulle. Constituția din 1946 proclamă a IV-a Republică. În deceniile al cincilea și al șaselea **F.** poartă războaie coloniale cu

Indochina (1945–54) și în Algeria (1954–62), care adîncesc criza politică a celei de-a IV-a Republici și duc, în 1958, la instalarea unui guvern în frunte cu generalul de Gaulle. Constituția din 28 sept. 1958 proclamă a V-a Republică și prevede atribuții sporite pentru președintele statului. În timpul președinților Charles de Gaulle și Georges Pompidou, marea majoritate a coloniilor franceze (10,5 mil. km² și 48 mil. loc. în 1939) își dobîndesc neatîrnarea, iar **F.** inițiază o politică externă de independență, retrăgîndu-se din organismele militare ale Pactelor NATO și SEATO. La alegerile prezidențiale din 26 apr. și 7 mai 1981 președintele Valéry Giscard d'Estaing (1974–1981) obține numai 48,2% din voturi, funcția supremă în stat revenind candidatului P. Socialist Francez, François Mitterrand (51,8% din voturile exprimate), instalat oficial în calitate de al 21-lea președinte al Franței la 21 mai 1981

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Regi

DINASTIA CAROLINGIANĂ

843 sau 840 – 877, Carol (Charles) II *cel Pleșuv* (prin tratatul de la Verdun, aug. 843, i s-a recunoscut autoritatea în „Francia Occidentalis"; împărat din 25 dec. 875)

877 – 879, Ludovic (Louis) II *cel Gîngav*

– la moartea sa (10 apr. 879), regatul a fost moștenit de fiii săi Ludovic și Carloman

879 – 882, Ludovic III

879 – 884, Carloman (singur rege al Franței după moartea fratelui său Ludovic III, 5 aug. 882)

884 – 887, Carol (III) *cel Gros* (rege al francilor de est, din 876, rege al Italiei, din 880 și împărat din 884)

DINASTIA CAPEȚIANĂ

888 – 898, Eudes (conte de Paris)

DINASTIA CAROLINGIANĂ (RESTAURATĂ)

893/898 – 923, Carol (III) *cel Simplu*; ales rege în ian. 893, a fost recunoscut la moartea lui Eudes (1 ian. 898)

DINASTIA CAPEȚIANĂ (RESTAURATĂ)

922 – 923, Robert I; în rivalitate cu Carol III *cel Simplu*

923 – 936, Raoul (sau Rodolphe) (duce al Burgundiei, 921 – 923/936); în rivalitate cu Carol III *cel Simplu*, a domnit după ce acesta din urmă a fost făcut prizonier

DINASTIA CAROLINGIANĂ (RESTAURATĂ)

936 – 954, Ludovic IV (Louis d'Outremer)

954 – 986, Lothaire (din 979 l-a avut ca asociat la tron pe fratele său Ludovic)

986 – 987, Ludovic V *cel Trîndav* (asociat la domnie de fratele său Lothaire, din 979)

DINASTIA CAPEȚIANĂ (RESTAURATĂ)

987 – 996, Hugo Capet

996 – 1031, Robert II *cel Pios* (asociat la domnie de tatăl său Hugo Capet din 987; între 1003 și 1006 a anexat Burgundia, pe care a stăpînit-o pînă în 1015; pînă în 1025 a domnit împreună cu fiul său Hugues)

1031 – 1060, Henric (Henri) I (duce al Burgundiei, ca **H.** II, 1015 – 1031; asociat la domnie de tatăl său Robert II, din 1026)

1060 – 1108, Filip (Philippe) I (asociat la domnie de tatăl său Henric I, din 1059); între 1060 și 1066 s-a aflat sub regența lui Balduin V de Lille, conte al Flandrei, 1035–1060

1108 — 1137, Ludovic VI *cel Gros* (asociat la domnie de tatăl său Filip I, din 1098)
1137 — 1180, Ludovic VII *cel Tînăr* (asociat la domnie de tatăl său Ludovic VI, din 1131); între 1147 şi 1149 a participat la a doua cruciadă (1147—1148), timp în care regatul s-a aflat sub regenţa lui Suger, abate la Saint-Denis
1180 — 1223, Filip II *August* (asociat la domnie de tatăl său Ludovic VII, din 1179)
1223 — 1226, Ludovic VIII *Leul*
1226 — 1270, Ludovic IX *cel Sfînt*; succedînd tatălui său Ludovic VIII la vîrsta de 12 ani, s-a aflat, pînă în 1242, sub regenţa mamei sale Blanche de Castilia; între 1248 şi 1252 a participat la a şaptea cruciadă (1248—1250), timp în care regatul s-a aflat sub regenţa mamei sale Blanche de Castilia, iar între 1 iul. şi 25 aug. 1270, întreprinzînd a opta cruciadă, în care şi-a aflat moartea, regatul s-a aflat sub regenţa lui Mathieu de Vendôme, abate la Saint-Denis
70 — 1285, Filip III *cel Îndrăzneţ*
1285 — 1314, Filip IV *cel Frumos* (rege al Navarrei, ca F. I, îm-
12 preună cu soţia sa Ioana I, 1285—1305)
1ꝥ31 — 1316, Ludovic X (rege al Navarrei, ca L., 1305—1316)
15 — 19 nov. 1316, Ioan (Jean) I *Postumul* (rege al Navarrei)
1316 — 1322, Filip V *cel Lung* (rege al Navarrei, ca F. II)
1322 — 1328, Carol IV (rege al Navarrei, sub numele de C. I)
— 1328 — pretendenţi: *Filip, conte de Evreux*
:Eduard III, rege al Angliei
:Filip, conte de Valois, Anjou şi Maine

DINASTIA DE VALOIS (din 1498, VALOIS-ORLÉANS, iar din 1515, VALOIS-ORLÉANS-ANGOULÊME)

1328 — 1350, Filip VI
1350 — 1364, Ioan II *cel Bun*; după ce a fost înfrînt şi făcut prizonier de englezi în lupta de la Poitiers (19 sept. 1356), s-a aflat, pînă în 1360, în captivitatea regelui Angliei Eduard III, timp în care regatul s-a aflat sub conducerea fiului său Carol
1364 — 1380, Carol V *cel Înţelept*
1380 — 1422, Carol VI *cel Nebun*; succedînd tatălui său la vîrsta de 12 ani, s-a aflat, între 1380 şi 1382, sub regenţa unchiului său Ludovic I, duce de Anjou (1360 — 1384), iar între 1382 şi 1388, sub cea a altui unchi, Filip II, duce al Burgundiei (1363—1404); îmbolnăvindu-se, regatul s-a aflat din nou, între 1392 şi 1404, sub regenţa lui Filip II, ducele Burgundiei
1417/1422 — 1461, Carol VII; numit locotenent al regatului la 14 iun. 1417, asumă titlul de regent în 1418
1461 — 1483, Ludovic XI
1483 — 1498, Carol VIII (duce consort de Bretagne, din 1491 şi rege de Neapole, în 1495); succedînd tatălui său la vîrsta de 13 ani, s-a aflat, între 1483 şi 1492, sub regenţa surorii sale Ana şi a soţului acesteia, ducele Petru (Pierre) II de Bourbon
1498 — 1515, Ludovic XII (duce consort de Bretagne, 1498—1514, duce de Milano, 1499—1500 şi 1500—1512 şi rege de Neapole, 1501—1503)
1515 — 1547, Francisc (François) I (duce consort de Bretagne, 1514—1524, duce de Milano, 1515—1521 şi 1524—1525)
1547 — 1559, Henric II
1559 — 1560, Francisc II
1560 — 1574, Carol IX
1574 — 1589, Henric III (rege al Poloniei, 1573—1574)
— în 1572, Henric, fiul lui Anton (Antoine) de Bourbon şi al Ioanei a III-a de Navarra, rege al Navarrei Inferioare (din 1572) s-a căsătorit cu Margareta (Marguerite), fiica

regelui Franței Henric II și a fost recunoscut ca urmaș legitim de regele Franței Henric III, succedîndu-i la 2 aug. 1589, ca Henric IV; întemeietorul dinastiei regale de Bourbon

DINASTIA DE BOURBON

1589 — *1610*, Henric IV *cel Mare* (rege al Navarrei Inferioare, ca H. III, din 1572; încoronat rege al Franței la 27 febr. 1594)

1610 — *1643*, Ludovic XIII *cel Drept*; succedînd tatălui său la vîrsta de 9 ani, s-a aflat, pînă în 1614, sub regența mamei sale Maria (Marie) de Medici

1643 — *1715*, Ludovic XIV *cel Mare*; succedînd tatălui său la vîrsta de 5 ani, s-a aflat, pînă în 1651, sub regența mamei sale Ana (Anne) de Austria, care a condus un consiliu de regență, apoi, pînă la 9 mart. 1661, adevăratul conducător al regatului a fost cardinalul Mazarin

1715 — *1774*, Ludovic XV *cel Iubit*, fiul lui Ludovic de Burgundia și al Mariei Adelaide de Savoia, strănepot al lui Ludovic XIV; succedînd străbunicului său la vîrsta de 5 ani, s-a aflat, pînă la majorat (19 febr. 1723) sub regența lui Philippe II duce de Orléans (nepotul lui Ludovic XIV), devenit, ulterior, prim-ministru (23 aug.—2 dec. 1723); pînă în 1743, cînd Ludovic XV a asumat conducerea efectivă a regatului, Franța a fost guvernată de Ludovic Henric, duce de Bourbon și de Condé (1724—11 iun. 1726), apoi de André-Hercule, cardinal de Fleury (1726—29 ian. 1743)

1774 — *1792*, Ludovic XVI

— *la 10 aug. 1792, în timpul insurecției naționale, poporul răsculat a luat cu asalt Palatul Tuileries, vechea reședință a regilor Franței; Ludovic XVI a fost suspendat din funcțiile sale și internat — împreună cu familia sa — în turnul Templarilor*

— *la 21 sept. 1792 Convenția Națională a votat abolirea monarhiei și a proclamat republica; acuzat de trădare, Ludovic XVI a fost condamnat la moarte de Convenția Națională (16/17 ian. 1793) și executat (21 ian. 1793)*

1792 — 1804, PRIMA REPUBLICĂ

27 oct. 1795 — 9 nov. 1799, Directoratul (compus din 5 membri)

— *primul directorat (31 oct. 1795 — 4 sept. 1797)* compus din:
Paul Jean François Nicolas, conte de Barras
Jean François Rewbell
Louis-Marc de Larevellière-Lépeaux
Charles Louis François Honoré Le Tourneur (înlocuit cu François, marchiz de Barthélemy)

— *al doilea directorat (4 sept. 1797 — 18 iun. 1799)* compus din:
Paul Jean François Nicolas, conte de Barras
Louis-Marc de Larevellière-Lépeaux
Jean François Rewbell (înlocuit cu Emanuel Joseph Sieyès)
Philippe Antoine Merlin de Douai
Nicolas Louis François de Neufchâteau (înlocuit la 15 mai 1798 cu Jean Baptiste Treilhard, acesta din urmă, pînă în aug. 1798)

— *al treilea directorat (20 iun. — 9 nov. 1799)* compus din:
Paul Jean François Nicolas, conte de Barras
Emanuel Joseph Sieyès
Louis Jérôme Gohier
Jean François August Moulin
Roger Ducos

— *în urma loviturii de stat de la „18 brumar" (9 nov. 1799) Directoratul a fost înlăturat și înlocuit cu Consulatul*

10 nov. 1799 — 18 mai 1804, Consulatul (compus din 3 membri)

— primul consulat (10 nov. — 27 dec. 1799) compus din:
Napoleon Bonaparte
Emanuel Joseph Sieyès
Roger Ducos

— al doilea consulat (27 dec. 1799 — 4 aug. 1802) compus din:
Napoleon Bonaparte
Jean Jacques Régis de Cambacérès
Charles François Lebrun

— în urma plebiscitului din „14 thermidor" (*2 aug. 1802*), *Napoleon a fost proclamat consul pe viață*

4 aug. 1802 — 18 mai 1804, Napoleon Bonaparte, prim consul

— la 18 mai 1804 Napoleon Bonaparte a devenit împărat al francezilor sub numele de Napoleon I

PRIMUL IMPERIU

Împărat

1804 — 1814, Napoleon I (prima oară)

— la 6 apr. 1814 Napoleon I a abdicat, în aceeași zi senatul proclamînd ca rege pe Ludovic XVIII (nepotul regelui Ludovic XV)

DINASTIA DE BOURBON (RESTAURATĂ)

1814 — 1815, Ludovic XVIII (prima oară)

— la 1 mart. 1815 Napoleon Bonaparte, care trăia în exil pe ins. Elba (din 4 mai 1814), a debarcat în Golful Jouan; începutul celor „100 de zile" (1 mart. — 22 iun.); la 20 mart. 1815 a intrat în Paris, Ludovic XVIII refugiindu-se la Gand

---

20 mart. — 22 iun. 1815, Napoleon I (a doua oară)

— în urma înfrîngerii de la Waterloo (18 iun. 1815), Napoleon a abdicat pentru a doua oară, fiind exilat în ins. Sf. Elena; restaurarea lui Ludovic XVIII

DINASTIA DE BOURBON (RESTAURATĂ)

Regi

1815 — 1824, Ludovic XVIII (a doua oară)

1824 — 1830, Carol X

— în urma Revoluției din iul. („Cele trei zile glorioase") (27—29 iul. 1830) Carol X a fost obligat să abdice (2 aug. 1830)

— la 7/9 aug. 1830, Ludovic-Filip (Louis-Philippe) d'Orléans, fiul lui Filip Egalité și al Louisei de Bourbon-Penthièvre, proclamat la 31 iul. locotenent general al regatului, a devenit rege al Franței

1830 — 1848, Ludovic-Filip

— în urma victoriei Revoluției burghezo-democratice (22 — 24 febr. 1848) Ludovic-Filip a abdicat (24 febr. 1848) și s-a proclamat republica, condusă de un guvern provizoriu (25 febr. 1848)

1848—1852, A DOUA REPUBLICĂ

— în urma alegerilor din 10 dec. 1848, Ludovic Napoleon Bonaparte, fiul lui Ludovic Bonaparte, regele Olandei și al Hortansei de Beauharnais, a fost ales președinte al Franței

Președinte

20 dec. 1848 — 2 dec. 1852, Ludovic Napoleon Bonaparte (Charles-Louis-Napoleon Bonaparte)

— în urma plebiscitului din 20 nov. 1852, Ludovic Napoleon Bonaparte (care, în urma loviturii de stat de la 2 dec. 1851 își prelungise mandatul de președinte cu încă 10 ani) s-a proclamat, la 2 dec. 1852, împărat al francezilor, sub numele de Napoleon III

AL DOILEA IMPERIU

Împărat

1852 — 1870, Napoleon III

— după capitularea de la Sedan (2 sept. 1870) și luarea în prizonierat a lui Napoleon III, ca urmare a Revoluției pariziene din 4 sept. 1870 împăratul a fost declarat depus și s-a proclamat republica

1870—1940, A TREIA REPUBLICĂ

Președinți

31 aug. 1871 — 24 mai 1873, Louis Adolphe Thiers
24 mai 1873 — 30 ian. 1879, Marie Edmé Patrice Maurice de Mac-Mahon
30 ian. 1879 — 2 dec. 1887, Jules Paul Grévy
3 dec. 1887 — 25 iun. 1894, Marie François Sadi Carnot
27 iun. 1894 — 15 ian. 1895, Jean Paul Pierre Casimir-Périer
17 ian. 1895 — 16 febr. 1899, François Félix-Faure
18 febr. 1899 — 18 febr. 1906, Émile Loubet
18 febr. 1906 — 18 febr. 1913, Armand Fallières
18 febr. 1913 — 18 febr. 1920, Raymond Poincaré
18 febr. — 21 sept. 1920, Paul Deschanel
23 sept. 1920 — 11 iun. 1924, Alexandre Millerand
13 iun. 1924 — 13 iun. 1931, Gaston Doumergue
13 iun. 1931 — 6 mai 1932, Paul Doumer
10 mai 1932 — 12 iul. 1940, Albert Lebrun

— între 1940 și 1944 Franța a fost ocupată de trupele Germaniei hitleriste; între 12 iul. 1940 și 20 aug. 1944 șeful statului francez a fost Henri Philippe Pétain

— între 1944 și 1946, Republica franceză; la 25 aug. 1944 Charles de Gaulle sosește la Paris; Comitetul Francez al Eliberării Naționale, al cărui președinte era de Gaulle din 9 nov. 1943, devine guvern provizoriu al Republicii franceze

1946—1958, A PATRA REPUBLICĂ

Președinți

16 ian. 1947 — 16 ian. 1954, Vincent Auriol
16 ian. 1954 — 8 ian. 1959, René Coty

DIN 1959, A CINCEA REPUBLICĂ

Președinți

8 ian. 1959 — 28 apr. 1969, Charles de Gaulle
28 apr. — 20 iun. 1969, Allain Poher, provizoriu
20 iun. 1969 — 2 apr. 1974, Georges Pompidou
2 apr. — 27 mai 1974, Allain Poher, provizoriu
27 mai 1974 — 21 mai 1981, Valéry Giscard d'Éstaing
din 21 mai 1981, François Maurice Marie Mitterrand

Președinții Consiliului de Miniștri

13 mai 1814 — 20 mart. 1815, Pierre Louis, duce de Blacas d'Aulps și Charles Maurice, duce de Talleyrand-Périgord

21 mart. — sfîrșitul iun. 1815, Benjamin Constant de Rebeque
9 iul. — 24 sept. 1815, Charles Maurice, duce de Talleyrand-Périgord, interimar
26 sept. 1815 — 26 dec. 1818, Armand du Plessis, duce de Richelieu
29 dec. 1818 — 17 nov. 1819, Jean Joseph Paul Augustin, marchiz Dessolles
19 nov. 1819 — 17 febr. 1820, Élie, conte de Decazes
20 febr. 1820 — 12 dec. 1821, Armand du Plessis, duce de Richelieu
14 dec. 1821 — 3 ian. 1828, Joseph, conte de Villèle
4 ian. 1828 — 8 aug. 1829, Jean Baptiste Gay, viconte de Martignac
8 aug. 1829 — 29 iul. 1830, Jules Auguste Armand Marie, prinț de Polignac
29 iul. 1830, Victor-Louis-Victurnien, duce de Mortemart
2 nov. 1830 — 9 mart. 1831, Jacques Laffitte
13 mart. 1831 — 16 mai 1832, Casimir Périer
11 oct. 1832 — 18 iul. 1834, Nicolas Soult
18 iul. — 29 oct. 1834, Étienne Maurice, conte de Gérard
10 — 14 nov. 1834, Hugues Bernard Maret, duce de Bassano
18 nov. 1834 — 20 febr. 1835, Édouard Adolphe Casimir Joseph Mortier
12 mart. 1835 — 5 febr. 1836, Achile Charles Léonce Victor, duce de Broglie
22 febr. — 25 aug. 1836, Louis Adolphe Thiers
6 sept. 1836 — 8 mart. 1839, Louis Matthieu, conte de Molé
12 mai 1839 — 20 febr. 1840, Nicolas Soult
1 mart. — 21 oct. 1840, Louis Adolphe Thiers
29 oct. 1840 — 19 sept. 1847, Nicolas Soult
19 sept. 1847 — 23 febr. 1848, François Guizot
23 — 24 febr. 1848, Louis Matthieu, conte de Molé
24 febr. 1848, Odillon Barrot

A DOUA REPUBLICĂ

25 febr. — 10 mai 1848, guvern provizoriu, Jacques Charles Dupont de l'Eure
10 mai — 24 iun. 1848, Comitetul puterii executive:
Dominique-François Arago
Louis Antoine Garnier-Pagés
Alphonse de Lamartine
Alexandre Auguste Ledru-Rollin
A.T. Marie
28 iun. — 20 dec. 1848, Eugène Louis Cavaignac, *dictator militar*
— între 31 oct. 1849 și 9 mart. 1876 nu a existat funcția de Președinte al Consiliului de Miniștri
31 oct. 1849 — 3 ian. 1851, Alphonse Henri, conte de Hautpol
9 — 19 ian. 1851, Pierre Jules Barroche și Eugène Rouher
24 ian. — 10 apr. 1851, Guvern de tranziție (cu Paul Henri Ernest de Royer, Charles Marius Vaisse ș.a.)
10 apr. — 14 oct. 1851, Léon Foucher și Pierre Jules Barroche
26 oct. — 2 dec. 1851, P. Thorigny și Jacques Leroy de Saint-Arnaud
3 dec. 1851 — 22 ian. 1852, Charles Auguste Louis Joseph, duce de Morny

AL DOILEA IMPERIU

2 ian. — 9 aug. 1870, Émile Ollivier
9 aug. — 4 sept. 1870, Charles Guillaume Marie Cousin-Montauban, duce de Palikao

A TREIA REPUBLICĂ

4 sept. 1870 — 13 febr. 1871, Louis Jules Trochu, președinte al „guvernului apărării naționale" (din 12 sept. cu sediul la Tours, iar din 8 dec. la Bordeaux)
19 febr. 1871 — 24 mai 1873, Jules Armand Stanislas Dufaure
29 mai 1873 — 16 mai 1874, Albert, duce de Broglie, vicepreședinte
22 mai 1874 — 10 mart. 1875, Ernest Louis Octave Courtot de Cissey, vicepreședinte
10 mart. 1875 — 23 febr. 1876, Louis Joseph Buffet, vicepreședinte
23 febr. — 2 dec. 1876, Jules Armand Stanislas Dufaure
12 dec. 1876 — 16 mai 1877, Jules Simon
17 mai — 19 nov. 1877, Albert, duce de Broglie
23 nov. — 13 dec. 1877, Caïétan de Grimaudet de la Rochebouët
13 dec. 1877 — 30 ian. 1879, Jules Armand Stanislas Dufaure
4 febr. — 21 dec. 1879, William Henry Waddington
28 dec. 1879 — 19 sept. 1880, Charles de Saulces de Freycinet
23 sept. 1880 — 10 nov. 1881, Jules Ferry
14 nov. 1881 — 26 ian. 1882, Léon Gambetta
30 ian. — 29 iul. 1882, Charles de Saulces de Freycinet
7 aug. 1882 — 28 ian. 1883, Charles Théodore Eugène Duclerc
29 ian. — 17/21 febr. 1883, Armand Fallières
21 febr. 1883 — 30 mart. 1885, Jules Ferry
6 apr. — 29 dec. 1885, Eugène Henri Brisson
7 ian. — 3 dec. 1886, Charles de Saulces de Freycinet
11 dec. 1886 — 17 mai 1887, René Goblet
30 mai — 4 dec. 1887, Maurice Rouvier
12 dec. 1887 — 30 mart. 1888, Pierre Emmanuel Tirard
3 apr. 1888 — 14 febr. 1889, Charles Thomas Floquet
22 febr. 1889 — 13 mart. 1890, Pierre Emmanuel Tirard
17 mart. 1890 — 18 febr. 1892, Charles de Saulces de Freycinet
27 febr. — 28 nov. 1892, Émile Loubet
6 dec. 1892 — 30 mart. 1893, Alexandre Félix Joseph Ribot
4 apr. — 25 nov. 1893, Charles Dupuy
3 dec. 1893 — 22 mai 1894, Jean Paul Pierre Casimir-Périer
30 mai 1894 — 15 ian. 1895, Charles Dupuy
26 ian. — 28 oct. 1895, Alexandre Félix Joseph Ribot
1 nov. 1895 — 23 apr. 1896, Léon Bourgeois
29 apr. 1896 — 15 iun. 1898, Félix Jules Méline
28 iun. — 26 oct. 1898, Eugène Henri Brisson
1 nov. 1898 — 12 iun. 1899, Charles Dupuy
22 iun. 1899 — 3 iun. 1902, Pierre Marie Waldeck-Rousseau
7 iun. 1902 — 18 ian. 1905, Émile Combes
24 ian. 1905 — 7 mart. 1906, Maurice Rouvier
14 mart. — 20 oct. 1906, Ferdinand Sarrien
25 oct. 1906 — 20 iul. 1909, Georges Clemanceau
24 iul. 1909 — 27 febr. 1911, Aristide Briand
2 mart. — 23 iun. 1911, Antoine Emmanuel Ernest Monis
27 iun. 1911 — 11 ian. 1912, Joseph Caillaux
14 ian. 1912 — 18 ian. 1913, Raymond Poincaré
21 ian. — 18 mart. 1913, Aristide Briand

22 mart. — 2 dec. 1913,	Louis Barthou
9 dec. 1913 — 2 iun. 1914,	Gaston Doumergue
9 — 12 iun. 1914,	Alexandre Félix Joseph Ribot
13 iun. 1914 — 29 oct. 1915,	*René Viviani*
29 oct. 1915 — 17 mart. 1917,	*Aristide Briand*
20 mart. — 7 sept. 1917,	Alexandre Félix Joseph Ribot
12 sept. — 13 nov. 1917,	Paul Painlevé
16 nov. 1917 — 18 ian. 1920,	Georges Clemanceau
20 ian. — 23 sept. 1920,	*Alexandre Millerand*
24 sept. 1920 — 12 ian. 1921,	Georges Leygues
16 ian. 1921 — 12 ian. 1922,	Aristide Briand
15 ian. 1922 — 1 iun. 1924,	*Raymond Poincaré*
8 — 13 iun. 1924,	Frédéric François-Marsal
14 iun. 1924 — 10 apr. 1925,	Édouard Herriot
17 apr. — 22 nov. 1925,	*Paul Painlevé*
28 nov. 1925 — 17 iul. 1926,	*Aristide Briand*
19 — 21 iul. 1926,	Édouard Herriot
23 iul. 1926 — 27 iul. 1929,	*Raymond Poincaré*
29 iul. — 22 oct. 1929,	Aristide Briand
3 nov. 1929 — 17 febr. 1930,	André Tardieu
21 — 25 febr. 1930,	Camille Chautemps
2 mart. — 4 dec. 1930,	André Tardieu
13 dec. 1930 — 22 ian. 1931,	Théodore Steeg
27 ian. 1931 — 16 febr. 1932,	*Pierre Laval*
20 febr. — 10 mai 1932,	André Tardieu
3 iun. — 14 dec. 1932,	Édouard Herriot
18 dec. 1932 — 28 ian. 1933,	Joseph Paul-Boncour
31 ian. — 24 oct. 1933,	Édouard Daladier
26 oct. — 24 nov. 1933,	Albert Sarraut
26 nov. 1933 — 27 ian. 1934,	Camille Chautemps
30 ian. — 7 febr. 1934,	Édouard Daladier
9 febr. — 8 nov. 1934,	Gaston Doumergue
8 nov. 1934 — 31 mai 1935,	Pierre-Étienne, Flandin
1 — 4 iun. 1935,	Fernand Bouisson
7 iun. 1935 — 22 ian. 1936,	Pierre Laval
24 ian. — 4 iun. 1936,	Albert Sarraut
4 iun. 1936 — 21 iun. 1937,	Léon Blum
22 iun. 1937 — 10 mart. 1938,	*Camille Chautemps*
13 mart. — 8 apr. 1938,	Léon Blum
10 apr. 1938 — 20 mart. 1940,	*Édouard Daladier*
21 mart. — 16 iun. 1940,	Paul Reynaud
16 iun. — 10 iul. 1940,	Henri Philippe Pétain

Statul francez (Regimul de la Vichy)

12 iul. 1940 — 17 apr. 1942,	*Henri Philippe Pétain*
18 apr. 1942 — aug. 1944,	Pierre Laval

REPUBLICA FRANCEZĂ (regim provizoriu)

2 iun./25 aug. 1944 — 20 ian. 1946,	*Charles de Gaulle*
26 ian. — 11 iun. 1946,	Félix Gouin
24 iun. — 28 nov. 1946,	Georges Bidauld
16 dec. 1946 — 16 ian. 1947,	Léon Blum

A PATRA REPUBLICĂ

22 ian. — 19 nov. 1947,	*Paul Ramadier*
24 nov. 1947 — 19 iul. 1948,	Robert Schuman
26 iul. — 28 aug. 1948,	André Marie
5 — 7 sept. 1948,	Robert Schuman
11 sept. 1948 — 6 oct. 1949,	Henri Queuille
28 oct. 1949 — 24 iun. 1950,	Georges Bidault
2 — 4 iul. 1950,	Henri Queuille

11/12 iul. 1950 — 28 febr. 1951, René Pleven
10 mart. — 10 iul. 1951, Henri Queuille
11 aug. 1951 — 7 ian. 1952, René Pleven
20 ian. — 29 febr. 1952, Edgar Faure
8 mart. — 23 dec. 1952, Antoine Pinay
8 ian. — 21 mai 1953, René Mayer
26/28 iun. 1953 — 12 iun. 1954, Joseph Laniel
19 iun. 1954 — 5 febr. 1955, Pierre Mendès-France
23 febr. 1955 — 23 ian. 1956, Edgar Faure
2 febr. 1956 — 21 mai 1957, Guy Mollet
12 iun. — 30 sept. 1957, Maurice Bourgès-Maunoury
5 nov. 1957 — 15 apr. 1958, Félix Gaillard
13 — 28 mai 1958, Pierre Pflimlin
1 iun. 1958 — 8 ian. 1959, Charles de Gaulle

A CINCEA REPUBLICĂ

8 ian. 1959 — 14 apr. 1962, Michel Debré
15 apr. 1962 — 10 iul. 1968, *Georges Pompidou*
13 iul. 1968 — 20 iun. 1969, Maurice Couve de Murville
22/23 iun. 1969 — 5 iul. 1972, Jacques Chaban-Delmas
7 iul. 1972 — 24 mai 1974, *Pierre Messmer*
28 mai 1974 — 25 aug. 1976, Jacques Chirac
25 aug. 1976 — 21 mai 1981, *Raymond Barre*
din 21 mai 1981, Pierre Mauroy

GABON

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Gaboneză. **Situarea:** în partea central-vestică a Africii. **Vecini:** Guineea Ecuatorială, Camerun, Congo, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 267 667 km^2. **Populaţia:** 1 551 000 loc. **Capitala:** Libreville. **Limba oficială:** franceză. **Culte:** creştinism (55%),animism (40%). **PNB/loc.:** 3 280 $.

ISTORIA

Terit. **G.** este populat în ev. med. de triburi bantu venite din NV. Litoralul **G.** este explorat în 1471 de navigatori portughezi, dar prima aşezare europeană este fondată de francezi în 1839. Sclavii eliberaţi întemeiază în 1849 oraşul Libreville. Trupe franceze ocupă în ultimele trei decenii ale sec. 19 terit. **G.**, care este inclus iniţial, în 1888, în colonia „Congo Francez", apoi între 1910 şi 1958 în Africa Ecuatorială Franceză. În 1958, **G.** devine republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze, iar la 17 aug. 1960 îşi proclamă independenţa.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

17 aug. 1960 – 18 febr. 1964, Léon M'Ba

18 – 20 febr. 1964, Jean-Hilaire Aubame

20 febr. 1964 – 28 nov. 1967, Léon M'Ba

din 3 dec. 1967, Albert Bernard Bongo (din oct. 1973, trecînd la islam, îşi schimbă numele în El Hadj Omar Bongo); reînvestit la 30 dec. 1979

Prim-miniştri

27 febr. 1959 – 17 aug. 1960, Léon M'Ba

– între 17 aug. 1960 şi 16 apr. 1975 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte

din 16 apr. 1975, Léon Mébiame

GAMBIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Gambia. **Situarea:** în partea central-vestică a Africii. **Vecini:** Senegal, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 11 295 km^2. **Populaţia:** 601 000 loc. **Capitala:** Banjul. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** islamism (75%), animism (20%). **PNB/loc.:** 260 $.

Terit. G. face parte din sec. 10—11 din Imp. Ghana, în sec. 13—14 din Imp. †Mali. După explorarea estuarului fl. Gambia de portughezi în 1455, sînt întemeiate pe coastă, în sec. următoare, factorii portugheze, engleze și franceze. În urma păcii de la Versailles (1783), G. și Senegalul devin posesiuni britanice sub numele de Senegambia; în 1807, Senegalul redevine colonie franceză, iar G. colonie a coroanei britanice. În 1954, G. obţine o Constituţie, în 1963 autonomia internă, iar la 18 febr. 1965 se proclamă stat independent în cadrul Commonwealth-ului. La 24 apr. 1970 devine republică.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

18 febr. 1965 — 9 febr. 1966, *Sir John (Warburton) Paul*, *provizoriu*

9 febr. 1966 — 24 apr. 1970, Al-Hadji Sir Farimang Singateh

Președinte

din 24 apr. 1970, Sir Dawda Kairaba Jawara (reales în 1972 și 1977); deţine și funcţia de prim-ministru (din 3 oct. 1963)

GERMANIA

Terit. G. este populat din antic. de triburi germanice, celtice și slave. În sec. 1 e.n. — 4 e.n. reg. sudice și apusene ale G. (avînd ca graniţă Rinul) sînt transformate în posesiuni ale Imp. roman. Ţinuturile locuite de triburile alemanilor, turingilor, saxonilor, frizilor, bavarezilor sînt incluse în sec. 6—8 în statul †franc. Prin tratatul de la Verdun (843) este sancţionată împărţirea statului franc; Regatul franc de est creat acum se transformă în sec. următor în statul feudal german. În 962, regele Otto I (936—73) este încoronat la Roma împărat al „Sfîntului Imp. roman". Fărîmiţarea politică a G. în nenumărate principate, ducate, comitate, cu un pronunţat grad de autonomie, precum și puterea crescîndă a feudalilor germani, au împiedicat, de-a lungul întregului ev med., crearea unui stat german centralizat și puternic. În sec. 10—12 începe expansiunea feudalilor germani spre răsărit — în terit. locuite de slavi — la care participă din sec. 13 și †Ordinul teutonic. Rivalitatea dintre împăratul german și papalitate din sec. 11—12 („lupta pentru învestitură") atinge apogeul în vremea lui Henric IV și a papei Grigore VII („pelerinajul lui Henric IV în 1077 la Canosa") și se încheie cu un compromis în 1122 („Concordatul de la Worms"). Din sec. 11 începe dezvoltarea orașelor, în 1282 este înfiinţată Hansa care cuprinde numeroase orașe germane (Lübeck, Wismar, Rostock, Hamburg, Lüneburg) și are, în sec. 14—15, un rol ec. și politic de primă importanţă în regiunea Mării Baltice. Publicarea în 1517 a tezelor de către Luther inaugurează epoca Reformei. Războiul ţărănesc din anii 1524—26 zguduie reg. meridionale ale G. Crearea de către principii germani a Uniunii Protestante (1608) și a Ligii Catolice (1609) dezlănţuie Războiul de 30 de ani (1618—48) care transformă întreaga G. într-un cîmp de bătălie pe care se înfruntă

trupe germane, franceze, spaniole, austriece, suedeze, daneze și se soldează cu distrugeri catastrofale. Pacea westfalică (1648) cu care se încheie Războiul de 30 de ani confirmă fărîmițarea G. în peste 300 de stătulețe (principate, ducate), întărește puterea principilor și ușurează imixtiunea externă. Sec. 18 este marcat de ascensiunea †Prusiei și Austriei care se vor lupta pentru hegemonia asupra lumii germane. Războiul de succesiune la tronul Spaniei (1701—14), Războiul nordic (1700—21), războaiele pentru Silezia (1740—42, 1744—45), Războiul de 7 ani (1756—63) impun Prusia (Frederic II, 1740—86) ca o putere europeană, participantă la cele trei împărțiri ale Poloniei (1772, 1793, 1795). Epoca Războaielor napoleoneene este marcată de realizarea unei serii de reforme burgheze, de sfîrșitul oficial, în 1806, al Sf. Imp. roman de națiune germană. Congresul de la Viena (1814—15) sancționează fărîmițarea G., în ciuda creării unei Confederații Germane sub patronajul Austriei. În prima jumătate a sec. 19 se dezvoltă capitalismul, crește numeric proletariatul. În 1847 Karl Marx și Friedrich Engels creează Liga Comuniștilor, primul partid al proletariatului din istorie; în „Manifestul Partidului Comunist" întemeietorii socialismului științific formulează pentru prima dată misiunea istorică a clasei muncitoare. În 1848—49 se desfășoară Revoluția burghezo-democratică, înăbușită de reacțiune. Unificarea G. este realizată „prin fier și sînge" de Prusia cancelarului Bismarck. După victoria din războiul contra Austriei (1866) și a Franței (1870—71) este proclamat, la 18 ian. 1871, Imp. federal german; Wilhelm I se încoronează ca împărat al G. Dezvoltarea rapidă a capitalismului face din G., la începutul sec. 20, a doua mare putere ind. a lumii. Inaugurarea unei politici coloniale și lupta pentru reîmpărțirea lumii, crearea „Triplei Alianțe" prin tratatul germano-austro-italian din 1882, pregătesc dezlănțuirea primului război mondial (1914—18), încheiat cu înfrîngerea G. La 3 nov. 1918 izbucnește revoluția burghezo-democrată care răstoarnă monarhia și proclamă la 9 nov. 1918 republica (consfințită prin Constituția adoptată la 31 iul. 1919 la Weimar). La 30 dec. 1918 ia ființă P. Comunist din Germania în frunte cu Karl Liebknecht și Rosa Luxemburg. Prin Tratatul de la Versailles (28 iun. 1919), G. pierde toate coloniile, prov. Alsacia și Lorena (ocupate în 1871) și este obligată să plătească importante despăgubiri de război. Situația revoluționară postbelică are ca urmare proclamarea republicii sovietice la Bremen (ian.-febr. 1919) și în Bavaria (apr.-mai 1919), declanșarea insurecției proletare de la Hamburg condusă de Ernst Thälmann (1923). Criza din 1929—33 netezește drumul spre putere al mișcării naziste; la 30 ian. 1933 Adolf Hitler devine cancelar al G. Instaurarea dictaturii naziste este urmată de lichidarea libertăților democratice și de promovarea unei politici agresive; este sprijinită rebeliunea fascistă din Spania (1936—39) și sînt puse bazele alianței Berlin-Roma-Tokyo. În mart. 1938, G. nazistă ocupă Austria, în sept. 1938 reg. sudetă și în mart. 1939 Cehoslovacia. Atacînd la 1 sept. 1939 Polonia, G. dezlănțuie al doilea război mondial. La 22 iun. 1941 G. atacă U.R.S.S. Victoriile armatei sovietice — care duce greul luptei împotriva G. naziste — la Moscova, Stalingrad, Kursk, deschiderea, la 6 iun. 1944, a celui de-al doilea front de către S.U.A. și Marea Britanie au ca urmare capitularea necondiționată a G. la 8 mai 1945 în fața forțelor Națiunilor Unite. G. este ocupată de trupele U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței și împărțită în patru zone de ocupație. Conferința de la Potsdam (17 iul.—2 aug. 1945) fixează noile granițe ale G. și trasează liniile politice ale organizării postbelice a G. pe baza principiilor demilitarizării, denazificării și democratizării. Ca urmare a unificării zonelor de ocupație americană, engleză și franceză se constituie Republica Federală Germania (sept. 1949); în aceste condiții, în zona de ocupație sovietică

ia ființă Republica Democrată Germană (oct. 1949). S-a ajuns astfel la existența a două state germane. După 1945 Berlinul s-a aflat temporar sub administrația comună a U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței. Din 1948 este împărțit într-o parte estică (din 1949 capitala R.D.G.) și una vestică, Berlinul Occidental, oraș cu autoadministrație și un statut special (conform Acordului cvadripartit asupra Berlinului și a aranjamentelor suplimentare din 3 sept. 1971).

Regi și împărați

DINASTIA CAROLINGIANĂ

843 — 876, Ludovic (Ludwig) II *Germanicul*
— *la moartea lui Ludovic Germanicul (28 aug. 876), regatul a fost împărțit între cei trei fii ai săi: Carloman (Karlmann) (m. 880) a primit Bavaria și mărcile din sud-est, Ludovic III* cel Tînăr *(m. 882) a primit Franconia, Turingia și Saxonia, iar lui Carol (Karl) III* cel Gros *i-a revenit Suabia și titlul de rege al francilor de est*

876 — 887, Carol II *cel Gros* (rege al Italiei, din 880, rege al francilor de vest și împărat, sub numele de **C.** III, din 884); a rămas singurul stăpînitor după moartea fraților săi

887 — 899, Arnulf de Carintia (duce de Bavaria și guvernator al Carintiei, din 880 și împărat, din 896)

900 — 911, Ludovic IV *Copilul*

DINASTIA DE FRANCONIA (sau SALIANĂ)

911 — 918, Konrad I *cel Tînăr* (duce de Franconia, din 906)

DINASTIA SAXONĂ (LIUDOLFINGII)

919 — 936, Henric I (Heinrich) *Păsărarul* (duce al Saxoniei, din 912)

936 — 973, Otto I *cel Mare* (duce al Saxoniei, ca **O.** II, 936—961, rege al Italiei, din 951 și împărat al „Sfîntului Imperiu roman" din 962)

973 — 983, Otto II *cel Roșu* (încoronat co-rege roman și rege al Italiei, la 26 mai 961 și încoronat co-împărat la 25 dec. 967)

983 — 1002, Otto III (rege al Italiei și împărat din 996); între 983 și 991, sub regența mamei sale Theophano, iar între 991 și 994 sub cea a bunicii sale Adelheid

1002 — 1024, Henric II *cel Sfînt* (duce de Bavaria, ca **H.** IV, 995—1004 și 1009—1018 și împărat, din 1014)

DINASTIA DE FRANCONIA (sau SALIANĂ)

1024 — 1039, Konrad II (rege al Italiei, din 1026 și împărat, din 1027)

1039 — 1056, Henric III (duce al Suabiei, ca **H.** I, 1038—1045, încoronat rege roman la 14 apr. 1028, duce al Bavariei, ca **H.** VI, 1027—1041, duce al Carintiei, 1039—1047, rege al Italiei, din 1039 și împărat, din 1046)

1056 — 1105, Henric IV (încoronat rege roman în 17 iul. 1054, duce al Bavariei, ca **H.** VIII, 1055—1061, împărat din 1084); succedînd tatălui său la vîrsta de 6 ani, s-a aflat, între 1056 și 1062, sub regența mamei sale Agnes, între 1062 și 1063 sub cea a lui Anno II, arhiepiscop de Köln, 1056—1075 și a arhiepiscopului Adalbert de Bremen, iar între 1063 și 1065 sub cea a arhiepiscopului Adalbert de Bremen); între 1090 și 1093 a domnit împreună cu fiul său Konrad (duce al Lorenei Superioare, 1076—1087/1089, încoronat rege roman la 30 mai 1087)

— *în opoziție: 1077–1080, Rudolf de Rheinfelden, duce al Suabiei, 1057–1077*
1081–1088, Hermann de Salm

1105 – 1125, Henric V (încoronat rege roman în 6 ian. 1099 și împărat, din 1111)

DINASTIA SUPPLINBURG

1125 – 1137, Lothar II (duce al Saxoniei, ca L., 1106–1127 și împărat, din 1133)

DINASTIA DE HOHENSTAUFEN

1138 – 1152, Konrad III (duce al Franconiei, din 1115, contra-rege roman, 1127–1135 și rege al Italiei, din 1128)
1152 – 1190, Frederic (Friedrich) I *Barbarossa* (duce al Suabiei, ca **F.** III, 1147–1152 și împărat, din 1155)
1190 – 1197, Henric VI (ales rege roman în 1169, împărat, din 1191 și rege al Siciliei, ca **H.**, din 1194)
1198 – 1208, Filip (Philipp) de Suabia (episcop de Würzburg, 1190–1192, duce de Spoleto, din 1195, duce al Suabiei, din 1196); în concurență cu Otto IV de Braunschweig

DINASTIA WELFILOR

1198 – 1214/1218, Otto IV de Braunschweig (duce de Braunschweig, din 1180, duce al Aquitaniei, 1196–1199 și împărat, din 1209); pînă în 1208, în concurență cu Filip de Suabia

DINASTIA DE HOHENSTAUFEN

1212 – 1250, Frederic II (rege al Siciliei, ca **F.** I, din 1197, duce al Suabiei, ca **F.** VI, 1208–1235, împărat, din 1220 și rege al Ierusalimului, 1225/1229–1243); a domnit, între 1220 și 1234, împreună cu fiul său Henric (VII), care între 1234 și 1237 s-a aflat în opoziție
— *între 1246 și 1247, Henric Raspe (landgraf al Turingiei, din 1242), în opoziție*
1250 – 1254, Konrad IV (duce al Suabiei, cu numele de **K.** III, din 1235, ales rege roman în 1237 și rege al Siciliei, **K.** I, în 1250/1251–1254)
— *între 1247 și 1256, Wilhelm (conte de Holland, ca Willem II, din 1234), în opoziție*
— *1254–1273, marele interregnum*

DINASTIA PLANTAGENET

1257 – 1272, Richard de Cornwall

DINASTIA DE BURGUNDIA

1257 – 1275, Alfons (Alfonso) *cel Înțelept* (rege al Castiliei și Leónului, ca **A.** X, 1252–1284)

DINASTIA DE HABSBURG

1273 – 1291, Rudof I (conte de Habsburg, duce al Suabiei, 1273–1282, duce al Austriei, 1274–1281/1282 și duce al Carintiei, 1276–1286)

DINASTIA DE NASSAU

1292 – 1298, Adolf (conte de Nassau)

DINASTIA DE HABSBURG

1298 – 1308, Albert (Albrecht) I (duce al Austriei și Styriei, din 1281/1282)
— *1 mai–27 nov. 1308, interregnum*

DINASTIA DE LUXEMBURG

1308 – 1313, Henric VII (conte de Luxemburg, ca **H.** V, 1288–1310, rege al Italiei, din 1311 și împărat, din 1312)
– *24 aug. 1313–19 oct. 1314, interregnum*

DINASTIA DE HABSBURG

1314 – 1326, Frederic (III) *cel Frumos* (duce al Austriei, 1306–1330), în conflict cu Ludovic V de Wittelsbach

DINASTIA DE WITTELSBACH

1314 – 1347, Ludovic V (duce al Bavariei Superioare, ca **L.** IV, din 1294, rege al Italiei, din 1327 și împărat, din 1328), în conflict cu Frederic III, pînă în 1326, apoi cu Carol IV de Luxemburg, din 1346

DINASTIA DE LUXEMBURG

1346 – 1378, Carol IV (rege al Boemiei, sub numele de Karel I, 1346–1378, conte de Luxemburg, 1346–1353, rege al Italiei, din 1355, împărat, din 1355 și markgraf de Brandenburg, din 1373)
– *între 30 ian. și 26 mai 1349, Günther (conte de Schwarzburg-Blankenburg, din 1330), în opoziție*
1378 – 1400, Wenzel (rege al Boemiei, ca Václav IV, 1373/1378–1419, principe-elector de Brandenburg, 1373–1378, ales rege roman, în 1376 și duce de Luxemburg, ca **W.** II, 1383–1388, 1411–1412)

DINASTIA DE WITTELSBACH

1400 – 1410, Ruprecht I (elector palatin de Rhin, ca **R.** III, din 1398)

DINASTIA DE LUXEMBURG

1410 – 1411, Jobst (Jodokus) de Moravia (markgraf de Moravia, din 1375, markgraf de Brandenburg, din 1397 și duce de Luxemburg, 1388–1402 și 1407–1411), în rivalitate cu Sigismund
1410 – 1437, Sigismund (principe-elector de Brandenburg, 1378–1397 și 1411–1417, rege al Ungariei, ca Zsigmond, din 1387, duce ereditar de Luxemburg, din 1419, rege al Boemiei, ca Zikmund, 1419–1421 și 1436–1437, rege al Italiei, din 1431 și împărat, din 1433)

DINASTIA DE HABSBURG

1438 – 1439, Albert II (duce al Austriei, ca **A.** V, din 1404, duce ereditar de Luxemburg, din 1437, rege al Boemiei, ca **A.** I și rege al Ungariei, ca **A.**, din 1437)
1440 – 1493, Frederic III (arhiduce al Austriei, ca **F.** V, din 1424, rege al Italiei, din 1452 și împărat, ca **F.** III, din 1452)
1493 – 1519, Maximilian I (rege roman, din 1486, arhiduce al Austriei, din 1493 și împărat ales, din 1508)
1519 – 1556, Carol V (rege al Spaniei, din 1516, principe al Țărilor de Jos, 1516–1555, rege al Siciliei, sub numele de **C.** IV, 1516–1556, arhiduce al Austriei, 1519–1521, sub numele de **C.** I, împărat, din 1519, încoronat la Bologna, în 1530 și duce de Milano, 1525–1529 și 1535–1540)
1556 – 1564, Ferdinand I (arhiduce al Austriei, din 1521, rege al Ungariei, din 1526, rege al Boemiei, din 1526, rege roman, din 1531 și împărat, din 1556)
1564 – 1576, Maximilian II (rege roman, din 1562, arhiduce al Austriei, rege al Boemiei și rege al Ungariei, ca **M.** și împărat)

1576 — 1612, Rudolf II (rege roman, din 1575, arhiduce al Austriei, ca **R.** V, din 1576, rege al Ungariei, ca **R.**, 1576—1608, rege al Boemiei, 1576—1611 și împărat)

1612 — 1619, Matthias (rege al Ungariei, ca Matiaș II, 1608—1618, rege al Boemiei, ca Matyáš, 1611—1619, arhiduce al Austriei și împărat)

1619 — 1637, Ferdinand II (arhiduce al Austriei, din 1590/1619, rege al Ungariei, din 1618/1619, rege al Boemiei, 1619 și 1620—1637 și împărat)

1637 — 1657, Ferdinand III (rege roman, din 1636, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei, al Boemiei și împărat)

— *1657 — 1658, interregnum*

1658 — 1705, Leopold I (rege al Ungariei, din 1657, rege al Boemiei, din 1657, arhiduce al Austriei, din 1658 și împărat, din 1658)

1705 — 1711, Iosif I (rege roman, din 1690, arhiduce al Austriei, din 1705, rege al Ungariei, din 1705, rege al Boemiei, din 1705 și împărat, din 1705)

1711 — 1740, Carol VI (arhiduce al Austriei și rege al Ungariei, sub numele de **C.** III, din 1711, rege de Neapole, 1707—1734, duce de Milano, din 1707, duce de Mantova, din 1708, rege al Siciliei, 1718/1720—1734 și duce de Parma-Piacenza, din 1736, rege al Boemiei și împărat)

— *1740—1742, interregnum*

DINASTIA DE WITTELSBACH

1742 — 1745, Carol VII Albert (principe-elector de Bavaria, sub numele de Carol Albert, din 1726, rege al Boemiei, sub numele de **C.** III, din 1741 și împărat)

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA

1745 — 1765, Francisc (Franz) I, împărat (duce de Lorena, ca **F.** III 1729—1736, soțul Mariei Terezia, din 1736, mare duce a Toscanei, din 1739 și împărat, din 1745)

1765 — 1790, Iosif II (rege roman, din 1764, împărat din 1765, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei și al Boemiei, din 1780)

1790 — 1792, Leopold II (mare duce al Toscanei, ca **L.** I, 1765—1790, arhiduce al Austriei, rege al Ungariei, al Boemiei și împărat, din 1790)

1792 — 1806, Francisc II (arhiduce al Austriei, ca **F.** I, 1792—1835, rege al Boemiei, ca František II, 1792—1835, rege al Ungariei, 1792—1835; ultimul împărat al „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană", 1792—1806 și primul împărat ereditar al Austriei, ca **F.** I, 1804—1835)

Împărați ai Germaniei

DINASTIA DE HOHENZOLLERN

1871 — 1888, Wilhelm I (rege al Prusiei, 1861—1871) (↑Prusia)

9 mart. — 15 iun. 1888, Frederic (III)

1888 — 1918, Wilhelm II

— la 9 nov. 1918 împăratul Wilhelm II abdică și se proclamă Republica Germania

Cancelari

21 mart. 1871 — 20 mart. 1890, Otto von Bismarck, prinț

20 mart. 1890 — 26 oct. 1894, Georg Leo von Caprivi, conte

29 oct. 1894 – 15 oct. 1900, Chlodwig Karl Victor Hohenlohe-Schillingsfürst, prinț
17 oct. 1900 – 10 iul. 1909, Bernhard von Bülow, prinț
14 iul. 1909 – 13 iul. 1917, Theobald von Bethmann Hollweg
14 iul. – 24 oct. 1917, Georg Michaelis
25 oct. 1917 – 3 oct. 1918, Georg von Hertling, conte
4 oct. – 9 nov. 1918, Max(imilian) von Baden, prinț

Președinți

11 febr. 1919 – 28 febr. 1925, Friedrich Ebert
28 febr. – 12 mai 1925, *Walter Simons, provizoriu*
12 mai 1925 – 2 aug. 1934, Paul von Hindenburg

---

10 nov. 1918 – 10 febr. 1919, Consiliul împuterniciților poporului. condus de Friedrich Ebert și Hugo Haase (acesta din urmă a demisionat la 29 dec. 1918)

Președinți ai Consiliului de Miniștri

13 febr. – 20 iun. 1919, Philipp Scheidemann
21 iun. 1919 – 26 mart. 1920, Gustav Bauer (pînă la 14 aug. 1919, ministru prezident, apoi cancelar)

Cancelari

27 mart. – 8 iun. 1920, Hermann Müller
25 iun. 1920 – 4 mai 1921, Konstantin Fehrenbach
10 mai 1921 – 14 nov. 1922, *Josef Wirth*
22 nov. 1922 – 12 aug. 1923, Wilhelm Cuno
13 aug. – 23 nov. 1923, *Gustav Stresemann*
30 nov. 1923 – 15 dec. 1924, *Wilhelm Marx*
15 ian. 1925 – 12 mai 1926, *Hans Luther*
16 mai 1926 – 12 iun. 1928, *Wilhelm Marx*
28 iun. 1928 – 27 mart. 1930, Hermann Müller
30 mart. 1930 – 30 mai 1932, *Heinrich Brüning*
1 iun. – 17 nov. 1932, Franz von Papen
3 dec. 1932 – 28 ian. 1933, Kurt von Schleicher

Dictatura nazistă

30 ian. 1933 – 30 apr. 1945, Adolf Hitler (prin legea din 1 aug. 1934, funcția de cancelar al Reichului și președinția au fost unificate; prin decretul din 2 aug. 1934 Hitler și-a asigurat puteri depline, numindu-se „führer și cancelar al Reichului")
1 – 8/23 mai 1945, Karl Dönitz, *președinte*

GERMANĂ, REPUBLICA DEMOCRATĂ ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democrată Germană. **Situarea:** în Europa central-nordică. **Vecini:** R.P. Polonă, R.S. Cehoslovacă, R.F. Germania, Marea Baltică. **Suprafața:** 108 178 km². **Populația:** 16 737 000 loc. **Capitala:** Berlin. **Limba oficială:** germana. **Culte:** protestantism, catolicism. **PNB/loc.:** 6 430 $.

ISTORIA

Constituţia votată de Camera Populară provizorie la 7 oct. 1949 proclamă Republica Democrată Germană, primul stat socialist al muncitorilor şi ţăranilor din istoria naţiunii germane. Organele de Stat ale **R.D.G.** preiau la 11 nov. 1949 funcţiile administraţiei militare sovietice. După înfăptuirea înainte de termen a planului de doi ani (1949—50), în 1952 Congresul III al Partidului Socialist Unit din Germania (PSUG) hotărăşte construcţia planificată a bazelor societăţii socialiste. În următoarele două decenii **R.D.G.** obţine remarcabile succese în domeniile ec., social şi cultural. **R.D.G.** devine membru al CAER în 1950 şi în 1955 al Tratatului de la Varşovia. La 12 sept. 1960 este constituit Consiliul de Stat, al cărui preşedinte reprezintă **R.D.G.** în relaţiile cu celelalte state. În 1960 se încheie cooperativizarea agr. Congresul VI al PSUG (1963) adoptă programul construcţiei desfăşurate a socialismului dezvoltat în **R.D.G.** O nouă Constituţie a statului este votată la 6 apr. 1968 (amendată la 7 oct. 1974). La 21 dec. 1972 este semnat Tratatul privind bazele relaţiilor dintre **R.D.G.** şi R.F.G. Pe linia normalizării relaţiilor reciproce, prin protocolul din 14 mart. 1974 cele două state decid înfiinţarea de reprezentanţe permanente la Bonn şi Berlin, iar la 21 febr. 1978 este semnat primul acord comercial bilateral pe termen lung. Între 18 şi 22 mai 1976 îşi desfăşoară la Berlin lucrările Congresul IX al PSUG, care adoptă directivele privind dezvoltarea economiei naţionale în anii 1976—80, iar între 11 şi 16 apr. 1981 Congresul X care aprobă directivele planului cincinal pe perioada 1981—85.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi ai Consiliului de Stat (din 12 sept. 1960)

11 oct. 1949 — 7 sept. 1960, Wilhelm Pieck
12 sept. 1960 — 1 aug. 1973, Walter Ulbricht
3 oct. 1973 — 29 oct. 1976, Willi Stoph
din 29 oct. 1976, Erich Honecker

Preşedinţi ai Consiliului de Miniştri

12 oct. 1949 — 21 sept. 1964, Otto Grotewohl
24 sept. 1964 — 3 oct. 1973, Willi Stoph
3 oct. 1973 — 29 oct. 1976, Horst Sindermann
din 29 oct. 1976, Willi Stoph

GERMANIA, REPUBLICA FEDERALĂ ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Federală Germania. **Situarea:** în Europa central-nordică. **Vecini:** Danemarca, Marea Baltică, R.D. Germană, R.S. Cehoslovacă, Austria, Elveţia, Franţa, Luxemburg, Belgia, Olanda, Marea Nordului. **Suprafaţa:** 248 096 km². **Populaţia:** 61 561 000 loc. **Capitala:** Bonn. **Limba oficială:** germana. **Culte:** protestantism (49%), catolicism (45%). **PNB/loc.:** 11 730 $.

ISTORIA

În baza Legii fundamentale adoptate la 23 mai 1949 au loc la 14 aug. 1949 în cele trei foste zone de ocupaţie, americană, britanică, franceză, unificate, alegeri pentru Bundestag cîştigate de Uniunea

Creștin-Democrată. La 7 sept. 1949 este proclamată oficial Republica Federală Germania cu capitala la Bonn. Statutul de ocupație american, britanic și francez este suprimat la 26 mai 1952. În urma ratificării tratatelor de la Paris, **R.F.G.** devine la 5 mai 1955 stat suveran, inclus în următorii ani în sistemul ec., politic și militar vest-european (NATO, CEE ș.a.). La 13 sept. 1955 **R.F.G.** stabilește relații diplomatice cu U.R.S.S. Regiunea Saar este inclusă, în urma unui plebiscit, la 1 ian. 1957, ca cel de-al 10 land al **R.F.G.** Dezvoltarea ec. și comercială rapidă din deceniile 6—8 transformă **R.F.G.** într-un stat industrial puternic dezvoltat. În urma alegerilor din 1969, guvernul este pentru prima dată format de Partidul Social-Democrat (în coaliție cu Partidul Liberal-Democrat), coaliție care cîștigă și alegerile parlamentare din 1972, 1976 și 1980. În cadrul noii politici răsăritene, guvernul Brandt încheie în 1970 tratatele cu U.R.S.S. și Polonia (ratificate în 1972), semnatarii obligîndu-se să renunțe la folosirea forței în rezolvarea problemelor litigioase, considerînd frontierele europene actuale ca inviolabile (inclusiv linia Oder-Neisse și frontiera dintre cele două state germane). În 1973 este semnat tratatul cu R.S. Cehoslovacă prin care acordul de la München (1938) este considerat nul și se normalizează relațiile dintre cele două state. La 21 dec. 1972 este semnat tratatul privind bazele relațiilor dintre **R.F.G.** și R.D.G. (ratificat la 11 sept. 1973); pe linia normalizării relațiilor reciproce, protocolul din 14 mart. 1974 stipulează înființarea de reprezentanțe permanente la Berlin și Bonn, iar la 21 febr. 1978 este semnat primul acord comercial bilateral pe termen lung.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

12 sept. 1949 — 12 sept. 1959, Theodor Heuss
13 sept. 1959 — 30 iun. 1969, Heinrich Lübke
1 iul. 1969 — 30 iun. 1974, Gustav W. Heinemann
1 iul. 1974 — 30 iun. 1979, Walter Scheel
din 1 iul. 1979, Karl Carstens

Cancelari

15/20 sept. 1949 — 15 oct. 1963, Konrad Adenauer
16/17 oct. 1963 — 30 nov. 1966, Ludwig Erhard
1 dec. 1966 — 20 oct. 1969, Kurt Georg Kiesinger
21/22 oct. 1969 — 7 mai 1974, Willy Brandt
din 16/17 mai 1974, Helmut Schmidt

GHANA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Ghana. **Situarea:** în partea central-vestică a Africii. **Vecini:** Volta Superioară, Togo, Oc. Atlantic, Coasta de Fildeș. **Suprafața:** 238 537 km². **Populația:** 11 450 000 loc. **Capitala:** Accra. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** animism (40%), creștinism (40%), islamism (15%). **PNB/loc.:** 400 $.

ISTORIA

Pe terit. G. se stabilesc în sec. 13 triburi akan (fanti, așanti, twi) venite din N. Triburile †așanti sînt unite sub Osei Tutu (1680—1720) într-o puternică confederație cu capitala la Kumasi. Descoperit de portughezi în 1471 (și numit de ei Coasta de Aur), litoralul G. devine, prin așezările portugheze, olandeze, daneze și britanice, o placă turnantă a comerțului cu sclavi negri spre cele două Americi (în sec. 18, cca 10 000 de negri luau anual drumul sclaviei). După eliminarea danezilor (1850) și olandezilor (1871), Marea Britanie proclamă în 1874 Coasta de Aur colonie engleză. Statul Așanti opune, de-a lungul sec. 19, o îndîrjită rezistență cuceririi britanice (cele șapte războaie ale Regatului Așanti împotriva Marii Britanii, 1805—1896). În 1896 statul Așanti devine protectorat britanic, iar regele Kwaka Dua III este deportat în ins. Seychelles. În apr. 1954, Coasta de Aur obține autonomia internă. În urma unui referendum organizat sub controlul ONU în 1956, Togo britanic hotărăște unirea sa cu Coasta de Aur (realizată în 1957). La 6 mart. 1957 își proclamă independența în cadrul Commonwealth-ului (primul stat din „Africa Neagră" care își dobîndește neatîrnarea după 1945) sub numele de G. (după numele marelui Imp. african format în sec. 4—13 pe cursul mijlociu al Nigerului). Ales președinte, K. Nkrumah inițiază un program de reforme ec. și sociale progresiste și schițează o politică externă independentă. La 24 febr. 1966 este înlăturat de la putere de o lovitură de stat militară care inaugurează o epocă de instabilitate politică. La 1 iul. 1970 G. devine republică.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

1 iul. 1960 — 24 febr. 1966, Kwame Nkrumah
25 febr. 1966 — 1 oct. 1969, Joseph Arthur Ankrah
— *1 oct. 1969—31 aug. 1970, triumvirat: Akwasi Amankwa Afrifa, John Willie Kofi Harley și A.K. Okran*
31 aug. 1970 — 12 ian. 1972, Edward Akuffo-Addo
13 ian. 1972 — 5 iul. 1978, general Ignatius Kutu Acheampong
5 iul. 1978 — 4 iun. 1979, general Frederick William Kwasi Akuffo
5 iun. — 23 sept. 1979, locotenent John Jerry Rawlings
24 sept. 1979 — 31 dec. 1981, Dr. Hilla Limann
din 31 dec. 1981, căpitan John Jerry Rawlings

Prim-miniștri

— *între 1 iul. 1960 și 31 aug. 1969, președintele deține și funcția de prim-ministru*
1 oct. 1969 — 13 ian. 1972, Kofi Abrefa Bosia
— *din 13 ian. 1972, președintele deține și funcția de prim-ministru*

GRECIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Elenă. **Situarea:** în SE Europei. **Vecini:** R.S.F. Iugoslavia, R.P. Bulgară, Turcia, Marea Egee, Marea Medi-

terană, Marea Ionică, Albania. **Suprafața:** 131 986 km². **Populația:** 9 599 000 loc. **Capitala:** Atena. **Limba oficială:** greaca (cu cele două idiomuri — dimotiki și katharevusa). **Culte:** ortodoxism (96%). **PNB/loc.:** 3 890 $.

ISTORIA

În milen. 3—2 î.e.n. înflorește în ins. Creta civilizația minoică (Cnossos, Phaistos, Mallia), iar în **G.** peninsulară cea heladică, cele mai strălucite civilizații ale epocii bronzului din Europa. Venite din N Pen. Balcanice la începutul milen. 2 î.e.n., triburile indo-europene ale grecilor (ahei, ionieni, eolieni) își extind în sec. 15 î.e.n. stăpînirea și asupra Cretei și Ciprului, creînd civilizația miceniană (principale centre — Mycene, Tirynth, Pylos ș.a.); în sec. 12 î.e.n., dorienii, ultimul val indo-european, distrug civilizația miceniană, stabilindu-se îndeosebi în Peloponez. În jurul anului 1000 î.e.n. grecii colonizează coastele Asiei Mici și ins. din Marea Ionică; orașele-state *(poleis)* fondate aici (Milet, Efes, Halikarnas) vor cunoaște în următoarele patru sec. o dezvoltare ec. și culturală mai rapidă decît cele din **G.** metropolitană. În sec. 8—7 î.e.n., epoca marii colonizări (principali promotori — †Atena, Corint, Megara, Milet, †Sparta), grecii fondează orașe pe coastele Mării Negre și ale Mediteranei (N Africii, S Italiei și Spaniei). Încercarea Imp. persan de a cuceri **G.** (războaiele medice, 500—449 î.e.n.) eșuează în fața rezistenței statelor grecești. †Macedonia își impune, în urma bătăliei de la Cheroneea (338 î.e.n.), dominația asupra **G.** Prin cucerirea Imp. persan de către Alexandru *cel Mare*, regele Macedoniei (336—323 î.e.n.) sînt puse bazele ec., politice și culturale ale lumii elenistice. În 146 î.e.n. întreaga **G.** este transformată în prov. romană. Din 395, **G.** face parte din †Imp. bizantin; raidurile vizigote, slave, avare și bulgare afectează viața ec. și culturală a **G.** În 1204, cruciații cuceresc Constantinopolul și întemeiază† Imp. latin (1204—61). După reinstaurarea Imperiului bizantin cu capitala la Constantinopol (1261), **G.** este cucerită treptat, în sec. 14—15, de Imp. otoman (1453, căderea Constantinopolului). Îndelungata luptă antiotomană a poporului grec culminează cu Războiul de eliberare națională din 1821—29. Prin tratatul de la Adrianopol (1829), Imp. otoman recunoaște independența **G.**, proclamată în 1822, care devine regat în 1832. În urma Revoluției burgheze din 1862 regele Otto părăsește țara, tronul fiind ocupat de George I din dinastia de Glücksburg. **G.** participă la cele două războaie balcanice (1912—13), în urma cărora Creta și părți ale Epirului și Macedoniei intră în componența statului grec. În primul război mondial **G.** se alătură, în 1917, Antantei. Războiul purtat împotriva Turciei în 1919—22 se încheie cu un eșec; cca 1,5 mil. de greci din Asia Mică se refugiază în Grecia. Tratatul de pace de la Lausanne (1923) stabilește granița greco-turcă. La 25 mart. 1924 **G.** este proclamată republică, dar monarhia este restaurată în urma loviturii de stat militare din 10 oct. 1935. Generalul Ioannis Metaxas instituie în 1936—41 un regim de dictatură militară. Atacată de Italia fascistă la 28 oct. 1940, **G.** se apără cu succes, dar, după agresiunea Germaniei hitleriste din 6 apr. 1941, este obligată să capituleze la 23 apr. 1941. În sept.—oct. 1944, întreaga **G.** este eliberată de sub dominația fascistă de către forțele patriotice ELAS. La 13 oct. 1944 trupele britanice debarcă la Pireu. În urma adîncirii disensiunilor dintre forțele democratice și grupările burgheze (sprijinite de Marea Britanie și S.U.A.), între mart. 1946 și aug. 1949 are loc un război civil. Perioada 1945—67 este caracterizată și printr-o puternică instabilitate politică (31 de prim-miniștri conduc succesiv cabinetul). La 21 apr. 1967 are loc o lovitură de stat militară, sînt interzise toate partidele politice și se instituie un regim dictatorial. În condițiile crizei din iul. 1974, declanșată de evenimentele din Cipru, în urma demi-

siei guvernului A. Androutsopoulos, G. revine la un regim civil. La referendumul din 8 dec. 1974, 68,2% din participanţi optează pentru republică, formă de stat consacrată oficial de Constituţia din 7 iun. 1975. Alegerile legislative din 18 oct. 1981 sînt cîştigate de Mişcarea Socialistă Panelenă, al cărei lider Andreas Papandreu este desemnat prim-ministru.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

14 apr. 1827 — 9 oct. 1831, Ioannis Antonios Kapodistrias (Capo d'Istria); din ian. 1828 în Nauplia
— *14 sept. 1829, Tratatul de pace de la Adrianopol: Imperiul otoman recunoaşte autonomia Greciei*
— *3 febr. 1830, Protocolul de la Londra: Greciei i se recunoaşte independenţa; prinţul Leopold de Saxa-Coburg este ales rege (el renunţă la 20 febr. 1830)*

1831—1832, triumvirat provizoriu: Avgostinos Kapodistrias, Genneos (Gennaios) Kolokotronis şi Ioannis Kolettis
— *7 mai 1832, Tratatul de la Londra: Grecia devine regat independent, cu o monarhie ereditară*

Regi

DINASTIA DE BAVARIA

1833 — 1862, Otto (Friedrich Ludwig); major din 1 iun. 1835
— *20 ian. 1833—1 iun. 1835, Regenţă compusă din: Josef Ludwig von Armansperg, Ludwig von Maurer, Karl von Abel şi Johann Baptist Greiner*
— *febr.—oct. 1862, revoluţia burgheză*
— *22 oct. 1862, revolta garnizoanei militare din Atena; regele Otto este depus (23 oct. 1862) şi părăseşte ţara (27 oct. 1862)*
— *3 febr. 1863, Adunarea Constituantă, în urma unui plebiscit, proclamă pe prinţul englez Alfred rege al Greciei, dar Marea Britanie se opune*
— *20 mart. 1863, Adunarea Constituantă alege pe Christian Wilhelm Ferdinand Adolphus George, principe de Danemarca, rege al Greciei*

DINASTIA GLÜCKSBURG

1863 — 1913, George (Georgios) I
1913 — 1917, Constantin (Konstantinos) I (prima oară)
1917 — 1920, Alexandru (Alexandros)
— *25 oct. — 5 dec. 1920, regenţa reginei Olga*
1920 — 1922, Constantin (a doua oară)
1922 — 1923, George II (prima oară)
— *18 dec. 1923, regele George II este obligat să părăsească ţara sub presiunea juntei militare*
— *19 dec. 1923—25 mart. 1924, regenţa lui Pavlos Koundouriotis*
— *25 mart. 1924, Grecia se proclamă republică, confirmată prin plebiscitul din 13 apr. 1924*

Preşedinţi

25 mart. 1924 — 19 mart. 1926, Pavlos Koundouriotis
11 apr. — 18 aug. 1926, Theodoros Pangalos
22 aug. 1926 — 10 dec. 1929, Pavlos Koundouriotis
15 dec. 1929 — 10 oct. 1935, Alexandros T. Zaïmis
— *oct.—3 nov. 1935, regenţa generalului Georgios Kondylis*

— *3 nov. 1935, plebiscit în urma căruia este reinstaurată monarhia; la 24 nov. 1935 regele George II se reîntoarce din Marea Britanie*

Regi

1935 — 1947, George II (a doua oară) (între apr. 1941 și 1 sept. 1946, în exil)
— *1941—1944, ocupația trupelor Italiei fasciste și ale Germaniei hitleriste*
— *31 dec. 1944—1 sept. 1946, regența lui Damaskinos, arhiepiscop al Atenei*
1947 — 1964, Paul (Pavlos)
1964 — 1973, Constantin II (din 13/14 dec. 1967, în exil)
— *13 dec. 1967, junta militară numește ca regent pe generalul Georgios Zoïtakis*
— *1 iun. 1973, Grecia se proclamă republică (acceptată prin referendumul din 29 iul./13 aug. 1973); premierul Georgios Papadopoulos și-a asumat și funcția de șef al statului (din 19 aug. 1973 pînă în 25 nov. 1973, președinte)*

Președinți

25 nov. 1973 — 11 dec. 1974, general Phaidon Gizikis
18 dec. 1974 — 19 iun. 1975, Michail Stassinopoulos, provizoriu
19/20 iun. 1975 — 12 mai 1980, Konstantinos Tsatsos
din 15 mai 1980, Konstantinos Karamanlis

Președinți ai Consiliului de Miniștri

15 apr. — 24 oct. 1833, Spyridon Trikoupis
24 oct. 1833 — 12 iun. 1834, Alexandros Mavrokordatos
— *între 12 iun. 1834 și 11 iun. 1835 Grecia nu a avut prim-ministru*
11 iun. 1835 — 14 febr. 1837, Josef Ludwig von Armansperg, conte
14 febr. — 20 dec. 1837, Ignaz von Rudhart
20 dec. 1837 — 28 febr. 1841, regele Otto, șef al cabinetului
28 febr. — 22 aug. 1841, Alexandros Mavrokordatos
22 aug. 1841 — 15 sept. 1843, regele Otto, șef al cabinetului
15 sept. 1843 — 28 febr. 1844, Andreas Metaxas
28 febr. — 11 apr. 1844, Konstantinos Kanaris
11 apr. — 18 aug. 1844, Alexandros Mavrokordatos
18 aug. 1844 — 17 sept. 1847, Ioannis Kolettis
17 sept. 1847 — 19 mart. 1848, Kitsos Tzavellas
19 mart. — 27 oct. 1848, Georgios Koundouriotis
27 oct. 1848 — 24 dec. 1849, Konstantinos Kanaris
24 dec. 1849 — 28 mai 1854, Antonios Kriezis
28 mai 1854 — 11 oct. 1855, Alexandros Mavrokordatos *(pînă la sosirea sa în țară, 10 aug., ca șef al guvernului activează Konstantinos Kanaris)*
11 oct. 1855 — 25 nov. 1857, Dimitrios Voulgaris
25 nov. 1857 — 7 iun. 1862, Athanasios A. Miaoulis (între 3 febr. și 7 mart. 1862, ca șef al guvernului activează Andreas G. Koundouriotis)
7 iun. — 23 oct. 1862, Genneos (Gennaios) Kolokotronis
23 oct. 1862 — 24 febr. 1863, Dimitrios Voulgaris, șef al cabinetului
— *între 21 și 24 febr. 1863 nu a existat guvern; puterea executivă a fost asumată de președintele Parlamentului, Aristidis Moraitinis*
25 febr. — 8 apr. 1863, Zinovios Valvis, șef al cabinetului
8 apr. — 11 mai 1863, Diomidis Kyriakos, șef al cabinetului
11 mai — 1 iul. 1863, Venizelos Roufos, șef al cabinetului

— *între 1 şi 3 iul. 1863 nu a existat guvern; puterea executivă a fost asumată de preşedintele Parlamentului, Diomidis Kyriakos*

3 iul. — 6 nov. 1863, *Venizelos Roufos, şef al cabinetului*
6 nov. 1863 — 18 mart. 1864, Dimitrios Voulgaris
18 mart. — 28 apr. 1864, Konstantinos Kanaris
28 apr. — 7 aug. 1864, Zinovios Valvis
7 aug. 1864— 14 mart. 1865, Konstantinos Kanaris
14 mart.— 1 nov. 1865, Alexandros Koumoundouros
1 — 15 nov. 1865, Epaminondas Deligeorgis
15 — 18 nov. 1865, Dimitrios Voulgaris
18 — 25 nov. 1865, Alexandros Koumoundouros
25 nov. — 10 dec. 1865, Epaminondas Deligeorgis
10 dec. 1865 — 21 iun. 1866, *Venizelos Roufos*
21 iun. — 30 dec. 1866, Dimitrios Voulgaris
30 dec. 1866 — 1 ian. 1868, Alexandros Koumoundouros
1 ian. — 6 febr. 1868, Aristidis Moraitinis
6 febr. 1868 — 6 febr. 1869, Dimitrios Voulgaris
6 febr. 1869 — 21 iul. 1870, Thrasyvoulos A. Zaïmis
21 iul. — 15 dec. 1870, Epaminondas Deligeorgis
15 dec. 1870 — 9 nov. 1871, Alexandros Koumoundouros
9 nov. 1871 — 6 ian. 1872, Thrasyvoulos A. Zaïmis
6 ian. — 20 iul. 1872, Dimitrios Voulgaris
20 iul. 1872 — 21 febr. 1874, Epaminondas Deligeorgis
21 febr. 1874 — 9 mai 1875, Dimitrios Voulgaris
9 mai — 27 oct. 1875, Charilaos Trikoupis
27 oct. 1875 — 7 dec. 1876, Alexandros Koumoundouros
7 — 13 dec. 1876, Epaminondas Deligeorgis
13 dec. 1876 — 9 mart. 1877, Alexandros Koumoundouros
9 mart. — 31 mai 1877, Epaminondas Deligeorgis
31 mai — 7 iun. 1877, Alexandros Koumoundouros
7 iun. — 23 ian. 1878, Konstantinos Kanaris
23 ian. — 2 nov. 1878, Alexandros Koumoundouros
2 — 7 nov. 1878, Charilaos Trikoupis
7 nov. 1878 — 22 mart. 1880, Alexandros Koumoundouros
22 mart. — 25 oct. 1880, Charilaos Trikoupis
25 oct. 1880 — 15 mart. 1882, Alexandros Koumoundouros
15 mart. 1882 — 1 mai 1885, Charilaos Trikoupis
1 mai 1885— 9 apr. 1886, Theodoros Deliyannis
9 apr. — 21 mai 1886, Dimitrios Valvis
21 mai 1886 — 5 nov. 1890, Charilaos Trikoupis
5 nov. 1890 — 2 mart. 1892, Theodoros Deliyannis
2 mart. — 22 iun. 1892, Konstantinos Konstantopoulos
22 iun. 1892 — 15 mai 1893, *Charilaos Trikoupis, şef al cabinetului*
15 mai — 11 nov. 1893, *Sotirios Sotiropoulos, şef al cabinetului*
11 nov. 1893 — 24 ian. 1895, *Charilaos Trikoupis, şef al cabinetului*
24 ian. — 12 iun. 1895, *Nikolaos P. Deliyannis, şef al cabinetului*
12 iun. 1895 — 30 apr. 1897, *Theodoros Deliyannis, şef al cabinetului*
30 apr. — 3 oct. 1897, *Dimitrios G. Rallis, şef al cabinetului*
3 oct. 1897 — 14 apr. 1899, *Alexandros T. Zaïmis, şef al cabinetului*
14 apr. 1899 — 25 nov. 1901, Georgios Theotokis
25 nov. 1901 — 7 dec. 1902, *Alexandros T. Zaïmis, şef al cabinetului*

7 dec. 1902 — 27 iun. 1903, Theodoros Deliyannis, şef al cabinetului
27 iun. — 11 iul. 1903, Georgios Theotokis, şef al cabinetului
11 iul. — 19 dec. 1903, Dimitrios G. Rallis, şef al cabinetului
19 dec. 1903 — 29 dec. 1904, Georgios Theotokis, şef al cabinetului
29 dec. 1904 — 22 iun. 1905, Theodoros Deliyannis, şef al cabinetului
22 iun. — 21 dec. 1905, Dimitrios G. Rallis
21 dec. 1905 — 20 iul. 1909, Georgios Theotokis
20 iul. — 28 aug. 1909, Dimitrios G. Rallis
28 aug. 1909 — 23 ian. 1910, Kyriakoulis Mavromichalis
23 ian. — 12 oct. 1910, Stefanos Dragoumis
12 oct. 1910 — 9 mart. 1915, Eleftherios Venizelos *(în 1912, atunci cînd E. Venizelos este plecat din ţară, Lambros Koromilas este desemnat să funcţioneze ca şef al guvernului)*
9 mart. — 23 aug. 1915, Dimitrios Gounaris
23 aug. — 7 oct. 1915, Eleftherios Venizelos
7 oct. — 7 nov. 1915, Alexandros T. Zaïmis
7 nov. 1915 — 22 iun. 1916, Stefanos Skouloudis
22 iun. — 16 sept. 1916, Alexandros T. Zaïmis
16 sept. — 10 oct. 1916, Nikolaos Kalogheropoulos
10 oct. 1916 — 4 mai 1917, Spyridonos Lambros
4 mai — 27 iun. 1917, Alexandros T. Zaïmis
27 iun. 1917 — 17 nov. 1920, Eleftherios Venizelos
— între 3 sept. 1917 şi 28 ian. 1918, precum şi între 4 iun. 1919 şi 17 nov. 1920, Em. Repoulis activează ca şef provizoriu al guvernului
17 nov. 1920 — 6 febr. 1921, Dimitrios G. Rallis
6 febr. — 8 apr. 1921, Nikolaos Kalogheropoulos
— între 9 febr. şi 3 mart. 1921, Dimitrios Gounaris, iar între 4 mart. şi 8 apr. 1921, Petros Protopapadakis activează ca şefi provizorii ai guvernului
8 apr. 1921 — 16 mai 1922, Dimitrios Gounaris
— între 15 oct. 1921 şi 15 mart. 1922, precum şi între 7 apr. şi 16 mai 1922, Petros Protopapadakis activează ca şef provizoriu al guvernului
16 — 22 mai 1922, Nikolaos Stratos
22 mai — 10 sept. 1922, Petros Protopapadakis
10 — 29 sept. 1922, Nikolaos Triandafyllakos
29 — 30 sept. 1922, Anastasios Charalampis
30 sept. — 27 nov. 1922, Sotirios Krokidas
27 nov. 1922 — 12 ian. 1924, Stylianos Gonatas
12 ian. — 7 febr. 1924, Eleftherios Venizelos
7 febr. — 13 mart. 1924, Georgios Kophantaris
13 mart. — 25 iul. 1924, Alexandros Papanastassiou
25 iul. — 7 oct. 1924, Themistokles Sophoulis
— între 17 sept. şi 7 oct. 1924, Georgios Rusos a activat ca şef provizoriu al guvernului
7 oct. 1924 — 26 iun. 1925, Andreas Michalakopoulos
26 iun. 1925 — 19 iul. 1926, Theodoros Pangalos (Pagkalos)
— între 4 iul. 1925 şi 8 ian. 1926, Alexandros Chatzikyriakos a activat ca şef provizoriu al guvernului
19 iul. — 22 aug. 1926, Athanasios Ephtaxias
22 aug. — 4 dec. 1926, Georgios Kondylis
4 dec. 1926 — 4 iul. 1928, Alexandros T. Zaïmis
4 iul. 1928 — 26 mai 1932, Eleftherios Venizelos
26 mai — 5 iun. 1932, Alexandros Papanastassiou

5 iun. — 4 nov. 1932, Eleftherios Venizelos
4 nov. 1932 — 16 ian. 1933, Panaghiotis Tsaldaris
16 ian. — 6 mart. 1933, Eleftherios Venizelos
6 — 10 mart. 1933, Alexandros Othonaios (Ofóneos)
10 mart. 1933 — 10 oct. 1935, Panaghiotis Tsaldaris
10 oct. — 5 nov. 1935, Georgios Kondylis
5 nov. 1935 — 13 apr. 1936, *Konstantinos Demertzis*
13 apr. 1936 — 29 ian. 1941, Ioannis Metaxas
— *între 25 nov. 1938 și 15 febr. 1939, Konstantinos Georgakopoulos, iar între 15 febr. 1939 și 21 ian. 1941, Georgios Kyriakos activează ca șefi provizorii ai guvernului*
29 ian. — 18 apr. 1941, Alexandros Koryzis
— *1941—1944, ocupația trupelor Italiei fasciste și ale Germaniei hitleriste*

În exil *(în Egipt)*
21 apr. 1941 — 30 mart. 1944, Emmanuil Tsouderos, în 23 apr. s-a refugiat în ins. Creta, apoi în Egipt
13 — 23 apr. 1944, Sophokles Venizelos
26 apr. — 3 ian. 1945, Georgios Papandreou; din 20 oct. 1944 și-a fixat din nou sediul în țară, la Atena

---

3 ian. — 8 apr. 1945, Nikolaos Plastiras
8 apr. — 17 oct. 1945, *Petros Voulgaris*
17 oct. — 1 nov. 1945, Damaskinos, arhiepiscop al Atenei
1 — 22 nov. 1945, Panaghiotis Kanellopoulos
22 nov. 1945 — 4 apr. 1946, Themistokles Sophoulis
4 — 18 apr. 1946, Panaghiotis Poulitsas
18 apr. 1946 — 24 ian. 1947, *Konstantinos Tsaldaris*
24 ian. — 29 aug. 1947, Dimitrios Maximos
29 aug. — 7 sept. 1947, Konstantinos Tsaldaris
7 sept. 1947 — 30 iun. 1949, *Themistokles Sophoulis*
30 iun. 1949 — 6 ian. 1950, Alexandros Diomidis
6 ian. — 5 mart. 1950, Ioannis Theotokis
23 mart.— 14 apr. 1950, Sophokles Venizelos
15 apr. — 18 aug. 1950, Nikolaos Plastiras
21 aug. 1950 — 27 oct. 1951, *Sophokles Venizelos*
27 oct. 1951 — 11 oct. 1952, Nikolaos Plastiras
11 oct. — 18 nov. 1952, Dimitrios Kiousopoulos
19 nov. 1952 — 6 oct. 1955, Alexandros Papagos
6 oct. 1955 — 5 mart. 1958, *Konstantinos Karamanlis*
5 mart. — 17 mai 1958, Konstantinos Georgakopoulos
17 mai 1958 — 20 sept. 1961, Konstantinos Karamanlis
20 sept. — 4 nov. 1961, Konstantinos Dovas
4 nov. 1961 — 19 iun. 1963, Konstantinos Karamanlis
19 iun. — 26 sept. 1963, Panaghiotis Pipinellis
26 sept. — 8 nov. 1963, Stylianos Mavromichalis
8 nov. — 31 dec. 1963, Georgios Papandreu
31 dec. 1963 — 18 febr. 1964, Ioannis Paraskevopoulos
19 febr. 1964 — 15 iul. 1965, Georgios Papandreu
15 iul. — 20 aug. 1965, Georgios Athanasiadis-Novas
20 aug. — 17 sept. 1965, Ilias Tsirimokos
17 sept. 1965 — 22 dec. 1966, Stephanos Stephanopoulos
22 dec. 1966 — 3 apr. 1967, Ioannis Paraskevopoulos
3 — 21 apr. 1967, Panaghiotis Kanellopoulos
21 apr. — 13 dec. 1967, Konstantinos Kollias
13 dec. 1967 — 8 oct. 1973, *Georgios Papadopoulos*
8 oct. — 25 nov. 1973, Spyridonos Markezinis
25 nov. 1973 — 24 iul. 1974, Adamantios Androutsopoulos
24 iul. 1974 — 10 mai 1980, *Konstantinos Karamanlis*
10 mai 1980 — 20 oct. 1981, Georgios Rallis
din 20 oct. 1981, Andreas Papandreu

GRENADA

DATE GENERALE

Numele oficial: Grenada. **Situarea:** insulă în Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 344 km². **Populaţia:** 110 000 loc. **Capitala:** Saint George's. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** catolicism (60%), protestantism. **PNB/loc.:** 630 $.

ISTORIA

Descoperită şi numită „Concepción" de către Cristofor Columb în 1498, în timpul celei de-a treia călătorii spre „Lumea Nouă", **G.** este colonizată la mijlocul sec. 17 de francezi veniţi din Martinica şi proclamată colonie a coroanei franceze în 1674. Prin tratatul de pace de la Paris, Franţa este obligată în 1763 să cedeze **G.** Marii Britanii care o ocupase în 1762. Exterminarea indienilor caribi în sec. 17 determină în sec. 18 aducerea de sclavi negri din Africa pe plantaţiile de cacao, cafea şi bumbac. După abolirea sclaviei (1834/38), autorităţile britanice aduc în insulă muncitori din India. Componentă a Federaţiei Indiilor de Vest, între 1958 şi 1962, **G.** obţine autonomia internă în 1967, iar la 7 febr. 1974 îşi proclamă independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

7 febr. 1974 – 1978, Sir Leo Victor de Gale
din 30 sept. 1978, Paul Scoon

Prim-miniştri

3 mart. 1967 – 13 mart. 1979, *Eric Matthew Gairy*
din 13 mart. 1979, Maurice Bishop

GUATEMALA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Guatemala. **Situarea:** în America Centrală. **Vecini:** Mexic, Belize, Marea Caraibilor, Honduras, El Salvador, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 108 889 km². **Populaţia:** 7 262 000 loc. **Capitala:** Ciudad de Guatemala. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%), protestantism. **PNB/loc.:** 1 020 $.

ISTORIA

Populată în epoca precolumbiană de indieni maya, creatori ai unei strălucite civilizaţii (milen. 1 e.n.), apoi quiché, **G.** este cucerită în 1523–24 de conchistadorul Pedro de Alvarado şi devine nucleul Căpităniei Generale Guatemala, care cuprinde în sec. 16–18 întreaga Americă Centrală spaniolă. La 15 sept. 1821, **G.** îşi proclamă independenţa în oraşul Guatemala, odată cu celelalte republici central-americane. Inclusă în Imp. mexican (1822–23), **G.** consti-

tuite apoi nucleul Federației Provinciilor Unite ale Americii Centrale din care mai fac parte Nicaragua, El Salvador, Honduras și Costa Rica. La 19 apr. 1839 se proclamă republică de-sine-stătătoare. Antagonismul dintre liberali și conservatori, dictatura lui Justo Rufino Barrios, unele conflicte armate cu statele vecine, impunerea culturii cafelei sînt realitățile care marchează istoria G. în sec. 19. Epoca reformelor ec. și sociale cu caracter progresist din timpul guvernării președinților Juán José Arévaló și Jacobo Arbenz Guzmán este urmată de o perioadă de accentuare a contradicțiilor sociale și a tensiunii politice, climatul violenței politice agravîndu-se după 1978.

ŞEFI DE STAT

Conducători și președinți

1824 — 1827, Juan Barrundia
1827 — 1829, Mariano Aycinena
1829 — 1830, Pedro Molina
1830 — 1831, Antonio Rivera Cabezas
1831 — 1838, Mariano Gálvez
1838, José Valenzuela
1839, general Carlos Salazar
13 apr. 1839 — 14 dec. 1841, Mariano Rivera Paz
14 dec. 1841 — 14 mai 1842, Venancio López, președinte provizoriu
14 mai 1842 — 11 dec. 1844, Mariano Rivera Paz
11 dec. 1844 — 13 oct. 1848, general Rafael Carrera
13 oct. — 28 nov. 1848, Juan Antonio Martínez
28 nov. — 30 dec. 1848, José Bernardo Escobar
30 dec. 1848/1 ian. 1849 — 21 oct. 1851, general Mariano Paredes
21 oct. 1851 — 15 apr. 1865, general Rafael Carrera
apr. — mai 1865, Pedro Aycinena
24 mai 1865 — 2 iun. 1871, Vicente Cerna
3 iun. 1871 — 3 iun. 1873, general Miguel García Gránados
4 iun. 1873 — 2 apr. 1885, general Justo Rufino Barrios
apr. 1885 — 1886, Alejandro M. Sinibaldi
1886 — mart. 1892, general Manuel Lisandro Barillas
15 mart. 1892 — 8 febr. 1898, general José María Reina Barrios (din 1 iun. 1897, dictator)
9 febr. 1898 — 8 apr. 1920, Manuel Estrada Cabrera
8 apr. 1920 — 5 dec. 1921, Carlos Herrera y Luna
5 dec. 1921/4 mart. 1922 — 26 sept. 1926, general José María Orellana
27 sept. 1926 — 13 dec. 1930, general Lázaro Chacón
13 — 16 dec. 1930, general Bautilio Palma
17 — 31 dec. 1930, general Manuel María Orellana, președinte provizoriu
2 ian. — 15 febr. 1931, José María Reyna Andrade
15 febr. 1931 — 1 iul. 1944, general Jorge Ubico Castañeda
1 — 4 iul. 1944, triumvirat militar alcătuit din generalii Federico Ponce Valdés, Eduardo Villagrán Ariza și Buenaventura Piñeda
4 iul. — 20 oct. 1944, general Federico Ponce Valdés, președinte provizoriu
20 oct. 1944 — 15 mart. 1945, juntă revoluționară alcătuită din căpitanul Jacobo Arbenz Guzmán, maiorul Francisco Javier Arana și frații Jorge și Guillermo Torriello Garrido
15 mart. 1945 — 15 mart. 1951, Juán José Arévaló Bermejo
15 mart. 1951 — 27 iun. 1954, colonel Jacobo Arbenz Guzmán
27 iun. — 8 iul. 1954, juntă militară condusă de colonelul Carlos Enrique Díaz, urmată de o a doua (din 29 iun.), condusă de colonelul Elfego J. Monzón

8 iul. 1954 – 26 iul. 1957, colonel Carlos Castillo Armas (şef al juntei, iar din 2 sept. 1954 preşedinte)
27 iul. – 24 oct. 1957, Luis Arturo González López (vicepreşedinte al ţării; în urma asasinării lui C. Castillo Armas, devine preşedinte provizoriu)
24 – 27 oct. 1957, juntă militară alcătuită din coloneii Oscar Mendoza Azurdia (şeful juntei), Gonzalo Yurrita Nova şi Roberto Lorenzana
27 oct. 1957 – 2 mart. 1958, colonel Guillermo Flores Avendaño, preşedinte provizoriu
2 mart. 1958 – 30 mart. 1963, general Miguel Ydígoras Fuentes
31 mart. 1963 – 1 iul. 1966, juntă militară condusă de colonelul Enrique Peralta Azurdia
1 iul. 1966 – 1 iul. 1970, Julio César Méndez Montenegro
1 iul. 1970 – 1 iul. 1974, general Carlos Manuel Araña Osorio
1 iul. 1974 – 1 iul. 1978, general Kjell Eugenio Laugerud
din 1 iul. 1978, general Fernando Romeo Lucas García

GUINEEA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară şi Revoluţionară Guineea. **Situarea:** în V Africii. **Vecini:** Guineea-Bissau, Senegal, Mali, Coasta de Fildeş, Liberia, Sierra Leone, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 245 957 km². **Populaţia:** 5 014 000 loc. **Capitala:** Conakry. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** islamism (75%), animism (20%), **PNB/loc.:** 270 $.

ISTORIA

În ev. med. **G.** face parte din Imp. Ghana şi † Mali, iar în sec. 15 Guineea centrală devine, sub numele de Fouta Djallon, stat independent. Triburile fulbe, stabilite în sec. 16 pe terit. **G.**, trecute la islamism, întemeiază în sec. 18 un puternic stat teocratic. Litoralul este explorat la jumătatea sec. 15 de navigatorii portughezi care îi dau numele de **G.** Francezii stabiliţi în zona litoralului ocupă în 1882–97 terit. **G.** înfrîngînd, după o eroică rezistenţă, statul Ouassoulou de pe cursul superior al Nigerului, în frunte cu Samory Touré (1897–98); **G.** face parte, între 1904 şi 1958, din Africa Occidentală Franceză. Prin plebiscitul din 28 sept. 1958, 95% din pop. se pronunţă pentru acordarea imediată a independenţei, care este proclamată la 2 oct. 1958. Sub conducerea lui Sékou Touré (din 1958 preşedinte al statului) este iniţiat un vast program de reforme ec. şi social-progresiste (naţionalizarea sectorului energetic, a minelor de aur şi diamante, a băncilor, a comerţului exterior, dezvoltarea ec. naţionale pe bază de plan, colectivizarea agr.), iar pe plan extern este promovată o politică de sprijinire a mişcării de eliberare a popoarelor africane.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinte

din 2 oct. 1958, Ahmed Sékou Touré (reales în 1968 ş 1974)

Prim-miniştri

2 oct. 1958 – 26 apr. 1972, Ahmed Sékou Touré
din 26 apr. 1972, Dr. Louis Lansana Béavogui

GUINEEA-BISSAU

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Guineea-Bissau. **Situarea:** în V Africii. **Vecini:** Senegal, Guineea, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 36 125 km². **Populaţia:** 573 000 loc. **Capitala:** Bissau. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** animism (60%), islamism (30%), catolicism. **PNB/loc.:** 170$.

ISTORIA

Teritoriul **G.B.** este populat în ev. med. de peste 30 de triburi africane (bolante, fulbe, mandiko ş.a.). Coasta **G.B.** este descoperită în 1446 de navigatorul portughez Nuño Tristão. În sec. următoare portughezii îşi extind treptat dominaţia asupra interiorului, transformînd **G.B.** într-o bază a comerţului cu sclavi pentru Brazilia (fondarea în 1588 a primei aşezări europene — Cacheu). **G.B.** este administrată pînă în 1817, cînd devine colonie de-sine-stătătoare, de guvernatorii Ins. Capului Verde. Împotriva dominaţiei coloniale, pop. africană s-a răsculat în repetate rînduri (1890—1910, 1912—13, 1917—25, 1930). În 1956 este întemeiat, în ilegalitate, de Amilcar Cabral (asasinat în 1973), P. African al Independenţei din **G.B.** şi Insulele Capului Verde (PAIGC) care declanşează, în aug. 1961, lupta armată împotriva autorităţilor coloniale portugheze. În terit. eliberat este proclamată, la 24 sept. 1973, Republica **G.B.**, stat independent şi suveran recunoscut de Portugalia la 10 sept. 1974.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

24 sept. 1973 — 14 nov. 1980, Luis de Almeida Cabral (reales în 1977)
din 14 nov. 1980, comandant João Bernardo Vieira

Prim-miniştri

24 sept. 1973 — 7 iul. 1978, Francisco (Chico Te) Mendès
18 iul. — 28 sept. 1978, *Constantino Teixeira, interimar*
din 28 sept. 1978, comandant João Bernardo Vieira; din 14 nov. 1980, preşedinte

GUINEEA ECUATORIALĂ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Guineea Ecuatorială. **Situarea:** în partea de V a Africii. **Vecini:** Camerun, Gabon, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 28 051 km². **Populaţia:** 363 000 loc. **Capitala:** Malabo. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (80%), animism, protestantism. **PNB/loc.:** 340 $.

ISTORIA

Descoperite de navigatori portughezi în 1469 şi respectiv 1471, devenite colonii ale Portugaliei, ins. Fernando Póo şi Annobón sînt cedate Spaniei în 1778 (tratatul de la El Pardo). La jumătatea

sec. 19 spaniolii ocupă terit. african din dreptul celor două ins. (Río Muni), toate posesiunile primind numele de Guineea Spaniolă. În 1959, Guineea Spaniolă este dizolvată formînd „provinciile spaniole Fernando Póo și Río Muni", care obțin în 1963 autonomia internă. La 12 oct. 1968, ins. Fernando Póo, Annobón și terit. Río Muni se proclamă republică independentă sub numele de **G.E.**, obținîndu-și independența deplină la 5 mart. 1969.

ȘEFI DE STAT

Președinți

12 oct. 1968 – 3 aug. 1979, Francisco Macías Nguema Biyogo Ñegue Ndong
din 3 aug. 1979, colonel Téodoro Obiang Nguema Mbasogo

GUYANA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Cooperatistă Guyana. **Situarea:** în N Americii de Sud. **Vecini:** Surinam, Brazilia, Venezuela, Oc. Atlantic. **Suprafața:** 214 969 km². **Populația:** 884 000 loc. **Capitala** Georgetown. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** creștinism (60%), hinduism (30%), islamism (8%). **PNB/loc.:** 570 $.

ISTORIA

Coasta între Orinoco și Amazoane, denumită Guyana, este explorată în 1499 de Alonsó de Ojeda și luată în stăpînire de Spania. Începînd cu sec. 17 se stabilesc aici coloniști olandezi, englezi și francezi. Prin tratatele de la Londra și Paris (1814/15) sînt stabilite granițele posesiunilor britanice, olandeze și franceze. Posesiunile britanice Essequibo, Berbice și Demerara sînt unite în 1831 în **G.** Britanică. După abolirea sclaviei (1834), este încurajată imigrarea muncitorilor din India, China și Europa pe plantațiile de trestie de zahăr. În 1961, **G.** Britanică obține autonomia internă, iar la 26 mai 1966, sub numele de **G.**, își proclamă independența în cadrul Commonwealth-ului. La 23 febr. 1970 se proclamă republică cooperatistă.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernatori-generali

26 mai – 16 dec. 1966, Sir Richard Luyt
16 dec. 1966 – 10 nov. 1969, Sir David Rose
nov. 1969 – 23 febr. 1970, *Sir Edward A. Luckhoo (a deținut funcția)*

Președinți

23 febr. – 17 mart. 1970, *Sir Edward A. Luckhoo (a deținut funcția)*
17 mart. 1970 – 6 oct. 1980, Raymond Arthur Chung
din 6 oct. 1980, Linden Forbes Sampson Burnham

Prim-miniștri

26 mai 1966 – 6 oct. 1980, *Linden Forbes Sampson Burnham*
din 6 oct. 1980, Ptolemy Alexander Reid

HAITI

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Haiti. **Situarea:** în partea vestică a insulei omonime din Marea Caraibilor. **Vecini:** Oc. Atlantic, Republica Dominicană, Marea Caraibilor. **Suprafața:** 27 750 km². **Populația:** 5 009 000 loc. **Capitala:** Port-au-Prince. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** catolicism (70%), animism, protestantism. **PNB/loc.:** 260 $.

ISTORIA

Ins. **H.** locuită de indieni caribi și arawak este descoperită la 5 dec. 1492 de Cristofor Columb care o numește „La Española" (Hispaniola). Prin tratatul de la Ryswick (1697), partea de V a ins. este cedată de spanioli Franței (care o va numi Saint-Domingue); un sec. mai tîrziu, în urma păcii de la Basel (22 iul. 1795), devine posesiune franceză și E insulei (actuala Republică Dominicană). În preajma Revoluției franceze (1789), **H.** este locuit de o jumătate de milion de sclavi negri (originari din Africa) care muncesc pe plantațiile de zahăr și de cafea, de cca 25 000 de albi și de tot atîția mulatri. Răscoala negrilor, sub conducerea lui Toussaint L'Ouverture, izbucnită în 1791 împotriva dominației franceze este încununată de succes, astfel încît, la 1 ian. 1804 fosta colonie franceză Saint-Domingue își proclamă independența sub numele de Republica **H.**, devenind primul stat suveran din Marea Caraibilor și totodată prima republică a negrilor din istorie. În 1822 **H.** cucerește și E insulei, dar o răscoală izbucnită în 1844 consacră definitiv împărțirea în Republica **H.** (cu o pop. majoritară neagră de limbă franceză) și Republica Dominicană (pop. mulatră de limbă spaniolă). În 1915–34 **H.** se află sub protectoratul S.U.A. și este ocupată *de facto* de trupele americane. Ales președinte în 1957, François Duvalier instituie un regim dictatorial de cruntă teroare, continuat după moartea sa (1971) de fiul său Jean-Claude Duvalier.

ȘEFI DE STAT

Conducători și președinți

9 mai/iul. 1801 – 7 iun. 1802, François Dominique Toussaint L'Ouverture, „conducător pe viață"

1 ian. 1804 – 17 oct. 1806, Jean Jacques Dessalines; din 8 oct. 1804 împărat sub numele de Iacob I

– *în 1807, ca urmare a luptelor începute la sfîrșitul anului 1806, pe teritoriul statului Haiti (care își proclamase independența la 1 ian. 1804) se creează două state: „Republica Haiti" (în S și S–V) și „Statul Haiti" (în N)*

17 febr. 1807 – 8 oct. 1820, Henric Christophe, șeful „Statului Haiti"; din 2 iun. 1811, rege sub numele de Henric I

9 mart. 1807 – 29 mart. 1818, Alexandre Pétion, președintele „Republicii Haiti".

30 mart. 1818 – 13 mart. 1843, general Jean Pierre Boyer; în urma luptelor purtate împotriva „Statului Haiti" de armata generalului J.P. Boyer, în 26 nov. 1820, supune autorității sale partea de N a țării, iar în 1822, cucerește partea de E a ins. (Santo Domingo care își proclamase independența la 1 dec. 1821)

21 mart. 1843 — 3 mai 1844, Charles Rivière Hérard (pînă în 30 dec. 1843 s-a aflat în fruntea unui guvern provizoriu, apoi devine președinte)

— la 27 febr. 1844 Santo Domingo își proclamă independența

3 mai 1844 — 15 apr. 1845, Philippe Guerrier

16 apr. 1845 — 1 mart. 1846, Jean Louis Pierrot

1 mart. 1846 — 27 febr. 1847, Jean Baptiste Riché

1 mart. 1847 — 15 ian. 1859, Faustin Soulouque; în 26 aug. 1849 se proclamă împărat sub numele de Faustin I

18 ian. 1859 — 13 mai 1867, Nicholas Fabre Geffrard

14 iun. 1867 — 19 dec. 1869, general Sylvain Salnave

19 mart. 1870 — 13 mai 1874, Nissage Saget

11 iun. 1874 — 15 apr. 1876, Michel Dominique

17 iul. 1876 — 17 iul. 1879, Boisrond Canal

23 oct. 1879 — 10 aug. 1888, Étienne Félicité Salomon

16 dec. 1888 — 22 aug. 1889, François Déus Légitime

9 oct. 1889 — 24 mart. 1896, Louis Mondastin Florvil Hippolyte

31 mart. 1896 — 12 mai 1902, P. Augustin Tirésias Simon-Sam

21 dec. 1902 — 2 dec. 1908, Pierre Nord-Alexis

17 dec. 1908 — 2 aug. 1911, Antoine G. Simon

14 aug. 1911 — 8 aug. 1912, Michel Cincinnatus Leconte

8 aug. 1912 — 2 mai 1913, general Tancredè Auguste

4 mai 1913 — 27 ian. 1914, Michel Oreste

8 febr. — 29 oct. 1914, Oreste Zamor

7 nov. 1914 — 22 febr. 1915, general Joseph Davilmar Théodore

4 mart. — 28 iul. 1915, general Jean Vilbrum-Guillaume Sam

12 aug. 1915 — 15 mai 1922, Philippe Sudré Dartiguenave

15 mai 1922 — 21 apr. 1930, Joseph Louis Bornó

21 apr. — 18 nov. 1930, Eugène Roy, președinte provizoriu

19 nov. 1930 — apr. 1941, Sténio Vincent

apr. 1941 — 11 ian. 1946, Élie Lescot

12 ian. — 15 aug. 1946, juntă militară alcătuită din colonelul Frank Lavaud (șeful juntei), comandantul Antoine Levelt și colonelul Paul Eugène Magloire

16 aug. 1946 — 10 mai 1950, Dumarsais Estimé

10 mai — 6 dec. 1950, juntă militară condusă de Frank Lavaud

6 dec. 1950 — 12 dec. 1956, colonel Paul Eugène Magloire

13 dec. 1956 — 4 febr. 1957, Joseph Nemours Piérre-Louis, președinte provizoriu

7 febr. — 2 apr. 1957, Franck Sylvain, președinte provizoriu

6 apr. — 20 mai 1957, Consiliu executiv provizoriu alcătuit din Daniel Fignolé, François Duvalier, Dumarsais Estimé și Dejoie

20 — 26 mai 1957, general Léon Cantave

26 mai — 14 iun. 1957, Daniel Fignolé, președinte provizoriu

14 iun. — 22 sept./22 oct. 1957, juntă militară condusă de generalul Antoine Kebreau

22 sept./22 oct. 1957 — 21 apr. 1971, François Duvalier; din 22 oct. 1964 „președinte pe viață"

din 22 apr. 1971, Jean-Claude Duvalier (desemnat de tatăl său ca succesor la 2 ian. 1971, confirmat prin referendum național la 31 ian. 1971), „președinte pe viață"

HONDURAS

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Honduras. **Situarea:** în America Centrală. **Vecini:** Nicaragua, Oc. Pacific, El Salvador, Guatemala, Marea Caraibilor. **Suprafața:** 112 088 km². **Populația:** 3 691 000 loc. **Capitala:** Tegucigalpa. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%). **PNB/loc.:** 670 $.

ISTORIA

Locuit în epoca precolumbiană de triburi amerindiene (corotegi, paya, leneas), partea de V a terit. **H.** aparține Imp. maya (milen. 1 e.n.). **H.** este descoperit de Cristofor Columb în aug. 1502, în cursul celei de-a patra călătorii spre „Lumea Nouă" și, cucerit, începînd din anul 1524, de conchistadorul spaniol Cristóbal de Olid, este inclus în Căpitănia Generală Guatemala (1539). La 15 sept. 1821 își proclamă independența, în 1822 este inclus în Imp. mexican și, din 1823 pînă la 5 nov. 1838 (cînd devine republică independentă), face parte din Federația Provinciilor Unite ale Americii Centrale (împreună cu Guatemala, Nicaragua, El Salvador și Costa Rica). Istoria **H.** din sec. 19 este marcată de antagonismul dintre partidele liberal și conservator și de unele conflicte de graniță cu statele vecine. Frecventa intervenție a armatei în viața politică a statului caracterizează epoca postbelică (din cei 9 șefi de stat numai 2 au fost președinți constituționali, între 1957—63 și 1971—72).

ȘEFI DE STAT

Conducători și președinți

1824 — *1827*, Dionisio Herrera, ales șef al statului Honduras de către Congresul reunit la Tegucigalpa
1827, Justo Milla
1827 — *1828*, Francisco Morazán
1829 — *1832*, Diego Vigil
1832, José A. Márquez
1832 — *1833*, Francisco Milla
1833 — *1834*, Joaquín Rivera
1834 — *1837*, general Francisco Ferrara
1837 — *1838*, Justo José Herrera
1839, José de Martinez
1839, Lino Matute
1839, Juan Francisco Molina
1839 — *1840*, Juan J. Alvarado
10 ian. 1841 — *31 ian. 1844*, general Francisco Ferrera, primul președinte al Hondurasului
1 ian. 1845 — *ian. 1847*, Coronado Chávez
14 ian. 1847 — *1 mart. 1852*, Juan Lindo de Zelaya
1 mart. 1852 — *1853*, *Francisco Gómez, președinte provizoriu*
1853 — *oct. 1855*, general José Trinidad Cabañas
oct. 1855, *Santiago Bueso, președinte provizoriu*
14 oct. 1855 — *17 febr. 1856*, *Francisco Aguilar, președinte provizoriu*
17 febr. 1856 — *11 ian. 1862*, general Santos Guardiola
ian. — *oct. 1862*, *Victoriano Castellamos, președinte provizoriu*

oct. 1862 — 21 iun. 1863, José Francisco Montes, președinte provizoriu
1864 — 1869, general José María Medina
1869 — 1870, Francisco Cruz
1870 — 26 iul. 1872, general José María Medina
aug. 1872 — 13 ian. 1874, Céleo Arias
febr. 1874 — 8 iun. 1876, Ponciano Leyva
27 aug. 1876 — 9 mai 1883, Marco Aurelio de Soto
30 nov. 1883 — 30 nov. 1891, general Luis Bográn
30 nov. 1891 — apr. 1893, Ponciano Leyva
apr. 1893 — 22 febr. 1894, general Domingo Vázquez
22 febr. 1894 — 1 febr. 1899, Dr. Policarpo Bonilla
1 febr. 1899 — 30 ian. 1903, Terencio Sierra
1 febr. 1903 — 11 apr. 1907, Manuel Bonilla
15 aug. 1907 — 28 mart. 1911, Miguel R. Dávila
28 mart. 1911 — 1 febr. 1912, Dr. Francisco Bertrand
2 febr. 1912 — 21 mart. 1913, Manuel Bonilla
21 mart. 1913 — 8 sept. 1919, Dr. Francisco Bertrand
1 nov. 1919 — 10 mart. 1924, general Rafael López Gutiérrez (președinte din 1 febr. 1920; din 1 febr. 1924, dictator)
1 apr. 1924 — 31 ian. 1925, general Vicente Tosta
1 febr. 1925 — 31 ian. 1929, Dr. Miguel Paz Barahona
1 febr. 1929 — 31 ian. 1933, Dr. Vicente Mejía Colindres
1 febr. 1933 — 31 dec. 1948, general Tiburcio Carías Andino
1 ian. 1949 — 6 dec. 1954, Dr. Juan Manuel Gálvez Durón
6 dec. 1954 — 21 oct. 1956, Julio Lozano Díaz, „șef suprem al statului"
21 oct. 1956 — 19 dec. 1957, juntă militară compusă din colonelul Héctor Coraccioli, generalul Roque I. Rodriguez și comandantul Roberto Gálvez Barnés
21 dec. 1957 — 3 oct. 1963, José Ramón Videlia Morales
4 oct. 1963 — 5 iun. 1971, colonel Oswaldo López Arellano (președinte din 6 iun. 1965)
5 iun. 1971 — 4 dec. 1972, Ramón Ernesto Cruz Uclés
4 dec. 1972 — 22 apr. 1975, general Oswaldo López Arellano
22 apr. 1975 — 7 aug. 1978, colonel Juan Alberto Melgar Castro
din 7 aug. 1978, juntă militară condusă de generalul Policarpo Paz García; la 25 iul. 1980 a fost confirmat președinte provizoriu al republicii

INDIA

DATE GENERALE:

Numele oficial: Uniunea Indiană. **Situarea:** în S Asiei. **Vecini:** Pakistan, R.P. Chineză, Nepal, Bhutan, Birmania, Bangladesh, Oc. Indian. **Suprafaţa:** 3 287 590 km². **Populaţia:** 683 000 000 loc. **Capitala:** New Delhi. **Limba oficială:** hindi. **Culte:** hinduism (85%), islamism (10%), creştinism, budism. **PNB/loc.:** 190 $.

ISTORIA

Primele civilizaţii de pe terit. **I.** (Indus, cu centre precum Harappa şi Mohenjo-Daro) sînt contemporane primelor manifestări din Egipt şi Mesopotamia. Triburi indo-europene (vedice) care pătrund dinspre NV în a doua jumătate a milen. 2 î.e.n. cuceresc, pînă în sec. 5 î.e.n., întreaga **I.** septentrională. În sec. 7–6 î.e.n. iau naştere primele state sclavagiste (Magadha, Kosala ş.a.). Apogeul civilizaţiei antice este atins de două mari imperii care reuşesc să unifice cea mai mare parte a **I.**: Maurya (sec. 4–3 î.e.n., răspîndirea budismului) şi Gupta (sec. 4–5 e.n., generalizarea brahmanismului). Sec. 6–14 sînt marcate de o pronunţată fărîmiţare feudală şi de invaziile unor populaţii turanice din Asia Centrală, ale arabilor şi mongolilor, urmate de răspîndirea islamismului în N subcontinentului. În 1498 navigatorul portughez Vasco da Gama atinge coasta Malabar, iar în sec. următor portughezii pun stăpînire pe o mare parte a coastei de V a Indiei; în 1600 este înfiinţată Compania Britanică a Indiilor Orientale, iar în 1664 Compania Franceză a Indiilor Orientale, exponente ale colonialismului britanic şi francez pe terit. **I.** Întemeiat în 1526, Imp. Marilor Moghuli cu capitala la Agra, apoi la Delhi (care dăinuieşte pînă în 1858) unifică cea mai mare parte a pen. În urma Războiului de 7 ani (1756–63) colonialismul britanic elimină concurenţa franceză şi reuşeşte să-şi extindă în următorii o sută de ani stăpînirea asupra întregii **I.** Stăpînirea britanică este zguduită de răscoala anticolonială a şipailor din anii 1857–59. În 1858 Compania Indiilor Orientale este dizolvată şi **I.** este proclamată oficial colonie a coroanei britanice. Mişcarea de emancipare naţională cunoaşte, prin întemeierea partidelor Congresul Naţional Indian (f. 1885) şi Liga Musulmană (f. 1906), primele forme organizate de afirmare. Mişcarea de eliberare de sub dominaţia colonială, în frunte cu Mahatma Gandhi şi apoi Jawaharlal Nehru, cuprinde, după primul război mondial, păturile cele mai largi ale pop., obligînd Marea Britanie să acorde **I.**, la 15 aug. 1947, deplina independenţă. Fosta colonie britanică este împărţită în 1947, pe criterii religioase, în dominioanele Uniunea Indiană şi Pakistan (locuit de pop. musulmană). La 26 ian. 1950, **I.** se proclamă republică federală în cadrul Commonwealth-ului. În 1961 sînt eliberate coloniile portugheze Goa, Daman şi Diu. În timpul guvernelor conduse de J. Nehru, Lal Bahadur Şastri, Indira Gandhi şi Morarji Desai sînt adoptate măsuri pentru o mai rapidă dezvoltare ec. şi socială a ţării, pentru modernizarea vieţii de stat; pe plan extern este urmată o politică de nealiniere la blocurile militare. Conflicte armate opun **I.** Pakistanului (1947–48, 1965, 1971). La 2 iul. 1972, Indira Gandhi şi Z. Ali Bhutto, primul ministru al Pakistanului, semnează la Simla un acord prin care cele două state se an-

gajează să renunțe la folosirea forței în rezolvarea problemelor bilaterale; la 23 ian. 1975 este semnat un acord pentru reluarea relațiilor ec. și comerciale dintre I. și Pakistan, întrerupte în 1965. În cadrul convorbirilor bilaterale de la Islamabad (12—14 mai 1976) se decide restabilirea relațiilor diplomatice, schimbul prizonierilor din conflictul din 1971 și reluarea legăturilor aeriene, rutiere și feroviare dintre cele două țări. După ce printr-un referendum (14 apr. 1975) pop. din Sikkim (protectorat britanic între 1886 și 1947 și indian din 1947) se pronunță pentru abolirea monarhiei și unirea cu I., Parlamentul indian votează, la 23 apr. 1975, un amendament la Constituție, în baza căruia Sikkimul devine al 22-lea stat al Uniunii Indiene. În urma alegerilor din 20 mart. 1977, cîștigate de P. Janata, P. Congresul Național Indian al Indirei Gandhi, partid de guvernămînt de la independența țării, trece în opoziție. Noul guvern inițiază unele programe social-ec. care însă nu dau rezultate. Ca urmare a frămîntărilor economico-sociale și a disensiunilor tot mai mari în cadrul coaliției guvernamentale, aceasta se destramă. În urma alegerilor generale anticipate din 3—6 ian. 1980 P. Congresul Național Indian condus de Indira Gandhi revine la putere cu o mare majoritate. Guvernul indian promovează măsuri de redresare economică, punînd accent pe dezvoltarea sectorului de stat al ec. și pe modernizarea agriculturii. Pe plan extern se continuă politica de nealiniere și prietenie cu toate țările.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

MARII MOGHULI

Împărați

1526 — 1530, Zahir ad-din Babur
1530 — 1540, Nasir ad-din Humayun (prima oară)
— *între 1540 și 1555, conducerea o au sultanii de Delhi din dinastia Surizilor*
1555 — 1556, Nasir ad-din Humayun (a doua oară)
1556 — 1605, Jalal ad-din Akbar I
1605 — 1627, Nur ad-din Jahangir
1627 — 1628, Dawar Bakhș
1628 — 1657, Khurram Șihab ad-din Muhammad (Șah Jahan)
1657, Murad Bakhș (în Gujarat)
1657, Șah Șuja (în Bengal pînă în 1660)
1658 — 1707, Muhyi ad-din Muhammad Aurangzeb (Alamagir I)
1707, Muhammad Azam Șah
1707, Kambakhș (în Deccan)
1707 — 1712, Muazzam (Șah Alam I, Bahadur Șah I)
1712, Azim aș-Șan
1712 — 1713, Muizz ad-din Jahandar Șah
1713 — 1719, Muhammad Farrukhsiyar
1719, Șams ad-din Rifai ad-darajat
1719, Rafi ad-daula Șah Jahan II
1719, Nekusiyar
1719 — 1748, Nasir ad-din Muhammad
1748 — 1754, Ahmad Șah Bahadur
1754 — 1759, Aziz ad-din Alamgir II
1760, Șah Jahan III
1760 — 1788, Jalal ad-din Ali Jauhar Șah Alam II (prima oară)
1788, Bidar Bakht
1788 — 1806, Jalal ad-din Ali Jauhar Șah Alam II (a doua oară)
1806 — 1837, Muin ad-din Akbar Șah II
1837 — 1858, Siraj ad-din Bahadur Șah II (depus, moare în 1862 la Rangoon)
— *India devine colonie a Marii Britanii*

Guvernatori de Bengal

1757 – 1760, Robert Clive, baron Clive de Plassey
1760 – 1764, Henry Vansittart
1764 – 1767, Robert Clive, baron Clive de Plassey
1767 – 1769, Harry Verelst
1769 – 1772, John Cartier

Guvernatori-generali de Bengal şi India

1773 – 1785, Warren Hastings
1785 – 1786, Sir John Macpherson (deţine funcţia)
1786 – 1793, Charles Mann, lord Brome, marchiz Cornwallis
1793 – 1798, Sir John Shore, lord Teignmouth
1798, Sir A. Clarke (deţine funcţia)
1798 – 1805, Richard Colley Wellesley, earl de Mornington, marchiz Wellesley
1805, Charles Mann, lord Brome, marchiz Cornwallis
1805 – 1807, Sir George Hilaro Barlow (deţine funcţia)
1807 – 1813, Gilbert Elliot-Murray-Kynynmond, earl de Minto
1813 – 1822, Francis Rawdon Hastings, earl de Moira, marchiz Hastings
1823, John Adam (deţine funcţia)
1823 – 1828, William Pitt Amherst, earl Amherst de Arakan
1828, William Butterworth Bayley (deţine funcţia)
1828 – 1835, Lord William Cavendish Bentinck (din 1833, guvernator-general al Indiei)
1835 – 1836, Lord Charles Theophilus Metcalfe (deţine funcţia)
1836 – 1842, George Eden, earl de Auckland
1842 – 1844, Edward Law, earl de Ellenborough
1844, William Wilberforce Bird (deţine funcţia)
1844 – 1847, Henry Hardinge, viconte Hardinge de Lahore
1848 – 1856, Sir James Andrew Broun-Ramsay, marchiz de Dalhousie
1856 – 1858, Charles John Canning, earl Canning; din 1858, vicerege

Viceregi şi guvernatori-generali

1858 – 1862, Charles John Canning, earl Canning
1862 – 1863, James Bruce, earl de Elgin şi Kincardine
1863, Sir Robert Napier, baron Napier de Magdala (deţine funcţia)
1863, Sir William T. Denison (deţine funcţia)
1864 – 1869, Sir John Laird Mair Lawrence, baron Lawrence
1869 – 1872, Richard Southwell Bourke, earl de Mayo
1872, Sir John Strachey (deţine funcţia)
1872, Lord Napier de Merchistoun (deţine funcţia)
1872 – 1876, Thomas George Baring, earl de Northbrook
1876 – 1880, Edward Robert Bulwer Lytton, earl de Lytton
1880 – 1884, George Frederick Samuel Robinson, viconte Goderich, marchiz de Rippon
1884 – 1888, Frederick Temple Hamilton-Temple Blackwood, marchiz de Dufferin şi Ava
1888 – 1893, Henry Charles Keith Petty Fitzmaurice, marchiz de Lansdowne
1894 – 1898, Victor Alexander Bruce, earl de Elgin şi Kincardine
1899 – 1904, George Nathaniel Curzon, lord Curozn de Kadleston
1904, Lord Ampthill (deţine funcţia)
1904 – 1905, George Nathaniel Curzon, lord Curzon de Kadleston
1905 – 1910, Gilbert John Elliot-Murray-Kynynmond, earl de Minto
1910 – 1916, Charles Hardinge, baron Hardinge de Penshurst
1916 – 1921, Frederick John Napier Thesiger, viconte de Chelmsford
1921 – 1925, Rufus Daniel Isaacs, earl de Reading

1925/1926 – *1929*, Edward Frederick Lindley Wood, lord Irwin de Kirby Underdale
1929 – 1931, George Joachim Goschen de Hawkhurst, viconte Goschen(deține funcția)
1931 – *1934*, Freeman Freeman-Thomas, earl de Willington
1934, Sir George Stanley (deține funcția)
1934 – *1936*, Freeman Freeman-Thomas, earl și marchiz de Willington
1936 – *1938*, Victor Alexander John Hope, marchiz de Linlithgow
1938, baron Brabourne (deține funcția)
1938 – *1943*, Victor Alexander John Hope, marchiz de Linlithgow
1943 – *1945*, Sir Archibald Percival Wavell, viconte, earl Wavell de Cirenaica și Winchester
1945 – 1947, Sir John Colville (deține funcția)
21 febr. – 15 aug. 1947, Louis Mountbatten, viconte Mountbatten de Burma (ultimul vicerege)

Guvernatori-generali

1947, Louis Mountbatten, viconte Mountbatten de Burma (primul guvernator-general al dominionului)
1947 – 1948, Șri Chakravarti Rajagopalachari (deține funcția)
1948 – *1950*, Șri Chakravarti Rajagopalachari

Președinți

26 ian. 1950/13 mai 1952 – 13 mai 1962, Șri Rajendra Prasad
13 mai 1962 – 13 mai 1967, Sarvapalli Radhakrișnan
13 mai 1967 – 3 mai 1969, Zakir Husain
3 mai – 20 iul. 1967, Muhammad Hidayatullah, interimar
16/24 aug. 1969 – 24 aug. 1974, Varahagiri Venkata Giri
24 aug. 1974 – 11 febr. 1977, Fakkruddin Ali Ahmed
11 febr. – 21 iul. 1977, Basappa Danappa Jatti, interimar
din 21/25 iul. 1977, Neelam Sanjiva Raddy

Prim-miniștri

24 aug. 1946/15 aug. 1947 – 27 mai 1964, Jawaharlal Pandit Nehru
2/9 iun. 1964 – 11 ian. 1966, Lal Bahadur Șastri
19 ian. 1966 – 22 mart. 1977, Indira Priyadarșini Gandhi
24 mart. 1977 – 15 iul. 1979, Morarji Ranchhodji Desai
28 iul. 1979 – 9 ian. 1980, Charan Singh (din 20 aug. 1979, interimar)
din 14 ian. 1980, Indira Priyadarșini Gandhi

INDONEZIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Indonezia. **Situarea:** Arhipelag în SE Asiei, între Oc. Indian și Oc. Pacific. **Suprafața:** 1 907 568 km². **Populația:** 151 894 000 loc. **Capitala:** Jakarta. **Limba oficială:** bahasa indonesia. **Culte:** islamism (90%), protestantism, catolicism, hinduism, budism. **PNB/loc.:** 380 $.

ISTORIA

Pe terit. **I.**, locuit din paleolitic (*Pitecantropus erectus* descoperit în 1891 la Trinil în Djawa), iau ființă, la începutul e.n., în Djawa, Sumatera și Kalimantan, o serie de principate influențate de civilizațiile indiană și chineză. Se răspîndește brahmanismul și apoi budismul. Înflorirea regatelor feudale Srivijaya (în sec. 7—10 în Sumatera) și †Mataram (în sec. 8—10 în Djawa) este urmată de o perioadă de fărîmițare (sec. 10—14). În sec. 14—15, Regatul †Madjapahit, cu centrul în Djawa, unifică întregul arh. indonezian. În sec. 15 islamismul devine religia dominantă. La începutul sec. 16 sosesc portughezii, înlăturați în cursul aceluiași sec. de olandezi (1602 — crearea Companiei Olandeze a Indiilor Orientale, 1619 — întemeierea orașului Batavia, azi Jakarta). În sec. 19, stăpînirea colonială olandeză se extinde asupra întregii **I.** Trupe japoneze ocupă între 1942 și 1945 **I.**; în urma succeselor mișcării de eliberare națională, este proclamată la 17 aug. 1945 republica independentă **I.**, în frunte cu președintele Sukarno. În ciuda încercării Olandei și Marii Britanii de a înăbuși cu forța armelor tînărul stat (1945—47, iul. — aug. 1947, 1948—49), Olanda recunoaște în 1949 independența **I.**, care, la 17 aug. 1950, se proclamă republică unitară. La 1 mai 1963 Irianul de Vest este inclus în **I.**, iar la 17 iul. 1976 Timorul devine o prov. a **I.** Încercarea, eșuată, de lovitură de stat din 30 sept. 1965, condusă de locotenent-colonel Untung, este pretextul unor crunte represiuni antidemocratice. În 1966 generalul Suharto este învestit cu puteri depline, iar în 1968 este ales președinte al statului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Președinți

18 aug. 1945/16 dec. 1949 — 12 mart. 1967, Ahmed Sukarno

din 12 mart. 1967, general Suharto (pînă în 27 mart. 1968, interimar; reales în 1973 și 1978)

Prim-miniștri

31 aug. — 13 nov. 1945, Ahmed Sukarno

14 nov. 1945 — 26 iun. 1947, *Sutan Șahrir*

3 iul. 1947 — 23 ian. 1948, Amir Șarif ud-Din

29 ian. — 19 dec. 1948, Mohammed Hatta

— 19 dec. 1948 — 7 iul. 1949, cabinet extraordinar în Sumatera datorat agresiunii olandeze:

19 dec. 1948 — mai 1949, Șarif ud-Din Prawiranegara, vicepreședinte

16 mai — 7 iul. 1949, Susanto Tirtoprodjo, vicepreședinte

7 iul. 1949 — 15 aug. 1950, Mohammed Hatta

6 sept. 1950 — 21 mart. 1951, Mohammed Natsir

27 apr. 1951 — 23 febr. 1952, Sukiman Wirjosandjojo

3 apr. 1952 — 2 iun. 1953, Wilopo

30 iul. 1953 — 24 iul. 1955, Ali Sastroamidjojo

12 aug. 1955 — 3 mart. 1956, Burhan ud-Din Harahap

17/20 mart. 1956 — 14 mart. 1957, Ali Sastroamidjojo

8 apr. 1957 — 6 iul. 1959, Raden Haji Djuanda Kurtawidjaja

— din 9 iul. 1959 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte

IORDANIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Haşemit al Iordaniei. **Situarea:** în Orientul Mijlociu. **Vecini:** Siria, Iraq, Arabia Saudită, Marea Roşie, Israel. **Suprafaţa:** 97 740 km². **Populaţia:** 3 190 000 loc. **Capitala:** Amman. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (90%), creştinism (5%). **PNB/loc.:** 1 180 $.

ISTORIA

Populat din antic. de triburi semite şi arabe, parte componentă a †Imp. bizantin, †Califatului arab, apoi a Imp. otoman (1516–1918), terit. **I.** este încredinţat de Societatea Naţiunilor, în 1920, Marii Britanii cu mandat de administrare. Emiratul Transiordaniei, creat în 1922, obţine în 1928 o anumită autonomie internă. În urma luptei de eliberare naţională, la 22 mart. 1946 Marea Britanie renunţă la mandat şi la 25 mai 1946 este proclamat regatul independent Transiordania. Participant la războiul arabo-israelian din 1948–49, acesta înglobează partea răsăriteană a Palestinei şi adoptă în 1950 numele de Regatul Haşemit al Iordaniei, al cărui tron este ocupat în 1952 de regele Hussein II. În urma conflictului armat arabo-israelian din iun. 1967, la care participă şi **I.**, Israelul ocupă terit. iordanian de pe malul drept al Iordanului (Cisiordania) şi partea arabă a Ierusalimului (5 948 km² cu o pop. de 679 000 loc.). În cursul conflictului armat arabo-israelian din oct. 1973, trupe iordaniene participă la operaţiunile militare de pe frontul sirian. În ultimii ani o importanţă deosebită este acordată dezvoltării şi diversificării ec. (modernizarea agr., valorificarea rezervelor de fosfaţi, extinderea capacităţilor de rafinare etc.).

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Emiri şi regi

1921 – 1951, Abd Allah, emir; din 25 mai 1946, rege
1951 – 1952, Talal I
din 11 aug. 1952, Hussein II ibn Talal; *între 11 aug. 1952 şi 2 mai 1953 sub o regenţă compusă din: Ibrahim Haşim, Suleiman Tukan şi Abd ar-Rahman Ruşeida*

Prim-miniştri

1921,	Raşid Bey Tali
1921,	Muzhir Bey ar-Raslan
1921 – ian. 1923,	Rida Paşa ar-Riqabi
7 febr. – 5 sept. 1923,	Muzhir Bey ar-Raslan
5 sept. 1923 – 1924,	Hasan Khaled Paşa
1924 – 1933,	Rida Paşa ar-Riqabi
1933 – 1938,	Ibrahim Haşim
6 aug. 1939 – 1945,	Tawfiq Paşa Abul-Huda
aug. 1945 – 1948,	Ibrahim Haşim
mart. 1948 – 12 apr. 1950,	Tawfiq Paşa Abul-Huda
13 apr. – 3 dec. 1950,	*Said al-Mufti*
4 dec. 1950 – 20 iul. 1951,	Samir ar-Rifai
26 iul. 1951 – 5 mai 1953,	*Tawfiq Paşa Abul-Huda*
5 mai 1953 – 2 mai 1954,	Fawzi al-Mulqi
4 mai 1954 – 28 mai 1955,	*Tawfiq Paşa Abul-Huda*
30 mai – 14 dec. 1955,	Said al-Mufti
15 – 20 dec. 1955,	Hazza al-Majali
21 dec. 1955 – 7 ian. 1956,	Ibrahim Haşim

9 ian. — 20 mai 1956, Samir-ar-Rifai
22 mai — 30 iun. 1956, Said al-Mufti
1 iul. — 22 oct. 1956, Ibrahim Haşim
29 oct. 1956 — 10 apr. 1957, Suleiman an-Nabulusi
15 — 24 apr. 1957, Hussein Fakhri al-Khaled
25 apr. 1957 — 18 mai 1958, Ibrahim Haşim
— între 14 febr. şi 2 aug. 1958, Iordania s-a unit cu Iraqul în Federaţia Arabă; între 19 mai şi 14 iul. 1958 prim-ministru al Federaţiei a fost Nuri as-Said
20 mai 1958 — 5 mai 1959, Samir ar-Rifai, şef al cabinetului provincial
6 mai 1959 — 20 aug. 1960, Hazza al-Majali
29 aug. 1960 — 25 ian. 1962, Bahjat at-Talhuni
27 ian. 1962 — 27 mart. 1963, Wasfy Mustafa at-Tall
28 mart. — 21 apr. 1963, Samir ar-Rifai
21 apr. 1963 — 6 iul. 1964, Şarif Hussein ibn Nasir
7 iul. 1964 — 13 febr. 1965, Bahjat at-Talhuni
23 febr. 1965 — 22 dec. 1966/5 mart. 1967, Wasfy Mustafa at-Tall
5 mart. — 23 apr. 1967, Şarif Hussein ibn Nasir, interimar
23 apr. — 7 oct. 1967, Saad Jomaa
7 oct. 1967 — 24 mart. 1969, Bahjat at-Talhuni
24 mart. — 12 aug. 1969, Abdel Moneim Rifai
13 aug. 1969 — 26 iun. 1970, Bahjat at-Talhuni
27 iun. — 16 sept. 1970, Abdel Moneim Rifai
16 — 24 sept. 1970, general Mohammad Daud
26 sept. — 28 oct. 1970, Mohammad Ahmed Toukan
28 oct. 1970 — 28 nov. 1971, Wasfy Mustafa at-Tall
29 nov. 1971 — 26 mai 1973, Ahmed al-Louzi
26 mai 1973 — 13 iul. 1976, Sayid ar-Rifai
13 iul. 1976 — 19 dec. 1979, Mudhar Badran
19 dec. 1979 — 3 iul. 1980, Şarif Abdul Hamid Şaraf
3 iul. — 28 aug. 1980, Kassem ar-Rimawi
din 28 aug. 1980, Mudhar Badran

IRAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Islamică Iran. **Situarea:** în Asia de SV. **Vecini:** Afghanistan, Pakistan, Golful Persic, Golful Oman, Iraq, Turcia, U.R.S.S. **Suprafaţa:** 1 648 000 km². **Populaţia:** 37 447 000 loc. **Capitala:** Teheran. **Limba oficială:** persana. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 2 180 $.

ISTORIA

În milen 3 î.e.n. în SE **I.** ia fiinţă statul Elam (cu capitala la Susa), puternic influenţat de civilizaţia mesopotamiană. La sfîrşitul milen. 2 î.e.n. pe terit. **I.** se stabilesc triburile indo-europene ale mezilor şi perşilor venite din N. Statul Media ia fiinţă în sec. 8 î.e.n. şi cunoaşte sub Cyaxares (625—585 î.e.n.) o epocă de glorie. Cyrus II (559—530 î.e.n.), regele perşilor, supune Media şi pune bazele †Imp. persan (dinastia Ahemenizilor), care, sub Darius I (522—486 î.e.n.), atinge apogeul puterii sale. Imp. ahemenid se întinde de la Indus pînă în Egipt şi în Tracia, fără a putea însă să cucerească şi Grecia. Alexandru *cel Mare* cucereşte în 334—330 î. e. n. Imp. persan. După un

sec. de apartenență la Regatul †seleucid, **I.** este patria regatelor †parților (240 î.e.n. — 226 e.n.) și †Sasanizilor (226—651 e.n.), două puternice state, în veșnică rivalitate cu Imp. roman. Cucerit de arabi (635—51 e.n.), **I.** adoptă islamismul, dar se desprinde treptat, în sec. 9—10, din Califatul arab; în 1258 este cucerit de mongoli (vezi Ilhanii). Ismail I (1499—1524), întemeietorul dinastiei Safavizilor, pune bazele unui nou stat iranian centralizat, care cunoaște o mare strălucire sub Abbas I *cel Mare* (1588—1629). În 1722 dinastia Safavizilor este înlăturată de afghani, iar **I.** este cucerit în 1736 de turcomanul Nadir-Șah (1735—47). În timpul dinastiei Kajarilor (1779—1925) Persia trăiește o perioadă de declin. În războaiele cu Rusia (1804—13, 1826—28), pierde Gruzia, Daghestanul, Azerbaidjanul de N și Erevanul. În a doua jumătate a sec. 19, influența britanică și rusă devin predominante, cele două state împărțind Persia, prin tratatul din 1907, în două zone de influență. La începutul sec. 20 (1905—11) are loc o revoluție antifeudală și antiimperialistă (adoptarea unei Constituții în 1906, care instituie monarhia constituțională). Dinastia Kajarilor este detronată în 1925, iar Reza Khan devine șah al Persiei, întemeind dinastia Pahlavi. Persia adoptă în 1935 denumirea statală de Iran. Ind. petrolieră este temporar naționalizată în 1951 de primul ministru M. Mosaddiq, care este însă înlăturat de la putere în 1953. În deceniul 7 Mohammad Reza Pahlavi inițiază un program de reforme economice și sociale (participarea statului iranian la expl. petrolului, legea agrară, înlăturarea rămășițelor feudale, drepturi egale pentru femei etc.). La mijlocul anului 1978, datorită deteriorării situației ec., arestării unor demonstranți și a unor lideri religioși, se extind mișcările antiguvernamentale laice și religioase în majoritatea prov. țării. La 16 ian. 1979 șahul părăsește țara, lăsînd un Consiliu de regență, care se autodizolvă 5 zile mai tîrziu. Liderul religios șiit iranian, ayatolahul Ruhollah Khomeiny — reîntors în țară, la 1 febr. 1979, după 15 ani de exil — preia conducerea Consiliului Revoluționar Islamic. Noul guvern ia măsuri pentru refacerea ec. a țării (reluarea exporturilor de petrol, naționalizarea băncilor, crearea de noi locuri de muncă etc.) și proclamă la 1 apr. 1979 **I.** republică islamică. O nouă Constituție, care o înlocuiește pe cea din 30 dec. 1906, este adoptată prin referendum la 2—3 dec. 1979. La 19 sept. 1980 Iraqul anunță oficial abrogarea acordului iraqiano-iranian încheiat la Alger la 6 mart. 1975. Ciocnirile sporadice de la frontiera iraniano-iraqiană se transformă în cursul lunii sept. 1980 în lupte puternice, care continuă în 1981 și 1982, soldate cu pierderi în oameni, tehnică de luptă și pagube materiale.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Șahi

DINASTIA SAFAVIDĂ

1502 — 1524, Ismail I
1524 — 1576, Tahmasp I
1576 — 1577, Ismail II
1577 — 1588, Mohammad Khodabande
1588 — 1629, Abbas I *cel Mare*
1629 — 1642, Safi I
1642 — 1666, Abbas II
1666 — 1694, Suleiman I (din 20 mart. 1668, cînd s-a încoronat, *Safi II*)
1694— 1722, Husain I
1722 — 1732, Tahmasp II
— *1722—1725*, *Mahmud*, *uzurpator afghan*
— *1725—1729*, *Așraf*, *uzurpator afghan, recunoscut de sultanul otoman în 1727*

1732 — *1736*, Abbas III
— *începînd din 1736, ultimii şahi din dinastia Safavizilor: Abbas III (pînă în 1749), Suleiman II (1749—1750), Ismail III (1750—1753), Husain II (1753—1786) şi Mohammad (1786), au condus nominal în diferite regiuni ale Iranului*

DINASTIA AFŞARIZILOR
1736 — *1747*, Nadir (Tahmasp Kuli Khan)
1747 — *1748*, Adil (Ali Kuli Khan)
1748 — *1749*, İbrahim
1748 — *1796*, Şahruh (din 10 mai 1755, în Horasan)

DINASTIA ZAND
1750 — *1779*, Mohammad Karim Khan
1779, Abu-l-Fath şi Mohammad Ali
1779 — *1781*, Sodik (în Shiraz)
1779 — *1785*, Ali Murad (în Isfahan)
1785 — *1789*, Jafar
1789 — *1796*, Luft Ali Khan

DINASTIA KAJARILOR
1779 — *1797*, Agha Mohammad
1797 — *1834*, Fath Ali Şah
1834 — *1848*, Mohammad
1848 — *1896*, Nasir ad-Din
1896 — *1907*, Muzaffar ad-Din
1907 — *1909*, Mohammad Ali
1909 — *1925*, Ahmad Mirza (din 4 nov. 1923, în exil)

DINASTIA PAHLAVI
1925 — *1941*, Mohammad Reza Khan
1941 — *1979*, Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, şahinşah (încoronat la 26 oct. 1967)
— *la 16 ian. 1979 şahinşahul Aryamehr a părăsit Iranul după ce la 13 ian. 1979 a numit un Consiliu de regenţă sub conducerea lui Sayed Jalal Tehrani (ce îşi înaintează demisia la 21 ian. 1979)*
— *la 1 apr. 1979 Iranul este proclamat Republică Islamică*

Preşedinţi

5 febr. 1980 — *21 iun. 1981*, Abolhassan Bani-Sadr
— *între 22 iun. şi 2 aug. 1981 funcţia de preşedinte este încredinţată Consiliului Provizoriu Prezidenţial*
2 — *30 aug. 1981*, Mohammad Ali Rajai
— *între 30 aug. şi 9 oct. 1981 funcţia de preşedinte este încredinţată Consiliului Provizoriu Prezidenţial*
din 9 oct. 1981, Sayyed Ali Hossein Khamenei

Prim-miniştri

20 mart. — *apr. 1907*, Sultan Ali Khan Afkhan
3 mai — *31 aug. 1907*, Mirza Ali Asghar Khan Atabik Azam
7 sept. — *oct. 1907*, Moşeer-ul-Saltaneh, Mirza Ahmad Khan Azarbaijani
26 oct. — *dec. 1907*, Nasir-ul-Mulk
22 dec. 1907 — *mai 1908*, *Nizam-ul-Saltaneh, Husain Ali Khan Mafi Kazwini*
8 iun. 1908 — *apr. 1909*, *Moşeer-ul-Saltaneh*
22 apr. — *17 iul. 1909*, Nasir-ul-Mulk
1 oct. 1909 — *iul. 1910*, *Sepehdar-e-Azam*
23 iul. 1910 — *24 ian. 1911*, *Mostaufi-ul-Mamalik*
11 mart. — *23 iul. 1911*, *Sepehdar-e-Azam*
25 iul. 1911 — *ian. 1913*, *Samsam-ul-Saltaneh*

18 ian. — aug. 1913, Ala-ul-Saltaneh

17 aug. 1913 — mart. 1915, *Mostaufi-ul-Mamalik*

13 mart. — 27 apr. 1915, Moşeer-ul-Dowleh

30 apr. — aug. 1915, Ain-ul-Dowleh

17 aug. — dec. 1915, Mostaufi-ul-Mamalik

24 dec. 1915 — febr. 1916, Farmanfarma

5 mart. — iul. 1916, Sepeh Salar-e-Azam

29 aug. 1916 — mai 1917, Wosuq-ul-Dowleh

5 iun. — nov. 1917, *Ala-ul-Saltaneh*

22 nov. — dec. 1917, Ain-ul-Dowleh

17 ian. — apr. 1918, *Mostaufi-ul-Mamalik*

30 apr. — aug. 1918, *Samsam-ul-Saltaneh*

6 aug. 1918 — ian. 1921, *Wosuq-ul-Dowleh*

3 ian. — oct. 1921, Moşeer-ul-Dowleh

27 oct. 1921 — 20 febr. 1922, *Sepehdar-e-Azam*

22 febr. — 24 mai 1922, *Sayyed Ziauddin Tabataba'i*

4 iun. 1922 — 18 ian. 1923, *Qawam-ul-Saltaneh*

23 ian. — 23 mai 1923, Moşeer-ul-Dowleh

17 iun. 1923 — 25 ian. 1924, *Qawam-ul-Saltaneh*

5 febr. — 12 iun. 1924, Mostaufi-ul-Mamalik

16 iun. — oct. 1924, Moşeer-ul-Saltaneh

28 oct. 1924 — dec. 1926, *Sardar Sepeh*

aug. 1927 — 28 mai 1928, *Mostaufi-ul-Mamalik*

31 mai 1928 — 12 sept. 1934, Mokher-ul-Saltaneh

17 sept. 1934 — 1 dec. 1935, Mohammad Ali Forughi

22 dec. 1935 — 25 oct. 1939, Mahmud Jam

25 oct. 1939 — 26 iun. 1940, Ahmed Matin Daftari

26 iun. 1940 — 27 aug. 1941, Ali Mansur

27 aug. 1941 — 26 febr. 1942, *Mohammad Ali Forughi*

9 mart. — 30 iul. 1942, Ali Suhaili

9 aug. 1942 — 13 febr. 1943, Ahmed Qawam-ul-Saltaneh

17 febr. 1943 — 16 mart. 1944, *Ali Suhaili*

28 mart. — 9 nov. 1944, *Mohammad Saed*

25 nov. 1944 — 17 apr. 1945, Murtaza Quli Hidayat

13 mai — 3 iun. 1945, Ibrahim Hakimi

12 iun. — 22 oct. 1945, Mohsen Sadr

20 dec. 1945 — 21 ian. 1946, Ibrahim Hakimi

14 febr. 1946 — 10 dec. 1947, Ahmed Qawam-ul-Saltaneh

27 dec. 1947 — 8 iun. 1948, Ibrahim Hakimi

13 iun. — 10 nov. 1948, *Abdul Husain Hazheer*

21 nov. 1948 — 19 mart. 1950, *Mohammad Saed*

22 mart. — 26 iun. 1950, Ali Mansur

26 iun. 1950 — 7 mart. 1951, Hagi Ali Razm Ara

20 mart. — 2 apr. 1951, Husain Ala

29 apr. 1951 — 16 iul. 1952, Mohammad Mosaddiq

16 — 21 iul. 1952, Ahmed Qawam-ul-Saltaneh

22 iul. 1952 — 19 aug. 1953, Mohammad Mosaddiq

20 aug. 1953 — 5 apr. 1955, Fazlo'lah Zahedi

8 apr. 1955 — 3 apr. 1957, *Husain Ala*

4 apr. 1957 — 29 aug. 1960, Manuchehr İqbal

31 aug. 1960 — 5 mai 1961, *Jafar Şarif İmami*

9 mai — 18 iul. 1962, *Ali Amini*

21 iul. 1962 — 7 mart. 1964, *Amir Asadollah Alam*

7 mart. 1964 — 21 ian. 1965, Hasan Ali Mansur

27 ian. 1965 — aug. 1977, *Amir Abbas Hoveyda*

8 aug. 1977 — 27 aug. 1978, Jamşid Amuzegar

27 aug. — 5 nov. 1978, Jafar Şarif İmami

6 nov. — 31 dec. 1978, general Gholam Reza Azhari

4 ian. — 12 febr. 1979, Şapur Bakhtiar

12/13 febr. — 5/6 nov. 1979, Mehdi Bazargan
— între 6 nov. 1979 și 20 aug. 1980, activitatea executivă este exercitată de Consiliul Revoluționar Islamic
20 aug. 1980 — 2 aug. 1981, Mohammad Ali Rajai
5 — 30 aug. 1981, Mohammad Djavad Bahonar
2 sept. — 9 oct. 1981, Mohammad Reza Mahdavi Kani
din 29 oct. 1981, Mir Hossein Musawi Khamenei

IRAQ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Iraqiană Democratică și Populară. **Situarea:** în SV Asiei. **Vecini:** Iran, Golful Persic, Kuwait, Arabia Saudită, Iordania, Siria, Turcia. **Suprafața:** 434 924 km². **Populația:** 13 084 000 loc. **Capitala:** Bagdad. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%), catolicism. **PNB/loc.:** 2 410 **$**.

ISTORIA

Cunoscut din antic. sub numele de Mesopotamia, actualul terit. al **I.** este leagănul civilizațiilor sumeriene, †akadiene, †asiriene, †babiloniene; în 539 î.e.n. este cucerit de †Persia ahemenidă, în 331 î.e.n. de Alexandru *cel Mare*, fiind apoi stăpînit de Regatul †seleucid (sec. 4—3 î.e.n.), de statul †parților (sec. 2 î.e.n.—3 e.n.) și †Sasanizilor (sec. 3—7 e.n.). În 635—37 este cucerit de arabi care dau țării numele actual. Odată cu fondarea Bagdadului (762), **I.** devine centrul Califatului arab al †Abbasizilor. Cucerit în sec. 11 de turcii †selgiucizi, de mongoli în 1258 (Hulagu-Han) și 1394 (Timur Lenk), de turcmeni la începutul sec. 15, de persani în 1499, **I.** devine între 1534 și 1918 o prov. a Imp. otoman. După ocuparea **I.** de trupe engleze în cursul primului război mondial (1917—18), Liga Națiunilor acordă în 1920 Marii Britanii mandat de administrare asupra acestui terit. În 1921, **I.** devine regat și obține la 3 oct. 1932 independența de stat. Menținerea unor poziții puternice ale imperialismului britanic în viața ec. și politică a statului și politica antidemocratică, a monarhilor declanșează numeroase răscoale populare. La 14 iul. 1958, în urma loviturii de stat conduse de Abdal-Karim Kassem este abolită monarhia, iar **I.** se proclamă republică, denunțînd pactul de la Bagdad. La 8 febr. 1963 puterea este preluată de partidul Baas, iar la 17 iul. 1968 generalul Ahmed Hassan al-Bakr devine președinte al statului. **I.** a adoptat o serie de măsuri de apărare a bogățiilor naționale (naționalizarea băncilor, a societăților de asigurare — 1964, a companiei Iraq Petroleum — 1972) și de dezvoltare mai rapidă a ec. țării. La 19 sept. 1980 președintele Hussein anunță în Adunarea Națională abrogarea acordului iraqiano-iranian din 6 mart. 1975. Ciocnirile sporadice de la frontiera iraqiano-iraniană se transformă în cursul lunii sept. 1980 în lupte puternice, care continuă în 1981 și 1982, soldate cu pierderi în oameni, tehnică de luptă și pagube materiale.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Regi

DINASTIA HAȘEMITĂ
1921 — 1933, Faisal I (Feisal, Faysal)
1933 — 1939, Ghazi I

1939 — 1958, Faisal II; *între 4 apr. 1939 și 2 mai 1953, sub regența unchiului său, emirul Abdul Illah*
— la 14 iul. 1958 monarhia este înlăturată, Iraqul proclamîndu-se republică

Șef al Consiliului de Stat

14 iul. 1958 — 8 febr. 1963, Mohammad Najib ar-Rubai

Președinți

8 febr. 1963 — 13 apr. 1966, Abd al-Salim Mohammad Aref
16 apr. 1966 — 17 iul. 1968, Abd ar-Rahman Mohammad Aref
17 iul. 1968 — 16 iul. 1979, Said Ahmed Hassan al-Bakr
din 16 iul. 1979, Saddam Hussein

Prim-miniștri

23 oct. 1920 — 16 nov. 1922, *Abd ar-Rahman al-Gaylani*
20 nov. 1922 — 16 nov. 1923, Abd al-Muhsin as-Saadun
22 nov. 1923 — 2 aug. 1924, Jafar al-Askari
2 aug. 1924 — 20 iun. 1925, Yasin al-Hașimi
26 iun. 1925 — 1 nov. 1926, Abd al-Muhsin as-Saadun
21 nov. 1926 — 8 ian. 1928, Jafar al-Askari
14 ian. 1928 — 20 ian. 1929, Abd al-Muhsin as-Saadun
28 apr. — 25 aug. 1929, Tawfiq as-Suwaydi
19 sept. — 13 nov. 1929, Abd al-Muhsin as-Saadun
18 nov. 1929 — 19 mart. 1930, Naji as-Suwaydi
23 mart. 1930 — 27 oct. 1932, *Nuri as-Said*
3 nov. 1932 — 18 mart. 1933, Naji Șawkat
20 mart. — 28 oct. 1933, *Rașid Ali al-Gaylani*
9 nov. 1933 — 25 aug. 1934, *Jamil al-Midfai*
27 aug. 1934 — 23 febr. 1935, Ali Jawdat al-Ayyubi
4 — 16 mart. 1935, Jamil al-Midfai
17 mart. 1935 — 29 oct. 1936, Yasin al-Hașimi
29 oct. 1936 — 16 aug. 1937, Hikmet Suleiman
17 aug. 1937 — 25 dec. 1938, Jamil al-Midfai
25 dec. 1938 — 31 mart. 1940, *Nuri as-Said*
31 mart. 1940 — 30 ian. 1941, Rașid Ali al-Gaylani
1 febr. — 1 apr. 1941, Taha al-Hașimi
12 apr. — 29 mai 1941, Rașid Ali al-Gaylani
2 iun. — 7 oct. 1941, Jamil al-Midfai
9 oct. 1941— 3 iun. 1944, *Nuri as-Said*
4 iun. 1944 — 31 ian. 1946, *Hamdi al-Pachachi*
23 febr. — 30 mai 1946, Tawfiq as-Suwaydi
1 iun. — 14 nov. 1946, Arșad al-Umari
21 nov. 1946 — 11 mart. 1947, Nuri as-Said
29 mart. 1947 — 27 ian. 1948, Said Salih Jabr
29 ian. — 6 iun. 1948, Said Mohammad as-Sadr
26 iun. 1948 — 6 ian. 1949, Muzahim al-Pachachi
6 ian. — 10 dec. 1949, Nuri as-Said
10 dec. 1949 — 1 febr. 1950, Ali Jawdat al-Ayyubi
5 febr. — 15 sept. 1950, Tawfiq as-Suwaydi
15 sept. 1950 — 10 iul. 1952, Nuri as-Said
12 iul. — 23 nov. 1952, Mustafa Mahmud al-Umari
23 nov. 1952 — 29 ian. 1953, Nur ad-Din Mahmud
29 ian. — 13 sept. 1953, *Jamil al-Midfai*
17 sept. 1953 — 21 apr. 1954, Mohammad Fadil al-Jamali
29 apr. — 23 iul. 1954, Arșad al-Umari
2 aug. 1954 — 8 iun. 1957, *Nuri as-Said*
18 iun. — 11 dec. 1957, Ali Jawdat al-Ayyubi
14 dec. 1957 — 2 mart. 1958, Abd al-Wahhab Murjan
3 mart. — 13 mai 1958, Nuri as-Said
— între 14 febr. și 2 aug. 1958, Iraqul s-a unit cu Iordania în Federația Arabă; între 19 mai și 14 iul. 1958 prim-ministru al Federației a fost Nuri as-Said

18 mai — 14 iul. 1958, Ahmed Mukhtar Baban, şef al cabinetului provincial

Republica

14 iul. 1958 — 8 febr. 1963, Abd al-Karim Kassem, dictator militar
8 febr — 18 nov. 1963, Ahmed Hassan al-Bakr
18 nov. 1963 — 6 sept. 1965, Tahir Yahya
6 — 16 sept. 1965, Aref Abd ar-Razzak
21 sept. 1965 — 6 aug. 1966, Abd ar-Rahman al-Bazzaz
9 aug. 1966 — 10 mai 1967, Naji Talib
— *între 10 mai şi 9 iul. 1967 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte; din 10 nov. 1969 se unifică funcţiile de preşedinte şi prim-ministru*

IRLANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Irlanda. **Situarea:** pe insula omonimă din V Europei. **Vecini:** Oc. Atlantic, Marea Britanie (Irlanda de Nord). **Suprafaţa:** 70 283 km². **Populaţia:** 3 307 000 loc. **Capitala:** Dublin. **Limbi oficiale:** irlandeza şi engleza. **Culte:** catolicism (95%), protestantism. **PNB/loc.:** 4 230 $.

ISTORIA

Terit. **I.** este ocupat în a doua jumătate a milen. 1 î.e.n. de triburi celtice (*gaeli*), care adoptă în sec. 5 e.n. creştinismul. Micile state feudale irlandeze resping, în sec. 8—11, încercările vikingilor de a se stabili durabil în ins. În 1171, regele Henric II proclamă suveranitatea statului englez asupra **I.**, iniţiind astfel îndelungatul proces de subjugare a poporului irlandez. Prin introducerea forţată a protestantismului în sec. 16, mişcarea antiengleză va găsi în catolicism un puternic sprijin. Răscoala antiengleză izbucnită în 1641 este crunt reprimată de Cromwell în 1649 şi urmată de stabilirea unor colonişti englezi în NE insulei, iar războaiele antiengleze din 1688, 1798 eşuează. În 1801, **I.** este unită forţat cu Anglia în „Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei“. Exploatarea nemiloasă, foametea, emigrarea fac ca pop. **I.** să scadă de la 8,2 mil. în 1841 la 4,5 mil. în 1901. În cursul primului război mondial patrioţii irlandezi declanşează în apr. 1916 o răscoală antibritanică, proclamînd independenţa **I.**, dar sînt înfrînţi de armata engleză. Adunarea Constituantă de la Dublin proclamă la 21 ian. 1919 independenţa **I.** În urma acordului anglo-irlandez de la Londra (6 dec. 1921), **I.** (primeşte (cu excepţia a şase comitate din NE — Ulsterul sau **I.** de N de azi) statutul de dominion. Acceptarea acordului de la Londra la 8 ian. 1922 a declanşat o puternică criză internă, care a culminat cu un război civil. În urma alegerilor cîştigate de partidul Fianna Fáil şi a numirii lui Eamon de Valera ca prim-ministru, **I.** se declară, la 29 dec. 1937, independentă şi suverană sub numele de Éire şi, proclamîndu-se republică (21 dec. 1948), părăseşte la 18 apr. 1949 Commonwealth-ul. În timpul celui de-al doilea război mondial, **I.** se declară neutră. După război, P. Fianna Fáil, partid de guver-

nămînt din 1932, pierde alegerile în patru rînduri și trece în opoziție (1948–51, 1954–57, 1973–77, și din 1981).

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

21 ian. 1919 – 6 ian. 1922, Eamon De Valera
9 ian. – 12 aug. 1922, Arthur Griffith

Guvernatori-generali

6 dec. 1922 – dec. 1927, Timothy Michael Healy
15 dec. 1927/1 febr. 1928 – nov. 1932, James McNeill
26 nov. 1932 – 11 dec. 1936, Donald Buckley

Președinți

4 mai 1938 – 25 iun. 1945, Douglas Hyde
25 iun. 1945 – 25 iun. 1959, Seán Thomás Ó Ceallaigh (O'Kelly)
25 iun. 1959 – 24 iun. 1973, Eamon de Valera
24 iun. 1973 – 17 nov. 1974, Erskine Hamilton Childers
3 dec. 1974 – 22 oct. 1976, Cearbhall Ó Dalaigh (Carroll Daly)
din 9 nov./3 dec. 1976, Patrick J. Hillery

Prim-miniștri

ian. – 1 apr. 1919, Cathal Brugha
1 apr. 1919 – 9 ian. 1922, Eamon de Valera
10 ian. – 22 aug. 1922, Michael Collins
9 sept. 1922 – 9 mart. 1932, *William T. Cosgrave*
9 mart. 1932 – 18 febr. 1948, *Eamon de Valera*
18 febr. 1948 – 14 mai 1951, John Aloysius Costello
13 iun. 1951 – 2 iun. 1954, Eamon de Valera
2 iun. 1954 – 4 febr. 1957, John Aloysius Costello
20 mart. 1957 – 17 iun. 1959, Eamon de Valera
23 iun. 1959 – 9 nov. 1966, *Seán F. Lemass*
10 nov. 1966 – 14 mart. 1973, *John (Jack) M. Lynch*
14 mart. 1973 – 5 iul. 1977, Liam Cosgrave
5 iul. 1977 – 7 dec. 1979, John (Jack) M. Lynch
11 dec. 1979 – 30 iun. 1981, Charles J. Haughey
din 30 iun. 1981, Garret Fitzgerald

ISLANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Islanda. **Situarea:** în ins. omonimă din Atlanticul de Nord. **Suprafața:** 103 100 km². **Populația:** 228 000 loc. **Capitala:** Reykjavík. **Limba oficială:** islandeza. **Culte:** protestantism (95%). **PNB/loc.:** 10 490 $.

ISTORIA

Primii locuitori ai **I.** menționați de izvoarele istorice sînt călugării irlandezi imigrați în jurul anului 800; o adevărată colonizare a ins. are loc între 874 și 930 de către normanzi originari de pe coasta norvegiană a Scandinaviei. În absența unei puteri politice și militare centrale, autoritatea supremă legislativă și juridică este exercitată

de către Althing (f. 930), un „parlament" alcătuit din căpeteniile locale, care se întrunea anual la Thingvellir (50 km E de Reykjavík). În 1262, **I.** acceptă unirea cu Norvegia, iar din 1380 este alipită împreună cu aceasta Danemarcei. În sec. 10 are loc pătrunderea creştinismului, adoptat oficial de către Althing în anul 1000; la jumătatea sec. 16 este introdusă Reforma. După ce pop. atinge, în sec. 12—14, 60—80 000 de locuitori, deteriorarea condiţiilor climatice, decăderea ec., marile epidemii de ciumă din 1402—1404 şi 1495 reduc drastic numărul de loc. Unul dintre primele recensăminte din lume consemna, în 1703, 50 358 de loc.; epidemia de variolă din anii 1707—09 reduce însă, în 1710, această cifră la 34 000. În 1874 **I.** obţine autonomia internă, iar la 1 dec. 1919 devine stat suveran, în uniune personală cu Danemarca (legată prin acelaşi suveran). În condiţiile celui de-al doilea război mondial, cînd Danemarca este ocupată de trupele germane, **I.** denunţă, la 23 dec. 1943, printr-un referendum, uniunea personală şi se proclamă, la 17 iun. 1944, republică independentă. Alegerile prezidenţiale din 29 iun. 1980 sînt cîştigate de Vigdís Finnbogadóttir, care devine astfel prima femeie şef de stat aleasă într-o ţară europeană.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

17 iun. 1944 — 24 ian. 1952, Sveinn Björnsson
25 ian. — 28 iun. 1952, mandatul prezidenţial a fost deţinut, conform Constituţiei, de un colectiv compus din: preşedintele Althingului, preşedintele Tribunalului Suprem şi primul-ministru
29 iun. 1952 — 30 iun. 1968, Ásgeir Ásgeirsson
30 iun./1 aug. 1968 — 1 aug. 1980, Dr. Kristján Eldjárn (reales în 21 mai 1972 şi 25 mai 1976)
din 1 aug. 1980, Vigdís Finnbogadóttir, preşedintă

Prim-miniştri

1 febr. 1904 — 1 apr. 1909, H. Hafstein
1 apr. 1909 — 24 iul. 1912, *B. Jounsson*
25 iul. 1912 — 20 iul. ***1914***, H. Hafstein
21 iul. 1914 — 3 mai ***1915***, Sigurdur Eggerz
4 mai 1915 — 3 ian. ***1917***, E. Arnorson
4 mart. 1917 — 1 mart. 1922, Jón Magnússon
2 mart. 1922 — 1923, Sigurdur Eggerz
1923 — iun. 1926, Jón Magnússon
iun. 1926 — 27 aug. 1927, Jón Thorlakson
28 aug. 1927 — 26 mai 1932, *Trygvi Thorhallson*
2 iun. 1932 — 15 nov. 1933, Ásgeir Ásgeirsson
29 mart./iun. 1934 — 5 mai 1942, *Hermann Jónasson*
16 mai — 17 dec. 1942, Ólafur Tryggvason Thors
18 dec. 1942 — 16 sept. 1944, Björn Thordarson
21 oct. 1944 — 2 febr. 1947, Ólafur Tryggvason Thors
3 febr. 1947 — 5 dec. 1949, Stefán Jóhann Stefánsson
6 dec. 1948 — 13 mart. 1950, Ólafur Tryggvason Thors
14 mart. 1950 — 10 sept. 1953, Steingrímur Steinthórsson
11 sept. 1953 — 23 iul. 1956, Ólafur Tryggvason Thors
24 iul. 1956 — 4 dec. 1958, Hermann Jónasson
24 dec. 1958 — 19 nov. 1959, Emil Jónsson
20 nov. 1959 — 14 nov. 1963, *Ólafur Tryggvason Thors*
14 nov. 1963 — 10 iul. 1970, Bjarni Benediktsson
10 iul. 1970 — 14 iun. 1971, Jóhann Hafstein
14 iul. 1971 — 28 aug. 1974, Ólafur Jóhannesson
29 aug. 1974 — 27 iun. 1978, Geir Hallgrímsson

31 aug. 1978 – 9/12 oct. 1979, Ólafur Jóhannesson
12/15 oct.1979 – 8 febr. 1980, Benedikt Groendal
din 8 febr. 1980, Gunnar Thoroddsen

ISRAEL

DATE GENERALE

Numele oficial: Statul Israel. **Situarea:** în Orientul Apropiat. **Vecini:** Liban, Siria, Iordania, Marea Roșie, Egipt, Marea Mediterană. **Suprafața:** 20 700 km². **Populația:** 3 871 000 loc. **Capitala:** Tel Aviv (Statul Israel a mutat în 1950, nețiinînd seama de rezoluția ONU, sediul guvernului la Ierusalim). **Limbi oficiale:** ivrit (ebraica nouă) și araba. **Culte:** mozaism (85%), islamism, creștinism. **PNB/loc.:** 4 170 $.

ISTORIA

Statul **I.** ia ființă la 14 mai 1948 pe baza hotărîrii Adunării Generale a ONU din 29 nov. 1947, care prevedea împărțirea Palestinei, aflată sub mandat britanic, în două state — arab și israelian. Refuzul țărilor membre ale Ligii Arabe (Egipt, Transiordania, Siria, Liban, Iraq, Arabia Saudită) de a recunoaște hotărîrea ONU duce (15 mai 1948) la izbucnirea primului război arabo-israelian. În febr.—iul. 1949 sînt încheiate acorduri bilaterale de armistițiu între **I.** și țările arabe beligerante. Un terit. care, conform hotărîrii ONU din 29 nov. 1947, trebuie să revină statului arab, rămîne sub ocupația **I.** În timpul războiului din 1948—49 numeroși arabi (palestinieni) se refugiază din **I.** în statele arabe vecine. Între 1948 și 1977 în **I.** se stabilesc 1 600 000 imigranți evrei. La 11 mai 1949, **I.** devine membru al ONU. Alături de Franța și Marea Britanie, **I.** participă în oct.—nov. 1956 la agresiunea împotriva Egiptului. În cursul conflictului militar arabo-israelian, din iun. 1967 („războiul de 6 zile"), **I.** ocupă Pen. Sinai, malul vestic al Iordanului, Ierusalimul vechi, un terit. sirian din zona înălțimilor Golan. Un nou conflict militar arabo-israelian opune în oct. 1973 **I.** Egiptului și Siriei. În ian. și mai 1974 **I.** încheie cu Egiptul și Siria acorduri privind încetarea ostilităților și degajarea forțelor armate, iar în sept. 1975 este semnat un nou acord interimar israeliano-egiptean de dezangajare militară și separare în Sinai. Relațiile **I.** cu Egiptul intră într-o nouă etapă în urma vizitei președintelui Sadat la Ierusalim (19—21 nov. 1977), pentru a expune în Knesset principiile unui acord de pace. Inițiativa de pace a președintelui Sadat este urmată de o serie de reuniuni la care părțile, cu concursul S.U.A., negociază proiectul unui tratat de pace (Cairo, 14—26 dec. 1977; Camp David, 5—17 sept. 1978; Washington, 12—21 oct. 1978 și 31 oct.— 20 nov. 1978; Bruxelles, 24 dec. 1978; Camp David, 21—24 febr. 1979 și Washington, 24—26 mart. 1979). La 17 sept. 1978 primul ministru Menahem Begin semnează la Washington „Cadrul pentru pace în Orientul Mijlociu" și „Cadrul pentru încheierea unui tratat de pace între **I.** și Egipt", însoțite de 9 scrisori anexe, iar la 26 mart. 1979, tot la Washington, „Tratatul de pace între **I.** și Egipt", însoțit de 15 anexe și scrisori explicative. Pe plan intern, principalul eveniment îl constituie pierderea alegerilor din 17 mai 1977 de către Alinierea Muncitorească (Mapai-Mapam, la putere din 1949), cîștigate de Blocul Likud, al cărui lider, Menahem Begin, formează cabinetul.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

15 mai 1948 — 9 nov. 1952, Chaim Weizmann
8 dec. 1952 — 23 apr. 1963, Izhak Ben Zvi
21 mai 1963 — 24 mai 1973, Şneur Zalman Şazar (Rabaşov)
24 mai 1973 — 8 apr./24 mai 1978, Ephraim Katzir (Kacealski)
din 29 mai. 1978, Yitzhak Navon

Prim-miniştri

15 mai 1948/10 mart. 1949 — 7 dec. 1953, David Ben Gurion
6/26 ian. 1954 — 15 aug. 1955, Moses Şarett
2 nov. 1955/1 ian. 1956 — 16 iun. 1963, David Ben Gurion
26 iun. 1963 — 26 febr. 1969, Levi Eşkol
26 febr. — 17 mart. 1969, Ygal Allon, ad-interim
17 mart. 1969 — 11 apr. 1974, Golda Meir
28 mai/3 iun. 1974 — 22 apr. 1977, Itzhak Rabin
22 apr. — 20 iun. 1977, Şimon Peres
din 21 iun. 1977, Menahem Begin

ITALIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Italiană. **Situarea:** în Europa de S. **Vecini:** Elveţia, Austria, R.S.F. Iugoslavia, Marea Adriatică, Marea Ionică, Marea Mediterană, Marea Tireniană, Franţa. **Suprafaţa:** 301 252 km². **Populaţia:** 57 042 000 loc. **Capitala:** Roma. **Limba oficială:** italiana. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc.:** 5 240 $.

ISTORIA

La începutul milen. 2 î.e.n. în Pen. Italică pătrunde primul val indo-european, căruia îi succed în sec. 12—11 î.e.n. noi valuri italice. În sec. 10—9 î.e.n. în **I.** îşi fac apariţia etruscii, a căror putere politică şi civilizaţie ating maxima strălucire în sec. 7—6 î.e.n. Grecii întemeiază, începînd cu sec. 8 î.e.n., primele colonii în S peninsulei şi în Sicilia. Emancipat în 510/9 î.e.n. de sub suzeranitatea etruscă, ↑statul roman devine în sec. 3 î.e.n. stăpînul întregii **I.** şi îşi extinde în sec. următoare hegemonia în bazinul Mării Mediterane, punînd bazele celui mai important imp. al antic. Detronarea lui Romulus Augustulus (476) de către căpetenia germană Odoacru marchează sfîrşitul Imp. roman de apus. **I.** este stăpînită de heruli (476—493), de ↑ostrogoţi (493—553), este apoi cucerită de ↑ Imp. bizantin (553); în 568 ↑longobarzii cuceresc nordul **I.** În 756 ia fiinţă statul papal cu capitala la Roma. Cucerit în 773—74, regatul longobard este inclus în statul ↑franc. În ↑Sicilia se stabilesc la încep. sec. 9 arabii. În timpul domniei împăratului Otto I (936—973), **I.** de N şi Centrală sînt incluse de Imp. romano-german care, în 1075—1122, se află în conflict cu papalitatea („lupta pentru învestitură"). În sec. 11—12, arabii sînt eliminaţi din sudul **I.** de către normanzi. Oraşele din **I.** de N şi Centrală — ↑Veneţia, ↑Genova, ↑Florenţa, ↑Milano — care înfloresc în sec. 13—15, devenind patria umanismului şi Renaşterii, decad în sec. 15—16. Între 1494 şi 1559 **I.** este cîmp de bătălie între Franţa şi Spania. Prin pacea de

la Câteau-Cambrésis (3 apr. 1559), cea mai mare parte a **I.** revine Spaniei, iar după tratatele de la Utrecht și Rastatt (1713—14), Habsburgilor austrieci. Cu excepția Siciliei și a Regatului ↑Sardiniei, întreaga **I.** este unită de Napoleon I (1809). După războaiele napoleoneene, un puternic val al mișcării de eliberare națională zguduie întreaga **I.**, inaugurînd epoca Risorgimento-ului (1815—70). Valul revoluționar de la 1848—49 cuprinde și **I.**; la 9 febr. 1849, la Roma, Mazzini și Garibaldi proclamă republica, dar reacțiunea europeană înăbușă aspirațiile populare. Regatul Piemontului este statul în jurul căruia se realizează unificarea **I.** În urma războiului franco-piemontezo-austriac, Lombardia se unește cu Piemontul. În 1860—61 Garibaldi și „cămășile roșii" eliberează Sicilia și **I.** de S. Victor Emmanuel II din dinastia de Savoia se proclamă, în 1861, rege al **I.** Războiul austro-prusian din 1866, în care **I.** este aliata Prusiei, are ca urmare unirea Veneției cu **I.** În 1882, **I.** semnează, împreună cu Germania și Austro-Ungaria, tratatul ce pune bazele „Triplei Alianțe". La sfîrșitul sec. 19 și începutul sec. 20 **I.** duce o politică colonială, ocupă Eritreea și Somalia, iar în urma războiului italo-turc (1911—12) — Tripolitania, Cirenaica și ins. Dodecanez. După un an de neutralitate, **I.** intră, la 23 mai 1915, în primul război mondial de partea Antantei. Prin tratatele de pace de la Saint Germain-en-Laye (1919) și Sèvres (1920), **I.** obține Tirolul de Sud, Triest, pen. Istria, ins. Dodecanez, iar în 1924 — orașul Fiume. În 1921 este fondat P. Comunist Italian avînd ca lideri pe A. Gramsci, P. Togliatti și L. Longo. În oct. 1922, în urma „marșului asupra Romei", Benito Mussolini devine șeful guvernului și instaurează dictatura fascistă. Acordul italo-papal de la Lateran (1929) statuează independența Vaticanului și stabilește statutul bisericii catolice în **I.** În 1935—36 **I.** atacă și ocupă Ethiopia și participă, în 1936—39, la intervenția militară împotriva Republicii Spaniole. Împreună cu Germania nazistă **I.** creează „Axa Berlin—Roma" (1936) și aderă, în 1937, la „Pactul anticomintern" (1937). După atacarea Albaniei (7 apr. 1939), **I.** se alătură, la 10 iun. 1940, Germaniei în cel de-al doilea război mondial, atacînd Franța, Grecia, Iugoslavia și participînd, în 1941, cu un corp expediționar la agresiunea împotriva U.R.S.S. În frunte cu P. Comunist Italian — care creează în 1942, la Torino, Frontul Național, iar în 1943 Comitetul Național de Eliberare — forțele progresiste se ridică la lupta împotriva dictaturii fasciste. După debarcarea anglo-americană din Sicilia (10 iul. 1943), la 25 iul. 1943 regimul lui Mussolini este răsturnat și la 13 oct. 1943 **I.** declară război Germaniei. În N **I.**, ocupat de trupe germane, izbucnește, în apr. 1945, o răscoală armată care grăbește eliberarea țării. La 18 iun. 1946 **I.** se proclamă republică. Prin Tratatul de pace de la Paris (1947), Somalia Italiană trece sub tutela ONU, Istria, Fiume (Rijeka) și Zara (Zadar) revin Iugoslaviei. Triestul devine terit. liber (pînă în 1954). Tratatul italo-iugoslav semnat la 10 nov. 1975 a confirmat împărțirea teritoriului liber Triest între cele două state. Pe plan intern, deși este condusă din 1945 numai de prim-miniștri democrat-creștini, **I.** cunoaște o anumită instabilitate guvernamentală (22 de premieri între 1945 și 1976). P. Comunist Italian (cel mai mare partid comunist din Europa occidentală) se impune ca o forță principală în viața politică a țării (la ultimele două alegeri, din 1976 și 1979, cîștigă peste 30% din voturi). Împreună cu alte 4 partide (P. Socialist, P. Socialist Democratic, P. Republican și P. Liberal), P. Comunist formează, între 1976 și 1979, „arcul constituțional" (alianță care sprijină, prin abținere în Parlament, guvernul monocolor democrat-creștin). La 11 iul. 1981 Camera Deputaților acordă votul de învestitură liderului P. Republican Italian Giovanni Spadolini, care devine primul premier postbelic al **I.** care nu face parte din P. Democrat Creștin.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

DINASTIA DE SAVOIA

Regi

1861 — 1878, Victor Emmanuel II; din 23 mart. 1849, rege al Sardiniei
1878 — 1900, Umberto I
1900 — 1946, Victor Emmanuel III
9 mai — 13 iun. 1946, Umberto II (din 5 iun. 1944 pînă la 9 mai 1946, regent)

Președinți

1 ian. — 11 mai 1948, Enrico De Nicola (între 28 iun. 1946 și 31 dec. 1947 a fost șef provizoriu al statului)
11 mai 1948 — 11 mai 1955, Luigi Einaudi
11 mai 1955 — 11 mai 1962, Giovanni Gronchi
11 mai 1962 — 6 dec. 1964, Antonio Segni
28 dec. 1964 — 9/24 dec. 1971, Giuseppe Saragat
24 dec. 1971 — 15 iun. 1978, Giovanni Leone (instalat la 29 dec. 1971)
din 8/9 iul. 1978, Alessandro Pertini

Președinții Consiliului de Miniștri

17 mart. — 6 iun. 1861, Camillo Benso di Cavour
12 iun. 1861 — 3 mart. 1862, Bettino Ricasoli
3 mart. — 7 dec. 1862, Urbano Rattazzi
8 dec. 1862 — 22 mart. 1863, Luigi Carlo Farini
22 mart. 1863 — 24 sept. 1864, Marco Minghetti
27 sept. 1864 — 20 iun. 1866, *Alfonso La Marmora*
20 iun. 1866 — 10 apr. 1867, Bettino Ricasoli
10 apr. — 26 oct. 1867, Urbano Rattazzi
27 oct. 1867 — 11 dec. 1869, *Federigo Luigi Menabrea*
14 dec. 1869 — 5 iul. 1873, Giovanni Lanza
10 iul. 1873 — 25 mart. 1876, Marco Minghetti
25 mart. 1876 — 24 mart. 1878, *Agostino Depretis*
24 mart. — 19 dec. 1878, Benedetto Cairoli
19 dec. 1878 — 14 iul. 1879, Agostino Depretis
14 iul. 1879 — 29 mai 1881, *Benedetto Cairoli*
29 mai 1881 — 29 iul. 1887, *Agostino Depretis*
7 aug. 1887 — 6 febr. 1891, *Francesco Crispi*
6/9 febr. 1891 — 10 mai 1892, Antonio Starrabba di Rudinì
15 mai 1892 — 28 nov. 1893, Giovanni Giolitti
15 dec. 1893 — 9 mart. 1896, *Francesco Crispi*
10 mart. 1896 — 26 iun. 1898, *Antonio Starrabba di Rudinì*
29 iun. 1898 — 24 iun. 1900, *Luigi Girolamo Pelloux*
24 iun. 1900 — 14 febr. 1901, Giuseppe Saracco
15 febr. 1901 — 29 oct. 1903, Giuseppe Zanardelli
3 nov. 1903 — 16 mart. 1905, Giovanni Giolitti
16 — 27 mart 1905, *Tommaso Tittoni, interimar*
28 mart. 1905 — 8 febr. 1906, *Alessandro Fortis*
8 febr. — 27 mart. 1906, Sidney Sonnino
29 mai 1906 — 10 dec. 1909, Giovanni Giolitti
11 dec. 1909 — 31 mart. 1910, Sidney Sonnino
31 mart. 1910 — 29 mart. 1911, Luigi Luzzatti
30 mart. 1911 — 19 mart. 1914, Giovanni Giolitti
21 mart. 1914 — 18 iun. 1916, *Antonio Salandra*
18 iun. 1916 — 29 oct. 1917, Paolo Boselli
29 oct. 1917 — 23 iun. 1919, Vittorio Emanuele Orlando
23 iun. 1919 — 15 iun. 1920, *Francesco Nitti*
15 iun. 1920 — 4 iul. 1921, Giovanni Giolitti

4 iul. 1921 — 26 febr. 1922, Ivanoe Bonomi
26 febr. — 31 oct. 1922, *Luigi Facta*
31 oct. 1922 — 25 iul. 1943, *Benito Mussolini**

---

25 iul. 1943 — 18 iun. 1944, *Pietro Badoglio*
18 iun. 1944 — 19 iun. 1945, *Ivanoe Bonomi*
21 iun. — 8 dec. 1945, Feruccio Parri
10 dec. 1945 — 17 aug. 1953, *Alcide de Gasperi*
17 aug. 1953 — 12 ian. 1954, Giuseppe Pella
18 ian. — 8 febr. 1954, Amintore Fanfani
10 febr. 1954 — 22 iun. 1955, Mario Scelba
6 iul. 1955 — 6 mai 1957, Antonio Segni
19 mai 1957 — 1 iul. 1958, Adone Zoli
1 iul. 1958 — 16 febr. 1959, Amintore Fanfani
16 febr. 1959 — 25 mart. 1960, Antonio Segni
25 mart. — 19 iul. 1960, Fernando Tambroni
26 iul. 1960 — 16 mai 1963, *Amintore Fanfani*
21 iun. — 5 nov. 1963, Giovanni Leone
4 dec. 1963 — 5 iun. 1968, *Aldo Moro*
24 iun. — 19 nov. 1968, Giovanni Leone
13 dec. 1968 — 6 iul. 1970, *Mariano Rumor*
6 aug. 1970 — 15 ian. 1972, Emilio Colombo
18 febr. 1972 — 12 iun. 1973, *Giulio Andreotti*
8 iul. 1973 — 3 oct. 1974, *Mariano Rumor*
14 — 23 oct. 1974, *Amintore Fanfani*, *provizoriu*
23 nov. 1974 — 30 apr. 1976, *Aldo Moro*
29 iul. 1976 — 5 aug. 1979, *Giulio Andreotti* (din 31 mart. 1979 a fost prim-ministru ad-interim)
5 aug. 1979 — 27 sept. 1980, *Francisco Cossiga*
18 oct. 1980 — 26 mai 1981, Arnaldo Forlani
din 28 iun. 1981, *Giovanni Spadolini*

IUGOSLAVIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Socialistă Federativă Iugoslavia. **Situarea:** în V Pen. Balcanice. **Vecini:** Austria, R.P. Ungară, R.S. România, R.P. Bulgaria, Grecia, R.P.S. Albania, Marea Adriatică, Italia. **Suprafața:** 255 804 km². **Populația:** 22 344 000 loc. **Capitala:** Belgrad. **Limbi oficiale:** sîrbo-croata, slovena, macedoneana. **Culte:** ortodoxism, catolicism, islamism. **PNB/loc.:** 2 430 $.

ISTORIA

Locuit în antic. de triburi ilirice, terit. **I.** intră în sec. 3—1 î.e.n. în stăpînirea Romei; partea răsăriteană rămîne după 395 e.n. în componența Imp. bizantin. În sec. 6—7 se stabilesc în **I.** triburile sîrbilor, croaților, slovenilor ș.a. din familia slavilor meridionali. Slovenii și croații adoptă catolicismul, sîrbii și muntenegrenii

---

* La 25 dec. 1925, Președintele Consiliului de Miniștri primește o nouă denumire: „capo del Governo"; la 16 mai 1944 s-a revenit la vechea formulă

— ortodoxismul. În sec. 7—12 iau ființă primele cnezate și regate slave: principatul sloven Carintia, Regatul Croației, Republica maritimă Dubrovnik, Regatul Serbiei, Banatul Bosniei, Banatul Rama (Herțegovina), Macedonia, Zeta (Muntenegru) ș.a. După trecerea lor în Europa (1354), turcii încep expansiunea în Pen. Balcanică, obținînd victoriile de la Marița (1371) și Kossovopolje (1389). În sec. 15, după o eroică rezistență, sînt incluse în Imp. otoman Serbia (1459), Bosnia (1463), Herțegovina (1482), Muntenegru (1499). Slovenia și Croația sînt anexate de Imp. habsburgic. În sec. 19, mișcarea de eliberare națională cunoaște un nou avînt: Turcia recunoaște în 1798 independența Muntenegrului, Serbia obține în 1812 autonomia internă, iar în 1878, împreună cu Muntenegru, își dobîndește, în urma războaielor din 1876—77 și 1877—78 împotriva Turciei, deplina independență (recunoscută prin Tratatul de la San Stefano și Congresul de la Berlin — 1878). În 1882, Serbia devine regat. În 1912—13 Serbia participă la cele două războaie balcanice. Războiul pornit la 28 iul. 1914 de Imp. austro-ungar împotriva Serbiei duce la dezlănțuirea primului război mondial. La 1 dec. 1918 este proclamat Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor, care cuprinde Serbia, Muntenegru, Macedonia, Slovenia, Croația, Dalmația, Voivodina și Bosnia-Herțegovina (în 3 oct. 1929 statul adoptă numele de Regatul Iugoslaviei). În apr. 1919 ia ființă la Belgrad P. Socialist Muncitoresc (care în iun. 1920, la Congresul II, adoptă titulatura de P. Comunist). În 1921 I. încheie cu România și Cehoslovacia Mica Antantă, iar în 1934 este, împreună cu Grecia, România și Turcia, membru fondator al Înțelegerii Balcanice. I. este atacată la 6 apr. 1941 de Germania nazistă și Italia fascistă, la care se raliază Ungaria hortistă (11 apr. 1941) și Bulgaria (19 apr. 1941) și este ocupată în cursul lunii mai. În frunte cu P. Comunist, popoarele I. se ridică în iul. 1941 la luptă împotriva fascismului, formînd Armata de Eliberare Națională (27 de divizii în 1943). Vecea Antifascistă de Eliberare (întemeiată în 1942) creează, la 29 nov. 1943, Comitetul Național de Eliberare cu funcția de guvern provizoriu, în frunte cu Iosip Broz Tito. La 29 nov. 1945 este proclamată Republica Populară Federativă I. Iosip B. Tito este ales președinte al statului în 1953. După al doilea război mondial au loc profunde transformări ec., sociale și politice: reforma agrară (1945), naționalizarea băncilor și ind. grele (1946), adoptarea primului plan cincinal (1947—51). În 1949 a început reorganizarea ind. pe baza autocontrolului muncitoresc. Congresul V al P. Comunist din I. (1952) hotărăște schimbarea denumirii partidului în Uniunea Comuniștilor din I. (UCI). La Belgrad se desfășoară, în sept. 1961, prima conferință a țărilor nealiniate. O nouă Constituție adoptată la 7 apr. 1963 proclamă Republica Socialistă Federativă Iugoslavia (R.S.F.I.). Îndeplinirea cu succes a planurilor ec. din 1957—60, 1961—65, 1966—70, 1971—75, 1976—80 consolidează baza tehnico-materială a societății socialiste. Congresul XI al UCI (1978) adoptă raportul „UCI în lupta pentru dezvoltarea I. socialiste, bazată pe autoconducere și nealiniere". La 4 mai 1980 încetează din viață la Ljubljana Iosip Broz Tito, președintele R.S.F.I. și al prezidiului R.S.F.I., președintele UCI.

SERBIA

— nucleul statului feudal sîrb l-a constituit regiunea muntoasă cuprinsă între rîurile Morava și Drin, care, din sec. 12, a început să fie numită Rascia sau Raška zemlja (numele vine de la orașul medieval Rassa, Raša, reședința marilor-jupani, aflată în apropiere de actualul oraș Novi Pazar)

DINASTIA LUI VIŠESLAV (sau VOJISLAV)

Cneji

sec. 8, a doua jumătate, Višeslav (sau Vojislav)
după 800, Radoslav
înainte de 820, Prosigoj
820 — 842, Vlastimir
? — cca 860, Mutimir, Strojimir și Gojnik; au domnit împreună, luptînd, între 854 și 860, împotriva bulgarilor
cca 860 — 891, Mutimir, singur
891 — 892, Pribislav (sau Prvoslav)
892 — 917, Petru (Petar) Gojniković
917 — 920, Pavel (Pavle) Branović
920 — 923, Zaharia (Zaharije) Pribislavljević (sau Prvoslavljević)
— între 923 și 927, dominație bulgară
după 27 mai 927 — după 950, Časlav Klonimirović; trăind la curtea de la Preslav a țarului bulgar Simeon, după moartea acestuia (27 mai 927) a scăpat din captivitate și, cu ajutorul bizantinilor, a dobîndit conducerea statului, la care a adăugat regiunile istorice Soli, Bosnia și Trebinje
— dominație bulgară și apoi bizantină

DINASTIA LUI TIHOMILJ

Jupani și mari-jupani

sec. 10, a doua jumătate, Tihomilj, mare-jupan; potrivit unei legende din Cronica preotului din Diocleia, el a întemeiat dinastia ce-i poartă numele
înainte de *971 — 1018*, Ljutomir, jupan; din 998, mare-jupan
cca 1060 — cca 1070, Petrislav
cca 1083 — ? Vukan și Marko, jupani
înainte de 1091 — cca 1113, Vukan, mare-jupan

DINASTIA LUI VUKAN

Mari-jupani

cca 1113 — cca 1131, Uroš I (cu o întrerupere în cca 1126)
cca 1131 — înainte de 1155, Uroš II (prima oară)
înainte de 1155 — 1155, Desa sau Dessan (prima oară) (a domnit și în Trebinje, Zahumlja și Zeta)
1155 — cca 1160, Uroš II (a doua oară)
cca 1160 — 1161, Primislav (sau Prvoslav)
1161, Beluš
cca 1161 — 1162, Desa (a doua oară); domnia i-a fost întreruptă, fiind luat captiv de bizantini
— 1162—cca 1165, interregnum
cca 1165 — cca 1168, Desa (a treia oară)
cca 1168 — cca 1170, Tihomir

DINASTIA NEMANJA

Mari-jupani

cca 1170 — 1196, Ștefan Nemanja; la 25 mart. 1196 a renunțat la tron în favoarea fiului său Ștefan

1196 — 1202, Ștefan (prima oară)

1202 — 1203, Vuk (sau Vukan), fratele mai tînăr al precedentului, a reușit să cucerească tronul cu ajutorul regelui Ungariei, pe care l-a recunoscut ca suzeran, și al papalității

1203 — 1228(?), Ștefan (a doua oară); a reluat tronul cu ajutorul lui Ioaniță (Kaloioannes), iar în 1217 a primit din partea Romei coroana regală, fiind supranumit Ștefan „Primul încoronat" *(Prvovenčani)*

Regi și împărați

1228(?) — 1234, Ștefan Radoslav

1234 — 1243, Ștefan Vladislav

1243 — 1276, Ștefan Uroš

1276 — 1282/1316, Ștefan Dragutin

1282 — 1321, Ștefan Uroš II Milutin

— *1321—1322, Ștefan Constantin, fiul lui Ștefan II Uroš Milutin, proclamat rege în Zeta, pretendent*

— *1321—1324, Vladislav, fiul lui Ștefan Dragutin, pretendent în ținuturile din nord*

1321 — 1331, Ștefan Uroš III Dečanski; încoronat rege la 6 ian. 1322; a domnit împreună cu fiul său Ștefan Dušan, rege în Zeta

1331 — 1355, Ștefan (Uroš IV) Dušan; cel mai de seamă suveran al Serbiei medievale, în timpul căruia statul sîrb, cu capitala la Skopje, a cunoscut expansiunea teritorială maximă; s-a proclamat, în nov. sau dec. 1345, „împărat al sîrbilor și grecilor" (încoronat de propriul său patriarh, la 16 apr. 1346, în Skopje)

1355 — 1371, Ștefan Uroš V, împărat; din 1346, rege, tatăl său încredințîndu-i conducerea directă a părții septentrionale a imperiului

FORMAȚIUNI POLITICE CONSTITUITE ÎN URMA DESTRĂMĂRII IMPERIULUI SÎRB

— ÎN SERBIA DE NORD

1371 — 1389, Lazăr (Lazar) Hrebljanović, cneaz; fiul lui Pribac, demnitar al lui Ștefan Dušan; a stăpînit teritoriul cuprins între Novo Brdo (la sud) și ținutul Belgradului (la nord), cu reședința la Kruševac

1389 — 1427, Ștefan Lazarević, cneaz; din 1402, despot; recunoscut de Baiazid I, în urma achitării haraciului și a participării cu trupe la luptele sultanului; în schimbul recunoașterii protectoratului maghiar, a primit (în 1402) din partea regelui Ungariei Belgradul, ce a devenit capitala statului său, care se întindea între Sava, Dunăre și Marea Adriatică

DINASTIA BRANCOVIČ

1427 — 1456, Gheorghe (Đurađ, Djuradj) Brancović; din 1429, despot; a pierdut Belgradul în favoarea lui Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, care i-a recunoscut titlul de „duce și despot al Rasciei și al Albaniei"; în 1439 turcii otomani i-au cucerit țara (capitala Semendria, azi Smederevo, a căzut la 27 aug. 1439), Serbia (cu excepția Belgradului) fiind desființată ca stat autonom și integrată în sistemul administrativ otoman; după campania antiotomană a lui Iancu de Hunedoara („Campania cea lungă", nov. 1443—ian. 1444), Gh. Brancović a mediat pacea dintre Murad II și Vladislav Jagiełło (12 iun. 1444), care prevedea, între altele, reînființarea Serbiei autonome

— *la moartea lui Gh. Brancovič (24 dec. 1456), dintre cei trei fii ai săi, Grigore (Grgur), Ștefan și Lazăr, doar cel din urmă, mezinul, asociat de tatăl său cu titlul de despot (18 dec. 1446), putea prelua succesiunea, căci celorlalți 2 turcii le găuriseră ochii în timpul captivității*

1456 — 1458, Lazăr Brancović, mare-despot

— *după moartea lui Lazăr (20 ian. 1458), conducerea a fost preluată de o regență (3 febr. —31 mart. 1458) compusă din văduva acestuia Elena (Jelena) Paleolog, Ștefan Brancovič, fratele lui Lazăr și Mihail Angelovič (Anđelovič)*

— *între 31 mart. 1458 și 21 mart. 1459, frații Ștefan și Grigore Brancovič, pretendenți*

21 mart. — 20 iun. 1459, Ştefan Tomašević (rege al Bosniei, 1461—1463)

— *la 20 iun. 1459 trupele turceşti comandate de sultanul Mehmed II au luat Smederevo, punînd capăt existenţei statului sîrb*

— ÎN REGIUNEA KOSOVO ŞI METOHIJA (R.S. SERBIA)

cca 1371 — 1397, Vuk Brancovič; conducător asupra unui teritoriu care cuprindea oraşele Priština, Prizren, Skopje, Trepča, Vučitrn şi Zvečan; la 6 ian. 1392 a cedat turcilor oraşul Skopje

— *din 1397 moştenirea sa a fost împărţită de cei trei fii: Grigore (Grgur) (mort în 1408), Lazăr (mort în 1410) şi Gheorghe (Đurađ) (vezi Serbia de Nord)*

— ÎN REGIUNEA MUNTOASĂ A IZVORULUI RÎULUI DRINA (R.S. MUNTENEGRU)

1366 — sfîrşitul lui 1373 sau începutul lui 1374, Nikola Altomanovič, jupan; stăpîn asupra unei regiuni muntoase situată la est de Kotor

— ÎN MACEDONIA (R.S. MACEDONIA)

1365 — 1371, Vukašin Mrnjačević, jupan de Prilep, din 1350; despot, apoi rege — titlu ce i-a fost acordat de Ştefan Uroš V; ucis în lupta de pe rîul Mariţa (26 sept. 1371)

1371 — 1394, Marko Kraljević; mort în lupta de la Rovine (10 oct. 1394), la care a participat alături de Baiazid I împotriva lui Mircea cel Bătrîn

---

cca 1365 — cca 1373, (Jovan) Dragaš (Dejanović), despot de Kumanovo, Kočani şi Strumica

? — 1395, Constantin Dragaš (Constantin Dejanović)

— ÎN REGIUNEA SERE (AZI ÎN NORDUL GRECIEI)

1365 — 1371, Jovan Uglješa Mrnjačević, despot; ucis în lupta de pe rîul Mariţa (26 sept. 1371)

— *stăpînirea otomană*

ZETA

— *regiune istorică şi formaţie statală feudală, numită în sec. 9—11 Diocleia (sau Duklja), al cărei teritoriu este situat azi în sud-vestul R.S.F. Iugoslavia (partea de sud a Republicii Socialiste Muntenegru) şi nordul Albaniei; numele vine de la rîul Zeta, un afluent al rîului Morača care se varsă în Lacul Skadar (Shkodër)*

Principi (arhonţi)

înainte de 969 — după 976, Predimir

după 976 — înainte de 998, Petru (Petar sau Petrislav)

înainte de 998 — 1016, Ioan (Jovan) Vladimir; în 998, ţarul bulgar Samuil a cucerit Diocleia, Ioan Vladimir fiind făcut prizonier; în schimbul căsătoriei cu o fiică a ţarului şi a recunoaşterii suzeranităţii bulgare, Ioan Vladimir şi-a redobîndit domnia

1035/1036, 1040 — cca 1050, Ştefan Vojislav; Zeta şi-a dobîndit independenţa, fiind primul stat slav din Pen. Balcanică care s-a emancipat de sub dominaţia bizantină; Trebinje şi Zahumlja s-au supus autorităţii sale

cca 1050 — 1081, Mihail (Mihajlo) Vojislav; în 1077 a primit din partea papei Grigore VII titlul de rege; în ultima parte a domniei, împreună cu fiul său Bodin

Regi

1081 — cca 1101, (Constantin) Bodin; și-a extins dominația asupra unor părți din Rascia, Bosnia, Trebinje și Zahumlja
cca 1101 — ? Dobroslav
1102, Kočopar
1102 — 1114, Vladimir II
1114 — 1118, Gheorghe (Đurađ) (prima oară)
1118 — 1125, Grubeša
1125 — 1131, Gheorghe (a doua oară)
1131 — 1142, Gradihna

Principi

1142 — 1148 sau 1149, Radoslav
1148 sau 1149 — după 1151, Desa sau Dessan (a domnit și în Rascia, Zahumlja și Trebinje)
înainte de 1173 — 1189, Mihail
— *Zeta a fost încorporată Serbiei de către marele-jupan Ștefan Nemanja, ea redobîndindu-și independența abia în cca 1371, după moartea lui Ștefan Uroš V (4 dec. 1371)*
— *din timpul domniei regelui Ștefan Uroš II Milutin (1282—1321), a început să fie folosită denumirea de Muntenegru care, în sec. 16, a ajuns să o înlocuiască definitiv pe cea de Zeta*

MUNTENEGRU (CRNA GORA)

Principi

DINASTIA CRNOJEVIĆ
1426 — 1465, Ștefan I; din 1444 sub suzeranitatea Veneției
1465 — 1490, Ivan (Ivan-beg); în 1479 (după eșecul din 1474) turcii otomani au pus stăpînire pe regiunile de șes ale Muntenegrului, Ivan recunoscîndu-se vasal Porții otomane
1490 — 1496, Gheorghe (prima oară)
1496 — 1499, Ștefan II
1499, Gheorghe (a doua oară)
— *în 1499 Muntenegru a fost inclus oficial în Imperiul otoman*
— *în 1514 Muntenegru a devenit, sub conducerea lui Skanderbeg, principe din dinastia Crnojević, fiul lui Ștefan II, care îmbrățișase islamismul, un sangeac de-sine-stătător, de fapt independent de Poarta otomană*
1514 — 1528, Skanderbeg
— *după moartea lui Skanderbeg, Muntenegru a fost inclus efectiv în Imperiul otoman*

ZAHUMLJA (HUM)

— *regiune istorică și formație statală feudală al cărei teritoriu se află azi cuprins în R.S. Bosnia și Herțegovina și R.S. Croația*

Conducători (arhonți, duci, principi)

începutul sec. 9, Višević
înainte de 913 — după 949, Mihail (Mihailo)
înainte de 998, Dragomir (a domnit în Zahumlja și Trebinje); între 999 și 1018 a domnit numai în Trebinje
în jur de 1042, Ljutovid
înainte de 1148 sau 1149 — după 1151, Desa sau Dessan (a domnit și în Rascia, Zeta și Trebinje)

Duci

după 1165 — 1198, Miroslav, fratele lui Ștefan Nemanja
cca 1190 — 1192, Rastko (devenit ulterior episcop cu numele de Sava)
1198 — 1227, Petru (Petar)

1227 — 1239, Toljen
înainte de 1235 — cca 1250, Andrei (Andrija)

Jupani

în jur de 1252, Bogdan
? — cca 1254, Radoslav
1264, Ștefan
înainte de 1358 — 1363, Vojislav Vojinović, principe; a domnit numai asupra părții de est a statului

DINASTIA KOSAČA

1392 — 1435, Sandalj Hranić, duce
1435 — 1466, Ștefan Vukčić, duce; nepotul precedentului; în 1448 s-a proclamat „herțeg (= duce) al Sf. Sava", independent față de regele Bosniei Ștefan Tomaš, punînd bazele ducatului de-sine-stătător Herțegovina

— *în 1463, o oaste otomană în frunte cu marele-vizir Mahmud pașa a cucerit Herțegovina, iar Ștefan Vukčić și-a menținut domnia acceptînd suzeranitatea otomană*

— *la moartea lui Ștefan Vukčić moștenirea i-a fost împărțită între cei trei fii, Vlatko, Vladislav și Ștefan; cel din urmă, mezinul, între 1472 și 1474, a îmbrățișat islamismul și a devenit, în 5 rînduri, mare-vizir, cu numele de Hersekzâde Ahmed pașa, și ginere al sultanului Baiazid II (vezi Turcia)*

HERȚEGOVINA

1466 — cca 1470, Vladislav Hercegović; a domnit în teritoriul de la nord de Neretva

— *în 1470, partea din Herțegovina ocupată de turcii otomani a fost inclusă, ca sangeac, în Imperiul otoman*

1466 — 1482, Vlatko Hercegović; a domnit în teritoriul de la sud de Neretva

— *la începutul lui 1482 și restul Herțegovinei a fost inclus în Imperiul otoman*

TREBINJE (TRAVUNJA)

— *regiune istorică și formație statală feudală al cărei teritoriu se află azi cuprins în R.S. Muntenegru și R.S. Bosnia și Herțegovina*

Conducători

începutul sec. 9, Bela, jupan
în jur de 840, Krajina
a doua jumătate a sec. 9, Hvalimir
prima jumătate a sec. 10, Tudjemir (sau Cucimir)
înainte de 998, Dragomir (a domnit și în Zahumlja); între 999 și 1018 a domnit numai în Trebinje
1148 sau 1149 — după 1151, Desa sau Dessan (a domnit și în Rascia, Zeta și Zahumlja)

BOSNIA

— *formație statală feudală, inițial banat, apoi, din 1377, regat, constituită pe teritoriul de azi al Republicii Socialiste Bosnia și Herțegovina*

Conducători

1081 — 1085, Ștefan (Stjepan), cneaz; vasal față de regele sîrb (Constantin) Bodin
1138 — ? Vladislav, duce; fiu al regelui Ungariei Béla II

Bani

înainte de 1154 — 1163, Borić
înainte de 1180 — cca 1204, Kulin
înainte de 1232, Ştefan
1232 — după 1250, Matei (Matej) Ninoslav

DINASTIA KOTROMANIĆ

cca 1250 — după 1278, Prijezda I; susţinut de unguri, s-a aflat, din 1240, în concurenţă cu Matei Ninoslav
1287 — 1290, Prijezda II; a domnit împreună cu fraţii săi Ştefan (I) şi Vuk
cca 1290 — cca 1314, Ştefan I

1299, Pavle, „dominus Bosne"
1302 — 1304, Mladen I Subić
1305 — 1322, Mladen II Subić

1314 — 1353, Ştefan II Kotromanić
1353 — 1391, (Ştefan) Tvrtko I, ban; din 26 oct. 1377, rege; cel mai de seamă conducător al Bosniei în evul mediu; în alianţă cu Lazăr Hrebljanović al Serbiei a înfrînt, în 1373/1374 pe Nikola Altomanović şi a cucerit, după 1389, cea mai mare parte din Dalmaţia (cu excepţia Dubrovnikului şi Zadarului)

Regi

1391 — 1395, Ştefan Dabiša
1395 — 1398, Elena (Jelena) Gruba, văduva precedentului
1398 — 1404, Ştefan Ostoja (prima oară)
1404 — 1409, Ştefan Tvrtko II Tvrtković (prima oară)
1409 — 1418, Ştefan Ostoja (a doua oară)
— *între 1414 şi 1415 s-a aflat în concurenţă cu Ştefan Tvrtko II Tvrtković*
1418 — 1421, Ştefan Ostojić
1421 — 1443, Ştefan Tvrtko II Tvrtković (a doua oară); a recunoscut suzeranitatea otomană, începînd, din 1428/1429, să plătească haraci
— *între 1432 şi 1435, apoi între 1443 şi 1446, pretendent la tron a fost Radivoj Ostojič*
1443 — 1461, Ştefan Tomaš
— *în 1448, în cadrul procesului de fărîmiţare feudală, însoţit de puternice persecuţii religioase, în partea de sud a regatului s-a creat un ducat independent numit Herţegovina (de la titlul de „herţeg al Sf. Sava" pe care l-a luat Ştefan Vukčić Kosača) (vezi Zahumlja)*
1461 — 1463, Ştefan Tomašević (între 21 mart. şi 20 iun. 1459 a fost conducător al Serbiei de Nord ca urmare a căsătoriei sale cu principesa Jelena sau Mara, fiica despotului Lazăr Branković; eşecul încercării de unire dintre Bosnia şi Serbia de Nord provocat de cucerirea turcească)
— *în mai-iun. 1463, ca urmare a refuzului regelui bosniac de a plăti haraciul, sultanul Mehmed II a invadat regatul; după cucerirea capitalei Jajce şi supunerea mai multor cetăţi, regele Ştefan Tomašević, asediat în cetatea Ključ, s-a predat şi apoi a fost executat; Bosnia a devenit, pentru mai multe sec., provincie (Bosna) a Imperiului otoman*
— *după retragerea trupelor sultanului, o oaste ungară a cucerit oraşul Jajce, iar în anul următor oraşul Srebrenica; au fost create două „banate", cu centrul în cele două cetăţi, baze de atac împotriva turcilor otomani; ele s-au menţinut pînă la 1512 (cel cu centrul la Srebrenica) şi 1527 sau 1528 (cel cu centrul la Jajce)*

— *în 1465 sultanul Mehmed II l-a numit pe Matei (Matija) Šabančić rege al Bosniei aflată sub dominația otomană; el s-a menținut pînă în 1476, cînd i-a urmat Matei Vojislavić*
— *în 1471 regele Ungariei Matia Corvin l-a numit pe Nicolae de Ujlak (Nikola Iločki) (voievod al Transilvaniei, 1441 — 1446, 1446—1447, 1449—1458, 1460 și 1462 — 1465), rege nominal al Bosniei; el a purtat acest titlu pînă în 1477*

CROAȚIA (HRVATSKA)

— *formație statală feudală constituită la începutul sec. 9 pe teritoriul de azi al Republicii Socialiste Croația; la început în dependență față de statul franc, după eșecul răscoalei lui Ljudevit din anii 819—823, și-a dobîndit independența la sfîrșitul sec. 9*

Cneji

cca 810 — 821, Borna, „duce al Dalmației și Liburniei"
821 — cca 835, Vladislav
cca 835 — cca 845, Mislav
cca 845 — 864, Trpimir I, întemeietorul dinastiei Trpimirović

DINASTIA TRPIMIROVIĆ

864 — 876, Domagoj
876 — 878, Iljko
878 — 879, Zdeslav
879 — cca 890, Branimir, uzurpator
cca 890 — 910, Mutimir
910 — cca 928, Tomislav; a purtat lupte cu ungurii și bulgarii și a lărgit hotarele statului croat, la care a adăugat Croația panonică (pînă la rîul Drava) și unele orașe de pe coasta dalmată; din 925, rege

Regi

cca 928 — cca 935, Trpimir II
cca 935 — cca 945, Krešimir I
cca 945 — cca 949, Miroslav; a domnit împreună cu fiul său Mihail (Mihajlo) Krešimir II
cca 949 — cca 969, Mihail Krešimir II; a domnit singur
cca 969 — 997, Ștefan (Stjepan) Držislav
— *între 997 și 1000, război civil între fiii lui Ștefan Držislav: Svetoslav Suronja și Krešimir III Suronja*
1000 — cca 1030, Krešimir III Suronja; pînă în 1020 a domnit împreună cu fratele său Gojslav
cca 1030 — 1058, Ștefan I
1058 — 1074, Petru (Petar) Krešimir IV; unind la stăpînirile sale orașele dalmate, s-a intitulat, din 1069, rege al Croației și Dalmației
1075 — 1089, Zvonimir (sau Demetrius Zvonimir)
1089 — 1090, Ștefan II

— *în 1091 regele Ungariei Ladislau I l-a numit pe nepotul său Almos rege al Croației (pînă în 1095)*
— *între cca 1093 și 1097, Petru (Petar) de Knin, susținut de aristocrația dalmată, a luptat împotriva dominației ungare*
— *în 1102, în fața pericolului cuceririi venețiene, conducătorii triburilor croate au încheiat o înțelegere cu regele Coloman, în urma căreia s-a realizat uniunea croato-maghiară sub conducerea regelui Ungariei*

SERBIA

— *în febr. 1804, odată cu izbucnirea primei răscoale de eliberare națională a sîrbilor împotriva dominației otomane (1804–1813), Gheorghe Petrović Karagheorghe a fost ales șef suprem al forțelor insurgente, iar în 1808 se recunoaște urmașilor săi calitatea de conducători supremi ai sîrbilor (hotărîre confirmată în 1811 și de skupșcina răsculaților)*

1808 — 1813, Gheorghe Petrović Karagheorghe; întemeietorul dinastiei Karagheorghević (Karađorđević); după ce Imperiul otoman recunoscuse autonomia Serbiei (tratatul de pace de la București, 28 mai 1812), în 1813 trupele sultanului Mahmud II au reprimat răscoala, G.P. Karagheorghe refugiindu-se în Imperiul habsburgic

— *în 11/23 apr. 1815 a izbucnit cea de a doua răscoală de eliberare națională a sîrbilor împotriva dominației otomane, sub conducerea lui Miloš Obrenović, încheiată prin înțelegerea din 10 oct. 1815 dintre conducătorul sîrb și valiul Rumeliei Marașlî Ali-pașa; lui Miloš Obrenović i-a fost recunoscută calitatea de cneaz al Serbiei*

1815 — 1839, Miloš Obrenović (prima oară); din 6 nov. 1817, principe, recunoscut de Poarta otomană ca principe-ereditar prin hatișeriful din 1830 (confirmat printr-un altul din 1833); întemeietorul dinastiei Obrenović

Principi

DINASTIA OBRENOVIĆ

1/13 iun. — 26 iun./8 iul. 1839, Milan
1839 — 1842, Mihail (prima oară)

DINASTIA KARAGHEORGHEVIĆ

1842 — 1858, Aleksandru

DINASTIA OBRENOVIĆ

1858 — 1860, Miloš (a doua oară)
1860 — 1868, Mihail (a doua oară)
1868 — 1889, Milan IV; între 1868 și 1872, sub regență; din 22 febr./6 mart. 1882, rege sub numele de Milan I
1889 — 1903, Aleksandru I; între 1889 și 1893, sub regență

DINASTIA KARAGHEORGHEVIĆ

1903 — 1918, Petru I

Prim-miniștri

1860 — 1861, Filip Hristić
1861 — 15 nov. 1867, Ilija Grašanin
15 nov. — 3 dec. 1867, Jovan Ristić
3 dec. 1867 — 1872(?), Milan Petronievič
1872 — 5 mai 1873, Milivoje Petrović Bloznavac
22 oct. 1873 — 25 nov. 1874, Jovan Marinović
25 nov. 1874 — 22 ian. 1875, Aćim Čumić
3 febr. — 1 sept. 1875, Daniel Stefanović
1 sept. — 4 oct. 1875, Jovan Ristić
9 oct. 1875 — 19 apr. 1876, *Ljubomir Kaljević*
5 mai 1876 — 28 febr. 1877(?), Stevca
28 febr. 1877(?) — 21 oct. 1881, Jovan Ristić
21 oct. 1881 — 1 oct. 1883, *Milan Piroćanac*
1 oct. 1883 — 18 febr. 1884, Nikola Hristić
18 febr. 1884 — 13 iun. 1887, Milutin Grašanin
13 iun. 1887 — 1 ian. 1888, Jovan Ristić
1 ian. — 27 apr. 1888, Sava Grujić
27 apr. 1888 — 5 mart. 1889, Nikola Hristić
5 mart. 1889 — febr. 1891, *Sava Grujić*
febr. 1891 — 22 aug. 1892, Nikola Pašić

22 aug. 1892 — 13 apr. 1893, Jovan Avakumović
13 apr. — 5 dec. 1893, Lazar Dokić
5 dec. 1893 — 24 ian. 1894, Sava Grujić
24 ian. — 3 apr. 1894, Đorđe Simić
3 apr. — 27 oct. 1894, Svetomir Nikolajević
27 oct. 1894 — 4 iul. 1895, Nikola Hristić
7 iul. 1895 — 27 dec. 1896, Stojan Novaković
27 dec. 1896 — 19 oct. 1897, Đorđe Simić
19 oct. 1897 — 27 iul. 1900, Vladan Đorđević
27 iul. 1900 — 2 apr. 1901, Aleksa Jovanović
2 apr. 1901 — 18 oct. 1902, *Mihajlo Vujić*
18 oct. — 18 nov. 1902, Petar Velimirović
18 nov. 1902 — 11 iun. 1903, Zinzar Marković
11 iun. 1903 — 11 febr. 1904, Jovan Avakumović
11 febr. — 10 dec. 1904, Sava Grujič
10 dec. 1904 — 25 mai 1905, Nikola Pašić
28 mai 1905 — 7 mart. 1906, *Ljubomir Stojanović*
7 mart. — 28 apr. 1906, Sava Grujić
28 apr. 1906 — 23 iun. 1908, Nikola Pašić
20 iul. 1908 — 24 febr. 1909, Petar Velimirović
24 apr. — 13 oct. 1909, Stojan Novacović
13 oct. 1909 — 26 iun. 1911, Nikola Pašić
8 iul. 1911 — 2 iul. 1912, Milovan Milovanović
2 iul. — 8 sept. 1912, Marko Trifković
12 sept. 1912 — 30 nov. 1918, Nikola Pašić

MUNTENEGRU

— participarea muntenegrenilor la luptele împotriva Imperiului otoman (în războiul veneto-turc, 1645—1669 și în războiul „Ligii Sfinte“ contra turcilor, 1683—1699) a atras după sine intervenția armată din 1691—1692, Muntenegru fiind devastat și obligat să recunoască suveranitatea Porții otomane. Inițiativa creării unui front muntenegrean împotriva jugului otoman a aparținut mitropolitului (vlădica) din Cetinje Daniló Petrović-Njegoš (sau Neguși), primul mitropolit care a întrunit în persoana sa atributele puterii spirituale și politice în Muntenegru

DINASTIA PETROVIĆ-NJEGOŠ

1697 — 1735, Daniló Petrović, vlădică; întemeietorul dinastiei Njegoš (numele vine de la un vechi trib muntenegrean din care vlădica își avea originea)

1735 — 1767, Sava Petrović, vlădică

1767—1773, *Ștefan cel Mic (Sćepan Mali)*, *uzurpator*

1782 — 1830, Petru (Petar) I, vlădică; victoria dobîndită în 22 sept. 1796 de muntenegreni asupra armatei vizirului Kara Mahmud-pașa Bușatli, conducătorul pașalîkului de la Shkodra, care și-a aflat moartea în timpul luptei, a marcat începutul independenței de fapt a Muntenegrului

1830 — 1851, Petru II, vlădică

1851 — 1860, Daniló II, vlădică; în 1852 a proclamat Muntenegru principat ereditar

1860 — 1918, Nicolae (Nikola) I; din 15/28 aug. 1910, rege

— la 1/4 dec. 1918 se proclamă la Belgrad „Regatul sîrbilor, croaților și slovenilor“; din 3 oct. 1929 „Regatul Iugoslaviei“

IUGOSLAVIA

DINASTIA KARAGHEORGHEVIĆ

Regi

1918 — 1921, Petru I
1921 — 1934, Aleksandru I

1934 – 1945, Petru II
Regenți: 9 oct. 1934–27 mart. 1941, prințul Paul, Radenko Stanković și Dr. Ivo Petrović
: 1944–1945, Ante Mandić
: 2 mart.–29 nov. 1945, Consiliu de regență: Saša Budisavlević, Ante Mandić și Dušan Sernec

Prim-miniștri

30 nov. – 20 dec. 1918, Nikola Pašić
20 dec. 1918 – 16 aug. 1919, Stojan Protić
16 aug. 1919 – 19 febr. 1920, Ljubomir Davidović
19 febr. – 17 mai 1920, Stojan Protić
17 mai 1920 – 1 ian. 1921, Milenko Vesnić
1 ian. 1921 – 27 iul. 1924, Nikola Pašić
27 iul. – 6 nov. 1924, Ljubomir Davidović
6 nov. 1924 – 8 apr. 1926, Nikola Pašić
8 apr. 1926 – 17 apr. 1927, Nikola Uzunović
17 apr. 1927 – 27 iul. 1928, Velimir Vukičević
27 iul. 1928 – 2 ian. 1929, Anton Korošec
6 ian. 1929 – 3 apr. 1932, Petar Živković
4 apr. – 3 iul. 1932, Vojislav Marinković
3 iul. 1932 – 27 ian. 1934, Milan Srškić
27 ian. – 20 dec. 1934, Nikola Uzunović
20 dec. 1934 – 24 iun. 1935, Bogoljub (Bosko) Jevti.
24 iun. 1935 – 5 febr. 1939, Milan Stojadinović
6 febr. 1939 – 27 mart. 1941, Dragiša Cvetcović
27 mart.– 15 apr. 1941, Dušan Simović

În exil

17 apr. 1941 – 12 ian. 1942, Dušan Simović (la Cairo)
12 ian. 1942 – 18 iun. 1943, Slobodan Jovanović (la Londra)
26 iun. – 10 aug. 1943, Miloš Trifunović (la Londra)
11 aug. 1943 – 19 mai 1944, Božidar Purić (la Londra și Cairo)
16 iun. 1944 – 7 mart. 1945, Ivan Subasić

REPUBLICA POPULARĂ FEDERATIVĂ IUGOSLAVIA; din 7 apr. 1963, REPUBLICA SOCIALISTĂ FEDERATIVĂ IUGOSLAVIA

Președinți

29 dec. 1945 – 14 ian. 1953, Ivan Ribar, provizoriu
14 ian. 1953 – 4 mai 1980, Iosip Broz Tito (reales în 1958, 1963 și 1967; la 16 mai 1974, ales președinte pe viață)
5 – 15 mai 1980, Lazar Kolișevski
16 mai 1980 – 15 mai 1981, Țvietin Miatović
din 16 mai 1981, Serghei Kraigher

Prim-miniștri; din 17 mai 1974, Președinți ai Consiliului Executiv Federal

30 nov. 1943 – 30 iun. 1963, Iosip Broz Tito
30 iun. 1963 – 18 mai 1967, Petar Stambolić
18 mai 1967 – 18 mai 1969, Mika Špilyak
18 mai 1969 – 30 iul. 1971, Mitja Ribičić
30 iul. 1971 – 18 ian. 1977, Djemal Bijedić
din 14 febr./15 mart. 1977, Veselin Djuranović

JAMAICA

DATE GENERALE

Numele oficial: Jamaica. **Situarea:** insulă omonimă din Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 10 962 km². **Populaţia:** 2 122 000 loc. **Capitala:** Kingston. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism (75%), catolicism (8%) **PNB/loc.:** 1 240 **$**.

ISTORIA

Descoperită de Cristofor Columb în cursul celei de-a doua călătorii spre „Lumea Nouă" (4 mai 1494), **J.** devine posesiune spaniolă (1509) şi apoi britanică (1655). După exterminarea, în sec. 16, a amerindienilor arawak care au populat **J.** din milen. 1 e.n. (200 000 în 1510 şi numai 74 în 1611) şi au dat numele de Xaymaca insulei, pe plantaţiile de trestie de zahăr şi indigo, mai tîrziu cafea, sînt aduşi sclavi negri din Africa, iar după abolirea sclaviei (1833), muncitori din India şi China. După al doilea război mondial **J.** devine principalul exportator de bauxită. În 1953, **J.** obţine autonomia internă, face parte între 1958 şi 1962 din Federaţia Indiilor de Vest, iar la 6 aug. 1962 îşi proclamă independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

19 oct. 1962 — 1 mart. 1973, Sir Clifford (Clarence) Campbell
din 2 mart. 1973, Florizel Augustus Glasspole

Prim-miniştri

24 apr./6 aug. 1962 — 1965, Sir (William) Alexander Bustamante
1965 — 11 apr. 1967, Sir Donald Burns Sangster (pînă în 22 febr. 1967, ad-interim)
11 apr. 1967 — 1 mart. 1972, Hugh Lawson Shearer
2 mart. 1972 — 1 nov. 1980, *Michael Norman Manley*
din 1 nov. 1980, Edward Seaga

JAPONIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Ţara Japoniei. **Situarea:** arhipelag în V Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 370 073 km². **Populaţia:** 117 057 000 loc. **Capitala:** Tokyo. **Limba oficială:** japoneza. **Culte:** şintoism şi budism practicate concomitent (85%), creştinism (1%). **PNB/loc.:** 8 800 **$**.

Terit. **J.** este locuit din neolitic (milen. 5 î.e.n.). Primul stat, Yamato (puternic influenţat de civilizaţia chineză), ia fiinţă în sec. 4 î.e.n. în ins. Honshū şi-şi extinde autoritatea, în următoarele sec., asupra întregului arhipelag. În sec. 4–6 e.n. **J.** ocupă partea meridională a Coreei. Budismul, răspîndit la mijlocul sec. 6, devine în 594 religie de stat. Capitala statului este mutată în 794 din oraşul Nara la Kyoto. Prin limitarea, în 1192, a puterii împăratului şi asumarea autorităţii reale de către şogun (comandantul militar suprem), este inaugurată aşa-numita epocă a „şogunatului" (1192–1867). Sec. 15–16 sînt marcate de o slăbire a autorităţii centrale, de lupte frecvente între marii feudali. Primii europeni — portughezi şi olandezi — îşi fac apariţia la jumătatea sec. 16. Devenit şogun în 1603, Tokugawa Ieyasu restabileşte unitatea imp. şi impune o politică de autoizolare deplină a ţării. Pînă în 1854, cînd escadra nord-americană a comandorului Perry impune cu forţa deschiderea unor porturi nipone navelor de comerţ străine, orice contact cu străinătatea rămîne interzis japonezilor. Încheierea apoi a unor tratate cu S.U.A., Marea Britanie (1854), Rusia, Franţa, Olanda (1858) şi Prusia (1861). O revoluţie burgheză obligă pe ultimul şogun să depună puterea (9 dec. 1867), restabileşte autoritatea împăratului şi inaugurează epoca „Meiji" (1868–1912), perioadă de rapide şi profunde transformări în viaţa **J**. Înlăturarea structurilor feudale, rapida dezvoltare a capitalismului, modernizarea impresionantă (după model european şi nord-american) a vieţii ec., sociale şi politice (noua Constituţie din 1880 proclamă **J.** monarhie constituţională) fac din **J.**, la începutul sec. 20, una dintre marile puteri imperialiste. Războiul chino-japonez din 1894–95 deschide epoca expansiunilor teritoriale nipone (dobîndirea Taiwanului şi a ins. Penhu). Victoria din războiul ruso-japonez (1904–5) aduce **J.** — prin pacea de la Portsmouth (5 sept. 1905) — Pen. Liatoung din China, S ins. Sahalin şi protectoratul asupra Coreei (anexată în 1910), iar participarea, alături de Antantă, la primul război mondial (1914–18) — posesiunile germane din Extremul Orient. **J.** dezlănţuie în 1931–32 agresiunea împotriva Chinei, încheie la 25 sept. 1936 cu Germania „Pactul anticomintern", care, prin aderarea la 16 nov. 1937 a Italiei, creează alianţa agresivă Berlin–Roma–Tokyo. În 1937 **J.** reia atacul împotriva Chinei, în vederea cuceririi întregului terit. Prin atacul asupra bazei aero-navale americane de la Pearl Harbour (7 dec. 1941) **J.** se alătură puterilor fasciste în cel de-al doilea război mondial, participare încheiată la 2 sept. 1945 cu capitularea necondiţionată a **J.** în faţa forţelor Naţiunilor Unite. La 6 aug. 1945 aviaţia S.U.A. lansează prima bombă atomică asupra oraşului Hiroshima, iar la 9 aug. 1945 a doua asupra oraşului Nagasaki. Pînă la încheierea tratatului de pace separat dintre S.U.A., Marea Britanie şi **J.** şi a „Tratatului de securitate" (8 sept. 1951, reînnoit la 19 ian. 1960), **J.** se află sub regimul de ocupaţie al trupelor nord-americane. Prin tratatul nipono-american din 15 mai 1972, S.U.A. retrocedează **J.** ins. Okinawa, păstrînd însă baze militare pe terit. japonez. La 1 oct. 1952 au loc primele alegeri parlamentare postbelice. Creat în 1955, P. Liberal Democrat cîştigă alegerile din acelaşi an şi de atunci formează guvernul fără întrerupere. În 1953 prod. ind. a **J.** depăşeşte nivelul antebelic, pentru a creşte apoi de 5 ori în următorii 10 ani.

Împăraţi

660 î.e.n. — 585 î.e.n., Jinmu
581 — 549, Suizei
549 — 511, Annei
510 — 477, Itoku
475 — 393 Kôşô

392 – 291, Kôan
290 – 215, Kôrei
214 – 158, Kôghen
158 – 98, Kaikwa
97 – 30, Sujin
29 î.e.n. – 70 e.n., Suinin
71 e.n. – 130 e.n., Keikô
131 – 190, Seimu
192 – 200, Chûai
201–269, Jingô -kôgô, soția lui Chûai, regentă
270 – cca 310, Ôjin
313 – 399, Nintoku
400 – 405, Richû
406 – 410, Hanzei
412 – 453, Inghiô
453 – 456, Ankô
456 – 479, Yûryaku
480 – 484, Seinei
485 – 487, Kenzô
488 – 498, Ninken
498 – 506, Buretsu
507 – 531, Keitai
531 – 535, Ankan
535 – 539, Senka
540 – 571, Kinmei
572 – 585, Bidatsu
586 – 587, Yômei
587 – 592, Suşun
592 – 628, Suiko, sora precedentului și văduva împăratului Bidatsu, împărăteasă
629 – 641, Jomei
642 – 645, Kôgyoku (Koghiocu), văduva precedentului, împărăteasă (prima oară)
645 – 654, Kôtuku
655 – 661, Saimei; a mai domnit între 642 și 645 sub numele de Kôgyoku, împărăteasă (a doua oară)
662 – 671, Tenji
671 – 672, Kôbun
673 – 686, Tenmu
690 – 697, Jitô, văduva precedentului, împărăteasă
697 – 707, Monmu
707 – 715, Genmei (Ghenmei), mama precedentului, împărăteasă
715 – 724, Genşô, fiica precedentului, împărăteasă
724 – 749, Şômu
749 – 758, Kôken, fiica precedentului, împărăteasă (prima oară)
758 – 764, Junnin
764 – 770, Şôtoku; a mai domnit între 749 și 758, sub numele de Kôken, împărăteasă (a doua oară)
770 – 781, Kônin
781 – 806, Kanmu
806 – 809, Heijô (Heizei)
809 – 823, Saga
823 – 833, Junna
833 – 850, Ninmyô
850 – 858, Montoku
858 – 876, Seiwa (Seiua); pînă în 866 sub regența lui Yoşifusa Fujiwara
877 – 884, Yôzei
884 – 887, Kôkô

887 — *897*, Uda
897 — *930*, Daigo
930 — *946*, Suzaku
946 — *967*, Murakami
967 — *969*, Reizei
969 — *984*, En-yû
984 — *986*, Kazan
986 — *1011*, Ichijô (Icijô)
1011 — *1016*, Sanjô
1016 — *1036*, Go-Ichijô (= Ichijô II), fiul lui Ichijô
1036 — *1045*, Go-Suzaku
1045 — *1068*, Go-Reizei
1068 — *1072*, Go-Sanjô
1072 — *1086*, Şirakaua
1086 — *1107*, Horikaua
1107 — *1123*, Toba
1123 — *1141*, Sutoku
1141 — *1155*, Konoe
1155 — *1158*, Go-Şirakaua
1158 — *1165*, Nijô
1165 — *1168*, Rokujô
1168 — *1180*, Takakura
1180 — *1183*, Antoku
1184 — *1198*, Go-Toba
1198 — *1210*, Tsuchimikado
1210 — *1221*, Juntoku
1221, Chûkyô (domneşte numai 70 de zile)
1221 — *1232*, Go-Horikaua
1232 — *1242*, Şijô
1242 — *1246*, Go-Saga
1246 — *1259*, Go-Fukakusa
1259 — *1274*, Kameyama
1274 — *1287*, Go-Uda
1287 — *1298*, Fuşimi
1298 — *1301*, Go-Fuşimi
1301 — *1308*, Go-Nijô
1308 — *1318*, Hanazono
1318 — *1339*, Go-Daigo*

---

* DINASTIA DIN NORD

1331 — *1333*, Kôgon, fiul împăratului Go-Fuşimi; numit împărat de Takatoki Hôjô (1303—1333), regent *(şikken)* de Kamakura, după retragerea lui Go-Daigo din Kyôto; abdică atunci cînd comandantul militar Norimura (Enşin) Akamatsu pune stăpînire pe Kyôto

1336 — *1348*, Kômyo, fiul împăratului Go-Fuşimi; numit împărat de nobilul Takauji Aşikaga, răsculat (din oct. 1335) împotriva împăratului Go-Daigo, care este obligat să părăsească capitala Kyôto şi să se refugieze în sudul ţării; abdică în favoarea nepotului său

1349 — *1352*, Sukô, fiul împăratului Kôgon şi nepotul precedentului; înfrînt şi făcut prizonier de comandanţii militari Akiyoşi Kitabatake şi Masanori Kusunoki aflaţi în serviciul împăratului din sud Go-Murakami, care pun stăpînire pe Kyôto

1352 — *1371*, Go-Kôgon, fiul lui Kôgon

1372 — *1382*, Go-Enyû, fiul precedentului; abdică în favoarea fiului său Go-Komatsu

1382 — *1392*, Go-Komatsu; în 1392, împăratul din sud, Go-Kameyama, abdică în favoarea sa; reunificarea ţării (vezi mai jos)

DINASTIA DIN SUD
1339 — 1368, Go-Murakami
1368 — 1383, Chôkei
1383 — 1392, Go-Kameyama

1392 — 1412, Go-Komatsu, în imperiul reunificat
1412 — 1428, Şôkô
1429 — 1464, Go-Hanazono
1465 — 1500, Go-Tsuchimikado (Goţucimicado)
1501 — 1526, Go-Kaşiuabara
1536 — 1557, Go-Nara
1569 — 1586, Oogimachi (Oghimaci)
1586 — 1611, Go-Yôzei
1611 — 1629, Go-Mizunoo (Go-Mi-no-o)
1630 — 1643, Meişo, fiica precedentului, împărăteasă
1643 — 1654, Go-Kômyô
1656 — 1663, Gosai (Go-Saiin)
1663 — 1687, Reigen (Reighen)
1687 — 1709, Higaşiyama
1710 — 1735, Nakamikado
1735 — 1747, Sakuramachi
1747 — 1762, Momozono
1763 — 1770, Go-Sakuramachi, împărăteasă
1771 — 1779, Go-Momozono
1780 — 1816, Kôkaku
1817 — 1846, Ninkô
1847 — 1866, Kômei
1868 — 1912, Meiji
1915 — 1926, Taişo
din 10 nov. 1928, Hirohito

Şoguni
FAMILIA MINAMOTO (sau EPOCA KAMAKURA)
1192 — 1199, Yoritomo Minamoto-no
1202 — 1203, Yoriie Minamoto-no
1203 — 1219, Sanetomo Minamoto-no

FAMILIA FUJIWARA
1226 — 1244, Yoritsune Fujiwara-no
1244 — 1252, Yoritsugu Fujiwara-no

Principi imperiali (Şinnô)
1252 — 1266, Munetaka
1266 — 1289, Koreyasu
1289 — 1308, Hisaakira
1308 — 1333, Morikuni
1333 — 1334, Morinaga
1334 — 1338, Narinagaay

FAMILIA AŞIKAGA (sau EPOCA MUROMATI)
1338 — 1358, Takauji Aşikaga
1358 — 1367, Yoşiakira
1367 — 1395, Yoşimitsu
1395 — 1423, Yoşimochi
1423 — 1425, Yoşikazu
1428 — 1441, Yoşinori
1441 — 1443, Yoşikatsu
1443 — 1474, Yoşinari (Yoşimasa)
1474 — 1489, Yoşihisa
1490 — 1493, Yoşitane (prima oară)
1493 — 1508, Yoşizumi
1508 — 1521, Yoşitane (a doua oară)
1521 — 1545, Yoşiharu

1545 — 1565, Yoşiteru
1565 — 1568, Yoşihide
1568 — 1573, Yoşiaki

Epoca Edo

FAMILIA TOKUGAUA
1603 — 1605, Ieyasu Tokugaua
1605/1616 — 1623, Hidetada
1623 — 1651, Iemitsu
1651 — 1680, Ietsuna
1680 — 1709, Tsunayoşi
1709 — 1712, Ienobu
1713 — 1716, Ietsugu
1716 — 1745, Yoşimune
1745 — 1760, Ieşige
1760 — 1786, Ieharu
1787 — 1837, Ienari
1837 — 1853, Ieyoşi
1853 — 1858, Iesada
1858 — 1866, Iemochi
1866 — 1867, Yoşinobu (Hitotsubaşi)

Regenţi (Sesshô) (Şikken)

FAMILIA HÔJÔ
1199 — 1205, Tokimasa
1205 — 1224, Yoşitoki
1224 — 1242, Yasutoki
1242 — 1246, Tsunetoki
1246 — 1256, Tokiyori
1256 — 1284, Tokimune
1284 — 1301, Sadatoki
1311 — 1333, Takatoki

Prim-miniştri

22 dec. 1885 — 29 apr. 1888, Hirobumi Itô
30 apr. 1888 — 22 oct. 1889, Kiyotaka Kuroda
24 dec. 1889 — 5 mai 1891, Aritomo Yamagata
6 mai 1891 — 7 aug. 1892, Masayoşi Matsukata
8 aug. 1892 — 29 aug. 1896, Hirobumi Itô
18 sept. 1896 — 14 apr. 1897, Masayoşi Matsukata
14 apr. — 8 iun. 1897, *Kiyotaka Kuroda, interimar*
8 iun. — 28 dec. 1897, Masayoşi Matsukata
12 ian. — 24 iun. 1898, Hirobumi Itô
30 iun. — 31 oct. 1898, Şigenobu Ôkuma
8 nov. 1898 — 18 oct. 1900, Aritomo Yamagata
19 oct. 1900 — 2 mai 1901, Hirobumi Itô
10 mai — 2 iun. 1901, *Kinmochi Saionji, interimar*
2 iun. 1901 — 21 dec. 1905, Tarô Katsura
7 ian. 1906 — 4 iul. 1908, Kinmochi Saionji
14 iul. 1908 — 11 aug. 1911, Tarô Katsura
30 aug. 1911 — 5 dec. 1912, Kinmochi Saionji
21 dec. 1912 — 11 febr. 1913, Tarô Katsura
20 febr. 1913 — 24 mart. 1914, Gonbei Yamamoto
16 apr. 1914 — 4 oct. 1916, *Şigenobu Ôkuma*
9 oct. 1916 — 21 sept. 1918, Masataka Terauchi
29 sept. 1918 — 4 nov. 1921, Takaşi Hara
4 — 13 nov. 1921, *Uchida Yasuya, interimar*
13 nov. 1921 — 6 iun. 1922, Koreikyo Takahaşi
12 iun. 1922 — 25 aug. 1923, Tomosaburô Katô
2 sept. — 27 dec. 1923, Gonbei Yamamoto
7 ian. — 7 iun. 1924, Keigo Kiyoura

11 iun. 1924 – 28 ian. 1926, *Kômei Kato*
30 ian. 1926 – 17 apr. 1927, Reijirô Wakatsuki
20 apr. 1927 – 2 iul. 1929, Giichi Tanaka
2 iul. 1929 – 14 nov. 1930, Yûkô Hamaguchi
14 nov. 1930 – 13 apr. 1931, *Şidehara, interimar*
14 apr. – 11 dec. 1931, Reijirô Wakatsuki
13 dec. 1931 – 15 mai 1932, Tsuyoşi (Bokudo) Inukai
16 – 26 mai 1932, *Korekiyo Takahaşi, interimar*
26 mai 1932 – 3 iul. 1934, Makoto Saitô
8 iul. 1934 – 26 febr. 1936, Keisuke Okada
26 – 29 febr. 1936, *Fumio Goto, interimar*
29 febr. – 9 mart. 1936, *Keisuke Okada, interimar*
9 mart. 1936 – 23 ian. 1937, Kôki Hirota
2 febr. – 31 mai 1937, Senjûrô Hayaşi
4 iun. 1937 – 4 ian. 1939, Fumimarô Konoe
5 ian. – 28 aug. 1939, Kiichirô Hiranuma
30 aug. 1939 – 14 ian. 1940, Nobuyuki Abe
16 ian. – 16 iul. 1940, Mitsumasa Yonai
22 iul. 1940 – 16 oct. 1941, *Fumimarô Konoe*
18 oct. 1941 – 18 iul. 1944, Hideki Tôjô
22 iul. 1944 – 5 apr. 1945, Kunaiki Koiso
7 apr. – 15 aug. 1945, Kantarô Suzuki
17 aug. – 5 oct. 1945, Naruhiko Higaşikuni
9 oct. 1945 – 22 mai 1946, Kijûrô Şidehara
22 mai 1946 – 20 mai 1947, *Şigeru Yoşida*
24 mai 1947 – 10 febr. 1948, Tetsu Katayama
10 mart. – 7 oct. 1948, Hitoşi Aşida
15 oct. 1948 – 7 dec. 1954, *Şigeru Yoşida*
10 dec. 1954 – 20 dec. 1956, *Ichirô Hatoyama*
23 dec. 1956 – 23 febr. 1957, Tanzan Işibaşi
25 febr. 1957 – 15 iul. 1960, *Nobusuke Kişi*
19 iul. 1960 – 9 nov. 1964, *Hayato Ikeda*
9 nov. 1964 – 17 iun. 1972, *Eisaku Sato*
7 iul. 1972 – 26 nov. 1974, *Kakuei Tanaka*
9 dec. 1974 – 10 dec. 1976, *Takeo Miki*
24 dec. 1976 – 6 dec. 1978, Takeo Fukuda
7 dec. 1978 – 12 iun. 1980, *Masayoşi Ohira*
12 iun. – 17 iul. 1980, *Masayoşi Ito, interimar*
din 17 iul. 1980, Zenko Suzuki

KAMPUCHIA

DATE GENERALE

Numele statului: Kampuchia. **Situarea:** în Asia de SE. **Vecini:** Thailanda, R.P.D. Laos, Vietnam, Golful Siam. **Suprafața:** 181 035 km². **Populația:** 8 872 000 loc. **Capitala:** Pnom Penh. **Limba oficială:** kampuchiana. **Culte:** budism, catolicism. **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

Triburi thai și anamite se stabilesc în milen. 1 e.n. pe terit. kampuchian locuit de pop. khmeră. Primul regat khmer (statul Chenla) ia ființă în sec. 6; la începutul sec. 9 este întemeiat Regatul khmer de la Angkor (Imperiul Kambujadeśa), care cuprinde în sec. 12 (sub suveranul Suryavarman II) terit. **K.** de azi, aproape întreaga pen. Malacca și părți ale Siamului, devenind cel mai important stat feudal al Asiei de SE. Subminat de conflicte interne, atacat de triburi thai, șan și de mongoli, Regatul Angkor se destramă în sec. 13, părți ale statului revenind Siamului și Regatului vietnamez. În sec. 15–18, **K.** devine o țintă a tendințelor expansioniste ale Siamului și ale Regatului vietnamez; încercările autohtone de a reconstitui un regat kampuchian în vechile hotare, cum se întîmplă în sec. 18 sub regele Thommo Reachea II, eșuează. Veniți printre primii europeni, în sec. 17, francezii instaurează în sec. 19 dominația colonială asupra Cambodgiei („protectoratul" în 1863, desființarea — în urma unei răscoale antifranceze eșuate — a ultimelor drepturi suverane în 1884) și o includ în 1887 în Uniunea Indochineză. Trupe japoneze ocupă, pe baza „Tratatului asupra apărării comune a Indochinei", încheiat la 23 iul. 1941 cu guvernul francez de la Vichy, în 1941–45, **K.** Regele Norodom Sihanuk proclamă la 12 mart. 1945 independența Cambodgiei, dar intervenția franceză restaurează vechea dominație. În urma luptei de eliberare națională, **K.** obține statutul de „stat asociat" în cadrul Comunității Franceze (8 nov. 1949), iar la 9 nov. 1953 își proclamă independența de stat. Acordurile de la Geneva (21 iul. 1954) garantează independența și suveranitatea **K.**, iar la 11 sept. 1957 parlamentul adoptă legea privind neutralitatea statului cambodgian. Norodom Sihanuk (care abdicase la 2 mart. 1955 în favoarea tatălui său Norodom Suramarit, luîndu-și titlul de prinț) devine la 13 iun. 1960 șef al statului. La 18 mart. 1970, o lovitură de stat militară condusă de gen. Lon Nol înlătură de la putere pe prințul Sihanuk și proclamă, la 9 oct. 1970, „Republica Khmeră". Trupe ale S.U.A. și sud-vietnameze pătrund în mai–iun. 1970 pe terit. **K.** La 23 mart. 1970 Norodom Sihanuk adresează de la Beijing un apel tuturor forțelor patriotice de a se ridica la luptă împotriva regimului anticonstituțional al lui Lon Nol, anunțînd totodată crearea Frontului de Unitate Națională din **K.** La 5 mai 1970 ia ființă Guvernul Regal de Uniune Națională (GRUNK). Forțele patriotice declanșează la 1 ian. 1975 ofensiva generalizată pentru eliberarea definitivă a întregii **K.**, iar la 31 mart. 1975 Lon Nol și alte persoane din conducerea regimului de la Pnom Penh părăsesc țara, solicitînd

azil politic în S.U.A. Eliberarea Pnom Penh-ului la 17 apr. 1975 încheie lupta populară împotriva regimului instaurat în mart. 1970 și a intervenției străine. La 5 ian. 1976 intră în vigoare Constituția (adoptată la 15 dec. 1975 de cel de-al III-lea Congres Național al Frontului de Unitate Națională care proclamă Kampuchia Democratică „stat independent, unificat, pașnic, neutru, nealiniat, suveran și democratic". La 2 apr. 1976 Norodom Sihanuk se retrage din funcția de șef al statului. Adunarea Reprezentanților Poporului, formată după alegerile de la 20 mart. 1976, desemnează, la 11 apr. 1976, Prezidiul de stat în frunte cu Khieu Samphan și guvernul în frunte cu Pol Poth. În dec. 1978–ian. 1979 pe terit. kampuchian au loc operațiuni militare cu participarea unor forțe vietnameze, forțele FUNSK preluînd controlul asupra unor reg. din țară. La 7 ian. 1979 guvernul Pol Poth părăsește Pnom Penh-ul, ocupat în aceeași zi de forțele FUNSK; constituirea unui guvern condus de Heng Samrin. Urmează o perioadă marcată de prezența trupelor străine, de lupte dintre forțele loiale guvernului K. Democrate și cele ale guvernului „Republicii Populare K.", sprijinite de forțele militare vietnameze. R.S. România se pronunță pentru o soluție politică bazată pe dreptul K. de a trăi liberă, fără prezența trupelor străine pe teritoriul său, pentru reconciliere națională între toate forțele sociale și politice care acționează pentru o K. independentă, democratică și nealiniată, pe stabilirea de relații prietenești, de colaborare între K. și toți vecinii săi, pentru ca poporul kampuchian să-și rezolve singur problemele interne, fără nici un amestec din afară.

STATUL FU-NAN

— stat situat în regiunea deltei și a cursului mijlociu al fluviului Mekong (azi în sudul Kampuchiei și a R.S. Vietnam), cu capitala la Vyādhapura (azi Banam), pe malul estic al Mekongului, în provincia Prey Veng

Regi

PRIMA DINASTIE KAUNDINYA
sec. 1 (*sfîrșitul*), Kaundinya (Hun-t'ien)
sec. 2 (*a doua jumătate*), Hun P'an-h'uang
sec 3 (*începutul*), (Hun) P'an-p'an

Conducătorii Fan

cca 205 — cca 225, Fan Șih-man
? — ? Fan Chin-șeng
? — ? Fan Chan, uzurpator
? — ? Fan Ch'ang
cca 240 — cca 287, Fan Hsün

---

357 (*înainte și după*), Chu Chan-t'an

A DOUA DINASTIE KAUNDINYA
? — 434, Kaundinya II
cca 434 — după 438, Che-li-pa-mo (Che-li-t'o-pa-mo)
478 — 514, Jayavarman
514 — după 539, Rudravarman
— decăderea statului Fu-Nan, care ajunge în dependență față de statul Chenla

STATUL CHENLA

— stat desprins din Regatul Fu-Nan, situat pe cursul mijlociu al fluviului Mekong (azi în Kampuchia și R.P.D. Laos), cu

capitala la Iśānapura (azi Sambor Prei Kuk, aproape de Kompong Thom)

Regi

cca 550 — cca 600, Bhavavarman I
cca 600 — cca 611, Mahendravarman
cca 611 — cca 635, Iśānavarman I; stabileşte capitala statului la Iśānapura
cca 635 — cca 640, Bhavavarman II
cca 640 — 681, Jayavarman I
? — cca 713, Jayadevi, regină
— destrămarea regatului în două state: Chenla Superioară şi Chenla Inferioară; Chenla Inferioară s-a împărţit mai apoi în două formaţii politice, conduse de dinastii locale: **Aninditapura** *(sînt cunoscuţi regii de la mijlocul sec. 7 şi începutul sec. 8: Baladitya, Nripatindravarman şi Puşkarakşa), cu capitala la Angkor Borei şi* **Şambhupura** *(sînt cunoscuţi regii din sec. 8: Sambhuvarman, Rajendravarman şi Mahipativarman), cu capitala la Şambhupura*

IMPERIUL KAMBUJADEŚA (**sau ANGKOR**)

— Imperiul Kambujadeśa cuprindea, din sec. 11, cea mai mare parte din Peninsula indochineză (pe actualul teritoriu al Kampuchiei, vestul R.S. Vietnam, Laosul, Thailanda şi estul Birmaniei); la început ,capitala s-a aflat la Indrapura (la sud de fluviul Mekong, în actuala provincie Kompong Cham), apoi, din timpul domniei lui Yaśovarman I pînă la 1177, se stabileşte la Yaśodharapura, după care se mută în Angkor-Tom (oraş construit de regele Jayavarman VII pe o parte a fostei capitale Yasodharapura, distrusă în 1177), pînă în 1431; între 1431 şi 1434 capitala s-a aflat la Basan, de unde este mutată definitiv la Pnom Penh de regele Ponha Yat

Împăraţi

802 — 850, Jayavarman II
850 — 877, Jayavarman III
877 — 889, Indravarman I
889 — 900, Yaśovarman I
900 — cca 922, Harşavarman I
cca 922 — 928, Isanavarman II
928 — 941, Jayavarman IV
942 — 944, Harşavarman II
944 — 968, Rajendravarman II
968 — 1001, Jayavarman V
1001 — cca 1002, Udayadityavarman I
cca 1002 — cca 1011, Jayaviravarman, în rivalitate cu Suryavarman I
1002 — 1050, Suryavarman I
1050 — 1066, Udayadityavarman II
1066 — 1080, Harşavarman III
1080—1107, Jayavarman VI, uzurpator
1107 — 1113, Dharanindravarman I
1113 — 1150, Suryavarman II
1150 — 1160, Dharanindravarman II
1160 — 1166, Yaśovarman II
1166—1181, Tribhuvanadityavarman, uzurpator
1181 — cca 1219, Jayavarman VII
cca 1219 — 1243, Indravarman II
1243 — 1295, Jayavarman VIII
1295 — 1308, Indravarman III
1308 — 1327, Indrajayavarman

1327 — 1353, Jayavarman Paramesvara
? — cca 1371, Hou-eul-na (Wouh-kien-no)
? — 1405, Samtac Preah Phaya
1405 — 1409, Samtac Chao Phaya (Phing-ya, Chieu Binh-nha, Nippean-bat, Nirana-pada)
1409 — 1416, Lampong (Lampang Paramaraja)
1416 — 1425, Sorijovong (Sorijong, Lampang)
1425 — 1429, Barom Reachea (Gamkhat Ramadhapati)
1429 — 1431, Thommo-Soccorach (Dharmaśoka)

CAMBODGIA

Regi

1432 — 1459, Ponha Yat (Gam Yat, Şri Suryavarman)
1459 — 1473, Srey Reachea
1473 — 1504 Dharmarajadhiraja (Thommo-Reachea)
1504 — 1508, Srey Sukonthor Bat
1508—1526, Neay Khan, uzurpator
1516 — 1566, Ang Khan I; pînă în 1526 în rivalitate cu Neay Khan
1566 — 1576, Barom Reachea I
1576 — cca 1594, Chetta I (Chey Chetta)
cca 1594—1596, Reamea Chung Prei, uzurpator
1597 — 1599, Barom Reachea II (Khan Ponhea Ton)
1599 — 1600, Barom Reachea III (Ponhea Ang)
1600 — 1603, Khan Ponhea Nhom
1603 — 1618, Barom Reachea IV (Srey Soryopor)
1618 — 1622, Chetta II (Chey Chetta)
— 1622 — cca 1628, interregnum
cca 1628, Ponhea To
1628 — 1642, Outey, regent
1630 — 1640, Ponhea Nu
1640 — 1642, Ang Non I
1642 — 1659, Rama Thufdey Khan
1659 — 1672, Batom Reachea So
1672 — 1673, Chetta III (Chey Chetta)
1673 — 1674, Ang Chei
1674—1675, Ang Non II, uzurpator
1675 — 1695, Chetta IV (Ang Sor) (prima oară)
1695, Outey I
1695 — 1699, Chetta IV (Ang Sor) (a doua oară)
1699 — 1701, Ang Em (prima oară)
1701 — 1702, Chetta IV (Ang Sor) (a treia oară)
1702 — 1703, Thommo Reachea II (prima oară)
1703 — 1706, Chetta IV (Ang Sor) (a patra oară)
1706 — 1710, Thommo Reachea II (a doua oară)
1710 — 1722, Ang Em (a doua oară)
1722 — 1738, Sattha II (Ang Chey)
1738 — 1747, Thommo Reachea II (a treia oară)
1747, Thommo Reachea III
1747 — 1749, Ang Tong (prima oară)
1749 — 1755, Chetta V (Chey Chetta)
1755 — 1758, Ang Tong (a doua oară)
1758 — 1775, Preah Outey II
1775 — 1779, Ang Non III
1779 — 1796, Ang Eng
— 1796—1806, interregnum
1802/1806 — 1834, Ang Khan II
1834 — 1841, Ang Mey, fiica precedentului, căsătorită cu rezidentul vietnamez Truong Minh Giang
1841/1848 — 1860, Ang Duong

1860 – 1904, (Ang Voddey) Norodom
  – între 11 aug. 1863 și 9 mart. 1945, țara s-a aflat sub dominația franceză; din 1941 trupele japoneze ocupă Kampuchia
1904 – 1927, Sisowath
1927/1928 – 1941, Sisowath Monivong
1941 – 1955, Norodom Sihanuk
  – între 9 mart. și aug. 1945, țara s-a aflat sub dominația japoneză
  – între aug. 1945 și 9 nov. 1953, țara s-a aflat sub protectorat francez
1955 – 1960, Norodom Suramarit
  – între 3 apr. 1960 și 18 mart. 1970 tronul este neocupat; Norodom Sihanuk, care abdicase la 3 mart. 1955 în favoarea tatălui său, luîndu-și titlul de prinț, devine șef al statului

Șef al Statului

13 iun. 1960 – 2/4 apr. 1976, prințul Norodom Sihanuk
  – în urma loviturii de stat militare condusă de generalul Lon Nol, la 18 mart. 1970, prințul Norodom Sihanuk părăsește țara și se stabilește (în 19 mart. 1970) la Beijing; el a rămas în exil pînă la 10 sept. 1975*

Președinte

din 11 apr. 1976, Khieu Samphan

Prim-miniștri

14 aug. – 16 oct. 1945, Son Ngoc Thanh
17 oct. 1945 – dec. 1946, prințul Monireth
dec. 1946 – 18 iul. 1947, prințul Youthevong
11 febr. 1948 – ? Chhean Vam
? – ? Penn Nouth
febr. 1949 – 3 mai 1950, Yem Sembaur
31 mai 1950 – 26 febr. 1951, prințul Monipong
26 febr. – 12 oct. 1951, *Oum Cheang Sun, guvern de tranziție*
12 oct. 1951 – 15 iun. 1952, Huy Kanthoul
  – între 15 iun. 1952 și 9 febr. 1953, funcția de prim-ministru este asumată de rege
9 febr. 1953 – 25 ian. 1955, Penn Nouth, deține funcția
25 ian. – 25/26 sept. 1955, Leng Ngeth, deține funcția
23 oct. 1955 – 4 ian. 1956, prințul Norodom Sihanuk
4 ian. – febr. 1956, Oum Cheang Sun, deține funcția
29 febr. – 24 mart. 1956, prințul Norodom Sihanuk
2 apr. – 29 iul. 1956, Khim Tit, deține funcția
15 sept. – 15 oct. 1956, prințul Norodom Sihanuk
26 oct. – dec. 1956, San Yun, deține funcția
dec. 1956 – 7 iul. 1957, prințul Norodom Sihanuk
26 iul. 1957 – 8 ian. 1958, Sim Var, deține funcția
11 – 16 ian. 1958, Ek Yi Oun, deține funcția
16 ian. – 10 apr. 1958, Penn Nouth, deține funcția
24 apr. – 22 iun. 1958, Sim Var, deține funcția
10 iul. 1958 – 12 apr. 1960, prințul Norodom Sihanuk
18 apr. 1960 – ian. 1961, Pho Proung
28 ian. – sept. 1961, Penn Nouth
sept. 1961 – 29 iul. 1962, prințul Norodom Sihanuk
oct. 1962 – 18 oct. 1966, *prințul Norodom Kantol*

** – în urma loviturii de stat militare de la 18 mart. 1970 în țară se află la conducere:*
– 21 mart. 1970 – 10 mart. 1972, Cheng Heng, președintele Adunării Naționale își asumă funcția de șef al statului; din 9 oct.

18 oct. 1966 — 29 apr. 1967, generalul Lon Nol
2 mai 1967 — 27 ian. 1968, prințul Norodom Sihanuk
27 ian. 1968 — aug. 1969, Penn Nouth
13 aug. 1969 — 23 mart. 1970, generalul Lon Nol*
— *între dec. 1969 și 18 febr. 1970, în timpul absenței din țară a titularului, interimatul este asigurat de Sisowath Sirik Matak*
— *în declarația solemnă a prințului Norodom Sihanuk din 23 mart. 1970, la Beijing, în calitate de șef legal al statului cambodgian, se anunță dizolvarea guvernului Lon Nol*
5 mai 1970 — 6 apr. 1976, Penn Nouth, prim-ministru al guvernului regal de unitate națională; pînă în 9 nov. 1973, miniștrii rămîn la Beijing, apoi se transferă în țară; ca deputat prim-ministru în țară sosește Khieu Samphan; Penn Nouth conduce cabinetul în Pnom Penh din 25 apr. 1975
13 apr. 1976 — 7 ian. 1979, Pol Poth

1970, odată cu proclamarea „Republicii Khmere", devine președinte provizoriu
— 14 mart. 1972 — 3 apr. 1975, mareșalul Lon Nol, președinte
— 3— 17 apr. 1975, generalul Saukham Khoy, președinte interimar
* *— în urma loviturii de stat militare de la 18 mart. 1970 în țară se succed următorii prim-miniștri:*
— pînă la 11 mart. 1972, generalul Lon Nol
11 — 13 mart. 1972, Sisowath Sirik Matak
18 mart. — 14 oct. 1972, Son Ngoc Thanh
15 oct. 1972 — 17 apr. 1973, Hang Thun Hak
16 mai — 7 dec 1973, In Tan
26 dec. 1973 — 17 apr. 1975, *Long Boret*
— la 17 apr. 1975 recucerirea Pnom Penh-ului

KENYA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Kenya. **Situarea:** în Africa de Est. **Vecini:** Sudan, Ethiopia, Somalia, Oc. Indian, Tanzania, Uganda. **Suprafața:** 582 647 km². **Populația:** 16 402 000 loc. **Capitala:** Nairobi. **Limbi oficiale:** swahili și engleza. **Culte:** creștinism (55%), animism (40%), islamism, hinduism. **PNB/loc.:** 380 $.

ISTORIA

Terit. **K.** este populat din timpuri străvechi de diverse triburi negroide. Pop. bantu este constrînsă de triburi nilote și niloto-hamite, imigrate din N, să se retragă în zona de deal și munte a țării. Litoralul este controlat din sec. 7—8 de arabi care întemeiază în sec. 10 orașele Mombasa și Malindi. În 1498 Vasco da Gama vizitează, ca primul european, orașul Malindi. Așezările ocupate pe coastă de portughezi, după 1505 (Mombasa, Malindi), sînt abandonate definitiv în 1729 sub presiunea sultanului arab de Oman-Zanzibar. La sfîrșitul sec. 19, după cîteva încercări germane de anexiune, **K.** este ocupată de Marea Britanie și transformată în po-

sesiune engleză (în 1895 protectoratul „Africa Răsăriteană Britanică", din 1920 colonia coroanei **K.**). Lupta de eliberare națională de după al doilea război mondial (Mișcarea „Mau-Mau" în deceniul 6, fondarea în 1960 a Uniunii Naționale Africane din **K.**, în frunte cu Jomo Kenyatta) se soldează cu proclamarea independenței la 12 dec. 1963, ca dominion în cadrul Commonwealth-ului. După proclamarea republicii (12 dec. 1964), Jomo Kenyatta devine primul președinte al țării.

ȘEFI DE STAT

Guvernator-general

12 dec. 1963 — 11 dec. 1964, Malcolm John Macdonald

Președinți

12 dec. 1964 — 22 aug. 1978, Jomo Kenyatta (reales în 1969 și 1974)

din 22 aug. 1978, Daniel Toroitich Arap Moi (pînă la 10 oct. 1978 a fost președinte interimar)

KIRIBATI

DATE GENERALE

Numele oficial: Kiribati. **Situarea:** arhipelag în Pacificul Central. **Suprafața:** 861 km². **Populația:** 56 200 loc. **Capitala:** Bairiki. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism, catolicism. **PNB/loc.:** 670 $.

ISTORIA

Descoperite și explorate de navigatorii britanici John Byron (1765), James Cook (1777), Thomas Gilbert, John Marshall (1788) și căpitanul american Edmund Fanning (1798), ins. Gilbert devin, în 1892, protectorat britanic. La 12 ian. 1916, împreună cu ins. Ellice (astăzi Tuvalu), ins. Gilbert sînt proclamate colonie a coroanei. În timpul celui de-al doilea război mondial sînt ocupate de trupe japoneze (1941—43) și eliberate de forțele navale americane. La 1 ian. 1972 dobîndesc statutul de colonie separată a coroanei britanice sub numele de Ins. Gilbert și Ellice. În urma referendumului din aug. 1974, ins. Ellice se separă administrativ la 1 oct. 1975 de ins. Gilbert și iau numele de Tuvalu. Ins. Gilbert își proclamă independența la 12 iul. 1979 sub numele de **K.**

ȘEF DE STAT

Președinte

din 12 iul. 1979, Ieremia T. Tabai

KUWAIT

DATE GENERALE

Numele oficial: Statul Kuwait. **Situarea:** în Asia de SV (Pen. Arabia). **Vecini:** Iraq, Golful Persic, Arabia Saudită. **Suprafața:** 17 818 km². **Populația:** 1 256 000 loc. **Capitala:** Al Kuwait. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%). **PNB/loc.:** 17 270 $.

ISTORIA

Luat în stăpînire de arabi în sec. 7, terit. **K.** iese din anonimat în sec. 18, odată cu imigrarea unor triburi arabe din Nejd și crearea, de către As Sabbah habu Abdullah (întemeietorul, în 1756, al actualei dinastii), a unui emirat vasal Imp. otoman. La sfîrșitul sec. 19 influența engleză devine predominantă, Marea Britanie impunîndu-și *de facto* la 23 ian. 1899 (oficial în 1914) protectoratul asupra **K.** Pînă la descoperirea zăcămintelor de petrol (deceniul 4 al sec. 20) și exploatarea lor (2 mil. t – 1947, 54 mil. t – 1955), principala bogăție a **K.** a rămas pescuitul perlelor din Golful Persic. La 19 iun. 1961, **K.** își proclamă independența de stat. Prima Adunare Națională este aleasă la 28 ian. 1973. În 1974–75 **K.** adoptă măsuri hotărîte în vederea dobîndirii deplinului control asupra exploatării bogățiilor naturale.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Emiri

1921 – 1950, șeicul Ahmad
1950 – 1965, șeicul Abdullah as-Salim as-Sabbah
1965 – 1977, șeicul Sabbah as-Salim as-Sabbah
din 1 ian. 1978, șeicul Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabbah

Prim-miniștri

2 febr. 1963 – 24 nov. 1965, Sabbah as-Salim as-Sabbah
4 dec. 1965 – 1 ian. 1978, *Jabir al-Ahmad al-Jabir as-Sabbah*
din 8/16 febr. 1978, șeicul Saad al-Abdullah as-Salim as-Sabbah

LAOS

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică Populară Laos. **Situarea:** în Asia de SE. **Vecini:** R.P. Chineză, R.S. Vietnam, Kampuchia, Thailanda, Birmania. **Suprafaţa:** 236 800 km². **Populaţia:** 3 721 000 loc. **Capitala:** Vientiane. **Limba oficială:** lao. **Culte:** budism hinayana (95%), animism. **PNB/loc.:...**

ISTORIA

Pe terit. **L.**, populat de triburi lao, originare din China meridională, ia fiinţă în sec. 9 regatul Lan Xang („Regatul milionului de elefanţi") care se prăbuşeşte în 1284 sub loviturile mongolilor. Refăcut sub suveranul Fa Ngun (1353—73), regatul cunoaşte în următoarele două sec. o deosebită înflorire. În urma unui război civil, statul laoţian se separă, în 1707, în două regate — cel de la Vientiane şi cel de la Luang Prabang, supuse de regatul Siamului, primul în 1828, al doilea în 1883—85. Franţa, a cărei influenţă în **L.** se extinde în a doua jumătate a sec. 19, obţine retrocedarea terit. laoţiene ocupate de Siam, reinstalează dinastia de la Luang Prabang şi îşi proclamă în 1893 protectoratul asupra regatului **L.**, inclus în Uniunea Indochineză. Între 1940 şi 1945 **L.** este ocupat *de facto* de trupe japoneze. Forţele patriotice care au luptat împotriva dominaţiei japoneze proclamă la 12 oct. 1945 statul independent „Pathet Lao" („Ţara laoţienilor"), dar intervenţia militară franceză restaurează în 1946 vechea dependenţă. Prin Constituţia din 11 mai 1947 **L.** este proclamat monarhie constituţională sub protectorat francez, iar la 19 iul. 1949, stat autonom în cadrul Uniunii Franceze. În 1950 este creat Frontul Eliberării Laosului şi este format un guvern naţional al unităţii şi rezistenţei în frunte cu prinţul Sufanuvong. În 1954 guvernul eliberase jumătate din terit. **L.** La 22 oct. 1953 Franţa recunoaşte independenţa şi suveranitatea **L.**, consacrată pe plan internaţional de Acordurile de la Geneva (21 iul. 1954), care stipulează obligaţia guvernului laoţian de a duce o politică de neutralitate. Încălcarea de către forţele reacţiunii a Acordului de la Geneva declanşează războiul civil, care durează, cu întreruperi, pînă în 1962. În 1961—62 se întruneşte la Geneva conferinţa celor 14 state în problema **L.**, care semnează la 23 iul. 1962 „Declaraţia privind neutralitatea **L.**". În 1963 reîncepe războiul civil, amestecul militar al S.U.A. devenind tot mai făţiş. La 21 febr. 1973 se semnează acordul de încetare a focului şi de restabilire a păcii şi unităţii naţionale în **L.** În cursul anului 1975 se produc profunde transformări în situaţia politică a statului. Radicalizarea procesului revoluţionar are ca urmare preluarea, la 23 aug. 1975, a administraţiei capitalei Vientiane şi a întregii reg. înconjurătoare de către puterea populară revoluţionară în frunte cu Pathet Lao. Convocat din iniţiativa Frontului Patriotic Laoţian la 1—2 dec. 1975, Congresul naţional al reprezentanţilor poporului acceptă abdicarea regelui Savang Vatthana, hotărăşte abolirea monarhiei şi proclamarea Republicii Democratice Populare Laos. T. Sufanuvong, preşedintele Frontului Patriotic Laoţian (FPL), este desemnat preşedinte al republicii, iar Kaysone Phomvihane, secretarul general al P. Popular Revo-

luţionar, prim-ministru. La 18 iul. 1977 este semnat Tratatul de prietenie şi cooperare între **L.** şi Vietnam şi Tratatul asupra delimitării frontierelor naţionale dintre cele două state. În mart. 1978 este adoptat primul plan trienal de dezvoltare ec. (1978—80), care prevede dezvoltarea agr. prin introducerea relaţiilor de producţie socialiste la sate, refacerea ind. şi extinderea colaborării cu ţările socialiste. Congresul FLP din febr. 1979 decide schimbarea denumirii partidului în Frontul Construcţiei Naţionale din **L.** şi adoptă statutul şi programul partidului. La 8 ian. 1981 Adunarea Populară Supremă adoptă primul plan cincinal al ţării pe perioada 1981—85.

STATUL LAN XANG (LANG CHANG)

— *stat laoţian întemeiat de principele Fa Ngun, nepotul regelui Phaya Suvanna Kham Phong de Muong Swa şi ginere al împăratului Jayavarman Paramesvara din Kambujadeśa (1327—1353); în urma a numeroase campanii militare a reuşit să supună autorităţii sale un larg teritoriu care cuprindea Laosul de azi şi partea de est a Thailandei; capitala în oraşul Muong Swa (azi Luang Prabang) (1353—1563), apoi, pînă în 1707, în Vientiane*

Regi

1353 — 1373, Fa Ngun
1373 — 1416, Sam Sene Thai
1416 — 1428, Lan Kham Deng
1428 — 1429, Phommathat
1429 — 1430, Pak Huei Luong
1430, Thao Sai
1430 — 1433, Phaya Khai
1433 — 1434, Chieng Sai
1434 — 1435, *rege necunoscut*
1435 — 1438, Kam Kheut
1438 — 1479, Sai Tiakaphat
1479 — 1486, Thene Kham
1486 — 1496, La Sene Thai
1496 — 1501, Som Phou
1501 — 1520, Visoun
1520 — 1548, Phothi Sarath (Phothisarath) I
1548 — 1571, Setthathirath
1571—1575, *Sene Soulintha, regent*
1575—1580, *Maha Oupahat, regent*
1580 — 1582, Sene Soulintha (a fost regent între 1571 şi 1575, după dispariţia regelui Setthathirath)
1582 — 1583, Nakhone Noi
— *1583—1591*, *interregnum*
1591 — 1596, Nokeo Koumane
1596 — 1622, Tammikarath
1622 — 1623, Oupagnouvarath
1623— 1627, Phothi Sarath (Phothisarath) II
1627 — ? Mone Keo
? — ? Oupagnaovarath
? — ? Tone Kham
? — *1637*, Visai
1637 — 1694, Soulinga Vongsa (Suriyavongsa)
1694 — 1700, Than Thala
1700, *Nan Tharath, uzurpator*
1700 — 1707, Sai Ong Hue
— *în 1707 regatul se împarte în două state: Laosul Inferior, cu capitala la Vientiane şi Laosul Superior, cu capitala la Luang Prabang*

LAOSUL INFERIOR

1707 — 1735, Sai Ong Hue
1735 — 1760, Ong Long

1760 – 1778, Ong Boum
– *1778–1782, interregnum*
1782 – 1792, Chao Nan
1792 – 1805, Chao In
1805 – 1828, Chao Anou
– *cucerirea siameză*

LAOSUL SUPERIOR

1707 – 1726, King Kitsarath
1726 – 1727, Khamone Noi
1727 – 1776, Intha Som
1776 – 1781, Sotika Koumane
1781 – 1787, Tiao Vong
– *1787–1791, interregnum*
1791 – 1817, Anourout
1817 – 1836, Manta Thourath
1836 – 1851, Souka Seum
1851 – 1872, Tiantha Koumane
1872 – 1887, Oun Kham
– *1887–1894, interregnum*
1894 – 1904, Zakarine
1904/1905 – 1959, Sisavang Vong; din 1946, rege al Laosului

LAOS

1959 – 1975, Sri Savang Vatthana
– *la 2 dec. 1975 Laosul se proclamă republică*

Preşedinţi

din 4 dec. 1975, prinţul Tiao Sufanuvong (Souphanouvong)

Prim-miniştri

? – *10 oct. 1945*, prinţul Tiao Pethsarath
12 oct. 1945 – 29 apr. 1946, prinţul Phaya Khammao
mai – 15 dec. 1946 prinţul Savang Vatthana
15 mart. 1947 – 18 mart. 1949, prinţul Souvannarat
18 mart. 1949 – 24 febr. 1950, Boun Oum, prinţ de Champassak
24 febr. 1950 – 15 oct. 1951, Phoui Sananikone
28 nov. 1951 – oct. 1954, prinţul Souvanna Phouma
oct. 1954 – 29 dec. 1955, Katay D. Sasorith
22 mart. 1956 – 23 iul. 1958, *prinţul Souvanna Phouma*
18 aug. 1958 – 30 dec. 1959, *Phoui Sananikone*
31 dec. 1959 – 6 ian. 1960, generalul Sunthone Patthamavong
6 ian. – 31 mai 1960, Kou Abhay
2 iun. – 15 aug. 1960, prinţul Tiao Somsanith
16 aug. – 10 dec. 1960 prinţul Souvanna Phouma
10 – 11 dec. 1960, general Sunthone Patthamavong
11 – 12 dec. 1960, Quinim Pholsena
12/14 dec. 1960 – 23 iun. 1962, Boun Oum, prinţ de Champassak
23 iun. 1962 – 1 dec. 1975, *prinţul Souvanna Phouma*
din 2 dec. 1975, Kaysone Phomvihane

LESOTHO

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Lesotho. **Situarea:** în S Africii, enclavă în Republica Africa de Sud. **Suprafaţa:** 30 355 km². **Populaţia:** 1 339 000 loc. **Capitala:** Maseru. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** animism (40%), catolicism (30%), protestantism (25%). **PNB/loc.:** 340 $.

ISTORIA

Locuit de boșimani, L. este populat la începutul sec. 19 de triburi basuto (de origine bantu) refugiate din fața invaziei zuluse. Regele Moshoeshoe I (1838–68) unește triburile basuto și opune o dîrză rezistență înaintării burilor. Sub numele de Basutoland, **L.** devine în 1868 protectorat britanic, administrat din 1884 direct de guvernul englez. În 1965 Basutoland obține autonomia internă, iar la 4 oct. 1966 își proclamă, sub numele de Regatul **L.**, independența de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

1960 – 1970, Moshoeshoe II (prima oară)

2 apr. – 5 dec. 1970, regența reginei Mamaohato

din 5 dec. 1970, Moshoeshoe II (a doua oară)

Prim-ministru

din 4 oct. 1966, Joseph Leabua Jonathan

LIBAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Liban. **Situarea:** în Orientul Apropiat. **Vecini:** Siria, Israel, Marea Mediterană. **Suprafața:** 10 400 km². **Populația:** 3 161 000 loc. **Capitala:** Beirut. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (cca 50%), creștinism (cca 50%). **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

Cunoscut în antic. sub numele de Fenicia (cu orașe-state strălucite precum Tyr, Sidon, Byblos, Ugarit), terit. **L.** este supus de-a lungul sec. autorității ↑egiptene, ↑asiriene, ↑persane, ↑seleucide, ↑romane (63 î.e.n.), ↑bizantine (395 e.n.), arabe (636 e.n.), cruciate (sec. 11–13), otomane (1516–1918). În pofida islamizării, în **L.** a supraviețuit o importantă minoritate creștină (pop. maronită). După primul război mondial, în urma destrămării Imp. otoman, **L.**, unit cu Siria, este administrat din 1920, în numele Ligii Națiunilor, de Franța. În 1926, **L.** este separat de Siria și proclamat, în cursul celui de-al doilea război mondial (la 22 nov. 1941), republică independentă (constituirea la 22 nov. 1943 a primului guvern național libanez), rămînînd însă în continuare (pînă în dec. 1946) ocupat de trupele anglo-franceze. **L.** participă în 1948–49 la războiul arabo-israelian, încheind în 1949 un armistițiu cu statul Israel. După această dată, **L.** nu mai participă la conflictele militare arabo-israeliene, duce o politică de neutralitate și coexistență pașnică și găzduiește un număr important de refugiați arabi palestinieni. La 13 apr. 1975 se produc la Beirut ciocniri sîngeroase între facțiuni politice și religioase rivale, care degenerează în următoarele luni în confruntări armate deschise. În ciuda unor repetate acorduri de încetare a focului, ciocnirile se generalizează pe întregul teritoriu al **L.**, soldîndu-se în perioada apr. 1975–oct. 1976 cu peste 60 000 de morți, 270 000 de răniți, distrugeri în valoare de peste 20 md. $, cu paralizarea vieții ec. și politice a statului. Peste 600 000 de cetățeni au părăsit țara. Sesiunea extraordinară a Consiliului ministerial al Ligii Arabe din

8–10 iun. 1976 decide constituirea unei Forțe arabe de menținere a păcii, care se instalează în **L.** la 21 iun. 1976. Prin acordul de la Riyadh din 18 oct. 1976 se convine revenirea la situația existentă înainte de 13 apr. 1975 și aplicarea efectivă a acordurilor de la Cairo din 1969 referitoare la prezența refugiaților palestinieni pe terit. **L.**, neamestecul Organizației pentru Eliberarea Palestinei (OEP) în treburile interne ale statelor arabe și neamestecul țărilor arabe în treburile interne ale OEP, precum și crearea unor Forțe arabe de descurajare (FAD; 30 000 militari, în majoritate sirieni), însărcinate cu supravegherea încetării ostilităților și respectarea aplicării prevederilor acordurilor de la Cairo și Riyadh. Noile runde de reuniuni și conferințe internaționale, precum și repetatele acorduri de încetare a focului încheiate între facțiunile politice ostile nu pot împiedica în 1976–81 izbucnirea de noi lupte în **L.**

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

26 mai 1926 – 1 ian. 1934, Charles Debbas
30 ian. 1934 – 20 ian. 1936, Habib Pașa as-Saad
20 ian. 1936 – 4 apr. 1941, Émile Eddé (Eddeh)
9 apr. 1941 – mai 1943, Alfred Naccache
mai – 26 iul. 1943, *Ayyub Tabet, provizoriu*
27 iul. – 20 sept. 1943, *Pétro Trad, provizoriu*
21 sept. 1943 – 22 sept. 1952, Bișara al-Khoury
23 sept. 1952 – 22 sept. 1958, Camille Chamoun
23 sept. 1958 – 22 sept. 1964, Fouad Chehab
23 sept. 1964 – 22 sept. 1970, Charles Helou
23 sept. 1970 – 22 sept. 1976, Suleiman Frangié
din 23 sept. 1976, Elias Sarkis

Prim-miniștri

31 mai 1926 – 5 mai 1927, Auguste Pașa Adib
5 mai 1927 – 9 aug. 1928, *Bișara al-Khoury*
10 aug. 1928 – 8 mai 1929, Habib Pașa as-Saad
9 mai – 9 oct. 1929, Bișara al-Khoury
11 oct. 1929 – 20 mart. 1930. Émile Eddé
25 mart. 1930 – 9 mart. 1932, Auguste Pașa Adib
9 mart. 1932 – 28 ian. 1934, Charles Debbas (din 26 mai 1926, președinte)
30 ian. 1934 – 30 ian. 1936, *Abdallah Baihum, secretar de stat*
30 ian. 1936 – 6 ian. 1937, *Ayyub Tabet, secretar de stat*
6 ian. 1937 – 18 mart. 1938, Khair ad-Din Ahdab
21 mart. – 24 oct. 1938, Khaled Chehab
1 nov. 1938 – 21 sept. 1939, *Abdallah al-Yafi*
21 sept. 1939 – 4 apr. 1941, Abdallah Baihum
– *între 10 apr. și 1 dec. 1941 și funcția de prim-ministru a fost deținută de președinte*
1 dec. 1941 – 24 iul. 1942, Ahmed Daouk
29 iul. 1942 – 19 mart. 1943, Sami as-Solh
– *între mai și 26 iul. 1943, funcția de prim-ministru a fost girată de președinte*
– *între 27 iul. și 25 sept. 1943, directorat compus din trei persoane, condus de Pétro Trad*
25 sept. 1943 – 7 ian. 1945, *Riad as-Solh*
9 ian. – 20 aug. 1945, Abdul Hamid Karame
22 aug. 1945 – 18 mai 1946, Sami as-Solh
22 mai – 14 dec. 1946, Saadi al-Monla
14 dec. 1946 – 13 febr. 1951, *Riad as-Solh*
14 febr. – 7 apr. 1951, Hussein al-Oweyni

7 apr. 1951 – 11 febr. 1952, Abdallah al-Yafi
11 febr. – 9 sept. 1952, Sami as-Solh
9 – 10 sept. 1952, Nazem Accari
14 – 17 sept. 1952, Saeb Salaam
18 – 25 sept. 1952, Fouad Chehab
30 sept. 1952 – 28 apr. 1953, Khaled Chehab
30 apr. – 10 aug. 1953, Saeb Salaam
16 aug. 1953 – 16 sept. 1954, *Abdallah al-Yafi*
16 sept. 1954 – 13 sept. 1955, *Sami as-Solh*
19 sept. 1955 – 15 mart. 1956, Rașid Abdul Hamid Karame
19 mart. – 16 nov. 1956, *Abdallah al-Yafi*
18 nov. 1956 – 20 sept. 1958, *Sami as-Solh*
24 sept. 1958 – 14 mai 1960, *Rașid Abdul Hamid Karame*
14 mai – 20 iul. 1960, Ahmed Daouk
1 aug. 1960 – 23 sept. 1961, *Saeb Salaam*
31 oct. 1961 – 19 febr. 1964, Rașid Abdul Hamid Karame
20 febr. 1964 – 20 iul. 1965, *Hussein al-Oweyni*
25 iul. 1965 – 30 mart. 1966, Rașid Abdul Hamid Karame
5/10 apr. – 2 dec. 1966, Abdallah al-Yafi
3/6 dec. 1966 – 5 febr. 1968, Rașid Abdul Hamid Karame
8 febr. 1968 – 8 ian. 1969, *Abdallah al-Yafi*
9/16 ian. 1969 – 30 sept. 1970, *Rașid Abdul Hamid Karame*
13 oct. 1970 – 10/13 apr. 1973, Saeb Salaam
18/25 apr. – 14 iun. 1973, Amin al-Hafez
21 iun./8 iul. 1973 – sept. 1974, Takieddin as-Solh
31 oct./5 dec. 1974 – 15 mai 1975, Rașid as-Solh
23 – 26 mai 1975, Noureddin Rifai
28 iun. 1975 – 9 dec. 1976, Rașid Abdul Hamid Karame
9 dec. 1976 – 25 oct. 1980, *Selim Ahmed al-Hoss* (din 16 iul. 1980, ad-interim)
din 25 oct. 1980, Șafic al-Wazzan

LIBERIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Liberia. **Situarea:** în Africa Ecuatorială. **Vecini:** Sierra Leone, Guineea, Coasta de Fildeș, Oc. Atlantic. **Suprafața:** 111 369 km². **Populația:** 1 873 000 loc. **Capitala:** Monrovia. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** animism (60%), islamism (20%), creștinism (15%). **PNB/loc.:** 490 $.

ISTORIA

Coasta **L.** este descoperită de portughezi la jumătatea sec. 15. „Societatea Americană pentru Colonizare“ cumpără o fîșie de teren de pe litoralul liberian și inițiază în 1822 colonizarea acestuia cu negri din S.U.A. eliberați din sclavie. La 26 iul. 1847, **L.** (numită astfel din 1824) este proclamată republică, iar Joseph Jenkins Roberts devine primul președinte al noului stat independent. The True Whig Party, reprezentînd interesele păturii imigrate în prima jumătate a sec. 19 din S.U.A. (astăzi 2% din populația totală), este în perioada 1878–1980, neîntrerupt, partid de guvernămînt. Granițele **L.** sînt stabilite definitiv în 1885. În timpul președinților William V.S. Tubman și William R. Tolbert Jr. **L.** duce o politică de valorificare a resurselor ec. ale țării, iar pe plan extern militează pentru dreptul

popoarelor africane la autodeterminare și pentru o colaborare interafricană strînsă. Deteriorarea situației ec. și politice duce la prima lovitură de stat militară din istoria țării (12 apr. 1980), soldată cu moartea președintelui Tolbert Jr. și cu instituirea unui regim militar condus de sergentul Samuel Kanyon Doe.

ȘEFI DE STAT

Președinți

1848 – 1855, Joseph Jenkins Roberts
1856 – 1863, Stephen Allen Benson
1864 – 1867, Daniel Bashiel Warner
1868 – 1869, James Spriggs Payne
1870 – 1871, Edward J. Roye
1871–1872, James S. Smith, vicepreședinte, deține funcția de președinte
1872 – 1875, Joseph Jenkins Roberts
1876 – 1877, James Spriggs Payne
1878 – 1883, Anthony William Gardner
1883 – 1884, Alfred F. Russell
1884 – 1891, Hilary Richard Wright Johnson
1892 – 1896, Joseph James Cheeseman
1896 – 1899, William David Coleman (pînă în 1898 a deținut președinția ca vicepreședinte)
1900 – 1904, Garretson Wilmot Gibson (pînă în 1902 a deținut președinția ca secretar de stat)
1904 – 1912, Arthur Barclay
1912 – 1920, Daniel Edward Howard
1920 – 1930, Charles Dunbar Burgess King
1930 – 1943, Edwin J. Barclay
7 mai 1943/3 ian. 1944 – 23 iul. 1971, William Vacanarat Shadrach Tubman
24 iul. 1971/3 ian. 1972 – 12 apr. 1980, William Richard Tolbert Jr.
din 12 apr. 1980, comandant suprem Samuel Kanyon Doe

LIBIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Jamahiria Arabă Libiană Populară Socialistă. **Situarea:** în Africa de Nord. **Vecini:** Egipt, Sudan, Ciad, Niger. Algeria, Tunisia, Marea Mediterană. **Suprafața:** 1 759 540 km². **Populația:** 2 977 000 loc. **Capitala:** Tripoli. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 8 210 $.

ISTORIA

În antic. terit. **L.** este locuit de triburi hamite (libieni). Pe coasta libiană fenicienii întemeiază începînd din sec. 12 î.e.n. coloniile Oea, Leptis Magna, Sabratha, iar grecii, din sec. 8 î.e.n., Cyrene, Apollonia, Berenice. Terit. **L.** este stăpînit de cartaginezi (partea de vest), ↑Egiptul elenistic (sec. 3 – 1 î.e.n.), ↑Imp. roman (sec. 1 î.e.n. – 429 e.n.), de ↑vandali (429–534), ↑bizantini (534–643). În 641–43 arabii cuceresc terit. **L.** și îl includ în ↑Califatul arab; islamismul devine religia oficială. Sub numele de Tripolitania, **L.** face parte, începînd din 1556, din Imp. otoman. Trupe italiene

încep în 1911 cucerirea Tripolitaniei care devine, în urma războiului italo-turc din 1911—12, colonie italiană. După înfrîngerea rezistenței anticolonialiste, organizată îndeosebi de ordinul religios Senussi, fostele prov. Cirenaica și Tripolitania sînt unite în 1934 în colonia L. În cursul celui de-al doilea război mondial, L. este teatru de luptă între forțele germano-italiene și engleze (1940—43). Ocupată de forțe britanice din 1943, devenită în 1947 terit. sub tutela ONU, L. își proclamă la 24 dec. 1951 independența de stat sub numele de Regatul Unit al L. La începutul deceniului 7 începe exploatarea zăcămintelor de țiței (8,4 mil. t — 1962, 58,5 mil. t — 1965, 132,6 mil. t — 1971), care face din L. unul din marii producători mondiali. La 1 sept. 1969 regele Idris I este detronat, monarhia este abolită, întreaga putere este preluată de Consiliul Comandamentului Revoluției în frunte cu colonelul Moammer al-Geddafi, care proclamă Republica Arabă Libiană. La sesiunea sa extraordinară din 28 febr.— 2 mart. 1977, Congresul, reunit la Sebha, ratifică reforma Constituției, care prevede, între altele, schimbarea denumirii țării în Jamahiria Arabă Libiană Populară Socialistă.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Rege

1950/1951 — 1969, Idris as-Sanusi

Președinte

din 1 sept. 1969, colonel Moammer al-Geddafi, lider al Marii Revoluții de la 1 septembrie

Prim-miniștri

30 mart. 1951 — 15 febr. 1954, Mahmud Bey al-Muntasir
18 febr. — 8 apr. 1954, Sayyid Muhammad Sakizli
12 apr. 1954 — 25 mai 1957, *Sayyid Mustafa ben Halim*
26 mai 1957 — oct. 1960, *Abd al-Majid Kubar*
17 oct. 1960 — 19 mart. 1963, Muhammad Uthman as-Said
19 mart. 1963 — 22 ian. 1964, Muhyi ad-Din al-Fikeni
22 ian. 1964 — 20 mart. 1965, Mahmud Bey al-Muntasir
20 mart. 1965 — 1 iul. 1967, Husain Yusuf ibn Mazik
1 iul. — oct. 1967, Abdel Kadir al-Badri
oct. 1967 — 4 sept. 1968, Abdel Hamid Bakkouche
4 sept. 1968 — 8 sept. 1969, Wanis al-Geddafi
8 sept. 1969 — 16 ian. 1970, Mahmud Sulaiman al-Mahrabi
— *între 16 ian. 1970 și iul. 1972 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*
16 iul. 1972 — 2 mart. 1977, *Abdel Moneim Salam Jalloud*
din 2 mart. 1977, Abdul Ali al-Obeidi

LIECHTENSTEIN

DATE GENERALE

Numele oficial: Principatul Liechtenstein. **Situarea:** în partea central-sudică a Europei. **Vecini:** Austria, Elveția. **Suprafața:** 157 km². **Populația:** 26 000 loc. **Capitala:** Vaduz. **Limba oficială:** germana. **Culte:** catolicism (90%), protestantism (8%). **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

L. ia ființă ca principat de-sine-stătător în cadrul Imp. romano-german la 22 ian. 1719 prin unirea comitatelor Vaduz și Schellenberg, luînd numele familiei domnitoare, de origine austriacă. Între 1806

şi 1814 face parte din Confederaţia Rhinului, apoi, între 1815 şi 1866, din Confederaţia Germană, după a cărei destrămare devine principat independent, în uniune vamală cu Imp. austro-ungar pînă în 1918. Potrivit Constituţiei din 5 oct. 1921, **L.** devine o monarhie parlamentară. În 1921 **L.** încheie o uniune monetară, iar de la 1 ian. 1924 o uniune vamală cu Elveţia, stat care reprezintă şi astăzi **L.** în relaţiile externe.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Principi

1699 – 1718, Johann Adam von Liechtenstein; dobîndeşte în 1699 comitatul Vaduz şi în 1712 baronia Schellenberg
1718 – 1721, Anton Florian
1721 – 1732, Joseph Adam
1732 – 1748, Johann Nepomuk Karl
1748 – 1772, Joseph Wenzel Lorenz
1772 – 1781, Franz Joseph I
1781 – 1805, Alois I
1805 – 1836, Johann I; din 12 iul. 1806, principe suveran
1836 – 1858, Alois II
1858 – 1929, Johann II
1929 – 1938, Franz von Paula
din 30 mart./26 iul. 1938, Franz Joseph II

Prim-miniştri

oct. 1921 – 1922, Joseph Ospelt
1922 – aug. 1928, Albert Schaedler
aug. 1928 – 20 iul. 1945, *Franz Joseph Hoop*
2 sept. 1945 – 16 iul. 1962, Alexander Frick
16 iul. 1962 – 18 mart. 1970, *Gerard Batliner*
18 mart. 1970 – 27 mart. 1974, Alfred J. Hilbe
27 mart. 1974 – 26 apr. 1978, Walter Kieber
din 26 apr. 1978, Hans Brunhart

LUXEMBURG

DATE GENERALE

Numele oficial: Marele Ducat de Luxemburg. **Situarea:** în Europa Occidentală. **Vecini:** Belgia, R.F. Germania, Franţa. **Suprafaţa:** 2 586,4 km². **Populaţia:** 358 000 loc. **Capitala:** Luxemburg. **Limbi oficiale:** franceza şi luxemburgheza. **Culte:** catolicism (95%), protestantism. **PNB/loc.:** 12 820 **$**.

ISTORIA

În jurul castelului şi apoi al oraşului **L.** (numit iniţial Lützelburg), stăpînit de familia de Luxemburg, ia fiinţă în sec. 10 un comitat, ridicat în 1354 la rangul de ducat. Reprezentanţii familiei de **L.** devin între 1308–13, 1346–1400 şi 1410–37 regi ai Germaniei şi împăraţi ai Sfîntului imperiu. În sec. următoare **L.** aparţine †Burgundiei, Spaniei, Franţei, Austriei; între 1794 şi 1814 este ocupat de Franţa republicană şi napoleoneeană. Prin „Actul final" al Congresului de la Viena (1815), **L.** este ridicat la rangul de mare ducat, legat de Olanda printr-o uniune personală şi inclus în Confe-

derația Germană. În 1839 partea de V a L., cu pop. valonă, este cedată Belgiei. După destrămarea Confederației Germane (1866), Tratatul de la Londra (11 mai 1867) recunoaște independența și proclamă neutralitatea perpetuă a statului luxemburghez (denunțată de L. în 1948). Prin Constituția din 1868, L. devine monarhie ereditară constituțională. În 1890, la moartea regelui Țărilor de Jos, Wilhelm III, L. denunță uniunea personală cu Olanda, tronul Marelui ducat fiind ocupat de reprezentanții familiei de Nassau. În cursul primului (1914—18) și celui de-al doilea război mondial (1940—44) L. este ocupat de trupele germane. În 1947, L. formează, împreună cu Belgia și Olanda, uniune vamală, apoi economică — Benelux.

Conți

963 — 987, Siegfried, fiul lui Wideric
987 — 1019, Frederic (Friedrich)
1019 — înainte de 1059, Gilbert (Giselbert)
înainte de 1059 — 1083, Conrad (Konrad) I
înainte de 1089 — 1095 sau 1096, Henric (Heinrich) I
1096 — 1130 sau 1131, Wilhelm
1131 — cca 1136, Conrad II
înainte de 1138 — 1196, Henric II *cel Orb*
1196 — 1198, Otto, conte de Burgundia
1198 — 1247, Ermesinde, fiica lui Henric II
1247 — 1281, Henric III
1281 — 1288, Henric IV
1288 — 1310, Henric V (rege roman, ca H. VII, 1308—1313, rege al Italiei, din 1311 și împărat al „Sfîntului Imperiu roman", 1312—1313)
1310 — 1346, Ioan (Johann) (rege al Boemiei, ca Jan)
1346 — 1353, Carol (Karl) (rege roman, sub numele de C. IV, 1346—1378, rege al Boemiei, sub numele de Karel I, 1346—1378, rege al Italiei, 1355—1378, împărat, sub numele de C. IV, 1355—1378 și markgraf de Brandenburg, 1373—1378)
1353 — 1383, Wenzel I; duce din 13 mart. 1354

Duci

1383 — 1388, Wenzel II (rege al Boemiei, ca Václav IV, 1373/1378 — 1419, principe-elector de Brandenburg, 1373—1378, rege roman, ca W., ales în 1376, 1378—1400) (prima oară)
1388 — 1402, Jodokus (Jobst) (markgraf de Moravia, din 1375, markgraf de Brandenburg, 1397—1411 și rege roman, 1410—1411) (prima oară); în rivalitate cu Sigismund (din 1410)
1402 — 1407, Ludovic (Louis) I, duce de Orléans
1407 — 1411, Jodokus (a doua oară)
1411 — 1412, Wenzel II (a doua oară)
1412 — 1451, Elisabeta de Görlitz, nepoata lui Wenzel II; între 1412 și 1415, ducatul a fost condus de Anton (Antoine) de Burgundia (duce de Brabant, 1405—1415), soț al Elisabetei, între 1419 și 1425 de Johann (episcop de Liège, ca J. VI, 1389—1418 și duce de Bavaria-Straubing, 1417—1425), soț al Elisabetei, iar între 1442/1443 și 1467 de Filip (Philippe) II *cel Bun* (duce al Burgundiei, 1419—1467), nepotul lui Anton de Burgundia

— la moartea Elisabetei de Görlitz (3 aug. 1451) Luxemburgul a trecut în stăpînirea ducilor de Burgundia

---

Duci ereditari

1419 — 1437, Sigismund de Luxemburg (principe-elector de Brandenburg, 1378—1397 și 1411—1417, rege al Ungariei, din 1387, rege roman, din 1410, rege al Boemiei, 1419—1421 și 1436—1437, rege al Italiei, din 1431 și împărat, din 1433)

1437 – 1439, Albert (Albrecht) de Habsburg (duce al Austriei, ca **A.** V, din 1404, rege al Ungariei, ca **A.**, din 1437, rege al Boemiei, ca **A.** I, din 1437, rege roman, ca **A.** II, din 1438)
1439 – 1440, Elisabeta, văduva precedentului
1440 – 1457, Ladislau *Postumul* (rege al Ungariei, ca **L.** V, din 1444/1453 şi al Boemiei, din 1453)

Mari-duci

DINASTIA DE ORANIA-NASSAU

1815 – 1840, Wilhelm I (rege al Ţărilor de Jos Unite)
1840 – 1849, Wilhelm II (rege al Ţărilor de Jos)
1849 – 1890, Wilhelm III (rege al Ţărilor de Jos)

DINASTIA DE NASSAU

1890 – 1905, Adolf
1905 – 1912, Wilhelm
1912 – 1919, Marie Adelaïde
1919 – 1964, Charlotte
din 12 nov. 1964, Jean

Prim-miniştri

27 sept. 1918 – 20 ian. 1925, Emil Reuter
19 mart. 1925 – 23 iun. 1926, Prüm
16 iul. 1926 – 10 iun. (19 oct.) 1937, Joseph Bech
5/6 nov. 1937 – 10 mai 1940, Pierre Dupong
– între 10 mai 1940 şi sept. 1944, marele ducat al Luxemburgului a fost ocupat de trupele Germaniei hitleriste; marea ducesă Charlotte şi guvernul condus de Pierre Dupong s-au aflat în exil la Londra
sept. 1944 – 22 dec. 1953, Pierre Dupong
28 dec. 1953 – 26 mart. 1958, Joseph Bech
11 apr. – 10 dec. 1958, Pierre Frieden
26 febr. 1959 – 28 mai 1974, Christian Pierre Werner
1/15 iun. 1974 – 11 iun. 1979, Gaston Thorn
din 16 iul. 1979, Christian Pierre Werner

MADAGASCAR

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică Madagascar. **Situarea:** ins. în V Oc. Indian. **Suprafața:** 587 041 km². **Populația:** 8 742 000 loc. **Capitala:** Antananarivo. **Limbi oficiale:** malgașă și franceză. **Culte:** animism (60%), creștinism (30%), islamism (5%). **PNB/loc:** 290 $.

ISTORIA

La începutul milen. 1 e.n. etnii asiatice din Indonezia, Malaysia și Melanesia populează ins. **M.**, contopindu-se cu pop. aborigenă ca și cu cea africană și arabă imigrată ulterior (răspîndirea islamismului în sec. 10—11). Navigatorul portughez Diego Diáz, în 1500, urmat de negustori olandezi, francezi și englezi, descoperă ins. Madagascar. Tentativa Franței din sec. 17 de a-și impune hegemonia eșuează în fața dîrzei rezistențe autohtone. În sec. 16 este creat statul feudal ↑Imerina care unifică, în timpul suveranului Radama I (1810—28), întreaga ins. și adoptă numele oficial de Regatul **M.** Franța impune **M.**, în 1885, tutela sa, apoi îl declară, în 1896, colonie. Rezistența în fața cuceririi străine mai durează încă un deceniu. În 1958, **M.** devine republică autonomă în cadrul Comunității Franceze, iar la 26 iun. 1960 își proclamă independența sub numele de Republica Malgașă. În 1973 **M.** părăsește zona francului și renunță la asistența trupelor franceze de pe terit. său (la 3 iun. 1975 ultimele trupe franceze părăsesc **M.**, încheind o prezență care dura din 1885). Comitetul Național, creat la 12 febr. 1975, interzice activitatea tuturor partidelor politice (13 febr. 1975). La 15 iun. 1975 se constituie Consiliul Suprem al Revoluției în frunte cu căpitanul de fregată Didier Ratsiraka (totodată șef al statului și guvernului). Referendumul constituțional din 21 dec. 1975 aprobă „Carta revoluției socialiste malgașe" care proclamă Republica Democratică **M.**

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

25 iun./30 iul. 1960 — 8/11 oct. 1972, Philibert Tsiranana
11 oct. 1972 — 15 febr. 1975, general Gabriel Ramanantsoa
5 — 11 febr. 1975, colonel Richard Ratsimandrava
12 febr. — 15 iun. 1975, general Gilles Andriamahazo, șef al Directoratului Militar Național
din 15 iun. 1975, căpitan de fregată Didier Ratsiraka; ales președinte la 4 ian. 1976, după referendumul din 21 dec. 1975

Prim-miniștri

— între 25 iun./30 iul. 1960 și 18 mai 1972 și funcția de prim-ministru a fost deținută de președinte
18 mai — 11 oct. 1972, general Gabriel Ramanantsoa
— între 11 oct. 1972 și 11 ian. 1976 și funcția de prim-ministru a fost deținută de președinte
11 ian. — 30 iul. 1976, colonel Joël Rakotomalala
12 aug. 1976 — 31 iul. 1977, Justin Rakotoniaina
din 1 aug. 1977, locotenent-colonel Désiré Rakotoarijaona

MALAWI

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Malawi. **Situarea:** în SE Africii. **Vecini:** Tanzania, Mozambic, Zambia. **Suprafața:** 118 484 km². **Populația:** 5 968 000 loc. **Capitala:** Lilongwe. **Limbi oficiale:** engleza și chichewa. **Culte:** animism (45%), creștinism (40%), islamism (10%). **PNB/loc.:** 200 $.

ISTORIA

Terit **M.** este populat în sec. 16 de triburi bantu (malawi) care sînt supuse în 1835–36 de triburi zuluse ngoni, imigrate din Africa de Sud. În 1891, sub numele de Africa Centrală Britanică (din 1907 Nyassaland), **M.** este proclamat protectorat, iar rezistența băștinașilor – reprimată cu forța armelor (1893–96). Între 1953 și 1962 face parte din Federația Africii Centrale (Federația Rhodesia-Nyassaland), Nyassalandul părăsește, în 1962, Federația și, la 6 iul. 1964 se proclamă, sub numele de **M.**, stat independent în cadrul Commonwealth-ului cu statut de dominion. La 6 iul. 1966, **M.** se proclamă republică.

ȘEF DE STAT

Președinte

din 6 iul. 1964, Ngwazi Hastings Kamuzu Banda (din 6 iul. 1971, președinte pe viață)

MALAYSIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Federația Malaysia. **Situarea:** în Asia de SE. **Vecini:** Oc. Pacific, Brunei, Indonezia, Singapore, Oc. Indian. **Suprafața:** 332 995 km². **Populația:** 13 436 000 loc. **Capitala:** Kuala Lumpur. **Limba oficială:** malaeza. **Culte:** islamism (50%), hinduism, creștinism, confucianism, animism. **PNB/loc.:** 1320 $.

ISTORIA

În antic. **M.** este o zonă de interferență a civilizațiilor indiană, chineză, indoneziană. În sec. 8–13 statele indoneziene Srivijaya și †Madjapahit își extind dominația asupra pen. Malacca (înființarea orașului Singapore – 1160). În 1253 este întemeiat orașul Malacca, care devine centrul unui stat malaiez ce unifică în sec. 15 aproape întreaga pen., opunîndu-se expansiunii spre S a Siamului (acum se răspîndește și islamismul, care devine religia dominantă, eliminînd budismul și hinduismul). Portughezii (Alfonso d'Albuquerque) ocupă în 1511 orașul Malacca, cedînd în 1641 locul olandezilor. În 1786 englezii ocupă ins. Penang, iar în 1795 posesiunile olandeze (pe care le dobîndesc definitiv prin tratatul de la Londra din 17 mart. 1824). Singapore, Penang și Malacca sînt unite în

„Straits Settlements" (1826), care devine în 1867 colonie britanică. În ultimele trei decenii ale sec. 19 Marea Britanie își extinde protectoratul asupra principatelor malaieze Perak, Selangor, Negri Sembilan (așa-numita Federație a Statelor Malaieze) și obține în 1909 sultanatele nordice Kedah, Perlis, Kelantan și Trengganu cedate de Siam. În cursul celui de-al doilea război mondial (1941—45), împotriva cuceritorilor japonezi ia amploare o mișcare de eliberare națională, care va continua apoi lupta împotriva administrației britanice reinstaurate. Uniunea Malaieză (f. 1 apr. 1946) se transformă la 1 febr. 1948 în Federația Malaya, sub autoritate britanică. La 31 aug. 1957 Federația Malaya, stat federal compus din 11 principate, își proclamă independența, devenind membru al Commonwealth-ului. Prin unirea fostelor colonii britanice Sarawak, Sabah și Singapore cu Federația Malaya ia naștere, la 16 sept. 1963, noul stat Federația **M.** (Singapore se retrage din Federație la 9 aug. 1965).

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Șefi supremi ai statului

1963 — 1965, Tuanku Syed Putra ibni al-Marhum Syed Hassan Jamalullah, raja de Perlis
1965 — 1970, Tuanku Ismail Nasiruddin Șah ibni al-Marhum Sultan Zainal Abidin, sultan de Trengganu
1970 — 1975, Tuanku Abdul Halim Muazzam Șah ibni al-Marhum Sultan Badlișah, sultan de Kedah
1975 — 1979, Tuanku Yahya Putra ibni al-Marhum Sultan Ibrahim, sultan de Kelantan; întronat la 21 sept. 1975
din 29 mart. 1979, Tuanku Haji Ahmad Șah al-Mustain Billah ibni al-Marhum Sultan Abu Bakar Riayatuddin al-Muazzam Șah; sultan de Pahang; ales formal la 26 apr. 1979; întronat la 10 iul. 1980

Prim-miniștri

16 sept. 1963 — 21 sept. 1970, Tuanku Abdul Rahman Putra bin Abdul Hamid Halim Șah
22 sept. 1970 — 14 ian. 1976, Tun Haji Abdul Razak bin Datuk Hussein
15 ian. 1976 — 26 iun. 1981, Datuk Hussein bin Onn
din 16 iul. 1981, Seri Mahathir bin Muhammad

MALDIVE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Maldive. **Situarea:** arhipelag în N Oc. Indian. **Suprafața:** 298 km². **Populația:** 148 000 loc. **Capitala:** Malé. **Limba oficială:** divehi. **Culte:** islamism (95%). **PNB/loc.:** 200 $.

ISTORIA

Populate din sec. 2 e.n. de imigranți veniți din Ceylon, India meridională (singhalezi și tamili) și arh. malaiez, ins. **M.** sînt ocupate de negustori arabi, care introduc în sec. 12 islamismul și pun bazele unui sultanat, cu reședința în ins. Malé, vasal în sec. 16 suveranilor

ceylonezi din Kandy. Încercarea portughezilor de a se stabili în arh. (sec. 16) eşuează în faţa rezistenţei autohtone. Sultanatul **M.** devine în 1887 protectorat britanic (legat administrativ pînă în 1948 de Ceylon), obţine autonomia internă în 1960, iar la 26 iul. 1965 îşi proclamă independenţa de stat. În urma unui referendum, **M.** se proclamă republică la 11 nov. 1968, ca preşedinte fiind ales Ibrahim Nasir.

ŞEFI DE STAT

Sultan

4 mart. 1954 – 11 nov. 1968, al-Amir Mohammed Farid

Preşedinţi

11 nov. 1968 – 11 nov. 1978, Ibrahim Nasir
din 11 nov. 1978, Maumoon Abdul Gayoom

MALI

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Mali. **Situarea:** în NV Africii. **Vecini:** Mauritania, Algeria, Niger, Volta Superioară, Coasta de Fildeş, Guineea, Senegal. **Suprafaţa:** 1 240 000 km². **Populaţia:** 6 906 000 loc. **Capitala:** Bamako. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** islamism (75%), animism (20%), catolicism. **PNB/loc.:** 140 $.

ISTORIA

Pe terit. **M.** au luat naştere în ev. med. unele dintre cele mai înfloritoare state de la S de Sahara, cunoscute în lumea arabă şi în Europa: Imp. Ghana (sec. 4–11, islamizarea pop. în sec. 10–11), ↑Mali (sec. 13–15), ↑Songhay (sec. 13–16). O ultimă încercare de unire a statelor apărute după destrămarea Imp. Songhay este întreprinsă de Al Hadji Omar (1846–64). În ultimele două decenii ale sec. 19 trupele franceze ocupă terit. **M.**, care devine în 1904 (sub numele de Coloniile Franceze ale Senegalului Superior şi Nigerului, iar din 1920 sub cel de Sudanul Francez) parte a Africii Occidentale Franceze. În 1958, Sudanul Francez devine Republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze; în 1959 ia fiinţă Federaţia **M.** (compusă din Sudanul Francez, Senegal, Dahomey şi Volta Superioară), care obţine independenţa la 20 iun. 1960. După destrămarea federaţiei, Republica Sudan ia numele **M.** şi la 22 sept. 1960 se proclamă republică suverană, în frunte cu preşedintele M. Keita, care este înlăturat în nov. 1968 de la putere de un grup de ofiţeri conduşi de Moussa Traoré. La 2 iun. 1974 este adoptată, printr-un referendum, o nouă Constituţie, care prevede crearea unui partid unic de guvernămînt şi alegerea unei Adunări Naţionale. Primul Congres al Uniunii Democrate a Poporului Malian din 28–31 mart. 1979 reafirmă revenirea la un regim constituţional, după aproape 10 ani de guvernare militară, şi alege ca secretar general pe preşedintele Traoré.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

22 sept. 1960 — 19 nov. 1968, Modibo Keita
din 19 nov. 1968, general Moussa Traoré; din 6 dec. 1968, şef al statului; reales în 19 iun. 1979, a depus jurămîntul ca preşedinte la 1 iul. 1979

MALTA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Malta. **Situarea:** grup de insule în centrul Mării Mediterane. **Suprafaţa:** 316 km². **Populaţia:** 369 000 loc. **Capitala:** Valletta. **Limbi oficiale:** malteza şi engleza. **Culte:** catolicism (98%). **PNB/loc.:** 2 640 $.

ISTORIA

Primii locuitori, originari din Sicilia, se stabilesc în arh. în milen. 5—4 î.e.n. Important centru comercial al antic., în urma colonizării feniciene (sec. 11—10 î.e.n.; în feniciană „malta" = refugiu), apoi al stăpînirii cartagineze (sec. 5—3 î.e.n.). Prov. romană (218 î.e.n.—395 e.n.), apoi bizantină (395—870), **M.** este cucerită în 870 de arabi, iar în 1090 de normanzi, care o ataşează Regatului Siciliei. Posesiune a Ordinului cavalerilor ioaniţi, din 1530 pînă la ocuparea de către Napoleon Bonaparte (1798), **M.** este cucerită, doi ani mai tîrziu, de Marea Britanie şi proclamată apoi, în urma Congresului de la Viena (1814), colonie engleză. Puternic fortificată, devine cea mai însemnată bază navală (mai tîrziu aeronavală) britanică din Mediterana centrală, cu un important rol în cel de-al doilea război mondial. În 1921 **M.** dobîndeşte autonomia internă limitată, în 1947 autonomia deplină, proclamîndu-şi la 21 sept. 1964 independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

21 sept. 1964 — 20 iun. 1971, Sir Maurice (Henry) Dorman, provizoriu
21 iun. 1971 — 13 dec. 1974, Sir Anthony Joseph Mamo (ad-interim pînă la 5 iul. 1971)

Preşedinţi

13 dec. 1974 — 27 dec. 1976, Sir Anthony Joseph Mamo
din 27 dec. 1976, Dr. Anton Buttigieg

Prim-miniştri

4 nov. 1947 — 17 sept. 1950, Paul Boffa
17 sept. — 20 dec. 1950, Enrico Mizzi
20 dec. 1950 — 11 mart. 1955, Giorgio Borg Olivier
11 mart. 1955 — 21 apr. 1958, Dominic Mintoff
— 26 apr. 1958—3 mart. 1962, administraţie prin guvernator-general
3 mart. 1962 — 17 iun. 1971, Giorgio Borg Olivier
din 21 iun. 1971, Dominic Mintoff

MAREA BRITANIE

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, **Situarea:** în V Europei. **Vecini:** Oc. Atlantic, Marea Nordului. Marea Mînecii, Marea Irlandei, Irlanda. **Suprafața:** 244 130 km². **Populația:** 55 888 000 loc. **Capitala:** Londra. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism (90%), catolicism (7%). **PNB/loc.:** 6 340 $.

ISTORIA

Terit. **M.B.** este populat la mijlocul milen. 1 î.e.n. de triburi celtice venite de pe continent (britani, gaeli, belgi); între 43 și 410 o parte a **M.B.** este transformată în prov. romană *(Britannia)*. Cu excepția Scoției și a Țării Galilor, terit. **M.B.** este cucerit în sec. 5—6 e.n. de triburile germane ale anglilor, iuților și saxonilor, care întemeiază în sec. următoare numeroase stătulețe feudale. În sec. 6—7 pătrunde și se răspîndește creștinismul. În lupta împotriva invaziilor vikingilor (danezilor), regatele anglo-saxonilor sînt unite de Egbert de Wessex (802—39) și Alfred *cel Mare* (871—99). După o scurtă dominație daneză (1016—42), Anglia este invadată în 1066 de normanzii conduși de Wilhelm *Cuceritorul* care înfrîng în bătălia de la Hastings pe regele anglo-saxon Harold II. În sec. 12 începe cucerirea Irlandei. După limitarea puterii regale, prin *Magna Charta Libertatum* (1215), nobilimea obține în 1265 instituirea practicii convocării unui parlament. În urma Războiului de 100 de ani (1337—1453), Anglia pierde posesiunile din Franța — stăpînite din sec. 12 de dinastia Plantagenet (1154—1399). Înrăutățirea situației țărănimii declanșează războaiele conduse de Wat Tyler (1381) și Jack Cade (1450). Războiul celor două roze (1455—85), între facțiunile nobiliare Lancaster și York, este urmat de instaurarea absolutismului dinastiei Tudorilor (1485—1603), apoi de cel al Stuarților (1603—1714, cu întreruperi). În prima jumătate a sec. 16 în Anglia triumfă Reforma, care face din suveran capul bisericii („biserica anglicană“). În timpul domniei reginei Elizabeta I (1558—1603) sînt puse bazele puterii maritime engleze, care reușește în 1588 să distrugă „Invincibila Armada“, flotă trimisă de regele Spaniei Filip II cu misiunea de a cuceri Anglia. Prin expedițiile navale ale lui F. Drake și W. Raleigh sînt schițați primii pași pe drumul imperiului colonial britanic. Burghezia și noua nobilime ies triumfătoare din Revoluția burgheză (1640—49), înlăturînd absolutismul și proclamînd republica (Commonwealth-ul, 1649). După moartea lui Oliver Cromwell (1658) este restaurată (în 1660), pentru scurt timp, dinastia Stuarților. Prin „revoluția glorioasă“ (1688) și „Bill of rights“ (1689) sînt puse bazele monarhiei parlamentare britanice. În 1707 are loc unirea definitivă a Scoției cu Anglia în Regatul Unit al Marii Britanii (din 1801 Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei). În sec. 17 iau ființă coloniile din America de Nord (pe terit. actual al S.U.A. și Canadei), este dobîndită ins. Jamaica, sînt create primele posesiuni din India. În lupta pentru hegemonia maritimă din sec. 17 cu Olanda, Anglia iese învingătoare. Devenită principala putere maritimă a lumii, **M.B.** triumfă în lupta pentru supremația colonială angajată în sec. 18 cu Franța; în urma Războiului de 7 ani (1756—63) dobîndește coloniile franceze din Canada și India, începe colonizarea Australiei și întemeiază o serie de factorii pe continentul african. Războiul de independență a coloniilor americane (1775—83), sprijinite de Franța și Spania, se încheie cu înfrîngerea **M.B.** și cu nașterea unui nou stat — S.U.A. **M.B.** este inițiatoarea și principala organizatoare a coalițiilor îndreptate împotriva Franței revoluțio-

nare și napoleoneene (1789—1815). Victoriile de la Abukir (1789) și Trafalgar (1805) consolidează hegemonia maritimă engleză. Congresul de la Viena (1814—15) confirmă cuceririle coloniale britanice din perioada războaielor antinapoleoneene (Malta, Ceylon, ins. Maldive, Mauritius, Trinidad, Tobago, Colonia Capului) care fac din **M.B.** principala putere colonială a lumii. Prin revoluția industrială din sec. 18—19, **M.B.** devine principala putere ec. a lumii, acțiunile de colonizare (Australia, Noua Zeelandă, India, Asia de SE, Africa de S, Canada etc.) și de infiltrare ec. în America Latină căpătînd un nou impuls. În timpul domniei reginei Victoria (1837—1901), **M.B.** se impune ca prima putere ind. a lumii. Prin cele două războaie ale opiumului (1840—42 și 1856—60), **M.B.** forțează pătrunderea mărfurilor sale în China, obține controlul asupra Canalului Suez (1875) și ocupă Ciprul (1878), Egiptul (1882), Birmania (1885), Republicile Bure din Africa de Sud (1902). La începutul sec. 20, **M.B.** pierde, în favoarea S.U.A. și Germaniei, locul de primă putere ind. a lumii. Acordurile cu Franța („Entente cordiale", 1904) și cu Rusia (1907) pun bazele Antantei, grupare opusă blocului Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria); confruntarea dintre cele două blocuri duce la primul război mondial imperialist (1914—18). Înglobate în Commonwealth-ul britanic, o serie de foste colonii obțin statut de dominion: Australia (1901), Noua Zeelandă (1907), Uniunea Sud-Africană (1910). Prin tratatele de la Versailles (1919) și Sèvres (1920), care încheie primul război mondial, **M.B.** dobîndește colonii germane (Africa de Est, Togo, Camerun) și, spre administrare, ca terit. sub mandat al Ligii Națiunilor, fostele prov. ale Imp. otoman (Palestina, Transiordania și Iraq). Prin statutul de la Westminster (1931) sînt puse pe baze noi relațiile dintre **M.B.** și dominioanele Commonwealth-ului. În 1932 Iraqul își dobîndește formal independența, iar Irlanda se proclamă în 1937 republică suverană. După eșecul politicii müncheneze, **M.B.** declară la 3 sept. 1939 război Germaniei hitleriste, iar în dec. 1941 Japoniei, luptînd împotriva forțelor Axei pe fronturile din Africa, Asia și Europa. După 1945 sistemul colonial (care reprezenta la sfîrșitul primului război mondial 1/4 din supr. globului) se destramă: în deceniul 5 India, Pakistan, Ceylon, Birmania își dobîndesc independența, iar în următoarele trei decenii și majoritatea celorlalte colonii britanice; în 1947, **M.B.** reorganizează Commonwealth-ul. Alternanța la conducerea statului între P. Laburist și P. Conservator continuă și în perioada postbelică. Criza Suezului din 1956 marchează sfîrșitul politicii de intervenție, iar 1971 este anul retragerii trupelor britanice de la „Est de Suez". În urma cererilor repetate ale populației locale, guvernul acordă o anumită autonomie Irlandei de N (între 1973—74), Scoției (din 1974) și Țării Galilor (din 1977). Pe plan ec., **M.B.** face față unei puternice recesiuni (rată redusă de creștere a PNB, șomaj, inflație etc.), cea mai importantă din sec. acesta.

REGATELE ANGLO-SAXONE

BERNICIA

— *regat anglo-saxon care a cuprins în hotarele sale un teritoriu cuprins între fluviul Tyne (la sud) și Estuarul Firth of Forth (la nord) (sud-estul Scoției și comitatul Northumberland); reședința regală la Bamburg (sau Bamborough) și o alta la Yeavering*

Regi

558 — 570, Ida, fiul lui Eoppa
570 — 571, Glappa
571 — 579, Adda
579 — 586, Hussa

586 — 593, Theodric
593 — 617, Ethelfrith (rege în Deira, din 605)
617 — 634, Edwin (rege în Deira, ?—605 și 617—634)
634 — 635, Eanfrith
635 — 643, Oswald (rege în Deira)
643 — 655, Oswin (din 655, rege al Northumbriei)
— *în 655 Bernicia s-a unit cu Deira în regatul Northumbriei*

DEIRA

— *regat anglo-saxon din nord-estul Angliei, care a cuprins în hotarele sale teritoriul dintre fluviile Humber (la sud) și Tyne (la nord) (azi în comitatele North Yorkshire și Humberside); reședința regală la York*

Regi

după 450, Soemil
558/560 — 588/590, Aelle
588/590 — cca 597, Ethelrich de Bernicia
după 597, Frithuwald
? — 605, Edwin (prima oară)
605 — 617, Ethelfrith (rege în Bernicia, din 593)
617 — 634, Edwin (rege în Bernicia) (a doua oară)
634 — 635, Osric
635 — 643, Oswald (rege în Bernicia)
cca 644 — 652, Oswine
652 — 655, Ethelwald
— *în 655 Deira s-a unit cu Bernicia în regatul Northumbriei*

EAST ANGLIA

— *regat anglo-saxon situat în partea de est a Angliei, care a cuprins în hotarele sale teritoriul actualelor comitate Norfolk și Suffolk, precum și unele părți din comitatul Cambridgeshire; reședința regală la Rendlesham*

Regi

cca 525, Wehha
? — ? Wuffa
? — ? Tyttla
cca 600 — cca 620, Redwald
cca 620 — ? Eorpwald
? — ? rege necunoscut
cca 632 — ? Sigeberht
635 (?) — 636 (?), Ecgric
636 (?) — cca 655, Anna
cca 655 — 656, Aethelhere
după 656 — 664, Ethelwold
664 — 713 (?), Aldwulf
713 (?) — 749, Aelfwald (Alfwold)
749 — ? Beonna, Hun și Alberht
? — ? Ethelred
? — 794, Ethelbert
după 825, Athelstan
după 850, Ethelweard
855 — 866, Edmund
— *între 866 și cca 870, ocupație daneză*
cca 870 — ? Oswald (?)

Regi danezi

880 — 890/891, Guthrum
890/891 — 902, Eric (Eohric)
? — 917, rege necunoscut
— *în 917 regatul East Anglia este supus de Eduard cel Bătrîn, regele Wessexului*

ESSEX (sau „Regatul saxonilor din est")

— *regat anglo-saxon situat în partea de est a Angliei, care a cuprins în hotarele sale teritoriul actualului comitat Essex, precum și Marea Londră; reședința regală la Londra*

Regi

cca 600 — 616/617, Saeberht, fiul lui Sledda
616/617 — ? Seaxred și Saeweard
617(?) — cca 652, Sigeberht I *Parvus*
cca 652 — 660, Sigeberht II *Sanctus*
cca 660 — 664, Swithelm
cca 664 — cca 694, Sighere (pînă în cca 680) și Sebbi
693/694 — cca 700, Sigeheard și Sweabheard (Swaefred)
cca 700 — 708/709, Offa
708/709 — 746, Saelred și Swaefberht (Swebert) (?—738)
746 — cca 758, Swithred
după 758 — 797/798, Sigeric
797/798 — ? Sigered
— *în 825 regatul Essex a intrat în stăpînirea lui Egbert, regele Wessexului*

KENT

— *primul regat anglo-saxon, întemeiat în sud-estul Angliei de către iuți; a cuprins în hotarele sale un teritoriu care se mărginea la nord-vest cu Marea Londră, la nord cu fluviul Tamisa și estuarul acestuia, la est cu Marea Nordului, la sud-est cu Str. Calais, la sud-vest cu actualul comitat Sussex, iar la vest cu actualul comitat Surrey, corespunzînd, în linii mari, cu actualul comitat Kent; reședința regală la Canterbury*

Regi

449 — 455, Horsa
455 — 488, Hengest
488 — 502(?), Oisc
502(?) — ? Octa
? — ? Eormenric
562/565 — 618, Ethelberht I
618 — 640, Eadbald
640 — 664, Earconberht
664 — 673, Egbert I
673 — 684, Hlothhere
685 — 686, Eadric
— *686 —694, interregnum*
694 — 725, Wihtred
725 — 762, Ethelberht II
725 — după 762, Eadherht
— *762—798, fărîmițarea regatului*
798 — 807, Cuthred de Mercia
cca 807 — 825, Baldred
— *în 825 regatul a fost supus de către Egbert, regele Wessexului*

MERCIA

— *regat anglo-saxon care și-a aflat nucleul într-un teritoriu situat de-a lungul cursului superior și mijlociu al fluviului Trent și al rîurilor ce-i sînt tributare, cuprinzînd mare parte din comitatele actuale Staffordshire, Derbyshire, Nottinghamshire și North Warwickshire; prin numeroase achiziții teritoriale, a ajuns, în perioada de maximă expansiune (sec. 9), să cuprindă teritoriul mărginit la nord cu Estuarul Humber, la vest cu Wales, la est cu East Anglia, iar la sud cu fluviul Tamisa; reședința regală la Tamworth*

(în partea central-vestică a Angliei, în actualul comitat Staffordshire); își trage numele de la Merce, *care înseamnă locuitor al ținutului de graniță*

Regi

585 — cca 597, Creoda
cca 597 — cca 600, Pybba
cca 600 — 628/634, Cearl
628/634 — 656, Penda; între 645 și 648 a ocupat Wessexul
— 656—659, dominația regelui Oswiu al Northumbriei
656 — 659, Peada, în sudul regatului
659 — 675, Wulfhere
675 — 704, Ethelred
704 — 709, Cenred
709 — 716, Ceolred
716 — 757, Ethelbald
757, Beornred
757 — 796, Offa; din 774 se auto-intitula rege al englezilor; hegemonia Merciei în cadrul heptarhiei
796, Ecgfrith
796 — 821, Cenwulf
821 — 823, Ceolwulf I
823 — 825, Beornwulf
825 — 827, Ludeca
827 — 829, Wiglaf (prima oară)
— 829 — 830, dominația regelui Egbert al Wessexului
830 — 839, Wiglaf (a doua oară)
839 — 852, Beorhtwulf
852 — 874, Burgred
874 — 877, Ceolwulf II
— 877883, stăpînire daneză
883 — 911, Ethelred; a domnit ca reprezentant permanent *(ealdorman)* al regelui Alfred *cel Mare* al Wessexului
911 — 918, Ethelflaed, văduva precedentului, regină
— în 919 regatul Merciei este anexat de regatul Wessex

NORTHUMBRIA

— unul dintre cele mai importante regate anglo-saxone, constituit prin unirea regatelor Deira și Bernicia; în perioada de maximă expansiune a cuprins în hotarele sale teritoriul mărginit la sud de estuarele Humber (la est) și Ribble (la vest), iar la nord de Estuarul Firth of Forth; reședința regală la York; denumirea regatului vine de la numele vechi englezesc Norpanhymbre, prin care Beda Venerabilul desemna pe locuitorii de la nord de Humber

Regi

655 — 671, Oswiu, rege al Berniciei
671 — 685, Ecgfrith
685 — 704, Aldfrith
704 — 705, Eadwulf I
705 — 716, Osred I
716 — 718, Cenred
718 — 729, Osric
729 — 737, Ceolwulf
737 — 757, Eadberht
757 — 759, Oswulf
759 — 765, Ethelwald Moll
765 — 774, Alchred
774 — 778, Ethelred I (prima oară)
778 — 789, Elfwald I
789 — 790, Osred II
790 — 796, Ethelred I (a doua oară)
796, Osbald

796 — 808, Eardwulf II (prima oară)
808, Elfwald II
808 — 810, Eardwulf II (a doua oară)
810 — 840, Eanred
840 — 844, Ethelred II (prima oară)
844, Raedwulf
844 — 848, Ethelred II (a doua oară)
848 — 862/863, Osberht (prima oară)
862/863 — 867, Elle
867, Osberht (a doua oară)
867 — 872, Egbert I
873 — 876, Ricsige
876 — 878(?), Egbert II
? — ? Eadwulf de Bamburgh
923, după ~— 927, Ealdred de Bamburgh
949, după ~— 955, Oswulf, ultimul earl de Northumbria
— în 955, regatul Northumbriei este unit cu restul Angliei

SUSSEX (sau **„Regatul saxonilor din sud"**)
— regat anglo-saxon din sudul Angliei, care a cuprins în hotarele sale un teritoriu mărginit la sud de Marea Mînecii, la vest de actualul comitat Hampshire, la nord cu comitatul Surrey și în parte cu comitatul Kent, care îl mărginește la est (azi în comitatele East și West Sussex)

Regi
477 — cca 514(?), Aelle
cca 514(?) — ? Cissa
? — ? regi necunoscuți
cca 660(?) — cca 685, Aethelwalh; ucis de Caedwalla (rege în Wessex, cca 686—688), care ia în stăpînire Sussexul
cca 685, Berhtun și Andhun (ca reprezentanți ai regelui Wessexului)
685 — 686, Eadric (rege în Kent?)
— între cca 686 și 726 regatul Sussex se află în dependență față de regatul Wessex
692, după ~— 725, Nunna (Nothelm) și Watt
după 714, Aethelstan
725, după ~— 750, Ethelbert
758, după ~— 772(?), Osmund; din această epocă sub suzeranitatea regatului Merciei
după 772, Oswald (ca reprezentant al regelui Merciei)
după 772, Oslac (ca reprezentat al regelui Merciei)
după cca 780 — 791, Aldwulf (ca reprezentant al regelui Merciei)
— în cca 825 regatul Sussex este supus de regele Egbert și încorporat Wessexului

WESSEX (sau **„Regatul saxonilor din vest"**)
— regat anglo-saxon din sudul Angliei; reședința regală la Winchester; în urma a numeroase campanii de cucerire, începînd cu domnia lui Egbert (802 — 829), regii Wessexului au reușit să supună autorității lor (în sec. 10) întreaga Anglie
Regi
519 — 534, Cerdic
cca 534 — cca 560, Cynric
560 — 591, Ceawlin
591 — 597, Ceol
597 — 611, Coelwulf
611 — 643, Cynegils
643 — 645, Cenwalh (prima oară)
— între 645 și 648, ocupația regelui Penda al Merciei

648 — 672, Cenwalh (a doua oară)
672 — 674, Seaxburh, regină
674 — 678, Aescwine
678 — cca 686, Centvine
cca 686 — 688, Caedwalla
688 — 726, Ine
726 — 740, Ethelheard
740 — 756, Cuthred
756 — 757, Sibeberht
757 — 786, Cynewulf
786 — 802, Beorhtric
802 — 839, Egbert; a înfrînt Mercia (825), și-a extins autoritatea în Kent, Surrey, Sussex și East Anglia, iar în 829 a cucerit regatul Mercia; suzeran al regatelor engleze, 829—830
839 — 855, Ethelwulf
855 — 860, Ethelbald
860 — 865, Ethelbert
865/866 — 871, Ethelred
871 — 899, Alfred *cel Mare*; și-a extins autoritatea asupra Merciei, unde *ealdormanul* Ethelred (883—911) avea ca soție pe fiica sa Ethelflaed; suzeran al Berniciei și Walesului
899 — 924, Eduard (Edward) *cel Bătrîn*; a anexat în 917—918 teritoriul ocupat de danezi *(Danelaw)* la sud de fluviul Humber; suzeran asupra regatelor York, Bernicia, Strathclyde, precum și asupra scoților și Walesului
924/925 — 939, Athelstan, rege al Wessexului și Merciei (încoronat la 4 sept. 925); a stăpînit și în regatul de York (din 927)
939 — 946, Edmund; din 944 a domnit asupra întregii Anglii; suzeran asupra scoților
946 — 955, Eadred; a domnit asupra întregii Anglii, 946—948 și 954—955
— *unificarea definitivă a Angliei*

ANGLIA

Regi

DINASTIA SAXONĂ
955 — 959, Eadwig (Edwyg)
959 — 975, Edgar
975 — 978, Eduard *Martirul*
978 — 1013, Ethelred (prima oară)

DINASTIA DANEZĂ
1013 — 1014, Sweyn (Svend, Sven) (rege al Danemarcii, ca Svend I *Barbă Spintecată*, cca 986—1014)

DINASTIA SAXONĂ
1014 — 1016, Ethelred (a doua oară)
23 apr. — 30 nov. 1016, Edmund Ironside

DINASTIA DANEZĂ
1016 — 1035, Cnut (Canute, Knud) (rege al Danemarcii, ca **K.** I *cel Mare*, din 1019 și al Norvegiei, din 1028)
1035 — 1037, Hardeknud (Hardecanute, Harthacnut) (rege al Danemarcii, 1035—1042), rege titular (prima oară)
1037 — 1040, Harold I *Harefoot* (regent între 1035 și 1037)
1040 — 1042, Hardeknud (a doua oară)

DINASTIA SAXONĂ
1042 — 1066, Eduard *Confesorul*
6 ian. — 14 oct. 1066, Harold II

DINASTIA NORMANDĂ
1066 — 1087, William (Wilhelm, Guillaume) I *Cuceritorul* (duce al Normandiei, ca **G.** II, din 1035)
1087 — 1100, William II *Rufus*

1100 — 1135, Henric (Henry) I *Beauclerc* (duce al Normandiei, ca **H.** I, din 1106)
1135 — 1154, Ștefan (Stephen) (duce al Normandiei, ca Étienne, 1135—1144)

DINASTIA PLANTAGENET

1154 — 1189, Henric II (conte de Anjou, Maine și Touraine, ca **H.**, din 1051, duce al Normandiei, ca **H.** II, din 1151 și duce al Aquitaniei, ca **H.**, 1152—1168)
1189 — 1199, Richard I *Inimă de Leu* (duce al Aquitaniei, 1168—1196, conte de Anjou, Maine și Touraine, duce al Normandiei)
1199 — 1216, Ioan *Fără de Țară* (John Lackland) (conte de Anjou, Maine și Touraine, 1199—1206, duce al Normandiei, 1199—1204 și duce al Aquitaniei, 1199—1216)
1216 — 1272, Henric III; între oct. 1216 și mai 1219 s-a aflat sub regența lui William Marshal, earl de Pembroke
1272 — 1307, Eduard I
1307 — 1327, Eduard II
1327 — 1377, Eduard III
1377 — 1399, Richard II

DINASTIA LANCASTER

1399 — 1413, Henric IV Bolingbroke
1413 — 1422, Henric V
1422 — 1461, *1470 — 1471*, Henric VI; între dec. 1422 și nov. 1429 s-a aflat sub regența unchiului său John, duce de Bedford

DINASTIA YORK

1461 — 1470, *1471 — 1483*, Eduard IV
9 apr. — 26 iun. 1483, Eduard V
1483 — 1485, Richard III

DINASTIA TUDOR

1485 — 1509, Henric VII
1509 — 1547, Henric VIII
1547 — 1553, Eduard VI
1553 — 1558, Maria (Mary) I
1558 — 1603, Elisabeta (Elizabeth) I

DINASTIA STUART

1603 — 1625, Iacob (James) I (rege al Scoției, sub numele de Iacob VI, din 24 iul. 1567)
1625 — 1649, Charles I
— la 30 ian. 1649 Anglia se proclamă republică
30 ian. 1649 — 29 mai 1660, Commonwealth

Lorzi-protectori

16 dec. 1653 — 3 sept. 1658, Oliver Cromwell
3 sept. 1658 — 29 apr. 1659, Richard Cromwell

Regi

DINASTIA STUART (RESTAURATĂ)

1660 — 1685, Charles II
1685 — 1688, Iacob II
— 1688—1689, interregnum

DINASTIA STUART-ORANIA

1689 — 1702, William III (stathouder de Holland, din 1672) și Maria a II-a, soția sa (pînă la 28 dec. 1694)
1702 — 1714, Anna

DINASTIA DE HANOVRA

1714 — 1727, George I

1727 – 1760, George II *August*
1760 – 1820, George III
1820 – 1830, George IV
1830 – 1837, William IV
1837 – 1901, Victoria

DINASTIA SAXA-COBURG-GOTHA; din 17 iul. 1917, WINDSOR
1901 – 1910, Eduard VII
1910 – 1936, George V
20 ian. – 10 dec. 1936, Eduard VIII
1936 – 1952, George VI
din 6 febr. 1952, Elisabeta (Elizabeth) a II-a (încoronată la 2 iun. 1953)

SCOŢIA

STATUL PICŢILOR (PICTAVIA)
– regat întemeiat de către picţi, cei mai vechi locuitori ai Scoţiei, care se întindea, în sec. 8, pe un teritoriu cuprins între actualele comitate Caithness (la nord) şi Fife (la sud), avîndu-şi reşedinţa regală la Strathmore; numele acestei populaţii (în latineşte – picti, *irlandeză –* cruithin, *galeză –* prydyn) *se pare că le-a fost dat de romani, deoarece ei aveau obiceiul de a se tatua*

Regi
cca 400 – cca 402, Uuradach Uetla (Feradach Finlegh)
cca 402 – ? Gartnait II Diuperr
? – ? Talorc I mac Achiuir
413(?) – 451(?), Drust (Drest)
451(?) – 455(?), Talorc II
455(?) – cca 465, Nechtan (Naiton) I Morbet (Celchamoch)
cca 465 – cca 495, Drust II Gurthinmoch
cca 495 – cca 510, Galam I
cca 510 – cca 530, Drust III
cca 530 – cca 537, Gartnait III
cca 537 – cca 539, Cailtram (Caltarni)
cca 539 – cca 550, Talorc III
cca 550 – cca 551, Drust IV
cca 551 – 556, Galam II Cennalath
cca 555 – 586, Brude (Bredei)
586/587(?) – 597(?), Gartnait (Garnard) IV
597(?) – 617(?), Nechtan II
617(?) – 631 Cinioch
631 – 635, Gartnait V (Nechtan III)
635 – 641, Brude II
641 – 653, Talorc IV
653 – 657, Talorcen (Talorgan)
657 – 664, Gartnait VI
664 – 672, Drust V
672 – 693, Brude III
693 – 697, Tarain
697 – 705, Brude IV
706 – 724, Nechtan IV (prima oară)
724 – 726, Drust VI
726 – 728, Alpin (Elpin) (rege de Dalriada, 733–736?)
728, Oengus (Onuist) I (prima oară)
728 – 729, Nechtan IV (a doua oară)
729 – 761, Oengus I (a doua oară)
761 – 763, Brude V
763 – 775, Ciniod
775 – 780(?), Alpin (Elpin) II
780(?) – 781(?), Drust VII
781(?) – 785(?), Talorcen (Talorgan) II

785(?) – 787(?), Talorcen (Talorgan) III
785(?) – 789, Conall (Canaul)
înainte de 789 – 820, Constantin (Constantine); rege în Dalriada (811?–820)
820 – 834, Oengus (Unuist) II (domnia i-a fost întreruptă, pentru o scurtă vreme, în 832, de Alpin) (rege de Dalriada, 820–834)
834 – 837(?), Drust VIII și Talorc (Talorgan) V
837(?) – 839, Eoganan (Uuen) (rege de Dalriada, 836?–839)
839 – 842(?), Ferat (Uurad)
842(?) – 842/843, Brude VI
842/843 – 848, Kenneth mac Alpin (rege de Dalriada, 840–848); rege asupra unei părți din Pictavia
? – 843, Kenneth (Cinaed)
843(?) – 845(?), Brude VII
845(?) – 848(?), Drust IX
– în 848, Kenneth mac Alpin a unit regatele Dalriada și Pictavia (vezi Regatul picților și scoților)

DALRIADA (DÁL RIATA)

– regat celtic constituit în sec. 5 de o parte și de alta a Str. Nord Channel (care separă Irlanda de Scoția); în perioada de maximă expansiune a cuprins în hotarele sale un teritoriu mărginit la nord-est de actualul comitat Argyll (cu Peninsula Kintyre și Golful Lorne) (în Scoția), iar la sud-vest de actualul comitat Antrim (din Irlanda de Nord), incluzînd și o parte din Arhipelagul Hebridele de Sud (ins. Mull și Islay)

Regi

474(?) sau 498(?) – 501(?), Fergus Mor mac Erca
501(?) – 506(?), Domangort
506(?) – 538(?), Comgall
538(?) – 560(?), Gabran
560(?) – 574, Conall
574 – 608(?), Aedan
608(?) – 629, Eochaid Buide
629, Connad Cerr
629 – 642, Domnall Brecc
637 – 650, Ferchar
650 – 660, Conall Crandomna și Dunchad
660 – 673, Domangort II
673 – 689, Maelduin
677 – 697, Ferchar Fota
689 – 696, Domnall Donn
696 – 697, Eochaid (Eochu) Crooked-Nose
697 – 698, Ainbcellach
698 – 711/714, Eogan (Ewen)
698 – 700, Fiannamail (?)
700 – 723, Selbach
723 – 726, Dungal
726 – 733, Eochaid (Eochu) *cel Veninos*
733 – 736 (?), Alpin (rege al picților, 726–728) și Muiredach
736 – 739 (?), Eogan
– 739 (?)–748, interregnum cauzat de dominația picților
748 – 778, Aed Finn
778 – 781, Fergus
781 – 805 (?), Domnall
cca 792 – 805 (?), Donndorci
805 (?) – 807 (?), Conall (rege al picților, 785 ? – 789), fiul lui Tadg
807 (?) – 811 (?), Conall, fiul lui Aedan

811 (?) – 820, Constantin (Constantine) (rege al picților, înainte de 789–820)
820 – 834, Oengus (rege al picților, ca **O.** II, 820–834)
834 – 836 (?), Aed
836 (?) – 839, Eoganan (rege al picților, 837 ?–839)
839 – 840, Alpin
840, Eoganan
840 – 848 Kenneth mac Alpin (rege asupra unei părți din Pictavia, din 842/843)
– în 848 Dalriada s-a unit cu Pictavia sub sceptrul lui Kenneth mac Alpin

REGATUL PICȚILOR ȘI SCOȚILOR

848 – 858, Kenneth mac Alpin (rege de Dalriada, din 840 și rege asupra unei părți din Pictavia, din 842/843)
858 – 862, Domnall (Donald) I mac Alpin
862 – 877, Constantin (Constantine) I
877 – 878, Aed
878 – 889, Eochaid și Giric (regent sau uzurpator)
889 – 900, Domnall (Donald) II
900 – 943, Constantin II
943 – 954, Malcolm I
954 – 962, Indulf (lord de Cumbria, 945–954)
962 – 966, Dub (lord de Cumbria, 954–962)
966 – 971, Culen
971 – 995, Kenneth II, rege al scoților
995 – 997, Constantin III
997 – 1005, Kenneth III
1005 – 1034, Malcolm II
1034 – 1040, Duncan I
1040 – 1057, Macbeth
1057 – 1058, Lulach
1058 – 1093, Malcolm III Canmore
1093 – 1094, Donald Bane (prima oară)
mai – 12 nov. 1094, Duncan II
1094 – 1097, Donald Bane (a doua oară)
1097 – 1107, Edgar
1107 – 1124, Alexandru (Alexander) I
1124 – 1153, David I *cel Sfînt*
1153 – 1165, Malcolm IV
1165 – 1214, William (I) *Leul*
1214 – 1249, Alexandru II
1249 – 1286, Alexandru III
1286 – 1290, Margareta de Norvegia
– 1290–1292, interregnum
1292 – 1296, John Balliol
– 1296–1306, interregnum
1306 – 1329, Robert I (Bruce)
1329 – 1371, David II (Bruce)
– 6 aug.–16 dec. 1332 și 1333–1341, Edward Balliol, fiul lui John Balliol, a invadat Scoția și s-a încoronat rege la 24 sept. 1332; renunță la tron în 1336

DINASTIA STUART (STEWART)

1371 – 1390, Robert II
1390 – 1406, Robert III
1406 – 1437, Iacob (James) I
1437 – 1460, Iacob II
1460 – 1488, Iacob III
1488 – 1513, Iacob IV
1513 – 1542, Iacob V
1542 – 1567, Maria

1567 — 1625, Iacob VI; din 24 mart. 1603, rege al Angliei; ca Iacob I (vezi Anglia)

MAREA BRITANIE

Prim-miniştri

9 dec. 1700 — 30 dec. 1701, Sidney Godolphin
30 dec. 1701 — 6 mai 1702, Charles Howard, conte *(earl)* de Carlisle
6 mai 1702 — 8 aug. 1710, Sidney Godolphin
11 aug. 1710 — mai 1711, John Poulett, conte Poulett
29 mai 1711 — 27 iul. 1714, Robert Harley, conte de Oxford
30 iul. — oct. 1714, Charles Talbot, duce de Shrewsbury
5 oct. 1714 — 19 mai 1715, Charles Montagu, conte de Halifax
23 mai — 10 oct. 1715, Charles Howard, conte de Carlisle
11 oct. 1715 — 10 apr. 1717, Sir Robert Walpole, conte de Oxford
15 apr. 1717 — 21 mart. 1718, James, conte Stanhope
21 mart. 1718 — mart. 1721, Charles Spencer, conte de Sunderland
3 apr. 1721 — 2 febr. 1742, *Sir Robert Walpole*
16 febr. 1742 — 2 iul. 1743, Spencer Compton, conte Wilmington
25 aug. 1743 — 10 febr. 1746, Henri Pelham
10 — 12 febr. 1746, William Pulteney, conte de Bath
12 febr. 1746 — 6 mart. 1754, Henry Pelham
21 apr. 1754 — 11 nov. 1756, Thomas Pelham-Holles, duce de Newcastle
16 nov. 1756 — iul. 1757, William Cavendish, duce de Devonshire
iul. 1757 — 26 mai 1762, *Thomas Pelham-Holles, duce de Newcastle*
26 mai 1762 — 8 apr. 1763, John Stuart, conte de Bute
10 apr. 1763 — 10 iul. 1765, George Grenville
13 iul. 1765 — 30 iul. 1766, Charles Watson Wentworth, marchiz de Rockingham
aug. 1766 — oct. 1768, William Pitt *cel Bătrîn*, conte de Chatham
oct. 1768 — 28 ian. 1770, Augustus Henry Fitzroy, duce de Grafton
28 ian./mart. 1770 — 20 mart. 1782, Frederick, Lord North
22 mart. — 1 iul. 1782, Charles Watson Wentworth, marchiz de Rockingham
2 iul. 1782 — 24 febr. 1783, William Petty-Fitzmaurice, conte de Shelburne
5 apr. — 18 dec. 1783, William Henry Cavendish-Bentinck, duce de Portland
23 dec. 1783 — 14 mart. 1801, William Pitt *cel Tînăr*
17 mart. 1801 — mai 1804, Henry Addington
12 mai 1804 — 23 ian. 1806, William Pitt *cel Tînăr*
11 febr. 1806 — mart. 1807, William Wyndham Grenville
25 mart. 1807 — 29 oct. 1809, William Henry Cavendish-Bentinck, duce de Portland
2 dec. 1809 — 11 mai 1812, Spencer Perceval
9 iun. 1812 — apr. 1827, Robert Banks Jenkinson, conte de Liverpool
apr. — 8 aug. 1827, George Canning
5 sept. 1827 — 8 ian. 1828, Frederick John Robinson, viconte Goderich
25 ian. 1828 — 16 nov. 1830, Arthur Wellesley, duce de Wellington

22 nov. 1830 — 9 iul. 1834, Charles Grey, conte Grey
16 iul. — 15 nov. 1834, William Lamb, viconte Melbourne
9 dec. 1834 — 8 apr. 1835 Sir Robert Pell
18 apr. 1835 — 30 aug. 1841, William Lamb, viconte Melbourne
6 sept. 1841 — 29 iun. 1846, Sir Robert Pell
6 iul. 1846 — 21 febr. 1852, Lord John Russell
27 febr. — 17 dec. 1852, Edward George Geoffrey Smith Stanley, conte de Derby
28 dec. 1852 — 30 ian. 1855, George Gordon, conte de Aberdeen
6 febr. 1855 — 22 febr. 1858, Henry John Temple, viconte Palmerston
25 febr. 1858 — 11 iun. 1859, Edward George Geoffrey Smith Stanley, conte de Derby
18 iun. 1859 — 18 oct. 1865, Henry John Temple, viconte Palmerston
30 oct./6 nov. 1865 — 26 iun. 1866, John Russell, conte Russell
6 iul. 1866 — 25 febr. 1868, Edward George Geoffrey Smith Stanley, conte de Derby
29 febr. — 2 dec. 1868, Benjamin Disraeli
9 dec. 1868 — 17 febr. 1874, William Ewart Gladstone
21 febr. 1874 — 18 apr. 1880, Benjamin Disraeli, conte de Beaconsfield
28 apr. 1880 — 9 iun. 1885, William Ewart Gladstone
24 iun. 1885 — 27 ian. 1886, Robert A.T. Gascoyne-Cecil, marchiz de Salisbury
12 febr. — 20 iul. 1886, William Ewart Gladstone
3 aug. 1886 — 13 aug. 1892, Robert A.T. Gascoyne-Cecil, marchiz de Salisbury
18 aug. 1892 — 3 mart. 1894, William Ewart Gladstone
5 mart. 1894 — 21 iun. 1895, Archibald Philip Primrose, conte de Rosebery
25 iun. 1895 — 11 iul. 1902, Robert A.T. Gascoyne-Cecil, marchiz de Salisbury
12 iul. 1902 — 4 dec. 1905, Arthur James Balfour
5 dec. 1905 — 5 apr. 1908, Sir Henry Campbell-Bannerman
8 apr. 1908 — 5 dec. 1916, *Herbert Henry Asquith*
7 dec. 1916 — 19 oct. 1922, *David Lloyd George*
23 oct. 1922 — 20 mai 1923, Andrew Bonar Law
22 mai 1923 — 22 ian. 1924, Stanley Baldwin
22 ian. — 4 nov. 1924, James Ramsay MacDonald
4 nov. 1924 — 4 iun. 1929, Stanley Baldwin
8 iun. 1929 — 7 iun. 1935, *James Ramsay MacDonald*
7 iun. 1935 — 28 mai 1937, Stanley Baldwin
28 mai 1937 — 10 mai 1940, *Arthur Neville Chamberlain*
10 mai 1940 — 26 iul. 1945, *Winston Churchill*
26 iul. 1945 — 26 oct. 1951, *Clement Richard Attlee*
27 oct. 1951 — 5 apr. 1955, Sir Winston Churchill
6 apr. 1955 — 9 ian. 1957, Sir Anthony Eden
10 ian. 1957 — 18 oct. 1963, *Harold MacMillan*
18 oct. 1963 — 15 oct. 1964, Sir Alexander Frederick Douglas-Home
16 oct. 1964 — 19 iun. 1970, *Harold Wilson*
19 iun. 1970 — 4 mart. 1974, *Edward Heath*
5 mart. 1974 — 16 mart. 1976, Harold Wilson
5 apr. 1976 — 4 mai 1979, James Callaghan
din 4 mai 1979, Margaret Thatcher

MAROC

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Maroc. **Situarea:** în NV Africii. **Vecini:** Algeria, Sahara Occidentală, Oc. Atlantic, Marea Mediterană. **Suprafaţa:** 446 550 km². **Populaţia:** 20 242 000 loc. **Capitala:** Rabat. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 740 $.

ISTORIA

În antic. **M.** este populat de triburi berbere care creează în sec. 4 î.e.n. regatul †Mauretaniei; pe litoral sînt întemeiate în sec. 12—10 î.e.n. colonii feniciene care trec apoi sub autoritatea Cartaginei. Prov. romană (sec. 1—5 e.n.), posesiune vandală (sec. 5—6 e.n.), apoi bizantină (sec. 6—8), **M.** este cucerit în sec. 8 de arabi care impun o nouă limbă şi religie. În sec. 8—17, **M.** este stăpînit de dinastiile †Idrisidă, †Fatimidă, †Almoravidă, †Almohadă, †Marinidă, Wattasidă şi Saadită. În sec. 15 portughezii şi spaniolii ocupă temporar oraşele Ceuta, Tanger, Melilla. Mulai ar-Raşid, care în 1666 devine sultan al **M.** la Fès, întemeiază dinastia Alavizilor, domnitoare pînă astăzi. De la jumătatea sec. 19 **M.** devine o ţintă a tendinţelor coloniale ale Franţei, Spaniei, Marii Britanii şi Germaniei („prima" — 1905 şi „a doua criză marocană" — 1911). După conferinţa internaţională de la Algeciras (1906) care confirmă independenţa formală a **M.**, la 30 mart. 1912 Franţa impune sultanului Mulai Hafiz tratatul de la Fès prin care se instituie protectoratul francez; reg. Rif este ocupată de Spania, iar Tangerul devine oraş cu statut internaţional. Timp de două decenii, cu arma în mînă, pop. marocană opune o dîrză rezistenţă stăpînirii coloniale, care se soldează cu proclamarea, la 19 sept. 1921, de către Abd el Krim, a Republicii independente Rif (înăbuşită în 1926). Tratatul din 1912 este anulat la 2 mart. 1956, **M.** îşi dobîndeşte independenţa şi se proclamă, la 14 aug. 1957, regat. În 1956 este recunoscută autoritatea marocană asupra Tangerului, iar în 1957 asupra reg. Rif. La moartea regelui Mohammed V (1961), tronul este ocupat de fiul său Hassan II care promulgă, la 14 dec. 1962, o nouă Constituţie, **M.** devenind o monarhie constituţională.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

DINASTIA FILALIZILOR (sau, după numele oficial, a ALAVIZILOR)

Conducători

1631 — 1636, Mohammed I aş-Şarif (în regiunea Tafilalet)
1636 — 1664, Mohammed II
1664 — 1672, ar-Raşid; în 1666 (după alte izvoare, în 1660, împreună cu fratele său Mohammed II sau 1668) a cucerit oraşul Fès unde şi-a fixat reşedinţa şi s-a proclamat sultan

Sultani

1672 — 1727, Ismail as-Samin; a purtat lupte cu spaniolii (în 1681 alungîndu-i din al-Mamur) şi englezii (în 1684 cucerind Tangerul), unificînd mare parte din sultanat; şi-a fixat reşedinţa în oraşul Meknes
1727 — 1729, Ahmad az-Zahabi
1729 — 1735, Abdallah
— *între 1735 şi 1757, tulburări interne, în lupta pentru sultanat fiind angajaţi fiii şi nepoţii lui Ismail*
1757 — 1790, Mohammed III ibn Abdallah

1790 – 1792 sau 1794, Yazid ibn Mohammed
1792 sau 1794 – 1822, Suleiman ibn Mohammed
1822 – 1859, Abd ar-Rahman ibn Hişam
1859 – 1873, Mohammed IV ibn Abd ar-Rahman
1873 – 1894, al-Hassan I ibn Mohammed
1894 – 1908, Abd al-Aziz ibn Hassan
1908 – 1912, Abd al-Hafiz
1912 – 1927, Yusuf
1927 – 1953, Mohammed V ibn Yusuf (prima oară)
1953 – 1955, Mohammed ibn Arafa
1955 – 1961, Mohammed V ibn Yusuf (a doua oară); din 14 aug. 1955, rege

Regi

din 26 febr. /3 mart. 1961, Hassan II

Mare-vizir

29 aug. 1917 – oct. 1955, Mohammed al-Mukri

Prim-miniştri

25 oct. – 22 nov. 1955, Ibn Suleiman
7 dec. 1955 – 16 apr. 1958, *Si Mohammed Bekkai*
8 mai – 3 dec. 1958, Ahmed Balafrey
23 dec. 1958 – 20 mai 1960, Abdallah Ibrahim
– între 23 mai 1960 şi 13 nov. 1963 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de regele Hassan II (pînă la 26 febr. 1961, principe de coroană)
13 nov. 1963 – 8 iun. 1965, Ahmed Bahnini
– între 8 iun. 1965 şi 7 iul. 1967 şi funcţia de prim-ministru este asumată de rege
7 iul. 1967 – 6 oct. 1969, Mohammed Ben Hima
6 oct. 1969 – 4 aug. 1971, Moulay Ahmed Laraki
6 aug. 1971 – 19 nov. 1972, Mohammed Karim Lamrani
19 nov. 1972 – 21 mart. 1979, Ahmed Osman
din 2? mart. 1979, Maati Bouabid

MAURITANIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Islamică Mauritania. **Situarea:** în NV Africii. **Vecini:** Algeria, Mali, Senegal, Oc. Atlantic, Sahara Occidentală. **Suprafaţa:** 1 030 700 km². **Populaţia:** 1 634 000 loc. **Capitala:** Nouackchott. **Limbi oficiale:** araba şi franceza. **Culte:** islamism (99%). **PNB/loc.:** 320 $.

ISTORIA

Triburile berbere imigrate în sec. 4 e.n. din N şi cele negroide aborigene din S sînt islamizate în sec. 11. Statul ↑Almoravizilor distruge în sec. 11 Imp. Ghana şi creează în Maghreb un întins imperiu (sec. 11–12). După destrămarea acestuia, **M.** aparţine Imp. ↑Mali. Începînd cu jumătatea sec. 15, portughezii, apoi spaniolii, olandezii, englezii şi francezii frecventează coasta, interesaţi de comerţul cu guma arabică. Terit. **M.** este cucerit de trupele franceze şi devine în 1903 protectorat (unit cu Senegalul), iar în 1920 colonie în ca-

drul Africii Occidentale Franceze. În 1958, **M.** devine stat autonom în cadrul Comunității Franceze, iar la 28 nov. 1960 își proclamă independența.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

20 aug./28 nov. 1961 – 9/10 iul. 1978, Mokhtar Ould Daddah (reales în 1966, 1971, 1976)

9/10 iul. 1978 – 3 iun. 1979, colonel Mustapha Ould Mohammed Salek; pînă la 6 apr. 1979 a deținut și funcția de prim-ministru

3 iun. 1979 – 4 ian. 1980, locotenent-colonel Mohammed Mahmud Ould Ahmed Louly

din 4 ian. 1980, locotenent-colonel Mohammed Khouna Ould Haydalla

Prim-miniştri

6 apr. – 27 mai 1979, locotenent-colonel Ahmed Ould Bousseif

28 – 31 mai 1979, locotenent-colonel Ahmed Salem Ould Sidi, interimar

31 mai 1979 – 4 ian. 1980, locotenent-colonel Mohammed Khouna Ould Haydalla; din 4 ian. 1980 a preluat funcția de șef al statului

— între 4 ian. și 16 dec. 1980 funcția de prim-ministru a fost deținută de șeful statului

16 dec. 1980 – 24 apr. 1981, Ahmed Ould Bneijara

din 25 apr. 1981, locotenent-colonel Maaouya Ould Sidi Ahmed Taya

MAURITIUS

DATE GENERALE

Numele oficial: Mauritius. **Situarea:** grup de ins. în Oc. Indian. **Suprafața:** 2 045 km². **Populația:** 959 000 loc. **Capitala:** Port Louis. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** hinduism (50%), creștinism (30%), islamism (15%). **PNB/loc.:** 1 040 $.

ISTORIA

Descoperită de portughezul Pedro Mascarenhas în 1507, ins. **M.** (nelocuită pînă la venirea europenilor) devine posesiune olandeză (1598–1710), numită **M.** în cinstea principelui Mauriciu de Orania, apoi franceză – „Ile de France" (1715–1810), importantă escală în drumul maritim spre India și Ceylon. Ocupat de Marea Britanie (1810), **M.** devine, în urma tratatului de la Paris (1814), colonie engleză (rebotezată Mauritius). După desființarea sclaviei (1834), pe plantațiile de trestie de zahăr sînt aduși muncitori din India și China. În 1961 **M.** obține autonomia internă, iar la 12 mart. 1968 își proclamă independența de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

12 mart. 1968 – 27 dec. 1972, Sir Arthur Leonard Williams

27 dec. 1972 — 1977, Sir Abdul Rahman Muhammad Osman
din 23 mart. 1978, Dayendranath Burrenchobay

Prim-ministru

din 12 mart. 1968, Sir Seewoosagur Ramgoolam

MEXIC

DATE GENERALE

Numele oficial: Statele Unite Mexicane. **Situarea:** în America de Nord. **Vecini:** S.U.A., Golful Mexic, Marea Caraibilor, Guatemala, Belize, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 1 972 547 km². **Populaţia:** 71 911 000 loc. **Capitala:** Ciudad de Mexico. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (96%). **PNB/loc.:** 1 590 $.

ISTORIA

În epoca precolumbiană, triburile amerindiene maya, ale olmecilor, zapotecilor, iar, mai tîrziu, cele ale ↑toltecilor au atins un înalt nivel de civilizaţie. ↑Aztecii, care pun în sec. 14—15 bazele unui imperiu ce cuprindea o bună parte a **M.** de azi, sînt, alături de ↑incaşii din America de Sud, creatorii celei mai strălucite civilizaţii precolumbiene. F. Hernández de Córdoba descoperă în 1517 Pen. Yucatán. Cucerit în 1519—21 de conchistadorul spaniol Hernán Cortés, Imp. aztec devine în 1535 nucleul Viceregatului Noii Spanii. Pop. amerindiană (17 mil. în 1519 şi numai 2 mil. în 1610) s-a răsculat în repetate rînduri împotriva dominaţiei coloniale: 1566, 1624, 1659, 1680—92, 1712, 1761, 1767. În sec. 18 autoritatea spaniolă se extinde spre N prin cucerirea Californiei şi a Texasului. La 16 sept. 1810 izbucneşte războiul de eliberare naţională condus iniţial de Miguel Hidalgo y Costilla, apoi de José María Morelos y Pavón. După o serie de insuccese, mişcarea de eliberare naţională impune proclamarea independenţei la 24 febr. 1821. Augustin de Itúrbide se proclamă împărat şi include în Imp. mexican, pentru scurt timp (1821—23), statele care constituiseră fosta Căpitănie Generală Guatemala: Costa Rica, Guatemala, Nicaragua, Honduras şi San Salvador. După abdicarea lui Itúrbide (20 mart. 1823), **M.** se proclamă la 4 oct. 1824 republică federativă. În 1845, S.U.A. anexează Texasul, iar în urma războiului americano-mexican din 1846—48 (Tratatul de pace de la Guadelupe-Hidalgo din 2 febr. 1848), **M.** pierde jumătate din terit. său (New Mexico, California superioară, Texas, reg. nordice ale prov. Sonora, Coahuila şi Tamaulipas). Reformele progresiste ale preşedintelui Benito Júarez (1858—72) declanşează reacţia feudalo-clericală şi intervenţia anglo-franco-spaniolă (1861—67; proclamarea de către francezi a arhiducelui Maximilian de Habsburg ca împărat al **M.**). Împotriva regimului dictatorial al generalului Porfiro Díaz (1876—1911) izbucneşte în perioada 1910—17 revoluţia burghezo-democrată (Emiliano Zapata, Francisco Villa). În timpul preşedinţiei lui Lázaro Cárdenas (1934—40) sînt iniţiate numeroase reforme progresiste şi este sprijinită republica spaniolă (1936—39). După al doilea război mondial, paralel cu o politică de accelerare a dezvoltării ec., de reforme sociale, **M.** duce o politică de apărare a intereselor naţionale şi de neamestec în treburile interne ale altor state.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Împărat

19 mai 1822 – 20 mart. 1823, Augustin I Itúrbide; încoronat la 25 iul. 1822

— *Augustin I Itúrbide a fost obligat să abdice şi să părăsească ţara în urma revoltei condusă de Antonio López de Santa Anna*

Preşedinţi

10 oct. 1824 – 1 apr. 1829, Manuel Félix Fernández Guadalupe Victoria
1 apr. – 18 dec. 1829, Vicente Guerrero
18 – 23 dec. 1829, José María Bocanegra
23 – 31 dec. 1829, guvern provizoriu alcătuit din: Pedro Vélez, Luis Quintanar şi Lucas Alamán
1 ian. 1830 – 14 aug. 1832, Anastasio Bustamante
14 aug. – 24 dec. 1832, Melchor Múzquiz, preşedinte interimar
24 dec. 1832 – 1 apr. 1833, Manuel Gómez Pedraza
1 apr. – 16 mai 1833, Valentín Gómez Farías
16 mai – 3 iun. 1833, Antonio López de Santa Anna
3 – 18 iun. 1833, Valentín Gómez Farías
18 iun. – 5 iul. 1833, Antonio López de Santa Anna
5 iul. – 27 oct. 1833, Valentín Gómez Farías
27 oct. – 15 dec. 1833, Antonio López de Santa Anna
16 dec. 1833 – 24 apr. 1834, Valentín Gómez Farías
24 apr. 1834 – 28 ian. 1835, Antonio López de Santa Anna
28 ian. 1835 – 27 febr. 1836, Miguel de Barragán
27 febr. 1836 – 19 apr. 1837, José Justo Corro
19 apr. 1837 – 18 mart. 1839, Anastasio Bustamante
18 mart. – 10 iul. 1839, Antonio López de Santa Anna
10 – 17 iul. 1839, Nicolás Bravo
17 iul. 1839 – 22 sept. 1841, Anastasio Bustamante
22 sept. – 10 oct. 1841, Francisco Javier Echeverría
10 oct. 1841 – 26 oct. 1842, Antonio López de Santa Anna
26 oct. 1842 – 5 mart. 1843, Nicolás Bravo
5 mart. – 4 oct. 1843, Antonio López de Santa Anna
4 oct. 1843 – 4 iun. 1844, Valentín Canalizo
4 iun. – 20 sept. 1844, Antonio López de Santa Anna
20 sept. – 6 dec. 1844, Valentín Canalizo
6 dec. 1844 – 30 dec. 1845, José Joaquín Herrera
4 ian. – 28 iul. 1846, Mariano Paredes y Arrillaga
29 iul. – 4 aug. 1846, Nicolás Bravo
5 aug. – 23 dec. 1846, José Mariano de Salas
26 dec. 1846 – 21 mart. 1847, Valentín Gómez Farías
21 mart. – 2 apr. 1847, Antonio López de Santa Anna
2 apr. – 20 mai 1847, Pedro María Anaya
20 mai – 16 sept. 1847, Antonio López de Santa Anna
20 sept. – 13 nov. 1847, Manuel de la Peña y Peña
13 nov. 1847 – 8 ian. 1848, Pedro María Anaya
8 ian. – 2 iun. 1848, Manuel de la Peña y Peña
3 iun. 1848 – 15 ian. 1851, José Joaquín Herrera
15 ian. 1851 – 6 ian. 1853, Mariano Arista
6 ian. – 7 febr. 1853, Juan Bautista Ceballos
7 febr. – 20 apr. 1853, Manuel María Lombardini
20 apr. 1853 – 12 aug. 1855, Antonio López de Santa Anna
aug. – dec. 1855, Juan Álvárez
10 dec. 1855 – 19 ian. 1858, Ignacio Comonfort

— *1858—1860, război civil (așa-numitul „război al reformei“) între forțele liberale conduse de Benito Pablo Júarez și forțele conservatoare*

Președinte al liberalilor

19 ian. 1858 — 18 iul. 1872, Benito Pablo Júarez, șef al guvernului liberal, cu capitala la Vera Cruz (din 4 mai 1858), iar apoi la Mexico City (din 25 dec. 1860); președinte din 1 iun. 1861, reales la 19 dec. 1867 (recunoscut la 25 dec. 1867)

Președinți conservatori

23 ian. — 20 dec. 1858, Félix María Zuloaga
20 dec. 1858 — 24 ian. 1859, Manuel Robles Pezuela
24 — 31 ian. 1859, Félix María Zuloaga
31 ian. 1859 — 13 aug. 1860, Miguel Miramón
13 — 15 aug. 1860, José Ignacio Pavón, președinte al Curții Supreme de Justiție
15 aug. — 24 dec. 1860, Miguel Miramón

— *1861—1867, intervenția trupelor anglo-franco-spaniole în Mexic; al doilea Imperiu; în conformitate cu tratatul de la Londra (31 oct. 1861) trupele străine invadează țara; trupele franceze ocupă Mexico City (7 iun. 1863) și apoi, cu sprijinul acestora, arhiducele Maximilian de Austria se proclamă, la 10 apr. 1864, ca împărat al Mexicului (unde intră la 12 iun. 1864); evacuarea trupelor franceze și retragerea sprijinului (la 12 mart. 1867) pe care împăratul francez Napoleon III l-a acordat lui Maximilian; în lupta de la Querètaro (14 mai 1867) forțele feudalo-clericale mexicane, care îl sprijineau pe Maximilian, au fost înfrînte, iar acesta din urmă executat (19 iun. 1867)*

19 iul. 1872 — 20 nov. 1876, Sebastián Lerdo de Tejada
28 nov. 1876 — 30 nov. 1880, general Porfirio Díaz y Mori (pînă la 2 mai 1877, președinte provizoriu)
1 dec. 1880 — 30 nov. 1884, Manuel González
1 dec. 1884 — 25/26 mai 1911, general Porfirio Díaz y Mori
25/26 mai — 6 nov. 1911, Francisco León de la Barra, președinte provizoriu
6 nov. 1911 — 19 febr. 1913, Francisco Indalecio Madero
19 febr. 1913 — 15 iul. 1914, Victoriano Huerta
15 iul. — 13 aug. 1914, Francisco S. Carvajal, președinte provizoriu
20 aug. 1914 — 21 mai 1920, general Venustiano Carranza (pînă la 11 mart. 1917, șeful guvernului)
1 iun. — 30 nov. 1920, general Adolfo de la Huerta, președinte provizoriu
1 dec. 1920 — 30 nov. 1924, general Alvaro de Obregón
1 dec. 1924 — 30 nov. 1928, general Plutarco Elías Calles
1 dec. 1928 — 5 febr. 1930, Emilio Portes Gil, președinte provizoriu
5 febr. 1930 — 3 sept. 1932, Pascual Ortiz Rubio
4 sept. 1932 — 30 nov. 1934, general Abelardo L. Rodriguez, președinte provizoriu
1 dec. 1934 — 30 nov. 1940, general Lázaro Cárdenas
1 dec. 1940 — 30 nov. 1946, general Manuel Ávila Camacho
1 dec. 1946 — 30 nov. 1952, Miguel Alemán y Valdés
1 dec. 1952 — 30 nov. 1958, Adolfo Ruiz Cortines
1 dec. 1958 — 30 nov. 1964, Adolfo López Mateos
1 dec. 1964 — 30 nov. 1970, Gustavo Díaz Ordas
1 dec. 1970 — 30 nov. 1976, Luis Echeverria Alvarez
din 1 dec. 1976, José López Portillo y Pacheco

MONACO

DATE GENERALE

Numele oficial: Principatul Monaco. **Situarea:** în SE Franței. **Vecini:** Franța, Marea Mediterană. **Suprafața:** 1,81 km². **Populația:** 26 000 loc. **Capitala:** Monaco. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc:** ...

ISTORIA

Pe terit. de azi al **M.** fenicienii întemeiază în antic. o așezare (*Portus Herculis Monoeci*), stăpînită apoi de greci și de romani. Menționat documentar în sec. 10 ca o seniorie, **M.** devine în timpul guvernării familiei genoveze Grimaldi (1297—1731), un principat independent. Vasal Franței din 1601, anexat de acesta între 1793 și 1814, **M.** obține, prin tratatul de la Paris (1814), recunoașterea suveranității sale. **M.** se află pînă în 1859 sub protectoratul Regatului Sardiniei, apoi, în 1861, recunoaște protectoratul statului francez, de care este legat din 1918 printr-o uniune vamală. Constituția din 7 ian. 1911, care transformă **M.** într-o monarhie constituțională, este înlocuită la 17 dec. 1962, cu un nou act fundamental, ce extinde puterile organelor legislative și executive. Relațiile **M.** cu Franța sînt reglementate prin Convenția vamală din 10 apr. 1912 și Tratatul de prietenie din 17 iul. 1918, reînnoit la 18 mai 1963.

CASA GRIMALDI

Seniori și principi

1297 — 1301, Francesco
1301—1317, *ocupația ghibelină*
1317—1327, *ocupația guelfă*
1327—1331, *ocupația ghibelină*
1331 — 1357, Carlo I
1357—1395, *dominația genoveză*
1395 — 1401, Giovanni I și Luigi
1401—1410, *dominația franco-genoveză*
1410—1412, *ocupația guelfă*
1412—1419, *ocupația regelui Siciliei*
1419 — 1427, Ambrogio, Antonio și Giovanni I
1427 — 1428, Giovanni I
1428—1436, *stăpînirea ducelui de Milano, Filippo Maria Visconti*
1436 — 1438, Assereto
1438 — 1454, Pomellina Fregoso, soția lui Giovanni I
1454 — 1457, Catalano
1457 — 1494, Claudina; între 1457 și 1458 sub regența bunicii sale Pomellina Fregoso; din 1458 împreună cu soțul ei Lamberto
1494 — 1505, Giovanni II
1505 — 1523, Luciano
1523 — 1532, Agostino
1532 — 1581, Onorato I (pînă în 1561 sub tutela lui Stefano Grimaldi)
1581 — 1589, Carlo II
1589 — 1604, Ercole
1604 — 1662, Onorato II (pînă în 1616 sub tutela lui Federico Landi); din 1619, principe

Principi

1662 — 1701, Luigi I
1701 — 1731, Antonio, ultimul descendent pe linie bărbătească al familiei Grimaldi

---

1731 — 1733, Jacques de Goyon-Matignon, duce de Valentinois, împreună cu soția sa Louise Hippolyte (pînă în 29 dec. 1731)
1733 — 1793, Honoré III

— 1793 — 1814, ocupația franceză
1814 — 1819, Honoré IV
1819 — 1841, Honoré V
1841 — 1856, Florestan
1856 — 1889, Charles III
1889 — 1922, Albert
1922 — 1949, Louis II
din 9 mai 1949, Rainier III

MONGOLIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Mongolă. **Situarea:** în Asia Centrală. **Vecini:** U.R.S.S., China. **Suprafața:** 1 565 000 km². **Populația:** 1 669 000 loc. **Capitala:** Ulan Bator. **Limba oficială:** mongola. **Culte:** budism mahayana. **PNB/loc.:** 780 $.

ISTORIA

Triburile ↑mongole nomade ce populează terit. **M.** în ev. med. sînt unite în 1206 de Ginghis Han care, în deceniile următoare, pune bazele unui vast imperiu din China pînă în Europa răsăriteană. În cele două sec. care succed morții lui Ginghis Han, ca urmare a luptelor dintre urmași, **M.** se destramă în două state — **M.** de Apus și **M.** de Răsărit (aceasta din urmă se separă la rîndul ei în **M.** de Nord și **M.** de Sud) — care, în 1691, sînt înglobate în Imp. chinez. În sec. 16—17 se răspîndește lamaismul originar din Tibet. În urma luptei pentru emancipare politică a poporului mongol, în 1911 **M.** Exterioară devine autonomă, statut reconfirmat în anii următori de China și Rusia. În urma Revoluției populare (D. Suhe-Bator, H. Cioibalsan) și a eliberării țării de Armata populară mongolă, cu ajutorul Armatei Roșii, de sub dominația intervenționiștilor străini, **M.** Exterioară își proclamă la 11 iul. 1921 independența; în iun. 1924 este abolită monarhia și la 26 nov. 1924 este proclamată Republica Populară Mongolă. La cel de-al treilea Congres (aug. 1924), P. Popular Mongol (f. 1921) adoptă titulatura de P. Popular Revoluționar Mongol (PPRM) și stabilește o cale necapitalistă de dezvoltare a țării. Măsurile progresiste adoptate în următoarele două decenii: separarea bisericii de stat (1926), realizarea reformei agrare (1926), constituirea primelor organizații sindicale (1927), secularizarea averilor vîrfurilor clericale (1938) își găsesc consfințirea în Constituția din iul. 1940, care consacră lichidarea feudalismului și începutul etapei construcției societății socialiste. Armata revoluționar-populară mongolă participă, în 1945, alături de U.R.S.S. la luptele împotriva forțelor japoneze. După al doilea război mondial **M.** începe construirea unei ind. moderne, se încheie colectivizarea agriculturii (1959), astfel încît Congresul XV al PPRM (1966) adoptă un nou program, trasează directivele planului cincinal 1966—70 și stabilește calea de transformare a țării într-un stat ind.-agrar. Congresul XVI al PPRM (1971) aprobă directivele planului cincinal 1971—75 care preconizează o mai rapidă dezvoltare a ind. În 1960, noua Constituție consemnează deplina victorie a orînduirii socialiste. Între 14 și 18 iun. 1976 se desfășoară la Ulan Bator lucrările Congresului XVII al PPRM care aprobă direcțiile principale ale dezvoltării ec. naționale și a

culturii **M.** în perioada 1976—80, iar între 26 şi 30 mai 1981, Congresul al XVIII-lea care adoptă planul cincinal pe perioada 1981—85.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Hakan

1911 — 1924, Bogdo Jebţundamba Hutuktu

Preşedinţi (ai Prezidiului Micului Hural, iar din iul. 1951, ai Prezidiului Marelui Hural Popular)

26 nov. 1924/1928 — 1930, Horloghiin Cioibalsan (pînă în 1928 a fost comandant suprem al armatei populare revoluţionare mongole)
1934 — 1940, A. Amor
1940 — 24 sept. 1953, Gonchighiin Bumaţende
iul. 1954 — 20 mai 1972, Jamsaranghiin Sambuu
20 mai 1972 — 10 iun. 1974, Sonomin Luvsan, provizoriu
din 11 iun. 1974, Jumjaaghiin Ţedenbal

Prim-miniştri (Preşedinţi ai Consiliului de Miniştri)

13 mart. —16 iul. 1921, Chagdarjav, guvern provizoriu (cu sediul la Maimacen, azi Altan Bulag, din 18 mart.)
1921 — 1922, Bodo
1922 — 1924, Danzan
1924 — 1928, Ţeren Dorji
1928 — 1932, A. Amor
1932 — 1936, P. Ghendun
1936 — 1938, A. Amor
1939 — 1952, Horloghiin Cioibalsan
febr./28 mai 1952 — 11 iun. 1974, Jumjaaghiin Ţedenbal
din 11 iun. 1974, Jambin Batmunh

MOZAMBIC

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Mozambic. **Situarea:** în SE Africii. **Vecini:** Tanzania, Oc. Indian, Republica Africa de Sud, Zimbabwe, Zambia, Malawi. **Suprafaţa:** 783 030 km². **Populaţia:** 12 130 000 loc. **Capitala:** Maputo. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** animism (70%), catolicism (15%), islamism (13%). **PNB/loc.:** 250 **$**.

ISTORIA

Pe terit. **M.** se dezvoltă în cursul ev. med. statul african ↑Monomotapa; litoralul este stăpînit în sec. 10—15 de arabi. Coasta **M.**, descoperită în mart. 1498 de navigatorul portughez Vasco de Gama, este transformată în 1502 în posesiune lusitană; interiorul va fi ocupat de-abia în sec. 19, graniţele **M.** fiind stabilite la Congresul de la Berlin (1884—85). În 1951, **M.** devine „provincie de peste mări" a Portugaliei. Mişcarea de eliberare naţională în frunte cu Frontul de Eliberare din Mozambic (FRELIMO), întemeiat în iun. 1962 de Eduardo Mondlane, trece din sept. 1964 la lupta armată împotriva autorităţilor colonialiste. La 25 mai 1975 este proclamată Republica Populară Mozambic. Samora Moïsés Machel (preşedintele FRELIMO din 1970) este ales preşedinte al statului. După

proclamarea independenței este realizat un vast program de reconstrucție ec. a țării (naționalizarea întreprinderilor, băncilor și a marilor latifundii etc.) și de ample transformări sociale (controlul statului asupra învățămîntului și a rețelei sanitare, crearea de organe locale ale puterii populare etc.).

ŞEF DE STAT

Preşedinte
din 25 iun. 1975, Samora Moïsés Machel

NAURU

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Nauru. **Situarea:** ins. în Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 21,3 km². **Populaţia:** 8 000 loc. **Capitala:** Yaren. **Limbi oficiale:** engleza și nauruana. **Culte:** protestantism (60%), catolicism. **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

Descoperit de căpitanul englez John Fearn în 1798, **N.** devine în 1888 colonie germană. În 1906 începe exploatarea zăcămintelor de fosfaţi. Ocupat în nov. 1914 de trupe australiene, **N.** este între 1920 şi 1947 terit. sub mandat al Ligii Naţiunilor (ocupat în 1942–45 de trupe japoneze care deportează 1200 din cei 1800 de locuitori ai ins.), apoi sub tutelă a ONU (1947–68). În această perioadă este administrat, iniţial alternativ, apoi în comun, de Marea Britanie, Australia şi Noua Zeelandă. La 31 ian. 1968 **N.** își proclamă independenţa de stat ca republică cu statut special în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

31 ian. 1968 – 21 dec. 1976, Hammer DeRoburt (pînă în 17 mai 1968 a fost preşedinte al Adunării Naţionale)

22 dec. 1976 – apr. 1978, Bernard Dowiyogo (și-a reînnoit mandatul la 15 nov. 1977)

apr. – mai 1978, Lagumot Harris

din 15 mai 1978, Hammer DeRoburt

NEPAL

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Nepalului. **Situarea:** în S Asiei. **Vecini:** R.P.Chineză, India. **Suprafaţa:** 140 797 km². **Populaţia:** 14 010 000 loc. **Capitala:** Kathmandu. **Limba oficială:** nepaleza. **Culte:** hinduism (75%), budism (20%), islamism. **PNB/loc.:** 130 $.

ISTORIA

Menţionat documentar pentru prima dată în sec. 3 e.n., **N.** este puternic influenţat în ev. med. de civilizaţiile indiană şi chineză. În 1768–69, după cucerirea principatelor Kathmandu, Pátan, Bhádgáon (locuite de pop. nevar de origine tibetano-mongolă), principele gurkha Prithvi Narayan realizează unitatea statală a **N.** care se proclamă regat (din 1793 vasal Chinei). În urma războiului

anglo-nepalez (1814–16), influenţa Marii Britanii în viaţa politică a statului devine predominantă, N. rămînînd însă (pînă în 1908), nominal, un regat vasal Chinei. În 1846 puterea este acaparată de familia Rana, care instituie un regim autoritar şi domină, pînă în 1951, viaţa politică a ţării (din rîndul ei erau aleşi prim-miniştrii). În 1923, Marea Britanie recunoaşte oficial independenţa regatului N. Adoptată la 12 febr. 1959, prima Constituţie din istoria statului proclamă N. monarhie constituţională şi deschide epoca înlăturării rămăşiţelor feudale şi a modernizării vieţii ec. şi sociale.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

DINASTIA THAKURI

881 – 943, Raghavadeva; din 923, numai într-o parte a ţării
923 – 933, Jayadeva
933 – 943, Vikramadeva I
942 – 1008, Gunakamadeva I
943 – 962, Śankaradeva I
962 – 996, Sahadeva
996 – 997, Vikramadeva II
997 – 999, Narendradeva I
998 – 1004, Udayadeva; pînă în 999, domneşte împreună cu predecesorul său
1004 – 1009, Nirbhayadeva
cca 1005 – 1018, Rudradeva I
1008 – 1041, Lakşmikamadeva I; domneşte singur, din cca 1020
1009 – 1020, Bhojadeva
cca 1041 – 1061, Jayadeva (Jayakamadeva)
1043 – 1050, Bhaskaradeva
cca 1050 – 1062, Baladeva (Balantadeva)
cca 1061 – 1067, Pradyumnakamadeva (Padmadeva)
cca 1062 – 1065, Nagarjunadeva
cca 1065 – 1085, Śankaradeva II
1082 – 1085, Vamadeva
1085 – 1098, Harşadeva; din cca 1082 domnea împreună cu predecesorul său
1098 – 1126, Śivadeva III
cca 1110 – 1125 Śihadeva (Simhadeva)
– *cca 1124–1136*, *Indradeva, uzurpator*
cca 1136 – 1140, Manadeva
1140 – 1147, Narendradeva II; domneşte împreună cu tatăl său din 1136
1147 – 1167, Anandadeva
1167 – 1175, Rudradeva II
1175 – 1178, Amritadeva
1178 – 1182, Someśvaradeva
– *1182–1184*, *interregnum*
– *1183–1184*, *Ratnadeva, uzurpator*
1184 – cca 1196, Gunakamadeva II
cca 1192 – 1198, Lakşmikamadeva II, în concurenţă cu precedentul
cca 1192 – 1200, Vijayakamadeva, în concurenţă cu precedenţii

DINASTIA MALLA

1200 – 1216, Arimalla (Arideva)
1216 – 1255, Abhayamalla
1255 – 1258, Jayadevamalla
1258 – 1271, Jayabhimadeva; domnea ca şef local din 1256
1271 – 1274, Jayasimhamalla (Jayasthamalladeva)
cca 1274 – cca 1310, Anantamalla; ca vicerege, pînă în 1293, Jayadityadeva
cca 1310 – 1330, Jayanandadeva
cca 1310 – 1326, Jayarudramalla; domneşte în Bhádgáon; din cca 1320, adevăratul conducător al întregului regat

1320 — 1344, Jayarimalla; inițial rege asociat
cca 1326 — 1332, Padmalladevi, mama lui Jayarudramalla, regentă în numele nepoatei sale Nayakadevi
— *1344—1347, interregnum în Pátan, cauzat de invazia străină*
ian. 1347, Jagatsimha, principe de Tirhut, soțul Nayakadevi, pentru cîteva zile
1347 — 1385, Rajalladevi, sub regența bunicii sale Devaladevi (pînă în 1366), mai apoi a soțului ei, Jayasthitimalla
— *ian. 1347, Paśumipatimalla, pretendent*
— *1347, invazia trupelor Sultanatului de Bengal*
cca 1347 — 1361, Jayarajadeva
1360/1361 — 1382, Jayarjunadeva (Jayarjunamalla); în conflict cu Jayasthitimalla; la moartea sa (3 febr. 1382), conducerea statului revine lui Jayasimha Rama (pînă în 15 sept. 1382)
1382 — 1395/1396, Jayasthitimalla, soțul reginei Rajalladevi (vezi mai sus), rege de Pátan (*de facto* din 1372), principe-consort de Bhádgáon, din 1354 și regent, 1366—1385
1396 — cca 1408, Dharmamalla; domnește împreună cu următorii doi regi
1396 — cca 1405, Kirttimalla
1396 — 1427, Jyotirmalla
1427 — 1475, Yakșamalla; asociat de tatăl său din 1424; o perioadă, din cca 1440, a domnit împreună cu fratele său Jivamalla
— *în 1475, regatul se împarte între fiii lui Yakșamalla: Rayamalla — care domnește în principatul Bhádgáon (Bhaktapur), Ratnamalla — în principatul Kathmandu (Kantipur), Medinimalla — în principatul Pátan (Lalitpur) și Ranamalla — în Benepa*
— *între 1743 și 1769, Prithvi Narayan, conducătorul (1742—1769) principatului Gorkha (din apusul Nepalului), supune principatele din valea Kathmandu: Kantipur, Bhaktapur, Lalitpur ș.a. și își extinde stăpînirea înspre răsărit, realizînd unitatea statală a noului regat, sub o nouă dinastie, cu capitala la Kathmandu*

Regi

1769 — 1775, Prithvi Narayan Șah
1775 — 1778, Pratap Singh
1778 — 1799, Rana Bahadur Șah
Regenți: *1778—1785, Rajendra Lakșmi, regină*
1785—1794, Bahadur Șah, unchiul regelui
1799 — 1816, Girban Juddha Bikram Șah
Regenți: *1799, Raj Rajeșwari Devi, regină (prima oară)*
1800, Survarna Prabha
1803—1804, Raj Rajeșwari Devi (*a doua oară*)
1806—1812, Lalit Tripura Sundari, regină
1816 — 1847, Rajendra Bikram Șah
1847 — 1881, Surendra Bikram Șah
1881 — 1911, Prithvi Bir Bikram Șah
1911 — 1950, Tribhuvan Bir Bikram Șah (prima oară)
1950 — 1952, Bir Bikram
1952 — 1955, Tribhuvan Bir Bikram Șah (a doua oară)
1955 — 1972, Mahendra Bir Bikram Șah
din 31 ian. 1972, Birendra Bir Bikram Șah (încoronat la 24 febr. 1975 în Kathmandu)

Prim-miniștri

1800 — 1804, Damodar Pande
1804 — 1806, Rana Bahadur Șah (regele care abdicase la 23 mart. 1799)

1806 — 1837, Bhim Sen Thapa
28 nov. 1843 — 18 mai 1845, Mathabar Singh Thapa

FAMILIA RANA (pînă în 1951)

17 sept. 1846 — 27 febr. 1877, Maharajah Jang Bahadur
27 febr. 1877 — 22 nov. 1885, Maharajah Rana Udip Singh
22 nov. 1885 — 5 mart. 1901, Maharajah Bir Şam Şer Jang Bahadur Rana
5 mart. — 26 iun. 1901, Maharajah Deva Şam Jang Bahadur Rana
26 iun. 1901 — nov. 1929, Maharajah Chandra Şam Şer Jang Bahadur Rana
1929 — 1931, Maharajah Bhim Şam Şer Rana
1931 — 1945, Maharajah Juddha Şam Şer Rana
nov. 1945 — apr. 1948, Maharajah Padma Şam Şer Jang Bahadur Rana
apr. 1948 — nov. 1951, *Maharajah Mohan Şam Şer Jang Bahadur Rana*
nov. 1951 — 10 aug. 1952, Matrika Prasad Koirala
10 aug. 1952 — 15 iun. 1953, Tribhuvan Bir Bikram Şah (viitorul rege)
15 iun. 1953 — ian. 1955, Matrika Prasad Koirala
febr. 1955 — ian. 1956, Mahendra Bir Bikram Şah
ian. 1956 — 8 iul. 1957, Tanka Prasad Acharya
— *între 14 nov. 1957 şi 27 mai 1959, cabinet condus de rege*
27 mai 1959 — 15 dec. 1960, Sri Bişawer Prasad Koirala
— *între 15 dec. 1960 şi 5 apr. 1963 nu a existat funcţia de prim-ministru, regele Mahendra abolind în această perioadă sistemul parlamentar*
5 apr. 1963 — 25 ian. 1965, *Tulsi Giri* (deţinea funcţia din 2 iul. 1962)
26 ian. 1965 — 2 apr. 1969, *Surya Bahadur Thapa*
7 apr. 1969 — 13 apr. 1970, Kirti Nidhi Bista
— *între 13 apr. 1970 şi 14 apr. 1971, cabinet condus de rege*
14 apr. 1971 — 16 iul. 1973, *Kirti Nidhi Bista*
16 iul. 1973 — 1 dec. 1975, Nagendra Prasad Rijal
1 dec. 1975 — 13 sept. 1977, Tulsi Giri
13 sept. 1977 — 24 mai 1979, *Kirti Nidhi Bista*
din 31 mai 1979, *Surya Bahadur Thapa*

NICARAGUA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Nicaragua. **Situarea:** în America Centrală. **Vecini:** Honduras, Marea Caraibilor, Costa Rica, Oc. Pacific, El Salvador. **Suprafaţa:** 130 000 km^2. **Populaţia:** 2 703 000 loc. **Capitala:** Managúa. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc.:** 660 $.

ISTORIA

Populată în epoca precolumbiană de triburi amerindiene (chorotegi, caribi) şi descoperită de Cristofor Columb în timpul celei de-a 4-a călătorii spre „Lumea Nouă" (16 sept. 1502), **N.** este cucerită, în 1523—24, de Francisco Fernández de Córdoba. Pînă la 15 sept. 1821, cînd îşi proclamă indápendenţa, face parte din Căpitănia

Generală Guatemala; în 1822—23 este inclusă în Imp. mexican apoi, din 1823 pînă la 30 apr. 1838 (cînd se proclamă stat de-sinestătător), intră în componența Federației Provinciilor Unite ale Americii Centrale (împreună cu Guatemala, El Salvador, Costa Rica și Honduras). Antagonismul dintre partidele liberal și conservator, unele conflicte cu statele vecine, precum și inițiativa creării între 1895 și 1898 a unei Republici a Americii Centrale (împreună cu Honduras și El Salvador) marchează istoria **N.** în sec. 19. Împotriva trupelor S.U.A., care ocupă aproape neîntrerupt între 1912 și 1933 **N.**, se ridică la luptă forțele naționale conduse de generalul César Augusto Sandino, asasinat în 1934 într-o ambuscadă organizată de viitorul președinte Somoza. Puterea politică este preluată în 1937 de generalul Anastasio Somoza García și, după asasinarea lui (1956), de fiii săi, Luis Anastasio Somoza Debayle și Anastasio Somoza Debayle jr., care instituie un regim de dictatură. În 1961 ia ființă Frontul Sandinist de Eliberare Națională (FSLN), avînd drept scop răsturnarea regimului somozist. Acțiunile FSLN, sprijinite de o mare parte a pop., cunosc o deosebită amploare după atacul din 22 aug. 1978 asupra Palatului Național și insurecția generală din 9 sept. 1978. Repetatele atacuri asupra garnizoanelor din capitală și din alte orașe ale țării se transformă într-o ofensivă generalizată în mai 1979, iar la 17 iul. 1979 FSLN creează un guvern provizoriu și, la 19 iul. 1979, se instalează la Managua. În perioada 1979—81 țara cunoaște un amplu program de reforme democratice și de refacere a ec., puternic afectată de războiul civil.

ȘEFI DE STAT

Președinți

1825 — 1826, Manuel Antonio de la Cerda
1826 — 1829, Juan Argilello
1829 — 1833, Dionisio Herrera
1834, José Núñez
1836 — 1837, José Zedepa
1838, Evaristo Rocha
1838, Patricio Rivas
1838 — 1839, Hilario Ulloa
1839 — 1840, Joaquín Cosío
1840 — 1841, Tomás Valladares
1841 — 1843, Pablo Buitrago
1843 — 1844, Manuel Pérez
4 apr. 1845 — 6 apr. 1847, José León Sandoval
6 apr. 1847 — 1 apr. 1849, José Guerrero
1 apr. 1849 — 5 mai 1851, Norberto Ramírez
5 mai 1851 — 1 apr. 1853, Laureano Pindea
1 apr. 1853 — 12 mart. 1855, general Frutos Chamorro
12 mart. 1855 — oct. 1856, *José Maria Estrada, președinte provizoriu*
30 oct. 1856 — 24 iun. 1857, Patricio Rivas
24 iun. 1857 — 1 mart. 1867, general Tomás Martínez
1 mart. 1867 — 1 mart. 1871, general Fernando Guzmán
1 mart. 1871 — 1 mart. 1875, José Vicente Cuadra
1 mart. 1875 — 1 mart. 1879, general Pedro Joaquín Chamorro
1 mart. 1879 — 1 mart. 1883, general Joaquín Zavala
1 mart. 1883 — 1 mart. 1887, Dr. Adán Cárdenas
1 mart. 1887 — 30 aug. 1889, colonel Evaristo Carazo
30 aug. 1889 — 11 iul. 1893, Dr. Roberto Sacasa
11 iul. 1893 — 16/21 dec. 1909, general José Santos Zelaya
16/21 dec. 1909 — 20 aug. 1910, Dr. José Madriz

20 aug. 1910 — 6 mai 1911, juntă militară alcătuită din ge neralul Juan José Estrada (șeful juntei), generalul Emilian Chamorro Vargas și Adolfo Díaz
6 mai 1911 — 31 dec. 1916, Adolfo Díaz
1 ian. 1917 — 31 dec. 1920, general Emiliano Chamorro Varga
1 ian. 1921 — 12 oct. 1923, Dr. Diego Manuel Chamorro
12 oct. 1923 — 7 dec. 1924, Bartolomé Martínez, președinte pro vizoriu
1 ian. 1925 — 16 ian. 1926, Carlos Solórzano
17 ian. — 12 nov. 1926, general Emiliano Chamorro Varga
12/15 nov.1926 — 31 dec. 1928, Adolfo Díaz (între 1 dec. 192 și 20 mai 1927, la Puerto Cabezas, Dr. Juan Bautista Sa casa, s-a proclamat președinte)
1 ian. 1929 — 31 dec. 1932, general José María Moncada
1 ian. 1933 — 6 iun. 1936, Dr. Juan Bautista Sacasa
9 iun. — 18 dec. 1936, Dr. Carlos Brénez Jarquín, preșe dinte provizoriu
1 ian. 1937 — 1 mai 1947, general Anastasio Somoza Gar cía
1 — 27 mai 1947, Leonardo Argüello
28 mai — 15 aug. 1947, Benjamín Lacayo Sacasa, preșe dinte provizoriu
15 aug. 1947 — 6 mai 1950, Dr. Víctor Manuel Román y Reye
21 mai 1950 — 29 sept. 1956, general Anastasio Somoza Garcí
29 sept. 1956 — 30 apr. 1963, Luis Anastasio Somoza Debayl
1 mai 1963 — 3 aug. 1966, René Schick Gutiérrez
3 aug. 1966 — 1 mai 1967, Lorenzo Guerrero, președinte pro vizoriu
1 mai 1967 — 1 mai 1972, general Anastasio Somoza Debayl jr.
1 mai 1972 — 1 dec. 1974, triumvirat compus din Robert Martínez Leclayo, Alfonso Lobo Cordero, Fernando Aguer Rocha
1 dec. 1974 — 17 iul. 1979, general Anastasio Somoza De bayle jr.
17 — 19 iul. 1979, Francisco Urcuyo Malianos, pre ședinte provizoriu
din 19 iul. 1979, juntă compusă din Sergio Ramírez Mercado, Alfons Robelo Callejas, Daniel Ortega Saavedra, Moisés Hassa Morales și Violeta Barrios de Chamorro; coordonator al Con siliului de guvernămînt și al juntei: comandant Danie Ortega Saavedra

NIGER

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Niger. **Situarea:** în partea central-nordic a Africii. **Vecini:** Algeria, Libia, Ciad, Nigeria, Benin, Volta Supe rioară, Mali. **Suprafața:** 1 267 000 km². **Populația:** 5 306 000 loc **Capitala:** Niamey. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** islamism (85% animism (14%). **PNB/loc.:** 270 $.

ISTORIA

Terit. **N.**, brăzdat de drumuri caravaniere de importanță capitală pentru Africa de Nord, face parte în ev. med. din Imp. ↑Songhay (V), din statele Haussa (E) și regatele Kanem-Bornu (SV). În sec. 18—19 triburile tuarege exercită dominația politică. Cucerit de trupele franceze în ultimul deceniu al sec. 19, **N.** este inclus în Africa Occidentală Franceză, dar ultimele rezistențe ale triburilor autohtone sînt reprimate abia în 1921. La 18 dec. 1958 devine republică autonomă în cadrul Comunității Franceze, iar la 3 aug. 1960 își proclamă independența de stat. La 15 apr. 1974 puterea este preluată de Consiliul Militar Suprem, în frunte cu locotenent-colonelul Seyni Kountché, care își propune eliminarea corupției din aparatul de stat și rezolvarea eficientă a problemelor ec.

ŞEFI DE STAT

Președinți

3 aug./10 nov. 1960 – 15 apr. 1974, Hamani Diori (reales în 1965 și 1970)

din 15 apr. 1974, general Seyni Kountché, șef al statului și președinte al Consiliului Militar Suprem

NIGERIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Federală a Nigeriei. **Situarea:** în partea central-vestică a Africii. **Vecini:** Niger, Ciad, Camerun, Oc. Atlantic, Benin. **Suprafața:** 923 769 km². **Populația:** 82 643 000 loc. **Capitala:** Lagos. **Limbi oficiale:** engleza, hausa, ibo și yoruba. **Culte:** islamism (45%), creștinism (30%), animism (20%). **PNB/loc.:** 670 **$**.

ISTORIA

Terit. **N.** aparține în ev. med. statelor Kanem-Bornu (în NE), Yoruba și ↑ Benin (în S) și statelor Haussa (în N). În sec. 11—16 se răspîndește în jumătatea de nord a **N.** religia islamică. Întemeiat în primul deceniu al sec. 19, regatul Sokoto cuprinde în anii următori o mare parte a statelor Haussa din centrul și nordul **N.** Explorată pentru prima dată de portughezi în 1472, coasta **N.** este vizitată frecvent din sec. 16 de negutători de sclavi portughezi, olandezi și englezi. Transformarea orașului Lagos în colonie britanică (1861) inaugurează epoca cuceririi britanice. Trupe engleze ocupă în ultimul deceniu al sec. 19 statele Yoruba și Benin, iar în 1902—03 statul Sokoto. În 1900 sînt create protectoratele **N.** de N și de S, unite cu colonia Lagos în 1906 (din 1914 Colonia și Protectoratul britanic **N.**). În 1947, **N.** este împărțită în trei reg. administrative (de N, V și E), fiecare cu parlament și guvern propriu, care obțin în deceniul 6 autonomia internă. La 1 oct. 1960, **N.** își proclamă independența în cadrul Commonwealth-ului, iar la 1 oct. 1963 se proclamă republică federală. Frămîntări sociale și etnice tulbură viața politică internă. La 15 ian. 1966 are loc o lovitură de stat, iar la 1 aug. 1966 puterea este preluată de un Consiliu Militar Suprem în frunte

cu colonelul Yakubu Gowon. Secesiunea Provinciei Orientale (proclamată independentă la 30 mai 1967 de locotenent-colonelul Odemegwu Ojukwu sub numele de Republica Biafra) declanşează un sîngeros război civil (1967—70). Paralel cu dezvoltarea şi diversificarea ec. (datorată, în principal, valorificării petrolului) are loc, după 1976, un proces de revenire treptată la o guvernare constituţională. Alegerile prezidenţiale din 11 aug. 1979 sînt cîştigate de candidatul P. Naţional, noul preşedinte fiind instalat la 1 oct. 1979, după 13 ani de guvernare militară.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernator-general

1 oct. 1960 — 1 oct. 1963, Benjamin Nnamdi Azikiwe

Preşedinţi

1 oct. 1963 — 15 ian. 1966, Benjamin Nnamdi Azikiwe
17 ian. — 29 iul. 1966, general Johnson T.U. Aguiyi-Ironsi, dictator
1 aug. 1966 — 29 iul. 1975, general Yakubu Gowon, dictator
29 iul. 1975 — 13 febr. 1976, general Murtala Ramat Mohammed
14 febr. 1976 — 30 sept. 1979, general Olusegun Obasanjo, şef al statului şi preşedinte al Consiliului Militar Suprem
din 1 oct. 1979, Alhaji Şehu Şagari

Prim-ministru

1 oct. 1963 — 15 ian. 1966, Sir Abubaker Tafawa Balewa

NORVEGIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Norvegiei. **Situarea:** în NV Peninsulei Scandinave. **Vecini:** Oc. Atlantic, Oc. Îngheţat de Nord, U.R.S.S., Finlanda, Suedia, Marea Nordului. **Suprafaţa:** 324 219 km². **Populaţia:** 4 092 000 loc. **Capitala:** Oslo. **Limba oficială:** norvegiana (cu variantele bokmöl şi nynorsk). **Culte:** protestantism (96%). **PNB/loc.:** 10 710 **$**.

ISTORIA

Terit. **N.** este locuit din antic. de triburi germanice. Micile regate sînt unite în 872 de regele Harald I *Haarfager* (872—930). În sec. 9—11 vikingii întreprind expediţii care-i poartă din **N.** pe coastele Islandei, Groenlandei, Americii de N şi Mediteranei. La începutul sec. 11 este adoptat creştinismul, iar în prima jumătate a sec. 16 este introdusă Reforma. În 1261, **N.** îşi extinde dominaţia asupra Groenlandei, în 1262 asupra Islandei. La stingerea dinastiei întemeiate de Harald I *Haarfager*, regele Suediei, Magnus Eriksson, devine şi suveran al **N.** (1319—1355), **N.** şi Suedia fiind legate printr-o uniune personală. Împreună cu Islanda, Suedia şi Finlanda **N.** face parte, între 1397 şi 1523, din Uniunea de la Kalmar, al cărei hegemon

este Danemarca. Prin tratatul de pace anglo-suedo-danez de la Kiel (14 ian. 1814), uniunea personală danezo-norvegiană este dizolvată și Danemarca cedează Suediei **N.** Adunarea notabililor norvegieni de la Eidsvoll respinge prevederile păcii de la Kiel, proclamă la 17 mai 1814 independența **N.** și adoptă o Constituție. În urma războiului norvegiano-suedez (iul.—aug. 1814) Suedia impune **N.** o uniune personală (**N.** păstrîndu-și un statut autonom). La 7 iun. 1905 uniunea personală este denunțată, iar **N.** se proclamă stat independent. În primul război mondial **N.** este neutră, iar în cursul celui de-al doilea este ocupată de trupele Germaniei hitleriste (1940—45). Societatea Națiunilor acordă în 1920 **N.** ins. Spitzbergen. **N.** se bucură de o stabilitate politică internă îndelungată (P. Muncitoresc formează cabinetul, în alianță cu alte formațiuni ale stîngii, între 1935—65, 1971—72 și 1973—81).

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Regi

cca 900 — cca 940 (sau cca 872 — 930), Harald I *Haarfager* (sau *Fairhair*)
cca 940 — cca 945 (sau 930 — 934), Erik I *Bloodaxe*
cca 945 — cca 960 (sau 934 — 961), Haakon I *cel Bun*
cca 960 — cca 970 (sau 961 — cca 970), Harald II Eriksson *Graypelt*
cca 970 — 995, Haakon Sigurdsson, jarl
995 — 1000 Olav (Olaf) I Tryggvesson
1000 — 1016, Erik și Sweyn, (Sven, Svend), jarli
1015/1016 — 1028, Olav II Haraldsson (*Sfîntul Olav*)
1028 — 1035, Knud (Cnut, Canute) *cel Mare* (rege al Angliei, din 1016 și rege al Danemarcii, din 1019)
1035 — 1047, Magnus I Olavsson *cel Bun* (rege al Danemarcii, din 1042)
1047 — 1066, Harald III Sigurdsson *Hardraade*
1066 — 1069, Magnus II Haraldsson
1066 — 1093, Olav III Haraldsson *cel Pașnic*
1093 — 1103, Magnus III *Bareleg*
1103 — 1115, Olav IV Magnusson
1103 — 1122, Øystein I Magnusson
1103 — 1130, Sigurd I Magnusson *Cruciatul*
1130 — 1135, Magnus IV Sigurdsson *cel Orb*
1130 — 1136, Harald IV
1136 — 1139, Sigurd II Harald
1136 — 1155, Sigurd III
1136 — 1161, Inge I Haraldsson
1142 — 1157, Øystein II Haraldsson
1157 — 1162, Haakon II Sigurdsson
1162 — 1184, Magnus V Erlingsson (primul rege încoronat al Norvegiei, în 1163)
1184 — 1202, Sverre Sigurdsson
1202 — 1204, Haakon III Sverresson
1204 — 1217, Inge II Baardsson
1217 — 1263, Haakon IV Haakonsson *cel Bătrîn*
1263 — 1280, Magnus VI Haakonsson
1280 — 1299, Erik II Magnusson
1299 — 1319, Haakon V Magnusson
1319 — 1355, Magnus VII Eriksson (rege al Suediei, ca **M.** II, 1319—1363)
1355 — 1380, Haakon VI Magnusson
1380 — 1387, Olav V Haakonsson (rege al Danemarcii, sub numele de **O.** III, din 1376)
1387 — 1389/1412, Margareta (soția, din 1363, a regelui Haakon VI Magnusson) (regină a Danemarcii, din 1387 și a Suediei, din 1389)

1389/1412 — 1442, Erik III de Pomerania (adoptat de Margareta, mătuşa sa, la 1387, a fost încoronat la Kalmar la 17 iun. 1397; rege efectiv în Danemarca, ca E. VII, 1412—1439 şi al Suediei, 1412—1434/1439)
1442 — 1448, Christofor III de Bavaria (rege al Danemarcii, din 1439/1440 şi al Suediei, din 1441)
— *în perioada dintre 1449/1450 şi 1814 Norvegia este condusă de regii Danemarcii din dinastia Oldenburg*

DINASTIA AUGUSTENBURG
2 mart. — 19 mai 1814, regenţa principelui Christian Frederik Augustenburg
19 mai — 10 oct. 1814, Christian Frederik, rege
— *în perioada uniunii suedezo-norvegiană (4 nov. 1814 — 7 iun. 1905), regii Suediei sînt şi regi ai Norvegiei*
— *între 7 iun. şi 25 nov. 1905, Norvegia este fără rege*

DINASTIA DE GLÜCKSBURG
1905 — 1957, Haakon VII
— *între apr. 1940 şi mai 1945, Norvegia s-a aflat sub ocupaţia trupelor Germaniei hitleriste; regele Haakon VII s-a aflat în exil la Londra*
din 21 sept. 1957, Olav V

Prim-miniştri
17 dec. 1861/21 iul. 1873 — 31 oct. 1880, Frederik Stang
1 nov. 1880 — 11 mart 1884, Christian August Selmar
3 apr. — 26 iun. 1884, Christian H. Schweigaard
26 iun. 1884 — 17 mart. 1889, Johan Sverdrup
17 mart. 1889 — 6 mart. 1891, Emil Stang
6 mart. 1891 — 2 mai 1893, Johannes Wilhelm Christian Steen
2 mai 1893 — 14 oct. 1895, Emil Stang
14 oct. 1895 — 17 febr. 1898, Georg Francis Hagerup
17 febr. 1898 — 21 apr. 1902, Johannes Wilhelm Christian Steen
21 apr. 1902 — 22 oct. 1903, Otto Albert Blehr
22 oct. 1903 — 11 mart. 1905, Georg Francis Hagerup
11 mart. 1905 — 23 oct. 1907, Peter Christian Hersleb Michelsen
23 oct. 1907 — 19 mart. 1908, Jørgen Gunnerson Løvland
19 mart. 1908 — 2 febr. 1910, Gunnar Knudsen
2 febr. 1910 — 20 febr. 1912, Wollert Konow
20 febr. 1912 — 31 ian. 1913, Jens Christian Meinich Bratlie
31 ian. 1913 — 21 iun. 1920, *Gunnar Knudsen*
21 iun. 1920 — 22 iun. 1921, Otto Bahr Halvorsen
22 iun. 1921 — 6 mart. 1923, Otto Albert Blehr
6 mart. — 30 mai 1923, Otto Bahr Halvorsen
30 mai 1923 — 25 iul. 1924, Abraham Teodor Berge
25 iul. 1924 — 5 mart. 1926, Johan Ludwig Mowinckel
5 mart. 1926 — 28 ian. 1928, Ivar Lykke
28 ian. — 15 febr. 1928, Christopher Andersen Hornsrud
15 febr. 1928 — 12 mai 1931, Johan Ludwig Mowinckel
12 mai 1931 — 14 mart. 1932, Peder Ludwik Kolstad
14 mart. 1932 — 3 mart. 1933, Jens Hundseid
3 mart. 1933 — 20 mart. 1935, Johan Ludwig Mowinckel
20 mart. 1935 — 9 apr. 1940, Johan Nygaardsvold
— *între apr. 1940 şi mai 1945, Norvegia s-a aflat sub ocupaţia trupelor Germaniei hitleriste; cabinetul condus de Johan Nygaardsvold s-a aflat în exil la Londra*
8 — 10 mai 1945, guvern de coaliţie a tuturor partidelor şi grupărilor politice antifasciste
13 — 31 mai 1945, P. Berg, *guvern provizoriu*
31 mai — 25 iun. 1945, Johan Nygaardsvold
25 iun. 1945 — 19 nov. 1951, *Einar Gerhardsen*
19 nov. 1951 — 22 ian. 1955, Oscar Torp

22 ian. 1955 — 28 aug. 1963, *Einar Gerhardsen*
28 aug. — 25 sept. 1963, John Lyng
25 sept. 1963 — 12 oct. 1965, Einar Gerhardsen
12 oct. 1965 — 17 mart. 1971, *Per Borten*
17 mart. 1971 — 18 oct. 1972, Trygve Martin Bratteli
18 oct. 1972 — 16 oct. 1973, Lars Korvald
16 oct. 1973 — 15 ian. 1976, Trygve Martin Bratteli
15 ian. 1976 — 4 febr. 1981, *Odvar Nordli*
4 febr. — 13 oct. 1981, Gro Harlem Brundtland
din 14 oct. 1981, Kaare Isaachsen Willoch

NOUA ZEELANDĂ

DATE GENERALE

Numele oficial: Noua Zeelandă. **Situarea:** grup de ins. în Pacificul de Sud. **Suprafaţa:** 269 057 km². **Populaţia:** 3 164 000 loc. **Capitala:** Wellington. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** anglicanism (30%), presbiterianism (18%), catolicism (15%). **PNB/loc.:** 5 940 **$**.

ISTORIA

N.Z. este populată în sec. 13—14 de triburi polineziene (maori originare din Pacificul răsăritean. Navigatorul olandez Abel J. Tasman este primul european care atinge **N.Z.** (13 dec. 1642), dîndu-i numele de Staaten Landt (modificat ulterior în Nieuw Zeeland de geografii din Ţările de Jos). Căpitanul englez James Cook în timpul primei sale călătorii (1768) este al doilea european care vizitează **N.Z.**; revenind în 1773, 1774 şi 1777, el oferă Europei prima descriere amănunţită a noilor ţinuturi. În 1838—40 începe stabilirea sistematică de colonişti britanici în **N.Z.** (1862 — 125 000 de albi faţă de 55 000 de aborigeni maori). Prin tratatul de la Waitangi (6 febr. 1840), căpeteniile triburilor maori recunosc suveranitatea britanică, **N.Z.** fiind proclamată colonie, dependentă administrativ de New South Wales (Australia). La 3 mai 1841, **N.Z.** devine colonie britanică separată, beneficiind din 1852 de o largă autonomie internă. În 1847, **N.Z.** anexează ins. Auckland, în 1887 ins. Kermadec, în 1901 preia administrarea ins. Cook şi Niue, iar în 1925 a ins. Tokelau; între 1920 şi 1946 administrează ca teritoriu sub mandat, iar între 1946 şi 1962 ca teritoriu sub tutelă fosta colonie germană Samoa de Vest. În aşa-numitele „războaie maori" (1843—72), pop. băştinaşă îşi apără cu îndîrjire şi curaj pămînturile şi libertatea. Inaugurarea în 1882 a primelor curse cu nave frigorifice spre Europa dă un puternic impuls creşterii vitelor şi ind. alim. naţionale. Reformele adoptate de P. Liberal în timpul guvernării sale (1891—1906) asigură **N.Z.** una dintre cele mai înaintate legislaţii sociale din epocă (în 1893 **N.Z.** este primul stat din lume care acordă votul universal femeilor). La 26 sept. 1907 **N.Z.** obţine statutul de dominion, iar în dec. 1931, prin Statutul de la Westminster, calitatea de membru al Commonwealth-ului (statut adoptat formal de guvernul neozeelandez în 1947). În cele două războaie mondiale **N.Z.** luptă alături de Marea Britanie (corpul expediţionar al **N.Z.** numără în 1914—18 100444 militari, iar în 1939—45 140000). În ultimele patru decenii are loc o alternanţă a cabinetelor formate de P. Laburist (1935—49, 1957—60, 1972—74) şi P. Naţional

(1949—57, 1960—72, 1975—), care promovează o politică externă tot mai detaşată de cea britanică, în direcţia afirmării **N.Z.** ca un stat activ al zonei Pacificului meridional.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori

30 ian. 1840 — 3 ian. 1841, Sir George Gipps şi căpitan William Hobson, locotenent-guvernator
3 ian. 1841 — 11 sept. 1842, căpitan William Hobson
—11 sept. 1842—26 dec. 1843, Willoughby Shortland, administrator
26 dec. 1843 — 18 nov. 1845, căpitan Robert FitzRoy
18 nov. 1845 — 31 dec. 1853, căpitan George Grey; apoi Sir
—3 ian. 1854—6 sept. 1855, Robert Henry Wynyard, administrator
6 sept. 1855 — 3 oct. 1861, colonel Thomas Gore Browne
3 oct. 1861 — 5 dec. 1868, Sir George Grey; pînă în 4 dec. 1861, administrator
5 dec. 1868 — 19 mart. 1873, Sir George Fergusson Bowen
14 iun. 1873 — 3 dec. 1874, Sir James Fergusson
—3 dec. 1874—21 febr. 1879, Sir George Augustus Constantine Phipps, marchiz de Normanby, administrator
27 mart. 1879 — 6 sept. 1880, Sir Hercules George Robert Robinson
29 nov. 1880 — 23 ian. 1882, Sir Arthur Charles Hamilton Gordon, baron Stanmore
23 ian. 1882 — 22 mart. 1889, Sir William Francis Drummond Jervois
2 mai 1889 — 24 febr. 1892, William Hillier, earl of Onslow
7 iun. 1892 — 6 febr. 1897, David Boyle, earl of Glasgow
10 aug. 1897 — 20 iun. 1904, Uchter John Mark Knox, earl of Ranfurly
20 iun. 1904 — 8 iun. 1910, William Lee Plunket, baron
22 iun. 1910 — 2 dec. 1912, John Poynder Dickson-Poynder, baron Islington
19 dec. 1912 — 27 iun. 1917, Arthur William de Brito Savile Foljambe, earl of Liverpool

Guvernatori-generali

28 iun. 1917 — 21 sept. 1920, Arthur William de Brito Savile Foljambe, earl of Liverpool
21 sept. 1920 — 13 dec. 1924, John Rushworth Jellicoe, viconte Jellicoe of Scapa
13 dec. 1924 — 1 dec. 1929, Sir Charles Fergusson
1 dec. 1929 — 12 apr. 1935, Charles Bathurst, viconte Bledisloe
12 apr. 1935 — 5 oct. 1940, George Vere Arundell Monckton-Arundell, viconte Galway
5 oct. 1940 — 22 febr. 1946, Sir Cyril Louis Norton Newall
22 febr./9 sept. 1946 — 2 dec. 1952, Sir Bernard Cyril Freyberg
2 dec. 1952 — 1957, Sir Charles Willoughby (Moke) Norrie
1957 — 1962, Charles John Lyttelton, viconte Cobham
9 nov. 1962 — 1967, Sir Bernard Edward Fergusson
sept. 1967 — 1972, Sir Arthur Espie Porritt
27 sept. 1972 — 1977, Sir Edward Denis Blundell
26 oct. 1977 — 10 nov. 1980, Keith Jacka Holyoake
din 10 nov. 1980, David Stuart Beattie

Prim-miniştri

7 — 20 mai 1856, Henry Sewell, secretar colonial

20 mai — 2 iun. 1856,	Sir William Fox
2 iun. 1856 — 12 iul. 1861,	Edward William Stafford
12 iul. 1861 — 6 aug. 1862,	Sir William Fox
6 aug. 1862 — 3 oct. 1863,	Alfred Domett
3 oct. 1863 — 24 nov. 1864,	Sir Frederick Whitaker
24 nov. 1864 — 16 oct. 1865,	Sir Frederick Aloysius Weld
16 oct. 1865 — 28 iun. 1869,	Edward William Stafford
28 iun. 1869 — 10 sept. 1872,	Sir William Fox
10 sept. — 11 oct. 1872,	Edward William Stafford
11 oct. 1872 — 3 mart. 1873,	George Marsden Waterhouse
3 mart. — 8 apr. 1873,	Sir William Fox
8 apr. 1873 — 6 iul. 1875,	Sir Julius Vogel
6 iul. 1875 — 15 febr. 1876,	Daniel Pollen
15 febr. — 1 sept. 1876,	Sir Julius Vogel
1 sept. 1876 — 1877,	Sir Harry Albert Atkinson
1877 — 1879,	Sir George Grey
1879 — 1882,	Sir John Hall
1882 — 1883,	Sir Frederick Whitaker
1883 — 1884,	Sir Harry Albert Atkinson
1884,	Sir Robert Stout
1884,	Sir Harry Albert Atkinson
1884 — 1887,	Sir Robert Stout
1887 — 1891,	Sir Harry Albert Atkinson
1891 — 27 apr. *1893*,	John Balance
27 apr. 1893 — 10 iun. 1906,	Richard John Seddon
1906,	William Hall-Jones
1906 — 1912,	Sir Joseph George Ward
1912,	Thomas Mackenzie
1912 — 10 mai 1925,	William Fergusson Massey
1925,	Sir Francis Henry Dillon Bell
1925 — 7 dec. 1928,	Joseph Gordon Coates
7 dec. 1928 — 15 mai 1930,	Sir Joseph George Ward
28 mai 1930 — 27 nov. 1935,	George William Forbes
27 nov. 1935 — 26 mart. 1940,	Michael Joseph Savage
28 mart. 1940 — 7 dec. 1949,	*Peter Fraser*
8 dec. 1949 — 29 sept. 1957,	Sidney George Holland
20 sept. 1957 — 12 dec. 1960,	Walter Nash
12 dec. 1960 — 2 febr. 1972,	*Sir Keith Jacka Holyoake*
2 febr. — 8 dec. 1972,	Sir John Ros Marshall
8 dec. 1972 — 31 aug. 1974,	Norman Eric Kirk
6 sept. 1974 — 12 dec. 1975,	Wallace (Bill) Edward Rowling

din 12 dec. 1975, Robert David Muldoon

OLANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Ţărilor de Jos. **Situarea:** în V Europei. **Vecini:** R.F. Germania, Belgia, Marea Nordului. **Suprafaţa:** 40 844 km². **Populaţia:** 14 220 000 loc. **Capitale:** Amsterdam şi Haga. **Limba oficială:** olandeza. **Culte:** catolicism (40%), protestantism (35%). **PNB/loc.:** 10 240 $.

ISTORIA

Locuit în antic. de batavi şi frizi, terit. **O.** este ocupat parţial de romani în sec. 1 î.e.n., apoi, în epoca migraţiilor, de ↑franci şi saxoni. Cucerit în sec. 8 de Imp. carolingian, revine prin Tratatul de la Verdun (843) Lotaringiei, iar din sec. 10 Imp. romano-german; în cursul ev. med. terit. **O.** face parte, împreună cu Belgia, Luxemburg şi NE Franţei, din ţinutul istoric desemnat sub numele generic de Ţările de Jos. În sec. 11—14 oraşele din Ţările de Jos (Leiden, Utrecht, Amsterdam ş.a.) cunosc o remarcabilă înflorire ec. şi politică. Devenit parte a ↑Burgundiei (1428—33), terit. **O.** intră în 1477 în stăpînirea dinastiei de Habsburg şi, prin aceasta, în cea a Spaniei (1516). Împotriva dominaţiei feudale spaniole Ţările de Jos se răscoală în 1572. În urma triumfului Revoluţiei burgheze, cele şapte prov. nordice, preponderent calvine, creează Uniunea de la Utrecht (23 ian. 1579) care se desprinde definitiv de Spania şi se proclamă la 26 iul. 1581 republică independentă (Republica Provinciilor Unite, recunoscută oficial de Spania prin Pacea westfalică — 1648). În sec. 17, **O.** devine prima putere comercială a Europei şi bune bazele unui vast imperiu colonial (în Africa de Sud, Indonezia, America de Nord şi de Sud), purtînd mai multe războaie cu Anglia — pentru hegemonia maritimă — şi cu Franţa, împotriva încercărilor acesteia de a o cuceri. În sec. 18 **O.** pierde poziţia de mare putere maritimă şi comercială. În 1794 **O.** este cucerită de Franţa, transformată în Republică Batavă (1795—1806), în regat sub autoritatea lui Ludovic Bonaparte (1806—10), apoi anexată nemijlocit Imp. napoleonean (1810—14). **O.** îşi dobîndeşte independenţa şi formează în 8 iun. 1815, împreună cu Belgia şi Luxemburg, Regatul Ţărilor de Jos Unite. În urma Revoluţiei din aug. 1830, Belgia îşi proclamă independenţa, iar Luxemburgul părăseşte uniunea personală cu Olanda în 1890. Dintre coloniile olandeze ocupate de Marea Britanie între 1795 şi 1814, numai o parte sînt retrocedate **O.** la Congresul de la Viena. În primul război mondial (1914—18) **O.** rămîne neutră; în cursul celui de-al doilea război mondial este ocupată de trupele Germaniei naziste (1940—45). Din 1947, împreună cu Belgia şi Luxemburg, **O.** formează uniunea vamală Benelux. În 1949 **O.** recunoaşte independenţa şi suveranitatea Indoneziei, la care se uneşte în 1963 şi Irianul de Vest; în 1975 Surinamul îşi proclamă independenţa de stat, iar Antilele Olandeze urmează să-şi dobîndească suveranitatea.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Stathouderi de Holland

DINASTIA DE ORANIA

1572 — 1584, Wilhelm I
1585 — 1625, Mauriciu
1625 — 1647, Friedrich Heinrich
1647 — 1650, Wilhelm II
1672 — 1702, Wilhelm III (din 1689, rege al Angliei, sub numele de William III)

Stathouderi ereditari ai Ţărilor de Jos

1747 — 1751, Wilhelm IV
1751 — 1795, Wilhelm V
— **Regenţi:** *1751—1759, Ana de Hannovra*
1759—1766, Ludovic Ernst de Braunschweig
— *1794, Olanda este cucerită de francezi*
— *16 mai 1795 — 24 mai 1806, Republica Batavă*
— *1806 — 1810, Ludovic Bonaparte, rege al Regatului Olandei, dependent de Franţa*
— *1810 — 1813/1814, Olanda este anexată Imperiului francez*

Regi

DINASTIA DE ORANIA-NASSAU

1815 — 1840, Wilhelm I (mare duce de Luxemburg)
1840 — 1849, Wilhelm II (mare duce de Luxemburg)
1849 — 1890, Wilhelm III (mare duce de Luxemburg)
1890 — 1948, Wilhelmina
— **Regenţă:** *23 nov. 1890—31 aug. 1898, Emma, mama sa*
— *între mai 1940 şi mai 1945, Olanda s-a aflat sub ocupaţia trupelor Germaniei hitleriste; regina Wilhelmina se află în exil la Londra*
1948 — 1980, Iuliana
din 30 apr. 1980, Beatrix (Beatrix Wilhelmina Armgard)

Prim-miniştri

25 mart. — 21 nov. 1848, Gerrit Schimmelpenninck, conte
21 nov. 1848 — 1 nov. 1849, Jacob Matthaeus de Kempenaer şi Dirk Donker Curtius
1 nov. 1849 — 19 apr. 1853, Jan Rudolf Thorbecke
19 apr. 1853 — 1 iul. 1856, Floris Adriaan van Hall şi Dirk Donker Curtius
1 iul. 1856 — 18 mart. 1858, Justinus Jacobus Leonard van der Burggen
18 mart. 1858 — 23 febr. 1860, Jan Jacob Rochussen şi Peter Philip van Bosse
23 febr. 1860 — 14 mart. 1861, Floris Adriaan van Hall şi Schelte van Heemstra
14 mart. 1861 — 31 ian. 1862, Julius Philipp Jacob Adriaan van Zuylen van Nijevelt şi James Loudon
31 ian. 1862 — 10 febr. 1866, Jan Rudolf Thorbecke
10 febr. — 1 iun. 1866, Isaäc Dignus Fransen van de Putte
1 iun. 1866 — 4 iun. 1868, Julius Philipp Jacob Adriaan van Zuylen van Nijevelt şi Jan Heemskerk
4 iun. 1868 — 4 ian. 1871, Peter Philip van Bosse şi Cornelis Fock
4 ian. 1871 — 5 iun. 1872, Jan Rudolf Thorbecke
6 iun. 1872 — 20 iun. 1874, Gerrit de Vries şi Isaäc Dignus Fransen van de Putte

27 aug. 1874 — 25 sept. 1877, Jan Heemskerk și Constantijn Theodor van Lynden van Sandenburg
3 nov. 1877 — 11 aug. 1879, Jan Kappeyne van de Coppello
20 aug. 1879 — 1 mart. 1883, Constantijn Theodor van Lynden van Sandenburg
23 apr. 1883 — 21 apr. 1888, Jan Heemskerk
21 apr. 1888 — 21 aug. 1891, Aeneas Mackay
21 aug. 1891 — 9 mai 1894, Gijsbert van Tienhoven și Joannes Pieter Roetert Tak van Poortvliet
9 mai 1894 — 27 iul. 1897, Joan Roëll și Samuel van Houten
27 iul. 1897 — 1 aug. 1901, Nicolas Gerhard Pierson
1 aug. 1901 — 16 aug. 1905, Abraham Kuyper
17 aug. 1905 — 11 febr. 1908, Theodoor Herman de Meester
12 febr. 1908 — 25 aug. 1913, Theodorus Heemskerk
29 aug. 1913 — 9 sept. 1918, Pieter Wilhelm Adriaan Cort van der Linden
9 sept. 1918 — 30 iun. 1925, *Charles Joseph Maria Ruys de Beerenbrouck*
4 aug. 1925 — 8 mart. 1926, Hendrikus Colijn
8 mart. 1926 — 2 iul. 1929, Dirk Jan de Geer
10 aug. 1929 — 25 apr. 1933, Charles Joseph Maria Ruys de Beerenbrouck
26 mai 1933 — 27 iul. 1939, *Hendrikus Colijn*
10 aug. 1939 — 14 mai 1940, Dirk Jan de Geer
— *între mai 1940 și mai 1945, Olanda s-a aflat sub ocupația trupelor Germaniei hitleriste; cabinetul condus de Dirk Jan de Geer pleacă în exil la Londra*
14 mai — 3 sept. 1940, Dirk Jan de Geer
3 sept. 1940 — 16 mai 1945, *Pieter Sjoerd Gerbrandy*

---

24 iun. 1945 — 17 mai 1946, Wilhelm Schermerhorn
3 iul. 1946 — 7 aug. 1948, Louis Joseph Maria Beel
7 aug. 1948 — 12 dec. 1958, *Willem Drees*
22 dec. 1958 — 12 mart. 1959, Louis Joseph Maria Bell
19 mai 1959 — 15 mai 1963, *Jan Eduard de Quay*
22 iul. 1963 — 13 apr. 1965, Victor Gérard Marie Marijnen
13 apr. 1965 — 16 oct. 1966, Joseph Maria Laurens Theo Cals
21 nov. 1966 — 15 febr./3 apr. 1967, Jelle Zijlstra
3 apr. 1967 — 29 apr./1 iul. 1971, Petrus Josef Sietse de Jong
6 iul. 1971 — 29 nov. 1972/11 mai 1973, Barend Willem Biesheuvel
11 mai 1973 — 19 dec. 1977, Joop M. den Uyl
din 19 dec. 1977, Andreas van Agt

OMAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Sultanatul Oman. **Situarea:** în SE Pen. Arabia. **Vecini:** Emiratele Arabe Unite, Golful Persic, Golful Oman, Marea Arabiei, R.D.P. a Yemenului, Arabia Saudită. **Suprafața:** 212 457 km². **Populația:** 891 000 loc. **Capitala:** Masqat. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 2 970 $.

ISTORIA

Situat într-o zonă de contact a civilizaţiilor mesopotamiene, indiană şi iraniană, terit. **O.** este înglobat în sec. 7 în †Califatul arab; principii locali reuşesc însă, în sec. următoare, să transforme dependenţa faţă de Califatul arab în una pur nominală, extinzîndu-şi propria autoritate asupra coastei Arabiei şi Somaliei. Între 1508 şi 1650 coasta **O.** este ocupată de portughezi, care transformă oraşul Masqat într-o puternică bază. După înlăturarea dominaţiei persane în 1744, Sultanatul Masqat (Mascat) şi **O.** atinge, în următoarele sec., sub dinastia Saidită (f. 1744), apogeul puterii sale, întinzîndu-şi autoritatea asupra unor regiuni ale coastei Africii Orientale şi a ins. †Zanzibar (unde este strămutată şi capitala statului în 1832). După moartea suveranului Said ibn Sultan (1856) statul se destramă (Zanzibarul îşi proclamă independenţa ca sultanat) şi decade, **O.** devenind în 1891, *de facto*, un protectorat britanic. În 1913, imamatul **O.** (cu reşedinţa la Nizwa) îşi proclamă independenţa. Trupe ale sultanului din Masqat, cu sprijin britanic, ocupă în 1955 imamatul **O.**, condus de şeicul Ghalib bin Ali. Începe o largă mişcare de partizani împotriva sultanului din Masqat şi a protectorilor săi britanici. La 23 iul. 1970, Sultanatul Masqat şi **O.** adoptă titlul de Sultanatul **O.**

ŞEFI DE STAT

DINASTIA BU SAID

Imami şi sultani

1744 sau 1749 — 1783, Ahmad ibn Said
1783 — cca 1786, Said ibn Ahmad
cca 1786 — 1792, Hamid ibn Said
1792 — 1806, Sultan ibn Ahmad
1806, Salim ibn Sultan
1806 — 1856, Said ibn Sultan
1856 — 1866, Suwaini ibn Said
1866 — 1868, Salim ibn Suwaini
1868 — 1870, Azzan ibn Kais
1870 — 1888, Turki ibn Said
1888 — 1913, Faisal ibn Turki
1913 — 1932, Taimur ibn Faisal
1932 — 1970, Said ibn Taimur
din 23 iul. 1970, Kabus ibn Said

PAKISTAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Islamică Pakistan. **Situarea:** în S Asiei. **Vecini:** Afghanistan, R.P. Chineză, India, Oc. Indian, Iran. **Suprafața:** 803 940 km². **Populația:** 82 441 000 loc. **Capitala:** Islamabad. **Limba oficială:** urdu. **Culte:** islamism (97%), hinduism (1,5%). **PNB/loc.:** 270 $.

ISTORIA

Terit. de azi al **P.** cunoaște de-a lungul sec. înflorirea civilizației Indus (milen. 3 î.e.n.), invazia triburilor indo-europene (a doua jumătate a milen. 2 î.e.n.), dominația †Persiei ahemenide (539—330 î.e.n.), expediția lui Alexandru *cel Mare* (327—25 î.e.n.) și face parte din Imp. Maurya (sec. 4—3 î.e.n.) și Gupta (sec. 4—5 e.n.), din statul † Ghaznavizilor (sec. 10—12), din Imp. Marilor Moghuli (sec. 16—19), pentru a deveni apoi, în sec. 19—20, colonie britanică. Creat în 1906, partidul Liga Musulmană, în frunte cu Muhammad Ali Jinnah, militează pentru eliberarea de sub dominația colonială britanică. Colonia India este împărțită în 1947, pe criterii religioase, în Uniunea Indiană (pop. hindusă) și **P.** (pop. musulmană). La 14 aug. 1947, statul **P.** își proclamă oficial independența în cadrul Commonwealth-ului, fiind format din două terit. situate la o distanță de 1 700 km unul de celălalt: **P.** de Vest și **P.** de Est. La 23 mart. 1956 este proclamată Republica Islamică **P.**, stat federal. Conflicte armate opun **P.** Indiei (1947—48, 1965, 1971). La 16 dec. 1971 **P.** de Est se proclamă independent sub numele de Bangladesh. Devenit în dec. 1971 președinte al statului, Zulfikar Ali Bhutto inițiază o nouă politică internă (adoptarea unei noi Constituții la 14 aug. 1973; naționalizarea băncilor și a principalelor ramuri ind., reforma agrară) și externă (părăsirea Commonwealth-ului și a pactului militar SEATO — 1972, recunoașterea la 22 febr. 1974 a statului Bangladesh etc.). La 2 iul. 1972 Zulfikar Ali Bhutto, președintele **P.**, și Indira Gandhi, primul ministru al Indiei, semnează la Simla un acord prin care cele două state se angajează să renunțe la folosirea forței în rezolvarea problemelor bilaterale. În urma deteriorării situației politice, datorată conflictului dintre guvern și partidele din opoziție, la 5 iul. 1977 puterea este preluată de armată. Este instituită legea marțială, încă în vigoare (administrator-șef: Muhammad Zia ul-Haq), Adunarea Legislativă Federală dizolvată, activitatea partidelor politice interzisă. După demisia președintelui Fazal Elahi Chaudhry (1973—78), generalul Zia ul-Haq preia și atribuția de șef al statului (16 sept. 1978). O nouă Constituție este promulgată la 24 mai 1981.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

14/15 aug. 1947—11 sept. 1948, Muhammad Ali Jinnah „Kaid-î-Azam“
11 sept. 1948 — 17 oct. 1951, Khawaja Nazimuddin
17 oct. 1951 — 6 aug. 1955, Ghulam Muhammad
7 aug. 1955 — 5 mart. 1956, Iskander Mirza, provizoriu
— la 23 mart. 1956, Pakistanul s-a proclamat republică

Președinți

5/23 mart. 1956 — 27 oct. 1958, Iskander Mirza
27 oct. 1958 — 25 mart. 1969, feldmareșal Muhammad Ayub Khan
25 mart. 1969 — 20 dec. 1971, general Agha Muhammad Yahya Khan
20 dec. 1971 — 9 aug. 1973, Zulfikar Ali Bhutto
10/14 aug. 1973 — 14 aug./16 sept. 1978, Fazal Elahi Chaudhry
din 16 sept. 1978, general Muhammad Zia ul-Haq

Prim-miniștri

15 aug. 1947 — 16 oct. 1951, Liaqat Ali Khan
17 oct. 1951 — 17 apr. 1953, Khawaja Nazimuddin
18 apr. 1953 — 7 aug. 1955, *Muhammad Ali*
11 aug. 1955 — 8 sept. 1956, Chaudhry Muhammad Ali
12 sept. 1956 — 11 oct. 1957, Husain Șahid Suhrawardy
17 oct. — 11 dec. 1957, Ismail Chundrigar
16 dec. 1957 — 8 oct. 1958, Malik Firoz Khan Noon
26 — 28 oct. 1958, feldmareșal Muhammad Ayub Khan
— *între 28 oct. 1958 și 7 dec. 1971 funcția de prim-ministru a fost desființată*
7 — 24 dec. 1971, Nurul Amin
— *între 24 dec. 1971 și 12 aug. 1973 și funcția de prim-ministru a fost deținută de președinte*
12 aug. 1973 — 5 iul. 1977, *Zulfikar Ali Bhutto*
din 5 iul. 1977, general Muhammad Zia ul-Haq, administrator șef al Legii Marțiale

PANAMÁ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Panamá. **Situarea:** în America Centrală. **Vecini:** Columbia, Oc. Pacific, Costa Rica, Marea Caraibilor. **Suprafața:** 75 650 km². **Populația:** 1 825 000 loc. **Capitala:** Panamá. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (93%), protestantism (5%). **PNB/loc.:** 1 350 $.

ISTORIA

Terit. **P.** este locuit în epoca precolumbiană de triburi amerindiene maya, chibcha și caribi. Spaniolul Rodrigo Galván de Bastidas descoperă în 1501 coasta estică a istmului **P.**, care în 1513 va fi traversat de Vasco Nuñez de Balboa, primul european ce atinge țărmul american al Oc. Pacific. În timpul dominației spaniole **P.** face parte din Real Audencia de Panamá (1538), din viceregatele Perú (1718) și Noua Grenadă (din 1751). La 28 nov. 1821 își proclamă independența și intră în componența Republicii Federative Marea Columbie, după destrămarea căreia (1831) rămîne o prov. a Columbiei. În urma unei revoluții, **P.** se separă de Columbia și se proclamă, la 3 nov. 1903, republică independentă. La 18 nov. 1903 guvernul panamez concesionează perpetuu S.U.A. (tratatul Hay-Bunau-Varilla) folosirea, ocuparea și controlul asupra zonei canalului interoceanic (143 km²), a cărui construcție începuse din 1881 (inaugurat la 15 aug. 1914). Viața politică postbelică este marcată de o relativă instabilitate (4 lovituri de stat și 14 președinți între 1945 și 1968), precum și de amploarea mișcării populare pentru

revizuirea tratatelor cu S.U.A. și extinderea suveranității Republicii **P.** asupra zonei canalului. Generalul Omar Torrijos Herrera relansează tratativele cu S.U.A. și, după 21 runde de negocieri între 1974 și 1977, la 7 sept. 1977 sînt semnate la Washington Tratatul privind Canalul **P.** și Tratatul privind neutralitatea permanentă și funcționarea Canalului **P**. care prevăd, în esență: controlul S.U.A. asupra zonei Canalului **P.** pînă la 31 dec. 1999, crearea unui consiliu mixt, numirea unui administrator american pînă în 1990 și a unui administrator panamez după 1990, apărarea comună a zonei Canalului **P**. Jurisdicția teritorială generală asupra zonei, în domeniile administrativ, civil și penal, va fi asigurată de **P.** de la data intrării în vigoare a primului tratat. De asemenea, **P.** va primi anual cca 80 mil. **$** ca redevențe pentru exploatarea Canalului **P**. Protocoalele de ratificare sînt semnate la 16 iun. 1978, cele 2 tratate intrînd în vigoare la 16 dec. 1978.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

1903 — 1904, guvern provizoriu

Președinți

20 febr. 1904 — 30 sept. 1908, Dr. Manuel Amador Guerrero (între 24 iun. și 27 dec. 1907 interimatul a fost asigurat de José Domingo de Obaldía)

1 oct. 1908 — 1 mart. 1910, José Domingo de Obaldía

1 mart. — 30 sept. 1910, Dr. Carlos A. Mendoza, președinte provizoriu

1 — 4 oct. 1910, Federico Boyd

5 oct. 1910 — 30 sept. 1912, Dr. Pablo Arosemena (între 1 febr. și 6 mart. 1912 interimatul a fost asigurat de Rodolfo Chiari)

1 oct. 1912 — 30 sept. 1916, Dr. Belisario Porras

1 oct. 1916 — 3 iun. 1918, Dr. Ramón M. Valdés

3 iun. — 30 sept. 1918, Dr. Ciro Luis Urriola, președinte provizoriu

1 — 11 oct. 1918, Pedro Antonio Díaz, președinte provizoriu

12 oct. 1918 — 29 ian. 1920, Dr. Belisario Porras, președinte provizoriu

30 ian. — 30 sept. 1920, Ernesto Tísdel Lefevre

1 oct. 1920 — 30 sept. 1924, Dr. Belisario Porras (între 6 și 10 iun. 1923, interimatul a fost asigurat de Rodolfo Chiari)

1 oct. 1924 — 30 sept. 1928, Rodolfo Chiari (între 8 și 24 sept. 1928 interimatul a fost asigurat de Tomás Gabriel Duque)

1 oct. 1928 — 2 ian. 1931, Ing. Florencio Harmodio Arosemena

2 — 15 ian. 1931, Dr. Harmodio Arias M., președinte provizoriu

16 ian. 1931 — 30 sept. 1932, Dr. Ricardo Jované de Alfaro, președinte provizoriu

1 oct. 1932 — 30 sept. 1936, Dr. Harmodio Arias M. (între 2 și 30 oct. 1933 interimatul a fost asigurat de Domingo Díaz Arosemena)

1 oct. 1936 — 16 dec. 1939, Dr. Juan Demóstenes Arosemena

16 — 18 dec. 1939, Ezequiel Fernández Jaén, președinte provizoriu

18 dec. 1939 — 30 sept. 1940, Dr. Augusto Samuel Boyd, președinte provizoriu

1 oct. 1940 — 9 oct. 1941, Dr. Arnulfo Arias Madrid (între 14 și 19 iul. 1941 interimatul a fost asigurat de Dr. José Pezet)

9 oct. 1941, Ing. Ernesto Jaén Guardia, președinte provizoriu

9 oct. 1941 – 15 iun. 1945, Ricardo Adolfo de la Guardia, președinte provizoriu
15 iun. 1945 – 14 iul./30 sept. 1948, Enrique Adolfo Jiménez, președinte provizoriu
9 aug./1 oct. 1948 – 23 aug. 1949, Domingo Díaz Arosemena–
23 aug. – 20 nov. 1949, Dr. Daniel Chanis Pinzón, președinte provizoriu
20 – 24 nov. 1949, Roberto Francisco Chiari jr., președinte provizoriu
25 nov. 1949 – 10 mai 1951, Dr. Arnulfo Arias Madrid
10 mai 1951 – 30 sept. 1952, Alcibiades Arosemena, președinte provizoriu
1 oct. 1952 – 2 ian. 1955, general José Antonio Remón Cantero (între 27 sept. și 8 oct. 1953 interimatul a fost asigurat de Ing. José Ramón Guizadao, iar între 3 și 9 sept. 1955 de Ricardo Manuel Arias Espinosa)
3 – 15 ian. 1955, Ing. José Ramón Guizadao, președinte provizoriu
15 ian. 1955 – 30 sept. 1956, Ricardo Manuel Arias Espinosa, președinte provizoriu
1 oct. 1956 – 30 sept. 1960, Ernesto de la Guardia jr.
1 oct. 1960 – 30 sept. 1964, Roberto Francisco Chiari jr.
1 oct. 1964 – 30 sept. 1968, Marco Aurelio Robles
1 – 11/12 oct. 1968, Arnulfo Arias Madrid
11/12 oct. 1968 – 15 dec. 1969, juntă militară condusă de colonelul José Maria Pinilla Fábrega și colonelul Bolivar Urrutia Parilla
15 – 16 dec. 1969, juntă militară condusă de colonelul José Maria Pinilla Fábrega
18 dec. 1969 – 18 sept. 1972, juntă civilă avîndu-l ca președinte pe Ing. Demetrios Basilio Lakas Bahas
19 sept./11 oct. 1972 – 11 oct. 1978, Ing. Demetrios Basilio Lakas Bahas, președinte
din 11 oct. 1978, Dr. Aristides Royo

Șef al guvernului

13 sept. 1972 – 30 iul. 1981, general Omar Torrijos Herrera, „Lider Suprem al Revoluției Panameze" (conducătorul *de facto* al țării din 12 oct. 1968)

PAPUA-NOUA GUINEE

DATE GENERALE

Numele oficial: Papua-Noua Guinee. **Situarea:** în ins. Noua Guinee din V Oc. Pacific. **Suprafața:** 461 619 km². **Populația:** 3 082 000 loc. **Capitala:** Port Moresby. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** animism (40%), catolicism (30%), luteranism (25%). **PNB/loc.:** 650 **$**.

ISTORIA

Navigatorul spaniol Jorge de Meneses denumise în 1526–27 arh. nou descoperit (populat în urmă cu 50 000 de ani de vînători originari din Asia) Ilhas dos Papuas, iar Ortiz de Retz, care înconjoară în 1545 coasta nordică îi dă numele de Nueva Guinea. Partea occidentală a ins., transformată în 1828, sub numele de Irianul de V, în colonie olandeză, revine în 1963 Indoneziei. Partea răsăriteană este împărțită la 6 nov. 1884 între Germania (Nordul) și Marea Britanie

(Sudul). Colonia britanică (Papua) este cedată în 1901 Australiei, devenind terit. extern al acesteia; colonia germană (Noua Guinee), ocupată de trupe australiene în sept. 1914, devine în 1919 terit. sub mandat al Societății Națiunilor (din 1946 sub tutela ONU), administrat de Australia. Cele două terit. sînt administrate din 1950 în comun și obțin la 1 dec. 1973 autonomia internă. La 16 sept. 1975 Papua-Noua Guinee își proclamă independența de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernatori-generali

16 sept. 1975 — 28 febr. 1977, Sir John Guise
din 1 mart. 1977, Sir Tore Lokoloko

Prim-miniștri

1 dec. 1973 — 8 mart. 1980, Michael Thomas Somare
din 10 mart. 1980, Julius Chan

PARAGUAY

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Paraguay. **Situarea:** în centrul Americii de Sud. **Vecini:** Bolivia, Brazilia, Argentina. **Suprafața:** 406 752 km². **Populația:** 3 067 000 loc. **Capitala:** Asunción. **Limbi oficiale:** spaniola și guarani. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc.:** 1 060 **$**.

ISTORIA

Locuit în epoca precolumbiană de triburi amerindiene aparținînd familiei de limbi tupi-guarani, **P.** este descoperit în 1525 de spaniolul Alejo García; colonizarea spaniolă are ca punct de plecare întemeierea, în 1537, a orașului Asunción. În sec. următoare, terit. **P.** aparține viceregatelor Perú (1617) și Río de la Plata (din 1776). La 14 mai 1811 **P.** își proclamă independența și cunoaște, în deceniile următoare, o însemnată dezvoltare ec. Între 1865 și 1870, înfruntă într-un război sîngeros și pustiitor o coaliție formată din Brazilia, Argentina și Uruguay, suferind cumplite distrugeri, pierzînd peste jumătate din pop. și însemnate părți ale terit. În urma războiului purtat împotriva Boliviei (1932—35), **P.** obține 2/3 din prov. disputată Chaco. Între 1948 și 1954 **P.** cunoaște o accentuată instabilitate politică (3 lovituri de stat, 6 președinți). În 1954 puterea este preluată de generalul Alfredo Stroessner (cea mai lungă președinție din America Latină în sec. 20), care instaurează un regim dictatorial.

ȘEFI DE STAT

Președinți

15 mai 1811 — 12 oct. 1813, juntă revoluționară compusă din Fulgencio Yegros, Pedro Juan Caballero și Vicente Ignacio Iturbe

1814 — 20 sept. 1840, Dr. José Gaspar Tomás Rodríguez de Francia, dictator

20 sept. 1840 — ian. 1841, guvern provizoriu
ian. — mart. 1841, triumvirat
12 mart. 1841 — 14 mart. 1844, Carlos Antonio López și Mariano Roque Alonso, consuli
14 mart. 1844 — 10 sept. 1862, Carlos Antonio López, dictator
10 sept. 1862 — 1 mart. 1870, Francisco Solano López
— în Asunción s-a format, la 15 aug. 1869, un triumvirat din care făceau parte Cirilo Antonio Rivarola, Carlos Loizaga și José Diáz de Bedoya, care a funcționat pînă la 1 sept. 1870
1 sept. 1870 — 15 dec. 1871, Cirilo Antonio Rivarola
15 dec. 1871 — 25 nov. 1874, Salvador Jovellanos
25 nov. 1874 — 12 apr. 1877, Juan Bautista Gill
12 apr. 1877 — 25 nov. 1878, Higinio Uriarte
27 nov. 1878 — 4 sept. 1880, Cándido Barreiro
4 sept. 1880 — 25 nov. 1886, general Bernardino Caballero (pînă în nov. 1882 a fost președinte provizoriu)
25 nov. 1886 — 25 nov. 1890, general Patricio A. Escobar
25 nov. 1890 — iun. 1893, Juan G. González
iun. 1893 — 25 nov. 1894, Marcos Moríñigo, președinte provizoriu
25 nov. 1894 — 25 nov. 1898, general Juan Bautista Egusquiza
25 nov. 1898 — 9 ian. 1902, Emilio Aceval
11 ian. — 25 nov. 1902, Héctor Carvallo, președinte provizoriu
25 nov. 1902 — 12 dec. 1904, colonel Juan Antonio Ezcurra
12 dec. 1904 — 9 dec. 1905, Juan Bautista Gaona
9 dec. 1905 — 25 nov. 1906, Cecilio Báez
25 nov. 1906 — 4 iul. 1908, general Benigno Ferreyra
5 iul. 1908 — 25 nov. 1910, Emiliano González Navero
25 nov. 1910 — 17 ian. 1911, Dr. Manuel Gondra
17 ian. — 5 iul. 1911, colonel Albino Jara, președinte provizoriu
5 iul. 1911 — 1 ian. 1912, Liberato Marcial Rojas, președinte provizoriu
1 ian. — 25 mart. 1912, Pedro Peña, președinte provizoriu
25 mart. — 15 aug. 1912, Emiliano González Navero, președinte provizoriu
15 aug. 1912 — 15 aug. 1916, Eduardo Schaerer
15 aug. 1916 — 5 iun. 1919, Dr. Manuel Franco
5 iun. 1919 — 15 aug. 1920, José P. Montero
15 aug. 1920 — 29 oct. 1921, Manuel Gondra
3 nov. 1921 — 1 apr. 1923, Dr. Eusebio Ayala, președinte provizoriu
1 apr. 1923 — 12 apr. 1924, Eligio Ayala, președinte provizoriu
12 apr. — 15 aug. 1924, Dr. Luis Alberto Riart, președinte provizoriu
15 aug. 1924 — 15 aug. 1928, Eligio Ayala
15 aug. 1928 — 26 oct. 1931, Dr. José Patricio Guggiari
26 oct. 1931 — 28 ian. 1932, Emiliano González Navero
28 ian. — 15 aug. 1932, Dr. José Patricio Guggiari
15 aug. 1932 — 17 febr. 1936, Dr. Eusebio Ayala
17 febr. 1936 — 16 aug. 1937, colonel Rafael Franco
16 aug. 1937 — 15 aug. 1939, Félix Paiva, președinte provizoriu
15 aug. 1939 — 7 sept. 1940, general José Félix Estigarribia
8 sept. 1940 — 3 iun. 1948, general Higinio Moríñigo (pînă în febr. 1943, președinte provizoriu)
3 iun. — 15 aug. 1948, Juan Manuel Frutos, președinte provizoriu
15 aug. 1948 — 30 ian. 1949, Juan Natalicio González
30 ian. — 14 mai 1949, general Raimundo Rolón, președinte provizoriu

14 mai — 10 sept. 1949, Dr. Felipe Molas López
10 sept. 1949 — 4 mai 1954, Federico Chávez (pînă în 15 aug. 1953, preşedinte provizoriu)
4 mai — 11 iul. 1954, Tomás Romero Pereira, preşedinte provizoriu
din 11 iul. 1954, general Alfredo Stroessner (reales în 1958, 1963, 1968, 1973 şi la 12 febr. 1978)

PERÚ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Perú. **Situarea:** în V Americii de Sud. **Vecini:** Ecuador, Columbia, Brazilia, Bolivia, Chile, Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 1 285 216 km². **Populaţia:** 17 780 000 loc. **Capitala:** Lima. **Limbi oficiale:** spaniola şi quechua. **Culte:** catolicism (80%), animism. **PNB/loc.:** 730 $.

ISTORIA

În milen. 1 î.e.n. — 1 e.n. pe terit. **P.** iau naştere civilizaţiile amerindiene (Nazca, Tiahuanaco), apoi, în sec. 11—12, formaţiunile statale Chimu, Cuismancu, Chinca. În sec. 15, **P.** devine centrul Imp. †incas, leagăn, alături de cel aztec, al celei mai strălucite civilizaţii precolumbiene. Conduşi de Francisco Pizaro, spaniolii cuceresc în 1532—33 Imp. incas, întemeiază în 1533 oraşul Lima, iar în 1543 Viceregatul Perú, care devine centrul puterii coloniale din America de S. Rezistenţa antispaniolă a indienilor culminează cu răscoala lui Túpac Amaru (1780—81), cea mai mare mişcare anticolonială a indienilor din istoria Americii Latine. În urma victoriilor lui José de San Martín, **P.** îşi proclamă la 28 iul. 1821 independenţa. În 1865—66, aliat cu Chile şi Bolivia, poartă un război victorios împotriva armatelor spaniole. Între 1879 şi 1883 **P.** participă, alături de Bolivia, la „Războiul Pacificului" („Războiul salpetrului") împotriva statului Chile şi pierde prov. Tarapaca, Arica şi Tacna (retrocedată statului **P.** în 1929). După al doilea război mondial, **P.** cunoaşte o perioadă de instabilitate politică (4 lovituri de stat) şi o puternică influenţă a militarilor (din cei 11 preşedinţi, 7 au fost generali). La 3 oct. 1968 puterea este preluată de un guvern revoluţionar al forţelor armate, condus de Juan Velasco Alvarado. Noul guvern inaugurează o epocă de reforme ec. şi sociale progresiste: naţionalizarea cîmpurilor petrolifere, a rafinăriilor, a întreprinderilor străine, reforma agrară radicală, cooperativizarea agr. Succesorul său, generalul Francisco Morales Bermúdez continuă programul ec. şi social. Alegerile prezidenţiale din 18 mai 1980 sînt cîştigate de Fernando Belaúnde Terry; la 28 iul. 1980, cu ocazia instalării oficiale a noului preşedinte, intră în vigoare noua Constituţie, **P.** revenind la o guvernare civilă.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Conducători şi preşedinţi

9 iul. 1821 — 29 aug. 1822, José de San Martín (din 3 aug. 1821, „Protector")
24 sept. 1822 — 26 febr. 1823, juntă guvernamentală alcătuită din generalul José de La Mar, Felipe Antonio Alvarado şi Manuel Salazar y Baquíjano

26 febr. — 17 iul./7 aug. 1823, mareşal José de la Riva Agüero
7 aug. 1823 — 10 febr. 1824, mareşal José Bernardo de Tagle (pînă la 18 nov. 1823, preşedinte provizoriu)
10 febr. 1824 — 1 sept. 1826, Simón Bolívar, dictator
1 sept. 1826 — 10 iun. 1827, mareşal Andrés de Santa Cruz, preşedinte al Consiliului guvernamental
10 iun. — 24 aug. 1827, Manuel Salazar y Baquijano, preşedinte provizoriu
24 aug. 1827 — 7 iun. 1829, general José de La Mar
7 iun. — 1 sept. 1829, general Antonio Gutierrez de la Fuente, şef suprem al statului
1 sept. 1829 — 19 dec. 1833, mareşal Agustín Gamarra (preşedinte provizoriu pînă la 20 dec. 1832)
20 dec. 1833 — 1835, general Luis José Obregoso, preşedinte provizoriu
— în opoziţie, în 4 ian.—24 apr. 1834, generalul Pedro Bermúdez, care s-a proclamat în Lima (în 4 ian. 1834), şef suprem
25 febr. 1835 — 18 febr. 1836, general Felipe Santiago Salaverry, şef suprem al statului
— în 17 mart. 1836, Adunarea de la Sicuani desemnează ca preşedinte al statului sud-peruan pe Nicolás de Pierola, urmat în 1837 (pînă în 1839) de Pio Tristán
— în 6 aug. 1836, Adunarea de la Huaura desemnează ca preşedinte al statului nord-peruan (din 21 aug. 1837) pe generalul Luis José Obregoso (pînă în 10 oct. 1838)
— între 1837 şi 1839, pe baza acordului de la Tacna (1 mai 1837), care pune bazele confederaţiei dintre Perú şi Bolivia, Andrés Santa Cruz este protectorul acestei confederaţii (pînă la 20 ian.)
24 aug. 1838 — 18 nov. 1841, Agustín Gamarra; la 24 febr. 1839 a intrat în Lima (pînă la 10 iul. 1840, preşedinte provizoriu)
— din 18 nov. 1841 urmează o perioadă de anarhie cînd la conducerea ţării sau numai în unele regiuni s-au aflat simultan sau succesiv, pînă la 20 apr. 1845, mai mulţi preşedinţi: Manuel Menéndez y Gorozabel (1841—1842); generalul Francisco de Vidal (1842 — 1843), care s-a proclamat în Cuzco (28 iul. 1842) „şef al naţiunii"; generalul Juan Crisóstomo Torrico, care s-a proclamat în Lima (16 aug. 1842) „şef al naţiunii"; generalul Manuel Ignacio de Vivanco (1843—1844), care s-a proclamat în Arequipa (28 ian. 1843) „director suprem"; Domingo Elías (1844), Justo Figuerola (1844) şi Manuel Menéndez y Gorozabel (5 oct. 1844 — 20 apr. 1845)
20 apr. 1845 — 20 apr. 1851, mareşal Ramón Castilla y Marquesado
20 apr. 1851 — 5 ian. 1855, general José Rufino Echenique
14 iul. 1855 — 24 oct. 1862, mareşal Ramón Castilla y Marquesado (pînă la 24 oct. 1858, preşedinte provizoriu)
24 oct. 1862 — 3 apr. 1863, general Manuel Miguel San Román
10 apr. — 2 aug. 1863, general Pedro Díez Canseco, preşedinte provizoriu
5 aug. 1863 — 6 nov. 1865, general Juan Antonio Pezet y Rodriguez, preşedinte provizoriu
6 — 8 nov. 1865, general Pedro Díez Canseco, preşedinte provizoriu
8 nov. 1865 — 7 ian. 1868, colonel Mariano Ignacio Prado (dictator; din 11 sept. 1867, preşedinte)
20 ian. — 1 aug. 1868, general Pedro Díez Canseco, preşedinte provizoriu
2 aug. 1868 — 22 iul. 1872, colonel José Balta

22 — 26 iul. 1872, colonel Tomás Gutiérrez, dictator
26 iul. — 2 aug. 1872, *Manuel Herrera, președinte provizoriu*
2 aug. 1872 — 2 aug. 1876, Manuel Pardo
2 aug. 1876 — 17 dec. 1879, general Manuel Ignacio Prado
17 — 23 dec. 1879, *Luis La Puerta, președinte provizoriu*
23 dec. 1879 — 17 ian. 1881, Nicolás de Pierola, dictator; după lupta de la Miraflores (15 ian. 1881) armata chiliană pune stăpînire pe orașul Lima (17 ian. 1881)
12 febr. — 28 sept. 1881, *general Francisco García Calderón, președinte provizoriu*
1881 — 1883, contraamiral Lisardo Montero, președinte în teritoriul rămas neocupat de trupele chiliene, în timpul „Războiului Pacificului" (1879—1883), cu sediul în orașul Arequipa
1881/20 oct. 1883 — 2/25 dec. 1885, colonel Miguel Iglesias
25 dec. 1885 — iun. 1886, *juntă condusă de A. Arenas Merino*
6 iun. 1886 — 10 aug. 1890, Andrés Avelino Cáceres
10 aug. 1890 — 1 mai 1894, colonel Remigio Morales Bermúdez
1 mai — 10 aug. 1894, *Justiniano Borgoño, președinte provizoriu*
10 aug. 1894 — 19 mart. 1895, Andrés Avelino Cáceres
21 mart. — 8 sept. 1895, *juntă condusă de Manuel Candamo*
8 sept. 1895 — 8 sept. 1899, Nicolás de Piérola
8 sept. 1899 — 8 sept. 1903, Eduardo López de la Romaña
30 sept. 1903 — 18 apr./7 mai 1904, Manuel Candamo
18 apr./7 mai — 24 sept. 1904, *Serapio Calderón, președinte provizoriu*
24 sept. 1904 — 24 sept. 1908, Dr. José Pardo y Barreda
24 sept. 1908 — 24 sept. 1912, Augusto Bernardino Leguía y Salcedo
24 sept. 1912 — 4 febr. 1914, Guillermo Enrique Billinghurst
4 febr./15 mai 1914 — 18 aug. 1915, *colonel Oscar Reimundo Benavides, președinte provizoriu*
18 aug. 1915 — 4 iul. 1919, Dr. José Pardo y Barreda
20 iul. 1919 — 25 aug. 1930, Augusto Bernardino Leguía y Salcedo
25 — 28 aug. 1930, *general Manuel Ponce, președinte provizoriu*
28 aug. 1930 — 1 mart. 1931, *colonel Luis Miguel Sánchez Cerro, președinte provizoriu*
2 — 5 mart. 1931, *Ricardo Leoncio Elias, președinte provizoriu*
5 — 10 mart. 1931, *colonel Gustavo A. Jiménez, președinte provizoriu*
10 mart. — 8 dec. 1931, *David Samánez Ocampo, președinte provizoriu*
8 dec. 1931 — 30 apr. 1933, general Luis Miguel Sánchez Cerro
30 apr. 1933 — 8 dec. 1939, mareșal Oscar Reimundo Benavides
8 dec. 1939 — 28 iul. 1945, Dr. Manuel Prado y Ugarteche
28 iul. 1945 — 28 oct. 1948, Dr. José Luis Bustamante y Rivero
2 nov. 1948 — 1 iun. 1950, *juntă militară condusă de generalul Manuel Apolinario Odría Amoreti*
1 iun. — 28 iul. 1950, *juntă militară condusă de generalul Zenón Noriega*
28 iul. 1950 — 28 iul. 1956, *juntă militară condusă de generalul Manuel Apolinario Odría Amoreti*
28 iul. 1956 — 18 iul. 1962, Dr. Manuel Prado y Ugarteche
18 iul. 1962 — 3 mart. 1963, *juntă militară condusă de generalul Ricardo Pérez Godoy (președinte din 24 iul. 1962)*

3 mart. – 28 iul. 1963, juntă militară condusă de generalul Nicolás Lindley López
28 iul. 1963 – 3 oct. 1968, Fernando Belaúnde Terry
3 oct. 1968 – 29 aug. 1975, juntă militară condusă de generalul Juan Velasco Alvarado
30 aug. 1975 – 27 iul. 1980, general Francisco Morales Bermúdez Cerruti
din 28 iul. 1980, Fernando Belaúnde Terry

Prim-miniștri

13 sept. 1965 – 7 sept. 1967, Daniel Becerra de la Flor
7 sept. – 16 nov. 1967, Edgaro Seoane Corrales
16 nov. 1967 – 29 mai 1968, Raúl Ferrero Rebagliati
31 mai – 1 oct. 1968, Osvaldo Hercelles
1 – 3 oct. 1968, Miguel Mujica Gallo
3 oct. 1968 – 1973, Ernesto Montagne Sánchez
1973 – febr. 1975, Luis Edgardo Mercado Jarrín
febr. – 30 aug. 1975, general Francisco Morales Bermúdez Cerruti
1 sept. 1975 – iul. 1976, Oscar Vargas Prieto
16 iul. 1976 – 30 ian. 1978, general Guillermo Arbullu Galliani
30 ian. 1978 – 31 ian. 1979, general Oscar Molina Pallochia
1 febr. 1979 – 28 iul. 1980, general Pedro Richter Prado
din 28 iul. 1980, Dr. Manuel Ulloa Elías

POLONIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Polonă. **Situarea:** în N Europei Centrale. **Vecini:** U.R.S.S., R.S. Cehoslovacă, R.D. Germană, Marea Baltică. **Suprafața:** 312 677 km². **Populația:** 35 815 000 loc. **Capitala:** Varșovia. **Limba oficială:** poloneza. **Culte:** catolicism, ortodoxism, protestantism. **PNB/loc.:** 3 850 $.

ISTORIA

Terit. **P.** este populat, din prima jumătate a milen 1 e.n., de triburi slave. Prin unificarea micilor principate feudale ia ființă, în a doua jumătate a sec. 10, statul polonez în frunte cu Mieszko I (cca 960–92) din dinastia Piastilor, care adoptă în 966 creștinismul. Fiul său Bolesław I *cel Viteaz* (992–1025) ia în 1025 titlul de rege. În sec. următor puterea centrală decade, fărîmițarea feudală se accentuează, permițînd, în sec. 13, pătrunderea Ordinului teutonic în țară. Invazii mongole pustiesc în sec. 13 în repetate rînduri terit. **P.** (1241–42, 1259, 1287). Procesul de reunificare a statului se încheie în sec. 14 sub regii Vladislav I *cel Scurt* (1306–33) și Cazimir III *cel Mare* (1333–70). Unirea Poloniei și †Lituaniei sub același sceptru (1385) permite obținerea victoriilor de la Grünwald (1410) și Marienburg (1422) asupra Ordinului teutonic care recunoaște, în 1466, suzeranitatea statului polon. Slăbirea puterii centrale transformă **P.** sec. 16 într-o republică nobiliară. Consolidarea Uniunii polono-lituaniene la Lublin (1569) permite o politică expansionistă în răsărit. Frecventele războaie din sec. 17–18 cu Rusia, Suedia, Imperiul otoman adîncesc criza ec., socială și politică a **P.** În 1772 are loc prima împărțire a **P.** care pierde 1/4 din teritoriul său. Încercările de adoptare a unei constituții progresiste (3 mai

1791) duc la a doua împărţire (1793), iar în 1795, după înfrîngerea răscoalei naţionale conduse de Tadeusz Kościuszko, are loc a treia împărţire, prin care **P.** dispare ca stat de pe harta Europei, fiind divizată între Prusia, Austria şi Rusia ţaristă. Napoleon creează în 1807 Marele Ducat al Varşoviei; prin Congresul de la Viena (1815) se creează Regatul Poloniei, inclus în Imp. ţarist. Galiţia este atribuită Austriei, iar Marele Principat Posen, Prusiei; Cracovia este proclamată oraş liber (anexat în 1846 de Austria). Lupta poporului polonez pentru eliberarea socială şi naţională cunoaşte momente de vîrf prin răscoalele din 1830—31, 1846 (la Cracovia) şi 1863—64. La 5 nov. 1916, Puterile Centrale proclamă un regat polonez factice independent. La 7 nov. 1918, **P.** îşi proclamă independenţa. La 16 dec. 1918 ia fiinţă P. Muncitoresc Polonez (din 1925, P. Comunist). În 1919—21, **P.** participă la intervenţia împotriva Rusiei Sovietice. Mareşalul Józef Piłsudski instaurează în 1926—35 o dictatură militară. La 1 sept. 1939 Germania nazistă atacă **P.**, declanşînd al doilea război mondial. Împotriva dominaţiei hitleriste poporul polonez duce o luptă armată de eliberare naţională. Guvernul polonez din exil (Londra) creează în 1942 *Armia Krajowa* (Armata ţării), iar P. Muncitoresc Polonez (reînfiinţat în 1942), în acelaşi an, *Gwardia Ludowa* (Garda populară). La 21 iul. 1944 ia fiinţă la Chełm Comitetul Polonez al Eliberării Naţionale care este transformat la Lublin în primul guvern democrat-popular provizoriu (31 dec. 1944). La 28 iun. 1945 se constituie un guvern provizoriu al unităţii naţionale. Conferinţa de la Potsdam (iul.—aug. 1945) stabileşte graniţa apuseană a **P.**, iar tratatul polono-sovietic din 16 aug. 1945, pe cea estică. Naţionalizarea principalelor ramuri ale ec. naţionale (1946), adoptarea planului trienal de dezvoltare a ec. naţionale (1947—49), crearea P. Muncitoresc Unit Polonez (PMUP; 18 dec. 1948), proclamarea Republicii Populare Polone la 19 febr. 1947, realizarea planurilor cincinale 1950—55, 1956—60, 1961—65, 1966—70, 1971—75, 1976—80 jalonează drumul construcţiei socialiste în **P.** Plenara a 7-a a C.C. al PMUP îl alege pe Edward Gierek în funcţia de prim-secretar al partidului (20 dec. 1970). În 1972 este ratificat Tratatul dintre **P.** şi R.F.G. privind normalizarea relaţiilor dintre cele două state. Congresul VII al PMUP (8—12 dec. 1975) aprobă planul cincinal de dezvoltare a ec. naţionale pentru perioada 1976—80. Între 11 şi 15 febr. 1980 se desfăşoară la Varşovia Congresul VIII al PMUP. Plenara C.C. al PMUP din 6 sept. 1980 decide eliberarea din funcţia de prim-secretar al PMUP a lui Edward Gierek şi numirea în această funcţie a lui Stanislaw Kania. Plenara C.C. al PMUP din 4—6 oct. 1980 examinează un raport privind sarcinile imediate şi de perspectivă ale partidului în legătură cu soluţionarea unor probleme politice şi social-ec. grave şi decide convocarea unui Congres extraordinar al PMUP, care-şi desfăşoară lucrările între 14 şi 20 iul. 1981 la Varşovia. Plenara C.C. al PMUP din 16—18 oct. 1981 acceptă demisia primului secretar Stanislaw Kania şi alege în această funcţie pe generalul Wojciech Jaruzelski.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Cneji, mari cneji şi regi

DINASTIA PIASTI

sec. 9 — 10, Siemowit (Ziemowit), cneaz
Lestko (Leszek), cneaz
Ziemomysł (Siemomysł), cneaz
cca 960 — 992, Mieszko I
992 — 1025, Bolesław I *cel Viteaz (Chrobry)*; încoronat rege în 1025
1025 — 1031, Mieszko II Lambert, rege (prima oară)
1031 — 1032, Bezprym, cneaz

1032 — 1034, Mieszko II Lambert (a doua oară)
1039 — 1058, Cazimir (Kazimierz) I *Restauratorul (Odnowiciel)*, cneaz
1058 — 1079, Bolesław II *cel Mărinimos (Szczodry)* sau *cel Îndrăzneț (Śmiały)*, cneaz; încoronat rege în 1076
1079 — 1102, Vladislav (Władysław, Włodzisław) I Herman, cneaz (din 1097 nu păstrează decît cnezatul Mazovia și principalele orașe)
1097 — 1107, Zbigniew (cneaz al Poloniei Mari și Kujawyei; din 1102 și al Mazoviei)
1099 — 1138, Bolesław III *Gură Strîmbă (Krzywousty)* (cneaz al Poloniei Mici și Sileziei — Ślansk —, 1099—1107 și cneaz al Poloniei, din 1107)
1138 — 1146, Vladislav II *Exilatul (Wygnaniec)* (cneaz al Sileziei și mare cneaz al Cracoviei)
1146— 1173, Bolesław IV *cel cu Părul Creț (Kędzierzawy)* (cneaz al Mazoviei și Kujawyei, din 1138, cneaz al Sileziei și mare cneaz al Cracoviei, din 1146 și cneaz de Sandomierz, din 1166)
1173 — 1177, Mieszko III *cel Bătrîn (Stary)* (cneaz al Poloniei Mari, cneaz de Poznań și Kujawya, din 1138, mare cneaz al Cracoviei, din 1173) (prima oară)
1177 — 1190, Cazimir II *cel Drept (Sprawiedliwy)* (mare cneaz al Cracoviei și cneaz de Sandomierz, din 1177, cneaz de Mazovia și Kujawya, din 1186) (prima oară)
1190 — 1191, Mieszko III (a doua oară)
1191 — 1194, Cazimir II (a doua oară)
— *între 1194 și 1211, război civil între Mieszko III, Mieszko Plątonogi și Leszek I cel Alb* (Biały)
1194 — 1198 sau 1199, Leszek I *cel Alb (Biały)* (cneaz de Cracovia și de Sandomierz) (prima oară)
1198 sau 1199 — 1201, Mieszko III (a treia oară)
1201, Leszek I (a doua oară)
1202, Mieszko III (a patra oară)
1202 — 1210, Leszek I (a treia oară)
1210 — 1211, Mieszko Plątonogi (cneaz de Ratibor și Opole, mare cneaz al Cracoviei *de facto*)
1211 — 1227, Leszek I (a patra oară)

CRACOVIA și SANDOMIERZ (POLONIA MICĂ)

1227/1243 — 1279, Bolesław V *cel Sfios (Wstydliwy)*; pînă la majoratul său (1243), adevărații conducători au fost:
— *1227—1228, Vladislav Laskonogi, cneaz al Poloniei Mari, 1202—1229*
— *între 1228 și 1232, cnezatul Cracoviei este revendicat de Henric (Henryk) I cel Bărbos* (*Brodaty*), *cneaz de Silezia (1201—1238) și apoi de Konrad I, cneaz de Mazovia, Kujawya, Sieradz și Łęczyca, 1202—1247*
— *1232—1238, Henric I cel Bărbos*
— *1238—1241, Henric II cel Pios (Pobożny) (cneaz al Sileziei, 1238—1241)*
— *1241—1243, Konrad I*
1279 — 1288, Leszek II *cel Negru (Czarny)* (cneaz de Łęczyca și Sieradz, din 1260)
1288 — 1290, Henri IV *Probus* (cneaz de Wrocław, din 1266)
1290 — 1291, Przemysł II (cneaz al Poloniei Mari, 1279—1296; din 1295, rege al Poloniei)

DINASTIA PŘEMYSL

1291 — 1305, Wacław I (rege al Boemiei, ca Václav II, din 1278, rege al Poloniei, din 1300 și rege al Ungariei, ca Vencel, 1301—1305)
1305 — 1306, Wacław II (rege al Boemiei, ca Václav III)

DINASTIA PIASTI

1306 — 1333, Vladislav I *cel Scurt (Łokietek)* (cneaz de Łęczyca și Kujawya, din 1275, cneaz de Sieradz, din 1294, cneaz al Poloniei Mari, 1296—1300 și din 1314 și rege al Poloniei, din 1320)

POLONIA MARE

1202 — 1229, Vladislav *Laskonogi* (cneaz al Poloniei Mici, 1227—1228)
1229 — 1239, Vladislav Odonic
1239 — 1247, Przemysł (Przemysław) I și fratele său Bolesław
— *între 1247 și 1257 ducatul s-a împărțit între cei doi frați Przemysł I și Bolesław*
1247 — 1257, Przemysł I (cneaz de Poznań, cneaz de Kalisz, 1249—1253, cneaz de Gniezno, din 1250)
1247 — 1279, Bolesław *cel Pios (Pobożny)* (cneaz de Kalisz, 1247—1249 și 1253—1257, cneaz de Gniezno, 1249—1250, singur cneaz al Poloniei Mari, din 1257)
1279 — 1296, Przemysł II (cneaz al Cracoviei, 1290—1291; din 1295, rege al Poloniei)
1296 — 1300, Vladislav I *cel Scurt (Łokietek)* (prima oară) (vezi Polonia Mică)

DINASTIA PŘEMYSL

1300 — 1305, Wacław I (vezi Polonia Mică)

DINASTIA PIASTI

1306 — 1309, Henric (cneaz de Głogów, ca H. III, din 1273/1274 și cneaz de Żagań, din 1304)
— *între 1309 și 1314 au avut loc lupte între urmașii lui Henric: Henric II (IV), Konrad, Bolesław, Jan și Przemko*
1314 — 1320, Vladislav I *cel Scurt (Łokietek)* (a doua oară); din 1320, rege al Poloniei

MAZOVIA și KUJAWYA

1202 — 1247, Konrad I
— *în 1248 cnezatul s-a împărțit între urmașii lui Konrad I*
1248 — 1262, Siemowit I (cneaz de Mazovia)
1248 — 1267, Cazimir I (cneaz de Kujawya, Łęczyca și Sieradz)
1262 — 1294, Konrad II (cneaz de Mazovia)
1262 — 1294, Bolesław II (cneaz de Plock, apoi de Czersk; între 1294 și 1313, cneaz al Mazoviei)
1267 — 1287, Ziemomysł (cneaz de Kujawya, în partea de nord, cu o întrerupere în 1268)
1260 — 1288, Leszek *cel Negru (Czarny)* (cneaz de Łęczyca și Sieradz, cneaz de Cracovia și Sandomierz, din 1279)
1275 — 1288, Vladislav I *cel Scurt (Łokietek)* (cneaz de Łęczyca și Kujawya, cneaz de Sieradz, din 1294) (vezi Polonia Mare și Polonia Mică); din 1320, rege al Poloniei
1288 — 1294, Cazimir II (cneaz de Łęczyca și Sieradz)
— *în 1306, Kujawya, Sieradz și Łęczyca reintră în regatul Polonia; Mazovia, în 1526*

Regii Poloniei

DINASTIA PIASTI

1295 — 1296, Przemysł II (vezi și Polonia Mare și Polonia Mică)

DINASTIA PŘEMYSL

1300 — 1305, Wacław I (vezi și Polonia Mare și Polonia Mică)
1305 — 1306, Wacław II (vezi și Polonia Mare și Polonia Mică)

DINASTIA PIASTI

1320 — 1333, Vladislav I *cel Scurt (Łokietek)* (vezi și Polonia Mare și Polonia Mică)

1333 — 1370, Cazimir III *cel Mare*

— la moartea lui Cazimir III (5 nov. 1370) i-a urmat la tron nepotul său de soră Ludovic, regele Ungariei

DINASTIA DE ANJOU

1370 — 1382, Ludovic (Ludwik) I (rege al Ungariei, din 1342)

Regenți:

1370—1377, Elisabeta, mama sa (prima oară)

1378—1379, Vladislav, cneaz de Opole

1379—1380, Elisabeta (a doua oară)

1380—1382, consiliu de regență condus de Zawisza de Kurozwęki, episcop de Cracovia

— 1382—1384, interregnum

1384 — 1386/1399, Jadwiga, fiica lui Ludovic I

— la 14 aug. 1385 Polonia a încheiat cu Lituania înțelegerea de la Krewo (Kriewo), care a pus bazele uniunii statale polono-lituane; marele duce Jogaila s-a căsătorit (la 18 febr. 1386) cu Jadwiga și s-a încoronat rege al Poloniei (la 4 mart. 1386), sub numele de Vladislav II, întemeind dinastia Jagiełło

DINASTIA JAGIEŁŁO

1386 — 1434, Vladislav II (mare duce al Lituaniei, ca Jogaila/Jagiełło, 1377—1381, 1382—1401, iar din 1401, duce suprem)

1434 — 1444, Vladislav III *Warneńczyk* (duce suprem al Lituaniei, 1434—1440 și rege al Ungariei, ca Ulászló I, din 1440)

— succedînd tatălui său (1 iun. 1434) la vîrsta de 10 ani s-a aflat, pînă la majorat, sub regența episcopului de Cracovia Zbigniew Olesnicki

— 1444—1447, interregnum

1447 — 1492, Cazimir IV (mare duce al Lituaniei, din 1440)

1492 — 1501, Ioan I Albert (Jan Olbracht) (duce suprem al Lituaniei)

1501 — 1506, Alexandru (Aleksander) (mare duce al Lituaniei, din 1492)

1506 — 1548, Sigismund (Zygmunt) I *cel Bătrîn (Stary)* (mare duce al Lituaniei)

1548 — 1572, Sigismund II *August* (mare duce al Lituaniei, din 1529); asociat la domnie de tatăl său din 1529; ultimul reprezentant al dinastiei Jagiełło

*— după moartea lui Sigismund II August (14 aug. 1572), monarhia a devenit electivă, recunoscîndu-se dreptul nobilimii de a participa la alegerea regelui (*Pacta conventa *din 11 mai 1573)*

— la 16 mai 1573 ca rege al Poloniei a fost ales Henric de Valois, fiul regelui Franței Henric II (1547—1559), el urcînd pe tron la 19 iun. 1574

DINASTIA DE VALOIS

1573 — 1574, Henric; la moartea fratelui său Carol IX, rege al Franței (1560—1574), a preluat tronul Franței, cu numele de Henric III (1574—1589)

— la 14 dec. 1575 voievodul Transilvaniei Ștefan Báthori a fost ales rege al Poloniei

1575 — 1586, Ștefan Báthori (voievod, 1571—1576 și principe, 1576—1583 al Transilvaniei)

— la 19 aug. 1587 a fost ales ca rege al Poloniei principele suedez Sigismund, fiul regelui Suediei Johann III (1568—1592), întemeind dinastia Vasa

DINASTIA VASA (WASA)

1587 — 1632, Sigismund III (mare duce al Lituaniei, din 1587 și rege al Suediei, 1592—1599)

1632 — 1648, Vladislav IV

1648 — 1668, Ioan (Jan) II Cazimir

— *la 16 sept. 1668 Ioan II Cazimir a abdicat și s-a refugiat în Franța*

— *la 19 iun. 1669 Seimul alege ca rege al Poloniei pe nobilul Mihail Korybut Wiśniowiecki*

1669 — 1673, Mihail (Michał) Korybut Wiśniowiecki

— *după moartea lui Mihail Korybut Wiśniowiecki (10 nov. 1673), fără urmași direcți, Seimul a ales ca rege (21 mai 1674) pe reputatul comandant militar Ioan Sobieski, împotriva candidaților Carol (Charles) de Lorena, susținut de Austria și a principelui de Neuburg, susținut de Franța*

1674 — 1696, Ioan III Sobieski

— *la 27 iun. 1697 o parte din electorii polonezi au ales ca rege pe principele elector al Saxoniei, Frederic August, susținut de Rusia, Habsburgi și Brandenburg, în timp ce o altă parte din electori au ales pe candidatul Franței Ludovic (Louis) de Conti; Frederic August a jurat pe Pacta conventa la 27 iul. 1697, iar la 15 sept. 1697 s-a încoronat rege la Cracovia, întemeind dinastia de Saxa*

DINASTIA DE SAXA

1697 — 1706, August II *cel Puternic* (principe elector al Saxoniei, ca Frederic August I, 1694—1733) (prima oară)

— *la 12 iul. 1704 Stanisław Leszczyński (voievod de Poznań, din 1699) a fost ales rege al Poloniei cu sprijinul regelui Suediei Carol XII, care invadase Polonia luptînd împotriva lui August II în cadrul Războiului nordic (încoronat la Varșovia în 4 oct. 1705)*

— *prin tratatul de pace de la Altranstädt (24 sept. 1706) dintre Carol XII și August II, acesta din urmă a renunțat la coroana Poloniei*

1704 — 1709, Stanisław Leszczyński (readus pe tron în 1733, a abdicat în 1736; duce al Lorenei, 1736—1766)

— *în urma înfrîngerii lui Carol XII în lupta de la Poltava (8 iul. 1709) și a pătrunderii trupelor rusești comandate de Boris Petrovici Șeremetiev în Polonia, Stanisław Leszczyński părăsește țara, iar August II revine pe tronul Poloniei*

DINASTIA DE SAXA

1709 — 1733, August II (a doua oară)

— *în urma morții lui August II (1 febr. 1733) a izbucnit Războiul pentru succesiune la tronul Poloniei (1733—1735) între Rusia și Austria, care susțineau candidatura lui Frederic August III, principe elector al Saxoniei, fiul lui August II și Franța, care-l susținea pe Stanisław Leszczyński; la 12 sept. 1733 Seimul din Varșovia l-a ales ca rege pe S. Leszczyński, iar mai tîrziu, la 5 oct. 1733, o parte din nobilii poloni aflați pe teritoriul ocupat de trupele rusești l-a ales pe Frederic August III; după capitularea Gdańskului (7 iul. 1734) în fața armatei ruse, Stanisław Leszczyński se refugiază în Prusia; prin preliminariile de la 5 oct. 1735 (pacea de la Viena, 18 nov. 1738) dintre Franța și Austria, care puneau capăt Războiului de succesiune la tronul Poloniei, August III a fost recunoscut rege al Poloniei, S. Leszczyński renunțînd la coroana poloneză*

(26 ian. 1736), primind în schimb, pe viață, ducatul Lorenei

1733 — 1763, August III (principe elector al Saxoniei, ca Frederic August II)

— moartea lui August III (5 oct. 1763) a declanșat o aprigă dispută pentru dobîndirea coroanei polone; în cele din urmă a fost ales (7 sept. 1764) ca rege al Poloniei (încoronat la Varșovia, în 25 sept. 1764) Stanisław August Poniatowski, nepotul puternicului și influentului om de stat Adam Czartorysky, susținut de Ecaterina a II-a a Rusiei și de Frederic II al Prusiei

1764 — 1795, Stanisław August Poniatowski; ultimul rege al Poloniei; a abdicat la 25 nov. 1795 și s-a retras în Rusia (unde a rămas pînă la moarte, 12 febr. 1798)

— la 7 nov. 1918 Polonia se proclamă republică independentă

Președinți

14 nov. 1918 — 9 dec. 1922, Józef Piłsudski, conducător al statului

9 — 16 dec. 1922, Gabriel Narutowicz

20 dec. 1922 — 14 mai 1926, Stanisław Wojciechowski

1 iun. 1926 — 17/29 sept. 1939, Ignacy Mościcki

— între sept. 1939 și 1944/1945, Polonia s-a aflat sub ocupația trupelor Germaniei hitleriste

În exil

29 sept. 1939 — 1945, Władisław Raczkiewicz

---

5 febr. 1947 — 20 nov. 1952, Bolesław Bierut

20 nov. 1952 — 7 aug. 1964, Aleksander Zawadski, președinte al Consiliului de Stat

12 aug. 1964 — 11 apr. 1968, Edward Ochab, președinte al Consiliului de Stat

11 apr. 1968 — 23 dec. 1970, Marian Spychalski, președinte al Consiliului de Stat

23 dec. 1970 — 28 mart. 1972, Józef Cyrankiewicz, președinte al Consiliului de Stat

din 28 mart. 1972, Henryk Jabłoński, președinte al Consiliului de Stat

Prim-miniștri

7 dec. 1917 — 11 febr. 1918, Jan Kucharzewski

11 febr. — 4 apr. 1918, Antoni Ponikowski

4 apr. — 5 sept. 1918, Jan Kanty Steczkowski

2 — 9 oct. 1918, Jan Kucharzewski

26 oct. — 4 nov. 1918, Józef Świerzyński

4 — 14 nov. 1918, Władysław Wróblewski

---

7 — 17 nov. 1918, Ignacy Daszyński

18 nov. 1918 — 16 ian. 1919, Jędrzej Moraczewski

16 ian. — 9 dec. 1919, Ignacy Jan Paderewski

13 dec. 1919 — 9 iun. 1920, Leopold Skulski

23 iun. — 24 iul. 1920, Władysław Grabski

24 iul. 1920 — 13 sept. 1921, Wincenty Witos

19 sept. 1921 — 6 iun. 1922, *Antoni Ponikowski*

28 iun. — 7 iul. 1922, Artur Śliwiński

14/19 — 29 iul. 1922, Wojciech Korfanty

31 iul. — 14 dec. 1922, Julian Ignacy Nowak

16 dec. 1922 — 26 mai 1923, Władysław Sikorski

28 mai — 14 dec. 1923, Wincenty Witos
19 dec. 1923 — 14 nov. 1925, Władysław Grabski
20 nov. 1925 — 5 mai 1926, Aleksander Skrzyński
10 — 15 mai 1926, Wincenty Witos
15 mai — 30 sept. 1926, *Kazimierz Bartel*
2 oct. 1926 — 27 iun. 1928, Józef Piłsudski
27 iun. 1928 — 13 apr. 1929, Kazimierz Bartel
14 apr. — 7 dec. 1929, Kazimierz Świtalski
29 dec. 1929 — 17 mart. 1930, Kazimierz Bartel
29 mart. — 23 aug. 1930, Walery Sławek
25 aug. — 4 dec. 1930, Józef Piłsudski
4 dec. 1930 — 26 mai 1931, Walery Sławek
27 mai 1931 — 9 mai 1933, Aleksander Prystor
10 mai 1933 — 13 mai 1934, Janusz Jędrzejewicz
15 mai 1934 — 28 mart. 1935, Leon Kozłowski
28 mart. — 12 oct. 1935, Walery Sławek
13 oct. 1935 — 15 mai 1936, Marian Zyndram Kościałkowski
15 mai 1936 — 17 sept. 1939, Felicjan Sławoj Składkowski
— între sept. 1939 și 1944/1945, Polonia s-a aflat sub ocupația trupelor Germaniei hitleriste

În exil

30 sept. 1939 — 4 iul. 1943, Władysław Sikorski (din 6 oct. 1939, în emigrație în Franța și apoi, din iun. 1940, în Marea Britanie)
14 iul. 1943 — 24 nov. 1944, Stanisław Mikołajczyk (la Londra)
30 nov. 1944 — 28 iun. 1945, Tomasz Arciszewski (la Londra)

---

21 iul. 1944 — 5 febr. 1947, *Edward Osóbka-Morawski* (inițial la Lublin, iar din 18 ian. 1945 la Varșovia)
6 febr. 1947 — 20 nov. 1952, Józef Cyrankiewicz
20 nov. 1952 — 17 mart. 1954, Bolesław Bierut
17 mart. 1954 — 22 nov. 1970, *Józef Cyrankiewicz*
23 dec. 1970 — 18 febr. 1980, *Piotr Jaroszewicz*
18 febr. — 24 aug. 1980, Edward Babiuch
24 aug. 1980 — 11 febr. 1981, Józef Pińkowski
din 11 febr. 1981, general Wojciech Jaruzelski

PORTUGALIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Portugheză. **Situarea:** în V Pen. Iberice. **Vecini:** Spania, Oc. Atlantic. **Suprafața:** 92 082 km². **Populația:** 9 933 000 loc. **Capitala:** Lisabona. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** catolicism (95%). **PNB/loc.:** 2 160 $.

ISTORIA

Triburile iberice ale lusitanilor, care populează terit. **P.** în antic., sînt supuse de romani în sec. 2—1 î.e.n. Prov. romană Lusitania este cucerită în sec. 5 e.n. de ↑suevi, în sec. 6 de ↑vizigoți, iar în 711—18 de arabi. În timpul „reconquistei" (sec. 8—13), pe terit. eliberate de sub dominația arabă, în 1095 ia ființă comitatul Portugaliei, vasal regatului Leónului, iar în 1139 regatul independent al Portugaliei. În 1147 este recucerită Lisabona, în 1249 prov. sudică Algarve, ultima aflată sub dominație arabă. În sec. 15 și la începutul sec. 16,

P. devine una dintre marile puteri maritime europene, punînd bazele unui vast imp. colonial (Ins. Capului Verde, Angola, Mozambic, Arabia de S, coasta Indiei, Pen. Malacca, Ceylon, Brazilia). Apogeul expansiunii teritoriale, al dezvoltării ec. şi culturale este atins în timpul domniei regelui Manuel I (1495—1521). De la jumătatea sec. 16 pierde poziţia de mare putere maritimă; între 1580 şi 1640 este anexată de Spania; părţi ale imperiului său colonial sînt cucerite în sec. 17 de Olanda. În vremea regelui José I de Bragança (1750—77) sînt adoptate o serie de reforme în spiritul absolutismului luminat. Revoluţia burghezo-liberală din 1820—23 instituie monarhia constituţională (1822). În 1822 Brazilia îşi proclamă independenţa. Istoria sec. 19 este caracterizată de antagonismul dintre liberali (republicani) şi conservatori (regalişti) care răbufneşte în frecvente războaie civile. La 5 oct. 1910 monarhia este abolită şi se proclamă republica. În 1916—18, **P.** participă de partea Antantei la primul război mondial. Lovitura de stat militară reacţionară de la 28 mai 1926, iniţiată de gen. Carmona, duce la instaurarea unui regim fascist. António de Oliveira Salazar (ministru de finanţe din 1928), preia în 1932 funcţia de prim-ministru şi introduce în 1933 o constituţie de tip fascist corporatist. În deceniul 7 se afirmă mişcarea de eliberare naţională din coloniile portugheze Angola, Mozambic, Guineea-Bissau (proclamate în 1951 prov. al **P.**). În dec. 1961 coloniile Goa, Diu, Daman sînt eliberate de India. La 25 apr. 1974 are loc o insurecţie militară (revoluţia „garoafelor roşii") care înlătură pe preşedintele Américo Tomás (1958—74) şi guvernul condus de Marcelo Caetano (1968—74), abolind regimul fascist. Începe o perioadă de rapide şi profunde transformări democratice. Dreptul coloniilor portugheze la autodeterminare şi independenţă este recunoscut oficial la 19 iul. 1974. La 10 sept. 1974 guvernul recunoaşte independenţa şi suveranitatea Guineei-Bissau; în cursul anului 1975 îşi dobîndesc independenţa: Ins. Capului Verde, São Tomé şi Principé, Mozambic şi Angola. La 16 mai 1974 este format primul guvern provizoriu, grupînd reprezentanţi ai tuturor forţelor politice de orientare democratică din ţară. Primele alegeri libere au loc la 25 apr. 1975. La 25 apr. 1976 intră în vigoare noua Constituţie a statului; alegerile pentru desemnarea membrilor Adunării Republicii desfăşurate în aceeaşi zi asigură ansamblului partidelor ce se situează pe poziţii de stînga majoritatea absolută a voturilor. Gen. Ramalho Eanes întruneşte în alegerile prezidenţiale desfăşurate la 27 iun. 1976 şi 7 dec. 1980 majoritatea absolută a voturilor exprimate. Datorită deosebirilor de vederi între membrii Mişcării Forţelor armate şi, ulterior, între principalele partide politice, **P.** cunoaşte după 1974 o relativă instabilitate guvernamentală.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

DINASTIA DE BURGUNDIA

Conţi

1095 — 1114, Henrique de Burgundia (în 1095 a fost investit de socrul său Alfons VI, regele Léonului cu „comitatul Portugaliei"; el se intitula, din 1097, „comes Portucalensis et Coimbrensis provinciae"); conte

1114 — 1185, Afonso I Henriques, infante şi principe (1128—1139); după victoria asupra maurilor de la Ourique (25 iul. 1139), s-a proclamat independent faţă de regatul Léonului şi Castiliei; încoronat în 1143, a fost recunoscut ca rege, în 1179, de papa Alexandru III

Regi

1185 — *1211*, Sancho I
1211 — *1223*, Afonso II
1223 — *1248*, Sancho II
1245—1248, Afonso, regent
1248 — *1279*, Afonso III
1279 — *1325*, Dinis I
1325 — *1357*, Afonso IV
1357 — *1367*, Pedro I
1367 — *1383*, Fernando
1383, Beatriz (sub regența mamei sale Leonor Teles)
— *1383—1385, interregnum*
— *la 2 oct. 1384, João, mare maestru al Ordinului de Avis, fiul nelegitim al regelui Pedro I, regent (din 1383), a fost proclamat rege; el a fost ales și de cortesuri, la Coimbra, în 6 apr. 1385*

DINASTIA DE AVIS

1385 — *1433*, João I
1433 — *1438*, Duarte
1438 — *1481*, Afonso V
Regenți: *1438 —1439, Leonor de Aragon, mama sa și unchiul său după tată Pedro, duce de Coimbra*
1439—1448, Pedro, duce de Coimbra
1476—1477, João
1481 — *1495*, João II
1495 — *1521*, Manuel I *cel Mare*
1521 — *1557*, João III
1557 — *1578*, Sebastião
Regenți: *1557—1562, Catarina de Austria, mama sa*
1562 —1568, cardinalul Henrique, arhiepiscop de Lisabona (viitorul rege)
1578 — *1580*, Henrique
1580, Cinci guvernatori, prezidați de Jorge de Almeida, arhiepiscop de Lisabona
1580, Antonio
— *între 1581 și 1640, ca urmare a cuceririi Portugaliei de către Spania, regii Spaniei sînt și regi ai Portugaliei*

Viceregi

1583 — 1593, Alberto, cardinal, vicerege
1593 — 1600, Cinci guvernatori, prezidați de Miguel de Castro, arhiepiscop de Lisabona
1600 — 1603, Cristóvão de Moura, marchiz de Castelo Rodrigo, vicerege
1603 — 1604, Afonso de Castelo Branco, episcop de Coimbra, vicerege
1605 — 1608, Pedro de Castilho, episcop de Leiria, vicerege
1608 — 1612, Cristóvão de Moura, marchiz de Castelo Rodrigo, vicerege
1612 — 1614, Pedro de Castilho, episcop de Leiria, vicerege
1614 — 1615, Aleixo de Meneses, arhiepiscop de Braga, vicerège
1615 — 1617, Miguel de Castro, arhiepiscop de Lisabona, vicerege
1617 — 1621, Diogo da Silva e Mendonça, marchiz de Alenquer, duce de Francavilla, vicerege
1621 — 1623, Consiliu de guvernatori, prezidat de Martinho Afonso Mexia, episcop de Coimbra
1623 — 1626, Consiliu de guvernatori, prezidat de Diogo de Castro, conte de Basto
1626 — 1630, Consiliu de guvernatori, prezidat de Afonso Furtado de Mendonça, arhiepiscop de Braga (apoi de Lisabona)
1630 — 1631, Diogo de Castro, conte de Basto
1631 — 1632, António de Ataide, conte de Castro Daire și Castanheira și Nuno de Mendonça, conte de Val de Reis

1632 — 1633, *António de Ataide, conte de Castro Daire și Castanheira*
1633, *João Manuel, arhiepiscop de Lisabona, vicerege*
1633, *Consiliu de Stat*
1633 — 1634, *Diogo de Castro, conte de Basto, vicerege*
1634 — 1640, *Margareta de Savoia, ducesă de Mantova, viceregină*

DINASTIA DE BRAGANÇA

Regi

1640 — 1656, João IV
1656 — 1683, Afonso VI

Regenți: *1656—1662*, *Luísa de Gusmão, mama sa*
1667—1683, *Pedro*

1683 — 1706, Pedro II
1706 — 1750, João V
1750 — 1777, José I
1777 — 1786, Maria I și soțul ei Pedro III
1786 — 1816, Maria I (a domnit singură)
— *1792—1816*, *João, regent (începînd din 1808, în Brazilia, la Rio de Janeiro)*
— *1807—1808*, *Regență de guvernatori condusă de marchizul de Abrantes, Pedro de Lencastre da Silveira Castelo Branco Sá e Meneses*
— *1808*, *Ocupația franceză*
— *1808—1814*, *Regență condusă de episcopul de Porto și patriarh ales de Lisabona, António José de Castro*
— *1814—1818*, *Regență condusă de marchizul de Olhão, Francisco de Melo da Cunha Mendonça e Meneses sau de marchizul de Borba, Fernando Maria de Sousa Coutinho Castelo Branco e Meneses*
— *1818—1820*, *Regență condusă de cardinalul-patriarh de Lisabona, Carlos da Cunha e Meneses*
1816 — 1826, João VI (în Brazilia pînă în 1821)
— *1820*, *António da Silveira Pinto da Fonseca, președinte al Juntei provizorii a guvernului suprem al regatului (la Porto)*
— *1820*, *Gomes Freire de Andrade, decan principal al bisericii patriarhale din Lisabona, președinte al guvernului intern (la Lisabona)*
— *1820—1821*, *Gomes Freire de Andrade, decan principal al scaunului patriarhal din Lisabona, președinte al Juntei provizorii a guvernului suprem al regatului (la Lisabona și Porto)*
— *1821*, *Manuel António de Sampaio Melo și Castro Moniz Torres de Lusignan, conte de Sempaio, președinți ai regenței*
10 mart. — 5 apr. 1826, Pedro IV
1826 — 1853, Maria a II-a da Glória
— *1826—1828*, *Isabel Maria, infantă, regentă*
— *1828*, *Miguel, infante, fratele regelui Pedro IV, regent*
— *1829—1831*, *Pedro de Sousa Holstein, marchiz de Palmela, președinte al regenței*
— *1831—1834*, *Pedro IV, regent*
— *1846—1847*, *Francisco Xavier da Silva Pereira, conte de Antas, președinte al Juntei provizorii a guvernului suprem al regatului (la Porto)*
1828 — 1834, Miguel I de Bragança (între 1828 și 1832 a avut o domnie efectivă asupra întregului teritoriu metropolitan continental; între 1832 și 1834 și-a exercitat autoritatea asupra unui teritoriu restrîns, ca urmare a invaziei partizanilor reginei Maria a II-a da Glória)

DINASTIA DE BRAGANÇA-SAXA-COBURG-GOTHA-KOHÁRY

1853 – 1861, Pedro V
— *1853–1855, Fernando II, soțul reginei Maria a II-a, regent; rege nominal, începînd din 1837*
1861 – 1889, Luís I
1889 – 1908, Carlos I
1908 – 1910, Manuel II
— *la 5 oct. 1910 Portugalia a fost proclamată republică*

Președinți

5 oct. 1910 – 24 aug. 1911, Joaquim Teófilo Fernandes Braga, președinte al guvernului provizoriu
24 aug. 1911 – 29 mai 1915, Manuel de Arriaga Brum da Silveira
29 mai – 5 oct. 1915, Joaquim Teófilo Fernandes Braga
5 oct. 1915 – 11 dec. 1917, Bernardino Luís Machado Guimarães
11 dec. 1917 – 14 dec. 1918, Sidónio Bernardino Cardoso da Silva Pais; între 11 dec. 1917 și 28 apr. 1918, în calitate de președinte al Consiliului de Miniștri
16 dec. 1918 – 5 oct. 1919, João do Canto e Castro Silva Antunes
—19 ian. – 14 febr. 1919, Henrique Mitchell de Paiva Couceiro, președinte al Juntei provizorii a regatului (la Porto)
5 oct. 1919 – 6 aug. 1923, António José de Almeida
6 aug. 1923 – 11 dec. 1925, Manuel Teixeira Gomes
12 dec. 1925 – 30 mai 1926, Bernardino Luís Machado Guimarães

Președinții Republicii

25 mart. 1928 – 18 apr. 1951, António Óscar de Fragoso Carmona
1931, Adalberto Gastão de Sousa Dias, președinte al Juntei (la Madeira)

Președinte al Consiliului de Miniștri

19 apr. – 22 iul. 1951, António de Oliveira Salazar

Președinții Republicii

22 iul. 1951 – 9 aug. 1958, Francisco Higino Craveiro Lopes
9 aug. 1958 – 25 apr. 1974, Américo Deus Rodrigues Tomás

Președinte al Juntei de Salvare Națională

25 apr. – 15 mai 1974, António Sebastião Ribeiro de Spínola

Președinții Republicii

15 mai – 30 sept. 1974, António Sebastião Ribeiro de Spínola
30 sept. 1974 – 14 iul. 1976, Francisco António da Costa Gomes
din 14 iul. 1976, general António dos Santos Ramalho Eanes

Președinții Consiliului de Miniștri

24 sept. 1834 – 28 apr. 1835, Pedro de Sousa Holstein, duce de Palmela
4 – 27 mai 1835, Vitório Maria Francisco de Sousa Coutinho Teixeira de Andrade Barbosa, conte de Linhares
27 mai – 18 nov. 1835, João Carlos Gregório Domingos Vicente Francisco de Saldanha de Oliveira e Daun, marchiz de Saldanha

25 nov. 1835 — 19 apr. 1836, José Jorge Loureiro
19 apr. — 10 sept. 1836, António José de Sousa Manuel e Meneses Severim de Noronha, duce de Terceira
10 sept. — 4 nov. 1836, José Manuel da Cunha Faro Meneses Portugal da Gama Carneiro e Sousa, conte de Lumiares
4 — 5 nov. 1836, José Bernardino de Portugal e Castro, marchiz de Valença
5 nov. 1836 — 1 iun. 1837, Bernardo de Sá Nogueira e Figueiredo, viconte de Sá da Bandeira
2 iun. — 10 aug. 1837, António Dias de Oliveira
10 aug. 1837 — 18 apr. 1839, Bernardo de Sá Nogueira e Figueiredo, viconte de Sá da Bandeira
18 apr. — 26 nov. 1839, Rodrigo Pinto Pizarro Pimentel de Almeida Carvalhais, baron da Ribeira de Sabrosa
26 nov. 1839 — 9 iun. 1841, José Lúcio Travassos Valdez, conte do Bonfim
9 iun. 1841 — 7 febr. 1842, Joaquim António de Aguiar
7 — 9 febr. 1842, Pedro de Sousa Holstein, duce de Palmela
9 febr. 1842 — 20 mai 1846, António José de Sousa Manuel e Meneses Severim de Noronha, duce de Terceira
20 mai — 6 oct. 1846, Pedro de Sousa Holstein, duce de Palmela
6 oct. 1846 — 18 iun. 1849, João Carlos Gregório Domingos Vicente Francisco de Saldanha de Oliveira e Daun, marchiz, apoi duce de Saldanha*
18 iun. 1849 — 26 apr. 1851, António Bernardo da Costa Cabral, conte de Tomar
26 apr. — 1 mai 1851, António José de Sousa Manuel e Meneses Severim de Noronha, duce de Terceira
1 mai 1851 — 6 iun. 1856, João Carlos Gregório Domingos Vicente Francisco de Saldanha de Oliveira e Daun, duce de Saldanha
6 iun. 1856 — 16 mart. 1859, Nuno José Severo de Mendonça Rolim de Moura Barreto, marchiz de Loulé
16 mart. 1859 — 26 apr. 1860, António José de Sousa Manuel e Meneses Severim de Noronha, duce de Terceira
1 mai — 4 iul. 1860, Joaquim António de Aguiar
4 iul. 1860 — 17 apr. 1865, Nuno José Severo de Mendonça Rolim de Moura Barreto, marchiz, apoi duce de Loulé**
17 apr. — 4 sept. 1865, Bernardo de Sá Nogueira e Figueiredo, marchiz (fusese viconte) de Sá da Bandeira
4 sept. 1865 — 4 ian. 1868, Joaquim António de Aguiar
4 ian. — 22 iul. 1868, António José de Ávila, conte de Ávila
22 iul. 1868 — 11 aug. 1869, Bernardo de Sá Nogueira e Figueiredo, marchiz de Sá da Bandeira
11 aug. 1869 — 19 mai 1870, Nuno José Severo de Mendonça Rolim de Moura Barreto, duce de Loulé
19 mai — 29 aug. 1870, João Carlos Gregório Domingos Vicente Francisco de Saldanha de Oliveira e Daun, duce de Saldanha

---

* Preşedinţia Consiliului de Miniştri a fost vacantă între 28 apr. şi 18 dec. 1847. În această perioadă au funcţionat cu titlul de miniştri ai regatului: între 28 apr. şi 22 aug. 1847, Francisco Tavares de Almedia Proença şi între 22 aug. şi 18 dec. 1847, António de Azevedo Melo e Carvalho

** Între 12 sept. şi 6 oct. 1862, înlocuit interimar de Bernardo de Sá Nogueira e Figueiredo, viconte de Sá da Bandeira

29 aug. — 29 oct. 1870, Bernardo de Sá Nogueira e Figueiredo, marchiz de Sá da Bandeira
29 oct. 1870 — 13 sept. 1871, António José de Ávila, marchiz (fusese conte) de Ávila e Bolama
13 sept. 1871 — 5 mart. 1877, António Maria de Fontes Pereira de Melo
5 mart. 1877 — 29 ian. 1878, António José de Ávila, marchiz, apoi duce de Ávila
29 ian. 1878 — 1 iun. 1879, António Maria de Fontes Pereira de Melo
1 iun. 1879 — 25 mart. 1881, Anselmo José Braamcamp
25 mart. — 14 nov. 1881, António Rodrigues Sampaio
14 nov. 1881 — 20 febr. 1886, *António Maria de Fontes Pereira de Melo*
20 febr. 1886 — 14 ian. 1890, José Luciano de Castro Pereira Corte Real
14 ian. — 14 oct. 1890, António de Serpa Pimentel
14 oct. 1890 — 17 ian. 1892, *João Crisóstomo de Abreu e Sousa*
17 ian. 1892 — 22 febr. 1893, *José Dias Ferreira*
22 febr. 1893 — 7 febr. 1897, Ernesto Rodolfo Hintze Ribeiro
7 febr. 1897 — 25 iun. 1900, *José Luciano de Castro Pereira Corte Real*
25 iun. 1900 — 20 oct. 1904, *Ernesto Rodolfo Hintze Ribeiro*
20 oct. 1904 — 20 mart. 1906, *José Luciano de Castro Pereira Corte Real*
20 mart. — 19 mai 1906, Ernesto Rodolfo Hintze Ribeiro
19 mai 1906 — 4 febr. 1908, *João Ferreira Franco Pinto Castelo Branco*
4 febr. — 25 dec. 1908, Francisco Joaquim Ferreira do Amaral
25 dec. 1908 — 11 apr. 1909, Artur Alberto de Campos Henriques
11 apr. — 14 mai 1909, Sebastião Custódio de Sousa Teles
14 mai — 22 dec. 1909, Venceslau de Sousa Pereira de Lima
22 dec. 1909 — 26 iun. 1910, Francisco António da Veiga Beirão
26 iun. — 5 oct. 1910, António Teixeira de Sousa
— la 5 oct. 1910 Portugalia a fost proclamată Republică
5 oct. 1910 — 3 sept. 1911, Joaquim Teófilo Fernandes Braga
3 sept. — 12 nov. 1911, João Pinheiro Chagas
12 nov. 1911 — 16 iun. 1912, Augusto César de Almeida Vasconcelos Correia
16 iun. 1912 — 9 ian. 1913, Duarte Leite Pereira da Silva
9 ian. 1913 — 9 febr. 1914, Afonso Augusto da Costa
9 febr. — 12 dec. 1914, *Bernardino Luís Machado Guimarães*
12 dec. 1914 — 25 ian. 1915, Vitor Hugo de Azevedo Coutinho
25 ian. — 14 mai 1915, Joaquim Pereira Pimenta de Castro
14 — 15 mai 1915, *Juntă revoluționară*
15 — 17 mai 1915, João Pinheiro Chagas
17 mai — 29 nov. 1915, *José Augusto Soares Ribeiro de Castro*
29 nov. 1915 — 15 mart. 1916, Afonso Augusto da Costa
15 mart. 1916 — 25 apr. 1917, António José de Almeida
25 apr. — 8 dec. 1917, Afonso Augusto da Costa
8 — 11 dec. 1917, *Juntă revoluționară*
11 dec. 1917 — 14 dec. 1918, Sidónio Bernardino Cardoso da Silva Pais
14 — 23 dec. 1918, João do Canto e Castro Silva Antunes

23 dec. 1918 — 27 ian. 1919, João Tamagnini de Sousa Barbosa
27 ian. — 30 mart. 1919, José Mascarenhas Relvas
30 mart. — 29 iun. 1919, Domingos Leite Pereira
29 iun. 1919 — 15 ian. 1920, Alfredo Ernesto de Sá Cardoso
15 ian. 1920, Francisco José Fernandes Costa
15 — 21 ian. 1920, Alfredo Ernesto de Sá Cardoso
21 ian. — 8 mart. 1920, Domingos Leite Pereira
8 mart. — 6 iun. 1920, António Maria Baptista
6 — 26 iun. 1920, José Ramos Preto
26 iun. — 19 iul. 1920, António Maria da Silva
19 iul. — 20 nov. 1920, António Joaquim Granjo
20 — 30 nov. 1920, Álvaro Xavier de Castro
30 nov. 1920 — 2 mart. 1921, Liberato Damião Ribeira Pinto
2 mart. — 23 mai 1921, Bernardino Luís Machado Guimaraes
23 mai — 30 aug. 1921, Tomé José de Barros Queirós
30 aug. — 19 oct. 1921, António Joaquim Granjo
19 oct. — 5 nov. 1921, Manuel Maria Coelho
5 nov. — 16 dec. 1921, Carlos Henrique da Silva Maia Pinto
16 dec. 1921 — 6 febr. 1922, Francisco Pinto da Cunha Leal
6 febr. 1922 — 15 nov. 1923, António Maria da Silva
15 nov. — 18 dec. 1923, António Ginestal Machado
18 dec. 1923 — 6 iul. 1924, Álvaro Xavier de Castro
6 iul. — 23 nov. 1924, Alfredo Rodrigues Gaspar
23 nov. 1924 — 15 febr. 1925, José Domingues dos Santos
15 febr. — 1 iul. 1925, Vitorino Máximo de Carvalho Guimarães
1 iul. — 1 aug. 1925, António Maria da Silva
1 aug. — 17 dec. 1925, Domingos Leite Pereira
17 dec. 1925 — 30 mai 1926, António Maria da Silva
30 mai — 17 iun. 1926, José Mendes Cabeçadas Junior
17 iun. — 9 iul. 1926, Manuel de Oliveira Gomes da Costa
9 iul. 1926 — 18 apr. 1928, António Óscar de Fragoso Carmona
18 apr. 1928 — 8 iul. 1929, José Vicente de Freitas
8 iul. 1929 — 21 ian. 1930, Artur Ivens Ferraz
21 ian. 1930 — 5 febr. 1932, Domingos Augusto Alves da Costa Oliveira
5 febr. 1932 — 27 sept. 1968, António de Oliveira Salazar
27 sept. 1968 — 25 apr. 1974, Marcelo José das Neves Alves Caetano
25 apr. — 16 mai 1974, Junta de Salvare Națională

Guverne provizorii

16 mai — 17 iul. 1974, Adelino da Palma Carlos
17 iul. 1974 — 12 sept. 1975, Vasco dos Santos Gonçalves
19 sept. 1975 — 22 iul. 1976, José Baptista Pinheiro de Azevedo

Guverne constituționale

23 iul. 1976 — 28 iul. 1978, Mario Alberto Nobre Lopes Suares
29 aug. — 15 sept. 1978, Alfredo Nobre da Costa
21 nov. 1978 — 11 iun. 1979, Carlos Alberto Mota Pinto
31 iul. — 27 dec. 1979, Dr. Maria de Lurdes Pintassilgo, interimar
3 ian. — 4 dec. 1980, Francisco Lumbrales Sá Carneiro
4 dec. 1980 — 6 ian. 1981, Diogo Freitas do Amaral, interimar
din 9 ian. 1981, Francisco Pinto Balsemão

QATAR

DATE GENERALE

Numele oficial: Statul Qatar. **Situarea:** în E Pen. Arabia. **Vecini:** Golful Persic, Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită. **Suprafaţa:** 22 014 km². **Populaţia:** 220 000 loc. **Capitala:** Doha. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 16 590 $.

ISTORIA

Menţionat pentru prima oară în izvoarele istorice de Pliniu cel Bătrîn (sec. 1 e.n.), terit. **Q.**, puţin populat, este înglobat în sec. 7 în ↑Califatul arab, în sec. 13–14 în Emiratul Bahrain, fiind ocupat apoi, la începutul sec. 17, de portughezi. Un şeicat de-sine-stătător (cu capitala la Subara) este întemeiat în 1766, de către beduinii conduşi de familia at-Thani, ocupat de statul wahhabit (1803), de sultanatul Oman (1810–11), apoi de Imperiul otoman (1871). La începutul primului război mondial **Q.** este ocupat de trupe engleze şi devine la 3 nov. 1916 *de jure* protectorat britanic. Între 1968 şi 1971, **Q.** face parte din Federaţia Emiratelor din Golful Persic, iar la 3 sept. 1971 îşi proclamă independenţa de stat.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Emiri

1 sept. 1971 – 22 febr. 1972, Şeic Ahmad ben Ali ben Abdullah at-Thani
din 22 febr. 1972, Şeic Khalifa ben Hamad at-Thani

Prim-ministru

din 29 mai 1970, Şeic Khalifa ben Hamad at-Thani

ROMÂNIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Socialistă România. **Situarea:** La N de Pen. Balcanică. **Vecini:** R.P. Ungară, U.R.S.S., Marea Neagră, R.P. Bulgaria, R.S.F. Iugoslavia. **Suprafaţa:** 237 500 km². **Populaţia:** 22 200 000 loc. **Capitala:** Bucureşti. **Limba oficială:** româna. **Culte:** ortodoxism, protestantism, catolicism ş.a. **PNB/loc.:** 1 900 $.

ISTORIA

Vestigii arheologice din paleolitic, neolitic, epoca bronzului şi a fierului atestă o neîntreruptă continuitate de locuire pe terit. românesc. Culturile materiale neolitice (Criş, Hamangia, Gumelniţa, Boian, Petreşti ş.a.) marchează prin civilizaţia Cucuteni (milen. 4—3 î.e.n.) — cu inegalabila ei ceramică policromă — un moment de vîrf pe plan european. Marea migraţie indo-europeană de la sfîrşitul milen. 3 î.e.n. provoacă profunde schimbări în structura etnică (indo-europenizarea autohtonilor), ec. şi socială din spaţiul carpato-dunărean. Odată cu civilizaţia bronzului (care ocupă întregul milen. 2 î.e.n.) se poate vorbi de apariţia populaţiei tracice în spaţiul carpato-balcanic. În prima jumătate a milen. 1 î.e.n., în epoca fierului, are loc delimitarea etnică a geto-dacilor din spaţiul carpato-dunărean de masa triburilor trace care populează o mare parte a Pen. Balcanice. Populaţie indo-europeană, geto-dacii, ramură nordică distinctă a marii familii trace, sînt cei mai vechi locuitori amintiţi pe meleagurile **R.** de izvoarele scrise antice. Ei asimilează în sec. 6—4 î.e.n. influenţe ale popoarelor cu care au venit în contact (sciţii, grecii şi celţii) şi creează, în a doua jumătate a milen. 1 î.e.n., o civilizaţie proprie originală. În sec. 6—7 î.e.n. colonişti greci din Milet şi Heracleea Pontica întemeiază pe litoralul românesc al Mării Negre oraşele Histria, Callatis şi Tomis, care se impun ca focare active ale civilizaţiei elene în zona Dunării de Jos. Prin intermediul acestor oraşe populaţia geto-dacă suferă impactul marii civilizaţii a lumii mediteraneene. Geţii datorează prima lor menţiune în istorie părintelui acestei ştiinţe Herodot. Relatînd expediţia din 514 î.e.n. a regelui persan Darius I împotriva sciţilor din regiunile nord-pontice, el notează că în drumul de la Bosfor la Dunăre singurul popor care i se opune suveranului ahemenid în timp ce traversa Dobrogea sînt geţii, „cei mai viteji şi mai drepţi dintre traci!" Geto-dacii cunosc o nouă şi strălucită afirmare politică în SE european sub Dromichaites, unificatorul triburilor din Cîmpia Munteană, victorios în confruntarea cu regele Traciei elenistice Lysimachos (cca 300 î.e.n.). În sec. I î.e.n. se constituie statul centralizat dac condus de Burebista (70—44 î.e.n.) care înfrînge triburile celtice din V Daciei şi cetăţile greceşti de pe litoralul Pontului Euxin, Olbia şi Mesambria, stabilind hotarele statului în Carpaţii Păduroşi, Dunărea de mijloc, litoralul Mării Negre şi Munţii Balcani. Dobrogea (Scythia Minor), care la începutul domniei împăratului Augustus (29/28 î.e.n.) intrase sub directa supraveghere militară a Imp. roman, este inclusă în 46 e.n. în prov. romană Moesia şi supusă unui intens proces de romanizare. În perioada dintre moartea lui Burebista (44 î.e.n.)

și începutul domniei lui Decebal (87 e.n.), conducători cunoscuți ai statului dac au fost Deceneu (fost mare preot și sfetnicul cel mai apropiat al lui Burebista), Comosicus, Scorilo, Duras-Diurpaneus. Statul centralizat dac atinge apogeul dezvoltării sale sub Decebal (87—106 e.n.). Îngrijorat de întărirea statului dac, Imp. roman, aflat la apogeul puterii, inițiază în anii 101—102 și 105—106 două războaie pentru cucerirea Daciei. După aproape patru ani de lupte grele, legiunile împăratului Traian înfrîng armatele dace, cuceresc capitala Sarmizegetusa și ocupă statul lui Decebal. Pentru a nu cădea în mîinile învingătorului, regele dac se sinucide. Cea mai mare parte a Daciei este transformată în prov. romană. În momentul cuceririi romane Dacia era, așa cum scria Vasile Pârvan, „un mare regat cu bază etnică perfect omogenă, cu tradiții istorice seculare, cu structura socială și economică bine definită, cu o cultură înaintată de forme mai întîi influențate de civilizația celtică apoi timp de două veacuri înainte de Traian de cea romană. Aici nu era vorba, ca în Dalmația, în Tracia, în Pannonia ori în Moesia, pur și simplu de un oarecare număr de triburi barbare cu o populație mai mult sau mai puțin numeroasă, locuind un teritoriu destul de întins, totuși lipsit de solidaritate politică și națională între ele, ci de o națiune conștientă de ea însăși“. Campaniile dacice ale lui Traian sînt imortalizate de columna din Roma (ridicată în 113), care poartă numele împăratului și pe monumentul triumfal din Dobrogea, de la Adamclisi. Timp de 165 ani (106—271), destinul Daciei (cu o poziție cheie în cadrul sistemului de apărare al hotarelor) rămîne indisolubil legat de acela al Imp. roman. Colonizarea masivă și organizată a noii prov., ridicarea de castre, sate și orașe după model roman, adoptarea limbii latine, asimilarea civilizației romane aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare au ca urmare romanizarea ireversibilă a dacilor și formarea unei populații daco-romane de limbă latină, elementul de bază în procesul de etnogeneză a românilor. Influența civilizației romane se extinde însă și mult dincolo de granițele provinciei asupra grupurilor de daci liberi din N Transilvaniei, centrul și N Moldovei, Muntenia — care au întreținut neîntrerupte legături cu Dacia romană, romanizarea cuprinzînd astfel și aceste ținuturi. După retragerea armatei și administrației romane din Dacia de către împăratul Aurelian (271 e.n.), populația daco-romană își continuă neîntrerupt pe aceleași meleaguri, în condiții dificile, existența de agricultori și păstori. Ea a supraviețuit succesiunii valurilor migratorilor, adaptîndu-se împrejurărilor și profitînd de avantajele oferite de vegetația și relieful variat al țării. Procesul de romanizare, în aria largă a căruia se formează poporul român, se extinde și după retragerea aureliană. Acestei prelungiri în timp îi corespunde cultura materială daco-romană unitară Bratei, cu caracter provincial roman tîrziu. Din ea se dezvoltă, în sec. 6—8, cultura Ipotești-Cîndești, continuată, în sec. 7—9, de cultura Dridu, creată de români și răspîndită, ca și celelalte, în toată aria de locuire a Dacoromaniei. Dobrogea rămîne și după retragerea aureliană, pînă la sfîrșitul sec. 7 e.n., parte a Imp. romano-bizantin, fiind un rezervor neîntrerupt pentru romanitatea nord-dunăreană. Ținuturile din N Dunării, locuite de o populație puternic romanizată, se află în sec. 3—7 e.n. în sfera de influență politică, ec. și culturală a Imp. romano-bizantin, care își păstrează capete de pod pe malul stîng al Dunării și va face, sub Constantin cel Mare (306—337) și Iustinian (527—565) mai multe tentative de recucerire a vechilor terit. Pătruns în sec. 2—3 e.n., creștinismul, de expresie latină, se generalizează în prov. dunărene la începutul sec. 4. În sec. următoare retragerii armatei romane, peste spațiul carpato-dunărean locuit neîntrerupt de populația daco-romană, apoi română, se succed valurile migratorilor — goți, huni, gepizi, avari, slavi, pecenegi, cumani, tătari — care exercită temporar autoritatea politică; dintre aceștia, slavii, mai numeroși, stabiliți în sec. 6—7, sînt

asimilaţi în perioada următoare de populaţia autohtonă, lăsînd urme în limbă (mai ales în fonetică şi vocabular). Succedarea valurilor de migratori are ca urmare o încetinire a procesului de dezvoltare ec., socială şi politică a populaţiei autohtone romanice de pe terit. **R.**, frînînd procesul de constituire a unor formaţiuni statale proprii. Ea nu a determinat însă dislocarea românilor de pe acest terit. În liniile sale esenţiale, procesul de formare a poporului român şi a limbii sale se cristalizează în sec. 6 şi îmbracă forma sa definitivă în următoarele două-trei sec. Limba română, prin origine, structură şi vocabular, este o limbă romanică, singura urmaşă directă a latinei vorbite în prov. carpato-balcanice ale Imp. roman. Din sec. 10 populaţia autohtonă din ţinuturile carpato-dunărene începe să fie menţionată în izvoarele istorice europene sub numele de „vlahi", „blachi", care îi definesc clar ca popor romanic individualizat. Autohtonii ei înşişi nu s-au numit decît *români*, fiind singurul popor romanic care a perpetuat în numele său amintirea Romei străbune. Iar în clipa cînd au format un singur stat unitar, în 1859, i-au dat acestuia numele de România. Pe plan social, sfîrşitul milen. 1 este caracterizat de apariţia primelor forme ale orînduirii feudale. Cele dintîi formaţii feudale româneşti sînt menţionate în sec. 10 în spaţiul intercarpatic — avînd în frunte pe voievozii Gelu, Glad şi Menumorut, în sec. 11 în Dobrogea — cele conduse de Satza, Sestlav şi Tatos, în sec. 12 şi 13 pe valea Bîrladului, la E de Carpaţi, precum şi la S de Carpaţi, în dreapta şi stînga Oltului, cele conduse de Litovoi, Farcaş, Ioan şi Sănislau. La sfîrşitul sec. 9 se stabilesc în Pannonia ungurii care, opriţi în expansiunea lor spre Occident, îşi orientează tendinţele cuceritoare spre răsărit. În cursul sec. 11—13 ei înfrîng îndîrjita rezistenţă a formaţiunilor statale româneşti, înglobînd Transilvania ca voievodat autonom în regatul maghiar. Sub stăpînire maghiară pînă în 1541, Transilvania va păstra însă, ca voievodat, o pronunţată autonomie. Pentru consolidarea stăpînirii în Transilvania ca şi pentru paza graniţelor sale, coroana ungară va recurge în sec. 12—13 la colonizarea în voievodat a unor grupuri de secui şi saşi. În contextul cristalizării relaţiilor feudale, ca urmare a creării unor condiţii interne şi externe favorabile (slăbirea presiunii maghiare şi diminuarea dominaţiei tătarilor) iau fiinţă la S şi E de Carpaţi statele feudale de-sine-stătătoare Ţara Românească (1310), sub Basarab I şi Moldova (1359), sub Bogdan I. În sec. 14 are loc consolidarea organizării lor statale şi apărarea cu succes a independenţei ameninţate de regatele vecine — ungar şi polon. Deşi în ev. med. românii trăiesc în trei state separate, Ţara Românească, Moldova, Transilvania, legăturile ec., politice şi culturale dintre ei nu se întrerup, în tot acest răstimp, niciodată. La înăsprirea situaţiei ec. şi sociale, ţărănimea aservită a răspuns cu arma în mînă; în 1437—38 şi 1514 iobagii români şi maghiari din Transilvania se răscoală împotriva stăpînilor feudali. La sfîrşitul sec. 14 Imp. otoman îşi stabileşte hotarul la Dunăre. Pentru cele trei ţări române începe acum o şi mai grea şi crîncenă perioadă de luptă pentru apărarea fiinţei lor naţionale. Rezistenţa eroică pe care micile state româneşti (la sfîrşitul sec. 14 populaţia Ţării Româneşti este estimată la cca 500 000 locuitori, iar a Moldovei la 400 — 450 000) o opun otomanilor, le va impune pe scena politică europeană. Faptele domnilor Ţării Româneşti Mircea cel Bătrîn, Dan II, Vlad Ţepeş, ale domnului Moldovei Ştefan cel Mare şi ale voievodului Transilvaniei Iancu de Hunedoara pătrund în folclorul european. Bătăliile de la Rovine (1394), Belgrad (1465), Vaslui (1475), Războieni (1476), Şcheia (1486), contribuie la încetinirea pătrunderii armatelor turceşti spre Europa Centrală. Cucerirea însă a cetăţilor de la Dunăre (Turnu, Giurgiu, Brăila, Chilia, Cetatea Albă), ralierea tătarilor din Crimeea cauzei otomane (1475), transformarea Serbiei în prov. a Imp. otoman şi prăbuşirea regatului ungar în urma bătăliei de la Mohács

(1526) sînt factori care constrîng Ţara Românească şi Moldova să recunoască suzeranitatea otomană. În 1541 Transilvania devine principat de-sine-stătător, vasal şi el turcilor. Spre deosebire de alte state din SE Europei, ţările române nu-şi pierd însă în această epocă fiinţa de stat, ci îşi păstrează autonomia internă reală. Relaţiile dintre ţările române şi Imp. otoman s-au desfăşurat pe baze contractuale, plata tributului reprezentînd garanţia menţinerii statutului lor. Sfîrşitul sec. 16 este marcat de epopeea luptei lui Mihai Viteazul, domnul Ţării Româneşti (1593—1601), pentru unirea tuturor românilor. La scurt timp de la încercarea eroică, dar eşuată, a lui Ioan Vodă cel Viteaz, domnul Moldovei (1572—74), Mihai Viteazul ridică steagul luptei antiotomane pentru redobîndirea independenţei, aderă la „Liga Sfîntă", coaliţia antiotomană iniţiată de papalitate şi încheie tratate de colaborare cu Moldova şi Transilvania. În 1595, după victoria de la Călugăreni, Mihai Viteazul reuşeşte, cu sprijinul obţinut din Transilvania, să alunge din ţară trupele turceşti conduse de Sinan Paşa şi să provoace armatei otomane în retragere, la trecerea Dunării, la Giurgiu, unul dintre gravele ei dezastre. Credincios programului său politic, pentru a consolida libertatea ţărilor române şi a spori capacitatea lor de rezistenţă antiotomană, Mihai uneşte sub autoritatea sa toate cele trei state româneşti. În oct. 1599 pătrunde în Transilvania şi îl înlătură pe cardinalul-principe Andrei Báthori, iar în mai anul următor îl alungă din scaunul Moldovei pe Ieremia Movilă, favorit al Poloniei, realizînd astfel, pentru prima oară, unirea politică a ţărilor române într-un singur stat. Datorită unor împrejurări nefavorabile interne şi mai ales externe (împotrivirea marilor puteri vecine, a Imp. otoman, Austriei, Poloniei, care nu puteau accepta constituirea unui stat puternic, piedică în calea expansiunii lor teritoriale), înfăptuirea lui Mihai Viteazul a fost de scurtă durată. Actul său unificator şi-a păstrat însă, timp de secole, valoarea lui de simbol al luptei românilor pentru unitatea naţională, iar ideea ascendenţei latine a românilor capătă o dezbatere şi recunoaştere larg europeană. În sec. 17, sub diverse forme şi cu succese trecătoare, vor încerca şi alţi principi — Radu Şerban, Gabriel Bethlen, Matei Basarab, Constantin Şerban, Şerban Cantacuzino — să reia programul politic al lui Mihai Viteazul. La sfîrşitul sec. 17 şi la începutul sec. 18 au loc importante schimbări în situaţia politică a ţărilor române. În urma expansiunii Austriei spre SE, începută după alungarea turcilor de sub zidurile Vienei (1683), tratatul de la Karlowitz (1699) sancţionează includerea Transilvaniei ca principat în Imp. habsburgic. După ce Rusia se apropie de hotarele Moldovei în timpul domniei lui Petru I, iar Imp. habsburgic ocupă Transilvania, Imp. otoman introduce în 1711 în Moldova (după domnia lui Dimitrie Cantemir) şi în Ţara Românească în 1716 (după domniile lui Constantin Brîncoveanu şi Ştefan Cantacuzino), regimul fanariot. În cele două ţări Poarta numeşte domni din rîndul aristocraţiei greceşti din Istanbul, fidelă imperiului; guvernatorii principatului Transilvaniei sînt numiţi acum direct de curtea de la Viena. În timpul regimului fanariot (1711—1821), forma cea mai opresivă a dominaţiei otomane (prin controlul politic riguros şi exploatarea ec.), sînt înfăptuite totuşi unele reforme sociale, administrative, judiciare şi fiscale, dintre care cea mai importantă (prima în Europa centrală şi răsăriteană) este abolirea şerbiei (în 1746 în Ţara Românească şi în 1749 în Moldova) iniţiată de domnul Constantin Mavrocordat. Şi în această perioadă Ţara Românească şi Moldova şi-au menţinut autonomia, cu îngrădirile generate de imixtiunile continue ale Porţii otomane. În timpul războaielor austro-ruso-turce din sec. 18 şi în primele decenii ale sec. 19 (1735—39, 1768—74, 1787—92, 1806—12, 1828—29), operaţiunile militare, purtate adesea pe terit. românesc, au ca urmare importante distrugeri de bunuri, deplasări de populaţii şi amputări teritoriale. Austria anexează Oltenia (între 1718 —

1739) şi Bucovina (1775—1918). În urma tratatului de la Bucureşti (1812), care încheie războiul ruso-turc din 1806—12, Basarabia este încorporată de Rusia ţaristă. În a doua jumătate a sec. 18 şi la începutul sec. 19 se desfăşoară procesul destrămării relaţiilor feudale şi afirmării celor capitaliste în atragerea economiei ţărilor române în circuitul european. Ideea naţională are un rol preponderent în cadrul cristalizării ideologiei burgheze româneşti: acum este organizat învăţămîntul în limba română şi sînt puse bazele literaturii române moderne. În Transilvania, lupta românilor pentru emanciparea socială şi naţională, iniţiată de Inochentie Micu (Clain), găseşte în reprezentanţii Şcolii Ardelene (Gheorghe Şincai, Petru Maior, Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu ş.a.) teoreticieni şi practicieni deopotrivă talentaţi şi tenace. Ei reiau argumentaţia lui Inochentie Micu, dîndu-i o bază filologică şi istorică, demonstrînd latinitatea limbii şi a poporului român, drepturile istorice ale acestuia la o viaţă politică liberă. Revendicările românilor transilvăneni sînt înfăţişate Curţii de la Viena prin memoriul cunoscut sub numele de *Supplex Libellus Valachorum* (1791). Agravarea asupririi sociale şi naţionale şi slaba eficienţă a reformelor înfăptuite de Maria Terezia şi Iosif II au provocat dezlănţuirea puternicei răscoale ţărăneşti conduse de Horea, Cloşca şi Crişan (1784 — 85), cu un larg ecou în Europa. Năzuinţele de înnoire socială şi de emancipare naţională îşi găsesc la S de Carpaţi expresia în Revoluţia de la 1821 din Ţara Românească condusă de Tudor Vladimirescu. Deşi înăbuşită, datorită intervenţiei străine (otomane şi ţariste), Revoluţia lui Tudor Vladimirescu are ca urmare abolirea regimului fanariot şi restabilirea domniilor pămîntene în Ţara Românească şi Moldova. Efectele ei pozitive se resimt într-o mai rapidă dezvoltare a societăţii româneşti în direcţia capitalistă, încurajată de înlăturarea monopolului otoman, în 1829 şi de integrarea ţărilor române în circuitul comerţului european. Anul 1821 marchează începutul istoriei moderne a României. Solicitarea produselor cerealiere româneşti pe piaţa europeană impune dezvoltarea agriculturii şi agravează sensibil situaţia maselor rurale. Noul regim agrar este introdus prin Regulamentele organice (statute de guvernare ale Moldovei şi Ţării Româneşti) întocmite sub îndrumarea generalului rus Pavel Kiseleff, comandantul trupelor ruseşti rămase pe terit. ţărilor române (pînă în 1834) după războiul ruso-turc din 1828—1829. Prin tratatul de pace de la Adrianopol (1829), pe lîngă suprimarea restricţiilor comerciale impuse de Poartă, sînt retrocedate ţărilor române toate cetăţile de pe malul stîng al Dunării. Izvorîtă din cauze similare, generată de aceleaşi condiţii ec., sociale şi politice, desfăşurată aproape concomitent, Revoluţia burghezo-democratică de la 1848—49 din cele trei ţări române are un caracter unitar ilustrat şi de conţinutul comun al programelor. Revoluţia avea drept obiective suprimarea piedicilor din calea dezvoltării capitaliste a societăţii româneşti, îmbunătăţirea stării ţăranilor, egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor, desfiinţarea Regulamentelor organice neconforme cu tradiţiile româneşti şi cu dezvoltarea lor, îndepărtarea jugului otoman, habsburgic şi a amestecului ţarist, în sfîrşit, realizarea unirii într-un singur stat a tuturor terit. locuite de români. Prin uneltirile forţelor retrograde interne şi mai ales prin intervenţia brutală a armatelor imperiilor vecine — otoman, ţarist şi habsburgic — revoluţia este înfrîntă. O bună parte din cuceririle sale rămîn însă şi întreaga societate românească resimte suflul înnoitor adus de revoluţionarii paşoptişti. După 1848, în centrul vieţii politice şi social-culturale a Moldovei şi Ţării Româneşti se află ideea înfăptuirii unităţii naţionale. Situaţia internaţională, care făcuse posibilă intervenţia ruso-turcă-austriacă împotriva curentului de emancipare socială şi naţională a românilor, se schimbă în urma Războiului Crimeii (1853—56). Unirea Principatelor române ajunge astfel o problemă europeană. În virtutea

tratatului de la Paris (1856), Ţara Românească şi Moldova, rămînînd mai departe sub suzeranitatea Imp. otoman, trec sub garanţia celor şapte mari puteri europene, semnatare ale tratatului. În vara anului 1857, Adunările ad-hoc, convocate la Iaşi şi Bucureşti cu participarea delegaţilor tuturor claselor sociale, se pronunţă în unanimitate pentru unirea Principatelor într-un singur stat, cu numele de România. Marile puteri, în condiţiile opoziţiei Turciei, Austriei şi Angliei, nu aprobă decît în redusă măsură cererea unanimă a românilor (Convenţia de la Paris din aug. 1858). Trecînd peste prevederile Convenţiei şi impunîndu-şi propria lor voinţă, românii aleg la 5 ian. 1859 în Moldova şi la 24 ian. 1859 în Ţara Românească pe Alexandru Ioan Cuza drept unic domnitor. La 24 ian. 1862 noul stat unitar adoptă numele oficial de România. Punînd fundamentele statului naţional român, a cărui desăvîrşire se va înfăptui în 1918, unirea din 1859 marchează un moment de importanţă cardinală în istoria românilor. După realizarea ei, domnitorul Alexandru Ioan Cuza şi colaboratorul său cel mai apropiat, Mihail Kogălniceanu (ministru, apoi prim-ministru al României), iniţiază importante reforme interne: secularizarea averilor mănăstireşti (1863), reforma agrară (1864), reforma învăţămîntului (1864) ş.a., care au fixat un cadru modern de dezvoltare a ţării. Al.I. Cuza este obligat de o coaliţie politică să abdice în 1866. Carol de Hohenzollern-Sigmaringen devine în 1866 principe (în 1881 rege) al României, Constituţia adoptată în 1866 proclamă România monarhie constituţională. Şi după 1859 suzeranitatea Porţii otomane împiedică dezvoltarea **R.** Evoluţia ec., socială şi politică internă a impus, în decursul deceniului următor, problema dobîndirii deplinei independenţe de stat. Obţinerea independenţei se încadrează în lupta popoarelor din SE Europei — sîrbi, bulgari, albanezi, muntenegreni — pentru eliberarea de sub otomani. Într-o conjunctură internaţională favorabilă (intensificarea mişcării de eliberare a popoarelor din Pen. Balcanică, după 1875 redeschiderea crizei orientale şi războiul ruso-turc din anii 1877—78), la 9 mai 1877 **R.** îşi proclamă independenţa pe care şi-o apără în lunile următoare prin participarea la războiul antiotoman alături de Rusia. Armata română luptă la Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin etc., avînd o contribuţie substanţială la înfrîngerea forţelor turceşti. Independenţa ţării — act de însemnătate istorică pentru poporul român — este recunoscută pe plan internaţional prin Tratatul de pace de la San Stefano şi apoi prin Congresul de pace de la Berlin (1878), care restabilea totodată drepturile **R.** asupra Dobrogei, străvechi terit. românesc; judeţele Cahul, Bolgrad şi Ismail din S Basarabiei, retrocedate Moldovei prin tratatul de pace de la Paris (1856), sînt din nou încorporate Imp. ţarist. Prin cucerirea independenţei statului român — centrul polarizator al întregii naţiuni române — speranţele de eliberare naţională a românilor din ţinuturile supuse încă dominaţiei străine se îndreaptă cu mai mult temei către Bucureşti. În ultimele decenii ale sec. 19 se accelerează dezvoltarea capitalistă a **R.** Ind. înregistrează progrese vizibile graţie legilor de încurajare şi tarifelor vamale protecţioniste. Numărul de întreprinderi ind. creşte, căile de comunicaţie se dezvoltă rapid; se creează instituţii de credit şi asigurare; volumul comerţului exterior se dublează. Agr. cunoaşte şi ea o curbă ascendentă (pînă la începutul sec. 20 **R.** se menţine ca a treia ţară exportatoare de grîne pe piaţa europeană). Lipsa unor capitaluri proprii suficiente impune apelul la capitalurile străine. Nesoluţionarea problemei agrare provoacă mişcări ţărăneşti, dintre care cele mai puternice sînt răscoalele din 1888 şi 1907. Viaţa politică de la sfîrşitul sec. 19 este dominată de partidele conservator (reprezentînd în general interesele marilor proprietari de pămînt) şi liberal (apărătorul intereselor burgheziei); în 1893 ia fiinţă, pe baza principiilor socialismului ştiinţific, Partidul Social Democrat al Muncitorilor din **R.**, partidul proletariatului român, reorganizat

în 1910 sub numele de Partidul Social Democrat din **R.** În Transilvania (inclusă în urma pactului dualist din 1867 în Ungaria) Partidul Național Român (f. 1881) are un rol important în intensificarea luptei de eliberare națională a românilor, un moment deosebit în afirmarea acesteia fiind marcat de Mișcarea memorandistă (1892—94). Muncitorii români din Transilvania și Ungaria, întruniți la Lugoj în 1905, consacră existența Secției române a Partidului Social Democrat din Ungaria. **R.** nu participă la primul război balcanic (1912—13), iar în cel de-al doilea (iun.—iul. 1913) se află alături de Grecia, Serbia, Muntenegru și Turcia împotriva Bulgariei. Prin tratatul de pace de la București (1913) partea de S a Dobrogei (Cadrilaterul) intră în componența **R.** În 1914 moare regele Carol I căruia îi succede la tron Ferdinand I (1914—1927). Ultima etapă a procesului de creare a statului modern român unitar — desăvîrșirea unității statale în frontierele întregii națiuni — a avut loc în contextul fazei finale a primului război mondial și al marilor frămîntări sociale și naționale desfășurate în acea vreme în Europa Centrală și de Răsărit. În aug. 1914, la izbucnirea primului război mondial, **R.** își proclamă neutralitatea; după doi ani, în aug. 1916, se alătură Antantei, declarînd război Imperiului austro-ungar. **R.** intră astfel în luptă alături de Antantă, care-i promitea satisfacerea deziderattului de unitate națională. După succese inițiale, armata română este obligată să se retragă în Moldova, stabilizînd în 1917 frontul pe crestele Carpaților, pe cursul inferior al Siretului și pe limita nordică a Deltei Dunării. În vara anului 1917, armata română obține prețioase victorii la Mărăști, Mărășești și Oituz, spulberînd planul Puterilor Centrale de a cuceri întregul terit. al țării. Rămasă numai cu propriile ei forțe după retragerea Rusiei din război, **R.** se vede nevoită să încheie cu Puterile Centrale tratatul de pace de la București (7 mai 1918) pe care îl denunță însă în nov. 1918, reluînd ostilitățile. La 9 apr. 1918 Basarabia se unește cu **R.** Ca urmare a intensificării luptei de eliberare națională a românilor, în condițiile înfrîngerii Puterilor Centrale și a dezmembrării Imperiului habsburgic, Bucovina (28 nov.) și Transilvania (1 dec. 1918) se unesc cu **R.** Se încheie astfel procesul de desăvîrșire a statului național unitar român, realitate recunoscută pe plan internațional prin tratatele de pace din anii 1919—20. La 28 iun. 1919 **R.** devine membru fondator al Societății Națiunilor. Refacerea ec. naționale, consolidarea internă (în primul rînd unificarea legislativă și administrativă) și externă a statului (menținerea suveranității naționale și a integrității teritoriale) sînt în esență sarcinile care se puneau în fața statului român la sfîrșitul primei conflagrații mondiale. Pe plan intern au fost efectuate reforma sistemului electoral (1918) și reforma agrară (1921). În 1923 a fost adoptată o nouă Constituție. Condițiile sociale și ec. din țară, clarificarea ideologică și radicalizarea politică a mișcării muncitorești au generat hotărîrea Congresului Partidului Socialist (8—12 mai 1921) de transformare a acestuia în Partidul Comunist Român (P.C.R.), pe baza ideologiei marxist-leniniste. Crearea P.C.R. a marcat o etapă superioară în dezvoltarea mișcării revoluționare din **R.** După trei ani de activitate legală, P.C.R. a fost scos în afara legii (1924). Împletind munca ilegală cu cea legală, P.C.R. a inițiat și organizat în anii interbelici numeroase acțiuni revoluționare pentru apărarea drepturilor clasei muncitoare împotriva fascismului, a condus o serie de organizații de masă și o presă activă. În perioada interbelică și-au desfășurat activitatea Partidul Social Democrat și alte organizații politice ale clasei muncitoare. Pe plan extern, **R.** inițiază o serie de acțiuni politice, ec. și diplomatice, îndreptate spre consolidarea statului unitar român, menținerea suveranității naționale și a integrității teritoriale, pentru conservarea *statu-quo*-ului teritorial în Europa. Împreună cu Cehoslovacia și Iugoslavia, **R.** pune bazele Micii Înțelegeri (1920—21) și încheie, alături de Iugoslavia,

Turcia și Grecia, Înțelegerea Balcanică (1934). Criza ec. mondială din anii 1929—33 are repercusiuni deosebit de grave în toate sectoarele vieții ec. și sociale românești. Carol II, care renunțase la tron în 1926, revine în țară în 1930 și este proclamat rege (1930—40). În 1934 sînt stabilite relații diplomatice cu U.R.S.S. În febr. 1938, regele Carol II instaurează dictatura regală. După acordul de la München (1938), invadarea Cehoslovaciei (1939), **R.** este constrînsă să încheie tratate ec. înrobitoare cu Germania nazistă. La dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial **R.** își proclamă neutralitatea (4 sept. 1939). În urma capitulării Franței (1940) și a eșecului Marii Britanii pe continent, situația **R.** se înrăutățește. La 26 iun. 1940 Basarabia și Bucovina de N intră în componența U.R.S.S. La 4 iul. 1940 este adus la putere guvernul prezidat de Ion Gigurtu. Germania hitleristă și Italia fascistă impun **R.** Dictatul de la Viena (30 aug. 1940) prin care N țării, locuit în majoritate de români, era cedat Ungariei horthyste. Reg. de S a Dobrogei (Cadrilaterul) intră în componența Bulgariei (7 sept. 1940). Compromis pe plan intern, izolat, sub presiunea cercurilor fasciste și profasciste din **R.**, sprijinite de cercurile hitleriste, Carol II abdică (6 sept. 1940) în favoarea fiului său Mihai I (1940—47). Puterea este preluată de generalul Ion Antonescu și Mișcarea legionară care instaurează dictatura militaro-fascistă. În urma rebeliunii din ian. 1941, cînd urmărea să devină singura beneficiară a puterii, Mișcarea legionară este eliminată de către Ion Antonescu, care instituie propriul său regim de dictatură. La 22 iun. 1941 **R.** a fost împinsă în războiul antisovietic, alături de Germania nazistă. Înfrîngerile suferite pe front au adîncit criza politică a regimului antonescian, au accentuat mișcarea de rezistență antihitleristă, starea de spirit antifascistă în masele largi ale poporului și ale armatei. În anul 1943 este organizat, din inițiativa și conducerea P.C.R., Frontul Patriotic Antihitlerist, în apr. 1944 se realizează, de către P.C.R. și P.S.D., Frontul Unic Muncitoresc; în iun. 1944 se formează Blocul Național Democrat, în care, alături de P.C.R. și P.S.D., intră P.N.Ț. și P.N.L. În condițiile externe favorabile create de înaintarea victorioasă a armatelor sovietice, de victoriile forțelor coaliției antihitleriste, la 23 August 1944 începe Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, încununare a mișcării de rezistență antihitleristă din timpul războiului, înfăptuită pe baza unei largi coaliții de forțe democratice sub conducerea P.C.R. Dictatura antonesciană este răsturnată, se instaurează un guvern antifascist, armata română, în totalitatea sa, întoarce armele împotriva Germaniei hitleriste. Armata română și formațiile de luptă patriotice încheie (31 aug. 1944) acțiunea de zdrobire a unităților hitleriste din reg. centrale și sudice ale țării (la 30 aug. unități de avangardă ale Armatei Roșii intră în Bucureștiul eliberat). Insurecția din August 1944, desfășurată pe întreg cuprinsul țării, inaugurează o perioadă de profunde transformări înnoitoare, deschizînd perspectiva înfăptuirii revoluției socialiste. La 12 sept. 1944 este semnată la Moscova Convenția de armistițiu între **R.** și Națiunile Unite care prevedea și anularea Dictatului de la Viena. Armata română participă, alături de armata sovietică, cu un efectiv total de 540 000 soldați, la luptele pentru eliberarea întregului terit. național (25 oct. 1944), apoi a Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la înfrîngerea completă a Germaniei hitleriste. În contextul procesului revoluționar în curs de desfășurare, pe baza platformei Frontului Național Democrat (propusă de P.C.R. la 26 sept. 1944, la care aderă și alte partide și grupări progresiste) și a programului de guvernare a Frontului Național Democrat (publicat la 29 ian. 1945), la 6 mart. 1945 se instaurează guvernul prezidat de dr. Petru Groza, primul guvern revoluționar-democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc. Este legiferată reforma agrară (22 mart. 1945). Conferința Națională a P.C.R. (oct. 1945) trasează căile reconstrucției ec., dînd o fundamentare princi-

pială politicii de industrializare a țării. Conferința alege ca secretar general al partidului pe Gheorghe Gheorghiu-Dej — reales la Congresele VI (1948), VII (1955) și VIII (1960). Primele alegeri parlamentare postbelice (19 nov. 1946) sînt cîștigate categoric de forțele democratice (79,86% din voturi). Sînt restabilite relațiile diplomatice cu U.R.S.S. (aug. 1945), cu S.U.A. și Marea Britanie (febr. 1946), iar la 10 febr. 1947 **R.** semnează, la Paris, tratatul de pace cu Puterile Aliate și Asociate, care consfințește și pe plan juridic nulitatea Dictatului de la Viena. La 30 dec. 1947 este abolită monarhia, **R.** proclamîndu-se republică populară. În febr. 1948, prin unificarea P.C.R. cu P.S.D. este făurit Partidul Muncitoresc Român (la Congresul IX din 1965 își reia denumirea de Partidul Comunist Român), forța politică conducătoare în procesul de făurire a societății socialiste. Prin naționalizarea principalelor întreprinderi ind., bancare, de asigurări și de transport (11 iun. 1948) este lichidată puterea ec. a marii burghezii, creîndu-se bazele ec. socialiste și, astfel, premisele pentru trecerea la conducerea planificată a ec. naționale. Prin realizarea cu succes a planurilor ec. 1949, 1950, 1951—55, 1956—60, 1960—65, 1966—70, întemeiate pe politica de industrializare socialistă, sînt puse bazele tehnico-materiale ale socialismului în **R.** Încheierea procesului de colectivizare a agr. în primăvara anului 1962 (început în 1949) marchează generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga ec. Congresul IX al P.C.R. (iul. 1965) îl alege în funcția de secretar general al Comitetului Central al P.C.R. pe Nicolae Ceaușescu. La 21 aug. 1965, Marea Adunare Națională adoptă o nouă Constituție, care proclamă Republica Socialistă România. La 9 dec. 1967, Marea Adunare Națională îl alege pe Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al Consiliului de Stat. În nov. 1968 este creat, din inițiativa P.C.R., Frontul Unității Socialiste (din 1980 Frontul Democrației și Unității Socialiste) care reunește, sub conducerea partidului, toate forțele sociale ale țării, fiind un organism politic reprezentativ, cu activitate permanentă. Președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste este, de la crearea acestuia, Nicolae Ceaușescu. Congresul X al P.C.R. (aug. 1969) stabilește programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și adoptă planul de dezvoltare ec.-socială a țării pe anii 1971—75. Nicolae Ceaușescu este reales secretar general al P.C.R. La 28 mart. 1974, Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R. este ales, de către forul suprem al țării — Marea Adunare Națională — primul președinte al Republicii Socialiste România (reales în mart. 1975 și în mart. 1980). Între 25 și 28 nov. 1974 se desfășoară la București lucrările Congresului XI al P.C.R. Sînt dezbătute și adoptate: Raportul C.C. al P.C.R. asupra activității desfășurate între Congresele X și XI; Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a **R.** spre comunism; Directivele cu privire la planul cincinal 1976—80 și liniile directoare ale dezvoltării ec.-sociale a **R.** pe perioada anilor 1981—90; Normele vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, ca parte componentă a Programului, precum și modificarea unor prevederi ale Statutului P.C.R. Programul, primul din istoria partidului, stabilește strategia generală și orientările tactice ale politicii interne și externe a partidului și statului pentru o perioadă de 20—25 ani, direcțiile fundamentale ale dezvoltării societății românești pe drumul socialismului și comunismului. Între 19 și 23 nov. 1979 se desfășoară la București Congresul XII al P.C.R. care dezbate și aprobă Raportul C.C. cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul XI și Congresul XII și sarcinile de viitor ale partidului; Proiectul Directivelor Congresului al XII-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea ec.-socială a României în cincinalul 1981—85 și orientările de perspectivă pînă în 1990; Proiectul Programului-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic în perioada

1981—90 și direcțiile principale pînă în anul 2000; Proiectul Programului-directivă de cercetare și dezvoltare în domeniul energiei pe perioada 1981—90 și orientările principale pînă în anul 2000; Proiectul Programului-directivă de creștere a nivelului de trai în perioada 1981—85 și de ridicare a calității vieții; Proiectul Programului-directivă de dezvoltare ec.-socială a României în profil teritorial în perioada 1981—85. Congresul alege în unanimitate în funcția de secretar general al P.C.R. pe Nicolae Ceaușescu. Politica externă a **R.** are la bază principiile respectului suveranității și independenței naționale, deplinei egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțarea la forță și la amenințarea cu forța în relațiile internaționale, soluționarea problemelor litigioase pe cale pașnică. **R.** situează în centrul politicii sale externe dezvoltarea și întărirea relațiilor de prietenie, colaborare multilaterală și alianță frățească cu toate țările socialiste, extinderea și intensificarea relațiilor cu țările în curs de dezvoltare și promovarea relațiilor de colaborare și cooperare politică, ec., tehnico-științifică și culturală cu toate țările lumii indiferent de regimul lor social.

ȚARA ROMÂNEASCĂ

Voievozi și domni

înainte de 1247 — 1277 sau 1279, Litovoi, voievod în regiunea din dreapta Oltului
înainte și după 1247, Sănislau, voievod în regiunea din stînga Oltului
1277 sau 1279 — cca 1290, Bărbat
cca 1290 — cca 1310, Tihomir
cca 1310 — 1352, Basarab I
1352 — 1364, Nicolae Alexandru
1364 — cca 1377, Vladislav I (Vlaicu)
cca 1377 — cca 1383, Radu I
cca 1383 — 1386, Dan I
1386 — 1418, Mircea *cel Bătrîn*
1394 — 1397, Vlad I
1418 — 1420, Mihail I
1420 — 1421, Dan II (prima oară)
mart.— nov. 1421, Radu II *Prasnaglava* (prima oară)
1421 — 1423, Dan II (a doua oară)
vara 1423, Radu II *Prasnaglava* (a doua oară)
1423 — 1424, Dan II (a treia oară)
1424 — 1426, Radu II *Prasnaglava* (a treia oară)
1426 — 1427, Dan II (a patra oară)
ian. — primăvara 1427, Radu II *Prasnaglava* (a patra oară)
1427 — 1431, Dan II (a cincea oară)
1431 — 1436, Alexandru I (Aldea)
1436 — 1442, Vlad *Dracul* (prima oară)
după mart. — vara 1442, Mircea
1442 — 1443, Basarab II
1443 — 1447, Vlad *Dracul* (a doua oară)
1447 — 1448, Vladislav II (prima oară)
oct. 1448, Vlad *Țepeș* (prima oară)
1448 — 1456, Vladislav II (a doua oară)
1456 — 1462, Vlad *Țepeș* (a doua oară)
1462 — 1473, Radu *cel Frumos* (prima oară)
nov. — dec. 1473, Basarab *cel Bătrîn* (*Laiotă*) (prima oară)
1473 — 1474, Radu *cel Frumos* (a doua oară)
primăvara 1474, Basarab *cel Bătrîn* (*Laiotă*) (a doua oară)
primăvara — înainte de 4 sept. 1474, Radu *cel Frumos* (a treia oară)
înainte de 4 sept. — oct. 1474, Basarab *cel Bătrîn* (*Laiotă*) (a treia oară)
1474 — 1475, Radu *cel Frumos* (a patra oară)

1475 — 1476, Basarab *cel Bătrîn* (*Laiotă*) (a patra oară)
înainte de 8 nov. — dec. 1476, Vlad *Țepeș* (a treia oară)
1476 — 1477, Basarab *cel Bătrîn* (*Laiotă*) (a cincea oară)
1477 — 1481, Basarab *cel Tînăr* (*Țepeluș*) (prima oară)
aug. 1481, Mircea
sept. — înainte de 16 nov 1481, Vlad *Călugărul* (prima oară)
1481 — 1482, Basarab *cel Tînăr* (*Țepeluș*) (a doua oară)
1482 — 1495, Vlad *Călugărul* (a doua oară)
1495 — 1508, Radu *cel Mare*
1508 — 1509, Mihnea *cel Rău*
1509 — 1510, Mircea
1510 — 1512, Vlad *cel Tînăr* (*Vlăduț*)
1512 — 1521, Neagoe Basarab
15 sept. — oct. 1521, Teodosie (prima oară)
oct. 1521, Vlad (Radu Vodă) *Călugărul*
1521 — 1522, Teodosie (a doua oară)
1522 — 1523, Radu de la Afumați (cu întreruperi) (prima oară)
înainte de 11 iun. — oct. 1523, Vladislav III (prima oară)
1523 — 1524, Radu Bădica
ian. — mai 1524, Radu de la Afumați (a doua oară)
mai — sept. 1524, Vladislav III (a doua oară)
1524 — 1525, Radu de la Afumați (la Tîrgoviște)
apr. — aug. 1525, Vladislav III (la București)
1525 — 1529, Radu de la Afumați (a treia oară)
1529 — 1530, Moise
1530 — 1532, Vlad *Înecatul*
1532 — 1535, Vlad Vintilă de la Slatina
1535 — 1545, Radu Paisie (Petru de la Argeș)
1545 — 1552, Mircea *Ciobanul* (prima oară)
1552 — 1553, Radu Ilie (*Haidăul*)
1553 — 1554, Mircea *Ciobanul* (a doua oară)
1554 — 1557, Pătrașcu *cel Bun*
1558 — 1559, Mircea *Ciobanul* (a treia oară)
1559 — 1568, Petru *cel Tînăr*
1568 — 1574, Alexandru II Mircea (prima oară)
mai 1574, Vintilă
1574 — 1577, Alexandru II Mircea (a doua oară)
1577 — 1583, Mihnea *Turcitul* (prima oară)
1583 — 1585, Petru *Cercel*
1585 — 1591, Mihnea *Turcitul* (a doua oară)
1591 — 1592, Ștefan *Surdul*
1592 — 1593, Alexandru *cel Rău* (vezi și Moldova)
1593 — 1601, Mihai *Viteazul* (domn al Transilvaniei, 1599—1600 și al Moldovei, mai—sept. 1600) (vezi și Moldova și Transilvania)
1599 — 1600, Nicolae Pătrașcu
1600 — 1601, Simion Movilă (prima oară) (vezi și Moldova)
iun.—sept. 1601, locotenență domnească
după 17 sept. — 15 oct. 1601, Radu Șerban (prima oară)
1601 — 1602, Simion Movilă (a doua oară)
1601 — 1602, Radu Mihnea (prima oară) (vezi și Moldova)
1602 — 1611, Radu Șerban (a doua oară)
— între ian. și mart. 1611, ocupația principelui Transilvaniei Gabriel Báthori
mart. — mai 1611, Radu Mihnea (a doua oară)
iun. — iul. 1611, Radu Șerban (a treia oară)
1611 — 1616, Radu Mihnea (a treia oară)
aug. 1616, Gavril Movilă (nu a fost confirmat de Poarta otomană)
1616 — 1618, Alexandru Iliaș (prima oară) (vezi și Moldova)
1618 — 1620, Gavril Movilă
1620 — 1623, Radu Mihnea (a patra oară)
1623 — 1627, Alexandru *Coconul*

1627 — 1629, Alexandru Iliaş (a doua oară)
1629 — 1632, Leon Tomşa
iul. — sept. 1632, Radu Iliaş
1632 — 1654, Matei Basarab
1654 — 1658, Constantin Şerban Basarab (vezi şi Moldova)
1658 — 1659, Mihnea III Radu
1659 — 1660, Gheorghe Ghica (vezi şi Moldova)
1660 — 1664, Grigore Ghica (prima oară)
1664 — 1669, Radu Leon
1669 — 1672, Antonie Vodă din Popeşti
1672 — 1673, Grigore Ghica (a doua oară)
1673 — 1678, Gheorghe Duca (vezi şi Moldova)
1678 — 1688, Şerban Cantacuzino
1688 — 1714, Constantin Brîncoveanu
1714 — 1715, Ştefan Cantacuzino
1715 — 1716, Nicolae Mavrocordat (prima oară) (vezi şi Moldova)
1716 — 1719, Ioan Mavrocordat
1719 — 1730, Nicolae Mavrocordat (a doua oară)
sept. — oct. 1730, Constantin Mavrocordat (prima oară) (vezi şi Moldova)
1730 — 1731, Mihai Racoviţă (prima oară) (vezi şi Moldova)
1731 — 1733, Constantin Mavrocordat (a doua oară)
1733 — 1735, Grigore II Ghica (prima oară) (vezi şi Moldova)
1735 — 1741, Constantin Mavrocordat (a treia oară)
1741 — 1744, Mihai Racoviţă (a doua oară)
1744 — 1748, Constantin Mavrocordat (a patra oară)
1748 — 1752, Grigore II Ghica (a doua oară)
1752 — 1753, Matei Ghica
1753 — 1756, Constantin Racoviţă (prima oară) (vezi şi Moldova)
1756 — 1758, Constantin Mavrocordat (a cincea oară)
1758 — 1761, Scarlat Ghica (prima oară) (vezi şi Moldova)
1761 — 1763, Constantin Mavrocordat (a şasea oară)
1763 — 1764, Constantin Racoviţă (a doua oară)
1764 — 1765, Ştefan Racoviţă
1765 — 1766, Scarlat Ghica (a doua oară)
1766 — 1768, Alexandru Scarlat Ghica
1768 — 1769, Grigore III Ghica (vezi şi Moldova)
— între 5 nov. 1769 şi 10 iul. 1774, ocupaţia rusească
1770 — 1771, Manole (Emanuel) Giani-Ruset (vezi şi Moldova)
1774 — 1782, Alexandru Ipsilanti (prima oară) (vezi şi Moldova)
1782 — 1783, Nicolae Caragea
1783 — 1786, Mihai Suţu (prima oară) (vezi şi Moldova)
1786 — 1790, Nicolae Mavrogheni
— între 3 nov. 1789 şi 24 iul. 1791, ocupaţia austriacă
1791 — 1793, Mihai Suţu (a doua oară)
1793 — 1796, Alexandru Moruzi (prima oară) (vezi şi Moldova)
1796 — 1797, Alexandru Ipsilanti (a doua oară)
1797 — 1799, Constantin Hangerli
1799 — 1801, Alexandru Moruzi (a doua oară)
1801 — 1802, Mihai Suţu (a treia oară)
— între 20 iun. şi 18 aug. 1802, Alexandru Suţu, domnul Moldovei (1801—1802), în calitate de caimacam
1802 — 1806, Constantin Ipsilanti (prima oară) (vezi şi Moldova)
12 aug. — 1 oct. 1806, Alexandru Suţu (prima oară) (vezi şi Moldova)
1806 — 1807, Constantin Ipsilanti (a doua oară)
— între dec. 1806 şi 16 mai 1812, ocupaţia rusească
— la 16 dec. 1806 Alexandru Suţu a fost numit, dar nu a ocupat scaunul domnesc
27 iul. — 16 aug. 1807, Constantin Ipsilanti (a treia oară)
1812 — 1818, Ioan Gheorghe Caragea

1818 — 1821, Alexandru Suțu (a doua oară)
— *în febr. 1821 Scarlat Callimachi a fost numit, dar nu a ocupat scaunul domnesc*
— *mart.— 14 mai 1821, Tudor Vladimirescu, conducătorul Revoluției de la 1821*
— *între 16 mai 1821 și iun. 1822, ocupația turcească*
1822 — 1828, Grigore IV Ghica
— *între mai 1828 și apr. 1834, ocupația rusească*
1834 — 1842, Alexandru Ghica
1842 /1843 — 1848, Gheorghe Bibescu; a abdicat în noaptea de 13 spre 14 iun. 1848
— *între 14 și 28 iun. 1848, guvern revoluționar provizoriu în frunte cu mitropolitul Neofit*
— *între 29 și 30 iun. 1848, căimăcămie formată din Teodor Văcărescu și Emanoil Băleanu*
— *între 1 și 25 iul. 1848, guvern revoluționar provizoriu în frunte cu mitropolitul Neofit*
— *între 28 iul. și 13 sept. 1848, locotenență domnească formată din Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu și Christian Tell*
— *între 13 sept. 1848 și iun. 1849, căimăcămia lui Constantin Cantacuzino*
1849 — 1853, Barbu Știrbei
— *între 17 oct. 1853 și 19 iul. 1854, ocupația rusească*
— *între 27 iul. și aug. 1854, ocupația turcească*
— *între 7 aug. 1854 și 13 mart. 1856, ocupația austriacă*
1854 — 1856, Barbu Știrbei (restaurat)
— *între 17 iul. 1856 și 18 oct. 1858, căimăcămia lui Alexandru Ghica (fostul domn al țării între 1834 și 1842)*
— *între 18 oct. 1858 și 24 ian. 1859, căimăcămia de trei formată din Ioan Manu, Emanoil Băleanu și Ioan Filipescu*
— *la 24 ian. 1859 domnul Moldovei Alexandru Ioan Cuza a fost ales și domn al Țării Românești, înfăptuindu-se unirea Moldovei cu Țara Românească, punîndu-se astfel bazele statului modern România*

MOLDOVA

Voievozi și domni

cca 1352 — 1353, Dragoș
cca 1354 — cca 1358, Sas
1359, Balc
1359 — cca 1365, Bogdan I
cca 1365 — cca 1375, Lațcu
cca 1375 — cca 1391, Petru I
cca 1386 — înainte de 1392, Costea (domn asociat)
cca 1391 — cca 1394, Roman I
cca 1394 — 1399, Ștefan I
1399 — 1400, Iuga
1400 — 1432, Alexandru *cel Bun*
1432 — 1433, Iliaș (Ilie) (prima oară)
1433 — 1435, Ștefan (prima oară)
1435 — 1436, Iliaș (a doua oară)
1436 — 1442, Iliaș (a treia oară) și Ștefan (a doua oară)
1442 — 1447, Ștefan (a treia oară)
iul. — sept. 1447, Petru II
1447 — 1448, Roman II
1448 — 1449, Petru II
1448 — 1449, Ciubăr (domnie incertă)
febr. — oct. 1449, Alexăndrel (prima oară)
1449 — 1451, Bogdan II
1451 — 1452, Petru Aron (prima oară)

1452 — 1454, Alexăndrel (a doua oară)
1454 — 1455, Petru Aron (a doua oară)
febr.— mai 1455, Alexăndrel (a treia oară)
1455 — 1457, Petru Aron (a treia oară)
1457 — 1504, Ștefan *cel Mare*
1504 — 1517, Bogdan III *cel Chior*
1517 — 1527, Ștefăniță
1527 — 1538, Petru Rareș (prima oară)
1538 — 1540, Ștefan *Lăcustă*
1540 — 1541, Alexandru Cornea
1541 — 1546, Petru Rareș (a doua oară)
1546 — 1551, Iliaș II Rareș
1551 — 1552, Ștefan Rareș
sept. 1552, Ioan Joldea
1552 — 1561, Alexandru Lăpușneanu (prima oară)
1561 — 1563, *Despot Vodă* (Ioan Iacob Heraclid)
1563 — 1564, Ștefan Tomșa
1563/1564 — 1568, Alexandru Lăpușneanu (a doua oară)
1568 — 1572, Bogdan Lăpușneanu
1572 — 1574, Ioan Vodă *cel Viteaz*
1574 — 1577, Petru *Șchiopul* (prima oară)
nov.— dec. 1577, Ioan *Potcoavă*
1578 — 1579, Petru *Șchiopul* (a doua oară)
1579 — 1582, Iancu *Sasul*
1582 — 1591, Petru *Șchiopul* (a treia oară)
1591 — 1592 , Aron *Tiranul* (prima oară)
— *în iun. 1592 Alexandru* cel Rău, *ce urma la scaunul domnesc, nu a domnit în Moldova, fiind transferat pe scaunul Țării Românești*
aug.— oct. 1592, Petru *Cazacul*
1592 — 1595, Aron *Tiranul* (a doua oară)
apr.—aug. 1595, Ștefan Răzvan
1595 — 1600, Ieremia Movilă (prima oară)
mai — sept. 1600, Mihai *Viteazul* (domn al Țării Românești, 1593—1601 și al Transilvaniei, 1599—1600) (vezi și Țara Românească și Transilvania)
— *între iun. și nov. 1600, locotenență domnească*
1600 — 1606, Ieremia Movilă (a doua oară)
iun. — iul. 1606, Constantin Movilă (prima oară)
1606 — 1607, Simion Movilă (vezi și Țara Românească)
sept. — oct. 1607, Mihail Movilă (prima oară)
oct. 1607, Constantin Movilă (a doua oară)
nov. — dec. 1607, Mihail Movilă (a doua oară)
1607 — 1611, Constantin Movilă (a treia oară)
1611 — 1615, Ștefan Tomșa II (prima oară)
1615 — 1616, Alexandru Movilă
1616 — 1619, Radu Mihnea (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1619 — 1620, Gaspar Grațiani
1620 — 1621, Alexandru Iliaș (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1621 — 1623, Ștefan Tomșa II (a doua oară)
1623 — 1626, Radu Mihnea (a doua oară)
1626 — 1629, Miron Barnovschi-Movilă (prima oară)
1629 — 1630, Alexandru *Coconul*
1630 — 1631, Moise Movilă (prima oară)
1631 — 1633, Alexandru Iliaș (a doua oară)
apr. — iun. 1633, Miron Barnovschi-Movilă (a doua oară)
1633 — 1634, Moise Movilă (a doua oară)
1634 — 1653, Vasile Lupu (prima oară)
3 — 28 apr. 1653, Gheorghe Ștefan (prima oară)
apr. — iul. 1653, Vasile Lupu (a doua oară)
1653 — 1658, Gheorghe Ștefan (a doua oară)

1658 — 1659, Gheorghe Ghica (vezi și Țara Românească)
2 — 21 nov. 1659, Constantin Șerban Basarab (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1659 — 1661, Ștefăniță Lupu (prima oară)
ian. — febr. 1661, Constantin Șerban Basarab (a doua oară)
febr.— sept. 1661, Ștefăniță Lupu (a doua oară)
1661 — 1665, Eustratie Dabija
1665 — 1666, Gheorghe Duca (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1666 — 1668, Iliaș Alexandru
1668 — 1672, Gheorghe Duca (a doua oară)
1672 — 1673, Ștefan Petriceicu (prima oară)
nov. 1673, Dumitrașcu Cantacuzino (prima oară)
1673 — 1674, Ștefan Petriceicu (a doua oară)
1674 — 1675, Dumitrașcu Cantacuzino (a doua oară)
1675 — 1678, Antonie Ruset (Rosetti)
1678 — 1683, Gheorghe Duca (a treia oară)
1683 — 1684, Ștefan Petriceicu (a treia oară)
1684 — 1685, Dumitrașcu Cantacuzino (a treia oară)
1685 — 1692, Constantin Cantemir
mart.— apr. 1693, Dimitrie Cantemir (prima oară)
1693 — 1695, Constantin Duca (*Duculeț*) (prima oară)
1695 — 1700, Antioh Cantemir (prima oară)
1700 — 1703, Constantin Duca (*Duculeț*) (a doua oară)
— *între 15 iun. și sept. 1703, căimăcămia logofătului Ioan Buhuș*
1703 — 1705, Mihai Racoviță (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1705 — 1707, Antioh Cantemir (a doua oară)
1707 — 1709, Mihai Racoviță (a doua oară)
— *între 17 oct. 1709 și 25 ian. 1710, căimăcămia logofătului Ioan Buhuș*
1709 — 1710, Nicolae Mavrocordat (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1710 — 1711, Dimitrie Cantemir (a doua oară)
— *între iul. și 26 sept. 1711, căimăcămia formată din marele vornic Lupu Costachi, postelnicul Maxut, hatmanul Antioh Jora și marele vistiernic Gheorghe Apostol*
1711 — 1715, Nicolae Mavrocordat (a doua oară)
— *între 26 sept. și 8 nov. 1711, căimăcămia dragomanului Ioan Mavrocordat*
1715 — 1726, Mihai Racoviță (a treia oară)
1726 — 1733, Grigore II Ghica (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1733 — 1735, Constantin Mavrocordat (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1735 — 1739, Grigore II Ghica (a doua oară)
— *între 3 sept. și oct. 1739, ocupația rusească*
1739 — 1741, Grigore II Ghica (restaurat)
1741 — 1743, Constantin Mavrocordat (a doua oară)
1743 — 1747, Ioan Mavrocordat
1747 — 1748, Grigore II Ghica (a treia oară)
1748 — 1749, Constantin Mavrocordat (a treia oară)
1749 — 1753, Constantin Racoviță (prima oară) (vezi și Țara Românească)
— *între 20 aug. și 7 dec. 1749, căimăcămia lui Iordache Stavrachi*
1753 — 1756, Matei Ghica
1756 — 1757, Constantin Racoviță (a doua oară)
1757 — 1758, Scarlat Ghica (vezi și Țara Românească)
1758 — 1761, Ioan Teodor Callimachi (*Călmașul*)
1761 — 1764, Grigore Callimachi (prima oară)
1764 — 1767, Grigore III Ghica (prima oară) (vezi și Țara Românească)

1767 – 1769, Grigore Callimachi (a doua oară)
iun.– dec. 1769, Constantin Mavrocordat (a patra oară)
– între 27 sept. 1769 și sept. 1774, ocupația rusească
1774 – 1777, Grigore III Ghica (a doua oară)
1777 – 1782, Constantin Moruzi
1782 – 1785, Alexandru Mavrocordat (*Deli-Bey* = „Prințul Nebun")
1785 – 1786, Alexandru Mavrocordat (*Firaris* = „Fugarul")
1786 – 1788, Alexandru Ipsilanti (vezi și Țara Românească)
1788 – 1789, Manole (Emanuel) Giani-Ruset (vezi și Țara Românească)
– între iun. 1788 și 24 iul. 1791, ocupația austriacă
– între oct. 1788 și 29 dec. 1791, ocupația rusească
mart.– dec. 1792, Alexandru Moruzi (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1792 – 1795, Mihai Suțu (prima oară) (vezi și Țara Românească)
1795 – 1799, Alexandru Callimachi
1799 – 1801, Constantin Ipsilanti (vezi și Țara Românească)
1801 – 1802, Alexandru Suțu (vezi și Țara Românească)
– între 19 sept. și 28 oct. 1802, căimăcămia logofătului Iordache Canta și a altor boieri
1802 – 1806, Alexandru Moruzi (a doua oară)
aug. – oct. 1806, Scarlat Callimachi (prima oară)
1806 – 1807, Alexandru Moruzi (a treia oară)
– între 17 nov. 1806 și 16 mai 1812, ocupația rusească
mart.– iul. 1807, Alexandru Hangerli
1807 – 1810, Scarlat Callimachi (a doua oară) (nu a domnit în mod efectiv)
– între 7 și 31 dec. 1806, căimăcămia lui Iordache Ruset-Roznovanu
– între 1 ian. 1807 și 26 iul. 1812, căimăcămia mitropolitului Veniamin Costachi și a altor boieri
1812 – 1819, Scarlat Callimachi (a treia oară)
1819 – 1821, Mihai Suțu (a doua oară)
– între 20 iun. și nov. 1819, căimăcămia postelnicilor Manu și Iacovachi Rizos-Nerulos
– între 29 mart. și mai 1821, căimăcămia mitropolitului Veniamin Costachi
– apr. 1821, eteria lui Alexandru Ipsilanti
– între febr./toamna 1821 și 10 iul. 1822, căimăcămia lui Ștefan Vogoride
– între 16 mai 1821 și iul. 1822, ocupația turcească
1822 – 1828, Ion Sandu Sturdza
– între 26 apr. 1828 și apr. 1834, ocupația rusească
1834 – 1849, Mihail Sturdza
1849 – 1853, Grigore Alexandru Ghica
– între 18 oct. 1853 și 4 sept. 1854, ocupația rusească
1854 – 1856, Grigore Alexandru Ghica (restaurat)
– între 3 și 10 iul. 1856, consiliu administrativ extraordinar
– între 11 iul. 1856 și 17 febr. 1857, căimăcămia lui Teodor Balș
– între 17 febr. 1857 și oct. 1858, căimăcămia lui Nicolae Vogoride
– între oct. 1858 și 5 ian. 1859, căimăcămia de trei, formată din Ștefan Catargiu (la 20 oct. 1858 se retrage, lui succedîndu-i I. A. Cantacuzino), Vasile Sturdza și Anastasie Panu
– la 5 ian. 1859 a fost ales domn Alexandru Ioan Cuza; prin alegerea sa ca domn și al Țării Românești (la 24 ian. 1859) s-a înfăptuit unirea Moldovei cu Țara Românească, punîndu-se astfel bazele statului modern România

TRANSILVANIA

Voievozi

1111 – 1113, Mercurius, „principele“ Transilvaniei
1117, Leustachius (Eustachius)
1199 – 1200, Legforus
1200, Eth
1201, Iula (= Gyula) (prima oară)
1202 – 1206, Benedict (prima oară)
1206, Smaragdus
1208 – 1209, Benedict (a doua oară)
1209 – 1212, Mihail
1212 – 1213, Berthold de Merania (arhiepiscop de Calocea, 1206–1218)
1213, Nicolae
1214, Iula (a doua oară)
1215, Simon
1216 – 1217, Ipoch (Hippolytus)
1217 – 1218, Raphail (Raphain, Rofoyn)
1219 – 1221, Neuka (Nevke)
1221 – 1222, Paul (fiul lui Petru)
1227, Pousa (fiul lui Solum-Solyom) (prima oară)
1229 – 1231, Jula (din neamul Ratholth)
1233 – 1234, Dionysius (fiul lui Dionysius)
1235, Andrei (fiul lui Serafin)
1235 – 1240, Pousa (a doua oară)
1242 – 1252, Laurenţiu
1257 – 1258 şi 1260 – 1270, Ştefan (fiul regelui Ungariei, Béla IV), „regele cel tînăr“, „duce“ al Transilvaniei (rege al Ungariei, ca Ş. V, 1270–1272)
1261, Erney „fostul ban (= voievod) al Transilvaniei“
1263 – 1264, Ladislau şi
1263 – 1270, Nicolae (din neamul Geregye) (prima oară)
1270 – 1272, Matei (Mathaeus) (prima oară)
1272 – 1273, Nicolae (a doua oară)
12 – 29 mai 1273, Ioan
1273 – 1274, Nicolae (a treia oară)
1274 – 1275, Matei (a doua oară)
a doua jumătate a anului 1275, Ladislau
1275 – 1276, Ugrinus
1276 – 1277, Matei (a treia oară)
nov. – dec. 1277, Nicolae (fiul lui Mauritius) (prima oară)
1278 – 1279, Finta
1280, Ştefan
1280 – 1281, Nicolae (a doua oară)
1282, Roland (Rorandus din neamul Borşa) (prima oară)
1283, Apor (Opor)
1284 – 1285, Roland (a doua oară)
înainte de 1 sept. 1289, Moise (Moius)
1288 – 1293, Roland (a treia oară)
1296 – 1315, Ladislau (din neamul Kán)
1315 – 1318, Nicolae (a treia oară)
<1318> – 1321, Dosa (Dausa) de Debrecen
1322 – 1342, Toma de Szécsény
1342 – 1344, Nicolae de Siroka
1344 – 1350, Ştefan Lackfi I
(*1349 – 1351*, Ştefan, fratele regelui Ungariei Ludovic I, „duce“ al Transilvaniei)
febr.–mai 1351, Toma (din neamul Csór)
1351 – 1356, Nicolae Kont
1356 – 1359, Andrei Lackfi
1359 – 1367, Dionisie Lackfi

1367 – 1368, Nicolae Lackfi
1369 – 1372, Emeric Lackfi
1373 – 1376, Ştefan Lackfi II
1376 – 1391, Ladislau de Losoncz I
1392 – 1393, Emeric Bebek (Bubek) I
1393 – 1395, Frank de Szécsény
1395 – 1401, Stibor de Stiboricz (prima oară)
1401 – 1403, Nicolae Csáki (prima oară) şi Nicolae Marczali
1403 – 1409, Ioan Tamási şi Iacob Lackfi
1410 – 1414, Stibor de Stiboricz (a doua oară)
– între iul. şi oct. 1414, voievodatul este vacant
1415 – 1426, Nicolae Csáki (a doua oară)
1426 – 1435, Ladislau Csáki
1436 – 1437, Ladislau Csáki şi Petru Cseh (Cheeh)
1437 – 1438, Petru Cseh
1438 – 1440, Desideriu de Losoncz
ian. 1441, Ladislau Jackcs
1441 – 1446, Iancu de Hunedoara (guvernator al Ungariei, 1446–1453, căpitan general al Ungariei, 1453–1456) şi Nicolae de Ujlak (Nikola Iločki) (rege nominal al Bosniei, 1471–1477) (prima oară)
1446 – 1447, Emeric Bebek II şi Nicolae de Ujlak (a doua oară)
mai – oct. 1448, Emeric Bebek II şi Iancu de Hunedoara (a doua oară)
1449 – 1458, Nicolae de Ujlak (a treia oară) şi Ioan de Rozgony
1458 – 1460, Sebastian şi Ioan de Rozgony
1460, Sebastian de Rozgony şi Nicolae de Ujlak (a patra oară)
1460, Sebastian de Rozgony şi Ladislau de Kanizsa
(apr. – nov. 1460, Mihail Szilagy, „guvernator“ al Transilvaniei)
apr. – sept. 1461, Sebastian de Rozgony
1462 – 1465, Nicolae de Ujlak (a cincea oară) şi Ioan Pongrácz de Dindeleag (prima oară)
1465 – 1467, Ioan şi Sigismund de Szentgyörgy (de Sancto Giorgio) şi de Bozin, împreună cu Elderbach de Monyorókerek
1468 – 1472, Ioan Pongrácz de Dindeleag (a doua oară) şi Nicolae Csupor de Monoszló
1472 – 1475, Blasius Magyar
1475 – 1476, Ioan Pongrácz de Dindeleag (a treia oară)
1478 – 1479, Petru Geréb de Vingard
1479 – 1493, Ştefan Báthori I de Ecsed
1493 – 1495, Ladislau de Losoncz II şi Bartolomeu Drágfi de Beltiug (Belthewk)
1495 – 1499, Bartolomeu Drágfi de Beltiug
1499 – 1510, Petru de Szentgyörgy şi de Bozin
1510 – 1526, Ioan Zápolya (rege al Ungariei, 1526–1540)
1526 – 1529, Petru de Perény
1529 – 1534, Ştefan Báthori II de Şimleu
sept. 1530, Valentin Török
1531 – 1534, Hieronymus Laski
(1533–1534, Emeric Cibak sau Czybak, episcop de Oradea, guvernator)
1534 – 1538, Ştefan Mailat (Maylad, Maylath)
1538 – 1540, Ştefan Mailat şi Emeric Balassa
– între 1540 şi 1551, voievodatul este vacant, „căpitani generali“ ai Transilvaniei fiind, între 29 aug. 1540 şi 20 iul. 1541, Ştefan Mailat şi între 29 aug. şi oct. 1540, Emeric Balassa
(1540–1551 şi 1556–1571, Ioan Sigismund, fiul lui Ioan Zápolya, „rege ales“ al Ungariei, în realitate principe al Transilvaniei; între 1556 şi 1559, sub tutela mamei sale, regina Isabela)
(1541–1551, Gheorghe Martinuzzi, cardinal, guvernator — *locumtenens regius*)

1552 — 1553, Andrei Báthori de Ecsed
1553 — 1556, Francisc Kendi și Ștefan Dobó
— *între 1557 și 1571, voievodatul este vacant*
1571 — 1576, Ștefan Báthori III de Șimleu (vezi principi)

Principi

1576 — 1583, Ștefan Báthori (vechiul voievod) (rege al Poloniei, 1575—1586)
(1576 — 1581, Cristofor Báthori, fratele lui Ștefan, voievod)
1581 — 1597, Sigismund Báthori (prima oară)
— *în 1598, comisarii împăratului Rudolf II*
apr. — aug. 1598, Maria Christierna (soția lui Sigismund Báthori)
1598 — 1599, Sigismund Báthori (a doua oară)
mart. — oct. 1599, Andrei Báthori (cardinal, din 1584)
1599 — 1600, Mihai *Viteazul* (domn al Țării Românești, 1593—1601 și al Moldovei, mai—sept. 1600) (vezi și Țara Românească și Moldova)
1601 — 1602, Sigismund Báthori (a treia oară)
(mart. — aug. 1601, George Basta, general al împăratului Rudolf II și Mihai *Viteazul*)
(1602 — 1603, generalul George Basta și comisarii împăratului Rudolf II)
mai — iul. 1603, Moise *Secuiul (Székely)*
(1603 — 1604, generalul George Basta și comisarii împăratului Rudolf II)
1604 — 1606, Ștefan Bocskai
1607 — 1608, Sigismund Rákóczi
1608 — 1613, Gabriel Báthori
1613 — 1629, Gabriel Bethlen
1629 — 1630, Catherina de Brandenburg (văduva precedentului)
sept. — nov. 1630, Ștefan Bethlen
1630 — 1648, Gheorghe Rákóczi I
1648 — 1660, Gheorghe Rákóczi II
(1652 — 1676, Francisc Rákóczi, fiul lui Gheorghe Rákóczi I, nu a domnit în realitate)
1657 — 1658, Francisc Rhédei
1658 — 1660, Acațiu Barcsai
1661 — 1662, Ioan Kemény
1661 — 1690, Mihail Apafi I
(1681 — 1713, Mihail Apafi II, fiul precedentului, nu a domnit în realitate)
iun. — oct. 1690, Emeric Thököly
1704 — 1711, Francisc Rákóczi II

Guvernatori

1691 — 1708, Gheorghe Bánffy I de Losoncz, conte
1709 — 1710, Ștefan Haller de Hallerstein (Hallerkö), baron, președinte al Deputațiunii țării (creată la 10 aug. 1709) (în continuare: pdț.)
1710 — 1713, Ștefan Wesselényi de Hadad, pdț. (prima oară)
1713 — 1731, Sigismund Kornis de Göncz-Ruszka, conte
1731 — 1732, Ștefan Wesselényi de Hadad, baron, președinte ad-interim al Deputațiunii țării (a doua oară)
1732 — 1734, Franz Anton Paul, conte de Wallis, general, președintele guvernului (în continuare: pg.)
1734 — 1755, Johann Haller de Hallerstein (Hallerkö), conte
1755 — 1758, Franz Wenzel, conte de Wallis, general, pg.
1758 — 1762, Ladislau Kemény, conte
1762 — 1764, Adolf Nikolaus Buccow, baron, general, pg.
1764 — 1767, Andreas Hadik de Futak, conte, general, pg.
1767 — 1770, Karl Claudiu O'Donnell-Tyrconnel, conte, general, pg.
1771 — 1774, Maria-Joseph Auersperg, conte

1774 — 1787, Samuel Brukenthal, baron, pg.; din 16 iul. 1777, guvernator
1787 — 1822, Gheorghe Bánffy II de Losoncz, conte, pg.
1822 — 1834, Ioan Jósika de Branişte, baron, pg.
1835 — 1837, Ferdinand d'Este, arhiduce, general, pg.
1838 — 1840, Ioan Kornis, conte
1842 — 1848, Iosif Teleki de Szék, conte
nov. — dec. 1848, Emeric Mikó, conte, vicepreşedinte al guvernului
1849 — 1851, Ludwig Wohlgemuth, baron, pg., general, guvernator militar şi civil
1851 — 1858, Karl Borromaeus Schwarzenberg, prinţ, general, guvernator militar şi civil
1858 — 1861, Friedrich Liechtenstein, prinţ, general, guvernator militar şi civil
1860 — 1861, Emeric Mikó de Hidvég, conte, pg.
1861 — 1867, Ludovic Folliot de Crennville, conte, general, pg.
— *la 5/17 febr. 1867 s-a încheiat acordul austro-ungar privind crearea statului dualist Austro-Ungaria, în cadrul căruia se prevedea ca Transilvania să rămînă încorporată Ungariei, anulîndu-i-se autonomia; la 27 mai/8 iun. 1867, odată cu încoronarea împăratului Austriei Francisc Iosif I ca rege al Ungariei, a fost sancţionată legea privind încorporarea Transilvaniei la Ungaria*
— *la 18 nov./1 dec. 1918, la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia s-a votat unirea Transilvaniei cu România, sancţionată prin decretul regelui Ferdinand I de la 11/24 dec. 1918*

ROMÂNIA

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Suverani

1859 — 1866, Alexandru Ioan Cuza, domnitor
— *la 11/23 febr. 1866 Alexandru Ioan Cuza a fost silit să abdice în urma unei conjuraţii pregătite de „monstruoasa coaliţie" (conservatori şi liberali-radicali) şi să se exileze*
— *între 11/23 febr. şi 8/20 apr. 1866 a funcţionat o Locotenenţă domnească formată din Lascăr Catargiu (reprezentant al Moldovei şi al conservatorilor), generalul Nicolae Golescu (reprezentant al Munteniei şi al liberalilor) şi colonelul Nicolae Haralambie (reprezentant al armatei)*
— *în urma plebiscitului din 2/14—8/20. apr. 1866 noua Adunare Constituantă (aleasă la 9/21 apr.) l-a proclamat pe prinţul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen ca domnitor al României sub numele de Carol I*

DINASTIA DE HOHENZOLLERN-SIGMARINGEN

1866 — 1914, Carol I, domnitor
— *la 14/26 mart. 1881 Parlamentul ţării a votat transformarea României în regat, Carol I încoronîndu-se rege la 10/22 mai 1881*

Regi:

1914 — 1927, Ferdinand I
1927 — 1930, Mihai I (prima oară); succedînd bunicului său la vîrsta de 6 ani, s-a aflat sub un consiliu de regenţă (constituit în 4 ian. 1926) format din principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea şi primul Preşedinte al Curţii de Casaţie, Gheorghe Buzdugan (din 1929, Constantin Sărăţeanu)
— *la 7 iun. 1930, prinţul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, tatăl lui Mihai I, îndepărtat de la succesiunea tronului în 1926, s-a reîntors clandestin în ţară, avînd sprijinul unor ofiţeri şi a unor politicieni; demisia consiliului de*

regență și a guvernului; Parlamentul l-a proclamat, la 8 iun. 1930, pe prințul Carol ca rege al României sub numele de Carol II; fostul rege Mihai I a redevenit prinț moștenitor, primind titlul de „mare voievod de Alba Iulia"

1930 — 1940, Carol II
— *la 6 sept. 1940 Carol II a fost obligat să abdice în favoarea fiului său Mihai*

1940 — 1947, Mihai I (a doua oară)
— *la 30 dec. 1947 regele Mihai I a semnat actul de abdicare și a părăsit țara (3 ian. 1948); abolirea monarhiei și proclamarea Republicii*

Președinți

30 dec. 1947 — 2 iun. 1952, Prof. Dr. Constantin I. Parhon, președinte al Prezidiului Provizoriu al Republicii Populare Române apoi, din 13 apr. 1948, președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale

2 iun. 1952 — 7 ian. 1958, Dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale

11 ian. 1958 — 21 mart. 1961, Ion Gheorghe Maurer, președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale
— *la 21 mart. 1961 s-a creat Consiliul de Stat, organ colectiv al puterii de stat, care a înlocuit Prezidiul Marii Adunări Naționale*

21 mart. 1961 — 19 mart. 1965, Gheorghe Gheorghiu-Dej, președinte al Consiliului de Stat

24 mart. 1965 — 9 dec. 1967, Chivu Stoica, președinte al Consiliului de Stat

din 9 dec. 1967, Nicolae Ceaușescu; la 28 mart. 1974 Marea Adunare Națională l-a ales pe Nicolae Ceaușescu președinte al Republicii Socialiste România (reales în 1975 și 28 mart. 1980)

Președinții Consiliului de Miniștri

ȚARA ROMÂNEASCĂ

25 ian./6 febr. — 27 mart./8 apr. 1859, Ioan Alexandru Filipescu
27 mart./8 apr. — 6/18 sept. 1859, Constantin Alexandru Crețulescu
6/18 sept. — 11/23 oct. 1859, Nicolae Crețulescu
11/23 oct. 1859 — 28 mai/9 iun. 1860, Ion Ghica
28 mai/9 iun. — 13/25 iul. 1860, Nicolae Golescu
13/25 iul. 1860 — 14—15/26—27 apr. 1861, Emanoil (Manolache) Costache Epureanu
30 apr./12 mai — 12/24 mai 1861, Barbu Catargiu
12/24 mai — 11/23 iul. 1861, Ștefan Golescu
19/31 iul. — 11/23 dec. 1861, Dimitrie Ghica (la 11/23 dec. 1861 domnitorul Al. I. Cuza a anunțat demisia guvernului Țării Românești, odată cu unificarea administrativă a celor două Principate, dar cabinetul și-a continuat activitatea pînă la 22 ian./3 febr. 1862, cînd s-a format primul guvern unit al României)

MOLDOVA

17/29 ian. — 6/18 mart. 1859, Vasile Sturdza
6/18 mart. — 27 apr./9 mai 1859, Ion Ghica
27 apr./9 mai 1859 — 30 apr./12 mai 1860, Emanoil (Manolache) Costache Epureanu
30 apr./12 mai 1860 — 17/29 ian. 1861, Mihail Kogălniceanu
17/29 ian. — 23 sept./5 oct. 1861, Anastase Panu
5/17 oct. 1861 — 22 ian./3 febr. 1862, Alexandru C. Moruzi

ROMÂNIA

22 ian./3 febr. — 8/20 iun. 1862, Barbu Catargiu
8/20 iun. — 24 iun./6 iul. 1862, Apostol Arsache, interimar
24 iun./6 iul. 1862 — 11/23 oct. 1863, Nicolae Crețulescu

11/23 oct. 1863 – 26 ian./7 febr. 1865, Mihail Kogălniceanu
26 ian./7 febr. – 14/26 iun. 1865, Constantin Bosianu
14/26 iun. 1865 – 11/23 febr. 1866, Nicolae Crețulescu
11/23 febr. – 11/23 mai 1866, Ion Ghica
11/23 mai – 15/27 iul. 1866, Lascăr Catargiu
15/27 iul. 1866 – 1/13 mart. 1867, Ion Ghica
1/13 mart. – 5/17 aug. 1867, Constantin Al. Crețulescu
5/17 aug. 1867 – 1/13 mai 1868, Ștefan Golescu
1/13 mai – 16/28 nov. 1868, general Nicolae Golescu
16/28 nov. 1868 – 2/14 febr. 1870, Dimitrie Ghica
2/14 febr. – 20 apr./2 mai 1870, Alexandru G. Golescu
20 apr./2 mai – 18/30 dec. 1870, Emanoil (Manolache) Costache Epureanu
18/30 dec. 1870 – 11/23 mart. 1871, Ion Ghica
11/23 mart. 1871 – 4/16 apr. 1876, Lascăr Catargiu
4/16 apr. – 27 apr./9 mai 1876, general Ion Emanoil Florescu
27 apr./9 mai – 24 iul./5 aug. 1876, Emanoil (Manolache) Costache Epureanu
24 iul./5 aug. 1876 – 10/22 apr. 1881, Ion C. Brătianu
10/22 apr. – 9/21 iun. 1881, Dimitrie C. Brătianu
9/21 iun. 1881 – 23 mart./4 apr. 1888, Ion C. Brătianu
23 mart./4 apr. 1888 – 29 mart./10 apr. 1889, Theodor Rosetti
29 mart./10 apr. – 5/17 nov. 1889, Lascăr Catargiu
5/17 nov. 1889 – 21 febr./5 mart. 1891, general Ion Gheorghe Manu
21 febr./5 mart. – 27 nov./9 dec. 1891, general Ion Emanoil Florescu
27 nov./9 dec. 1891 – 4/16 oct. 1895, Lascăr Catargiu
4/16 oct. 1895 – 21 nov./3 dec. 1896, Dimitrie A. Sturdza
21 nov./3 dec. 1896 – 31 mart./12 apr. 1897, Petre S. Aurelian
31 mart./12 apr. 1897 – 11/23 apr. 1899, Dimitrie A. Sturdza
11/23 apr. 1899 – 7/19 iul. 1900, Gheorghe Grigore Cantacuzino
7/19 iul. 1900 – 14/27 febr. 1901, Petre P. Carp
14/27 febr. 1901 – 22 dec. 1904/4 ian. 1905, Dimitrie A. Sturdza
22 dec. 1904/4 ian. 1905 – 12/25 mart. 1907, Gheorghe Grigore Cantacuzino
12/25 mart. 1907 – 27 dec. 1908/9 ian. 1909, Dimitrie A. Sturdza
27 dec. 1908/9 ian. 1909 – 29 dec. 1910/11 ian. 1911, Ion I.C. Brătianu
29 dec. 1910/11 ian. 1911 – 28 mart./10 apr. 1912, Petre P. Carp
28 mart./10 apr. 1912 – 4/17 ian. 1914, Titu Maiorescu
4/17 ian. 1914 – 29 ian./11 febr. 1918, Ion I.C. Brătianu
29 ian./11 febr. – 5/18 mart. 1918, general Alexandru Averescu
5/18 mart. – 24 oct./6 nov. 1918, Alexandru Marghiloman
24 oct./6 nov. – 29 nov./12 dec. 1918, general Constantin Coandă
29 nov./12 dec. 1918 – 27 sept. 1919, Ion I.C. Brătianu
27 sept. – 1 dec. 1919, general Arthur Văitoianu
1 dec. 1919 – 13 mart. 1920, Dr. Alexandru Vaida-Voievod
13 mart. 1920 – 17 dec. 1921, general Alexandru Averescu
17 dec. 1921 – 19 ian. 1922, Take Ionescu
19 ian. 1922 – 30 mart. 1926, Ion I.C. Brătianu
30 mart. 1926 – 4 iun. 1927, general Alexandru Averescu
4 – 21 iun. 1927, Barbu Știrbei
21 iun. – 24 nov. 1927, Ion I.C. Brătianu
24 nov. 1927 – 10 nov. 1928, Vintilă I.C. Brătianu
10 nov. 1928 – 7 iun. 1930, Iuliu Maniu
7 – 13 iun. 1930, George G. Mironescu
13 iun. – 10 oct. 1930, Iuliu Maniu
10 oct. 1930 – 4/18 apr. 1931, George G. Mironescu
18 apr. 1931 – 6 iun. 1932, Nicolae Iorga
6 iun. – 20 oct. 1932, Dr. Alexandru Vaida-Voievod

20 oct. 1932 — 14 ian. 1933, Iuliu Maniu
14 ian. — 14 nov. 1933, Dr. Alexandru Vaida-Voievod
14 nov. — 29 dec. 1933, Ion G. Duca
30 dec. 1933 — 3 ian. 1934, Dr. Constantin Angelescu
3 ian. 1934 — 28 dec. 1937, *Gheorghe Tătărăscu*
28 dec. 1937 — 10 febr. 1938, Octavian Goga
10 febr. 1938 — 6 mart. 1939, *patriarhul Miron Cristea*
7 mart. — 21 sept. 1939, Armand Călinescu
21 — 28 sept. 1939, general Gheorghe Argeşanu
28 sept. — 24 nov. 1939, Constantin Argetoianu
24 nov. 1939 — 4 iul. 1940, *Gheorghe Tătărăscu*
4 iul. — 4 sept. 1940, Ion Gigurtu
4 sept. 1940 — 23 aug. 1944, *mareşal Ion Antonescu*
— 23 aug. 1944, declanşarea insurecţiei armate care a marcat începutul Revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă
23 aug. — 2 dec. 1944, general Constantin Sănătescu
6 dec. 1944 — 28 febr. 1945, general Nicolae Rădescu
6 mart. 1945 — 2 iun. 1952, *Dr. Petru Groza*
2 iun. 1952 — 3 oct. 1955, *Gheorghe Gheorghiu-Dej*
3 oct. 1955 — 21 mart. 1961, *Chivu Stoica*
21 mart. 1961 — 28 mart. 1974, *Ion Gheorghe Maurer*
28 mart. 1974 — 30 mart. 1979, Manea Mănescu
din 30 mart. 1979, Ilie Verdeţ

RWANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Ruandeză. **Situarea:** în E Africii Ecuatoriale. **Vecini:** Uganda, Tanzania, Burundi, Zair. **Suprafaţa:** 26 338 km². **Populaţia:** 5 046 000 loc. **Capitala:** Kigali. **Limbi oficiale:** franceza şi kinya-ruanda. **Culte:** creştinism (50%), animism (45%), islamism (1%). **PNB/loc.:** 210 $.

ISTORIA

Pe terit. **R.**, populat de triburi bantu (hutu), pătrund în sec. 15—16 din N păstori tutsi care devin pătura politică hegemonă. Statul întemeiat de ei (vezi în partea a doua a lucrării) cunoaşte o epocă de glorie în vremea regelui Kigeri IV Rwaabugiri (1865—95). În 1899, terit. **R.** este ocupat de trupe germane şi inclus în colonia Africa Germană de E. În urma primului război mondial, **R.** este unită, în 1922, cu Burundi, formînd terit. Rwanda-Urundi sub mandat al Societăţii Naţiunilor (din 1946 sub tutelă a ONU), administrat de Belgia. **R.** se proclamă la 1 iul. 1962 republică independentă, iar Grégoire Kayibanda devine primul preşedinte al noului stat. Frămîntări tribale între pop. hutu şi tutsi marchează viaţa politică a ţării. La 5 iul. 1973, puterea este preluată de generalul Juvénal Habyarimana. Pe linia revenirii la un guvern constituţional, în 1975 se creează Mişcarea Revoluţionară Naţională pentru Dezvoltare, partid unic de guvernămînt, iar în 1978 se adoptă printr-un referendum o nouă Constituţie.

ŞEFI DE STAT

Preşedinţi

1 iul. 1962 — 5 iul. 1973, Grégoire Kayibanda
din 5 iul. 1973, general Juvénal Habyarimana (reales la 17 dec. 1978)

SAMOA

DATE GENERALE

Numele oficial: Samoa. **Situarea:** arh. în SV Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 2 849 km². **Populaţia:** 156 000 loc. **Capitala:** Apia. **Limbi oficiale:** samoana şi engleza. **Culte:** protestantism (80%), catolicism (20%). **PNB/loc.:...**

ISTORIA

Populat de polinezieni în milen. 1 e.n., arh. Samoa este descoperit de navigatorul olandez Jacob Roggeveen în 1722 şi descris de francezul L. A. de Bougainville (1768). În sec. 19, în arh. sînt întemeiate factorii germane, americane şi britanice, independenţa şi neutralitatea ins. **S.** fiind recunoscute oficial de cele trei puteri în 1889. Zece ani mai tîrziu ins. **S.** sînt împărţite între Germania şi S.U.A.; la 22 dec. 1899 ins. Savai'i şi Upolu devin, sub numele de Samoa de Vest, colonie germană. Ocupată în 1914 de către trupe neozeelandeze, Samoa de Vest devine terit. sub mandat al Societăţii Naţiunilor (1920–46), apoi sub tutela ONU (1946–62), administrat de Noua Zeelandă. Lupta de eliberare naţională duce la dobîndirea autonomiei interne în 1959, apoi la proclamarea ins. Samoa de Vest ca primul stat independent din Oceania (1 ian. 1962) în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Şefii statului

din 1 ian. 1962, Malietoa Tanumafili II (şef al statului pe viaţă); pînă la 5 apr. 1963 a deţinut funcţia împreună cu Tupua Tamesese Mea'ole

Prim-miniştri

1 ian. 1962 – febr. 1970, Fiame Mata'afa Faumina Mulinu'u II
febr. 1970 – 1973, Tupua Tamasese Lealofi IV
1973 – 22 mai 1975, Fiame Mata'afa Faumina Mulinu'u II
22 mai 1975 – 15 mart. 1976, Tupua Tamasese Lealofi IV
din 15 mart. 1976, Tupuola Taisi Tufuga Efi

SAN MARINO

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica San Marino. **Situarea:** enclavă în NE Italiei. **Suprafaţa:** 60,57 km². **Populaţia:** 21 000 loc. **Capitala:** San Marino. **Limba oficială:** italiana. **Culte:** catolicism (99%). **PNB/loc.:...**

ISTORIA

S.M. ia naștere ca oraș în 301 e.n. și se dezvoltă din sec. 9 în jurul mănăstirii cu același nume. Stat independent din sec. 13, **S.M.** își apără cu succes, de-a lungul ev. med., neatîrnarea (amenințată de statul papal, ducii de Urbino etc.). Respectarea neîntreruptă a principiilor Constituției Republicane din 1263 justifică epitetul de *cea mai veche republică din lume* ce i s-a atribuit. Independența Republicii **S.M.** este recunoscută pe plan internațional de Congresul de la Viena (1815). Prin tratatul de prietenie și bună vecinătate din 22 mart. 1862 (reînnoit în 1872, 1896, 1936, 1939, 1953) **S.M.** recunoaște (pînă în 1971) protectoratul statului italian; din 1862, **S.M.** este inclus în zona vamală a acestuia. Între 1945 și 1958, **S.M.** este condus de un guvern de coaliție format din P. Comunist și P. Socialist, apoi de o coaliție a P. Creștin-Democrat cu P. Social-Democrat (1957–73) și, ulterior, cu P. Socialist (1973–78). În urma alegerilor din mai 1978 se formează un guvern de coaliție alcătuit din reprezentanți ai P. Comunist, P. Socialist și P. Socialist Unit (11 iul. 1978). **S.M.** este condus de 2 căpitani regenți aleși din rîndul celor 60 de membri ai Consiliului Mare și General la fiecare 6 luni.

SÃO TOMÉ ȘI PRINCIPÉ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică São Tomé și Principé. **Situarea:** grup de ins. în V Africii, în Oc. Atlantic. **Suprafața:** 964 km². **Populația:** 85 000 loc. **Capitala:** São Tomé. **Limba oficială:** portugheza. **Culte:** catolicism (80%), animism. **PNB/loc.:** 450 $.

ISTORIA

Ins. **S.T.** este descoperită la 21 dec. 1470, iar ins. **P.** la 1 ian. 1471, de navigatorul portughez Pedro de Escobar, devenind din 1522 o colonie separată a Portugaliei. La jumătatea sec. 16 sînt aduși sclavi negri pe plantațiile de trestie de zahăr; după 1800 sînt introduse cultura cafelei și cacao (**S.T.** devine la începutul sec. 20 primul producător de cacao din lume). În 1951, **S.T.** și **P.** sînt proclamate „provincie de peste mări" a Portugaliei. Lupta pentru independență se intensifică în urma transformării Comitetului de eliberare (f. 1960) în Mișcarea de eliberare din **S.T.** și **P.** (1972) sub conducerea lui Manuel Pinto da Costa. După adoptarea legii privind recunoașterea dreptului la independență a pop. din „prov. de peste mări" (19 iul. 1974) și după încheierea acordului de la Alger (26 nov. 1974), la 12 iul. 1975 este proclamată independența Republicii Democratice **S.T.** și **P.**

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinte

din 12 iul. 1975, Dr. Manuel Pinto da Costa (reales la 12 mai 1980)

Prim-ministru

15 iul. 1975 — 31 mart. 1979, Miguel dos Anjos da Cunha Lisboa Trouvoada

— la 31 mart. 1979 funcția de prim-ministru a fost desființată

SENEGAL

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Senegal. **Situarea:** în V Africii. **Vecini:** Mauritania, Mali, Guineea, Guineea-Bissau, Gambia, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 196 192 km². **Populaţia:** 5 661 000 loc. **Capitala:** Dakar. **Limbi oficiale:** franceza şi wolof. **Culte:** islamism (80%), catolicism (10%), animism. **PNB/loc.:** 430 $.

ISTORIA

Pe terit. **S.** iau naştere în ev. med. micile state feudale Tekrur (în N), Wolof (în V) şi Futa Toro (în E). În sec. 11—12 se răspîndeşte islamismul. Primele factorii sînt întemeiate în sec. 15 de portughezi, urmaţi în sec. 17 de olandezi şi francezi (f. în 1638 a aşezării Saint-Louis). Cucerit în a doua jumătate a sec. 19, **S.** este inclus în Africa Occidentală Franceză (1904—1958). Republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze (1958), intră în 1959 în componenţa Federaţiei Mali (independentă la 20 iun. 1960), din care se retrage la 20 aug. 1960, proclamîndu-se republică suverană. Preşedinţia lui Léopold Sédar Senghor asigură o îndelungată perioadă de stabilitate politică.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

5 sept. 1960 — 31 dec. 1980, Léopold Sédar Senghor
din 1 ian. 1981, Abdou Diouf

Prim-miniştri

25 nov. 1958 — 17 dec. 1962, Mamadou Dia
— între 18 dec. 1962 şi 26 febr. 1970 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte
26 febr. 1970 — 31 dec. 1980, Abdou Diouf
din 1 ian. 1981, Habib Thiam

SEYCHELLES

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Seychelles. **Situarea:** arhipelag în Oc. Indian. **Suprafaţa:** 277,1 km². **Populaţia:** 65 000 loc. **Capitala:** Victoria. **Limbi oficiale:** engleza şi franceza. **Culte:** catolicism (90%), anglicanism (8%). **PNB/loc.:** 1 400 $.

ISTORIA

Descoperite de portughezi pe ale căror hărţi sînt şi marcate din 1502 (Vasco da Gama — 1502, Pedro Mascarenhas — 1505), vizitate de o expediţie britanică în 1609, ins. **S.**, nelocuite pînă la această dată, sînt colonizate de francezi la jumătatea sec. 18 şi anexate Franţei în 1756, primindu-şi numele după contele Moreau de Séchelles (ins. Mahé după Mahé de la Bourdonnais). Ocupate în 1810 şi anexate de Marea Britanie în 1814, sînt unite între 1814 şi 1903 din punct de vedere administrativ cu Mauritius. De la 31 aug. 1903 constituie o colonie separată a coroanei britanice. La 1 oct. 1975,

S. obţin autonomia internă, iar în urma Conferinţei constituţionale de la Londra (19 [illegible] lamă la 28 iun. 1976 independenţa în [illegible] pă independenţă, Marea [illegible] a, Farquhar şi Desroches [illegible] Indian). La 5 iun. 1977, [illegible] este demis în timp ce se [illegible] Commonwealth-ului de la Londra şi France Albert René (prim-ministru de la 29 iun. 1976) se proclamă preşedinte. O nouă Constituţie este adoptată la 26 mart. 1979, care prevede un partid unic de guvernămînt.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi
29 iun. 1976 — 5 iun. 1977, James Richard Mancham
din 5 iun. 1977, France Albert René

Prim-ministru
29 iun. 1976 — 5 iun. 1977, France Albert René

SFÎNTA LUCIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Sfînta Lucia. **Situarea:** ins. în Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 616 km². **Populaţia:** 120 000 loc. **Capitala:** Castries. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** catolicism (90%), anglicanism. **PNB/loc.:** 780 $.

ISTORIA

Locuită de triburi amerindiene, **S.L.** este descoperită în 1502, în cursul celei de-a patra călătorii spre „Lumea Nouă" de Cristofor Columb şi numită după ziua în care a fost zărită. După încercări de colonizare făcute de Anglia (1605, 1639), apoi de Franţa (1651), ins. constituie, pînă în 1814 (cînd devine colonie a coroanei britanice), obiect de dispută între cele două puteri coloniale, schimbînd în acest răstimp de 15 ori stăpînul. În sec. 17—18 pe plantaţii sînt aduşi sclavi negri din Africa, care devin numeric populaţia majoritară a ins. Între 1838 şi 1958 este inclusă administrativ în ins. Windward, face parte apoi, între 1959 şi 1962, din Federaţia Indiilor de Vest, după a cărei dizolvare devine, la 1 mart. 1967, teritoriu autonom, membru al Asociaţiei Indiilor de Vest şi al Comunităţii Antilelor. În urma negocierilor de la Londra (oct. 1977 şi iul. 1978), **S. L.** îşi proclamă la 22 febr. 1979 independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali
22 febr. 1979 — febr. 1980, Sir Allen Montgomery Lewis
din 22 febr. 1980, Boswell Williams

Prim-miniştri
22 febr. — 2 iul. 1979, John George Melvin Compton
3 iul. 1979 — 3 iul. 1980, Allan Fitzgerald Laurent Louisy
3 iul. 1980 — 14 mai 1981, Michael Pilgrim
din 15 mai 1981, Winston Francis Cenac

SFÎNTUL VINCENȚIU-GRENADINE

DATE GENERALE

Numele oficial: Sfîntul [illegible]u-Grenadine [illegible] ins. în Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 389,3 km². **Po**[illegible]**a:** 124 000 loc. **Capitala:** Kingstown. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** metodism, anglicanism, catolicism. **PNB/loc.:** 490$.

ISTORIA

Descoperită de Cristofor Columb la 22 ian. 1498 (în ziua de Sfîntul Vincenţiu—de unde şi numele), **S.V.** este revendicată în sec. 17—18 de Anglia şi Franţa, rivalitate tranşată în favoarea Angliei în 1783, prin tratatul de la Versailles. Din 1833, **S.V.** este inclusă administrativ în ins. Windward; între 1958 şi 1962 face parte din Federaţia Indiilor de Vest şi, după dizolvarea acesteia, devine terit. autonom, membru al Asociaţiei Indiilor de Vest (de la 27 oct. 1969) şi al Comunităţii Antilelor. În urma negocierilor de la Londra din 1978 şi 1979, se decide proclamarea independenţei de stat a terit. la 27 oct. 1979, în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernator-general

din 27 oct. 1979, Sir Sydney Douglas Gun-Munro

Prim-ministru

din 27 oct. 1979, Robert Milton Cato

SIERRA LEONE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Sierra Leone. **Situarea:** în V Africii. **Vecini:** Guineea, Liberia, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 71 740 km². **Populaţia:** 3 474 000 loc. **Capitala:** Freetown. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** animism (60%), islamism (25%), creştinism (10%). **PNB/loc.:** 250 $.

ISTORIA

Navigatorul portughez Pedro da Cintra explorează în 1462 coasta stîncoasă pe care o numeşte Sierra Leone („Muntele Leului"). În migraţia lor spre S triburi vest-sudaneze se stabilesc în sec. 16 în **S.L.** O societate filantropică britanică achiziţionează o fîşie de teren pe litoralul **S.L.**, colonizînd aici, în 1787, negri din Indiile de V şi America de N, eliberaţi din sclavie, care întemeiază oraşul Freetown. În 1808 Marea Britanie proclamă fîşia de coastă colonie britanică, extinzîndu-şi în 1896 protectoratul şi asupra terit. interior. Mişcarea de eliberare naţională impune crearea, în 1957, a unei Camere a Reprezentanţilor, iar la 27 apr. 1961 proclamarea independenţei în cadrul Commonwealth-ului. La 19 apr. 1971, **S.L.** se proclamă republică.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

27 apr. 1961 — mai 1962, Sir Maurice (Henry) Dorman
iul. 1962 — mart. 1967, Sir Henry Josiah Lightfoot-Boston
— între 26 mart. 1967 şi 19 apr. 1968, postul de guvernator-general este deţinut de primul ministru
22 apr. 1968 — 31 mart. 1971, Sir Banja Tejan-Sie
31 mart. — 19 apr. 1971, Christopher Okero Cole, interimar

Preşedinţi

19—21 apr. 1971, Christopher Okero Cole
din 21 apr. 1971, Siaka Probyn Stevens (reales în 1976)

Prim-miniştri

27 apr. 1961 — 28 apr. 1964, Sir Milton (Augustus Strieby) Margaï
30 apr. 1964 — 17 mart. 1967, Sir Albert Michael Margaï
21 mart. 1967, Siaka Probyn Stevens
21 — 23 mart. 1967, David Lansana
24— 26 mart. 1967, Ambrose Genda, şef al Consiliului Naţional al Reformării
26 mart. 1967 — 17/18 apr. 1968, Andrew Juxon-Smith, şef al Consiliului Naţional al Reformării
20 — 26 apr. 1968, John Bangura
26 apr. 1968 — 19 apr. 1971, Siaka Probyn Stevens
19 apr. 1971 — iul. 1975, Sorie Ibrahim Koroma
8 iul. 1975 — 15 iun. 1978, Christian Alusine Kamara Taylor; funcţia de prim-ministru a fost desfiinţată şi înlocuită cu doi vicepreşedinţi

SINGAPORE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Singapore. **Situarea:** în Asia de SE. **Suprafaţa:** 581 km². **Populaţia:** 2 391 000 loc. **Capitala:** Singapore. **Limbi oficiale:** malaeza, chineza, tamil, engleza. **Culte:** budism (75%), islamism (14%), hinduism (8%), creştinism. **PNB/loc.:** 3 820 $.

ISTORIA

Fondat în 1160 şi distrus în 1377, **S.** rămîne în următoarele sec. o aşezare neînsemnată. Marea Britanie reîntemeiază în 1819 oraşul pe care-l declară, în 1867, colonie a coroanei. Datorită poziţiei geografice favorabile, la răscrucea căilor comerciale dintre India, China şi Indonezia, **S.** cunoaşte în sec. 19—20 o rapidă dezvoltare. Între cele două războaie mondiale, Marea Britanie transformă **S.** într-o puternică bază navală („Gibraltarul Orientului"). Ocupat între 1942 şi 1945 de trupe japoneze, separat din punct de vedere administrativ de Malaysia (1946), **S.** obţine în 1959 dreptul de autoguvernare internă. De la 16 sept. 1963, **S.** este membru al Federaţiei Malaysia, din care se retrage şi se proclamă, la 9 aug. 1965, republică independentă în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

9 aug. 1965 – 23 nov. 1970, Yusof Bin Ishak
2 ian. 1971 – 12 mai 1981, Dr. Benjamin Henry Sheares
12 mai – 23 oct. 1981, *Yeon Ghim Seng, preşedinte provizoriu*
din 23 oct. 1981, Chandra Veetil Devan Nair

Prim-ministru

din 9 aug. 1965, *Lee Kuan Yew*

SIRIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Arabă Siriană. **Situarea:** în Orientul Apropiat. **Vecini:** Iraq, Iordania, Israel, Liban, Marea Mediterană, Turcia. **Suprafaţa:** 185 180 km². **Populaţia:** 8 979 000 loc. **Capitala:** Damasc. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (90%), creştinism. **PNB/loc.:** 1 070 $.

ISTORIA

Terit. **S.**, unul dintre străvechile focare ale civilizaţiei din Orientul Apropiat, s-a dezvoltat în strînsă legătură cu civilizaţiile mesopotamiană şi egipteană. La jumătatea milen. 2 î.e.n., **S.** devine obiect de dispută între ↑Egiptul faraonic, regatul ↑Mitanni şi statul hitit. În sec. 9 î.e.n. este cucerită de Asiria, în 605 î.e.n. de Regatul Noului ↑Babilon, în 333 î.e.n. de Alexandru *cel Mare*, devenind, pînă la cucerirea romană (64 î.e.n.), nucleul Regatului ↑seleucid. Prov. romană, apoi bizantină, **S.** este cucerită în 634–36 de arabi şi devine, odată cu stabilirea la Damasc a capitalei Califatului ↑omeiad, pentru un secol (661–750), centrul lumii arabe. Stăpînită de ↑mamelucii egipteni (1260–1516), prov. a Imp. otoman între 1516 şi 1918, **S.** devine în 1920 terit. sub mandat al Societăţii Naţiunilor, administrat de Franţa. În cursul celui de-al doilea război mondial, **S.** este ocupată de trupe britanice şi franceze care, sub presiunea forţelor naţionaliste, proclamă la 27 sept. 1941 Republica independentă **S.** şi predau la 1 ian. 1944 guvernului sirian atributele puterii. Independenţa reală şi deplină este dobîndită însă la 17 apr. 1946, odată cu retragerea trupelor străine de pe terit. **S.** Pe plan politic, **S.** cunoaşte iniţial o puternică instabilitate. Între 1958 şi 1961, **S.** este unită cu Egiptul în Republica Arabă Unită. La 8 mart. 1963 puterea este preluată de partidul Baas care iniţiază o politică de reforme anticapitaliste (reforma agrară, naţionalizarea întreprinderilor ind.). La 12 mart. 1971, generalul Hafez al-Assad este ales preşedinte al statului (reales în 1978). **S.** participă la conflictele armate arabo-israeliene din 1948–49, iun. 1967 (în urma căruia Israelul ocupă înălţimile Golan) şi oct. 1973. La 31 mai 1974 este parafat un acord de dezangajare a forţelor siriano-israeliene din Golan.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

18 sept. 1941 – 18 ian. 1943, Taj ad-Din al-Hassani
– *21 ian.–25 mart. 1943*, *Jamil al-Ulşi, primul ministru, deţine şi funcţia de preşedinte*
– *25 mart.–iul. 1943*, *Ata al-Ayyubi, primul ministru, deţine şi funcţia de preşedinte*

17 aug. 1943 — 30 mart. 1949, Şukri al-Kuwatli
25 iun. — 13 aug. 1949, Husni az-Zaim
14 dec. 1949 — 2 dec. 1951, Haşim al-Atassi
2 dec. 1951 — 25 febr. 1954, Adib Şişakli, dictator militar; din 10 iul. 1953, preşedinte
28 febr. 1954 — 6 sept. 1955, Haşim al-Atassi
6 sept. 1955 — 22 febr. 1958, Şukri al-Kuwatli
— între 1/22 febr. 1958 şi 26/28 sept. 1961, Siria împreună cu Egiptul au format Republica Arabă Unită
14 dec. 1961 — 8 mart. 1963, Nazim al-Kudsi
24 mart. — 27 iul. 1963, Louai al-Atassi
27 iul. 1963 — 23 febr. 1966, Amin al-Hafez
27 febr. 1966 — 13 nov. 1970, Nureddin al-Atassi
18 nov. 1970 — 22 febr. 1971, Ahmed al-Khatib
din 22 febr./12 mart. 1971, general Hafez al-Assad (reales la 8 febr. 1978)

Prim-miniştri

5 oct. 1918 — 14 dec. 1919, Ali Rida Paşa ar-Rikabi
14 dec. 1919, Abd al-Hamid Sarray
dec. 1919 — apr. 1920, Ali Rida Paşa ar-Rikabi
3 mai — 25 iul. 1920, Haşim al-Atassi
26 iul. — 20 aug. 1920, Ala ad-din al-Druby
1 ian. 1921 — 21 dec. 1925, Khalidi Subhi Bey Barakat
29 dec. 1925 — 6 ian. 1926, Taj ad-Din al-Hassani, provizoriu
27 apr. 1926 — 9 febr. 1928, „Damad" Ahmad Hami Bey
15 febr. 1928 — 19 nov. 1931, Taj ad-Din al-Hassani
— între 19 nov. 1931 şi 15 iun. 1932, funcţia de prim-ministru a fost deţinută de înaltul comisar francez Damien, conte de Martel
15 iun. 1932 — 16 mart. 1934, Hakki al-Azm
17 mart. 1934 — 24 febr. 1936, Taj al-Din al-Hassani
24 febr. — 21 dec. 1936, Ata al-Ayyubi
21 dec. 1936 — 18 febr. 1939, Jamil Mardam Bey
23 febr. — 13 mart. 1939, Lutfi Haffar
6 apr. — 14 mai 1939, Nassuh Bukhari
9 iul. 1939—3 apr. 1941, directorat sub conducerea lui Bahij al-Khatib
3 apr. — sept. 1941, Khaled al-Azm
20 sept. 1941 — 17 apr. 1942, Hasan al-Hakim
18 apr. 1942 — 10 ian. 1943, Husni al-Barazi
10 ian. — 25 mart. 1943, Jamil al-Ulşi
25 mart.— aug. 1943, Ata al-Ayyubi
22 aug. 1943 — 14 oct. 1944, Saad Allah Jabiri
14 oct. 1944 — 1 oct. 1945, Faris al-Khury
1 oct. 1945 — 21 dec. 1946, Saad Allah Jabiri
29 dec. 1946 — 2 dec. 1948, Jamil Mardam
17 dec. 1948 — 30 mart. 1949, Khaled al-Azm
20 apr. — 27 iun. 1949, Husni az-Zaim
27 iun. — 13 aug. 1949, Muhsin al-Barazi
15 aug. — 14 dec. 1949, Haşim al-Atassi
24 — 25 dec. 1949, Nazim al-Kudsi
28 dec. 1949 — 29 mai 1950, Khaled al-Azm
4 iun. 1950 — 10 mart. 1951, Nazim al-Kudsi
27 mart. — 30 iul. 1951, Khaled al-Azm
10 aug. — 9 nov. 1951, Hasan al-Hakim
29 nov. — 1 dec. 1951, Maaruf ad-Dawalibi
3 dec. 1951 — 17 iul. 1953, Fawzi as-Salu
— între 17 iul. 1953 şi 25 febr. 1954, preşedintele statului deţine şi funcţia de prim-ministru
26 febr. — 1 mart. 1954, Şewket Şukair

1 mart. — 12 iun. 1954, Sabri al-Assali
19 iun. — 14 oct. 1954, Said al-Ghazzi
28 oct. 1954 — 6 febr. 1955, Faris al-Khury
13 febr. — 7 sept. 1955, Sabri al-Assali
13 sept. 1955 — 2 iun. 1956, Said al-Ghazzi
14 iun. 1956 — 22 febr. 1958, Sabri al-Assali
— între 1/22 febr. 1958 și 26/28 sept. 1961, Siria împreună cu Egiptul au format Republica Arabă Unită
29 sept. — 21 nov. 1961, Mahmoun al-Kuzbari
21 nov. — 14 dec. 1961, Izzet an-Nuss
26 dec. 1961 — 28 mart. 1962, Maaruf ad-Dawalibi
17 apr. — 14 sept. 1962, Bașir al-Azmah
14 sept. 1962 — 8 mart. 1963, Khaled al-Azm
9 mart. — 11 mai 1963, Salah ad-Din al-Bitar (Baitar)
11 — 13 mai 1963, Sami al-Jundi
13 mai — 12 nov. 1963, Salah ad-Din al-Bitar
— între 12 nov. 1963 și 13 mai 1964, președintele statului deține și funcția de prim-ministru
14 mai — 3 oct. 1964, Salah ad-Din al-Bitar
— între 3 oct. 1964 și 23 sept. 1965, președintele statului deține și funcția de prim-ministru
23 sept. — 21 dec. 1965, Yussuf Zuayen (Zayyin)
1 ian. — 23 febr. 1966, Salah ad-Din al-Bitar
1 mart. 1966 — 28 oct. 1968, Yussuf Zuayen
— între 29 oct. 1968 și 13 nov. 1970, președintele statului deține și funcția de prim-ministru
21 nov. 1970 — 12 mart. 1971, Hafez al-Assad
3 apr. 1971 — 21 dec. 1972, Abdul Rahman Khleifawi
24 dec. 1972 — 1 aug. 1976, Mahmud Ben Saleh al-Ayyubi
1 aug. 1976 — 30 mart. 1978, Abdul Rahman Khleifawi
30 mart. 1978 — 9 ian. 1980, Mohammad Ali al-Halabi
din 9/14 ian. 1980, Abdel Rauf al-Kassem

SOLOMON, INSULELE ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Insulele Solomon. **Situarea:** arh. în centrul Oc. Pacific. **Suprafața:** 28 446 km². **Populația:** 221 000 loc. **Capitala:** Honiara. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism, catolicism, animism. **PNB/loc.:**...

ISTORIA

Ins. **S.**, locuite de melanezieni, sînt descoperite în 1567 de navigatorul spaniol Alvaro de Mendana plecat din Perú, care le dă numele legendarului rege Solomon, în speranța că bogățiile sale ar fi ascunse aici. În sec. 18, ins. **S.** sînt cercetate de Philip Carteret (1767), Louis Antoine de Bougainville (1768), Thomas George Shortland (1788), H. L. Ball (1788) ș.a. În 1893, ins. **S.** de S devin protectorat britanic, fiindu-le alipite între 1898 și 1900 și restul ins. din arh. (Santa-Cruz, Santa-Isabel, Choiseul etc.). Teatru de război aprig disputat, îndeosebi ins. Guadalcanal, în anii 1942—43, între japonezi și americani. După obținerea autonomiei interne (21 aug. 1974)

regimul de protectorat încetează, ins. S. primind statutul de colonie. Ins. S. își obțin independența la 7 iul. 1978, devenind al 37-lea stat membru al Commonwealth-ului.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernator-general

din 7 iul. 1978, Sir Baddeley Devesi

Prim-ministru

7 iul. 1978 — 1 sept. 1981, Peter Kenilorea
din 2 sept. 1981, Solomon Mamaloni

SOMALIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică Somalia. **Situarea:** în E Africii. **Vecini:** Oc. Indian, Kenya, Ethiopia, Djibouti, Golful Aden. **Suprafața:** 637 657 km². **Populația:** 3 645 000 loc. **Capitala:** Mogadishu. **Limba oficială:** somali. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

Triburile somaleze practică în milen. 1 î.e.n. un comerț activ cu Egiptul și Arabia de Sud. În sec. 7 e.n. pătrund în N S. arabi din Yemen care întemeiază orașe-state însemnate: Zeila, Ifat, Hadja, iar în sec. 10 arabi din Oman și persani care fondează orașele Mogadishu, Barawa, Merka, răspîndind islamismul. În sec. 16, N este cucerit de turci otomani, iar litoralul de portughezi, punîndu-se capăt existenței sultanatelor arabe independente (cel mai important, Adal, exercita hegemonia din sec. 13). În sec. 17, coasta somaleză devine dependentă de Sultanatul Mascat, iar din 1866 de Sultanatul Zanzibar. La sfîrșitul sec. 19, S. este ocupată de trupe engleze, franceze și italiene. În 1887 este proclamat protectoratul S. Britanică, în 1896 colonia S. Franceză, iar în 1908 S. Italiană. În cursul celui de-al doilea război mondial S. Italiană este ocupată de trupe engleze (1941) și administrată de Marea Britanie pînă în 1949 cînd devine terit. sub tutela ONU, administrat de Italia. La 1 iul. 1960 S. Italiană își proclamă independența și, unindu-se cu S. Britanică (independentă din 26 ian. 1960), ia numele de Republica S. La 21 oct. 1969 puterea este preluată de Consiliul Revoluționar Suprem în frunte cu Mohammed Siyad Barre care proclamă Republica Democratică S.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

1/6 iul. 1960 — 30 iun. 1967, Aden Abdullah Osman
1 iul. 1967 — 15 oct. 1969, Abd ar-Rașid Ali Șermarke
din 21 oct. 1969, general Mohammed Siyad Barre

Prim-miniștri

12/22 iul. 1960 — iun. 1964, Abd ar-Rașid Ali Șermarke
15 iun. 1964 — 1 iul. 1967, *Abd ar-Razik Hadji Hussein*
1 iul. 1967 — 21 oct. 1969, *Mohammed Hadji Ibrahim Egal*

SPANIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Spaniei. **Situarea:** în SV Europei. **Vecini:** Franța, Andorra, Marea Mediterană, Oc. Atlantic, Portugalia. **Suprafața:** 504 783 km². **Populația:** 37 430 000 loc. **Capitala:** Madrid. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (99%). **PNB/loc.:** 4 340 $.

ISTORIA

Terit. **S.** este locuit în antic. de triburi iberice care se contopesc cu celții pătrunși în prima jumătate a milen. 1 î.e.n., formînd populația celtiberă. Fenicienii în sec. 11—10 î.e.n., apoi grecii în sec. 7 î.e.n. întemeiază pe litoralul meridional o serie de colonii. Orașele feniciene (Gades, Malaca) trec din sec. 5 î.e.n. sub stăpînirea Cartaginei care ocupă, în 237—226 î.e.n., jumătatea sudică a pen. Victorioasă în cel de-al doilea război punic (218—201 î.e.n.), Roma transformă, în cursul sec. 2 î.e.n., întreaga **S.** în prov. romană *(Hispania)*. Posesiunile spaniole sînt cucerite în sec. 5 e.n. de triburile germanice ale †suevilor care întemeiază în sec. 5—6, în NV **S.**, un regat și ale †vizigoților care ocupă restul pen. (sec. 5—8). Coasta meridională este cucerită temporar, în sec. 6—7, de Imp. bizantin. În 711—18, **S.** este ocupată de arabi care pun bazele unui emirat (din 929 califat) independent, cu capitala la Córdoba. Din †Asturia, singura prov. neocupată de arabi, începe în sec. 8 „reconquista". În sec. următoare iau naștere pe terit. recucerite regatele †Léon, †Castilia, †Aragón, †Navarra, †Portugalia; sînt recucerite rînd pe rînd Toledo (1085), Lisabona (1147), Córdoba (1236), Sevilla (1248), Cádiz (1262). Prin unirea Aragónului cu Castilia se constituie în 1479 regatul **S.**, iar prin cucerirea Granadei, ultimul oraș deținut de arabi, ia sfîrșit în 1492 „reconquista". În sec. 13—14, **S.** cucerește ins. Baleare, Sicilia, Sardinia, începînd să joace în următoarele două sec. un rol de primă importanță în politica europeană. La sfîrșitul sec. 15 și începutul sec. 16, **S.** este, alături de Portugalia, principalul promotor al descoperirilor geografice, punînd bazele unui întins imp. colonial. Sub Carol I (1516—56) care, sub numele de Carol Quintul, este proclamat în 1519 împărat al Imp. romano-german, **S.** devine prima putere europeană, înglobînd Regatul †Neapolelui, †Sicilia, ducatul †Milano, Țările de Jos, America Centrală și Meridională, iar între 1580 și 1640, temporar și Portugalia. Sub Filip II (1556—98) începe declinul puterii spaniole și al aspirațiilor ei la hegemonia în Europa (pecetluite definitiv prin pacea Pirineilor — 1659). În 1581, Olanda își proclamă independența; în 1588, „Invincibila Armada", flota care urma să cucerească Anglia, este distrusă; războaiele împotriva Franței se încheie dezastruos. În urma Războiului de succesiune la tronul țării (1701—14), **S.** (aliată cu Franța) pierde posesiunile din Italia, Belgia și Gibraltarul. După ocuparea țării de trupele Franței napoleoneene (1808), izbucnește un război de eliberare națională (1808—13). În 1820, răscoala militară condusă de colonelul Riego declanșează a doua revoluție burgheză, înăbușită în 1823 de trupele franceze. Războaiele civile din sec. 19 (1833—39 și 1872—76 — „războaiele carliste") afectează întreaga țară. Între 1810 și 1826 coloniile spaniole din America Latină își dobîndesc independența. Cuba, Puerto Rico, Filipine și ins. Guam sînt cedate în 1898 S.U.A., în urma înfrîngerii suferite în războiul hispano-american (apr.—dec. 1898). În cursul primului război mondial (1914—18), **S.** rămîne neutră. În 1930 este înlăturată dictatura militaro-monarhică a lui Primo de Rivera (din 1923), iar la 14 apr. 1931, în urma victoriei în alegeri a partidelor republicane, este abolită monarhia și **S.** se proclamă pentru a doua oară republică (prima dată în 1873—74). Sînt adop-

tate măsuri radicale (separarea bisericii de stat, votul universal, etatizarea averilor mănăstireşti etc.). Victoria electorală a Frontului Popular din 6 febr. 1936 declanşează rebeliunea militaro-fascistă (în frunte cu generalul Francisco Franco) împotriva republicii, urmată de un sîngeros şi pustiitor război civil (1936—39). În urma victoriei din războiul civil, în care a fost sprijinit de Germania şi Italia fascistă, Franco devine prim-ministru şi şef al statului pe viaţă. În al doilea război mondial, **S.** se declară neutră. În deceniile 6—7, **S.** cunoaşte o dezvoltare ec. mai rapidă. După moartea gen. Francisco Franco (20 nov. 1975), prinţul Juan Carlos de Bourbon (desemnat în 22 iul. 1969 ca viitor suveran al statului) este proclamat la 22 nov. 1975 rege al **S.** În 1976 întreaga **S.** este cuprinsă de un val de revendicări sociale, cel mai puternic din ultimii 40 de ani. Procesul de democratizare a vieţii politice, declanşat în 1975, se accelerează: în urma referendumului asupra reformei politice, Cortes-urile devin un parlament bicameral, majoritatea deputaţilor fiind aleşi prin vot direct (15 dec. 1976), partidul franchist Mişcarea Naţională este dizolvat (1 apr. 1977), iar partidele de stînga sînt legalizate (P. Comunist, în ilegalitate din 1939, la 9 apr. 1977). La 15 iun. 1977 se desfăşoară alegeri pentru Cortes-uri, cîştigate de Uniunea Centrului Democratic (UCD), condusă de primul ministru Adolfo Suárez Gonzáles; în Catalonia se extinde autonomia prin reînfiinţarea guvernului propriu — „Generalitatea" (29 sept. 1977); Camera Deputaţilor dezbate, pentru prima oară în ultimii 40 de ani, politica externă a ţării (sept. 1977), are loc eliberarea deţinuţilor politici (14 oct. 1977), adoptarea noii Constituţii de către Cortes-uri (31 oct. 1978) şi aprobarea ei printr-un referendum naţional (6 dec. 1978). Alegerile generale din 1 mart. 1979 sînt cîştigate tot de UCD, P.C. spaniol afirmîndu-se ca a treia forţă politică a statului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

1479 — 1516, Ferdinand II (V) şi Isabela (pînă în 1504) (vezi Aragónul şi Castilia)

1504 — 1506, Filip I *cel Frumos* de Austria (conte de Flandra şi principe al Ţărilor de Jos, din 1482) şi soţia sa Ioana *cea Nebună* (care rămîne regină pînă în 1516, dar sub regenţa lui Ferdinand II), în Castilia

— *la 13 mart. 1516, Carol (Carlos), fiul lui Filip I* cel Frumos *de Austria şi al Ioanei* cea Nebună, *devine rege al Spaniei, întemeind dinastia de Habsburg din Spania*

DINASTIA DE HABSBURG

1516 — 1556, Carol I (principe al Ţărilor de Jos, 1516—1555, rege al Siciliei, sub numele de **C.** IV, 1516—1556, rege roman şi împărat al „Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană", sub numele de **C.** V, 1519—1556, încoronat la Bologna în 1530, arhiduce al Austriei, sub numele de **C.** I, 1519—1521 şi duce de Milano, 1525—1529 şi 1535—1540); în timpul domniei sale spaniolii cuceresc Mexicul, 1519—1521 şi Perú, 1532—1533

— *la 25 oct. 1555 a renunţat la stăpînirea în Ţările de Jos, iar la 16 ian. 1556 la coroana Spaniei în favoarea fiului său Filip (II)*

— *la 12 sept. 1556 a renunţat la coroana imperială în favoarea fratelui său Ferdinand I, retrăgîndu-se, pînă la moarte (21 sept. 1558), la mănăstirea Juste din Extremadura*

1556 — 1598, Filip II (duce de Milano, 1540—1598, principe al Ţărilor de Jos, 1555—1581, rege al Siciliei, 1556—1598 şi rege al Portugaliei, ca **F.** I, 1580—1598)

1598 – 1621, Filip III; în timpul domniei sale adevăratul conducător al statului a fost (pînă în 1618) favoritul său, ducele Francisco Lerma (1552–1623)

1621 – 1665, Filip IV; în prima parte a domniei sale, adevăratul conducător al statului a fost (pînă în 1643) favoritul său, ducele Gaspar de Guzmán Olivares (1587–1645); în 1640 Portugalia își redobîndește independența

1665 – 1700, Carol II; succedînd tatălui său la vîrsta de 4 ani, pînă la majorat (6 nov. 1675) s-a aflat sub regența mamei sale Mariana de Austria, asistată de o juntă formată din: Diego García de Haro Sotomayor y Guzmán, Cristóbal Crespi de Valldaura, arhiepiscopul Baltasar de Moscoso y Sandoval, cardinalul Pascual de Aragón, Guillermo Ramón de Moncada și Gaspar de Bracamonte y Guzmán; ultimul reprezentant al dinastiei

– *la moartea lui Carol II (1 nov. 1700), conform testamentului său din 3 oct. 1700, succesor a fost desemnat nepotul său Filip de Bourbon, duce de Anjou, al doilea fiu al Marelui Delfin al Franței și nepot al regelui Ludovic XIV, care a întemeiat dinastia de Bourbon din Spania*

– *această alegere a fost contestată de Anglia, Olanda, „Sfîntul Imperiu roman de națiune germană", ceea ce a dus la Războiul pentru succesiune la tronul Spaniei (1701 – 1713/1714), împotriva Spaniei și Franței, în care au mai intervenit și alte state, încheiat prin păcile de la Utrecht (13 iul. și 13 aug. 1713) și Rastatt (7 mart. 1714); coroana Spaniei îi era recunoscută lui Filip V, cu condiția ca Spania și Franța să nu fie niciodată unite sub sceptrul aceluiași rege*

DINASTIA DE BOURBON

1700 – 1724, Filip V (duce de Milano, 1701–1706) (prima oară)

– *la 6 ian. 1724 a renunțat la tron în favoarea fiului său Ludovic (Luis) I*

6/10 ian. – 31 aug. 1724, Ludovic I

– *la moartea lui Ludovic I (31 aug. 1724), tatăl său, Filip V, și-a reluat tronul*

1724 – 1746, Filip V (a doua oară)

1746 – 1759, Ferdinand VI

1759 – 1788, Carol III (duce de Parma și Piacenza, sub numele de C. I, 1731–1736, rege al Neapolelui, sub numele de C. VII, 1734–1759 și al Siciliei, sub numele de C. IV, 1734–1759)

1788 – 1808, Carol IV; a fost obligat să abdice la 19 mart. 1808 în favoarea fiului său Ferdinand (VII), în urma răscoalei populare condusă de „facțiunea ferdinandistă" (17–18 mart. 1808)

19 mart. – 5 mai 1808, Ferdinand VII; prin acordul franco-spaniol de la Bayonne (5 mai 1808) Ferdinand VII renunță la tronul Spaniei în favoarea tatălui său Carol IV, care la rîndul său renunță în favoarea lui Napoleon I; acesta din urmă îl numește la 6 iun. 1808, pe fratele său, Joseph Bonaparte (rege al Neapolelui, 1806–1808), ca rege al Spaniei, iar pe Ferdinand VII îl închide în castelul Valencey

– *între 1808 și 1813 Spania a fost ocupată de trupele franceze*

1808 – 1813, Joseph I

– *în urma eliberării teritoriului Spaniei de sub dominația trupelor franceze (nov. 1813), prin tratatul de la Valencey (11 dec. 1813), Napoleon I a eliberat din captivitate pe Ferdinand VII, redîndu-i coroana; reintrarea lui Ferdinand VII în Madrid (22 mart. 1814) a marcat restaurarea dinastiei de Bourbon*

DINASTIA DE BOURBON (RESTAURATĂ)

1814 – 1833, Ferdinand VII

— *între 1 ian. 1820 și 30 sept. 1823, Revoluția burgheză*

1833 – 1868, Isabela a II-a; succedînd tatălui ei la vîrsta de 3 ani, s-a aflat, între 1833 și 1840, sub regența mamei sale, între 1840 și 1843 sub cea a lui Baldomero Espartero, duce de la Victoria, iar între 23 iul. și 20 nov. 1843, sub cea a lui Joaquín María López

— *abrogarea Legii salice (30 iun. 1833) de către regele Ferdinand VII, prin care se asigura succesiunea la tron a fiicei sale Isabela în defavoarea fratelui său Don Carlos Maior, a generat așa-numitele „războaie carliste"*

— *4 oct. 1833–31 aug. 1839, primul război carlist prin care se urmărea întronarea lui Don Carlos Maior (sub numele de Carol V)*

— *în urma răscoalei flotei din Cadix (izbucnită la 18 sept. 1868) care a marcat începutul Revoluției burgheze (1868–1874), regina Isabela a II-a a fugit din Spania (29 sept. 1868), iar Cortes-urile au depus-o (30 sept. 1868)*

Guvern provizoriu

8 oct. 1868 – 16 nov. 1870, Francisco Serraño y Domínguez, duce de la Torre (pînă la 18 iun. 1869 președinte, apoi regent)

— *la 21 mai 1869 Cortes-urile au hotărît menținerea monarhiei; după încercări infructuoase de a găsi un suveran, oferta a fost primită de Amedeo de Savoia, duce de Aosta, fiul regelui Italiei Victor Emmanuel II*

DINASTIA DE SAVOIA

1870 – 1873, Amedeo I; a abdicat la 11 febr. 1873 ca urmare a tulburărilor crescînde provocate de al doilea „război carlist" (1872–1876), prin care se urmărea întronarea lui Don Carlos Minor (sub numele de Carol VII), nepotul lui Don Carlos Maior; proclamarea republicii

Republica I-a

Președinți

12 febr. – 7 iun. 1873, Estanislao Figueras y Moracas

11 iun. – 18 iul. 1873, Francisco Py y Margal

18 iul. – 7 sept. 1873, Nicolás Salmerón y Alonso

9 sept. 1873 – 2 ian. 1874, Emilio Castelar y Ripoll

— *după demisia lui Emilio Castelar y Ripoll, Cortes-urile l-au ales președinte pe Nicolás Salmerón y Alonso, dar în urma unei lovituri de stat (3 ian. 1874), Cortes-urile au fost dizolvate, iar Francisco Serrano y Domínguez numit președinte cu puteri dictatoriale*

3 ian. – 31 dec. 1874, Francisco Serrano y Domínguez, duce de la Torre

— *prin „pronunciamento"-ul generalului Martinez y Campos, la 29 dec. 1874, prințul Alfonso, fiul reginei Isabela a II-a, devenit major la 10 nov. 1874, a fost proclamat rege al Spaniei, recunoscut suveran de forțele armate (între 29 și 31 dec.); reîntors din exil (9 ian. 1875), a restaurat dinastia de Bourbon*

DINASTIA DE BOURBON (RESTAURATĂ)

Regi

1874 – 1885, Alfonso XII

— *la moartea lui Alfonso XII (25 nov. 1885), soția sa Maria Cristina de Austria a fost aleasă regentă de Cortes-uri (pînă la nașterea lui Alfonso XIII)*

1886 — 1931, Alfonso XIII; născîndu-se (la 17 mai 1886) după moartea tatălui său, în perioada minoratului (pînă la 17 mai 1902) s-a aflat sub regența mamei sale María Cristina de Austria
— *în urma puternicelor lupte pentru instaurarea republicii regele Alfonso XIII a abdicat (14 apr. 1931), Spania proclamîndu-se republică*

Pretendenții carliști

1833—1846, Carol (V), fratele regelui Ferdinand VII
1845—1860, Carol (VI)
1860—1868, Ioan
1868—1909, Carol (VII)
1909—1931, Iacob
1931—1936, Alfonso (XII)

Republica a II-a

Președinți

— *pînă la proclamarea Constituției din 9 dec. 1931 puterea executivă a fost deținută de conducătorii guvernelor provizorii (vezi Președinții Consiliului de Miniștri)*
11 dec. 1931 — 7 apr. 1936, Niceto Alcalá Zamora y Torres
7 apr. — 10 mai 1936, Diego Martínez Barrio, interimar
10 mai 1936 — 27 febr. 1939, Manuel Azana y Díaz
— *în urma declanșării rebeliunii militaro-fasciste din 17/18 iul. 1936 a început războiul civil (1936—1939) în timpul căruia în Spania a existat o dualitate a puterii; în urma înfrîngerii forțelor republicane, guvernul legal a fost obligat să emigreze (mart. 1939), generalul Francisco Franco Bahamonde extinzîndu-și autoritatea asupra întregului teritoriu spaniol*
23 iul. — 1 oct. 1936, general Miguel Cabanellas Ferrer (președinte al Juntei de „Apărare Națională")
1 oct. 1936 — 30 oct. 1975, general Francisco Franco Bahamonde, șef al statului
— *la 22 mart. 1945, Juan Carlos de Bourbon a fost proclamat viitor rege al Spaniei, în cazul retragerii generalului Francisco Franco Bahamonde; în urma unui referendum (22 iul. 1969), F. Franco Bahamonde l-a proclamat pe Juan Carlos ca viitor rege al Spaniei, după moartea sa*
30 oct. — 22 nov. 1975, prințul Juan Carlos, șef al statului

DINASTIA DE BOURBON (RESTAURATĂ)

Rege

din 22 nov. 1975, Juan Carlos I (încoronat la 27 nov. 1975)

Președinții Consiliului de Miniștri

29 sept. 1833 — 15 ian. 1834, Francisco Cea Bermúdez
15 ian. 1834 — 7 iun. 1835, Francisco Martínez de la Rosa
7 iun. — 14 sept. 1835, José María Queipo de Llaño Ruiz de Saravia, conte de Toreno
14 sept. 1835 — 15 mai 1836, Juan Álvarez Mendizábal
15 mai — 13 aug. 1836, Francisco Javier Istúriz y Montero
14 aug. 1836 — 18 aug. 1837, José María Calatrava
18 aug. — 16 dec. 1837, Eusebio Bardají y Azara
16 dec. 1837 — 6 sept. 1838, Narciso de Heredia, conte de Ofalia
6 sept. — 9 dec. 1838, Bernardino Fernández de Velasco, duce de Frías
9 dec. 1838 — 20 iul. 1840, Evaristo Pérez de Castro
20 iul. — 12 aug. 1840, Antonio González y González
12 aug. — 16 sept. 1840, Modesto Cortázar
16 sept. 1840 — 20 mai 1841, Baldomero Espartero, duce de la Victoria *(ministru regent)*
20 mai 1841 — 17 iun. 1842, Antonio González y González

17 iun. 1842 — 9 mai 1843, José Ramon Rodïl y Gallos, marchiz de Rodïl
9 — 19 mai 1843, Joaquín María López
19 mai — 23 iul. 1843, Alvaro Gómez Becerra
23 iul. — 20 nov. 1843, Joaquín María López *(ministru regent)*
20 — 29 nov. 1843, Salustiano de Olózaga
5 dec. 1843 — 3 mai 1844, Luis González Bravo
3 mai 1844 — 11 febr. 1846, Ramón María Narváez, duce de Valencia
12 febr. — 16 mart. 1846, Manuel de Pando Fernández de Pineda Macea y Davila, marchiz de Miraflores
16 mart. — 5 apr. 1846, Ramón María Narváez, duce de Valencia
5 apr. 1846 — 28 ian. 1847, Francisco Javier de Istúriz y Montero
28 ian. — 28 mart. 1847, Juan Pedro Sánchez-Pleités Hurtado de Mendoza Ramírez de Avellano, duce de Sotomayor
28 mart. — 31 aug. 1847, Joaquín Francisco Pacheco y Gutiérrez Calderon
12 sept. — 4 oct. 1847, Florencio García Goyena
4 oct. 1847 — 19 oct. 1849, Ramón María Narváez, duce de Valencia
19 — 20 oct. 1849, contele de Cleonard
20 oct. 1849 — 10 ian. 1851, Ramón María Narváez, duce de Valencia
14 ian. 1851 — 14 dec. 1852, Juan Bravo Murillo
14 dec. 1852 — 14 apr. 1853, Federico Roncali, conte de Alcoy
14 apr. — 18 sept. 1853, Francisco de Lersundi y Ormaechea
19 sept. 1853 — 17 iul. 1854, Luis José Sartorius, conte de San Luis
17 — 18 iul. 1854, Fernando Fernández de Córdoba
18 — 19 iul./28 nov. 1854, Angel de Saavedra, duce de Rivas
19 iul./28 nov. 1854 — 14 iul. 1856, Baldomero Espartero, duce de la Victoria
14 iul. — 12 oct. 1856, Leopoldo O'Donnell, conte de Lucena
12 oct. 1856 — 15 oct. 1857, Ramón María Narváez, duce de Valencia
15 oct. 1857 — 14 ian. 1858, Francisco Armero y Peñaranda, marchiz de Nervión
14 ian. — 30 iun. 1858, Francisco Javier de Istúriz y Montero
30 iun. 1858 — 2 mart. 1863, Leopoldo O'Donnell, duce de Tetuán
2 mart. 1863 — 17 ian. 1864, Manuel de Pando Fernández de Pineda Macea y Davila, marchiz de Miraflores
17 ian. — 1 mart. 1864, Lorenzo Arrazola
1 mart. — 16 sept. 1864, Alejandro Mon
16 sept. 1864 — 21 iun. 1865, Ramón María Narváez, duce de Valencia
21 iun. 1865 — 10 iul. 1866, Leopoldo O'Donnell, duce de Tetuán
10 iul. 1866 — 23 apr. 1868, Ramón María Narváez, duce de Valencia
23 apr. — 19 sept. 1868, Luis González Bravo
19 — 30 sept. 1868, José Gutiérrez de la Concha, marchiz de Habana

30 sept. — 8 oct. 1868, *guvern provizoriu**

8 oct. 1868 — 18 iun. 1869, Francisco Serrano y Domínguez, duce de la Torre

18 iun. 1869 — 27 dec. 1870, Juan Prim y Prats, marchiz de los Castillejos

27 dec. 1870 — 4 ian. 1871, *Juan Bautista Topete y Corballa, interimar*

4 ian. — 24 iul. 1871, Francisco Serrano y Domínguez, duce de la Torre

24 iul. — 5 oct. 1871, Manuel Ruiz Zorrilla

5 oct. — 21 dec. 1871, José Malcampo y Monge, marchiz de San Rafael și conte de Jolo

21 dec. 1871 — 26 mai 1872, *Práxedes Mateo Sagasta*

26 mai — 13 iun. 1872, Francisco Serrano y Domínguez, duce de la Torre

14 iun. 1872 — 11 febr. 1873, Manuel Ruiz Zorrilla

12 febr. — 7 iun. 1873, *Estanislao Figueras y Moracas***

11 iun. — 18 iul. 1873, *Francisco Pi y Margall*

18 iul. — 7 sept. 1873, Nicolás Salmerón y Alonso

9 sept. 1873 — 2 ian. 1874, Emilio Castelar y Ripoll

3 ian. — 13 mai 1874, Francisco Serrano y Domínguez, duce de la Torre***

13 mai — 3 sept. 1874, Juan de Zabala y de la Fuente, conte Grandes de Novas și marchiz de Sierra Bullones

3 sept. — 31 dec. 1874, *Práxedes Mateo Sagasta, interimar*

31 dec. 1874 — 12 sept. 1875, *Antonio Cánovas del Castillo*

12 sept. — 2 dec. 1875, Joaquín Jovellar

2 dec. 1875 — 3 mart 1879, Antonio Cánovas del Castillo

8 mart. — 8 dec. 1879, Arsenio Martínez Campos

9 dec. 1879 — 8 febr. 1881, Antonio Canovás del Castillo

8 febr. 1881 — 13 oct. 1883, *Práxedes Mateo Sagasta*

13 oct. 1883 — 18 ian. 1884, José de Posada Herrera

18 ian. 1884 — 27 nov. 1885, Antonio Cánovas del Castillo

27 nov. 1885 — 5 iul. 1890, *Práxedes Mateo Sagasta*

5 iul. 1890 — 7 dec. 1892, *Antonio Cánovas del Castillo*

11 dec. 1892 — 18 mart. 1895, *Práxedes Mateo Sagasta*

23 mart. 1895 — 8 aug. 1897, Antonio Cánovas del Castillo

8 aug. — 4 oct. 1897, Marcelo de Azcárraga y Palmero

4 oct. 1897 — 4 mart. 1899, Práxedes Mateo Sagasta

4 mart. 1899 — 23 oct. 1900, *Francisco Silvela y Le-Vielleuze*

23 oct. 1900 — 6 mart. 1901, Marcelo de Azcárraga y Palmero

6 mart. 1901 — 6 dec. 1902, *Práxedes Mateo Sagasta*

6 dec. 1902 — 18 iul. 1903, Francisco Silvela y Le-Vielleuze

20 iul. — 5 dec. 1903, Raimundo Fernández Villaverde

7 dec. 1903 — 14 dec. 1904, Antonio Maura y Montaner

16 dec. 1904 — 27 ian. 1905, Marcelo de Azcárraga y Palmero

27 ian. — 23 iun. 1905, Raimundo Fernández Villaverde

23 iun. — 1 dec. 1905, Eugenio Montero Ríos

1 dec. 1905 — 6 iul. 1906, *Segismundo Moret y Prendergast*

6 iul. — 30 nov. 1906, José Lopéz Domínguez

30 nov. — 4 dec. 1906, Segismundo Moret y Prendergast

---

* În perioada 30 sept.—8 oct. 1868, odată cu fuga reginei Isabela din Spania, țara a fost condusă de o juntă militară provizorie

** Între 12 febr. 1873 și 13 mai 1874, președinții puterii executive cumulează și funcția de premieri

*** La 27 febr. 1874, Francisco Serrano y Domínguez, duce de la Torre, în calitate de președinte al puterii executive, îl numește pe Juan de Zabala y de la Fuente prim-ministru ad-interim (pînă la 13 mai 1874) și pleacă pe front pentru a lupta împotriva trupelor carliste

4 dec. 1906 — 25 ian. 1907, Antonio Aguilar y Coreea, marchiz de la Vega de Armijo
25 ian. 1907 — 21 oct. 1909, Antonio Maura y Montaner
21 oct. 1909 — 9 febr. 1910, Segismundo Moret y Prendergast
9 febr. 1910 — 12 nov. 1912, José Canalejas y Méndez
12 — 15 nov. 1912, Manuel García Prieto, marchíz de Alhucemas
15 nov. 1912 — 25 oct. 1913, Alvaro Figueroa y Torres, conte Romanones
27 oct. 1913 — 9 dec. 1915, Eduardo Dato e Iradier
9 dec. 1915 — 19 apr. 1917, Álvaro Figueroa y Torres, conte Romanones
20 apr. — 9 iun. 1917, Manuel García Prieto, marchíz de Alhucemas
11 iun. — 27 oct. 1917, Eduardo Dato e Iradier
1 nov. 1917 — 21 mart. 1918, Manuel García Prieto, marchiz de Alhucemas
21 mart. — 9 nov. 1918, Antonio Maura y Montaner
9 nov. — 5 dec. 1918, Manuel García Prieto, marchiz de Alhucemas
5 dec. 1918 — 14 apr. 1919, Álvaro Figueroa y Torres, conte Romanones
15 apr. — 19 iul. 1919, Antonio Maura y Montaner
19 iul. — 9 dec. 1919, Joaquín Sánchez de Toca
12 dec. 1919 — 3 mai 1920, Manuel Allendesalazar
5 mai 1920 — 8 mart. 1921, Eduardo Dato e Iradier
8 — 12 mart. 1921, *Gabino Bugallal Araujo, interimar*
12 mart.— 13 aug. 1921, Manuel Allendesalazar
13 aug. 1921 — 7 mart. 1922, Antonio Maura y Montaner
8 mart. — 4 dec. 1922, José Sánchez Guerra y Martínez
7 dec. 1922 — 13 sept. 1923, *Manuel García Prieto, marchiz de Alhucemas*
13 sept. 1923 — 28 ian. 1930, *Miguel Primo de Rivera y Orbaneja*, marchiz de Estella, duce de Agadir*
30 ian. 1930 — 14 febr. 1931, Dámaso Berenguer y Fusté, conte de Xauen
18 febr. — 14 apr. 1931, Juan Bautista Aznar-Cabañas
14 apr. — 14 oct. 1931, *Niceto Alcalá Zamora y Torres, provizoriu*
14 oct. 1931 — 9 sept. 1933, *Manuel Azana y Diaz* (pînă la 13 dec. 1931, provizoriu)
12 sept. — 3 oct. 1933, Alejandro Lerroux y García
9 oct. — 16 dec. 1933, Diego Martínez Barrio
16 dec. 1933 — 26 apr. 1934, *Alejandro Lerroux y García*
28 apr. — 1 oct. 1934, Ricardo Samper Ibáñez
4 oct. 1934 — 20 sept. 1935, *Alejandro Lerroux y García*
25 sept. — 9 dec. 1935, *Joaquín Chapaprieta y Torregrosa*
14 dec. 1935 — 16 febr. 1936, *Manuel Portela Valladares*
19 febr. — 12 mai 1936, *Manuel Azaña y Diaz*
13 mai — 18 iul. 1936, Santiago Casares Quiroga

Războiul civil (18 iul. 1936—28 mart. 1939)

Guvernul republican

19 iul. 1936, Diego Martínez Barrio
19 iul. — 3 sept. 1936, José Giral y Pereira
4 sept. 1936 — 15 mai 1937, *Francisco Largo Caballero*

---

* — venit la putere în urma loviturii de stat din 13 sept. 1923, a instaurat o dictatură militară (pînă în 3 dec. 1925), statul fiind condus de un directorat militar (între 13 și 17 sept. 1923, primul directorat, iar între 17 sept. 1923 și 3 dec. 1925, al doilea directorat)

18 mai 1937 — 5 mart. 1939, Juan Negrín López
— în urma loviturii de stat militare din 6 mart. 1939, condusă de generalul Segismundo Casado, guvernul legal este înlăturat; Juan Negrín López s-a refugiat la Paris, unde a reorganizat guvernul republican din exil; la Madrid se instituie un Consiliu al Apărării Naționale în frunte cu generalul José Miaja, care la 28 mart. 1939 a predat Madridul trupelor franchiste

„Junta apărării naționale"
24 iul. — 1 oct. 1936, general Miguel Cabanellas Ferrer
1/5 oct. 1936 — 30 ian. 1938, Fidel Dávila Arrondo

---

30 ian. 1938 — 8 iun. 1973, Francisco Franco Bahamonde *
9 iun. — 20 dec. 1973, amiral Luis Carrero Blanco
20 — 29 dec. 1973, Torcuato Fernández Miranda y Hevia, interimar
2 ian. 1974 — 1 iul. 1976, Carlos Arias Navarro
3/8 iul. 1976 — 29 ian. 1981, Adolfo Suárez González
din 26 febr. 1981, Leopoldo Calvo-Sotelo Bustelo

SRI LANKA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică Socialistă Sri Lanka. **Situarea:** ins. în Oc. Indian. **Suprafața:** 65 610 km². **Populația:** 14 738 000 loc. **Capitala:** Colombo. **Limbi oficiale:** sinhaleza și tamila. **Culte:** budism (60%), hinduism (15%), creștinism (8%), islamism (8%). **PNB/loc.:** 230 $.

ISTORIA

Pop. sinhaleză (de origine indo-europeană), originară din India, se stabilește în milen. 2 î.e.n. în insulă. În sec. 5 î.e.n. ia naștere în Ceylon un regat sinhalez cu capitala la Anuradhapura. Începînd din sec. 3 î.e.n. în N insulei pătrund triburi tamile originare din S Indiei și se răspîndește budismul. Profitînd de fărîmițarea feudală, de multitudinea de principate rivale (create în sec. 13), la începutul sec. 16 se stabilesc la Colombo portughezii, care ocupă coasta de V și N a insulei. Portughezii sînt înlăturați în 1658 de olandezi. Marea Britanie ocupă în 1795—96 Ceylonul și îl declară în 1802 colonie britanică; în 1815 este supus și regatul cu centrul la Kandy. Dezvoltarea conștiinței naționale (sfîrșitul sec. 19) și lupta pentru eliberare națională duc la proclamarea independenței la 4 febr. 1948, în cadrul Commonwealth-ului. În timpul guvernelor conduse de Solomon Bandaranaike (1956—59) și Sirimavo Bandaranaike (1960—65 și 1970—77) sînt adoptate o serie de reforme cu caracter progresist și antiimperialist. La 22 mai 1972 este adoptată o nouă Constituție ce proclamă republica **S.L.**, care rupe relațiile instituționale cu Londra, fără a părăsi însă Commonwealth-ul. Tensiunile între comunitățile etnice tamilă și sinhaleză se accentuează după 1970, partidele pop. tamile unindu-se, în 1976, în Frontul Tamil Unit de Eliberare și cerînd crearea unui stat separat

* — pînă la 28 mart. 1939 sediul guvernului s-a aflat în orașul Burgos, apoi la Madrid

în partea de NE a S.L. În 1977, în perspectiva alegerilor legislative, este ridicată starea de urgență instituită în 1971. Alegerile din 21 iul. 1977 sînt cîștigate cu o mare majoritate de P. Național Unit, aflat din 1970 în opoziție. Noul cabinet condus de Junius Richard Jayawardene adoptă un program de măsuri în vederea redresării ec. și o nouă Constituție, ce lărgește drepturile președintelui, iar pe plan extern continuă politica de nealiniere promovată de cabinetele anterioare.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

DINASTİA VİJAYA

483 î.e.n. — 444 î.e.n., Vijaya

444 î.e.n., regența primului ministru Upatissa

444 — 414, Panduvasudeva

414 — 394, Abhaya

394 — 307, Pandukhabhaya și Ganatissa

307 — 247, Mutasiva

247 — 207, Devanampiya Tissa

207 — 197, Uttiya

197 — 187, Mahasiva

187 — 177, Suratissa

177—155, Sena și Guttaka, uzurpatori

155 — 145, Asela

145 — 101, Elara

101 — 77, Dutthagamani

77 — 59, Saddhatissa

59, Thulatthana

59 — 49, Lañjatissa

49 — 43, Khallata Naga

43, Vattagamani Abhaya (prima oară)

43 — ? Pulahatta

? — ? Bahiya

? — ? Panayamara

? — ? Pilayamara

? — 29, Dathika

29 — 17, Vattagamani Abhaya (a doua oară)

17 î.e.n. — 3 e.n., Mahaculi Mahatissa

3 — 9, Coranaga; ucis de soția sa Anula, care între anii 9 și 12 e.n. a instalat, pe rînd, ca regi, pe favoriții săi Tissa, Siva I, Vatuka, Darubhatika Tissa și Niliya, pe care i-a ucis de asemenea

12 — 16, Anula, văduva lui Coranaga

16 — 38, Kutakanna (sau Kalakanni) Tissa

38 — 67, Bhatika Abhava (sau Bhatiya Tissa)

67 — 79, Mahadathika Mahanaga

79 — 89, Amandagamani Abhaya

89 — 92, Kanirajanu Tissa

92 — 93, Culabhaya

93, Sivali, regină; sora precedentului

93 și 96 — 102, Ilanaga

103 — 112, Candamukha Siva

112 — 120, Yasalalaka Tissa

120 — 127, Sabha

DINASTIA LAMBAKANNA

127 — 171, Vasabha

171 — 174, Vankanasika Tissa

174 — 196, Gajabahuka-gamani

196 — 203, Mahallaka Naga

203 – 227, Bhatika Tissa
227 – 246, Kanittha Tissa
246 – 248, Kujjanaga
248 – 249, Kuñcanaga
249 – 269, Sirinaga I
269 – 291, Voharika Tissa
291 – 299, Abhayanaga
299 – 301, Sirinaga II
301 – 303, Vijaya-kumara
303 – 307, Samghatissa I
307 – 309, Sisamghabodhi
309 – 323, Gothabhaya (sau Meghavanna Abhaya)
323 – 334, Jetthatissa I
334 – 362, Mahasena
362 – ? Sirimeghavanna
? – ? Jetthatissa II
? – ? Buddhadasa
? – 409, Upatissa I
409 – 432, Mahanama
432, Chattagahaka Jantu
432–433, Mittasena, uzurpator

PANDYA
433 – 438, Pandu
438 – 441, Parinda
441 – 456, Khudda Parinda
456, Tiritara
456 – 459, Dathiya
459, Pithiya

DINASTIA MORIYA
459 – 477, Dhatusena
477 – 495, Kașyapa I; stabilește capitala la Sigiriya (azi Sigiri)
495 – 512, Moggallana I
512 – 520, Kumara-Dhatusena
520 – 521, Kittisena
521 – 522, Siva II
522 – 524, Upatissa II
524 – 537, Silakala, Ambasamanera
537, Dathapabhuti
537 – 556, Moggallana II
556, Kittisirimegha
556–559, Mahanaga, uzurpator
559 – 592, Aggabodhi I
592 – 602, Aggabodhi II
602, Samghatissa II
602 – 608, Moggallana III
608 – 617, Silameghavanna
617, Aggabodhi III, Sirisanghabodhi (prima oară)
617 – 618, Jetthatissa III
618 – 632, Aggabodhi III (a doua oară)
— în concurență Dathopatissa I, uzurpator
632 – 641, Kașyapa II
641, Dappula I
641 – 650, Hatthadatha I
650 – 666, Aggabodhi IV, Sirisanghabodhi
666 – 668, Datta
668 – 684, Hatthadatha II

A DOUA DINASTIE LAMBAKANNA
684 – 703, Manavamma
703 – 709, Aggabodhi V
709 – 716, Kașyapa III

716 — 719, Mahinda I
719 — 759, Aggabodhi VI, Silamegha
759 — 765, Aggabodhi VII
765 — 785, Mahinda II, Silamegha
785 — 790, Udaya I
790 — 794, Mahinda III
794 — 805, Aggabodhi VIII
805 — 821, Dappula II
821 — 824, Aggabodhi IX
824 — 844, Sena I
844 — 879, Sena II
879 — 890, Udaya II
890 — 907, Kaşyapa IV
907 — 917, Kaşyapa V
917 — 918, Dappula III
918 — 930, Dappula IV
930 — 933, Udaya III
933 — 942, Sena III
942 — 950, Udaya IV
950 — 953, Sena IV
953 — 969, Mahinda IV
969 — 979, Sena IV
979 — 1015/1027, Mahinda V (sau Mahendra)
— 1015—1027, interregnum provocat de invazia armatei statului condus de dinastia Chola; capitala este fixată la Polonnaruwa
1027 — 1039, Kaşyapa VI (Vikramabahu)
1039 — 1042, Mahalana-Kitti (Mahalanakirti)
1042 — 1043, Vikrama-Pandu; stabileşte capitala la Rohana
1043 — 1046, Jagatipala
1046 — 1048, Parakrama-Pandu I
1048—1054, Loka (Lokeşvara), şef sinhalez
1054—1055, Kaşyapa VII (Keşadhatu), şef sinhalez; stabileşte capitala la Kabaragama

DINASTIA DE POLONNARUWA

1055 — 1110, Vijayabahu I (Şrisanghabodhi), descendent din familia regală Kitti sau Kirti, domneşte independent şi îşi stabileşte capitala la Polonnaruwa (puţin după anul 1070)
1110 — 1111, Jayabahu I
1111 — 1132, Vikramabahu I
1132 — 1153, Gajabahu
1153 — 1186, Parakramabahu I *cel Mare*

DINASTIA KALINGA

1186 — 1187, Vijayabahu II
1187 — 1196, Nişşamkamalla
1196, Virabahu
1196, Vikramabahu II
1196 — 1197, Chodaganga
1197 — 1200, Lilavati (prima oară)
1200 — 1202, Sahassamalla
1202 — 1208, Kalyanavati, regină, văduva lui Nişşamkamalla
1208 — 1209, Dharmaşoka
1209, Anikanga, Mahadipada
1209 — 1210, Lilavati (a doua oară)
1210 — 1211, Lokeşvara; din sudul Indiei
1211 — 1212, Lilavati (a treia oară)

1212 — 1215, Parakrama-Pandu II

1215—1236, Magha ; şef local, a domnit independent

1232 — 1236, Vijayabahu III ; stabileşte capitala la Dambadeniya

1236 — 1270, Parakramabahu II

1270 — 1272, Vijayabahu IV

1272 — 1284, Bhuvanaikabahu I ; stabileşte capitala la Kurunegala

— 1285—1302, interregnum

1302 — 1310, Parakramabahu III

1310 — 1325, Bhuvanaikabahu II

1325, Parakramabahu IV

1325 — 1335, Bhuvanaikabahu III

1335 — 1341, Vijayabahu V

1341 — 1351, Bhuvanaikabahu IV ; stabileşte capitala la Gampola

1344 — 1359, Parakramabahu V

1359 — 1374, Vikramabahu III

1372 — 1408, Bhuvanaikabahu V

1408 — 1412, Virabahu II

1412 — 1467, Parakramabahu VI ; stabileşte capitala la Kotte

1467 — 1470, Jayabahu II

1470 — 1478, Bhuvanaikabahu VI

1478 — 1484, Parakramabahu VII

1484 — 1508, Parakramabahu VIII

— începînd din 1505 portughezii au pus treptat stăpînire pe cea mai mare parte a ins. ; în 1618 a fost cucerit oraşul Colombo

— în 1638 a început penetraţia olandeză încheiată în 1658 prin alungarea portughezilor din Colombo

— ocupat între 1795 şi 1796 de trupe engleze, Ceylonul a fost proclamat în 1802 colonie a Marii Britanii

Guvernatori-generali

15 febr. 1948 — 6 iul. 1949, Sir Henry Monk-Mason Moore

6 iul. 1949 — 17 iul. 1954, Herwald Ramsbotham, baron Soulbury

17 iul. 1954 — 27 febr. 1962, Sir Oliver (Ernest) Goonetilleke

2 mart. 1962 — 22 mai 1972, William Gopallawa

Preşedinţi

22 mai 1972 — 4 febr. 1978, William Gopallawa

din 4 febr. 1978, Junius Richard Jayawardene

Prim-miniştri

15 aug. 1947/4 febr. 1948 — 22 mart. 1952, Don Stephen Senanáyake

26 mart. 1952 — 7 oct. 1953, Dudley (Shelton) Senanáyake

12 oct. 1953 — 11 apr. 1956, Sir John (Lionel) Koteláwala

12 apr. 1956 — 26 sept. 1959, Solomon West Ridway Dias Bandaranaike

26 sept. 1959 — 20 mart. 1960, Wijayananda Dahanayake

21 mart. — 23 apr./21 iul. 1960, Dudley (Shelton) Senanáyake

21 iul. 1960 — 26 mart. 1965, Sirimavo Ratwatte Dias Bandaranaike

27 mart. 1965 — 28 mai 1970, Dudley (Shelton) Senanáyake

31 mai 1970 — 23 iul. 1977, Sirimavo Ratwatte Dias Bandaranaike

23 iul. 1977 — 4 febr. 1978, Junius Richard Jayawardene

din 6 febr. 1978, Ranasinghe Premadasa

STATELE UNITE ALE AMERICII

DATE GENERALE

Numele oficial: Statele Unite ale Americii. **Situarea:** în America de Nord. **Vecini:** Canada, Oc. Atlantic, Mexic, Oc. Pacific. **Suprafața:** 9 396 691 km². **Populația:** 227 640 000 loc. **Capitala:** Washington. **Limba oficială:** engleza americană. **Culte:** protestantism (60%), catolicism (25%), mozaism (3%), ortodoxism (2%). **PNB/loc.:** 10 820 $.

ISTORIA

Terit. nord-american este populat în epoca precolumbiană de numeroase triburi amerindiene de vînători și pescari (athapasci, algonkini, irochezi, seminoli, sioux, pueblo, apași, comanci ș.a.), ai căror strămoși imigraseră din Asia peste str. Bering spre sfîrșitul paleoliticului (cca 26 000 î.e.n.). Coastele răsăritene (New England și Newfoundland în Canada) sînt descoperite în jurul anului 1 000 de vikingii veniți din Islanda sub conducerea lui Leif Ericson. Genovezul Cristofor Columb este navigatorul care, în 1492, revelă Europei existența noului continent; în deceniile următoare John Cabot (1497) explorează coasta Noii Anglii, Giovanni da Verrazano (1524) pe cea a Carolinei, Ponce de León (1513) Florida, iar în 1519 Alvarez Pineda — Golful Mexic. În 1565 spaniolii conduși de Pedro Menéndez de Avilés fondează în Florida, Sf. Augustin, prima așezare europeană permanentă de pe continentul nord-american. Întemeierea localității Jamestown din Virginia, în 1607, de către Compania Londoneză, inaugurează colonizarea engleză. Între 1607 și 1733 iau ființă pe coasta Atlanticului 13 colonii engleze: Massachusetts (1620), Maryland (1634), Pennsylvania (1682), Georgia (1733) ș.a. Numărul locuitorilor crește de la 350 în 1610 la cca 3 000 000 în 1776. Începînd cu 1619, pe plantațiile de bumbac din statele sudice sînt aduși sclavi negri din Africa. Măsurile discriminatorii adoptate de metropolă în a doua jumătate a sec. 18 față de coloniile nord-americane determină nașterea mișcării comune antibritanice care culminează cu Războiul de independență (1775—83). La 4 iul. 1776 cele 13 colonii engleze își proclamă independența, recunoscută prin tratatul de pace de la Paris (3 sept. 1783). În 1787 este adoptată Constituția **S.U.A.** (în vigoare, cu amendamente, pînă azi) care proclamă **S.U.A.** stat federal și introduce sistemul prezidențial de guvernămînt (George Washington — primul președinte al țării). Expansiunea spre V este marcată de cumpărarea Louisianei (1803) de la Franța și a Floridei (1819) de la Spania. Războiul dintre **S.U.A.** și Marea Britanie (din 1812—14) se încheie pe baza *statu quo*-ului. În 1821, **S.U.A.** numărau 26 de state. Președintele James Monroe enunță în fața Congresului la 2 dec. 1823, așa-numita „doctrină Monroe". În urma războiului cu Mexicul (1846—48) sînt dobîndite Texas, New Mexico și California, iar granița americano-mexicană este fixată pe Rio Grande. În 1867, **S.U.A.** cumpără Alaska de la Rusia. Contradicția dintre statele din sud, partizane ale sclaviei, și cele nordice, aboliționiste, duce, după alegerea lui Abraham Lincoln ca președinte (1860), la părăsirea Uniunii de către 10 state sudice și la izbucnirea Războiului de secesiune (1861—65). În deceniile care se scurg de la victoria Nordului, **S.U.A.** cunosc o puternică dezvoltare a relațiilor capitaliste devenind, la sfîrșitul sec. 19, prima putere ind. a lumii. Ca urmare a politicii imperialiste de expansiune, **S.U.A.** anexează, prin pacea de la Paris (10 dec. 1898), care încheie războiul hispano-american din apr.—dec. 1898, ins. Filipine, Puerto Rico, Guam, își extind controlul asupra Cubei, ins. Hawaii și a zonei Canalului Panamá. După trei ani de neutra-

litate, **S.U.A.** intervin la 6 apr. 1917 în primul război mondial, de partea Antantei, participînd cu trupe pe frontul de V; nu semnează însă Tratatul de la Versailles (1919) și nici nu devin membru al Societății Națiunilor, adoptînd, în epoca interbelică, o politică de „izolaționism". Între 1820 și 1962 în **S.U.A.** se stabilesc 42 mil. emigranți, peste 80% originari din Europa. Criza economică mondială care izbucnește în 1929 în Wall Street cuprinde întreaga lume capitalistă (17 mil. de șomeri în **S.U.A.** în 1933). Pentru depășirea acesteia președintele Franklin Delano Roosevelt, ales în 1932, aplică politica „New Deal". După izbucnirea celui de-al doilea război mondial (1939), **S.U.A.** își proclamă neutralitatea, dar sprijină direct Marea Britanie și forțele ostile fascismului. În urma atacului japonez de la Pearl Harbour (7 dec. 1941), **S.U.A.** intervin în război împotriva forțelor Axei, luptînd pe fronturile din Pacific, Africa de N și Europa. În 1959, Alaska și Hawaii sînt proclamate al 49-lea și respectiv al 50-lea stat ale Uniunii. În timpul președinției lui Harry S. Truman (1945—53) este declanșat „războiul rece", însoțit în interior de persecuția membrilor P. Comunist și a elementelor de stînga, sînt create pactele militare NATO (1949) și ANZUS (1951), este lansat „Planul Marshall" de redresare ec. postbelică a Europei occidentale, **S.U.A.** participînd la războiul din Coreea (1950—53). Succesorul lui Truman, generalul Dwight D. Eisenhower, continuă în primul său mandat politica de „stăvilire a comunismului" *(containment)* și „pactomania" promovată de secretarul de stat John Foster Dulles (SEATO, 1954—75), însă în timpul celui de-al doilea mandat (1957—61) inițiază unele acțiuni de destindere în relațiile cu U.R.S.S. (Camp David, 1959), continuate de președintele John Fitzgerald Kennedy. **S.U.A.** lansează la 31 ian. 1958 primul satelit artificial propriu, la 20 febr. 1962 primul vehicul orbital american cu om la bord, iar la 20 iul. 1969 Neil Armstrong și Edwin Aldrin, din echipajul navei spațiale Apollo-11, debarcă pe Lună. Politica de slăbire a încordării internaționale este parțial anulată de agresiunea din Vietnam (1964—73). Președintele Lyndon Baines Johnson ordonă intensificarea acțiunilor militare împotriva Republicii Democrate Vietnam (1965, 1967). Nemulțumirea pop. față de politica intervenționistă în Vietnam face ca succesorul său, Richard M. Nixon să fie ales și apoi reales (în 1972) cu o majoritate neobișnuită în istoria electorală a **S.U.A.** Negocierile de pace (1968—73) conduc la semnarea acordurilor de armistițiu de la Paris (27 ian. 1973) și la retragerea trupelor americane din Vietnam (29 mart. 1973). Președintele Nixon continuă politica de destindere internațională și de normalizare a relațiilor cu țările socialiste (vizite în U.R.S.S. și R.P. Chineză, semnarea acordului SALT I la 29 mai 1972 etc.). Pe plan intern, criza politică izbucnită în legătură cu corupția și practicile electorale ilegale („afacerea Watergate") conduc la demisia sa (9 aug. 1974). Președintele Gerald R. Ford este confruntat cu o puternică criză ec., consecință a crizei energiei declanșată în 1973. Un amplu program de redresare ec. (economisirea energiei, combaterea inflației, controlul prețurilor, o nouă legislație fiscală) este prezentat de președintele Jimmy Carter Congresului. În ciuda rezultatelor obținute, ec. americană suferă puternic de pe urma crizei energiei. **S.U.A.** sprijină „inițiativa de pace" a președintelui A. Sadat al Egiptului (1977) şi contribuie la negocierea și semnarea Tratatului de pace între Egipt și Israel (Washington, 26 mart. 1979). La 16 dec. 1978 este publicat comunicatul comun americano-chinez prin care cele două state se recunosc reciproc și prevăd stabilirea de relații diplomatice la 1 ian. 1979. Alegerile prezidențiale din 4 nov. 1980 sînt cîştigate de candidatul Partidului Republican Ronald Reagan, care obține 51% din voturi și 489 de electori (din totalul de 538), devenind la 20 ian. 1981 cel de-al 40-lea președinte al **S.U.A.**

ȘEFI DE STAT

Președinți

1 febr./30 apr. 1789 — *3 mart. 1797*, George Washington
4 mart. 1797 — *3 mart. 1801*, John Adams
4 mart. 1801 — *3 mart. 1809*, Thomas Jefferson
4 mart. 1809 — *3 mart. 1817*, James Madison
4 mart. 1817 — *3 mart. 1825*, James Monroe
4 mart. 1825 — *3 mart. 1829*, John Quincy Adams
4 mart. 1829 — *3 mart. 1837*, Andrew Jackson
4 mart. 1837 — *3 mart. 1841*, Martin Van Buren
4 mart. — *3 apr. 1841*, William Henry Harrison
4 apr. 1841 — *3 mart. 1845*, John Tyler
4 mart. 1845 — *3 mart. 1849*, James Knox Polk
4 mart. 1849 — *8 iul. 1850*, Zachary Taylor
9 iul. 1850 — *3 mart. 1853*, Millard Fillmore
4 mart. 1853 — *3 mart. 1857*, Franklin Pierce
4 mart. 1857 — *3 mart. 1861*, James Buchanan
4 mart. 1861 — *13 apr. 1865*, Abraham Lincoln
14 apr. 1865 — *3 mart. 1869*, Andrew Johnson
4 mart. 1869 — *3 mart. 1877*, Ulysses Sidney Grant
4 mart. 1877 — *3 mart. 1881*, Rutherford Birchard Hayes
4 mart. — *18 sept. 1881*, James Abraham Garfield
19 sept. 1881 — *3 mart. 1885*, Chester Allan Arthur
4 mart. 1885 — *3 mart. 1889*, Stephen Grover Cleveland
4 mart. 1889 — *3 mart. 1893*, Benjamin Harrison
4 mart. 1893 — *3 mart. 1897*, Stephen Grover Cleveland
4 mart. 1897 — *13 sept. 1901*, William McKinley
14 sept. 1901 — *3 mart. 1909*, Theodore Roosevelt
4 mart. 1909 — *3 mart. 1913*, William Howard Taft
4 mart. 1913 — *3 mart. 1921*, Thomas Woodrow Wilson
4 mart. 1921 — *2 aug. 1923*, Warren Gamaliel Harding
3 aug. 1923 — *3 mart. 1929*, Calvin Coolidge
4 mart. 1929 — *3 mart. 1933*, Herbert Clark Hoover
4 mart. 1933 — *12 apr. 1945*, Franklin Delano Roosevelt
12 apr. 1945 — *20 ian. 1953*, Harry S. Truman
20 ian. 1953 — *20 ian. 1961*, Dwight David Eisenhower
20 ian. 1961 — *22 nov. 1963*, John Fitzgerald Kennedy
22 nov. 1963 — *20 ian. 1969*, Lyndon Baines Johnson
20 ian. 1969 — *9 aug. 1974*, Richard Milhous Nixon
9 aug. 1974 — *20 ian. 1977*, Gerald Rudolf Ford
20 ian. 1977 — *20 ian. 1981*, Jimmy (James Earl) Carter
din 20 ian. 1981, Ronald Wilson Reagan

SUDAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică Sudan. **Situarea:** în NE Africii. **Vecini:** Egipt, Marea Roșie, Ethiopia, Kenya, Uganda, Zair, Republica Centrafricană, Ciad, Libia. **Suprafața:** 2 505 813 km². **Populația:** 18 681 000 loc. **Capitala:** Khartoum. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (60%), animism (25%), creștinism. **PNB/loc.:** 370 $.

ISTORIA

Cunoscut în antic. sub numele de Țara Kuș sau Nubia, S. întreține din milen 3 î.e.n. relații comerciale cu Egiptul faraonic. Acesta cucerește treptat în milen. 2 î.e.n. valea Nilului pînă la cea de-a 4-a cataractă. La începutul sec. 8 î.e.n. ia naștere regatul etiopian, cu capitala la Napata, care își extinde dominația și asupra Egiptului (dinastia a 25-a, 751—656 î.e.n.). În sec. 6—7 se răspîndește creștinismul, iar în sec. 8—9 pătrund în N primele triburi arabe de beduini care aduc islamismul. Statele feudale creștine Mugarra și Alwa sînt ocupate la începutul sec. 16 de sultanatele †Sennar și †Darfur. Sultanul Egiptului, Mohammed Ali, începe în 1819—22 cucerirea terit. **S.**, încorporîndu-l în statul său și încurajînd, totodată, pătrunderea englezilor; astfel, nominal, **S.** aparține pînă în 1899 Imp. otoman. În 1881 izbucnește răscoala antiegipteană și antibritanică condusă de Mohammed Ahmed (numit și al-Mahdi). După înfrîngerea statului mahdist (1898), **S.** devine, în 1899, condominium anglo-egiptean, *de facto* însă colonie britanică. La 1 ian. 1956, **S.** își proclamă independența de stat. Puterea este preluată la 25 mai 1969 de un Comitet Revoluționar în frunte cu col. Gaafar Mohammed El Nimeiri, care proclamă Republica Democratică **S.** Prin acordurile de la Addis Abeba (mart. 1972) se încheie conflictul armat izbucnit în 1955 între populația majoritară islamică (sprijinită de autoritatea centrală) și populația negroidă din provinciile sudice ale țării. Alegerile din 1973 pentru Constituirea Adunării Populare Regionale din Sudanul meridional încheie reconcilierea dintre N și S. Promulgarea unei noi Constituții (8 mai 1973), alegerile pentru Adunarea Poporului (apr. 1974), adoptarea unui plan șesenal de dezvoltare ec. (1977—83), amnistia generală pentru deținuții și exilații politici (1977) sînt măsuri pe linia stabilizării situației politice și ec. interne a țării.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

17 nov. 1958 — 15 nov. 1964, general Ibrahim Abboud

— *15 nov. 1964—iul. 1965, Consiliul Suveranității compus din 5 membri, care dețin președinția prin rotație*

8 iul. 1965 — 25 mai 1969, Ismail al-Azhari

din 25 mai 1969, mareșal Gaafar Mohammed El Nimeiri (ales președinte în sept. 1971, își inaugurează mandatul la 12 oct. 1971; reales în 1977)

Prim-miniștri

— *între 1 ian. 1956 și 17 nov. 1958, prim-miniștrii au deținut funcția de șefi ai statului*

9 ian. 1954 — 4 iul. 1956, Ismail al-Azhari

8 iul. 1956 — 17 nov. 1958, Abdallah Khalil

— *între 17 nov. 1958 și 27 oct. 1964 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*

30 oct. 1964 — 10 iun. 1965, Ser al-Khatem Khalifa

11 iun. 1965 — 27 iul. 1966, Mohammed Ahmed Mahgoub

27 iul. 1966 — 15 mai 1967, Sadik al-Mahdi

27 mai 1967 — 24 mai 1969, Mohammed Ahmed Mahgoub

25 mai — 28 oct. 1969, Abubakr Awadallah

— *între 28 oct. 1969 și 9 aug. 1976 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*

9 aug. 1976 — 10 sept. 1977, Rașid at-Tahir Bakr

— *din 10 sept. 1977 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*

SUEDIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Suediei. **Situarea:** în N Europei. **Vecini:** Norvegia, Finlanda, Marea Baltică. **Suprafața:** 449 793 km². **Populația:** 8 311 000 loc. **Capitala:** Stockholm. **Limba oficială:** suedeza. **Culte:** protestantism (95%), catolicism, ortodoxism. **PNB/loc.:** 11 920 $.

ISTORIA

Terit. **S.**, de pe care ultimii ghețari se retrag acum 10—12 000 de ani, este locuit în antic. de triburi germanice. Vikingii întreprind în sec. 9—11 expediții pustiitoare pe coastele Europei Occidentale, în Rusia și în Marea Mediterană. Începînd cu sec. 9 se răspîndește creștinismul (la 1164 este înființat arhiepiscopatul de Uppsala). Statul unificat suedez ia ființă în sec. 11, în sec. 12—13 el cucerește Finlanda, care va face parte din **S.** pînă la pacea de la Frederikshamn (1809). **S.** feudală atinge maxima expansiune sub regele Magnus II Eriksson (1319—63), totodată suveran al Norvegiei și Islandei. Între 1397 și 1523, **S.** face parte — împreună cu Danemarca, Norvegia, Islanda, Finlanda — din Uniunea de la Kalmar, în care hegemonia este exercitată de Danemarca. În 1523, după destrămarea Uniunii de la Kalmar, Gustav Erikson este ales rege al **S.** (Gustav I, 1523—60), întemeind dinastia Wasa; în timpul domniei sale este introdusă Reforma (1527). În sec. 17, **S.** devine o mare putere europeană, hegemon al Scandinaviei și în Marea Baltică, participînd, sub regele Gustav II Adolf (1611—32), la Războiul de 30 de ani. Războiul nordic (1700—21), în care se remarcă tînărul rege Karl XII (Carol XII), purtat împotriva Rusiei, Poloniei și Danemarcii, se încheie cu înfrîngerea **S.** și pierderea supremației sale în Europa septentrională. În epoca războaielor napoleoneene, **S.** obține de la Danemarca Norvegia, de care este legată printr-o uniune personală pînă în 1905. Din 1815, **S.** nu a mai participat la nici un conflict armat european, politică de neutralitate care se răsfrînge pozitiv în dezvoltarea social-economică a țării. Viața politică a ultimelor decenii este dominată de P. Social-Democrat care, singur sau împreună cu alte partide, formează guvernul între 1932—76. În urma demisiei cabinetului Olof Palme și a alegerilor din sept. 1976, este format un guvern de coaliție (P. de Centru, P. Liberal și P. Uniunea Moderată) condus de liderul P. de Centru, Thorbjörn Fälldin.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Conducători și regi

cca 945 — cca 994, Erik *Victoriosul*
994 — 1022, Ulof (Olof) Skotkonung
1022 — 1047, Anund Jakob
sec. 11 (mijlocul), Emund *cel Bătrîn*
1060 — 1066, Stenkil
sec. 11 (a doua jumătate), Inge *cel Bătrîn*
sec. 12 (începutul), Inge *cel Tînăr*

DINASTIA SVERKER

1132 — cca 1156, Sverker I *cel Bătrîn*
cca 1156 — cca 1160, Erik Jedvardsson *cel Sfînt*
cca 1160 — cca 1167, Karl Sverkersson
cca 1167 — 1195 (1196), Knut Eriksson
1196 — 1208, Sverker II *cel Tînăr* Karlsson
1208 — 1216, Erik Knutsson

1216 — 1222, Ioan (Johan) I Sverkersson
1222 — 1229, Erik Eriksson (prima oară)
1229 — 1234, Knut Holmgersson *cel Lung*
1234 — 1249, Erik Eriksson (a doua oară)

DINASTIA FOLKUNG

1250 — 1275, Valdemar Birgersson; pînă în 1266 sub regenţa tatălui său Birger, jarl de Suedia
1275 — 1290, Magnus I Birgersson (Ladulås)
1290 — 1318, Birger Magnusson; pînă în 1298 sub regenţa lui Torgils Knutsson
1319 — 1363, Magnus II Eriksson (rege al Norvegiei, sub numele de Magnus VII Eriksson, 1319—1355)
1363 — 1389, Albert (Albrekt, Albrecht) de Mecklenburg
1389 — 1412, Margareta de Danemarca (regină a Danemarcii și Norvegiei, din 1387)
— între 1397 și 1523, Suedia a făcut parte din Uniunea de la Kalmar
1412 — 1434/1439, Erik de Pomerania (încoronat rege la Kalmar în 17 iun. 1397, succede la domnie după moartea Margaretei; rege al Norvegiei, ca E. III, 1389/1412—1442 și al Danemarcii, ca E. VII, 1412—1439)
— 1435—1436, Engelbrekt Engelbrektsson, conducător al răscoalei, din 1434, împotriva lui Erik de Pomerania; numit rikshövitsman („conducător al statului") de Riksdagul de la Arboga (ian. 1435)
— 1435/1436—1441, Karl Knutsson Bonde, numit conducător de magnaţii suedezi; la început, în opoziție cu Engelbrekt Engelbrektsson
1441 — 1448, Christofor (Kristoffer, Christoph) de Bavaria (rege al Danemarcii, ca C. III, din 1439/1440 și al Norvegiei, din 1442)
1448 — 1457, Karl Knutsson Bonde (prima oară)
1457 — 1464, Kristian (Christian) I de Oldenburg (rege al Danemarcii, 1448—1481 și al Norvegiei, 1450—1481) (prima oară)
1464 — 1465, Karl Knutsson Bonde (a doua oară)
1465 — 1467, Kristian I (a doua oară)
1467 — 1470, Karl Knutsson Bonde (a treia oară)
— 1471—1497, Sten Sture cel Bătrîn, *regent (prima oară)*
1497 — 1501, Ioan II (rege al Danemarcii și Norvegiei, ca Ioan I, 1481—1513); ales rege al Suediei în 1483
— 1501—1503, Sten Sture cel Bătrîn, *regent (a doua oară)*
— 1504—1511, Svante Nilsson Sture, regent
— 1512—1520, Sten Sture cel Tînăr, *regent*
1520 — 1521/1523, Kristian II de Oldenburg (rege al Danemarcii, 1513—1523)

DINASTIA WASA

1521/1523 — 1560, Gustav (Gustaf) I Wasa (între 24 aug. 1521 și 7 iun. 1523, regent)
1560 — 1568, Erik XIV
1568 — 1592, Ioan III
1592 — 1599, Sigismund (rege al Poloniei, sub numele de S. III, 1587—1632)
(1592) 1599 — 1611, Karl (Carol) IX, duce; din 22 mart. 1604, rege
1611 — 1632, Gustav II Adolf
1632 — 1654, Kristina (Christina); independentă din 1644

DINASTIA PFALZ-ZWEIBRÜCKEN-KLEEBURG

1654 — 1660, Karl X Gustav
1660 — 1697, Karl XI; independent din 1672

1697 – 1718, Karl XII
1718/1719 – 1720, Ulrika Eleonora

DINASTIA HESSEN-KASSEL

1720 – 1751, Frederik I (Fredrik)

DINASTIA HOLSTEIN-GOTTORP

1751 – 1771, Adolf Frederik
1771 – 1792, Gustav III
1792 – 1809, Gustav IV Adolf; independent din 1796
1809 – 1818, Karl XIII*

DINASTIA BERNADOTTE (-PONTECORVO)

1818 – 1844, Karl XIV Johan (Jean Baptiste Sebastien Bernadotte)
1844 – 1859, Oskar I
1859 – 1872, Karl XV
1872 – 1907, Oskar II
1907 – 1950, Gustav V
1950 – 1973, Gustav VI Adolf
din 15/19 sept. 1973, Karl XVI Gustav

Prim-miniştri

20 mart. 1876 – 19 apr. 1880, Ludwig Gerhard, baron De Geer of Finspång
19 apr. 1880 – 13 iun. 1883, Arvid, conte Posse
13 iun. 1883 – 16 mai 1884, Karl Johan Thyselius
16 mai 1884 – 6 febr. 1888, Oscar Robert Themptander
6 febr. 1888 – 12 oct. 1889, Dietrich Gillis, baron Bildt
12 oct. 1889 – 10 iul. 1891, Gustav Samuel, baron Åkerhjelm de Margretelund
10 iul. 1891 – 12 sept. 1900, Erik Gustav Boström
12 sept. 1900 – 5 iul. 1902, Fredrik Wilhelm, baron von Otter
5 iul. 1902 – 13 apr. 1905, Erik Gustav Boström
13 apr. – 2 aug. 1905, Johan Ramstedt
2 aug. – 7 nov. 1905, Christian Lundeberg
7 nov. 1905 – 29 mai 1906, Karl Albert Staaff
29 mai 1906 – 10 oct. 1911, Arvid Lindman
10 oct. 1911 – 17 febr. 1914, Karl Albert Staaff
17 febr. 1914 – 29 mart. 1917, Hjalmar von Hammarskjöld
30 mart. – 19 oct. 1917, Carl Swartz
19 oct. 1917 – 10 mart. 1920, Nils Edén
10 mart. – 27 oct. 1920, Hjalmar Branting
27 oct. 1920 – 23 febr. 1921, Ludwig, baron De Geer *cel Tînăr*
23 febr. – 13 oct. 1921, Oskar von Sydow
13 oct. 1921 – 19 apr. 1923, Hjalmar Branting
19 apr. 1923 – 18 oct. 1924, Ernst Trygger
18 oct. 1924 – 24 ian. 1925, Hjalmar Branting
24 ian. 1925 – 7 iun. 1926, Rickard Sandler
7 iun. 1926 – 2 oct. 1928, Carl Gustav Ekman
2 oct. 1928 – 7 iun. 1930, Arvid Lindman
7 iun. 1930 – 6 aug. 1932, Carl Gustav Ekman
6 aug. – 24 sept. 1932, Felix Hamrin
24 sept. 1932 – 19 iun. 1936, Per Albin Hansson
19 iun. – 28 sept. 1936, Axel Pehrsson-Bramstorp
28 sept. 1936 – 11 oct. 1946, *Per Albin Hansson*
11 oct. 1946 – 10 oct. 1969, *Tage Fritiof Erlander*
14 oct. 1969 – 20 sept. 1976, *Olof Joachim Palme*
20 sept. – 8 oct. 1976, *Henrik Allard, interimar*

---

* În perioada dintre 4 nov. 1814 şi 7 iun. 1905, regii Suediei sînt şi regi ai Norvegiei

8 oct. 1976 — 5 oct. 1978, Thorbjörn Fälldin
13 oct. 1978 — 9 oct. 1979, Ola Ullsten
din 11 oct. 1979, Thorbjörn Fälldin

SURINAM

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Surinam. **Situarea:** în NE Americii de Sud. **Vecini:** Oc. Atlantic, Guyana Franceză, Brazilia, Guyana. **Suprafaţa:** 163 263 km². **Populaţia:** 389 000 loc. **Capitala:** Paramaribo. **Limba oficială:** olandeza. **Culte:** hinduism (30%), creştinism (30%), islamism (25%). **PNB/loc.:** 2 360 $.

ISTORIA

Terit. **S.**, populat de triburi amerindiene, este descoperit de Columb în 1498, dar nu prezintă atracţie pentru spanioli şi portughezi. Primii colonişti europeni (olandezi, englezi) se stabilesc aici în prima jumătate a sec. 17. Prin tratatul anglo-olandez de la Breda (31 iul. 1667), **S.** devine colonie olandeză (cunoscută sub numele de Guyana Olandeză), statut reconfirmat de Convenţia de la Londra (1814) şi de cel de-al doilea tratat de la Paris (1815). După desfiinţarea sclaviei (1863), pe plantaţiile de trestie de zahăr sînt aduşi, în a doua jumătate a sec. 19, muncitori din China, India şi Indonezia. Potrivit Cartei Regatului Olandei, **S.** este proclamat, la 29 dec. 1954, terit. autonom. La 25 nov. 1975, **S.** se proclamă republică independentă. Ultimii ani sînt caracterizaţi pe plan politic prin anumite tensiuni între populaţia creolă şi cea indiană, iar pe plan ec. printr-o ridicată rată a şomajului (cca 30% din populaţia activă în 1978). La 25 febr. 1980 are loc o lovitură de stat în urma căreia puterea este preluată de Consiliul Militar Naţional, care suspendă Constituţia, dizolvă Adunarea Legislativă şi interzice activitatea partidelor politice.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

25 nov. 1975 — 15 aug. 1980, Johan Henri Eliza Ferrier
din 15 aug. 1980, Hendrick Rudolf Chin A Sen

Prim-miniştri

25 nov. 1975 — 25 febr. 1980, Henk Alphonus Eugène Arron
din 15 mart. 1980, Hendrick Rudolf Chin A Sen

SWAZILAND

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Swaziland. **Situarea:** în S Africii. **Vecini:** Mozambic, Africa de Sud. **Suprafaţa:** 17 363 km². **Populaţia:** 547 000 loc. **Capitala:** Mbabane. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** creştinism (50%), animism (45%). **PNB/loc.:** 650 $.

ISTORIA

Stabilite din sec. 18 pe terit. S., triburile swazi (bantu) întemeiază un stat care, sub conducerea regelui Sobhuza I (1815–39), se opune cu succes cuceririi zuluse. Regele Mbandzeni (1874–89) recunoaște între 1888 și 1890 autoritatea engleză, S. devenind apoi, în 1906, protectorat britanic, din 1910 în uniune vamală și monetară cu Uniunea Sud-Africană. La 23 apr. 1967 obține autonomia internă, iar la 6 sept. 1968, S. își proclamă independența. Sobhuza II (proclamat rege la cîteva luni de la naștere, în 1899, în prezent monarhul cu cea mai lungă domnie) devine oficial șef al statului, iar la 12 apr. 1973 abrogă Constituția și interzice partidele politice, asumîndu-și întreaga putere. În mart. 1977 regele Sobhuza anunță dizolvarea Parlamentului și reîntoarcerea la sistemul tradițional de guvernare tribală (Tinkhundla).

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Rege

din 6 sept. 1968, Sobhuza II

Prim-miniștri

25 apr. 1967/6 sept. 1968 – 31 mart. 1976, prințul Makhosini Jameson Dlamini

31 mart. 1976 – 25 oct. 1979, general Maphevu Dlamini

din 23 nov. 1979, prințul Mabandla Fred Dlamini

TANZANIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Unită Tanzania. **Situarea:** în E Africii. **Vecini:** Burundi, Rwanda, Uganda, Kenya, Oc. Indian, Mozambic, Malawi, Zambia, Zair. **Suprafaţa:** 945 087 km². **Populaţia:** 17 982 000 loc. **Capitala:** Dar es Salaam. **Limba oficială:** swahili. **Culte:** animism (35%), islamism (33%), creştinism (30%), hinduism. **PNB/loc.:** 270 $.

ISTORIA

Terit. **T.** este populat în milen. 1 e.n. de triburi bantu. Ţinuturile de coastă sînt colonizate în sec. 7 e.n. de arabi, care întemeiază în sec. 10 Sultanatul Kilwa (cucerit de portughezi în 1505). La începutul sec. 19, micile principate arabe de pe litoral trec în stăpînirea Sultanatului ↑Zanzibarului. În 1885, Tanganyika devine colonie germană (din 1890 Africa Germană de Est). Sultanatul Zanzibar, desprins de Sultanatul Mascat şi Oman în 1856, este transformat în 1890 în protectorat britanic. Ocupată în 1916 de trupe engleze, Tanganyika devine, în urma primului război mondial, terit. sub mandat al Societăţii Naţiunilor (din 1946 terit. sub tutela ONU), administrat de Marea Britanie. În 1960, Tanganyika obţine autonomia internă, la 9 dec. 1961 îşi proclamă independenţa, iar la 9 dec. 1962 devine republică în cadrul Commonwealth-ului. Zanzibarul îşi proclamă la 10 dec. 1963 independenţa de stat. După abolirea sultanatului de către o răscoală populară şi proclamarea republicii (12 ian. 1964) Zanzibarul se uneşte, la 26 apr. 1964, cu Tanganyika, noul stat luînd, la 29 oct. 1964, numele de Republica Unită **T.** Un nou pas în direcţia unităţii ţării îl constituie crearea, la 5 febr. 1977, a P. Revoluţionar, prin unirea celor două partide de guvernămînt — TANU (în Tanganyika) şi P. Afro-Shirazi din Zanzibar.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinte

din 9 dec. 1962, Julius Kambarage Nyerere (reales în 1965, 1970, 1975 şi 26 oct. 1980)

Prim-miniştri

17 febr. 1972 — 5 febr. 1977, Raşidi Mfaume Kawawa
5 febr. 1977 — 10 nov. 1980, Edward Moringe Sokoine
din 10 nov. 1980, Cleopa David Msuya

THAILANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Thailanda. **Situarea:** în Asia de SE. **Vecini:** Birmania, Laos, Kampuchia, Oc. Pacific, Malaysia, Oc. Indian. **Suprafaţa:** 514 000 km². **Populaţia:** 46 455 000 loc. **Capitala:** Bang-

kok. **Limba oficială:** thai. **Culte:** budism himayana (93%), islamism (3%). **PNB/loc.:** 590 $.

ISTORIA

Originare din China meridională, triburile thai și pao populează, începînd din sec. 1 e.n., terit. **T.**, supun pop. khmeră autohtonă și întemeiază în sec. 13 regatul Sukhothai. Începînd cu sec. 7 budismul (himayana), venit din India, devine religie dominantă. În sec. 14, regatul Ayutthaya (cu capitala în orașul omonim) (numit de străini Siam) supune și înglobează statul Sukhothai (1438) și devine una dintre principalele puteri ale Asiei de SE (cucerirea orașului Angkor — 1350, apoi ocuparea regatului cambodgian — 1431). În urma cuceririi orașului Ayutthaya (1767) de către birmani, capitala statului este mutată la Bangkok. După respingerea invaziei birmane (1768), în 1782 generalul Chao Phya Mahakasatsuek preia puterea întemeind, sub numele de Rama I (1782—1809), dinastia Chakri sau Rama care domnește pînă azi. La sfîrșitul sec. 18 și în sec. 19 Siamul cucerește o serie de terit. laoțiene, malaieze și cambodgiene, realizînd maxima sa expansiune teritorială. Sub presiunea puterilor coloniale (Franța și Marea Britanie), Siamul cedează terit. cucerite, acceptă o serie de tratate înrobitoare, dar este în același timp singurul stat din SE Asiei care își menține independența. La sfîrșitul sec. 19 și în primele decenii ale sec. 20 sînt luate o serie de măsuri de modernizare a vieții de stat (reforma învățămîntului, a finanțelor, a justiției). Prin Constituția adoptată în 1932 se prevede instituirea monarhiei constituționale; numele de Siam este înlocuit în 1939 cu cel de Thailanda etc. În cursul celui de-al doilea război mondial, **T.** duce o politică pro-japoneză, declarînd război Marii Britanii și S.U.A. După răsturnarea mareșalului Luang Pibul-Songgram (1944), **T.** abandonează politica filo-niponă și impune retragerea trupelor japoneje de pe terit. țării. Acordurile thailandezo-americane din 1974 și 1975 au prevăzut reducerea, apoi retragerea totală (din iul. 1976) a forțelor S.U.A. staționate la bazele din **T.** O nouă Constituție este adoptată la 5 oct. 1974 și sînt legalizate partidele politice. Deteriorarea situației ec., nemulțumirile populației, disensiunile dintre partide contribuie la accentuarea instabilității politice, fiind urmate de intervenția armatei în viața statală (1976).

STATUL SUKHOTHAI

— regat în nordul Thailandei întemeiat de conducătorul thai Khun Bang Klang Tao din Bang Yang care, susținut de o altă căpetenie thai, Khun Pha Muang din Rad, în cca 1257, a înfrînt și alungat garnizoana khmeră din orașul Sukhothai, s-a proclamat rege (sub numele de Sri Indraditya) și a întemeiat un stat independent, care și-a luat numele de la orașul-capitală

Regi

cca 1257 — ? Sri Indraditya (sau Intharathitya)
? — 1279, Ban Muang
1279 — 1299, Ramkhamhaeng *cel Mare*; cel mai de seamă conducător al statului, care a cunoscut în timpul domniei sale apogeul puterii politice și expansiunea teritorială maximă
1299, Sai Songkhram
1299 — 1339, Locu Thai
1339 — 1347, Ngua Namthom
1347 — 1369, Lue Thai sau Thammaraja I
1369 — 1400, Thammaraja II; din 1378, vasal față de regele Boromaraja I; instituirea suzeranității regatului Ayutthaya
1400 — 1419, Thammaraja III

1419 — 1438, Thammaraja IV
— *în 1438 regele Boromaraja II a anexat statul Sukhothai*

STATUL AYUTTHAYA

— *în 1350, principele U-thong a întemeiat, pe o ins. aflată la confluența rîurilor Mae Nam Chao Phraya (Menam) cu Pasak, orașul Ayutthaya (Ayuthia), mutînd aici capitala statului său și proclamîndu-se rege sub numele de Ramathibodi I; regatul Ayutthaya a fost numit de străini Siam*

Regi

1350 — 1369, Ramathibodi (Rama Thibodi) I
1369 — 1370, Ramesuan (prima oară)
1370 — 1388, Boromaraja I
1388, Tonglun (Thon Lan, Thonglang)
1388 — 1395, Ramesuan (a doua oară); în 1393 a atacat orașul Angkor, capitala Regatului cambodgian, luînd cca 90 000 de captivi
1395 — 1409, Ramraja
1409 — 1424, Intharaja
1424 — 1448, Boromaraja II; în 1431 a cucerit, după un asediu de 7 luni, Angkor, iar în 1438 a anexat statul Sukhothai
1448 — 1488, Boromtrailokanat
1488 — 1491, Boromaraja III
1491 — 1529, Ramathibodi II
1529 — 1533, Boromaraja IV
1533, Rajdathirajkumar
1534 — 1546, Prajairaja; în 1538 a avut loc primul război cu birmanezii
1546 — 1548, Koofa
1548, Khun Worawongsathiraj
1548 — 1569, Mahachakrapat
1569, Mahin; la 30 aug. 1569 orașul-capitală Ayutthaya a fost cucerit de birmani, care și-au instituit, pentru 15 ani, suzeranitatea
1569 — 1590, Mahathamaraja; în 1584 a izbucnit răscoala populației thai condusă de principele Pra Naret (viitorul rege Naresuan), fiul regelui Mahathamaraja, împotriva dominației birmane
1590 — 1605, Naresuan *cel Mare*; după repetate succese asupra oștilor birmane (1584, 1586, 1587 și 1592) a redobîndit independența statului thailandez
1605 — 1610, Ekatotsarot
1610, Srisaowapak
1610 — 1628, Songtam
1628 — 1629, Jettatiraj
1629, Atityawong
1630 — 1655, Prasattong
1655 — 1656, Chao Fa Jai
1656, Srisutammaraja
1656 — 1688, Narai; în timpul domniei sale un rol important în conducerea regatului l-a avut aventurierul de origine greacă Konstantinos Phaulkon
1688 — 1703, Pra Petraja
1703 — 1709, Sanpet VIII (Prachao Sua)
1709 — 1733, Phumintaraja (Taisra)
1733 — 1758, Boromakot
1758, Utumporn

1758 — 1767, Ekatat

— *în urma unui nou război cu Birmania (1759—1767), regele Ekatat a fost înfrînt și luat prizonier, iar orașul Ayutthaya a fost distrus pînă la temelie (apr. 1767); instituirea dominației birmane*

1767 — 1782, Phya Taksin; conducător al luptei pentru eliberare împotriva dominației birmane, s-a proclamat rege (la începutul lui 1768), fixîndu-și capitala la Thonburi (situat pe malul vestic al rîului Chao Phya); refacerea statului independent

— *în 1782, în urma unei răscoale izbucnită împotriva regimului dur impus de regele Taksin, acesta din urmă a fost detronat și luat captiv de către Phya San, conducătorul insurgenților*

— *în apr. 1782, Chao Phya Mahakasatsuek, comandantul suprem al armatei siameze (din 1775), care se întorcea dintr-o campanie cambodgiană, a executat pe Taksin, a înăbușit răscoala și s-a proclamat rege sub numele de Rama I; întemeierea unei noi dinastii, cu capitala în orașul Bangkok*

DINASTIA CHAKRI

1782 — 1809, Pra Putthayodfa Chulaloke (Rama I); numele dinastiei vine de la primul titlu pe care l-a purtat regele — Chao Phya Chakri

1809 — 1824, Pra Putthaloetla Naphalai (Rama II)

1824 — 1851, Pra Nangklao (Rama III)

1851 — 1868, Pra Chomklao (Mongkut sau Rama IV)

1868 — 1910, Pra Chulachomklao (Chulalongkorn sau Rama V)

1910 — 1925, Vajiravudh (Rama VI)

1925 — 1935, Prajadhipok (Rama VII)

1935 — 1946, Ananda Mahidol (Rama VIII)

din 9 iun. 1946, Bhumibol Adulyadej (Rama IX); între 9 iun. 1946 și 5 mai 1950 sub regența prințului Rangsit de Chainat

Prim-miniștri

28 iun. 1932 — 20 iun. 1933, Phya Manopakornnitithada

24 iun. 1933 — 11 sept. 1938, Phya Phahon Ponpayuhasena

16 dec. 1938 — 24 iul. 1944, feldmareșal Luang Pibul-Songgram

1 aug. 1944 — 17 aug. 1945, Khuang Aphaiwongse

31 aug. — 17 sept. 1945, *Tawee Bunyaket, interimar*

17 sept. 1945 — 24 ian. 1946, Momrajwongse Seni Pramoj

31 ian. — 18 mart. 1946, Khuang Aphaiwongse

24 mart. — 21 aug. 1946, Pridi Panomyong

23 aug. 1946 — 8 nov. 1947, contraamiral Thawan Thamrongnawaswasti

10 nov. 1947 — 7 apr. 1948, Khuang Aphaiwongse

8 apr. 1948 — 18 sept. 1957, *feldmareșal P. Pibul-Songgram*

21 sept. — 26 dec. 1957, Pote Sarasin

1 ian. — 20 oct. 1958, general Thanom Kittikachorn

20 oct. 1958 — 9 dec. 1963, feldmareșal Sarit Thanarat (interimar pînă la 9 febr. 1959)

9 dec. 1963 — 14 oct. 1973, *feldmareșal Thanom Kittikachorn*

14 oct. 1973 — 14 febr. 1975, *Sanya Dharmasakti*

19 febr. — 6 mart. 1975, Momrajwongse Seni Pramoj

14 mart. 1975 — 20 apr. 1976, Momrajwongse Kukrit Pramoj

20 apr. — 5 oct. 1976, Momrajwongse Seni Pramoj

22 oct. 1976 — 20 oct. 1977, Tanin Kraivixien

11 nov. 1977 — 29 febr. 1980, *general Kriangsak Chomanan*

din 3 mart. 1980, general Prem Tinsulanonda

TOGO

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Togoleză. **Situarea:** în V Africii. **Vecini:** Ghana, Volta Superioară, Benin, Oc. Atlantic. **Suprafaţa:** 56 000 km². **Populaţia:** 2 410 000 loc. **Capitala:** Lomé. **Limba oficială:** franceza. **Culte:** animism (70%), catolicism (20%), islamism (5%). **PNB/loc.:** 340 $.

ISTORIA

Terit. **T.** face parte în ev. med. din regatele Dagomba (sec. 11). Gondja (sec. 16), Cotokoli (sec. 19). Coasta **T.** este explorată în 1481 de navigatori portughezi; în sec. 17 francezii întemeiază aici primele factorii. În 1884 regiunea de coastă a **T.** devine protectorat german, graniţele hinterlandului fiind stabilite în 1897 (cu Franţa) şi 1899 (cu Anglia). În aug. 1914 este ocupat de trupe anglo-franceze şi împărţit, în urma primului război mondial, între Franţa (E) şi Marea Britanie (V), care primesc mandate de administrare în numele Societăţii Naţiunilor (1922). În 1946 ONU declară cele două **T.** terit. sub tutelă, administrate în continuare de Franţa şi Marea Britanie. Pop. din **T.** britanic decide, cu ocazia unui referendum organizat în 1956 sub controlul ONU, unirea cu Ghana. **T.** francez obţine statut de republică autonomă în cadrul Comunităţii Franceze (1958), iar la 27 apr. 1960 se proclamă republică independentă.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

27 apr. 1960 — 13 ian. 1963, Sylvanus (Epiphanio) Olympio, şef al statului; din 9 apr. 1961, preşedinte
16 ian./5 mai 1963 — 13 ian. 1967, Nicolas Grunitzky
din 13 ian. 1967, general Étienne Gnassingbé Éyadéma (pînă în 18 apr. 1967, şef al administraţiei militare); reales în 30 dec. 1979

Prim-miniştri

— între 27 apr. 1960 şi 13 ian. 1967, preşedintele statului deţine şi funcţia de prim-ministru
13 ian. — 18 apr. 1967, Kléber Dadjo, preşedinte al Comitetului Redeşteptării Naţionale
— din 18 apr. 1967, preşedintele statului deţine şi funcţia de prim-ministru

TONGA

DATE GENERALE

Numele oficial: Regatul Tonga. **Situarea:** arh. în SV Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 699 km². **Populaţia:** 97 000 loc. **Capitala:** Nuku'alofa. **Limba oficială:** tongana. **Culte:** protestantism (70%), catolicism (15%). **PNB/loc.:** 460 $.

ISTORIA

Populat la începutul e.n. de triburi polineziene (tonga) venite din ins. Samoa, arh. **T.** este cercetat în 1643 de navigatorul olandez Abel J. Tasman, apoi de James Cook în 1773 și 1774. În 1845 ins. sînt unite de regele George Tupou I (1845—1893), formînd regatul **T.** care recunoaşte, în 1900, în timpul lui George Tupou II, protectoratul britanic. În 1958 și 1967 Tratatul de prietenie și protecţie cu Marea Britanie este revizuit în vederea obţinerii unei depline autonomii interne. După decesul reginei Salote Tupou III (1965), fiul ei Tupouto'a Tungi (prim-ministru din 1949) devine rege sub numele de Taufa'ahau Tupou IV, iar fratele său, Fatafehi Tu'ipelehake, prim-ministru. La 4 iun. 1970, **T.** își proclamă independenţa în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Regi

1918 — 1965, Salote Tupou III, regină
din 16 dec. 1965, Taufa'ahau Tupou IV

Prim-ministru

din 16 dec. 1965, prinţul Fatafehi Tu'ipelehake

TRINIDAD şi TOBAGO

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Trinidad și Tobago. **Situarea:** grup de ins. în Marea Caraibilor. **Suprafaţa:** 5 128 km². **Populaţia:** 1 139 000 loc. **Capitala:** Port of Spain. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** creştinism (60%), hinduism (25%), islamism (5%). **PNB/loc.:** 3 390 **$**.

ISTORIA

Numele de „La Trinidad" este dat ins. de descoperitorul ei, Cristofor Columb, în 1498, în timpul celei de-a treia călătorii spre „Lumea Nouă". Transformată în colonie spaniolă, **Trinidad** este ocupată în 1797 de englezi, devenind cinci ani mai tîrziu, oficial, posesiune britanică. Ins. **Tobago** își schimbă, în sec. 17—18, de 31 de ori stăpînul colonial (spaniol, francez, olandez, englez) pentru a deveni în 1814 și ea oficial colonie britanică. După exterminarea triburilor amerindiene care populau din mil. 1 î.e.n. cele două ins. (arawak, caribi), pe plantaţiile de trestie de zahăr sînt aduși din Africa sclavi negri, iar după abolirea sclaviei (1834) pînă în 1914, muncitori din India și China. În 1889 cele două ins. sînt puse sub o administraţie unică, formînd zece ani mai tîrziu, unite, o colonie a coroanei britanice. Între 1958 și 1962, **T.-T.** fac parte din Federaţia Indiilor de Vest, obţin în 1956 autonomia internă, iar în 31 aug. 1962 își proclamă independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului. La 1 aug. 1976 **T.-T.** devin republică.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernatori-generali

31 aug. 1962 — 31 ian. 1973, Sir Solomon Hochoy
31 ian. 1973 — 31 iul. 1976, Sir Ellis Emmanuel Innocent Clarke

Preşedinţi
din 1 aug. 1976, Sir Ellis Emmanuel Innocent Clarke
Prim-miniştrii
31 aug. 1962 — 29 mart. 1981, Eric Eustace Williams
din 30 mart. 1981, George Michael Chambers

TUNISIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Tunisiană. **Situarea:** în N Africii. **Vecini:** Marea Mediterană, Libia, Algeria. **Suprafaţa:** 163 610 km². **Populaţia:** 6 363 000 loc. **Capitala:** Tunis. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%). **PNB/loc.:** 1 120 $.

ISTORIA

Pe terit. **T.**, locuit de triburi berbere, fenicienii întemeiază, începînd cu sec. 12 î.e.n., o serie de colonii, iar în 814 î.e.n. Cartagina, care devine în sec. următoare centrul unui puternic stat sclavagist în N Africii. Înfrîntă de Roma în cele trei războaie punice (264—146 î.e.n.), Cartagina este distrusă, iar terit. său devine nucleul prov. romane Africa, cucerită de↑ vandali (sec. 5), ↓bizantini (sec. 6) şi arabi (sec. 7) care impun islamismul. În sec. 12—16, **T.** face parte din statele conduse de dinastiile ↑Fatimizilor, Zangizilor, ↑Almoravizilor, ↑Almohazilor şi ↑Hafsizilor. În 1574 devine prov. a Imp. otoman, dar în 1705 beiul Husein ibn Ali transformă **T.** într-un stat *de facto* independent, sub o suveranitate nominală turcească. În 1881, **T.** este ocupată de trupe franceze devenind, prin tratatul de la Le Bardo (12 mai 1881), protectorat francez. La 3 iun. 1955, **T.** obţine autonomia internă, iar la 20 mart. 1956 îşi proclamă independenţa de stat. Habib Bourguiba devine şef al guvernului, iar după abolirea monarhiei şi proclamarea republicii, la 25 iul. 1957, este ales preşedinte al statului. În 1963, după doi ani de tensiune în relaţiile tunisiano-franceze, Franţa evacuează baza militară de la Bizerta. Planurile cvadrienale de dezvoltare pun accentul pe exploatarea resurselor naturale şi crearea unei ind. prelucrătoare a materiilor prime de care dispune ţara.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

DINASTIA HUSEINIZILOR

Bei
1705 — 1735, Husein I ibn Ali, at-Turki
1735 — 1756/1757, Ali I
1756/1757 — 1759, Muhammad I ibn Husein
1759 — 1782, Ali II ibn Husein
1782 — 1814, Hammuda ibn Ali
sept./oct.—20 dec. 1814, Osman ibn Ali
1814 — 1824, Mahmud ibn Muhammad
1824 — 1835/1836, Husein II ibn Mahmud
1835/1836—1837/1838, Mustafa ibn Mahmud
1837/1838—1855, Ahmad I ibn Mustafa
1855 — 1859, Muhammad II ibn Husein
1859 — 1882, Muhammad III ibn Husein, as-Sadik

1882 — 1902, Ali III ibn Husein, Muddat
1902 — 1906, Muhammad IV ibn Ali, al-Hadji
1906 — 1922, Muhammad V ibn Muhammad (II), an-Nasir
1922 — 1929, Muhammad VI
1929 — 1942, Ahmad II
1942 — 1943, Muhammad VII
1943 — 1957, Muhammad VIII; din 20 mart. 1956, suveran

Preşedinte
din 25 iul. 1957, Habib Bourguiba (din 18 nov. 1974, preşedinte pe viaţă)

Prim-miniştri
15 apr. 1956 — 8 nov. 1969, Habib Bourguiba
8 nov. 1969 — 9 iun. 1970, Bahi Ladgham
2 nov. 1970 — 3 mart. 1980, Hedi Nouira
din 3 mart. 1980, Muhammad Mzali (pînă la 23 apr. 1980, ad-interim)

TURCIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Turcia. **Situarea:** în SE Europei şi Pen. Asia Mică. **Vecini:** Marea Neagră, U.R.S.S., Iran, Iraq, Siria, Marea Mediterană, Marea Egee, Grecia, Bulgaria. **Suprafaţa:** 780 576 km². **Populaţia:** 45 218 000 loc. **Capitala:** Ankara. **Limba oficială:** turca. **Culte:** islamism (98%). **PNB/loc.:** 1 330 $.

ISTORIA

Originari din Asia Centrală, turcii se stabilesc în sec. 11—12 în Asia Mică. Osman I (1281—1326) uneşte triburile turcilor anatolieni punînd bazele unui stat independent. Sub urmaşii săi Orhan (1326—59) şi Murad I (1360—89), turcii cuceresc toate posesiunile bizantine din Asia Mică, trec în Europa (1354) şi fac din Adrianopol (Edirne) capitala statului (1366—1453). Înfrîngînd oştile cruciaţilor la Nicopole (1396), Varna (1444) şi Kossovopolje (1448), turcii cuceresc în sec. 14—15 Bulgaria, Serbia, Grecia, Albania, Bosnia, Herţegovina. Ţările române sînt obligate să recunoască suzeranitatea Imp. otoman, dar îşi păstrează autonomia. Mehmed II (1451—81) cucereşte în 1453 Constantinopolul şi-l transformă în noua capitală a imp. (Istanbul). În timpul domniei sultanilor Selim I (1512—20) şi Suleiman II (1520—66), cucerind Armenia, Mesopotamia, Siria, Egiptul, Tripolitania, Tunisia, Algeria, o parte a Ungariei, Imp. otoman ajunge la apogeul expansiunii teritoriale şi puterii sale. Înfrîngerea flotei otomane de către coaliţia hispano-veneţiană în bătălia de la Lepanto (1571) marchează începutul crizei, accentuată în sec. 17—18, cînd imp. înregistrează mari pierderi teritoriale. Luptele de eliberare naţională, războaiele ruso-austro-turce au ca urmare, în sec. 19, formarea statelor naţionale independente Grecia, Serbia, România, Bulgaria ş.a. şi o dependenţă a statului turc tot mai pronunţată faţă de Franţa şi Marea Britanie. Posesiunile din Africa de Nord (Algeria, Tunisia, Maroc) sînt ocupate în cursul sec. 19 de puterile coloniale europene. Revoluţia „junilor turci" din 1908 restabileşte Constituţia liberală din anii 1876—78. În urma războiului italo-turc din 1911—12, Imp. otoman pierde Cirenaica şi Tripolitania, iar după războaiele bal-

canice (1912—13), posesiunile pe care le mai stăpîneşte în Europa se limitează la oraşele Adrianopol (Edirne) şi Istanbul. La sfîrşitul primului război mondial, la care participă din 1914 de partea Puterilor Centrale, **T.** pierde Palestina, Libanul, Siria, Iordania, Iraqul, Pen. Arabică. Victorioasă în războiul greco-turc din 1919—22, **T.** obţine, prin tratatul de la Lausanne (24 iul. 1923), revizuirea clauzelor Tratatului de la Sèvres (10 aug. 1920), căpătînd configuraţia teritorială actuală. La 29 oct. 1923 are loc proclamarea Republicii **T.** cu capitala la Ankara; Mustafa Kemal Atatürk este ales preşedinte (1923—38); din iniţiativa acestuia este realizat un amplu program de reforme vizînd modernizarea vieţii ec., sociale şi politice a statului. **T.** promovează o politică de neutralitate şi prietenie cu toate statele (semnarea în 1934 a Înţelegerii Balcanice cu România, Grecia şi Iugoslavia). În cursul celui de-al doilea război mondial **T.** rămîne neutră pînă la 23 febr. 1945 cînd declară război Germaniei şi Japoniei. La 27 mai 1960, în urma unei lovituri de stat militare, preşedintele Celâl Bayar (1950—60) şi primul ministru Adnan Menderes (1950—60) sînt demişi; gen. Cemal Gürsel devine şef al statului. La 9 iul. 1961 este adoptată o nouă Constituţie, iar fostul preşedinte Ismet Inönü (1938—50) este desemnat prim-ministru (1961—65). După alegerile legislative din 1965, liderul P. Dreptăţii, Süleyman Demirel, formează cabinetul, însă demisionează în mart. 1971, în urma unui val de greve şi de demonstraţii studenţeşti. Trecerea la un regim civil are loc odată cu alegerea lui Fahri Korütürk ca preşedinte al ţării. În ultimii ani, cabinetele sînt formate de coaliţii guvernamentale conduse de liderii P. Republican al Poporului (1974, 1978—79) şi P. Dreptăţii (1975—77 şi 1979—80). În urma loviturii de stat din Cipru din 15 iul. 1974, Turcia, invocînd calitatea de putere garantă a statutului acestei ţări, debarcă trupe care ocupă partea de NE a ins., proclamată ulterior, în mod unilateral, la 13 febr. 1975 „Statul autonom şi federat turc al Ciprului". În urma acestor acţiuni, relaţiile dintre **T.**, pe de o parte, şi Grecia şi S.U.A., pe de altă parte, s-au deteriorat. În ultimul timp, relaţiile cu Grecia tind să se îmbunătăţească: au loc întîlniri între şefii guvernelor celor două ţări (Strasbourg — 29 ian. 1977, Montreux—10—11 mart. 1978, Washington—29 mai 1978), sînt reluate negocierile în problema delimitării platoului continental (ian. 1977, febr. şi dec. 1978, ian.—febr. 1979) şi a spaţiului aerian al Mării Egee (aug.—sept. 1978), este semnat un acord de colaborare în domeniul turismului (5 iun. 1979; primul acord bilateral din 1971). De asemenea, în 1977—79, **T.** retrage o parte din forţele staţionate în Cipru. În ultimii ani, pe plan intern **T.** a cunoscut o recrudescenţă a violenţei politice (ceea ce a condus la introducerea legii marţiale în 13 din cele 67 prov. la 26 dec. 1978 şi în alte 6 prov. în apr. 1979), precum şi o serie de dificultăţi ec. În aceste condiţii la 12 sept. 1980 puterea este preluată de armată, Parlamentul dizolvat, iar activitatea partidelor politice interzisă.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Sultani

DINASTIA OSMANĂ

1281 — 1326, Osman I Gazi
1326 — 1359/1360, Orhan Gazi
1360 — 1389, Murad I *Augustul (Hüdâvendigâr)*
1389 — 1402, Baiazid I *Trăsnetul (Yîldîrîm)*
— *1402 —1413, interregnum cauzat de lupte între urmaşii lui Baiazid I*
1402—1413, *Mehmed Çelebi, emir de Anatolia*
1403—1413, *Suleiman (Süleyman), emir de Edirne*
1411—1413, *Musa Çelebi, emir de Edirne*

1413 – 1421, Mehmed I Çelebi
1419–1421, *Mustafa Çelebi, în Rumelia*
1421 – 1444, Murad II
12 iul.–1 nov. 1444, Mehmed II *Cuceritorul (Fâtih)*
1 nov.–dec. 1444, Murad II
1444 – 1446, Mehmed II *Cuceritorul*
1446 – 1451, Murad II
1451 – 1481, Mehmed II *Cuceritorul*
1481 – 1512, Baiazid II *Velî*
1512 – 1520, Selim I *cel Aspru (Yavuz)*
1520 – 1566, Suleiman *Legiuitorul (Kânûnî)* sau *Magnificul (Muhteşem)*
1566 – 1574, Selim II
1574 – 1595, Murad III
1595 – 1603, Mehmed III
1603 – 1617, Ahmed I
1617 – 1618, Mustafa I
1618 – 1622, Osman II
1622 – 1623, Mustafa I
1623 – 1640, Murad IV
1640 – 1648, Ibrahim
1648 – 1687, Mehmed IV
1687 – 1691, Suleiman II
1691 – 1695, Ahmed II
1695 – 1703, Mustafa II
1703 – 1730, Ahmed III
1730 – 1754, Mahmud I
1754 – 1757, Osman III
1757 – 1774, Mustafa III
1774 – 1789, Abdul-Hamid I
1789 – 1807, Selim III
1807 – 1808, Mustafa IV
1808 – 1839, Mahmud II
1839 – 1861, Abdul-Medjid I
1861 – 1876, Abdul-Aziz
30 mai–31 aug. 1876, Murad V
1876 – 1909, Abdul-Hamid II
1909 – 1918, Mehmed V *Reşad*
1918 – 1922, Mehmed VI *Vahîdeddin*
— sultanatul a fost desfiinţat la 1 nov. 1922, iar la 29 oct. 1923 s-a instaurat Republica Turcia. De asemenea, la 3 mart. 1924 a fost desfiinţat califatul (Abdul-Medjid II, fiul lui Abdul-Aziz, a fost „calif al musulmanilor" între 9 nov. 1923 şi 4/5 mart. 1924)

Mari-viziri*
1323, înainte de ~ – cca 1333, Alaeddin (Alâüddin) Paşa
cca 1334/1340 – cca 1348, Mahmud-oğlu Nizâmüddin Ahmed Paşa
1348 – cca 1360, *Hacî (Hadji, „Hagiul")* Paşa
1360 – 1370, Sinânüddin Yûsuf Paşa
cca 1371 – dec. 1387, Çandarlî-Hayrüddin Kara-Halil Paşa
dec. 1387 – 1406, Çandarlî-Ali Paşa
1406 – ? Şeyh-Ramazan Paşa, vizir al emirului Suleiman
1406 – ? Osmancîklî (=„din Osmancık") Imam-zâde Halil Paşa, vizir al lui Musa Çelebi
? – 30 aug. 1421, *Amasyalî* (= „din Amasya") Baiazid Paşa
30 aug. 1421 – 25 aug. 1429, Çandarlî-Ibrahim Paşa
25 aug. 1429 – 1438/1439, *Amasyalî* (=„din Amasya") Hızır-Dânişmendoğlu Koca-Mehmed Nizâmüddin Paşa
1438/1439 – 30 mai 1453, Çandarlî-Halil Paşa

*Între paranteze se află traducerea poreclelor marilor-viziri

30 mai 1453 — 1455, Ishak Paşa (prima oară)
1455 — 1467, Mahmud Paşa (prima oară)
1467 — 1470, *Rum*(=„Grecul") -Mehmed Paşa
1470 — 1472, Ishak Paşa (a doua oară)
1472 — 1473, Mahmud Paşa (a doua oară)
1473 — 1477, *Gedik* (=„Ştirbul")-Ahmed Paşa
1477 — 3 mai 1481, Karamânî-Mehmed Paşa
4 mai 1481 — 18 nov. 1482, Ishak Paşa (a treia oară)
18 nov. 1482 — mart. 1497, Davud Paşa
mart. 1497 — aug. 1498, *Hersek-zâde* (=„Fiul principelui Herţegovinei") Ahmed Paşa
aug. 1498 — 1499, Çandarlî-Ibrahim Paşa
1499 — 1501, *Mesih* (= „Mesia") Paşa
1501 — 1503, *Hadîm* (= „Eunucul")-Ali Paşa (prima oară)
1503 — 1506, *Hersek-zâde* (= „Fiul principelui Herţegovinei") Ahmed Paşa (a doua oară)
1506 — 1511, *Hadîm* (= „Eunucul")-Ali Paşa (a doua oară)
1511, *Hersek-zâde* (= „Fiul principelui Herţegovinei") Ahmed Paşa (a treia oară)
1511 — 25 apr. 1512, *Koca* (= „Bătrînul")-Mustafa Paşa
mai 1512 — 28 oct. 1514, *Hersek-zâde* (= „Fiul principelui Herţegovinei") Ahmed Paşa (a patra oară)
ian. — 4 mart. 1515, Dukaghin-oğlu Ahmed Paşa
iul. — 8 sept. 1515, *Hadîm* (= „Eunucul")-Sinan Paşa (prima oară)
8 sept. 1515 — 26 apr. 1516, *Hersek-zâde* (= „Fiul principelui Herţegovinei") Ahmed Paşa (a cincea oară)
26 apr. 1516 — 26 ian. 1517, *Hadîm* (= „Eunucul") -Sinan Paşa (a doua oară)
3 febr. — 16 sept. 1517, Yûnus Paşa
25 ian. 1518 — 27 iun. 1523, Pîrî-Mehmed Paşa
27 iun. 1523 — 14/15 mart. 1536, *Frenk* (= „Frîncul", „Europeanul")-Ibrahim Paşa (a mai fost numit *Makbûl* = „Favoritul", iar după ce a fost executat i s-a zis *Maktûl* = „Executatul")
16 mart. 1536 — 13 iul. 1539, Ayas-Mehmed Paşa
13 iul. 1539 — 9 mai 1541, Lûtfi Paşa
9 mai 1541 — 28 nov. 1544, *Hadîm* (= „Eunucul")-Suleiman Paşa
28 nov. 1544 — 6 oct. 1553, *Kehle-i-ikbâl* (= „Păduchele norocului") Rüstem Paşa (prima oară)
6 oct. 1553 — 29 sept. 1555, Kara-Ahmed Paşa (supranumit şi *Temişvar fâtihi* = „Cuceritorul Timişcarei")
29 sept. 1555 — 10 iul. 1561, *Kehle-i-ikbâl* (= „Păduchele norocului") Rüstem Paşa (a doua oară)
10 iul. 1561 — 28 iun. 1565, *Semiz* (= „Grasul")-Ali Paşa
28 iun. 1565 — 12 oct. 1579, Sokollu-Mehmed Paşa zis *Tavîl* (= „cel Lung")
13 oct. 1579 — 28 apr. 1580, *Semiz* (= „Grasul")-Ahmed Paşa
28 apr. — 7 aug. 1580, *Lala (= „Preceptorul")-Mustafa Paşa (nu a fost mare-vizir, ci vekil-i-Saltanat, adică „locţiitor al sultanatului")*
25 aug. 1580 — 6 dec. 1582, *Koca* (= „Bătrînul")-Sinan Paşa (prima oară)
24 dec. 1582 — 25 iul. 1584, *Kanijeli* (= „din Kanizsa")-Siyavuş Paşa (prima oară)
28 iul. 1584 — 29/30 oct. 1585, Özdemir-oğlu Osman Paşa
1 dec. 1585 — 14 apr. 1586, *Hadîm* (= „Eunucul") Mesih Paşa
15 apr. 1586 — 2 apr. 1589, *Kanijeli* (= „din Kanizsa")-Siyavuş Paşa (a doua oară)
2 apr. 1589 — 1 aug. 1591, *Koca* (= „Bătrînul")-Sinan Paşa (a doua oară)

1 aug. 1591 — 4 apr. 1592, Ferhad Paşa (prima oară)
4 apr. 1592 — 28 ian. 1593, *Kanijeli* (= „din Kanizsa")-Siyavuş Paşa (a treia oară)
28 ian. 1593 — 16 febr. 1595, *Koca* (= „Bătrînul")-Sinan Paşa (a treia oară)
16 febr. — 7 iul. 1595, Ferhad Paşa (a doua oară)
7 iul. — 19 nov. 1595, *Koca* (= „Bătrînul")-Sinan Paşa (a patra oară)
19 — 28 nov. 1595, *Lala* (= „Preceptorul")-Mehmed Paşa (prima oară)
1 dec. 1595 — 3 apr. 1596, *Koca* (= „Bătrînul")-Sinan Paşa (a cincea oară)
4 apr. — 27 oct. 1596, *Dâmad* (= „Ginerele", de sultan)-Ibrahim Paşa (prima oară)
27 oct. — 5 dec. 1596, Cagal-oğlu (Çigalazâde) Yusuf Sinan Paşa (Scipione Cigala)
5 dec. 1596 — 3 nov. 1597, *Dâmad* (= „Ginerele")-Ibrahim Paşa (a doua oară)
3 nov. 1597 — 9 apr. 1598, *Hadîm* (= „Eunucul")-Hasan Paşa
9 apr. 1598 — 6 ian. 1599, *Cerrah* (= „Chirurgul")-Mehmed Paşa
6 ian. 1599 — 10 iul. 1601, *Dâmad* (= „Ginerele")-Ibrahim Paşa (a treia oară)
22 iul. 1601 — 14 nov. 1603, *Yemişçi* (= „Precupeţul, Fructarul")-Hasan Paşa
15 nov. 1603 — 26 iul. 1604, *Yavuz* (= „cel Aspru", „cel Dur"), Malkoç-Ali Paşa
5 aug. 1604 — 21 iun. 1606, *Lala* (= „Preceptorul")-Mehmed Paşa (a doua oară)
21 iun. — 9 dec. 1606, Derviş-Mehmed Paşa
11 dec. 1606 — 5 aug. 1611, *Kuyucu* (= „Fîntînarul")-Murad Paşa
22 aug. 1611 — 17 oct. 1614, Nasuh Paşa
17 oct. 1614 — 17 nov. 1616, *Öküz* (=„Boul"), Kara-Mehmed Paşa (prima oară)
17 nov. 1616 — 18 ian. 1619, Halil Paşa (prima oară)
18 ian. — 23 dec. 1619, *Öküz* (= „Boul"), Kara-Mehmed Paşa (a doua oară)
23 dec. 1619 — 9 mart. 1621, Çelebi, *Güzelce* (= „Frumosul") Ali Paşa
9 mart. — 17 sept. 1621, *Ohrili* (= „din Ohrida")-Husein Paşa (prima oară)
17 sept. 1621 — 19 mai 1622, Dilaver Paşa
19 mai 1622, *Ohrili* (= „din Ohrida")-Husein Paşa (a doua oară)
20 mai — 13 iun. 1622, Kara-Davud Paşa
13 iun. — 8 iul. 1622, *Mere**-Husein Paşa (prima oară)
8 iul. — 21 sept. 1622, *Lefkeli* (= „din Léfka")-Mustafa Paşa
21 sept. 1622 — 5 febr. 1623, *Hadîm* (= „Eunucul"), *Gürcü* (= „Georgianul")-Mehmed Paşa
5 febr. — 30 aug. 1623, *Mere*-Husein Paşa (a doua oară)
30 aug. 1623 — 3 apr. 1624, *Kemankeş* (= „Arcaşul") Kara-Ali Paşa
3 apr. 1624 — 28 ian. 1625, *Çerkes* (= „Cerchezul")-Mehmed Paşa

---

* Marele-vizir Husein Paşa, albanez de origine, nu cunoştea bine limba turcă; porecla „Mere" vine de la cuvîntul albanez care înseamnă „luaţi-l", expresie pe care marele-vizir o folosea curent, atunci cînd poruncea arestarea sau executarea unor persoane

8 febr. 1625 — 1 dec. 1626, *Müezzin-zâde* (= „Fiul Muezinului“) Hafîz-Ahmed Pașa (prima oară)
1 dec. 1626 — 6 apr. 1628, Halil Pașa (a doua oară)
6 apr. 1628 — 25 oct. 1631, Husrev Pașa
25 oct. 1631 — 10 febr. 1632, *Müezzin-zâde* (= „Fiul Muezinului“) Hafîz-Ahmed Pașa (a doua oară)
10 febr. — 18 mai 1632, *Topa* (= „Șchiopul“)-Receb Pașa
18 mai 1632 — 2 febr. 1637, *Tabanî-yassî* (= „Picior lat“, „Talpă oablă“) Mehmed Pașa
2 febr. 1637 — 26 aug. 1638, Bayram Pașa
27 aug. — 23 dec. 1638, *Tayyar* (= „Sburătorul“)-Mehmed Pașa
23 dec. 1638 — 31 ian. 1644, *Kemankeș* (= „Arcașul“) Kara-Mustafa Pașa
31 ian. 1644 — 17 dec. 1645, *Civan-Kapucibașî* (= „Tînărul capugiu“), *Sultan-zâde* (= „Fiul de sultană“), *Semin* (= „Grasul“)-Mehmed Pașa
17 dec. 1645 — 16 sept. 1647, Salih Pașa
16 — 21 sept. 1647, Kara-Musa Pașa
21 sept. 1647 — 7 aug. 1648, *Hezâr-pâre* (= „O mie de bucăți“) Ahmed Pașa
7 aug. 1648 — 21 mai 1649, *Sofu* (=„ Misticul“)-Mehmed Pașa
21 mai 1649 — 5 aug. 1650, Kara-Murad Pașa (prima oară)
5 aug. 1650 — 21 aug. 1651, *Melek* (= „Îngerul“)-Ahmed Pașa (inițial era poreclit *Malak* = „Malacul“, apoi i s-a zis *Melek*)
21 aug. — 30 oct. 1651, Siyavuș Pașa (prima oară)
30 oct. 1651 — 20 iun. 1652, *Gürcü* (= „Georgianul“)-Mehmed Pașa
20 iun. 1652 — 29 mart. 1653, *Tarhoncu* (= „Vînzătorul de tarhon“)-Ahmed Pașa
29 mart. 1653 — 28 oct. 1654, Derviș Mehmed Pașa
28 oct. 1654 — 11 mai 1655, *Ibșir* (= „Aducătorul de veste bună“) Mustafa Pașa
11 mai — 19 aug. 1655, Kara-Murad Pașa
19 aug. 1655 — 27 febr. 1656, *Ermeni* (= „Armeanul“)-Suleiman Pașa
27 febr. — 5 mart. 1656, *Deli* (= „Temerarul“)-Husein Pașa
5 mart. 1656, *Zurnazen* (= „Clarinetistul“)-Mustafa Pașa
5 mart. — 25/26 apr. 1656, Siyavuș Pașa (a doua oară)
26 apr. — 14 sept. 1656, *Boynu-eğri* (= „Gît-Strîmb“) Mehmed Pașa
14 sept. 1656 — 31 oct. 1661, Köprülü-Mehmed Pașa
31 oct. 1661 — 3 nov. 1676, Köprülü-zâde Fâzîl Ahmed Pașa
5 nov. 1676 — 15 dec. 1683, *Merzifonlu* (= „din Marınca“, de lîngă Merzifon) Kara-Mustafa Pașa
16 dec. 1683 — 24 dec. 1685, Kara-Ibrahim Pașa
24 dec. 1685 — 18 sept. 1687, *Sarî* (= „Galbenul“)-Suleiman Pașa
23 sept. 1687 — 1 febr. 1688, Siyavuș Pașa
2 febr. — 2 mai 1688, *Nișancî* (= „Nișangiul“)-Ismail Pașa
2 mai 1688 — 10 nov. 1689, *Tekirdağlî* (= „din Tekirdag“) Bekri-Mustafa Pașa
10 nov. 1689 — 22 aug. 1691, Köprülü-zâde Fâzîl-Mustafa Pașa
30 aug. 1691 — 25 mart. 1692, *Arabacî* (= „Rotarul“)-Ali Pașa
27 mart. 1692 — 27 mart. 1693, *Hacî* (= „Hagiul“)-Ali Pașa
27 mart. 1693 — 14 mart. 1694, *Bozoklu* (= „din Bozok“)-Mustafa Pașa
14 mart. 1694 — 2 mai 1695, *Sürmeli* (= „Sulemenitul“)-Ali Pașa

2 mai 1695 — 11 sept. 1697, *Elmas* (= „Diamantul“)-Mehmed Pașa
17 sept. 1697 — 8 aug. 1702, Amcazâde-Husein Pașa
4 sept. 1702 — 28 ian. 1703, *Daltaban* (= „Coate-Goale“)-Mustafa Pașa
28 ian. — 19 aug. 1703, Râmi Mehmed Pașa
22 aug. — 17 nov. 1703, *Kavanoz* (= „Oală“), *Nișancî* (= „Nișangiul“) Ahmed Pașa
17 nov. 1703 — 28 sept. 1704, *Eniște* (= „Cumnatul“), *Dâmad* (= „Ginerele“)-Hasan Pașa
29 sept. — 25 dec. 1704, Kalaylîkoz-Ahmed Pașa
25 dec. 1704 — 3 mai 1706, *Teberdar Baltacî* (= „Halebardierul“) Mehmed Pașa (prima oară)
3 mai 1706 — 16 iun. 1710, *Silâhdar* (= „Spătarul“), *Çorlulu* (= „din Ciorlu“)-Ali Pașa
16 iun. — 18 aug. 1710, Köprülü-zâde Numan Pașa
18 aug. 1710 — 20 nov. 1711, *Teberdar Baltacî* (= „Halebardierul“) Mehmed Pașa (a doua oară)
20 nov. 1711 — 12 nov. 1712, Ağa-Yusuf Pașa
12 nov. 1712 — 6 apr. 1713, *Silâhdar* (= „Spătarul“), Köle Suleiman Pașa
6 — 27 apr. 1713, Orsa-Poça, *Hoca* (= „Hagiul“)-Ibrahim Pașa
27 apr. 1713 — 5 aug. 1716, *Silâhdar* (= „Spătarul“), *Dâmad* (= „Ginerele“)-Ali Pașa
22 aug. 1716 — 26 aug. 1717, *Hacî* (= „Hagiul“) Halil Pașa
26 aug. 1717 — 9 mai 1718, *Nișancî* (= „Nișangiul“) Mehmed Pașa
9 mai 1718 — 30 sept. 1730, *Nevșehirli* (= „din Nevșehir“), *Dâmad* (= „Ginerele“)-Ibrahim Pașa
1 oct. 1730 — 22 ian. 1731, *Silâhdar* (= „Spătarul“)-Mehmed Pașa
22 ian. — 9 sept. 1731, *Kabakulak* (= „Urechiatul“)-Ibrahim Pașa
10 sept. 1731 — 12 mart. 1732, *Topal* (= „Șchiopul“)-Osman Pașa
13 mart. 1732 — 12 iul. 1735, *Hekimoğlu* (= „Fiul Medicului“)-Ali Pașa (prima oară)
12 iul. — 25 dec. 1735, *Gürcü* (= „Georgianul“)-Ismail Pașa
— 25 dec. 1735 — 9 ian. 1736, *căimăcămie*
9 ian. 1736 — 6 aug. 1737, *Silâhdar* (= „Spătarul“) Seyyid-Mehmed Pașa
6 aug. — 19 dec. 1737, *Muhsin-zâde* (= „Fiul Binefăcătorului“)- Abdullah Pașa
19 dec. 1737 — 22 mart. 1739, *Yeğen* (= „Nepotul“)-Mehmed Pașa
22 mart. 1739 — 23 iun. 1740, *Hacî* (= „Hagiul“)-Ivaz Mehmed Pașa
23 iun. 1740 — 21 apr. 1742, *Nișancî* (= „Nișangiul“) *Hacî* (= „Hagiul“)- Ahmed Pașa
21 apr. 1742 — 23 sept. 1743, *Hekimoğlu* (= „Fiul medicului“) — Ali Pașa (a doua oară)
23 sept. 1743 — 9 aug. 1746, *Seyyid* (= „Urmașul Profetului“) -Hasan Pașa
9 aug. 1746 — 24 aug. 1747, *Tiryâki* (= „Viciosul“) *Hacî* (= „Hagiul“) -Mehmed Pașa
24 aug. 1747 — 2 ian. 1750, *Boynu-iğri* (= „Gît-Strîmb“) *Seyyid* (= „Urmașul Profetului“)-Abdullah Pașa
2 ian. 1750 — 1 iul. 1752, *Devâtdar* (= „Scribul“)-Mehmed Emin Pașa

1 iul. 1752 — 17 febr. 1755, *Köse* (=„Spînul")-Bâhir Mustafa Paşa (prima oară)
17 febr. — 19 mai 1755, *Hekimoğlu* (=„Fiul medicului") -Ali Paşa (a treia oară)
19 mai — 24 aug. 1755, *Nâilî* (=„Împlinitul") Abdullah Paşa
24 aug. — 25 oct. 1755, *Biyîklî* (=„Mustăciosul"), *Nişancî* (=„Nişangiul")-Ali Paşa
25 oct. 1755 — 1 apr. 1756, *Yirmi-sekiz-zâde* (=„Fiul lui Mehmed Çelebi Douăzeci şi opt"), Mehmed Said Paşa
1 apr. 1756 — 12 ian. 1757, *Köse* (=„Spînul")-Bâhir Mustafa Paşa (a doua oară)
12 ian. 1757 — 7/8 apr. 1763, *Koca* (=„Bătrînul")-Râgîb Mehmed Paşa
9 apr. — 1 nov. 1763, *Tevkiî* (=„Nişangiul") -Hamza Hâmid Paşa
1 nov. 1763 — 30 mart. 1765, *Köse* (=„Spînul")-Bâhir Mustafa Paşa (a treia oară)
30 mart. 1765 — 6 sept. 1768, *Muhsin-zâde* (=„Fiul Binefăcătorului") Mehmed Paşa (prima oară)
6 sept. — 20 oct. 1768, *Silâhdar* (=„Spătarul")-Hamza Mâhir Paşa
20 oct. 1768 — 12 aug. 1769, Yağlîkçî-zâde *Nişancî*, *Tevkiî* (=„Nişangiul") *Hacî* (=„Hagiul")-Mehmed Emin Paşa
12 aug. — 12 dec. 1769, *Moldovânî* (=„Moldoveanul"), *Moldovancı*-Ali Paşa
12 dec. 1769 — 25 oct. 1770, Ivaz-zâde Halil Paşa
25 oct. 1770 — 28 nov. 1771, *Silâhdar* (=„Spătarul")-Mehmed Paşa
28 nov. 1771 — 4 aug. 1774, *Muhsin-zâde* (=„Fiul Binefăcătorului")-Mehmed Paşa (a doua oară)
10 aug. 1774 — 7 iul. 1775, Izzet Mehmed Paşa (prima oară)
7 iul. 1775 — 5 ian. 1777, Derviş Mehmed Paşa
5 ian. 1777 — 1 sept. 1778, *Dârendeli* (=„din Dârenda") *Cebeci-zâde* (=„Fiul Tunarului")-Mehmed Paşa
1 sept. 1778 —22 aug. 1779, *Kalafat* (=„Călăfătuitorul")-Mehmed Paşa
22 aug. 1779 — 19/20 febr. 1781, *Kara-vezir* (=„Vizirul Negru"), *Kara-silâhdar* (=„Spătarul Negru") Seyyid Mehmed Paşa
20 febr. 1781 — 25 aug. 1782, Izzet Mehmed Paşa (a doua oară)
25 aug. — 31 dec. 1782, *Hacî Yeğen* (=„Nepotul hagiului") -Mehmed Paşa
31 dec. 1782 — 31 mart. 1785, Halil Hamid Paşa
31 mart. 1785 — 25 ian. 1786, *Hazinedar* (=„Vistiernicul")-Şahin Ali Paşa
25 ian. 1786 — 28 mai 1789, *Koca* (=„Bătrînul")-Yusuf Paşa (prima oară)
28 mai — 3 dec. 1789, *Meyyit* (=„Mortul"), *Cenâze* (= „Cadavrul")-Hasan Paşa
3 dec. 1789 — 29/30 mart. 1790, *Cezâyirli* (=„Algerianul"), *Palabîyîk* (=„Mustăţi Mari") Gazi-Hasan Paşa
16 apr. 1790 — 13 febr. 1791, Çelebi-zâde Şerif-Hasan Paşa
27 febr. 1791 — 4 mai 1792, *Koca* (=„Bătrînul")-Yusuf Paşa (a doua oară)
4 mai 1792 — 19 oct. 1794, Dâmad-Melek Mehmed Paşa
19 oct. 1794 — 30 aug. 1798, Izzet Mehmed Paşa
30 aug. 1798 — 24 apr. 1805, *Kör* (=„Chiorul")-Yusuf Zîyâüddin Paşa (prima oară)
24 apr. 1805 — 14 nov. 1806, Bostancî-başi Hâfîz-Ismail Paşa
14 nov. 1806 — 18 iun. 1807, Keçi-boynuzu Ağa-Ibrahim Hilmi Paşa

18 iun. 1807 — 28 iul. 1808, Çelebi-Mustafa Paşa
28 iul. — 15 nov. 1808, *Alemdar* (=„Stegarul")-Mustafa Paşa
22 nov. 1808 — 1 ian. 1809, Memiş Paşa
1 ian. 1809 — 10 apr. 1811, *Kör* (=„Chiorul")-Yusuf Zîyâüddin Paşa (a doua oară)
10 apr. 1811 — 5 sept. 1812, Laz-Ahmed Paşa
5 sept. 1812 — 1 apr. 1815, Hurşid-Ahmed Paşa
1 apr. 1815 — 5 ian. 1818, Mehmed-Emin Rauf Paşa (prima oară)
5 ian. 1818 — 5 ian. 1820, Derviş-Mehmed Paşa
5 ian. 1820 — 28 mart. 1821, Seyyid-Ali Paşa
28 mart. — 30 apr. 1821, *Benderli* (=„din Bender") Ali Paşa
30 apr. 1821 — 10 nov. 1822, *Hacî* (=„Hagiul")-Sâlih Paşa
10 nov. 1822 — 10 mart. 1823, Bostanci-başi *Deli* (=„Nebunul")-Abdullah, Hamadullah Paşa
10 mart. — 13 dec. 1823, *Silâhdar* (=„Spătarul")-Ali Paşa
13 dec. 1823 — 14 sept. 1824, Mehmed-Said Galib Paşa
14 sept. 1824 — 24 oct. 1828, *Benderli* (=„din Bender")-Mehmed Selim *Sîrrî* (=„Secretosul") Paşa
24 oct. 1828 — 28 ian. 1829, *Dârendeli* (=„din Darende"), *Topal* (=„Şchiopul")-Izzet Mehmed Paşa (prima oară)
28 ian. 1829 — 18 febr. 1833, Reşid Mehmed Paşa
18 febr. 1833 — 2 iul. 1839, Mehmed-Emin Rauf Paşa (a doua oară)
2 iul. 1839 — 8 iun. 1840, *Koca* (=„Bătrînul")-Husrev Mehmed Paşa
8 iun. 1840 — 4 dec. 1841, Mehmed-Emin Rauf Paşa (a treia oară)
4 dec. 1841 — 30 aug. 1842, *Darendeli* (=„din Darende"), *Topal* (=„Şchiopul")-Izzet Mehmed Paşa (a doua oară)
30 aug. 1842 — 28 sept. 1846, Mehmed-Emin Rauf Paşa (a patra oară)
28 sept. 1846 — 28 apr. 1848, *Koca* (=„Bătrînul")-Mustafa Reşid Paşa (prima oară)
29 apr. — 11/12 aug. 1848, Ibrahim Sârîm Paşa
12 aug. 1848 — 26 ian. 1852, *Koca* (=„Bătrînul")-Mustafa Reşid Paşa (a doua oară)
26 ian. — 5 mart. 1852, Mehmed-Emin Rauf Paşa (a cincea oară)
5 mart. — 5 aug. 1852, *Koca* (=„Bătrînul")-Mustafa Reşid Paşa (a treia oară)
6 aug. — 3 oct. 1852, Mehmed Emin Ali Paşa (prima oară)
3 oct. 1852 — 13 mai 1853, *Dâmad* (=„Ginerele")-Mehmed Ali Paşa
14 mai — 8 iul. 1853, *Giritli* (=„Cretanul")-Mustafa Nâili Paşa (prima oară)
10 iul. 1853 — 29 mai 1854, *Giritli* (= „Cretanul")-Mustafa Nâili Paşa (a doua oară)
29 mai — 23 nov. 1854, *Kîbrîslî* (=„Cipriotul")-Mehmed Paşa (prima oară)
23 nov. 1854 — 2 mai 1855, *Koca* (=„Bătrînul")-Mustafa Reşid Paşa (a patra oară)
2 mai 1855 — 1 nov. 1856, Mehmed Emin Ali Paşa (a doua oară)
1 nov. 1856 — 6 aug. 1857, *Koca* (=„Bătrînul")-Mustafa Reşid Paşa (a cincea oară)
6 aug. — 22 oct. 1857, *Giritli* (=„Cretanul")-Mustafa Nâili Paşa (a treia oară)

22 oct. 1857 — 7 ian. 1858, Koca (=„Bătrînul")-Mustafa Reşid Paşa (a şasea oară)
11 ian. 1858 — 18 oct. 1859, Mehmed Emin Ali Paşa (a treia oară)
18 oct. — 23 dec. 1859, Kîbrîslî (=„Cipriotul")-Mehmed Emin Paşa (a doua oară)
24 dec. 1859 — 27 mai 1860, Mütercim (=„Traducătorul") Mehmed Rüşdi Paşa (prima oară)
28 mai 1860 — 6 aug. 1861, Kîbrîslî (=„Cipriotul")-Mehmed Emin Paşa (a treia oară)
6 aug. — 22 nov. 1861, Mehmed Emin Ali Paşa (a patra oară)
22 nov. 1861 — 2 ian. 1863, Keçeci-zâde Mehmed Fuad Paşa (prima oară)
5 ian. — 1 iun. 1863, Yusuf Kâmil Paşa
1 iun. 1863 — 4/5 iun. 1866, Keçeci-zâde Mehmed Fuad Paşa (a doua oară)
5 iun. 1866 — 11 febr. 1867, Mütercim (=„Traducătorul")-Mehmed Rüşdi Paşa (a doua oară)
11 febr. 1867 — 7 sept. 1871, Mehmed Emin Ali Paşa (a cincea oară)
8 sept. 1871 — 30 iul. 1872, Mahmud Nedim Paşa (prima oară)
31 iul. — 19 oct. 1872, Ahmed Şefik Midhat Paşa (prima oară)
19 oct. 1872 — 15 febr. 1873, Mütercim (=„Traducătorul")-Mehmed Rüşdi Paşa (a treia oară)
15 febr. — 15 apr. 1873, Sakîzlî (=„din Chios")-Ahmed Esad Paşa (prima oară)
15 apr. 1873 — 13 febr. 1874, Şirvânî-zâde Mehmed Rüşdi Paşa
15 febr. 1874 — 25 apr. 1875, Husein Avni Paşa
26 apr. — 25/26 aug. 1875, Sakîzlî (=„din Chios")-Ahmed Esad Paşa (a doua oară)
26 aug. 1875 — 11 mai 1876, Mahmud Nedim Paşa (a doua oară)
12 mai — 19 dec. 1876, Mütercim (=„Traducătorul")-Mehmed Rüşdi Paşa (a patra oară)
19 dec. 1876 — 5 febr. 1877, Ahmed Şefik Midhat Paşa (a doua oară)
5 febr. 1877 — 11 ian. 1878, Ibrahim Edhem Paşa
11 ian. — 4 febr. 1878, Ahmed Hamdi Paşa
4 febr. — 18 apr. 1878, Ahmed Vefik Paşa (prima oară)
18 apr. — 28 mai 1878, Mehmed Sadîk Paşa
28 mai — 4 iun. 1878, Mütercim (=„Traducătorul")-Mehmed Rüşdi Paşa (a cincea oară)
4 iun. — 4 dec. 1878, Mehmed Esad Safvet Paşa
4 dec. 1878 — 29 iul. 1879, Tunuslu (=„Tunisianul")-Hayreddin Paşa

Prim-miniştri

29 iul. — 18 oct. 1879, Ahmed Arifi Paşa
18 oct. 1879 — 9 iun. 1880, Mehmed Said Paşa (prima oară)
9 iun. — 12 sept. 1880, Cenâni-zâde Mehmed Kadri Paşa
12 sept. 1880 — 2 mai 1882, Mehmed Said Paşa (a doua oară)
2 mai — 10/11 iul. 1882, Abdurrahman Nureddin Paşa
12 iul. — 30 nov./1 dec. 1882, Mehmed Said Paşa (a treia oară)
30 nov./1 dec. — 2/3 dec. 1882, Ahmed Vefik Paşa (a doua oară)
3 dec. 1882 — 24/25 sept. 1885, Mehmed Said Paşa (a patra oară)

Mari-viziri

25 sept. 1885 — 3/4 sept. 1891, Mehmed Kiamil Paşa (prima oară)
4 sept. 1891 — 8 iun. 1895, Kabaağaçlî-zâde Ahmed Cevad Paşa
8 iun. — 30 sept./1 oct. 1895, Mehmed Said Paşa (a cincea oară)

2 oct. — 7 nov. 1895, Mehmed Kiamil Paşa (a doua oară)
7 nov. 1895 — 9 nov. 1901, Halil Rifat Paşa
18 nov. 1901 — 14 ian. 1903, Mehmed Said Paşa (a şasea oară)
14 ian. 1903 — 22 iul. 1908, Mehmed Ferid Paşa
22 iul. — 4 aug. 1908, Mehmed Said Paşa (a şaptea oară)
5 aug. 1908 — 13/14 febr. 1909, Mehmed Kiamil Paşa (a treia oară)
14 febr. — 13 apr. 1909, Husein Hilmi Paşa (prima oară)
14 apr. — 5 mai 1909, Ahmed Tevfik Paşa (prima oară)
5 mai — 28 dec. 1909/12 ian. 1910, Husein Hilmi Paşa (a doua oară; din 29 dec. 1909, caimacam)
12 ian. 1910 — 29 sept. 1911, Ibrahim Hakkî Paşa
30 sept. — 30 dec. 1911, Mehmed Said Paşa (a opta oară)
31 dec. 1911 — 16 iul. 1912, Mehmed Said Paşa (a noua oară)
22 iul. — 29 oct. 1912, Katîrcî-oğlu Gazi-Ahmed Muhtar Paşa
29 oct. 1912 — 23 ian. 1913, Mehmed Kiamil Paşa (a patra oară)
23 ian. — 11 iun. 1913, Mahmud Şevket Paşa
12 iun. 1913 — 3 febr. 1917, *Mîsîrlî* (=„Egipteanul") Said Halim Paşa
4 febr. 1917 — 8 oct. 1918, Mehmed Talat Paşa
14 oct. — 8 nov. 1918, Ahmed Izzet Paşa
11 nov. 1918 — 12 ian. 1919, Ahmed Tevfik Paşa (a doua oară)
13 ian. — 3 mart. 1919, Ahmed Tevfik Paşa (a treia oară)
4 mart. — 15/16 mai 1919, *Dâmad* (=„Ginerele")-Ferid Paşa (prima oară)
19 mai — 20 iul. 1919, *Dâmad* (=„Ginerele")-Ferid Paşa (a doua oară)
21 iul. — 30 sept./1 oct. 1919, *Dâmad* (=„Ginerele")-Ferid Paşa (a treia oară)
2 oct. 1919 — 3 mart. 1920, Ali Riza Paşa
8 mart. — 2 apr. 1920, Sâlih Hulûsi Paşa
5 apr. — 30 iul. 1920, *Dâmad* (=„Ginerele")-Ferid Paşa (a patra oară)
31 iul. — 17 oct. 1920, *Dâmad* (=„Ginerele")-Ferid Paşa (a cincea oară)
21 oct. 1920 — 4 nov. 1922, Ahmed Tevfik Paşa (a patra oară); *ultimul mare-vizir otoman*

REPUBLICA TURCIA

Preşedinţi

29 oct. 1923 — 10 nov. 1938, Mustafa Kemal; din 4 febr. 1935, Kemal *Atatürk* (= „Tatăl turcilor")
10 nov. 1938 — 14 mai 1950, Ismet Inönü
22 mai 1950 — 27 mai 1960, Celâl Bayar
27 mai 1960 — 28 mart. 1966, general Cemal Gürsel
28 mart. 1966 — 28 mart. 1973, Cevdet Sunay
6 apr. 1973 — 5 apr. 1980, amiral Fahri S. Korütürk
6 apr. — 12 sept. 1980, *Ihsan Sabri Çalayangil, preşedinte interimar*
din 12 sept. 1980, general Kenan Evren, preşedinte al Consiliului Naţional al Securităţii

Prim-miniştri

30 oct. 1923 — 20 nov. 1924, *Mustafa Ismet*
21 nov. 1924 — 2 mart. 1925, Ali Fethi Bey
3 mart. 1925 — 1 nov. 1937, *Mustafa Ismet*
1 nov. 1937 — 25 ian. 1939, *Celâl Bayar*
25 ian. 1939 — 8 iul. 1942, *Refik Saydam*
9 iul. 1942 — 4 aug. 1946, Şükrü Saračoğlu
5 aug. 1946 — 9 aug. 1947, Recep Peker

9 aug. 1947 — 14 ian. 1949, Hasan Saka
16 ian. 1949 — 22 mai 1950, Şemsettin Günaltay
22 mai 1950 — 27 mai 1960, Adnan Menderes
27 mai 1960 — 28 oct. 1961, Cemal Gürsel
20 nov. 1961 — 13 febr. 1965, Ismet Inönü
20 febr. — 10 oct. 1965, Suat Hairi Ürghüplü
27 oct. 1965 — 12 mart. 1971, Süleyman Demirel
19 mart. 1971 — 17 apr. 1972, Nihat Erim
22 mai 1972 — 10 apr. 1973, Ferit Melen
16 apr. — 23 oct. 1973, Naim Talû
25 ian. — 18 sept. 1974, Bülent Ecevit
17 nov. 1974 — 13 mart. 1975, Sadi Irmak (fără a avea confirmarea Adunării Naţionale)
31 mart. 1975 — 31 dec. 1977, Süleyman Demirel
1 ian. 1978 — 16 oct. 1979, Bülent Ecevit
12 nov. 1979 — 20 sept. 1980, Süleyman Demirel
din 20 sept. 1980, amiral Bülent Ulüsü

TUVALU

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Tuvalu. **Situarea:** grup de ins. în centrul Oc. Pacific. **Suprafaţa:** 36 km². **Populaţia:** 8 000 loc. **Capitala:** Funafuti. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism, animism. **PNB/loc.:...**

ISTORIA

Locuite de populaţia microneziană, ins. Ellice sînt vizitate sporadic în sec. 16—18 de europeni, devenind, în 1892, protectorat britanic, iar la 12 ian. 1916, împreună cu ins. Gilbert (astăzi Kiribati), colonie a coroanei. În timpul celui de-al doilea război mondial sînt ocupate temporar de Japonia (1941—43). La 1 ian. 1972, dobîndesc statutul de colonie separată a coroanei britanice sub numele de ins. Gilbert şi Ellice. În urma referendumului din aug. 1974, ins. Ellice se separă administrativ, la 1 oct. 1975, sub numele de **T.**, obţinînd autonomia internă. La 1 oct. 1978, **T.** îşi proclamă independenţa de stat în cadrul Commonwealth-ului.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Guvernator-general

din 1 oct. 1978, Penitala Fiatau Teo

Prim-miniştri

1 oct. 1978—8 sept. 1981, Toalipi Lauti
din 8 sept. 1981, Tomasi Puapua

UGANDA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Uganda. **Situarea:** în E Africii. **Vecini:** Sudan, Kenya, Tanzania, Rwanda, Zair. **Suprafața:** 236 036 km². **Populația:** 13 201 000 loc. **Capitala:** Kampala. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** catolicism (40%), protestantism (25%), animism (20%), islamism (10%). **PNB/loc.:** 290 $.

ISTORIA

În N lacului Victoria ia naștere în sec. 13—14 regatul Kitwara. După destrămarea acestuia, se formează în sec. 17 regatele Toro, Bunyoro, Ankole și ↑Buganda (cel mai important dintre ele), care, sub domnia regelui Mutesa I (1856—84), cunoaște maxima expansiune. În a doua jumătate a sec. 19 în **U.** pătrund primii exploratori europeni; John H. Speke și James Grant descoperă în 1862 izvoarele Nilului Alb. În 1894 regatul Buganda devine protectorat britanic, unit, în 1896, cu Toro și Bunyoro în protectoratul **U.** După al doilea război mondial, mișcarea de eliberare națională ia forma luptei armate. La 9 oct. 1962, **U.** își proclamă independența, iar la 9 oct. 1963 devine republică federală în cadrul Commonwealth-ului. La 25 ian. 1971, președintele Milton Obote (din 1966) este înlăturat și se refugiază în Tanzania, iar puterea este preluată de generalul Idi Amin Dada, care devine președinte al republicii și instituie un regim dictatorial. Relațiile cu Kenya și Tanzania se înrăutățesc în 1977—78; în oct. 1978 trupele ugandeze pătrund pe terit. Tanzaniei, între cele două state declanșîndu-se un conflict armat în nov. 1978. Ulterior, Tanzania sprijină forțele ugandeze care declanșează ofensiva împotriva mareșalului Idi Amin. La 26 mart. 1979 este creat în exil „Frontul Național de Eliberare a **U.**" (FNEU), care, la 11 apr. 1979, ocupă capitala țării. Alegerile prezidențiale și legislative din dec. 1980 sînt cîștigate de P. Congresului Poporului Ugandez condus de fostul președinte M. Obote.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Guvernator-general

9 oct. 1962 — 9 oct. 1963, Sir Walter Fleming Coutts

Președinți

9 oct. 1963 — 22 febr./2 mart. 1966, Sir Edward William Frederick David Walugembe Mutebi Luwangula Mutesa II, rege al Bugandei
2 mart./15 apr. 1966 — 25 ian. 1971, Apollo Milton Obote
25 ian. 1971 — 11 apr. 1979, Idi Amin Dada
11 apr. — 20 iun. 1979, Yusuf K. Lule
20 iun. 1979 — 13 mai 1980, Godfrey Lukongwa Binaisa
18 mai — 13 dec. 1980, Paul Muwanga
din 14 dec. 1980, Apollo Milton Obote

Prim-miniștri

9 oct. 1962 — 15 apr. 1966, Apollo Milton Obote
— între 15 apr. 1966 și 18 dec. 1980, președintele deține și funcția de prim-ministru
din 18 dec. 1980, Erifasi Otema Alimadi

UNGARIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Populară Ungară. **Situarea:** în Europa Centrală. **Vecini:** R.S. Cehoslovacă, U.R.S.S., R.S. România, R.S.F. Iugoslavia, Austria. **Suprafața:** 93 030 km². **Populația:** 10 713 000 loc. **Capitala:** Budapesta. **Limba oficială:** maghiara. **Culte:** catolicism, protestantism. **PNB/loc.:** 3 850 $.

ISTORIA

Locuit în antic. de triburi ilire, trace, celtice, terit. **U.** este transformat (parțial) în anul 10 î.e.n. în prov. romană (Pannonia). În epoca mgirațiilor, **U.** face parte din Imp. hunilor (sec. 4—5), gepizilor (sec. 5—6) și al avarilor (sec. 6—8). În 896—900 se stabilesc aici triburile fino-ugrice ale ungurilor, conduse de Árpád, originare din ținutul Volgăi. Ștefan I (997—1038) unifică triburile ungurilor, adoptă creștinismul și se proclamă în anul 1001 rege. Invazia mongolilor din 1241 pustiește întreaga **U.** Sub conducerea lui Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei și regent al Ungariei, regatul ungar respinge atacurile Imp. otoman spre centrul Europei (victoria de la Belgrad din 1456 asupra lui Mehmed II). Sub fiul lui Iancu de Hunedoara, Matia Corvin (1458—90) **U.** atinge apogeul expansiunii teritoriale, al dezvoltării ec. și culturale. Înfrîntă de Imp. otoman în bătălia de la Mohács (1526), **U.** este dezmembrată după căderea Budei (1541); partea occidentală este ocupată de Habsburgi, cea centrală este transformată în pașalîc turcesc. Prin pacea de la Karlowitz (1699), Imp. habsburgic include în componența sa **U.** și Transilvania. Revolta față de dominația habsburgică izbucnește prin declanșarea, la 15 mart. 1849, a Revoluției burghezo-democratice de la Buda, care realizează o serie de reforme burgheze, dar nu soluționează problema națională. La 14 apr. 1849 Kossuth Lajos proclamă **U.** stat independent, dar intervenția habsburgică și țaristă duce la înfrîngerea revoluției. În 1867, în urma pactului dualist, **U.** devine regat în cadrul Imp. austro-ungar. **U.** participă, alături de Austria și Germania, la primul război mondial (1914—18). La 16 nov. 1918 este proclamată Republica Ungară, iar după crearea P. Comunist Ungar (24 nov. 1918), la 21 mart. 1919 — Republica Socialistă Ungară, a cărei existență este înăbușită după 133 zile de către reacțiunea internă și intervenția străină. În 1920 amiralul Horthy instaurează un regim fascist și duce o politică de revizuire a Tratatului de pace de la Trianon (1920), apropiindu-se de Italia fascistă și Germania hitleristă. În 1939 **U.** hortistă aderă la pactul anticomintern și participă în 1941 la războiul împotriva Iugoslaviei, apoi a U.R.S.S. În mart. 1944 **U.** este ocupată de trupele germane, iar la 16 oct. 1944 puterea este preluată de guvernul fascist condus de Szálasi Ferenc. În dec. 1944 este creat Frontul Național Ungar al Independenței sub conducerea P. Comunist; la 22 dec. 1944 se constituie la Debrecen Guvernul național provizoriu care la 28 dec. 1944 declară război Germaniei hitleriste. În apr. 1945 întreaga **U.** este eliberată de armata sovietică și cea română. La 1 febr. 1946 este proclamată Republica Ungaria. În 1945—47 are loc etatizarea minelor, reforma agrară, naționalizarea întreprinderilor ind. și a băncilor. La 10 febr. 1947, **U.** semnează Tratatul de pace de la Paris. La 14 ian. 1948 ia ființă, prin unificarea partidelor comunist și social-democrat, P. Celor ce Muncesc din Ungaria. Prin Constituția adoptată la 18 aug. 1949, **U.** se proclamă republică populară; este inițiat procesul de transformare socialistă a agr. (1948), încheiat în 1962, și sînt adoptate planul de trei ani (1947—49) și cel cincinal (1956—54). Între 23 oct. și 4 nov. 1956 are loc o rebeliune contrarevoluționară. În nov. 1956, P. Celor ce Muncesc din **U.** este reorganizat în P. Muncitoresc Socialist Ungar (P.M.S.U.); Kádár János devine

prim-secretar al C.C. al partidului, Congresul VIII al P.M.S.U. din 20—24 nov. 1962 apreciază că în U. a fost creată baza societăţii socialiste, relaţiile socialiste triumfînd în întreaga ec. Realizarea cu succes a planurilor cincinale din 1966—70, 1971—75, 1976—80, pe baza noului mecanism ec. adoptat în 1968, lărgesc baza tehnico-materială a socialismului. Între 24 şi 27 mart. 1980 la Budapesta se desfăşoară Congresul XII al P.M.S.U., care adoptă o hotărîre privind sarcinile legate de edificarea pe mai departe a socialismului dezvoltat.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

DINASTIA ARPADIANĂ

Conducători

889 — 907, Árpád
907 — cca 947, Zsolt
cca 947 — 970, Taksony
970 — 997, Géza
997 — 1038, Ştefan (István) I *cel Sfînt* (rege din 25 dec. 1001)

Regi

1038 — 1041, Petru (prima oară)
1041 — 1044, Sámuel Aba
1044 — 1046, Petru (a doua oară)
1046 — 1060, Andrei (András) I
1060 — 1063, Béla I
1063 — 1074, Salamon
1074 — 1077, Géza I
1077 — 1095, Ladislau (László) I *cel Sfînt*
1095 — 1116, Coloman (Kálmán)
1116 — 1131, Ştefan II
1131 — 1141, Béla II
1141 — 1162, Géza II
1162 — 1172, Ştefan III
Pretendenţi: 1162 — 1163, Ladislau II
1163, Ştefan VI
1172 — 1196, Béla III
1196 — 1204, Emeric (Imre)
1204 — 1205, Ladislau III
1205 — 1235, Andrei II
1235 — 1270, Béla IV
1270 — 1272, Ştefan V
1272 — 1290, Ladislau IV; în timpul minoratului s-a aflat sub regenţa mamei sale Elisabeta (Erzsébet) şi a lui Joakim Pektari
1290 — 1301, Andrei III

DINASTII MIXTE

1301 — 1305, Vencel (Venceslas) Přemysl (rege al Boemiei, ca Václav II, din 1278 şi rege al Poloniei, ca Wacław I, încoronat în 1300)
1305 — 1307, Otto de Wittelsbach (duce al Bavariei Inferioare, ca O. III, 1290—1312)
1308 — 1342, Carol (Károly) I Robert (Caroberto) de Anjou
1342 — 1382, Ludovic (Lajos) I de Anjou *cel Mare* (rege al Poloniei, ca Ludwik, din 1370)
1382 — 1385, Maria (prima oară); s-a aflat sub regenţa mamei sale Elisabeta
1385 — 1386, Carol II *cel Mic* (rege al Neapolelui, sub numele de C. III de Durazzo, din 1381)
1386 — 1395, Maria (a doua oară); pînă în ian. 1387 s-a aflat sub regenţa mamei sale Elisabeta; din 31 mart. 1387 a domnit împreună cu soţul ei Sigismund

1387 — 1437, Sigismund (Zsigmond) de Luxemburg; pînă în 1395 a domnit împreună cu soția sa Maria, apoi a domnit singur (principe-elector de Brandenburg, 1378—1397 și 1411—1417, rege roman, din 1410, duce ereditar de Luxemburg, din 1419, rege al Boemiei, 1419—1421 și 1436—1437, rege al Italiei, din 1431 și împărat, din 1433)
1437 — 1439, Albert (Albrecht) de Habsburg (duce al Austriei, ca **A.** V, din 1404, duce ereditar de Luxemburg, din 1437, rege al Boemiei, ca **A.** I, din 1437 și rege roman, ca **A.** II, din 1438)
1440 — 1444, Vladislav (Ulászló) I Jagiełło (rege al Poloniei, ca Władysław III, din 1434; duce suprem al Lituaniei, 1434—1440)
1444/1453 — 1457, Ladislau V *Postumul* (duce ereditar de Luxemburg, din 1440, duce, din 1440 și arhiduce, din 1453 al Austriei și rege al Boemiei, din 1453)
— *între 5 iun. 1446 și 13 febr. 1453, Iancu de Hunedoara, guvernator al Ungariei*
1458 — 1490, Matia (Mátyás) I *Corvin*
1490 — 1516, Vladislav II Jagiełło (rege al Boemiei, ca Vladislav II, din 1471)
1516 — 1526, Ludovic II Jagiełło (rege al Boemiei, ca Ludvík)
1526 — 1540, Ioan (János) I Zápolya (voievod al Transilvaniei, 1510—1526)
1540 — 1551, 1556 — 1571, Ioan II, Sigismund Zápolya, „rege ales" (în realitate principe al Transilvaniei)

DINASTIA DE HABSBURG
1526—1564, Ferdinand I (arhiduce al Austriei, din 1521, rege al Boemiei, din 1526, rege roman, din 1531 și împărat, din 1556)
1564 — 1576, Maximilian (rege roman, din 1562, rege al Boemiei, arhiduce al Austriei și împărat, ca **M.** II, din 1564)
1576 — 1608, Rudolf (ca **R.** II, rege roman, din 1575, rege al Boemiei, 1576—1611 și împărat, 1576—1612; ca **R.** V, arhiduce al Austriei, 1576—1608)
1608 — 1618, Matia II (rege al Boemiei, ca Matyás, 1611—1619, arhiduce al Austriei, 1608—1619 și împărat, ca Matthias, 1612—1619)
1618/1619 — 1637, Ferdinand II (arhiduce al Austriei, din 1590/1619, rege al Boemiei, 1619, 1620—1637 și împărat, 1619—1637)
1637 — 1657, Ferdinand III (rege roman, din 1636, rege al Boemiei, arhiduce al Austriei și împărat, din 1637)
1647 — 1654, Ferdinand IV (rege al Boemiei, 1646—1654 și rege roman, din 1653) (nu a domnit efectiv
1657 — 1705, Leopold I (rege al Boemiei, din 1657, arhiduce al Austriei și împărat, din 1658)
1705 — 1711, Iosif (Joseph) I (rege roman, din 1690, rege al Boemiei, arhiduce al Austriei și împărat, din 1705)
1711 — 1740, Carol III (arhiduce al Austriei, sub numele de **C.** III, rege al Boemiei și împărat, sub numele de **C.** VI)
1740 — 1780, Maria Terezia (regină a Boemiei, arhiducesă a Austriei și împărăteasă)

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA
1780 — 1790, Iosif II (rege roman, din 1764, împărat, din 1765, arhiduce al Austriei și rege al Boemiei, din 1780)
1790 — 1792, Leopold II (mare duce al Toscanei, ca **L.** I, 1765—1790, arhiduce al Austriei, rege al Boemiei și împărat, din 1790)
1792 — 1835, Francisc I (arhiduce al Austriei, rege al Boemiei, ultimul împărat al „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană", ca **F.** II, 1792—1806 și primul împărat ereditar al Austriei, ca **F.** I, din 14 aug. 1804)
1835 — 1848, Ferdinand V (rege al Boemiei și împărat al Austriei, ca **F.** I, din 1835)

1848/1867 – 1916, Francisc Iosif I (rege al Boemiei și împărat al Austriei, din 1848)
1916 – 1918, Carol IV (rege al Boemiei și împărat al Austriei, sub numele de C. I)
– la 16 nov. 1918 Ungaria s-a proclamat republică independentă

Șefii statului

Președinți

11 ian. – 20 mart. 1919, *Mihály Károlyi, provizoriu*
21 mart. – 31 iul. 1919, Sándor Garbai

Regenți

7 – 24 aug. 1919, arhiducele Iosif
1 mart. 1920 – 15 oct. 1944, Miklós Horthy

---

15 oct. 1944 – 27 mart. 1945, Ferenc Szálasi, „conducător național"

Președinți

1 febr. 1946 – 3 aug. 1948, Zoltán Tildy
3 aug. 1948 – 8 mai 1950, Árpád Szakasits
8 mai 1950 – 14 aug. 1952, Sándor Rónai
14 aug. 1952 – 14 apr. 1967, István Dobi
din 14 apr. 1967, Pál Losonczi; reales în 27 iun. 1980

Prim-miniștri

31 oct. 1918 – 11 ian. 1919, *Mihály Károlyi*
11/18 ian. – 21 mart. 1919, Dénes Berinkey
21 mart. – 1 aug. 1919, *Sándor Garbai*
1 – 6 aug. 1919, Gyula Peidl
7 aug. – 24 nov. 1919, *István Friedrich*
24 nov. 1919 – 1 mart. 1920, Károly Huszár
15 mart. – 19 iul. 1920, Sándor Simonyi-Semadam
19 iul. 1920 – 14 apr. 1921, *Pál Teleki*
14 apr. 1921 – 19 aug. 1931, *István Bethlen*
24 aug. 1931 – 1 oct. 1932, *Gyula Károlyi*
1 oct. 1932 – 6 oct. 1936, *general Gyula Gömbös*
12 oct. 1936 – 14 mai 1938, *Kálmán Darányi*
14 mai 1938 – 16 febr. 1939, *Béla Imredy*
16 febr. 1939 – 2/3 apr. 1941, Pál Teleki
3 apr. 1941 – 7 mart. 1942, László Bárdossy
9 mart. 1942 – 19 mart. 1944, Miklós Kállay
22 mart. – 29 aug. 1944, *general Döme Sztójay*
29 aug. – 16 oct. 1944, colonel Géza Lakatos
16 oct. 1944 – 27 mart. 1945, Ferenc Szálasi

---

22 dec. 1944 – 15 nov. 1945, *colonel Béla Miklós Dálnoki*
15 nov. 1945 – 4 febr. 1946, Zoltán Tildy
4 febr. 1946 – 31 mai 1947, *Ferenc Nagy*
31 mai. 1947 – 10 dec. 1948, *Lajos Dinnyés*
10 dec. 1948 – 14 aug. 1952, *István Dobi*
14 aug. 1952 – 4 iul. 1953, *Mátyás Rákosi*
4 iul. 1953 – 18 apr. 1955, *Imre Nagy*
18 apr. 1955 – 24 oct. 1956, *András Hegedüs*
24 oct. – 4 nov. 1956, *Imre Nagy*
4 nov. 1956 – 28 ian. 1958, *János Kádár*
28 ian. 1958 – 13 sept. 1961, *Ferenc Münnich*
13 sept. 1961 – 30 iun. 1965, *János Kádár*
30 iun. 1965 – 12 apr. 1967, *Gyula Kállai*
14 apr. 1967 – 15 mai 1975, *Jenö Fock*
din 15 mai 1975, *György Lázár*

UNIUNEA REPUBLICILOR SOVIETICE SOCIALISTE

DATE GENERALE

Numele oficial: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste. **Situarea:** în E Europei și în jumătatea de N a Asiei. **Vecini:** Oc. Arctic, Oc. Pacific, R.P.D. Coreeană, R.P. Chineză, R.P. Mongolă, Afghanistan, Iran, Marea Caspică, Turcia, Marea Neagră, R.S. România, R.P. Ungară, R.S. Cehoslovacă, R.P. Polonă, Marea Baltică, Finlanda, Norvegia. **Suprafața:** 22 402 200 km². **Populația:** 265 542 000 loc. **Capitala:** Moscova. **Limba oficială:** rusa; în republicile unionale sînt oficiale limbile locale. **Culte:** ortodoxism, islamism, catolicism ș.a. **PNB/loc.:** 4 110 $.

ISTORIA

Pe terit. **U.R.S.S.**, locuit din timpuri străvechi, iau naștere în milen. 2—1 î.e.n. în Transcaucazia, Asia Centrală și pe țărmul nordic al Mării Negre state sclavagiste ca Urartu, Horezm, Regatul Bosporan, †Armenia ș.a. Triburile slavilor de răsărit, care populează începînd din sec. 4 e.n. reg. dintre Marea Baltică și Marea Neagră, creează în sec. 8—9 statul feudal vechi rus cu centrul la Kiev, care atinge apogeul dezvoltării ec., politice și culturale sub Vladimir I Sveatoslavici (980—1015) și Iaroslav I *cel Înțelept* (1016—18, 1019—54). Vladimir întărește autoritatea centrală și introduce creștinismul ca religie de stat (988/989). Destrămarea Rusiei kievene în mai multe cnezate (sec. 12—13) facilitează cucerirea țării de către mongoli (1237—40) care întemeiază aici Hanatul †Hoardei de Aur. Reg. apusene ale fostului stat kievean sînt ocupate de †Lituania și Polonia. Unificarea Rusiei are loc în sec. 14—15 în jurul Marelui cnezat al Moscovei. În timpul domniei cneazului Moscovei Ivan III (1462—1505), Rusia se emancipează de sub dominația mongolă, Hoarda de Aur destrămîndu-se în hanatele †Kazan, †Astrahan și †Crimeea. Ivan IV (1533—84) ia titlul de țar și întărește autoritatea centrală; hanatele Kazan și Astrahan de pe malurile Volgăi sînt incluse în statul rus. Ales țar în 1613, Mihail Romanov întemeiază dinastia Romanovilor (1613—1917) și pune bazele monarhiei absolutiste. În sec. 17 începe includerea Siberiei în componența Rusiei care devine stat multinațional. În urma răscoalei cazacilor zaporojeni conduși de Bogdan Hmelnițchi, Ucraina se unește în 1654 cu Rusia. Împotriva exploatării feudale, țăranii s-au răsculat în repetate rînduri; în 1606—07 conduși de Ivan Bolotnikov, în 1667—71 în frunte cu Stepan Razin. Sub Petru I (1682—1725), Rusia cunoaște o remarcabilă dezvoltare ec., se înfăptuiesc reforme sociale și instituționale ample vizînd modernizarea statului, se întărește absolutismul, statul rus afirmîndu-se activ pe plan politic european. Înfrîngînd în Războiul nordic (1700—21) armatele regelui Carol XII (victoria lui Petru I de la Poltava, 1709), Rusia obține, prin pacea de la Nystad, ieșire la Marea Baltică. Reformele inițiate de Ecaterina a II-a (1762—96) contribuie la întărirea statului, dar înăsprirea exploatării feudale declanșează războiul țărănesc condus de Emilian Pugaciov (1773—75). Rusia participă la cele trei împărțiri ale Poloniei din 1772, 1793, 1795. În 1783 sînt cucerite litoralul nordic al Mării Negre și Crimeea. Rusia poartă în sec. 18—19 o serie de războaie împotriva Imp. otoman (1768—74, 1787—92, 1806—12, 1828—29), participă la coalițiile antinapoleoneene (1805—07, 1812—15) și devine, în urma Congresului de la Viena (1814—15), unul din promotorii „Sfintei Alianțe". Prin pacea de la Frederikshamn, care încheie războiul ruso-suedez din 1808—09, Finlanda intră în componența Rusiei, ca ducat. În urma războiului ruso-turc din 1806—12, Basarabia intră în componența Rusiei.

Dezvoltarea capitalismului, avîntul mișcării democratice și revoluționare (mișcarea decembriștilor din 1825) obligă țarismul să întreprindă o serie de reforme burgheze, printre care abolirea iobăgiei în 1861. Războiul Crimeei (1853—56), în care Turcia este aliată cu Franța și Marea Britanie, se încheie cu înfrîngerea Rusiei. Între 1865—84 este cucerită Asia Centrală, iar prin victoria din războiul ruso-româno-turc din 1877—78 Rusia lichidează urmările tratatului de pace de la Paris (1856). G.V. Plehanov înființează în 1883 grupul marxist Eliberarea Muncii, iar V.I. Lenin creează în 1895 Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare; în 1898 ia ființă P. Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, care la Congresul II (1903) adoptă programul leninist. În timpul țarului Nicolae II (1894—1917), Rusia se apropie de Franța și Marea Britanie, creînd Tripla Alianță. Criza orînduirii, înfrîngerea în războiul ruso-japonez (1904—05) au ca rezultat izbucnirea Revoluției burghezo-democratice din 1905—07, reprimată cu cruzime de țarism. În 1914 Rusia intră, alături de Franța și Marea Britanie, în primul război mondial împotriva Puterilor Centrale. Înrăutățirea situației interne, înfrîngerile suferite pe front au ca rezultat izbucnirea Revoluției din febr. 1917 și abolirea țarismului. La 7 nov. (25 oct. stil vechi) 1917 Marea Revoluție Socialistă din Octombrie instaurează dictatura proletariatului și inaugurează epoca trecerii de la capitalism la socialism. Congresul II general al Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților din Rusia (7—8 nov. 1917) adoptă „Decretul asupra păcii" și „Decretul asupra pămîntului"; în fruntea primului guvern sovietic este V.I. Lenin. Pînă în febr. 1918 puterea sovietică este instaurată în cea mai mare parte a Rusiei. Pacea de la Brest-Litovsk (3 mart. 1918) încheie participarea Rusiei la primul război mondial. După victoria puterii sovietice în războiul civil și asupra intervenționiștilor străini, începe perioada reconstrucției ec. naționale (1921—25). La Congresul I al Sovietelor din 30 dec. 1922 s-a hotărît constituirea **U.R.S.S.**, a cărei primă Constituție este adoptată la 31 mart. 1924. La 21 ian. 1924 moare V.I. Lenin. Secretar general al P. Comunist al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.) între anii 1922—1953 este I.V. Stalin. În anii 1924—25 **U.R.S.S.** este recunoscută pe plan diplomatic de Marea Britanie, Italia, Franța, Japonia, în 1933 de S.U.A., iar în 1934 devine membru al Societății Națiunilor. În perioada 1926—29 poporul sovietic trece la realizarea planului de industrializare a țării și de colectivizare a agr. În urma realizării primelor două planuri cincinale (1928—33 și 1933—37), **U.R.S.S.** se transformă într-o mare putere ind. Noua Constituție din 1936 consacră victoria socialismului în **U.R.S.S.** Pe plan extern, **U.R.S.S.** luptă pentru dezarmare, încheie pacte de neagresiune cu Polonia și Franța, se ridică în anii 1935—39 în apărarea Ethiopiei, Spaniei, Chinei și Cehoslovaciei, victime ale agresiunii fasciste. La 23 aug. 1939 **U.R.S.S.** semnează un tratat de neagresiune cu Germania. La 1—2 nov. 1939 are loc unirea Ucrainei occidentale și a Bielorusiei occidentale cu R.S.S. Ucraineană și R.S.S. Bielorusă. În 1939—40 are loc războiul cu Finlanda, încheiat cu înfrîngerea Finlandei. În 1940 Basarabia și Bucovina de Nord intră în componența **U.R.S.S.** După proclamarea puterii sovietice în Lituania, Estonia și Letonia, acestea devin, în 1940, republici sovietice socialiste în cadrul **U.R.S.S.** Prin atacarea statului sovietic de către Germania nazistă la 22 iun. 1941 începe Marele război pentru apărarea patriei. În timpul celui de-al doilea război mondial **U.R.S.S.** duce greul luptei împotriva Germaniei hitleriste. Victoriile de la Moscova, Stalingrad și Kursk reprezintă cotituri radicale în lupta contra mașinii de război naziste. După eliberarea terit. **U.R.S.S.** armatele sovietice contribuie la eliberarea Poloniei, României, Bulgariei, Ungariei, Cehoslovaciei, Austriei, Danemarcei și Norvegiei, încheind, prin capitularea Germaniei (9 mai 1945) și a Japoniei (2 sept. 1945), participarea la zdrobirea puterilor fasciste. Prin realizarea celui

de-al patrulea plan cincinal (1946—50), se realizează refacerea și dezvoltarea ec. naționale afectate de al doilea război mondial. Congresul XXII al P.C.U.S. (1961) adopă un nou program al partidului, iar congresele XXIII (1966) și XXIV (1971) trasează principalele sarcini în opera de construire a societății comuniste. Leonid Ilici Brejnev devine în 1964 prim-secretar al CC al P.C.U.S. (din 1966 secretar general al CC al P.C.U.S). **U.R.S.S.** este inițiatoarea programului de cucerire a cosmosului de către om, lansînd primul satelit artificial al pămîntului (4 oct. 1957) și trimițînd primul om în cosmos (Iuri Gagarin la 12 apr. 1961). Congresul XXV al P.C.U.S., desfășurat între 24 febr. și 5 mart. 1976, adoptă al X-lea plan cincinal. al ec. naționale (1976—80). Paralel cu sprijinul ec. și politic acordat unui mare număr de state socialiste și în curs de dezvoltare, **U.R.S.S.** dezvoltă și relațiile cu țările capitaliste. Relațiile cu S.U.A. sînt marcate de semnarea acordurilor SALT I (Vladivostok, 29 mai 1972) și SALT II (Viena, 18 iun. 1979). Congresul al XXVI-lea al P.C.U.S. (23 febr.—3 mart. 1981) adoptă, între altele, raportul privind principalele direcții ale dezvoltării ec. și sociale a U.R.S.S. în anii 1981—85 (anii celui de-al XI plan cincinal) și în perioada pînă în 1990.

RUSIA

NOVGOROD ȘI KIEV

DINASTIA RURIKIZILOR

Cneji și mari-cneji

882 — 912, Oleg, mare-cneaz de Kiev

912 — 945, Igor, cneaz de Novgorod, mare-cneaz de Kiev

945 — 969, Olga, cneaghină regentă de Kiev

945 — 972, Sveatoslav I Igorevici, cneaz de Novgorod, mare-cneaz de Kiev; pînă în 969 sub regența mamei sale Olga

972 sau 973 — 980, Iaropolk I Sveatoslavici, mare-cneaz de Kiev

980 — 1015, Vladimir I Sveatoslavici, cneaz de Novgorod (969), mare-cneaz de Kiev

1015 — 1016, 1018 — 1019, Sveatopolk I Vladimirovici, cneaz de Turov, mare-cneaz de Kiev

1016 — 1018, 1019 — 1054, Iaroslav I Vladimirovici *cel Înțelept*, mare-cneaz de Kiev

1054 — 1068, 1069 — 1073, 1077 — 1078, Iziaslav I Iaroslavici, cneaz de Turov, mare-cneaz de Kiev

1068 — 1069, Vseslav Briaceslavici, cneaz de Poloțk, mare-cneaz de Kiev

1073 — 1076, Sveatoslav II Iaroslavici, cneaz de Cernigov, mare-cneaz de Kiev

1076, 1078 — 1093, Vsevolod I Iaroslavici, mare-cneaz de Kiev

1093 — 1113, Sveatopolk II Iziaslavici, mare-cneaz de Kiev

1113 — 1125, Vladimir II Vsevolodovici *Monomahul*, mare-cneaz de Kiev

1125 — 1132, Mstislav I Vladimirovici, cneaz de Novgorod, mare-cneaz de Kiev

1132 — 1139, Iaropolk II Vladimirovici, mare-cneaz de Kiev

1139, Veaceslav Vladimirovici, cneaz de Turov, mare-cneaz de Kiev

1139 — 1146, Vsevolod II Olegovici, cneaz de Cernigov, mare-cneaz de Kiev

1146 — 1147, Igor II Olegovici, cneaz de Cernigov, mare-cneaz de Kiev

1146 — 1149, 1151 — 1154, Iziaslav II Mstislavici, cneaz de Vladimir-Volînia, cneaz de Pereiaslav, mare-cneaz de Kiev

1149 — 1151, 1155 — 1157, Iuri I Vladimirovici *Dolgoruki*, cneaz de Suzdal, mare-cneaz de Kiev

1154, 1159 – cca 1167, Rostislav I Mstislavici, cneaz de Smolensk și mare-cneaz de Kiev
1154 – 1155, 1157 – 1158, Iziaslav III Davîdovici, cneaz de Cernigov, mare-cneaz de Kiev
cca 1167 – 1169, Mstislav II Iziaslavici, mare-cneaz de Kiev
1169, Andrei I Iurevici *Bogoliubski*, mare-cneaz de Vladimir și de Suzdal (1157–1174)
1169 – 1171, Gleb Iurievici, cneaz de Pereiaslav (1068 sau 1069), mare-cneaz de Kiev
1175 – 1177, Roman Rostislavici, cneaz de Smolensk (1171), mare-cneaz de Kiev
1177 – 1194, Sveatoslav III Vsevolodovici, cneaz de Novgorod, Cernigov și mare-cneaz de Kiev
1203 – 1210, Rurik II Rostislavici, cneaz de Cernigov (1174, 1180, 1195–1202), mare-cneaz de Kiev
1206, 1207, 1210 – 1214, Vsevolod III Sveatoslavici, cneaz de Cernigov, mare-cneaz de Kiev
1214 – 1223, Mstislav III Romanovici, cneaz de Smolensk, mare-cneaz de Kiev
1223 – 1235, Vladimir III Rurikovici, cneaz de Smolensk, mare-cneaz de Kiev
1235, Iziaslav IV Vladimirovici, mare-cneaz de Kiev
1239, Rostislav II Mstislavici, mare-cneaz de Kiev, apoi cneaz de Smolensk
– la 19 nov. 1240 tătarii cuceresc Kievul

VLADIMIR ȘI SUZDAL

Cneji și mari-cneji

1149 – 1151, 1155 – 1157, Iuri I Vladimirovici *Dolgoruki*, cneaz de Suzdal, mare-cneaz de Kiev
1157 – 1174, Andrei I Iurievici *Bogoliubski*, mare-cneaz de Vladimir și de Suzdal, mare-cneaz de Kiev (1169)
– 1174–1176, lupte între frații și nepoții lui Andrei
1176 – 1212, Vsevolod III Iurievici *Mare Cuib*, mare-cneaz de Vladimir și de Suzdal
1212 – 1216, 1218 – 1238, Iuri II Vsevolodovici, mare-cneaz de Vladimir
1216 – 1218, Konstantin Vsevolodovici, mare-cneaz de Novgorod, Rostov și Vladimir
1238 – 1246, Iaroslav II Vsevolodovici, cneaz de Pereiaslav, mare-cneaz de Vladimir
1246 – 1248, Sveatoslav Vsevolodovici, cneaz de Iuriev, mare-cneaz de Vladimir
1248, Mihail I Iaroslavici *Horobrit*, cneaz de Moscova, mare-cneaz de Vladimir
1248 – 1252, Andrei II Iaroslavici, mare-cneaz de Vladimir și de Suzdal
1252 – 1263, Aleksandr I Iaroslavici Nevski, mare-cneaz de Vladimir și de Novgorod
1263 – 1271, Iaroslav III Iaroslavici, cneaz de Pereiaslav, mare-cneaz de Tver și de Vladimir
1272 – 1276, Vasili Iaroslavici, cneaz de Kostroma, mare-cneaz de Vladimir
1276 – 1282, 1284 – 1293, Dmitri I Aleksandrovici, cneaz de Pereiaslav, mare-cneaz de Vladimir
1282 – 1284, 1293 – 1304, Andrei III Aleksandrovici, cneaz de Gorodec, mare-cneaz de Vladimir
1304 – 1318, Mihail II Iaroslavici, mare-cneaz de Tver și de Vladimir
1319 – 1325, Iuri III Danilovici, mare-cneaz de Moscova și de Vladimir

1325 – 1326, Dmitri II Mihailovici, mare-cneaz de Tver şi de Vladimir
1326 – 1327, Aleksandr II Mihailovici, mare-cneaz de Tver şi de Vladimir

MOSCOVA ŞI VLADIMIR

Mari-cneji

1328 – 1340, Ivan I Danilovici Kalita, mare-cneaz de Moscova şi de Vladimir
1340 – 1353, Simeon Ivanovici *cel Mîndru*, mare-cneaz de Moscova şi de Vladimir
1353 – 1359, Ivan II Ivanovici, mare-cneaz de Moscova şi de Vladimir
1359 – 1361, Dmitri I Konstantinovici, cneaz de Suzdal, mare-cneaz de Vladimir şi de Nijni-Novgorod
1359 – 1389, Dmitri II Ivanovici *Donskoi*, mare-cneaz de Moscova-Vladimir
1389 – 1425, Vasili I Dmitrievici, mare-cneaz de Moscova-Vladimir
1425 – 1433, *1434 – 1446*, *1447 – 1462*, Vasili II Vasilievici *Tomnîi*, mare-cneaz de Moscova
1433 – 1434, Iuri IV Dmitrievici, cneaz de Halici şi de Zvenigorod, mare-cneaz de Moscova
1446 – 1447, Dmitri III Iurievici, cneaz de Halici, mare-cneaz de Moscova
1462 – 1505, Ivan III Vasilievici *cel Mare*, mare-cneaz de Moscova şi al Rusiei
1505 – 1533, Vasili III Ivanovici, mare-cneaz de Moscova
1533 – 1584, Ivan IV Vasilievici *cel Groaznic*, mare-cneaz de Moscova; din 16 ian. 1547, ţar; succedînd tatălui său la vîrsta de 3 ani, s-a aflat, între dec. 1533 şi 4 apr. 1538, sub regenţa mamei sale Elena Vasilievna Glinski, iar între 1538 şi 1547 regenţa a fost disputată de familiile Belski şi Şuiski

Ţarii Rusiei

1584 – 1598, Fedor I Ivanovici; în primii ani de domnie s-a aflat sub un consiliu de regenţă compus din: F.I. Mstislavski, I.P. Şuiski, N.R. Iuriev, B.F. Godunov şi B.I. Belski
– *la moartea lui Fedor I (6 ian. 1598), ultimul reprezentant al dinastiei Rurikizilor, fără urmaşi direcţi, a fost ales ţar Boris Fedorovici Godunov, fratele Irinei, soţia lui Fedor I, şi adevăratul conducător al statului (din 1587)*

FAMILIA GODUNOV

1598 – 1605, Boris Fedorovici Godunov
13 apr.– 1 iun. 1605, Fedor II Borisovici Godunov
– *detronat în urma unei răscoale, a fost executat (10 iun. 1605) din ordinul uzurpatorului Dmitri*
– *1605–1606, Falsul Dmitri I, uzurpator; înfăţişîndu-se drept ţareviciul Dmitri Ivanovici (fiul lui Ivan IV Vasilievici* cel Groaznic *şi fratele vitreg al lui Fedor I, exilat la Uglič în 24 mai 1584 din ordinul lui Boris F. Godunov, unde a murit la 15 mai 1591), probabil un monah pe nume Grigori Otrepiev, şi-a atras de partea sa armata,* l-a *detronat pe Fedor II şi a intrat în Moscova la 20 iun. 1605; ucis la 17 mai 1606; Vasili Ivanovici Şuiski, descendent dintr-o familie cnezială, a fost proclamat ţar la 19 mai 1606 de grupul de boieri care-l susţineau*

FAMILIA ŞUISKI

1606 – 1610, Vasili Ivanovici Şuiski
– *detronat la 17 iul. 1610 şi obligat să se călugărească*
– *1607–1610, Falsul Dmitri II, uzurpator; susţinut de trupele polone intervenţioniste şi de o parte din aristocraţia*

rusă, după unele succese militare asupra trupelor lui V.I. Șuiski, își stabilește reședința la Tușino (pînă în dec. 1609), exercitîndu-și autoritatea asupra unei părți din statul rus, fără a reuși însă să cucerească Moscova (ucis la Kaluga, 11 dec. 1610)

— *după detronarea lui V.I. Șuiski, la Moscova puterea a fost preluată de un consiliu compus din membrii Dumei boierești, din care au făcut parte: F.I. Mstislavski, I.M. Vorotînski, A.V. Trubețkoi, A.V. Golițîn, B.M. Lîkov. I.N. Romanov și F.I. Șeremetiev, iar la început, pentru o scurtă perioadă și V.V. Golițîn; încheierea tratatului cu polonezii (17/27 aug. 1610), prin care Władysław, fiul regelui Sigismund III, a fost recunoscut țar al Rusiei; ocuparea Moscovei de către trupele polone (noaptea de 20 spre 21 sept. 1610); eliberarea Moscovei de sub stăpînirea polonă (27 oct. 1612)*

— *la 21 febr. 1613, Mihail Romanov, în vîrstă de 16 ani, fiul lui Fedor Nikitici Romanov (din 1619, cînd a fost eliberat din captivitatea polonă, patriarh cu numele Filaret), a fost ales de Zemski Sobor țar al Rusiei, întemeind dinastia Romanov*

DINASTIA ROMANOV

1613 — 1645, Mihail III Fedorovici Romanov; între 1619 și 1633 adevăratul conducător al statului a fost tatăl său, patriarhul Filaret

1645 — 1676, Aleksei Mihailovici; succedînd tatălui său la vîrsta de 16 ani, conducerea reală a treburilor statului a avut-o educatorul său Boris Ivanovici Morozov (pînă în 1650)

1676 — 1682, Fedor III Alekseevici

1682 — 1696, Ivan V, împreună cu fratele său vitreg Petru I

— *între 27 apr. și 26 mai 1682 Natalia Narîșkina, mama lui Petru, a fost regentă în numele fiului ei*

— *între 29 mai 1682 și 7 aug. 1689, Sofia Alekseevna, sora mai mare a lui Ivan și Petru, a fost regentă și adevărata conducătoare a statului*

1696 — 1725, Petru (Piotr) I *cel Mare*; din 2 nov. 1721, împărat

Împărați și împărătese

1725 — 1727, Ecaterina I; a doua soție a lui Petru I *cel Mare*; în timpul domniei sale adevăratul conducător al statului a fost Aleksandr Danilovici Menșikov

1727 — 1730, Petru II, nepotul lui Petru I *cel Mare*; succedînd la vîrsta de 12 ani, adevăratul conducător al statului a fost A.D. Menșikov (pînă la 8 sept. 1727); cu domnia lui a luat sfîrșit linia masculină directă a dinastiei

1730 — 1740, Ana (Anna) Ivanovna

1740 — 1741, Ivan VI Antonovici, fiul Anei Leopoldovna, nepoata împărătesei Ana Ivanovna; succedînd pe tronul imperial la vîrsta de 2 luni, domnia sa a fost nominală; între 17 oct. și 9 nov. 1740 s-a aflat sub regența lui Ernst Johann Byron, apoi, pînă la sfîrșitul domniei (25 nov. 1741), sub cea a Anei Leopoldovna, mama sa; a fost detronat în urma unei lovituri de palat, tronul imperial fiind preluat de Elisabeta, fiica lui Petru I *cel Mare* și a Ecaterinei I

1741 — 1761, Elisabeta Petrovna

DINASTIA ROMANOV-HOLSTEIN-GOTTORP

1761 — 1762, Petru III Fedorovici; fiul ducelui Karl Friedrich de Schleswig-Holstein-Gottorp și a Anei Petrovna, fiica lui Petru I *cel Mare* și a Ecaterinei I; desemnat succesor de Elisabeta Petrovna, mătușa sa, din 1742

1762 — 1796, Ecaterina a II-a Alekseevna *cea Mare*, văduva precedentului

1796 — 1801, Pavel I

1801 — 1825, Aleksandr I Pavlovici
1825 — 1855, Nicolae (Nikolai) I Pavlovici
1855 — 1881, Aleksandr II Nikolaievici
1881 — 1894, Aleksandr III Aleksandrovici
1894 — 1917, Nicolae II Aleksandrovici
— *la 2/15 mart. 1917 împăratul Nicolae II abdică în favoarea fratelui său Mihail, care la rîndul său renunță la tron la 3/16 mart. 1917*

Președinții Comitetului Miniștrilor (între 1812 și 1865, Președintele Comitetului Miniștrilor este și Președinte al Consiliului de Stat)

1810 — 1812, Nikolai Petrovici Rumianțev
1812 — 1816, Nikolai Ivanovici Saltikov
1816 — 1827, Piotr Vasilievici Lopuhin
1827 — 1834, Viktor Pavlovici Kociubei
1834 — 1838, Nikolai Nikolaevici Novosilțev
1838 — 1847, Ilarion Vasilievici Vasilcikov
1847 — 1848, Vasili Vasilievici Levașev
1848 — 1856, Aleksandr Ivanovici Cernîșev
1856 — 1861, Aleksie Fedorovici Orlov
1861 — 1864, Dmitri Nikolaevici Bludov
1864 — 1872, Pavel Pavlovici Gagarin
1872 — 1879, Pavel Nikolaevici Ignatiev
1879 — 1881, Piotr Aleksandrovici Valuev
1881 — 1887, Mihail Kristoforovici Reutern
1887 — 1895, Nikolai Kristianovici von Bunge
1895 — 1903, Ivan Nikolaevici Durnovo
1903 — 1905, Serghei Iulievici Witte

Președinții Consiliului de Miniștri

19 oct./1 nov. 1905 — 22 apr./5 mai 1906, *Serghei Iulievici Witte*
22 apr./5 mai — 8/21 iul. 1906, Ivan Longinovici Goremîkin
8/21 iul. 1906 — 1/14 sept. 1911, Piotr Arkadievici Stolîpin
11/24 sept. 1911 — 30 ian./12 febr. 1914, Vladimir Nikolaevici Kokovțov
30 ian./12 febr. 1914 — 20 ian./2 febr. 1916, Ivan Longinovici Goremîkin
20 ian./2 febr. — 10/23 nov. 1916, Boris Vladimirovici Stürmer
10/23 nov. — 27 dec. 1916/9 ian. 1917, Aleksandr Fedorovici Trepov
27 dec. 1916/9 ian. 1917 — 27 febr./12 mart. 1917, Nikolai Dmitrievici Golițîn
— *27 febr./12 mart. 1917, victoria Revoluției burghezo-democrate în Rusia; formarea Comitetului Provizoriu al Dumei de Stat avîndu-l ca șef pe președintele celei de a IV-a Dume, M.V. Rodzianko*
2/15 mart. — 8/21 iul. 1917, Gheorghi Evghenievici Lwow
8/21 iul. — 26 oct./8 nov. 1917, Aleksandr Fedorovici Kerenski
— *1/14 sept. 1917, Rusia se proclamă republică; constituirea unui directorat condus de Aleksandr Fedorovici Kerenski*
— *25 oct./7 nov. 1917, Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*

UNIUNEA REPUBLICILOR SOVIETICE SOCIALISTE

Președinți (între 1917 și 1922, Președinți ai Comitetului Central Executiv pe întreaga Rusie; între 1922 și 1938, Președinte al Comitetului Central Executiv, iar din 1938, Președinți ai Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.)

26 oct./8 nov. — 8/21 nov. 1917, Lev Borisovici Kamenev
8/21 nov. 1917 — 16 mart. 1919, Iakob Mihailovici Sverdlov
30 mart. 1919 — 19 mart. 1946, Mihail Ivanovici Kalinin
— *între 1922 și ian. 1938 în U.R.S.S. organul suprem al puterii de stat, în perioada dintre congresele unionale ale*

Sovietelor, *a fost Comitetul Executiv Central al U.R.S.S.*, *care, pe lîngă M.I. Kalinin, a avut următorii președinți:*
1922 — 1938, Grigori Ivanovici Petrovski (din R.S.S. Ucraina)
1922 — 1937, Aleksandr Grigorievici Cerviakov (din R.S.S. Bielorusia)
1922 — 1925, Nariman Kerbalai Najafoglu Narimanov (din R.S.F.S. Transcaucazia)
1925 — 1937, Nadîrbay Aytakov (din R.S.S. Turkmenia)
1925 — 1937, Faizulla Hodjaev (din R.S.S. Uzbekistan)
1931 — 1934, N. Maksum (din R.S.S. Tadjikistan)
1925 — 1937, Gazanfar Mahmud-oglu Musabekov (din R.S.F.S. Transcaucazia)
1934 — 1937, Abdullo Rahimbaevici Rahimbaev (din R.S.S. Tadjikistan)
19 mart. ***1946*** — *15 mart.* ***1953***, Nikolai Mihailovici Șvernik
15 mart. ***1953*** — *7 mai* ***1960***, Kliment Efremovici Voroșilov
7 mai ***1960*** — *15 iul.* ***1964***, Leonid Ilici Brejnev
15 iul. ***1964*** — *9 dec.* ***1965***, Anastas Ivanovici Mikoian
9 dec. ***1965*** — *16 iun.* ***1977***, Nikolai Viktorovici Podgornîi
din 16 iun. ***1977***, Leonid Ilici Brejnev (reales în 1979)

Șefii guvernului
Președinții Consiliului Comisarilor Poporului U.R.S.S. (pînă la 6 iul. 1923, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului din R.S.F. Rusă)
26 oct./8 nov. ***1917*** — *21 ian.* ***1924***, Vladimir Ilici Lenin (Ulianov)
2 febr. ***1924*** — *19 dec.* ***1930***, Aleksei Ivanovici Rîkov
19 dec. ***1930*** — *6 mai* ***1941***, *Viaceslav Mihailovici Molotov*
6 mai ***1941*** — *15 mart.* ***1946***, *Iosif Vissarionovici Stalin* (*Djugașvili*)

Președinții Consiliului de Miniștri
19 mart. ***1946*** — *5 mart.* ***1953***, *Iosif Vissarionovici Stalin* (*Djugașvili*)
6 mart. ***1953*** — *8 febr.* ***1955***, Gheorghi Maksimilianovici Malenkov
8 febr. ***1955*** — *27 mart.* ***1958***, Nikolai Aleksandrovici Bulganin
27 mart. ***1958*** — *15 oct.* ***1964***, *Nikita Sergheevici Hrușciov*
15 oct. ***1964*** — *23 oct.* ***1980***, *Aleksei Nikolaevici Kosîghin*
din 23 oct. ***1980***, Nikolai Aleksandrovici Tihonov

URUGUAY

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Orientală a Uruguayului. **Situarea:** în SE Americii de Sud. **Vecini:** Brazilia, Oc. Atlantic, Argentina. **Suprafața:** 176 215 km². **Populația:** 2 899 000 loc. **Capitala:** Montevideo. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%). **PNB/loc.:** 2 090 $.

ISTORIA

Juan Díaz de Solís descoperă în 1516 estuarul fl. Río de la Plata, dar rezistența amerindienilor caruas, cianas, yaros și absența metalelor prețioase fac ca interesul spaniolilor pentru terit. **U.** să fie,

pînă la începutul sec. 18, foarte redus. În 1726 este întemeiat orașul Montevideo, iar terit. U., sub numele de „Banda Oriental", intră în 1776 în componența Viceregatului Río de la Plata. După izbucnirea Războiului de eliberare de sub dominația spaniolă (1811) și în urma succeselor înregistrate de generalul José Gerviasio Artígas, U. devine obiect de rivalitate între Brazilia și Argentina. În urma luptei pentru independență (proclamată la 25 aug. 1825 de către Juan Antonio Lavalleja), Argentina și Brazilia recunosc, la 27 aug. 1828, independența Republicii Orientale U. Sec. 19 este marcat de antagonismul dintre partidele liberal (*Colorados*) și conservator (*Blancos*), iar pe plan extern de tentativa statelor vecine de a-și impune hegemonia. U. participă în 1865—70, alături de Argentina și Brazilia, la războiul împotriva Paraguayului. După cel de-al doilea război mondial, dificultățile ec. ale U. se reflectă atît pe plan social cît și politic. În urma instabilității ec. și politice a țării, la 8 febr. 1973 militarii preiau controlul prin crearea unui Consiliu Național al Securității și dizolvarea, la 27 iun. 1973, a Parlamentului, a partidelor politice și a sindicatelor.

ȘEFI DE STAT

Președinți

24 oct. 1830 — 1834, generalul José Fructuoso Rivera
1834 — 1835, *Carlos Anaya, președinte interimar*
1 mart. 1835 — 24 oct. 1838, general Manuel Oribe
24 oct. — 10 nov. 1838, *Gabriel Antonio Pereira, președinte interimar*
10 nov. 1838 — 1 mart. 1843, José Fructuoso Rivera (președinte interimar pînă la 1 mart. 1839)
1 mart. 1843 — 1852, *Joaquín Suárez, președinte interimar*
1852, *Bernardo Prudencio Berro, președinte interimar*
1 mart. 1852 — 24 sept. 1853, Juan Francisco Giró
1853 — 1854, triumvirat compus din generalii José Fructuoso Rivera (pînă la 13 ian. 1854), Juan Antonio Lavalleja (pînă la 22 oct. 1853) și colonelul Venancio Flores
12 mart. 1854 — 28 aug. 1855, colonel Venancio Flores
28 aug. — 10 sept. 1855, *Dr. Luis Lamas, președinte interimar*
10 sept. 1855 — 1 mart. 1856, *Manuel Basilio Bustamante, președinte interimar*
1 mart. 1856 — 1 mart. 1860, Gabriel Antonio Pereira
10 mart. 1860 — 1 mart. 1864, Bernardo Prudencio Berro
1 mart. 1864 — 15 febr. 1865, *Atanasio Cruz Aguirre, președinte interimar*
15 — 20 febr. 1865, *Tomás Villalba, președinte interimar*
20 febr. 1865 — 15 febr. 1868, general Venancio Flores, dictator
15 febr. — 1 mart. 1868, *Pedro Varela, președinte interimar*
1 mart. 1868 — 1 mart. 1872, general Lorenzo Batlle
1 mart. 1872 — 1 mart. 1873, *Tomás Gomensoro, președinte interimar*
1 mart. 1873 — 15 ian. 1875, Dr. José Eugenio Ellauri
22 ian. 1875 — 10 mart. 1876, *Pedro Varela, conducător provizoriu*
10 mart. 1876 — 13 mart. 1880, colonel Lorenzo Latorre (pînă la 1 mart. 1879, interimar)
13 mart. 1880 — 28 febr. 1882, Dr. Francisco Antonino Vidal
1 mart. 1882 — 1 mart. 1886, general Máximo Santos
1 mart. — 24 mai 1886, Dr. Francisco Antonino Vidal
24 mai — 17 nov. 1886, *general Máximo Santos, președinte interimar*
18 nov. 1886 — 1 mart. 1890, general Máximo Tajes

1 mart. 1890 — 1 mart. 1894, Dr. Julio Herrera y Obes
1 – 21 mart. 1894, Duncan Stewart, președinte interimar
21 mart. 1894 — 25 aug. 1897, Juan Idiarte Borda
25 aug. 1897 — 1 mart. 1903, Juan Lindolfo Cuestas, președinte interimar, din 10 febr. 1898, dictator, iar din 1899, președinte constituțional
1 mart. 1903 — 1 mart. 1907, José Battle y Ordóñez
1 mart. 1907 — 1 mart. 1911, Dr. Claudio Williman
1 mart. 1911 — 1 mart. 1915, José Batlle y Ordóñez
1 mart. 1915 — 1 mart. 1919, Dr. Feliciano A. Viera
5 mart. 1919 — 1 mart. 1923, Dr. Baltasar Brum
1 mart. 1923 — 1 mart. 1927, Ing. José Serrato
1 mart. 1927 — 1 mart. 1931, Dr. Juan Campisteguy
1 mart. 1931 — 28 febr. 1938, Dr. Gabriel Terra; între 31 mart. 1933 și 22 mart. 1934, dictator
1 mart. 1938 — 1 mart. 1943, general Alfredo Baldomir; între febr. 1942 și mart. 1943, dictator
1 mart. 1943 — 1 mart. 1947, Dr. Juan José de Amézaga
1 mart. — 1 aug. 1947, Tomás Barreta
2 aug. 1947 — 1 mart. 1951, Luis Batlle y Berres
1 mart. 1951 — 1 mart. 1952, Andrés Martínez Trueba
— în urma plebiscitului din 16 dec. 1951, forma de conducere a statului a fost schimbată; funcția de șef al statului este preluată de un Consiliu Național, compus din 9 membri, aleși la patru ani; președinția în Consiliu este deținută, pe rînd, de membrii partidului majoritar; această Constituție (proclamată la 25 ian. 1952) s-a aflat în vigoare pînă în 1967 (modificată de Constituția din 27 nov. 1966); primul Consiliu Național a fost prezidat, între 1 mart. 1952 și 1 mart. 1953, de Andrés Martínez Trueba; au urmat:
1 mart. 1953 — 1 mart. 1955, Luis Batlle y Berres (a avut două mandate consecutiv)
1 mart. 1955 — 1 mart. 1957, Alberto Zubiria (a avut două mandate consecutiv)
1 mart. 1957 — 1 mart. 1958, Arturo Lezama
1 mart. 1958 — 1 mart. 1959, Carlos A. Fisher
2 mart. 1959 — 1 mart. 1960, Martin Echegoyen
1 mart. 1960 — 1 mart. 1961, Benito Nardone
1 mart. 1961 — 1 mart. 1962, Eduardo Victor Haedo
1 mart. 1962 — 1 mart. 1963, Faustino Harrison
1 mart. 1963 — 1 mart. 1964, Daniel Fernandez Crespo
2 mart. 1964 — 7 febr. 1965, Luis Giannattasio
febr. 1965 — 1 mart. 1966, Washington Beltrán
1 mart. 1966 — 1 mart. 1967, Alberto Héber
1 mart. — 6 dec. 1967, Oscar Gestido
— la 27 nov. 1966, Constituția nouă prevede că Uruguayul este Republică prezidențială și că președintele deține mandatul pe o perioadă de cinci ani
6 dec. 1967 — 29 febr. 1972, Jorge Pacheco Areco
1 mart. 1972 — 12 iun. 1976, Juan María Bordaberry Arocena
12 iun. — 1 sept. 1976, Dr. Alberto Demichelli, președinte interimar
1 sept. 1976 — 31 aug. 1981, Dr. Aparicio Méndez Manfredini
din 1 sept. 1981, general Gregorio Conrado Alvarez Armellino

VANUATU

DATE GENERALE

Numele oficial: Vanuatu. **Situarea:** arh. în SV Oc. Pacific. **Suprafața:** 11 882 km². **Populația:** 109 000 loc. **Capitala:** Port Vila. **Limbi oficiale:** bislama, engleza și franceza. **Culte:** protestantism (70%), catolicism (20%), animism. **PNB/loc.:** 590 $.

ISTORIA

Insulele Noile Hebride, populate de melanezieni (înrudiți cu papuașii), sînt descoperite în 1606 de portughezul Pedro Fernandes de Queriós, apoi sînt vizitate în 1768 de navigatorul francez Bougainville, iar în 1774 de James Cook. În urma Convenției anglo-franceze din 27 febr. 1906 de la Londra, reconfirmată de protocolul anglo-francez din 6 aug. 1914, ins. Noile Hebride devin terit. administrat în comun de Franța și Marea Britanie (condominium). Alegerile din 1975 sînt urmate în iul. 1977 de acordarea autonomiei interne și de proclamarea la 30 iul. 1980 a deplinei independențe statale sub numele de Vanuatu.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinte

din 30 iul. 1980, Ati George Sokomanu

Prim-ministru

din 30 iul. 1980, Walter Hayde Lini

VATICAN

DATE GENERALE

Numele oficial: Statul orașului Vatican. **Situarea:** cartier în NV orașului Roma (Italia). **Suprafața:** 0,44 km². **Populația:** 729 loc. **Capitala:** Vatican. **Limbi vorbite:** latina și italiana. **Culte:** catolicism. **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

Statul papal ia ființă în sec. 8, cînd papa obține în stăpînire fostele posesiuni bizantine din Italia centrală, făcînd din Roma centrul politic și religios al bisericii catolice. În cursul ev. med. statul papal deține un rol important pe eșichierul politic european. În 1870 trupe italiene ocupă Roma și o proclamă, la 20 sept. 1870, capitala Italiei. După 1870 papa se retrage în **V.**, pe care nu-l părăsește pînă în 1929. Legea din 13 mai 1871 garanta papei suveranitatea și libera exercitare a autorității sale spirituale. Statul **V.**

ia ființă prin Tratatul de la Lateran din 11 febr. 1929 (devenit articolul 7 al Constituției italiene la 26 mart. 1947), cînd statul italian recunoaște **V.** proprietatea exclusivă și jurisdicția suverană asupra unui cartier din NV Romei. Noua Constituție a Italiei din 22 dec. 1947 reafirmă adeziunea la Concordat (prin care religia catolică devine religie de stat pe terit. italian) și la Tratatul de la Lateran. În 1967 încep negocierile între **V.** și Italia în privința Concordatului din 11 febr. 1929, noul proiect de concordat limitînd majoritatea prerogativelor bisericii catolice (un nou concordat este încheiat și cu Spania la 4 ian. 1979). Conclavul **V.** alege, la 16 oct. 1978, ca cel de-al 266-lea papă, pe cardinalul Wojtyła, arhiepiscop de Cracovia, care adoptă numele de Ioan Paul II (primul papă neitalian din 1523 și cel mai tînăr din ultimul sec.).

Papi

33 — cca 67, Petru
cca 67 — cca 76, Linus
cca 76 — cca 88, Anacletus I
cca 88 — cca 97, Clement I
cca 97 — cca 105, Evaristus
cca 105 — cca 115, Alexandru I
cca 115 — cca 125, Sixtus I
cca 125 — cca 136, Telesphorus
cca 136 — cca 140, Hyginus
cca 140 — cca 155, Pius I
cca 155 — cca 166, Anicetus
cca 166 — cca 175, Soter
cca 175 — 189, Eleuterus (Eleutherius)
189 — 199, Victor I
199 — 217, Zephyrinus
217 — 222, Calixtus I
217—235, Hippolytus, antipapă
222 — 230, Urban I
230 — 235, Pontianus
235 — 236, Anterus
236 — 250, Fabian
250—251, vacanță
251— 253, Cornelius
251—cca 258, Novatian, antipapă
253 — 254, Lucius I
254 — 257, Ștefan I
257 — 258, Sixtus II
258—259, vacanță
259 — 268, Dionysius
269 — 274, Felix I
275 — 283, Eutychian
283 — 296, Caius
296 — 304, Marcellinus
304—308, vacanță
308 — 309, Marcellus I
309 — 310, Eusebius
311 — 314, Miltiades
314 — 335, Silvestru I
18 ian. — 7 aug. 336, Marcus
337 — 352, Iuliu I
352 — 366, Liberius
355—365, Felix II, antipapă
366 — 384, Damasus I
366—367, Ursinus, antipapă
384 — 399, Siricius
399 — 401, Anastasius I
401 — 417, Innocentiu I

417 — 418, Zosimus
418 — 422, Bonifaciu I
418—419, *Eulalius, antipapă*
422 — 432, Celestin I
432 — 440, Sixtus III
440 — 461, Leon I *cel Mare*
461 — 468, Hilarius
468 — 483, Simplicius
483 — 492, Felix III (II)
492 — 496, Gelasius I
496 — 498, Anastasius II
498 — 514, Symmachus
498, *501—505*, *Laurentiu, antipapă*
514 — 523, Hormisdas
523 — 526, Ioan I
526 — 530, Felix IV (III)
530 — 532, Bonifaciu II
22 sept.—14 oct. 530, *Dioscur, antipapă*
533 — 535, Ioan II
535 — 536, Agapetus I
536 — 537, Silverius
537 — 555, Vigilius
556 — 561, Pelagius I
561 — 574, Ioan III
575 — 579, Benedict I
579 — 590, Pelagius II
590 — 604, Grigore I *cel Mare*
604 — 606, Sabinianus
19 febr. — 12 nov. 607, Bonifaciu III
608 — 615, Bonifaciu IV
615 — 618, Deusdedit (Adeodatus I)
619 — 625, Bonifaciu V
625 — 638, Honorius I
638—640, *vacanță*
28 mai — 2 aug. 640, Severinus
640 — 642, Ioan IV
642 — 649, Theodor I
649 — 653/655, Martin I
655 — 657, Eugeniu I
657 — 672, Vitalian
672 — 676, Adeodatus II
676 — 678, Donus
678 — 681, Agatho
682 — 683, Leon II
684 — 685, Benedict II
685 — 686, Ioan V
686 — 687, Conon
21 sept.—15 dec. 687, *Theodor, antipapă*
21 sept.—15 dec. 687, *Pascal, antipapă*
687 — 701, Sergius I
701 — 705, Ioan VI
705 — 707, Ioan VII
15 ian. — 4 febr. 708, Sisinnius
708 — 715, Constantin
715 — 731, Grigore II
731 — 741, Grigore III
741 — 752, Zacharias
16—25 mart. 752, *Ștefan II, antipapă*
752 — 757, Ștefan II (III)
757 — 767, Paul I
767—768, *Constantin, antipapă*
31 iul. 768, *Filip, antipapă*

768 — 772, Ştefan III (IV)
772 — 795, Adrian I
795 — 816, Leon III
816 — 817, Ştefan IV (V)
817 — 824, Pascal I
824 — 827, Eugeniu II
aug. — sept. 827, Valentin
827 — 844, Grigore IV
ian. 844, Ioan, antipapă
844 — 847, Sergius II
847 — 855, Leon IV
855 — 858, Benedict III
aug.—24 sept. 855, Anastasius, antipapă
858 — 867, Nicolae I
867 — 872, Adrian II
872 — 882, Ioan VIII
882 — 884, Marinus I
884 — 885, Adrian III
885 — 891, Ştefan V (VI)
891 — 896, Formosus
apr. 896, Bonifaciu VI
896 — 897, Ştefan VI (VII)
aug. — nov. 897, Romanus
dec. 897, Theodor II
898 — 900, Ioan IX
900 — 903, Benedict IV
sept. 903, Leon V
903—904, Christophorus, antipapă
904 — 911, Sergius III
911 — 913, Anastasius III
913 — 914, Lando
914 — 928, Ioan X
mai — dec. 928, Leon VI
928 — 931, Ştefan VII (VIII)
931 — 935, Ioan XI
936 — 939, Leon VII
939 — 942, Ştefan VIII (IX)
942 — 946, Marinus II
946 — 955, Agapetus II
955 — 964, Ioan XII
963—965, Leon VIII, antipapă
964 — 965 sau 966, Benedict V
965 — 972, Ioan XIII
973 — 974, Benedict VI
iun.—iul. 974, 984—985, Bonifaciu VII (laic Franco), antipapă
974 — 983, Benedict VII
983 — 984, Ioan XIV
985 — 996, Ioan XV
996 — 999, Grigore V
997—998, Ioan XVI (Philagathos), antipapă
999 — 1003, Silvestru II (laic Gerbert)
13 iun. — 7 dec. 1003, Ioan XVII (laic Siccone)
1004 — 1009, Ioan XVIII (laic Phasianus, Fasano)
1009 — 1012, Sergius IV (laic Petru)
1012 — 1024, Benedict VIII (laic Theophylactus, Teofilatto)
iun.—sfîrşitul 1012, Grigore, antipapă
1024 — 1032, Ioan XIX (laic Romanus)
1032 — 1045, Benedict IX (laic Theophylactus, Teofilatto) (prima oară)
20 ian.—10 mart. 1045, Silvestru III (laic Giovanni), antipapă

1045 — 1046, Grigore VI (laic Giovanni Graziano Pierleoni)
1046 — 1047, Clement II (laic Suitger von Morsleben)
1047 — 1048, Benedict IX (a doua oară)
17 iul. — 9 aug. 1048, Damasus II (laic conte Poppo)
1049 — 1054, Leon IX (laic Bruno, conte de Egisheim-Dagsburg)
1055 — 1057, Victor II (laic Gebhard, conte de Dollnstein-Hirschberg)
1057 — 1058, Ștefan IX (X) (laic Friedrich de Lorena)
1058—1059, Benedict X (laic Ioan, conte de Tusculum), antipapă
1059 — 1061, Nicolae II (laic Gerhard de Burgundia)
1061 — 1073, Alexandru II (laic Anselmo da Baggio)
1061—1062, Honoriu II (laic Cadalus), antipapă
1073 — 1085, Grigore VII (laic Hildebrand de Soana)
1084—1100, Clement III (laic Wibertus), antipapă
1086 — 1087, Victor III (laic Desideriu, principe de Benevento)
1088 — 1099, Urban II (laic Oddo de Châtillon)
1099 — 1118, Pascal II (laic Ranieri de Pieda)
sept.—dec. 1100, Teodoric, antipapă
febr.—mart. 1102, Albert, antipapă
1105—1111, Silvestru IV (laic Maginulfus), antipapă
1118 — 1119, Gelasius II (laic Giovanni di Gaeta)
1118—1121, Grigore VIII (laic Mauritius zis Burdinus), antipapă
1119 — 1124, Calixtus II (laic Guy, conte de Burgundia)
1124 — 1130, Honorius II (laic Lamberto dei Fagnano)
15—16 dec. 1124, Celestin II (laic Teobaldo Buccapecus sau Buccapecorini), antipapă
1130 — 1143, Innocentiu II (laic Gregorio Papareschi)
1130—1138, Anacletus II (laic Pietro Pierleoni), antipapă
15 mart.—29 mai 1131, Victor IV (laic Gregorius), antipapă
1143 — 1144, Celestin II (laic Guido di Castello)
1144 — 1145, Lucius II (laic Gherardo Caccianemici)
1145 — 1153, Eugeniu III (laic Bernardo Paganelli di Montemagno)
1153 — 1154, Anastasius IV (laic Corrado „de Suburra")
1154 — 1159, Adrian IV (laic Nicholas Breakspear)
1159 — 1181, Alexandru III (laic Rolando Bandinelli)
1159—1164, Victor IV (V) (laic Ottaviano di Monticelli), antipapă
1164—1168, Pascal III (laic Guido di Crema), antipapă
1168—1178, Calixtus III (laic Giovanni di Strumi), antipapă
1179—1180, Innocentiu III (laic Lando di Sezze), antipapă
1181 — 1185, Lucius III (laic Ubaldo Allucingoli)
1185 — 1187, Urban III (laic Uberto Crivelli)
21/25 oct. — 17 dec. 1187, Grigore VIII (laic Alberto di Morra)
1187 — 1191, Clement III (laic Paolo Scolari)
1191 — 1198, Celestin III (laic Giacinto Bobone)
1198 — 1216, Innocentiu III (laic Lotario, conte de Segni)
1216 — 1227, Honorius III (laic Cencio Savelli)
1227 — 1241, Grigore IX (laic Ugolino, conte de Segni)
25/28 oct. — 10 nov. 1241, Celestin IV (laic Goffredo Castiglioni)
1243 — 1254, Innocentiu IV (laic Sinibaldo Fieschi, conte de Lavagna)
1254 — 1261, Alexandru IV (laic Rinaldo, conte de Segni)
1261 — 1264, Urban IV (laic Jacques Pantaléon)
1265 — 1268, Clement IV (laic Gui Foulques le Gros)
1268—1271, vacanță
1271/1272 — 1276, Grigore X (laic Tedaldo Visconti)
21 ian./22 febr. — 22 iun. 1276, Innocentiu V (laic Pierre de Tarantaise)
11 iul. — 18 aug. 1276, Adrian V (laic Ottobone Fieschi, conte de Lavagna)

1276 — 1277, Ioan XXI (laic Pedro Rebuli-Julião, Petrus Hispanus)
1277 — 1280, Nicolae III (laic Giovanni Gaetano-Orsini)
1281 — 1285, Martin IV (laic Simon de Brion)
1285 — 1287, Honorius IV (laic Giacomo Savelli)
1288 — 1292, Nicolae IV (laic Girolamo Masci)
5 iul./29 aug. — 13 dec. 1294, Celestin V (laic Pietro Angelari da Murrone)
1294/1295 — 1303, Bonifaciu VIII (laic Benedetto Caetani)
1303 — 1304, Benedict XI (laic Niccolò Boccasini)

LA AVIGNON (din 1309)
1305 — 1314, Clement V (laic Bertrand de Goth)
1316 — 1334, Ioan XXII (laic Jaime Duèse)
1328—1330, Nicolae V (laic Pietro Rainallucci di Corvaro), antipapă
1334/1335 — 1342, Benedict XII (laic Jacques Fournier)
1342 — 1352, Clement VI (laic Pierre Roger)
1352 — 1362, Innocentiu VI (laic Étienne Aubert)
1362 — 1370, Urban V (laic Guillaume de Grimoard)
1370/1371 — 1378, Grigore XI (laic Pierre Roger de Beaufort)
1378—1394, Clement VII (laic Robert de Genève), antipapă
1394—1423, Benedict XIII (laic Pedro de Luna); depus la 5 iun. 1409 de conciliul din Pisa, iar la 26 iul. 1417 de conciliul din Constanța, antipapă

LA ROMA
1378 — 1389, Urban VI (laic Bartolomeo Prignano)
1389 — 1404, Bonifaciu IX (laic Pietro Tomacelli)
1404 — 1406, Innocentiu VII (laic Cosimo Gentile de Migliorati)
1406 — 1415, Grigore XII (laic Angelo Correr); *depus la 5 iun. 1409 de conciliul din Pisa, renunță la 4 iul. 1415*

LA PISA
1409 — 1410, Alexandru V (laic Pietro Filargis)
1410—1415, Ioan XXIII (laic Baldassarre Cossa sau Coscia); depus la 29 mai 1415 de conciliul de la Constanța, antipapă
1415—1417, vacanță

LA ROMA
1417 — 1431, Martin V (laic Oddone Colonna)
1423—1429, Clement VIII (laic Sánchez Muñoz, Gil), antipapă
1425—1430, Benedict XIV (laic Bernard Garnier), la Avignon, antipapă
1431 — 1447, Eugeniu IV (laic Gabriele Condulmer); *depus la 25 iul. 1439 de conciliul de la Basel*
1439/1440—1449, Felix V (laic Amedeo VIII, duce de Savoia), antipapă
1447 — 1455, Nicolae V (laic Tommaso Parentucelli)
1455 — 1458, Calixtus III (laic Alonso Borgia sau Borja)
1458 — 1464, Pius II (laic Eneas Silvio Piccolomini)
1464 — 1471, Paul II (laic Pietro Barbo)
1471 — 1484, Sixtus IV (laic Francesco della Rovere)
1484 — 1492, Innocentiu VIII (laic Giovanni Battista Cibo)
1492 — 1503, Alexandru VI (laic Rodrigo Borgia sau Borja)
22 sept./8 oct. — 18 oct. 1503, Pius III (laic Francesco Todeschini-Piccolomini)
1503 — 1513, Iuliu II (laic Giuliano della Rovere)
1513 — 1521, Leon X (laic Giovanni de Medici)
1522 — 1523, Adrian VI (laic Hadrian Floreszoon Dedel)
1523 — 1534, Clement VII (laic Giulio de Medici)
1534 — 1549, Paul III (laic Alessandro Farnese)

1550 – 1555, Iuliu III (laic Giovanni Maria Ciocchi del Monte)
9/10 apr. – 1 mai 1555, Marcellus II (laic Marcello Cervini degli Spanocchi)
1555 – 1559, Paul VI (laic Gian Pietro Carafa)
1559/1560 – 1565, Pius IV (laic Giovanni Angelo de Medici)
1566 – 1572, Pius V (laic Antonio Michele Ghislieri)
1572 – 1585, Grigore XIII (laic Ugo Buoncompagni)
1585 – 1590, Sixtus V (laic Felice Peretti)
15 – 27 sept. 1590, Urban VII (laic Giovanni Battista Castagna)
1590 – 1591, Grigore XIV (laic Niccolò Sfondrati)
29 oct./3 nov. – 30 dec. 1591, Innocentiu IX (laic Giovanni Antonio Facchinetti de Nuce)
1592 – 1605, Clement VIII (laic Ippolito Aldobrandini)
1/10 – 27 apr. 1605, Leon XI (laic Alessandro Ottaviano de Medici)
1605 – 1621, Paul V (laic Camillo Borghese)
1621 – 1623, Grigore XV (laic Alessandro Ludovisi)
1623 – 1644, Urban VIII (laic Maffeo Barberini)
1644 – 1655, Innocentiu X (laic Giovanni Battista Pamfili)
1655 – 1667, Alexandru VII (laic Fabio Chigi)
1667 – 1669, Clement IX (laic Giulio Rospigliosi)
1670 – 1676, Clement X (laic Emilio Altieri)
1676 – 1689, Innocentiu XI (laic Benedetto Odescalchi)
1689 – 1691, Alexandru VIII (laic Pietro Ottoboni)
1691 – 1900, Innocentiu XII (laic Antonio Pignatelli)
1700 – 1721, Clement XI (laic Giovanni Francesco Albani)
1721 – 1724, Innocentiu XIII (laic Michelangelo dei Conti)
1724 – 1730, Benedict XIII (laic Pietro Francesco Vincenzo Orsini)
1730 – 1740, Clement XII (laic Lorenzo Corsini)
1740 – 1758, Benedict XIV (laic Prospero Lambertini)
1758 – 1769, Clement XIII (laic Carlo de la Torre de Rezzonico)
1769 – 1774, Clement XIV (laic Vincenzo Antonio Lorenzo Ganganelli)
1775 – 1799, Pius VI (laic Gian Angelo, conte Braschi)
1800 – 1823, Pius VII (laic Barnaba Gregorio Chiaramonti)
1823 – 1829, Leon XII (laic Annibale della Genga)
1829 – 1830, Pius VIII (laic Francesco Severio Castiglione)
1831 – 1846, Grigore XVI (laic Bartolomeo Alberto Mauro Cappellari)
1846 – 1878, Pius IX (laic Giovanni Maria, conte Mastai-Ferretti)
1878 – 1903, Leon XIII (laic Gioachinno Vincenzo Pecci)
1903 – 1914, Pius X (laic Giuseppe Sarto)
1914 – 1922, Benedict XV (laic Giacomo della Chiesa)
1922 – 1939, Pius XI (laic Achille Ratti)
1939 – 1958, Pius XII (laic Eugenio Pacelli)
1958 – 1963, Ioan XXIII (laic Angelo Giuseppe Roncalli)
1963 – 1978, Paul VI (laic Giovanni Battista Montini)
26 aug. – 28 sept. 1978, Ioan Paul I (laic Albino Luciani)
din 16 oct. 1978, Ioan Paul II (laic Karol Wojtyła)

VENEZUELA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Venezuela. **Situarea:** în NV Americii de Sud. **Vecini:** Marea Caraibilor, Oc. Atlantic, Guyana, Brazilia, Columbia. **Suprafaţa:** 912 050 km². **Populaţia:** 13 913 000 loc.

Capitala: Caracas. **Limba oficială:** spaniola. **Culte:** catolicism (90%). **PNB/loc.:** 3 130$.

ISTORIA

Locuit în epoca precolumbiană de numeroase triburi amerindiene (arawak, guajiro, caribi, cuisca ş.a.), terit. **V.** este descoperit de Columb la 5 aug. 1498 şi explorat de Alonso de Ojeda care îl numeşte „Mica Veneţie". După cucerirea de către spanioli aparţine viceregatelor Perú (1546) şi Noua Granadă (din 1739); în 1773 ia fiinţă Căpitănia Generală **V.** În 1810, **V.** devine unul dintre principalele nuclee ale Războiului de eliberare a coloniilor spaniole. La 5 iul. 1811 Francesco Miranda proclamă independenţa şi, după lupte înverşunate, Simón Bolívar proclamă la 17 dec. 1819 Republica Federativă Marea Columbie care cuprinde **V.**, Noua Granadă şi, din 1822, Ecuadorul. În urma destrămării federaţiei, **V.** devine republică de-sine-stătătoare (1830). Sec. 19, perioadă de avînt ec., este marcat, pe plan politic, de antagonismul dintre liberali şi conservatori. În 1917 începe exploatarea intensivă a zăcămintelor petroliere care, în următoarele două decenii, transformă **V.** în al doilea producător de pe glob şi cel mai mare exportator mondial de ţiţei. După înlăturarea regimului dictatorial al lui Marcos Pérez Jiménez, în timpul preşedinţilor Rómulo Betancourt, Raúl Leoni, Rafael Caldera şi Carlos Andrés Pérez Rodríguez, **V.** desfăşoară o politică tot mai hotărîtă de apărare a intereselor ec. naţionale; la 1 ian. 1975 sînt naţionalizate minele de minereu de fier, iar la 29 aug. 1975 Congresul Naţional votează legea privind naţionalizarea întregii ind. petroliere a ţării.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

13 ian. — 30 apr. 1830, general José Antonio Páez Herrera, şef al guvernului provizoriu

30 apr.—27 sept. 1830, general José Antonio Páez Herrera, şef al statului

Preşedinţi

27 sept./23 oct. 1830 — 6 febr. 1835, general José Antonio Páez Herrera

6/9 febr. 1835 — 24 mart./24 apr. 1836, Dr. José María Vargas Ponce

24 mart. 1836 — 20 ian. 1837, Andrés Narvarte

20 ian. — 20 mai 1837, general José María Carreño, preşedinte provizoriu

20 mai 1837 — ian. 1839, general Carlos Valentín Soublette

ian. 1839 — ian. 1843, general José Antonio Páez Herrera

28 ian. 1843 — 20 ian. 1847, general Carlos Valentín Soublette

23 ian. 1847 — 1851, general José Tadeo Monagas

3 febr. 1851 — 1855, José Gregorio Monagas Burgos

1855 — 15 mart. 1858, general José Tadeo Monagas

15 — 18 mart. 1858, guvern provizoriu compus din: Dr. Pedro Gual, Manuel Machín Quintero, Manuel María Echandía şi Lucio Siso

18 mart. 1858 — 2 aug. 1859, general Julián Castro

2 aug. 1859 — apr. 1860, Dr. Pedro Gual

apr. 1860 — 20 mai 1861, Manuel Felipe de Tovar

20 mai — 10 sept. 1861, Dr. Pedro Gual

10 sept. 1861 — 17 iun. 1863, general José Antonio Páez Herrera

17 iun. 1863 — 5 iun. 1868, general Juan Crisóstomo Falcón Zavarce

28 iun. — 18 nov. 1868, general José Tadeo Monagas
1868 — 27 apr. 1870, José Ruperto Monagas
27 apr. 1870 — 1877, general Antonio Leocadio Guzmán Blanco
1877 — 30 nov. 1878, general Francisco Linares Alcántara
1878 — 1879, general Gregorio Cedeño
25 febr. 1879 — 1884, general Antonio Leocadio Guzmán Blanco
1884 — 1886, general Joaquín Crespo Torres
1886 — 1887, general Antonio Leocadio Guzmán Blanco
1887 — 1888, Hermógenes López
5 iul. 1888 — 1890, Dr. Juan Pablo Rojas Paúl
1890 — 1892, Raimundo Andueza Palacio
1892, Guillermo Tell Pulido
1892 — 1893, Guillermo Tell Villegas
1894 — 1898, general Joaquín Crespo
1898 — 22 oct. 1899, general Ignacio Andrade Troconis
22 oct. 1899 — 24 nov. 1908, general Cipriano Castro Ruiz
19 dec. 1908 — 19 apr. 1914, general Juan Vicente Gómez Chacón (pînă în 27 apr. 1910, președinte provizoriu)
19 apr. 1914 — 19 apr. 1922, Victorino Márquez Bustillos, președinte provizoriu; Juan Vicente Gómez Chacón păstrează titlul de președinte ales al republicii
19 apr. 1922 — mai 1929, general Juan Vicente Gómez Chacón
7 iun. 1929 — iun. 1931, Dr. Juan Bautista Pérez de Velasco Pérez
13 iul. 1931 — 17 dec. 1935, general Juan Vicente Gómez Chacón
31 dec. 1935 — 19 apr. 1936, general José Eleazar López Contreras, președinte provizoriu
19 — 25 apr. 1936, Arminio Borjas, președinte provizoriu
25 apr. 1936 — apr. 1941, general José Eleazar López Contreras
6 mai 1941 — 18 oct. 1945, general Isaías Medina Angarita
19 oct. 1945 — 14 febr. 1948, juntă revoluționară condusă de Rómulo Enrique Betancourt Bello
14 febr. — 24 nov. 1948, Rómulo Angel del Monte Carmelo Gallegos Freire
25 nov. 1948 — 13 nov. 1950, juntă militară condusă de colonelul Carlos Delgado Chalbaud
27 nov. 1950 — 2 dec. 1952, juntă militară condusă de Dr. German Suárez Flamerich
2 dec. 1952 — 23 ian. 1958, colonel Marcos Pérez Jiménez (pînă în apr. 1953, președinte provizoriu)
23 ian. — 14 nov. 1958, juntă militară condusă de amiralul Wolfgang Larrazábal Ugueto
14 nov. 1958 — 13 febr. 1959, juntă militară condusă de Dr. Edgar Sanabria
13 febr. 1959 — 11 mart. 1964, Rómulo Enrique Betancourt Bello
12 mart. 1964 — 11 mart. 1969, Raúl Leoni
12 mart. 1969 — 11 mart. 1974, Dr. Rafael Caldera Rodríguez
12 mart. 1974 — 11 mart. 1979, Carlos Andrés Pérez Rodríguez
din 12 mart. 1979, Luís Herrera Campins

VIETNAM

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Socialistă Vietnam. **Situarea:** în Asia de SE. **Vecini:** R.P. Chineză, Marea de Est, Kampuchia, Laos. **Suprafaţa:** 329 566 km^2. **Populaţia:** 52 299 000 loc. **Capitala:** Hanoi. **Limba oficială:** vietnameza. **Culte:** budism, confucianism, catolicism. **PNB/loc.:** ...

ISTORIA

În epoca bronzului pe terit. **V.** ia fiinţă civilizaţia Dong Son, apoi Regatul Van Lang (denumit mai tîrziu Au Lac). În 111 î.e.n. Regatul Au Lac este cucerit şi **V.** este înglobat ca provincie pentru un mileniu în Imp. chinez. În această perioadă istorică se răspîndesc confucianismul, taoismul şi budismul. În 939 e.n., întregul **V.** se eliberează de sub dominaţia străină în urma răscoalei conduse de Ngo Quyen şi se constituie statul independent, numit din 1054, Dai-viêt. În sec. 10 se încheie procesul de formare a limbii şi poporului vietnamez; confucianismul devine în următoarele sec. doctrină oficială a statului. În timpul dinastiilor Ly tîrzie (sec. 11—13) şi Tran timpurie (sec. 13—14) are loc centralizarea statului. Campaniile de cucerire întreprinse de mongoli (1257, 1284 şi 1287) eşuează. La începutul sec. 15 **V.** este cucerit pentru scurt timp de armatele dinastiei chineze Ming (1407). Le Loi (sprijinit de Nguyen Trai) conduce războiul de eliberare naţională (1418—28) încheiat cu înlăturarea dominaţiei străine şi întemeiază dinastia Le tîrzie. Fărîmiţarea feudală, conflictele interne, răscoalele ţărăneşti contribuie în sec. 16—18 la slăbirea statului. Franţa începe în 1858 cucerirea **V.** (1858 — este ocupat Da Nang, 1859 — Saigon, 1873 — Hanoi), instaurîndu-şi în 1884 „protectoratul" asupra întregului **V.** Poporul vietnamez se răscoală în repetate rînduri împotriva dominaţiei coloniale. La 3 febr. 1930 Ho Şi Min (Nguyen Ai Quoc) înfiinţează P. Comunist din Indochina. În cursul celui de-al doilea război mondial **V.** este ocupat de trupe japoneze (1940—45). Din iniţiativa P. Comunist din Indochina ia fiinţă în 1941 Frontul Viêt-Minh, în frunte cu Ho Şi Min, care organizează şi conduce lupta de eliberare naţională (la 22 dec. 1944 este creată Armata de Eliberare). În urma instaurării puterii populare la Hanoi (19 aug. 1945), este proclamată la 2 sept. 1945 R.D. Vietnam. La 23 sept. 1945, forţele armate franceze declanşează războiul de recucerire a **V.** La 1 iul. 1949 autorităţile franceze creează în partea de S a **V.** un stat cu capitala la Saigon, inclus în Uniunea Franceză, în frunte cu fostul împărat Bao-Dai. După victoria forţelor patriotice vietnameze la Diên Biên Phu (7 mai 1954), acordurile de la Geneva (20 iul. 1954) privind Indochina încheie oficial războiul, recunosc suveranitatea, unitatea şi integritatea teritorială a **V.**, dreptul la autodeterminare al populaţiei din **V.** de Sud, dar scindează provizoriu **V.** în două părţi (de N şi de S), delimitate de paralela 17. Alegerile care urmau să fie organizate, potrivit acordurilor de la Geneva, pînă în iul. 1956, în vederea reunificării ţării, nu au fost ţinute din cauza opoziţiei regimului dictatorial instaurat în 1955 în S de generalul Ngo Dinh Diem, cu sprijin nord-american. R.D.Vietnam păşeşte, după 1945, pe calea reformelor ec. şi sociale progresiste: introducerea dreptului de vot universal (1945), naţionalizarea bogăţiilor minerale (1950), adoptarea legii reformei agrare, lichidarea analfabetismului. Planul ec. de trei ani (1958—60) este înfăptuit cu succes, iar Congresul III (1960) al P. Celor ce Muncesc din **V.** (denumirea, din 3 mart. 1951, a P.C. din Indochina) aprobă proiectul planului cincinal de dez-

voltare (1961—65) și trasează sarcinile construcției socialismului și ale luptei pentru unificarea țării. Împotriva regimului antidemocratic din V. de Sud se ridică la luptă cercuri largi ale pop. La 20 dec. 1960 se constituie Frontul Național de Eliberare (FNE, organizație de largă reprezentare, cuprinzînd peste 20 de partide și formațiuni politice), iar în 1961 ia ființă Armata de Eliberare. După înlăturarea lui Ngo Dinh Diem de la putere (1963) și succesiunea a 3 președinți instalați prin lovituri de stat, generalul Nguyen Van Thieu devine noul șef al regimului de la Saigon. Primele unități speciale ale armatei S.U.A. sosesc în V. de Sud în 1961, iar din 1965 trupele nord-americane participă direct la operațiunile militare terestre împotriva Armatei de Eliberare (542 000 soldați americani în febr. 1969). S.U.A. extind, din 1965, agresiunea împotriva R. D. Vietnam. La 6 iun. 1969 FNE constituie Guvernul Revoluționar Provizoriu (GRP) al Republicii V. de Sud (RVS). În 1968 încep convorbirile de pace de la Paris la care participă, din 1969, și delegația GRP al RVS. La 27 ian. 1973 se încheie la Paris Acordul de armistițiu între R.D. Vietnam, Guvernul Revoluționar Provizoriu al RVS, S.U.A. și administrația de la Saigon, prin care se hotărăște încetarea focului și se preconizează reunificarea V. și dreptul la autodeterminare al poporului din V. de Sud. La 29 mart. 1973 se încheie retragerea trupelor S.U.A. din V. de Sud. Pentru prima dată din 1858 pe terit. V. nu se mai află nici un militar străin. Izbucnirea de revolte populare în marile centre urbane ale V. de Sud, în nov.—dec. 1974, este urmată la 15 dec. 1974 de declanșarea unei ofensive a FNE și de prăbușirea rapidă a regimului de la Saigon. La 21 apr. 1975 Nguyen Van Thieu demisionează și părăsește țara, iar la 30 apr. 1975 este eliberat Saigonul, încheindu-se lupta începută în 1945 pentru o dezvoltare liberă și independentă a țării. Conferința politică consultativă pentru reunificarea națională pe linie de stat care își desfășoară lucrările la Saigon între 15 și 21 nov. 1975 decide organizarea de alegeri pentru Adunarea Națională a întregului V. la 25 apr. 1976. La 2 iul. 1976 Adunarea proclamă Republica Socialistă Vietnam, stat socialist, independent, liber și unit. Sînt puse astfel bazele unei noi etape a revoluției vietnameze, trasîndu-se direcțiile refacerii ec. și edificării socialismului în întreaga țară. Între 14 și 20 dec. 1976 are loc al IV-lea Congres al P. Celor ce Muncesc din V., care decide schimbarea denumirii partidului în P. Comunist din V., iar între 31 ian. și 2 febr. 1977 se desfășoară Congresul constitutiv al Frontului Național Unit, alianță a Frontului Patriei din V., FNE și Alianța Forțelor Naționale și Democratice din V. La 18 iul. 1977 este semnat Tratatul de prietenie și cooperare între V. și Laos și Tratatul asupra delimitării frontierelor naționale între cele două state, iar în 1978 sînt îmbunătățite relațiile cu țările membre al Asociației Națiunilor din Asia de SE. În dec. 1978—ian. 1979 au loc operațiuni militare pe terit. kampuchian cu participarea unor forțe vietnameze; în febr.-mart. 1979 se desfășoară acțiuni militare la granița vietnamezo-chineză, încheiate prin retragerea trupelor chineze de pe terit. V. (5—16 mart. 1979) și începerea de convorbiri la Hanoi cu privire la reglementarea problemelor din relațiile dintre cele două state (14 apr. 1979). La 29 dec. 1980 intră în vigoare noua Constituție a țării.

ȘEFI DE STAT ȘI GUVERN

Regi și împărați

cca 2879 î.e.n. — cca 258 î.e.n., Dinastia legendară Hong Bang din care au făcut parte, printre alții: Than Nong (Chen Nong), De Minh, Loc Tuc (Kinh-duong-vuong) în regatul Xich Quy, Lac Long Quan, Hung-vuong care a domnit în „Țara Oamenilor Tatuați"; urmează un șir de 18 suverani, ultimul fiind Son-tinh, care și-a încheiat domnia în cca 258 î.e.n.

REGATUL AU LAC

— *stat situat de o parte și de alta a cursului inferior al fluviului Hong Ha (Fluviul Roșu); capitala la Loa-thanh; din 181 î.e.n. (sau 179 î.e.n.) s-a aflat în uniune cu regatul Nam-viet*

DINASTIA THUC
cca 258 î.e.n. — 207 î.e.n., Thuc Phan (An-duong-vuong)

REGATUL NAM-VIET (apoi NAM-VIET-AU LAC)

— *statul Nam-viet era situat în bazinul fluviului Xijiang; după o scurtă perioadă de dominație chineză (214 î.e.n.—207 î.e.n.), și-a redobîndit independența, iar Trieu Da, conducătorul luptei de eliberare, s-a proclamat rege (vuong); capitala la Phien-ngu (azi Fan-yu); din 181 î.e.n. (sau 179 î.e.n.), s-a aflat în uniune cu regatul Au Lac*

DINASTIA TRIEU
207 î.e.n. — 137 î.e.n., Trieu Vo-vuong (Wou-wang, Trieu Da)
137 — 125, Trieu Van-vuong (Ho)
125 — 113, Trieu Minh-vuong (Anh Te, Yng Tsi)
113 — 111, Trieu Ai-vuong
111 î.e.n., Trieu Duong-vuong (Kien Duc, Kien To)
— *în 111 î.e.n., regatul este cucerit de armata împăratului chinez Wudi din dinastia Han timpurie; dominația chineză durează pînă în 544*

IMPERIUL VAN-XUAN

— *în 544, vietnamezi sub conducerea lui Ly Bi alungă guvernatorii chinezi din țară, punînd bazele statului Van-xuan (Vạn-xuân), care cuprindea nordul și părți din zona centrală a teritoriului actual al Vietnamului; întemeierea dinastiei Ly timpurie; capitala la Long-biên*

DINASTIA LY TIMPURIE
544 — 548, Ly Bi (sau Bon) (Ly Nam-viet-de)
549—571, Ly Quang Phuc (vuong Trieu-Viet), uzurpator
549 — 555, Ly Thien Bao (vuong Dao-lang)
571 — 603, Ly Phat Tu (Hau-de)
— *în 603, Imperiul Van-xuan este cucerit de armata împăratului chinez Wendi din dinastia Sui; dominația chineză în nordul Vietnamului durează pînă în 939*

DINASTIA NGO KHUC
— *dinastie locală care conduce lupta pentru dobîndirea independenței*
906 — 907, Khuc Thira Du
907 — 917, Khuc Hao
917 — 923, Khuc Thua My
— *în 939 se încheie, sub conducerea lui Ngo Quyen (899—944), eliberarea țării de sub dominația străină; întemeierea dinastiei Ngo*

DINASTIA NGO
939 — 944, Ngo Quyen, vuong
945—951, Duong Tam Kha (Binh-vuong), fratele precedentului, uzurpator
951 — 954, Ngo Xuong Ngap (Thien-sach-vuong)
951 — 965, Ngo Xuong Van (Nam-tan-vuong)
— *între 945 și 968 (965—968), perioadă de fărîmițare feudală numită „Epoca celor 12 su-quan"; țara este împărțită în 12 regiuni, aflate sub stăpînirea următorilor conducători locali: Kieu Cong Han la Phong-chau (azi Bac-Ha, pro-*

vincia Vinh Phu), Kieu Thuan la Hoi-ho (azi Cam-Khe, provincia Vinh Phu), Nguyen Khoan la Tam-dai (azi Yen-Lac, provincia Vinh Phu), Ngo Nhat Khanh la Duong-lam (azi Ba-Vi, provincia Ha Tay), Do Canh Thac la Do-dong (azi Thanh-Oai, provincia Ha Tay), Ly Khue la Sieu-loai (azi Thuan-Thanh, provincia Ha Bac), Nguyen Thu Tiep la Tien-du (azi Tien-Son, provincia Ha Bac), La Duong la Te-giang (azi Van-Lam, provincia Hai Hung), Nguyen Sieu la Tay Phu-liet (azi Thanh-Tri, Hanoi), Pham Bach Ho la Dang-chau (azi Kim-Dong, provincia Hai Hung), Tran Lam la Bo-hai-khau (azi Vu-Tien, provincia Thai Binh) și Vua Ngo (Ngo Xuong Xi) la Binh-kieu (azi Trieu-Son, provincia Thanh Hoa)

— *în 968, Dinh Bo Linh, comandant militar și unul dintre cei mai puternici feudali vietnamezi, înfrînge rezistența marilor stăpîni feudali locali, unind sub autoritatea sa întreaga țară; schimbarea numelui statului în Dai Co Viet; capitala la Co-loa, la nord de confluența fluviului Hong Ha cu rîul Da (Song Da)*

STATUL ĐAI CO VIET (ĐẠI CỒ VIỆT); din 1054, ĐẠI VIỆT

DINASTIA DINH

968 — 979, Dinh Tien-hoang-de (Dinh Bo Linh)

979 — 981, Dinh De-Toan (Dinh Tue); avînd doar 6 ani, adevăratul conducător a fost comandantul militar Le Hoan

— *în 981, comandantul militar Le Hoan îl înlătură pe ultimul monarh din dinastia Dinh, se proclamă rege și întemeiază dinastia Le timpurie; capitala la Hoa-lu*

DINASTIA LE TIMPURIE

981 — 1005, Le Hoan (Le Dai-hanh Hoang-de)

1005, Le Long Viet (a domnit numai trei zile)

1005 — 1009, Le Long Dinh (Le Trung Tong Hoang-de)

— *în 1009, Ly Cong Uan, originar dintr-o familie de funcționari provinciali, avînd sprijinul preoțimii budiste, devine rege, întemeind dinastia Ly tîrzie; capitala este mutată în centrul economic și politic al nordului Vietnamului, orașul Thang-long (azi Hanoi)*

DINASTIA LY TÎRZIE

1009 — 1028, Ly Thai-to (Ly Cong Uan)

1028 — 1054, Ly Thai-tong (Ly Phat Ma)

1054 — 1072, Ly Thanh-tong

1072 — 1127, Ly Nhan-tong

1127 — 1138, Ly Than-tong

1138 — 1175, Ly Anh-tong

1175 — 1210, Ly Cao-tong

1210 — 1224, Ly Hue-tong

1224 — 1225, Ly Chieu-hoang (Phat Kim), rege nominal; adevăratul conducător a fost Tran Thu Do

— *la începutul sec. 13, prerogativele puterii de stat au ajuns, treptat, să fie deținute de puternica familie Tran, ce avea importante dregătorii la curtea regală; în 1225 ultimul monarh din dinastia Ly tîrzie a fost detronat de Tran Canh, care s-a proclamat rege, întemeind dinastia Tran*

DINASTIA TRAN TIMPURIE

1225 — 1258, Tran Thai-tong (Tran Canh)

1258 — 1277, Tran Thanh-tong

1278 — 1293, Tran Nhan-tong

1293 — 1314, Tran Anh-tong

1314 — 1329, Tran Minh-tong
1329 — 1341, Tran Hien-tong
1341 — 1369, Tran Du-tong
1369—1370, Duong Nhat Le, uzurpator
1370 — 1373, Tran Naghe-tong
1373 — 1377, Tran Due-tong
1377 — 1388, Tran De Hien (Fe De)
1388 — 1398, Tran Thuan-tong
1398 — 1400, Tran Thieu De
— *în 1400, ultimul monarh din dinastia Tran timpurie a fost detronat de către Ho Quy Ly (1335—1407), adevăratul conducător al statului (din 1378), care întemeiază dinastia Ho; capitala la Tay-do (în actuala provincie Thanh Hoa)*

DINASTIA HO
1400, Ho Qui Ly (Le Qui Ly)
1400 — 1407, Ho Han Thuong
— *în 1407 statul Dai-viet este cucerit de armata împăratului chinez Chengzu (Zhu Di), din dinastia Ming; între 1407 și 1413 lupta pentru dobîndirea independenței a fost condusă de membrii dinastiei Tran tîrzie; Tran Ngoi (1407—1409) și Tran Quy Khoang, iar între 1419 și 1420 de: Pham Ngoc (1419—1420) și Le Nga (1419—1420); din 1418 se remarcă comandantul militar Le Loi (înainte de 1380—1433), care pînă în 1428 eliberează țara de sub dominația dinastiei Ming, se proclamă rege și întemeiază dinastia Le tîrzie*

DINASTIA LE TÎRZIE
1428 — 1433, Le Thai-to (Le Loi Cao huang-de)
1433 — 1442, Le Thai-tong (Van huang-de)
1442 — 1459, Le Nhan-tong (Tuyen hoang-de)
1459—1460, Le Nghi-Dan, uzurpator
1460 — 1497, Le Thanh-tong (Thuan hoang-de)
1497 — 1504, Le Hien-tong (Due hoang-de)
1504, Le Tuc-tong (Thuan hoang-de)
1504 — 1509, Le Uy Muc De
1509/1510 — 1516, Le Tuong Duc De (Gian-tu cong)
1516, Tran Cao
1516—1518, Tran Thang, uzurpator
1518, Le Bang, uzurpator
1518, Le Du
1516 — 1522, Le Chieu-tong (Than hoang-de)
1522 — 1527, Le Cung Hoang (Xuan)
— *între 1527 și 1533 succesiunea dinastiei Le tîrzie a fost întreruptă de comandantul militar Mac Dang-Dung, întemeietorul dinastiei Mac*

DINASTIA MAC
1527 — 1530, Mac Dang-Dung
1530 — 1533, Mac Dang-Doanh
— *restaurarea dinastiei Le tîrzie; conducătorii din dinastia Mac își exercită autoritatea în nordul statului Dai-viet (vezi mai jos)*
1533 — 1548, Le Trang-tong (Du hoang-de)
1548 — 1556, Le Trung-tong (Vo hoang-de)
1556 — 1573, Le Anh-tong (Tuan hoang-de)
1573 — 1597, Le The-tong (Nghi hoang-de)
1597, Nguyen Duong-Minh, uzurpator
1597—1599, Nguyen Minh-Tri, uzurpator
1599 — 1619, Le Kinh-tong (Hue hoang-de)
1619 — 1643, Le Than-tong (Uyen hoang-de) (prima oară)
1643 — 1649, Le Chan-tong (Thuan hoang-de)

1649 — 1662, Le Than-tong (a doua oară)
1662 — 1671, Le Huyen-tong (Muc hoang-de)
1671 — 1675, Le Gia-tong (Mi hoang-de)
1676 — 1705, Le Hi-tong (Chung hoang-de)
1705 — 1729, Le Du-tong (Hoa hoang-de)
1729 — 1732, Le Duy Phuong De
1732 — 1735, Le Thuan-tong (Gian hoang-de)
1735 — 1740, Le Î-tong (Huy hoang-de)
1740 — 1786, Le Hien-tong (Vinh hoang-de)
1786 — 1789, Le Man De

— *ultimul monarh din dinastia Le tîrzie se refugiază în China în fața armatei victorioase a conducătorului Tay-son Nguyen Van-Hue (vezi în continuare)*

DINASTIA MAC

— *după restaurarea dinastiei Le tîrzie, Mac Dang-Doanh domnește în nordul statului Dai-viet; capitala la Thang-long (azi Hanoi) (pînă în 1592)*

1530/1533 — 1540, Ma Dang-Doanh
1540 — 1546, Mac Phuc Hai
1546 — 1562, Mac Phuc Nguyen
1562 — 1592, Mac Mau Hop

— *ca urmare a succeselor militare dobîndite de familiile Trinh și Nguyen, autoritatea dinastiei Mac se restrînge la teritoriul provinciei Cao Bang din extremitatea nord-estică a țării, unde vor rămîne conducători independenți pînă în 1677*

1592, Mac Toan
1592 — 1593, Mac Kinh Chi
1593 — 1623, Mac Kinh Cung
1623 — 1638, Mac Kinh Khoan
1638 — 1677, Mac Kinh Vu

— *între 1592 și 1789 dinastia Le tîrzie deține conducerea nominală a statului; puterea reală este împărțită între familiile Trinh și Nguyen*

FAMILIA TRINH

— *începînd din 1545, prin Trinh Kiem, membrii familiei Trinh au deținut ereditar funcția de majordomi ai dinastiei Le tîrzie; de la sfîrșitul sec. 16, adevărații conducători ai părții de nord a statului Dai-viet; reședința inițial la Taydo, iar din 1593 la Thang-long (azi Hanoi)*

1539/1545 — 1569, Trinh Kiem
1569 — 1570, Trinh Coi
1570 — 1623, Trinh Tung
1623 — 1657, Trinh Trang
1657 — 1682, Trinh Tac
1682 — 1709, Trinh Can
1709 — 1729, Trinh Cuong
1729 — 1740, Trinh Giang
1740 — 1767, Trinh Doanh
1767 — 1782, Trinh Sam
1782, Trinh Can
1782 — 1786, Trinh Khai
1786 — 1787, Trinh Bong

— *răscoala Tay-son pune capăt autorității familiei Trinh*

Conducătorii Tay-son

— *în timpul războiului țărănesc izbucnit în 1771, sub conducerea fraților Nguyen Nhac, Nguyen Hue și Nguyen Lu, pe teritoriul Vietnamului aflat sub autoritatea răsculaților s-a constituit o formație statală ai cărei conducători au fost:*

1778—1793, Nguyen Van-Nhac (în regiunea centrală)

1788–1792, Nguyen Van-Hue (s-a proclamat împărat la 21 dec. 1788 sub numele de Quang Trung) (în nord)
1792–1802, Nguyen Quang Toan
— *în 1802 răscoala Tay-son a fost înăbușită de Nguyen Phuc-Anh, conducătorul din sud, cu ajutorul francezilor*

FAMILIA NGUYEN
— *în 1533, ca urmare a ajutorului acordat la restaurarea dinastiei Le tîrzie împotriva dinastiei Mac, Nguyen Kim (?–1545) devine majordom; în 1558, unuia dintre fiii lui Nguyen Kim–Nguyen Huang i se încredințează conducerea unor provincii din sud (partea centrală a Vietnamului actual); reședința inițial la Hue, apoi la Quang-Tri*
1558 – 1613, Nguyen Huang
1613 – 1635, Nguyen Phuc Nguyen
1635 – 1648, Nguyen Phuc Lan
1648 – 1687, Nguyen Phuc Tan
1687 – 1691, Nguyen Phuc Tran
1691 – 1725, Nguyen Phuc Chu
1725 – 1738, Nguyen Phuc Chu
1738 – 1765, Nguyen Phuc Khoat
1765 – 1778, Nguyen Phuc Thuan
1778 – 1802, Nguyen Phuc Anh, proclamat împărat sub numele de Gia Long la 1 iun. 1802; întemeietorul dinastiei imperiale Nguyen în statul reunificat

STATUL VIETNAM (din 1804; din 1884, ANNAM)

DINASTIA NGUYEN
1802 – 1820, Gia Long (Nguyen The-To)
1820 – 1841, Minh Mang sau Minh Menh (Nguyen Thanh-To)
1841 – 1847, Thieu Tri (Nguyen Hien-To)
1848 – 1883, Tu Duc (Nguyen Duc-Tong)
1883, Hiep Hoa (Nguyen Phe-De)
1883 – 1884, Kien Phuc (Nguyen Giang-Tong)
1884 – 1885, Ham Nghi (Nguyen Ung-Lich)
1885 – 1889, Dong Khanh (Nguyen Canh-Tong)
1889 – 1907, Thanh Thai (Nguyen Buu-Lan)
1907 – 1916, Duy Tan (Nguyen Vinh-San)
1916 – 1925, Khai Dinh (Nguyen Hoang-Tong)
1926 – 1945, Bao Dai (Nguyên Vinh-Thuy)
— *la 25 aug. 1945 abdică*

REPUBLICA DEMOCRATĂ VIETNAM (din 2 iul. 1976, REPUBLICA SOCIALISTĂ VIETNAM)

Președinți
2 sept. 1945 – 3 sept. 1969, Ho Și Min (pînă în 1940 s-a numit Nguyen Ai Quoc)
24 sept. 1969 – 30 mart. 1980, Thon Duc Thang; din 2 iul. 1976 devine președinte al Republicii Socialiste Vietnam
30 mart. 1980 – 3 iul. 1981, Nguyen Huu Tho, interimar
din 4 iul. 1981, Truong Chinh

Prim-ministru
din 21 sept. 1955, Pham Van Dong; din 2 iulie 1976 devine prim-ministru al Republicii Socialiste Vietnam

---

— *între iun. 1949 și apr. 1975 pe teritoriul Vietnamului, la sud de paralela 17, a existat, un stat separat, cu capitala la Saigon*

Șef al statului
14 iun. 1949 – 26 oct. 1955, Bao Dai (fostul împărat)

Președinți

26 oct. 1955 — 2 nov. 1963, Ngo Dinh Diem
2 nov. 1963 — 17 aug. 1964, Duong Van Minh
17 aug. — 26 oct. 1964, Nguyen Khanh
26 oct. 1964 — 12 iun. 1965, Phan Khac Suu
19 iun. 1965 — 21 apr. 1975, Nguyen Van Thieu (pînă în 3 sept. 1967, șef al statului)
21 — 28 apr. 1975, Tran Van Huong
28 — 30 apr. 1975, Duong Van Minh
— *între 30 apr. 1975 și 2 iul. 1976, Huynh Tan Phat, președinte al Guvernului Revoluționar Provizoriu*

Prim-miniștri

14 iun. 1949 — ian. 1950, Nguyen Van Xuan
ian. — 27 apr. 1950, Nguyen Phan Long
27 apr. 1950 — 8 mart. 1952, Tran Van Huu
8 mart. — iun. 1952, Tran Van Huong
iun. 1952 — 17 dec. 1953, Nguyen Van Tam
dec. 1953 — 19 iun. 1954, prințul Buu Loc
19 iun. 1954 — 26 oct. 1955, Ngo Dinh Diem
— *între 26 oct. 1955 și 1 nov. 1963, președintele deține și funcția de prim-ministru*
4 nov. 1963 — 30 ian. 1964, Nguyen Ngoc Tho
— *între 30 ian. și 26 oct. 1964, președintele deține și funcția de prim-ministru*
4 nov. 1964 — 27 ian. 1965, Tran Van Huong
16 febr. — 12 iun. 1965, Phan Huy Quat
19 iun. 1965 — 31 oct. 1967, Nguyen Cao Ky
31 oct. 1967 — 18 mai 1968, Nguyen Van Loc
25 mai 1968 — 23 aug. 1969, Tran Van Huong
23 aug. 1969 — 4 apr. 1975, Tran Thien Khiem
4 — 23 apr. 1975, Nguyen Ba Can
28 — 30 apr. 1975, Vu Van Mau

VOLTA SUPERIOARĂ

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Volta Superioară. **Situarea:** V Africii. **Vecini:** Mali, Niger, Benin, Togo, Ghana, Coasta de Fildeș. **Suprafața:** 274 200 km². **Populația:** 6 908 000 loc. **Capitala:** Ouagadougou. **Limba oficială:** franceză. **Culte:** animism (70%), islamism (20%), creștinism (5%). **PNB/loc.:** 180 $.

ISTORIA

Triburile mossi, originare din E, stabilite în sec. 11 pe terit. **V.S.**, întemeiază aici regatele Mossi-Ouagadougou, Yatenga și Dagomba care-și apără cu succes independența amenințată în ev. med. de Imp. Mali și †Songhay. În 1896, terit. **V.S.** devine colonie franceză inclusă în Africa Occidentală Franceză (1904—1958). În 1958 devine republică autonomă în cadrul Comunității Franceze, iar la 5 aug. 1960 devine stat independent. La 3 ian. 1966 puterea este preluată de locotenent-colonel Aboubakar Sangoulé Lamizana (președinte al statului din 20 dec. 1970). În urma loviturii de stat din 25 nov. 1980 puterea este preluată de Comitetul Militar de Redresare pentru Progres Național în frunte cu colonelul Saye Zerbo.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinți

5 aug. 1960 — 3 ian. 1966, Maurice Yaméogo

4 ian. 1966 — 25 nov. 1980, general El Hadj Aboubakar Sangoulé Lamizana
din 25 nov. 1980, colonel Saye Zerbo

Prim-miniştri

21 oct. 1958 — 3 ian. 1966, Maurice Yaméogo
— *între 3 ian. 1966 şi 13 febr. 1971 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte*
13 febr. 1971 — 8 febr. 1974, Gérard Kango Ouédraogo
— *între 8 febr. 1974 şi 7 iul. 1978 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte*
7 iul. 1978 — 25 nov. 1980, Joseph Issoufou Conombo
— *din 7 dec. 1980 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte*

YEMEN, REPUBLICA ARABĂ ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Arabă Yemen. **Situarea:** în Pen. Arabia. **Vecini:** Arabia Saudită, R.D.P. a Yemenului, Marea Roșie. **Suprafața:** 195 000 km². **Populația:** 5 926 000 loc. **Capitala:** Sanaa **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (95%). **PNB/loc.:** 420 $

ISTORIA

În antic., pe terit. Yemenului iau ființă regatele din Saba, Main și Kataban. Cunoscut de romani sub numele de „Arabia felix", placă turnantă a comerțului dintre Mediterană și India, cucerit în 525 de statul Aksum (Ethiopia), terit. yemenit este inclus în 631 în Califatul arab. La sfîrșitul sec. 9 în Yemenul de Nord sînt puse bazele primului stat al sectei islamice a Saidiților. Între 1538 și 1918 Yemenul se află, cu intermitență, sub stăpînirea Imp. otoman. În urma luptei antiotomane, dinastia Saidiților obține în 1911 autonomia internă, iar la 30 oct. 1918 – independența deplină de stat ca monarhie (imamul este suprema autoritate religioasă și statală). Între 1958 și 1961 face parte din Republica Arabă Unită, alături de Egipt și Siria. În urma loviturii de stat din 26 sept. 1962, monarhia este înlăturată și se proclamă **R.A.Y.**, care pășește pe calea înlăturării relațiilor feudale și a modernizării vieții ec. și sociale. Forțele monarhiste sprijinite de Arabia Saudită declanșează un război civil. Acordul de la Jeddah dintre Arabia Saudită și Egipt (24 aug. 1965) pune capăt războiului și duce la retragerea trupelor egiptene venite în sprijinul guvernului republican (1967). După un scurt conflict cu R.D.P. a Yemenului, aplanat de Liga Arabă, **R.A.Y.** și și R.D.P. a Yemenului semnează la 28 oct. 1972 un acord care prevedea unificarea celor două state în următoarele 18 luni. Discuțiile interyemenite ulterioare nu se încheie însă cu un acord concret. La 9 febr. 1978 este anunțată revenirea la viața parlamentară și este creată o Adunare Constituantă – Consiliul Poporului. În urma atentatului din 24 iun. 1978, în care președintele al-Ghașimi își pierde viața, Consiliul Poporului alege ca președinte, la 17 iul. 1978, pe colonelul Ali Abdallah Saleh. Un scurt conflict opune **R.A.Y.**, R.D.P. a Yemenului între 20 febr. și 3 mart. 1979, în urma căruia se anunță încetarea focului și – după convorbirile din 28 mart. 1979 dintre șefii celor două state, mediate de Liga Arabă – se decide, în vederea unificării depline a celor două țări, crearea unui Comitet constituțional interyemenit, însărcinat cu elaborarea proiectului de constituție a viitorului stat unificat.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Imami de Sana

cca 1598 – 1620, al-Kasim al-Mansur ibn Muhammad ibn Ali
1620 – 1644, al-Muayyad Muhammad
1644 – 1676, al-Mutawakkil Ismail
1676 – 1681, al-Mahdi Ahmad ibn al-Hasan
1681 – 1686, al-Muayyad Muhammad
1687 – 1716, al-Mahdi Muhammad

1716 — 1720, al-Husayn al-Mansur (prima oară)
1716 — 1727, al-Kasim al-Mutawakkil
1727 — 1748, al-Husayn al-Mansur (a doua oară)
— *în 1728, în nord s-a proclamat imam an-Nasir Muhammad ibn Ishak*
1748 — 1775, al-Mahdi al-Abbas
1775 — 1809, al-Mansur Ali (prima oară)
1809 — 1816, al-Mutawakkil Ahmad
1816 — 1835, al-Mahdi Abdallah
1831, al-Hadi Ahmad
1835 — 1836, al-Mansur Ali (a doua oară)
1836 — 1840, an-Nasir Abdallah
1840 — 1843, al-Hadi Muhammad
1844 — 1849, al-Mutawakkil Muhammad
1848 — 1849, al-Mansur Ahmad
1850, al-Muayyad al-Abbas
1851 — 1852, al-Hadi Halib
1853 — 1890, al-Mansur Muhammad
1855 — 1878, al-Mutawakkil al-Muhsin
1859 — 1863, al-Mansur Husayn
1879 — 1890, al-Hadi Șaraf ad-din
1890 — 1904, al-Mansur bi-l-lah Muhammad ibn Yahya Hamid ad-din
1904 — 1948, al-Mutawakkil ala-l-lah Yahya ibn Muhammad; rege din 1918

Regi

1948 — 1962, an-Nasir Ahmad li-d-din
19 — 26 sept. 1962, al-Mansur bi-l-lah Muhammad al-Badr ibn Ahmad
— *în urma loviturii de stat din 26 sept. 1962 monarhia este înlăturată și se proclamă Republica Arabă Yemen; război civil între forțele republicane și susținătorii monarhiei; în febr. 1969 ultimul rege părăsește țara*

Președinți

31 oct. 1962 — 5 nov. 1967, Abdallah as-Sallal, feldmareșal
5 nov. 1967 — 13 iun. 1974, Abdul Rahman al-Iriani
13 iun. 1974 — 11 oct. 1977, Ibrahim Muhammad al-Hamadi, președinte al Consiliului Comandamentului Militar
12 oct. 1977 — 24 iun. 1978, locotenent-colonel Ahmed Hussein al-Ghașimi, președinte al Consiliului Prezidențial (din care mai făceau parte Abdul Aziz Abdul Ghani și Abdallah Abdel Qalim); din 22 apr. 1978, președinte
24 iun. — 17 iul. 1978, Consiliu Prezidențial compus din patru membri, prezidat de Abdel Kerim al-Arași
din 17 iul. 1978, colonel Ali Abdallah Saleh

Prim-miniștri

28 apr. — 27 dec. 1964, Hamud al-Jaifi
5 ian. — 21 apr. 1965, Hassan al-Amri
24 apr. — 1 iul. 1965, Ahmad Muhammad Numan
— *între 6 și 21 iul. 1965 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*
21 iul. 1965 — 18 sept. 1966, Hassan al-Amri
— *între 18 sept. 1966 și 5 nov. 1967 și funcția de prim-ministru este deținută de președinte*
5 nov. — 18 dec. 1967, Muhsin Ahmad al-Ayni
19 dec. 1967 — 8 iul. 1969, Hassan al-Amri
2 sept. 1969 — 1 febr. 1970, Abdullah al-Karșumi
5 febr. 1970 — 25 febr. 1971, Muhsin Ahmad al-Ayni
26 febr. — 3 mai 1971, Abdel Salam Sabra, interimar
3 mai — 20 iul. 1971, Ahmad Muhammad Noman
24 — 29 aug. 1971, Hassan al-Amri

18 sept. 1971 – 28 dec. 1972, Muhsin Ahmad al-Ayni
30 dec. 1972 – 11 febr. 1974, Qadi Abdullah al-Hijri
3 mart. – 20 iun. 1974, Hassan Makki
21 iun. 1974 – 16 ian. 1975, Muhsin Ahmad al-Ayni
16 – 23 ian. 1975, colonel Abdel Latif Deifallah, interimar
23 ian. 1975 – 15 oct. 1980, Abdel Aziz Abdel Ghani
din 15 oct. 1980, Abdel Karim Tal Arvani

YEMEN, REPUBLICA DEMOCRATICĂ POPULARĂ ~

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Democratică Populară a Yemenului. **Situarea:** în S Peninsulei Arabia. **Vecini:** R.A. Yemen, Arabia Saudită, Oman, Marea Arabiei. **Suprafaţa:** 287 683 km². **Populaţia:** 1 969 000 loc. **Capitala:** Madinat ash-Sha'b. **Limba oficială:** araba. **Culte:** islamism (92%). **PNB/loc.:** 500 $.

ISTORIA

Pe terit. **R.D.P.Y.** iau fiinţă, în antic., statele Qabatan (sec. 4–1 î.e.n.) şi Hadramaut (sec. 2 î.e.n.–1 e.n.). În cursul ev. med. se bucură de o largă autonomie în cadrul Califatului arab (în care este inclusă în sec. 7) şi, din sec. 16, al Imp. otoman. După ocuparea Adenului (1839), influenţa Marii Britanii (care îşi impune în 1882 *de jure* protectoratul său) devine preponderentă în această zonă. Încercarea Marii Britanii de a include Yemenul de Sud, în 1959–63, în Federaţia sultanatelor, emiratelor şi şeicatelor de la Golful Persic se loveşte de lupta armată a poporului yemenit care revendică deplina independenţă. La 14 oct. 1963 este declanşată răscoala anticolonialistă din munţii Radfan, care avea să ducă, la 30 nov. 1967, la proclamarea Republicii Populare a Yemenului de Sud care adoptă, prin Constituţia din 30 nov. 1970, numele de Republica Democratică Populară a Yemenului. După un scurt conflict cu R.A. Yemen, aplanat de Liga Arabă, **R.D.P.Y.** şi R.A. Yemen semnează la 28 oct. 1972 un acord care prevedea unificarea celor două state în următoarele 18 luni. Discuţiile interyemenite ulterioare nu se încheie însă cu un acord concret. Un scurt conflict opune **R.D.P.Y.** R.A. Yemen între 20 febr. şi 3 mart. 1979, în urma căruia se anunţă încetarea focului şi — după convorbirile din 28 mart. 1979 dintre şefii celor două state, mediate de Liga Arabă — se decide, în vederea unificării depline a celor două ţări, crearea unui Comitet constituţional interyemenit, însărcinat cu elaborarea proiectului de constituţie al viitorului stat unificat. În ultimii ani, **R.D.P.Y.** adoptă o serie de măsuri ec. şi sociale progresiste vizînd dezvoltarea ţării pe o cale necapitalistă.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Preşedinţi

30 nov. 1967 — 22 iun. 1969, Qahtan Muhammad aş-Şaabi
23 iun. 1969 — 26 iun. 1978, Salem Rubai Ali
26 iun. — 27 dec. 1978, Ali Nasser Muhammad Hassani
27 dec. 1978 — 21 apr. 1980, Abdel Fattah Ismail
din 21 apr. 1980, Ali Nasser Muhammad Hassani

Prim-miniştri

7 apr. — 22 iun. 1969, Faial Abd al-Latif aş-Şaabi
23 iun. 1969— 1 aug. 1971, Muhammad Ali Haithem
2 aug. 1971 — 26 iun. 1978, Ali Nasser Muhammad Hassani
—între 26 iun. şi 27 dec. 1978 şi funcţia de prim-ministru este deţinută de preşedinte
din 27 dec. 1978, Ali Nasser Muhammad Hassani

ZAIR

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Zair **Situarea:** în centrul Africii. **Vecinii:** Congo, Republica Centrafricană,. Sudan, Uganda, Rwanda, Burundi, Tanzania, Zambia, Angola și Oc. Atlantic. **Suprafața:** 2 345 409 km². **Populația:** 28 291 000 loc. **Capitala:** Kinshasa. **Limba. oficială:** franceza. **Culte:** animism (50%), creștinism (40%), islamism 260 $. **/loc.:PNB**

ISTORIA

Pe terit. **Z.**, locuit în majoritate de triburi bantu, se dezvoltă în cursul ev. med. numeroase state: în zona de litoral Regatul ↑Congo, în S Regatul Ba-Lunda, în SE Regatul Ba-Luba, în centru Regatul Busongo, iar în N statele ↑Așante și Mangbetu. Estuarul fl. Congo este descoperit de navigatorul portughez Diogo Cão în 1482, dar interiorul țării rămîne, pînă la mijlocul sec. 19, necunoscut europenilor. Explorările lui David Livingstone, Richard F. Burton, John H. Speke, Georg Schweinfurth evidențiază imaginea unor ținuturi de o frumusețe și o bogăție deosebită. Henry Morton Stanley, care explorează **Z.** în numele regelui Belgiei Leopold II în 1879—84, pune bazele stăpînirii coloniale belgiene. La Congresul internațional de la Berlin (1884—85) terit. **Z.** este proclamat „Statul Liber Congo" și devine proprietate personală a regelui Belgiei Leopold II. În 1908, „Statul Liber Congo" devine colonie belgiană. La 30 iun. 1960, **Z.** își proclamă independența sub numele de R. Congo (Léopoldville); J. Kasavubu devine președinte, iar P. Lumumba prim-ministru al statului. Ca urmare a politicii anticolonialiste schițate de noul guvern, monopolurile belgiene intervin în viața politică internă și sprijină forțele reacționare separatiste (proclamarea în 1960 de către Moïses Chombe a „independenței" provinciei Katanga, și a lui Albert Kalonji ca împărat al prov. Kasai). La 25 nov. 1965 col. Joseph Désiré Mobutu (din 1972 Mobutu Sese Seko) devine președinte al statului. La 27 aug. 1971 Republica Democratică Congo (denumire adoptată în 1967) ia numele de Zair.

ŞEFI DE STAT ŞI DE GUVERN

Președinți

30 iun. 1960 — 25 nov. 1965, Joseph Kasavubu
din 25 nov. 1965, general Mobutu Sese Seko Kuku Ngbendu Wa Za Banga (Joseph Désiré Mobutu) (reales în 1970 și 1977)

Prim-miniștri

30 iun. — 5 sept. 1960, Patrice Lumumba
5 sept. 1960 — 27 iul. 1961, *Joseph Ileo*
3/14 aug. 1961 — 30 iun. 1964, *Cyrille Adoula*
10 iul. 1964 — 13 oct. 1965, Moïses Chombe
18 oct. — 14 nov. 1965, Evariste Kimba
25 nov. 1965 — 26 oct. 1966, Mulamba Nyunyu wa Kadima (Léonard Mulamba)
— între 26 oct. 1966 și 8 iul. 1977, președintele deține și funcția de prim-ministru
8 iul. — 7 dec. 1977, Mpinga Kasenda

— *între 13 dec. 1977 și 6 mart. 1979, președintele deține și funcția de prim-ministru*
6 mart. 1979 — 27 aug. 1980, Bo-Boliko Lokonga Monse Mihombo
27 aug. 1980 — 15 apr. 1981, Nguza Karl I Bond
din 15 apr. 1981, N'Singa Udjuu Ongwabeki Untube, prim-comisar

ZAMBIA

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Zambia. **Situarea:** în S Africii. **Vecini:** Zair, Tanzania, Malawi, Mozambic, Zimbabwe, Namibia, Angola. **Suprafața:** 752 614 km². **Populația:** 5 834 000 loc. **Capitala:** Lusaka. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** animism (70%), creștinism (30%). **PNB/ loc.:** 510 $.

ISTORIA

Terit. **Z.** este populat din sec. 13 de triburi bantu; la mijlocul sec. 18 reg. de N este inclusă în Regatul Ba-Lunda, iar pop. †barotse întemeiază, pe cursul superior al fl. Zambezi, un stat propriu, dominat la jumătatea sec. următor de triburi zuluse makololo. Explorată în sec. 19 de Silva Porto, David Livingstone, Serpa Pinto, **Z.** este transformată în 1891 în posesiune personală a Companiei Britanice a Africii de Sud. În 1924 devine colonie a Marii Britanii sub numele de Rhodesia de Nord. Între 1953 și 1963, **Z.** este inclusă, împreună cu Rhodesia de Sud (Zimbabwe) și Nyassaland (azi Malawi), în Federația Africii Centrale (Federația Rhodesia-Nyassaland). Mișcarea de eliberare națională duce la crearea, în 1958, a Congresului Național din Zambia (condus de Kenneth David Kaunda), care luptă pentru părăsirea Federației și obținerea independenței. **Z.** iese din Federația Rhodesia-Nyassaland în 1963 și își proclamă, la 24 oct. 1964, independența în cadrul Commonwealth-ului. K. Kaunda este ales președinte al republicii și militează pentru obținerea unei independențe politice și ec. reale a țării.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinte
din 24 oct. 1964, Dr. Kenneth David Kaunda (reales în 1968, 1973 și la 15 dec. 1978)

Prim-miniștri
28 aug. 1973 — 26 mai 1975, Mathias Mainza Chona
27 mai 1975 — 20 iul. 1977, Elijah Haatukali Kaiba Mudenda
20 iul./2 aug. 1977 — 15 iun. 1978, Mathias Mainza Chona
15 iun. 1978 — 18 febr. 1981, Daniel Muchiwa Lisulo
din 18 febr. 1981, Nalumino Mundia

ZIMBABWE

DATE GENERALE

Numele oficial: Republica Zimbabwe. **Situarea:** în S Africii. **Vecini:** Zambia, Mozambic, Africa de Sud, Botswana. **Suprafața:**

390 580 km². **Populația:** 7 360 000 loc. **Capitala:** Harare. **Limba oficială:** engleza. **Culte:** protestantism (60%), catolicism (20%), animism. **PNB/loc.:** 470 $.

ISTORIA

Terit. **Z.** este locuit în ev. med. de triburi bantu. Reg. răsăritene fac parte în sec. 12—17 din statul †Monomotapa (Zimbabwe). Între 1891 și 1923 terit. este administrat de Compania Britanică a Africii de Sud (fondată de Cecil Rhodes), primind numele de Rhodesia de Sud. În 1923 devine colonie a coroanei britanice cu o largă autonomie internă. Între 1953 și 1963 face parte, împreună cu Rhodesia de Nord (Zambia) și Nyassaland (Malawi), din Federația Rhodesia-Nyassaland. După destrămarea Federației (31 dec. 1963), guvernul rasist al minorității albe condus de Ian Douglas Smith proclamă la 11 nov. 1965, în mod unilateral și ilegal, independența Rhodesiei de Sud și pune bazele unui regim de apartheid (în 1969 se adoptă o constituție conform căreia, la 2 mart. 1970, este proclamată în mod ilegal „Republica Rhodesia"). Marea Britanie nu recunoaște acest act (**R.S.** rămînînd, potrivit Constituției din 6 dec. 1961, terit. autonom ținînd de coroana britanică), iar ONU cheamă statele lumii să nu recunoască regimul ilegal și adoptă, în 1966 și 1968, sancțiuni ec. împotriva acestuia. În 1962 ia ființă Uniunea Poporului African Zimbabwe (ZAPU), condusă de Joshua Nkomo, iar în 1963 Uniunea Națională Africană Zimbabwe (ZANU), condusă de Robert Mugabe, care luptă în ilegalitate împotriva regimului Smith. Mișcarea de eliberare națională a pop. africane ia, începînd cu 1967, forma luptei armate. La 21 dec. 1979 este semnat Acordul cu privire la reglementarea problemei rhodesiene de către șefii celor trei delegații participante (Frontul Patriotic Zimbabwe Marea Britanie și delegația condusă de Abel Muzorewa). Potrivit acordului, procesul de încetare a luptelor într-un conflict care, în 14 ani a provocat zeci de mii de victime, debutează prin încetarea focului la 28 dec. 1979, sub supravegherea unei forțe a Commonwealth-ului. Alegerile legislative din 27—29 febr. 1980 confirmă victoria celor două partide grupate în FPZ (ZANU — 57 de mandate, ZAPU — 20). La 18 apr. 1980 are loc proclamarea independenței Republicii Zimbabwe, primul ministru R. Mugabe lansînd un apel la unitate și reconciliere națională.

ȘEFI DE STAT ȘI DE GUVERN

Președinte
din 18 apr. 1980, Canaan Sodindo Banana

Prim-ministru
din 18 apr. 1980, Robert Mugabe

PARTEA a II-a

STATE ȘI DINASTII DIN LUMEA ANTICĂ, MEDIEVALĂ ȘI MODERNĂ

ABBASIZII

— dinastie care a condus un stat feudal, succesor al Califatului omeiad, ce a cuprins în hotarele sale, în perioada de maximă expansiune, teritoriul de azi al următoarelor state: Iraq, Siria, Liban, Israel, Iordania, Iran, o parte din sudul U.R.S.S. (în întregime sau parțial R.S.S. Armeană, R.S.S. Gruzină, R.S.S. Azerbaidjană, R.S.S. Turkmenă, R.S.S. Uzbekă și R.S.S. Tadjikă), Pakistan, Afghanistan, Arabia Saudită, R.D.P. a Yemenului, R.A. Yemen, Oman, Emiratele Arabe Unite, Qatar, Bahrain, Kuwait, Egipt, precum și restul nordului Africii și cea mai mare parte din Peninsula Iberică; capitala la Bagdad (din acest motiv statul s-a mai numit și Califatul de Bagdad); numele dinastiei vine de la al-Abbas ibn Abd al-Muttalib ibn Hașim, unchiul profetului Muhammad, un strămoș al lui Abu'l-Abbas as-Saffah ibn Muhammad, întemeietorul dinastiei; cu timpul, din acest califat s-au desprins mai multe formații ca: Emiratul de Córdoba (din 756), statele conduse de dinastiile †Idrisizilor (din 788), †Aghlabizilor (din 800), Tahirizilor (din 821), †Tulunizilor (din 868), Safarizilor (din 861/873), †Samanizilor (din 819/875), statul karmaților (din 894) ș.a.

Califi

749 — 754, Abu'l-Abbas as-Saffah ibn Muhammad; proclamat calif la 9 nov. 749 în marea moschee din Kufa; în ian. 750, o armată abbasidă, comandată de unchiul său as-Saffah Abu'l-Abbas ibn Ali, a înfrînt decisiv oastea omeiadă a califului Maruan II în lupta de pe rîul Marele Zab (Zab al-Kabir); și-a stabilit reședința la Anbar (în 752)

754 — 775, Abu Djafar Abdallah al-Mansur ibn Muhammad; în 762 a fondat orașul Bagdad, unde a mutat capitala statului

775 — 785, Abu Abdallah Muhammad al-Mahdi ibn al-Mansur

785 — 786, Abu Muhammad Musa al-Hadi ibn al-Mahdi

786 — 809, Abu Djafar Harun ar-Rașid ibn al-Mahdi

809 — 813, Abu Musa Muhammad al-Amin ibn ar-Rașid

813 — 817, Abu Djafar Abdallah al-Mamun ibn ar-Rașid (prima oară); s-a aflat în conflict cu fratele său al-Amin din 809

— între 24 iul. 817 și 13 iun. 819, în Bagdad, Ibrahim al-Mubarak ibn al-Mahdi

819 — 833, Abu Djafar Abdallah al-Mamun (a doua oară)

833 — 842, Abu Ishak Muhammad al-Mutasim ibn ar-Rașid

842 — 847, Abu Djafar Harun al-Uasik ibn al-Mutasim

847 — 861, Abu'l-Fadl Djafar al-Mutauakkil ibn al-Mutasim

861 — 862, Abu Djafar Muhammad al-Muntasir ibn al-Mutauakkil

862 — 866, Abu'l-Abbas Ahmad al-Mustain ibn Muhammad ibn al-Mutasim

866 — 869, Abu Abdallah Muhammad al-Mutazz ibn al-Mutauakkil

869 — 870, Abu Ishak Muhammad al-Muhtadi ibn al-Uasik

870 — 892, Abu'l-Abbas Ahmad al-Mutamid ibn al-Mutauakkil

892 — 902, Abu'l-Abbas Ahmad al-Mutadid ibn al-Muaffak ibn al-Mutuauakkil

902 — 908, Abu Muhammad Ali al-Muktafi ibn al-Mutadid

908 — 932, Abu'l-Fadl Djafar al-Muktadir ibn al-Mutadid

932 — 934, Abu Mansur Muhammad al-Kahir ibn al-Mutadid

934 — 940, Abu'l-Abbas Ahmad ar-Radi ibn al-Muktadir

940 — *944*, Abu Ishak Ibrahim al-Muttaki ibn al-Muktadir
944 — *946*, Abu'l-Kasim Abdallah al-Mustakfi ibn al-Muktafi; în 945 căpetenia buidă Ahmad a cucerit Bagdadul; pînă la cucerirea selgiucizilor din 1055, stăpînirea efectivă a Bagdadului a revenit dinastiei şiite a Buizilor; califii Abbasizi s-au menţinut numai în calitate de conducători supremi religioşi (la Bagdad pînă în 1258)
946 — *974*, Abu'l-Kasim al-Fadl al-Muti ibn al-Muktadir
974 — *991*, Abu'l-Fadl Abd al-Karim al-Tai ibn al-Muti
991 — *1031*, Abu'l-Abbas Ahmad al-Kadir ibn al-Muttaki
1031 — *1075*, Abu Djafar Abdallah al-Kaim ibn al-Kadir
1075 — *1094*, Abu'l-Kasim Abdallah Uddat al-Din al-Muktadi ibn Muhammad ibn al-Kaim
1094 — *1118*, Abu'l-Abbas Ahmad al-Mustazhir ibn al-Muktadi
1118 — *1135*, Abu Mansur al-Fadl al-Mustarşid ibn al-Mustazhir
1135 — *1136*, Abu Djafar al-Mansur ar-Raşid ibn al-Mustarşid
1136 — *1160*, Abu Abdallah Muhammad al-Muktafi ibn al-Mustazhir
1160 — *1170*, Abu'l-Muzaffar Iusuf al-Mustandjid ibn al-Muktafi
1170 — *1180*, Abu Muhammad al-Hasan al-Mustadi ibn al-Mustandjid
1180 — *1225*, Abu'l-Abbas Ahmad an-Nasir ibn al-Mustadi
1225 — *1226*, Abu Nasr Muhammad az-Zahir ibn an-Nasir
1226 — *1242*, Abu Djafar al-Mansur al-Mustansir ibn az-Zahir
1242 — *1258*, Abu Ahmad Abdallah al-Mustasim ibn al-Mustansir
— *în 10 febr. 1258, după un asediu început la 12 ian., califul al-Mustasim a predat oraşul Bagdad armatelor mongole ale lui Hulagu; califul al-Mustasim a fost executat*

Califii Abbasizi din Egipt

— *în 1261, sultanul mameluc Baibars I, din raţiuni politice, l-a instalat la curtea sa din Cairo pe fiul califului az-Zahir, refugiat din faţa mongolilor, drept calif; Califatul abbasid din Cairo, un califat marionetă, s-a aflat sub autoritatea sultanilor †mameluci*

1261 — *1262*, Abu'l-Kasim Ahmad al-Mustansir ibn az-Zahir
1262 — *1302*, Abu'l-Abbas Ahmad al-Hakim I ibn al-Hasan ibn Ali ibn Abu Bakr ibn al-Husain ibn ar-Raşid (calif abbasid în 1135—1136).
1302 — *1340*, Abu'l-Rabi Sulaiman al-Mustakfi ibn al-Hakim
4 mai — *18 iun. 1340*, Abu Ishak Ibrahim al-Uasik ibn Ahmad ibn al-Hakim
1340 — *1352*, Abu'l-Abbas Ahmad al-Hakim ibn al-Mustakfi
1352 — *1362*, Abu'l-Fath Abu Bakr al-Mutadid I ibn al-Mustakfi
1362 — *1377*, Abu Abdallah Muhammad al-Mutauakkil I ibn al-Mutadid (prima oară)
iul. — *aug. 1377*, Abu Iahia Zakariyya al-Mutasim ibn al-Uasik (prima oară)
1377 — *1383*, Abu Abdallah Muhammad al-Mutauakkil I (a doua oară)
1383 — *1386*, Abu Hafs Umar al-Uasik II ibn al-Uasik
1386 — *1389*, Abu Iahia Zakariyya al-Mutasim (a doua oară)
1389 — *1406*, Abu Abdallah Muhammad al-Mutauakkil I (a treia oară)
1406 — *1414*, Abu 'l-Fadl Abbas al-Mustain ibn al-Mutauakkil; în timpul luptelor dintre pretendenţi pentru sultanatul mameluc, după depunerea sultanului an-Nasir Nasir ad-Din Faradj, califul al-Mustain a domnit ca sultan, cu numele al-Adil, între 7 mai şi 6 nov. 1412
1414 — *1441*, Abu'l Fath Daud al-Mutadid II ibn al-Mutauakkil
1441 — *1451*, Abu'l-Rabi Sulaiman al-Mustakfi II ibn al-Mutauakkil
1451 — *1455*, Abu Bakr Hamza al-Kaim ibn al-Mutauakkil
1455 — *1479*, Abu'l-Mahasin Iusuf al-Mustandjid ibn al-Mutauakkil
1479 — *1497*, Abu'l-Azz Abd al-Aziz al-Mutauakkil II ibn al-Mustain
1497 — *1508/1509*, Abu'l-Sabr Iakub al-Mustamsik ibn al-Mutauakkil (prima oară)

1508/1509 — 1516/1517, Muhammad al-Mutauakkil III ibn al-Mustamsik (prima oară)
1516/1517 — 1517/1518, Abu'l-Sabr Iakub al-Mustamsik (a doua oară); ca reprezentant plenipotenţiar al fiului său al-Mutauakkil III
1517/1518, Muhammad al-Mutauakkil III (a doua oară)
— după cucerirea Egiptului de către sultanul otoman Selim I, Califatul abbasid de Cairo a fost abolit, ultimul calif fiind dus la Istanbul

AGHLABIZII

— dinastie care a condus un stat feudal din nordul Africii, desprins din Califatul abbasid, ce cuprindea în hotarele sale teritorii din actualele state Tunisia, nord-vestul Libiei şi nord-estul Algeriei, şi care şi-a extins dominaţia şi asupra Siciliei şi Calabriei; capitala la Kairouan (în Tunisia); îşi trage numele de la tatăl întemeietorului dinastiei

Emiri

800 — 812, Ibrahim I ibn al-Aghlab; guvernator de Zab în numele califului Harun ar-Raşid (din 797); învestit emir ereditar (în 800), s-a aflat sub suzeranitatea formală a Califului abbasid; a reprimat revoltele conduse de Hamdis ibn Abd ar-Rahman al-Kindi (802) şi Imran ibn Muhallad (809) şi a construit, la sud de Kairouan, fortăreaţa al-Abbasiyya, care i-a servit drept reşedinţă
812 — 817, Abu'l Abbas Abdallah I ibn Ibrahim
817 — 838, Abu Muhammad Ziyadat Allah I ibn Ibrahim; după ce a reprimat răscoala condusă de guvernatorul de Kasserine Amr ibn Muauia (823—824), a fost înfrînt în lupta de la Sbiba (apr. 825) de oastea răsculaţilor conduşi de Amir ibn Nafi (care, alături de Mansur ibn Nasr al-Tunbudhi, conducea pe insurgenţi) şi obligat să părăsească statul; ulterior, ajutat de berberii din regiunea Djerid, a reuşit să reprime răscoala; în 18 iun. 827 o armată aghlabidă condusă de Asad ibn al-Furat, cadiul de Kairouan, a debarcat în Sicilia, la Mazara del Vallo, începînd lupta împotriva bizantinilor, stăpînii ins.; în aug.—sept. 831 au pus stăpînire pe Palermo şi mai apoi pe partea vestică a ins.
838 — 841, Abu Ikal al-Aghlab ibn Ibrahim
841 — 856, Abu'l-Abbas Muhammad ibn al-Aghlab; domnia i-a fost întreruptă, pentru scurtă vreme, în 846, de o lovitură de palat condusă de fratele său Abu Djafar Ahmad; trupele aghlabide au cucerit partea vestică a ins. Sicilia, iar la 23 aug. 846 au atacat Roma, jefuindu-i împrejurimile
856 — 863, Abu Ibrahim Ahmad ibn Muhammad; în timpul domniei sale trupele aghlabide au cucerit puternica fortăreaţă siciliană Enna (26 ian. 859)
863 — 864, Ziyadat Allah II ibn Muhammad
864 — 875, Abu'l-Gharanik Muhammad II ibn Ahmad
875 — 902, Abu Ishak Ibrahim II ibn Ahmad; înainte de a lua domnia a fost guvernator de Kairouan; a construit, în 876, o nouă reşedinţă princiară, la sud-est de Kairouan, numită Rakkada; în timpul său trupele aghlabide cuceresc Siracusa (21 mai 878), Palermo (18 sept. 900) şi Taormina (1 aug. 902)
902 — 903, Abu'l-Abbas Abdallah II Muhammad ibn Ibrahim II
903 — 909, Abu Mudar Ziyadat Allah III ibn Abdallah II; înfrînt în lupta de la Laribus, în apropiere de Rakkada (18 mart.

909) de către Abu Abdallah al-Şii, conducătorul mişcării ismailite din Ifrikiya şi adevăratul creator al Imperiului fatimid din nordul Africii, care începuse cucerirea Zabului din 906 (— *vezi Fatimizii*)

AHAIA

— stat feudal cruciat care a cuprins în hotarele sale centrul şi sudul Greciei actuale; întemeiat de participanţii la a patra cruciadă (1202—1204) ce au pus stăpînire, după cucerirea Constantinopolului (13 apr. 1204), pe o parte din teritoriul Imperiului bizantin, între care şi Ahaia (district în nordul Moreei), centrul acestui principat; numit şi principatul de Morea

Principi

1205 — 1209, Guillaume I de Champlitte zis *le Champenois*; a participat la cucerirea Moreei; titlul de principe i-a fost conferit de papa Innocentiu III

1209 — între 1228 şi 1229, Geoffroi I de Villehardouin; a participat la cucerirea Moreei; a recunoscut suzeranitatea împăratului latin de Constantinopol şi a Veneţiei

între 1228 şi 1229 — 1246, Geoffroi II de Villehardouin; pentru ajutorul pe care l-a acordat, în 1236, împăratului latin de Constantinopol Balduin II împotriva împăratului bizantin de la Niceea Ioan Ducas Vataţes, i s-a acordat suzeranitatea asupra ins. Eubeea (azi Evvoia), a ducatului de Naxos şi a marchizatului de Bodonitsa (azi Mendenitsa), devenind cel mai puternic vasal din Imperiul latin de Constantinopol

1246 — 1278, Guillaume II de Villehardouin; între 1250 şi 1265 principatul de Ahaia a cunoscut perioada de maximă prosperitate; prin tratatul de la Viterbo (24 mai 1267) Guillaume II a cedat principatul lui Carol I de Anjou, dar a păstrat titlul de principe pînă la moarte (1 mai 1278)

1267/1278 — 1285, Carol (Charles) I (conte de Anjou, din 1232, de Provence şi de Maine, din 1246, rege al Neapolelui şi Siciliei, 1266—1282; obligat să renunţe la Sicilia, a domnit în Neapole, pînă în 1285)

1285 — 1289, Carol II *cel Şchiop* (conte de Anjou şi Provence, 1285—1290; pînă în 1288 s-a aflat în captivitate la aragonezi; rege de Neapole pînă la moarte, 5 mai 1309)

1289 — 1306/1307, Isabela (Isabelle) de Villehardouin; între 1289 şi 1297 a domnit împreună cu cel de-al doilea ei soţ Florent de Hainaut, între 1297 şi 1301 a domnit singură, apoi, pînă în 1306/1307, împreună cu cel de-al treilea ei soţ, Filip (Philippe) de Savoia; în 5 iun. 1306 Carol II de Anjou l-a declarat depus pe Filip de Savoia pentru nerespectarea jurămîntului de vasalitate, dar numai prin compromisul din 2 mai 1307 dintre Carol II şi Filip de Savoia acesta din urmă renunţă la Ahaia în favoarea lui Filip de Tarent

1306/1307 — 1313, Filip I de Tarent (principe de Tarent, 1294—1331 şi împărat latin titular de Constantinopol, 1313—1331)

1313 — 1321, Mahaut de Hainaut; pînă în 1316, a domnit împreună cu cel de-al doilea soţ al ei Ludovic (Louis) de Burgundia

1322 — 1333, Ioan (Jean) (conte de Gravina şi duce de Durazzo, 1333—1335)

1333 — 1364, Robert de Tarent (împărat latin titular de Constantinopol, din 1346); pînă în 1346 s-a aflat sub regența mamei sale Catherine II de Valois (împărăteasă latină titulară de Constantinopol, 1308—1346)
1364 — 1370, Maria (Marie) de Bourbon (împărăteasă latină titulară de Constantin pol, 1347—1364), văduva lui Robert de Tarent; a domnit împreună cu fiul ei din prima căsătorie, Hugues de Lusignan; în competiție cu Filip II de Tarent
1370 — 1373, Filip II de Tarent (împărat latin titular de Constantinopol, 1364—1373); între 1364 și 1370, în competiție cu Maria de Bourbon
1373 — 1381, Ioana (Jeanne) (regină de Neapole, ca **I**. I, din 1343, contesă de Provence); din 1376, a domnit împreună cu cel de-al patrulea ei soț Otto (duce de Braunschweig-Lüneburg); a concesionat Ahaia Ordinului ospitalierilor
1381 — 1383, Iacob (Jacques) de Les Baux (împărat latin titular de Constantinopol, din 1373); numit succesor de către unchiul său Filip II (în 1373), a fost recunoscut ca principe de Compania navareză

— între 1383 și 1396, perioada de anarhie în care principatul a fost revendicat de Maria de Bretagne (care a vîndut drepturile asupra Ahaiei Ordinului ospitalierilor), Ludovic II de Clermont, papa Urban VI (care l-a numit, la 6 sept. 1387, pe Paul Foscari, arhiepiscop de Patras, ca vicar-general și regent al principatului), Amédée VII (Contele Roșu) (conte de Savoia, 1383—1391) și Mahiot de Coquerel, bailiv al principatului, 1381—1386

1396 — 1402, Petru (Pedro) Bordo (*Bastardul*) de San Superano, căpitan al Companiei navareze în Morea; între 1386 și 1391 a fost vicar-general
1402 — 1404, Maria Zaccaria, văduva precedentului

1404 — 1429/1432, Centurione II Zaccaria, uzurpator

— în sept. 1429, Centurione a dat partea ce mai stăpînea din principat ca zestre fiicei sale Catherina, care s-a căsătorit (în ian. 1430) cu Toma Paleolog, despot de Morea (din 1428); Centurione a păstrat titlul de „principe de Ahaia" pînă la moarte

AKKAD

— oraș antic la nord de Babilon, în Mesopotamia centrală (pe teritoriul actual al Iraqului); în timpul domniei lui Sargon cel Mare, Akkadul a cucerit Sumerul, Asiria, Elamul și Siria, devenind pentru un sec. puterea hegemonă în regiunea cuprinsă între Golful Persic și Marea Mediterană

Suverani

2371 — 2315 î.e.n., Sargon *cel Mare*
2315 — 2306, Rimuș
2306 — 2291, Maniștusu
2291 — 2254, Naram-Sin
2254 — 2230, Șar-kali-șarri

— între 2230 și 2226, perioadă de anarhie

2226 — 2205, Dudu
2205 — 2191, Șu-Durul

— în 2191 î.e.n. Akkadul a fost cucerit de către triburile gutiilor, păstori nomazi coborîți din munții Zagros

AK KOIUNLU („CEI CU OILE ALBE")

— stat feudal din Asia Centrală constituit prin unirea triburilor turcilor oguzi sub conducerea clanului baiundur; în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Uzun Hasan, a cuprins în hotarele sale părți din actualele state Iran, Iraq, Turcia și U.R.S.S.; capitala, din 1468, la Tabriz (azi în nord-vestul Iranului)

Conducători

1378 — 1435, Kara Ioluk („Lipitoarea neagră") Usman ibn Kutlu ibn Tur Ali, întemeietorul statului; a participat, ca vasal al lui Timur *cel Șchiop*, la lupta de la Ciubukovasî, aproape de Ankara (28 iul. 1402), pentru care a primit ca răsplată întreaga regiune Diyar Bakr

1435 — 1444, Hamza ibn Usman; între 1435 și 1438 s-a aflat în luptă cu fratele său Ali

1444 — 1453, Djihangir ibn Ali ibn Usman; a cîrmuit în părțile răsăritene ale statului pînă în 1469

1453 — 1478, Uzun Hasan ibn Ali ibn Usman („Hasan cel Lung"); cel mai de seamă conducător al statului; în 1467 a înfrînt și ucis pe Djihan Șah, conducătorul formațiunii politice rivale †Kara Koiunlu, pe care a supus-o stăpînirii sale, iar în febr. 1469 a înfrînt și capturat pe sultanul timurid Abu Said ibn Muhammad, care acordase azil lui Hasan Ali, fiul lui Djihan Șah și urmărea recucerirea teritoriilor timuride pierdute după moartea lui Șah Ruh; a susținut pe principii karamanizi și a stabilit alianțe politice și militare cu statele amenințate de expansiunea otomană: Imperiul bizantin din Trapezunt, Veneția, papa Sixt IV, Moldova lui Ștefan cel Mare, Ungaria, cavalerii de Rodos, Regatul Neapolelui ș.a., dar a suferit o grea înfrîngere în lupta de la Otlukbeli („Coasta Pășunii") (în apropiere de orașul Bayburt, vilaietul Erzurum, Turcia), în 11 aug. 1473, din partea sultanului Mehmed II, Uzun Hasan salvîndu-se numai prin fuga de pe cîmpul de luptă

1478, Halil ibn Hasan

1478 — 1490, Iakub ibn Hasan

1490 — 1492, Baisunkur ibn Iakub

1492 — 1497, Rustam ibn Maksud ibn Hasan

1497, Ahmed Gövde ibn Ughurlu Muhammad ibn Hasan; după moartea sa sînt angajați în lupta pentru putere Muhammad, Aluand și Murad

1498, Aluand ibn Iusuf ibn Hasan (în Azerbaidjan, pînă în 1502, cînd, înfrînt de safavidul Ismail I în lupta de la Șarur, aproape de Nahicevan, s-a retras în Diyar Bakr, unde a cîrmuit pînă la moarte, 1504)

1498 — 1502, Muhammad-mîrza ibn Iusuf ibn Hasan (în Djibal și Fars pînă în 1500)

1502 — 1508, Murad ibn Iakub ibn Hasan; înfrînt în 1503 de safavidul Ismail I, s-a refugiat la Bagdad și apoi, după cucerirea acestuia (în 1507/1508) de către același șah safavid, în Diyar Bakr

— cucerirea Safavizilor

ALMOHAZII

— dinastie ce a condus un stat feudal din nordul Africii care, în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Abu Iusuf Iakub al-Mansur, a cuprins în hotarele sale teritoriile actualelor state Maroc, nordul Algeriei, Tunisia, nord-vestul Libiei, precum și sudul Peninsulei Iberice; capitala la Marrakech (Maroc) (din 1147); începînd din 1121/1122 triburile berbere din nordul Africii sub conducerea spirituală a lui Muhammad ibn Tumart și cea militară a lui Abd al-Mumin au declanșat lupta împotriva †Almoravizilor, pe care i-au înlăturat; numele dinastiei vine de la denumirea pe care le-au dat-o spaniolii — **Almohades**, *după arabul* **al-muwahhidun**, *nume dat adepților lui Muhammad ibn Tumart, care înseamnă „cei care cred într-un singur Dumnezeu"*

Conducători

1121/1122 — 1130, Muhammad ibn Tumart; s-a proclamat *al-Mahdi*

1130 — 1163, Abd al-Mumin ibn Ali; din 1117 locotenent al lui Muhammad, care l-a desemnat succesor; în urma a numeroase campanii militare împotriva Almoravizilor în nordul Africii și în Peninsula Iberică, a pus bazele statului almohad; în apr. 1147 a cucerit Marrakech-ul, pe care și l-a făcut capitală, după care a fost proclamat *amir al-muminin*

1163 — 1184, Abu Iakub Iusuf I ibn Abd al-Mumin; a dobîndit cîrmuirea cu ajutorul puternicului vizir Umar ibn Abd al-Mumin; s-a proclamat *amir al-muminin* în 1168

1184 — 1199, Abu Iusuf Iakub al-Mansur ibn Iusuf I; a purtat lupte în Peninsula Iberică împotriva Castiliei, Leónului și Portugaliei; a repurtat victoria de la Alarcos (18 iul. 1195) împotriva regelui Castiliei Alfons VIII, după care a luat titlul de *al-Mansur billah*; domnia sa reprezintă apogeul puterii almohade

1199 — 1214, Muhammad an-Nasr ibn Iakub al-Mansur; la 16 iul. 1212, în lupta de lîngă Las Navas de Tolosa, armata almohadă a suferit o grea înfrîngere din partea oștilor aliate ale regatelor Castiliei, Leónului, Aragónului și Navarrei, comandate de regele Castiliei Alfons VIII; pînă în 1248 Almohazii au pierdut toate stăpînirile din Peninsula Iberică (cu excepția Granadei)

1214 — 1224, Abu Iakub Iusuf II al-Mustansir ibn Muhammad an-Nasr

ian. — sept. 1224, Abd al-Uahid al-Mahlu ibn Iusuf I

1224 — 1227, Abu Muhammad Abdallah al-Adil ibn Iakub al-Mansur

1227— 1230, Abu Zakariyya Iahia al-Mutasim ibn Muhammad an-Nasr

1227 — 1232, Abu'l-Ala Idris al-Mamun ibn Iakub al-Mansur (pînă în 1230, în concurență cu Iahia al-Mutasim); în nov./dec. 1229 guvernatorul Abu Zakariyya Iahia s-a proclamat emir și a întemeiat dinastia †Hafsizilor, care a condus o formație statală desprinsă din statul Almohazilor

1232 — 1242, Abu Muhammad Abd al-Uahid II ar-Rașid ibn al-Mamun; în 1235/1236, la Tlemcen (în Algeria) a început răscoala condusă de Iaghamrasan ibn Zayyan încheiată cu întemeierea dinastiei Abd al-Uadizilor (aflată în fruntea unei formații statale ce cuprindea nordul Algeriei și nord-estul Marocului)

1242 — 1248, Abu'l-Hasan as-Said al-Mutadid ibn al-Mamun

1248 — 1266, Abu Hafs Umar al-Murtada ibn Ibrahim Ishak ibn az-Zahir ibn Iakub al-Mansur

1266 — 1269, Abu'l-Ula al-Uasik (sau Abu Dabbus) ibn Muhammad ibn Umar ibn Iakub al-Mansur

— în sept. 1269 armata †marinidului Abu Iusuf Iakub a cucerit Marrakech-ul; sfîrșitul dinastiei Almohazilor

ALMORAVIZII

— dinastie ce a condus un stat feudal din nordul Africii care, în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Iusuf ibn Tașfin, a cuprins în hotarele sale teritoriile actualelor state Maroc, nordul Mauritaniei, vestul Algeriei, precum și cea mai mare parte din stăpînirile musulmane din Peninsula Iberică (al-Andalus) și ins. Baleare; capitala la Marrakech (Maroc); de la mijlocul sec. 11, triburile berbere nomade sanhadja, care trăiau pe teritoriul actualului stat Mauritania, islamizate în sec. 9 și aflate sub autoritatea spirituală a lui Abdallah ibn Iasin, în frunte cu Abu Bakr și Iusuf ibn Tașfin, au început ofensiva spre nord, cucerind mare parte din Maghreb (pînă la orașul Alger) și întemeind un stat ce s-a recunoscut vasal față de califii abbasizi; numele dinastiei vine de la denumirea pe care le-au dat-o spaniolii — **Almoravides** *—, după arabul* **al-Murabitun,** *nume dat adepților lui Abdallah ibn Iasin, care înseamnă „cei care trăiesc în mănăstiri"*

Conducători

? — ? Iahia ibn Ibrahim, căpetenie militară a marii confederații berbere sanhadja din Sahara occidentală; a recunoscut autoritatea spirituală a lui Abdallah ibn Iasin (?—1059)

? — *1056/1057*, Iahia ibn Umar, căpetenie a berberilor sanhadja

1056/1057 — 1087/1088, Abu Bakr ibn Umar, căpetenie a berberilor sanhadja; a lăsat pe Iusuf ibn Tașfin locțiitor în Maghreb și s-a retras în Sahara (1061)

Emiri

1061 — 1106, Iusuf ibn Tașfin, întemeietorul dinastiei; pînă în 1087/1088 locțiitor al lui Abu Bakr; în 1062 a întemeiat orașul Marrakech, pe care și l-a făcut capitală; prin numeroase campanii militare a extins hotarele statului almoravid, cucerind orașele Fès (1069) și Rif, regiunea fluviului Moulouya și a orașului Oujda, precum și orașele Tlemcen, Oran, Tenes ș.a.; în 1086, la cererea Abadizilor din Sevilla, a trecut, pe la Algeciras, în Peninsula Iberică unde, în 2 nov. 1086, la Sagrajas (în arabă al-Zallaka), în apropiere de Badajos, a înfrînt armata regelui Alfons VI al Leónului și Castiliei (pînă în 1102 aproape întreaga Spanie musulmană a trecut sub autoritatea Almoravizilor); a luat titlul de *amir al-muslimin ua Nasr ad-Din*

1106 — 1143, Ali ibn Iusuf; desemnat succesor în 1103

1143 — 1145, Tașfin ibn Ali

1145 — 1146, Ibrahim ibn Tașfin

1146 — 1147, Ishak ibn Ali; în apr. 1147 almohadul Abd al-Mumin ibn Ali a cucerit Marrakech-ul

— cucerirea ↑Almohazilor

— o ramură a Almoravizilor, banu-Ghania, și-a prelungit stăpînirea în ins. Majorca (pînă în 1228/1229) și în ins. Minorca (Menorca) (pînă în 1286)

ANJOU

— stat feudal situat în nord-vestul Franței, care a cuprins în hotarele sale teritoriul actualului departament Maine-et-Loire, precum și unele părți din departamentele Indre-et-Loire, Mayenne și Sarthe; conții de

Anjou, care și-au avut reședința la Angers, au adăugat stăpînirii lor comitatele Touraine (în 1044) și Maine (parțial în cca 1048 și complet în 1110); între 1154 și 1206 s-a aflat în stăpînirea regilor Angliei

Conți

879 — cca 898, Ingelger (Enjeuger)
cca 898 — 941/942, Foulques I *cel Roșu* (viconte de Angers, cca 898—929), primul conte de Anjou, din 929
941/942 — cca 960, Foulques II *cel Bun*
cca 960 — 987, Geoffroi I *Grisegonelle*
987 — cca 1040, Foulques III *cel Negru (Nerra)*
1040 — 1060, Geoffroi II *Ciocanul I* (*Martel*); în 1044 a anexat Touraine și apoi, în cca 1048, cea mai mare parte din Maine
1060 — 1068, Geoffroi III *cel Bărbos*; în 1067 și-a împărțit stăpînirile cu fratele său Foulques IV
1067 — 1129, Foulques IV; în 1068 a înfrînt pe fratele său Brissac, rămînînd singur stăpînitor; între 1103 și 1106 l-a asociat pe fiul său Geoffroi IV Martel II
1109 — 1129/1131, Foulques V *cel Tînăr* (rege al Ierusalimului, 1131—1143); în 1110 a moștenit comitatul Maine
1129/1131 — 1151, Geoffroi V *cel Frumos* Plantagenet; fiu al lui Foulques V, și-a asumat cîrmuirea în Anjou, Maine și Touraine la plecarea (în 1129) a tatălui său spre Ierusalim; duce al Normandiei, din 1144
1151 — 1189, Henric Plantagenet (duce al Normandiei, din 1151, duce al Aquitaniei, 1152—1168 și rege al Angliei, ca **H.** II, din 1154)
1189 — 1199, Richard *Inimă de Leu* (duce al Aquitaniei, 1168—1196, duce al Normandiei și rege al Angliei, ca **R.** I)
1199 — 1206, Ioan (John) I *Fără de Țară* (duce al Normandiei, rege al Angliei, conte de Poitou și duce al Aquitaniei, pînă în 1216); în 1204 a pierdut Normandia, iar în 1206 Maine și Anjou, care au fost anexate de regele Franței Filip II August
1232 — 1285, Carol (Charles) I; investit cu comitatul de Anjou de fratele său, regele Ludovic (Louis) IX; (conte de Provence și Maine, din 1246, rege al Neapolelui și Siciliei, 1265—1282, principe de Ahaia, 1267/1278—1285 și rege titular al Ierusalimului, 1277—1285, recunoscut în Acra; obligat să părăsească Sicilia, a domnit în Neapole pînă în 1285)
1285 — 1290, Carol II *cel Șchiop* (principe de Ahaia, 1285—1289); pînă în 1288 s-a aflat în captivitate la aragonezi; încoronat rege al Neapolelui, la Rieti (29 mai 1289), după ce a renunțat la pretențiile sale asupra Siciliei; rămîne rege al Neapolelui pînă la moarte (5 mai 1309)
1290 — 1325, Carol III (conte de Valois, conte de Alençon, din 1291 și conte de Chartres, din 1294)
— *la moartea lui Carol III (16 dec. 1325), comitatul a fost moștenit de fiul său Filip (Philippe) care, în 1328, devenind rege al Franței (ca Filip VI), a adăugat moștenirea la domeniile coroanei*

Duci

1360 — 1384, Ludovic (Louis) I (conte de Maine, din 1356, conte de Provence, din 1382, rege titular al Neapolelui, 1382—1384, regent, între 1380 și 1382, al nepotului său Carol VI, rege al Franței, 1380—1422)
1384 — 1417, Ludovic II (conte de Maine și de Provence, rege titular de Neapole, 1386—1417; a domnit efectiv în Neapole între 1389 și 1399)
1417 — 1434, Ludovic III (duce de Touraine, conte de Maine și Provence, rege titular de Neapole, din 1419)

1434 — 1471/1480, René (duce de Bar, duce-consort de Lorena, 1431—1453, duce de Touraine, conte de Maine, pînă în 1437, conte de Provence, rege al Neapolelui, 1435—1442); pînă în 1437 s-a aflat în captivitatea ducelui Burgundiei Filip III *cel Bun*; în 1471 a renunțat la ducatul de Anjou, pe care regele Franței Ludovic XI l-a unit cu domeniile coroanei
(— vezi Franța)

ANTIOHIA

— stat feudal situat în Orientul Apropiat, care a cuprins în hotarele sale teritoriul aflat azi în nord-vestul Siriei și în sudul părții centrale a Turciei; capitala în orașul Antiohia (azi Antakya, Turcia), de unde provine și numele principatului; întemeiat, cu toate protestele bizantinilor, în urma cuceririi de către participanții la prima cruciadă, conduși de Bohémond de Tarent, a orașului Antiohia (3 iun. 1098), aflat în stăpînirea turcilor selgiucizi, după un îndelungat asediu (început la 21 oct. 1097); a fost prima formație statală întemeiată de cruciați în Orient; în dependență nominală față de Regatul de ↑Ierusalim

Principi

1098/1099 — 1111, Bohémond I, principe de Tarent, fiul lui Robert Guiscard; capturat în aug. 1100 de emirul danișmenid Ghazi Gümuștegin, a fost eliberat în mai 1103; pe timpul captivității sale principatul s-a aflat, între 1100 și 1101, sub regența lui Balduin de Le Bourg, conte de Edessa (1000—1018) și apoi, între 1101 și 1103, sub cea a lui Tancrède de Hauteville; în toamna lui 1104, Bohémond pleacă în Europa, Tancrède devenind pentru a doua oară regent (pînă la moarte, 12 dec. 1112)

1112 — 1119, Roger de Salerno; înfrînt și ucis la 28 iun. 1119 în lupta de la Darb Sarmada (sau *ager sanguinis*) de către artukidul Îl-Ghazi

1119 — 1130, Bohémond II; pînă la sosirea sa la Antiohia (în oct. sau nov. 1126), principatul s-a aflat sub regența lui Balduin II de Le Bourg, rege al Ierusalimului (1118—1131) (între 1123 și 1124 s-a aflat în captivitatea conducătorului artukid Nur ad-daula Belek sau Belîk)

1130 — 1136, Constance, fiica lui Bohémond II (prima oară); s-a aflat, între febr. și vara lui 1130, sub regența mamei sale Alice, apoi, între 1130 și 1131, sub cea a lui Balduin II de Le Bourg (vezi mai sus), iar între 1132 și 1136, sub cea a succesorului acestuia din urmă, Foulques de Anjou (conte de Anjou, ca **F.** V *cel Tînăr*, 1109—1129/1131 și rege al Ierusalimului, 1131—1143)

1136 — 1149, Raimond de Poitiers, soțul Constancei; înfrînt și ucis de atabegul Nur ad-Din Mahmud în bătălia de lîngă Inab (29 iun. 1149)

1149 — 1153, Constance (a doua oară); s-a aflat sub regența lui Balduin III, rege al Ierusalimului (1143—1163), deoarece nu i s-a permis niciodată să domnească în numele ei propriu

1153 — 1160, Renaud de Châtillon, al doilea soț al Constancei; între 1160 și 1176 s-a aflat în captivitatea atabegului Nur ad-Din Mahmud (pînă în 1174), apoi în cea a lui Saif ad-Din Ghazi II
— între 1160 și 1163 principatul s-a aflat sub regența lui Balduin III, regele Ierusalimului

1163 — *1201*, Bohémond III *cel Gîngav*, fiul Constancei și al lui Raimond de Poitiers; înfrînt în lupta din 10 aug. 1164 de pe cîmpia de lîngă Artah (azi Reyhanlî) de către atabegul Nur ad-Din Mahmud, s-a aflat în captivitatea acestuia pînă în 1165
1201 — *1216*, Bohémond IV *cel Chior* (conte de Tripoli, 1187—1233) (prima oară)
1216 — *1219*, Raimond Ruben; instalat cu ajutorul regelui Leon II (I) *cel Mare* din Armenia Mică (sau Cilicia armeană) (1198—1219)
1219 — *1233*, Bohémond IV (a doua oară)
1233 — *1252*, Bohémond V (conte de Tripoli)
1252 — *1268*, Bohémond VI (conte de Tripoli, pînă în 1275)
— *la 18 mai 1268 Antiohia a fost cucerită de* †*mameluci*; *Bohémond VI a purtat titlul de principe al Antiohiei pînă la moarte (11 mai 1275)*

Principi titulari
1268 — *1275*, Bohémond VI (conte de Tripoli)
1275 — *1287*, Bohémond VII (conte de Tripoli)
1287 — *1288*, Lucie, fiica lui Bohémond VI (contesă de Tripoli, 1288—1289)
1288, Filip de Toucy

AQUITANIA

— *regiune istorică în sud-vestul Franței, cuprinsă între Loire și Munții Pirinei; cucerită de vizigoți la începutul sec. 5 și inclusă în regatul acestora, după bătălia de la Vouillé, în apropiere de Poitou (507), a intrat în stăpînirea francilor; pe acest teritoriu în cca 670 s-a constituit un ducat, în 817 un regat, iar în 845 un nou ducat*

Duci
? — ? Amalgarius
? — ? Edo

Regi
817 — *838*, Pepin (Pippin) I
838 — *852*, Pepin II
— *în 852, Pepin II, ultimul rege independent al Aquitaniei a fost depus de regele Franței Carol (Charles) II* cel Pleșuv *care, în 855, a atribuit regatul fiului său Carol, iar la moartea acestuia din urmă (866), i-a urmat fratele său Ludovic (Louis); în 877, odată cu urcarea pe tronul Franței a lui Ludovic (*L. II cel Gîngav*), Aquitania a fost unită la domeniile coroanei, încetîndu-și existența ca regat*

Duci
— *pe lîngă regatul Aquitaniei, a existat și un „ducatus Aquitaniae", care, inițial, a cuprins în hotarele sale Poitou, Saintonge și Angoumois, dar în sec. 11 a cunoscut o mare expansiune teritorială*
845 — *866*, Rainulfe I (conte de Poitou); nepotul regelui Aquitaniei Pepin II
880 — *890*, Rainulfe II (conte de Poitou); a refuzat să-l recunoască pe Eudes ca rege al Franței și s-a proclamat, în 887, rege al Aquitaniei

cca 886 — 918, Guillaume I *cel Pios* (conte de Auvergne, ca **G.** III); învestit cu Aquitania de către regele Franţei Carol III *cel Simplu*
918 — 926, Guillaume II *cel Tînăr* (conte de Auvergne, ca **G.** IV)
926 — 928, Effroi (Alfred) (conte de Auvergne)
928 — 932, Ebles Manzer (conte de Poitou, ca **E.** II, din 902); a moştenit Aquitania şi Auvergne
932 — cca 950, Raimond Pons (conte de Toulouse, ca **R.** III, din 923; în luptă cu Guillaume III
cca 950 — 963, Guillaume III (conte de Poitou, ca **G.** I; din 926 şi conte de Auvergne); în luptă cu Raimond Pons precedentul; începînd cu Guillaume III ducii de Aquitania sînt în acelaşi timp şi conţi de Poitou
963 — 990, Guillaume IV *cel Lăudăros*
990 — 1030, Guillaume V *cel Mare*
1030 — 1038, Guillaume VI *cel Gras*
1038 — 1040, Eudes
1040 — 1058, Guillaume VII *cel Îndrăzneţ*
1058 — 1086, Guillaume VIII (sau Gui-Geoffroi)
1086 — 1127, Guillaume IX (conte de Toulouse, 1098—1100 şi 1114—1119)
1127 — 1137, Guillaume X
1137 — 1152, Aliénor, fiica lui Guillaume X; a domnit împreună cu primul ei soţ Ludovic VII, rege al Franţei (1137—1180)
— în 1152, Conciliul de la Beaugency, la cererea lui Ludovic VII, a anulat căsătoria sa cu Aliénor, care, după 3 săptămîni, s-a măritat cu Henric Plantagenet
1152 — 1168, Henric Plantagenet (conte de Anjou şi duce al Normandiei, din 1151), al doilea soţ al lui Aliénor, de la care a primit ca zestre Aquitania şi Poitou; între 1154 şi 1189, rege al Angliei, ca **H.** II; în 1168 a abdicat în Aquitania şi Poitou în favoarea fiului său Richard
1168 — 1196, Richard *Inimă de Leu* (rege al Angliei, ca **R.** I, 1189 — 1199; conte de Anjou şi Maine, duce al Normandiei, 1189—1199)
1196 — 1199, Otto (duce de Braunschweig, din 1180, rege al Germaniei, ca **O.** IV, 1198—1214 şi împărat, 1209—1214)
— recucerită de Ioan (John) I Fără de Ţară, *regele Angliei, Aquitania a fost stăpînită de regii Angliei, care domneau şi ca duci ai Aquitaniei (numită şi Guyenne din sec. 13, dar într-un teritoriu redus), situaţie recunoscută de regele Franţei Ludovic IX* cel Sfînt *(tratatul de la Paris, 1258—1259); disputată între francezi şi englezi, ea s-a menţinut în stăpînirea regilor Angliei pînă în anii 1449—1461, cînd regele Franţei Carol VII i-a expulzat definitiv pe englezi*
1469 — 1472, Carol (Charles) (duce de Berry); învestit de fratele său, regele Ludovic XI, cu Aquitania (Guyenne); la moartea sa (12 mai 1472) Aquitania a fost unită definitiv cu domeniile regale
(— vezi Franţa)

ARAGÓN

— regiune istorică în nord-estul Peninsulei Iberice, cuprinzînd teritoriul actualelor provincii Zaragoza, Huesca şi Teruel; se învecina la nord cu Munţii Pirinei, la est cu Catalonia, la sud-est cu Valencia, la sud-vest cu Castilla la Nueva, la vest cu Castilla la Vieja, iar la nord-vest cu Na-

varra; în cadrul Reconquistei, pe teritoriul din această regiune, eliberat de sub dominația arabă, s-a constituit, în sec. 9, comitatul de Aragón, care, în sec. următor, a intrat în stăpînirea regilor †*Navarrei; în 18 oct. 1035, la moartea regelui Sancho III de Navarra, odată cu acordarea acestui teritoriu fiului său nelegitim Ramiro, Aragónul a devenit regat de-sine-stătător; capitala, din 1118, la Zaragoza; în perioada de maximă expansiune regatul a cuprins în hotarele sale nord-estul Spaniei, ins. Majorca, Baleare, Corsica, Sardinia și sud-estul Franței; regii Aragónului au fost și regi ai Celor Două* †*Sicilii (din 1282); duci ai Atenei (cca 1379–1388) și regi ai* †*Neapolelui (1442–1501); s-a unit, din 1479, cu Regatul* †*Castiliei*

Regi

1035 – 1063, Ramiro I
1063 – 1094, Sancho I, rege al Aragónului și al Navarrei, ca **S.** V, din iun. 1076
1094 – 1104, Petru I, rege al Aragónului și Navarrei
1104 – 1134, Alfonso I *Bătăiosul*, rege al Aragónului și Navarrei; a domnit împreună cu soția sa Urraca, regină a Castiliei și Leónului (pînă în 1126); a abdicat în Castilia și León în favoarea fiului său vitreg Alfonso VII (fiul lui Raimond de Burgundia și al Urracăi); a cucerit Zaragoza (1118)
1134 – 1137, Ramiro II *Călugărul*
1137 – 1164, Petronilla, regină; a domnit împreună cu soțul ei (pînă în 1162) Ramón Berenguer IV, conte de Barcelona (1131–1162), adăugînd la regatul de Aragón Catalonia

DINASTIA DE BARCELONA

1162 – 1196, Alfonso II *cel Neprihănit*, conte de Barcelona și rege de Aragón, din 1164
1196 – 1213, Petru II
1213 – 1276, Iacob (Jaime) I *Cuceritorul*; a domnit (pînă în 1218) împreună cu unchiul său Sancho, conte de Rousillon; a cucerit Majorca (31 dec. 1229); în timpul domniei sale Aragónul a devenit o importantă putere mediteraneană
1276 – 1285, Petru III *cel Mare* (rege al Siciliei, ca **P.** I, din 1282)
1285 – 1291, Alfonso III
1291 – 1327, Iacob II (rege al Siciliei, ca **I.** I, 1285–1295); în 1295 a cedat Sicilia, primind în schimb învestitura pentru ins. Corsica și Sardinia
1327 – 1336, Alfonso IV
1336 – 1387, Petru IV *Ceremoniosul*; și-a impus stăpînirea în ins. Baleare și în comitatul Rousillon (1343–1344); (duce al Atenei, din cca 1379)
1387 – 1395, Ioan (Juan) I (duce al Atenei, ca **I.** III, 1387–1388)
1395 – 1410, Martin (încoronat în 19 apr. 1399) (rege al Siciliei, ca **M.** II *cel Bătrîn*, din 1409)
– 1410–1412, interregnum

DINASTIA DE CASTILIA

1412 – 1416, Ferdinand (Fernando) I *de Antequera*, rege al Aragónului (încoronat la 11 febr. 1414) și coregent al Castiliei (din 1406) în timpul minoratului nepotului său Ioan II; (rege al Sardiniei și Siciliei)
1416 – 1458, Alfonso V *Magnanimul* (rege al Sardiniei și Siciliei, din 1416 și rege de Neapole, ca **A.** I, din 1442)
1458 – 1479, Ioan II (rege al Navarrei, ca **I.** I, din 1425, împreună cu soția sa, din 1420, Blanca, rege al Sardiniei și Siciliei, ca **I.**)
1479 – 1516, Ferdinand II *Catolicul*; a domnit ca rege-consort, 1474–1479, în Castilia, ca **F.** V, împreună cu soția sa (din 1469) Isabela; rege al Siciliei și, din 1504, ca **F.** III, rege al Neapolelui; din 1479, Ferdinand și Isabela au domnit în ambele regate;

a cucerit Granada (2 ian. 1492) şi sudul Navarrei (1512); unificarea efectivă a Spaniei a devenit permanentă
(—vezi Spania)

ARMENIA

— regiune istorică și stat antic în Asia Anterioară; la jumătatea milen. 1 î.e.n. triburile indo-europene ale armenilor au populat o provincie istorică de la extremitatea orientală a Asiei Mici, situată pe cursul superior al fluviilor Eufrat, Tigris și Araxes (astăzi Arax) și în regiunea lacurilor Van, Sevan și Urmia (pe teritoriul actual al Turciei, U.R.S.S. și Iranului); nucleu al Regatului Urartu, provincie a Mediei, apoi a Imperiului ahemenid, Armenia a fost cucerită de Alexandru cel Mare și a revenit apoi Regatului seleucid

Suverani

DINASTIA ARTAŞIDĂ (sau SELEUCIDĂ)

189 — 160 î.e.n. Artaşes sau Artaxias; s-a emancipat cu sprijin roman de sub autoritatea Regatului seleucid şi a adoptat titlul de rege; capitala este stabilită la Artaxata (astăzi Artaşat)
160 — 115, Artavazd I (Artavasdes I)
115 — 95, Tigran I (Tigranes I)
95 — 55, Tigran II *cel Mare*; cel mai important suveran al dinastiei; capitala la Tigranocerta; înfrînt de generalul roman Cn. Pompeius, a cedat Romei Armenia de la apus de Eufrat (**A.** *minor*)
55 — 34, Artavazd II; fiul lui Tigran II; Armenia a devenit un stat tampon între Imperiul roman şi Regatul part, situaţie care a marcat tragic timp de sec. soarta poporului armean
34 — 30, Alexandru, fiul lui Marcus Antonius şi al Cleopatrei VII
30 — 20, Artares II sau Artaxias, II, fiul lui Artavazd II
20 — 8, Tigran III, fratele lui Artaşes II
8 — 5, Tigran IV şi Erato (soră) (prima oară)
5 — 2, Artavazd III (impus de Roma)
2 î.e.n. — 1 e.n., Tigran IV şi Erato (a doua oară)

Regi străini

cca 2 e.n. — 4(?), Ariobarzanes (originar din Media)
4 — 6, Artavazd IV, fiul lui Ariobarzanes
6 — 11, Tigran V, ginere al lui Irod, regele Iudeei şi Erato
11 — 16, Vonon (Vonones) (rege al Parţiei)
16 — 18, Orodes (fiul lui Artabanos III, regele Parţiei)
18 — 34, Artaşes III (Artaxias) sau Zenon, fiul lui Polemon, regele Pontului (cu sprijinul Romei)
34 — 35, Arşac I, fratele lui Orodes; impus de Parţia şi cunoscut sub numele Sanatruk I
35 — 37, Mithradates, fratele regelui P'arman I al Iberiei; sprijinit de Roma (prima oară)
— în 37 Armenia a fost ocupată de Parția
47 — 51, Mithradates (a doua oară); impus de împăratul roman Claudius
— în 51—52, Hradamizd (Rhadamistus), originar din Iberia, uzurpator

DINASTIA ARŞACIDĂ (PARTĂ)

52 — 60, Tiridat I (Tiridates I), fratele lui Vologeses I, regele Parţiei (prima oară)
60 — 62, Tigran VI (impus de Roma)
62/63 — 88, Tiridat I (a doua oară); încoronat de împăratul Nero la Roma în 66
88 — 109, Sanatruk II (Sanatruces II), fiul lui Tiridat I
109 — 113, Aşkhadar sau Axidares, fiul regelui part Pacorus II
— 113—114, Parthamasiris (Part'amasir), fratele lui Aşkhadar, uzurpator, detronat de împăratul Traian
— între 114 şi 116 Armenia este provincie a Imperiului roman (L. Catilius Severus, legat imperial)
117 — 140, Vologes I (Vologeses I sau Vagharş), fiul lui Sanatruk II
144 — 161, Sohemos (Sohaemus din Emesa)
161 — 163, Pacorus, instalat de tatăl său, Vologes III al Parţiei
— în 163 Armenia este ocupată de trupele romane
164 — 186, Sohemos, instalat de generalul roman Statius Priscus
186 — 198, Vagharş II, nepotul lui Vagharş I
198 — 215, Chosroes I, fiul lui Vagharş II
217 — 252, Tiridat II, impus de Parţia (i s-a atribuit numele tatălui său, Chosroes I), a fost ucis în cca 253 de suveranul sasanid Şapur I. Odată cu ascensiunea dinastiei sasanide sporeşte influenţa iraniană în dauna celei romane
252 — 262, Artavazd Mandacuni
262 — 272, Hormizd I, fiul lui Şapur I (vicerege)
272 — 293, Narses
279 — 287, Chosroes II *cel Mare* în V Armeniei
287 — 330, Tiridat III *cel Mare* (într-o parte a Armeniei); adoptarea creştinismului ca religie oficială de stat (301)
330 — 338, Chosroes III
338 — 350, Tigranes, fiul lui Chosroes III
350 — 368, Arşac II, fiul lui Tiran
368 — 374, Pap, fiul lui Arşac II
374 — 378, Varazdat
378 — 389, Arşac III; fiul lui Pap; izgonit de Sasanizi în 387 şi domnind în ultimii ani în partea romană
378 — 385, Valarsaces (Vagharşak); fratele lui Arşac III impus de Sasanizi şi domnind împreună cu Arşac III
385 — 389, Chosroes IV; instalat de Sasanizi
389 — 415, Vramşabuh, fratele lui Chosroes IV, instalat de Sasanizi în locul acestuia
— în 387 Armenia a fost împărţită între Imperiul roman (1/5) şi Imperiul sasanid (4/5); dominaţia sasanidă este înlocuită în 652 de cea arabă (652—886)

STATUL ANI

— stat feudal armean care a cuprins în hotarele sale, în perioada de maximă expansiune, aproape întreaga Armenie antică; teritoriul acestui stat este azi situat în nord-estul Turciei, sud-vestul U.R.S.S. (R.S.S. Armeană şi o parte din R.S.S. Azerbaidjană) şi în nord-vestul Iranului; capitala s-a aflat, pe rînd, la Shirakavan, Bagaran, Kars, iar din 961, la Ani (ruinele palatului şi fortăreţei se află pe malul drept al rîului Achur'an, la 32 km de confluenţa cu rîul Araks, vilaietul Kars, Turcia), de unde şi numele dat statului; regatul a fost întemeiat de principele Aşot, din dinastia Bagratizilor, recunoscut, în 886/887, de califul abbasid al-Mutmid ca rege

Regi

DINASTIA BAGRATIZILOR

886/887 — 890, Aşot I *cel Mare*; principe al principilor din 862, ca **A.** V
890 — 914, Sămbat (Smbat) I *Martirul;* în conflict cu dinaştii musulmani din Diyar Bakr şi Azerbaidjan; înfrînt de guvernatorul

șadjid din Azerbaidjan Iusuf ibn Abu'l-Sadj; după o captivitate de un an, a fost crucificat

914 — 928/929, Așot II *Erkat* (=„*de Fier*"); fiu al regelui martirizat, a redobîndit tronul cu ajutorul bizantinilor, domnind asupra Armeniei centrale și septentrionale; în 922 califul abbasid al-Muktadir i-a acordat titlul de *șahnșah* (=„rege al regilor"), recunoscîndu-i-se suzeranitatea asupra Vaspurakanului, Iberiei, Georgiei ș.a.

928/929 — 952/953, Abbas I; și-a avut capitala la Kars

952/953 — 977, Așot III *Oghormadz* (=„*cel Milostiv*"); în 962 a cedat fratelui său Mușegh Karsul (vezi mai jos), iar bizantinii au anexat, în 968, Taronul (un alt feud al Bagratizilor); a mutat capitala în Ani (961)

977 — 989/990, Sămbat II *Tiezerakagh* (=„*Dominatorul*")

989/990 — 1020, Gaghik I

1020 — 1040/1041, Ioan (Hovhannes)-Sămbat III; a domnit împreună cu fratele său Așot IV *cel Viteaz* (1021—1039/1040)

— *regele Ioan, pentru a-și salva domnia față de politica expansionistă bizantină, proclamă pe împăratul bizantin ca urmaș al său, dar, în 1041, cînd Mihail IV al Bizanțului a încercat să încorporeze Armenia la imperiul său, armata bizantină a fost înfrîntă, nobilii armeni proclamînd ca rege pe tînărul Gaghik II, fiul lui Așot IV*

cca 1042 — 1045, Gaghik II

— *în 1045, Gaghik II, sub presiunea împăratului bizantin Constantin Monomahul, precum și a emirului Abu'l-Asuar din Dvin (azi în ruine, la 35 km sud de Erevan), a cedat regatul său bizantinilor, primind în schimb de la aceștia pămînturi în Cappadocia*

STATUL KARS

— *stat feudal armean desprins din Regatul Ani, situat în regiunea Vanand; capitala la Kars (azi Turcia); regii de Kars s-au aflat sub suzeranitatea regilor din Ani*

Regi

DINASTIA BAGRATIZILOR

962 — 984, Mușegh, fratele regelui Așot III din Ani

984 — 1029, Abbas; cel mai de seamă rege de Kars

1029 — 1064/1065, Gaghik-Abbas

— *după invazia turcilor selgiucizi (1064/1065), Gaghik-Abbas a cedat regatul său împăratului bizantin Constantin X Ducas, primind în schimb unele domenii în Cappadocia*

STATUL VASPURAKAN

— *stat feudal armean situat la est de Lacul Van; se mărginea la nord cu rîul Araks, iar la răsărit se întindea pînă la Lacul Urmia (Rezaiyeh); capitala în orașul Van; întemeiat de Gaghik din familia Ardzruni, senior de Vaspurakan, căruia, în 908, i s-a conferit de către puternicul emir sadjid Iusuf coroana regală; recunoscut și de califul al-Muktadir (în 916 și 919)*

Regi

DINASTIA ARDZRUNI

908 — 936/937, Hacik-Gaghik

936/937 — 958, Derenik-Așot

958 — 972, Abusahl-Hamazasp

972 — 983, Așot-Isaak (Sahak)

983 — 1003, Gurghen-Hacik

1003 — 1021, Sennecherim-Ioan (Hovhannes)

— în 1021, Sennecherim a abandonat regatul, pe care l-a cedat împăratului Vasile II, devenind, în cadrul Imperiului bizantin, katepanatul Basprakania (sau Asprakania); ultimul rege de Vaspurakan a primit în compensație regiunea Sebastia (Sivas), precum și unele teritorii în Cappadocia (Caesarea, Tzamandos)

STATUL LORI (TAȘIR, ALBANIA CAUCAZIANĂ)

— stat feudal armean care a cuprins cea mai mare parte din regiunea Gugark' (Gogarena) din nordul Armeniei; întemeiat de Gurghen, fiul regelui Așot III; s-a aflat sub suzeranitatea Regatului Ani

Regi

DINASTIA BAGRATIZILOR

978 — 989, Gurghen I

989 — 1046/1048, David (Davit) I *Anhoghin (= „Fără de Țară")*

1046/1048 — 1081/1091, Gurghen II Kvirike; în timpul domniei sale, capitala regatului s-a aflat în orașul Lori

— cucerirea turcilor †selgiucizi

STATUL SIUNIK

— stat feudal armean situat în regiunea Siunik, care cuprindea actualul teritoriu Zanghezur (în partea de sud-est a Armeniei); capitala în orașul Kafan; întemeiat de marele principe Sămbat II, care s-a proclamat, în 970, rege

Regi

DINASTIA BAGRATIZILOR

963/970 — cca 998, Sămbat II

cca 998 — 1019, Vasak II

1019 — ? Sămbat III

? — cca 1091, Grigore (Grigor) V

cca 1091 — cca 1105, Ioan (Hovhannes)-Sennecherim

1105 — 1166, Grigore VI

— 1166/1170, cucerirea turcilor †selgiucizi

ARMENIA MICĂ (CILICIA ARMEANĂ)

— stat feudal armean situat în regiunea istorică Cilicia (în sud-estul Turciei de azi); după cucerirea de către bizantini a formațiilor politice Vaspurakan, Ani și Kars, o parte din populația armeană a însoțit pe foștii conducători în Cappadocia și Cilicia, unde aceștia au primit unele domenii de la împărații bizantini; după înfrîngerea împăratului bizantin Roman IV Digenis în bătălia de la Manzikert (Malazgîrt, Turcia) (19 aug. 1071) de către Marele Selgiucid Alp Arslan, o parte din populația armeană s-a strămutat în sud-estul Anatoliei, creînd, sub conducerea generalului Filaret, un adevărat principat armean cu capitala la Maraș; între diferiții conducători armeni s-a remarcat Ruben, care a întemeiat dinastia ce-i poartă numele și care-și avea reședința la Parțrapert (Parțrpert, Parțerperd) (fortăreață situată la cca 30 km sud-vest de Vahka, azi Feke, Turcia), nu departe de Sis; mai tîrziu, capitala statului s-a fixat la Sis (azi Kozan, Turcia); statul armean din Cilicia a jucat un important rol în timpul cruciadelor

Principi și regi

DINASTIA RUBENIZILOR

1080 — 1095, Ruben (Rupen) I

1095 — 1099, Constantin I

1100 — 1129, Toros (Theodor) I

1129 — 1138, Leon (Levon) I

— în 1137 împăratul bizantin Ioan II Comnenul (1118—1143) a invadat Cilicia, pe care a cucerit-o complet în iarna lui 1137/

1138, ducînd în captivitate, la Constantinopol, pe Leon I și pe cei doi fii ai acestuia, Ruben și Toros; dominația bizantină s-a menținut pînă în 1145

1145 — *1169*, Toros II; a reușit să scape din captivitatea bizantină și să redobîndească stăpînirea tatălui său; a apărat Cilicia de invaziile sultanului selgiucid Rukn ad-Din Masud I din Rum (din 1153 și 1154), instigat de împăratul bizantin Manuel Comnenul, care, în 1158, la rîndul său, a pătruns în Cilicia, pe care a cucerit-o și a trecut-o sub administrația bizantină; Toros, făcînd act de supunere față de împăratul bizantin, a primit titlul de *sebastos* și i s-a recunoscut cîrmuirea în Missisa, Ayn Zarba și Vahka; în 1162 s-a răsculat împotriva autorității bizantine

1169 — *1170*, Ruben II

1170 — *1175*, Mleh

1175 — *1186*, Ruben III; s-a aflat în captivitatea lui Bohémond III de Antiohia, din care a fost eliberat, în 1184, în urma unor importante concesiuni teritoriale

1186 — *1219*, Leon II (I) *cel Mare;* la 6 ian. 1198 (după alte surse 6 ian. 1199), în Tarsus, în prezența cardinalului Conrad de Wittelsbach, arhiepiscop de Mainz, legat al papei Celestin II și reprezentant al împăratului german Henric VI, catolicosul (capul Bisericii armene) Grigore VI l-a încoronat rege pe Leon II (I); din 1201, odată cu moartea lui Bohémond III al Antiohiei, a încercat să dobîndească principatul cruciat și a luptat împotriva selgiucizilor conduși de sultanul de Rum, Izz ad-Din Kai-Kaus I (1210—1219); l-a instalat, la 14 febr. 1216, pe Raimond Ruben, nepotul său, principe al Antiohiei

1219 — *1222*, Zabel (Isabela), fiica lui Leon II (I)

— *la moartea lui Leon II (I), Raimond Ruben din Antiohia a încercat, fără succes, să cucerească Cilicia; el a fost înfrînt și făcut prizonier de bailul Constantin Lambron, care l-a impus ca rege pe Filip de Antiohia, fiul lui Bohémond IV și soțul reginei Zabel*

1222 — *1225*, Filip de Antiohia; depus de bailul Constantin, ceea ce l-a determinat pe tatăl său Bohémond IV să ceară sultanului selgiucid Ala ad-Din Kai-Kubad I (1219—1237) să intervină în Cilicia

— *în 1225, intervenția turcilor selgiucizi care au impus suzeranitatea lor asupra Ciliciei armene*

— *în 1226, Constantin, avînd sprijinul Ordinului ospitalierilor, a dat tronul fiului său Hetum, care era căsătorit cu regina Zabel, văduva lui Filip de Antiohia*

DINASTIA HETUMIZILOR

1226 — *1270*, Hetum I de Lambron; întemeietorul dinastiei Hetumizilor; a acceptat suzeranitatea selgiucidă, a luptat alături de alți conducători musulmani împotriva cuceritorilor mongoli, dar după înfrîngerea sultanului selgiucid Ghias ad-Din Kai-Khusrau II (în 1243) de către comandantul mongol Baidu, a acceptat suzeranitatea mongolă, ceea ce a determinat reacția selgiucidă, dar și a mamelucilor, care în 1266 au întreprins o campanie devastatoare în Cilicia, distrugînd și incendiind mai multe orașe (Sis, Missisa, Adana, Ayas și Tarsus)

1270 — *1289*, Leon III (II); în timpul domniei lui, în anii 1275 și 1283 mamelucii au atacat regatul armean

1289 — *1294*, Hetum II (prima oară); a stabilit importante alianțe matrimoniale cu împăratul bizantin Mihail IX, căruia i-a dat-o de soție pe sora sa Mariam, iar pe o altă soră, Zabel, lui Amaury de Tyr; scriitor și istoric pasionat, s-a retras din domnie în repetate rînduri pentru a se dedica studiului, lăsînd la tron pe frații săi Toros, Sămbat și Constantin; la 11 mai 1292,

mamelucii au cucerit, după un îndelungat asediu, orașul Hromgla (azi Rum Kalesi, Turcia), sediul catolicosului armean

1294 — 1295, Toros III

1295 — 1296, Hetum II (a doua oară)

1296 — 1298, Sămbat; în urma invaziei mamelucilor din 1297, regele armean a fost obligat să recunoască suzeranitatea acestora și să plătească un tribut anual de 500 000 de dirhemi

1298 — 1299, Constantin II (I)

1299 — 1305, Hetum II (a treia oară)

1305 — 1307, Leon IV (III); a fost ucis la 18 nov. 1307 de către emirul mongol Bilarghu

1308 — 1320, Oșin; în 1315 tributul plătit mamelucilor a fost mărit la 1 milion de dirhemi

1320 — 1341, Leon V (IV); în 1337 regatul a fost invadat de armata mamelucă comandată de sultanul an-Nasir Nasir ad-Din Muhammad, care a supus jafului și distrugerii orașele Sis, Missisa, Kawarra, Haruniyya ș.a.

— la moartea lui Leon V, care nu a avut urmași direcți, coroana Armeniei Mici a trecut la familia Lusignan; Guy și Jean de Lusignan, aflați în serviciul bizantinilor, erau fiii lui Zabel, sora regelui Hetum II, căsătorită cu Amaury de Tyr, fratele regelui Henric II de Lusignan al Ciprului

DINASTIA DE LUSIGNAN

1342 — 1344, Guy de Lusignan (sau Constantin II); vărul lui Leon V (VI); l-a avut ca regent pe fratele său Ioan (Jean), care a venit în regat la moartea lui Leon V

— 1344—1363, Constantin III (II), fiul lui Balduin, mareșal al Armeniei, uzurpator

— 1365—1373, Constantin IV (III), uzurpator; pînă la încoronarea lui Leon VI(V), regatul a fost cîrmuit de văduva sa Maria de Gorigos

1368 — 1369, Petru (Pierre) de Lusignan (rege al Ciprului, ca **P.** I, din 1359)

1373 — 1375, Leon VI (V) de Lusignan

— în 1375, în urma campaniei ↑ mamelucilor care au cucerit orașul-capitală Sis și au luat în captivitate pe regele Leon VI, Regatul armean din Cilicia a fost desființat, iar teritoriul său încorporat în statul mamelucilor; în 1382, Leon VI a fost eliberat și și-a aflat sfîrșitul la Paris (29 nov. 1393), din care moment titlul de rege al Armeniei a trecut la regii Ciprului

ASIRIA

— regiune istorică și stat antic pe cursul superior al fluviului Tigru. Asirienii, popor semitic înrudit cu akkadienii și amoriții, au fost supuși în a doua jumătate a milen. 3 î.e.n. Akkadului, celei de-a III-a dinastii din Ur, apoi Babilonului

Regi

cca 2030 î.e.n., Sulili, al 27-lea rege tradițional

? — ? Hikkia

? — ? Akkia

? — ? Puzur-Așur I

înainte de 1940, Șallim ahhe

? — ? Iluşuma
cca 1906 — 1866, Erişum I
1866 — ? Ikunum
? — ? Sargon I
? — ? Puzur-Aşur II
înainte de 1830, Naram-Sin
1818 — 1813, Erişum II

REGATUL ASIRIAN VECHI

1813 — 1780, Şamşi-Adad I; emanciparea de sub dominaţia babiloneană; extinderea autorităţii asiriene asupra Mesopotamiei de nord
1780 — 1740, Işme-Dagan I
1740 — ? Mut-Aşkur
? — ? Rimuş
? — ? Isinum
? — ? Anarhie. S-au succedat 8 uzurpatori; Asiria a intrat timp de aproape trei sec. sub suzeranitate babiloneană, hitită apoi mitaniană
1700 — 1690, Belu-bani
1690 — 1673, Libaia
1673 — 1661, Şarma-Adad I
1661 — 1649, Iptar-Sin
1649 — 1621, Bazaia
1621 — 1615, Lullaia
1615 — 1601, Kidin-Ninua
1601 — 1598, Şarma-Adad II
1598 — 1585, Erişum III
1585 — 1579, Şamşi-Adad II
1579 — 1563, Işme-Dagan II
1563 — 1547, Şamşi-Adad III
1547 — 1521, Aşur-nirari I
1521 — 1497, Puzur-Aşur III
1497 — 1483, Enlil-nasir I
1483 — ? Nur-ili
? — ? Aşur-şaduni
1472 — 1452, Aşur-rabi I
1452 — 1432, Aşur-nadin-ahhe I
1432 — 1426, Enlil-nasir II
1426 — 1419, Aşur-nirari II
1419 — 1410, Aşur-bel-nişeşu
1410 — 1392, Aşur-nadin-ahhe II

REGATUL ASIRIAN MIJLOCIU

1392 — 1365, Eriba-Adad I; Asiria şi-a redobîndit independenţa
1365 — 1329, Aşur-uballit I; extinderea autorităţii asiriene asupra Mesopotamiei
1329 — 1307, Arik-den-ili
1307 — 1274, Adad-nirari I
1274 — 1244, Şalmanasar I
1244 — 1207, Tukulti-Ninurta I; cel mai important suveran al Regatului mijlociu; în 1235 a cucerit Babilonul
1207 — 1203, Aşur-nadin-apli
1203 — 1197, Aşur-nirari III
1197 — 1192, Enlil-kudurri-usur
1192 — 1180, Ninurta-apil-ekur
1180 — ? Aşur-dan I
? — ? Ninurta-tukulti-Aşur
1179 — 1133, Mutakkil-Nusku
1133 — 1115, Aşur-reşi-işi I
1115 — 1076, Tiglat-palasar I; hotarele statului se întindeau de la Golful Persic la Mediterană, Asiria devenind principala putere a Orientului Apropiat

1076 — *1074*, Ninurta-apal-Ekur II
1074 — *1056*, Aşur-bel-kala I
1056 — *1050*, Enlil-rabi
1050 — *?* Aşur-bel-kala II
? — *?* Eriba-Adad II
? — *?* Şamşi-Adad IV
1038 — *1019*, Aşur-nasir-pal I
1019 — *1007*, Şalmanasar II
1007 — *1001*, Aşur-nirari IV
1001 — *?* Aşur-rabi II
? — *?* Aşur-reşi-işi II
956 — *933*, Tiglat-palasar II
933 — *911*, Aşur-dan II

REGATUL ASIRIAN NOU

911 — *889*, Adad-nirari II; începutul noii ascensiuni a puterii asiriene
889 — *884*, Tukulti-Ninurta II
884 — *859*, Aşur-nasir-pal II; restabilirea graniţelor din vremea lui Tiglat-palasar I
859 — *824*, Şalmanasar III; consolidarea dominaţiei asiriene în Asia Mică, Siria, Palestina şi Fenicia
824 — *811*, Şamşi-Adad V
811 — *782*, Adad-nirari III
— *între 811 şi 808, regenta Sammu-ramat—Semiramida*
782 — *772*, Şalmanasar IV
772 — *754*, Aşur-dan III
754 — *745*, Aşur-nirari V
745 — *727*, Tiglat-palasar III
727 — *722*, Şalmanasar V
722 — *705*, Sargon II
705 — *681*, Sennacherib
681 — *669*, Esarhaddon; cucerirea temporară a Egiptului faraonic; maxima expansiune teritorială a statului asirian
669 — *626*, Aşurbanipal
626 — *621*, Aşur-etil-ilani şi Sin-şum-lişir (îşi dispută tronul)
621 — *612*, Şin-şar-işkun
— *în 614, armatele coalizate ale Mediei şi Regatului Noului Babilon au cucerit oraşul Assur*
— *în 612, Cyaxeres, regele Mediei, a cucerit capitala Regatului asirian, oraşul Ninive*
611 — *605*, Aşur-uballit II
— *în 605, Aşur-uballit II, conducătorul ultimei rezistenţe asiriene (sprijinit de faraonul Nechao), a fost înfrînt în bătălia de la Karkemiş de către Nabucodonosor II; stăpînirile asiriene au fost împărţite între ↑Media şi Regatul Noului ↑Babilon*

ASTRAHAN

— stat feudal apărut în urma destrămării ↑Hoardei de Aur; a cuprins în hotarele sale un teritoriu care s-a învecinat la est cu Hoarda nohaiţilor, pe rîul Buzan, la sud cu fluviul Terek, la vest cu fluviile Kuban şi Don, iar la nord cu oraşul Sarai (azi în R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.); capitala la Astrahan (era situat la 10—11 km în amonte de actualul oraş Astrahan); întemeiat de Kasîm, un descendent al hanului Hoardei de Aur Küçük Muhammad

Hani

1466 – 1480, Kasîm ibn Muhammad ibn Küçük Muhammad
1480 – 1509, Abdülkerim ibn Muhammad ibn Küçük Muhammad
1509 – 1532, Hüsein ibn Canibek ibn Mahmud Han
1532, Ak Kübek ibn Murtaza ibn Ahmed
1533 – 1537, Abdurrahman ibn Abdülkerim
1537 – 1539, Derviș Ali ibn Șeih Haider ibn Șeih Ahmed (prima oară)
1539 – 1554, Iamghurdja
— în 1554 înlăturat de armata rusă, care l-a impus ca han pe Derviș Ali, candidatul Hoardei nohaiților
1554 – 1556, Derviș Ali (a doua oară); inițial dependent față de țarul Ivan IV *cel Groaznic;* alianța sa cu Hanatul Crimeii și cu Hoarda nohaiților, precum și denunțarea dependenței față de Moscova au determinat intervenția trupelor rusești, care i-au cucerit statul; *sfîrșitul Hanatului de Astrahan (— vezi U.R.S.S.)*

ASTURII și LEÓN

ASTURII (ASTURIAS)

— regiune istorică în nordul Peninsulei Iberice, cuprinzînd teritoriul actualei provincii Oviedo; se învecina la nord cu Golful Biscaya, la est cu Castilla la Vieja, la sud cu León și cu Cordillera Cantábrica, iar la vest cu Galicia; a devenit regat feudal la începutul sec. 8, odată cu domnia lui Pelayo; capitala la Cangas de Onís, din cca 780 la Pravia, iar din timpul domniei lui Alfonso II la Oviedo

LEÓN

— regiune istorică în nord-vestul Peninsulei Iberice, cuprinzînd teritoriul actualelor provincii León, Salamanca și Zamora; se învecina la nord cu Asturias, la est cu Castilla la Vieja, la sud cu Extremadura, la sud-vest cu Portugalia, iar la nord-vest cu Galicia; întemeiat ca regat feudal la începutul sec. 10, a adăugat stăpînirii sale Galicia (914), iar în 924 Leónul, Galicia și Asturiile s-au unit într-un singur regat, al Leónului, cu capitala în orașul León (din 925); unirea temporară cu regatul Castiliei (1037–1065, 1070–1157) a devenit definitivă în 1230

Regi

718 – 737, Pelayo, primul rege al Asturiilor; nobil vizigot; succesorul lui Roderic; a înfrînt pe arabi în lupta de la Covadonga (718), care a marcat începutul Reconquistei
737 – 739, Favila (Fáfila)
739 – 757, Alfonso I; în 741 a pus stăpînire pe Galicia*
757 – 768, Fruela I

---

* **GALICIA (sau GALLAECIA)**
— regiune istorică în nord-vestul Peninsulei Iberice, cuprinzînd teritoriul actualelor provincii La Coruña, Lugo, Orense și Pontevedra; se învecina la nord și vest cu Oceanul Atlantic, la sud cu Portugalia, la sud-est cu León, iar la nord-est cu Asturias; între 718 și 739, împreună cu Asturiile s-a eliberat din dependența arabă, iar în 914 a intrat în componența regatului Leónului, pentru ca între 1065 și 1071 să existe ca regat de-sine-stătător; în 1072 a intrat în componența regatului Castiliei

768 — 774, Aurelio, conte de Castilia
774 — 783, Silo (numai în Asturii)
783 — 788, Mauregato
788 — 791, Bermudo I *Diaconul*
791 — 842, Alfonso II *cel Neprihănit*
842 — 850, Ramiro I
850 — 866, Ordoño I; în 855, și-a instituit suzeranitatea asupra Leónului
866 — 910, Alfonso III *cel Mare*
— la moartea lui Alfonso III cel Mare *(20 dec. 910), fiii săi și-au împărțit moștenirea: García I a primit Leónul, Ordoño II Galicia, iar Fruela II Asturiile*
910 — 914, García I, rege al Leónului
914 — 924, Ordoño II, rege al Leónului (din 910, rege al Galiciei)
924 — 925, Fruela II, rege al Leónului (din 910, rege al Asturiilor)
925 — 931, Alfonso IV *Călugărul*, rege al Leónului și Asturiilor
931 — 950, Ramiro II
950 — 955, Ordoño III
955 — 958, Sancho I *cel Gras* (prima oară)
958 — 960, Ordoño IV *cel Rău*
960 — 966, Sancho I (a doua oară); înlăturat în 958 de vărul său Ordoño (IV), a revenit la conducerea regatului cu ajutorul lui Abd ar-Rahman III
966 — 981, Ramiro III
981 — 999, Bermudo II *cel Gutos*; încoronat la 15 oct. 982 la Santiago de Compostella
999 — 1028, Alfonso V
1028 — 1037, Bermudo III; înfrînt și ucis de Ferdinand I *cel Mare* al Castiliei (vezi *Castilia și León*)
1037 — 1065, Ferdinand (Fernando) I *cel Mare* (pînă la 18 oct. 1035 a fost conte al Castiliei, apoi rege; din 1037, rege al Leónului și Castiliei, încoronat la 22 iun. 1038)
— la moartea lui Ferdinand (27 dec. 1065) regatul s-a împărțit între fiii săi Alfonso, Garcia și Sancho
1065 — 1070, Alfonso VI (prima oară); a fost înfrînt și depus de fratele său Sancho II *cel Puternic*, rege al Castiliei
1070 — 1072, Sancho II *cel Puternic* (rege al Castiliei, din 1065); după înfrîngerea lui Alfonso VI, a devenit rege al Castiliei și Leónului
1072 — 1109, Alfonso VI (a doua oară); după uciderea lui Sancho II (7 oct. 1072) a redobîndit tronul în León, devenind și rege al Castiliei; din 1077, împărat al Spaniei; a cucerit Toledo, în 1085/1086; în 1095 l-a învestit pe ginerele său Henric de Burgundia cu comitatul Portugaliei
1109 — 1126, Urraca, fiica precedentului; regină a Leónului și Castiliei, a domnit împreună cu cel de-al doilea ei soț (din 1108) Alfonso I *Bătăiosul*, rege al Aragónului și Navarrei; a abdicat, la 8 mart. 1126, în favoarea fiului ei Alfonso
1126 — 1157, Alfonso VII, fiul lui Urraca și al primului ei soț, Raimond de Burgundia (m. 1107) (rege al Galiciei, din 1112); rege al Leónului și Castiliei; s-a proclamat împărat, ca **A.** VI, și s-a încoronat în León la 26 mai 1135
— la moartea lui Alfonso VII (21 aug. 1157) regatul s-a împărțit între fiii săi Ferdinand (care a primit Leónul) și Sancho (căruia i-a revenit Castilia)
1157 — 1188, Ferdinand II *cel Mare;* a cucerit Alcántara (1166)
1188 — 1230, Alfonso IX; a cucerit Cáceres (1227), Mérida și Badajos (1230)
— la moartea lui Alfonso IX (24 sept. 1230), fiul său Ferdinand, rege al Castiliei (din 1217), a devenit și rege al Leónului, ceea ce a marcat unirea definitivă a celor 2 regate
(— pentru continuare, vezi Castilia)

AŞANTI (AŞANTE)

— stat feudal timpuriu din vestul Africii, constituit pe un teritoriu aflat azi în sudul statului Ghana de către populația așanti (vorbind un dialect al limbii akan din familia nigero-congoleză, grupul kwa); capitala în orașul Kumasi, din timpul domniei lui Obiri Yeboa; conducătorul statului a purtat titlul de **aşantehene**

Aşantehene

cca 1570 — ? Twun

? — ? Antwi

cca 1600 — cca 1630, Kobia Amamfi

cca 1630 — cca 1660, Oti Akenten

cca 1660 — cca 1680, Obiri Yeboa; întemeietorul orașului Kumasi

cca 1680 — cca 1720, Osei Tutu; în urma războiului (1698—1701) purtat împotriva Regatului Dankyira, l-a înfrînt și ucis pe conducătorul Ntim Gyakari în lupta de la Feyase (1701), cucerindu-i stăpînirile

cca 1720 — 1750, Opuku Ware I; în timpul domniei sale Regatul așanților cunoaște o mare expansiune teritorială; el a cucerit la nord-vest orașul Techiman (1722—1723), la nord Regatul Gonja (cu orașele Yeji și Salaga, 1732—1733), la nord-est Regatul Dagomba (cu orașul Yendi, 1744—1745), la vest Regatul Gyaman (sau Jaman), cu orașul Bondoukou (pe teritoriul Coastei de Fildeș) (cca 1740) și la sud orașul Accra (1742)

1750 — 1764, Kusi Obodum

1764 — 1777, Osei Kwadwo

1777 — cca 1801, Osei Kwame

cca 1801, Opoku Fofie

cca 1801 — 1824, Osei Bonsu; a cucerit, la sud, orașul Cape Coast (1807)

1824 — 1834, Osei Yaw Akoto; a purtat un îndelungat război cu englezii (1824—1831), încheiat cu pacea de la Cape Coast (1831) care stabilea granița de sud a statului așanților

1834 — 1867, Kwaku Dua I

1867 — 1874, Karikari (Kofi Kakari); în 1873 statul a fost invadat de o puternică armată a triburilor învecinate dușmane, precum și de o armată engleză comandată de Sir Garnet Wolseley; capitala a fost ocupată (4 febr. 1874), jefuită și incendiată, iar Karikari depus; statul și-a menținut însă independența

1874 — 1884, Mensa Bonsu

1884, Kwaku Dua II

— 1884—1888, perioadă de lupte interne

1888 — 1900, Kwaku Dua III (sau Prempeh I) (prima oară); în 3 ian. 1896, o armată engleză comandată de Sir Francis Scott, guvernatorul coloniei Coasta de Aur, a invadat statul așanților; ocuparea capitalei (17 ian. 1896) și instituirea protectoratului britanic (6 aug. 1896); eșecul răscoalei așanților (mart.—nov. 1900); Kwaku Dua III, împreună cu alți demnitari, sînt deportați în ins. Seychelles

— 26 sept. 1901, statul a fost anexat definitiv și inclus în colonia britanică Coasta de Aur, iar la 1 ian. 1902 a fost declarat oficial colonie a coroanei britanice

1924 — 1931, Prempeh I (a doua oară); a domnit în mod formal

1931 — 1970, Prempeh II

— la 6 mart. 1957 colonia britanică Coasta de Aur își proclamă independența, schimbîndu-și numele în Ghana (vezi Ghana)

din 1970, Opoku Ware II

ATENA

— oraș-stat antic fondat de ionieni în estul Greciei, în Atica, la 5 km de Marea Egee; la începutul sec. 7 î.e.n. s-a încheiat procesul de unificare a numeroaselor poleis-uri din Atica în jurul Atenei, care a devenit în sec. următoare o importantă putere economică și politică (îndeosebi după crearea Ligii delio-atice, 478/477 î.e.n.) și principalul centru cultural al lumii elene; reformele lui Solon (594/593 î.e.n.) și Clistene (509—507 î.e.n.) au pus bazele sistemului democratic, Atena afirmîndu-se ca reazemul regimurilor democratice din întreaga lume greacă; subordonată †Macedoniei (338 î.e.n.), a intrat, odată cu Grecia, în 146 î.e.n., în stăpînirea Romei; cei nouă arhonți aleși anual erau magistrații supremi ai statului, arhontele eponim dînd anului numele său

685 î.e.n., data tradițională a abolirii regalității ereditare
624, legislația lui Dracon
594, Solon este ales ca arhonte unic cu puteri discreționale în vederea soluționării crizei sociale și politice a statului atenian; reformele sale zdruncină instituțiile gentilice și autoritatea aristocrației funciare; se schițează primii pași ai evoluției democratice
560 — 527, tirania lui Pisistrates
527 — 510, tirania fiilor lui Pisistrates, Hippias și Hipparchos (m. 514 î.e.n.)
509 — 507, reformele lui Clistene (Kleisthenes) pun bazele regimului democratic

Arhonți eponimi

528 î.e.n., Philoneos
527, Onetorides
526, Hippias
525, Kleisthenes
524, Miltiades
523, Kalliades?
522, Pisistrates?
500, izbucnirea răscoalei antipersane a cetăților grecești din Asia Mică; ajutorul acordat de Atena va fi folosit de Imperiul ahemenid ca pretext al declanșării Războaielor medice
497, Archias
496, Hipparchos
495, Philippos
494, Pytokritos
493, Themistokles
492, Diognetos
491, Hybrilides
490, Phainippos; la Marathon eșuează prima încercare de subjugare a Greciei de către persani
489, Aristeides
488, Anchises
487, Telesines
486 ?
485, Philokrates
484, Leostratos
483, Nikomedos
482, Themistokles; sînt puse bazele talasocrației ateniene prin construcția unei puternice flote
481, Hypsichides
480, Kalliades; campania lui Xerxes împotriva Greciei
479, Xanthippos
478, Timosthenes

477, Adeimantos; constituirea Ligii maritime de la Delos sub hegemonie ateniană
476, Phaidon
475, Dromokleides
474, Akestorides
473, Memon
472, Chares
471, Praxiergos
470, Demotion
469, Apsephion
468, Theagnides
467, Lysistratos
466, Lysanias
465, Lysitheos
464, Archedemides
463, Tlepolemos
462, Konon
461, Euthippos
460, Phrasikleides
459, Philokes
458, Habron
457, Mnesitheides
456, Kallias
455, Sosistratos
454, Ariston
453, Lysikrates
452, Chairephanes
451, Antidotos
450, Euthynos
449, Pedieus; pacea lui Kallias încheie Războaiele medice
448, Philiskos
447, Timarchides
446, Kallimachos
445, Lysimachides
444, Praxiteles
443, Lysanias
442, Diphilos
441, Timokles
440, Morychides
439, Glaukinos
438, Theodoros
437, Euthymenos
436, Lysimachos
435, Antiochides
434, Krates
433, Apseudes
432, Pythodoros
431, Euthydemos; izbucnirea Războiului peloponesiac (431—404)
430, Apollodoros
429, Epameinon
428, Diotimos
427, Eukles Molonos
426, Euthynos
425, Stratokles
424, Isarchos
423, Ameinias
422, Alkaios
421, Aristion
420, Astyphilos
419, Archias
418, Antiphon
417, Euphemos

416, Arimnestos
415, Charias
414, Teisandros
413, Kleokritos
412, Kallias
411, Mnesilochos și Theopompos
410, Glaukippos
409, Diokles
408, Euktemon
407, Antigenes
406, Kallias
405, Alexias
404, Pythodoros; Războiul peloponesiac ia sfîrșit cu înfrîngerea Atenei; Liga maritimă de la Delos este desființată
403, Eukleides
402, Mikon
401, Xenainetos
400, Laches
399, Aristokrates
398, Euthykles
397, Suniades
396, Phormion
395, Diophantos
394, Eubulides
393, Demonstratos
392, Philokles
391, Nikoteles
390, Demonstratos
389, Antipatros
388, Pyrgion
387, Theodotos
386, Mystichides
385, Dexitheos
384, Diotrephes
383, Phanostratos
382, Euandros
381, Demophilos
380, Pytheas
379, Nikos
378, Nausinikos; ia ființă sub egida Atenei cea de-a doua Ligă maritimă
377, Kalleas
376, Charisandros
375, Hippodamas
374, Sokratides
373, Asteios
372, Alkisthenes
371, Phrasikleides
370, Dysniketos
369, Lysistratos
368, Nausigenes
367, Polyzelos
366, Kephisodoros
365, Chion
364, Timokrates
363, Charikleides
362, Molon
361, Nikophemos
360, Kallimedes
359, Eucharistos
358, Kephisodotos
357, Agathokles

356, Elpines
355, Kallistratos; destrămarea celei de-a doua Ligi maritime ateniene
354, Diotimos
353, Thudemos
352, Aristodemos
351, Theellos
350, Apollodoros
349, Kallimachos
348, Theophilos
347, Themistokles
346, Archias
345, Eubulos
344, Lykiskos
343, Pythodotos
342, Sosigenes
341, Nikomachos
340, Theophrastos
339, Lysimachides
338, Chairondas; bătălia de la Cheroneea; forțele ateniene și tebane sînt înfrînte de Filip II; instituirea hegemoniei macedonene asupra Greciei
337, Phrynichos
336, Pythodelos
335, Euainetos
334, Ktesikles
333, Nikokrates
332, Niketes
331, Aristophanes
330, Aristophon
329, Kephisophon
328, Euthykritos
327, Hegemon
326, Chremes
325, Antikles
324, Hegesias
323, Kephisodoros
322, Philokles; răscoala antimacedoneană a Atenei eșuează; sfîrșitul puterii maritime ateniene
321, Archippos
320, Neaichmos
319, Apollodoros
318, Archippos
317, Demogenes
316, Demokleides
315, Praxibulos
314, Nikodoros
313, Theophrastos
312, Polemon
311, Simonides
310, Hieromnemon
309, Demetrios
308, Charinos
307, Anaxikrates
306, Koroibos
305, Euxenippos
304, Pherekles
303, Leostratos
302, Nikokles
301, Klearchos
300, Hegemachos
299, Euktemon
298, Mnesidemos

297, Antiphates
296, Nikias
295, Nikostratos
294, Olympiodoros
293, Olympiodoros II
292 î.e.n., Philippos
— *Atena încetează să mai joace un rol politic în Elada, rămînînd mai departe una de metropolele spirituale și culturale ale lumii elenistice*
— *146, sfîrșitul independenței Greciei peninsulare; subordonată inițial guvernatorului Macedoniei, Grecia a fost ulterior anexată Macedoniei, devenind provincie romană*

ATJEH (ATCHIN, ACHIN)

— *stat feudal din Indonezia care, în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Iskandar Muda, a cuprins în hotarele sale mare parte din ins. Sumatera și și-a impus suzeranitatea asupra unor formații statale din restul ins., precum și din Peninsula Malaya; capitala în orașul Atjeh (în nordul ins. Sumatera; azi Banda Atjeh)*

Sultani

? — 1530, Ali Mughayat Șah; nu se cunosc predecesorii săi; a cucerit Daya (la vest), Pidie (sau Pedir) și Pase (se afla între orașele Lho Seumawe și Djambo Aye) (la est); întemeietorul statului
1530 — 1537, Salah ad-Din ibn Ali Mughayat
1537 — 1571, Ala ad-Din Riayat Șah al-Kahhar ibn Ali Mughayat; în 1563 a intrat în relații diplomatice cu Imperiul otoman, solicitînd ajutoare împotriva portughezilor
1571 — 1579, Ali Riayat Șah (sau Husain)
1579, Sultan Muda
1579, Sultan Sri Alam
1579, Zayn al-Abidin
1579 — 1586, Ala ad-Din de Perak (sau Mansur Șah)
1586 — 1588, Ali Riayat Șah (sau Radja Buyung)
1588 — 1604, Ala ad-Din Riayat Șah
1604 — 1607, Ali Riayat Șah (sau Sultan Muda)
1607 — 1636, Iskandar Muda (numit postum *marhum Meukuta Alam*= „Coroana lumii"); cel mai de seamă conducător al statului; a extins stăpînirile sultanatului spre sud și a efectuat o expediție navală împotriva statelor Pahang și Malacca
1636 — 1641, Iskandar Thani Ala ad-Din Mughayat Șah; în 1638 orașul-capitală a fost vizitat de o solie a portughezilor (care au numit orașul Kuta Raja = „fortăreața principelui") ce-au încercat, fără succes, să-l atragă pe Iskandar Thani de partea lor în lupta contra olandezilor
1641 — 1675, Tadj al-Alam Safiyyat ad-Din Șah, principesă
1675 — 1678, Nur al-Alam Nakiyyat ad-Din Șah, principesă
1678 — 1688, Inayat Șah Zakiyyat ad-Din Șah, principesă
1688 — 1699, Kamalat Șah, principesă
1699 — 1702, Badr al-Alam Șarif Hașim Djamal ad-Din
1702 — 1703, Perkasa Alam Șarif Lamtuy ibn Șarif Ibrahim

1703 — 1726, Djamal al-Alam Badr al-Munir
1726, Djauhar al-Alam Ama ad-Din Şah (a domnit numai cîteva zile)
1726, Şams al-Alam (sau Uandi Tebing) (a domnit numai cîteva zile)
1727 — 1735, Ala ad-Din Ahmad Şah (sau Maharadja Lela Melayu)
1735 — 1760, Ala ad-Din Djohan Şah (sau Potjut Auk)
1760 — 1781, Mahmud Şah (sau Tuanku Radja)
1781 — 1795, Ala ad-Din Muhammad Şah (sau Tuanku Muhammad)
1795 — 1824, Ala ad-Din Djauhar al-Alam Şah; în 1819 a încheiat cu englezii un tratat prin care aceştia din urmă primeau dreptul de a face comerţ în cuprinsul sultanatului şi de a-şi stabili o reşedinţă pe lîngă curtea sultanului
1824 — 1836, Muhammad Şah
1836 — 1870, Mansur Şah
1870 — 1874, Mahmud Şah
1874 — 1903, Muhammad Daud Şah; nepot al sultanului Mansur Şah; în vîrstă de 6 ani cînd a fost ales sultan; alungat de trupele olandeze (care au început, în 1873, un război de supunere a sultanatului) din capitală, s-a refugiat în aşezarea Keumala din Pidie; în 1903 s-a supus autorităţii olandeze
(— vezi Indonezia)

AYYUBIZII (EYYUBIZII)

— dinastie succesoare a †Fatimizilor, ce-a condus un stat feudal care, în perioada de apogeu a puterii politice şi de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Salah ad-Din, a cuprins în hotarele sale teritoriul de azi al următoarelor state: Egipt, nordul Libiei, Iordania, Israel, Liban, Siria, sud-estul Turciei, vestul Iraqului, Arabia Saudită, R.D.P. a Yemenului şi R.A. Yemen; întemeiată de Salah ad-Din; îşi trage numele de la Ayyub ibn Şahdi ibn Maruan, un conducător kurd originar de lîngă Dvin (la 35 km sud de Erevan, Armenia); după moartea întemeietorului, unii dintre principii Ayyubizi, cărora le fuseseră încredinţate spre cîrmuire diferite teritorii, au întemeiat formaţii statale de-sine-stătătoare (vezi mai jos), unite, pentru scurtă vreme, sub autoritatea unui sultan unic

În EGIPT

Sultani

1171 — 1193, al-Malik an-Nasr I Salah ad-Din Iusuf ibn Ayyub (cunoscut şi ca *Saladin*); la moartea unchiului său Şirkuk (23 mart. 1169) îi succede ca vizir al ultimului calif fatimid, pe care l-a depus în sept. 1171, devenind adevăratul stăpîn al moştenirii fatimide; la început vasal, *de facto*, al fostului său stăpîn Nur ad-Din ibn Zangi, la moartea acestuia (1174) a devenit conducător independent, moştenindu-i stăpînirile; în 1184 a cucerit oraşul Amid (azi Diyarbakîr, Turcia) şi s-a înstăpînit, între 1185 şi 1195, în regiunea Diyar Bakr; a înfrînt pe cruciaţi la Hattin (5 iul. 1187), a recucerit Ierusalimul (2 oct. 1187) şi a condus rezistenţa musulmanilor împotriva cruciadei a treia (1189—1192)
1193 — 1198, al-Malik al-Aziz Imad ad-Din Abu'l-Fath Usman ibn Salah ad-Din

1198 — *1199/1200*, al-Malik al-Mansur Nasr ad-Din Muhammad ibn al-Aziz

1199/1200 — *1218*, al-Malik al-Adil I Saif ad-Din Abu Bakr Ahmad ibn Ayyub (cruciații l-au numit *Saphadin*); guvernator al Egiptului între 1174 și 1183, în timpul frecventelor deplasări în Siria ale fratelui său Salah ad-Din; a domnit în Alep (1183—1186), în Diyar Bakr (Mayyafarikin și Djabal Sindjar) (1195—1200) și în Damasc (1195/1196—1218); colaborator apropiat și fidel întemeietorului dinastiei

1218 — *1238*, al-Malik al-Kamil I Nasr ad-Din Abu'l-Maali Muhammad ibn al-Adil (I); a domnit și în Damasc (1238)

1238 — *1240*, al-Malik al-Adil II Saif ad-Din Abu Bakr ibn al-Kamil (I); a domnit și în Damasc (1238—1239)

1240 — *1249*, al-Malik as-Salih Nadjm ad-Din Ayyub ibn al-Kamil (I); a domnit în Diyar Bakr (Hisn Kaifa și Amid) (1232—1239), la ar-Ruha și Harran (1235/1236), la Sindjar și Nisibin (1237/1238) și în Damasc (1239, 1245—1249)

1249 — *1250*, al-Malik al-Muazzam Turanșah IV ibn Ayyub ibn Kamil; a domnit în Diyar Bakr (Hisn Kaifa și Amid) (1239—1249) și în Damasc (1249—1250)

1250 — *1252/1253*, al-Malik al-Așraf II Muzaffar ad-Din ibn al-Masud ibn al-Kamil; ultimul sultan ayyubid din Egipt, depus de sultanul mameluc Aibeg (Aibak)

— *stăpînirea* †*mamelucilor*

În DAMASC

1186/1187 — *1195/1196*, al-Malik al-Afdal Nur ad-Din Abu'l-Hasan Ali ibn Salah ad-Din; după moartea tatălui său a fost considerat șeful familiei ayyubide; depus de selgiucizi, a devenit vasal al acestora

1195/1196 — *1218*, al-Malik al-Adil I Saif ad-Din Abu Bakr Ahmad (vezi Egiptul)

1218 — *1227*, al-Malik al-Muazzam Șaraf ad-Din Isa ibn al-Adil

1227 — *1229*, al-Malik an-Nasr Salah ad-Din Daud ibn al-Muazzam

1229 — *1237*, al-Malik al-Așraf I al-Muzaffar ad-Din Abu'l-Fath Musa ibn al-Adil; a domnit și în Diyar Bakr (Mayyafarikin și Djabal Sindjar) (1210—1220)

1237 — *1238*, al-Malik as-Salih Imad ad-Din Ismail ibn al-Adil (prima oară)

1238, al-Malik al-Kamil I Nasr ad-Din Abu'l-Maali Muhammad (vezi Egiptul)

1238 — *1239*, al-Malik al-Adil II Saif ad-Din Abu Bakr (vezi Egiptul)

1239, al-Malik as-Salih Nadjm ad-Din Ayyub (prima oară) (vezi Egiptul)

1239 — *1245*, al-Malik as-Salih Imad ad-Din Ismail (a doua oară)

1245 — *1249*, al-Malik as-Salih Nadjm ad-Din Ayyub (a doua oară) (vezi Egiptul)

1249 — *1250*, al-Malik al-Muazzam Turanșah IV (vezi Egiptul)

1250 — *1260*, al-Malik an-Nasr II Salah ad-Din Iusuf ibn al-Aziz II; a domnit și în Alep (1236—1260); în mart. 1260 trupele mongole ale lui Hulagu au pătruns în Damasc, iar sultanul al-Malik an-Nasr II, împreună cu copiii săi, au fost luați prizonieri

— *cucerirea* †*mongolă*

În ALEP

1183 — *1186*, al-Malik al-Adil I Saif ad-Din Abu Bakr Ahmad (vezi Egiptul)

1186 — *1216*, al-Malik az-Zahir Ghias ad-Din Abu'l-Fath Ghazi I ibn Salah ad-Din

1216 — *1236*, al-Malik al-Aziz II Ghias ad-Din Abu'l-Muzaffar Muhammad ibn az-Zahir

1236 — 1260, al-Malik an-Nasr II Salah ad-Din Iusuf (vezi Damascul); la 24 ian. 1260 Alepul a fost cucerit de către mongoli
— cucerirea †mongolă

În DIYAR BAKR

— Diyar Bakr — regiune istorică situată în bazinul superior al Tigrului; capitala la Amid (azi Diyarbakîr, Turcia)

Mayyafarikin şi Djabal Sindjar

1185 — 1195, al-Malik an-Nasr I Salah ad-Din Iusuf (vezi Egiptul)
1195 — 1200, al-Malik al-Adil I Saif ad-Din Abu Bakr Ahmad (vezi Egiptul)
1200 — 1210, al-Malik al-Auhad Nadjm ad-Din Ayyub ibn Saif ad-Din Abu Bakr
1210 — 1220, al-Malik al-Aşraf I al-Muzaffar ad-Din Abu'l-Fath Musa (vezi Damascul)
1220 — 1230, al-Malik al-Muzaffar Şihab ad-Din Ghazi ibn ad-Dil
— 1230—1244, dominaţia mongolă
1244 — 1260, al-Malik al-Kamil II Nasr ad-Din Muhammad ibn al-Muzaffar
— cucerirea mongolă

Hisn Kaifa şi Amid

1232 — 1239, al-Malik as-Salih Nadjm ad-Din Ayyub (vezi Egiptul)
1239 — 1249, al-Malik al-Muazzam Turanşah IV (vezi Egiptul)
1249 — 1283, al-Malik al-Muahhid Taki ad-Din Abdallah ibn Turanşah IV
1283 — ? al-Malik al-Kamil III Abu Bakr Muhammad ibn Abdallah
? — ? al-Malik al-Adil Mudjir ad-Din Muhammad ibn Abu Bakr
? — ? al-Malik al-Adil Şihab ad-Din Ghazi ibn Muhammad
? — 1378, al-Malik as-Salih Abu Bakr ibn Ghazi
1378 — ? al-Malik al-Adil Fahr ad-Din Sulaiman ibn Ghazi
? — 1433, al-Malik al-Aşraf Şaraf ad-Din Ahmad ibn Sulaiman
1433 — 1452, al-Malik as-Salih Salah ad-Din Halil ibn Ahmad
1452 — ? al-Malik al-Kamil IV Ahmad ibn Halil
? — 1462, al-Malik al-Adil Halaf ibn Muhammad ibn Ahmad
1462 — ? Halil ibn Sulaiman ibn Ahmad (?)
? — ? Sulaiman ibn Halil ibn Sulaiman
? — ? al-Husain ibn Halil ibn Halil
— cucerirea statului †Ak Koiunlu

În YEMEN

1174 — 1180, al-Malik al-Muazzam Şams ad-Din Turanşah
1181 — 1197, al-Malik al-Aziz Saif al-Islam Zahir ad-Din Abu'l-Fauaris Tughtighin ibn Ayyub
1197 — 1202, Muizz ad-Din Ismail ibn Tughtighin
1202 — 1214, al-Malik an-Nasr Ayyub ibn Tughtighin
1214 — 1215, al-Malik al-Muzaffar Sulaiman ibn Saad ad-Din Şahanşah ibn Muzaffar (I) Umar Takiaddin
1215 — 1229, al-Malik al-Masud Salah ad-Din Iusuf ibn al-Kamil I
— cucerirea dinastiei Rasulizilor

AZTECII

TENOCHTITLÁN

— aztecii (numiţi astfel după locul lor de baştină — Aztlan), cel mai mare popor amerindian din Mexic, aparţinînd familiei de limbi utah-

aztecă, sub conducerea lui Tenoch, nemaiputîndu-se menține în prima așezare construită pe colina Chapultepec (= „Muntele lăcustelor") de pe malul Lacului Texcoco, datorită opoziției conducătorului Coxcoxtli al orașului-stat Colhuacán, s-au stabilit pe o lagună a Lacului Texcoco, construind un oraș căruia i-au dat numele de Tenochtitlán (data legendară a întemeierii este anul 1325) (azi Ciudad de Mexico); cu timpul ei au reușit să lege această lagună cu uscatul, ieșind din izolarea impusă de condițiile naturale; după dobîndirea independenței în urma victoriei lui Itzcóatl asupra conducătorului tepanec Maxtla, aztecii au întreprins numeroase campanii de cucerire, hotarele statului lor extinzîndu-se spre est pînă la Golful Mexic, spre sud-vest, sud și sud-est pînă la Oceanul Pacific, iar în nord pînă la orașul Ayotochcui Tlatlán; capitala la Tenochtitlán

Conducători

? — ? Tenoch

1349 — 1383, Ilancueitl

1383 — 1395, Acamapichtli

1395 — 1414, Huitzilihuitl (= „Pană de colibri")

1414 — 1428, Chimalpopoca (= „Scut strălucitor"); în timpul cîrmuirii sale, locuitorii Tenochtitlánului au construit un dig care făcea legătura dintre lagună și uscat; ucis din ordinul lui Maxtla, conducătorul tepanec din Atzacapotzalco

1428 — 1440, Itzcóatl (= „Șarpele de obsidian"); a înfrînt, în coaliție cu alte orașe-state, pe agresivul conducător Maxtla, dobîndind independența statului său, pe care a consolidat-o în urma constituirii unei confederații cu orașele-state Texcoco și Tlacopán; în cadrul acestei alianțe între egali, Itzcóatl deținea funcția de căpetenie militară, răspunzînd și de politica externă a confederației

1440 — 1469, Moctezuma (Motezuma, Motecuhzoma) I *Ilhuicamina* (= „Arcaș ceresc"); a supus autorității sale confederația aztecă și, în urma a numeroase războaie victorioase (a înfrînt confederația din sud a celor 21 de orașe-state în frunte cu orașul Chalco, a supus ținuturile din est pînă la Golful Mexic și a înfrînt decisiv, în lupta de la Huaxyacac, azi Oaxaca, forțele aliate ale zapotecilor și mixtecilor, întinzîndu-și stăpînirea pînă la Golful Tehuantepec), a lărgit considerabil hotarele statului aztec

1469 — 1481, Axayácatl; a continuat politica de expansiune a predecesorului său și a unit, din nou, cele două importante centre Tenochtitlán și Tlatelolco

1481 — 1486, Tizoc

1486 — 1503, Ahuitzotl; a întreprins repetate campanii pe coasta Oceanului Pacific

1503 — 1520, Moctezuma II *Xocoyotzin* (= „Cel tînăr")

— la 22 apr. 1519 spaniolii conduși de Hernán (Hernando) Cortés au debarcat pe țărmul mexican; după întemeierea așezării Villa Rica de la Vera Cruz (azi Veracruz), au început campania de cucerire a stăpînirilor aztece, ușurată și din cauza nemulțumirilor provocate de regimul fiscal impus de Moctezuma II; după lupte înverșunate, au fost supuse, rînd pe rînd, Cempoala, Jalapa (azi Jalapa Enríquez), Xico Viejo (Xicochimalco), Ixhuacán, Xocotla, Yxtacmaxtitlán, Tlaxcala și Cholula

— la 8 nov. 1519 conchistadorii spanioli au intrat în Tenochtitlán; în cele din urmă, Moctezuma II a fost făcut prizonier și, sub presiunea conchistadorilor, s-a recunoscut vasal față de regele Spaniei

— în iun. 1520 a izbucnit în Tenochtitlán răscoala aztecilor împotriva spaniolilor; încercarea lui Moctezuma II de a opri lupta amerindienilor a eșuat, el însuși fiind grav rănit

(murind după trei zile) ; spaniolii au fost obligați să abandoneze capitala aztecilor

1520, Cuitláhuac (a domnit cca 80 de zile); conducător în Ixtapalapa (azi înglobat în Ciudad de México), a fost ales în fruntea confederației de către un consiliu tribal

— *în noaptea de 30 iun. 1520, aztecii sub comanda lui Cihualcóatl au înfrînt pe spanioli, provocîndu-le pierderi grele și obligîndu-i să se retragă*

— *la 7 iul. 1520, în lupta de pe cîmpia Apam de lîngă localitatea Otumba, comandantul aztec Cihualcóatl a fost ucis, iar armata amerindienilor înfrîntă de spanioli*

1520 – 1521, Cuauhtémoc; conducător în Tlacopan, a fost ales în fruntea Confederației în urma morții lui Cuitláhuac; a organizat apărarea capitalei în fața iminentului atac spaniol

— *la 13 aug. 1521, după un îndelungat asediu (aproape două luni), trupele spaniole, cu 13 brigantine și numeroși amerindieni din orașele-state Tlaxcala, Cholula și Huejotzingo, care îi însoțeau, au cucerit Tenochtitlánul, iar Cuauhtémoc a fost capturat*

— *cucerirea spaniolă*

(— vezi Mexico)

BABILONUL

— oraș-stat fondat în Mesopotamia în mileniul 3 î.e.n. pe fluviul Eufrat, la 90 km sud-est de actualul Bagdad (Iraq); timp de aproape două, milenii se impune ca una dintre cele mai strălucite metropole economice, politice și spirituale ale Orientului Apropiat; el devine nucleul unui stat teritorial care, în două rînduri, în timpul lui Hammurabi (sec. 18 î.e.n.) și a lui Nabopallasar și Nabucodonosor II (sec. 7—6 î.e.n.) se impune ca forța politică hegemonă a Mesopotamiei și a întregului Orient Apropiat

Regi

REGATUL VECHIULUI BABILON. PRIMA DINASTIE (AMORITĂ)

1894 — 1880 î.e.n., Sumuabum
1880 — 1844, Sumulael
1844 — 1830, Sabium
1830 — 1812, Apil-Sin
1812 — 1792, Sin-muballit
1792 — 1749, Hammurabi; cel mai important suveran al dinastiei; statul babilonean cuprinde temporar întreaga Mesopotamie; Elamul, Asiria, statul Mari îi recunosc supremația
1749 — 1711, Samsuiluna
1711 — 1683, Abieșu
1683 — 1646, Ammiditana
1646 — 1625, Ammisaduqa
1625 — 1595, Samsuditana
— în anul 1595 Babilonul este cucerit și jefuit de către regele hitit Mursilis I; Babilonul trece în stăpînirea dinastiei kasiților

DINASTIA KASITĂ

? —? Gandaș
cca 1700 î.e.n., Agum I
? — ? Kaștiliaș I
înainte de 1650, Ușși
? — ? Abirattaș
? — ? Kaștiliaș II
? — ? Urzigurumaș
înainte de 1600, Kharbașikhu
? — ? Tiptakzi
înainte de 1550 , Agum II
? — ? Burnaburiaș I
? — ? ?
? — ? Kaștiliaș III
înainte de 1450, Ulamburiaș
? — ? Agum III
? — ? ?
? — ? Kadasmankharbe I
? — ? Karaindaș
înainte de 1390, Kurigalzu I
? — ? Kadașman-Enlil I

1375 — 1347, Burnaburiaş
? — ? Karakhardaş
? — ? Nazibugaş
1345 — 1323, Kurigalzu II
1323 — 1297, Nazimuruttaş
1297 — 1279, Kadaşman-Turgu
1279 — 1264, Kadaşman-Enlil II
1264 — 1255, Kudur-Enlil
1255 — 1242, Şagarakti-Suriaş
— *în 1235 Babilonul a fost cucerit de regele asirian Tukulti-Ninurta I; dominația asiriană s-a menținut pînă în 1227*
1227 — ? Enlil-nadin-sumi
? — ? Kadaşmankharbe II
1224 — 1218, Adad-şuma-iddina
1218 — 1188, Adad-şuma-uşur
1188 — 1173, Neli-şikhu
1173 — 1160, Marduk-apla-iddina
1160 — 1159, Zabaha-şuma-iddina
1159 — 1157, Enlil-nadin-akhi
— *în 1157 Babilonul a fost pustiit de elamiți; înlăturarea dinastiei kasite; Babilonul a trecut în stăpînirea celei de-a doua dinastii din Isin*

A DOUA DINASTIE DIN ISIN

1156 — 1138, Marduk-Kabit-ahheşu
1138 — 1131, Itti-Marduk-balatu
1131 — 1125, Ninurta-nadin-şumi
1125 — 1103, Nabucodonosor I; cel mai important reprezentant al dinastiei
1103 — 1099, Enlit-nadin-apli
1099 — 1081, Marduk-nadin-ahhe
1081 — 1068, Marduk-şapik-zeri
1068 — 1046, Adad-apal-iddina
1046 — 1045, Marduk-ahhe-eriba
1045 — 1033, Marduk-zer ...
1033 — 1025, Nabu-sum-libur

A DOUA DINASTIE A ȚĂRII MĂRII

1025 — 1008, Simbar-Şikhu
1008 — 1007, Ea-mukin-şumi
1007 — 1005, Kaşşu-nadin-ahhe

DINASTIA BAZU

1004 — 987, E-ulmaş-şakin-şumi
987 — 985, Ninurta-Kudurri-usur I
985 — 984, Şirigti-Şugamunu

DINASTIA „G" (ELAMITĂ)

984 — 979, Mar-biti-apal-uxir

DINASTIA „H"

978 — 943, Nabu-mukin-apli
943 — 942, Ninurta-Kudurri-usur II
942 — ? Mar-biti-akh-iddin
? — ? Şamaş-mudammik; Babilonul a recunoscut pentru aproape trei sec. supremația asiriană
? — ? Nabu-şum-ukin I
881 — 850, Nabu-apal-iddin I
850 — ? Marduk-bel-usate
? — ? Marduk-zahir-şum I
? — 811, Marduk-balastu-ikbi
? — ? Bau-akh-iddin
? — ? Adad-şum-ibni
cca 800, Marduk-bel-zeri
? — ? Marduk-apal-usur
? — ? Eriba-Marduk

760 — 747, Nabu-şum-ukin II
747 — 734, Nabu-nasir (Nabonasar)
734 — 732, Nabu-şum-ukin III

DINASTIA „J" (DINASTIA A IX-A)
732 — 729, Ukun-zer (Nabu-mukin-zeri)
729 — 727, Pulu (sau Tiglat-palasar III, regele Asiriei)
727 — 722, Ululai (sau Şalmanasar, rege al Asiriei)
722 — 710, Marduk-apal-iddin II (Merodach Baladan)
710 — 705, Sargon II (rege al Asiriei)
705 — 703, Sennacherib (rege al Asiriei, prima oară)
703, Marduk-zahir-şun II
703 — 702, Marduk-apal-iddin II
702 — 700, Bel-ibni
700 — 694, Aşur-nadin-şum (fiul lui Sennacherib)
694 — 693, Nergal-uşezib
693 — 689, Muşezib-Marduk; cucerirea şi distrugerea oraşului de către asirieni
689 — 681, Sennacherib (rege al Asiriei) (a doua oară)
681 — 668, Esarhaddon (rege al Asiriei) (guvernator)
668 — 647, Şamaş-şum-ukin
647 — 626, Kandalanu

REGATUL NOULUI BABILON (DINASTIA CHALDEEANĂ)
625 — 605, Nabu-apal-usur (Nabopalasar); în alianţă cu Media, Regatul Noului Babilon distruge statul asirian
605 — 562, Nabucodonosor II; Regatul Noului Babilon hegemon al Orientului Apropiat
562 — 560, Amel-Marduk (Evil-Merodach)
560 — 556, Nergal-sar-usur (Neriglissar)
556 — 539, Nabu-na'id (Nabonid)
— în 539 î.e.n. Babilonul a fost cucerit, fără luptă, de către regele Cyrus II şi inclus ca provincie în Imperiul persan

BACTRIA

— regiune istorică şi formaţiune statală antică în Asia Centrală, pe cursul superior şi mijlociu al fluviului Oxos (Amu Darja), locuită de o populaţie de origine iraniană. Bactria a făcut parte ca satrapie din Imperiul ahemenid (sec. 4 î.e.n.), apoi a fost cucerită de Alexandru cel Mare (329 — 327 î.e.n.), fiind mai tîrziu inclusă în Regatul seleucid (cca 300 î.e.n.). Profitînd de războiul civil din Regatul seleucid, Diodotos I (cca 239 î.e.n.), satrapul Bactriei şi Sogdianei, a pus bazele unui regat greco-batrian independent, cu capitala în oraşul Bactra (azi Balkh, Afghanistan)

Suverani
256 — 235, î.e.n., Diodotos I Soter
235 — 225, Diodotos II
225 — 220, Euthydemos I
200 — 180, Demetrios I; în timpul campaniei sale în India (care a marcat, prin cucerirea Punjabului, apogeul statului greco-bactrian) Bactria a fost condusă de Euthydemos II şi de Antimachos I
180 — 165, Demetrios II
— 170—155, Eucratides, uzurpator; a cucerit tronul cu ajutorul lui Antiochos IV, suveranul Regatului seleucid
155, Platon

155 — 130, Menandros; ultima epocă de înflorire a regatului Bactria; după 130 î.e.n. Bactria a fost pustiită de invazia triburilor nomade ale sacilor și sciților veniți din nord; destrămarea statului; supraviețuirea unor mici principate indo-grecești

BAHMANIZII

— dinastie care a condus un stat feudal, situat în podișul Deccan din centrul Indiei de azi; desprins din Sultanatul de †Delhi în urma răscoalei izbucnită în 1345 sub conducerea lui Ismail Muh, apoi sub cea a lui Hasan Gangu, care și-a proclamat independența (în 1347) față de sultanul Muhammad ibn Tughluk (1325—1351), luîndu-și numele de Abu-l Muzaffar Ala ad-Din Hasan Bahman Șah (de unde își trage numele și dinastia întemeiată de el); între 1347 și 1425 capitala statului s-a aflat în orașul Ahsanabad (azi Gulbarga, statul Karnataka), apoi a fost mutată la Muhammadabad (azi Bidar, statul Karnataka)

Sultani

1347 — 1358, Ala ad-Din Hasan Bahman Șah; și-a consolidat domnia supunînd autorității sale pe conducătorii musulmani din Deccan și a luptat împotriva regatelor hinduse din sud și sud-est; în 1350 a întreprins o campanie victorioasă în Telingana (regiune între Godavari și Krishna), constrîngîndu-l pe regele Kapaya Nayaka de Warangal să-i plătească tribut, iar între 1350 și 1354 s-a aflat în război cu regele Harihara I din †Vijayanagar pentru stăpînirea fertilului interfluviu *(doab)* Krishna-Tungabhadra; timp de un secol și jumătate între cele două state au avut loc permanente lupte pentru acest teritoriu

1358 — 1375, Muhammad I ibn Hasan; adevăratul organizator al noului stat; continuarea luptelor cu cele două regate hinduse din sud: în 1363, după mai multe victorii asupra oștilor regelui din Warangal, acesta din urmă a fost obligat să încheie pace, cedîndu-i lui Muhammad I importanta fortăreață Golconda, care a devenit punct de hotar între cele două state; în urma războiului (1362—1365) cu regele Bukka I de Vijayanagar pentru stăpînirea *doabului*, granița dintre cele două formații a fost stabilită pe fluviul Krishna

1375 — 1378, Ala ad-Din Mudjahid Șah ibn Muhammad; eșecul campaniei din 1377 împotriva statului Vijayanagar

20 mai — 24 iun. 1378, Daud I ibn Hasan

1378 — 1397, Muhammad II ibn Hasan; a pierdut în favoarea regelui Harihara II de Vijayanagar unele teritorii din vestul sultanatului, precum și importantul centru comercial, orașul-port Goa (azi Panjim sau Panaji) (1380)

26 apr. — 14 iun. 1397, Ghias ad-Din Tahamtan ibn Muhammad (II)

14 iun. — 16 nov. 1397, Șams ad-Din Daud II ibn Muhammad (II)

1397 — 1422, Tadj ad-Din Firuz Șah ibn Daud (II); l-a supus autorității sale pe conducătorul hindus Gond Raja Narsing Rai de Kherla, dar cele trei campanii pe care le-a întreprins împotriva Regatului de Vijayanagar (1398, 1406 și 1417—1420) nu au modificat *statu-quo*-ul teritorial

1422 — 1436, Șihab ad-Din Ahmad I ibn Daud (II); supranumit *Vali* (=„Sfîntul“); în nord, în 1428, a luptat cu succes împotriva lui Hușang Șah, conducătorul Malwei (1405—1435)

pentru supunerea Kherlei, dar în campania pe care a întreprins-o, împreună cu Kanha (Krișna) Raja din Jhalawar, în 1429/1430, împotriva Sultanatului de †Gujarat, după unele succese, a trebuit să se retragă; în sud, a invadat și cucerit statul Warangal (1425) și a luptat, fără succes, împotriva Regatului de Vijayanagar (1423, 1435—1436)

1436 — *1458*, Ala ad-Din Ahmad II ibn Muhammad ibn Daud (II); după o campanie victorioasă împotriva rajahului de Sangameșvar (1436), a respins invazia armatei Sultanatului de †Handeș, a luptat, între 1443 și 1446, cu oștile Regatului de Vijayanagar și a înfrînt, cu ajutorul reputatului demnitar Mahmud Gavan, rebeliunea cumnatului său Jalal Han, care se proclamase conducător independent la Telingana (1455)

1458 — *1461*, Ala ad-Din Humayun Zalim ibn Ahmad (II)

1461 — *1463*, Nizam ad-Din Ahmad III ibn Humayun; succedînd tatălui său la vîrsta de 8 ani, s-a aflat sub un consiliu de regență din care făceau parte mama sa și demnitarii Mahmud Gavan și Hvaja Jahan Turk; în 1461/1462 Mahmud Haldji, sultan de Malwa (1436—1469), aliat cu rajahul de Orissa, Gajapati Kapilendra (cca 1434—1467), au invadat teritoriile Bahmanizilor, oștile Malwei cucerind orașul Bidar și numai intervenția sultanului de Gujarat, Mahmud I Begarha, a făcut ca inamicul să fie respins

1463 — *1482*, Șams ad-Din Muhammad III ibn Humayun; pînă în 1466 s-a aflat sub același consiliu de regență; adevăratul conducător al statului a fost puternicul demnitar *(vakil-us-sultanat)* Mahmud Gavan (executat la 5 apr. 1481 din ordinul lui Muhammad III); în 1466/1467 a purtat lupte cu Sultanatul de Malwa, cu Regatul de Vijayanagar, cucerind orașul-port Goa (1470) și cu Regatul de Orissa (între 1477 și 1480), făcînd importante achiziții teritoriale

1482 — *1518*, Șihab ad-Din Mahmud ibn Muhammad (III); în timpul minoratului s-a aflat sub tutela demnitarului Malik Naib, iar după oct. 1497, cînd garda turcă de la palat a dejucat un complot prin care se urmărea uciderea sultanului și a familiei princiare, conducerea a fost încredințată demnitarului Kasim Barid, Mahmud rămînînd sultan nominal; în timpul domniei sale Sultanatul Bahmanizilor s-a fărîmițat

— după moartea lui Șihab ad-Din Mahmud au urmat patru sultani care au deținut puterea doar nominal, conducătorul de fapt fiind Amir Barid, fiul puternicului demnitar Kasim Barid

1518 — *1521*, Ahmad IV ibn Mahmud

1521 — *1523*, Ala ad-Din ibn Mahmud

1523 — *1526*, Usli Allah ibn Mahmud

1526 — *1527*, Kalim Allah ibn Mahmud

— în 1527 Amir Barid a preluat succesiunea în Bidar, întemeind dinastia Barid-șahilor; aceasta, alături de dinastiile Adil-șahilor din Bijapur, Kutb-șahilor din Golkonda, Nizam-șahilor din Ahmadnagar și Imad-șahilor din Berar au fost succesoarele dinastiei și statului Bahmanizilor

BAROTSE (BALOZI)

— stat african situat în regiunea cursului superior al fluviului Zambezi, întemeiat la sfîrșitul sec. 17 de populația barotse (balozi, lozi, care vorbesc o limbă aparținînd familiei nigero-congoleză, grupul Benue-Congo);

actualmente teritoriul acestui stat se află în vestul Zambiei; capitala în orașul Lealui (din 1864); numit, după instituirea protectoratului britanic, Barotseland; conducătorii statului purtau titlul de **litunga**

Litungași

DINASTIA LUYANA

? — ? Mbuyu
? — ? Mboo Muyunda
? — ? Inyambo
? — ? Ngalama
? — ? Yeta Nalute
? — ? Ngombala
? — ? Yubya Lukama
? — ? Mwanawina I
? — cca 1780, Mwananyanda
cca 1780 — cca 1830, Mulambwa Santulu
cca 1830 — ? Silumelume
? — 1840, Mubukwanu
— între 1840 și 1864 populația barotse s-a aflat sub dominația triburilor zuluse makololo, venite din sud, care, însă, au fost asimilate de populația băștinașă
— între 1847 și 1848 Antonio Francisco Ferreira da Silva Porto a explorat regiunea locuită de populația barotse
1864 — 1876, Sipopa Lutangu
1876 — 1878, Mwanawina II
1878 — 1884, Lubosi, numit mai tîrziu Lewanika (prima oară); depus în sept. 1884 în urma răscoalei conduse de vărul său Tatila Akufuna
1884 — 1886, Tatila Akufuna
1886 — 1916, Lewanika (a doua oară)
— la 27 iun. 1890 s-a instituit „protecția" Companiei Britanice a Africii de Sud ca urmare a tratatului încheiat de Lewanika cu agenții britanici ai acestei companii (suprimat la 25 iun. 1898)
— la 17 oct. 1900 Lewanika a încheiat un nou tratat cu Compania Britanică a Africii de Sud, prin care acceptă „protecția" britanică în schimbul garantării de către Marea Britanie că șeful statului va păstra puterea constituțională
1916 — 1945, Yeta III (sau Litia)
1945 — 1948, Imwiko Lewanika
1948 — 1968, Mwanawina III
— la 24 oct. 1964, Barotseland a devenit provincie a statului Zambia
din 15 dec. 1968, Lewanika II (sau Godwin Mbikusita)
(— vezi Zambia)

BAVARIA

— formație statală germană (inițial ducat, din 1623 principat, iar între 1806 și 1918, regat) constituită în urma cuceririi, în sec. 6, de către triburile bavarilor (de unde și numele statului: Bavaria, Bayern) a celei mai mari părți din teritoriul fostelor provincii romane Noricum și Rhaetia, atingînd în anul 565 rîul Lech, care a constituit limita expansiunii lor apusene; inițial, a cuprins în hotarele sale părți din R.F. Germania

(Bavaria Superioară și Inferioară, precum și ținutul de la nord de Dunăre — așa-numitul Nordgau —, din landul Bavaria), Austria (provinciile federale Austria Superioară și Salzburg, precum și o mare parte din Tirol) și Cehoslovacia (vestul Pădurii Boeme); reședința ducală s-a aflat la Regensburg pînă la mijlocul sec. 13, apoi, cu unele întreruperi, la München (care a fost și capitala regatului); de-a lungul sec. hotarele Bavariei au cunoscut numeroase modificări

Duci

FAMILIA AGILOLFINGILOR
cca 690 — 717, Theodon
? — 724, Theodebert
? — 728, Grimoald
? — ? Theodebald
? — ? Tassilo II
725 — 737, Ugbert
737 — 748, Odilo
748 — 788, Tassilo III
— *în 788 ducele Tassilo a fost depus de către Carol* cel Mare, *care a inclus ducatul Bavariei în cadrul Regatului francilor*
— *în 843, odată cu împărțirea Imperiului carolingian, teritoriul ducatului a revenit lui Ludovic* Germanicul *(Regatul francilor de est)*

DINASTIA LUI LIUTPOLD
889 — 907, Liutpold, guvernator al Bavariei și Austriei; din 893, guvernator al Carintiei
907 — 937, Arnulf II *cel Rău*; guvernator al Carintiei, din 907; a refuzat, din 921, să mai recunoască suzeranitatea regelui german Otto I
937 — 938, Eberhard; depus și exilat de Otto I pentru că a refuzat să-i recunoască suzeranitatea
938 — 947, Berthold (guvernator al Carintiei, între 927 și 930), numit de regele Otto I

DINASTIA SAXONĂ (LIUDOLFINGII)
947 — 955, Henric (Heinrich) I (duce de Lorena, în 940); învestit de fratele său regele Otto I cu ducatul Bavariei; din 952 a stăpînit și mărcile Istria, Verona și Friuli
955 — 976, Henric II *cel Pașnic* (prima oară); a fost depus în iul. 976 de către împăratul german Otto II, în urma eșuării răscoalei antiimperiale
976 — 982, Otto I (duce al Suabiei, din 973); învestit cu ducatul Bavariei de către unchiul său împăratul Otto II
983 — 985, Henric III *cel Tînăr* (duce al Carintiei, ca **H.** I, 976—978, 985—989); numit duce al Bavariei de către împăratul Otto II, a fost apoi depus
985 — 995, Henric II *cel Pașnic* (a doua oară) (duce al Carintiei, din 989)
995 — 1004, Henric IV *cel Sfînt* (prima oară) (rege roman, din 1002 și împărat al „Sfîntului imperiu", 1014—1024)
— *la 21 mart. 1004 Henric IV l-a numit pe cumnatul său Henric de Lützelburg (Luxemburg), conte în regiunea Ardennes, duce al Bavariei*

DINASTIA DE LUXEMBURG
1004 — 1009, Henric V de Luxemburg (prima oară)

DINASTIA SAXONĂ (RESTAURATĂ)
1009 — 1018, Henric IV *cel Sfînt* (a doua oară)

DINASTIA DE LUXEMBURG (RESTAURATĂ)

1018 — 1026, Henric V (a doua oară)

— *în 1027 împăratul german Konrad II l-a investit pe fiul său de 10 ani, Henric, cu ducatul Bavariei*

DINASTIA DE FRANCONIA (sau SALIANĂ)

1027 — 1041, Henric VI (duce al Suabiei, ca **H.** I, 1038 — 1045, duce al Carintiei, 1039—1047, rege roman, 1028—1056 și împărat, ca **H.** III, 1046—1056)

— *la 21 febr. 1042 regele Henric VI l-a numit pe Henric de Luxemburg conte în regiunea Mosellei, nepotul lui Henric V, conducător în Bavaria*

DINASTIA DE LUXEMBURG (RESTAURATĂ)

1042 — 1047, Henric VII

— *1047—1049, interregnum*

1049 — 1053, Kuno

— *în 1053, Kuno, nepotul arhiepiscopului Herman II de Köln (Cologne) (1036—1056), a fost depus, împăratul german Henric III numindu-l duce al Bavariei pe fiul său Konrad, în vîrstă de 2 ani, restaurînd dinastia de Franconia*

DINASTIA DE FRANCONIA (sau SALIANĂ) (RESTAURATĂ)

1053 — 1055, Konrad

1055 — 1061, Henric VIII (rege roman, din 1054/1056 și împărat, ca **H.** IV, 1084—1105); succedînd fratelui său la vîrsta de 5 ani s-a aflat, între 1055 și 1056 sub regența lui Gebhard, episcop de Eichstadt, iar între 1056 și 1061 sub cea a mamei sale Agnes

— *în 1061, împărăteasa Agnes l-a numit duce al Bavariei pe Otto de Northeim*

DINASTIA SUPPLINBURG

1061 — 1070, Otto II de Northeim

— *în 1070 a fost depus de regele roman Henric IV care l-a investit cu ducatul Bavariei pe ducele Carintiei Welf IV*

DINASTIA WELFILOR

1070 — 1101, Welf I (senior de Este)

1101 — 1120, Welf II

1120 — 1126, Henric IX *cel Negru*

1126 — 1138, Henric X *cel Trufaș* (duce al Saxoniei, ca **H.** II, 1127—1138); după moartea socrului său, împăratul Lothar III (4 dec. 1137), s-a aflat angajat în lupta pentru cucerirea tronului regal; depus de adversarul său Konrad III de Hohenstaufen (ales rege la 7 mart. 1138)

DINASTIA DE BABENBERG

1139 — 1141, Leopold (Luitpold) de Babenberg (markgraf al Mărcii de Est, ca **L.** IV, 1036—1041)

1141 — 1156, Henric XI Jasomirgott (markgraf, 1141—1156 și duce al Austriei ca **H.** II, 1156—1177)

DINASTIA WELFILOR (RESTAURATĂ)

1156 — 1180, Henric XII *Leul* (duce al Saxoniei, ca **H.** III, 1142 — 1180); refuzînd, în 1176, să-l susțină pe împăratul Frederic I *Barbarossa* (1152—1190) în cea de a 5-a campanie a acestuia în Peninsula Italică (1174—1177), a fost depus, exilat și i s-a confiscat stăpînirea

— *în sept. 1180, împăratul Frederic I Barbarossa a acordat ducatul Bavariei lui Otto, fiul lui Otto IV, conte palatin de Bavaria (din Bavaria Superioară)*

DINASTIA DE WITTELSBACH

1180 — 1183, Otto I

1183 — 1231, Ludovic (Ludwig) I (conte palatin de Rhin, 1214—1228)

1231 — 1253, Otto II *cel Ilustru* (conte palatin de Rhin, ca **O.** III, 1214—1253)

1253 — 1255, Ludovic II *cel Aspru* (conte palatin de Rhin, 1253—1294) și fratele său Henric XIII (I)

— *la 28 mart. 1255 ducatul s-a împărțit între cei doi frați: lui Ludovic II i-a revenit Bavaria Superioară, iar lui Henric XIII (I), Bavaria Inferioară*

BAVARIA SUPERIOARĂ

1255 — 1294, Ludovic II *cel Aspru*

1294 — 1319 Rudolf I *cel Bilbîit* (conte palatin de Rhin, 1294—1317) și fratele său

1294 — 1347, Ludovic IV (rege roman, ca **L.** V, din 1314, rege al Italiei, din 1327 și împărat, din 1328); aflat în conflict cu ducele Austriei Frederic III *cel Frumos*, din 1314; a pus stăpînire pe Brandenburg (1324), Tirol (1342) și Holland (1345), pierdute apoi (între 1366 și 1433); la 20 dec. 1340 a moștenit Bavaria Inferioară

BAVARIA INFERIOARĂ

1255 — 1290, Henric I (XIII)

1290 — 1312, Otto III (rege al Ungariei, 1305—1307); între 1294 și 1296 a domnit împreună cu fratele său Ludovic III, între 1294 și 1310 cu celălalt frate Ștefan, iar între 1310 și 1312 cu nepoții săi (fiii lui Ștefan I) Henric II și Otto IV

1310 — 1339, Henric II; a domnit singur între 1334 și 1339

1310 — 1334, Otto IV

1312 — 1333, Henric III

1339 — 1340, Johann I

— *la 20 dec. 1340 Bavaria Inferioară a fost moștenită de Ludovic IV al Bavariei Superioare*

— *la moartea lui Ludovic IV (11 oct. 1347) i-au succedat cei șase fii: Ludovic V* cel Bătrîn, *Wilhelm, Ștefan II, Albert, Ludovic VI* cel Tînăr *și Otto V* cel Trîndav, *care își împart, în 1349, ducatul; dintre ramurile succesorale, mai însemnate au fost liniile Bavaria-Straubing și Bavaria-Landshut*

BAVARIA-STRAUBING

1349 — 1392, Albert (Albrecht) I (conte de Hainaut, 1389—1404) (vezi mai jos)

— *în 1392 a avut loc o nouă împărțire a stăpînirilor (vezi mai jos)*

BAVARIA-LANDSHUT

1349 — 1375, Ștefan II

1375 — 1392, Ștefan III (vezi mai jos), împreună cu frații săi Frederic (Friedrich) (vezi mai jos) și Johann II (vezi mai jos)

— *în 1382 Bavaria este împărțită din nou: Albert păstrează Bavaria-Straubing, Frederic Bavaria-Landshut, Ștefan III devine duce de Bavaria-Ingolstadt, iar Johann II duce de Bavaria-München*

BAVARIA-STRAUBING

1392 — 1404, Albert I (vezi mai jos)

1404 — 1417, Wilhelm II (conte de Hainaut ca Guillaume IV)

1417 — 1425, Johann (episcop de Liège, ca **J.** VI, 1389/1390—1418; între 1419 și 1425 s-a aflat, împreună cu soția sa Elisabeta de Görlitz, la conducerea ducatului de Luxemburg)

— *la moartea lui Johann (6 ian. 1425) moștenirea sa s-a împărțit între celelalte trei ramuri*

BAVARIA-INGOLSTADT
1392 — 1413, Ștefan III (vezi mai sus)
1413 — 1443, Ludovic VII
1443 — 1445, Ludovic VIII *cel Șchiop*
— la moartea lui Ludovic VIII (7 apr. 1445), moștenirea sa a revenit lui Henric IV, duce de Bavaria-Landshut

BAVARIA-LANDSHUT
1392 — 1393, Frederic
1393 — 1450, Henric IV; la 7 apr. 1445 a moștenit Ingolstadt-ul
1450 — 1479, Ludovic IX *cel Bogat*
1479 — 1503, Georg *cel Bogat*
— la moartea lui Georg (1 dec. 1503), moștenirea sa (Ingolstadt și Landshut) este revendicată de Albert IV, duce de Bavaria-München

BAVARIA-MÜNCHEN
1392 — 1397, Johann II *cel Pașnic*
1397 — 1435, Ernst și fratele său Wilhelm III
1435 — 1438, Ernst și nepotul său Adolf
1438 — 1440, Adolf și vărul său Albert III *cel Pios*
1440 — 1460, Albert III *cel Pios*, singur
1460 — 1463, Johann IV și fratele său Sigismund (Sigmund)
1463 — 1467, Sigismund și fratele său Albert IV *cel Înțelept*
1467 — 1508, Albert IV *cel Înțelept*, singur; în urma luptelor victorioase din 1503—1505 a reușit să unifice sub autoritatea sa întreaga Bavarie; pentru a împiedica pe viitor împărțirea stăpînirii ducale între mai mulți moștenitori, a introdus în Bavaria (1506) principiul succesiunii primogeniturii, care a asigurat indivizibilitatea ducatului
1508 — 1550, Wilhelm IV
1550 — 1579, Albert V *Magnanimul*
1579 — 1597, Wilhelm V *cel Religios*
1597 — 1651, Maximilian I; aflîndu-se în fruntea forțelor catolice din Germania, a pus bazele *Ligii Catolice* (constituită la München, în 10 iul. 1609, din care mai făceau parte episcopii de Augsburg, Würzburg, Constanța, Passau și Regensburg), opusă *Ligii Protestante* (formată în 14 mai 1608, la Auhausen; sub conducerea electorului palatin Frederic IV, 1583—1610); a participat la Războiul de 30 de ani (1618—1648), supunînd autorității sale Palatinatul (între 1623 și 1648) și devenind principe-elector (25 febr. 1623); în timpul acestui război Bavaria a suferit grave pierderi umane și materiale de pe urma invaziilor franco-suedeze (1646 și 1647); prin pacea Westfalică (1648) i s-a confirmat stăpînirea asupra Palatinatului Superior, precum și titlul de principe-elector

Principi-electori
1651 — 1679, Ferdinand
1679 — 1726, Maximilian II
1726 — 1745, Carol Albert (Karl Albrecht) (rege al Boemiei, sub numele de Karel III, din 1741, rege roman și împărat al „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană", sub numele de Carol VII Albert, din 1742); la moartea împăratului Carol VI de Habsburg (20 oct. 1740), fără urmași direcți în linie masculină, Carol Albert — pe baza faptului că era descendent din Anna, fiica împăratului Ferdinand I de Habsburg și soție a lui Albert III de Bavaria — nu a recunoscut *Pragmatica sancțiune* (19 apr. 1713) și s-a angajat în lupta pentru dobîndirea tronului imperial (Războiul pentru succesiune la tronul Austriei, 1740—1748); după încheierea tratatului de la Nymphenburg (lîngă München) (18 și 28 mai 1741) cu Franța și Spania, armata bavareză a invadat Austria Superioară (31 iul. 1741),

iar la 25 nov. 1741, alături de francezi și saxoni, au pus stăpînire pe Praga, unde Carol Albert a fost încoronat rege al Boemiei (7 dec. 1741), iar mai apoi, la 24 ian. 1742, dieta întrunită la Frankfurt pe Main l-a ales în unanimitate împărat (încoronat la 22 febr. 1742); dar, forțele armate ale Austriei, refăcute sub comanda mareșalului F. Khevenhüller, au trecut la contraofensivă, invadînd Bavaria (iarna 1742) și ocupînd orașul München, în timp ce armata franco-bavareză a fost obligată (în oct.—dec. 1742) să se retragă din Boemia (o parte din trupele franceze au capitulat la Praga, 26 dec. 1742); după înfrîngerea trupelor bavarezo-franceze la Dettingen (27 iun. 1743) de către englezi, Carol Albert s-a refugiat la Frankfurt pe Main; după ce la 9 iun. 1744, din inițiativa franceză, la Frankfurt pe Main s-a încheiat o alianță (Uniunea confederativă) între împăratul Carol VII, Prusia, Palatinat și regele Suediei, în calitate de landgraf de Hessen-Kassel, în ian. 1745 trupele bavareze și franceze au reușit să elibereze Bavaria de sub ocupația austriacă, dar la puține zile Carol Albert a murit (20 ian. 1745)

1745 — 1777, Maximilian III Josef; succedînd tatălui său la vîrsta de 17 ani, sub presiunea armatei austriace care invadase din nou, în mart. 1745, Bavaria, Maximilian a semnat capitularea politică de la Füssen (22 apr. 1745): în schimbul recunoașterii stăpînirii în Bavaria, Maximilian renunța la pretențiile imperiale și promitea să-și dea votul pentru alegerea ca împărat a lui Francisc Ștefan, soțul Mariei Terezia

— *cu moartea lui Maximilian III (30 dec. 1777) fără urmași direcți, s-a stins ramura bavareză a dinastiei de Wittelsbach; succesiunea a fost preluată de șeful casei de Wittelsbach din Palatinat, Carol Teodor (Karl Theodor), principe-elector de Palatinat-Sulzbach (1742—1799)*

1777 — 1799, Carol Teodor (principe-elector de Palatinat, din 1742); prin tratatul de la Viena (3 ian. 1778) a fost obligat de către împăratul Iosif II (1765—1790) să cedeze Austriei Bavaria Inferioară, parte din Palatinatul Superior, precum și principatul Minelheim, ceea ce reprezenta cca 2/5 din întreaga sa stăpînire; consolidarea puterii Habsburgilor în teritoriile germane a provocat reacția Prusiei, care, în alianță cu Saxonia, a declarat război Austriei (Războiul de succesiune a Bavariei) la 5 iul. 1778; fără a se ajunge la o ciocnire armată între beligeranți, ca urmare a tratativelor și a ultimatului adresat de împărăteasa Ecaterina a II-a a Rusiei, la care s-a alăturat și Franța, s-a încheiat tratatul de pace de la Teschen (în Silezia) (13 mai 1779), care prevedea: anularea tratatului de la Viena din 1718, Habsburgii păstrînd numai o mică parte din Bavaria Inferioară (regiunea Inn, cuprinsă între Inn, Salzach și Dunăre); Austria își dădea consimțămîntul ca în viitor markgrafiatele de Ansbach și Baireuth (situate în partea de nord a Bavariei) să fie unite cu Prusia

1799 — 1825, Maximilian IV; rege, din 1 ian. 1806, ca **M.** I; între 1801 și 1813 s-a aflat alături de Franța napoleoneană; în timpul domniei sale Bavaria a făcut importante achiziții teritoriale: ca urmare a *Rezess*-ului din 25 febr. 1803, care modifica radical harta politică a Germaniei, Bavaria a primit, între altele, episcopatele de Würzburg, Bamberg, Freising și Augsburg; participînd la războiul împotriva Austriei (aug.—dec. 1805), încheiat prin pacea de la Pressburg (azi Bratislava) (26 dec. 1805), anexa Tirol, Vorarlburg, episcopatele de Brixen și Trent, Burgau, Eichstädt, Passau și Lindau, precum și orașul liber Augsburg, drept compensație pentru Berg și Würzburg, iar în 1806 Maximilian primea titlul de rege; odată cu constituirea *Confederației Rhinului (Rheinbund)* (12 iul. 1806), Bavaria a

intrat în această uniune a statelor germane aflate sub protecţia lui Napoleon I; ca urmare a războiului franco-austriac (9 apr.—12 iul. 1809), cînd Bavaria a fost invadată de arhiducele Carol de Habsburg, iar în Tirol a izbucnit răscoala antibavareză condusă de Andreas Hofer (executat de francezi la 20 febr. 1810), s-a încheiat tratatul de pace de la Schönbrunn (după numele palatului din Viena unde s-a semnat) (14 oct. 1809), care acorda Bavariei Salzburg şi Berchtesgaden, regiunea Innviertal ş.a., cedînd partea de sud a Tirolului Regatului italian şi pierzînd o parte din Suabia şi Franconia; prin tratatul bavarezo-austriac de la Ried (8 oct. 1813), care punea capăt alianţei cu francezii, în schimbul garantării stăpînirilor regale din timpul tratatului, Bavaria s-a retras din Confederaţia Rhinului, alăturîndu-se coaliţiei antinapoleoneene; potrivit prevederilor Congresului de pace de la Viena (8 iun. 1815), Bavaria înapoia Austriei Tirolul, Salzburgul şi Voralbergul, primind în schimb Palatinatul de Rhin; de asemenea, regatul a intrat în Confederaţia germană *(Deutscher Bund)*

Regi

1825 — 1848, Ludovic (Ludwig) I (Karl **L.** August); la 20 mart. 1848 a abdicat în favoarea fiului său Maximilian

1848 — 1864, Maximilian II Josef

1864 — 1886, Ludovic II (Otto Frederic Wilhelm); la 23 nov. 1870 Bavaria încheie un tratat cu Otto von Bismarck privind aderarea regatului la Confederaţia Germană de Nord (constituită la 18 aug. 1866 sub hegemonia Prusiei), iar la 2 dec. 1870 Ludovic II adresează o scrisoare regelui Prusiei Wilhelm I, cerîndu-i acestuia să asume titlul imperial; odată cu încoronarea lui Wilhelm ca împărat al Germaniei (18 ian. 1871), Bavaria a intrat în Imperiul federal german

1886 — 1913, Otto (Wilhelm Luitpold Adalbert Waldemar); inapt să conducă deoarece era nebun, Bavaria s-a aflat sub regenţa unchiului său Luitpold (Karl Josef Wilhelm Ludwig) (între 1886 şi 1912) şi apoi a fiului acestuia Ludovic (1912—1913)
— la 5 nov. 1913 principele regent Ludovic s-a proclamat rege sub numele de Ludovic III

1913 — 1918, Ludovic III (Leopold Josef Maria Alois Alfred)
— la 7 nov. 1918 la München a izbucnit revolta condusă de Kurt Eisner în urma căreia Ludovic III a abdicat, iar Bavaria s-a proclamat, la 8 nov. 1918, republică
— între 13 apr. şi 1 mai 1919 în Bavaria s-a instituit Republica Sovietivă, înăbuşită de forţele armate ale guvernului federal german
— prin Constituţia de la Weimar (31 iul./11 aug. 1919), Bavaria a intrat în componenţa Republicii Germania
— (vezi Germania)

BENGAL

— stat feudal desprins din Sultanatul de Delhi, care a cuprins în hotarele sale teritorii aflate azi în nord-estul Indiei şi în Bangladesh; întemeiat de Bughra Han, fiul sultanului de Delhi, Ghias ad-Din Balban (1266—1287), care a devenit conducător independent cu numele sultanal de Nasir

ad-Din; capitala la Pandua (sau Firuzabad, situat la cca 18 km de actualul English Bazar, districtul Maldah), apoi la Gaur (statul West Bengal, India)

Sultani

CASA LUI BALBAN

1282 — 1291, Nasr ad-Din Bughra Han ibn Balban; a domnit în partea de nord a Bengalului; după moartea tatălui său, sultanul Muizz ad-Din Kaikubad din Delhi (1287—1290) a recunoscut în mod tacit independența statului bengalez

1291 — 1298, Rukn ad-Din Kaikaus ibn Bughra; extinderea hotarelor sultanatului în sudul și estul Bengalului, precum și în Bihar

1298 — 1322, Șams ad-Din Firuz ibn Bughra; a efectuat o campanie în est, peste fluviul Brahmaputra, cucerind teritorii în districtul Silhet din Assam (azi Bangladesh); între 1310 și 1314 au izbucnit răscoale în orașele Lakhnawati și Sonargaon conduse de fiii săi Șihab ad-Din Bughah și Ghias ad-Din Bahadur *Bura*

— *între 1322 și 1324, lupte între urmașii lui Șams ad-Din Firuz*

— *în 1324 sultanul Ghias ad-Din Ghazi Malik Tughluk (1320—1325) a întreprins o campanie în ținuturile din est, urmărind readucerea Bengalului în hotarele Sultanatului de Delhi; după ce a făcut joncțiunea, la Tirhut, cu trupele lui Nasr ad-Din Ibrahim, un alt fiu al lui Șams ad-Din Firuz, l-a înfrînt și capturat pe Ghias ad-Din Bahadur, cucerind Bengalul; partea de nord a Bengalului, cu centrul în orașul Lakhnawati, a fost încredințată spre conducere lui Nasr ad-Din Ibrahim ibn Firuz, în timp ce estul și sudul Bengalului, cu centrul la Sonargaon și, respectiv, la Satgaon, au fost anexate Sultanatului de Delhi și puse sub cîrmuirea unor guvernatori numiți de sultan; ulterior, Ghias ad-Din Bahadur, luat captiv la Delhi, a fost eliberat de sultanul Ghias ad-Din Ulugh Han (sau Jauna) Muhammad Șah și numit cîrmuitor la Sonargaon*

— *în 1337/1338, la moartea lui Ghias ad-Din Bahadur, demnitarul și colaboratorul său apropiat Fahr ad-Din Mubarak Șah și-a asumat conducerea în Sonargaon, s-a revoltat împotriva sultanului Muhammad ibn Tughluk, proclamîndu-și independența*

În ESTUL BENGALULUI *(cu centrul în Sonargaon)*

1337/1338 — 1349/1350, Fahr ad-Din Mubarak Șah; înfrînt și alungat din Sonargaon de forțele unite ale guvernatorilor din Kara, Lakhnawati și Satgaon, trimise de sultanul din Delhi Muhammad ibn Tughluk, a reușit, la scurtă vreme, să-și recucerească reședința

— *în 1339, profitînd de faptul că Kadr Han, guvernatorul de Lakhnawati, a fost ucis în timp ce se afla cu trupele sale în Sonargaon, Fahr ad-Din a trimis o oaste pentru a cuceri orașul Lakhnawati; forțele sale au fost însă înfrînte, iar comandantul trupelor din Lakhnawati, Ali Mubarak, s-a proclamat conducător în această parte a Bengalului cu titlul de Ala ad-Din Ali Șah (vezi mai jos)*

1349/1350 — 1352/1353, Ihtiyar ad-Din Ghazi Șah ibn Mubarak; înfrînt de Ilias Șah (vezi mai jos), care i-a anexat stăpînirea

În NORDUL BENGALULUI *(cu centrul în Lakhnawati)*

1339/1340 — 1345/1346, Ala ad-Din Ali Șah; stăpînirea sa a fost cucerită de Ilias Șah

În SUDUL BENGALULUI (cu centrul în Satgaon), apoi, din 1352/1353 în întreg Bengalul

1339/1340 — 1358/1359, Şams ad-Din Ilias Şah; un fost ofiţer al lui Ali Şah, care, după ce a anexat Lakhnawati (1345/1346) şi-a luat titlul de Şams ad-Din Ilias Şah, întemeind o nouă dinastie; în 1352/1353 a înfrînt pe Ihtiyar ad-Din Ghazi Şah, cucerind estul Bengalului şi unificînd sub autoritatea sa întregul Bengal; în 1353—1355 sultanul de Delhi, Firuz Şah III (1351—1388), a efectuat o mare campanie în Bengal; după mai multe lupte, Firuz Şah III a cucerit oraşul-capitală Pandua, Ilias retrăgîndu-se în cetatea Ekdala (azi dispărută, situată în meandrul format de rîurile Balya şi Chhiramati, tributare Mahanandecului, în districtul Dinajpur), unde a fost asediat şi obligat să încheie pace, prin care se angaja la plata unui tribut

CASA LUI ILIAS ŞAH

1358/1359 — 1389/1390, Sikandar Şah I ibn Ilias; în 1359, sultanul de Delhi, Firuz Şah III, instigat de nobilul de origine persană Zafar Han Fars, aflat la curtea sa, ginere al lui Fahr ad-Din Mubarak Şah, fost conducător în Sonargaon, a denunţat tratatul cu Ilias Şah şi a întreprins o nouă campanie în Bengal; după o rezistenţă eroică în cetatea Ekdala, pe care Firuz Şah III nu a putut-o cuceri, Sikandar Şah I a acceptat propunerile de pace, cedînd sultanului de Delhi teritoriul de la vest de rîul Kusyara şi obligîndu-se la plata unui tribut; în 1388, a izbucnit revolta fiului său Azam, care a pus stăpînire pe Sonargaon şi Satgaon, iar în 1389/1390, într-o luptă desfăşurată în apropiere de capitală, l-a înfrînt şi ucis pe Sikandar, preluînd domnia

1389/1390 — 1410/1411, Ghias ad-Din Azam Şah ibn Sikandar

1410/1411 — 1412/1413, Saif ad-Din Hamza Şah ibn Azam

1412/1413 — 1414/1415, Şihab ad-Din Baiazid Şah ibn Hamza

1414/1415, Ala ad-Din Firuz Şah ibn Baiazid

— la moartea lui Ala ad-Din Firuz Şah, Raja Ganeşa, la origine un stăpîn feudal hindus din Bhaturi, care reuşise să-şi dobîndească o importantă poziţie în viaţa politică a sultanatului (în vremea lui Ala ad-Din Firuz Şah a fost conducătorul de facto al statului), a încredinţat domnia fiului său Jadu, care a îmbrăţişat islamul şi a cîrmuit sub numele de Djalal ad-Din Muhammad Şah, întemeind o nouă dinastie

CASA LUI RAJA GANEŞA

1414/1415 — 1431/1432, Djalal ad-Din Muhammad ibn Raja Ganeşa; a extins hotarele sultanatului, autoritatea sa exercitîndu-se asupra unui teritoriu care se mărginea la nord-vest cu rîul Kusyara, în sud-est cu Chittagong şi de la Fathabad şi Satgaon în Bengalul de Sud pînă la Karatoya în nord-est

1431/1432 — 1436, Şams ad-Din Ahmad Şah ibn Muhammad; asasinat în urma unui complot pus la cale de aristocraţii Şadi Han şi Nasr Han, după care sultanatul a căzut pradă anarhiei

— în 1437, un reprezentant al Casei lui Ilias Şah a cucerit domnia, restaurînd vechea dinastie

CASA LUI ILIAS ŞAH (RESTAURATĂ)

1437 — 1459/1460, Nasr ad-Din Mahmud Şah; a mutat capitala de la Pandua (Firuzabad) la Gaur; a pierdut, înainte de 1447, cea mai mare parte din Bengalul de Vest în favoarea regelui Gajapati din Orissa, Kapilendra (cca 1437—cca 1467), iar în urma unor războaie cu Meng Khari Ali Han (1434—1459) şi Basawpyu (Kalimah Şah) (1459—1482), conducătorii statului Arakan, aceştia din urmă au anexat Sandowy, Ramu, iar în 1459, Chittagong

1459/1460 – 1474, Rukn ad-Din Barbak Şah ibn Mahmud; a făcut importante achiziţii teritoriale în urma războaielor purtate cu regatul hindus Kamata (în nord-est) şi cu Kapilendra din Orissa (în sud-vest)
1474 – 1481, Şams ad-Din Iusuf Şah ibn Barbak
1481, Sikandar Şah II ibn Iusuf; depus de Fath Şah, fiul sultanului Nasr ad-Din Mahmud Şah
1481 – 1487, Djalal ad-Din Fath Şah ibn Mahmud; ultimul reprezentant al dinastiei
— *în 1487, Fath Şah a fost ucis de conducătorul gărzii abisiniene (etiopiene) de la curte, eunucul Sultan Şah-zade, care a preluat puterea*

Sultanii abisinieni

1487, Sultan Şah-zade Barbak Şah; după o domnie de numai 6 luni, a fost înlăturat de un alt comandant abisinian Amir al-Umara Malik Andil, care şi-a asumat domnia
1487 – 1490, Saif ad-Din Firuz Şah
1490 – 1491, Nasr ad-Din Mahmud; s-a aflat sub regenţa abisinianului Habaş Nan, care însă a fost ucis de un alt abisinian, Sidi Badr, ce a preluat regenţa, dar, la puţină vreme, acesta din urmă l-a ucis pe tînărul sultan, preluînd tronul
1491 – 1493, Şams ad-Din Muzaffar Şah; a fost ucis în urma unei revolte de care nu era străin vizirul său Sayyid Husain, de origine arab, recent stabilit în Bengal (după alte opinii, originar din districtul Rangpur, Bengalul de Nord), care a preluat conducerea, întemeind o nouă casă domnitoare

CASA LUI HUSAIN ŞAH

1493 – 1519, Sayyid Ala ad-Din Husain Şah ibn Said Aşraf; unul dintre cei mai de seamă conducători ai Bengalului; în război cu Sultanatul de Delhi, după lupta nedecisivă de la Barh (la cca 50 km est de Patna) (1495) s-a încheiat pace pe baza *statu quo*-ului: teritoriul de la vest de Barh rămînea sub autoritatea sultanului Sikandar (1489–1517), în timp ce regiunea de la est de Barh, inclusiv Mungir şi Biharul de Sud rămîneau în stăpînirea lui Husain; între 1499 şi 1502 a cucerit, în nord-est, cea mai mare parte a regatului Kamata, în 1509/1510 a invadat, în sud-vest, regatul Orissa, dar a trebuit să se retragă din faţa regelui Gajapati Prataparudra (1497–1540), iar între 1513 şi 1516, sub comanda fiilor săi Paragal Han şi Chhuti Han, a purtat lupte cu regatul Arakan, recucerind Chittagong
1519 – 1532, Nasr ad-Din Nusrat Şah ibn Husain; a purtat un îndelungat război cu regatul Ahom din regiunea superioară a fluviului Brahmaputra
1532 – 1533, Ala ad-Din Firuz Şah ibn Nusrat
1533 – 1538, Ghias ad-Din Mahmud ibn Husain
— *în 1538 Bengalul a fost cucerit de conducătorul afghan Şir Şah, din dinastia Surizilor, şi de marele moghul Humayun, care însă a fost nevoit să părăsească Bengalul*

CASA SURIZILOR AFGHANI

1539 – 1540, Şir Şah (Sur) ibn Hasan; în mai 1540 l-a înfrînt pe marele moghul Humayun în lupta de lîngă Kanaudj, înstăpînindu-se în Delhi (1540–1545)
1540 – 1545, *Hidr Han, locotenent al lui Şir Şah*
1545 – 1555, Muhammad Han
1555 – 1561, Hidr Han Bahadur Şah
1561 – 1564, Ghias ad-Din Djalal Şah

CASA LUI KARARANI

1564 – 1572, Tadj Han
1572, Sulaiman; a domnit în Bengal şi Bihar

1572, Baiazid Han ibn Sulaiman
1572 — *1576*, Daud Han ibn Sulaiman
— *cucerirea marelui moghul Akbar*
(— vezi India)

BENIN

— stat constituit în partea de sud-vest a actualului stat Nigeria, locuit de Populația edo (numită și bini), care vorbește o limbă din familia nigero-congoleză, grupul kwa; formația politică inițială se mărginea la vest și nord-vest cu populația yoruba, la est cu populația ibo, la nord-est cu populațiile edo de nord și ishan, iar la sud cu populațiile urhoboisoko, ijaw și itsekiri, apoi s-a extins în teritoriul cuprins între fluviul Niger și delta sa (la est), orașul Lagos (la vest) și orașul Gwasero (la nord-vest); băștinașii și-au numit țara lor Edo, numele de Benin fiindu-i dat de portughezi (în sec. 15); capitala la Benin City; conducătorii statului Benin s-au numit **obba**

Obba

cca 1170 — *cca 1200*, Oranmiyan
cca 1200 — ? Eweka I
? — ? Uwakhuahen
? — *cca 1255*, Ehenmihen
cca 1255 — *cca 1280*, Ewedo
cca 1280 — *cca 1295*, Oguola
cca 1295 — *cca 1299*, Edoni
cca 1299 — *cca 1334*, Udagbedo
cca 1334 — *cca 1370*, Ohen
cca 1370 — ? Egbeka
? — ? Orobiru
? — ? Uwaifiokun
cca 1440 — *cca 1480*, Ewuare *cel Mare*
cca 1480 — ? Ezoti
? — ? Olua
cca 1481 — ? Ozolua
1504 — *1550*, Esigie
1550 — *1578*, Orhogbua
1578 — *cca 1608*, Ehengbuda
cca 1608 — *cca 1640*, Ohuan (sau Odogbo)
cca 1640 — *cca 1661*, Ahenzae
cca 1661 — *cca 1669*, Akenzae
cca 1669 — *cca 1675*, Akengboi
cca 1675 — *cca 1684*, Ahenkpaye
cca 1684 — *cca 1689*, Akengbedo
cca 1689 — *cca 1700*, Oreoghene
cca 1700 — *cca 1712*, Ewuakpe
cca 1712 — *cca 1713*, Ozuere
cca 1713 — *cca 1735*, Akenzua I
cca 1735 — *cca 1750*, Eresonyen
cca 1750 — *cca 1804*, Akengbuda
cca 1804 — *cca 1816*, Obanosa
cca 1816 — ? Ogbebo
? — *cca 1850*, Osemwende
cca 1850 — *1888*, Adolo

1888 – *1897*, Ovonramwen (sau Overami); trupele engleze au cucerit orașul Benin (mart. 1897), iar Ovonramwen a fost depus și exilat (a murit în 1914); regatul a devenit protectorat englez (din 11 ian. 1900, protectoratul britanic al Nigeriei)
– la 20 apr. 1914, Aiguobasimwin, fiul lui Ovonramwen, a fost restaurat ca obba, luînd numele regelui Eweka de la începutul dinastiei
1914 – *1933*, Eweka II
1933 – , Akenzua II
(– vezi Nigeria)

BITHYNIA

– regiune istorică și formațiune statală antică în nord-vestul Asiei Mici, între Marea Neagră și Marea de Marmara (pe teritoriul de astăzi al Turciei); populată din milen. 1 î.e.n. de triburi trace, a făcut parte din Imperiul ahemenid, a fost cucerită de Alexandru cel Mare (334 î.e.n.), fiind apoi inclusă în Regatul elenistic al lui Lysimachos
În 297 î.e.n. Zipoïtes, principe local, s-a emancipat de sub autoritatea lui Lysimachos și a adoptat titlul de rege, punînd bazele unui stat elenistic independent; începutul erei bitiniene

Suverani

297 – *279 î.e.n.*, Zipoïtes
279 – *256*, Nicomedes I
256 – *235*, Ziaëlas
235 – *183*, Prusias I Holos
183 – *149*, Prusias II Kynegos; Bithynia s-a recunoscut regat clientelar Romei
149 – *128*, Nicomedes II Epiphanes
128 – *94*, Nicomedes III Euergetes
94 – *74*, Nicomedes IV Philopator
– în 74 î.e.n., la moartea lui Nicomedes IV, conform testamentului, regatul Bithynia intră în stăpînirea Romei, care l-a transformat în 64 î.e.n. în provincie romană

BIZANTIN, IMPERIUL ~

– stat desprins din Imperiul roman (s-a mai numit **Imperiul roman de Răsărit***), care a cuprins în hotarele sale – în perioada de maximă expansiune – teritorii din actualele state Turcia, sudul U.R.S.S. (R.S.S. Gruzină, R.S.S. Armeană), Siria, Iordania, Liban, Israel, Egipt, țărmul de nord al Africii, sudul Peninsulei Iberice, ins. Mallorca, Corsica, Sardinia, Sicilia, Peninsula Italică, Albania, Iugoslavia, Bulgaria, sud-estul României (Dobrogea), Grecia și Cipru; capitala la Constantinopol (azi Istanbul, Turcia); în fruntea statului se afla împăratul, care a folosit la început titulatura imperială latină* **(imperator, caesar, augustus)**, *înlocuită, din 629, cu străvechiul titlu regal grecesc de* **basileus**

DINASTIA CONSTANTINIANĂ

324 – 337, Constantin *(Flavius Valerius Constantinus)* I *cel Mare*; la 8 nov. 324 a luat hotărîrea de a muta capitala imperiului de la Roma în orașul Byzantion; inaugurată oficial la 11 mai 330 sub numele de Constantinopol

337 – 361, Constanțiu *(Flavius Valerius Iulius Constantin)* II; în urma victoriilor asupra lui Flavius Magnus Magnentius la Mursa (28 sept. 351) și Mons Seleuci (aug. 353), a devenit unic stăpînitor al Imperiului roman; l-a desemnat (la 6 nov. 355) pe nepotul său Flavius Claudius Iulianus caesar al provinciilor din Occident

361 – 363, Iulian *(Flavius Claudius Iulianus) Apostatul*; proclamat împărat (în febr. 360) de trupele din Occident la Lutetia (azi Paris); a fost recunoscut la Constantinopol (dec. 361) ca unic împărat

363 – 364, Iovian *(Flavius Iovianus)*

DINASTIA VALENTINIANĂ

26 febr. – 28 mart. 364, Valentinian *(Flavius Valentinianus)* I; proclamat împărat de armată la Niceea (azi Iznik), după moartea lui Iovian; la 28 mart. 364 l-a numit pe fratele său Valens coîmpărat, încredințîndu-i cîrmuirea Orientului; administrarea separată a celor două părți ale imperiului

364 – 378, Valens *(Flavius Valens)*; înfrînt și ucis în lupta de la Adrianopol (azi Edirne) (9 aug. 378) cu vizigoții stabiliți în imperiu

DINASTIA TEODOSIANĂ

379 – 395, Teodosiu *(Flavius Theodosius)* I *cel Mare;* numit coîmpărat de către Grațian, care i-a încredințat prefecturile dunărene și orientale; întemeietorul dinastiei; a înfrînt armata uzurpatorului Magnus Maximus (ucis la Aquileia, 28 aug. 388), reinstalîndu-l pe Valentinian II în partea occidentală a imperiului; în urma victoriei (6 sept. 394) asupra lui Flavius Eugenius și a generalului franc Arbogast, Imperiul roman a fost reunificat, pentru ultima dată în istorie, sub o autoritate unică; creștinismul a fost decretat ca unică religie a Imperiului roman (febr. 391)

– la moartea lui Teodosiu I (17 ian. 395), imperiul a fost divizat între cei doi fii ai săi; Flavius Arcadius a devenit împărat al provinciilor din Răsărit (pars Orientis), cu capitala la Constantinopol, iar Flavius Honorius al celor din Apus (pars Occidentalis), cu capitala la Ravenna; destrămarea unității teritoriale a Imperiului roman

395 – 408, Arcadiu *(Flavius Arcadius); augustus* din 19 ian. 383; primul împărat al Imperiului roman de Răsărit

408 – 450, Teodosiu II; *augustus* din 10 ian. 402; minor, s-a aflat, între 408 și 414, sub regența lui Anthemius, *praefectus praetorio*, apoi, între 414 și cca 416, sub cea a Pulcheriei, sora sa; sfîrșitul dinastiei

---

450 – 457, Marcian *(Marcianus)*

DINASTIA LEONIANĂ

457 – 474, Leon I *(Leo Thrax Magnus)*

18 ian. – sfîrșitul lui nov. 474, Leon II; *augustus* din oct. 473; la 9 febr. 474, tatăl său Zenon a devenit coîmpărat

474 – 475, Zenon (prima oară); de origine isaurian, cu numele de Tarasikodissa; căsătorit, din 466, cu Ariadna, fiica lui Leon I

— *la 9 ian. 475 Zenon a fost înlăturat de o conjurație, care l-a proclamat împărat pe comandantul militar Basiliscus*

475 — 476, Basiliscus

476 — 491, Zenon (a doua oară); căderea Imperiului roman de Apus (28 aug. 476); Odoacru, noul stăpîn din Peninsula Italică, a recunoscut supremația bizantină

491 — 518, Anastasiu *(Anastasios)* I; domnia sa, remarcabilă prin realizările pe planul reformelor interne, a fost tulburată de răscoala (491—497) lui Longinus, fratele lui Zenon, de războiul cu perșii (502—505) și de rebeliunea lui Vitalian (513—515)

— *la moartea lui Anastasiu (10 iul. 518), împărat a fost ales Justin (Justinos), la origine țăran din Macedonia, care, îmbrățișînd cariera armelor, a ajuns la înalta demnitate de comandant al gărzii excubiților*

DINASTIA JUSTINIANĂ

518—527, Justin I

527 — 565, Justinian *(Justinianus)* I *cel Mare:* coîmpărat din 1 apr. 527; unul dintre cei mai de seamă suverani bizantini; a urmărit să restaureze în vechile sale hotare Imperiul roman — „eterna nostalgie a Bizanțului"; după reprimarea răscoalei *Nika* (11—18 ian. 533) din Constantinopol, marele comandat militar Belizarie (cca 504—565) a cucerit, în 533—534, Regatul ↑vandalilor, iar în 535—540 a pus stăpînire pe ins. Sicilia și pe cea mai mare parte din Peninsula Italică, înfrîngînd și luînd captiv pe regele ostrogot Vitiges; reluarea luptelor (552—553) pentru cucerirea Peninsulei Italice, unde ↑ostrogoții, din 542, sub conducerea regelui Totila, repurtaseră importante succese; bizantinii, conduși întîi de Belizarie, apoi de Narses (cca 478—568) au înfrînt pe ostrogoți; *Pragmatica Sancțiune* promulgată de Justinian I la 14 aug. 554 a instituit regimul dominației bizantine în Peninsula Italică; după ocuparea, în 554, a unui teritoriu din sud-estul Peninsulei Iberice, Marea Mediterană a devenit o mare interioară bizantină; în Orient, după pacea din sept. 532 cu perșii, regele Chosroes I Anușirvan a încălcat, în 540, pacea „eternă", invadînd Siria, distrugînd Antiohia și extinzîndu-și stăpînirea pînă la litoral, iar în nord, ocupînd Armenia, Iberia și Lazica (estul și vestul Gruziei); prin pacea din 562 pe termen de 50 de ani, în schimbul unui tribut, persanii au evacuat Lazica; în această vreme, stăpînirile balcanice ale imperiului au fost invadate de slavi, care au ajuns pînă la Marea Adriatică, Golful Corint și Marea Egee

565 — 578, Justin II; invazia ↑longobarzilor (568) în Peninsula Italică și contraofensiva vizigotă în Peninsula Iberică; reluarea luptelor cu persanii; datorită îmbolnăvirii lui Justin II, s-a instituit o regență compusă din soția sa Sofia (din nov. 573) și comandantul militar Tiberiu (*caesar* din 7 dec. 574), cel din urmă devenind împărat

578 — 582, Tiberiu II Constantin

582 — 602, Mauriciu *(Maurikios)*; *caesar* din 5 aug. 582; l-a numit coîmpărat pe fiul său Teodosiu (încoronat la 26 mart. 590); cea mai mare parte a stăpînirilor bizantine din Peninsula Iberică au fost pierdute definitiv în favoarea ↑vizigoților (584—588), însă dominația bizantină în Occident s-a consolidat prin crearea exarhatelor de Ravenna și de Cartagina; între 592 și 602 armata bizantină a luptat împotriva avarilor, slavilor și gepizilor, dar, în cele din urmă a abandonat o mare parte din Peninsula Balcanică slavilor

— *în 602, trupele de la Dunăre s-au revoltat împotriva autorității imperiale, ridicîndu-l pe scut pe centurionul Focas (Phokas), care, în fruntea trupelor a pornit spre capitală; concomitent,*

în Constantinopol a izbucnit o răscoală împotriva lui Mauriciu, care a fost detronat (22 nov. 602), Focas fiind proclamat împărat (23 nov. 602) cu asentimentul Senatului

602 – 610, Focas (*Phokas*); anarhia din imperiu a permis persanilor, în timpul războiului din 605–609, să facă importante achiziții teritoriale în Asia Mică

— *în 608, Heracliu (Herakleios), exarhul Cartaginei (cca 602–cca 610), s-a răsculat împotriva regimului de teroare instituit de Focas și a trimis împotriva capitalei o flotă comandată de fiul și omonimul său; Focas a fost detronat (3 oct. 610) și executat, iar Heracliu a devenit împărat, încoronat la 5 oct. 610 și a întemeiat dinastia Heraclizilor, prima dinastie bizantină în sensul propriu-zis al cuvîntului*

DINASTIA HERACLIZILOR

610 – 641, Heracliu (*Herakleios*); unul dintre cei mai de seamă împărați bizantini; ca urmare a reluării războiului cu persanii (611), după redobîndirea Caesareei (611), bizantinii au eșuat în încercarea de a recuceri Armenia și Siria, iar apoi, în urma unei puternice ofensive persane, au pierdut Antiohia (azi Antakya), Caesarea, Damasc, Tarsus (613), Ierusalimul (5 mai 614), Alexandria (616), Chalkedon (617) și întreg Egiptul (619), importantă bază de aprovizionare cu grîne a imperiului; în nord, ca urmare a pătrunderii masive a slavilor, principalele orașe din Peninsula Balcanică: Salona (azi în apropiere de Split), Singidunum (azi Belgrad), Viminacium (azi Kostolac), Naïsus (azi Niș) și Sardica (azi Sofia) au fost cucerite de invadatori, bizantinii păstrînd, ca puncte de rezistență, în afară de capitală și de Thessalonic (Thessaloniki), cîteva orașe pe coasta adriatică ca Jadera (azi Zadar), Tragurium (azi Trogir), în nord și Butua (azi Budva), Scodra (azi Shkodra) și Lissus (azi Lezha), în sud; pe lîngă o amplă reformă a administrației centrale (611–622), Heracliu, în încercarea de a consolida stăpînirea bizantină în Asia Mică și de a o întări din punct de vedere militar, a împărțit acest teritoriu (înainte de 622) în mari circumscripții administrative cu un caracter esențialmente militar (numite *theme* și comandate de *strategi*), care au devenit „coloana vertebrală a statului bizantin medieval"; în toamna anului 622, cu armata reorganizată, Heracliu a reluat lupta împotriva persanilor, repurtînd un șir de importante victorii (de ex. cucerirea, în 624, a orașului Gaznak; azi Tabriz, vechea reședință regală persană); în 626, o considerabilă armată persană a traversat Asia Mică și a ajuns pe malul Bosforului; în același timp, o imensă masă de avari, slavi, bulgari și gepizi a supus capitala unui puternic asediu (29 iul. — 10 aug. 626); în toamna anului 627 a început marea campanie spre sud, în interiorul țării perșilor: victoria de lîngă Ninive (azi în ruine, în apropiere de Mosul) și ocuparea orașului Dastagert (pe rîul Zab al-Kabir) (ian. 628), reședința favorită a lui Chosroes II, au pus capăt acestui îndelungat război; prin pacea cu noul rege persan (8 apr. 628) bizantinilor li s-a recunoscut stăpînirea asupra Armeniei, Mesopotamiei bizantine, Siriei, Palestinei și Egiptului, marcînd astfel ruinarea puterii persane; dar, la puțină vreme, în 633, arabii au început campaniile împotriva stăpînirilor bizantine: pierderea Damascului (635), ocuparea Siriei în urma bătăliei de pe rîul Yarmuk (afluent al Iordanului) (20 aug. 636), a Ierusalimului (637), a Mesopotamiei bizantine (639) și a Egiptului (640–642)

— *la moartea lui Heracliu (11 febr. 641), la conducerea imperiului i-au urmat fiii săi Constantin (III), din căsătoria cu Fabia-Evdochia și Heraclonas, din a doua căsătorie, cu Martina*

11 febr. — 24 mai 641, Constantin III *(Herakleios novus Constantinus)*; coîmpărat din 22 ian. 613.

11 febr. — sfîrşitul lui sept. 641, Heraclonas *(Herakleios Heraklonas)*; coîmpărat din 4 iul. 638; singur împărat după moartea fratelui său; succedînd la vîrsta de 15 ani, conducerea reală a exercitat-o mama sa Martina, cu sprijinul patriarhului Pyrrhos

— *în 641, comandantul de origine armeană Valentin Arsacidul (Arşakuni), partizan al lui Constantin III, a răsculat trupele din Asia Mică şi a apărut în faţa Chalkedonului; Heracliu, fiul lui Constantin III, a fost impus coîmpărat; la sfîrşitul lui sept., printr-o decizie a Senatului, Heraclonas şi mama sa Martina au fost depuşi, mutilaţi şi exilaţi în ins. Rhodos (tăierea nasului lui Heraclonas, simbolizînd incapacitatea publică a victimei, a fost primul exemplu de mutilare fizică a unui împărat din istoria Bizanţului), iar Heracliu desemnat succesor*

641 — 668, Constans II *Pogonatul* (=„Bărbosul“); la botez s-a numit Heracliu, la încoronare a primit numele de Constantin, iar popular era numit cu diminutivul de Constans; preluînd domnia la 11 ani, s-a aflat sub tutela Senatului; în cadrul marii ofensive arabe împotriva stăpînirilor bizantine, celebrul comandant Amr ibn al-As a cucerit, la 29 sept. 642, Alexandria (a doua oară în 646) şi o mare parte din litoralul nord-african; după Cipru (649) şi Arwad (650), în 654 a fost devastată ins. Rhodos, iar în 655/656 flota bizantină, comandată de însuşi împăratul, a suferit o gravă înfrîngere în bătălia navală de la Dhat al-Sawari, pe ţărmul de sud-vest al Turciei actuale; luptele cu arabii au fost curmate prin pacea din 659 de care Muavia ibn Abu Sufian avea nevoie în disputa sa cu Ali pentru moştenirea lui Usman; în 663 Constans II a trecut în Peninsula Italică, unde a luptat împotriva longobarzilor şi şi-a stabilit reşedinţa la Siracuza; a numit coîmpăraţi pe fiii săi Constantin (încoronat între 5 şi 26 apr. 654, probabil la 13 apr.), Heracliu şi Tiberiu (din 659, între 26 apr. şi 9 aug.)

— *la 15 sept. 668 împăratul Constans II* Pogonatul *a fost ucis în urma unei conspiraţii; armeanul Mezezius, care deţinea dregătoria de* comes obsequi, *a fost proclamat împărat de armată; revolta a fost reprimată ca urmare a intervenţiei, la începutul lui 669, a trupelor exarhului de Ravenna*

668 — 685, Constantin IV; coîmpărat din apr. 654; începînd din 669, stăpînirile bizantine au fost atacate anual de către arabii califului Muauia; după cucerirea ins. Chios (670), arabii au pus stăpînire pe Peninsula Cyzic (azi Kapidaği), unde cuceritorii şi-au creat baze navale, supunînd Constantinopolul unei blocade şi atacului timp de 5 ani (674—678); numai graţie „focului grecesc“, folosit de bizantini acum pentru prima oară, flota arabă a fost respinsă şi obligată să părăsească apele bizantine şi să încheie un tratat de pace (12 aug. 678); eşecul campaniei bizantine împotriva lui Asparuh (Isperih) (680) şi recunoaşterea de către imperiali (681) a statului slavo-bulgar; la sfîrşitul anului 681 Constantin IV a retras fraţilor săi Heracliu şi Tiberiu drepturile imperiale, i-a mutilat prin tăierea nasului şi a afirmat principiul succesiunii primogeniturii

685 — 695, Justinian II (prima oară); coîmpărat din 681; a pierdut Armenia în favoarea arabilor, care l-au înfrînt decisiv în lupta de la Sebastopolis (azi Sulusaray) (692)

— *la sfîrşitul anului 695, în urma răscoalei din Constantinopol împotriva regimului lui Justinian II, partida* (dema) *Albaştrilor a proclamat împărat pe Leontie, strategul themei Hellas (care cuprindea partea centrală a Greciei); Justinian II a fost detronat, însemnat la nas (ceea ce i-a atras porecla*

de Rhinotmetos = „Cu nasul tăiat") și exilat în Peninsula Crimeea, la Chersones (azi Kerson)

695 — 698, Leontie *(Leontios)*; pierderea definitivă a Cartaginei, cucerită de arabi (primăvara anului 698)

— detronat de partida Verzilor, închis într-o mănăstire și însemnat la nas, împărat a fost încoronat Apsimaros, proclamat basileu de către flota bizantină răsculată împotriva autorității imperiale, sub numele de Tiberiu

698 — 705, Tiberiu III

— în toamna anului 705 Justinian II, refugiat la curtea hanului bulgar Tervel, susținut de o numeroasă armată slavo-bulgară, a recucerit tronul

705 — 711, Justinian II *Rhinotmetos* (a doua oară); în 705 l-a desemnat coîmpărat pe fiul său Tiberiu; pentru ajutorul acordat la redobîndirea tronului, hanului Tervel i s-a acordat titlul de *caesar*, devenind astfel primul conducător străin care a primit acest însemn; între 709 și 711 arabii au făcut importante achiziții teritoriale, între care și orașul-cetate Septem (azi Ceuta) (711), ultimul avanpost bizantin pe țărmul de nord al Africii

— la sfîrșitul anului 709 sau începutul lui 710 a izbucnit o răscoală la Chersones în urma căreia armeanul Bardanes a fost proclamat împărat; rebelii au cucerit Constantinopolul, iar Justinian II și fiul său Tiberiu au fost uciși (cca 11 dec. dec. 711); sfîrșitul dinastiei Heraclizilor

---

711 — 713, Filipicos *(Philippikos)* Bardanes

— în 713, trupele themei Opsikion (din Asia Mică), aduse peste Bosfor pentru a lupta contra bulgarilor care invadaseră imperiul (vara 712), contrar așteptărilor, s-au răsculat împotriva lui Filipicos, care a fost detronat (3 iun. 713) și i s-au găurit ochii; împărat a fost ales demnitarul Artemios, numit la încoronare (4 iun. 713) Anastasiu

713 — 715, Anastasiu II *Artemios*

— răscoala trupelor themei Opsikion, care au proclamat împărat pe Teodosiu, un perceptor de impozite din Adramyttion (azi Edremit); după cca 6 luni de lupte, Anastasiu a fost depus și obligat să îmbrace rasa monahală, iar Teodosiu încoronat împărat la Constantinopol (sfîrșitul anului 715)

715 — 717, Teodosiu III

— comandantul militar Leon, strategul themei Anatolikon — cea mai mare și mai importantă themă a imperiului —, s-a răsculat împotriva lui Teodosiu III și a fost proclamat împărat de trupele sale (18 apr. 716); în alianță cu Artavasdes, strategul themei Armeniakon, Leon a traversat thema Opsikion ostilă, a făcut prizonier, la Nicomedia (azi Izmit), pe fiul lui Teodosiu și a înaintat pînă la Chrysopolis (azi Üsküdar); după tratative, în schimbul garantării vieții lui și a familiei sale, Teodosiu a renunțat la coroană și s-a călugărit, iar Leon a intrat în Constantinopol (25 mart. 718) și s-a încoronat împărat, întemeind dinastia Isauriană

DINASTIA ISAURIANĂ

717 — 741, Leon III; a degajat Constantinopolul de un îndelungat asediu arab (1 iul. 717—15 aug. 718) și a reușit, în urma remarcabilei victorii de la Akroïnon (740), nu departe de Amorion (azi ruinele Asar, la 12 km est de Emirdağ), să elibereze teritoriile ocupate de arabi (începînd din 726) în vestul Asiei Mici

741 — 775, Constantin V *Copronimul;* coîmpărat din 25 mart. 720; în timp ce se afla în campanie în Asia Mică împotriva arabilor, cumnatul său, strategul Artavasdes s-a răsculat, încoronîndu-se împărat la Constantinopol (27 iun. 742); Constantin V, cu sprijinul themelor ce-i rămaseră credincioase (Anatolikon și

Trakesion), după un şir de victorii, a intrat în capitală (2 nov. 743), arestînd şi orbind pe Artavasdes şi pe cei doi fii ai săi, Nicetas şi Nicefor; la reluarea luptelor cu arabii, spre deosebire de epoca anterioară, iniţiativa a aparţinut bizantinilor: recucerirea Germaniciei, a ins. Cipru (746), campania victorioasă din 751/752, cînd au fost reluate importantele fortăreţe de frontieră Theodosiupolis (azi Erzerum) şi Melitene (azi Malatya); în nord, din 755/756, războiul cu bulgarii s-a permanentizat, culminînd cu marea biruinţă bizantină de la Anchialos (azi Pomorie) (30 iun. 763); odată cu domnia lui Telerig, luptele au fost reluate, Constantin V aflîndu-şi moartea (14 sept. 775) într-o campanie antibulgară; în vest bizantinii au pierdut în favoarea longobarzilor Exarhatul de Ravenna (751)

775 — 780, Leon IV *Chazarul*

780 — 790, Constantin VI (prima oară); coîmpărat din 24 apr. 776; succedînd la vîrsta de 10 ani, s-a aflat sub regenţa mamei sale Irina (Eirene)

— *în primăvara anului 790, regenta Irina, după ce a primit din partea armatei din Constantinopol jurămînt de fidelitate, s-a proclamat împărăteasă, în timp ce fiul ei Constantin VI a devenit coîmpărat*

primăvara — oct. 790, Irina (prima oară)

— *trupele din thema Armeniakon, adversare ale cultului icoanelor, se răscoală împotriva Irinei; armata l-a proclamat pe Constantin VI ca unic suveran, mama sa fiind îndepărtată de la curte*

790 — 797, Constantin VI (a doua oară); în urma intervenţiei partizanilor împărătesei îndepărtate de la curte, în ian. 792 s-a revenit la formula iniţială, Irina devenind coîmpărăteasă; în 792, Constantin VI a suferit o gravă înfrîngere din partea bulgarilor în bătălia de la Markellai, bizantinii fiind obligaţi să reia plata tributului către aceştia

— *la 15 aug. 797, în urma unei lovituri de palat pusă la cale de Irina, Constantin VI a fost arestat, orbit şi alungat din palat, mama sa devenind unică suverană*

797 — 802, Irina (a doua oară); prima femeie care a condus efectiv Imperiul bizantin

— *la 31 oct. 802, în urma unei conspiraţii de palat, Irina a fost detronată şi apoi exilată; conducătorul complotului, logothetul Nicefor a fost proclamat împărat*

802 — 811, Nicefor *(Nikephoros)* I *Logothetul;* a pus capăt războiului cu arabii (declanşat în 804), încheind cu califul abbasid Harun ar-Raşid un tratat de pace umilitor (806); ripostînd la atacul bulgar din 809, Nicefor a distrus Aboba-Pliska, capitala statului bulgar (811), dar pe drumul de întoarcere, la trecerea prin munţi, armata bizantină a fost încercuită şi nimicită (26 iul. 811) de oastea hanului Krum, însuşi împăratul aflîndu-şi moartea în luptă

26 iul. — 2 oct. 811, Staurakios; coîmpărat din dec. 803

811 — 813, Mihail I Rhangabe; primul împărat bizantin care a purtat un nume de familie; l-a proclamat coîmpărat pe fiul său Teofilact *(Theophylaktos)* (25 dec. 811); a dus un război cu bulgarii (812—813), bizantinii fiind înfrînţi de Krum în bătălia de la Versinikia (22 iun. 813), aproape de Adrianopol

— *în urma eşecului în faţa invaziei bulgare, Mihail I a fost depus şi călugărit, iar strategul themei Anatolikon, Leon Armeanul a fost proclamat împărat (11 iul. 813)*

813 — 820, Leon V *Armeanul;* l-a desemnat pe fiul său Constantin coîmpărat (25 dec. 813)

— *la 24 dec. 820, Leon V a fost asasinat în biserica Sf. Sofia de partizanii fostului său tovarăş de arme Mihail de Amorion, care a fost proclamat împărat (25 dec. 820), întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA AMORIANĂ

820 — 829, Mihail II *Gîngavul;* a reprimat răscoala lui Toma, un slav originar din Asia Mică, proclamat împărat de răsculaţi, pe care l-a înfrînt şi executat la Arcadiopolis (azi Lüleburgaz) (sfîrşitul anului 823); între 823 şi 828 (probabil în 826), bizantinii au pierdut în favoarea arabilor ins. Creta, principalul punct strategic din partea orientală a Mării Mediterane

829 — 842, Teofil *(Theophilos)*; coîmpărat din 12 mai 821; în 830 arabii au reluat ofensiva în ins. Sicilia, cucerind oraşul Palermo (sept. 831), iar califul al-Mutasim a efectuat o mare campanie (iul.—aug. 838) în Asia Mică: Teofil a fost înfrînt la Dazimon (azi Dazmana) (22 iul. 838) şi a pierdut importantele cetăţi Ancyra (azi Ankara) şi Amorion (12 aug. 838)

842 — 867, Mihail III *Beţivul;* succedînd la moartea tatălui său (20 ian. 842) în vîrstă de 6 ani, s-a aflat sub un consiliu de regenţă condus de mama sa Teodora, care, cu timpul, a cedat conducerea logothetului Teoctist *(Theoktistos)*; Mihail III a asumat puterea efectivă în mart. 856, acordînd unchiului său Bardas titlul de coîmpărat şi conducerea treburilor de stat, ceea ce a deschis o nouă etapă în istoria Bizanţului; după un şir de lupte cu arabii, la 3 sept. 863 armata bizantină, comandată de strategul Petronas, a repurtat o victorie decisivă asupra lui Omar, emirul de Melitene, marcînd începutul ofensivei bizantine împotriva arabilor; în timpul unei expediţii împotriva ins. Creta, comandantul militar Vasile, un armean din Macedonia, devenit favorit al împăratului, l-a ucis pe Bardas (21 apr. 866), rivalul său, pentru care a fost recompensat cu titlul de coîmpărat (26 mai 866) de Mihail III

— *în noaptea de 23 spre 24 sept. 867 Mihail III, ultimul reprezentant al dinastiei amoriene, a fost ucis de favoritul său Vasile, care a preluat domnia, întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA MACEDONEANĂ

867 — 886, Vasile I; a încoronat coîmpăraţi pe fiii săi Constantin (6 ian. 869), Leon (870) şi Alexandru (cca 871); în luptele cu arabii, a consolidat, după 867, poziţiile bizantine pe ţărmul estic al Mării Adriatice (înfiinţarea themei Dalmaţia), dar a pierdut în favoarea lor ins. Malta (870); după ce a reprimat răscoala paulicienilor din Asia Mică (872—873), cucerindu-le capitala, oraşul Tephrike (azi Divirgi), ceea ce i-a redeschis calea spre Orient, a reluat campaniile împotriva arabilor în regiunea Eufratului (873), cucerind Zapetra şi Samosata, dar eşuînd în încercarea de a recuceri Melitene (campaniile în Orient au fost reluate în 879, 882 şi 883); pierderea Siracuzei în favoarea arabilor (21 mart. 878) a obligat imperiul să acorde mai multă atenţie Peninsulei Italice unde, în 883—886, marele comandant bizantin Nicefor Focas, a restabilit poziţiile bizantine (în partea centrală şi meridională a peninsulei)

886 — 912, Leon VI *Înţeleptul;* l-a avut pe fratele său Alexandru coîmpărat; contrast între amploarea operei sale de politică internă (de ex. elaborarea marelui cod de legi *Basilicalele*, 887—893) şi eşecul politicii externe; războiul cu bulgarii (894—896) s-a încheiat cu înfrîngerea bizantinilor la Bulgarophygon (896), urmată de un tratat de pace defavorabil, luptele cu arabii — atît pe uscat cît şi pe mare — au avut ca rezultat pierderea Taorminei (1 aug. 902), ceea ce a marcat lichidarea stăpînirii bizantine în ins. Sicilia, căderea (31 iul. 904) şi jefuirea Thessalonicului — al doilea oraş ca mărime după capitală —, precum şi eşuarea efortului imperialilor de a readuce supremaţia maritimă în faţa forţelor navale arabe (înfrîngerea flotei bizantine în apr. 912); în 907 a avut loc o expediţie rusească împotriva Constantinopolului (prima a avut loc în cca

860), încheiată printr-un tratat de pace (sept. 911) care consemna acordarea unor importante privilegii comerciale negustorilor ruși

912 — 913, Alexandru

913 — 920/959, Constantin VII *Porphyrogenetos* (= „*Cel născut în purpură*"); coîmpărat între 9 iun. 911 și 11 mai 912; succedînd unchiului său la vîrsta de 7 ani, s-a aflat, între 6 iun. 913 și febr. 914, sub un consiliu de regență condus de Nicolae *Misticul*, patriarhul Constantinopolului, între febr. 914 și mai 919 sub regența mamei sale Zoe Karbonopsina, iar între mai 919 și 17 dec. 920 sub cea a marelui conducător *(drungar)* al flotei Roman Lecapenos, socrul său (cu titlul de *basileopator*); în cursul războiului cu bulgarii, declanșat de Simeon în sept. 914, armata bizantină care se retrăgea de la Dunăre a suferit o gravă înfrîngere la Acheloos (20 aug. 917), nu departe de Anchialos, resturile oștii bizantine fiind ajunse și nimicite la Katasyrtai, în apropiere de capitală, după care țarul bulgar a pustiit sudul Peninsulei Balcanice, pînă la istmul de Corint (918)

— *la 17 dec. 920 Roman Lecapenul a devenit coîmpărat (după ce la 24 sept. 920 primise titlul de caesar), iar în scurtă vreme, între 20 mai 921 și apr. 922, consolidîndu-și poziția, a reușit să modifice ordinea ierarhică oficială, devenind împărat principal, iar Constantin VIII coîmpărat; între 920 și 944 Porphyrogenetos s-a retras din viața politică, dedicîndu-se activității cărturărești*

920 — 944, Roman I Lecapenul; pe lîngă Constantin VII, el a proclamat coîmpărați pe fiii săi Cristofor *(Christophoros)* (20 mai 921—aug. 931), Ștefan *(Stephanos)* și Constantin (ambii din 25 dec. 924); după victoria categorică asupra escadrei renegatului Leon din Tripoli (lîngă ins. Lemnos, 924), flota bizantină și-a reimpus, treptat, supremația în bazinul oriental al Mării Mediterane; continuarea și lărgirea războiului cu bulgarii, încheiat imediat după moartea țarului Simeon (27 mai 927); pacea la hotarul nordic a permis redeschiderea războiului în Orient (recucerirea Melitenei, 19 mai 934), unde bizantinii s-au confruntat însă cu puternicul dinast hamdanid Saif ad-daula, de care au fost înfrînți (sept. 938), oastea acestuia supunînd, mai tîrziu, părți din Armenia și pătrunzînd în imperiu, unde a jefuit în regiunea orașului Koloneia (azi Koyluhisar) (940); în iun. 941 rușii au debarcat pe litoralul Bithyniei (în nord-vestul Asiei Mici) și au devastat toată coasta asiatică a Bosforului, dar au fost obligați să se retragă în fața armatei bizantine, mare parte din ambarcațiuni fiindu-le distruse cu ajutorul „focului grecesc" (atacul rusesc s-a repetat în toamna anului 944); debarasat de pericolul rusesc, marele comandant bizantin Ioan Courcouas, a reluat ofensiva în Orient: a pătruns în Mesopotamia și a cucerit, în 943, Martyropolis (azi Mayyafarqin), Amida (azi Diyarbakir), Dara și Nisibis (azi Nusaybin), apoi a asediat, cu succes, Edessa (azi Urfa) (944)

— *Ștefan și Constantin, fii și coîmpărați ai lui Roman I, și-au arestat tatăl (16 dec. 944), deportîndu-l în ins. Prote; opoziția legitimiștilor an făcut ca lovitura de stat să eșueze: Ștefan și Constantin a fost arestați (27 ian. 945), învățatul împărat preluînd domnia efectivă*

944 — 959, Constantin VII *Porphyrogenetos;* continuarea luptelor cu arabii, bizantinii preluînd inițiativa, din 957, sub comanda celebrilor comandanți Nicefor Focas și Ioan Tzimiskes

959 — 963, Roman II; coîmpărat din 6 apr. 945; în luptele cu arabii bizantinii au recucerit Kandia (7 mart. 961), iar în 962 au

întreprins o campanie victorioasă împotriva hamdanidului Saif ad-daula, cucerind orașul Alep (Halab, Haleb) (20—31 dec. 962)
— *la moartea prematură a lui Roman II (15 mart. 963), puterea a fost preluată de văduva sa Teofano, care și-a asumat regența în numele celor doi fii minori Vasile (II) și Constantin (VIII); la 3 iul. 963 Nicefor Focas a fost proclamat împărat de trupele bizantine la Caesarea (azi Kayseri) și a intrat, la 14 aug., în Constantinopol, unde, după lupte sîngeroase, a pus stăpînire pe oraș, încoronîndu-se la Sf. Sofia (16 aug.), iar la 20 sept. s-a căsătorit cu văduva Teofano*

963 — 969, Nicefor II Focas (*Nikephoros Phokas*); coîmpărați Vasile (II) și Constantin (VIII); a organizat repetate campanii împotriva arabilor (964—965, 966, 968, 969), cucerind Cilicia, cu importantele fortărețe Tarsus și Mopsuestia (Misis) (vara anului 965), o parte din Siria, cu orașul Antiohia (29 oct. 969) și și-a impus suzeranitatea asupra Emiratului de Alep (dec. 969); recucerirea ins. Cipru (965/966)
— *în noaptea de 10 spre 11 dec. 969, Nicefor Focas a fost asasinat în urma unui complot pus la cale de comandantul militar de origine armeană Ioan Tzimiskes și de necredincioasa Teofano*

969 — 976, Ioan I Tzimiskes; coîmpărați Vasile (II) și Constantin (VIII); înfrîngerea pretendentului Bardas Focas, nepot al împăratului asasinat, proclamat împărat la Caesareea (971); campanie împotriva bulgarilor și rușilor la hotarul nordic al imperiului: Ioan I a cucerit Marele Preslav (7 apr. 971), capitala Țaratului bulgar și a înfrînt decisiv pe Sveatoslav, cneazul de Kiev, la Dunărea de Jos, în lupta de la Durostorum (azi Silistra) (24 iul. 971); alungarea rușilor și anexarea Bulgariei orientale și a Dobrogei (aug. 971), imperiul restabilind, după trei sec., granița pe Dunăre; în Orient, Ioan I a efectuat, între 972 și 976, campanii în Mesopotamia, Siria și Palestina, unde a cucerit sau a supus autorității sale numeroase orașe, între care: Emesa (azi Homs), Ba'labaak, Damasc, Tiberiada (azi Tiberias), Nazareth (En Nasira), Acra (azi Akko), Caesareea (azi Kaisareia), Beirut și Sidon (azi Saida)
— *la moartea lui Ioan I Tzimiskes (10 ian. 976), contrar aspirațiilor lui Bardas Skleros, tronul a revenit coîmpăratului Vasile, fiul lui Roman II*

976 — 1025, Vasile II *Bulgaroctonul* (= „*Omorîtorul de bulgari*"); coîmpărat din 22 apr. 960; l-a avut coîmpărat pe fratele său Constantin (VIII); în timpul domniei sale forța militară a Bizanțului a atins apogeul; consolidarea domniei prin reprimarea revoltelor pretendenților Bardas Skleros (976—979) și Bardas Focas (proclamat împărat la 15 aug. 987) după victoriile de lîngă Chrysopolis (azi Üsküdar) și de la Abydos (la nord-est de actualul oraș Canakkale) (13 apr. 989); pe plan extern, după campania eșuată din 986, principalul efort militar al imperiului a fost îndreptat împotriva bulgarilor, într-un îndelungat război (991—1018), întrerupt de campaniile din Orient (995, 999), necesare pentru a stăvili expansiunea Fatimizilor; din 1001, Vasile II a început cucerirea sistematică a Țaratului lui Samuil, și după 4 ani de lupte victorioase (biruințele de la Vodena și de pe rîul Vardar), mai mult de jumătate din stăpînirile puternicului adversar de la nord au fost anexate, iar mai tîrziu, în lupta decisivă de la poalele muntelui Belasica (29 iul. 1014) armata bizantină a zdrobit oastea bulgară încercuită, mulți au fost uciși, iar dintre prizonieri cca 14 000 au fost orbiți; în febr. 1018 Vasile II încheia cucerirea stăpînirilor bulgare printr-o intrare triumfală în Ohrida; pentru prima oară de la invazia slavilor, întreaga Peninsulă Balcanică aparținea din nou Imperiului bizantin; după moartea bagratidului Gaghik (1020), Vasile II a intervenit în luptele

pentru succesiune din Armenia, anexînd Vaspurakanul și c parte din Iberia; la moartea sa (15 dec. 1025), Vasile II lăsa ca moștenire un *Imperium*, care se întindea de la munții Armeniei la Marea Adriatică și de la Dunăre la Eufrat

1025 — 1028, Constantin VIII; coîmpărat din apr. 961
— *la moartea lui Constantin VIII (11 nov. 1028) rămîneau după el trei fiice: Evdochia, Zoe și Teodora; pentru a asigura succesiunea, Zoe s-a căsătorit (12 nov. 1028) cu Roman Argyros, care s-a încoronat împărat*

1028 — 1034, Roman III Argyros
— *după moartea lui Roman III (11 apr. 1034) împărăteasa Zoe s-a căsătorit pentru a doua oară, luîndu-l de soț pe tînărul paflagonian Mihail*

1034 — 1041, Mihail IV *Paflagonianul;* domnia i-a fost tulburată de răscoala lui Ștefan Vojislav, conducătorul Zetei (izbucnită în 1035, s-a încheiat în 1042 cu dobîndirea independenței; Zeta a fost primul stat slav care s-a emancipat de sub dominația bizantină), precum și aceea condusă de Petru Delian (1040—1041), ce-a cuprins o mare parte din Peninsula Balcanică
— *la 10 dec. 1041, Mihail IV, epuizat și ros de boală, a părăsi domnia și s-a retras la mănăstire; pentru asigurarea continuării dinastiei, împărăteasa Zoe a adoptat pe un fiu a surorii lui Mihail IV, numit tot Mihail, care a fost încorona împărat (14 dec. 1041)*

1041 — 1042, Mihail V *Kalaphates* (= „Smolitorul"); îndepărtînd-o de la palat pe împărăteasa Zoe (18 apr. 1042) și-a atras adversitatea legitimiștilor, care l-au detronat și orbit (20 apr. 1042), readucînd-o la conducerea imperiului pe Zoe

21 apr. — 11 iun. 1042, Zoe și sora sa Teodora (prima oară)
— *la 11 iun. 1042 Zoe, în vîrstă de 64 de ani, s-a căsătorit pentru a treia oară, luînd de soț pe senatorul Constantin, care a primit coroana imperială (12 iun. 1042)*

1042 — 1055, Constantin IX *Monomachos;* în timpul domniei sale a purtat lupte împotriva uzurpatorilor George Maniakes și Leon Tornikios, rușii au lansat ultimul lor atac asupra Constantinopolului (iun. 1043), imperiul a fost invadat de pecenegi (1046—1047) și de turcii selgiucizi (sept. 1048), iar în iul. 1054 s-a produs separarea definitivă dintre biserica constantinopolitană și cea romană *(Marea schismă)*
— *la moartea lui Constantin IX (11 ian. 1055), domnia a fost preluată de Teodora*

1055 — 1056, Teodora (a doua oară)

1056 — 1057, Mihail VI *Stratioticul*
— *în urma revoltei comandanților militari din Asia Mică, Isac Comnenul a fost proclamat împărat în 8 iun. 1057 la Gomaria (localitate în Paphlagonia); după ce armata imperială trimisă împotriva răsculaților a fost înfrîntă sub zidurile Niceei (20 aug. 1057), Mihail VI a intrat în negocieri cu Isac Comnenul, dar împăratul a fost obligat să abdice și să se călugărească în urma unei răscoale populare din capitală și a intervenției decisive a patriarhului Mihail Kerularios; la 1 sept. 1057 Isac a intrat în Constantinopol, fiind încoronat de patriarh*

1057 — 1059, Isac (Isaac) I Comnenul
— *la 25 dec. 1059 a abdicat, desemnînd ca urmaș pe aristocratul Constantin Ducas, care a întemeiat o nouă dinastie*

DINASTIA DUCAS

1059 — 1067, Constantin X; în timpul domniei sale uzii au invadat imperiul (1064 sau 1065), ungurii au cucerit Belgradul (1064), iar turcii Marelui Selgiucid Alp Arslan (1063—1072) au supus

teritoriul regatelor armene Ani şi Kars (1064—1065), au devastat Cilicia şi au pus stăpînire pe Caesareea

21 mai — 31 dec. 1067, Evdochia (Eudocia) *Macrembolitissa* (prima oară); văduva precedentului, regentă în numele fiilor ei Mihail, Andronic şi Constantin; treburile de stat au fost conduse de Mihail Psellos şi *caesar-ul* Ioan Ducas, fratele împăratului defunct

— *sub presiunea comandanţilor militari, Evdochia a fost nevoită să se recăsătorească, luîndu-l de bărbat pe generalul cappadocian Roman Digenis (sau Diogenes), încoronat împărat la 1 ian. 1068*

1068 — 1071, Roman IV Digenis; în Occident, stăpînirile bizantine din Peninsula Italică şi ins. Sicilia au fost pierdute definitiv (1068—1072) în favoarea normanzilor conduşi de Robert Guiscard, iar în Orient, după două campanii victorioase (1068 şi 1069) asupra turcilor selgiucizi (de ex. victoria de la Hierapolis, azi Manbidj, Siria, 20 nov. 1068), în cea de-a treia a suferit o gravă înfrîngere la Manzikert (azi Malazgîrt, în regiunea Lacului Van) (19 aug. 1071) din partea Marelui Selgiucid Alp Arslan, fiind luat prizonier; după încheierea unui tratat de pace defavorabil, care a permis turcilor selgiucizi înaintarea spre centrul Anatoliei, Roman IV a fost eliberat

— *la vestea dezastrului, Evdochia l-a declarat depus pe Roman IV, iar la întoarcere împăratul a fost orbit din ordinul lui Mihail Ducas*

19 aug. — 24 oct. 1071, Evdochia (a doua oară); încercarea ei de a conduce singură imperiul a eşuat, *caesar-ul* Ioan Ducas îndepărtînd-o de la curte şi închizînd-o într-o mănăstire; proclamarea lui Mihail Ducas ca împărat

1071 — 1078, Mihail VII Ducas *Parapinakes;* împărat titular din mai 1067; domnia sa a fost tulburată de revoltele celor trei pretendenţi la coroana imperială: *caesar-ul* Ioan Ducas (în 1073), susţinut de aventurierul normand Roussel de Bailleul, Nicefor Bryennios, comandantul trupelor din partea europeană a imperiului (3 oct. 1077—apr. 1078) şi Nicefor Botaniates, strategul themei Anatolikon (proclamat împărat la 7 ian. 1078)

— *în mart. 1078, în urma răscoalei din Constantinopol, Mihail VII a abdicat şi s-a retras la mănăstirea Studion; Nicefor Botaniates a intrat în capitală (24 mart. 1078), unde a primit coroana imperială*

1078 — 1081, Nicefor III Botaniates; apogeul crizei din sec. 11; continuarea luptelor pentru coroana imperială în care erau angajaţi Nicefor Bryennios, Nicefor Basilakios, Constantin Ducas şi Nicefor Melissenos; profitînd de luptele interne, conducătorul selgiucid Suleiman ibn Kutalmîş a pus stăpînire pe mare parte din Anatolia, făcînd din Niceea (cucerită în cca 1080) capitala sultanatului său (din 1081)

— *comandantul militar Alexie Comnenul, revoltat împotriva autorităţii imperiale, cu asentimentul puternicei familii Ducas (acordul de la Tzurullon, azi Çorlu) şi avînd concursul garnizoanei germane din Constantinopol, a pătruns (1 apr. 1082) în capitală, care timp de trei zile a fost supusă jafului; Nicefor III a abdicat, iar Alexie a devenit împărat (4 apr. 1081), întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA COMNENILOR

1081 — 1118, Alexie *(Alexios)* I Comnenul; între 1081 şi cca 1090, coîmpărat a fost Constantin Ducas, fiul fostului împărat Mihail VII, iar apoi, din sept. 1092, fiul său Ioan (viitorul împărat); consolidarea autorităţii imperiale şi efort de restaurare a puterii internaţionale a Bizanţului; pentru a face faţă

campaniilor normande (1081—1085) în Peninsula Balcanică și-a aliat pe venețieni, cărora le-a acordat importante privilegii comerciale (mai 1082); repetatelor invazii ale pecenegilor (1086, 1087, iarna 1090—1091), Alexie le-a răspuns printr-o mare campanie, încheiată cu biruința decisivă asupra pecenegilor în bătălia de la poalele muntelui Lebunion (29 apr. 1091); construindu-și o puternică flotă, în 1093 a reușit să readucă sub ascultare ins. Cipru și Creta și să recucerească stăpînirile pierdute în 1088—1089 în favoarea emirului Tzachas din Smirna (azi Izmir); în schimbul promisiunii de a-i aproviziona, a-i trece în Asia Mică și a li se alătura cu un corp de oaste, Alexie I a cerut conducătorilor primei cruciade (1096—1099) să restituie imperiului orice teritoriu îi aparținuse vreodată și să-i presteze jurămînt de fidelitate pentru celelalte teritorii cucerite; redobîndirea părții de vest a Asiei Mici (Niceea a fost luată la 19 iun. 1097); cucerirea Antiohiei (3 iun. 1098) de către Bohémond de Tarent și refuzul acestuia de a recunoaște suzeranitatea lui Alexie I au provocat conflictul bizantino-cruciat (1099); profitînd de presiunea selgiucizilor asupra cruciaților, bizantinii au pus stăpînire, în 1103 și 1104, pe cetățile Adana (azi Seyhan), Tarsus și Mamistra (sau Mopsuestia, azi Misis), iar flota imperială a cucerit Laodiceea (azi Latakia) și alte orașe porturi de pe coastă pînă la Tripolis (azi Trabulus esh Sham), ceea ce a provocat reacția lui Bohémond de Tarent, care a debarcat (9 oct. 1107) la Avlona (azi Vlorë) și a atacat Dyrrachium (azi Durrës), dar a fost înfrînt și obligat să încheie tratatul dezavantajos de la Deabolis (sept. 1108), prin care recunoștea suzeranitatea lui Alexie I

1118 — 1143, Ioan II; a purtat lupte cu venețienii (1123—1126), fiind obligat să le reînnoiască acestora (aug. 1126) privilegiile comerciale anterioare, cu pecenegii (1122), pe care i-a învins după ce aceștia invadaseră imperiul și jefuiseră pînă în Tracia și Macedonia și cu ungurii (1128—1129) care, după unele succese, au fost înfrînți, obligați să se retragă și să încheie pacea cu bizantinii; în Orient, Ioan II a luptat împotriva emiratului Danișmenizilor, a supus Cilicia armeană (primăvara anului 1137) și a impus, după un scurt asediu victorios asupra Antiohiei (aug. 1137), suzeranitatea bizantină principelui Raimond de Poitiers; pentru a neutraliza forța crescîndă a Regatului normand din sudul Peninsulei Italice și Sicilia a încheiat alianțe antinormande cu „Sfîntul imperiu“ și cu Pisa (căreia i-au fost reconfirmate, în 1136, privilegiile comerciale acordate în oct. 1111)

1143 — 1180, Manuel I; a promovat o politică nerealistă, urmărind refacerea vechiului teritoriu al imperiului; după o campanie victorioasă împotriva turcilor selgiucizi (1146—1147), imperiul a fost invadat, în 1147, de normanzi care au cucerit ins. Corfu (recucerită cu ajutor venețian în 1149), au jefuit Eubeea (Évvoia sau Negroponte), iar apoi au pătruns în Golful de Corint, de unde au prădat Teba (azi Thévai), Atena și Corint (Corinth); reluînd războiul cu normanzii (1155—1158), după unele succese, imperialii au suferit o grea înfrîngere la Brindisi (28 mai 1156) și au fost repede înlăturați din peninsulă; în Orient, a reinstituit suzeranitatea bizantină asupra formațiilor cruciate din Cilicia, Antiohia (1158) și Ierusalim (1159); în partea de nord-vest, în urma unei mari campanii împotriva Regatului maghiar, a încorporat imperiului Dalmația, Croația, Bosnia și regiunea Sirmium (1167); acordarea de privilegii Genovei (oct. 1169) și Pisei (1170) a atras după sine dușmănia Veneției, față de care Manuel I a reacționat prompt și, la 12 mart. 1171, în întreg imperiul negustorii venețieni au fost arestați, bunurile și navele lor confiscate, ceea ce a declanșat

războiul cu Veneția, încheiat în 1175 printr-un tratat de pace care prevedea reînnoirea privilegiilor și plata unor mari despăgubiri; profitînd de complicațiile lui Manuel, Kîlîç Arslan II, sultan selgiucid de Konya (1156–1192), a denunțat, în 1175, suzeranitatea bizantină (care data din 1161), ceea ce l-a determinat pe împărat să întreprindă, în 1176, o mare campanie în Asia Mică, încheiată cu o grea înfrîngere a armatei bizantine în defileul de la Myriokephalon (azi Chardak Pas) (17 sept. 1176)

1180 – *1183*, Alexie II; coîmpărat din 1172; succedînd la vîrsta de 12 ani, s-a aflat, între 24 sept. 1180 și 16 mai 1182, sub regența mamei sale Maria de Antiohia, ajutată de protosebastul Alexie Comnenul, un nepot al împăratului defunct

— *Andronic Comnenul, un văr al împăratului Manuel, aflat la Oinanon, în Paphlagonia, unde era guvernator, mare adversar al aristocrației bizantine și a occidentalilor, s-a erijat în „tutore desemnat" al tînărului Alexie; în mai 1182 a traversat Asia Mică și și-a fixat tabăra la Chalkedon; flota condusă de A. Kontostephanos, căreia i se încredințase blocarea Bosforului, a trecut de partea lui Andronic; în același timp în Constantinopol a izbucnit o răscoală împotriva protosebastului Alexie Comnenul și a regentei Maria de Antiohia, în urma căreia Andronic a pătruns în capitală, afișîndu-se în salvator și protector al lui Alexie II; în calitatea sa de regent a devenit adevăratul stăpîn al curții imperiale, iar în sept. 1183 s-a încoronat împărat asociat al „protejatului" său, care, două luni mai tîrziu, în nov. 1183, a fost ucis prin sugrumare, Andronic rămînînd singur împărat*

1183 –*1185*, Andronic I; în vara anului 1185 imperiul a fost invadat de o puternică armată normandă condusă de Guillaume II (1166–1189), care a cucerit orașul Dyrrachium (azi Durrës) (6 iun. 1185), flota lor a pus stăpînire pe ins. Corfu, Cefalonia (Kefalinia) și Zante (Zákinthos), precum și marele oraș Thessalonic (24 aug. 1185), cucerit după un atac combinat terestru și naval, urmat de un jaf cumplit; apoi, armata normandă, pe două coloane, s-a îndreptat spre Serres și Constantinopol; la 12 sept. 1185 a izbucnit în capitală o răscoală populară, în frunte cu elemente aristocratice potrivnice basileului, în urma căreia Andronic I a fost sfîrtecat de constantinopolitani

— *la 12 sept. 1185 Isac Anghelos (Angelos), nepotul lui Constantin Anghelos și al Teodorei, fiica împăratului Alexie I, a devenit împărat, întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA ANGHELOS

1185 – *1195*, Isac II; forțele bizantine comandate de generalul Alexie Branas au repurtat victoriile de la Mosynopolis și Dimitrița (7 nov. 1185) asupra normanzilor, care au evacuat Thessalonicul, Dyrrachium și ins. Corfu, ei păstrînd numai ins. Cefalonia și Zante; în toamna anului 1185, în nord a izbucnit răscoala vlaho-bulgară condusă de Asan și Petru, doi frați de origine vlahă, în urma căreia, în teritoriul cuprins între Dunăre și Balcani, s-a constituit un nou stat; după eșecul încercărilor bizantine din 1186, 1187 și 1188 de a recuceri teritoriul pierdut în favoarea Asăneștilor, tratatul încheiat (vara 1188) cu aceștia din urmă a însemnat recunoașterea tacită a noii realități politice; victoriile forțelor cruciate care invadaseră imperiul (la 28 iun. 1189) sub conducerea lui Frederic I Barbarossa asupra bizantinilor, precum și ocuparea Adrianopolului (22 nov. 1189), a Traciei și Macedoniei orientale l-au obligat pe Isac II să încheie un tratat la Adrianopol (febr. 1190) cu Frederic I prin care se obliga să asigure participanților la a treia cruciadă (1190–1192) nave bizantine pentru a trece în Asia Mică, apro-

vizionarea cu hrană la prețuri convenabile ș.a.; în 1190 forțele bizantine au înfrînt pe marele-jupan Ștefan Nemanja (cca 1170—1196) pe cursul Moravei, obligîndu-l să cedeze teritoriile recent cotropite, dar au eșuat în încercarea de a cuceri statul vlaho-bulgar; după un nou eșec din 1194, Isac II a întreprins o campanie împotriva Asăneștilor (mart.—apr. 1195), în cursul căreia împăratul a fost înlăturat de la putere și orbit de fratele său Alexie (8 apr. 1195), care a preluat domnia

1195 — 1203, Alexie III

— *prin înțelegerea dintre Alexie Anghelos, fiul împăratului detronat și forțele cruciato-venețiene (încheiată definitiv la 20 mai 1203, în ins. Corfu), participanții la a patra cruciadă (1202—1204) au hotărît ca, în schimbul unor obligații asumate de bizantini (ca plata uriașei sume de 200 000 mărci de argint, unirea bisericii constantinopolitane cu cea romană sub supremația papei, participarea la cruciadă cu 10 000 de combatanți ș.a.), să meargă asupra Constantinopolului pentru a-l reînscăuna pe Isac II; în urma unui atac combinat, terestru și naval, capitala bizantină a capitulat la 17 iul. 1203 (după asediul început la 24 iun. 1203); Alexie III și-a aflat salvarea prin fugă, Isac II fiind restabilit pe tron*

1203 — 1204, Isac II (a doua oară); din 18 iul. 1203 a domnit împreună cu fiul său Alexie IV

— *în urma unei revolte populare din Constantinopol izbucnită la sfîrșitul lunii ian. 1204, Isac II a fost depus (28 ian. 1204); după ce coroana imperială fusese oferită, la 25 ian. 1204, lui Nicolae (Nikolaos) Kanabos, aristocrația constantinopolitană antilatină l-a proclamat împărat pe Alexie Ducas, supranumit Murtzuphlos din cauza sprîncenelor sale groase*

28 ian. — 13 apr. 1204, *Alexie V Ducas Murtzuphlos*, încoronat la 5 febr. 1204; ginerele împăratului Alexie III Anghelos

— *la 13 apr. 1204, după un asediu de trei zile, Constantinopolul a fost cucerit de către cruciați; Alexie V și-a aflat salvarea prin fugă; capitala Imperiului bizantin a fost supusă unui jaf cumplit timp de trei zile*

— *conform înțelegerii dintre cruciați și venețieni (mart. 1204), concretizat în* Partitio Romaniae, *teritoriul bizantin a fost împărțit între cuceritorii latini (vezi Imperiul latin de la ↑Constantinopol, Imperiul bizantin de la ↑Niceea, Imperiul bizantin de ↑Trapezunt, ↑Ahaia, ↑Epir*)

— *la 25 iul. 1261 armata Imperiului de la Niceea, comandată de strategul Alexie Strategopoulos, profitînd de faptul că Constantinopolul era practic lipsit de apărare, a cucerit orașul; împăratul latin Balduin II și-a abandonat tronul; la 15 aug. 1261 Mihail VIII și-a făcut intrarea solemnă în ↑Constantinopol, restaurînd Imperiul bizantin*

DINASTIA PALEOLOGILOR

1261 — 1282, Mihail VIII (împărat de Niceea, din 1259); urmărind refacerea vechiului teritoriu bizantin a luptat în Peninsula Balcanică împotriva Principatului de Ahaia (1261, 1264), a bulgarilor (1261, 1265, 1272, 1277—1278), a tătarilor (1265), pe care mai apoi și i-a aliat împotriva bulgarilor (1272) și împotriva Despotatului de Epir (1264), iar în Asia Mică împotriva Emiratului de Menteșe (1269, 1278), care făcuse importante achiziții teritoriale; inițial s-a aflat în alianță cu Genova împotriva Veneției, dar după înfrîngerea de la Settepozzi, în Golful Nauplia (iul. 1263), Mihail VIII și-a reconsiderat poziția, încheind cu venețienii un important tratat (4 apr. 1268); pentru a contracara planurile latinilor de a ataca Imperiul bizantin și în primul rînd pe principalul său adversar Carol de Anjou, regele Siciliei (1265—1282), a desfășurat o

intensă activitate diplomatică și a acceptat, în 6 iul. 1274, la Conciliul de la Lyon, unirea cu biserica Romei, ceea ce i-a atras adversitatea a numeroși supuși

1282 – *1328*, Andronic II; coîmpărat din 8 nov. 1272; între 21 mai 1294 și 13 oct. 1320 l-a avut asociat la domnie fiul său Mihail IX, iar între 2 febr. 1325 și pînă cînd a fost depus (24 mai 1328), a domnit împreună cu nepotul său Andronic III; după ce au repurtat unele succese împotriva Despotatului de Epir (1290), bizantinii au pierdut însemnate teritorii și puncte strategice în favoarea sîrbilor și bulgarilor; favorizîndu-i pe genovezi — care au ajuns să controleze comerțul dintre bazinul mediteranean și cel pontic, Andronic II a intrat în război cu Veneția, aceasta din urmă obligîndu-l pe împăratul bizantin să acorde negustorilor ei vechile privilegii (4 oct. 1302, reînnoite în 1310); pentru a se împotrivi cu succes înaintării turcilor în Asia Mică Andronic II, a făcut apel la mercenari alani și catalani („almugavares"), care însă au provocat mari prădăciuni bizantinilor, iar în 1311 catalanii au întemeiat un principat aragonez la Atena (care a dăinuit pînă în 1388); dintre semințiile turcești care au pus stăpînire pe cea mai mare parte din Asia Mică, s-a remarcat cea condusă de emirul Osman, ce a cucerit și supus importante teritorii (între care și orașul Prusion, azi Brusa, 6 apr. 1326, devenită ulterior capitală); dezmoștenirea lui Andronic III, fiul lui Mihail IX, de către bunicul său Andronic II, a generat un război civil între cei doi Andronici (1321—1328), întrerupt de scurte armistiții, în care au intervenit, nu fără foloase, conducătorul sîrb Ștefan Uroš III Dečanski (1321—1331) și țarul bulgar Mihail Șișman (1323—1330), și încheiat prin cucerirea capitalei și depunerea lui Andronic II

1328 – *1341*, Andronic III; în Peninsula Balcanică bizantinii au cucerit Thessalia (1333 și 1335), Epirul și Akarnania (1337, definitiv în 1340), dar au pierdut în 1334 mare parte din Macedonia (cu importantele orașe Ohrida, Prilep, Strumitza, azi Strumica, Castoria și Vodena) în favoarea sîrbilor; prin tratatul de pace încheiat cu Ștefan Dušan (1331—1355) îi recunoștea acestuia toate achizițiile teritoriale făcute de el și de predecesorii săi Ștefan Uroš II Milutin (1282—1321) și Ștefan Uroš III Dečanski; în 1329 ins. Chios (pierdută în cca 1302) a reintrat în stăpînirea deplină a imperiului; în Asia Mică, turcii otomani au supus numeroase teritorii, între care și importantele orașe Niceea (azi Iznik) (1329) și Nicomedia (azi Izmit) (1337)

1341 – *1376*, Ioan V (prima oară); succedînd tatălui său la vîrsta de 9 ani, s-a aflat, inițial, sub regența marelui domestic Ioan Cantacuzino apoi, după înlăturarea acestuia, tînărul împărat a fost încoronat la 15 nov. 1341, iar conducerea a fost asumată (pînă în 1347) de regenta Ana de Savoia, mama sa, susținută de patriarhul Ioan Kalekas și de mega-ducele Alexie Apokaukos (pînă în 11 iul. 1345, cînd a fost ucis)

— *la 26 oct. 1341, Ioan Cantacuzino s-a proclamat împărat la Didymoteikhon (azi Dimetoka)*

— *între 1341 și 1347 război civil între Ioan V Paleologul și Ioan VI Cantacuzino, în timpul căruia bulgarii lui Ioan Alexandru, sîrbii lui Ștefan Dušan și genovezii au făcut importante achiziții teritoriale pe seama bizantinilor, care la sfîrșitul acestui război nu mai stăpîneau decît Tracia, ins. din nordul Mării Egee, Thessalonicul și Paleoponezul; Ioan VI Cantacuzino, stăpîn pe cea mai mare parte din teritoriul bizantin (în ascultarea lui Ioan V Paleologul nu se afla decît capitala, cu împrejurimile), s-a încoronat solemn ca*

împărat la Adrianopol (21 mai 1346), iar la începutul anului următor, după ce populaţia şi garnizoana din Constantinopol au trecut de partea sa, a intrat în capitală (3 febr. 1347), unde a încheiat un acord cu regenta Ana de Savoia (8 febr. 1347) prin care s-a hotărît ca Ioan VI Cantacuzino să cîrmuiască singur imperiul pe o perioadă de zece ani; o nouă încoronare a lui Ioan VI Cantacuzino a avut loc la Constantinopol (13 mai 1347), urmată de căsătoria fiicei sale Elena cu Ioan V Paleologul (21 mai 1347)

1347 – 1354, Ioan VI Cantacuzino; coîmpărat, din 1353 (încoronat în 1354), fiul său Matei (care a renunţat în 1357); a creat pentru cei doi fii ai săi Matei (în 1347) şi Manuel (în 1348) două principate autonome pe teritoriul european; încercînd să înlăture monopolul negustorilor genovezi, aceştia din urmă au ripostat, înfrîngînd în două rînduri (1348 şi 1349) (aşa-numitul „Război al Galatei") flota bizantină, iar prin tratatul de pace încheiat (mart. 1349) genovezii şi-au consolidat monopolul comercial în Bosfor; războiul cu Genova a fost reluat, bizantinii participînd alături de veneţieni şi aragonezi la lupta din Bosfor (13 febr. 1352) împotriva flotei genoveze; abandonat de aliaţi, Ioan VI Cantacuzino a fost obligat să încheie o nouă pace cu genovezii (6 mai 1352), acordîndu-le acestora importante avantaje teritoriale şi comerciale

— *în toamna anului 1352, Ioan V Paleologul, cu sprijin de la veneţieni, sîrbi şi bulgari a declanşat lupta împotriva lui Ioan VI Cantacuzino (cel de-al doilea război civil), care avea sprijinul sultanului Orhan*

— *la 2 mart. 1354 turcii otomani conduşi de Suleiman Paşa, fiul lui Orhan, care veniseră în ajutorul lui Ioan VI Cantacuzino, pun stăpînire pe portul Gallipoli (azi Gelibolu), din Tracia, stabilindu-se durabil în Europa, după care şi-au lărgit stăpînirea, ceea ce a dus la ruperea legăturilor lui Ioan VI Cantacuzino cu turcii otomani*

— *la 22 nov. 1354, în urma unei răscoale populare din Constantinopol, Ioan VI Cantacuzino a fost obligat să abdice în favoarea lui Ioan V Paleologul, care a rămas singur împărat*

— *cuceririle turcilor otomani: în 1360 Heracleea (azi Ereğli), în nov. 1361 Didymoteikhon (azi Dimetoka), în 1364 Biga ş.a. l-au determinat pe Ioan V Paleolog să plece, în ascuns, în 1366, la Buda, solicitînd, în zadar, ajutor din partea lui Ludovic I de Anjou împotriva cuceritorilor otomani; capturat şi întemniţat la Vidin de către Straţimir, a fost eliberat în urma intervenţiei armate a lui Amedeo de Savoia, care a recucerit Gallipoli (2 aug. 1366), precum şi unele oraşe-porturi (Mesembria şi Sozopolis); între 1369 şi 1371 a efectuat o vizită în Occident, urmărind dobîndirea de ajutoare împotriva turcilor otomani; eşuînd şi de această dată, Ioan V Paleologul a fost obligat să se închine prepotenţei otomane, intrînd în relaţii de vasalitate faţă de sultanul Murad I (1373)*

— *Andronic, fiul mai vîrstnic al lui Ioan V Paleologul, după ce a eşuat în 1373 în încercarea de a-şi înlătura tatăl, la 12 aug. 1376 a ocupat Constantinopolul şi l-a întemniţat pe Ioan V*

1376 – 1379, Andronic IV, încoronat la 1 oct. 1376

— *la 1 iul. 1379, Ioan V, cu sprijinul Veneţiei şi al turcilor otomani, l-a înlăturat de la domnie pe fiul său*

1379 – 1390, Ioan V (a doua oară); în schimbul ajutorului primit din partea sultanului Murad I pentru redobîndirea domniei, s-a obligat faţă de turcii otomani la plata unui tribut anual de 30 000 de ducaţi şi să se pună la dispoziţia suzeranului său

cu un corp militar de 12 000 de oameni; pentru a pune capăt conflictului cu fiul său Andronic (IV), Ioan V a încheiat o înțelegere (la 2 nov. 1382) cu fiii săi, hotărînd: Andronic devenea urmaș la tron și primea ca apanaj unele teritorii în Tracia, Manuel, al doilea fiu, primea Thessalonicul, în timp ce Teodor, al treilea fiu, devenea despot de Morea; în apr. 1387, după un asediu de trei ani, turcii otomani au cucerit Thessalonicul și au luat prizonier pe despotul Manuel

— *la 14 apr. 1390 Ioan V a fost înlăturat de la domnie de Ioan VII, fiul lui Andronic IV, avînd sprijinul sultanului Baiazid I*

14 apr. — 17 sept. 1390, Ioan VII

— *la 17 sept. 1390, Ioan V a fost restaurat cu ajutorul fiului său Manuel*

1390 — 1391, Ioan V (a treia oară); bizantinii au pierdut în favoarea turcilor otomani orașul Philadelphia (azi Alașehir), ultima cetate bizantină din Asia Mică

1391 — 1425, Manuel II; coîmpărat din 25 sept. 1373; între 10 dec. 1399 și 15 iun. 1403, pe timpul cît a fost plecat în Occident, unde încerca să dobîndească ajutoare armate contra turcilor otomani, imperiul s-a aflat sub cîrmuirea lui Ioan VII Paleologul, fiul lui Andronic IV, cu care Manuel se împăcase; după tratatul avantajos din primăvara anului 1403, încheiat cu Suleiman, un fiu al lui Baiazid I, care renunța la obligațiile de vasalitate și la plata tributului, cedînd bizantinilor Thessalonicul, Peninsula Calcidică cu Muntele Athos și unele insule, la 22 febr. 1424 a încheiat un nou tratat cu turcii otomani, bizantinii plătind din nou tribut (în valoare de 300 000 de aspri) și cedînd unele teritorii, reintrînd astfel sub suzeranitatea otomană

1425 — 1448, Ioan VIII; coîmpărat din 19 ian. 1421; la 29 mart. 1430 Murad II a cucerit Thessalonicul (care fusese cedat de bizantini în 1423 veneţienilor)

— *la moartea lui Ioan VIII (31 oct. 1448), fără a desemna un moștenitor, Constantin, fratele mai mare al împăratului, s-a proclamat împărat, încoronîndu-se la Mistra la 6 ian. 1449; cu ajutor din partea catalanilor a venit la Constantinopol la 12 mart. 1449, iar la 25 mart. 1449 a încheiat pacea cu sultanul otoman pe 25 de ani*

1449 — 1453, Constantin XI (sau Constantin Dragases)

— *la 29 mai 1453 (după un asediu început la 7 apr.) Constantinopolul a fost cucerit de turcii otomani conduși de sultanul Mehmed II; împăratul Constantin și-a aflat moartea în luptă; timp de trei zile și trei nopți orașul-capitală a fost supus unui jaf cumplit; sfîrșitul Imperiului bizantin*

BOSPORAN, REGATUL ~

— *stat antic constituit în anul 480 î.e.n. prin unirea coloniilor grecești din Pen. Kerci și Taman de către dinastia Archaianactizilor, cu centrul în orașul Pantikapaion (azi Kerci); cu timpul Regatul bosporan s-a întins la vest și la est de Bosforul Cimerian (str. Kerci) pînă pe cursul inferior al Donului (pe actualul teritoriu al U.R.S.S.)*

DINASTIA SPARTOCIZILOR

438/7 — 433/2 î.e.n., Spartokos I, înlătură dinastia Archaianactizilor
433/2 — 389/8, Satyros I (pînă în 393, împreună cu Seleukos)
389/8 — 349/8, Leukon I (împreună cu Gorgippos)
349/8 — 344/3, Spartokos II (împreună cu fratele său Pairisades I)
344/3 — 311/10, Pairisades I (singur)
311/10 — 310/9, Satyros II; război civil, încheiat cu victoria lui Eumelos
310/9, Prytanis
310/9 — 304/3, Eumelos; adoptă titlul de rege
304/3 — 284/3, Spartokos III; începutul decăderii Regatului bosporan
284/3 — 245, Pairisades II
245 — 240, Spartokos IV
240 — 220, Leukon II
220 — 200, Hygiainon
200 — 180, Spartokos V
180 — 150, Pairisades III
150 — 125, Pairisades IV (Philometor)
125 — 108, Pairisades V; ultimul reprezentant al dinastiei Spartocizilor este înlăturat în urma răscoalei victorioase a scitului Saumakos

---

108 — 107, Saumakos
107 — 63, Mithradates VI Eupator, regele Pontului, anexează Regatul bosporan
63 — 47, Pharnakes II (rege al Pontului, 63—47)
47 — 17, Asander
17 — 15, Dynamis
15 — 14, Scribonius
14 — 8, Polemon I; Regatul bosporan a devenit regat clientelar Romei
8 î.e.n. — 7/8 e.n., Dynamis
7/8 — 10/11 ?
10/11 — 37/8, Aspurgos (Rhescuporis I)
37/8 — 39/40, Gepaepyris (văduva lui Aspurgos)
39/40 — 45/6, Mithradates (inițial împreună cu Gepaepyris)
45/6 — 68, Cotys I
68 — 93, Rhescuporis II; începînd cu domnia sa suveranii Regatului bosporan poartă prenumele de Tiberius și gentiliciu de Iulius
93 — 123/4, Sauromates I
123/4 — 131/2, Cotys II
131/2 — 154/5, Rhoimetalkes
154/5 — 173/4, Eupator
173/4 — 210/11, Sauromates II
210/11 — 227/8, Rhescuporis III
227/8 — 229/30, Cotys III
229/30 — 233/4, Sauromates III
233/4 — 234/5, Rhescuporis IV
234/5 — 239/40, Ininthimaios
239/40 — 275/6, Rhescuporis V
253/4 — 275/6, Pharsanzes
275/6, Sauromates IV
275/6 — 279/80, Teiranes
279/80 — 286/7, Chedosbios
286/7 — 308/9, Thothorses (Phophorses)
308/9 — 322, Rhadamsadios
318/19 — 332/3, Rhescuporis VI
— după domnia acestuia Regatul bosporan a fost supus de ostrogoți, apoi de huni

BRABANT

— regiune istorică în nord-vestul Europei; stăpînită de franci (Bracbantum), după 855 a făcut parte din Lorena (Lotharingia), iar la împărțirea acesteia (959), din Lorena Inferioară, care la rîndul ei a intrat, mai apoi, în componența „Sfîntului Imperiu roman"; nucleul statului feudal Brabant l-a constituit orașul Louvain (flamandul Leuven), centru al comitatului (de la sfîrșitul sec. 9) și ducatului (din 1106) omonim, devenit în 1190 ducatul de Brabant; partea de sud a regiunii istorice Brabant aparține azi Belgiei (provincia Brabant, locuită de flamanzi și valoni, cu centrul administrativ în Bruxelles), iar cea de nord Olandei (provincia Brabantul de nord — Noordbrabant, cu centrul administrativ în s'Hertogenbosch)

Conți

? — 1015, Lambert (sau Balderik) I, fiu al contelui de Hainaut Regnier III
1015 — 1038, Henric (Henri, Hendrik) I
1038 — cca 1041, Otto (Othon)
cca 1041 — cca 1063, Lambert II
cca 1063 — 1079, Henric II
1079 — 1095, Henric III
1095 — 1140, Godefroi (Gottfried, Godfried) I *cel Bărbos;* duce al Lorenei Inferioare, ca **G.** V (1106—1128)

Duci

1140 — 1142, Godefroi II
1142 — 1190, Godefroi III
1190 — 1235, Henric I *cel Evlavios*
1235 — 1248, Henric II *cel Mărinimos*
1248 — 1261, Henric III
1261 — 1294, Ioan (Jean, Jan) I *Cuceritorul;* a repurtat victoria de la Woeringen (5 iun. 1288) asupra forțelor unite ale seniorilor lotharingieni vrăjmași, a pus stăpînire pe ducatul Limburg și a dobîndit pentru stăpînirile sale independența *de facto* față de imperiu
1294 — 1312, Ioan II; prin charta de la Cortenberg (24 sept. 1312) a acordat importante privilegii orășenilor, ca urmare a creșterii rolului orașelor în viața politică și economică a ducatului
1312 — 1355, Ioan III
1355 — 1404, Ioana (Jeanne, Johanna); pînă în 1383 a domnit împreună cu soțul ei Wenzel, conte, apoi duce de Luxemburg (din 1353/1354); la 3 ian. 1356 a semnat documentul constituțional numit *Blijde Indomst (Joyeuse entrée)*, care stabilea monarhia pe stări ca formă de organizare a statului
— la 7 mai 1404 Ioana a abdicat și, contrar înțelegerii (din 29 mart. 1357) pe care a avut-o cu cumnatul ei, împăratul Carol IV de Luxemburg, a desemnat (în 1399) ca succesoare pe nepoata sa de soră Margareta de Mâle, care i-a urmat la conducerea ducatului
1404 — 1405, Margareta de Mâle (sau de Flandra), contesă de Flandra, Franche-Comté și Artois, Nevers și Rethel (din 1384); soția (din 1369) a ducelui Burgundiei Filip II *cel Îndrăzneț*
— între 1404 și 1405, ducatul a fost condus de Anton de Burgundia, fiul ei, în calitate de regent; după moartea mamei sale (16 mart. 1405), i-a urmat la ducat

CASA DE BURGUNDIA

1405 — 1415, Anton (Antoine, Antoon) de Burgundia; conte de Rethel (pînă în 1407); și-a aflat moartea în lupta de la Azincourt (25 oct. 1415)

1415 — *1427*, Ioan IV; a domnit în Hainaut (ca soț al contesei Jacqueline de Bavaria, din 1418; apoi, între 1425 și 1427, împreună cu vărul său Filip *cel Bun*, ducele Burgundiei, 1419—1467)
1427 — *1430*, Filip (Philippe, Filips) de Saint Pol
— *la moartea lui Filip de Saint Pol (4 aug. 1430) fără urmași direcți, ducatul de Brabant (împreună cu Limburg) a fost moștenit de vărul acestuia Filip II* cel Bun, *ducele Burgundiei*
(— vezi Burgundia)

BRANDENBURG

— *stat feudal constituit în timpul cuceririi de către germani a teritoriului slavilor polabi; nucleul acestei formațiuni l-a constituit Marca de Nord, unitate de graniță situată pe cursul mijlociu al fluviului Elba, în bazinul rîului Havel; numele vine de la Branibor, important centru al triburilor slave, cucerit de regele german Henric I, în 928; după alungarea germanilor din această regiune în urma răscoalei slavilor din 983, ei au revenit către mijlocul sec. 12, iar în 1150, la moartea cneazului Pribislav, Albrecht Ursul a pus stăpînire pe Branibor (numit de acum înainte Brandenburg, azi Brandenburg an der Havel, R.D. Germană), care a devenit reședința princiară, pînă în 1486, cînd a fost mutată la Berlin; teritoriul Brandenburgului medieval se află azi cuprins în hotarele R.D. Germane și R.P. Polone*

Markgrafi

— *numiți în fruntea Mărcii de Nord de către regii Germaniei*
936 — *938*, Siegfried
938 — *965*, Geron
965 — *985*, Dietrich von Haldensleben
985 — *1003*, Lothar von Waldeck
1003 — *1009*, Werner
1009 — *1018*, Bernhard I von Haldensleben
1018 — *1044*, Bernhard II
1044 — *1056*, Wilhelm
1056 — *1057*, Lothar Udo I von Stade
1057 — *1082*, Udo II
1082 — *1087*, Henric (Heinrich) I
1087 — *1106*, Lothar Udo III
1106 — *1128*, Henric II; pînă în 1114 s-a aflat sub tutela unchiului său Rudolf I
1128 — *1130*, Udo III
1130 — *1133*, Konrad von Plötzkau
— *în 1134, împăratul Lothar III l-a numit pe Albrecht, conte de Anhalt și de Ballenstädt, ca markgraf al Mărcii de Nord; în 1150, a luat în stăpînire Branibor, unde s-a stabilit definitiv (în 1157), întemeind dinastia Askaniană*

DINASTIA ASKANIANĂ
1150 — *1170*, Albrecht I *Ursul* (conte de Anhalt și de Ballenstädt; duce al Saxoniei, 1138—1142)
1170 — *1184*, Otto I
1184 — *1205*, Otto II
1205 — *1220*, Albrecht II
1220 — *1266*, Johann I și

1220 — *1267*, Otto III (pînă în 1258, au domnit împreună)
— *în 1266 și 1267 posesiunile Brandenburgului s-au împărțit între fiii lui Johann I și Otto III (Johann III, 1267—1268; Otto V* cel Lung, *1267—1299; Albrecht III, 1268—1300; Otto VI, 1280—1286; Johann V, 1286—1305; Otto VII, 1291—1297; Hermann* cel Lung, *1295—1308)*
1267 — *1308*, Otto IV, împreună cu fiii săi Johann II (pînă în 1281) și Konrad (pînă în 1304)
1308/1309 — *1319*, Valdemar *cel Mare;* ultimul reprezentant direct în linie masculină al dinastiei Askaniene; Brandenburgul a revenit coroanei germane, iar markgrafiatul a rămas vacant pînă în 1323

DINASTIA DE WITTELSBACH

1323 — *1351*, Ludovic (Ludwig) I *cel Bătrîn* (duce al Bavariei, ca **L.** V, 1347—1349)
— *în cca 1347 a apărut un pretendent la markgrafiatul de Brandenburg, dîndu-se drept Valdemar (cel mort la 14 aug. 1319); în 1348 regele german Carol IV l-a investit cu markgrafiatul, dar în 1350/1351 a fost depus ca impostor*
— *între 1351 și 1373 Brandenburgul a fost condus de frații Ludovic I, Ludovic II și Otto:*
1351—1361, Ludovic I (vezi mai sus), markgraf
1351—1365, Ludovic II *Romanul*, markgraf; prin „Bula de Aur“ din 1356 a devenit elector
1351—1373, Otto *cel Trîndav*, markgraf; din 1366, elector; în 1373 a vîndut electoratul împăratului german Carol IV

Principi-electori

DINASTIA DE LUXEMBURG

1373 — *1378*, Carol (Karl) (rege al Boemiei, sub numele de Karel I, din 1346, rege al romanilor, conte de Luxemburg, 1346—1353, rege al Italiei, din 1355, împărat al „Sfîntului Imperiu roman“ sub numele de **C.** IV, din 1355), markgraf de Brandenburg; l-a numit pe fiul său Wenzel elector de Brandenburg, pentru a administra, pînă la moartea sa, markgrafiatul
1373 — *1378*, Wenzel (rege al Boemiei, ca Václav IV, 1373/1378—1419, rege roman, ales în 10 ian. 1376, 1378—1400 și duce de Luxemburg, ca **W.** II, 1383—1388, 1411—1412)
1378 — *1397*, Sigismund (rege al Ungariei, 1387—1437, rege roman, 1410—1437, duce ereditar de Luxemburg, 1419—1437, rege al Boemiei, ca Zikmund I, 1419—1421 și 1436—1437, rege al Italiei, 1431—1437 și împărat, 1433—1437) (prima oară); în 1397 a cedat Brandenburgul lui Jodokus
1397 — *1411*, Jodokus (sau Jobst) de Moravia (duce de Luxemburg, 1388—1402 și 1407—1411, și rege roman, din 1410, în rivalitate cu Sigismund)
1411 — *1417*, Sigismund (a doua oară)
— *la 8 iul. 1411 Sigismund de Luxemburg a acordat, contra unei mari sume de bani, Brandenburgul burggrafului de Nürnberg (din 1397) Frederic de Hohenzollern*

DINASTIA DE HOHENZOLLERN

1415 — *1426*, Frederic (Friedrich) I; elector din 1417
1426 — *1440*, Johann *Alchimistul;* însărcinat cu cîrmuirea Brandenburgului de către tatăl său
1440 — *1470*, Frederic II *Dinte de Fier*
1470 — *1486*, Albrecht III *Achilles;* în 24 febr. 1473, prin *Dispositio Achillea*, a introdus indivizibilitatea teritoriului Brandenburgului, moștenirea revenind numai fiului cel mai mare

1486 — 1499, Johann *Cicero*
1499 — 1535, Joachim I *Nestor*
1535 — 1571, Joachim II *Hector*
1571 — 1598, Johann Georg
1598 — 1608, Joachim Frederic
1608 — 1619, Johann Sigismund; din mart. 1609, în urma morţii ducelui Johann de Kleve, s-a aflat în luptă pentru moştenirea stăpînirii acestuia, iar prin pacea din nov. 1614 a primit Kleve, Mark (comitat medieval, azi parte din landul Nordrhein-Westfalen, R.F. Germania) şi Ravensburg; la 18 aug. 1618 a obţinut, ca feud, ducatul Prusiei (pînă în 18 ian. 1701, principii-electori de Brandenburg au fost şi duci ai Prusiei)
1619 — 1640, Georg Wilhelm
1640 — 1688, Frederic Wilhelm, mare principe-elector; prin Pacea westfalică (24 oct. 1648) a primit partea răsăriteană a Pomeraniei, precum şi oraşele Halberstadt şi Minden
1688 — 1713, Frederic III; din 18 ian. 1701 rege al Prusiei
(— vezi Prusia)

BRETANIA (BRETAGNE)

— stat feudal în nord-vestul Franţei, al cărui teritoriu se mărginea la nord cu Marea Mînecii, la nord-est cu Normandia, la est cu Maine şi Anjou, la sud-est cu Poitou, iar la sud şi vest cu Oceanul Atlantic (azi în departamentele Ille-et-Vilaine, Loire-Atlantique, Côtes-de-Nord, Morbihan şi Finistère); centrul formaţiei statale feudale s-a aflat în oraşul Rennes; numele regiunii istorice şi al statului vine de la tribul celtic al britonilor care au colonizat respectivul teritoriu în sec. 5—6, părăsind Britannia din faţa cuceririi anglo-saxone; primii cîrmuitori ai Bretaniei îşi spuneau adesea regi, în timp ce regii Franţei îi numeau conţi

Regi

? — ? Mormanus (Murcomanus), Gradlonus, duce fictiv
843 — 851, Nominoë; în urma răscoalei împotriva suzeranităţii franceze, regele Carol II *cel Pleşuv* a acordat independenţa *de facto* formaţiei statale conduse de Nominoë (în 846)
851 — 857, Erispoë
— 857—874, Salomon, „dux“, „princeps“, uzurpator

Conţi

— între 874 şi 876/877 război civil între Pascweton (Pascuéten), conte de Vannes şi Gurvand, conte de Rennes
876/877 — 907, Alain I *cel Mare* (conte de Vannes), „duce“
— între 907 şi 937 Bretania a fost invadată de normanzi
937 — 952, Alain II *Barbe-Torte*, „duce“
952 — 980, Dreu (Drogon)
980 — 985, Suerech (episcop de Nantes)
985 — 987, Hoël I
970/987 — 992, Conan I *cel Rău;* conte de Rennes; din 987, duce

Duci

992 — 1008, Geoffroi I; conte de Rennes şi duce al bretonilor
1008 — 1040, Alain III

1040 — *1066*, Conan II; a domnit sub tutela unchiului său Eudes, conte de Penthièvre
1066 — *1084*, Havoise, sora precedentului; a domnit împreună cu soțul ei Hoël II, conte de Cornouailles
1084 — *1112*, Alain IV *Fergent*
1112 — *1148*, Conan III *cel Gras*
— *între 1148 și 1156, război civil; în lupta pentru succesiunea ducatului s-au aflat Berthe, fiica lui Conan III, împreună cu soțul ei (al doilea) Eudes II de Porhoët, Hoël III, fratele Berthei și Geoffroi Plantagenet, conte de Nantes*

1148/1156 — *1166*, Conan IV *cel Mic* (sau *cel Negru*); proclamat duce (în 1156) cu sprijinul regelui Angliei Henric II

1166 — *1201*, Constance, împreună cu soțul ei (primul) Geoffroi II Plantagenet (pînă în 19 aug. 1186), fiul regelui Angliei Henric II

1186 — *1203*, Arthur I *Postumul;* aflat sub regența mamei sale Constance

1203 — *1221*, Alice, sora vitregă a precedentului; între 1203 și 1206 s-a aflat sub regența tatălui ei Gui de Thouars (al treilea soț al Constancei), iar între 1206 și 1212 sub cea a regelui Franței Filip (Philippe) II *August*

1213 — *1237*, Petru (Pierre) I de Dreux *Mauclerc;* din 1213, soțul Alicei, după moartea căreia (1221), a domnit singur

1237 — *1286*, Ioan (Jean) I cel *Roșcovan*

1286 — *1305*, Ioan II

1305 — *1312*, Arthur II

1312 — *1341*, Ioan III *cel Bun*
— *între 1341 și 1365, război de succesiune: la moartea lui Ioan III (30 apr. 1341), în lupta pentru ducat s-au angajat Ioana (Jeanne) de Penthièvre, fiica fratelui său mezin Gui, măritată cu Carol (Charles) de Blois și fratele cadet al lui Ioan III Ioan (Jean) de Montfort; îndelungatele lupte, în care au intervenit și regii Franței și Angliei, au luat sfîrșit odată cu moartea lui Carol de Blois în lupta de la Auray (29 sept. 1364); în urma tratatului de la Guérande (12 apr. 1365) Ioan de Montfort, supranumit Cuceritorul, a fost recunoscut duce al Bretaniei, în schimbul prestării jurămîntului de vasalitate față de regele Franței*

1365 — *1399*, Ioan IV de Montfort

1399 — *1442*, Ioan V *cel Viteaz;* pînă în 1402 s-a aflat sub regența ducelui Burgundiei Filip (Philippe) II

1442 — *1450*, Francisc (François) I

1450 — *1457*, Petru II

1457 — *1458*, Arthur III

1458 — *1488*, Francisc II; urmărind să-și asigure independența s-a aliat cu englezii, cu ducele Burgundiei Carol Temerarul, iar după moartea acestuia din urmă, cu Maximilian de Habsburg

1488 — *1514*, Ana (Anne), fiica precedentului; din 1491 a domnit împreună cu soțul ei regele Franței Carol VIII, iar după moartea acestuia (7 apr. 1498), cu cel de-al doilea ei soț, regele Franței Ludovic XII

1514 — *1524*, Claude de France, fiica precedentei și a regelui Franței Ludovic XII; căsătorită, în 1514, cu Francisc, duce de Angoulême, rege al Franței (ca F. I din 1 ian. 1515)

1524 — *1536*, Francisc, delfinul Franței
— *în 1532 Bretania a fost unită definitiv la domeniile coroanei de către regele Franței Francisc I*
(— *vezi Franța*)

BUGANDA

— stat în vestul Africii care, în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Mutesa I (Mukabya), a cuprins în hotarele sale un teritoriu mărginit la nord cu Lacul Kyoga, la sud cu rîul Kagera, la est cu Munții Elgon, iar la vest cu Lacul Albert, devenind cel mai puternic stat din regiunea marilor lacuri africane (azi în sud-estul Ugandei); capitala la Kampala; întemeiat, potrivit tradiției locale, în sec. 11 sau 12 de populația buganda (aparținînd grupului de limbi bantu), s-a aflat în sec. 15—17 în dependență față de statul Bunyoro; conducătorii statului purtau titlul de **kabaka**

Kabaka

? — ? Kintu
? — ? Chwa
1420 — 1447, Kimera
1447 — 1474, Ttembo
1474 — 1501, Kiggala
1501 — 1528, Kiyimba
1528 — 1555, Kayima
1555 — 1558, Nakibinge
1558 — 1609, Mulondo, împreună cu frații săi Jjemba și Ssuuna I
1609 — 1636, Ssekamaanya și Kimbugwe
1636 — 1663, Kateregga
1663 — 1690, Mutebi, împreună cu frații săi Jjuuko și Kayemba
1690 — 1707, Tebandeke, împreună cu vărul său Ndawula
1707 — 1744, Kagulu, împreună cu frații săi Kikulwe și Mawanda
1744 — 1771, Mwanga I, împreună cu frații săi Namugala și Kyabaggu
1771 — 1798, Jjunju, împreună cu fratele său Ssemakookiro
1798 — 1836, Kamaanya
1836 — 1856, Ssuuna II
1856 — 1884, Mutesa I (Mukabya)
1884 — 1888, Danieri Mwanga II (prima oară)
1888, Kiwewa
1889, Kalema
1890 — 1897, Mwanga II (a doua oară)
— 1 iul. 1890, înțelegere germano-engleză („tratatul Helgoland-Zanzibar") prin care Buganda intră în sfera de influență engleză
— 18 iun. 1894, instituirea protectoratului britanic asupra Bugandei (din 1896, protectoratul Uganda)
1897 — 1939, Daudi Chwa II; minor pînă în 1914, s-a aflat sub regență
— 10 mart. 1900, înțelegere bugandezo-engleză prin care se reglementa forma de guvernare: țara era condusă de rege (kabaka) cu acordul și asistența împuternicitului britanic
1939 — 1953, Mutesa II (Sir Edward William Frederick David Walugembe Luwangula Mutebi) (prima oară); încoronat în 1942
— între 30 nov. 1953 și 17 oct. 1955, Mutesa II, adversar al creării de către Marea Britanie a Federației Africa de Est, care a provocat în țară un adevărat război civil, părăsește Buganda
1955 — 1966, Mutesa II (restaurat)
— la 2 mart. 1966, Mutesa II, care, după proclamarea independenței Ugandei, a devenit primul ei președinte (9 oct. 1963), a fost depus de Milton Obote; după eșuarea mișcării separatiste din Buganda (23—24 mai 1966), Mutesa II părăsește țara
— prin Constituția din 8 sept. 1967 monarhia a fost abolită, iar Uganda a fost proclamată republică unitară
(— vezi Uganda)

BUIZII

— dinastie ai cărei membri au domnit în mai multe formaţii statale feudale situate în vestul şi sudul Iranului, precum şi în Iraq; perioada de apogeu a puterii politice şi de expansiune teritorială maximă, a fost atinsă în timpul domniei lui Adud ad-Daula Abu Şudja Fanna-Khusrau, care a reuşit să unească sub autoritatea sa cea mai mare parte din stăpînirile buide, adăugînd noi teritorii (o parte din Arabia Saudită, Omanul, R.P.D. a Yemenului şi R.A. Yemen) şi impunîndu-şi suzeranitatea asupra unor conducători vecini; dinastia a fost întemeiată de fraţii Ali, Hasan şi Ahmad, fiii lui Buieh sau Buaih (de unde vine şi numele dinastiei), căpetenie militară originară din Daylam (regiunea istorică Gilan, azi Iran), care s-au aflat în serviciul dinastiei Ziiarizilor, cucerind şi instăpînindu-se din 933/934, în Hamadan, Ray, Isfahan, Kerman, Khuzistan, Fars, iar în 945 Ahmad a supus oraşul Bagdad, capitala Califatului abbasid, cu acest prilej punînd capăt puterii politice a califilor; capitala acestor formaţii s-a aflat la Shiraz, Bagdad, Isfahan şi în alte oraşe; conducătorii acestor formaţii au purtat titlul de emir (amir al-umara) *(pînă în 977), apoi pe cel de* şahinşah

În FARS ŞI KHUZISTAN *(provincii în sud-vestul Iranului)*

933/934 — 949/950, Imad ad-Daula Abu'l-Hasan Ali ibn Buieh; în 933/934 a cucerit Farsul şi a fost recunoscut ca *mukta* al acestei stăpîniri de vizirul Ibn Mukla al califului abbasid ar-Radi (a domnit şi în Djibal, 932/933—946/947); neavînd moştenitori direcţi, şi-a lăsat stăpînirea nepotului său Abu Şudja Fanna-Khusrau, în vîrstă de 13 ani

949/950 — 983, Adud ad-Daula Abu Şudja Fanna-Khusrau ibn Rukn ad-Daula (a domnit şi în Kerman, 949/950—983 şi în Iraq, 978—983); cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; în 962 califul al-Muti (946—974) i-a acordat titlul onorific de Adud ad-Daula; a făcut să eşueze tentativa desprinderii Kermanului de sub autoritatea sa (971/972), şi-a extins autoritatea spre sud-est asupra Makranului şi a supus întreaga parte de sud a Iranului; în 978, după îndelungate lupte a înfrînt şi ucis în lupta de la Samara (24 mai 978) pe vărul său Izz ad-Daula Abu Mansur Bahtiyar, susţinut de emirul hamdanid Abu Taghlib (969—979), înstăpînindu-se în Iraq, iar în anul următor a cucerit posesiunile lui Abu Taghlib, care s-a refugiat în Siria; în 980, pretendentul bizantin Bardas Skleros s-a refugiat în stăpînirea sa din Diyar Bakr, sperînd că va primi ajutor împotriva împăratului Vasile II *Bulgaroctonul*, dar acţiunea sa a eşuat în urma unei solii constantinopolitane

983 — 989, Şaraf ad-Daula Abu'l-Fauaris Şirzil ibn Adud ad-Daula (a domnit şi în Iraq, 987—989)
— între 989 şi 990 în Fars a fost guvernator fiul său Abu Ali Şaraf ad-Daula

990 — 998, Samsam ad-Daula Abu Kalidjar al-Marzuban ibn Adud ad-Daula (a domnit şi în Kerman, 982/983—998 şi în Iraq, 983—987)

998 — 1012/1013, Baha ad-Daula Abu Nasr Firuz ibn Adud ad-Daula (a domnit şi în Kerman, 998—1012/1013 şi în Iraq, 989—1012/1013)

1012/1013 — 1021/1022, Sultan ad-Daula Abu Şudja ibn Baha ad-Daula (a domnit şi în Iraq, 1012/1013—1021/1022)

1021/1022 — 1024, Muşarrif ad-Daula Abu Ali al-Hasan ibn Baha ad-Daula (a domnit şi în Iraq, 1021/1022—1025/1026)

1024 — 1048/1049, Imad ad-Din Abu Kalidjar al-Marzuban ibn Sultan ad-Daula (a domnit și în Kerman, 1028/1029—1048/1049 și în Iraq, 1044—1048)
1048/1049 — 1055/1056, al-Malik ar-Rahim Abu Nasr Husrau Firuz ibn Abu Kalidjar (a domnit și în Iraq, 1048/1049—1055)
1055/1056 — 1062, Abu Mansur Fulad-Sutun ibn Abu Kalidjar; a domnit numai în Fars
— în 1062 Farsul a fost cucerit de conducătorul kurd Fadlauaih ibn Ali, aflat în serviciul selgiucizilor

În KERMAN *(provincie în sud-vestul Iranului)*
935/936 — 949/950, Muizz ad-Daula Abu'l-Husain Ahmad ibn Buieh; în 945 a cucerit Bagdadul, domnind și în Iraq, 945/946—967
949/950 — 983, Adud ad-Daula Abu Șudja Fanna-Khusrau (vezi în Fars și Khuzistan)
983 — 998, Samsam ad-Daula Abu Kalidjar al-Marzuban (vezi în Fars și Khuzistan)
998 — 1012/1013, Baha ad-Daula Abu Nasr Firuz (vezi în Fars și Khuzistan)
1012/1013 — 1028/1029, Kavam ad-Daula Abu'l-Faris ibn Baha ad-Daula
1028/1029 — 1048/1049, Imad ad-Daula Abu Kalidjar al-Marzuban (vezi în Fars și Khuzistan)
— în 1048/1049 selgiucidul Kara Arslan Kavurt a invadat Kermanul; guvernatorul buid al orașului Kerman s-a supus fără luptă

În DJIBAL *(nume dat de arabi unei regiuni istorice din Iran, mărginită la est cu deșertul Horasanului, la sud-est cu provincia Fars, la sud cu provincia Khuzistan, iar la vest și sud-vest cu Iraqul arab; s-a mai numit Mah, Mada, Media și Iraq Adjami)*
932/933 — 946/947, Imad ad-Daula Abu'l-Hasan Ali (vezi în Fars și Khuzistan)
946/947 — 976, Rukn ad-Daula Abu Ali al-Hasan ibn Buieh
— la moartea lui Rukn ad-Daula (16 sept. 976), stăpînirile s-au împărțit între fiii săi

În HAMADAN și ISFAHAN
976 — 983, Muayyad ad-Daula Abu Mansur Buya ibn Rukn ad-Daula
983 — 997, Fahr ad-Daula Abu'l-Hasan Ali ibn Rukn ad-Daula (a domnit și în Ray, 976—997); pentru ajutorul acordat lui Bahtiyar (vezi și Iraq), s-a aflat în conflict cu Adud ad-Daula; între 979/980 și 983 s-a aflat captiv la curtea acestuia din urmă
997 — 1021, Șams ad-Daula Abu Tahir ibn Fahr ad-Daula
1021 — cca 1028, Sama ad-Daula Abu'l-Hasan ibn Șams ad-Daula; a domnit sub suzeranitatea Kakuizilor (sau Kakoizilor)
— în 1023 Isfahanul a fost ocupat de Kakuizi, care, mai tîrziu, în 1030, au pus stăpînire și pe Hamadan

În RAY *(oraș la sud-est de Teheran; azi în ruine)*
976 — 997, Fahr ad-Daula Abu'l-Hasan Ali (vezi în Hamadan și Isfahan)
997 — 1029, Madj ad-Daula Abu Talib Rustam ibn Fahr ad-Daula
— în 1029 o armată ghaznavidă, comandată de Masud, fiul sultanului Mahmud, a cucerit orașul Ray

În IRAQ
945/946 — 967, Muizz ad-Daula Abu'l-Husain Ahmad (vezi și Kerman)
967 — 978, Izz ad-Daula Abu Mansur Bahtiyar ibn Muizz ad-Daula; s-a aflat într-un îndelungat conflict cu vărul său Adud ad-Daula (din 973/974) și, cu toate că a fost sprijinit de mai mulți

conducători vecini, între care cel mai important a fost emirul hamdanid Abu Taghlib (969—979), a suferit o grea înfrîngere în lupta de la Samara (24 mai 978), pierzîndu-și viața pe cîmpul de luptă, iar stăpînirile sale au fost anexate de Adudad-Daula

978 — *983*, Adud ad-Daula Abu Șudja Fanna-Khusrau (vezi în Fars și Khuzistan)

983 — *987*, Samsam ad-Daula Abu Kalidjar al-Marzuban (vezi în Fars și Khuzistan)

987 — *989*, Șaraf ad-Daula Abu'l-Fauaris Șirzil (vezi în Fars și Khuzistan)

989 — *1012/1013*, Baha ad-Daula Abu Nasr Firuz (vezi în Fars și Khuzistan)

1012/1013 — *1021/1022*, Sultan ad-Daula Abu Șudja (vezi în Fars și Khuzistan)

1021/1022 — *1025/1026*, Mușarrif ad-Daula Abu Ali al-Hasan (vezi în Fars și Khuzistan)

1025/1026 — *1044*, Djalal ad-Daula Abu Tahir Șirzil ibn Baha ad-Daula

1044 — *1048*, Imad ad-Din Abu Kalidjar al-Marzuban (vezi în Fars și Khuzistan)

1048 — *1055*, al-Malik ar-Rahim Abu Nasr Husrau Firuz (vezi în Fars și Khuzistan); în 1055, conducătorul selgiucid Toghrul I Beg a ocupat Bagdadul și a luat prizonier pe al-Malik ar-Rahim; sfîrșitul dinastiei Buizilor

— *cucerirea turcilor* ↑*selgiucizi*

BURGUNDIA (BOURGOGNE)

— *stat feudal în vestul Europei care, în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniee lui Carol Temerarul, a cuprins în hotarele sale părți din actualele stat-Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg, fiind unul dintre cele mai puternice state ale vremii; reședința ducală la Dijon și Arras; ducatul Buri gundiei a fost întemeiat pe acea parte din fostul Regat al burgunzilor situată în bazinul rîurilor Seine, Saône și Loire care, prin tratatul de la Verdun (aug. 843) a revenit la* Francia Occidentalis (*Franța*)

Duci

cca 888 — *921*, Richard *Legislatorul;* frate al lui Boson, rege al Burgundiei Inferioare (879—887); făcut duce al Burgundiei de către Carol III *cel Simplu* regele Franței (898—923)

921 — *923/936*, Raoul (sau Rodolphe); din 923 rege al Franței; l-a numit pe cumnatul său, Gislebert, conte de Autun, Avalon, Châlon și Beaune, la conducerea Burgundiei

923 — *936*, Gislebert

— *între 936 și 943 ducatul a fost împărțit între Gislebert, Hugues* cel Negru, *fratele lui Raoul și Hugues* cel Mare *(sau* cel Alb*), conte de Paris și duce al Franței (936—956), cumnatul precedentului; în 943 Hugues* cel Negru *a cedat partea sa lui Hugues* cel Mare, *și tot în 943, Gislebert a fost depus de regele Franței Ludovic IV, astfel că Hugues* cel Mare *a rămas singur stăpînitor al Burgundiei*

943 — *956*, Hugues *cel Mare*

LINIA ROBERTINĂ (strămoșii CAPEȚIENILOR)

956 — 965, Otton (sau Othon); în 960 a fost confirmat duce de regele Franței Lothaire

965 — 1002, Henric (sau Eudes-Henric) I *cel Mare* (sau *cel Venerabil*)
— *la moartea lui Henric I (15 oct. 1002), regele Franței Robert II* cel Pios, *nepotul său, nu a vrut să recunoască succesiunea la ducat a lui Otto-Guillaume, conte al Burgundiei (986—1026), fiul vitreg al lui Henric I și a cucerit ducatul (1003—1006), pe care, în 1015, l-a acordat fiului său Henric*

1015 — 1031, Henric II; încoronat co-rege al Franței în 1027; din 1027, Robert II *cel Pios* a reluat conducerea ducatului, pe care a exercitat-o împreună cu fiul său pînă la moarte; Henric II a abdicat în Burgundia în momentul succesiunii lui la tronul Franței (20 iul. 1031), ca **H.** I
— *în 1031—1032, Robert, al treilea fiu al lui Robert II* cel Pios *și al Constancei (care se revoltase în 1028 împotriva tatălui său), avînd ajutorul lui Eudes de Blois, a contestat succesiunea fratelui său Henric I, care i-a cedat ca apanaj ducatul Burgundiei*

DINASTIA CAPEȚIANĂ

1032 — 1076, Robert I *cel Bătrîn*
1076 — 1078, Hugues I
1078 — 1102, Eudes I
1102 — 1143, Hugues II
1143 — 1162, Eudes II
1162 — 1192, Hugues III
1192 — 1218, Eudes III
1218 — 1272, Hugues IV
1272 — 1306, Robert II
1306 — 1315, Hugues V
1315 — 1349, Eudes IV
1349 — 1361, Filip (Philippe) I de Rouvres; succedînd la vîrsta de 3 ani, s-a aflat sub tutela mamei sale Ioana (Jeanne) de Boulogne și a soțului ei (al doilea) Ioan (Jean) II *cel Bun;* din 1360 și conte de Boulogne și de Auvergne; la moartea sa (21 nov. 1361) fără urmași direcți, Burgundia a fost revendicată de regele Franței Ioan II *cel Bun*
— *în 1361 stăpînirea lui Filip de Rouvres s-a dezmembrat: Burgundia a revenit lui Filip* cel Îndrăzneț; *Artois și comitatul Burgundiei au fost atribuite Margaretei de Mâle, văduva lui Filip de Rouvres, iar Auvergne și Boulogne lui Jean de Boulogne, conte de Montfort*

DINASTIA CAPEȚIENILOR DIN CASA DE VALOIS

1363 — 1404, Filip II *cel Îndrăzneț;* ducatul i-a fost acordat de tatăl său, Ioan II *cel Bun* și i-a fost confirmat, în 2 iun. 1364, de fratele său, regele Franței Carol V *cel Înțelept* (conte de Touraine; regent, între 1382 și 1388 și între 1392 și 1404, al nepotului său, regele Franței Carol VI *cel Nebun*); din 1369, a domnit împreună cu soția sa Margareta de Mâle (a murit în 16 mart. 1405) (fosta soție a lui Filip de Rouvres) (contesă de Flandra, Franche-Comté și Artois, Nevers și Rethel, din 1384; ducesă de Brabant, din 7 mai 1404)

1404 — 1419, Ioan (Jean) *fără Frică* (conte de Nevers, 1404—1405; conte de Artois, Flandra și Franche-Comté, din 1405); în 1405 comitatele de Nevers și Rethel au fost cedate fratelui său Filip; în fața pericolului englez, a încercat o apropiere de *armagnaci*, dar a fost asasinat (10 sept. 1419) la întîlnirea de la podul de la Montereau cu delfinul Franței

1419 – *1467*, Filip III *cel Bun* (conte de Artois, Flandra și Franche Comté; conte de Namur, din 1421); a administrat, din 1428, Hainaut, Holland, Frisia și Zeeland; a moștenit, din 1430, Brabant, Le Lothier și Limbourg; prin tratatul de pace de la Arras (21 sept. 1435), încheiat cu regele Carol VII al Franței (1422–1461) s-a ajuns la o reconciliere franco-burgundă: Filip recunoștea lui Carol VII titlul regal, iar Filip era recunoscut principe independent pe timpul vieții; de asemenea, Filip a primit și Picardia (regiune în nordul Franței); în 1442/1443 Luxemburgul a intrat sub autoritatea ducelui Burgundiei, care a dobîndit, în 1467, puterea temporală în principatul ecleziastic Liège

1467 – *1477*, Carol *Temerarul;* a moștenit toate stăpînirile tatălui său, la care a adăugat Gelderland și Zutphen (1472/1473), precum și Alsacia și Lorena (1473/1476); în urma războaielor (1474–1477) cu regele Franței Ludovic XI (1461–1483), care avea ca aliați pe elvețieni (din ian. 1474), trupele burgunde au fost înfrînte la Granson (2 mart. 1476) și Morat (22 iun. 1476)

— *la 5 ian. 1477 Carol* Temerarul *a fost înfrînt și ucis în lupta din fața orașului Nancy de armata ducelui de Lorena René II; Burgundia propriu-zisă și Picardia au trecut în stăpînirea Franței, celelalte stăpîniri intrînd în posesia Habsburgilor*

1477 – *1482*, Maria de Burgundia, fiica lui Carol *Temerarul;* a domnit împreună cu soțul ei arhiducele Maximilian I de Habsburg (din 19 aug. 1493, împărat al „Sfîntului Imperiu")

— *prin tratatul de la Arras (23 dec. 1482) Maximilian I a renunțat la stăpînirea asupra Burgundiei; Franța a primit Franche-Comté și Artois; disputa dintre Habsburgi și Franța pentru Burgundia a luat sfîrșit definitiv odată cu tratatul franco-spaniol de la Cateau Cambrésis (3 apr. 1559)* *(— vezi Franța)*

CALIFATUL ORTODOX

— denumire dată formației statale condusă de primii patru califi arabi; în perioada de maximă expansiune, a cuprins în hotarele sale teritoriul următoarelor state actuale (parțial sau în întregime): Libia, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Arabia Saudită, Siria, Cipru, Iran, Iraq și U.R.S.S. (R.S.S. Armeană și estul R.S.S. Gruzine); capitala la Medina (Al Madinah) și Al-Kufa

— la moartea profetului Muhammad (8 iun. 632) a fost proclamat ca succesor, la Medina, Abu Bakr, cel mai apropiat discipol al său (cu titlul de *halifat rasul Allah* = „vicar sau succesor al Trimisului lui Dumnezeu")

Califi

632 — 634, Abu Bakr Abdallah Atik *al Siddik* (=„Veridicul"); a înfrînt revolta triburilor conduse de cei șase falși profeți (între aceștia și profetesa Sadjah, susținută de tribul tamim), dintre care cei mai puternici au fost Tulaiha, sprijinit de triburile ghatafan, asad și tayy, ce a fost învins în lupta de la Buzaha (632) de comandantul militar Khalid ibn al-Ualid, și Musailima, susținut de o mare parte din tribul hanifa, pe care același comandant l-a înfrînt și ucis în lupta de la Akraba (mai 633); tot Khalid ibn al-Ualid a efectuat, în 633, o campanie devastatoare în Iraq, iar mai tîrziu, împreună cu alte trei armate care efectuaseră expediții în Palestina și Transiordania, probabil sub conducerea lui Amr ibn al-As, au înfrînt, în iul. sau aug. 634, la al-Djannabatayn, între Ierusalim și Gaza, armata bizantină condusă de Teodor, fratele împăratului Heracliu, care a abandonat Palestina

634 — 644, Umar al-Faruk ibn al-Hattab; unul din discipolii profetului Muhammad; în timpul domniei sale, în urma a numeroase campanii militare, armatele arabe conduse de celebrii comandanți Khalid ibn al-Ualid, Amr ibn al-As, Abu Ubaida ibn al-Djarrah și Saad ibn Abi Uakkas au repurtat asupra bizantinilor și persanilor o serie de victorii remarcabile (de ex. pe rîul Yarmuk, 20 aug. 636, la Kadisyya, 31 mai—1 iun. 637, Nahavand, 642), cucerind Siria, Palestina, Iraqul, Egiptul și o parte din Iran; a pus bazele politice și instituționale ale noului stat arab, iar în 639/640 a luat titlul califal de *amir al-muminin* (=„comandant al credincioșilor")

644 — 656, Usman ibn Affan; la origine a fost un bogat comerciant, aparținînd familiei Omeia din Mecca (Mekka, Makkah); ginere al profetului Muhammad; a încheiat cucerirea Iranului sasanid (în 649), a Armeniei, a estului Gruziei și a inițiat campanii în nordul Africii și în Asia Mică; flota arabă, creată de Abdallah ibn Saad, guvernatorul Egiptului, a repurtat victorii asupra flotei bizantine, în ins. Cipru (649), Arwad (650) și Rhodos, și a dobîndit o remarcabilă biruință navală la Dhat al-Sawari (țărmul de sud-vest al Turciei de azi) (655/656); în timpul domniei sale Zaid ibn Thabit a îngrijit redactarea oficială a *Coranului;* politica sa de a numi guvernatori în provinciile Califa-

tului mai ales dintre membrii familiei sale, a provocat numeroase nemulţumiri, iar Iraqul şi Egiptul s-au răsculat împotriva autorităţii centrale; asediat şi ucis la Medina de către Muhammad, fiul califului Abu Bakr

656 — 661, Ali ibn Abi Talib al-Murtada; văr şi ginere al profetului Muhammad; a înăbuşit revolta din Iraq condusă de Talha şi al-Zubayr, vechi tovarăşi ai profetului, cărora li s-a alăturat Aişa, soţia favorită a acestuia din urmă, după ce i-a înfrînt pe insurgenţi în „Bătălia Cămilei" (9 dec. 656), lîngă Basra, sediul răsculaţilor, iar mai tîrziu, a înfrînt pe haridjiţi în lupta de la al-Nahrawan (17 iul. 658); domnia i-a fost contestată de Muauia, guvernatorul Siriei, care nu i-a prestat jurămînt de credinţă şi l-a acuzat de complicitate în uciderea califului Usman, vărul său; după lupta nedecisivă de lîngă Siffin (28 iul. 657), încheiată cu grele pierderi de ambele părţi, precum şi după arbitrajele de la Dumat al-Djandal (azi al-Djof) (febr. 658) şi Adhruh (între Maan şi Petra) (ian. 659), popularitatea lui Muauia a crescut; în ian. 661, la Al-Kufa, Ali a fost rănit mortal de haridjitul Abd ar-Rahman ibn Muldjana al-Muradi, pentru a răzbuna măcelărirea tovarăşilor săi la al-Nahrawan; fiul său, Hasan, care i-a urmat, a abdicat după scurt timp în favoarea lui Muauia, întemeietorul dinastiei Omeiazilor
(— vezi Omeiazii)

CAPPADOCIA

— regiune istorică antică locuită de o populaţie precumpănitor iraniană şi regat elenistic în centrul Asiei Mici (pe teritoriul actual al Turciei)

Sec. 4 î.e.n., Ariarathes I (403—321 î.e.n.), dinast al Cappadociei, întemeietorul dinastiei Ariarathizilor, a participat la campania regelui persan Artaxerxes III în Egipt, apoi la luptele lui Darius III împotriva lui Alexandru Macedon. După moartea lui Alexandru Macedon (323 î.e.n.), Cappadocia a fost nominal sau real guvernată de diverşi generali macedoneni. După 301 î.e.n. s-a impus temporar Ariarathes II (pînă în 280?)

Suverani

256 î.e.n., Ariaramnes (sau Ariamnes), fiul lui Ariarathes II, obţine recunoaşterea formală a independenţei Cappadociei
230 — 220, Ariarathes III, adoptă titlul de rege
220 — 163, Ariarathes IV Eusebes; Cappadocia a devenit regat clientelar Romei
163 — 158, Ariarathes V Eusebes Philopator
158 — 130, Orofernes
156 — 130, Ariarathes V Eusebes Philopator
130 — 111, Ariarathes VI Epiphanes Philopator
111 — 101, Ariarathes VII Philometor
101 — 96, Ariarathes VIII Eusebes Philopator, ultimul reprezentant al dinastiei
95 — 63, Ariobarzanes I Philoromaios (cu întreruperi) datorate lui Ariarathes IX, fiul lui Mithradates VI Eupator)
63 — 52, Ariobarzanes II Philopator
52 — 42, Ariobarzanes III Eusebes Philoromaios
42 — 36, Ariarathes X Eusebes Philadelphos
36 î.e.n. — 17 e.n., Archelaos Sisines Philopatris
— în 17 e.n., la moartea lui Archelaos, Cappadocia a fost transformată de împăratul Tiberiu în provincie romană

CASTILIA (= „ȚARA CASTELELOR“)

— regiune istorică în partea centrală și central-nordică a Peninsulei Iberice; compusă din 2 provincii istorice: la nord, Vechea Castilie *(Castilla la Vieja), care se mărginea la nord cu Golful Biscaya, la nord-est cu Țara Bascilor și Navarra, la sud-est cu Aragónul, la sud cu Castilla la Nueva, la nord-vest cu Asturiile; ea cuprindea teritoriul actualelor provincii Ávila, Burgos, Lagroño, Palencia, Santander, Segovia, Soria și Valladolid și avea centrul politic în orașul Burgos, și la sud,* Noua Castilie *(Castilla la Nueva), care se mărginea la nord cu Castilla la Vieja, la nord-est cu Aragónul, la sud-est cu Valencia și Murcia, la sud cu Andalusia, iar la vest cu Extremadura; ea cuprindea teritoriul actualelor provincii: Ciudad Real, Cuenca, Guadalajara, Madrid și Toledo și avea centrul politic în orașul Toledo; în sec. 9, pe teritoriul Vechii Castilii s-a întemeiat comitatul Castiliei, unit în 1029 cu Navarra; regat feudal independent, din 1035, între 1037 și 1065 și între 1070 și 1157 s-a aflat unit cu Regatul Leónului; această unire a devenit definitivă, în 24 sept. 1230, odată cu suirea pe tronul Leónului a lui Ferdinand III* cel Sfînt *al Castiliei; capitala și reședința regală la Burgos și la Toledo (care s-au menținut pînă în 1560); în lupta cu dinaștii arabi din Peninsula Iberică a făcut numeroase achiziții teritoriale, ajungînd la mijlocul sec. 15, cel mai mare regat din Peninsula Iberică; unit, din 1479, cu Regatul Aragónului*

Conți

în jur de 824, Nuño Núñez
850 — cca 873, Rodrigo
cca 869 — cca 885, Diego Rodriguez
în jur de 900, Nuño Rasura (judecător al Castiliei)
899 — 920, Gonzálo Fernández
cca 930 — 970, Fernán Gonzáles
970 — 995, Garcia Fernández
995 — 1017, Sancho Garcia
1017 — 1029, Garcia Sánchez
1029 — 1032, Doña Mayor, sora precedentului, căsătorită cu Sancho III Garcés *cel Mare*, rege al Navarrei (din cca 1000), care a domnit pînă în 1035
— la moartea lui Sancho III Garcés cel Mare *(18 oct. 1035), stăpînirile acestuia au fost împărțite între cei 4 fii ai săi: lui Ferdinand i-a revenit Castilia și Leónul, lui Garcia Sánchez Navarra, lui Ramiro Aragónul, iar lui Gonzalo Sobrarbe și Ribagorza*

Regi

1035 — 1065, Ferdinand (Fernando) I *cel Mare* (pînă la 18 oct. 1035 a fost conte al Castiliei, apoi rege; din 1037, rege al Castiliei și Leónului, încoronat la 22 iun. 1038)
— la moartea lui Ferdinand (27 dec. 1065) regatul s-a împărțit între fiii săi Sancho (căruia i-a revenit Castilia), Alfonso (care a primit Leónul) și Garcia (căruia i-a revenit Galicia)
1065 — 1072, Sancho II *cel Puternic*, rege al Castiliei; în 1070 l-a înfrînt și depus pe fratele său Alfonso VI în León, devenind el rege al Castiliei și Leónului, iar în 1071 pe celălalt frate, Garcia
1072 — 1109, Alfonso VI, rege al Leónului (a doua oară) și Castiliei; din 1077 „împărat al Spaniei“; a cucerit Toledo în 1085/1086; în 1095 l-a investit pe ginerele său Henric de Burgundia cu comitatul Portugaliei
1109 — 1126, Urraca, fiica precedentului; a domnit împreună cu cel de-al doilea ei soț (din 1108) Alfonso I *Bătăiosul*, rege al Aragónului și Navarrei

1126 — 1157, Alfonso VII, fiul lui Urraca și al primului ei soț, Raimond de Burgundia (m. 1107); s-a proclamat împărat (ca **A.** VI) și s-a încoronat în León la 26 mai 1135
— la moartea lui Alfonso VII (21 aug. 1157) regatul s-a împărțit între fiii săi Sancho (care a primit Castilia) și Ferdinand (căruia i-a revenit Leónul)
1157 — 1158, Sancho III *cel Dorit*
1158 — 1214, Alfonso VIII; în timpul minoratului, sub regența lui Gutierre Fernández de Castró
1214 — 1217, Henric (Enrique) I
1217 — 1252, Ferdinand III *cel Sfînt*, rege al Castiliei; din 24 sept. 1230, la moartea tatălui său Alfonso IX, a devenit rege al Leónului, unind definitiv cele două formații statale într-un singur regat; a cucerit Córdoba (1236), Murcia (1243), Jaén (1246) și Sevilla (1248)
1252 — 1284, Alfonso X *cel Înțelept* (ales rege al Germaniei la 1 apr. 1257, a renunțat la tron în 1275); a cucerit Cadiz (1262)
1284 — 1295, Sancho IV
1295 — 1312, Ferdinand IV; succedînd tatălui său la vîrsta de 10 ani, în timpul minoratului s-a aflat sub regența mamei sale, María de Molina
1312 — 1350, Alfonso XI; succedînd tatălui său la vîrsta de 1 an, în timpul minoratului s-a aflat sub regența unchiului său Petru (Pedro)
1350 — 1366, Petru (Pedro) I *cel Crud* (prima oară)
1366 — 1367, Henric II de Trastamara (prima oară); fiul bastard al lui Alfonso XI și al Eleonorei de Guzman; a invadat Castilia, a depus pe regele Petru I și s-a încoronat rege al Castiliei la 29 mart. 1366; a fost înfrînt în bătălia de la Nájera (3 apr. 1367) și depus
1367 — 1369, Petru I (a doua oară); a fost înfrînt și ucis de Henric II de Trastamara (29 mai 1369), care a preluat domnia, întemeind dinastia de Trastamara

INASTIA DE TRASTAMARA
1369 — 1379, Henric II de Trastamara (a doua oară)
1379 — 1390, Ioan (Juan) I
1390 — 1406, Henric III *cel Bolnăvicios*; a cucerit ins. Canare (1402
1406 — 1454, Ioan II; succedînd tatălui său la vîrsta de 1 an, în timpul minoratului s-a aflat sub regența mamei sale Catherine de Lancaster (1406—1418) și a unchiului său Ferdinand I, regele Aragónului (1412—1416)
1454 — 1474, Henric IV *cel Neputincios*; a cucerit Gibraltarul (1462)

1474 — 1504, Isabela I; a domnit împreună cu soțul ei (din 1469) Ferdinand V, rege al Aragónului (ca **F.** II, din 1479); din 1479, Isabela și Ferdinand au domnit în ambele regate; unificarea efectivă a Spaniei a devenit permanentă
(— vezi Spania)

CHALUKYA

— dinastie care a condus un stat feudal timpuriu din India; în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei regelui Pulakeșin II, ea stăpînea cea mai mare parte din Deccan, precum și o parte din sudul Indiei; capitala la Vatapi (azi Badami, statul Karnataka)

? — ? Jayasimha

? — ? Ranaraya

cca 536 — 566/567, Pulakeşin I; şi-a dobîndit, prin luptă, independenţa faţă de statul condus de dinastia Kadamba din Banavasi şi a construit, în cca 543/544, oraşul Vatapi, unde şi-a fixat capitala; regatul său cuprindea, probabil, o regiune din jurul oraşului-capitală, cuprinsă între fluviul Krishna şi rîul Tungabhadra

566/567 — 597/598, Kirtivarman I Ranaparahrama; a purtat numeroase războaie cu statele vecine, făcînd importante achiziţii teritoriale între care şi oraşul-port Revathi Dvipa (azi Goa) de la Marea Arabiei

— la moartea lui Kirtivarman I a fost desemnat ca succesor fiul său Pulakeşin (II), dar fiind minor conducerea statului a fost acaparată de fratele tatălui său, Mangalesa

597/598 — 609/610, Mangalesa

— la vîrsta majoratului lui Pulakeşin (II), unchiul său a refuzat să-i acorde domnia şi a desemnat ca succesor pe un fiu al său; constituindu-şi o armată proprie, Pulakeşin (II) a înfrînt şi ucis pe Mangalesa, preluînd domnia

609/610 — 642, Pulakeşin II (Satyasraya); cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; în urma a numeroase campanii de cucerire, a supus largi teritorii, statul său cuprinzînd întregul Deccan dintre fluviile Narbada (la nord) şi Kaveri (la sud); în 611 a acordat fratelui său Vişnuvaradhana conducerea unui teritoriu cu centrul în oraşul Vengi, care în cca 624 şi-a proclamat independenţa (↑Chalukya Răsăriteană); urmărind să-şi impună supremaţia asupra Regatului ↑Pallava, a invadat stăpînirea regelui Narasimhavarman (630—668), supunînd o mare parte din teritoriul acestuia dar, după înfrîngerea suferită de Pulakeşin II în lupta de la Manimangalam (la cca 32 km est de oraşul-capitală Kanchipuram), în care Narasimhavarman a fost susţinut de un corp de oaste ceylonez, comandat de principele Manavarman, o mare armată Pallava a invadat, în 642, statul Chalukya, înfrîngînd pe Pulakeşin II şi cucerind capitala acestuia, oraşul Vatapi

— între 642 şi 655, dominaţia statului Pallava

— în 655, Vikramaditya, al treilea fiu al lui Pulakeşin II a reuşit să recucerească mare parte din stăpînirea tatălui său

655 — 681, Vikramaditya I (*Kokkuli Vikramadytia Prthivivallobha*); continuarea luptelor cu statul Pallava

681 — 696, Vinayaditya Satyaşraya

696 — 733/734, Vijayaditya

733/734 — 744/745, Vikramaditya II; împreună cu vasalii săi Pulakeşin din Gujarat şi Dantidurga, regele Raştrakuţilor (733—cca 758) a înfrînt, în bătălia de lîngă Navsari (cca 738), o armată arabă ce invadase statul, iar în cca 743, împreună cu Dantidurga a efectuat o campanie victorioasă împotriva statului Pallava

744/745—753/760, Kirtivarman II; încercînd să supună autorităţii sale pe regele Dantidurga, care din 747 desfăşura o politică independentă şi făcuse importante achiziţii teritoriale, Kirtivarman II a invadat statul Raştrakuţilor, dar a fost înfrînt, în 753, de Dantidurga, care a cucerit mare parte din statul Chalukya; Kirtivarman II s-a retras în Karnataka, de unde a încercat, în zadar, să-şi recucerească stăpînirea pierdută; în 760 regele Raştrakuţilor, Krişna I (758—773), a desăvîrşit cucerirea statului Chalukya

(— vezi Raştrakuţii)

CHALUKYA APUSEANĂ (DIN KALYANI)

— dinastie care a condus un stat feudal timpuriu din India, întemeiată de principele Tailapa (Taila), descendent din dinastia Chalukya (din Vatapi), stăpînitor al unui feud din Tarddavadi (azi în districtul Bijapur, statul Karnataka); în perioada de apogeu a puterii politice şi de expansiune teritorială maximă, ea stăpînea cea mai mare parte din Deccan, precum şi o parte din sudul Indiei; capitala la Kalyani (azi în nordul statului Karnataka)

Regi

973 — 997, Tailapa (Taila) II *(Ahavamalla)*; răsculîndu-se împotriva dominaţiei dinastiei †Raştrakuţilor şi-a atras riposta regelui Karkka II (972—973) care, încercînd să reprime acţiunea lui Tailapa, a fost înfrînt de acesta din urmă într-o bătălie desfăşurată în nordul actualului stat Karnataka (973); Karkka II, supravieţuind înfrîngerii, a fost obligat să-şi abandoneze tronul, refugiindu-se spre sud; în anul următor, Tailapa II a repurtat un nou succes asupra forţelor Raştrakuţilor care, prin regele Indra IV (973—974), susţinut de conducătorul Ganga Narasimha III, încerca să redobîndească stăpînirile pierdute; Indra IV şi Narasimha III au fost înfrînţi şi ucişi (974), iar statul Raştrakuţilor cucerit, Tailapa II devenind astfel stăpînul Deccanului (975)

997 — 1008, Satyaşraya (sau Irivabedanga)

008 — 1014, Vikramaditya V

014 — 1015, Ayyana II

015 — 1042, Jayasimha II (sau Jagadekamalla); încercînd să recucerească unele teritorii anexate de dinaştii †Chola, a fost înfrînt în lupta de la Musangi (Maski) (1021) de regele Rajendra I (1014 sau 1016—1044)

042 — 1068, Someşvara I; înfrînt în repetate rînduri (1043, 1044—1046, 1052, 1062) de oştile dinaştilor Chola, cu toate că în lupta de la Koppam (1052) regele Chola Rajadhiraja I (1044—1052) a fost rănit mortal

068 — 1076, Someşvara II

076 — 1127, Vikramaditya VI; şi-a impus suzeranitatea asupra regelui Hoysala Vinayaditya II (1047—1098), a pierdut unele teritorii în favoarea dinastului Kakatya Beta din Warangal (1000—1030), dar în 1118 a dobîndit supremaţia la Vengi

127 — 1138, Someşvara III

138 — 1151, Perma Jagadekamalla II

151 — 1156/1163, Tailapa III; înfrînt şi făcut prizonier (în cca 1155) de vasalul său Prola II din dinastia Kakatiya de Warangal (1110—1158), a fost apoi eliberat, dar, în 1156, conducătorul Kalachuri Bijjala, un general al său, a uzurpat titlul regal, a pus stăpînire pe capitală şi pe o parte din regat, Tailapa III rămînînd conducător nominal

63 — 1183, Jagadekamalla III, fratele lui Tailapa III; pînă în 1168 a domnit în acelaşi timp cu Bijjala

83 — 1200, Someşvara IV; în 1183 a recucerit oraşul-capitală Kalyani, înfrîngînd pe urmaşii lui Bijjala şi a restaurat autoritatea dinastiei Chalukya asupra regatului, dar odată cu sfîrşitul domniei sale s-a încheiat şi cariera dinastiei; partea de la sud de Tungabhadra a fost cucerită de regele †Hoysala Ballala II (1173—1220), iar cea de la nord de regele Yadava Bhillama din Devagiri

CHALUKYA RĂSĂRITEANĂ (DIN VENGI)

— dinastie care a condus un stat feudal timpuriu situat în sud-estul Indiei; întemeiat de Vișnuvaradhana pe un teritoriu care i-a fost acordat de fratele său regele Chalukya Pulakeșin II (608/609—642); inițial subordonat față de fratele său, Vișnuvaradhana și-a proclamat independența în cca 624 (după alte opinii în 615 sau 621); capitala în orașul Vengi (situat la nord-vest de Lacul Eluru)

Regi

611 — 632, Vișnuvaradhana I *Kubja* (= „cel Cocoșat") (*Vișama Siddhi*); și-a exercitat autoritatea asupra unui teritoriu mărginit la nord de orașul Vishakhapatnam, iar la sud de orașul Nellore

632 — 663, Jayasimha I

663, Indra-Bhattaraka

663 — 672, Vișnuvaradhana II

672 — 696, Mangi-Yuvaraja

696 — 709, Jayasimha II

709, Kokkili

709 — 746, Vișnuvaradhana III

746 — 764, Vijayaditya I (Bhattaraka)

764 — 799 Vișnuvaradhana IV; în cca 772 armata regelui Raștrakuților Krișna I (758—773) a invadat statul, cucerind mare parte din regiunea Hyderabad, obligîndu-l pe Vișnuvaradhana IV să-recunoască suzeranitatea

799 — cca 847, Vijayaditya II (*Narendramrigaraja*, *Chalukyarjuna* și *Tribhuvanankușa*); cel mai de seamă reprezentant al dinastiei, și-a asumat titlul de *Paramabhattaraka Maharajadhiraja*; refuzînd să mai recunoască suzeranitatea regelui †Raștrakuta Govinda III (793—814), acesta din urmă a invadat în cca 800, regatul, a înfrînt pe Vijayaditya II și a cucerit orașul-capitală Vengi, unde l-a întronat pe Bihma Salukki fratele mai tînăr al lui Vijayaditya, care s-a recunoscut vasal Raștrakuților; în 814, profitînd de situația creată de moartea lui Govinda III, a recucerit capitala, l-a înfrînt și ucis pe Bhima Salukki și a invadat statul Raștrakuților, cucerind orașul Stambha (azi Cambay sau Kambhat, în Gujarat; după alte opinii, actualul Cunbum din districtul Kurnool, statul Andhra Pradesh); în 830 armata Raștrakuților a invadat din nou regatul, a cucerit capitala (pe care au stăpînit-o pînă în cca 845), Vijayaditya II fiind obligat să recunoască supremația regelui Amoghavarșa I (814—878)

847 — 848, Kali-Vișnuvardhana V (Kali-Bittarasa, Sarvalokașraya Vișamasiddhi)

848 — 892, Vijayaditya III (*Gunaka* sau *Gunaga*, *Parachakraram*, *Ranarangașudraka*, *Manujaprakara*, *Vikramadhavala*, *Nrpatimartanda*, *Virudangabhima*, *Bhuvanakandarpa*, *Arasankakșarin*, *Tripuramartyamaheșvara și Tribhuvanankușa*); asistat de abilul demnitar Vinayadișarman și avînd la conducerea armatei pe remarcabilii comandanți Kadeyaraja și Pandarang a întreprins numeroase campanii de cucerire și jaf, între care a invadat regatul Pallava, cucerind orașul Nellore, apoi regatul condus de dinastia Ganga din Kalinganagara, pe care l-a sup tributului și a înfrînt în marea bătălie de la Kiranapura (probabil actualul Kiranpur, districtul Balaghat, statul Madhya Pradesh) o coaliție armată sub conducerea lui Krișna II, regele Raștrakuților (878—914), după care a invadat regatul acestuia din urmă, incendiind orașul Achalapura (azi Ellichpur în Berar)

892 — 922, Chalukya-Bhima I (Vişnuvaradhana sau Paramabrahmanya) (*Tribhuvanankuşa*, *Droharjuna*, *Sarvalokaşraya* *şi* *Ritasiddhi*); continuarea luptelor cu statul Raştrakuţilor, în care s-au remarcat comandanţii militari Pandaranga şi Mahakala

922, Vijayaditya IV; a domnit numai 6 luni; şi-a aflat moartea în lupta cu armata Raştrakuţilor de la Virajapuri (la sud de fluviul Krishna)

922 — 929, Amma I (sau Vişnuvardhana) (*Rajamahendra* şi *Sarvalokaşraya*)

929, Vijayaditya V (sau Kanthika-Vijayaditya, Kanthika-Beta); la numai 2 săptămîni după instalare a fost înlăturat şi făcut prizonier de Tala, fiul lui Yuddhamalla şi nepot al lui Kali-Vişnuvardhana V, care a preluat domnia; Vijayaditya a reuşit, în cele din urmă, să scape din captivitate şi să se refugieze la curtea lui Arikesarin II, conducător Chalukya din Vemulavada, vasal Raştrakuţilor

929, Tala (sau Talapa, Tadapa, Tada); a domnit numai o lună

929 — 930, Vikramaditya II, fiul lui Chalukya-Bhima I; a fost înlăturat de Bhima (II), fiul lui Amma I şi frate cu Vijayaditya V

930, Bhima II; la numai 8 luni de domnie, a fost ucis de Malla (sau Mallapa), fiul lui Tala, cu ajutorul regelui Govinda IV al Raştrakuţilor (928—936), fostul sprijinitor al tatălui său

930 — 936, Yuddhamalla (Malla sau Mallapa); pentru o vreme, a reuşit, cu ajutorul Raştrakuţilor, să facă faţă cu succes numeroşilor pretendenţi dar, în cele din urmă, a fost înlăturat din domnie de către Chalukya-Bhima, fiul lui Vijayaditya IV

936 — 946, Chalukya-Bhima II (sau Bhima, Raja-Bhima, Vişnuvardhana) (*Sarvalokaşraya*, *Tribhuvanankuşa*, *Rajamartanda* şi *Ganda-Mahendra*)

946 — cca 956, Amma II (sau Vijayaditya VI) (*Rajamahendra*, *Tribhuvanankuşa* şi *Samastabhuvanaşraya*) (prima oară); a succedat tatălui său la vîrsta de 12 ani; potrivit tradiţiei el ar fi întemeiat oraşul Rajamahendri (sau Rajamahendrapura), care a devenit noua capitală (sau mai probabil, a doua capitală a statului)

— *în cca 956, Badapa, fiul lui Yuddhamalla, cu ajutor din partea regelui Krişna III al Raştrakuţilor (939—967), a reuşit să înlăture din Vengi pe Amma II, preluînd domnia*

cca 956 — ? Badapa (sau Vijayaditya) (*Samastabhuvanaşraya*)

? — ? Tala II (sau Vişnuvardhana)

? — 970, Amma II (a doua oară)

— *în 970, Amma II a fost ucis de fratele său mai vîrstnic Danarnava, care a preluat domnia*

970 — 973, Danarnava

— *în 973, pentru a răzbuna uciderea lui Amma II, Danarnava a fost ucis la rîndul său de către Jata Choda-Bhima, fratele soţiei lui Amma II, care s-a proclamat rege în Vengi; fiii lui Danarnava s-au refugiat la curtea regelui Chola Rajaraja I* cel Mare *(985—1014 sau 1016)*

973 — 999, Jata Choda-Bhima

— *în 999, Şaktivarman, fiul lui Danarnava, cu ajutor din partea regelui Rajaraja I* cel Mare *l-a înfrînt şi ucis pe Jata Choda-Bhima, cucerind tronul în Vengi*

999 — 1011, Şaktivarman (sau Chalukya-Narayana, Chalukyachandra şi Vişnuvardhana)

1011 — 1018, Vimaladitya

1019 — 1061, Rajaraja Narendra

1061 — 1076, Vijayaditya VII; vicerege în numele nepotului său Rajendra
— în 1071, Rajendra, fiul lui Rajaraja Narendra, căsătorit cu prinţesa Madurantaki, fiica regelui Chola Rajendra II (1052—1064), a preluat, la moartea lui Adhirajendra conducerea în Regatul Chola, sub numele de Kulottunga; unirea regatelor Chola şi Chalukya Răsăriteană
(— vezi Chola)

CHAMPAGNE

— stat feudal francez al cărui teritoriu se mărginea la nord cu rîul Aisne, iar la sud cu rîurile Seine şi Yonne, cuprinzînd actualele departamente Marne, Haute Marne, Aube şi Ardennes, precum şi părţi din departamentele Yonne, Aisne, Seine-et-Marne şi Meuse; reşedinţa comitatului în oraşul Troyes

Conţi

CASA DE VERMANDOIS
923 — 942, Herbert (Héribert) I de Vermandois
942 — 966, Robert, conte de Troyes
966 — 982, Herbert II *cel Bătrîn*, conte de Meaux (din 942) şi de Troyes
983 — 995, Herbert III *cel Tînăr*, conte de Meaux şi Troyes
983 — 996, Eudes I de Chartres
996 — 1023, Étienne I

CASA DE BLOIS-CHAMPAGNE
1019 — 1037, Eudes I (conte de Blois, ca **E.** II, din 1014)
1037 — 1047/1048, Étienne II
1047/1048 — 1063, Eudes II (conte de Aumale, din cca 1070)
1063 — 1089, Thibaud I (conte de Blois, Tours şi Chartres, ca **T.** III, din 1037)
1089 — cca 1093, Eudes III
cca 1093 — 1125, Hugues
1125 — 1152, Thibaud II *cel Mare* (conte de Blois şi Chartres, ca **T.** IV, din 1102 şi conte de Meaux, ca **T.** II, din 1102)
— la moartea sa (ian. 1152), fiul său mai vîrstnic Henric a moştenit Troyes şi Meaux; prin ieşirea comitatelor de Blois şi Chartres de sub autoritatea urmaşilor lui Thibaud II cel Mare, *Champagne a devenit feudul dominant al familiei*
1152 — 1181, Henric I *Liberalul*
1181 — 1197, Henric II *cel Tînăr* (rege al Ierusalimului, ca **H.**, din 1192)
1197 — 1201, Thibaud III
1201 — 1253, Thibaud IV *Postumul* sau *cel Mare* sau *le Chansonnier* (rege al Navarrei, ca **T.** I, din 1234); născîndu-se (30 mai 1201) după moartea tatălui său (24 mai 1201), s-a aflat, pînă în 1222, sub regenţa mamei sale Blanche (Blanca) de Navarra şi sub tutela regelui Franţei Filip (Philippe) II August; la moartea regelui †Navarrei Sancho VII (7 apr. 1234), unchiul său; i-a moştenit regatul
1253 — 1270, Thibaud V *cel Tînăr* (rege al Navarrei, ca **T.** II)
1270 — 1274, Henric III *cel Gras* (rege al Navarrei)

1274 — 1285, Ioana (Jeanne) (regină a Navarrei), fiica precedentului; între 27 aug. 1274 și 15 aug. 1284 s-a aflat sub regența mamei sale Blanche de Artois; guvernator general al Navarrei a fost Pedro Sánchez de Montesgueda, senior de Caseante; în 1284 s-a căsătorit cu Filip (viitorul rege al Franței Filip IV *cel Frumos*), devenind regină a Franței (încoronată la 6 oct. 1285)

— comitatul a fost unit cu domeniile regale; la moartea Ioanei (2 apr. 1305) comitatul a trecut în stăpînirea nominală a fiului ei Ludovic, care, în momentul suirii sale pe tronul Franței (29 oct. 1314), ca **L.** *X, a unit definitiv Champagne cu domeniul coroanei franceze; Carol II* cel Rău, *nepotul lui Ludovic X și rege al Navarrei (1349—1387) a renunțat definitiv la pretențiile sale asupra comitatului Champagne în 1361 (— vezi Franța)*

CHOLA

— dinastie ce a condus un stat feudal din sud-estul Indiei actuale, care, în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Rajendra I, cuprindea în hotarele sale întreg sudul Indiei, ins. Ceylon (azi Sri Lanka) și Maldive, și își impusese suzeranitatea asupra mai multor state, inclusiv asupra regatului indonezian Sri Vijaya; capitala la Tanjore, apoi la Gangaikondacholapuram; din 1071 s-a aflat în uniune dinastică cu †Chalukya Răsăriteană

Regi

cca 850 — cca 871, Vijayalaya; a lărgit hotarele stăpînirii sale spre est, cucerind, între altele, și orașul Tanjore, unde și-a fixat noua sa capitală

cca 871 — cca 907, Aditya I; adevăratul creator al puterii dinastiei Chola; în calitate de vasal al regelui Aparajitavarman (879—cca 893) a participat cu oaste la lupta de la Șripurambiyam (sau Tirrupurambiyam) (lîngă Kumbhakonam) (cca 880), încheiată cu înfrîngerea regelui Pandya Varaguna II (cca 862—880), după care a supus autorității sale importante teritorii; în cca 893 a înfrînt și ucis pe fostul său suzeran, cucerind și anexînd statul condus de dinastia †Pallava, iar apoi și-a impus suzeranitatea asupra regelui Prithvipati II din Ganga de Vest (900—940); în urma numeroaselor achiziții teritoriale, Aditya I a lăsat moștenire un stat care își întindea hotarele de la Kalahasti și Tirukkalukkunram pînă la Pudukkottai și Coimbatore

cca 907 — cca 953, Parantaka I; a continuat campaniile împotriva statului Pandya, punînd stăpînire pe orașul Madura, iar în cca 915 a repurtat o remarcabilă biruință la Vellur (la sud-vest de Madura) asupra regelui Maravarman Rajasimha II (cca 900—cca 920), care avea ca aliați pe ceylonezi; după repetate succese militare statul său a ajuns să se mărginească la nord cu fluviul North Pennar, la sud cu Capul Comorin, la est cu Golful Bengal, iar la vest cu statele Chera și Ganga de Vest; dar, cu puțin înainte de 949, regele †Raștrakuților Krișna III (939—967), avîndu-l ca aliat pe regele Butuga II din Ganga de Vest (940—?), a invadat regatul Chola și, cu toată împotrivirea lui Parantaka, au cucerit regiunea Tondamandalam (azi în nordul statului Tamil Nadu); în 949, Rajaditya, fiul lui Parantaka, a pătruns în nord, încercînd recucerirea teritoriilor

pierdute, dar a fost înfrînt și ucis în lupta de la Takkolam; regiunea Tondamandalam a rămas în stăpînirea Raștrakuților pînă în 968

cca 953 — 957, Gandaraditya

957, Arinjaya

957 — 973, Parantaka II (sau Sundara Chola); a înfrînt, în lupta de la Chevur (sau Sevur), pe conducătorul Pandya Vira Pandya (care din 949 nu mai recunoștea suzeranitatea dinastiei Chola) și a recucerit regiunea Tondamandalam

956 — 969, Aditya II

973 — 985, Madhurantaka Uttama Chola

985 — 1014 sau 1016, Rajaraja I *cel Mare;* înainte de încoronare (între 25 iun. și 25 iul. 985) s-a numit Arunmoli; a întreprins campanii victorioase împotriva statelor conduse de dinastiile Pandya și Chera, reușind să unifice (în 994), pentru prima oară în istorie, întreaga parte de sud a subcontinentului indian, a cucerit ins. Maldive și, profitînd de anarhia din timpul domniei lui Mahendra V (979 sau 980—1027), a invadat Ceylonul (1001—1004), cucerind partea de nord a ins. (numită ca provincie Mummudi-Cholamandalam) și distrugînd orașul Anuradhapura, vechea capitală; în nord-vest a supus regatele conduse de dinastiile Ganga de Vest (în 1004 a cucerit orașul-capitală Talakad), Nolamba ș.a., înaintînd pînă la rîul Tungabhadra; mărginindu-se la nord-est cu regatul condus de dinastia Chalukya Răsăriteană (din Vengi), Rajaraja I a intervenit în luptele pentru succesiune la tronul din Vengi, impunîndu-și aici supremația

1014 sau 1016 — 1044, Rajendra I; cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; asociat la domnie, din 1012, de către tatăl său, a cărui politică expansionistă a continuat-o; a înfrînt în lupta de la Musangi (Maski) pe regele Jayasimha II din Chalukya Apuseană (1015—1042) care urmărea să recucerească teritoriile pierdute și l-a susținut pe nepotul său Rajaraja Narendra să dobîndească, în 1019, tronul din Vengi împotriva lui Vijayaditya (VII), sprijinit de Jayasimha (a repetat intervenția în cca 1030); între 1014 și 1017 a invadat Ceylonul, cucerind și partea de sud a ins.; a readus sub autoritatea sa regatele Pandya (unde a numit, în 1020, pe fiul său Rajadhiraja ca vicerege) și Chera; în cca 1023—1024, a întreprins, în fruntea unei mari armate, o spectaculoasă campanie în nord-est, ajungînd, după o serie de victorii, pînă la fluviul Ganga (Gange), înfrîngînd pe regele Mahipala al Bengalului, la reîntoarcere ridicîndu-și o nouă capitală, numită Gangaikondacholapuram; dispunînd de o uriașă flotă de război, a efectuat, în cca 1025, o mare expediție navală împotriva regatului indonezian Sri Vijaya, înfrîngînd și luînd prizonier pe regele Sangramavijayattungavarman

1044 — 1052, Rajadhiraja I; asociat la domnie de tatăl său Rajendra I din 1018; a reprimat răscoalele ceylonezilor, a purtat, între 1044 și 1046, un război victorios cu regele Someșvara I din Kalyani (1042—1068), dar, în 1052, cu prilejul unei noi invazii în statul condus de dinastia Chalukya Apuseană, în bătălia de la Koppam a fost rănit mortal

1052 — 1064, Rajendra II; la moartea fratelui său, aflîndu-se în tabăra de la Koppam, a preluat conducerea armatei Chola, obținînd o strălucită victorie asupra lui Someșvara I

1060 — 1063, Rajamahendra, fiul lui Rajendra II, principe al coroanei

1063 — 1069, Virarajendra

1069 — 1071, Adhirajendra; ultimul reprezentant în linie directă al dinastiei Chola

— *în 1071, Rajendra, fiul regelui Rajaraja Narendra din dinastia Chalukya Răsăriteană (1019—1061), căsătorit cu prințesa Madurantaki, fiica regelui Chola Rajendra II, a preluat, după asasinarea lui Adhirajendra, conducerea în regatul Chola sub numele de Kulottunga; unirea regatelor Chola și Chalukya Răsăriteană*

1071 — 1122 sau 1127, Rajendra III Kulottunga Chola I; a readus sub ascultare pe conducătorii Pandya și Chera (1076) și l-a obligat pe regele Anantavarman Chodaganga din Kalinga la plata tributului, dar a pierdut importante teritorii; la începutul domniei sale, conducătorul ceylonez Vijayabahu I Șrisanghabodhi (1055—1110) din familia regală Kitti (sau Kirti) a înlăturat dominația dinastiei Chola asupra ins., în 1115—1116 generalul Gangaraja al regelui Bittadeva Vișnuvaradhana din dinastia Hoysala (1110—1152) a cucerit regiunea Gangavadi, inclusiv orașul Talakad, iar în 1118, vechiul său rival, regele Vikramaditya VI din dinastia Chalukya Apuseană (1076—1127), și-a impus supremația la Vengi

1122 sau 1127 — 1135, Vikrama Chola; din 1118 principe al coroanei

1135 — 1150, Kulottunga Chola II; asociat de tatăl său din 1133

1150 — 1173, Rajaraja II; asociat de tatăl său din 1146

1163 sau 1166 — 1179 sau 1182, Rajadhiraja II; a intervenit în luptele pentru tron din Madurai dintre principii Pandya Kulasekhara și Parakrama; cu acest prilej, armata statului Chola a purtat lupte victorioase împotriva trupelor ceyloneze trimise pe continent de regele Parakramabahu I *cel Mare* (1153—1186)

1178 — 1216, Kulottunga Chola III; accentuarea procesului de fărîmițare politică a statului; a intervenit în războiul de succesiune din Madurai, instalîndu-l ca rege Pandya pe Vikrama; a purtat lupte cu conducătorul Pandya Maravarman Sundara, care i-a invadat stăpînirile

1216 — 1246, Rajaraja III

1246 — 1279, Rajendra IV; a recunoscut suzeranitatea regelui †Hoysala Someșvara (1233—1254/1267)

— *repetatele invazii ale musulmanilor și afirmarea statului Vijayanagar au dus la rapida decădere a regatului, care s-a fărîmițat în mici principate (unele dintre acestea, situate în actualele state Andhra Pradesh și Tamil Nadu, și-au menținut independența pînă către sec. 18)*

CIAGHATAIZII

— dinastie mongolă a cărei autoritate, în perioada de maximă putere, s-a exercitat asupra unui teritoriu asiatic ce a cuprins regiunile istorice Maverannahr (ținutul dintre Amu-Daria și Sîr-Daria), Semirechye (ținut care se mărginea la nord cu Lacul Balhaš, la nord-est cu lacurile Sasykkol și Alakol', la sud-est cu lanțul muntos Džungarski Alatau, la sud cu munții Tianshan de Nord, iar la vest cu lanțul muntos dintre rîurile Ču și Ili) și Kashgaria pînă în regiunea orașului Almalîgh (la nord-vest de actualul oraș Kulja), situate pe teritoriul de azi al U.R.S.S. (în R.S.S. Uzbekă, Kirghiză și Kazahă) și R.P. Chineză; reședința de vară a lui Ciaghatai s-a aflat pe rîul Ili, iar cea de iarnă la Kuyas, aproape de Almalîgh; urmașii săi și-au fixat reședința în raport de

regiunea în care se afla centrul stăpînirii ciaghataide: în regiunea Lacului Issyk-Kul', pe rîurile Talas și Ili sau, atunci cînd hanii se aflau în Maverannahr, în orașul Nakhshab (azi Karši)

Hani

1227 — 1241, Ciaghatai Han; al doilea fiu al lui Ginghis Han și al principalei soții a acestuia Börte Fudjin; întemeietorul dinastiei
1241 — 1247, Kara-Hülegü (prima oară)
1247 — 1252, Iesü-Möngke; implicat într-o conspirație eșuată împotriva marelui han Möngke, și-a atras urgia acestuia, care l-a înlăturat, înlocuindu-l cu Kara-Hülegü
1252, Kara-Hülegü (a doua oară)
1252 — 1261, Okrîna, văduva precedentului
1261 — 1266, Alughu; adevăratul fondator al hanatului Ciaghataizilor din Asia Centrală
mart.—sept. 1266, Mubarak Șah; a mutat centrul stăpînirii sale în Maverannahr; primul han ciaghataid care s-a convertit la islam; înfrînt și făcut prizonier în lupta de la Khudjand de către vărul său Burak
1266 — cca 1271, Burak (Barak) Han; s-a aflat în conflict cu Kaidu, șeful casei lui Ogodai, adevăratul stăpîn al Asiei Centrale, cu care s-a reconciliat la *kuriltaiul* de pe rîul Talas (primăvara 1269), acceptîndu-l ca suzeran; a invadat stăpînirile ilhanide, cucerind părți din Horasan și Afghanistan, dar a fost obligat să se retragă peste Amu-Daria în urma gravei înfrîngeri pe care i-a provocat-o Abaka la 22 iul. 1270; a îmbrățișat, în Buhara (1270/1271), islamul, luîndu-și titlul sultanal de *Ghias ad-Din*, ceea ce a atras nemulțumirea unei părți din aristocrația mongolă
cca 1271 — 1272, Negübei (sau Nikpai); numit han de către Kaidu
1272 — cca 1291, Buka (sau Tuka) Temür
cca 1291 — 1306, Dua
1306 — 1308, Könciek
1308 — 1309, Taliku
1309, Kebek (Köpek) (prima oară)
1309 — cca 1318, Esen Buka I
cca 1318 — 1326, Kebek (a doua oară); s-a reîntors în stăpînirile ciaghataide din Maverannahr, unde, în împrejurimile orașului Nakhshab, și-a durat un palat (de unde vine numele orașului actual Karši)
1326, Eldjighidei
1326, Dua Temür
1326 — 1334, Tarmașirin; s-a convertit la islam, luîndu-și titlul sultanal de *Ala ad-Din*; și-a pierdut domnia în urma răscoalei din 1333/1334 a triburilor mongole din partea orientală a stăpînirilor ciaghataide, conduse de Buzan, un nepot al hanului; mutarea centrului statului pe valea rîului Ili
1334, Ciangși
1334 — cca 1338, Buzan
cca 1338 — cca 1342, Esün Temür
cca 1342 — 1343, Muhammad
1343 — 1346, Kazan; centrul de greutate al statului ciaghataid s-a mutat din nou în Maverannahr; și-a aflat moartea în luptă cu aristocrația turcă din Maverannahr
— din 1346 hanii aparținînd dinastiei Ciaghataizilor au pierdut puterea reală, pînă la cucerirea timuridă ei fiind instalați ca suverani nominali de către emirii turci
1346 — 1348, Danișmendji
1348 — 1359, Baian Kuli
1359, Șah Temür ibn Abdallah ibn Karghan
1359 — 1370, Tughluk Temür
— cucerirea ↑*timuridă*

CIPRU

— stat feudal din ins. Cipru, întemeiat de Gui de Lusignan, rege al Ierusalimului (1186—1192); între 6 mai și 5 iun. 1191, Richard I Inimă de Leu, *rege al Angliei (1189—1199), a cucerit ins. Cipru de la Isac Ducas Comnenul, strănepotul împăratului bizantin Manuel I Comnenul, care se proclamase* **basileus** *al Ciprului, refuzînd să recunoască suzeranitatea împăratului Isac II Anghelos; regele Angliei a vîndut ins. Cavalerilor templieri, care însă au renunțat la ea, redînd-o lui Richard I de la care a primit-o, contra sumei de 40 000 de dinari, Gui de Lusignan, recent depus de pe tronul* †*Ierusalimului*

DINASTIA DE LUSIGNAN

Seniori (dominus)

1192 — 1194, Gui de Lusignan (rege al Ierusalimului, 1186—1192)
1194 — 1205, Amaury de Lusignan; încoronat rege în sept. 1197 (rege al Ierusalimului, ca **A.** II, din oct. 1197, ca al patrulea soț al Isabelei)

Regi

1205 — 1218, Hugues I; între 1205 și 1210 sub regența lui Gautier de Montbéliard, conetabil de Ierusalim
1218 — 1253, Henric (Henri) I (regent în Ierusalim, 1246—1253); între 1218 și 1232 sub regența mamei sale Alice de Champagne, care însă nu și-a putut exercita puterea singură, avîndu-i ca asociați pe bailivii Filip (Philippe) de Ibelin (1218—1227) și Jean I de Ibelin (conetabil de Ierusalim, 1194—cca 1205, senior de Beirut, cca 1198—1236, bailiv de Ierusalim, 1205—1210) (1227—1228 și 1230—1236)
1253 — 1267, Hugues II; între 1253 și 1261, sub regența mamei sale Plaisance, apoi, între 1261 și 1267, sub cea a lui Hugues de Antiohia-Lusignan (următorul rege)

DINASTIA DE ANTIOHIA-LUSIGNAN

1267 — 1284, Hugues III (regent, 1264—1269 și rege, din 1269, al Ierusalimului)
1284 — 1285, Ioan (Jean) I (rege al Ierusalimului)
1285 — 1324, Henric II (rege al Ierusalimului, 1286—1291; rege titular al Ierusalimului, 1291—1324)
— între 1306 și 1310, tronul i-a fost uzurpat de fratele său Amaury
1324 — 1359, Hugues IV
1359 — 1369, Petru (Pierre) I (principe al Armeniei Mici sau al Ciliciei armene, din 1368); încoronat în 1358
1369 — 1382, Petru II *cel Gras;* între 1369 și 1375 sub regența unchiului său Jean de Lusignan (principe titular al Antiohiei)
1382 — 1398, Iacob (Jacques) I; între 1382 și 1383 prizonier la genovezi, s-a încoronat rege la Nicosia după sosirea din captivitate (23 apr. 1385); între 1382 și 1385, regatul s-a aflat sub regența lui Jean de Brie; din 29 nov. 1393, după moartea lui Leon VI, regii Ciprului poartă de asemenea și titlul de regi ai Armeniei
1398 — 1432, Jannus; înfrînt în lupta de la Khirokitia (7 iul. 1426) de mamelucii conduși de emirul Taghriberdi al-Mahmudi care cuceresc ins., s-a aflat în captivitatea sultanului mameluc al-Așraf Saif ad-Din Barsbai (pînă în apr. 1427); pe timpul captivității regatul s-a aflat sub regența fratelui său Hugues, arhiepiscop de Nicosia (1421—1442)
1432 — 1458, Ioan II

1458 — 1464, Charlotte, împreună cu soţul (din 7 oct. 1459) ei Ludovic (Louis) de Savoia
— între 1460 şi 1464, război civil între Charlotte şi fratele ei vitreg (fiul nelegitim al lui Ioan II) Iacob II
1460/1464 — 1473, Iacob II *Bastardul* (arhiepiscop de Nicosia, 1456—1460); a recucerit Famagusta de la genovezi (ian. 1464)
1473 — 1474, Iacob III; a domnit sub regenţa mamei sale, veneţiana Catarina Cornaro
1474 — 1489, Catarina Cornaro, soţia lui Iacob II, mama şi regenta lui Iacob III; a domnit sub protecţia Veneţiei
— în 26 febr. 1489, Catarina Cornaro abdică şi donează Ciprul Veneţiei, care l-a păstrat pînă în 1571, cînd a fost cucerit de turcii otomani
(— vezi statul de azi Cipru)

COMMAGENE

— regiune istorică din centrul Asiei Mici, între Munţii Taurus şi cursul superior al Eufratului (azi în sudul Turciei), locuită de o populaţie semitică, înglobată Imperiului ahemenid, cucerită de Alexandru cel Mare a devenit la cca 300 î.e.n. o provincie a Regatului seleucid, cu capitala la Samosata
Sec. 3 î.e.n., Commagene este guvernată de descendenţii satrapului Armeniei Orontes (familia Orontizilor)
? — ? Aroandes I
? — ? Orontes II
cca 230, Arsames II
170 — 130, Ptolemaios; guvernator al suveranilor seleucizi, a luat titlul de rege şi a dobîndit independenţa statului; situat între Cilicia, Cappadocia, Armenia şi Regatul seleucid, regatul elenistic Commagene nu a jucat un rol pe eşichierul politic asiatic
130 — 100, Samos II Theosebes Dikaios
100 — 92, Mithradates I Kallinikos
92 — 70, Mithradates II Philhellenes Philoromaios
70 — 38 î.e.n., Antiochos I Theos Dikaios Epiphanes; cel mai important suveran al statului
38 î.e.n. — 17 e.n., în această perioadă sînt menţionaţi Antiochos II, Mithradates III, Antiochos III ş.a.
— în anul 17 e.n. la moartea lui Antiochos III Commagene este transformată în provincie romană
38 — 72, Antiochos IV Epiphanes (reinstalat ca rege clientelar pe tronul din Commagene de către împăratul Caligula)
— în anul 72 Antiochos IV a fost detronat din ordinul împăratului Vespasian, Commagene fiind alipită definitiv provinciei romane Siria

CONGO

— stat situat în partea central-sudică a Africii, care a cuprins în hotarele sale teritorii din actualele state Zair (partea de sud-vest), Angola (partea de nord-vest) şi Zambia (partea de vest); capitala la Mbanza Kongo (azi São Salvador, Zair); întemeiat, potrivit tradiţiei, în sec. 14 de către

Nimi a Lukeni (sau Ntinu Wene), conducătorul populației bakongo (vorbitoare a limbii kikongo, aparținînd familiei nigero-congoleze, grupul Benue-Congo), în bazinul rîurilor Cuango și Kvilu, de unde s-au extins în regiunea cursului inferior al fluviului Congo, iar la mijlocul sec. 15 și-a impus supremația asupra statelor Ngoyo, Kakongo și Loango — situate la nord de cursul inferior al fluviului Congo, precum și a populației ngola din sud; conducătorii statului s-au numit **Mani Kongo**

Mani Kongo

? — 1509, Nzinga a Nkuwu (João I); creștinat la 3 mai 1491 de portughezi

1509, Mpanzu a Nzinga

1509 — 1540, Afonso I (Mbemba a Nzinga)

1540 — 1544, Pedro I (Nkanga a Mbemba)

1544 — 1546, Francisco (Mpudi a Nzinga)

1546 — 1561, Diogo (Nkumbi a Impudi)

1561, Afonso II (Mpemba a Nzinga)

1561 — 1567, Bernardo I

1567 — 1568, Henrique (Nrika a Mpudi)

1568 — 1574, Álvaro I (Mpamzu Mini a Lukeni lua Mbamba); în 1568 statul Congo a fost invadat de tribul războinicilor jaga, care au reușit în anul următor să cucerească orașul-capitală Mbanza Kongo; forțele regale și o oaste portugheză, condusă de Francisco de Gouveia, sosită în ajutor în 1571, au reușit, în cca 1572, să înfrîngă și să alunge pe invadatori; statul Congo rămîne sub ocupația portugheză (pînă în 1576)

1574 — 1614, Álvaro II (Nempanzu a Mini); la 28 dec. 1590 forțele unite ale regatelor Ndongo, Congo, Matamba și Jaga au înfrînt pe portughezi, conduși de Luis Serrão

— după moartea lui Álvaro II (1614) a urmat o perioadă (pînă în 1641) de lupte pentru succesiune la conducerea regatului

1614 — 1615, Bernardo II (Nenimi a Mpanzu)

1615 — 1622, Álvaro III (Mbiki a Mpanzu), duce de Mbamba

1622 — 1624, Pedro II Afonso (Nkanga a Mabiki an Tumbo)

1624 — 1626, Garcia I Afonso, duce de Mbamba

1626 — 1631, Ambrósio I

1631 — 1636, Álvaro IV

1636 — 1638, Álvaro V

1638 — 1641, Álvaro VI, duce de Mbamba

1641 — 1663, Garcia II (o Kimbaku, Nkanga a Lukeni), marchiz de Kiwa

1663 — 1665, Antonio I (Nevita a Nkanga, Nwana Mulaza); în oct. 1665 a început campania de cucerire a statului Congo de către portughezi; în lupta de la Mbwila (29 oct. 1665) Antonio I a fost înfrînt și ucis

1666 — 1667, Álvaro VII (Nepanzu a Masundu)

1667 — 1679, Pedro III (Nsukia Ntamba de Mbula)

1667 — 1678, Álvaro VIII

1667 — 1669, Afonso III

1669 — 1678, Garcia III (Nenganga Mbamba)

1678, Rafael I, marchiz de Mpemba

— în 1678 orașul-capitală Mbanza Kongo a fost complet distrus cu prilejul luptelor pentru succesiune dintre diferite facțiuni

1678 — 1680, Daniel de Gusmão (Nemiala nia gimbiila)

— accentuarea procesului de fărîmițare politică început în 1667, pe teritoriul statului constituindu-se mici principate aflate sub cîrmuirea unor conducători locali

CONSTANTINOPOL, IMPERIUL LATIN DE ~

— stat feudal cruciat, constituit pe o parte din teritoriul Imperiului ↑bizantin după cucerirea Constantinopolului (13 apr. 1204) de către participanții la a patra cruciadă (1202—1204); conform înțelegerii dintre cruciați și venețieni (Partitio Romaniae), *conducătorului cruciat Balduin de Flandra, care a fost desemnat (la 9 mai 1204) împărat al noii creații statale* (Imperium Romaniae, Imperium Constantinopolitanum), *îi reveneau: o mare parte din Constantinopol, regiunea tracă din jurul capitalei, stăpînirile bizantine din Asia Mică, precum și unele ins. din mările Egee și Ionică (azi în Grecia și Turcia); capitala la Constantinopol (azi Istanbul); celelalte formații statale cruciate create în partea europeană a statului bizantin: Regatul de Thessalonic, Principatul de ↑Ahaia (sau de Morea) și Ducatul de Atena s-au aflat în dependență vasalică față de împăratul latin din Constantinopol*

Împărați

1204 — 1205, Balduin (Baudouin) I (conte de Flandra, ca **B.** IX, 1194—1205 și conte de Hainaut, ca **B.** VI, 1195—1205); încoronat împărat la Sfînta Sofia în 16 mai 1204; înfrînt în lupta de la Adrianopol (14 apr. 1205) de țarul Ioaniță (Kaloioannes) și luat prizonier

— între 14 apr. 1205 și 20 aug. 1206, imperiul s-a aflat sub regența lui Henric (Henri) de Hainaut, fratele lui Balduin, care la 20 aug. 1206 a fost proclamat împărat

1206 — 1216, Henric de Hainaut; între 1211 și 1214 s-a aflat în război cu Teodor I Lascaris, împăratul bizantin de la Niceea (1204—1222), în care a repurtat o importantă biruință în lupta de pe rîul Rhyndacos (azi Atranos sau Adranos) (15 oct. 1211) și a pătruns adînc în teritoriul niceean; prin pacea încheiată la Nymphaion (azi Kemal Paşa, Turcia) (dec. 1214), s-a stabilit hotarul între Imperiul latin de Constantinopol și niceeni, latinii păstrînd colțul nord-vestic al Asiei Mici, avînd limita sudică în orașul Adramytium (azi Edremit, Turcia)

— între 1216 și 1217, conducerea statului a fost exercitată de Conon de Béthune, bailiv al imperiului (cu titlul bizantin de sebastocrator)

1217 — 1218, Pierre de Courtenay (conte de Nevers și Auxerre, 1184—1192), împreună cu soția sa Yolanda de Hainaut; în 1217, Pierre a fost făcut prizonier de către Teodor Anghelos, despotul Epirului (1215—1230) și a murit în captivitate (probabil la începutul lui 1219)

1218 — 1219, Yolanda de Hainaut, singură

— între 1219 și 1221, imperiul s-a aflat sub regența lui Conon de Béthune

1221 — 1228, Robert de Courtenay; succede după ce fratele său mai mare Filip (Philippe) de Namur (conte de Namur, 1218—1226) a refuzat tronul imperial; a pierdut Seresul (azi Serrai, în Grecia) (1222) și Thessalonicul (1224) în favoarea lui Teodor Anghelos, despotul Epirului (care în 1224 s-a proclamat împărat al Thessalonicului), iar în 1225, angajîndu-se într-un război cu Ioan III Ducas Vatațes, împăratul bizantin de la Niceea (1222—1254), a pierdut mare parte din teritoriile ce le stăpînea în Asia Mică, nemaipăstrînd decît o mică fîșie de litoral în fața Constantinopolului și regiunea din jurul orașului Nicomedia (azi Izmit); de asemenea ins. Lesbos, Chios, Samos și Ikaria au fost cucerite de flota niceeană

1228 — 1231, Balduin II de Courtenay
— *între 1228 și 1231, imperiul s-a aflat sub regența lui Narjot I de Toucy*
1231 — 1237, Jean de Brienne (rege al Ierusalimului, 1210—1212/1225); în urma eșecului pe care l-a înregistrat în 1233 în campania împotriva lui Ioan III Ducas Vatațes, latinii au pierdut restul teritoriilor ce le mai stăpîneau în Asia Mică; eșecul asediilor din 1235 și 1236 asupra Constantinopolului, susținute pe uscat și pe mare de forțele bulgare și niceene
1237 — 1261, Balduin II de Courtenay; între 1238 și 1241 imperiul s-a aflat sub regența lui Narjot I de Toucy, iar între 1241 și 1251 sub cea a lui Filip de Toucy
— *la 25 iul. 1261, o armată a Imperiului bizantin de la Niceea, comandată de Alexie Strategopoulos, profitînd de faptul că Constantinopolul era practic lipsit de apărare, a cucerit orașul; împăratul Balduin II de Courtenay și-a aflat salvarea prin fugă; sfîrșitul Imperiului latin de Constantinopol*
— *la 15 aug. 1261 Mihail VIII și-a făcut intrarea solemnă în Constantinopol, restaurînd Imperiul bizantin*

Împărați titulari

1261 — 1273, Balduin II de Courtenay
1273 — 1283, Filip de Courtenay
1283 — 1308, Catherine de Courtenay; între 1301 și 1308, împreună cu soțul ei Carol (Charles) de Valois, fratele regelui Franței Filip IV *cel Frumos*
1308 — 1346, Catherine de Valois; între 1313 și 1331 împreună cu soțul ei Filip I de Anjou-Tarent (principe de Tarent, 1294—1331 și principe de Ahaia, 1306/1307—1313)
1346 — 1364, Robert de Anjou-Tarent (principe de Ahaia, 1333—1364); între 1347 și 1364, împreună cu Maria de Bourbon, soția sa
1364 — 1373, Filip II de Anjou-Tarent (principe de Ahaia, 1364/1370—1373)
1373 — 1383, Jacques de Les Baux (principe de Ahaia, 1381—1383)
1383 — 1384, Ludovic I de Anjou (duce de Anjou, din 1360), revendică titlul imperial
1384 — 1387, Ludovic II de Anjou (duce de Anjou, 1384—1417), revendică titlul imperial
(— vezi Imperiul bizantin)

CRIMEEA, HANATUL ~

— stat feudal desprins din †Hoarda de Aur, care a cuprins în hotarele sale Peninsula Crimeea, precum și teritoriul din bazinul cursului inferior al Niprului (azi R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.); capitala la Solhat (azi Staryj Krym), iar din timpul domniei hanului Mengli Ghirai la Bachčisaray; întemeietorul hanatului tătar și al dinastiei Ghiraizilor a fost Hadji Ghirai, care, în anii 1428 sau 1429/1430, cu ajutorul lui Vytautas, mare duce al Lituaniei (1401—1430) și cu sprijinul lui Tekin (Tekne) mîrza, căpetenia importantului clan șirîn, a cucerit cea mai mare parte din Peninsula Crimeea, aflată sub stăpînirea unchiului său Devlet Berdi; pînă în 1449 s-a aflat în dependență față de Hoarda de Aur, iar între 1475 și 1774, față de Imperiul otoman

DINASTIA GHIRAIZILOR

1430(?) — 1434/1435, 1441(?) — 1456(?) și 1456(?) — 1466, Hadji Ghirai I ibn Ghias ad-Din
1456, Haidar Ghirai ibn Hadji
1466 — 1467 (?), Mengli Ghirai I ibn Hadji (prima oară); fondatorul puterii militare și politice a hanatului
1467 — 1469 (?), Nur Devlet ibn Hadji (prima oară)
1469 — 1474 sau 1475, Mengli Ghirai I (a doua oară)
1474 sau 1475 — 1476, Djanibeg; de origine necunoscută, a fost numit conducător al Crimeii de către Ahmed, hanul Hoardei de Aur (cca 1465—cca 1481)
1476 — 1478 sau 1479, Nur Devlet (a doua oară)
1478 sau 1479 — 1515, Mengli Ghirai I (a treia oară); a înfrînt pe hanul Șeih Ahmed (1481—1502), ultimul conducător al Hoardei de Aur, ale cărui stăpîniri le-a anexat
1515 — 1523, Muhammad Ghirai I ibn Mengli
1523 — 1524, Ghazi Ghirai I ibn Muhammad
1524 — 1532, Saadet Ghirai I ibn Mengli
mai—sept. 1532, Islam Ghirai I ibn Muhammad
1532 — 1551, Sahib Ghirai I ibn Mengli (han de Kazan, 1521—1524)
1551 — 1577, Devlet Ghirai I ibn Mubarek ibn Mengli; *Taht Aglan* (=„Cuceritorul Capitalei")
1577 — 1584, Muhammad Ghirai II ibn Develt, *Semîz*
1584 — 1588, Islam Ghirai II ibn Devlet
1588 — 1596/1597, Ghazi Ghirai II ibn Devlet, *Bora* (prima oară)
1597, Feth Ghirai I
1597 — 1607 sau 1608, Ghazi Ghirai II (a doua oară)
1607 sau 1608, Tohtamîș (Toktamîș) Ghirai ibn Ghazi
1608 — 1610, Selamet Ghirai I ibn Devlet, *Rezmî*
1610, Muhammad Ghirai III ibn Saadet ibn Muhammad Ghirai (II)
1610 — 1623, Djanibek Ghirai ibn Mubarek ibn Devlet (prima oară)
1623 — 1627, Muhammad Ghirai III (a doua oară)
1627 — 1635, Djanibek Ghirai (a doua oară)
1635 — 1637, Inaiet Ghirai ibn Ghazi Ghirai (II)
1637 — 1641, Bahadîr Ghirai ibn Selamet
1641 — 1644, Muhammad Ghirai IV ibn Selamet (prima oară)
1644 — 1654, Islam Ghirai III ibn Selamet
1654 — 1666, Muhammad Ghirai IV (a doua oară)
1666 — 1671, Adil Ghirai ibn Ahmed Ghirai (sau Devlet Ghirai)
1671 — 1678, Selim Ghirai I ibn Bahadîr (prima oară)
1678 — 1683, Murad Ghirai ibn Mubarek ibn Selamet Ghirai (I)
1683 — 1684, Hadji Ghirai II ibn Kîrîm ibn Selamet Ghirai (I)
1684 — 1691, Selim Ghirai I (a doua oară)
mart. — dec. 1691, Saadet Ghirai II ibn Kîrîm ibn Selamet Ghirai (I)
1691 — 1692, Safa Ghirai ibn Selamet Ghirai (I)
1692 — 1699, Selim Ghirai I (a treia oară)
1699 — 1702, Devlet Ghirai II ibn Selim (prima oară)
1702 — 1704, Selim Ghirai I (a patra oară)
1704 — 1707, Ghazi Ghirai III ibn Selim
1707 — 1708, Kaplan Ghirai I ibn Selim (prima oară)
1708 — 1713, Devlet Ghirai II (a doua oară)
1713 — 1716, Kaplan Ghirai I (a doua oară)
1716 — 1717, Devlet Ghirai III ibn Adil
1717 — 1724, Saadet Ghirai III ibn Selim
1724 — 1730, Mengli Ghirai II ibn Selim (prima oară)
1730 — 1736, Kaplan Ghirai I (a treia oară)
1736 — 1737, Feth Ghirai II ibn Devlet
1737 — 1739, Mengli Ghirai II (a doua oară)
1740 — 1743, Selamet Ghirai II ibn Selim

1743 – 1748, Selim Ghirai II ibn Kaplan
1748 – 1756, Arslan Ghirai ibn Devlet (prima oară)
1756 – 1758, Halim Ghirai ibn Saadet
1758 – 1764, Kîrîm Ghirai ibn Devlet (prima oară)
1764 – 1767, Selim Ghirai III ibn Feth (prima oară)
mart.–iun. 1767, Arslan Ghirai (a doua oară)
1767 – 1768, Maksud Ghirai ibn Selamet (prima oară)
1768 – 1769, Kîrîm Ghirai (a doua oară)
1769 – 1770, Devlet Ghirai IV ibn Arslan
febr.–nov. 1770, Kaplan Ghirai II ibn Selim
1770 – 1771, Selim Ghirai III (a doua oară)
1771 – 1772, Maksud Ghirai (a doua oară)
1772 – 1775, Sahib Ghirai II ibn Topal Ahmed Ghirai ibn Devlet Ghirai (II)
1775 – 1777, Devlet Ghirai IV (a doua oară)
1777 – 1782, Șahin Ghirai ibn Topal Ahmed Ghirai ibn Devlet Ghirai (II) (prima oară)
1782 – 1783, Bahadîr Ghirai II ibn Ahmed
1783, Șahin Ghirai (a doua oară)
— în febr. 1783 Hanatul Crimeii a fost inclus în Imperiul țarist

Hani ai tătarilor din Bugeac numiți de Poarta otomană

1787 – 1789, Șahbaz Ghirai ibn Arslan ibn Devlet
1789 – 1792, Baht Ghirai ibn Kîrîm ibn Devlet

DAHOMEY

— stat în vestul Africii care a cuprins în hotarele sale, pînă în sec. ***18****, numai teritoriul dintre rîurile Couffo și So, apoi s-a extins spre sud pînă la țărmul Oceanului Atlantic, spre nord pînă la paralela 8° lat. nord., spre vest pînă în regiunea orașului Atakpamé (azi în Togo), iar spre est pînă în regiunea orașului Kétou (azi în Benin) (teritoriu aflat azi în statul Benin și în vestul statului Togo); capitala la Abomey (azi în Benin); întemeiat de Dakodonu, căpetenie a populației fon (care vorbesc un dialect al limbii ewe din familia nigero-congoleză, grupul eburneo-dahomeyan)*

Regi

cca ***1620*** *— cca* ***1645***, Dakodonu

cca ***1645*** *— cca* ***1685***, Wegbadja; considerat adevăratul fondator al puterii politice a regatului

cca ***1685*** *—* ***1708***, Akaba; a domnit împreună cu sora sa Hangbe

1708 *—* ***1732***, Agadja; a cucerit regatele Allada (1723 sau 1724) și Whydah (1729), precum și unele centre comerciale ale europenilor (de ex. Savi, la 7 febr. 1727); din timpul domniei sale au început conflictele cu Regatul yoruba de Oyo (din partea de sud-vest a actualului stat Nigeria), care s-au prelungit pînă la sfîrșitul sec. 18

1732 *—* ***1774***, Tegbesu

1774 *—* ***1789***, Kpengla

1789 *—* ***1797***, Angonglo

1797 *—* ***1818***, Adandozan

1818 *—* ***1858***, Gezo; în timpul domniei sale, regatul a atins apogeul; la 1 iul. 1851 a încheiat un tratat comercial cu Franța

1858 *—* ***1889***, Gelele (Glélé sau Glegle); în 1858 a autorizat pe francezi să se stabilească în orașul Cotonou, pentru a preveni o eventuală pătrundere a englezilor, dar mai tîrziu, în 1887, le-a cerut francezilor să părăsească orașul-port

1889 *—* ***1892/1894***, Behanzin (pînă la preluarea domniei s-a numit Kondo); în mart. 1890 a atacat orașul Cotonou, obligîndu-i pe francezi să plătească o arendă pentru Cotonou și Porto-Novo; în urma războiului cu francezii (declanșat la 9 aug. 1892), armata acestora din urmă, comandată de colonelul Alfred-Amédée Dodds, a cucerit capitala Abomey (17 sept. 1892), Behanzin aflîndu-și salvarea prin fugă, iar Dahomeyul a fost proclamat, la 3 dec. 1892, protectorat francez; în cele din urmă, Behanzin a fost capturat (1894) și deportat în ins. Martinica

— la 22 iun. 1894 Dahomeyul a fost declarat, prin decret prezidențial, colonie a Franței

1894 *—* ***1898***, Agbo Agoli, ultimul conducător al Dahomeyului

— la 15 iun. 1895 s-a constituit Africa Occidentală Franceză, în care, alături de Senegal, Sudan, Guineea și Coasta de Fildeș, a intrat și Dahomeyul

(— vezi statul de azi Benin)

DARFUR (= „ȚARA FUR-ILOR")

— stat feudal din nord-estul Africii, constituit de populația negroidă fur (care vorbesc o limbă aparținînd familiei nilo-sahariană), originară din regiunea muntoasă Jebel Marra, care și-a impus supremația asupra triburilor învecinate; a cuprins în hotarele sale un teritoriu situat în vestul Sudanului actual; capitala, din 1791, la Al-Fashir (provincia Darfur)

Sultani

cca 1640 — ? Sulaiman Solong
? — ? Musa ibn Sulaiman
? — ? Ahmad Bakr ibn Musa
? — ? Muhammad Daura ibn Ahmad Bakr
cca 1743/1744 — cca 1749/1750, Umar ibn Muhammad Daura
cca 1749/1750 — cca 1756/1757, Abu'l-Kasim ibn Ahmad Bakr
cca 1756/1757 — 1787, Muhammad Tairab ibn Ahmad Bakr
1787 — 1800/1801, Abd ar-Rahman ibn ar-Rașid ibn Ahmad Bakr; a dobîndit domnia cu ajutorul eunucului Muhammad Kurra
1800/1801 — 1838/1839, Muhammad Fadl ibn Abd ar-Rahman
1838/1839 — 1873, Muhammad Husain ibn Muhammad Fadl
1873 — 1874, Ibrahim ibn Muhammad Husain; în 1874 sultanatul a fost atacat concomitent de az-Zubair Rahma Mansur, un principe sudanez ce stăpînea în Bahr al-Ghazal (din sud) și de armata trimisă de Ismail Pașa Ayyub, guvernator al Egiptului (1863—1879) (din est); în lupta de la Manawashi (24 oct. 1874), Ibrahim a fost înfrînt și ucis, iar sultanatul a fost anexat la Sudanul egiptean; lupta populației fur a continuat sub conducerea unor sultani care-și aveau baza în regiunea Jebel Marra (Hasab Allah ibn Muhammad Fadl, Buș ibn Muhammad Fadl, Harun ibn Saif ad-Din ibn Muhammad Fadl, Abdallah Dud Bandja ibn Bakr ibn Muhammad Fadl, Iusuf ibn Ibrahim și Abu'l-Hairat ibn Ibrahim)

Sultanatul restabilit

— în 1898, odată cu căderea statului mahdist, Ali Dinar, un nepot al sultanului Muhammad Fadl, care a participat la mișcarea mahdistă, a ocupat orașul-capitală Al-Fashir și s-a proclamat sultan
1898 — 1916, Ali Dinar ibn Zakariyya ibn Muhammad Fadl; în lupta de lîngă Al-Fashir (22 mai 1916) armata sultanului a fost înfrîntă de trupele guvernului condominium-ului de la Khartoum, iar Ali Dinar executat (6 nov. 1916); desființarea sultanatului *— Darfurul a fost anexat la Sudanul anglo-egiptean (— vezi Sudan)*

DELHI, SULTANATUL DE ~

— stat feudal în nordul Indiei, care în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei sultanului Ghias ad-Din Ulug (sau Jauna) Muhammad Șah, cuprindea cea mai mare parte din India actuală, estul Pakistanului și întreg Ban-

gladeshul; totodată şi-a impus suzeranitatea asupra principalelor dinastii hinduse din sudul Indiei (Kakatiya, Yadava, Hoysala şi Pandya); sultanatul a fost întemeiat de comandantul militar Kutb ad-Din Aibak care, aflîndu-se în slujba sultanului Şihab ad-Din (din 1203, Muizz ad-Din) Muhammad ibn Sam (I), a participat la campaniile de cucerire ale †Ghurizilor în nordul Indiei, iar în 1206, la moartea stăpînului său, s-a proclamat independent; capitala s-a aflat, cu unele întreruperi, în oraşul Delhi (cucerit de Ghurizi în 1190)

Sultani

DINASTIA MUIZZILOR

1206 – *1210*, Kutb ad-Din Aibak ibn Muizz; s-a proclamat, în Lahore, conducător independent, fără a-şi asuma titlul de sultan; a respins încercarea lui Tadj ad-Din Iîldîz de a prelua moştenirea ghuridă din India; autoritatea sa s-a exercitat asupra unui teritoriu ce cuprindea Punjabul, Sindul şi interfluviul Jumma – Gange

1210 – *1211*, Aram Şah ibn Kutb ad-Din; cu reşedinţa în Lahore, a fost înfrînt şi ucis în luptă, de cumnatul său, Iletmiş

1211 – *1236*, Şams ad-Din al-Kutbi Iletmiş; ginerele lui Kutb ad-Din Aibak; proclamat conducător al statului, la Delhi, de un grup de comandanţi militari, el a fost adevăratul fondator al sultanatului independent; în 1229 a primit din partea califului abbasid al-Mustansir un caftan şi titlul de *Nasr i Amir al Muminin*; a înfrînt şi luat prizonier, la Taraori, pe Tadj ad-Din Iîldîz şi, după o îndelungată luptă, a înfrînt (în 1228) pe Nasr ad-Din Kabacia, stăpînul Multanului, cucerindu-i stăpînirile (între care şi oraşul Lahore); a efectuat campanii de cucerire în sud, reuşind să supună, temporar, Ranthambhor şi Mandor (1227), precum şi Gwalior (1231)

1 mai – *27 nov. 1236*, Rukn ad-Din Firuz Şah ibn Iletmiş

1236 – *1240*, Djalalat ad-Din Radiyya Begum, sora vitregă a precedentului

1240 – *1242*, Muizz ad-Din Bahram Şah ibn Iletmiş

1242 – *1246*, Ala ad-Din Masud Şah ibn Firuz

1246 – *1266*, Nasr ad-Din Mahmud Şah ibn Iletmiş; adevăratul conducător al statului a fost ginerele său Ghias ad-Din Balban, care i-a urmat la domnie

1266 – *1287*, Ghias ad-Din Ulugh Han Balban; în 1282, fiul său Nasr ad-Din Bughra Han a devenit conducător al Bengalului de Nord

1287 – *1290*, Muizz ad-Din Kai-Kubad ibn Nasrad ad-Din Bughra Han ibn Balban

1290, Şams ad-Din Kayumars ibn Kai Kubad; preluînd succesiunea tatălui său la o vîrstă fragedă, a fost o simplă marionetă a facţiunii turceşti, iar apoi a haldjiţilor

— *după o domnie de cca 3 luni Kayumars a fost înlăturat şi ucis de conducătorul haldjiţilor, naibul Djalal ad-Din, care s-a proclamat sultan (14 iun. 1290), întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA HALDJIŢILOR

1290 – *1296*, Djalal ad-Din Firuz Şah II ibn Iughriş Kilidj; a respins, în 1292, o invazie a mongolilor care pătrunseseră în sultanat şi prădaseră pînă la Sunam; în 1296, nepotul său Ala ad-Din (vezi mai jos) a efectuat o campanie împotriva lui Ramachandra (sau Ramadeva), Yadava de Devagiri (azi Daulatabad), pe care l-a obligat la plata unui tribut

20 iul. – *22 oct. 1296*, Rukn ad-Din Ibrahim Şah ibn Firuz (II)

1296 – *1316*, Ala ad-Din Muhammad Şah I ibn Iughriş; a respins puternicele invazii ale mongolilor ciaghataizi din nord-vestul sultanatului (1299, 1303, 1305 şi 1306), a extins hotarele statului spre sud, cucerind Gujaratul (oraşul Anahilwara, azi

Patan, a căzut în 1297/1298), puternica cetate Ranthambhor (11 iul. 1301), orașul Chitor (26 aug. 1303), regatul Malwa (fortăreața Mandu a capitulat la 24 nov. 1305, urmată de orașele Ujjain, Dhar și Chanderi), Siwana (11 nov. 1308) și Jalor (la sud-est de Siwana, în 1308) și și-a impus suzeranitatea asupra regatelor Devagiri (mart. 1307), Warangal (ian. 1310), Hoysala și Pandya (1311); în 1302/1303 și-a ridicat o nouă reședință sultanală la Siri

5 ian. — 19 apr. 1316, Șihab ad-Din Umar Șah ibn Muhammad; succedînd la vîrsta de 5 sau 6 ani, s-a aflat sub regența comandantului militar Malik Naib Kafur

1316 — 1320, Kutb ad-Din Mubarak Șah ibn Muhammad; în 1317 a efectuat o campanie în Devagiri, încheiată cu înfrîngerea și uciderea regelui Harapaladeva

— *la moartea lui Kutb ad-Din Mubarak Șah (15 apr. 1320), puterea a fost uzurpată de vizirul său Hassan, la origine un sclav din Gujarat, care și-a luat numele sultanal de Nasr ad-Din Husrau*

— *15 apr.—6 sept. 1320, Nasr ad-Din Husrau Șah, uzurpator*

— *în sept. 1320 comandantul militar Ghazi Malik, de origine turc, care se remarcase în luptele împotriva mongolilor ciaghataizi purtate de sultanul Ala al-Din Muhammad Șah I, a înfrînt și ucis pe uzurpatorul Nasr ad-Din Husrau Șah în lupta de lîngă Indarpat (Indraprastha) (6 sept. 1320), dobîndind conducerea sultanatului (8 sept. 1320) și întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA TUGHLUKIZILOR

1320 — 1325, Ghias ad-Din Ghazi Malik Tughluk Șah I; după ce a eșuat în încercarea de a lua puternica cetate Warangal (1320), apărată eroic de conducătorul Kakatya Prataparudradeva, într-o a doua expediție, din 1323, a reușit s-o cucerească, iar în anul următor a efectuat campanii victorioase în Bengal și Tirhut

1325 — 1351, Ghias ad-Din Ulugh Han (sau Jauna) Muhammad Șah ibn Tughluk; cel mai de seamă conducător al Sultanatului de Delhi; între 1326—1327 și 1337 a mutat capitala de la Delhi la Daulatabad (fostul Devagiri); a extins hotarele stăpînirii sale spre sud, anexînd teritoriul dintre Bhima și Krishna, regatul hindus Kampili (azi în districtele Bellary, Raichur și Darwar, statul Karnataka) și o parte din regatul condus de dinastia Hoysala (1326), precum și puternica cetate Simhagarh (sau Kondana, la cca 13 km sud de Pune, în vestul statului Maharashtra) (1326/1327); în 1327, a respins o invazie a mongolilor ciaghataizi, care prădaseră în vestul sultanatului; confruntat, de-a lungul întregii sale domnii, cu numeroase răscoale, pe unele dintre ele a reușit să le reprime (de ex.: în 1326, cea condusă de Baha ad-Din Gurșasp, în 1327/1328 cea condusă de Bahram Aiba, supranumit Kișlu Han), dar în alte cazuri a eșuat, conducătorii lor punînd bazele unor state independente (sultanatul de Madurai, 1334/1335, regatul ↑Vijayanagar, 1336, sultanatul ↑Bengalului, 1337/1339, sultanatul condus de dinastia ↑Bahmanizilor, 1347)

— *la moartea lui Ghias ad-Din Ulugh Han Muhammad Șah ibn Tughluk (20 mart. 1351), survenită pe cînd se afla în campanie împotriva Sindului, tronul a fost oferit, după două zile de dezbateri, lui Firuz, nepotul sultanului decedat*

1351 — 1388, Firuz Șah III ibn Radjab ibn Tughluk; din 22 aug. 1387 a domnit împreună cu fiul său Nasr ad-Din Muhammad Șah; a efectuat numeroase campanii de cucerire: în 1353—1355 și 1359 împotriva Sultanatului de Bengal, anexînd teritoriul de la vest de rîul Kusi și obligîndu-l pe Sikandar Șah (1358/1359—

1389/1390) la plata tributului, în 1359 împotriva statului Orissa, al cărui rege Bhanuveda III (1352—1378) i s-a supus, în 1361 împotriva Nagarkotului (Kangra), în 1362 împotriva Sindului, încheiată cu supunerea dinastului Jam Banhbina (1352—1367), iar în 1380 împotriva rajahului Kharku de Katehr (Rohilkkand); a ridicat o serie de noi orașe, între care și Firuzabad (la 3 km nord-vest de Vechiul Delhi sau Shahjahanabad), care a devenit reședința sa preferată; în 1370 a acordat lui Malik Radja districtele Thalner și Kuronde, la hotarele Deccanului, care la moartea sa s-au constituit într-un stat independent — ↑Handeș

— *după moartea lui Firuz Șah III (21 sept. 1388) sultanatul a fost dominat de lupta pentru succesiune a urmașilor*

1388 — 1389, Ghias ad-Din Tughluk Șah II ibn Fath ibn Firuz (III); în conflict cu Nasr ad-Din Muhammad Șah, fiul lui Firuz Șah III

19 febr. — 25 dec. 1389, Abu Bakr Șah ibn Djafar ibn Firuz (III); în război cu Nasr ad-Din Muhammad Șah, fiul lui Firuz Șah III, de care a fost înfrînt, alungat din capitală și apoi ucis

1389/1390 — 1394, Nasr ad-Din Muhammad Șah III ibn Firuz (III); a luptat împotriva a numeroși conducători locali, care își proclamaseră independența profitînd de slăbirea autorității centrale

1 mart. — 12 apr. 1394, Ala ad-Din Sikandar Șah I ibn Muhammad (III)

1394 — 1412, Nasr ad-Din Mahmud Șah II ibn Muhammad (III); în *1394*, vizirul său Malik Sarvar Hogea-i Jahan, după ce a reprimat în est revoltele conducătorilor din Koil, Etawa și Kanauj, a întemeiat un stat independent cu capitala la Jaunpur; în sept. 1398 Timur *cel Șchiop* a traversat fluviul Indus, invadînd sultanatul; după victoriile din 12 și 17 dec. 1398 asupra lui Mahmud Șah II și Han Mallu İkbal, a intrat în orașul Delhi (18 dec. 1398), care a fost supus jafului; la 19 mart. 1399 Timur părăsea India, lăsînd pe Hidr Han guvernator peste Multan, Lahore și Dipalpur (vezi mai jos); Mahmud Șah II, care se refugiase în Gujarat, la curtea lui Muzaffar Șah, a revenit la Delhi, dar, pînă în 1405, cînd Han Mallu İkbal a fost înfrînt și ucis în lupta de lîngă Ajudhan de către Hidr Han, puterea reală a fost deținută de Mallu; în 1401, Dilavar Han Ghuri, guvernator al Malwei (din cca 1390) s-a proclamat independent de Mahmud II, întemeind un sultanat de-sine-stătător; în 1407 ↑Gujaratul și-a proclamat independența sub sultanul Muzaffar Șah (1392—1411); continuarea luptelor cu Hidr Han, care a reușit să facă importante achiziții teritoriale; ultimul reprezentant al dinastiei Tughlukizilor

— *1394/1395 — 1398/1399, Nusrat Șah ibn Fath ibn Firuz (III), uzurpator; susținut de emirii din Firuzabad, Sambal, Panipat, Jhajhar și Rohtak, a domnit în concurență cu vărul său Mahmud Șah II; și-a avut reședința la Firuzabad, iar în 1399, pentru scurtă vreme, la Delhi; înfrînt și alungat de Han Mallu İkbal*

1413 — 1414, Daulat Han Lodi; aristocrat de origine afghană, numit (după 1405) de Mahmud Șah II într-o înaltă dregătorie militară, a fost ales sultan de către aristocrația de la curte; înfrînt și făcut prizonier la Hissar, după un asediu de 4 luni

— *după înfrîngerea lui Daulat Han Lodi, Hidr Han a intrat în Delhi (5 iun. 1414), dobîndind sultanatul și întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA SAIDIZILOR

1414 — 1421, Hidr Han ibn Malik Sulaiman; a recunoscut suzeranitatea timuridului Șah Ruh, fiul lui Timur *cel Șchiop*

1421 — *1434*, Muizz ad-Din Mubarak Șah II ibn Hidr; din 1433 și-a avut reședința în orașul Mubarakabad, construit de el pe Djama, la sud de Hidrabad; a fost asasinat la 19 febr. 1434 în urma unei conjurații inițiată de Sarvar al-Mulk (un hindus convertit la islam, numit inițial Malik Sarup), fost guvernator de Delhi în timpul lui Hidr Han

1434 — *1445*, Muhammad Șah IV ibn Farid ibn Mubarak; în primele 6 luni puterea reală a fost uzurpată de demnitarul Sarvar al-Mulk, Muhammad preluînd conducerea *de facto* după înfrîngerea lui Sarvar de către o coaliție a vechii aristocrații condusă de Kamal al-Mulk; în 1444, în partea de vest a sultanatului, Ray Șahrah s-a proclamat sultan independent sub numele de Kutb ad-Din (1444–1460), avînd reședința la Multan

1445 — *1451*, Ala ad-Din Șah ibn Muhammad (IV); ultimul reprezentant al dinastiei Saidizilor; a abdicat în favoarea lui Bahlul Lodi, retrăgîndu-se la Badayun, unde a cîrmuit pînă la moarte (1478); Sultanatul de Delhi a încetat practic să existe, locul său fiind luat de mici formații statale

— *Bahlul Lodi, comandant militar de origine afghană, guvernator de Sirhind, care eșuase în două rînduri (1443 și 1447) să cucerească orașul Delhi, s-a proclamat sultan (19 apr. 1451) sub numele de Bahlul Șah Ghazi, întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA LODI

1451 — *1489*, Bahlul Șah Ghazi; a reușit să readucă în hotarele sultanatului o parte din teritoriile pierdute și a dus un îndelungat război împotriva sultanilor de Jaunpur — care se considerau, datorită relațiilor matrimoniale, succesorii de drept ai Saidizilor — încheiat cu cucerirea și anexarea Sultanatului de Jaunpur (1479)

1489 — *1517*, Nizam Han Sikandar ibn Bahlul; a purtat lupte (1494, 1495) cu sultanul Husain Șah alungat din Jaunpur, cu raja de Gwalior (1502) ș.a.; în 1499 și-a mutat reședința de la Delhi la Sambhal, iar după campaniile împotriva Rajputilor, a construit un nou oraș la Agra, unde a mutat, în 1504, capitala

1517 — *1526*, Ibrahim II ibn Sikandar; a înfrînt rebeliunea fratelui său Djalal Han, a supus Gwaliorul (1518) și a reprimat o serie de revolte ale emirilor din estul sultanatului; principalii săi adversari Daulat Han Lodi, guvernator de Punjab și unchiul său Ibrahim, au făcut apel la marele moghul Babur urmărind înlăturarea sultanului; în 1524 Babur a cucerit Lahore, iar în 1526, după ocuparea Punjabului, a înfrînt, înaintînd spre Delhi, în lupta de la Panipat (la nord de Delhi) (21 apr. 1526) armata lui Ibrahim II, care a fost ucis; sfîrșitul dinastiei

— *cucerirea marilor moghuli*

— *în 1540, Șir Șah ibn Hasan, sultan de Bengal (din 1539), a înfrînt pe marele moghul Humayun în lupta de lîngă Kanauj (mai 1540), instăpînindu-se în Delhi și întemeind dinastia Surizilor afghani*

DINASTIA SURIZILOR AFGHANI

1540 — *1545*, Șir Șah (Sur) ibn Hasan; a ocupat Punjabul și, mai apoi, Multanul (1543)

1545 — *1553*, Islam Șah ibn Șir

1553 — *1554*, Muhammad V Adil Șah Mubariz Han ibn Șir

29 apr. — *2 mai 1554*, Firuz ibn Islam

1554 — *1555*, Ibrahim III ibn Ghazi Han ibn Ismail

1555, Ahmad Han Sikandar Șah III ibn Ismail

— *după înfrîngerea armatei suride la Sirhind (iun. 1555), Humayun a pus stăpînire pe Delhi (23 iul. 1555), care a fost inclus în Imperiul marilor moghuli; sfîrșitul Sultanatului de Delhi*

(— vezi India)

DJALAIRIZII

— dinastie care a condus un stat feudal asiatic, constituit pe o parte a statului ↑ilhanid în destrămare; în epoca de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei sultanului Uvais I, a cuprins în hotarele sale Iraqul Arab, mare parte din Iraqul Persan, Kurdistan, parte din Azerbaidjan, Karabag și Armenia (actualele state Siria, Iran, Iraq și U.R.S.S.); capitala la Bagdad și apoi la Tabriz; întemeiată de Hasan Buzurg, descendent după mamă din Ginghis Han, conducător al tribului mongol al djalairizilor (de unde vine și numele dinastiei)

Sultani

1336 — 1356, Tadj ad-Din Hasan Buzurg ibn Husain; inițial guvernator de Rum în numele ilhanidului Abu Said (1316—1335)
1356 — 1374, Uvais I ibn Hasan; pînă în 1358 s-a aflat sub suzeranitatea hanilor ↑Hoardei de Aur; cel mai de seamă reprezentant al dinastiei
1374 — 1382, Djabal ad-Din Husain ibn Uvais I
1382 — 1410, Ghias ad-Din Ahmad ibn Uvais I; în fața înaintării lui Timur *cel Șchiop*, s-a retras (în 1385) la Bagdad, apoi la turcii otomani și în Egipt, pentru a reveni la Bagdad după moartea lui Timur (1405); încercînd să recucerească Tabrizul (1410), a fost înfrînt (30 aug. 1410), capturat și executat de Kara Iusuf, conducătorul statului Kara Koiunlu
1382 — 1383, Baiazid ibn Uvais I; a cîrmuit în Kurdistan
1410 — 1411, Șah Ualad
1411 — 1415, Mahmud ibn Ualad (prima oară); s-a aflat sub tutela lui Tandu, văduva lui Șah Ualad; Bagdadul a fost cucerit de armata statului Kara Koiunlu; urmașii acestuia și-au exercitat stăpînirea numai în Mesopotamia inferioară
1415 — 1421, Uvais II ibn Ualad
1421 — 1422, Muhammad ibn Ualad
1422 — 1424, Mahmud ibn Ualad (a doua oară)
1424 — 1432, Husain II ibn Ala ad-Daula; ultimul cîrmuitor al dinastiei, și-a aflat sfîrșitul într-o luptă cu armata statului Kara Koiunlu care asedia orașul Hilla (situat la sud de Bagdad)

— cucerirea statului ↑Kara Koiunlu

EGIPTUL FARAONIC

REGATUL TIMPURIU

PRIMA DINASTIE (3100–2890 î.e.n.)

— Menes (Narmer) unește, potrivit tradiției, cele două state egiptene, cel format în delta Nilului cu capitala la Buto (Egiptul de Jos) și cel de pe cursul mijlociu al fluviului cu reședința la Hierakonpolis, punînd bazele statului egiptean centralizat (capitala la Thinis)

Iti (sau Athothis, Aha)
Iti (sau Athothis, Djer), 47 ani
Iterty
Khasty, 55 sau 60 de ani
Merpebia (sau Miebis), 7 ani
Irynetjer, 8 ani
Qaa, 25 de ani

A DOUA DINASTIE (2890–2686)

Hetep
Nubnefer
Nynetjer, 45 ani
Weneg (Wadjnes), 19 ani
Sened (Sethenes)
Peribsen
Aka (?)
Neferkasokar (?), 4 ani
? 21 ani
Khasekhemwy, 17 ani

REGATUL VECHI

DINASTIA A TREIA (2686–2613)

Nebka, 19 ani
Djoser, 19 ani; construirea de către Imhotep a piramidei în trepte de la Saqqâra
Djoser Teti, 6 ani
? 6 ani
Huni (Nysuteh), 24 ani

DINASTIA A PATRA (2613–2494)

— *construcția marilor piramide și a sfinxului de la Giza*

Snefru, 24 ani
Cheops (Khufu), 23 ani
Redjedef, 8 ani
Kephren (Khafre), 25 ani (?)
Baufre (?)
Mykerinos, 28 ani (?)
Șepseskaf (Shepseskaf), 4 ani
Dedefptah (sau Thamphthis, 2 ani)

DINASTIA A CINCEA (2494–2345)

Userkaf, 7 ani
Sahure, 14 ani
Neferirkare Kakai, 10 ani
Șepseskar Isi (Shepseskare Isi), 7 ani
Neferefre, 7 ani

Nyuserre, 31 ani (?)
Menkauhor Akauhor, 8 ani
Djedkare Isesi, 39 ani
Unas, 30 ani

DINASTIA A ȘASEA (2345–2181)
Teti, 12 ani
Userkare, 1 an (?)
Meryre Phiops I, 49 ani
Merenre Antyemsaf I, 14 ani
Neferkare Piops II, 94 ani (?)
Merenre Antyemsaf II, 1 an
Netjerykare
Menkare Nitocris, 2 ani (?)

Prima perioadă interimară (dinastiile șapte—zece)
— Slăbirea autorității centrale

DINASTIA A ȘAPTEA (2181–2173)
Neferkare
Neferkare Neby
Djedkare Șemay
Neferkare Khendu
Meryenhor
Neferkamin
Nykare
Neferkare Tereru
Neferkahor

DINASTIA A OPTA (2173–2160)
Wadjkare Pepysonbe, cca 4 ani
Neferkamin Anu, 2 ani
Kakare Ibi, 4 ani
Neferkare, 2 ani
Neferkauhor Kapuibi, 1 an
Neferirkare

DINASTIA A NOUA (2160–2130)
Meryibre Achthoes I
?
Neferkare
Nebkaure Achthoes II
Setut
? (opt faraoni necunoscuți)

DINASTIA A ZECEA (2130–2040)
Meryhathor (?)
Neferkare
Wahkare Achthoes III
Merykare
?

REGATUL MIJLOCIU

DINASTIA A UNSPREZECEA (2133–1991)
— Restabilirea unității statale
2133 – 2117, Mentuhotep I și Inyotef I
2117 – 2068, Inyotef II
2068 – 2060, Inyotef III
2060 – 2009, Nebhepetre Mentuhotep II
2009 – 1997, Sankhkare Mentuhotep III
1997 – 1991, Nebtowyre Mentuhotep IV

DINASTIA A DOUĂSPREZECEA (1991–1786)
— Apogeul politic și cultural al Regatului Mijlociu
1991 – 1962, Ammenemes I (Sehetepibre)

1962 – 1928, Sesostris I (Kheperkare), coregent din 1971
1928 – 1895, Ammenemes II (Nubkaure), coregent din 1929
1895 – 1878, Sesostris II (Khakheperre), coregent din 1897
1878 – 1842, Sesostris III (Khakaure); cel mai de seamă faraon al Regatului Mijlociu
1842 – 1798, Ammenemes III (Nymare)
1798 – 1789, Ammenemes IV (Makherure)
1789 – 1786, Sobkneferu (Sobkkare)

A doua perioadă interimară

— Criză economică şi socială; destrămarea unităţii statale în regatele cu reşedinţa la Theba şi Xois

DINASTIA A TREISPREZECEA (1786–1633)
Sobkhotpe I (Sekhemre Khutowy Ammenemes), 5 ani
Senbuef (Sekhemkare Ammenemes), 3 ani
cca 1770 – 1769, Sehetepibre II Ammenemes, 1 an
Ameny Inyotef Ammenemes (Sankhibre)
Amu Sihornedjheryotef (Hetepibre)
Sobkhotpe II
Renseneb
Hor (Awibre)
Kay Ammenemes (Sedjefakare)
Ugaf (Khutowyre), 2 ani
Sesostris IV (Seneferibre)
Khendjer (Userkare), 4 ani
Semenkhkare, 3 ani
Sobkemsaf I (Sekhemre Wadjkhau)
Sobknotpe III (Sekhemre Sewadjtowy), 3 ani
cca 1740 – 1730, Neferhotep I (Khasekhemre), 11 ani
Sobkhotpe IV (Khaneferre)
Sobkhotpe V (Khaankhre)
Neferhotep II (Mersekhemre)
Sobkhotpe VI (Khahetepre), 4 ani
Neferhotep III (Sekhembr Sankhtowy)
Yayebi (Wahibre), 10 ani
Iy (Merneferre), 23 ani
Ini (Merhetepre), 2 ani
Dudimose I (Djedneferre)
Dudimose II (Djedhetepre)
Senebmiu (Sewahenre)
Mentuhotep V (Meryankhe)
Mentuemsaf (Djedankhre)
Sennayeb
Nehsy

DINASTIA A PAISPREZECEA (1786–1603)
— 76 de faraoni domnesc numai asupra părţii occidentale a Egiptului cu capitala la Xois

DINASTIA A CINCISPREZECEA (MAREA DINASTIE HICSOSĂ) (1674–1567)
— Cucerirea Egiptului de către hicsoşi, seminţie asiatică, care îşi extind autoritatea în cîteva decenii asupra întregii văi a Nilului; capitala este stabilită la Avaria
Şeşi (Sheshi) (Mayebre), 3 ani
Yakubher (Meruserre), 8 ani
Khyan (Seuserenre)
Apophis I (Auserre), 40 ani
Apophis II (Aqenenre)
Khamudy (Asehre)

DINASTIA A ŞAISPREZECEA
(MICA DINASTIE HICSOSĂ) (1684–1567)
— *Partea de N a Egiptului*
Anather
Semqen
Khauserre
Seket
Ahetepre
Sekhaenre
Amu
Apophis III (Nebkhepeshre)

DINASTIA A ŞAPTESPREZECEA (1650–1567)
— *Nomarhii din Theba adoptă titulatura faraonică şi organizează recucerirea Egiptului*
Rehotpe (Sekhemre Wahkhau)
Inyotef V (Sekhemre Wepmaat)
Inyotef VI (Sekhemre Heruhirmaat)
Sobkemsaf II (Sekhemre Shedtowy), 16 ani
Thuty (Sekhemre Sementowy), 1 an
Mentuhotep VI (Sankhenre), 1 an
Nebiryerawet I (Sewadjenre), 6 ani
Nebiryerawet II (Neferkare?)
Semenmedjatre (?)
Seuserenre sau Userenre? 12 ani
Şedwast (Sekhemre)

Inyotef VII (Nubkheperre), 3 ani
Senakhtenre
Tao I (Seqenenre)
Tao II (Seqenenre)
Kamose (Wadjkheperre), 3 ani.

REGATUL NOU
— *Apogeul politic şi cultural al Egiptului antic*

DINASTIA A OPTSPREZECEA (1570–1320)
— *Egiptul devine cel mai puternic stat al Orientului Apropiat*
1570 – 1546, Amosis I (Nebpehtyre); izgonirea hicsoşilor din Egipt
1546 – 1525, Amenophis I (Djeserkare)
1525 – 1512, Tuthmosis I (Akheperkare)
1512 – 1503, Tuthmosis II (Akheperenre)
1503 – 1482, Hatşepsut (Makare) şi Tuthmosis III (Menkheperre)
1482 – 1450, Tuthmosis III; cel mai important faraon al Regatului Nou
1450 – 1425, Amenophis II (Akheprure)
1425 – 1417, Tuthmosis IV (Menkheprure)
1417 – 1379, Amenophis III (Nebmare)
1379 – 1362, Amenophis IV sau Akhenaton (Neferkheprure)
1362 – 1361, Smenkhkare (Ankhkheprure)
1361 – 1352, Tutankhamon (Nebkheprure)
1352 – 1348, Kheperkheprure Ay
1348 – 1320, Horemheb (Djeserkheprure)

DINASTIA A NOUĂSPREZECEA (1320–1200)
1320 – 1318, Ramses I (Menpehtyre); stabilirea reşedinţei regale la Tanis
1318 – 1304, Sethi I (Menmare)
1304 – 1236, Ramses II (Usermare); apogeul politicii expansioniste a dinastiei a XIX-a
1236 – 1222, Merneptah (Baenre)
1222 – 1216, Amenmesses (Menmare)
1216 – 1209, Sethi II (Userkheprure)
1209 – 1200, Merneptah Siptah (Akhenre-setepenre)

DINASTIA A DOUĂZECEA (1200–1085)
— *Decăderea economică și politică a statului*
1200 — 1198, Sethnakhte (Userkhaure)
1198 — 1166, Ramses III (Usermare-meryamun); ultimul mare faraon al Regatului Nou
1166 — 1160, Ramses IV (Usermare-setepenamun)
1160 — 1156, Ramses V (Usermare-sekheperenre)
1156 — 1148, Ramses VI (Nebmare-meryamun)
1148 — 1147, Ramses VII (Usermare-meryamun-setepenre)
1147 — 1140, Ramses VIII (Usermare-akhenamun)
1140 — 1121, Ramses IX (Neferkare-setepenre)
1121 — 1113, Ramses X (Khepermare-setepenre)
1113 — 1085, Ramses XI (Menmare-setepenptah)

REGATUL TÎRZIU
— *Criză economică, socială și politică; dezmembrarea statului în cursul dinastiilor XXI–XXIV*

DINASTIA A DOUĂZECI ȘI UNA (TANITĂ) (1085–945)
Smendes (Hedjkheperre-setepenre)
Amenemnisu (Neferkare-hikwast)
Psusennes I (Akheperre-setepenamun)
Amenemope (Usermare-setepenamun)
Siamun (Nutekheperre-setepanum)
Psusennes II (Titkheperure-setepenamun)

DINASTIA A DOUĂZECI ȘI DOUA (BUBASTĂ) (947–720)
947 — 925, Șeșonk I (sau Șișak)
925 — 889, Osorkon I
889 — 865, Takeloti I
880 — 850, Osorkon II
850 — 825, Șeșonk II
825 — 821, Iuput
821 — 769, Șekonk III
769 — 763, Pimai
763 — 725, Șeșonk IV
750 — 720, Osorkon IV

DINASTIA A DOUĂZECI ȘI TREIA (THEBANĂ) (860–740)
— *Egiptul de S cu capitala la Theba*
860 — 838, Harsiesi
838 — 815, Pedubaste
815 — 780, Takeloti II
780 — 750, Osorkon III
757 — 745(?), Takeloti III
750 — 740 (?), Rudamon

DINASTIA A DOUĂZECI ȘI PATRA (MEMPHITĂ) (726–663)
— *Egiptul de N, cu capitala la Memphis, încearcă să se opună cuceririi etiopiene*
726 — 718, Tefnakhte
718 — 702, Bocchoris (Bokenranef)
702 — 663, Niku I (Nechao, Necho)

DINASTIA A DOUĂZECI ȘI CINCEA (ETIOPIANĂ) (745–650)
— *Egiptul de S, Sudanul de N, N Ethiopiei cu capitala la Napata*
745 — 742, Kaşta
742 — 700, Piankhi, suveran al Regatului etiopian cu reședința la Napata își extinde autoritatea și asupra Egiptului
715 — 710, Șabaka
700 — 689, Șabataka
689 — 663, Taharka (sau Tirhakah, Tarakos); expediţii asiriene împotriva Egiptului; sfîrşitul dominaţiei etiopiene
663 — 650, Tanutamon (sau Tandamane)

DINASTIA A DOUĂZECI ŞI ŞASEA (SAITĂ) (663–525)
663 – 609, Psametic I (Psammetichos); restaurarea monarhici centralizate
609 – 593, Niku II (sau Nechao, Necho)
593 – 588, Psametic II
588 – 566, Apries (Uahibre sau Uaphris)
569 – 526, *Amasis (Iahmases), uzurpator*
526 – 525, Psametic III
– 525, *Egiptul este cucerit de Imperiul ahemenid*

DINASTIA A DOUĂZECI ŞI ŞAPTEA (525–404)
– Egiptul este o satrapie a Imperiului persan; suveranii ahemenizi sînt şi faraoni ai Egiptului

DINASTIA A DOUĂZECI ŞI OPTA (SAITĂ)
404 – 399, Amyrteos din Sais recucereşte Egiptul superior

DINASTIA A DOUĂZECI ŞI NOUA (399–380)
– Egiptul şi Sudanul de N îşi menţin independenţa, respingînd încercările de recucerire ale Imperiului persan
399 – 393, Nepherites
393, Psammuthis
393 – 380, Achoris
380, Nepherites II

DINASTIA A TREIZECEA (380–343)
– Egiptul şi Sudanul de N
380 – 362, Nekhtnebef I
362 – 360, Teos (Takhos)
360 – 343, Nekhtharehbe
343, Egiptul este recucerit de Persia ahemenidă

DINASTIA A TREIZECI ŞI UNA (343–332)
– Suveranii ahemenizi sînt şi faraoni ai Egiptului
– 332 î.e.n., Egiptul este cucerit de Alexandru cel Mare

EGIPTUL ELENISTIC

– În 323 î.e.n., Ptolemaios (Ptolemeu), unul dintre cei mai străluciţi generali ai lui Alexandru *cel Mare*, devine satrap al Egiptului; el se proclamă rege în 305 î.e.n., întemeind dinastia Lagidă; capitala statului este stabilită la Alexandria

Suverani
305 – 283, Ptolemaios I Soter
283 – 246, Ptolemaios II Philadelphos
246 – 221, Ptolemaios III Euergetes I; maxima expansiune teritorială a statului lagid
221 – 204, Ptolemaios IV Philopator
204 – 180, Ptolemaios V Epiphanes; începutul decăderii centralismului administrativ şi economic al statului
180 – 164, Ptolemaios VI Philometor; Roma devine arbitrul lumii elenistice
164 – 163, Ptolemaios VIII
163 – 145, Ptolemaios VI Philometor
145 – 144, Ptolemaios VII Neos Philopator
145 – 116, Ptolemaios VIII Euergetes II Physkon

116 — 107, Ptolemaios IX Soter II Lathyros
107 — 88, Ptolemaios X Alexandros I
88 — 80, Ptolemaios IX Soter II
80, Ptolemaios XI Alexandros II
80 — 51, Ptolemaios XII Neos Dionysos (Auletes)
51 — 47, Ptolemaios XIII Philopator
47 — 44, Kleopatra (Cleopatra) VII Philadelphos
Ptolemaios XIV Philopator
44 — 30, Kleopatra VII
Ptolemaios XV Kaisarion

— 30 î.e.n. După cucerirea Alexandriei de către Octavian și sinuciderea Kleopatrei a VII-a (care marchează totodată sfîrșitul dinastiei lagide), Egiptul, ultimul stat elenistic, devine o provincie a Imperiului roman

ELAMUL

— triburile elamite din sud-vestul Iranului actual, puternic influențate de civilizația mesopotamiană, au pus bazele, în mileniul 3 î.e.n., unor formațiuni statale proprii, supuse temporar de †Akkad, apoi de Ur (în timpul celei de a treia dinastii)

Suverani

cca 1850 î.e.n., Eparti III; emanciparea de sub dominația sumeriană; Susa devine capitala statului elamit
? — ? Șilkhakha
cca 1830, Attakhușu
cca 1792, Sirukdukh I
? — ? Șimut-wartaș
? — ? Siwe-palar — Khuppak
după 1750, Kuduzuluș I
1730 — 1700, Kutir-Nahhunte I
1700 — 1698, Lila-irtaș
1698 — 1685, Temti-agun I
1685 — 1655, Temti-khalki
1650 — 1635, Kuk-nașur II
1635 — 1625, Kutir-Șilkhakha I
1625 — 1600, Temti-raptaș
înainte de 1600, Kuduzuluș II
? — ? Atta-merra-Khalki
? — ? Pala-ișșan
după 1550, Kuk-Kirwaș
? — ? Kuk-Nahhunte II
cca 1500 — ? Kutir-Nahhunte II
1500 — 1330, *Dinastia Kasită din Babilon*
1330 — ? Khurpatila
? — ? Pakhir-ișșan
1300 — 1285, Attar-Kittakh
1285 — 1266, Khumban-numena
1266 — 1245, Untaș-naprișa; începutul unei epoci de înflorire culturală
1245 — 1242, Unpatar-naprișa
1242 — 1222, Kidin-Khutran
***1220—1200*, interregnum**
1200 — ? Kallutuș-In-Șușinak
1170 — ? Șutruk-Nahhunte I
înainte de 1150, Kutir-Nahhunte III

1140 — 1110, Khutelutuş-In-Şuşinak
— *în 1110 Elamul a fost cucerit de regele Babilonului Nabucodonosor I*
— *în sec. 8 î.e.n. a avut loc reconstituirea statului elamit independent*
760 — 743, Khumbantakhrah
743 — 717, Khumbanigaş I
717 — 699, Şutur-Nakhkhunte
699 — 693, Khalluşu
693 — 692, Kutir-Nakhkhunte
692 — 689, Umman-Menanu (sau Khumban-Khaldaş)
689 — 681, Khumma-Khaldaş I
681 — 676, Khumma-Khaldaş II
676 — 664, Urtaku
664 — 655, Teumman
655 — 651, Khumbanigaş II
651 — 649, Tammaritu
649 — 647, Indabigaş
647 — 640, Khumma-Khaldaş III
— *în anul 640 î.e.n. Elamul a fost cucerit de Asiria; după prăbuşirea statului asirian (612) teritoriul statului elamit a făcut parte din Media, apoi din Imperiul persan*

EPIR, DESPOTATUL DE ~

— *stat feudal creat la sfîrşitul anului 1204 în apusul Peninsulei Balcanice, în urma împărţirii Imperiului bizantin după cucerirea Constantinopolului de către cruciaţii latini; a cuprins în hotarele sale un teritoriu situat azi în sudul Albaniei şi nord-vestul Greciei, în care locuiau greci, albanezi, vlahi şi slavi; întemeiat de Mihail Anghelos Ducas, fiul nelegitim al sebastocratorului Ioan Ducas Anghelos şi văr cu împăraţii bizantini Isac şi Alexie III Anghelos; capitala în oraşul Arta (azi în Grecia)*

Despoţi

DINASTIA ANGHELOS

1204 — 1215, Mihail I Anghelos Ducas; s-a înstăpînit în Epir în urma morţii rudei sale Senacherim, guvernatorul Nicopolului din această regiune, căruia îi venise în ajutor; a purtat lupte cu cruciaţii şi veneţienii, punînd stăpînire pe Lárisa (oraş în estul Tesaliei, Grecia) (1212), Dyrrachion (azi Dürres, Albania) şi ins. Corfu (1214)

1215 — 1230, Teodor Anghelos Ducas; l-a făcut prizonier (în 1217) pe împăratul latin de Constantinopol Pierre de Courtenay, după eşecul încercării acestuia din urmă de a cuceri Dyrrachion; şi-a extins stăpînirea în Grecia continentală, iar la sfîrşitul anului 1224 a cucerit de la latini Thessalonicul (Thessaloniki); încoronat de arhiepiscopul de Ohrida Dimitrie Chomatianos ca împărat al Thessalonicului; în apr. 1230 a fost înfrînt decisiv şi făcut prizonier în bătălia de la Klokotniţa, pe malul rîului Mariţa (Marica) de ţarul Ioan Asan II; cea mai mare parte din stăpînirile sale, între care Tracia, Macedonia, Vlahia Mare din Tesalia ş.a., au intrat în componenţa Imperiului Asăneştilor

— *în cca 1232 Manuel Anghelos, fratele și succesorul (din 1230) lui Teodor Anghelos în Imperiul de Thessalonic, a acordat din stăpînirile sale Epirul lui Mihail, fiul lui Mihail I, revenit la curtea din Thessalonic în 1231, unde acesta s-a instăpînit ca despot*

cca 1232 — 1271, Mihail II Anghelos Ducas; înfrînt în 1252 și 1255/1256 de trupele Imperiului de la Niceea care invadaseră despotatul și puseseră stăpînire pe unele teritorii, Mihail II a fost constrîns să recunoască suzeranitatea împăratului Teodor II Lascaris, pe care însă a denunțat-o în 1257, reluînd ostilitățile și recucerind mare parte din teritoriile pierdute; în toamna anului 1259, sebastocratorul Ioan Paleolog, fratele împăratului Mihail VIII, a repurtat o strălucită victorie în lupta din Pelagonia (în sud-vestul Macedoniei) asupra armatei epirote, care avea și trupe din partea celor doi gineri ai lui Mihail II, Guillaume II de Villehardouin, principele Ahaiei și Manfred, regele Siciliei; un rol important în această înfrîngere a jucat defecțiunea lui Ioan Ducas, fiul natural al lui Mihail II, care în preajma luptei a trecut în tabăra lui Ioan Paleolog; despotul Mihail II și fiul său Nikefor și-au aflat salvarea, refugiindu-se în ins. Cefalonia (Kefalinia), după care au revenit; în vara anului 1264 sebastocratorul Ioan Paleolog a reluat campania împotriva Epirului, obligîndu-l pe Mihail II să recunoască suzeranitatea împăratului bizantin Mihail VIII

— *în 1271, la moartea lui Mihail II Anghelos Ducas stăpînirile sale au fost împărțite între fiul său nelegitim, sebastocratorul Ioan, care a primit Tesalia și celălalt fiu, Nikefor, care a păstrat titlul de despot și restul teritoriului moștenit*

1271 — 1296, Nikefor I Anghelos Ducas

1296 — 1318, Toma Anghelos Ducas

— *în 1318 Nicolae (Niccolo) Orsini, conte palatin de Cefalonia (din 1317), l-a ucis pe despotul Toma, care îi era unchi, i-a ocupat tronul și s-a căsătorit cu văduva acestuia Ana, fiica împăratului Mihail IX Paleolog, întemeind dinastia Orsini*

DINASTIA ORSINI

1318 — 1323, Nicolae

1323 — 1335, Ioan (Giovanni); încercarea de a cuceri apusul Tesaliei a eșuat în fața armatei bizantine, care l-a obligat să se retragă

— *în 1335, în urma victoriei partidei bizantine de la Arta, despotul Ioan a fost făcut prizonier de soția sa Ana, care a preluat conducerea, în calitate de regentă a fiului ei Nikefor*

1335 — 1337, Nikefor II (prima oară); sub regența mamei sale Ana

— *în 1337 o armată bizantină sub comanda împăratului Andronic III Paleolog și a lui Ioan Cantacuzino (viitorul împărat Ioan VI) a ocupat Epirul și Acarnania; Nikefor II și mama sa Ana sînt internați la Thessalonic, conducerea administrativă a noului teritoriu inclus în Imperiul bizantin fiind încredințată protostratorului Synadenos*

— *în 1339, cu sprijinul împărătesei latine titulare Catherine de Valois, regentă a fiului ei Robert de Tarent, principe de Ahaia, în Epir a izbucnit o răscoală antibizantină, în urma căreia Nikefor II a fost restaurat*

1339 — 1340, Nikefor II (a doua oară)

— *în primăvara anului 1340, o armată bizantină în frunte cu împăratul Andronic III și Ioan Cantacuzino a înăbușit revolta epirotă, Nikefor II fiind obligat să se predea și să-și reia exilul la Thessalonic; guvernarea Epirului și Tesaliei, ca parte a Imperiului bizantin, a fost încredințată lui Ioan Anghelos; încercarea lui Nikefor II de a-și recuceri stăpîni-*

rea, profitînd de luptele dintre sîrbi și bizantini, după unele succese a eșuat, el aflîndu-și moartea în 1358 (— vezi Imperiul bizantin)

FATIMIZII

— dinastie de califi care a condus un stat feudal constituit în Ifrikiya (pe teritoriul de azi al Tunisului), în urma luptelor victorioase (din 906) ale berberilor șiiți conduși de Abu Abdallah împotriva †Aghlabizilor; în perioada de maximă expansiune, Califatul fatimid a cuprins în hotarele sale teritoriul de azi al următoarelor state: nordul Marocului, nordul Algeriei, Tunisia, mare parte din Libia, Egipt, nord-vestul Arabiei Saudite, Iordania, Israel, Liban, vestul Siriei, precum și Ins. Sicilia; capitala s-a aflat la Rakkada (la 9 km sud-vest de Kairouan), Kairouan (pînă în 921), Mahdia (toate în Tunisia), iar din 973, la Cairo; întemeiată de imamul ismailit Abu Muhammad Ubaidallah; și-au zis Fatimizi, considerîndu-se descendenți din Fatima, fiica profetului Muhammad și soția lui Ali, al patrulea calif ortodox; Fatimizii au fost prima dinastie independentă care nu au recunoscut autoritatea califilor Abbasizi din Bagdad

Califi

909 — 934, Abu Muhammad Ubaidallah ibn Husain ibn Ahmad ibn Abdallah ibn Muhammad ibn Ismail ibn Djafar al-Sadik; originar din Siria (din Askar Mukram); în 7 ian. 910 (după alte surse 15 ian.), la Rakkada, vechea reședință a Aghlabizilor, și-a luat titlul de *al-mahdi* și *amir al-muminim*; a ucis pe Abu Abdallah al-Șii, conducătorul mișcării ismailite din Ifrikiya și adevăratul creator al Imperiului fatimid din nordul Africii, și pe fratele acestuia Abu'l-Abbas Muhammad (18 febr. 911, după alte surse 31 iul. același an); a înfrînt revolta berberilor zanata din vest, a pacificat Kabylia, a recucerit Tripoli (912), a readus Sicilia în cadrul stăpînirii fatimide și a organizat două expediții, eșuate, împotriva Egiptului (914—915 și 919—921)

934 — 946, al-Kaim bi-Amr Allah (Muhammad Abu'l-Kasim ibn al-Mahdi); domnia i-a fost tulburată de mișcarea haridjită condusă de Mahlad ibn Kidat Abu Iazid (poreclit și „Omul cu măgarul“), care a pus stăpînire pe cea mai mare parte din Ifrikiya, sub ascultarea califului nemairămînînd decît orașele Mahdia și Sousse

946 — 953, al-Mansur bi-llah (Abu Tahir Ismail ibn al-Kaim); a înfrînt răscoala haridjiților, recucerind stăpînirile fatimide

953 — 975, al-Muizz li Din Allah (Abu Tamim Maadd ibn al-Mansur); în două expediții navale (956/957 și 965) a înfrînt pe bizantini, iar în 969, armata fatimidă sub conducerea lui Djauhar as-Sakali, a pătruns în Egipt și a cucerit orașul al-Fustat (Vechiul Cairo) la 1 iul. 969, înlăturînd pe Ahmad, ultimul reprezentant al dinastiei Ihșidizilor; cucerirea Egiptului și construirea unui nou oraș — Cairo (Misr al-Kahira) (din 969), în care al-Muizz s-a stabilit la 11 iun. 1073, mutînd centrul statului său din Ifrikiya în Egipt; în 970/971 Mecca și Medina s-au supus suzeranității fatimide, iar după eșecul tentativelor de a cuceri Siria (cu excepția unei părți din Palestina), Djauhar as-Sakali a înfrînt și respins, în dec. 1071, o invazie a karmaților împotriva Egiptului

975 — 996, al-Aziz bi-llah (Nizar Abu Mansur ibn al-Muizz); proclamat oficial la 9 aug. 976; a inițiat repetate campanii pentru înstăpînire în Damasc și Alep

996 — 1021, al-Hakim bi-amr Allah (Abu Ali al-Mansur ibn al-Aziz); în timpul minoratului s-a aflat sub tutela educatorului său eunucul Abu'l-Futuh Bardjauan (care a deținut puterea efectivă între 4 oct. 997 și 5 apr. 1100); domnia i-a fost tulburată de numeroase răscoale, între care mai importante au fost cea condusă de principele Abu Rakua Ualid ibn Hișam (reprimată în aug. 1006) și cea a djarrahizilor din Palestina (1011—1012); numărul considerabil de execuții capitale și de acte de cruzime (de ex. ordinul său din mart. 1020 ca orașul al-Fustat să fie prădat și incendiat) și excentricități vecine cu nebunia arată că al-Hakim a avut un comportament anormal, provocat probabil de maladia nervoasă de care suferea, ceea ce i-a îngrămădit pieirea (dispărut în mod misterios în noaptea de 13 febr. 1021)

1021 — 1036, az-Zahir (Abu'l-Hasan Ali ibn al-Hakim)

1036 — 1094, al-Mustansir bi-llah (Abu Tamim Maadd ibn az-Zahir); urmînd tatălui său la vîrsta de 7 ani, s-a aflat (pînă în mart. 1045) sub autoritatea puternicului vizir Abu'l-Kasim Ali ibn Ahmad al-Djardjarai, apoi, pînă în iun. 1050, sub cea a mamei sale, la origine o sclavă sudaneză; după o perioadă de prosperitate, califatul a fost bîntuit de o foamete cumplită și îndelungată (1065—1072), ce a epuizat țara, provocînd exodul în masă în Siria și Iraq și dînd naștere la o stare generală de anarhie ce a pus în pericol autoritatea centrală; pentru a salva situația, al-Mustansir a făcut apel, în 1073, la durul comandant militar sirian, de origine armeană, Badr al-Djamali (? — 1094), căruia i-a încredințat restabilirea ordinii (sarcină încheiată cu succes în 1089); pe plan militar, califatul a avut de înfruntat armatele selgiucide, care au cucerit Damascul (1076) și au atacat, fără succes, Egiptul (1077); încercările lui Badr al-Djamali de a recuceri Damascul și Siria (1078/1079, 1083/1084 și 1089/1090) de la selgiucizi au eșuat; califatul lui al-Mustansir este cea mai îndelungată domnie din cîte se cunosc în lumea musulmană

1094 — 1101, al-Mustali bi-llah (Abu'l-Kasim Ahmad ibn al-Mustansir); s-a aflat sub autoritatea puternicului vizir al-Afdal ibn Badr al-Djamali; în timpul domniei sale trupele fatimide au luptat împotriva participanților creștini la prima cruciadă (1096—1099)

1101 — 1130, al-Amir bi-Ahkam Allah (Abu Ali al-Mansur ibn al-Mustali); proclamat calif la vîrsta de 5 ani de vizirul al-Afdal ibn Badr al-Djamali, s-a aflat sub autoritatea acestuia (pînă în 1021); în timpul domniei sale cruciații au pus stăpînire pe mai multe așezări din Palestina și Siria: Tartus (1102), Saint-Jean-d'Acre (Akko) (1104), Trablus (1109), Sayda (Sidon) (1111), Sur (Tyre) (1124), iar în 1117 Balduin I, regele Ierusalimului, a invadat Egiptul, incendiind Farama; asasinat de un schismatic nizarid

— 1130—1131, interregnum provocat de luptele declanșate după asasinarea lui al-Amir (7 sau 17 oct. 1130); inițial puterea a fost asumată de doi comandanți militari — Hazarmard și Barghaș — favoriți ai sultanului decedat, care l-au numit regent provizoriu pe Abd al-Madjid, un văr al califului al-Amir; patru zile mai tîrziu, armata l-a proclamat vizir pe al-Afdal Abu Ali Ahmad (cunoscut și cu numele de Kutaifat), fiul precedentului vizir al-Afdal, care a declarat depusă dinastia Fatimizilor, conducerea supremă în stat urmînd a fi încredințată unui imam, vizirul devenind reprezentantul și locotenentul

său; la 8 dec. 1131 al-Afdal a fost asasinat, regentul al-Madjid eliberat din închisoare și mai tîrziu proclamat calif sub numele de al-Hafiz

1131 — 1149, al-Hafiz li Din Allah (Abu'l-Maimun Abd al-Madjid ibn Abu'l-Kasim ibn al-Mustansir); domnia i-a fost tulburată de luptele pentru vizirat în care au fost angajați, rînd pe rînd, armeanul Ianis, fiii săi Sulaiman şi Haidara, armeanul Bahram și Riduan ibn Ualahași

1149 — 1154, az-Zafir (Abu'l-Mansur Ismail ibn al-Hafiz)

1154 — 1160, al-Faiz (Abu'l-Kasim Isa ibn az-Zafir)

1160 — 1171, al-Adid li-Dini Llah (Abu Muhammad Abd Allah ibn Iusuf ibn al-Hafiz); proclamat calif la vîrsta de 9 ani, s-a aflat sub autoritatea puternicului demnitar Talai, apoi, din 11 sept. 1161, sub cea a fiului acestuia din urmă, Ruzzik; pentru a înlătura tutela lui Ruzzik, califul a făcut apel la Șauar, prefectul Egiptului de Sus, care a cucerit Cairo, dar și-a asumat puterea pentru sine (febr. 1163); înlăturat de Dirgham (aug. 1163), unul din ofițerii săi, Șauar s-a salvat, refugiindu-se la curtea lui Nur ad-Din din Alep, apoi, cu ajutorul acestuia, care l-a susținut cu un corp expediționar aflat sub comanda lui Șirkuk, l-a înfrînt și ucis pe Dirgham, recucerind puterea (aug. 1164); pentru a putea scăpa de trupele lui Șirkuk, Șauar a făcut apel la ajutorul lui Amaury I, regele Ierusalimului (1163—1174); urmărind înlăturarea lui Șauar, califul al-Adid solicită sprijinul zangidului Nur ad-Din și astfel comandantul Șirkuk a pătruns pentru a treia oară în Egipt, l-a ucis pe Șauar (18 ian. 1169), dobîndind pentru sine viziratul, urmîndu-i, la moarte (23 mart. 1169), nepotul său Salah ad-Din, care a reprimat cu energie dezordinile interne; în sept. 1171, Salah ad-Din — proclamînd reîntoarcerea Egiptului în familia statelor credincioase califului abbasid de Bagdad — a pus capăt existenței Califatului fatimid, întemeind dinastia Ayyubizilor *(— vezi Ayyubizii)*

FERRARA

— oraș din nordul Italiei (azi provincia Emilia-Romagna), care în evul mediu a fost centrul unei formații statale; în sec. 11—12 în luptele pentru putere în Ferrara s-au aflat familiile aristocratice Salinguerra (Torelli) (gibelini) și Este (d'Este) (guelfi); familia d'Este, descendentă din familia Obertenghi, l-a avut ca întemeietor pe Alberto Azzo II (m. 1097), stabilit în castelul Este (de unde și numele) din regiunea Padova; membrii acestei familii s-au stabilit în Ferrara în 1184, iar din 1264 au stăpînit această formație feudală prin membrii ei, la care s-au adăugat ↑*Modena (din 1288) și Reggio (din 1289) (vezi și Modena)*

CASA D'ESTE

Seniori

1264—1293, Obizzio II (senior de Modena, din 1288, senior de Reggio, din 1289)
1293 — 1308, Azzo VIII (senior de Modena și de Reggio, pînă în 1306)
31 ian. — 10 oct. 1308, Fresco
— între 10 oct. 1308 și 28 aug. 1309, stăpînirea Veneției
1309 — 1317, Aldobrandino II
— între 28 aug. 1309 și 15 aug. 1317, stăpînirea papală
1317 — 1335, Obizzio III, Rinaldo, Niccolò I, Azzo și Bertoldo
— în 1332 seniorii din familia d'Este au obținut din partea papei Ioan XXII investitura pentru Ferrara
1335 — 1344, Obizzio III și Niccolò I (senior de Modena, din 1336)
— la 17 apr. 1336 Modena a trecut din nou în stăpînirea familiei d'Este (ea s-a menținut pînă în 1510)
1344 — 1352, Obizzio III (senior de Modena, din 1336 și de Parma, 1344—1346)
1352 — 1361, Aldobrandino III (senior de Modena)
1361 — 1388, Niccolò II
1388 — 1393, Alberto V; asociat de fratele său Niccolò (II) din 1361
1393 — 1441, Niccolò III (senior de Reggio, din 1409, senior de Parma, 1409—1420, senior de Garfagnana, din 1429); confirmat în 1433 de împăratul Sigismund de Luxemburg
1441 — 1450, Leonello (senior de Modena și Reggio)
1450 — 1471, Borso; la 18 mai 1452 a primit, din partea împăratului Frederic III, titlul de duce de Modena și Reggio și conte de Rovigo, iar la 15 apr. 1471, din partea papei Paul II, titlul de duce de Ferrara

Duci

1471 — 1505, Ercole I (duce de Modena și Reggio)
1505 — 1534, Alfonso I (duce de Modena, 1505—1510, 1527—1534 și de Reggio, 1505—1512, 1523—1534 și senior de Carpi, din 1527/1530)
1534 — 1559, Ercole II (duce de Modena, Reggio și principe de Carpi, din 1535)
1559 — 1597, Alfonso II (duce de Modena și Reggio)
1597 — 1598, Cesare (duce de Modena și Reggio, 1597—1628)
— la sfîrșitul lui ian. 1598 Cesare a abandonat Ferrara cardinalului Pietro Aldobrandini, reprezentant al papei Clement VIII, conform convenției de la Faenza (13 ian. 1598), care prevedea trecerea ducatului la stăpînirile pontificale; pînă în 1796

Ferrara a fost condusă prin cardinali, ca legați ai Sfîntului Scaun
— la 23 iun. 1796 Ferrara a fost ocupată de trupele franceze, în oraș instituindu-se (la 26 iun. 1796) un guvern provizoriu
— între 1796 și 1797, Ferrara a făcut parte din Republica cispadană (creată la Congresul de la Modena, 16—18 oct. 1796 și definitiv la cel de la Reggio, 27 dec. 1796; ea includea Modena, Bologna, Ferrara și Reggio)
— între 1797 și 1802, Ferrara a făcut parte din Republica cisalpină (fondată de Napoleon Bonaparte la 29 iun. 1797) cu excepția perioadei dintre 22 mai 1799 și 19 ian. 1801, cînd a fost ocupată de austrieci
— între 19 febr. 1802 și 14 mart. 1805, Ferrara a făcut parte din Republica italiană (proclamată la 26 ian. 1802); l-a avut ca președinte pe Napoleon Bonaparte, iar ca vicepreședinte pe Francesco Melzi d'Eril (1735—1816)
— între 19 mart. 1805 și 28 ian. 1814, Ferrara a făcut parte din Regatul italian (Napoleon Bonaparte s-a proclamat rege al Italiei la 18 mart. 1805, încoronîndu-se la Milano, în 18 mai 1805); regatul a fost cîrmuit, din 7 iun. 1805, de viceregele Eugène de Beauharnais (1781—1824)
— între 7 și 13 apr. 1815, Ferrara s-a aflat sub ocupația lui Joachim Murat, rege al Neapolelui (1808—1815)
— între 13 apr. și 18 iul. 1815, Ferrara a fost ocupată de austrieci
— prin actul final al Congresului de pace de la Viena (9 iun. 1815) Ferrara a fost restituită papalității, Austria avînd dreptul de a menține aici o garnizoană militară
— între 1815 și 1847, Ferrara s-a aflat în stăpînirea papalității (în această perioadă, între 7 febr. și 6 mart. 1831, a avut loc în Ferrara o mișcare revoluționară, orașul fiind condus de un guvern provizoriu, înăbușită de trupele austriece chemate de papa Grigore XVI)
— între iul. și dec. 1847, Ferrara a fost ocupată de trupele austriece
— între dec. 1847 și iul. 1848, Ferrara s-a aflat în stăpînirea papalității
— între iul. și nov. 1848, Ferrara a fost ocupată de trupele austriece
— în timpul Revoluției din 1848—1849, între nov. 1848 și febr. 1849 la Ferrara s-a constituit un guvern provizoriu condus de Carlo Mayr
— între 9 febr. și 20 mai 1849, Ferrara a făcut parte din Republica romană (proclamată în urma victoriei mișcării revoluționare din Roma)
— la 20 mai 1849 Ferrara a fost ocupată de trupele austriece comandate de generalul Julius Jakob von Haynau (1786—1853), care au restaurat stăpînirea papală (pînă în 29 iun. 1859)
— între iun. 1859 și mart. 1860, Ferrara a fost condusă de un guvern provizoriu independent
— la 18 mart. 1860, în urma unui plebiscit, Ferrara s-a unit cu Regatul Sardiniei
(— vezi Sardinia)

FLANDRA

— stat feudal în vestul Europei, care a cuprins în hotarele sale un teritoriu aflat azi în componența Belgiei (Flandra Orientală sau Oost-Vlaanderen și Flandra Occidentală sau West-Vlaanderen), Franței (Flandra sau actualul departament Nord) și Olandei (partea de sud a provinciei

Zeeland); reşedinţa conţilor Flandrei s-a aflat în oraşul Lille, iar din 1193 în oraşul Brugge; în cca 864 regele Franţei Carol (Charles) I cel Pleşuv *(840–877) a creat comitatul de Flandra pentru ginerele său Balduin* Braţ de Fier, *fiul lui Audacer; în flamandă* Vlaanderen, *iar în franceză* Flandre

Conţi

DINASTIA LUI BALDUIN (BAUDOUIN)

cca 864 – 879, Balduin I *Braţ de Fier*

879 – 918, Balduin II *cel Pleşuv*

918 – 964 (sau 965), Arnulf (Arnoul) I *cel Bătrîn*; împreună cu fiul său

958 – 962, Balduin III

964 (sau 965) – 988, Arnulf II

988 – 1035, Balduin IV

1035 – 1067, Balduin V de Lille (între 1060 şi 1066 a fost regent al regelui Franţei Filip I)

1067 – 1070, Balduin VI (conte de Hainaut, ca **B.** I, din 1051)

1070 – 1071, Arnulf III *cel Fără de Noroc* (conte de Hainaut, ca **A.**); a domnit sub tutela mamei sale Richilde

1071 – 1093, Robert I *Frisonul*

1093 – 1111, Robert II de Ierusalim; asociat de tatăl său în 1087; a condus comitatul în timpul absenţei tatălui său, participant la prima cruciadă

111 – 1119, Balduin VII *Hapken* (= „cu Secure")

1119 – 1127, Carol (Karel) *cel Bun*, fiul regelui Danemarcii Knud II – *asasinarea lui Carol* cel Bun *(2 mart. 1127, la Brugge) a provocat grave tulburări, precum şi intervenţia regelui Franţei Ludovic VI (1108–1137), care l-a numit conte de Flandra pe Guillaume (Wilhelm) Cliton, fiul lui Robert II, duce al Normandiei*

1127 – 1128, Guillaume Cliton

DINASTIA DE ALSACIA

1128 – 1168, Thierry de Alsacia

1168 – 1191, Filip (Philippe) de Alsacia (conte de Vermandois, din 1159); a fost asociat de tatăl său în 1157

DINASTIA DE HAINAUT

1191 – 1195, Balduin VIII (conte de Hainaut, ca **B.** V, din 1171); a domnit, pînă în 1194, împreună cu soţia sa Margareta (Marguerite), sora lui Filip de Alsacia

1195 – 1205, Balduin IX (conte de Hainaut, ca **B.** VI); a participat, din 1202, la a patra cruciadă; la 9 mai 1204 a devenit primul împărat latin de Constantinopol; înfrînt şi făcut prizonier în bătălia de la Adrianopol (14 apr. 1205) de ţarul Ioaniţă *(Kaloioannes)*

1205 – 1244, Ioana (Jeanne) de Constantinopol (contesă de Hainaut şi de Namur); iniţial a domnit sub tutela regelui Franţei Filip (Philippe) II *August*, între 1212 şi 1233 a domnit împreună cu primul ei soţ Ferrand, fiul regelui Sancho I al Portugaliei, apoi, din 1237, cu cel de-al doilea ei soţ Thomas (Tommaso), fiul contelui Thomas I de Savoia
– *în urma înfrîngerii de lîngă Bouvines (27 iul. 1214) de către armata regelui Franţei Filip II* August *(1180–1223) şi a tratatului de pace de la Melun (5 apr. 1226) s-a instituit suzeranitatea franceză asupra comitatului Flandrei*

1244 – 1278, Margareta (Marguerite) de Constantinopol (contesă de Hainaut, 1244–1280); a domnit, pînă în 1251, împreună cu fiul ei Guillaume de Dampierre

DINASTIA DE DAMPIERRE

1278 — 1304, Gui de Dampierre (conte de Namur)

— *în urma conflictului cu regele Filip IV* cel Frumos *(1285—1314), trupele franceze, avînd sprijinul patriciatului* (Leiliaerts) *din comitat, au invadat și ocupat Flandra (1297—1300); Gui de Dampierre a fost făcut prizonier (a murit în captivitate, la 7 mai 1304), iar comitatul a fost trecut sub administrația guvernatorului francez Jacques de Châtillon*

— *în noaptea de 18 mai 1302, sub conducerea țesătorului Peter de Coninck și a măcelarului Jean Breydel, a izbucnit la Brugge o puternică răscoală în cursul căreia patricienii orașului, precum și cavalerii francezi care le veniseră în ajutor, au fost masacrați („Utreniile din Brugge")*

— *în lupta de la Courtrai (în flamandă Kortrijk) (11 iul. 1302) — cunoscută în istorie și ca „bătălia pintenilor de aur"—, oastea milițiilor orașelor din Flandra a înfrînt decisiv cavaleria franceză comandată de Robert d'Artois; prin tratatul de pace de la Athis-sur-Orge (iun. 1304) regele Franței a recunoscut independența comitatului Flandrei*

1305 — 1322, Robert III de Bethune (conte de Nevers), fiul precedentului

— *în urma înțelegerii dintre Robert III și regele Filip V* cel Lung *(1316—1322) (5 mai 1320, așa-numita pace de la Paris), teritoriul valon din comitatul Flandrei intra în componența regatului francez*

1322 — 1346, Ludovic (Louis) I de Nevers (sau de Crécy) (conte de Nevers și conte de Rethel, din 1325)

— *între 1323 și 1328 Flandra a fost bîntuită de o puternică răscoală a țărănimii și orășenimii sărace; luarea în captivitate a contelui Ludovic I de Nevers; în aug. 1328, armata franceză — chemată de contele Flandrei — a pătruns în comitat și în lupta de la Cassel (23 aug. 1328) a înfrînt oastea răsculaților; restaurarea autorității lui Ludovic I de Nevers; reprimarea cu cruzime a participanților la răscoală*

— *în ian. 1338, în orașul Gent a izbucnit răscoala postăvarilor condusă de Iacob van Artevelde (cca 1290—1345) împotriva lui Ludovic I de Nevers; constituirea unui consiliu municipal, compus din patricieni și reprezentanți ai breslelor, în frunte cu Iacob van Artevelde (3 ian. 1338); în 1339 Iacob van Artevelde (care după fuga contelui Ludovic I de Nevers, la sfîrșitul lui 1339, devenise adevăratul conducător al Flandrei), a organizat uniunea comunelor din Flandra, Brabant, Hainaut și Holland împotriva Franței, iar în 25 ian. 1340 au intrat în Războiul de 100 de ani (1337—1453) de partea Angliei*

1346 — 1384, Ludovic II de Mâle (conte de Nevers și de Rethel, conte de Artois și de Franche-Comté, din 1382)

— *în 1381 a izbucnit răscoala orășenilor din Gent, conduși de Filip van Artevelde, fiul lui Iacob, împotriva contelui Ludovic II de Mâle; răsculații au înfrînt oastea lui Ludovic II la Beverhout, au ocupat Brugge (3 mai 1382), iar o serie de alte orașe (Ieper, Cassel, Courtrai ș.a.) s-au alăturat lui Filip van Artevelde sau au fost ocupate; intervenția armatei franceze, comandată de conetabilul Clisson și victoria acesteia la Roosebeke (la est de Roeselare) (27 nov. 1382) asupra miliției flamande a pus capăt răscoalei condusă de Filip van Artevelde (care a fost ucis)*

— *la moartea contelui Ludovic II de Mâle (30 ian. 1384) comitatul a trecut în stăpînirea fiicei sale Margareta, căsătorită (din 1369) cu Filip (Philippe)* cel Îndrăzneț, *duce al Burgundiei*

DINASTIA DE BURGUNDIA

1384 — 1405, Margareta de Mâle (contesă de Artois şi Franche-Comté, contesă de Nevers şi de Rethel, 1384—1404, ducesă de Brabant, 1404—1405; pînă în 1404 a domnit împreună cu cel de al doilea ei soţ Filip II *cel Îndrăzneţ*, duce al Burgundiei (1363—1404)

— odată cu moartea Margaretei de Mâle (16 mart. 1405), Flandra a rămas în stăpînirea ducilor Burgundiei
(— vezi Burgundia)

FLORENŢA-TOSCANA

— începînd din prima jumătate a sec. 14 oraşul italian Florenţa (Firenze) a cunoscut o perioadă de prosperitate economică şi de creştere a puterii politice, ceea ce i-a permis să-şi extindă stăpînirea asupra altor oraşe din centrul Peninsulei Italice: Pistoia (1331), Cortona (1332), Arezzo (1337), Colla (Colle di Val d'Elsa) (1337), Prato (1350), Voltera (1361), Pisa (1406) ş.a. Familia Medici din Florenţa, una dintre cele mai bogate case de bancheri din Europa sec. 15, a reuşit, în 1434/1435, să se înstăpînească în oraş şi să conducă, prin membrii ei, în calitate de seniori, duci şi mari duci, Florenţa şi Toscana pînă în 1737 (cu unele întreruperi); în sec. 15—16 Florenţa a fost centrul Renaşterii italiene

FAMILIA MEDICI

1434 — 1464, Cosimo *cel Bătrîn* (= „il Vecchio"), fiul gonfalonierului Giovanni di Bici de Medici; conducător al facţiunii populare împotriva grupării conduse de familia Albizzi; arestat la 7 sept. 1433 din ordinul gonfalonierului Bernardo Guadagni şi condamnat la moarte, pedeapsa i-a fost comutată în exil pe 10 ani; rechemat la Florenţa (26 sept. 1434), a fost ales, din 1435, gonfalonier al republicii; după moarte, în 1465, senioria i-a acordat titlul de „Pater Patriae"

1464 — 1469, Petru (Pietro) I *cel Şchiop*

1469 — 1492, Laurenţiu I *cel Măreţ* (Lorenzo il Magnifico); pînă la 26 apr. 1478, împreună cu fratele său Giuliano

1492 — 1494, Petru II

*— în nov. 1494, sub conducerea dominicanului Girolamo Savonarola, prior la San Marco (din 1491), facţiunea democraţilor florentini (*piagnoni*) l-a depus pe Petru II (la 8 nov. 1494) şi i-au alungat din oraş pe membrii familiei Medici; instaurarea republicii*

— între 1502 şi 1512 Florenţa s-a aflat sub conducerea gonfalonierului Piero Soderini

— în sept. 1512 familia Medici îşi restaurează dominaţia la Florenţa

1512 — 1513, Giovanni II, cardinal (papă cu numele de Leon X, 1513—1521)

1512 — 1516, Giuliano II (duce de Nemours, din 1515)

1516 — 1519, Laurenţiu II (duce de Urbino, 1516—1519)

— 1519—1523, Giulio, cardinal, arhiepiscop şi guvernator al Florenţei (papă cu numele de Clement VII, 1523—1534), în numele papei Leon X (pînă în 1521)

— 1524—1527, Silvio Passerini, cardinal de Cortona, guvernator al Florenţei în numele papei Clement VII

— *1524—1527, Ippolito de Medici, cardinal, guvernator al Florenței*
— *1525—1527, Alexandru (Alessandro) de Medici, guvernator al Florenței în numele papei Clement VII*
— *1527—1530, republică instaurată în urma răscoalei împotriva stăpînirii familiei Medici (izbucnită la 17 mai 1527), care a fost din nou alungată din oraș*
— *la 12 aug. 1530, după un asediu început la 14 oct. 1529 de trupele împăratului Carol V, florentinii au fost obligați să accepte reîntoarcerea lui Alexandru de Medici în fruntea orașului*

1530 — ***1537***, Alexandru (Alessandro); numit de împăratul Carol V de Habsburg „capo del governo e dello stato" (28 oct. 1530); recunoscut de florentini la 16 iul. 1531 (definitiv din 4 apr. 1532); creat duce la 1 mai 1532 de împăratul Carol V

Duci

1537 — ***1574***, Cosimo I *cel Mare*; duce din 20 sept. 1537; în urma războiului din ian. 1554—apr. 1555 a cucerit Siena, reușind să aibă în stăpînirea sa aproape întreaga provincie Toscana (cu excepția orașului Lucca și a altor teritorii mai puțin importante); noua achiziție i-a fost confirmată, la 3 iul. 1557, de către regele Spaniei Filip II (luarea în posesie a avut loc la 19 iul. 1557); la 27 aug. 1569 a primit din partea papei Pius V titlul de mare duce al Toscanei

Mari duci

1574 — ***1587***, Francesco Maria
1587 — ***1609***, Ferdinand (Ferdinando) I; cardinal, din 1563
1609 — ***1621***, Cosimo II
1621 — ***1670***, Ferdinand II; succedînd tatălui său la vîrsta de 11 ani, s-a aflat, pînă în 1627, sub regența bunicii sale Cristina de Lorena și a mamei sale Magdalena de Austria
1670 — ***1723***, Cosimo III
1723 — ***1737***, Gian Gastone
— *la moartea lui Gian Gastone de Medici (9 iul. 1737), care nu avea urmași direcți, Marele Ducat al Toscanei trecea, conform hotărîrii preliminariilor franco-austriece de la Viena din 3 oct. 1735 (confirmată de tratatul de pace de la Viena din 18 nov. 1738), în stăpînirea lui Francisc III, care renunța, în schimb, la ducatul Lorenei în favoarea lui Stanisław Leszczyński*

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA (LOTHARINGIA)
1737 — ***1765***, Francisc (Franz) (duce de Lorena, ca **F.** III, 1729—1736, soțul Mariei Terezia, din 1736, împărat al „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană", ca **F.** I, din 13 sept. 1745); întemeietorul dinastiei de Habsburg-Lorena
1765 — ***1790***, Leopold I (împărat, ca **L.** II, 1790—1792)
1790/1791 — ***1801***, Ferdinand III (prima oară) (principe-elector de Salzburg, 1803—1805, mare duce de Würzburg, 1806—1814)
— *între mart. și iul. 1799 Marele Ducat al Toscanei a fost ocupat de trupele franceze*
— *prin tratatul de pace franco-austriac de la Lunéville (9 febr. 1801) Marele Ducat al Toscanei a fost transformat în „Regatul Etruriei", dependent de Franța*

Regi

DINASTIA DE BOURBON
1801 — ***1803***, Ludovic I (principe ereditar de Parma); ales rege al Etruriei la 21 mart. 1801

1803 — 1807, Carol Ludovic (rege al Etruriei, 1803—1807, duce de Lucca, 1824—1847, duce de Parma, 1847—1849, sub numele de C. II); succedînd la vîrsta de 3 ani, s-a aflat sub regenţa mamei sale Maria-Luiza; depus la 27 oct. 1807, iar regatul desfiinţat
— *între 10 dec. 1807 şi 12 mai 1808, ocupaţia trupelor franceze*
— *între 12 mai şi 31 dec. 1808/4 febr. 1809, Napoleon I Bonaparte a instituit în Toscana o juntă extraordinară condusă de generalul Jacques François de Menou*
— *între 24 mai 1808 şi 2 mart. 1809, Toscana a fost anexată la Imperiul francez*
— *la 2 mart. 1809 Napoleon I Bonaparte a reînfiinţat Marele Ducat al Toscanei, numind-o pe sora sa mai mică, Maria Anna Elisa Bacciocchi (la 3 mart. 1809), ca mare ducesă*

Mare ducesă

1809 — 1814, Maria Anna Elisa Bacciocchi (ducesă de Lucca şi principesă de Piombino, din 1805)
— *între febr. şi sept. 1814 Florenţa a fost ocupată de trupele lui Joachim Murat, regele Neapolelui*

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA (RESTAURATĂ)

1814/1815 — 1824, Ferdinand III (a doua oară)
1824 — 1849, Leopold II (prima oară); în 1847 Lucca a fost inclusă în Marele Ducat al Toscanei; depus la 8 febr. 1849 în urma revoluţiei victorioase
— *la 8 febr. 1849 s-a instituit un guvern provizoriu, condus de un triumvirat compus din Francesco Domenico Guerrazzi, Giuseppe Montanelli şi Giuseppe Mazzoni, care a proclamat, la 18 febr. 1849, Republica Toscana; la 28 mart. 1849, Adunarea Constituantă a Toscanei (convocată la 25 mart. 1849), l-a proclamat pe F.D. Guerrazzi dictator; în urma răscoalei contrarevoluţionare din 11—12 apr. 1849 dictatura lui F.D. Guerrazzi a fost înlăturată, iar Leopold II rechemat*
1849 — 1859, Leopold II (a doua oară); depus la 27 apr. 1859
— *la 22 mart. 1860 Toscana a fost unită cu Regatul Sardiniei; între 11 dec. 1864/mai 1865 şi 3 febr. 1871 Florenţa a fost capitala Regatului Italiei*
(— vezi Italia)

FRANCII

— *francii salieni, ramură a tribului francilor — care făceau parte din marea grupare a triburilor germane de vest —, căutînd pămînturi mai roditoare şi profitînd de slăbirea autorităţii romane, s-au aşezat în regiunea de la sud de cursul inferior al fluviului Rhin, numită Toxandria, fiindu-le recunoscut statutul de federaţi, la 358, de către cezarul roman Iulian; cu timpul, ei s-au extins în teritoriul cuprins între cursul inferior al Rhinului şi al fluviului Somme, iar după căderea Imperiului roman de Apus (476) au reuşit să cucerească, în urma a numeroase campanii victorioase conduse de regele Clovis I, cea mai mare parte din Gallia şi să întemeieze regatul independent al francilor* (Regnum Francorum), *care la mijlocul sec. 6 a devenit cel mai mare şi cel mai puternic stat din vestul Europei; prima reşedinţă regală a fost oraşul Paris (din 497); între 511 şi 719 (cu unele întreruperi), regatul francilor a fost fărîmiţat în mai multe state*

DINASTIA MEROVINGIANĂ

cca 457 — 481 sau 482, Childerich I, fiul lui Meroveu (Merowech); rege al francilor salieni, cu capitala la Tournai; a extins stăpînirea sa spre sud-vest și nord-est, cucerind orașele Cologne (Köln), Mainz și Metz

481 sau 482 — 511, Clovis (Chlodowech sau Chlodvig) I; în 486 a înfrînt la Soissons pe fostul guvernator roman Siagrius, punînd capăt stăpînirii romane la nord de Loire (Gallia de nord-vest), la cca 496 i-a înfrînt pe alamani în lupta de la Tolbiac, cucerind mare parte din regatul acestora, iar în 507, în bătălia de la Vouillé, a învins și ucis pe regele vizigot Alaric II, ocupînd toate stăpînirile vizigote din Gallia (cu excepția Provencei și Septimaniei); în 496 a primit creștinismul în forma sa oficială, atrăgîndu-și de partea sa elemente din aristocrația galo-romană și din cler

— *la moartea lui Clovis I (27 nov. 511) regatul franc s-a împărțit între cei patru fii ai săi: Theuderich (Thierri) I, Chlodomer (Clodomir), Childebert I și Chlothar (Clotaire)*

În METZ

511 — 534, Theuderich (Thierri) I

534 — 548, Theudebert (Thibert) I; a luat parte la campaniile de cucerire a Burgundiei (încheiate în 535) și i-a obligat pe ostrogoți, în 537, să-i cedeze Provence

548 — 555, Theudebald; mort fără urmași, stăpînirea sa a trecut la Chlothar I, rege de Soissons

În ORLÉANS

511 — 524, Chlodomer (Clodomir); la moartea sa, stăpînirile pe care le-a avut au fost împărțite între frații săi Childebert I, rege de Paris, și Chlothar I, rege de Soissons

În PARIS

511 — 558, Childebert I; din 524 a domnit și asupra unei părți a regatului de Orléans, iar din 535 asupra unei părți din regatul burgunzilor; la moartea sa (23 dec. 558), stăpînirile pe care le-a avut au fost incorporate de fratele său Chlothar I, rege de Soissons

În SOISSONS

511 — 561, Chlothar I; a înfrînt pe thuringi în lupta de la rîul Unstrut (531), cucerind cea mai mare parte din regatul acestora și a domnit asupra unei părți din Regatul burgunzilor (din 535); moștenind sau anexînd regatele de Orléans (din 524), de Metz (din 555) și de Paris (din 558), a devenit **rege al tuturor francilor**

— *la moartea lui Chlothar I (nov. sau dec. 561) regatul francilor s-a împărțit între fiii săi Charibert I, Sigibert (Sigebert) I, Gunthchramn (Guntram) și Chilperich I*

În PARIS

561 — 567, Charibert I; la moartea sa (nov. sau dec. 567), regatul a fost împărțit între Sigibert I, rege de Metz și Chilperich I, rege de Soissons

În METZ (după 575, **AUSTRASIA**)

— *regatul Austrasiei era situat în nord-estul Galliei, aproximativ teritoriul cuprins între rîul Meuse (Maas) și masivele muntoase Ardeni (Ardennes) și Vosgi (Vosges), numit mai tîrziu* **Francia orientalis**

561 — 575, Sigibert I; din 567, a domnit și asupra unei părți din regatul de Paris

575 — 595 sau 596, Childebert II (rege al Burgundiei, din 593)

595 sau 596 — 612, Theudebert II; înfrînt și ucis de Theuderich II, regele Burgundiei, care i-a anexat regatul

— *la moartea lui Theuderich II (613), regina Brunhilda, văduva (din 575) regelui Austrasiei Sigibert I, încercînd să preia puterea în regat, și-a atras adversitatea aristocrației din Austrasia, care a făcut apel la regele Neustriei Chlothar II*

În ORLÉANS și **BURGUNDIA** (după 593, **BURGUNDIA**)

— *regatul Burgundiei era situat în partea de est și sud-est a Galliei, cuprinzînd teritoriul din bazinul fluviilor și rîurilor Ron (Rhône), Saône, Loara (Loire) și cursul superior al Senei (Seine)*

561 — 593, Gunthchramn

593 — 595 sau 596, Childebert II (rege al Austrasiei, din 575)

595 sau 596 — 613, Theuderich II; a înfrînt și ucis, în 612, pe Theudebert II al Austrasiei, anexîndu-i regatul

613, Sigibert II; ucis de regele Neustriei Chlotar II, care a anexat Burgundia și Austrasia

În SOISSONS (după 584, **NEUSTRIA**)

— *regatul Neustriei era situat în nord-vestul Galliei, cuprinzînd teritoriul dintre fluviile Escaut (Schelde) și Loara (Loire); numit mai tîrziu* **Francia occidentalis**

561 — 584, Chilperich I; a moștenit, la moartea fratelui său Charibert I (567), o parte din regatul de Paris

584 — 629, Chlothar II; succedînd tatălui său la vîrsta de 4 luni, regatul a fost condus de mama sa Fredegunda (pînă în 597); anexînd Burgundia și Austrasia (în 613), a devenit **rege al tuturor francilor**; în 623, a numit pe fiul său Dagobert, conducător în Austrasia

629 — 639, Dagobert I (rege al Austrasiei, din 623); după moartea tatălui său (4 ian. 629), a obligat aristocrația din Neustria să-l recunoască drept **singur rege al francilor**; a numit pe fratele său Charibert II, rege al Aquitaniei (pînă în 631 sau 632) și pe fiul său Sigibert III, ca rege al Austrasiei (în 634)

— *la moartea lui Dagobert I (ian. 639) regatul s-a împărțit între fiii săi Sigibert III și Clovis II*

În AUSTRASIA

634 — 656, Sigibert III; pînă în 639 s-a aflat sub regența lui Adalgisile și a episcopului de Cologna Chunibert

656 — 660 sau 661, Dagobert II (prima oară); depus de majordomul carolingian Grimoald Landen (cca 640—662)

---

660 sau 661, Childebert III, fiul majordomului Grimoald

— *între 660 sau 661 și 662, regatul s-a aflat într-o perioadă de anarhie; încercarea majordomului Grimoald de a răsturna dinastia Merovingiană a eșuat*

---

662 — 675, Childerich II, fiul regelui Clovis II; a domnit sub tutela majordomului carolingian Wulfoald și a mătușii sale Himnechildis; rege al Neustriei și Burgundiei, din 673

675 — 676, Clovis III; rege al Austrasiei, Neustriei și Burgundiei

676 — 678, Dagobert II (a doua oară)

679 — 691, Theuderich III (rege al Neustriei și Burgundiei, 673, 675 și 676—691)

— *în 687 majordomul carolingian al Austrasiei (din cca 676) Pepin (Pippin) de Heristal (Herstal) a înfrînt în lupta de la Tertry pe majordomul Neustriei și Burgundiei Berchar, devenind majordomul și conducătorul efectiv al întregului regat franc*

— *între 691 și 718 regatul a fost condus de majordomi carolingieni*

718 — 719, Chlothar IV; impus pe tron de majordomul (din 717) carolingian Carol Martel (Karl Martell)
— *în 719 Austrasia a fost unită cu Neustria sub sceptrul regelui Chilperich II*

În NEUSTRIA ŞI BURGUNDIA

639 — 657, Clovis II

657 — 673, Chlothar III; succedînd tatălui său la vîrsta de 3 ani, s-a aflat, pînă în 664, sub regenţa mamei sale Bathilda

673, Theuderich III (prima oară) (rege al Austrasiei, 679—691); impus pe tron de majordomul Ebroin

673 — 675, Childerich II (rege al Austrasiei, din 662)

675, Theuderich III (a doua oară)

675 — 676, Clovis III (rege al Austrasiei)

676 — 691, Theuderich III (a treia oară)

691 — 694/695, Clovis IV (III)

694/695 — 711, Childebert III; impus pe tron de majordomul carolingian Pepin de Heristal

711 — 715, Dagobert III

715 — 716, Chilperich II; impus pe tron de majordomul Ragenfrid, a fost depus de majordomul carolingian al Austrasiei Carol Martel

Regi ai francilor

719 — 721, Chilperich II (rege al Neustriei şi Burgundiei, 715—716); a fost restaurat de majordomul Carol Martel

721 — 737, Theuderich IV
— *între 737 şi 743 tronul a fost vacant, autoritatea fiind exercitată de majordomul Carol Martel (adevăratul conducător al regatului între 725 şi 741), iar după moartea acestuia (22 oct. 741), de fiii săi Pepin* cel Scurt, *care şi-a exercitat autoritatea în Neustria, Burgundia şi Provence şi Carloman (Karlmann), conducător al Austrasiei, Suabiei şi Thuringiei*

743 — 751/752, Childerich III; impus pe tron de Pepin *cel Scurt* şi Carloman
— *în adunarea aristocraţilor şi înalţilor prelaţi de la Soissons (oct.—nov. 751), convocată de Pepin* cel Scurt *(majordom al Neustriei, din 741, apoi al întregului regat, din 747), care a avut şi consimţămîntul papei Zaharia, Childerich III, ultimul reprezentant al dinastiei Merovingienilor a fost depus şi închis în mănăstire, iar Pepin* cel Scurt *a fost încoronat rege al francilor (23 ian. 752)*

DINASTIA CAROLINGIANĂ

751/752 — 768, Pepin *cel Scurt*; întemeietorul dinastiei

768 — 771, Carloman (a domnit numai în Burgundia şi Austrasia)

768 — 814, Carol *cel Mare* (Carolus Magnus, Charlemagne); de la moartea fratelui său Carloman (4 dec. 771), unicul rege al francilor; în urma a numeroase campanii de cucerire împotriva longobarzilor (773—774), arabilor (785—812), saxonilor (772—804) şi avarilor (791—797) a pus bazele unui imperiu care a cuprins în hotarele sale, pe lîngă Gallia, nordul şi centrul Peninsulei Italice, nord-estul Peninsulei Iberice, precum şi întinse ţinuturi la est de Rhin; rege al longobarzilor, din 774, a fost încoronat împărat al Occidentului la 25 dec. 800 de papa Leon III

814 — 840, Ludovic (Ludwig) I *cel Pios* (conducător al Aquitaniei, din 781); coîmpărat din 813, împărat din 814 (încoronat la 28 oct. 816); a fost obligat, în trei rînduri (817, 829 şi 837) să-şi împartă stăpînirea între cei patru fii ai săi: Lothar, Ludovic *Germanicul*, Pepin şi fratele lor vitreg Carol *cel Pleşuv*; detronat de fiii săi în iun. 833 şi închis într-o mănăstire din Soissons, a redobîndit tronul în mart. 834

— *după moartea lui Ludovic I* cel Pios *(20 iun. 840) a urmat o perioadă de frămîntări și lupte între fiii săi pentru reîmpărțirea moștenirii, încheiată prin tratatul de la Verdun (aug. 843), care prevedea: lui Lothar I i se recunoșteau titlul imperial,* **Francia Media** *și stăpînirile din Peninsula Italică, Ludovic* Germanicul *primea teritoriul de la est de Rhin, numit* **Francia Orientalis** *(vezi Germania), iar lui Carol II* cel Pleşuv *îi reveneau ținuturile de la vest de Ron (Rhône) și Meuse (Maas), numite* **Francia Occidentalis** *(vezi Franța); confirmat la Yutz (azi Basse-Yutz, în nordul Franței) (844) și la Meerssen (847 și 851), tratatul de la Verdun a stat la baza formării statelor Franța, Germania și a celui din Peninsula Italică, reducînd imperiul creat de Carol* cel Mare *la o simplă ficțiune politică*

FRANCIA MEDIA

— *nume dat regatului care cuprindea teritoriul ce se întindea de la Marea Nordului, între fluviile Schelde (Escaut) și Weser, pînă la Marea Mediterană, incluzînd în hotarele sale Provence și mare parte din Burgundia*

843 — 855, Lothar I (rege al Italiei, rege al Bavariei, din cca 814, coîmpărat între 817 și 830; între iun. 833 și mart. 834 a fost singur împărat; după restaurarea tatălui său Ludovic I *cel Pios* ca împărat, stăpînirea lui Lothar s-a restrîns numai la Peninsula Italică); după moartea lui Ludovic I a încercat să-și exercite suzeranitatea asupra fraților săi Carol II *cel Pleșuv* și Ludovic *Germanicul*, care însă l-au înfrînt la Fontenoy (25 iun. 841), într-o luptă nedecisivă; prin tratatul de la Verdun (aug. 843) i-a revenit *Francia Media*, i s-a recunoscut titlul imperial și stăpînirea asupra Peninsulei Italice

— *în 844 a acordat fiului său mai mare Ludovic II stăpînirea Peninsulei Italice*

— *în sept. 855, înainte de a muri, Lothar I a împărțit restul stăpînirilor fiilor săi Carol și Lothar II; primul a întemeiat Regatul de Provence, cu centrul în orașul Arles, iar al doilea a pus bazele unui regat care se întindea din Frisia pînă la Munții Alpi și de la Rhin pînă la Schelde (Escaut), numit după numele său* **Lothari regnum** *(Lotharingia sau Lorena)*
(—vezi Franța, Germania, Lorena)

GENOVA

— republică în nord-vestul Peninsulei Italice al cărei centru a fost orașul Genova; urmărind să-și constituie un hinterland care să-i asigure securitatea și subzistența, în sec. 12 și-a extins stăpînirea pe Riviera (Riviera di Ponente și Riviera di Levante); prin dezvoltarea sa economică și comercială, favorizată și de o poziție geografică avantajoasă, Genova a devenit, cu prilejul cruciadelor, unul dintre principalii intermediari în comerțul dintre Orient și Occident; în sec. următoare politica externă a Genovei a fost dominată de concurența și lupta cu cele două state rivale Pisa și Veneția; un moment important în expansiunea economică a Genovei l-a constituit tratatul cu bizantinii de la Nymphaion (azi Kemalpașa, Turcia) (13 mart. 1261) (ratificat de genovezi la 10 iul. 1261), în urma căruia Genova și-a asigurat importante puncte de sprijin în Asia Mică, în Strîmtori și în Crimeea (în 1266 s-a înstăpînit la Caffa, azi Feodosija, R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.), dobîndind astfel supremația în Marea Neagră; după victoria navală de la Meloria (6 aug. 1284) asupra pisanilor, aceștia din urmă au fost constrînși, prin tratatul de pace din 1300, să recunoască stăpînirea Genovei în Marea Tireniană (inclusiv asupra ins. Corsica și Sardinia), iar prin înfrîngerea venețieinilor lîngă ins. Curloza (azi Korčula, Iugoslavia) (8 sept. 1298), Genova a atins apogeul puterii sale economice și politice; repetatele ocupații străine (sec. 14—16), expansiunea turcilor otomani (intensificată după 1453), precum și deplasarea, în sec. 16, a principalei direcții a comerțului internațional din Marea Mediterană în Oceanul Atlantic, au determinat decăderea puterii comerciale și coloniale a Genovei, cu toate că și-a intensificat operațiunile bancare internaționale (în special banca San Giorgio, creată în 1408) și s-a dezvoltat, în sec. 15—16, o industrie a mătăsii. De la sfîrșitul sec. 11, cînd la Genova s-a instituit comuna, *ea a fost condusă de un colegiu al consulilor, apoi de un* podesta *(din 1217), de un* capitano del popolo *(din 1257/1258), iar din 1270 de diarhie, cu* 2 capitani del popolo *(Oberto Doria și Oberto Spinola); la 23 sept. 1339, în urma unei răscoale populare, diarhia a fost înlăturată, instituindu-se conducerea printr-un* doge *(duce), ales pe viață din noile familii de negustori, nobilii pierzînd dreptul de a deține respectiva funcție; această formă de conducere s-a menținut pînă în sept. 1528, cînd, prin noua constituție republica era condusă de un doge ales o dată la 2 ani, de un guvern compus din 8 membri și de un consiliu cu 400 de membri, cu toții recrutați dintre aristocrații vechi și noi, înscriși în „Liber Civitatis“*

Dogi

1339 — 1344, Simone Boccanegra di Giacomo (prima oară)

1344 — 1350, Giovanni di Antonio Murta; după ce au cucerit de la bizantini ins. Chios (12 sept. 1346), orașul-port Phocaea (azi Eski Foça, Turcia) (20 sept. 1346), ins. Samos, Ikaria (sau Nikaria) ș.a. genovezii au distrus în două rînduri (toamna lui 1348 și 5 mart. 1349) flota lui Ioan VI Cantacuzino, care încerca să înlăture dominația economică genoveză; prin pacea din mart. 1349 se consolida monopolul comercial al genovezilor în Bosfor

1350 — 1353, Giovanni di Buonagiunta Valente; în lupta navală din Bosfor (13 febr. 1352), flota genoveză comandată de Paganino Doria a respins flota veneto-bizantino-aragoneză, condusă de Niccolò Pisani; la 6 mai 1352 împăratul bizantin Ioan VI Can-

tacuzino a fost constrîns să încheie pacea cu Genova; se prevedea ca orașele-porturi Selymbria (azi Silivri, Turcia) și Heraclea Pontica (azi Ereğli, Turcia) să intre în stăpînirea genovezilor, teritoriul coloniei genoveze din Galata — unde aceștia se așezaseră la mijlocul sec. 13—, să fie extins, precum și interdicția pentru navele bizantine de a face comerț la Tana, în Marea Neagră; continuînd războiul cu Veneția, flota veneto-aragoneză comandată de Niccoló Pisani a obținut o victorie, la Alghero (29 aug. 1353), asupra genovezilor

— *între 1353 și 1356 Genova s-a aflat sub conducerea marchizului Guglielmo Palavicino (1353—1355) și a lui Gaspare Visconti, guvernatori în numele familiei Visconti din Milano*

— *la liga împotriva Genovei și a familiei Visconti inițiată de venețieni, au aderat Verona și Ferrara (15 dec. 1353), Padova, Faenza și regele Boemiei Carol I (viitorul împărat Carol IV) (19 mart. 1354), precum și Mantova (10 apr. 1354); la 4 nov. 1354, flota genoveză condusă de amiralul Paganino Doria a obținut o victorie decisivă asupra flotei veneto-aragoneză la Portologno; tratatul de pace din 1 iun. 1355 (urmînd armistițiului încheiat în Milano la 8 ian. 1355), care punea capăt războiului genovezo-venețian (declanșat în 1351), obliga pe venețieni la plata unei despăgubiri de 200 000 de ducați*

1356 — 1363, Simone Boccanegra (a doua oară); în 1357 genovezii au cucerit în Peninsula Crimeea orașul-port Cembalo (numit apoi Balaklava; azi în componența orașului Sevastopol, R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.)

1363 — 1370, Gabriele Adorno di Daniele, doge; din 1368, vicar imperial; în 1365 genovezii au cucerit în Peninsula Crimeea orașul-port Soldaia (azi Sudak, R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.), precum și orașul Cherson de la gurile Niprului; treptat, genovezii și-au extins stăpînirea asupra altor orașe-porturi din bazinul de nord al Mării Negre și au întemeiat noi colonii la Bosforo (azi Kerč, în R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.) și Tana, la gura Donului (în R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.)

1370 — 1378, Domenico di Rolando Campofregoso (sau Fregoso)

17 iun. 1378, Antoniotto Adorno di Adornino (prima oară)

1378 — 1383, Niccolò di Montanaro Guarco; între 1378 și 1381 Genova, aliată cu Ungaria, Padova și Aquileia, s-a aflat în război cu Veneția, ce avea ca aliați Milano și Regatul Ciprului (numit și „războiul de la Chioggia"); după înfrîngerea pe care au suferit-o în mai 1378, genovezii conduși de amiralul Luciano Doria au repurtat o strălucită victorie asupra venețienilor comandați de Vettor Pisani în lupta de la Brioni (7 mai 1379) și, după ce au cucerit Chioggia (la sud de Veneția) (6 aug. 1379), amenințau direct Veneția; printr-un imens efort, după un îndelungat asediu (început la 22 dec. 1379), venețienii au reușit să recucerească Chioggia (24 iun. 1380), iar genovezii s-au retras; prin tratatul de pace de la Torino (8 aug. 1381), mediat de ducele Amedeo VI de Savoia, s-a ajuns la un compromis: Genova a renunțat la pretențiile sale asupra ins. Tenedos (care pentru o vreme a trecut în stăpînirea Casei de Savoia) și a fost obligată să evacueze toate punctele de pe țărmul estic al Mării Adriatice pe care le ocupase în timpul războiului; Veneția a primit o parte din țărmul estic al Istriei, precum și accesul liber în porturile Mării Negre; la tratat au mai participat și Regatul ungar, Padova și patriarhul de Aquileia, aliații Genovei; Ungariei, care renunța la o parte din Istria în favoarea Serenissimei, i s-au reconfirmat prevederile tratatului de la Zadar (18 febr. 1358) și i se plătea, vreme de 5 ani, o sumă de 7 000 ducați de aur anual; Milano și Ciprul, aliații Veneției, nu au fost incluși în tratat

7 apr. 1383, Federico di Niccolò Da Pagana (depus în aceeaşi zi)
1383 – 1384, Leonardo di Paolo Montaldo
1384 – 1390, Antoniotto Adorno di Adornino (a doua oară)
1390 – 1391, Giacomo di Domenico Fregoso (Campofregoso)
1391 – 1392, Antoniotto Adorno di Adornino (a treia oară)
1392 – 1393, Antoniotto di Leonardo Montaldo (prima oară)
15 iul. 1393, Pietro I di Rolando Fregoso
15–16 iul. 1393, Clemente di Martino Promontorio
16 iul. – 30 aug. 1393, Francesco di Domenico Giustiniani di Garibaldo
1393 – 1394, Antoniotto di Leonardo Montaldo (a doua oară)
24 mai – 17 aug. 1394, Niccolò di Gottifredo Zoagli
17 aug. – 3 sept. 1394, Antonio di Niccolò Guarco
1394 – 1396, Antoniotto Adorno di Adornino (a patra oară)
– *1396–1413, dominaţie franceză*
– *21–27 mart. 1413, Republică; guvern compus din 8 retori*
1413 – 1415, Giorgio Adorno di Adornino, doge
– *24–29 mart. 1415, guvern compus din 2 priori: Tommaso Fregoso şi Giacomo Giustiniani*
29 mart.–3 iul. 1415, Barnaba di Ottobono Guano
1415 – 1421, Tommaso Pietro Fregoso (prima oară)
– *1421–1435, dominaţia familiei Visconti din Milano*
– *1435–1436, Republică; guvern compus din 8 membri*
28 mart. – 3 apr. 1436, Isnardo di Niccolò Guarco
1436 – 1437, Tommaso Pietro Fregoso (a doua oară)
24 mart. 1437, Battista Fregoso
1437 – 1442, Tommaso Pietro Fregoso (a treia oară)
– *1442–1443, Republică; guvern compus din 8 membri*
1443 – 1447, Raffaele Adorno di Giorgio
4 – 30 ian. 1447, Barnaba Adorno di Raffaele
30 ian. – 16 dec. 1447, Giano di Bartolomeo sau Giano Fregoso
1448 – 1450, Ludovico Fregoso (prima oară)
1450 – 1458, Pietro II di Battista Fregoso
– *1458–1461, dominaţie franceză*
– *9–12 mart. 1461, Republică; guvern compus din 8 membri*
12 mart. – 17 iul. 1461, Prospero Adorno di Barnaba, doge (prima oară)
18 – 20 iul. 1461, Spinetta di Pietro Fregoso
1461 – 1462, Ludovico Fregoso (a doua oară)
14 – 31 mai 1462, Paolo Fregoso (prima oară)
– *31 mai–8 iun. 1462, Republică; guvern compus din 4 membri*
1462 – 1463, Ludovico Fregoso (a treia oară)
1463 – 1464, Paolo Fregoso (a doua oară)
– *1464–1478, dominaţia familiei Sforza din Milano*
– *în 1476 o puternică flotă otomană comandată de marele-vizir Gedik Ahmed paşa şi de amiralul Çakîrcî Iakub-paşa a cucerit coloniile genoveze din Peninsula Crimeea şi din Marea Azov; Caffa, principala colonie a Genovei în Marea Neagră, a fost cucerită (6 iun. 1475) prin trădare; înstăpînirea turcilor otomani în aceste colonii, aducătoare de mari venituri, a însemnat o grea pierdere pentru Genova*
17 aug. – nov. 1478, Prospero Adorno di Barnaba, doge (a doua oară)
1478 – 1483, Battista II di Pietro Fregoso
1483 – 1487, Paolo Fregoso (a treia oară), cardinal
– *1487–1499, dominaţia familiei Sforza din Milano*
– *1499–1507, dominaţie franceză*
10 – 27 apr. 1507, Paolo da Novi, doge
– *1507–1512, dominaţie franceză*
1512 – 1513, Giano II di Tommasino Fregoso, doge
– *25 mai–20 iun. 1513, dominaţie franceză*
1513 – 1515, Ottaviano di Agostino Fregoso, doge
– *1515–1522, dominaţie franceză*

1522 — *1527*, Antoniotto Adorno di Agostino, doge

— *1527—1528, dominație franceză*

— *în 1528, Andrea Doria, celebru amiral și om de stat genovez, aflat în serviciul francezilor în lupta pentru supremație în Peninsula Italică, urmărind restabilirea libertății Genovei a abandonat pe regele Francisc I și, cu ajutorul armat al împăratului Carol V, a înlăturat dominația franceză (9 sept. 1528), restaurînd republica (de fapt sub „protecția" Spaniei); pînă la moarte (25 nov. 1560), Andrea Doria a fost conducătorul de fapt al Republicii Genova, a cărei formă politică de guvernămînt a reorganizat-o printr-o nouă constituție ce institula conducerea oligarhică a patriciatului genovez; în 1547 Andrea Doria a reprimat cu cruzime încercarea patricianului Gian Luigi Fieschi, care, ajutat de francezi și de ducele de Plaisance Pier Luigi Farnese, fiul papei, urmărea răsturnarea sa*

— *15 sept. — 11 oct. 1528, Republică; guvern compus din 12 membri*

REPUBLICA ARISTOCRATICĂ

Dogi bienali

1528 — *1530*, Lazzari Oberto Cattaneo
1531 — *1533*, Battista di Tomaso Spinola
1533 — *1535*, Battista di Girolamo Lomellino
1535 — *1537*, Rosso Cristoforo Grimaldi
1537 — *1539*, Giovanni Battista Doria
1539 — *1541*, Longo Andrea Giustiniani
1541 — *1543*, Leonardo Cattaneo Della Volta
1543 — *1545*, Andrea Centurione-Pietrasanta
1545 — *1547*, Giovanni Battista De Fornari
1547 — *1549*, Pavere Benedetto Gentile
1549 — *1551*, Gaspare Barcelli-Grimaldi
1551 — *1553*, Luca di Battista Spinola
1553 — *1555*, Giacomo di Pietro Promontorio
1555 — *1557*, A dimento Agostino Pinello
1557 — *1558*, C o Pietro Giovanni Chiavica
1559 — *1561*, rolamo di Agostino Vivaldi
4 ian. — *sept.* *561*, Paolo Battista Giudice Calvi
1561 — *1563*, attista Cicala-Zoaglio
1563 — *1565*, iovanni Battista di Stefano Lercari
1565 — *1567*, ttavio di Niccolò Gentile Odorico
1567 — *1569*, imone di Giovanni Battista Spinola
1569 — *1571*, aolo Moneglia Giustiniani
1571 — *1573*, Giannotto di Meliaduce Lomellino
1573 — *1575*, Giacomo Durazzo-Grimaldi
1575 — *1577*, Centurione Fattinanti-Prospero
1577 — *1579*, Giovanni Battista di Giacomo Gentile-Pignolo
1579 — *1581*, Niccolò di Giacomo Doria
1581 — *1582*, Gerolamo De'Franchi-Toso
1583 — *1585*, Gerolamo Chiavari
1585 — *1587*, Ambrogio di Benedetto di Negro
1587 — *1589*, Davide di Giacomo Vacca
1589 — *1591*, Battista di Battista Negrone
1591 — *1593*, Campi Giovanni Agostino Giustiniani
1593 — *1595*, Antonio di Bernardo Grimaldi-Cebà
1595 — *1597*, Matteo Senarega
1597 — *1599*, Lazzaro di Domenico Grimaldi-Cebà; în 1598 genovezii au pierdut în favoarea spaniolilor marchizatul Finale *(Finale Marina)*, recucerit în 1713
1599 — *1601*, Lorenzo di Ottaviano Sauli
1601 — *1603*, Agostino di Gaicomo Doria
1603 — *1605*, Pietro De Franchi-Sacco

1605 — 1607, De Castro Luca Grimaldi
3 — 23 mart. 1607, Silvestro di Bernardo Invrea
1607 — 1609, Gerolamo di Giovanni Battista Assereto
1609 — 1611, Luciani Agostino Pinello
1611 — 1613, Longo Alessandro Guistiniani
1613 — 1615, Tommaso di Antonio Spinola
1615 — 1617, Bernardo di Leonardo Clavarezza/Claravezza
1617 — 1619, Tartaro Giovanni Imperiale
1619 — 1621, Pietro di Giacomo Durazzo
1621 — 1623, Ambrogio di Paolo Doria
25 iun. 1623, Giorgia di Domenico Centurione
1623 — 1625, Federico di Girolamo De Franchi
1625 — 1627, Giacomo di Niccolò Lomellino
1627 — 1629, Giovanni Luca Chiavari
1629 — 1631, Andrea di Cristoforo Spinola
1631 — 1633, Leonardo di Battista Della Torre
1633 — 1635, Giovanni Stefano di Nicola Doria
1635 — 1637, Giovanni Francesco Brignole
1637 — 1639, Agostino di Stefano Pallavicino
1639 — 1641, Giovanni Battista di Vincenzo Durazzo
1641 — 1642, Giovanni Agostino di Girolamo De Marini
1642 — 1644, Giovanni Battista di Domenico Lercari
1644 — 1646, Luca di Alessandro Giustiniani
1646 — 1648, Giovanni Battista di Stefano Lomellino
1648 — 1650, Giacomo di Federigo De Franchi
1650 — 1652, Agostino Centurione di Stefano
1652 — 1654, Girolamo di Federigo De Franchi
1654 — 1656, Alessandro di Andrea Spinola
1656 — 1658, Giulio di Bendinelli Sauli
1658 — 1660, Giovanni Battista di Giorgio Centurione
1660 — 1661, Gian Bernardo Frugoni
1661 — 1663, Antoniotto di Giovanni Battista Invrea
1663 — 1665, Stefano di Francesco De Mari
1665 — 1667, Cesare di Pietro Durazzo
1667 — 1669, Cesare di Pietro Gentile
1669 — 1671, Francesco Garbarino
1671 — 1673, Alessandro di Pierfrancesco Grimaldi
1673 — 1675, Agostino di Giacomo Saluzzo
1675 — 1677, Antonio Da Passano
1677 — 1679, Giannettino di Baldassarre Odone
1679 — 1681, Agostino di Felice Spinola
1681 — 1683, Luca Maria Invrea
1683 — 1685, Francesco Maria Imperiale-Lercari

— *între 18 și 28 mai 1684 — 13 000 de proiectile au căzut asupra Genovei, bombardată de pe mare de flota franceză, deoarece conducerea republicii nu s-a supus ordinului regelui Franței Ludovic XIV — care voia să afirme dominația franceză în Marea Mediterană — de a dezarma patru galere nou construite, sub pretextul că ele erau făcute pentru a servi spaniolilor; cu toate că Genova a rezistat la acest atac și a respins o încercare a trupelor franceze debarcate de a pătrunde în oraș, genovezii au fost obligați să facă act de supunere (febr. 1685) pentru a restabili pacea cu Franța*

1685 — 1687, Pietro di Cesare Durazzo
1687 — 1689, Luca di Luciano Spinola
1689 — 1691, Oberto Della Torre
1691 — 1693, Giovanni Battista Cattaneo Della Volta
1693 — 1695, Francesco di Antoniotto Invrea
1695 — 1697, Bendinelli di Gian Battista Negrone
1697 — 1699, Francesco Maria di Gian Antonio Sauli
1699 — 1701, Gerolamo di Stefano De Mari

1701 — 1703, Federico di Cesare De Franchi
1703 — 1705, Antonio di Niccolò Grimaldi-Cebà
1705 — 1707, Stefano Onorato di Bartolomeo Ferreti
1707 — 1709, Domenico di Stefano De Mari
1709 — 1711, Vincenzo di Giovanni Matteo Durazzo
1711 — 1713, Francesco Maria di Giovanni Matteo Imperiale
1713 — 1715, Giovanni Antonio di Giovanni Alessandro Giustiniani
1715 — 1717, Lorenzo Centurione di Giorgio
1717 — 1719, Benedetto di Agostino Viale
1719 — 1721, Ambrogio di Federico Imperiale
1721 — 1723, Cesare di Federico De Franchi
1723 — 1725, Domenico di Bendinelli Negrone
1726 — 1728, Girolamo di Giovanni Bernardo Veneroso
1728 — 1730, Luca di Nicola Grimaldi
1730 — 1732, Francesco di Giacomo Antonio Balbi
1732 — 1734, Domenico di Cristoforo Maria Spinola
1734 — 1736, Giovanni Stefano Durazzo
1736 — 1738, Niccolò di Giovanni Battista Cattaneo
1738 — 1740, Costantino di Giacomo Balbi
1740 — 1742, Niccolò di Francesco Maria Spinola
1742 — 1744, Domenico di Niccolò Canevaro
1744 — 1746, Lorenzo di Niccolò de Mari
1746 — 1748, Giovanni Francesco Maria Brignole Sale; alăturîndu-se Franței și Spaniei în Războiul pentru succesiune la tronul Austriei (1740—1748), Genova a fost ocupată de trupele austriece (4 sept. 1746), care au fost obligate, însă, să abandoneze orașul în urma unei revolte populare (5—10 dec. 1746); sprijinită de Franța, Genova a rezistat cu succes încercărilor austriecilor, susținuți pe mare de englezi, de a cuceri orașul; prin tratatul de pace de la Aachen (28 oct. 1748) i se recunoștea Genovei stăpînirea ins. Corsica
1748 — 1750, Cesare di Giovanni Battista Cattaneo
1750 — 1752, Agostino di Benedetto Viale
28 mart. — 3 iun. 1752, Stefano di Giovanni Francesco Lomellino
1752 — 1754, Giovanni Battista di Pietro Francesco Grimaldi
1754 — 1756, Gian Giacomo di Gerolamo Veneroso
1756 — 1758, Gian Giacomo di Alessandro Grimaldi
1758 — 1760, Matteo di Stefano Franzoni
1760 — 1762, Agostino di Bartolomeo Filippo Lomellino
1762 — 1764, Rodolfo di Antonio Giulio Brignole
1765 — 1767, Francesco Maria di Clemente Della Rovere
1767 — 1769, Marcello (Marcellino) di Giovanni Luca Durazzo; la 15 mai 1768 Genova a renunțat la dreptul de suzeranitate asupra ins. Corsica în favoarea Franței; insurgenții corsicani, care din 1753 luptau sub conducerea lui Pasquale Paoli (1725—1807) pentru independența ins., înstăpînindu-se pe cea mai mare parte a ei, s-au opus acestui act, dar au fost înfrînți în cele din urmă de contele de Vaux, Corsica fiind supusă de francezi (iun. 1769); definitiv prin tratatul de pace de la Paris (30 mai 1814)
1769 — 1771, Giovanni Battista di Ambrogio Negrone
1771 — 1772, Giovanni Batista Cambiaso di Giammaria
7 — 12 ian. 1773, Ferdinando di Gherardo Spinola
1773 — 1775, Pier Francesco di Giovanni Battista Grimaldi
1775 — 1777, Brizio di Giovanni Battista Giustiniani
1777 — 1779, Giuseppe di Niccolò Maria Lomellino
1779 — 1781, Giacomo Maria Brignole (prima oară)
1781 — 1783, Marco Antonio di Filippo Giacomo Gentile
1783 — 1785, Giovanni Battista Airoli
1785 — 1787, Gian Carlo di Paolo Girolamo Pallavicino
1787 — 1789, Raffaele di Girolamo De Ferrari
1789 — 1791, Aleramo Maria di Sebastiano Pallavicino

1791 — 1793, Michelangelo di Francesco Gaetano Cambiaso
1793 — 1795, Giuseppe Maria di Giovanni Francesco Doria
1795 — 1797, Giacomo Maria Brignole (a doua oară)
— după eșecul grupării profranceze de a pune stăpînire pe conducerea Genovei (21/22 mai 1797), sub presiunea armatei franceze comandată de Napoleon Bonaparte a luat sfîrșit republica aristocratică a Genovei (4 iun. 1797)
— iun. 1797—iun. 1805, Republica ligură (creată pe baza convenției de la Mombello, 5—6 iun. 1797); ocupată de trupele austriece (4—24 iun. 1800), a fost eliberată după victoria francezilor la Marengo (14 iun. 1800) și pusă sub conducerea generalului francez Y.-Fr.-A. Dejan (pînă în 30 iul. 1802)
— între iun. 1805 și apr 1814, Genova a fost anexată la Imperiul francez
— la 18 apr. 1814, Genova a fost eliberată de sub dominația franceză; restabilirea Republicii sub protecția Marii Britanii
— 26 apr.—26 dec. 1814, guvern provizoriu sub conducerea lui Girolamo Serra; eșecul încercării acestuia de a restaura vechea republică
— la 7 ian. 1815, Genova a fost ocupată de Regatul Sardiniei conform hotărîrii Congresului de pace de la Viena
(— vezi Sardinia)

GHAZNAVIZII

— dinastie ce a condus un stat feudal, care în perioada de apogeu a puterii politice și de maximă expansiune teritorială, atinse în timpul domniei lui Iamin ad-Daula Abu'l-Kasim Mahmud, cuprindea teritoriul de azi al Afghanistanului, precum și părți din Iran, Pakistan, India și U.R.S.S. (regiuni din R.S.S. Turkmenă, Uzbekă și Tadjikă); capitala la Ghazni, de unde vine și numele dinastiei, și în Lahore (1099—1114, 1153—1187); întemeiată de comandantul militar de origine turcă Sebüktegin

Emiri

977/978 — 997, Nasr ad-Daula Abu Mansur Sebüktegin; inițial comandant militar și guvernator al †Samanizilor în Ghazni, a cîrmuit recunoscînd suzeranitatea acestora, acordîndu-le ajutor militar în două rînduri (992 și 995); a purtat un îndelungat război, între 979 și cca 989, cu regatele hinduse din Punjab, făcînd importante achiziții teritoriale
997 — 998, Ismail ibn Sebüktegin
998 — 1030, Iamin ad-Daula Abu'l-Kasim Mahmud ibn Sebüktegin; cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; a denunțat vasalitatea față de Samanizi, acceptînd suzeranitatea, formală, a califilor Abbasizi; între 1000 și 1027, a efectuat numeroase campanii de cucerire în nordul Indiei, făcînd importante achiziții teritoriale (inclusiv orașul Kanauj, 1019) și impunîndu-și supremația asupra statelor hinduse din valea Gangelui, a luptat cu forțele karahanide ale kaganului Ahmad I Arslan Kara Han (998—1015), pe care le-a înfrînt în apropiere de Balch (azi în nordul Afghanistanului, la 23 km vest de Mazar Sharif) (1008), iar în 1017 a încheiat cucerirea Horezmului
1030, Djalal ad-Daula Muhammad ibn Mahmud (prima oară); înlăturat de fratele său Masud
1030 — 1041, Șihab ad-Daula Masud I ibn Mahmud; a fost înfrînt de selgiucizii conduși de Toghrul în stepele Dandanakanului (23 mai 1040) și obligat să abandoneze stăpînirile persane și să

se refugieze în India, dar a fost ucis în urma unei conspirații

1041, Djalal ad-Daula Muhammad (a doua oară); înfrînt și ucis lîngă Nagrahar de către fratele său Maudud

1041 — 1048, Șihab ad-Daula Maudud ibn Masud (I); în 1046 a respins o puternică invazie a turcilor selgiucizi

1048 — 1049, Masud II ibn Maudud; în vîrstă de 6 ani, a domnit doar 11 zile

9 ian. — mai 1049, Baha ad-Daula Ali ibn Masud (I)

1049 — 1052, Izz ad-Daula Abd ar-Rașid ibn Mahmud; ucis la 14 febr. 1052 de un sclav, puterea a fost acaparată de Toghrul

— 14 febr.—21 mart. 1052, Kiuam ad-Daula Toghrul, uzurpator; ucis de partizanii dinastiei

1052 — 1059, Djamal ad-Daula Farrukhzad ibn Masud (I)

Sultani

1059 — 1099, Zahir ad-Daula Ibrahim ibn Masud (I); a încheiat un tratat de prietenie cu turcii selgiucizi, făcîndu-le anumite concesii teritoriale și a întreprins campanii militare în vest (1072—1076), reușind să restabilească autoritatea ghaznavidă în Punjab; în 1088 a reprimat revolta fiului său Saif ad-Daula Mahmud; primul membru al dinastiei care a purtat titlul de sultan

1099 — 1115, Ala ad-Daula Masud III ibn Ibrahim; și-a stabilit capitala în Lahore

1115 — 1116, Kamal ad-Daula Șerzad ibn Masud (III)

1116 — 1118, Sultan ad-Daula Malik Arslan ibn Masud (III)

1118 — 1157(?), Iamin ad-Daula Bahram Șah ibn Masud (III); a dobîndit domnia cu ajutorul protectorului său, sultanul selgiucid Sandjar (1118—1157), la curtea căruia se refugiase după moartea tatălui său, recunoscîndu-i suzeranitatea și obligîndu-se la plata tributului; în urma a 3 campanii (1119, 1120, 1129) și-a impus autoritatea în Punjab, dar a eșuat, în 1135/1136, în încercarea de a se elibera din dependența selgiucizilor; victorios, în 1149, asupra Ghurizilor, în 1150/1151 sultanul Ala ad-Din Husain (1149—1161) a invadat statul ghaznavid; Bahram Șah, înfrînt, și-a abandonat supușii, refugiindu-se în stăpînirile sale din India; capitala a fost cucerită și devastată cumplit, iar mare parte din populație deportată; Bahram Șah a revenit la Ghazna, dar nu a mai putut împiedica dezintegrarea statului

1157 — 1160, Muizz ad-Daula Husrau Șah ibn Bahram; și-a stabilit capitala în Lahore

1160 — 1187, Tadj ad-Daula Husrau Malik ibn Husrau Șah; în 1163 a pierdut, în favoarea turcilor oguzi, stăpînirile afghane, inclusiv orașul Ghazni (care din 1173/1174 a trecut în stăpînirea Ghurizilor), iar principele ghurid Șihab ad-Din a cucerit Multan (1175/1176) și Peshavar (1179/1180); în iul./aug. 1187, după mai multe asedii, Husrau Malik a predat orașul-capitală Lahore Ghurizilor; sfîrșitul dinastiei

— cucerirea ↑Ghurizilor

GHURIZII

— dinastie care a condus un stat feudal din Asia, întemeiată de Muhammad ibn Suri; în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Șams ad-Din (apoi Ghias ad-Din) Muhammad, statul Ghurizilor a cuprins în hotarele sale

teritorii aflate azi în Afghanistan, U.R.S.S. și India; capitala în fortăreața Îstiya, apoi la Firuzkuh (probabil așezarea Djam, situată pe Tagao Gumbaz, afluent stîng al rîului Harirud, vilaietul Ghor, Afghanistan), iar din 1173/1174 și la Ghazni (la sud-vest de Kabul, Afghanistan); numele dinastiei vine de la regiunea muntoasă Ghur din Afghanistan, unde s-a aflat nucleul statului

Sultani

? — *1011*, Muhammad ibn Suri; înfrînt și depus de ↑Ghaznavizi, care au cucerit fortăreața Ahangaran

1011 — ? Abu Ali ibn Muhammad; impus la domnie de Ghaznavizi

? — ? Șis ibn Muhammad

? — ? Abbas ibn Șis; domnind în mod tiranic și-a atras ura a numeroși emiri, care au cerut ajutorul sultanului ghaznavid Zahir ad-Daula Îbrahim; înlăturat de acesta din urmă și înlocuit cu fiul său Muhammad

? — ? Muhammad ibn Abbas

? — *1100*, Kutb ad-Din Hasan ibn Muhammad

1100 — *1146*, Izz ad-Din Husain ibn Hasan; în urma campaniei selgiucizilor din Horasan (1107—1108), a fost obligat să recunoască suzeranitatea acestora și să le plătească tribut

1146 — *1149*, Saif ad-Din Suri ibn Husain; a împărțit stăpînirile ghuride cu frații săi Kutb ad-Din Muhammad, Nasr ad-Din Muhammad, Ala ad-Din Husain, Baha ad-Din Sam, Fahr ad-Din Masud, el păstrînd autoritatea supremă și capitala (fortăreața Îstiya); ca represalii pentru intervenția în treburile interne ghuride, a întreprins o campanie împotriva sultanului Bahram Șah din Ghazni (1118—1157?); victorios în prima luptă, a fost apoi înfrînt și executat de sultanul ghaznavid

1149, Baha ad-Din Sam I ibn Husain

1149 — *1161*, Ala ad-Din Husain ibn Husain; a lărgit hotarele stăpînirii sale, dar a eșuat, în 1152, în încercarea de a se elibera de sub suzeranitatea turcilor selgiucizi; urmărind să răzbune uciderea fratelui său, a invadat statul ghaznavid (1150/1151), înfrîngîndu-l pe sultanul Bahram Șah (1118—1157?), cucerind și devastînd capitala acestuia, orașul Ghazni

1161 — *1163*, Saif ad-Din Muhammad ibn Husain

1163 — *1203*, Șams ad-Din (apoi Ghias ad-Din) Muhammad ibn Sam; cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; după ce a pus stăpînire pe orașul Ghazni (1173/1174) l-a încredințat fratelui său Șihab ad-Din, acordîndu-i și titlul de sultan (vezi mai jos); a cucerit Heratul (1175/1176), iar în iul./aug. 1187, după mai multe asedii, orașul Lahore, punînd capăt existenței statului Ghaznavizilor; a purtat numeroase lupte cu dinaștii horezmșahi, înfrîngîndu-l în 1190, în apropiere de Marw, pe Sultan-șah ibn Îl-Arslan (1172—1193), cucerind mare parte din Horasan (cucerire extinsă în 1200 după moartea lui Ala ad-Din Tekiș)

1203 — *1206*, Șihab ad-Din (apoi Muizz ad-Din) Muhammad ibn Sam (I); sultan de Ghazni (din 1173/1174); a efectuat, împreună cu locotenentul său Kutb ad-Din Aybak, numeroase campanii de cucerire în nordul Indiei; înfrînt în lupta de la Andhui, pe fluviul Amu-Daria (1205) de oștile horezmșahului Ala ad-Din Muhammad (1200—1220), aliat cu kara-qidanii, a pierdut Horasanul (cu excepția Heratului); la moartea sa, Kutb ad-Din Aybak s-a proclamat conducător independent în partea de nord a Indiei, punînd bazele Sultanatului de ↑Delhi

1206 — *1212*, Ghias ad-Din Mahmud ibn Muhammad; în 1206/1207 a solicitat ajutorul horezmșahului Ala ad-Din Muhammad pentru recucerirea orașului Ghazni, aflat (după 1203) în stăpînirea ofițerului turc Tadj ad-Din Îîldîz; sultanii următori au devenit simple marionete ale horezmșahului Ala ad-Din Muhammad

1212 — 1213, Baha ad-Din Sam II ibn Mahmud ibn Şams ad-Din Muhammad
1213 — 1214, Ala ad-Din Atsîz ibn Husain
1214 — 1215, Ala ad-Din (apoi Diya ad-Din) Muhammad ibn Ali ibn Husain; destituit de horezmşahul Ala ad-Din Muhammad; sfîrşitul domniei ghuride în Firuzkuh

ÎN BAMIAN ŞI TOHARISTAN
— Bamian (oraş şi provincie în centrul Afghanistanului) şi Toharistan (regiune istorică al cărei teritoriu se află în sudul R.S.S. Uzbekă, R.S.S. Tadjikă şi în nordul Afghanistanului)
1145 /1146 — 1163, Fahr ad-Din Masud ibn Husain
1163 — 1192, Şams ad-Din Muhammad ibn Masud; a extins, în 1174/1175, stăpînirile sale spre nord şi a primit din partea lui Ghias ad-Din Muhammad din Firuzkuh titlul de sultan
1192 — 1206, Baha ad-Din Sam ibn Muhammad; în 1198 a ocupat oraşul Balkh (azi aşezare în nordul Afghanistanului)
1206 — 1215, Djalul ad-Din Ali ibn Sam
— cucerirea Horezmşahilor

GRUZIA (GEORGIA)

KHARTLIA (sau **HIBERIA**)
— stat în partea de est a R.S.S. Gruzină (U.R.S.S.); capitala s-a aflat iniţial în oraşul Mccheta (la confluenţa rîurilor Aragvi şi Kura), apoi a fost mutată în oraşul Tiflis (azi Tbilisi); după o perioadă cînd a avut o existenţă de-sine-stătătoare, a făcut parte din statul unificat gruzin, iar la sfîrşitul sec. 15, odată cu fărîmiţarea acestuia, s-a constituit din nou într-o formaţie statală independentă pînă în 1762, cînd s-a unit cu Kakhetia într-un singur regat

Curopalaţi, regi
588 — cca 590, Guaram I Guaramidul
cca 590 — 627, Ştefan (Step'anos) I Guaramidul
627 — 637/642, Adarnase I Chosroidul, patriciu
637/642 — cca 650, Ştefan II Chosroidul, patriciu
cca 650 — 684/685, Adarnase II Chosroidul, patriciu
684/685 — 693, Guaram II Guaramidul
693 — cca 748, Guaram III Guaramidul
cca 748 — 760, Adarnase III Nersiani
cca 760 — 779/780, Nerse Nersiani
779/780 — 786, Ştefan III Guaramidul

DINASTIA BAGRATIZILOR
786 — 830, Aşot (Ašot) I *cel Mare*
? — ? Adarnase III
842/843 — 876, Bagrat I
876 — 881, David (Davit') I
881 — 891, Gurghen I
888 — 923, Adarnase IV, rege şi curopalat (891—923)
923 — 937, David II, rege titular
923 — 954, Aşot II, curopalat
937 — 958, Sumbat I, rege titular şi curopalat (954—958)
958 — 994, Bagrat II *cel Simplu*, rege titular
958 — cca 961, Adarnase III, curopalat
990 — 1000, David II *cel Mare*, curopalat

994 — 1008, Gurghen I (co-rege, 1075; rege al regilor, din 994), rege
1000 — 1014, Bagrat III (rege al Abhaziei, ca **B.** II, din 978/979; rege al regilor, 1008—1014), curopalat
— *vezi Gruzia (Georgia)*

Regi

1478 — 1505, Constantin II (pînă în 1484, rege al Imeretiei)
1505 — 1524, David VIII
1524 — 1535, Gheorghe IX
1535 — 1558, Luarsab I
1558 — 1569, Simon I (prima oară)
1569—1578, David IX, instalat pe tron de persani
1578 — 1600, Simon I (a doua oară)
1600 — 1603/1605, Gheorghe X
1603/1605 — 1614 (1616), Luarsab II
1614 (1616) — 1619, Bagrat VII
1619 — 1629, Simon II
1629 — 1632, Teimuraz I (rege al Kakhetiei, 1605—1614, 1615—1616, 1623—1632, 1636—1648)
1632 — 1656 (1658), Rostom (Khosro Mîrza)
1656 (1658) — 1676, Wakhtang V (Şah Nawaz I)
1676 — 1688, Gheorghe XI (Şah Nawaz II) (prima oară)
1688 — 1703, Irakli (Heraklius) I (Nazar Ali Han)
1703 — 1709, Gheorghe XI (a doua oară); *absent din ţară, tronul s-a aflat sub regenţa nepotului său, principele Wakhtang (viitorul rege Wakhtang VI)*
1709 — 1711, Kaikhosro; *absent din ţară, tronul s-a aflat sub regenţa fratelui său, principele Wakhtang (viitorul rege Wakhtang VI)*
1711 — 1714, Wakhtang VI (prima oară)
1714 — 1716, Iesse (Ali Kuli Han, Mustafa Paşa) (prima oară)
1716 — 1719, Bakar (Şah Nawaz III); *tronul i-a fost încredinţat de tatăl său, Wakhtang VI*
1719 — 1723, Wakhtang VI (a doua oară)
1724 — 1727, Iesse (a doua oară)
— *1727—1736, interregnum*
1736 — 1737, Archil (Abdulah beg)
— *1737—1744, interregnum*
1744 — 1762, Teimuraz II (rege al Kakhetiei, 1732—1736, 1738—1744)
— *din 1762 regatul Kakhetiei şi al Khartliei s-au unit sub sceptrul regelui Irakli II*
— *vezi Khartlia şi Kakhetia (unite)*

ABHAZIA (sau **ABASGIA**)

— *stat feudal în Transcaucazia (azi în R.S.S.A. Abhază, R.S.S. Gruzină, U.R.S.S.), întemeiat de Leon II care, în urma luptelor victorioase împotriva stăpînirii bizantine, a unificat sub sceptrul său partea de vest a Gruziei; capitala în oraşul Kutatisi (azi Kutaisi); la sfîrşitul sec. 10 Abhazia a fost inclusă în statul unificat gruzin de regele Bagart III; după fărîmiţarea Gruziei a făcut parte din Imeretia, iar la sfîrşitul sec. 16 şi începutul sec. 17 s-a constituit într-un stat feudal de-sine-stătător; aflat în sec. 17—18 în dependenţă faţă de turcii otomani; în 1810 a intrat în componenţa Imperiului rus*

Regi

767/768 — 811/812, Leon II
811/812 — 837/838, Teodosiu (T'eodosi) II
837/838 — 872/873, Dimitrie (Dimitri) II
872/873 — 878/879, Gheorghe (Giorgi) I
878/879 — cca 880, Ioan (Ioane) Şavliani
cca 880 — 887/888, Adarnase Şavliani
887/888 — 898/899, Bagrat I

898/899 — 916/917, Constantin (Konstantine) III
916/917 — 960/961, Gheorghe II; l-a avut ca asociat pe Bagrat II, fratele său
960/961 — 969/970, Leon III
969/970 — 976/977, Dimitrie III
976/977 — 978/979, Teodosiu III
978/979 — 1014, Bagrat II (rege al Khartliei, ca **B.** III, din 1000, iar din 1008, rege al regilor); a moștenit pe regele Teodosiu III
— *vezi Gruzia*

GRUZIA (ABHAZIA și KHARTLIA, iar din 1105 și KAKHETIA)

Regi

DINASTIA BAGRATIZILOR

1008 — 1014, Bagrat III
1014 — 1027, Gheorghe (Giorgi) I
1027 — 1072, Bagrat IV
1072 — 1089, Gheorghe II
1089 — 1125, David III (II sau IV) *Constructorul;* în 1105 a anexat Kakhetia
1125 — 1155, Dimitrie I (prima oară)
1155, David IV (III)
1155 — 1156, Dimitrie I (a doua oară)
1156 — 1184, Gheorghe III
1184 — 1213, Thamar *cea Mare*, regină, împreună cu soțul ei David Soslan, între cca 1193 și 1207
1213 — 1222, Gheorghe IV *cel Strălucit*
1222 — 1245, Rusudan, regină
— *1245—1250, interregnum*
1250 — 1269, David V (IV), fiul lui Gheorghe IV *cel Strălucit*, a domnit împreună cu David VI, pînă în 1258
1250 — 1258, David VI (V), fiul reginei Rusudan (vezi Imeretia)
— *1269—1273, interregnum*
1273 — 1289, Dimitrie II *cel Devotat*, pînă în 1282 sub regența lui Sadun Mankaberdeli
1289 — 1292, Wakhtang II și David (VII), co-rege (1291—1292)
1292 — 1301, David VII (VI) și Gheorghe (VI), co-rege (1299—1301)
1301 — 1307, Wakhtang III; co-regi: David și Gheorghe (VI)
1307 — 1314, Gheorghe V *cel Mic*; co-regi: David, pînă în 1310 și Gheorhge (VI), regent
1314 — 1346, Gheorghe VI *cel Ilustru*; în 1330 a anexat Imeretia
1346 — 1360, David VIII (VII); co-rege Bagrat (V) din cca 1355
1360 — 1393, Bagrat V *cel Mare*; co-rege Gheorghe VII
1393 — 1405, Gheorghe VII
1405 — 1412, Constantin I; co-regi fiii săi: Alexandru (I), Bagrat și Gheorghe
1412 — 1442, Alexandru I *cel Mare;* co-regi fiii săi: Wakhtang (IV), Dimitrie (III), Gheorghe (VIII) și Zaal
1442 — 1446, Wakhtang IV; co-regi frații săi: Dimitrie (III) și Gheorghe (VIII)
1446 — 1453, Dimitrie III, fratele precedentului, *de jure* rege în Imeretia, din 1433
1446 — 1465, Gheorghe VIII, fratele precedentului, *de facto*; din 1466, rege al Kakhetiei, ca **G.** I; co-rege fiul său Alexandru
1465 — 1478, Bagrat VI; co-rege Constantin (II), fiul lui Dimitrie III
1478 — 1505, Constantin II
— *împărțirea regatului: în 1492, Alexandru, fiul lui Gheorghe VIII, a fost recunoscut ca rege al Kakhetiei; în 1491, Alexandru, fiul lui Bagrat VI, a fost recunoscut ca rege al Imeretiei*
— *vezi Kakhetia, Imeretia, Khartlia*

KAKHETIA

— stat situat în regiunea cursului superior al rîurilor Iori și Alazani (afluenți ai rîului Kura), în partea de nord-est a R.S.S. Gruzină (U.R.S.S) pînă în sec. 8 a făcut parte din statul Khartlia, din care s-a desprins ca formație feudală de-sine-stătătoare, condusă de chorepiscopi ereditari, iar din 1010 de regi; în 1104/1105 regele David Constructorul, *avînd și sprijinul aristocrației din Kakhetia, a cucerit acest regat, incluzîndu-l în stăpînirile sale; la sfîrșitul sec. 15, odată cu fărîmițarea regatului gruzin, Kakhetia s-a constituit din nou într-o formație statală independentă, pînă în 1762, cînd s-a unit cu Khartlia într-un singur regat*

Regi

1010 — 1029, Kvirike III *cel Mare*

DINASTIA BAGRATIZILOR

1029 — 1058, Gaghik de Lori
1058 — 1084, Agsartan I
1084 — 1102, Kvirike IV
1102 — 1105, Agsartan II
— Kakhetia a intrat în componența Gruziei
1476 (*1492*) *— 1511*, Alexandru I, fiul regelui Gheorghe VIII (1446—1465)
1511 — 1513, Gheorghe II *cel Rău*
— între 1513 și 1520, Kakhetia a fost unită cu regatul Khartlia sub sceptrul regelui David VIII
1520 — 1574, Levan
1574 — 1603, Alexandru II (prima oară)
1603, David I
1603 — 1605, Alexandru II (a doua oară)
1605, Constantin I
1605 — 1614, Teimuraz I
— 1614—1615, dominație persană
1615 — 1616, Teimuraz I
— 1616—1623, dominație persană
1623 — 1632, Teimuraz I
— 1633—1636, dominație persană
1636 — 1648, Teimuraz I
— între 1648 și 1656, Kakhetia a fost unită cu regatul Khartia sub sceptrul regelui Rostom (Khosro Mîrza)
— 1656—1664, dominație persană
1664 — 1675, Archil, fiul lui Wakhtang Bagration, rege al Imeretiei
1675 — 1676, Irakli (Heraklius) I (absent din țară)
— 1676—1703, dominație persană
1703 — 1722, David II (Imam Kuli Han)
1722 — 1732, Constantin II (Mahmud Kuli Han)
1732 — 1736, Teimuraz II
— 1736—1738, dominație persană
1738 — 1744, Teimuraz II, apoi, între 1744 și 1762, rege în Khartlia
1744 — 1762, Irakli II; în 1762 a devenit și rege al Khartliei

KHARTLIA ȘI KAKHETIA (unite)

Regi

1762 — 1798, Irakli II
1798 — 1801, Gheorghe XII
— 15 ian.—febr. 1801, regența lui David Batonișvili
— în 1801, regatul unit al Khartliei și Kakhetiei a intrat în componența Imperiului rus

IMERETIA

— stat situat în partea de vest a R.S.S. Gruzină (U.R.S.S.), ce-a fost inclus, în 1330, în regatul unificat gruzin; la sfîrșitul sec. 15, în condițiile fărîmițării feudale, Alexandru, fiul regelui Bagrat VI, a întemeiat regatul

de-sine-stătător Imeretia, cu capitala în orașul Kutatisi (azi Kutaisi); ca urmare a luptelor interne, din regat s-au desprins formațiile Megrelia și Guria (mijlocul sec. 16), Abhazia (sfîrșitul sec. 16 și începutul sec. 17) ș.a.; între 1655 și 1774 Imeretia s-a aflat în dependență față de Imperiul otoman; după ce regele Solomon II a acceptat, în 1804, protecția rusească, Imeretia a intrat în componența Imperiului rus (1810)

Regi

DINASTIA BAGRATIZILOR

1258 – 1293, David I
1293 – 1327, Constantin
1327 – 1329, Mihail
1329 – 1330, Bagrat I; înfrînt și făcut prizonier de regele Gheorghe VI al Gruziei
– Imeretia a intrat în componența Gruziei
1484 (1491) – 1510, Alexandru I, fiul regelui Bagrat VI
1510 – 1565, Bagrat II
1565 – 1588, Gheorghe I
1588 – 1589, Rostom (prima oară)
1589 – 1590, Bagrat III
1590 – 1604, Rostom, (a doua oară)
1604 – 1639, Gheorghe II
1639 – 1660, Alexandru II
1660 – 1661, Bagrat IV (prima oară)
1661, Wakhtang Bagration (prima oară)
– 1661, Wamek Dadiani, uzurpator
1661 – 1663, Archil (prima oară)
– 1663–1664, Dimitrie Guriel, principe de Guria, numit de turci
1664 – 1668, Bagrat IV (a doua oară)
1668, Wakhtang Bagration (a doua oară)
1668 – 1678, Bagrat IV (a treia oară)
1678 – 1679, Archil (a doua oară)
1679 – 1681, Bagrat IV (a patra oară)
– 1681–1683, Gheorghe III Guriel, principe de Guria
1683 – 1690, Alexandru III (prima oară)
1690 – 1691, Archil (a treia oară)
1691 – 1695, Alexandru III (a doua oară)
1695 – 1696, Archil (a patra oară)
1696 – 1698, Gheorghe IV Bagration
1698 – 1699, Archil (a cincea oară)
1699 – 1700, Simon
– 1700–1701, interregnum
– 1701–1702, Mamia Guriel, principe de Guria (prima oară)
1702 – 1711, Gheorghe V (prima oară)
– 1711, Mamia Guriel (a doua oară)
1711 – 1713, Gheorghe V (a doua oară)
–1713, Mamia Guriel (a treia oară)
1713 – 1716, Gheorghe V (a treia oară)
– 1716, Gheorghe VI Guriel
– 1716–1720, interregnum
1720 – 1751, Alexandru IV
1751 – 1765, Solomon I (prima oară)
1765 – 1768, Teimuraz
1768 – 1784, Solomon I (a doua oară)
1784 – 1789, David
1789 – 1810, Solomon II
(–vezi U.R.S.S.)

GUJARAT

— stat feudal desprins din Sultanatul de ↑Delhi; întemeiat de Muzaffar Han, a cuprins în hotarele sale vestul de azi al Indiei; capitala la Anahilwara sau Anhalwara (azi Patan, statul Gujarat), apoi, din 1411, la Ahmadabad (statul Gujarat)

Sultani

1391/1407 — 1410/1411, Muzaffar Han I (Zafar Han) ibn Uadjih; numit guvernator de Gujarat de către Muhammad II Tughluk, sultanul de Delhi; pentru a prelua demnitatea, a trebuit să-l înfrunte pe puternicul guvernator Malik Mufarrah, adevărat conducător (din 1377) independent al provinciei, pe care l-a înfrînt și ucis la 4 ian. 1392 în lupta de la Kamboi (la vest de Patan); în nov. 1403, a fost făcut prizonier pentru scurtă vreme de fiul său Tatar Han, care s-a proclamat sultan sub numele de Muhammad Șah; în 1407 s-a proclamat independent față de Sultanatul de Delhi sub numele de Sultan Muzaffar Șah

1410/1411 — 1442, Ahmad Șah I ibn Tatar ibn Zafar; și-a impus suzeranitatea asupra statelor vecine și a lărgit hotarele sultanatului prin numeroase campanii victorioase împotriva principilor hinduși (1414, 1415, 1416, 1429, 1432, 1433), precum și a sultanatelor de Malwa (1418, 1419, 1420, 1422), Handeș (1417, 1429) și a celor din Deccan, care uneori s-au constituit în puternice coaliții (1416, 1429) împotriva sa

1442 — 1451, Muhammad Șah I ibn Ahmad; a continuat politica tatălui său în combaterea principilor hinduși (campania împotriva Idar-ului, 1446 și a Čampaner-ului, 1449)

1451 — 1458, Kutb ad-Din Șah II (Djalal Han) ibn Muhammad

13 — 20 mai 1458, Daud Han ibn Ahmad

1458 — 1511, Mahmud Șah I Begarha (Fath Han) ibn Muhammad; cel mai de seamă suveran al Gujaratului; a întreprins numeroase campanii victorioase împotriva principilor hinduși din Barhot și Daman (1465), împotriva rajpuților din Junagarh (1467—1470), a Sindului și Kutch-ului (1471), împotriva rajahului Jayasimha din Čampaner (1482) — oraș pe care îl rebotează Mahmudabad, și-l folosește ca reședință pînă la moarte —, împotriva renegatului Bahadur Gilani, care prădase sultanatul (1491—1494) și a intervenit cu succes în lupta pentru succesiune din Handeș (în 1508—1509); opunîndu-se expansiunii portugheze, o flotă gujarată, comandată de Malik Aiaz, luptă alături de flota mamelucă, comandată de Amir Husein împotriva flotei portugheze; după o victorie în dreptul portului Chaul (la sud de Bombay) (ian. 1508), în care Don Lorenzo de Almeida a fost ucis, flota musulmană a fost înfrîntă de Francisco de Almeida în afara portului Diu (febr. 1508); apoi raporturile cu portughezii au fost pașnice

1511 — 1526, Muzaffar Șah II (Halil Han) ibn Mahmud; desemnat succesor din dec. 1482; a intervenit în luptele pentru putere din Sultanatul de Malwa și a respins două încercări (1520 și 1521) ale portughezilor de a cuceri portul Diu, unde intenționau să se înstăpînească și să construiască un fort

6 febr. — 18 mai 1526, Sikandar Șah ibn Muzaffar

18 mai — iul. 1526, Nasr Han Mahmud II ibn Muzaffar

1526 — 1537, Bahadur Șah ibn Muzaffar; și-a impus suzeranitatea în Ahmadnagar (1529) și a înfrînt pe rajpuții comandați de Silhadi (1532—1533), dar în anii 1534—1535 a suferit un șir de înfrîngeri din partea marelui moghul Humayun, care a ocupat cea mai mare parte din stăpînirile lui Bahadur Șah, acesta din

urmă fiind obligat să-și abandoneze oastea (mai 1535) și să se refugieze, pe mare, la Diu; după ce, în 1531, portughezii eșuaseră în încercarea de a cuceri portul Diu, în schimbul ajutorului promis împotriva lui Humayun, au obținut Bassein (dec. 1534) de la Bahadur Șah și dreptul de a construi un fort la Diu (25 oct. 1535); Bahadur Șah a reușit să-și redobîndească sultanatul deoarece Humayun a fost obligat să părăsească Gujaratul, iar fratele său Askari, lăsat locțiitor, a abandonat regiunea (mai 1536); în noile tratative cu portughezii asupra portului Diu, Bahadur Șah a fost ucis mișelește din ordinul comandantului portughez Nuno de Cunha (13 febr. 1537)

— *Muhammad Zaman Mîrza, cumnat al lui Humayun, refugiat la curtea lui Bahadur Șah, profitînd de lipsa unui urmaș direct și avînd sprijinul portughezilor, cărora le promisese largi concesii, a încercat să preia succesiunea în Gujarat, dar a fost înfrînt și alungat de oastea nobililor din sultanat*

apr. — mai 1537, Miran Muhammad I ibn Adil (sultan de Handeș, din 1520), nepotul de soră al lui Bahadur Șah; sultan titular

1537 — 1554, Mahmud Șah III (Mahmud Han) ibn Latif ibn Muzaffar (II); minor, s-a aflat sub autoritatea regenților Daria Han și Alam Han Lodi; încercarea de a recuceri Diu din mîinile portughezilor a eșuat după un îndelungat asediu (20 iun. 1546—11 ian. 1547), armata portugheză comandată de viceregele João de Castro provocînd o grea înfrîngere musulmanilor

1554 — 1561, Ahmad Șah III; stră-strănepot al lui Ahmad Șah I; minor, s-a aflat sub regența lui Itimad Han; în febr. 1559 orașul-port Daman a intrat în stăpînirea portughezilor

1561 — 1572/1573, Muzaffar III ibn Mahmud (III) (prima oară); impus ca sultan de influentul Itimad Han

— *1572/1573—1583, cîrmuirea marelui moghul Akbar I, care, chemat de Itimad Han, a pus stăpînire pe Patan și Ahmadabad și a înfrînt la Sarnal (23 dec. 1572) și la Surat (26 febr. 1573) forțele care i se opuneau, incluzînd Gujaratul în imperiul său*

1583, Muzaffar III (a doua oară); în 1578 a scăpat din captivitatea lui Akbar și, în 1583, pentru cca 6 luni și-a asumat efectiv sultanatul în Gujarat; atacat din nou de forțele moghule, el a mai continuat să reziste, pînă în 1593, cînd s-a sinucis

— *cucerirea marilor moghuli*

(— vezi India)

HAFSIZII

— dinastie ce a condus un stat feudal în nordul Africii, desprins din stăpînirile ↑Almohazilor, care cuprindea teritoriile statelor de azi Tunisia, nordul Algeriei, nordul Marocului și nord-vestul Libiei, cu capitala la Tunis; numele dinastiei vine de la șeihul Abu Hafs Umar ibn Iahia al-Hintati, unul dintre creatorii puterii almohade, bunicul întemeietorului dinastiei

Emiri

1228 — 1249, Abu Zakariyya Iahia ibn Abd al-Uahid; în nov./dec. 1229 a luat titlul de emir și a domnit independent din 1236/1237; întemeietorul dinastiei

1249 — 1277, Abu Abdallah Muhammad ibn Iahia; în 1253 a luat titlul de calif *al-Mustansir bi-llah*

— între 1277 și 1318 perioadă de tulburări interne

Califi

1277 — 1279, Abu Zakariyya Iahia II al-Uasik ibn al-Mustansir

1279 — 1283, Abu Ishak Ibrahim ibn Iahia (II); de la sfîrșitul anului 1282 a fost nevoit să se retragă la Bejaïa (Algeria) din fața aventurierului Ahmad ibn Abi Umara

— primăvara—1 iun. 1283, Abu Faris ibn Abu Ishak, conducător provizoriu la Bejaïa

— 1282/1283—1284, Ahmad ibn Abi Umara, uzurpator; a domnit în Tunis

1284 — 1295, Abu Hafs Umar I ibn Iahia (II); a domnit la Tunis

1285 — 1301, Abu Zakariyya Iahia III al-Muntahab ibn Ibrahim; a domnit la Bejaïa

1295 — 1309, Abu Asida (sau Abu Abdallah) Muhammad II al-Muntasir ibn Iahia (II); a domnit la Tunis

1309, Abu Iahia Abu Bakr I aș-Șahid ibn Abu Muhammad Abdallah ibn Abd al-Uahid; a domnit numai 17 zile, la Tunis

1301 — 1311, Abu'l-Baka Halid I an-Nasir ibn Iahia (III); inițial a domnit la Bejaïa, apoi, din 1309, asupra întregului califat

1311 — 1317, Abu Iahia Zakariyya I al-Lihiani ibn Ahmad al-Lihiani ibn Muhammad al-Lihiani ibn Abd al-Uahid; a domnit numai la Tunis

1317 — 1318, Abu Darba Muhammad III al-Mustansir ibn Zakariyya (I); a domnit numai la Tunis

1312 — 1346, Abu Iahia Abu Bakr II al-Mutauakkil ibn Iahia (III); pînă în 1317 a domnit numai la Bejaïa, apoi, după înfrîngerea lui Abu Darba Muhammad III, în întreg califatul

1346 — 1348, Abu Hafs Umar II ibn Abu Bakr (II)

— 1348—1349/1350, prima ocupație marinidă a Tunisului; conducătorul marinid Abu'l-Hasan Ali, pretextînd uciderea lui Abu'l-Abbas Ahmad, fiul și succesorul desemnat de Abu Bakr II, de către fratele său Abu Hafs Umar II, a ocupat Tunisul

1349 — 1350, Abu'l-Abbas Ahmad I al-Fadl al-Mutauakkil ibn Abu Bakr (II); a domnit numai la Tunis

1350 — 1356, Abu Ishak Ibrahim II al-Mustansir ibn Abu Bakr (II) (prima oară)

— 1356—1357, a doua ocupație a Tunisului de către trupele marinidului Abu Inan Faris

1357 — 1369, Abu Ishak Ibrahim II al-Mustansir (a doua oară)
1369 — 1370, Abu'l-Baka Halid II ibn Ibrahim (II); a domnit numai la Tunis
1370 — 1394, Abu'l-Abbas Ahmad II al-Mustansir ibn Abu Abdallah Muhammad ibn Abu Bakr (II); inițial a domnit la Bejaïa, apoi, din 1366, la Constantine (Algeria); a reușit să reunifice mare parte a teritoriului califatului
1394 — 1434, Abu Faris Abd al-Aziz al-Mutauakkil ibn Ahmad (II); unul dintre cei mai de seamă conducători hafsizi
1434 — 1435, Abu Abdallah Muhammad IV al-Muntasir ibn Abu Abdallah Muhammad al-Mansur ibn Abu Faris Abd al-Aziz
1435 — 1488, Abu Umar Usman ibn Muhammad (IV)
1488 — 1489, Abu Zakariyya Iahia IV ibn Masud ibn Usman
1489 — 1490, Abd al-Mumin ibn Ibrahim
1490 — 1494, Abu Iahia Zakariyya ibn Iahia (IV)
1494 — 1526, Abu Abdallah Muhammad V al-Mutauakkil ibn al-Hasan ibn Masud ibn Usman
1526 — 1534, Abu Abdallah Muhammad al-Hasan ibn Muhammad (V) (prima oară); în aug. 1534, Haireddin Barbarossa, pașa de Alger, a cucerit Tunisul în numele Porții otomane
— *1534—1535, prima ocupație otomană*
1535 — 1543, Abu Abdallah Muhammad al-Hasan (a doua oară); a redobîndit Tunisul în iul. 1535, cu ajutorul împăratului Carol V, suzeranul său
1543 — 1569, Ahmad III ibn al-Hasan; în 1569, Uludj Ali, pașa de Alger, a cucerit Tunisul în numele Porții otomane
— *1569—1573, a doua ocupație otomană*
1573 — 1574, Abu Abdallah Muhammad VI ibn al-Hasan; a redobîndit Tunisul cu ajutorul lui Don Juan de Austria; vasal față de coroana spaniolă
— *în 1574 Tunisul a fost cucerit și inclus în Imperiul otoman*

HAINAUT

— stat feudal în vestul Europei, care a cuprins în hotarele sale un teritoriu situat azi în Belgia (provincia Hainaut, în flamandă Henegouwen), precum și în Franța (departamentul Nord); reședința comitală în orașul Mons (în flamandă Bergen, azi Belgia); pînă în 1139 conții de Hainaut s-au aflat în dependență față de ducii de ↑Lorena

Conți
cca 908 — 920/921, Sigehard
920/921 — cca 923, Haganon
923/924 — după 931, Régnier (Rainier, Reinier) II, fiul lui Reginar I *Gît-Lung*, duce al Lorenei
? — 957, Régnier III; capturat de ducele Bruno al Lorenei, a fost exilat în Boemia unde și-a aflat sfîrșitul
— *în 957, în urma intervenției regelui german Otto I, Hainaut a fost împărțit în comitatele de Mons și Valenciennes*

Conții de Mons
957 — 964, Godefroi (Godfried)
964 — 973, Richer (Richerus, Richizo)
973, Renaud (Reinout)
— *la 7 mai 973 Renaud a fost înfrînt și ucis de către Régnier IV*

Conţii de Valenciennes

957/958 — 973, Amaury (Amalricus)

973, Garnier (Garnerus, Warinharius)

— *în mai 973 a fost înfrînt şi ucis de către Régnier IV, restauratorul comitatului Hainaut*

Conţii de Hainaut

998 — 1013, Régnier IV, fiul lui Régnier III; titlul de conte de Hainaut a fost restaurat de împăratul Otto II în 977

1013 — 1040, Régnier V

1040 — înainte de 1051, Hermann de Mons; împreună cu soţia sa Richilde (Richildis)

înainte de 1051 — 1070, Richilde (prima oară), împreună cu cel de-al doilea ei soţ (din 1051) Balduin (Baudouin) I (conte de Flandra, ca **B**. VI, din 1067)

CASA DE FLANDRA

1070 — 1071, Arnulf (Arnoul) *cel Fără de Noroc* (conte de Flandra, ca **A**. III); a domnit sub tutela mamei sale Richilde

---

1071 — cca 1076, Richilde (a doua oară)

---

cca 1076 — 1098, Balduin II

1098 — 1120, Balduin III; între 1098 şi cca 1103 s-a aflat sub regenţa mamei sale Ida

1120 — 1171, Balduin IV; între 1120 şi cca 1125 s-a aflat sub regenţa mamei sale Iolanda de Gueldre

1171 — 1195, Balduin V (conte de Flandra, ca **B**. VIII, din 1191)

1195 — 1205, Balduin VI (conte de Flandra, ca **B**. IX); a participat, din 1202, la a patra cruciadă; la 9 mai 1204 a devenit primul împărat latin de Constantinopol; înfrînt şi făcut prizonier în bătălia de la Adrianopol (14 apr. 1205) de ţarul Ioaniţă *(Kaloioannes)*

1205 — 1244, Ioana (Jeanne) de Constantinopol (contesă de Flandra şi de Namur); iniţial a domnit sub tutela regelui Franţei Filip (Philippe) II *August* (1180—1223), între 1212 şi 1233 a domnit împreună cu primul ei soţ Ferrand, fiul regelui Sancho I al Portugaliei, apoi, din 1237, cu cel de-al doilea ei soţ Thomas (Tommaso), fiul contelui Thomas I de Savoia

1244 — 1280, Margareta (Marguerite) de Constantinopol (contesă de Flandra, 1244—1278); la 11 iul. 1252 a fost depusă de Willem II, conte de Holland (1234—1256) şi rege ales al germanilor (1247—1256) (în opoziţie); la sfîrşitul anului 1253 Carol (Charles) de Anjou a invadat comitatul, pe care l-a stăpînit în numele Margaretei, pînă în toamna lui 1256

CASA DE AVESNES

1280 — 1304, Ioan (Jean, Jan) I (conte de Holland, ca **I**. II, din 1299)

1304 — 1337, Guillaume (Willem) I (conte de Holland, ca **G**. III)

1337 — 1345, Guillaume II (conte de Holland, ca **G**. IV)

1345 — 1356, Margareta a II-a (contesă de Holland, pînă în 1354)

CASA DE BAVARIA

1356 — 1389, Guillaume III (conte de Holland, ca **G**. V); începînd din apr. 1358, comitatul s-a aflat sub regenţa fratelui său Albert (Albrecht) I, duce de Bavaria-Straubing (1349—1404)

1389 — 1404, Albert (Albrecht) (duce de Bavaria-Straubing, ca **A**. I, din 1349); comitatul de Hainaut a fost condus, în numele lui Albert, de fiul său Guillaume (viitorul conte)

1404 — 1417, Guillaume IV (duce de Bavaria-Straubing, ca Wilhelm II)

1417 — 1420, Jacqueline (Jacoba) de Bavaria (prima oară); a domnit împreună cu vărul ei, care i-a fost şi cel de-al doilea soţ (din 8 mai 1418), Ioan IV (duce de Brabant, 1415—1427)

— *din 1417 s-au aflat în conflict pentru stăpînirea comitatului cu unchiul Jacquelinei, Johann, duce de Bavaria-Straubing (1417—1435)*
— *la 11 apr. 1420, Jacqueline a părăsit în secret orașul Bruxelles, plecînd în Anglia, unde s-a căsătorit, pentru a treia oară, avînd consimțămîntul antipapei Benedict XIII, cu Humphrey, duce de Gloucester, fiu al regelui Angliei Henric IV*

1420 — *1427*, Ioan IV (duce de Brabant, 1415—1427); din 1425 a domnit împreună cu vărul său Filip (Philippe) *cel Bun* (duce al Burgundiei, 1419—1467)
— *în conflict cu Jacqueline de Bavaria și cu soțul ei Humphrey, duce de Gloucester, susținuți de o parte din nobilime (așa-numiții* hoecks*); încercarea acestora de a se impune la conducerea comitatului, cu ajutorul unei armate engleze, care a debarcat la Brouwershaven, a eșuat în iarna anului 1426, englezii suferind o gravă înfrîngere*
— *după moartea lui Ioan IV de Brabant (17 apr. 1427), comitatele de Hainaut și Holland au fost cîrmuite de către Filip* cel Bun *al Burgundiei, pînă la încheierea înțelegerii de la Delft (3 iul. 1428) cu Jacqueline de Bavaria, care îl recunoștea e ducele Burgundiei ca moștenitor al domeniilor sale*

1428 — *1433*, Jacqueline de Bavaria (a doua oară); la 12 apr. 1433 a fost obligată de Filip *cel Bun* să abdice; comitatele de Hainaut și Holland au trecut în stăpînirea ducilor Burgundiei *(— vezi Burgundia)*

HALICI-VOLÎNIA

— *stat feudal constituit din unirea cnezatului de Halici (situat pe un teritoriu aflat la nord-est de Munții Carpați) cu cnezatul de Volînia (sau Vladimir-Volînia) (situat în teritoriul învecinat cursului superior și mijlociu al Bugului Apusean și al afluenților de pe dreapta ai rîului Prip'at); teritoriul se află azi în R.S.S. Ucraineană (U.R.S.S.) și R.P. Polonia; principalele centre au fost orașele Halici (pînă în 1241, cînd a fost distrus de invadatorii mongolo-tătari; ruinele acestui oraș se află pe locul așezării Krîlos, la 6 km nord de actualul oraș Galič), Vladimir-Volynskij (ambele în R.S.S. Ucraineană, U.R.S.S.) și Chelm (azi în R.P. Polonia); întemeiat de Roman Mstislavici*

Cneji și mari-cneji

1170 — *1205*, Roman Mstislavici (cneaz de Novgorod, 1168—1169, cneaz de Vladimir-Volînia); în 1199, la moartea cneazului de Halici Vladimir Iaroslavici (1189—1199), Roman Mstislavici, care intervenise în 1188 în luptele pentru succesiune din Halici, a pus stăpînire pe acest cnezat, unindu-l la stăpînirile sale; mare cneaz din 1203
— *după dispariția lui Roman Mstislavici (19 iun. 1205) în luptele cu polonii, cnezatul s-a fărîmițat, iar lupta pentru dominația în Halici-Volînia dintre regele Ungariei Andrei II și Leszek Biały (= „cel Alb"), cneaz al Cracoviei, a prilejuit numeroase intervenții armate*

1205 — *1206/1207*, Daniil Romanovici (prima oară) și fratele său Vasilko (prima oară), cneji nominali sub protecția regelui Ungariei

Andrei II, care se intitula rege al Haliciului și Volîniei („Galicie Lodomerieque rex")
1206 — 1211, Vladimir Igorevici, fiul cneazului de Kiev Igor Sveatoslavici, cneaz de Halici; frații săi Sviatoslav și Roman cîrmuiau în orașele Przemyśl (azi în R.P. Polonia) și respectiv Zvenigorod (Zvenigorodul halician, pe rîul Belka)
1206/1207, Sveatoslav Igorevici (cneaz de Przemyšl), cneaz de Vladimir; a dobîndit orașul, alungîndu-i pe Daniil și Vasilko Romanovici, care s-au refugiat la curtea lui Leszek *Biały*
1207, Aleksandru Vsevolodovici (cneaz de Belz), cneaz de Vladimir (prima oară), instalat de Leszek *Biały*
cca 1207, Ingvar Iaroslavici (cneaz de Luck), cneaz de Vladimir, instalat de Leszek *Biały*
cca 1208 — 1214, Aleksandru Vsevolodovici, cneaz de Vladimir (a doua oară)
1211 — 1212/1213, Daniil Romanovici, cneaz de Halici (a doua oară)
— *1212/1213—1214, boierul Vladislav Kormilșiț, uzurpator în Halici*
1214, Mstislav Iaroslavici, cneaz de Halici
— *1214—1215, Coloman, fiul regelui Ungariei Andrei II, principe de Halici („Galicie princeps") (prima oară)*
1214 — 1215, Daniil Romanovici, cneaz de Vladimir (a treia oară)
1215 — 1216, Mstislav Mstislavici *cel Norocos* (cneaz de Novgorod, cca 1210—1228), cneaz de Vladimir și Halici, împreună, din 1216, cu Daniil Romanovici (a patra oară)
— *cca 1216—cca 1219, Coloman, principe de Halici (a doua oară)*
cca 1219 — 1226/1227, Mstislav Mstislavici (a doua oară) și Daniil Romanovici (a cincea oară), cneji de Halici
— *1226/1227—1229, Andrei, fiul regelui Ungariei Andrei II, principe de Halici*
1229 — 1264, Daniil Romanovici (a șasea oară), cneaz de Halici și de Vladimir; în 1238 a cedat Vladimirul fratelui său Vasilko; din 1253, rege; la sfîrșitul anului 1240 cnezatul a avut de suferit de pe urma invaziei mongolo-tătare, Daniil fiind obligat, în 1245, să se supună Hoardei de Aur; în 1259, în urma unei noi campanii devastatoare a mongolo-tătarilor, orașele întărite au fost distruse, iar dominația Hoardei de Aur s-a consolidat
1238 — 1264, Vasilko Romanovici (a doua oară), cneaz de Vladimir și Luck
— *după moartea lui Daniil Romanovici, cnezatul Halici-Volînia s-a împărțit în patru: Haliciul de vest și de est și Volînia de vest și de est*
1264 — 1269/1270, Șvarno Danilovici (mare duce al Lituaniei, 1267—1270), cneaz al Haliciului de est și al Vladimirului
1264 — 1301, Lev I Danilovici, cneaz al Haliciului de vest și al L'vovului
1264 — 1300, Mstislav Danilovici, cneaz al Vladimirului de est; din 1288, cneaz al întregului Vladimir
1269 — 1287, Vladimir (sau Ivan) Vasilkovici, cneaz de Vladimir
1301 — 1308, Iuri I Lvovici, cneaz de Halici, L'vov și Vladimir
1308 — 1323, Lev II Iurievici, împreună cu fratele său Andrei, cneji de Halici, L'vov și Vladimir
— *după asasinarea lui Andrei Iurievici (21 mai 1323) la tronul cnezial rămas vacant boierii au chemat pe Bolesław Iuri, fiul cneazului Mazoviei Trojden*
1324/1325 — 1340, Iuri II Bolesław Trojdenovici și Maria, fiica lui Iuri
— *la 7 apr. 1340, nemulțumiți de adeziunea lui Iuri II la alianța polono-ungară (din 1338), precum și de revenirea la cato-*

licism, boierii l-au ucis și au făcut apel la sprijinul Hoardei de Aur, puterea suzerană
— *după o expediție polono-maghiară nedecisivă (apr. 1340), regele Poloniei Cazimir III* cel Mare *a inițiat o nouă campanie (iun. 1340) împotriva cnezatului de Halici-Volînia pe care l-a supus; în schimbul recunoașterii suzeranității sale, regele Poloniei respecta autonomia politică a cnezatului, precum și libertatea confesională a locuitorilor săi; la conducerea cnezatului se afla boierul Detko („Demetrios Detko"), cu titlul de „locțiitor" și „căpitan" al regelui (pînă în 1344)*
— *după o perioadă îndelungată de lupte în care au fost angajate Polonia, Ungaria, Lituania și Hoarda de Aur, Haliciul (în 1354) și Volînia (în 1366) au intrat în componența Poloniei*
(— vezi U.R.S.S.)

HAMMADIZII

— *dinastie care a condus un stat feudal din nordul Africii, ce a cuprins în hotarele sale vestul actual al Algeriei; capitala la Kalat Hammad sau Kalat Bani Hammad (azi El Kala), apoi, din 1090/1091, la Bougie (azi Bejaïa); întemeiată de Hammad ibn Buluggin ibn Ziri, fiul lui Buluggin, fondatorul dinastiei↑ Ziriziilor*

Emiri

1015 — 1028, Hammad ibn Buluggin ibn Ziri; a susținut pe nepotul său, ziridul Badis ibn Mansur în luptele din Maghrebul Central (1001, din 1004/1005); a fondat, în 1007/1008, la nord-est de orașul M'Sila, un nou oraș, El Kala, care a devenit prima capitală a Hammadizilor; din 1015 independent de Zirizi, s-a recunoscut vasal Abbasizilor din Bagdad; înfrînt în 1015 de Badis ibn Mansur, s-a retras în El Kala, dar, după o îndelungată rezistență, a fost din nou înfrînt de al-Muizz (în 1017); prin pacea încheiată, lui Hammad i-a fost recunoscută stăpînirea în Maghrebul Central

1028 — 1054, Șaraf ad-Daula al-Kaid ibn Hammad; pînă cînd a succedat tatălui său s-a aflat ca ostatic (din 1017) la curtea din Kairouan a ziridului al-Muizz; a supus, în 1038/1039 pe emirul de Fès, iar în 1040/1041 a denunțat pacea cu Zirizii, ceea ce l-a determinat pe al-Muizz să întreprindă o campanie de pedepsire (1041—1042/1043), obligîndu-l la reconciliere; a participat cu un corp de cavalerie la lupta de la Haydaran, în sud-estul Tunisiei (14 apr. 1052), de partea lui al-Muizz, după care a recunoscut suzeranitatea Fatimizilor

1054 — 1055, al-Muhsin ibn al-Kaid

1055 — 1062, Buluggin ibn Muhammad ibn Hammad; a luptat împotriva triburilor zanata din Maroc, a cucerit orașul Fès (1062), dar a fost asasinat de vărul său an-Nasr

1062 — 1089, an-Nasr ibn Alannas ibn Hammad; a invadat stăpînirile ziride, dar în 1065, la Sabiba, între Kairouan și Tébessa, a suferit o grea înfrîngere din partea lui Tamim ibn Muizz; în 1068/1069 a întemeiat orașul an-Nasriyya (azi Bejaïa); în 1067/1068 a întreprins o campanie devastatoare în Ifrikiya, cucerind orașele Laribus și Kariouan, pe care le-a abandonat însă curînd

1089 — 1105, al-Mansur ibn an-Nasr; în 1090/1091 a părăsit vechea capitală, stabilindu-se la Bejaïa; în 1094 a înfrînt revolta guvernatorului Abu Ianki, care cîrmuia în Constantine și Bône și a purtat, timp îndelungat, lupte cu Almoravizii și cu nomazii zanata

1105, Badis ibn al-Mansur

1105 — 1121/1122 sau 1124/1125, al-Aziz ibn al-Mansur

1121/1122 sau 1124/1125 — 1152, Iahia ibn al-Aziz; a pus stăpînire pe Tunis (1128) și a întreprins o campanie terestră și navală împotriva orașului Mahdia (1135), care însă a eșuat; din 1143 stăpînirile sale au fost atacate de normanzi, apoi, în 1152, Almohazii au cucerit Tlemcen, Miliana, Alger și, în aug. 1152, capitala Bejaïa; a urmat El Kala și, după lupta sîngeroasă de la Constantine, Iahia s-a predat cuceritorilor Almohazi — *cucerirea †Almohazilor*

HANDEȘ (= „ȚARA HANILOR“)

— *stat feudal situat în partea central-vestică a Indiei, întemeiat de Radja Malik, fiul aristocratului Han Jahan Faruki, care a primit ca feud (în 1370) din partea sultanului din †Delhi Firuz Șah III (1351—1388) districtele Thalner și Kuronde (situate la hotarul nordic al Deccanului); capitala la Burhanpur (azi în statul Madhya Pradesh); condus de dinastia Farukizilor, numiți astfel deoarece se considerau descendenți din califul Umar al-Faruk*

Sultani (sau hani)

DINASTIA FARUKIZILOR

1370 — 1399, Malik Radja Ahmad Faruki; pînă în cca 1382 a cîrmuit în numele stăpînului său din Delhi, după care și-a proclamat independența; a supus tributului pe regele hindus din Baglana

1399 — 1437, Nasr Han ibn Ahmad; desemnat succesor de tatăl său Malik Radja, care i-a acordat, însă, fiului său mai tînăr Iftihar (sau Hasan) fortul și districtul Thalner; a pus stăpînire pe puternica cetate Asir, a construit orașul-capitală Burhanpur; în 1417 a cucerit stăpînirea fratelui său și, în alianță cu cumnatul său Hușang Șah, sultan de Malwa (1405—1435), a invadat Gujaratul, asediind Sultanpur, dar a fost nevoit să se retragă din fața armatei sultanului Ahmad Șah I (1410—1442) și obligat să încheie pace; a recunoscut suzeranitatea sultanului de Gujarat, care i-a acordat titlul de han; încercările din 1435 și 1436 de a cuceri durabil Berarul, au eșuat ca urmare a intervenției oastei bahmanide, care a pus stăpînire pe Burhanpur; numai intervenția sultanului de Gujarat l-a obligat pe comandantul bahmanid Malik al-Tudjdjar să se retragă

1437 — 1441, Miran Ghani Adil Han I ibn Nasr

1441 — 1457, Miran Mubarak Han I ibn Adil

1457 — 1503, Adil Han II Humayun ibn Mubarak; cel mai de seamă conducător din dinastia Farukizilor; și-a impus supremația asupra rajahilor din Gondwana și Garha-Mandla; spre deosebire de predecesorii săi nu a plătit tribut anual Gujaratului, ceea ce l-a determinat pe sultanul Mahmud Șah I (1458—1511) să invadeze Handeșul și să-l forțeze la plata tributului (1498)

1503 — 1508, Daud Han ibn Mubarak; în 1504, cu ajutorul Gujaratului și Malwei, a alungat pe pretendentul Alam Han Faruki, susținut de Ahmad Nizam Șah, conducătorul Ahmadnagarului *— între 1508 și 1509 au loc lupte pentru sultanat între Alam Han, descendent din Hasan Han, fratele sultanului Nasr Han, susținut de sultanul Mahmud Begarha de Gujarat, bunicul său după mamă, și un alt Alam Han, susținut de sultanul Ahmad Nizam Șah de Ahmadnagar (care mai încercase dobîndirea sultanatului în 1504) și Imad ud-Mulk de Berar, încheiate cu victoria (în apr. 1509) protejatului Gujaratului, care a domnit cu numele de Adil Han III*

1509 — 1520, Adil Han III

1520 — 1537, Miran Muhammad I ibn Adil; a luptat, împreună cu unchiul său Bahadur Șah, sultan de Gujarat, împotriva Ahmadnagarului (1528—1529, 1533), pentru care i s-a acordat titlul de șah și a fost desemnat urmaș prezumtiv în† Gujarat (al cărui titular a fost între apr. și mai 1537)

1537 — 1566, Mubarak Șah II ibn Ahmad; în 1561—1562, comandantul militar Pir Muhammad Șirvani, în serviciul marelui moghul Akbar, a întreprins o campanie devastatoare în Handeș, cucerind Burhanpur (1561), dar a fost înfrînt de o coaliție a oștilor Handeșului, Gujaratului și Berarului; în 1564 Akbar a impus suzeranitatea sa asupra Handeșului

1566 — 1576, Miran Muhammad II ibn Mubarak (II); a eșuat, în 1568—1569, în încercarea de a cuceri Gujaratul, precum și în 1574, în încercarea de a cuceri Berarul

1576 — 1577, Hasan Șah

1577 — 1597, Radja Ali Han (sau Adil Șah IV); și-a pierdut viața în lupta de la Aști (febr. 1597), unde a participat alături de moghuli împotriva oștilor coalizate ale Ahmadnagarului, Bidjapurului și Golkondei

1597 — 1600/1601, Bahadur Șah ibn Ali; refuzînd să se supună ordinelor lui Akbar, acesta din urmă a întreprins o campanie împotriva Handeșului, asediind fortăreața Asirgarh (districtul Nimar, statul Madhya Pradesh), unde s-a refugiat Bahadur Șah; sultanul de Handeș a fost capturat (dec. 1600), iar fortăreața a căzut la 27 ian. 1601; sfîrșitul dinastiei Farukizilor *— cucerirea marelui moghul Akbar*

(— vezi India)

HAWAII

— ins. în arhipelagul omonim din Oceania, situată în partea central-nordică a Oceanului Pacific; descoperită inițial de spanioli, a fost redescoperită la 18 ian. 1778 de englezul James Cook; din 1959, al 50-lea stat al S.U.A.

Regi

1795 — 1819, Kamehameha I, unificatorul statului și întemeietorul dinastiei

1819 — 1824, Kamehameha II (Liholiho)

1825 — 1854, Kamehameha III (Kauikeauoli); între 1825 și 1833, sub regență

1854 — 1863, Kamehameha IV (Alexander Liholiho)

1863 — 1872, Kamehameha V (Lot Kamehameha)

1873 — 1874, Lunalilo (William Charles)
1874 — 1891, Kalakaua (David)
1891 — 1893, Liliuokalani (Lydia), regină
— la 17 ian. 1893 a fost abolită monarhia și s-a organizat un guvern provizoriu

Președinte al Guvernului Provizoriu
17 ian. 1893 — 4 iul. 1894, Sanford Ballard Dole
— la 4 iul. 1894 s-a proclamat republica

Președinte
4 iul. 1894 — 14 iun. 1900, Sanford Ballard Dole
— la 16 iun. 1897 a fost semnat tratatul de anexiune, ratificat de senatul hawaiian (la 9 sept. 1897) și de Congresul S.U.A. (la 7 iul. 1898)
— la 12 aug. 1898, Hawaii a fost anexat la S.U.A.
(— vezi S.U.A.)

HITIȚII

— stat antic întemeiat în sec. 18 î.e.n. de către triburile indo-europene ale hitiților care s-au stabilit în jurul anului 2000 î.e.n. în Podișul Anatoliei (pe teritoriul de astăzi al Turciei), cu capitala la Kușșar, apoi la Hattușaș (azi Bogazköy)

Suverani
1792 — 1740 î.e.n., Anitta
1740 — 1710, Tudhalias I
1710 — 1680, Pu-Șarruma

REGATUL VECHI
1680 — 1650, Labarna (Tabarna); fondatorul Regatului vechi cu capitala la Kușșar
1650 — 1620, Hattusilis I
1620 — 1590, Mursilis I; mutarea capitalei la Hattușaș
1590 — 1560, Hantilis I
1560 — 1550, Zidantas I
1550 — 1530, Ammunas
1530 — 1525, Huzziyas I
1525 — 1500, Telepin

REGATUL MIJLOCIU
1500 — 1490, Alluwamnas
1490 — 1480, Hantilis II
1480 — 1470, Zidantas II
1470 — 1460, Huzziyas II
1460 — 1440, Tudhalias II
1440 — 1420, Arnuwandas I
1420 — 1400, Tudhalias III
1400 — 1380, Hattusilis II

REGATUL NOU
1380 — 1346, Suppiluliuma I, cel mai important suveran al statului hitit, care și-a extins în timpul domniei sale autoritatea asupra nordului Siriei, Palestinei și Regatului Mitanni

1346 — 1345, Arnuwandas II
1345 — 1315, Mursilis II
1315 — 1296, Muwatallis; război împotriva Egiptului faraonic
1296 — 1289, Urhi-Tesup
1289 — 1265, Hattusilis III, ultimul mare suveran hitit
1265 — 1235, Tudhalias IV
1235 — 1215, Arnuwandas III
1215 — 1200, Suppiluliuma II
— *în 1200 î.e.n., în contextul „Marii migrații egeene" Regatul hitit s-a prăbușit sub loviturile popoarelor mării (frigieni, luvieni ș.a.); mici principate hitite, arameizate, au mai supraviețuit timp de aproape 4 sec. în regiunea Munților Taurus*

HOARDA DE AUR

— *stat feudal al* ↑*mongolo-tătarilor întemeiat de Batu Han în urma campaniilor militare din 1236—1243; în perioada de maximă putere a Hoardei de Aur, autoritatea hanilor ei s-a exercitat asupra unui vast teritoriu care se întindea de la Dunărea de Jos și Golful Finic (la vest) pînă la cursul inferior al fluviului Obi (la est) și de la Marea Neagră, Marea Caspică și lacurile Aral și Balhaš (la sud) pînă în ținuturile Novgorodului de la Oceanul Înghețat de Nord (la nord); la început, centrul statului s-a aflat în regiunea cursului inferior al fluviului Volga, unde Batu Han a ridicat prima capitală Sarai-Batu (sau Vechiul Sarai, ale cărui ruine se află azi în așezarea Selitrennoje, la nord de Astrahan, R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.), apoi, din timpul domniei hanului Ghias ad-Din Muhammad Özbek, a fost mutată la Berke-Sarai (sau Noul Sarai, ale cărui ruine se află azi în orașul Leninsk și la nord-est, pe malul stîng al rîului Achtuba, R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.); pînă în 1377/1380, stăpînirile urmașilor lui Batu s-au mai numit și* Hoarda Albastră

Hani

1237/1241 — 1256, Batu, al doilea fiu al lui Djuci (Djoci) și nepot al lui Ginghis Han; la moartea tatălui său (1227) a moștenit partea apuseană a stăpînirilor acestuia, care aveau ca hotar vestic fluviul Volga; între 1236 și 1243, sub comanda supremă a lui Batu, o uriașă armată mongolă a întreprins numeroase campanii de cucerire apre apus, în timpul cărora a supus teritoriul bulgarilor de pe Volga superioară (1236), pe turcii kîpceak din sudul Rusiei (1237) și o parte a cnezatelor rusești (nov. 1237—mart. 1238), după care a sălășuit o oarecare perioadă de timp în bazinul inferior al Donului (1238—1240), de unde a efectuat expediții de mai mică importanță (de ex. în Caucaz, unde a supus, în 1239, Gruzia); în 1240 a reluat campaniile împotriva cnezatelor rusești, cucerind Kievul (17 dec. 1240), pătrunzînd apoi (în 1241), pe mai multe coloane, în Polonia (unde, în Silezia, au înfrînt oastea polono-germană, comandată de ducele silezian Henric II *cel Pios* la Liegnitz, 9 apr. 1241), în ținuturile românești și în Ungaria (unde au înfrînt pe Béla IV în cîmpia de la Muhi, 11 apr. 1241, urmărindu-l apoi pe regele ungur pînă în Dalmația) și amenințînd să invadeze Europa apuseană; știrea morții lui Ogodai (11 dec. 1241) l-a determinat pe Batu să dea ordin de retragere (cu care prilej sînt menționate lupte ale lor cu românii sud-dună-

reni); suzeranitatea mongolă s-a instituit asupra majorității teritoriilor invadate; Batu a intervenit decisiv în alegerea lui Möngke, fiul lui Tolui, ca Mare Han (1251); în ultima parte a domniei a delegat o parte din autoritatea sa fiului mai mare Sartak; urmașii săi în linie directă au fost numiți *Batuizi*

BATUIZII

1257, Sartak (nu a domnit efectiv)

1257, Ulaghci; sub regența mamei sale Borakcin, văduva lui Batu

1257 — 1267, Berke; primul dintre hanii Hoardei de Aur care a îmbrățișat islamul (sunnit); a intervenit, între 1260 și 1264, în luptele pentru succesiunea lui Möngke, susținîndu-l pe Arik Böge împotriva lui Kubilai

1267 — 1280, Möngke Temür (Timur)

1280 — 1287, Tuda Möngke

1287 — 1291, Teleboga

1291 — 1312, Ghias ad-Din Tohtu (sau Tohtugu)

1313 — 1341, Ghias ad-Din Muhammad Özbeg (Üzbek, Uzbek); fiul lui Togruldja și nepotul lui Möngke Temür; consolidarea islamismului; Hoarda de Aur atinge puterea sa militară și politică maximă

1341 — 1342, Tinibeg

1342 — 1357, Djanibeg I

— *între 1357 și 1377 perioadă de anarhie, cauzată de luptele pentru supremație în hanat*

1357 — 1359, Berdibeg

1359 — 1360, Kulpa

1360, Nauruz Beg Muhammad

1359 — 1361, Hîzîr Han

1361, Temür Hogea

1360 — 1362, Mürid Hogea

1360 — 1362, Ordu Malik

1362/1363 — 1366, Abdullah

1362/1363 — ? Keldi Beg

1362 — 1364/1365, Pulat Temür

cca 1365, Toghai

1364 — 1366/1367, Aziz (în stepele kîpcece)

1364 — 1366/1367, Abdullah (în Asia Centrală)

1366 — 1367, Djanibeg II

cca 1370, Muhammad Bulak

1371, Aibeg

1371 — cca 1375, Karîn Han

1374/1375 — 1375/1376, Urus Han

1375 — 1376, Tohtakîia

1376 — 1377, Temür Malik

1377, Hasan Beg Han

cca 1377, Arabșah

— *în cca 1377 Ghias ad-Din Tohtamîș, han în Hoarda Albă, a cucerit Sarai-Berke, iar în 1380, după victoria asupra lui Mamai, a devenit conducătorul întregului ulus Djuci*

1377 — 1395, Ghias ad-Din Tohtamîș (Toktamîș); în urma unui șir de campanii (1388, 1389, 1391 și 1394—1395) a fost înfrînt și alungat din Hoarda de Aur de emirul Timur *cel Șchiop*, fostul său sprijinitor

1395 — 1400/1401, Temür Kutlug; impus ca han de Timur *cel Șchiop*

1400/1401 — 1407, Șadi Beg

1407 — 1410, Pulad Han

1410 — 1412, Temür

1412, Djelaleddin

— *între 1412 și 1419, cînd a murit, adevăratul conducător al Hoardei de Aur a fost căpetenia militară Edigü*

1412 — 1414/1417, Kerim Berdi

1414 — 1415, Kibek Han
1417 — cca 1419, Djabbar Berdi
cca 1418, Çegre
1419 — 1424, Ulugh Muhammad (prima oară)
1420 — 1424, Devlet Berdi
1422 — 1427, Barak
1427 — 1437/1438, Ulugh Muhammad (a doua oară); în cadrul luptelor pentru putere din Hoarda de Aur, în cca 1430 s-a desprins ↑Hanatul Crimeii; a părăsit Hoarda de Aur și a întemeiat Hanatul de ↑Kazan
cca 1433 — cca 1465, Sayyid Ahmed I
cca 1435 — cca 1465, Küçük Muhammad
cca 1465 — cca 1481, Ahmed
1481, Sayyid Ahmed II
1481 — 1499, Murtaza
1481 — 1502, Șeih Ahmed
— ultimul conducător al Hoardei de Aur a fost înfrînt de armata hanului Mengli Ghirai I, iar teritoriul pe care-l stăpînea a intrat în componența Hanatului Crimeii (mai vezi Kazan, Astrahan)

HOARDA ALBĂ

—stat feudal mongol întemeiat de Orda, fiul lui Djuci; teritoriul asupra căruia s-a exercitat autoritatea urmașilor lui Orda cuprindea cea mai mare parte a bazinului fluviului Sîr-Daria (Syrdarja) și stepele de la nord-est de Lacul Aral pînă la rîurile Išim și Sarisu; capitala la Signak (ruinele orașului se află azi pe malul drept la fluviului Sîr-Daria, în zona stației de cale ferată T'umen'-Aryk, R.S.S. Kazahă, U.R.S.S.); pînă în timpul hanului Mubarak Hogea s-a aflat în dependență față de Hoarda de Aur
1226/1227 — 1280, Orda, primul fiu al lui Djuci și nepot al lui Ginghis Han; fratele lui Batu; la moartea tatălui său (1227), a moștenit stăpînirile estice ale acestuia (Siberia occidentală)
1280 — 1302, Köciu
1302 — 1309, Baian
1309 — cca 1315, Sasî-Buka
cca 1315 — 1320, Ilbasan
1320 — 1344, Mubarak Hogea
1344 — 1361, Cimtai
1361 — 1375, Urus
1375, Tuktakia
1375 — 1376, Temür Malik
1376 — 1395, Ghias ad-Din Tohtamîș; a dobîndit tronul cu ajutorul trupelor lui Timur *cel Șchiop*; în 1377 a cucerit orașul Sarai-Berke, iar după victoria pe care a dobîndit-o asupra temnikului Mamai, adevăratul conducător al Hoardei de Aur, în bătălia de pe rîul Kalka (1380), Tohtamîș a unit sub autoritatea sa întregul ulus Djuci
(vezi mai sus)

HOLLAND

— stat feudal în vestul Europei (numit la început și Holtland = „țara pădurilor"); constituit în actuala regiune Kennemerland, comitatul și-a extins hotarele, cu timpul cuprinzînd un teritoriu aflat azi în provinciile Noordholland și Zuidholland (Olanda)

înainte și după 839, Gerulf I, conte în „pagus Westrachi" (la est de Fli)
885 — înainte de 916, Gerulf II, conte în actuala regiune Kennemerland
? — 939, Dirk I
? — 988, Dirk II; la 25 aug. 985 a primit din partea împăratului Otto III întregul teritoriu cuprins între Maas (Meuse) și Fli
? — 993 sau *995*, Arnulf
993 sau 995 — 1039, Dirk III
1039 — 1049, Dirk IV
1049 — 1061, Floris I
1061 — 1091, Dirk V; în timpul minoratului s-a aflat sub regența mamei sale Gertrude, apoi, din 1063, sub cea a lui Robert *Frisonul*, al doilea soț al Gertrudei
1091 — 1122, Floris II
1122 — 1157, Dirk VI
1157 — 1190, Floris III
1190 — 1203, Dirk VII
1203 — 1222, Willem I
1222 — 1234, Floris IV; pînă în 1226 s-a aflat sub regența lui Balduin (Boudewijn), conte de Bentheim
1234 — 1256, Willem II; pînă în 1240 s-a aflat sub regența unui consiliu condus de Balduin (conte de Bentheim) și de unchiul său Otton, episcop de Utrecht; rege ales al romanilor (din 3 oct. 1247)
1256 — 1296, Floris V; între 1256 și 1258, s-a aflat sub regența unchiului său Floris de Voogd, apoi, între 1258 și 1263, sub cea a mătușii sale Aleydis, sora lui Floris de Voogd, și a ducelui Henric III de Brabant (acesta numai pînă în 1261), iar între 1263 și cca 1266, sub cea a lui Otton II de Gelre (sau Gelder) și a episcopului Henric III de Liège; în 1287 a anexat stăpînirilor sale partea de vest a regiunii istorice Friesland (teritoriul de la vest de Golful Zuider Zee)
1296 — 1299, Ioan (Jan) I; s-a aflat sub regența lui Ioan (conte de Hainaut, ca **I.** I, din 1280)

— la moartea lui Ioan I (10 nov. 1299) comitatul a intrat în stăpînirea lui Ioan II (conte de Hainaut, ca **I.** *I, 1280 — 1304); pînă în 1433, cînd, împreună cu Hainaut, a fost inclus în domeniul ducilor de Burgundia, Holland s-a aflat în stăpînirea conților de Hainaut (cu excepția anilor 1419—1425, cînd a fost stăpînit de Johann, duce de Bavaria-Straubing, 1417—1425)*

(— vezi Hainaut)

HOYSALA

— dinastie ce a condus un stat feudal timpuriu din sudul Indiei actuale, care, în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Ballala II, a cuprins în hotarele sale teritoriul actualelor state Karnataka, Kerala și Tamil Nadu; capitala la Sosavur, iar din 1062, la Dvarasamudra (azi Halebid, statul Karnataka); pînă în anul 1173 s-a aflat în dependență vasalică față de monarhii din dinastia †Chalukya Apuseană (din Kalyani)

Regi

1006 – 1022, Vinayaditya I
1022 – 1047, Nripakama
1047 – 1098, Vinayaditya II (*Tribhuvanamalla*)
1063/1098 – 1100, Ereyanga; în 1093, fiii săi Ballala și Vișnuvardhana au respins invazia trupelor regelui Paramara Jagadeva
1100 – 1110, Ballala I
1110 – 1152, Bittadeva Vișnuvaradhana; și-a impus suzeranitatea asupra dinaștilor Pandya de Uchchangi, Kadamba de Banavasi și Nolamba, obligîndu-i la plata tributului, iar în 1115–1116, generalul său Gangaraja a cucerit Gangavadi, inclusiv orașul Talakad, care se aflaseră în stăpînirea dinastiei Chola
1152 – 1173, Narasimhadeva I (*Tribhuvanamalla*)
1173 – 1220, Ballala II (*Tribhuvanamalla*); cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; între 1191 și 1220 a cucerit mănosul interfluviu Krishna-Tungabhadra
1220 – 1238, Narasimhadeva II; în cca 1224 a pierdut teritoriul dintre Krishna și Tungabhadra, cucerit de Yadava de Devagiri
1233 – 1254/1267, Someșavara; în timpul său s-a încheiat îndelungata luptă pentru cucerirea teritoriului situat pe cursul mijlociu al fluviului Kaveri, impunîndu-și suzeranitatea asupra statului Chola

— în 1254 regele Someșavara și-a împărțit statul între cei doi fii ai săi: Narasimhadeva a primit partea de nord, avînd reședința în Dvarasamudra, iar Ramanatha, pe cea din sud, cu capitala la Kanannur (azi în statul Kerala)

În SUD

1254 – 1295, Ramanatha
1295 – 1300, Vișvanatha

În NORD

1254 – 1291, Narasimhadeva III
1291 – 1342, Ballala III; după moartea lui Vișvanatha (1300) a domnit asupra întregului regat; în 1303 a anexat regiunea Tuluva și a încheiat cucerirea teritoriului alupașilor; la începutul anului 1311 o armată a Sultanatului de Delhi, comandată de Malik Naib Kafur, a invadat regatul, ajungînd la 26 febr. 1311 în fața capitalei; Ballala III a fost obligat să recunoască suzeranitatea sultanului Ala ad-Din Muhammad, susținînd cu trupe pe comandantul Malik Naib în campania acestuia (începută la 11 mart. 1311) împotriva Regatului Pandya din extremitatea sudică a subcontinentului indian; în 1338 au început atacurile oștilor statului Vijayanagar care s-au permanentizat după ce acestea au pus stăpînire pe puternica fortăreață Penukonda (azi în statul Andhra Pradesh, districtul Anantapur) (1340), pe care au transformat-o într-o bază de atac; Ballala III a fost înfrînt și apoi strangulat în timpul invaziei lui Ghias ad-Din Muhammad Șah Damaghani din Madura

— în iun. 1343, Virupakșa Ballala, fiul lui Ballala III s-a încoronat rege în Hoysala, cu numele de Ballala IV, dar după trei ani de domnie, în 1346, a fost înfrînt de trupele statului Vijayanagar, comandate de Bukka, fratele regelui Harihara I

— cucerirea statului ↑*Vijayanagar*

IDRISIZII

— dinastie care a condus un stat feudal din nordul Africii, desprins din Califatul ↑abbasid; a cuprins în hotarele sale teritoriul actual al Marocului și partea de nord-vest a Algeriei; capitala s-a aflat inițial la Oulila (anticul Volubilis, azi în ruine la est de Rabat), apoi, din 808, la Fès; își trage numele de la întemeietorul dinastiei

Imami

788 — 791, Idris I ibn Abdallah ibn al-Hasan ibn al-Hasan ibn Ali; s-a refugiat din fața urgiei Abbasizilor, ajungînd la Oulila (7 aug. 788), unde s-a pus sub protecția lui Abu Laila Ishak ibn Muhammad, conducătorul tribului berber auaraba; la 5 febr. 789 a fost proclamat *imam*

— 791—802, Rașid (un sclav eliberat de Idris I, care l-a însoțit pe acesta în exil), regent

— 802—803, Abu Halid Iazid ibn Ilias, regent

803 — 828, Idris II ibn Idris (I) (al-Asghar sau al-Azhar); la început a domnit sub tutela mamei sale Kanza; în anul 808, pe malul drept al lui Wadi Fès, pe locul unde tatăl său întemeiase, în *789*, Madinat Fès, și-a stabilit o nouă capitală; în 812 a cucerit orașele Neffis și Tlemcen

828 — 836, Muhammad al-Muntasir ibn Idris (II); a împărțit teritoriul regatului cu cei 11 frați ai săi, el păstrînd autoritatea supremă, ceea ce a dat naștere la numeroase lupte interne

836 — 849, Ali I ibn Muhammad

849 — 863, Iahia I ibn Muhammad

863 — 866, Iahia II ibn Iahia (I)

866 — ? Ali II ibn Umar ibn Idris (I); a fost înfrînt de Abd ar-Razzak, un conducător din regiunea muntoasă de la sud de Fès, care însă nu s-a putut impune drept conducător

? — 905, Iahia III al-Mikdam ibn al-Kasim ibn Idris (II); ucis de Rabi ibn Sulaiman, comandant militar în serviciul lui Iahia ibn Idris ibn Umar, care a preluat puterea

905 — 919/920, Iahia IV ibn Idris ibn Umar; în 917 a fost înfrînt de comandantul militar Masala ibn Habus, aflat în serviciul Fatimizilor; în schimbul acceptării suzeranității Fatimizilor și a unui tribut, a păstrat Fès-ul cu regiunea înconjurătoare, restul statului aflîndu-se sub guvernarea lui Musa ibn Abu'lAfiya

— 919/920—925, guvernare fatimidă

925 — 927, al-Hasan ibn Muhammad ibn al-Kasim; s-a revoltat împotriva guvernatorului Musa, înstăpînindu-se în Fès

— între 927 și 937 lupte între Musa și Fatimizi

937 — 948/949, al-Kasim Gannun ibn Muhammad ibn al-Kasim; a domnit în numele Fatimizilor, dar numai asupra unei părți din stat

948/949 — 954/955, Abu'l-Aiș Ahmad ibn al-Kasim Gannun; a domnit în numele ↑Omeiazilor, cu care a ajuns apoi în conflict

954 — 974 și 985, al-Hasan ibn al-Kasim Gannun; în 974 a fost dus la Córdoba de comandantul omeiad Ghalib; în 985, încercînd să redobîndească domnia, cu ajutorul Fatimizilor, a fost înfrînt și luat prizonier de Omeiazi, care l-au executat

— cucerirea ↑Fatimizilor

IERUSALIM, REGATUL LATIN DE ~

— stat feudal întemeiat de participanții europeni la prima cruciadă (1096—1099), după cucerirea orașului Ierusalim (15 iul. 1099) de la turcii †selgiucizi; el a cuprins în hotarele sale părți din actualele state Israel, Liban și Iordania, exercitîndu-și suzeranitatea asupra principatului de †Antiohia și a comitatelor de Edessa și Tripoli; capitala la Ierusalim (pînă în 1187) și Acra (Saint-Jean-d'Acre, Akko) (din 1191)

1099 — 1100, Godefroi de Bouillon (duce al †Lorenei Inferioare, ca **G.** IV, din 1087/1089); a acceptat coroana, dar a refuzat titlul de rege, purtînd (din 22 iul. 1099) titlul de „Apărător al Sf. Mormînt"

Regi

1100 — 1118, Balduin (Baudouin) I de Boulogne (conte de Edessa, 1098—1100); încoronat rege la 25 dec. 1100

1118 — 1131, Balduin II de Le Bourg (conte de Edessa, 1100—1118); între 18 apr. 1123 și 29 aug. 1124, în captivitatea conducătorului artukid Nur ad-daula Belek (Belîk), timp în care regatul s-a aflat sub regența lui Eustache Garnier (pînă în 15 iun. 1123), apoi sub cea a lui Guillaume de Bures

1131 — 1143, Foulques (conte de Anjou, ca **F.** V *cel Tînăr*, 1109—1129/1131, regent al principatului Antiohia, 1132—1136)

1143 — 1163, Balduin III; pînă în 1151 (sau 1152), împreună cu mama sa Mélissende

1163 — 1174, Amaury I

1174 — 1185, Balduin IV; după o scurtă perioadă în care mareșalul Miles de Plancy s-a îngrijit de administrația regatului, au urmat regențele lui Raimond III (conte de Tripoli, 1152—1187) între 1174 și 1176 (prima oară), a lui Gui de Lusignan (de la începutul anului pînă în 20 nov. 1183) și din nou a lui Raimond III (1183—1185, a doua oară)

1185 — 1186, Balduin V; încoronat rege la 20 nov. 1183; sub regența lui Raimond III

1186 — 1190, Sibylle, mama lui Balduin V, împreună cu soțul ei Gui de Lusignan, rege (1186—1192); în urma unei puternice ofensive musulmane împotriva cruciaților, sultanul ayyubid al-Malik an-Nasr I Salah ad-Din a înfrînt în lupta de la Hattin (sau Hittin) (5 iul. 1187), la vest de Lacul Tiberiada, forțele latine, urmate de cucerirea Ierusalismului (2 oct. 1187) și a celei mai mari părți din regat, ceea ce a declanșat organizarea celei de a treia cruciade (1189—1192)

— la 12 iul. 1191, cruciații conduși de Gui de Lusignan au recucerit Acra (Saint-Jean-d'Acre, Akko)

1190/1192 — 1205/1206, Isabela (Isabelle); pînă în 1192 împreună cu Corrado de Montferrat, al doilea ei soț (din 24 nov. 1190); pînă în 1197 împreună cu Henric de Troyes (conte de Champagne, ca **H.** II *cel Tînăr*, din 1181), al treilea soț al Isabelei (din 5 mai 1192), iar pînă în 1205 împreună cu Amaury II de Lusignan (rege al Ciprului, din 1194/1197), al patrulea soț al Isabelei (din oct. 1197)

1205/1206 — 1212, Maria (Marie) de Montferrat; între 1205 și 1210 sub regența unchiului ei Jean de Ibelin (senior de Beirut, cca 1198—1236), bailiv de Ierusalim, iar din 3 oct. 1210 a domnit împreună cu soțul ei Jean de Brienne (împărat latin de Constantinopol, 1231—1237), care a păstrat titlul de rege pînă în 1225

1212 — 1228, Isabela (Yolanda) de Brienne; între 1222 și 1225 sub regența lui Eudes de Montbéliard (conetabil, 1218—1244 și

bailiv, 1222—1226, de Ierusalim); din 9 nov. 1225 soţia lui Frederic II

1225 — 1243, Frederic II (împărat al „Sfîntului Imperiu roman"), soţul Isabelei; în 18 febr. 1229 a recucerit Ierusalimul, pe care l-a părăsit la 1 mai 1229, lăsînd ca bailivi pe Balian I Grenier (senior de Sidon, cca 1204—1240), între 1229 şi 1231, pe Warner *Germanul* (de Egisheim) în 1229, înlocuit apoi cu Eudes de Montbéliard, care a fost bailiv între 1229 şi 1231

1243 — 1254, Conrad (Konrad) (rege al Germaniei, sub numele de **K.** IV, din 1237/1250, duce al Suabiei, **K.** III, din 1235 şi pretendent la tronul Siciliei, din 1251), rege titular, refuzînd moştenirea; între 1243 şi 1246 regatul s-a aflat sub regenţă: Alice de Champagne, fiica lui Henric II de Champagne şi Isabela de Ierusalim (între 1218 şi 1232 regentă a fiului ei Henric I, rege al Ciprului, 1218—1253)

— *la 23 aug. 1244 Ierusalimul a fost cucerit de horezmieni*

— *între 1246 şi 1253 sub regenţa lui Henric I (rege al Ciprului, 1218—1253), senior al regatului, iar între 1253 şi 1254 sub regenţa lui Plaisance de Antiohia (fiica lui Bohemond V şi a treia soţie a lui Henric I, 1253—1261)*

1254 — 1268, Conradin (Konradin) (duce al Suabiei, sub numele de **K.** V, din 1254 şi pretendent la tronul Siciliei, din 1267), rege titular; între 1254 şi 1261, regatul s-a aflat sub regenţa Plaisancei de Antiohia; între 1263 şi 1264, sub cea a Isabelei de Lusignan (fiica lui Hugues I, regele Ciprului şi soţia lui Henric de Antiohia, 1233 şi 1264), iar între 1264 şi 1269, regenţa lui Hugues de Antiohia-Lusignan (regent al Ciprului, 1261—1267, senior al Ierusalimului, 1267—1269 şi rege al Ciprului, ca **H.** III, 1267—1284)

1269 — 1284, Hugues de Antiohia-Lusignan, rege al Ierusalimului şi al Ciprului, din 1267; recunoscut în Acra şi Tyr, 1269—1277; recunoscut în Tyr, 1277—1284

1277 — 1285, Carol (Charles) I de Anjou (conte de Anjou, din 1232, conte de Provence şi Maine, din 1246, rege al Siciliei, 1265—1282, principe de Ahaia, din 1278 şi rege de Neapole, din 1282), recunoscut în Acra

1284 — 1285, Ioan (Jean) de Antiohia-Lusignan (rege al Ciprului), recunoscut în Tyr

1285 — 1286, Carol II de Anjou *cel Şchiop* (principe de Salerno, principe de Ahaia, 1285—1289, conte de Anoju şi de Provence, 1285—1290, rege de Neapole, 1285—1309, încoronat la Rieti, la 29 mai 1289, după ce a renunţat la Sicilia), recunoscut în Acra

1286 — 1291, Henric II de Lusignan (rege al Ciprului, 1285—1324), încoronat în Tyr la 15 aug. 1285, recunoscut în Acra, 1286—1291; din 1291 pînă în 1324 a fost rege titular

— *în 1291 sultanul* †*mameluc al-Aşraf Salah ad-Din Khalil ibn Kalaun (1290—1293) a cucerit Acra (19 mai), Tyrul (14 iul.) şi Beirutul (31 iul.), punînd capăt existenţei Regatului Ierusalimului*

ILHANII (HULAGUIZII)

— *dinastie* †*mongolă care a condus un stat feudal ce a cuprins în hotarele sale Iranul, mare parte din statele actuale Afghanistan şi R.S.S. Turkmenă (U.R.S.S.), mare parte din Transcaucazia, Iraqul Arab şi partea de est a Asiei Mici (pînă la rîul Kîzîl Yrmak); sub suzeranitatea Hula-*

guizilor s-au aflat: Gruzia (Georgia), Imperiul bizantin de Trapezunt, Sultanatul de Rum, Cilicia armeană, Regatul Ciprului, precum și statul kurților din Herat; capitala la Maragheh (sau Maragha, în nord-vestul Iranului), apoi la Tabriz, iar din 1307, la Sultaniyya (în apropiere de Kazvin, în nord-vestul Iranului); se numeau ilhani *(adică hani subordonați), deoarece domneau sub autoritatea Marelui Han din Mongolia (apoi din China); întemeiată de Hulagu (de aci și numele de dinastia Hulaguizilor)*

Ilhani

1256 — *1265*, Hulagu (Hülegü sau Huleu), fiul lui Tolui și nepot al lui Ginghis Han; în 1253 a părăsit Mongolia, trimis de fratele său, Marele Han Möngke, împotriva Ismailiților și a Califatului ‘abbasid; în timpul campaniei sale a supus un vast teritoriu, a cucerit cea mai mare parte din fortărețele Ismailiților (1256) și a înfrînt, în 17 ian. 1258, armata abbasidă; la 10 febr. 1258 a pus stăpînire (după un asediu început la 22 ian.) pe orașul Bagdad, califul al-Mustasim fiind executat; orașul a fost jefuit și incendiat, iar peste 100 000 de locuitori masacrați; încercarea de a cuceri Siria (în 1260) a eșuat, Hulagu cucerind numai orașele Alep (24 ian. 1260) și Damasc (mart. 1260); obligat să părăsească teatrul de luptă la vestea morții fratelui său, armata lăsată sub comanda noionului Kitbuga a suferit o gravă înfrîngere la Ayn Djalut (așezare situată între Baysan și Nabulus) (3 sept. 1260) din partea armatei mamelucilor din Egipt comandată de sultanul al-Muzaffar Saif ad-Din Kutuz; s-a aflat în conflict cu vărul său Berke, hanul Hoardei de Aur, purtînd lupte nedecisive (1262 și 1265)

1265 — *1282*, Abaka; a întreținut strînse relații cu papalitatea și cu Ludovic IX, regele Franței, în vederea unei campanii concertate împotriva Sultanatului mamelucilor (care însă nu a fost realizată)

1282 — *1284*, Ahmad Teküder (Takudar); înlăturat din domnie de Arghun, fiul lui Abaka

1284 — *1291*, Arghun

1291 — *1295*, Gaihatu; ca și tatăl său Abaka, de religie budistă (tibetană), iar cînd a fost chemat din Asia Mică, unde era guvernator, să preia domnia, și-a luat numele de Rin-cen rDo-rje (= „Giuvaer prețios"); a fost înfrînt în bătălia de lîngă Hamadan (în vestul Iranului) (21 mart. 1295), luat prizonier și apoi ucis (21 apr. 1295) de principele Baidu, nepot al lui Hulagu

21 mart. — *4 oct. 1295*, Baidu; s-a aflat în conflict cu Ghazan, fiul lui Arghun și nepotul lui Gaihatu

Hani

1295 — *1304*, Mahmud Ghazan; guvernator de Horasan, Mazandaran și de Ray (din 1284); inițial de religie budistă, în timpul conflictului cu Baidu, din necesități politice, a îmbrățișat islamul care, odată cu dobîndirea domniei, a fost declarat religie oficială; cu ajutorul vizirilor Rașid-ad-Din Fadl Allah și Ali Șah a efectuat un șir de reforme menite să pună capăt crizei generale din statul Hulaguizilor; s-a declarat conducător independent, a întreținut relații diplomatice cu papa Bonifaciu VIII și a întreprins două campanii împotriva mamelucilor: una victorioasă, în 1299—1300, în cursul căreia a invadat Siria și a cucerit Alepul și Damascul și o a doua, în 1303, încheiată prin înfrîngerea de la Șahkab (aproape de Damasc) (20 apr. 1303)

1304 — *1316*, Muhammad Hudâbanda Öldjeitü

1316 — *1335*, Abu Said; primul suveran mongol care a purtat un nume musulman

— *moartea lui Abu Said în cursul unei campanii în Caucaz a marcat practic sfîrșitul dinastiei; pînă în 1355, la conducere*

s-au perindat diverşi principi (şi chiar o principesă, în 1339—1340) instalaţi ca hani şi apoi depuşi, puterea reală aflîndu-se în mîna lui Hasan Küçük, fiul comandantului militar Cioban, vizir (din 1318) al lui Abu Said, şi a lui Hasan Buzurg, acesta din urmă întemeind dinastia ↑Djalairizilor; statul Hulaguizilor a fost împărţit între Muzaffarizi, Sarbedarizi, Djalairizi şi de ↑ Hoarda de Aur

IMERINA

— stat în ins. Madagascar, întemeiat de grupul etnic merina (merne), care vorbeşte un dialect al limbii malgaşe; iniţial a cuprins un teritoriu situat pe platoul central, în regiunea rîului Ikopa, pentru ca apoi, treptat, să-şi extindă hotarele în dauna regatelor vecine; după o perioadă de fărîmiţare statală (sec. 18), unitatea regatului a fost restabilită de ↑Andrianapoinimerina (Ramboasalama), iar fiul său Radama I a reuşit să cucerească largi teritorii şi să-şi impună dominaţia asupra celei mai mari părţi din ins. (cu excepţia unui teritoriu din sud şi a populaţiei nomade sakalava); capitala în oraşul Antanarivo (Antananarivo, Tananarive), întemeiat, potrivit tradiţiei, de regele Andrianjaka, în 1607

Regi

sec. 16, mijlocul — sec. 17, Rafohy
Rangita
Andriamanelo
Ralambo
Andrianjaka
Andriantsitakatrandriana
Andriantsimitoviaminandriandehibe

sec. 18, Andriamasinavalona (prima oară)
Ambohidratrimo
Andriamasinavalona (a doua oară); *împărţirea regatului*

? — cca 1770, Andriambelomasina (în Ambohimanga)

cca 1787 — 1810, Andrianjafy (în Ilafy)

1787 — 1810, Andrianampoinimerina (Ramboasalama); a restabilit unitatea regatului şi şi-a extins stăpînirea în dauna statelor vecine, inaugurînd politica de cucerire a ins.

1810 — 1828, Radama I; cel mai de seamă conducător al regatului; bazat pe o armată superioară celorlalte formaţii statale din ins., instruită şi înzestrată cu ajutorul lui Sir Robert Farquhar, guvernatorul englez al ins. Mauriciu, Radama I a continuat politica de cuceriri a tatălui său, reuşind în scurta sa domnie să supună cea mai mare parte a ins. (în 1817 a cucerit oraşul-port Tamatave stăpînit de francezi, în 1822 a invadat regiunea Menabé din vest, în anul următor a supus teritoriul de pe coasta estică aparţinînd populaţiei betsimisaraka, în 1824 a pus stăpînire pe regiunea Boina din nord-vest, iar comandanţii săi au cucerit regatele populaţiilor antemoro şi antesaka din sud-est, extremul nord, precum şi Fort-Dauphin, întemeiat de francezi la 1663)

1828 — 1861, Ranavalona I (Ramavo), regină

1861 — 1863, Radama II (Rakoto); venind în contradicţie cu aristocraţia a fost sugrumat (13 mai 1863) în urma unei revolte

1863 — 1868, Rasoherina (Rabodo), regină
— *unul dintre reprezentanții aristocrației — Rainilaiarivony —, avînd titlul de prim-ministru și devenind soțul Rasoherinei, dar și al celorlalte două regine care au urmat la tron, a deținut conducerea reală a regatului pînă la cucerirea lui de către francezi*
1868 — 1883, Ranavalona a II-a (Ramoma), regină
1883 — 1896, Ranavalona a III-a, regină
— *francezii, urmărind să-și instituie protectoratul asupra ins., au declanșat primul război împotriva Regatului Imerina (1883—1885), cucerind orașele-porturi Majunga și Tamatave (1883); pe baza tratatului de pace din 17 dec. 1885 francezii luau în stăpînire și orașul-port Diégo-Suarez (sau Antsirane), iar un rezident, instalat în capitală, controla relațiile externe ale regatului*
— *la 10 nov. 1894 francezii au declanșat al doilea război împotriva Regatului Imerina (1894—1896); la 15 ian. 1895, trupele franceze au debarcat la Majunga și, cu toată împotrivirea forțelor locale, la 30 sept. 1895, au ocupat orașul-capitală Tananarive, iar la 16 ian. 1896 ins. a fost declarată posesiune franceză; monarhia a fost menținută, dar primul-ministru Rainilaiarivony a fost exilat; la 6 aug. 1896 ins. a fost declarată colonie franceză, la 28 sept. 1896 generalul Joseph Gallieni a preluat puterea civilă și militară, regina Ranavalona a III-a a fost depusă și exilată (27 febr. 1897) în ins. Reunion (apoi, pînă la moarte, în 1917, în Algeria), iar țara pacificată; rezistența populațiilor din ins. față de cuceritorii francezi a continuat pînă în 1905*
(→ vezi Madagascar)

INCAȘII

— *Imperiul incașilor* (Tahuantinsuyu) *se întindea pe un teritoriu care cuprindea partea de sud a actualului stat Ecuador, partea de nord a statului Chile, precum și teritoriile statelor Perú și Bolivia, avînd capitala în orașul Cuzco (la sud-est de Lima, Perú)*

Conducători
? — ? Manco Cápac (Maqo Qhapaq)*
? — ? Sinchi Roca (Zinchi Roq'a)
? — ? Lloque Yupanqui (Lloq'e Yupanki)
? — ? Mayta Cápac (Mayta Qhapaq)
? — ? Cápac Yupanqui (Qhapaq Yupanki)
? — ? Inca Roca ('Inka Roq'a 'Inka)
? — ? Yahuar Huacac (Yawar Waqaq)
? — ? Viracocha Inca (Wiraqocha 'Inka)
? — ? Inca Urcon ('Inka 'Urqon)
1438 — 1471, Pachacuti Inca Yupanqui (Pachakuti 'Inka Yupanki)
1471 — 1493, Topa Inca Yupanqui (Thupa 'Inka Yupanki)
1493 — 1525, Huayna Cápac (Wayna Qhapaq); a lărgit hotarele stăpînirilor incase, cucerind așa-numitul „Regat de Quito"

---

* Alături de numele spaniol al conducătorilor incași, care s-a impus, în paranteză a fost trecut numele incas

(de fapt o puternică uniune de triburi amerindiene, constituită pe teritoriul actual al statului Ecuador)

— *la moartea lui Huayna Cápac, odată cu dispariția adevăratului moștenitor Ninán Cuyuchi, a izbucnit un război între Huáscar, fiul și urmașul lui Huayna Cápac și fratele său vitreg Atahuallpa, care intenționa să-și întemeieze un regat în partea de nord a stăpînirilor incase*

1525 — 1532, Huáscar (Washkar 'Inka); a repurtat o serie de succese împotriva lui Atahuallpa, pe care l-a luat prizonier; acesta din urmă, reușind să fugă din captivitate, a reluat lupta și l-a înfrînt decisiv pe Huáscar în lupta de lîngă rîul Apurimac (în apropiere de Cuzco) (apr. 1532), luîndu-l captiv și închizîndu-l în fortăreața din așezarea Andramarca (unde mai tîrziu a fost ucis prin înecare din ordinul lui Atahuallpa)

apr. — nov. 1532, Atahuallpa; în război cu fratele său Huáscar (din 1525); după victoria asupra lui Huáscar s-a proclamat unic stăpînitor

— *la 15 nov. 1532 spaniolii sub conducerea lui Francisco Pizarro au pătruns în Cajamarca; a doua zi, cu prilejul întrevederii dintre spanioli și Atahuallpa, acesta din urmă a fost luat prizonier, iar numeroși supuși ai săi, după două ore de lupte, au fost uciși (între 2 000 și 8 000 de morți); Atahuallpa, în speranța că va fi eliberat din captivitate dacă va da spaniolilor o mare cantitate de aur, s-a supus dorinței acestora, însă mai apoi a fost ucis prin strangulare (29 sau 30 aug. 1533), după un simulacru de judecată*

aug. — nov. 1533, Topa Huallpa (Thupa Wallpa); un alt fiu al lui Huayna Cápac, instalat de Francisco Pizarro; a murit în timpul înaintării trupelor spaniole spre Cuzco

1533 — 1545, Manco Inca Yupanqui (Manqo 'Inka Yupanki); un alt fiu al lui Huayna Cápac; desemnat conducător de către Francisco Pizarro, cu puțină vreme înainte de intrarea în orașul Cuzco, capitala statului incas (15 nov. 1533); părăsind tabăra spaniolilor, Manco Inca Yupanqui s-a răsculat împotriva cuceritorilor, reușind, după mai multe lupte, să redobîndească independența pentru o parte din fostul imperiu; a asediat, timp de zece luni (1536), fără succes, orașul Cuzco

1535 (?), Paullu Topa Inca (Pawllu Thupa 'Inka)

1545 — 1571, Topa Amaru (Thupa 'Amaru)

— *în 1571 armata viceregelui Francisco de Toledo a înfrînt decisiv pe indieni, iar Topa Amaru a fost executat, în Cuzco, din ordinul acestuia*

— *încheierea cuceririi spaniole*

KARA KOIUNLU („CEI CU OILE NEGRE")

— *stat feudal care, în perioada de maximă expansiune, se întindea pe un teritoriu ce a cuprins în hotarele sale părţi din actualele state Iran, Iraq, Turcia şi U.R.S.S. (în R.S.S. Armeană şi R.S.S. Azerbaidjană); capitala la Tabriz; întemeiat de o fracţiune (*oba*) a triburilor turcilor oguzi, condusă de Bairam Hogea (?—1380), căpetenia triburilor baharlu (sau baranlu)*

Emiri

1380 — 1389, Kara Mehmed Turmuş, nepotul lui Bairam Hogea; şi-a consolidat domnia prin victoria de la Nahcivan asupra †Djalairizilor, din dependenţa cărora s-a eliberat la moartea sultanului Djabal ad-Din Husain (1382); a obţinut victorii asupra unor formaţiuni politice vecine, înfrîngînd pe emirul de Djabar, pe artukidul Malik Isa, iar cu ajutorul lui Mutaharten, stăpînul Erzincanului, pe cei din statul Ak Koiunlu; în 1387 s-a apărat eroic în faţa lui Timur *cel Şchiop*, cucerind chiar, în anul următor, oraşul Tabriz; ucis de răsculatul Pir Hassan Beg (Kara Hasan)

1389 — 1391, Kara Hasan ibn Husain

1391 — 1400, Kara Iusuf ibn Mehmed (prima oară); în faţa invaziei lui Timur *cel Şchiop* s-a refugiat la curtea sultanului otoman Baiazid I, apoi, între 1402 şi 1405, la curtea djalairidului Ghias ad-Din Ahmad

— 1400—1405/1406, ocupaţia †timuridă

1405/1406 — 1420, Kara Iusuf (a doua oară); în 1405/1046 a recucerit Anatolia; a înfrînt lîngă Nahcivan (15 oct. 1406) şi la Sard Rud (13 apr. 1408), în apropiere de Tabriz, pe Abu Bakr Mîrza, nepotul lui Timur *cel Şchiop*, punînd stăpînire pe Azerbaidjan, apoi a cucerit oraşele Sultaniyya şi Hamadan; mai tîrziu, la 30 aug. 1410, în apropiere de Tabriz, a înfrînt şi capturat pe vechiul său aliat, djalairidul Ghias ad-Din Ahmad, ale cărui stăpîniri din Iraqul Arab le-a încredinţat fiului său Şah Mehmed; în 1411 l-a proclamat sultan pe fiul său Pir Budak; în dec. 1411, pe rîul Kura, a înfrînt o coaliţie din care făceau parte Şah Ruh, Şeih Ibrahim, Arlat Sayyidi Ahmad şi Constantin I, regele Gruziei; la moartea sa (13 nov. 1420) statul Kara Koiunlu se întindea de la Erzincan la Kazvin şi de la Shirvan pînă la Basra

1420 — 1438, Iskandar ibn Kara Iusuf; a înfrînt pe cîmpia de la Alashgird, între Erzurum şi Agrî, într-o luptă care a durat trei zile (30 iul.—1 aug. 1421), pe Şah Ruh, dar mai tîrziu, a fost înfrînt de acesta din urmă în bătălia de la Salmas (17—18 sept. 1429); Şah Ruh a susţinut la domnia statului Kara Koiunlu pe Abu Said, frate cu Iskandar, iar după uciderea acestuia (1430), pe Djihan Şah, un alt frate al lui Iskandar, care stăpînea în regiunea Lacului Van

— în 1433 Djihan Şah a pornit un război împotriva lui Iskandar, a pus stăpînire pe Tabriz (1436), iar în 1438 a obţinut victoria de lîngă Tabriz, care l-a obligat pe Iskandar să se refugieze în cetatea Alîndjak, unde a fost ucis de unul din fiii săi

1438 — *1467*, Djihan Șah; inițial vasal față de Șah Ruh; domnia sa a marcat apogeul puterii statului Kara Koiunlu; a purtat titlurile de *han*, *hakan* și *sultan*; a anexat Iraqul Arab (1446), iar după moartea lui Șah Ruh (1447), a pus stăpînire pe orașele Sultaniyya, Kazvin, Ray, Isfahan, precum și pe regiunile Far și Kirman; a fost înfrînt și ucis (1467) de Uzun Hasan, conducătorul statului Ak Koiunlu

1467 — *1468*, Hasan Ali ibn Djihan; ultimul conducător al statului Kara Koiunlu

— *cucerirea statului* †*Ak Koiunlu*

KASHMIR

— regiune istorică pe al cărei teritoriu au existat în evul mediu un important regat feudal hindus (sec. 7—14), căruia i-a urmat sultanatul ce-i poartă numele (sec. 14—16); pe baza liniei de demarcație stabilită la 1 ian. 1949 de Consiliul de Securitate al O.N.U. partea de vest și nord-vest a Kashmirului a rămas în componența Pakistanului (districtele Baltistan, Gilgit și Poonch sau Punch Jagir), iar restul în cea a Indiei (statul Jammu și Kashmir, precum și districtul Ladakh)

Regi

DINASTIA KARKOTA

627 — *632*, Prajnaditya (sau Durlabhavardhana)
632 — *682*, Pratapaditya II (sau Durlabhaka)
682 — *691*, Chandrapida
691 — *695*, Tarapida
695 — *732*, Lalitaditya I (sau Muktapida)
732 — *740*, Kuvalayapida
740 — *744*, Prithivyapida I
744 — *751*, Samgramapida I
751 — *782*, Jayapida (sau Vinayaditya)
— *782* — *785*, *Jajja, uzurpator*
785 — *797*, Lalitapida
797 — *804*, Prithivyapida II (sau Sangramapida II)
804 — *cca 813*, Chippatajayapida (sau Brihaspati)
cca 813 — *?* Ajitapida
? — *?* Anangapida
? — *857*, Utpalapida

DINASTIA UTPALA

857 — *884*, Avantivarman
884 — *903*, Șamkaravarman
903 — *905*, Gopalavarman
905, Samkatavarman
905 — *907*, Sugandha, regină, văduva regelui Șamkaravarman
907, Nirjitavarman (sau Pangu) (prima oară)
907 — *923*, Partha (prima oară)
923 — *924*, Nirjitavarman (a doua oară)
924 — *935*, Chakravarman (prima oară)
935 — *936*, Suravarman I
936, Partha (a doua oară)
936 — *938*, Chakravarman (a doua oară)
938 — *?* Umattavanti
? — *940*, Suravarman II

DINASTIA YAÇASKARA
940 – 948, Yaçaskara
948, Vanata
949 – 950, Samgramadeva

DINASTIA PARVAGUPTA
950 – 951, Parvagupta
951 – 960, Kșemagupta
960 – 973, Abhimanyu; a domnit sub regența mamei sale Didda
973 – 975, Nandigupta; a domnit sub regența bunicii sale Didda
975 – 976, Tribhuvana; a domnit sub regența bunicii sale Didda
976 – 981, Bhimagupta
– între 981 și 1004, regatul s-a aflat sub regența reginei Didda

PRIMA DINASTIE LOHARA
1004 – 1029, Samgramaraja
1029, Hariraja
1029 – 1064, Ananta
1064 – 1090, Kalaça
1090, Utkarça
1090 – 1102, Harșa

A DOUA DINASTIE LOHARA
1102 – 1113, Uchchala
1113, Radda
1113, Salhana
1113 – 1120, Sussala (prima oară)
1120, Bhikșachara
1120 – 1127, Sussala (a doua oară)
1127 – 1154, Jayasimha (sau Simhadeva)
1154 – 1164, Pramanuka
1164 – 1171, Varttideva

DINASTIA VOPYADEVA
1171 – 1180, Vopyadeva
1180 – 1198, Jassaka
1198 – 1213, Jagadeva
1213 – 1236, Rajadeva
1236 – 1252, Samgramadeva
1252 – 1286, Lakșmanadeva

DINASTIA SIMHADEVA
1286 – 1301, Simhadeva
1301 – 1320, Sahadeva (sau Ramachandra)
– în 1320, Rinčana, fiul unui cîrmuitor hindus din Ladakh, profitînd de anarhia provocată de invazia mongolă din 1320 în Kashmir, s-a instăpînit aici, s-a convertit la islam (luîndu-și numele de sultan de Sadr ad-Din) și a întemeiat Sultanatul de Kashmir cu capitala la Jayapidapura

Sultani

1320 – 1323, Sadr ad-Din
nov. – dec. 1323, Haidar Han; s-a aflat sub regența mamei sale Kota Rani
1323 – 1338, Udayanadeva, fratele regelui Suhadeva, al doilea soț al lui Kota Rani
1338 – 1339, Kota Rani
– după moartea lui Udayanadeva (sfîrșitul anului 1338), comandantul Șah Mir, propabil de origine turcă, aflat cîndva în solda lui Suhadeva, a refuzat să recunoască autoritatea cîrmuitoarei Kota Rani, pe care a înfrînt-o în 1339 și s-a proclamat sultan cu numele de Șams ad-Din, punînd bazele unei dinastii ce a condus Sultanatul de Kashmir pînă în 1561

CASA LUI ŞAH MIR

1339/1346 — *1349*, Şams ad-Din Şah Mir
1349 — *1350*, Djmaşid ibn Şams ad-Din
1350 — *1354*, Ala ad-Din Ali Şir ibn Şams ad-Din
1354 — *1373*, Şihab ad-Din Şiraşamak ibn Ali Şir; a consolidat autoritatea centrală şi a pus stăpînire pe Djammu, Punč, Radjawri, Čamba, Balistan şi Ladakh
1373 — *1389*, Kutb ad-Din Hindal ibn Şams ad-Din; în timpul domniei sale a continuat masiva convertire la islam a locuitorilor Kashmirului (începută în 1372), însoţită de persecutarea hinduşilor care refuzau convertirea
1389 — *1413*, Sikandar ibn Hindal ibn Şams ad-Din, poreclit *Butşikan* (= „Iconoclastul")
1413 — *1420*, Ali Mîrza-han ibn Sikandar
1420 — *1470*, Zain al-Abidin Şahi-han ibn Sikandar; cel mai de seamă sultan al Kashmirului, supranumit *Budşah* (= „Marele rege"); îndelungata sa domnie, caracterizată prin dezvoltarea fără precedent a vieţii economice, a intensificării relaţiilor comerciale externe (în special cu Iranul şi Turkestanul), precum şi printr-o largă toleranţă religioasă, a constituit apogeul sultanatului; din această epocă datează faima produselor din Kashmir
1470 — *1471*, Haidar Şah Hadjdji-han ibn Zain al-Abidin
1471 — *1489*, Hasan ibn Haidar
1489 — *1490*, Muhammad ibn Hasan (prima oară)
1490 — *1498*, Fath Şah ibn Adam Şah ibn Şah-han (prima oară)
1498 — *1499*, Muhammad (a doua oară)
1499 — *1500*, Fath Şah (a doua oară)
1500 — *1526*, Muhammad (a treia oară)
1526 — *1527*, Ibrahim I ibn Muhammad
1527 — *1529*, Nazuk ibn Ibrahim ibn Muhammad (prima oară)
1529 — *1533*, Muhammad (a patra oară)
1533 — *1540*, Şams ad-Din II
1540, Nazuk (a doua oară)
— *în nov. 1540, comandantul militar Mîrza Muhammad Haidar Dughlat, vărul lui Babur, aflat în serviciul lui Humayun, a invadat Kashmirul, asumîndu-şi conducerea în numele marelui moghul; cîrmuirea sa a provocat nemulţumirea nobilimii din sultanat, care, coalizată, s-a răsculat împotriva lui ucigîndu-l (oct. 1551)*
1551 — *1552*, Nazuk (a treia oară)
1552 — *1555*, Ibrahim II ibn Ibrahim (I)
1555 — *1557*, Ismail ibn Ibrahim (II)
1557 — *1561*, Habib

CASA LUI GHAZI ŞAH ČAK (CIAK)

— *după înlăturarea lui Haidar Dughlat, viaţa politică a sultanatului a fost dominată de luptele pentru putere între familiile nobiliare Raina, Magre şi Čak (Ciak), încheiate cu victoria celei din urmă; familia Čak era de baştină din Dardistan, probabil de origine turcă, care s-a stabilit în Kashmir în timpul lui Suhadeva*
1561 — *1563*, Ghazi Şah Čak; în vara anului 1561 a înfrînt o armată moghulă care invadase sultanatul
1563 — *1569*, Nasr ad-Din Husain ibn Čak
1569 — *1580*, Zahir ad-Din Ali ibn Čak
1580 — *1586*, Nasr ad-Din Iusuf ibn Ali; în 20 dec. 1585, sub conducerea lui Radja Bhagwan Das, o armată moghulă trimisă de Akbar împotriva Kashmirului a întîmpinat o puternică rezistenţă la trecătoarea Bulyasa; cu toate acestea, sultanul Nasr ad-Din Iusuf, a părăsit în secret propria-i tabără şi a încheiat, la 14 febr. 1586, un acord cu comandantul moghul: sultanul îşi păstra tronul, dar ca vasal al lui Akbar, ceea ce, pînă la urmă,

marele moghul nu a acceptat, reţinîndu-l pe Nasr ad-Din Iusuf în captivitate

1586 — 1588, Iakub ibn Iusuf; desemnat sultan de către nobili în urma trădării tatălui său; fanatic religios, a încercat să facă din șiism religia oficială a statului, ceea ce i-a atras împotrivirea nobilimii sunnite, condusă de Iakub Șarfi, care a cerut lui Akbar să anexeze Kashmirul; cu toată rezistenţa eroică opusă invadatorilor moghuli conduși de Kasim Han și apoi de Iakub Han Ridui, Iakub a fost obligat să abandoneze sultanatul (iul. 1588)

— cucerirea marilor moghuli

— (vezi India și Pakistan)

KAZAN, HANATUL ~

— stat feudal apărut în urma destrămării †Hoardei de Aur; în perioada de maximă putere politică, autoritatea hanului se exercita asupra unui teritoriu care se întindea la sud pînă la confluenţa fluviului Volga cu rîul Syrzan', la vest pînă la cursul mijlociu al rîului Sura, la sud-vest pînă la cursul superior al rîului Mokša, la est pînă la rîurile Kama și Belaja, iar la nord pînă la 56° lat. nord. (azi R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.); întemeiat de Ulugh Muhammad, han al Hoardei de Aur (1419—1424, 1427—1437/1438), care, nemaiputîndu-se menţine la conducerea hanatului, a părăsit Dešt-i Kîpceakul și s-a instăpînit la Kazan, capitala noii formaţii politice

Hani

1437/1438 — 1445, Ulugh Muhammad

1445 — 1461, Mahmud (Mahmutek) ibn Ulugh Muhammad

1461 — 1467, Halil ibn Mahmutek

1467 — 1479, Ibrahim ibn Mahmutek

1479 — 1487, Ilham (Ali?) ibn Ibrahim

— înlăturat în urma campaniei rusești împotriva Kazanului și înlocuit cu Muhammad-Emin, vasal lui Ivan III cel Groaznic

1487 — 1496, Muhammad-Emin (prima oară)

1496 — 1497, Mamuk

1497 — 1502, Abdülatif

1502 — 1518, Muhammad-Emin (a doua oară)

1519 — 1521, Șah Ali ibn Șeikh Auliar (de Kasimov) (prima oară); principe de coroană în Hanatul de Kasimov

1521 — 1524, Sahib Ghirai ibn Mengli (han al Crimeii, 1532—1551)

1524 — 1531, Safa Ghirai ibn Sahib (prima oară); vasal faţă de sultanul otoman

1531 — 1533, Djan-Ali ibn Șeikh Auliar (de Kasimov) (prima oară)

1533 — 1546, Safa Ghirai (a doua oară)

1546 — 1548, Șah Ali (a doua oară)

1548 — 1549, Safa Ghirai (a treia oară)

— în 1549 la Kazan puterea reală era deţinută de garda alcătuită din oșteni de origine crimeeană

1549 — 1551, Ütemiș Ghirai ibn Safa; minor, a fost numit han de către garda crimeeană, sub regenţa mamei sale Siuiumbike

1551 — 1552, Șah Ali (a treia oară)

1552, Muhammad Iadigar, noghai de Astrahan

— în urma campaniilor împotriva Hanatului de Kazan (1545—1552), trupele rusești cuceresc capitala la 2 oct. 1552 (după un asediu început la 30 aug.)

— (vezi U.R.S.S.)

LIDIA

— stat antic constituit în vestul Asiei Mici (pe teritoriul de azi al Turciei) de către lidieni, popor de origine indo-europeană stabilit aici în milen. 2 î.e.n.; se mărginea la nord cu Mysia, la est cu Frigia, la sud cu Caria, iar la vest cu Ionia; capitala la Sardes (azi Sart, Turcia)

Suverani

DINASTIA MERMNAZILOR

680 – 652 î.e.n., Gyges; a înlăturat dinastia Heraklizilor care domnea, potrivit tradiției, din sec. 12 î.e.n.

652 – 629, Ardys I

629 – 618, Sadyattes

618 – 562, Alyattes

562 – 547/546, Cresus; apogeul economic și politic al statului lidian — *în 547/546 î.e.n., Cresus a fost înfrînt și făcut prizonier de Cyrus II; Lidia a devenit o provincie a Imperiului †persan*

LITUANIA

— stat feudal în răsăritul Europei care, în urma a numeroase războaie cu Ordinul teutonic, cu tătarii Hoardei de Aur și cu cnezatele rusești și-a extins considerabil stăpînirile; în perioada de maximă expansiune a cuprins în hotarele sale un teritoriu care se învecina la nord-vest cu Ordinul teutonic, la vest cu regatul Poloniei, la sud-vest cu Țara românească a Moldovei, la sud cu Marea Neagră, la sud-est cu Hanatul Crimeii, la est cu Marele cnezat de Reazan, iar la nord-est cu Marele cnezat al Moscovei (teritoriul de azi, în întregime sau parțial, al R.S.S. Lituaniană, R.S.S. Bielorusă, R.S.S. Ucraineană și R.S.F.S. Rusă — U.R.S.S.); capitala în orașul Vilnius (începînd din cca 1323); întemeietorul Marelui ducat al Lituaniei a fost Mindaugas

Mari-duci

1219/1253 – 1263, Mindaugas (Mendog, Mindowe); pentru a lupta cu succes împotriva agresiunii ordinelor monaho-călugărești expansioniste, a unit ținuturile lituaniene (Auksztote, Žemaičia ș.a.); a supus autorității sale Rusia Neagră — cu orașele Gorodno (azi Grodno), Novgorodok (azi Novgorod-Seversk), Slonim ș.a.; în 1250 a pus capăt îndelungatului conflict cu Ordinul livonian, a îmbrățișat catolicismul (1251) și s-a încoronat rege (1253); mai tîrziu, a repurtat o victorie remarcabilă lîngă Lacul Durbe (13 iul. 1260) asupra forțelor coalizate ale Ordinului teutonic și livonian; ucis de nepotul său Treniota, în urma unui complot al aristocrației lituaniene

1263 – 1264, Treniota (Trojnat) de Samogitia; ucis de Vaišvilkas, fiul lui Mindaugas

1264 – cca 1268, Vaišvilska (Wojszełk)

cca 1268 — cca 1269, Švarno (Švarnas) Danilovici (cneaz al Haliciului de est și al Vladimirului, 1264—1269/1270)
cca 1270 — 1282, Traidenis (Trojden)
cca 1283 — 1294 sau 1295, Pukuveras Butvydas (Pukuwer)
cca 1295 — 1316, Vytenis (Witenes)
1316 — 1341, Gediminas (Gedymin); a purtat titlul de „rege al lituanienilor și rușilor"; a cucerit orașele Minsk, Poloțk, Vitebsk ș.a. dar a fost ucis în luptă la asediul cetății Baerburg
1341/1342 — 1345, Jaunutis (Jewnut, Jawnuta)
1345 — 1377, Algirdas (Olgierd); a cîrmuit împreună cu fratele său mai tînăr Kęstutis (vezi mai jos); în urma victoriilor pe care le-a obținut asupra Ordinului teutonic (în lupta de lîngă rîul Streve, la vest de Trakai, 1348 și de lîngă Rudav, 1370) și a tătarilor Hoardei de Aur [în lupta de la „Apele albastre", probabil rîul Sin'ucha, afluent al Bugului (Južnyj Bug), 1362 sau 1363], a lărgit considerabil hotarele statului lituanian, cucerind, între altele, mare parte din ținuturile Novgorod-Severskului, regiunea dintre fluviile Nistru și Nipru, ținuturile kieviene (înaintînd la sud-est pînă la rîul Oskol), podoliene și volîniene, iar în nord-est un teritoriu din Podișul Valdai (la vest de orașul Tver, azi Kalinin); a eșuat în campaniile întreprinse în alianță cu Cnezatul de Tver, între 1368 și 1372, împotriva Marelui cnezat al Moscovei
1377 — 1381, Jogaila (Jagiełło) (prima oară); ca urmare a tratatului de alianță pe care l-a încheiat (1380) cu Hoarda de Aur împotriva Marelui cnezat al Moscovei, a participat, alături de oștile lui Mamai, la lupta de la Kulikovo (8 sept. 1380), în care au fost înfrînți de Dmitri Ivanovici Donskoi; domnia i-a fost întreruptă de unchiul său Kęstutis, care s-a răsculat și l-a alungat pe Jogaila din Vilnius, asumîndu-și puterea
1381 — 1382, Kęstutis (Kiejstut); frate cu Algirdas, a domnit împreună cu acesta, din 1345; înfrînt de Jogaila la 12 iun. 1382 (ucis la 14 aug. 1382, din ordinul nepotului său, în închisoarea de la Krewo)
1382 — 1401, Jogaila (Jagiełło) (a doua oară); pentru sprijinul pe care l-a primit din partea cavalerilor teutoni, a cedat (1382) acestora Žemaičia; la 14 aug. 1385 a încheiat cu Polonia uniunea dinastică de la Krewo (Kriewo), care a pus bazele uniunii statale lituano-polone; Jogaila a îmbrățișat creștinismul de rit catolic, s-a căsătorit (18 febr. 1386) cu Jadwiga, regina Poloniei (din 16 oct. 1384) și s-a încoronat rege al Poloniei (4 mart. 1386) sub numele de Władysław II Jagiełło, întemeind dinastia Jagiełłonilor; în 1392 a fost constrîns de nobilimea lituaniană, potrivnică uniunii de la Krewo, să încredințeze cîrmuirea Lituaniei, în calitate de locțiitor al său, lui Vytautas, fiul lui Kęstutis, iar în 1401 să-l recunoască pe acesta ca mare-duce, Jogaila păstrînd titlul de duce suprem (pînă la moarte, 1 iun. 1434)
1401 — 1430, Vytautas (Witowd Aleksandru, Witold); deși a fost înfrînt în bătălia de pe rîul Vorskla (afluent al Niprului) (12 aug. 1399) de către tătari, a intervenit ulterior cu succes în luptele dinastice din Hoarda de Aur, a ocupat o parte din sud-vestul Podoliei (din 1411) și a extins hotarul de sud al statului pînă la litoralul de nord al Mării Negre, devenind vecin cu Moldova; în nord-est a cucerit Smolenskul (1404), precum și un teritoriu care ajungea pînă la bazinul superior al rîului Oka; în alianță cu regele Władysław Jagiełło a luptat împotriva Ordinului teutonic (1409—1411), înfrîngîndu-i pe cavalerii germani în lupta de la Grünwald (15 iul. 1410) și obligîndu-i prin pacea de la Toruń (1 febr. 1411) (în realitate un armistițiu), să renunțe la pretențiile lor asupra Žemaičiei (definitiv în 27 sept. 1422, prin tratatul de pace de lîngă Lacul Melno); o perioadă de

timp, a întreținut bune raporturi cu Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, care, între 1418 și 1421, a avut ca soție pe Ryngałła (Rimgaila), sora lui Vytautas

1430 — 1432, Švitrigaila (Świdrygiełło Bolesław)

1432 — 1440, Sigismund (Žygimantas) Kiejstutowicz (Kęstutaitis) — *între 1434 și 1440 duce suprem a fost regele Władysław III al Poloniei*

1440 — 1492, Cazimir (Kazimierz, Kazimieras) (rege al Poloniei, sub numele de C. IV, din 1447)

1492 — 1506, Alexandru (Aleksander, Aleksandras) (rege al Poloniei, 1501—1506)

1506 — 1548, Sigismund (Zygmunt) I *cel Bătrîn (Stary)* (rege al Poloniei)

1529/1548 — 1572, Sigismund II *August* (rege al Poloniei, din 1548) — *la 28 iun. 1569 s-a semnat Uniunea de la Lublin (confirmată de seimurile polon și lituanian la 1 iul. 1569) în urma căreia Lituania era alipită Poloniei, creîndu-se Rzeczpospolita Polska (monarh, dietă și monedă comună); Lituania păstra separat vechile sale structuri administrative, fiscale, juridice și militare*

— *(vezi Polonia și U.R.S.S.)*

LONGOBARZII

— *în apr. 568, longobarzii conduși de regele Alboin (care a urmat în cca 560 tatălui său Audoin, rege al longobarzilor în Pannonia și Noricum), sub presiunea avarilor au abandonat Pannonia, au pătruns în nordul Peninsulei Italice și au cucerit de la bizantini Lombardia (care își trage numele de la noii stăpînitori) și Tuscia (azi Toscana), întemeind regatul longobard din Peninsula Italică; capitala la Pavia (din 572); cu timpul, a cuprins durabil în hotarele sale cea mai mare parte din peninsulă, cu excepția stăpînirilor bizantine (Exarhatul de Ravenna, ducatele Romagna, Istria, Veneția, Genova și Neapole, Pentapolis, o parte din sudul peninsulei și ins. Sicilia, Sardinia și Corsica); pe teritoriul cucerit de longobarzi s-au constituit și unele formații statale cvasi-independente (ducatele de Benevento și Spoleto)*

Regi

569 — 572, Alboin

572 — 574, Clef

— *574—584, interregnum*

584 — 590, Autharic

— *590—591, interregnum*

591 — 615/616, Agilulf; în 593 a cucerit Perugia, iar în 602—Padova

615/616 — 625/626, Adaloald (asociat de tatăl său din 604); a domnit sub regența mamei sale Theodolinda

625/626 — 636, Arioald (Ariovald)

636 — 652, Rothari; în 652 a cucerit Genova

652 — 653, Rodoald

653 — 661, Aripert I

661 — 662, Perctarit (cu reședința la Milano) (prima oară) și fratele său Godopert (cu reședința în Pavia)

662 — 671, Grimoald (duce de Benevento, 647—662); a cucerit cea mai mare parte din Calabria (cu Taranto și Brindisi)

671 sau 672 — 688, Perctarit (a doua oară)

688 — *700*, Cunibert (asociat de tatăl său, din 680)
700, Liutpert (Liutbert)
701, Raginpert
701 — *712*, Aripert II (asociat de tatăl său, din 701)
712, Ansprand
712 — *744*, Liutprand; a cucerit, în 728, Bologna și a asediat, în 739, Roma; în timpul domniei sale regatul longobard a atins apogeul
744 — *745*, Hildebrand (asociat de tatăl său, din 735)
745 — *749*, Ratchis (Rachis)
749 — *756*, Aistulf (Astolf); în 751 a cucerit Exarhatul de Ravenna și Pentapolis (orașele Rimini, Ancona, Fano, Pesaro și Senigallia); la solicitarea papei Ștefan II, regele francilor Pepin *cel Scurt* luptă împotriva longobarzilor (754—756), înfrîngînd pe Aistulf la Pavia (755) și cucerind Exarhatul de Ravenna și ducatul Romagna, pe care le-a donat papei *(Donația pepiniană*, 756); Aistulf s-a recunoscut vasal regelui franc
757 — *774*, Desiderius; după eșecul unui asediu împotriva Romei (sfîrșitul lui 772—primăvara 773), regatul longobard a fost invadat de armata francă a regelui Carol (viitorul împărat Carol I *cel Mare); înfrînt* la Chiuse di Susa, apoi asediat și înfrînt la Pavia (iun. 774), Desiderius a fost luat captiv și închis, pînă la moarte, în mănăstirea Corbie (azi în nordul Franței) (— *cucerirea* ↑*francilor)*

— *ducatul de Benevento (din 590), a fost transformat în principat (în 774), continuînd o existență de-sine-stătătoare pînă la moartea lui Landolf VI (7 nov. 1077), cînd a intrat în stăpînirea papalității*

— *ducatul de Spoleto (din 570 sau 571) s-a menținut independent pînă în 788/789, cînd, păstrîndu-și statutul de ducat, a trecut sub dominația francilor*

— *principatul de Salerno, desprins, în 839, din principatul de Benevento, a fost cucerit în 1077 de ducele normand Robert Guiscard*

— *comitatul de Capua, desprins, în 839, din principatul de Benevento, a fost cucerit, în 1058, de normanzi*

LORENA (LORRAINE, LOTHARINGIA)

— *în 855, la moartea împăratului Lothar I, al doilea fiu al său Lothar II (855—869) a moștenit partea din* Francia Media *(vezi francii) situată la stînga Rhinului ca regat de-sine-stătător (numit* Lotharii regnum *sau* Lotharingia*); după moartea lui Lothar II, Lorena a fost anexată de Carol* cel Pleșuv, *regele francilor de vest, care, prin tratatul de la Mersen (9 aug. 970), a cedat părțile de est ale noii achiziții fratelui său Ludovic II* Germanicul, *rege al francilor de est, pentru ca în 879—880, regele Ludovic III să unească la regatul francilor de est și partea de vest a Lorenei; în 895, Lorena a devenit din nou regat de-sine-stătător*

Regi

895 — *900*, Zwentibold (Guindebald); numit rege de tatăl său Arnulf de Carintia, rege al Germaniei
900 — *904*, Ludovic (Ludwig) (rege al Germaniei, ca L. IV *Copilul*, 900—911)

— *în 904 l-a numit pe Gebhard, unchiul lui Konrad, duce al Franconiei (apoi rege al Germaniei, 911—918), ca duce al Lorenei*

Duci

904 — 910, Gebhard „dux regni Lotharii"

910 — 915, Reginar I *Gît-Lung (Langhals)*

915 — 939, Giselbert; acceptînd, în 925, suzeranitatea regelui Henric I *Păsărarul* al Germaniei, acesta din urmă îi garanta titlul de duce al Lorenei

939, Henric (Heinrich); depus imediat după preluarea cîrmuirii de către regele Otto I *cel Mare* al Germaniei, pentru insubordonare

DINASTIA SAXONĂ (LIUDOLFINGII)

940, Henric (duce al Bavariei, ca **H**. I, 947—955); numit de fratele său regele Otto I *cel Mare*, a fost depus pentru insubordonare

CASA DE VERDUN

940 — 944, Otto, fiul lui Richwin, conte de Verdun; numit de regele Otto I

DINASTIA SALIANĂ

944 — 953, Konrad *cel Roșu*; ginerele lui Otto I, depus pentru insubordonare

DINASTIA SAXONĂ (RESTAURATĂ)

953 — 965, Bruno (arhiepiscop, ca **B**. I, de Cologne-Köln); în 959 a împărțit ducatul în Lorena Superioară și Inferioară (care pînă la moartea sa au rămas însă unite)

LORENA INFERIOARĂ

— situată în bazinul rîului Maas (Meuse) și al fluviului Rhin (azi pe teritoriul Belgiei, Olandei și vestul R.F. Germane)

DINASTIA CAROLINGIANĂ

976 — 991, Carol (Charles, Karl) I; numit duce de împăratul Otto II, unchiul său; înfrînt și făcut prizonier (29 mart. 991) de regele Franței Hugo Capet

991 — cca 1006, Otto

CASA DE LORENA-ARDENNES

cca 1006 sau 1012 — 1023, Godefroi (Gottfried) I

1023 — 1044, Gothelon (sau Gozelon) I *cel Mare* (duce al Lorenei Superioare, din 1033)

— la moartea lui Gothelon (19 apr. 1044), ducatul s-a împărțit între fiii săi Godefroi și Gothelon

1044 — 1046, Gothelon II *cel Laș*; depus de împăratul Henric III

DINASTIA DE LUXEMBURG

1046 — 1065, Frederic (Friedrich)

CASA DE LORENA-ARDENNES (RESTAURATĂ)

1065 — 1069, Godefroi II *cel Bărbos* (duce al Lorenei Superioare, 1044 și 1046—1047)

1069 — 1076, Godefroi III *cel Cocoșat*

DINASTIA SALIANĂ (RESTAURATĂ)

1076 — 1087/1089, Konrad (renunță la ducat, aflîndu-se în luptă cu tatăl său Henric IV, pentru tronul Germaniei, 1087—1093)

CASA DE LORENA-ARDENNES (RESTAURATĂ)

1087/1089 — 1100, Godefroi IV de Bouillon; participînd la prima cruciadă, a refuzat titlul de rege al Ierusalimului și s-a intitulat „Apărător al Sfîntului Mormînt" (22 iul. 1099)

DINASTIA DE LIMBURG

1101 — 1106, Henric (conte de Limburg și de Arlon, ca **H**. I, 1082—1119)

1106 — 1128, Godefroi V *cel Bărbos* (conte și duce de Brabant, ca **G**. I, 1095—1140)

1128 — *1139*, Walram (conte de Limburg şi de Arlon, ca W. III, din 1119)
— *după moartea lui Walram nu au mai fost numiţi duci ai Lorenei Inferioare; începînd din sec. 11 ducatul s-a fărîmiţat, afirmîndu-se comitatele Louvain (mai tîrziu ducatul* †*Brabant), Limburg,* †*Hainaut, Namur,* †*Holland şi episcopatele de Liège şi Utrecht*

LORENA SUPERIOARĂ (MOSELLANE)
— *situată în nord-estul Franţei, cuprindea teritoriul actualelor departamente Moselle, Meurthe et Moselle, Meuse, Vosges şi Haut-Rhin*

CASA DE BAR
959 — *978*, Frederic I (conte de Bar), numit duce de unchiul său Bruno, duce al Lorenei (953—965)
978 — *1026/1027*, Thierry (Dietrich) I; din 1019, împreună cu fiul său Frederic (II)
1026/1027 — *1033*, Frederic II

CASA DE LORENA-ARDENNES
1033 — *1044*, Gothelon (sau Gozelon) I *cel Mare* (duce al Lorenei Inferioare, din 1023)
apr.—sept. 1044, 1046 — *1047*, Godefroi *cel Bărbos* (duce al Lorenei Inferioare, ca G. II, 1065—1069); depus pentru insubordonare de către Henric III al Germaniei, a fost restaurat în mai 1046, pentru ca în 1047 să fie depus din nou

CASA DE LORENA-ALSACIA
1047 — *1048*, Adalbert (conte de Alsacia), numit de Henric III al Germaniei
1048 — *1070*, Gerard
1070 — *1115*, Thierry II *cel Viteaz*
1115 — *1139*, Simon I
1139 — *1176*, Mathieu I
1176 — *1205*, Simon II
1205 — *1208/1213*, Ferry I; pînă în 1208, cînd a murit, a domnit împreună cu fratele său Ferry II, apoi acesta singur
1213 — *1220*, Thibaut I
1220 — *1250*, Mathieu II
1250 — *1303*, Ferry III
1303 — *1312*, Thibaut II
1312 — *1329*, Ferry IV *Luptătorul*
1329 — *1346*, Raul (Raoul) *cel Viteaz*
1346 — *1390*, Ioan (Jean) I
1390 — *1431*, Carol II

DINASTIA DE LORENA-ANJOU
1431 — *1453*, Isabela (Isabelle), împreună cu soţul ei (din 1420) René I (duce de Bar, duce de Anjou, 1434—1471/1480, duce de Touraine, conte de Maine, pînă în 1437, conte de Provence şi rege de Neapole, 1435—1442), duce-consort
1453 — *1470*, Ioan II
1470 — *1473*, Nicolae (Nicolas) I

DINASTIA DE LORENA-VAUDÉMONT
1473 — *1508*, René II (conte de Vaudémont şi duce de Bar, din 1480; ducatul de Bar rămîne unit definitiv cu Lorena, dar cu administraţie separată)
1508 — *1544*, Anton (Antoine) *cel Bun*
1544 — *1545*, Francisc (François) I
1545 — *1608*, Carol III (II) *cel Mare*
1608 — *1624*, Henric II *cel Bun*
1624, Francisc II

1624 — 1675, Carol IV (III)
— între 1633 și 1697 (cu unele întreruperi), Lorena s-a aflat în stăpînirea Franței
1675 — 1690, Carol V (IV) Leopold, duce titular
1690 — 1729, Leopold; pînă în 1697, duce titular
— prin tratatul de pace de la Ryswick (20 sept. 1697) ducatul a fost restaurat ca parte a „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană“
1729 — 1736, Francisc (Franz) III (soțul Mariei Terezia, din 1736, mare-duce al Toscanei, 1737—1765 și împărat al „Sfîntului Imperiu roman de națiune germană“, 1745—1765)
*— în 1733—1735 Franța a participat la Războiul de succesiune la tronul Poloniei, susținînd, fără succes, candidatura lui Stanisław Leszczyński; prin tratatul de pace de la Viena (semnat la 18 nov. 1738), ducatul Lorenei * a fost acordat lui Stansiław Leszczyński pe timpul vieții; Francisc III, care renunțase la Lorena, a primit în schimb Marele ducat al Toscanei (ca* **F.** *I)*
1738 — 1766, Stanisław Leszczyński (rege al Poloniei, 1704—1709 și 1733—1734); Lorena a fost administrată de francezul Chaumont de La Galaizière care, din nov. 1766, a devenit intendent al regelui Franței
— la moartea lui Stanisław Leszczyński (23 febr. 1766) Lorena a intrat în componența Franței (27 nov. 1766)
— prin tratatul de pace de la Frankfurt pe Main (10 mai 1871), care a pus capăt Războiului franco-prusian (1870—1871), estul Lorenei (cea mai mare parte a actualelor departamente Moselle și Meurthe) a fost anexat de Prusia
— prin tratatul de pace de la Versailles (28 iun. 1919) Lorena a fost reunită cu Franța
(— vezi Franța)

LUNDA (IMPERIUL MWATO-YAMVO)

— stat african situat în bazinul fluviului Zaïr (în regiunea izvoarelor rîurilor Kasai, Sankuru și a fluviului Zambezi), mărginit la vest de fluviul Kwanza (Cuanza) și rîul Kwango (Cuango), iar la est întinzîndu-se pînă în regiunea Lacului Mweru; capitala în orașul Musumba; actualmente teritoriul statului este cuprins în hotarele Angolei (în nord-est) și Zaïrului (în sud-vest); întemeiat de populația balunda, vorbitoare a limbii chiLunda din familia nigero-congoleză, aparținînd grupului Benue-Congo; conducătorii acestui stat purtau titlul de **mwato-yamvo**

Mwato-yamvo

cca 1600 — cca 1630, Cibinda Ilunga, fratele conducătorului Ilunga waLwefu al statului Luba
cca 1630 — cca 1660, Mwaant Luseeng
cca 1660 — cca 1690, (Mwaant Yeev) Naweej I (după alte date cca 1660—1675)
cca 1690 — ? Muteba
? — cca 1720, 2 regi necunoscuți

---

* Din momentul în care nu au mai fost numiți duci ai Lorenei Inferioare, duci din Lorena Superioară s-au intitulat numai duci ai Lorenei

cca 1720 — cca 1740, Mukanza
cca 1740 — cca 1750, Mulaji I
cca 1750 — cca 1760, Mbala I
cca 1760 — cca 1810, Yaav yaMbany
cca 1810, Cikombe Yaav
cca 1810 — 1852, Naweej II; în timpul domniei sale statul Lunda a atins apogeul
1852 — 1857, Mulaji II (a Mbala); statul Lunda a fost cîrmuit, datorită infirmităţii lui Mulaji II, de Mbumba (care a şi cucerit conducerea statului în 1874)
1857 — ? Cakasekene; înlăturat de uzurpatorul Muteba II, fiul lui Cikombe Yaav
— ? — 1874, Muteba II (ya Cikombe), uzurpator
1874, Mbala II
1874 — 1883, Mbumba
— 1883—1884, Cimbindu, uzurpator
— 1884—1885, Kangapu, uzurpator
— 1885—1886, Mudiba, uzurpator
— în 1885 statul Lunda a fost invadat de armata tribului cokwe, Mudiba aflîndu-şi moartea în lupta împotriva acestora
1886 — 1887, Mukanza; nu s-a putut menţine din cauza invaziei tribului cokwe
1887, Mbala III; înlăturat de vărul său Muşiri
— 1887—1898, Muşiri, uzurpator; retras din faţa invaziei tribului cokwe, a condus lupta de guerilă împotriva acestora şi a „Statului Liber Congo"
— la sfîrşitul sec. 19 statul Lunda a fost desfiinţat
(— vezi Angola şi Zaïr)

MACEDONIA ANTICĂ

— stat antic constituit în sec. 7 î.e.n. în partea central-estică a Pen. Balcanice, învecinîndu-se la sud-est cu Tesalia, la sud-vest cu Epirul, la nord-vest cu Illyria, iar la nord-est cu ținuturile populate de triburile trace; populație eterogenă ca structură etnică, dar înrudită ca limbă cu elenii, macedonenii au gravitat, din sec. 6–5 î.e.n., în sfera de civilizație greacă, devenind la sfîrșitul sec. 4 î.e.n. elementul politic hegemon al Eladei

Suverani

DINASTIA ARGEAZILOR

Sec. 7 (prima jumătate) î.e.n., Perdikkas (Perdicas) I, întemeietorul dinastiei
? — ? Argaios
? — ? Philippos (Filip)
? — ? Aeropos I
? — ? Alketas
Sec. 6 (a doua jumătate), Amyntas I
cca 495 — 450/440, Alexandru (Alexandros) I Philhellenes
454 — 414/413, Perdikkas II
414/413 — 399, Arhelau I (Archelaos)
399 — 396, Orestes
396 — 393, Aeropos II
393 — 392, {Amyntas II / Pausanias}
393 — 370, Amyntas III
370 — 369, Alexandru II
369 — 365, Ptolemaios (Ptolemeu)
365 — 359, Perdikkas III
359 — 336, Filip II (Philippos); Macedonia a devenit puterea hegemonă a lumii grecești
336 — 323, Alexandru III *Megas, „cel Mare“;* cel mai important și strălucit cuceritor al lumii antice; cucerirea Imperiului persan și așezarea bazelor lumii elenistice
— între 323 și 276, în timpul luptelor dintre diadohi, la conducerea Macedoniei s-au succedat un șir de generali: Antipatros, Polyperchon, Kassandros, Pyrrhos, Lysimachos, Demetrios, Ptolemaios Keraunos, Sosthenes; cu asasinarea urmașilor lui Alexandru cel Mare, *Philippos IV Arrhidaios și Alexandru IV, s-a stins în 310/309 dinastia Argeazilor*

DINASTIA ANTIGONIZILOR

276 — 239, Antigonos II Gonatas (întemeietorul dinastiei); maxima expansiune a Macedoniei elenistice
239 — 229, Demetrios II
229 — 221, Antigonos III Doson
221 — 179, Filip V; începutul conflictului cu Roma; primul (215—205) și cel de-al doilea război macedonean (200—197)
179 — 168, Perseus (Perseu); înfrînt de romani în cel de-al treilea război macedonean (171—168), Perseu a fost dus la Roma, iar statul său împărțit în 4 regiuni de-sine-stătătoare; după înăbu-

șirea răscoalei antiromane a lui Andriskos (149—148), Macedonia elenistică a fost transformată în provincie romană
(— vezi Roma)

MADJAPAHIT

— stat feudal indonezian care a cuprins în hotarele sale, în perioada de maximă expansiune, ins. Djawa, Bali, Madura, mare parte din ins. Sumatera și Sumbawa, părți din ins. Borneo (Kalimantan), Sulawesi, Noua Guinee și Molucce, precum și părți din Peninsula Malacca ș.a.; capitala la Madjapahit, oraș în nord-estul ins. Djawa, pînă în 1451; întemeiat de Vijaya (sau Kertarajasa Jayavardhana), nepot și ginere al lui Kertanagara, ultimul rege de Singosari (1268—1292)

Regi

1293 — 1309, Kertarajasa Jayavardhana (sau Vijaya)
1309 — 1329, Jayanagara
1329 — 1350, Trobhuvana, regină; adevăratul conducător al statului, între 1328 și 1364, a fost demnitarul Gadjah Madak
1350 — 1389, Rajasanagara (sau Hayam Wuruk)
1389 — 1429, Vikramavardhana
1429 — 1447, Suhita, regină
1447 — 1451, Kertavijaya (Bhre Tumapel); a îmbrățișat islamul
1451 — 1453, Rajasavardhana (Bhre Pamotan)
— 1453—1456, interregnum
1456 — 1466, Hyang Purvavisesa (Bhre Vengker)
1466 — 1478 (?), Singhavikramavardhana (Bhre Pandan Solar)
după 1486, Ranavijaya
după 1516, Pateudra
— fărîmițarea statului Madjapahit; în cca 1500, Raden Patah Senapati Jimbun, fiul lui Pateudra, ultimul rege din Madjapahit, a întemeiat Sultanatul de Demak în partea de est a ins. Djawa
(— vezi Indonezia)

MALI

— stat din vestul Africii, situat în regiunea dintre cursurile superioare ale fluviilor Senegal și Niger; în perioada de maximă expansiune (prima jumătate a sec. 14), cuprindea în hotarele sale teritoriul dintre Oceanul Atlantic și platoul Adrar des Iforas (Munții Ahaggar) (în statele de azi Senegal, Mauritania, Mali și Volta Superioară); capitala la Jeriba, Naréna și Nyini (azi în sudul statului Mali); inițial în dependență față de statul Ghana, iar de la sfîrșitul sec. 12 pînă în 1235 față de statul Sosso (sau Susu)

Regi (Mansa)

DINASTIA KEYTA

cca 1200 — 1218, Nare fa Maghan
1218 — 1228, Dangaran Tuma
cca 1230 — cca 1255, Sun (Mari) *Dyata* (=„Leul") I; în 1235 a înfrînt armata statului Sosso în lupta de la Kirina, lîngă Bamako și a început expansiunea spre est, continuată de urmașii săi
cca 1255 — cca 1270, Wali (sau Ule)
cca 1270 — cca 1274, Wati
cca 1274 — 1275, Halifa

cca 1275 — 1285, Abu Bakr I
— 1285—cca 1300, Sakura (sau Sabakura), uzurpator
cca 1300 — 1305, Gao
cca 1305 — 1310, Muhammad ibn Gao
cca 1310 — 1312, Abu Bakr II
cca 1312 — 1337, Kango (sau Mansa) Musa I ; a supus statul songhaylor
1337 — 1341, Mansa Maghan I
cca 1341 — 1360, Mansa Sulaiman
1360, Kassa
cca 1360 — 1374, Mari Dyata II
cca 1374 — 1387, Musa II
cca 1387 — 1389, Maghan II
— cca 1389—1390, Sandaki, uzurpator
cca 1390 — ? Maghan III Mahmud
— după cca 1400 statul Mali a fost cucerit de↑songhay; dinastia Keyta a continuat să domnească asupra unui mic teritoriu din actualul stat↑Mali pînă în sec. 16

MAMELUCII

— dinastiile mameluce ale Bahrizilor și Burdjizilor au condus un stat feudal care a cuprins în hotarele sale, în perioada de maximă expansiune, teritoriul de azi al următoarelor state: nord-estul Libiei, Egipt, vestul Arabiei Saudite, Israel, Liban și vestul Siriei; capitala la Cairo; numele de mameluc vine de la termenul arab mamluc, *care înseamnă rob; majoritatea sultanilor↑Ayyubizi au avut în serviciul lor astfel de robi, capturați în stepele cumane din nordul Mării Negre sau în regiunile învecinate și aduși de negustori în Egipt; sultanul al-Malik as-Salih Nadjm ad-Din Ayyub, apreciind calitățile militare remarcabile ale mamelucilor, a recrutat un mare număr dintre aceștia și a constituit un regiment de elită, numit al-Bahriyya, deoarece garnizoana lor se afla în ins. al-Rawda de pe Nil („Bahr al-Nil"); la moartea sultanului al-Malik al-Muazzam Turanșah IV, i-a urmat văduva sa Șadjar ad-Durr (singura femeie ce a cîrmuit în Egiptul musulman), care, după o domnie de 80 de zile, l-a luat de bărbat pe comandantul militar mameluc Aibeg (Aibak), primul sultan mameluc al Egiptului*

Sultani

BAHRIZII (sau DAULAT AL-TURK)
1250, Șadjar ad-Durr
1250 — 1257, al-Muizz Iz ad-Din Aibeg (Aibak)
1257 — 1259, al-Mansur Nur ad-Din Ali ibn Aibeg
1259 — 1260, al-Muzaffar Saif ad-Din Kutuz; la 3 sept. 1260, în bătălia de la Ayn Djalut (între Raysan și Nabulus), sultanul Kutuz a dobîndit o remarcabilă victorie asupra armatelor mongole invadatoare comandate de noionul Kitbuga
1260 — 1277, az-Zahir Rukn ad-Din Baibars I al-Bundukdari; unul dintre cei mai de seamă sultani mameluci; a inițiat un șir de măsuri menite să asigure unitatea și ordinea sultanatului, iar armatele sale au întreprins un număr considerabil de campanii împotriva cruciaților, mongolilor și Ismailiților în urma cărora a făcut importante achiziții teritoriale

1277 — 1279, as-Said Nasir ad-Din Baraka (Berke) Han ibn Baibars
1279, al-Adil Badr ad-Din Salamiș ibn Baibars
1279 — 1290, al-Mansur Saif ad-Din Kalaun; a luptat împotriva mongolilor hulaguizi, a cruciaților (de la care a recucerit Tripoli, 1289 și alte importante cetăți) și și-a impus suzeranitatea asupra Nubiei
1290 — 1293, al-Așraf Salah ad-Din Khalil ibn Kalaun; a cucerit, la 19 mai 1291, Saint-Jean-d'Acre (azi Akko), punînd capăt stăpînirii cruciate în Palestina
1293 — 1294, an-Nasir Nasir ad-Din Muhammad ibn Kalaun (prima oară)
1294 — 1296, al-Adil Zain ad-Din Kitbugha (Katbugha)
1296 — 1298, al-Mansur Husam ad-Din Ladjin
1298 — 1308, an-Nasir Nasir ad-Din Muhammad (a doua oară); nemulțumit de tutela pe care i-au impus-o cei doi comandanți militari Baibars (următorul sultan) și Sallar, a abdicat, retrăgîndu-se în fortăreața Karak
1308 — 1309, al-Muzaffar Rukn ad-Din Baibars II al-Djașnikir
1309 — 1340, an-Nasir Nasir ad-Din Muhammad (a treia oară)
1340 — 1341, al-Mansur Saif ad-Din Abu Bakr ibn Muhammad
1341 — 1342, al-Așraf Ala ad-Din Küçük ibn Muhammad
1342, an-Nasir Șihab ad-Din Ahmad ibn Muhammad
1342 — 1345, as-Salih Imad ad-Din Ismail ibn Muhammad
1345 — 1346, al-Kamil Saif ad-Din Șaban I ibn Muhammad
1346 — 1347, al-Muzaffar Saif ad-Din Hadjdji ibn Muhammad
1347 — 1351, an-Nasir Nasir ad-Din al-Hasan ibn Muhammad (prima oară); fiind în vîrstă de 11 ani cînd a preluat domnia, puterea reală a fost deținută de emirii Taz și Minkali, sub presiunea cărora a abdicat
1351 — 1354, as-Salih Salah ad-Din Salih ibn Muhammad
1354 — 1362, an-Nasir Nasir ad-Din al-Hasan (a doua oară); restaurat cu sprijinul emirilor Sarghitmiș și Șaikhun
1362 — 1363, al-Mansur Salah ad-Din Muhammad II
1363 — 1377, al-Așraf Nasir ad-Din Șaban II
1377 — 1381, al-Mansur Ala ad-Din Ali ibn Șaban (II); a preluat domnia la vîrsta de 7 ani
1381 — 1382, as-Salih Salah ad-Din Hadjdji II ibn Șaban (II) (prima oară); instalat în domnie la vîrsta de 11 ani de către comandantul militar Barkuk, de care apoi a fost înlăturat

BURDJIZII (sau DAULAT AL-DJARKAS)

— numele acestor sultani vine de la un regiment (al-Burdjiyya) format de sultanul al-Mansur Saif ad-Din Kalaun dintre mamelucii proveniți din popoarele caucaziene ale cerkezilor și abhazilor; numele regimentului vine din arabul burdj *(pl.* abradj*), care înseamnă turn, deoarece ei locuiau în turnurile fortăreței orașului Cairo*

1382 — 1389, az-Zahir Saif ad-Din Barkuk ibn Anas al-Usman al-Ialbughaui (prima oară) (a făcut parte din regimentul al-Burdjiyya); în urma luptei nedecisive din 6 mai 1389 dată sub zidurile orașului Cairo, a fost obligat să abandoneze domnia, fiind trimis în exil la Karak
1389 — 1390, as-Salih Salah ad-Din Hadjdji II (a doua oară) (vezi Bahrizii)
1390 — 1399, az-Zahir Saif ad-Din Barbuk (a doua oară); a reușit să scape din captivitate și, cu ajutorul unei armate compusă în mare parte din arabi beduini, a redobîndit domnia în febr. 1390
1399 — 1405, an-Nasir Nasir ad-Din Faradj ibn Barkuk (prima oară)
20 sept. — 28 nov. 1405, al-Mansur Izz ad-Din Abd al-Aziz ibn Barkuk
1405 — 1412, an-Nasir Nasir ad-Din Faradj (a doua oară); domnia i-a fost tulburată de luptele dintre cele două facțiuni mame-

luce — cerkeză și turcească; înfrînt în lupta de la Ladjdjun (mart./apr. 1412) de către emirii Șaikh al-Mahmudi și Nauruz; depus la Damasc la 7 mai 1412, a fost apoi umilit în public și ucis (28 mai 1412)

7 mai — 6 nov. 1412, al-Adil Abu'l-Fadl Abbas al-Mustain ibn al-Mutauakkil (calif abbasid, 1406—1414), sultan

1412 — 1421, al-Muayyad Saif ad-Din Șaikh al-Mahmudi; în calitate de emir, a fost trimis de sultanul Faradj împotriva lui Nauruz, care se revoltase în Siria, dar s-a aliat cu rebelul împotriva sultanului, contribuind la căderea fostului său stăpîn și dobîndind domnia

13 ian. — 29 aug. 1421, al-Muzaffar Ahmad ibn Șaikh

29 aug. — 30 nov. 1421, az-Zahir Saif ad-Din Tatar

1421 — 1422, as-Salih Nasir ad-Din Muhammad ibn Tatar

422 — 1438, al-Așraf Saif ad-Din Barsbai; a întreprins, în 1426, o expediție navală împotriva Ciprului, înfrîngînd în lupta de la Khirokitia (7 iul.) și luînd prizonier pe regele Jannus, care a fost obligat să recunoască suzeranitatea mameluсă și să plătească un tribut anual; a luptat, în 1433, împotriva turcomanului Kara Ioluk, conducătorul statului Ak Koiunlu și s-a aflat în dispută cu timuridul Șah Rukh în probleme religioase

iun. — sept. 1438, Al-Aziz Djamal ad-Din Iusuf ibn Barsbai; minor, s-a aflat sub regența lui Djakmak, care, în cele din urmă, l-a depus, uzurpîndu-i sultanatul

1438 — 1453, az-Zahir Saif ad-Din Djakmak (Čakmak); a înfrînt și executat, în 1439, pe guvernatorii de Damasc și Alep, care refuzau să i se supună; a întreprins, fără succes, campanii navale împotriva Ciprului și Rhodosului (1442, 1444) și s-a aflat în bune raporturi cu timuridul Șah Rukh, cu turcii otomani și cu principii din Asia Mică

febr. — mart. 1453, al-Mansur Fakhr ad-Din Usman ibn Djakmak

1453 — 1461, al-Așraf Saif ad-Din Inal (sau Aynal) al-Adjurd; a eșuat în încercarea de a impune ca rege al Ciprului pe Iacob (Jacques) II de Lusignan împotriva Charlottei, sora acestuia, care i-a urmat la domnie tatălui ei Ioan II (în 1458)

febr. — iun. 1461, al-Muayyad Șihab ad-Din ibn Inal

1461 — 1467, az-Zahir Saif ad-Din Khoșkadam

oct.—dec. 1467, az-Zahir Saif ad-Din Bilbai

1467 — 1468, az-Zahir Timurbugha

1468 — 1496, al-Așraf Saif ad-Din Kaitbai

1496 — 1498, an-Nasir Muhammad ibn Kaitbai

1498 — 1500, az-Zahir Kansuh

1500 — 1501, al-Așraf Djanbalat

ian. — apr. 1501, al-Adil Saif ad-Din Tumanbai

1501 — 1516, al-Așraf Kansuh al-Ghauri; înfrînt de sultanul otoman Selim I în lupta de la Mardj-i Dabik (24 aug. 1516)

1516 — 1517, al-Așraf Tumanbai; ales sultan după moartea unchiului său; nu a putut împiedica înaintarea armatei otomane comandate de sultanul Selim I, care a cucerit Alepul (28 aug. 1516), Damascul (27 sept.), Ierusalimul (30 dec.) și, după o cutezătoare traversare a Peninsulei Sinai, a pătruns în Egipt; în lupta de la Ridaniya (22—23 ian. 1517), în apropiere de Cairo, unde Tumanbai a încercat o apărare înverșunată, oastea mameluсă a fost înfrîntă; după o rezistență disperată în orașul-capitală Tumanbai, ultimul sultan mameluc, a fost făcut prizonier și apoi executat prin spînzurare (13 apr. 1517)

— *(cucerirea Imperiului otoman)*

MANTOVA

— oraș în Lombardia (azi provincia Mantova din nordul Italiei), a fost centrul unei formații politice medievale aflată sub conducerea familiei Bonacolsi, apoi, din 1328, a familiei Gonzaga

Seniori

CASA BONACOLSI (BONACOSSA)

1276 — 1291, Pinamonte
1291 — 1299, Bardelleone
1299 — 1309, Guido zis *Botesalla*
1309 — 1328, Rinaldo zis *Passerino*; din 1308 asociat de fratele său Guido ca vicar și succesor la seniorie; din 1311 vicar imperial în numele lui Henric VII; senior de Modena, 1312—1318 și 1319—1327

— în urma răscoalei populare din Mantova, Rinaldo a fost ucis (16 aug. 1328), reprezentanții familiei Bonacolsi alungați din oraș, iar consiliul general al Comunei a conferit, la 28 aug. 1328, titlul de căpitan general lui Luigi Gonzaga, care a avut și sprijinul Scaligerilor

CASA GONZAGA

Căpitani generali

1328 — 1370, Luigi I Gonzaga (podesta de Modena, din 1313, de Mantova, din 1318 și de Parma, din 1319); din 29 apr. 1329 vicar imperial în numele lui Ludovic IV de Bavaria; și-a exercitat autoritatea asupra unui teritoriu care era cuprins între Mantova și Ivrea
1360 — 1369, Guido
1369 — 1382, Luigi II
1382 — 1407, Francesco I, conte; a lărgit hotarele stăpînirilor familiei Gonzaga, supunînd autorității sale orașele Legnano, Redondesco, Castiglione delle Stiviere ș.a.
1407 — 1444, Gian Francesco; la 22 sept. 1433 împăratul Sigismund de Luxemburg i-a acordat titlul de marchiz; a pierdut orașele Asola, Lonato și Peschiera del Garda

Marchizi

1444 — 1478, Luigi III *il Turco;* unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai familiei Gonzaga; după moartea sa stăpînirile ducale au fost împărțite între fiii și nepoții săi
1478 — 1484, Federico I
1484 — 1519, Francesco II; între 1509 și 1510 marchizatul s-a aflat sub regența soției sale Isabela d'Este
1519 — 1540, Federico II; la 8 apr. 1530, împăratul Carol V i-a acordat titlul de duce; din 1536 , împreună cu soția sa Margareta, s-a aflat la conducerea Montferratului

Duci

1540 — 1550, Francesco III (I) (marchiz de Montferrat); succedînd la vîrsta de 7 ani, s-a aflat sub regența unchiului său cardinalul Ercole Gonzaga și a mamei sale Margareta Paleolog
1550 — 1587, Guglielmo (marchiz și apoi, din 1574, duce de Montferrat); domnia sa a reprezentat apogeul puterii economice și militare a ducatului de Mantova
1587 — 1612, Vincenzo I (cardinal, 1615—1616, duce de Montferrat)
18 febr.—22 dec. 1612, Francesco IV (II) (duce de Montferrat)
1612 — 1626, Ferdinando (cardinal, 1607—1612, duce de Montferrat)

1626 — 1627, Vincenzo II (duce de Montferrat)

— *la 25 dec. 1627, cu două zile înainte de a muri, ducele Vincenzo II a consimțit ca Maria de Gonzaga, fiica lui Francesco IV (II), să se căsătorească cu Carlo (Charles) de Rethel (duce de Nevers și de Rethel, din 1595, nepotul lui Federico II de Gonzaga și al Margaretei Paleolog); succesiunea acestuia a fost contestată de Ferrante II de Guastalla (1575/1621—1630) și de Carlo Emmanuele I* cel Mare, *duce de Savoia (1580—1630), ceea ce a dus la Războiul de succesiune al Mantovei (1628—1631), parte integrantă a Războiului de 30 de ani (1618—1648), încheiat prin tratatul de pace dintre imperiali și francezi la Regensburg (30 oct. 1630) și apoi, definitiv, prin tratatele succesive de la Cherasco (din 31 mart., 6 apr. și 19 iun. 1631); Carlo, duce de Nevers și de Rethel, era recunoscut duce de Mantova și Montferrat, Savoia primea din ducatul de Montferrat orașul Albu cu împrejurimile, Franței îi revenea orașul Pinerolo (în Piemont), iar ducele de Guastalla a obținut un venit anual de 6 000 de scuzi*

CASA GONZAGA-NEVERS

1627/1631 — 1637, Carlo I (duce de Nevers și de Rethel, din 1595); a intrat în Mantova la 20 sept. 1631

1637 — 1665, Carlo II; s-a aflat, între 1637 și 1647, sub regența mamei sale Maria Gonzaga

1665 — 1708, Ferdinando-Carlo; în anul 1681 a vîndut citadela Casale (C. Montferrato) regelui Ludovic XIV al Franței

— *în 1701, în timpul Războiului de succesiune la tronul Spaniei (1701—1713/1714), și-a cedat stăpînirile regelui Franței; declarat felon de către suzeranul său, împăratul Leopold I, în dieta de la Regensburg (30 iun. 1708)*

— *în 21 ian. 1707 Ferdinando-Carlo a părăsit Mantova, refugiindu-se la Veneția*

— *1708—1797, stăpînire austriacă*

— *în timpul campaniei lui Napoleon Bonaparte în Peninsula Italică orașul Mantova a capitulat (la 2 febr. 1797) în fața trupelor franceze, care îl asediau de la 4 iun. 1796; după tratatul de pace franco-austriac de la Campoformio (Campoformido) (17 oct. 1797) ducatul Mantovei a fost inclus în Republica cisalpină (fondată de Napoleon Bonaparte la 29 iun. 1797)*

— *în iul. 1799 Mantova a fost recucerită de trupele austriece, care și-au menținut dominația pînă în iun. 1800, cînd au fost obligate să se retragă din fața trupelor franceze*

— *între 1800 și 1802 Mantova a făcut parte din Republica cisalpină, restaurată în urma celei de a doua campanii a lui Napoleon Bonaparte în Peninsula Italică*

— *între 1802 și 1805 Mantova a făcut parte din Republica italiană (proclamată la 26 ian. 1802); a avut ca președinte pe Napoleon Bonaparte, iar ca vicepreședinte pe Francesco Melzi d'Eril (1753—1816)*

— *între 1805 și 1814 Mantova a făcut parte din Regatul italian; Napoleon Bonaparte s-a proclamat rege al Italiei la 18 mart. 1805, încoronîndu-se la Milano, în 26 mai 1805; el s-a menținut pînă la abdicarea din 11 apr. 1814; regatul a fost cîrmuit, din 7 iun. 1805, de viceregele Eugène de Beauharnais (1781—1824)*

— *între 1814 și 1866 Mantova s-a aflat în stăpînire austriacă, la 11 oct. 1866 trupele austriece părăsind orașul*

— *la 21—22 oct. 1866 a avut loc un plebiscit, în urma căruia s-a hotărît unirea cu Regatul Italia, consacrată prin decretul din 4 nov. 1866*

(— vezi Italia)

MARINIZII (MERINIZII)

— dinastie ce a condus un stat feudal din nordul Africii, constituit pe o parte din stăpînirile dinastiei↑Almohazilor; a cuprins în hotarele sale cea mai mare parte din actualul Maroc și vestul Algeriei; capitala la Fès (sau Fas); numele dinastiei vine de la tribul berber banu-marin care pendula între Figuig și rîul Moulouya

Conducători

1196 — 1217, Abu Muhammad Abd al-Hakk I ibn Ali Halid Hahiu'l-Marini; sub conducerea sa nomazii din tribul banu-marin au pătruns (în 1216/1217) din Sahara în Er-Riful oriental

1217 — 1240, Abu Said Usman I ibn Abd al-Hakk

1240 — 1244, Abu Marraf Muhammad I ibn Abd al-Hakk

1244 — 1258, Abu Iahia Abu Bakr ibn Abd al-Hakk; în 1248 a pus stăpînire pe orașele Taza, Fès, Meknes și Salé, precum și pe cîmpiile atlantice pînă la rîul Oum er Rbia, iar între 1250 și 1255 a ocupat Tadla, Sijilmassa (azi Tafilalt, în sud-estul Marocului) și oazele de la Oued Draa, punînd bazele emiratului independent

Emiri

1258 — 1286, Abu Iusuf Iakub ibn Abd al-Hakk; a înfrînt pe Abd al-Uadizi, a cucerit orașul-capitală Marrakech (sept. 1269), punînd capăt dinastiei Almohazilor, a reluat Sijilmassa, a cucerit Ceuta (1273) și a întreprins, între 1275 și 1285,cinci campanii în Peninsula Iberică; din 21 mart. 1276 a început construirea unei noi reședințe, Fas al-Djadid (Noul Fas, numit și Orașul Alb), la vest de vechiul Fès

1286 — 1307, Abu Iakub Iusuf an-Nasr ibn Iakub; a luptat împotriva Abd al-Uadizilor și a asediat, fără succes, timp de opt ani (din 1299), orașul Tlemcen; în Peninsula Iberică a pierdut o serie de stăpîniri în favoarea↑Nasrizilor din Grenada, care au cucerit și Ceuta (1292)

1307 — 1308, Abu Thabit Amir ibn Abu Amir ibn Abu Iakub Iusuf

1308 — 1310, Abu'l-Rabi Sulaiman ibn Abu Amir ibn Abu Iakub Iusuf; a recucerit Ceuta, precum și o parte din stăpînirile marinide din Peninsula Iberică

1310 — 1331, Abu Said Usman II ibn Abu Iusuf Iakub,; a reocupat Algéciras (1329)

1331 — 1348/1351, Abu'l-Hasan Ali ibn Usman (II); domnia sa a reprezentat apogeul dinastiei, iar statul marinid a cunoscut expansiunea teritorială maximă; în alianță cu↑Hafsizii, stăpînii Tunisului, a luptat împotriva Abd al-Uadizilor, cărora le-a cucerit capitala Tlemcen la 2 mai 1337 (după un asediu început în 1335) și le-a anexat statul, iar mai tîrziu, în 1348, a ocupat Tunisul și statul Hafsizilor, devenind stăpînul necontestat al Maghrebului; în luptele pentru dominație în Peninsula Iberică a recucerit Gibraltarul (1333), dar a eșuat în încercarea de a relua Tarifa și a suferit o grea înfrîngere din partea oastei coalizate a lui Alfons XI al Castiliei și Affonso IV al Portugaliei la Rio Salado (1340), iar în 1342 a pierdut Algéciras; înfrînt la Kairouan (1348), în 1348 și 1349 a pierdut achizițiile maghrebiene

1348/1351 — 1358, Abu Inan Faris ibn Ali; a dobîndit domnia, profitînd de înfrîngerea tatălui său; și-a atribuit titlul califal de *amir al-muminin*; a recucerit, doar pentru o scurtă perioadă de timp, Tlemcenul (1352—1359) și Tunisul (1356—1357); ucis prin strangulare de vizirul său Umar al-Fududi; începutul unei epoci de intervenții ale vizirilor în succesiunea dinastiei

27 — 28 nov. 1358, Abu Zayyan Muhammad II ibn Abu Inan
1358 — 1359, Abu Iahia Abu Bakr as-Said ibn Abu Inan
1359 — 1361, Abu Salim Ibrahim ibn Ali
sept. — oct./nov. 1361, Abu Umar Taşfin ibn Ali
1361 — 1362, Abd al-Halim ibn Abu Ali; la început a domnit în Fès, apoi numai în Sijilmassa
1361 — 1366, Abu Zayyan Muhammad III ibn Abd ar-Rahman ibn Ali
1366 — 1372, Abu'l-Faris Abd al-Aziz I ibn Ali; a înfrînt pe puternicul emir de Hintata, Amer, adevăratul stăpîn al Atlasului Superior, a recucerit orașele Marrakech și Tlemcen (1370), precum și partea centrală a Maghrebului
1372 — 1374, Abu Zayyan Muhammad IV as-Said ibn Abd al-Aziz; în vîrstă de 4 ani cînd a urmat la domnie; pierderea cuceririlor tatălui său
1374 — 1384, Abu'l-Abbas Ahmad ibn Abu Salim (prima oară)
1384 — 1386, Abu Faris Musa ibn Abu Inan
sept. — nov. 1386, Abu Zayyan Muhammad V ibn Ahmad
1386 — 1387, Abu Zayyan Muhammad VI ibn Abu'l-Fadl ibn Ali
1387 — 1393, Abu'l-Abbas Ahmad (a doua oară); susținînd pe Abu Tașufin, fiul abd al-uadidului Abu Hammu II, în lupta pentru domnie (1389), a restabilit autoritatea marinidă asupra Tlemcenului
1393 — 1396, Abu'l-Faris Abd al-Aziz II ibn Ahmad
1396 — 1398, Abu Amir Abdallah ibn Ahmad
1398 — 1420, Abu Said Usman III ibn Ahmad; în 1399 Henric III de Trastamara, regele Castiliei și Leónului a atacat și distrus orașul Tétouan, iar în 1415 portughezii au cucerit Ceuta
— în 1420 la Fès a fost instalat un descendent al lui Abu Iman de către sultanul abd al-uadid Abu Malik Abd al-Uahid; pînă în 1428 Fèsul a rămas sub autoritatea lui Abu Malik
— în 1420, uattasidul Abu Zakariyya a preluat puterea în orașul Salé și a proclamat ca succesor pe Abd al-Hakk, unicul fiu al lui Abu Said Usman III, în vîrstă de un an, căruia i-a devenit tutore
1428 — 1465, Abu Muhammad Abd al-Hakk II ibn Abu Said Usman; s-a aflat sub regența Uattasizilor Abu Zakariyya Iahia (pînă în 1448), Ali (1448—1459) și Muhammad I aș-Șaih (din 1459); ultimul reprezentant al dinastiei; după un scurt *interregnum* (1465—1470), puterea în Fès a fost preluată de dinastia Uattasizilor (pînă în 1549)

MATARAM

— stat feudal indonezian care a cuprins în hotarele sale cea mai mare parte din ins. Djava; capitala la Kartasura și apoi, din timpul domniei lui Pakubuwono II, la Surakarta; întemeiat în urma răscoalei guvernatorului Sutawidjaia de Mataram împotriva sultanului de Pajang; din 1625 sultanii au domnit cu titlul de susuhunan („cel căruia i se subordonează toți")

Sultani

1582 — 1601, (Panembahan) Senapati Ingalaga; la moartea sa, sultanatul ocupa teritoriul din centrul ins., mărginindu-se la vest cu orașul Garut, în Tjeribon, iar la est cu orașul Banjuwangi

1601 — *1613*, Panembahan Krapyak
1613 — *1645*, Rangsang (Sultan Agung); cel mai de seamă sultan al Mataramului; prin cucerirea orașului Surabaja (1623), a desăvîrșit supunerea întregii ins.; în 1625 a luat titlul de *susuhunan*; în 1619 Compania olandeză a Indiilor Orientale a întemeiat pe țărmul nord-vestic al ins. orașul Batavia (azi Djakarta), încercările lui Agung (din 1628 și 1629) de a-i scoate pe olandezi din ins. eșuînd
1645 — *1677*, Amangkurat I (Sunan Tegalwangi); în 1646 a acordat importante înlesniri comerciale olandezilor; pe fondul unor endemice antagonisme regionale și certuri dinastice, în 1674, a izbucnit în ins. Madura răscoala principelui Trunadjaja (Trunodjojo) împotriva dominației Sultanatului Mataram și a olandezilor, care a cucerit estul și centrul Djavei, precum și capitala; Amangkurat I s-a refugiat la olandezi; aceștia din urmă au înfrînt pe răsculați, au recucerit teritoriile pierdute și au impus ca sultan pe Adipati Anom
1677 — *1703*, Amangkurat II (Adipati Anom); în schimbul ajutorului primit pentru dobîndirea sultanatului, le-a cedat olandezilor portul Semarang, cu regiunea înconjurătoare și le-a făcut considerabile concesii comerciale
1703 — *1705*, Amangkurat III (Sunan Mas); în alianță cu comandantul militar Surapati (m. 1706), a luptat împotriva olandezilor, de care a fost înfrînt și detronat; a continuat însă lupta pînă în 1708, cînd olandezii l-au făcut prizonier și exilat în ins. Ceylon, unde a murit (1733)
1705 — *1719*, Pakubuwono I (Sunan Puger); vasal olandezilor
1719 — *1725*, Amangkurat IV
1725 — *1749*, Pakubuwono II
1749 — *1755*, Pakubuwono III (continuă în Surakarta; vezi mai jos)
— *în 1755, după o îndelungată perioadă de lupte, sultanatul s-a împărțit în două: o parte, condusă de* susuhunan, *cu centrul la Surakarta, iar cealaltă condusă de un sultan, la Jogjakarta*

SURAKARTA

— *teritoriul cuprinzînd partea de est a ins. Djava*

Susuhani

1755 — *1788*, Pakubuwono III; între 1749 și 1755, conducător în Mataram
1788 — *1820*, Pakubuwono IV
1820 — *1823*, Pakubuwono V
1823 — *1830*, Pakubuwono VI
1830 — *1858*, Pakubuwono VII
1858 — *1861*, Pakubuwono VIII
1861 — *1893*, Pakubuwono IX
1893 — *1939*, Pakubuwono X
1939 — *1944*, Pakubuwono XI
1944 — *1949*, Pakubuwono XII
— *în 1949 Surakarta a intrat în componența Statelor Unite ale Indoneziei* (care s-au proclamat la 17 aug. 1950)

JOGJAKARTA

— *teritoriul cuprinzînd partea de vest a ins. Djava*

Sultani

1755 — *1792*, Abdurrahman Amangkubuwono I, Mangkubumi
1792 — *1810*, Abdurrahman Amangkubuwono II, Sultan Sepuh
1810 — *1814*, Abdurrahman Amangkubuwono III, Raja

1814 — 1822, Abdurrahman Amangkubuwono IV, Seda Pesijar
1822 — 1855, Abdurrahman Amangkubuwono V, Menol
1855 — 1877, Abdurrahman Amangkubuwono VI, Mangkubumi
1877 — 1921, Abdurrahman Amangkubuwono VII
1921 — 1939, Abdurrahman Amangkubuwono VIII
1939, Abdurrahman Amangkubuwono IX, Sultan Dorodjatun
(— vezi Indonezia)

MAURETANIA

— regiune istorică și stat antic în nord-vestul Africii septentrionale, cuprins între Numidia (la est) și Oc. Atlantic (la vest), pe actualul teritoriu al Marocului și Algeriei apusene; triburile berbere nomade, care reprezentau populația autohtonă, au gravitat în sec. 5—3 î.e.n. în sfera de influență politico-culturală a Cartaginei, reușind, numai după dispariția metropolei punice, să pună bazele unei formații statale proprii

Suverani

cca 200 î.e.n., Baga
....
118 — 80, Bocchus I
....
cca 50 — 38, Bogud (în Mauretania de vest)
cca 50 — 33, Bocchus II (în Mauretania de est; din 38 stăpîn al întregii Mauretanii)
25 î.e.n. — 22 e.n., Iuba II
22 — 40 e.n., Ptolemaios (Ptolemeu)
40 e.n., după uciderea lui Ptolemeu din ordinul împăratului Caligula, Mauretania a fost transformată în posesiune romană; în anul 42 a fost împărțită în două provincii *Mauretania Caesarensis* (în est) și *Mauretania Tingitana* (în vest)

MEDIA

— regiune istorică și stat antic în vestul Podișului iranian, în sud-vestul Mării Caspice, creat la sfîrșitul sec. 9 î.e.n. de triburile indo-europene ale mezilor (stabilite aici în jurul anului 1000 î.e.n.)

Conducători

708 — 655 î.e.n., Doiokes (sau Doyoukku), fondatorul statului Media, sub supremație asiriană pînă în 625 î.e.n.; stabilirea capitalei la Ecbatana (azi Hamadan, Iran)
655 — 630, Pharaortes (sau Fravartiș)
630 — 584, Cyaxares (sau Huvakșatara); în alianță cu Regatul Noului Babilon, forțele Mediei au participat la desființarea statului asirian
584 — 550, Astyages (sau Iștuvegu)
— în anul 550 î.e.n. Media a fost cucerită de Persia, devenind o provincie a Imperiului ahemenid
(— vezi Imperiul persan)

MILANO

— formație statală feudală în nordul Peninsulei Italice, cu centrul în orașul Milano; după tratatul de pace de la Constanța (azi Konstanz, R.F. Germania) (25 iun. 1183), prin care orașului Milano i s-a fixat statutul de comună, *în lupta pentru cucerirea puterii politice s-au înfruntat familiile Della Torre (guelfi) (ce au cîrmuit pînă în 1277) și Visconti (ghibelini), care au dobîndit supremația odată cu Otto (Ottone) (1207—1295); în timpul stăpînirii membrilor acestei familii (1277—1447), în calitate de seniori și de duci (începînd din 1395), ca urmare a creșterii puterii economice și politice, precum și a numeroase achiziții teritoriale — situate de o parte și de alta a cursului mijlociu al fluviului Po —, ducatul Milanului a devenit un important stat italian, care a împărțit cu Veneția supremația în nordul Peninsulei Italice; după un scurt* intermezzo, *la conducerea ducatului a urmat familia Sforza (1450—1535 cu întreruperi), originară din Cotignola (Romagna), întemeiată de remarcabilul comandant militar Muzio Attendolo (1369—1424), în timpul căreia ducatul a cunoscut, pentru o jumătate de sec., o perioadă de prosperitate; de la sfîrșitul sec. 15 Milanul a făcut obiectul pretențiilor expansioniste franceze și al luptelor dintre Franța, Spania și Sfîntul Imperiu în cadrul Războaielor pentru supremație în Peninsula Italică (1494—1559), în 1535, odată cu moartea ultimului duce din familia Sforza, pierzîndu-și independența*

Seniori

FAMILIA VISCONTI

1277 — 1278, Otto (Ottone) (arhiepiscop de Milano, din 1262) (prima oară)

1278 — 1282, Guglielmo V *cel Mare* (markgraf de Montferrat, 1253—1290/1292)

1282 — 1285, Otto (a doua oară)

1295 — 1322, Matteo I *cel Mare* (cu o întrerupere, între 1302 și 1311, cînd la conducerea orașului a revenit familia Della Torre); „căpitan al poporului" *(capitano del popolo)* la Milano (din 1287), Vercelli (în 1290), Alessandria, Como (în 1292) și la Montferrat (în 1294), vicar imperial al Lombardiei, în 1294, în numele împăratului Adolf I de Nassau (1292—1298); în 1302, a fost obligat de Alberto Scotti, senior de Piacenza, aflat în fruntea unei coaliții favorabile familiei Della Torre, să părăsească Milano, retrăgîndu-se la Nogarole (Verona), pînă în 1311, cînd a revenit la Milano susținut de împăratul Henric VII de Luxemburg (1308—1313); la 23 mai 1322 a renunțat la cîrmuire în favoarea fiului său Galeazzo; în 1315 în stăpînirea lui Matteo I și a fiilor săi se mai aflau Piacenza, Bergamo, Lodi, Como, Cremona, Alessandria, Tortona, Pavia, Vercelli și Novara

1322 — 1327, Galeazzo I (cu o întrerupere, între 8 nov. și 29 dec. 1322, datorată lui Giovanni Della Torre); vicar imperial la Piacenza, din 1311, în numele împăratului Henric VII; depus la 5 iul. 1327 și luat prizonier de împăratul Ludovic IV de Bavaria (1314—1347)

— între iul. 1327 și febr. 1329, vicar imperial a fost Guillaume de Montfort

1329 — 1339, Azzone „dominus generalis"

— la moartea lui Azzone (16 aug. 1339), fără urmași direcți, au fost proclamați seniori în Milano unchii săi Luchino și Giovanni, fiii lui Matteo I

1339 — 1349, Luchino, împreună cu fratele său

1339 — 1354, Giovanni (din 1329 cardinal, calitate în care a fost legat papal în Lombardia şi administrator al arhiepiscopatului de Milano, senior de Novara, din 1332); după moartea fratelui său Luchino (1349), a condus singur; în timpul domniei lor s-au făcut importante achiziţii teritoriale, între care: Bellinzona şi Locarno (1340—1341), Asti (1341), Parma (1346), Tortona, Alessandria, Alba şi Cherasco (1347), Bologna (1350 stăpînită pînă în 1354) şi Genova (1353, stăpînită pînă în 1356)

— *în urma asasinării lui Luchino Visconti (24 ian. 1349), fratele său Giovanni nu l-a acceptat ca succesor pe fiul acestuia Luchino* Novello, *ci a impus ca succesori pe nepoţii săi Matteo (II), Bernabò şi Galeazzo (II)*

1354 — 1355, Matteo II; a împărţit moştenirea cu fraţii săi, el păstrîndu-şi stăpînirea în Lodi, Piacenza, Parma, Borgo San Domingo (din 1927 se numeşte Fidenza) şi Monza; în ian. 1355, cu ocazia încoronării împăratului Carol IV de Luxemburg (1347—1378) ca rege al Italiei, în oraşul Milano, cei 3 fraţi au fost făcuţi vicari imperiali; asasinat la 29 sept. 1355

1354 — 1378, Galeazzo II; i-a revenit partea de vest a ducatului, cu oraşele Como, Novara, Vercelli, Asti, Alba, Alessandria şi Tortona, iar la moartea fratelui său Matteo II, a adăugat din stăpînirile acestuia Borgo San Domingo şi Monza; în 1360 a anexat Pavia, pe care şi-a făcut-o reşedinţă

1354 — 1385, Bernabò; a stăpînit în partea de est a ducatului, primind Bergamo, Brescia, Cremona şi Crema, iar la moartea lui Matteo II, a adăugat din stăpînirile acestuia Lodi, Piacenza şi Parma; la 6 mai 1385 Bernabò a fost luat captiv şi deposedat de stăpînire de Gian Galeazzo (care a preluat succesiunea tatălui său în 1378), murind în prizonierat în castelul Trezzo pe Adda (19 dec. 1385)

1378 — 1402, Gian Galeazzo; i-a succedat tatălui său la 4 aug. 1378 în partea de vest a ducatului, iar după depunerea unchiului său Bernabò, a stăpînit în întreaga seniorie, dominînd Italia septentrională; a cucerit de la Scaligeri Verona şi Vicenza (1387), iar de la seniorii de Carrara oraşul Padova (1388); la 11 mai 1395 a primit din partea împăratului Venceslav (1378—1400) demnitatea de duce ereditar de Milano, iar în 30 mart. 1397 titlul de duce al Lombardiei

Duci

1402 — 1412, Giovanni Maria; succedînd tatălui său (3 sept. 1402) la vîrsta de 14 ani, pînă în 1404 s-a aflat sub regenţa mamei sale Caterina di Bernabò Visconti; asasinat în urma unei conjuraţii a nobilimii milaneze (16 mai 1412); în timpul domniei sale o mare parte din teritoriul ducatului a fost pierdută

1412 — 1447, Filippo Maria; cel mai de seamă reprezentant al familiei; şi-a extins stăpînirea în Lombardia, supunînd Como, Lodi (27 aug. 1416), Piacenza (13 iun. 1418), Bergamo (1419), Cremona (1420) şi Brescia (1421), la 23 sept. 1420 l-a obligat pe marchizul Niccolò III de Este din Ferrara să-i cedeze Parma, iar la 2 nov. 1421, celebrul său comandant Francesco Bussone, zis *il Carmagnola*, a ocupat Genova şi alte teritorii, ceea ce i-a atras adversitatea Florenţei şi Veneţiei, cu care Filippo Maria s-a aflat într-un îndelungat conflict armat, întrerupt prin tratatele de pace de la Ferrara (19 apr. 1428 şi 26 apr. 1433) şi Cavriana (20 nov. 1441); în urma morţii reginei Ioana a II-a (2 febr. 1435), a intervenit în lupta pentru succesiune din Neapole, susţinînd pe ducele René de Anjou împotriva regelui Alfons I *Magnanimul;* după înfrîngerea lui Alfons I la Ponza (5 aug. 1435), acesta a fost făcut prizonier şi dus la Milano, dar,

după ce a semnat cu Filippo Maria un tratat secret de colaborare (18 sept. 1435), a fost eliberat, ceea ce a provocat revolta Genovei (care și-a redobîndit independența); a fost obligat, în oct. 1441, să i-o dea de soție pe fiica sa naturală, Bianca Maria, lui Francesco Sforza

— *la moartea lui Filippo Maria (13 aug. 1447) fără urmași direcți, o grupare nobiliară din Milano a instituit republica*

— *între 14 aug. 1447 și 26 febr. 1450, Republica Ambrosiana (numită așa după Sf. Ambrosie, patronul orașului Milano), în timpul căreia puterea legislativă și executivă a fost exercitată de „Consiliul celor 900" și de cei 24 de „căpitani și apărători ai libertății"*

— *Francesco Sforza, comandantul armatei Republicii Ambrosiene, în război cu venețienii, după ce a repurtat asupra acestora din urmă victoriile de la Casalmagiore (16 iul. 1448) și Caravaggio (14 sept. 1448), datorită neînțelegerilor cu conducerea Republicii, a încheiat un armistițiu cu venețienii și s-a îndreptat împotriva Milanului, pe care l-a supus blocadei și înfometării, obligîndu-l să se predea (26 febr. 1450); pătrunzînd în oraș, s-a proclamat duce, inaugurînd dominația familiei Sforza la Milano*

FAMILIA SFORZA

1450 — 1466, Francesco I; reluarea ostilităților cu venețienii, cărora le-a pus capăt tratatul de pace de la Lodi (9 apr. 1454), care prevedea delimitarea teritoriilor dintre cele două puteri; a ocupat Savona, întreaga Rivieră, precum și Genova (13 apr. 1464)

1466 — 1476, Galeazzo Maria

1476 — 1494, Gian Galeazzo II Maria; succedînd tatălui său la vîrsta de 8 ani, s-a aflat, pînă în 1480, sub regența mamei sale Bona de Savoia, ajutată de Cicco Simonetta, apoi, din 7 oct. 1480, sub cea a unchiului său Ludovic, zis *Maurul*, care a fost adevăratul conducător al ducatului; în timpul său Genova și-a redobîndit independența (7 aug. 1478), iar trupele milaneze au susținut acțiunile regelui Ferdinand I *Bastardul* al Neapolelui (1458—1494); politica de echilibru dusă de Ludovic între Franța și Sfîntul Imperiu s-a curmat odată cu pătrunderea regelui francez Carol VIII în Peninsula Italică (3 sept. 1494), ceea ce a marcat începutul Războaielor pentru supremație în Peninsula Italică (1494—1559)

1494 — 1499, Ludovic (Lodovico) *il Moro* (= „Maurul") (prima oară); a primit învestitura pentru ducatul Milanului din partea împăratului Maximilian de Habsburg (1493—1519); în fața pericolului francez, la 31 mart. 1495, Milanul s-a alăturat ligii antifranceze de la Veneția (la care participau împăratul Maximilian, papa Alexandru VI, Spania, Veneția și Neapole), dar a încheiat, mai apoi, la Vercelli (9 oct. 1495), un tratat de pace separat cu regele francez Carol VIII; consolidarea puterii lui Ludovic *Maurul*, precum și influența mereu crescîndă a acestuia în Peninsula Italică a nemulțumit Veneția, care a încheiat un tratat antimilanez, la Angers (9 febr. 1499), cu noul rege al Franței Ludovic XII (1498—1515), nepot al Valentinei Visconti (fiica lui Gian Galeazzo și al Isabelei de Franța), care revendica pentru el ducatul Milanului; trupele franceze comandate de Gian Giacinto Trivulzio au intrat în campanie în aug., ocupînd Milano la 6 sept. 1499, Ludovic *Maurul* aflîndu-și salvarea prin fuga la Innsbruck

— *între sept. 1499 și febr. 1500, Milanul s-a aflat sub dominație franceză*

5 febr. — 10 apr. 1500, Ludovic *il Moro* (a doua oară); trădat de trupele sale elvețiene la Novara, a fost făcut prizonier, depus și dus în Franța (unde a rămas pînă la moarte, 17 mai 1508)

— *între 1500 și 1512, ducatul s-a aflat în stăpînirea francezilor*

1512 — 1515, Massimiliano; după ce și-a salvat stăpînirea în urma victoriei trupelor elvețiene, la Riotta (6 iun. 1513), asupra invadatorilor franco-venețieni, după victoria francezilor asupra elvețienilor la Marignano (13—14 sept. 1515), Massimiliano a fost constrîns, la 14 oct. 1515, să abandoneze capitala lombardă și să ia calea exilului în Franța; tratatul de pace de la Noyon (13 aug. 1516) confirma trecerea ducatului Milano în stăpînirea franceză

— *între 1515 și 1521, ducatul s-a aflat în stăpînirea francezilor*

1521 — 1524, Francesco II (prima oară); în cadrul luptelor pentru supremație în Peninsula Italică, la 29 oct. 1524 trupele franceze ale regelui Francisc I au ocupat Milano

— *între oct. 1524 și febr. 1525, Milano s-a aflat sub dominație franceză*

— *în urma înfrîngerii armatei franceze în lupta de la Pavia (24 febr. 1525), cea mai importantă bătălie din timpul Războaielor italiene, Milano a revenit în stăpînirea lui Francesco II*

26 febr. — 12 nov. 1525, Francesco II (a doua oară); acuzat de trădare în urma denunțului lui Girolamo Morone, marchiz de Pescara, împăratul Carol V i-a ocupat ducatul, ceea ce l-a determinat pe Francesco II să adere, alături de Franța, papalitate, Veneția și Florența la Liga de la Cognac (26 mai 1526) împotriva lui Carol V și a spaniolilor

— *între nov. 1525 și nov. 1529, Milano s-a aflat sub dominație imperială*

— *prin tratatul de pace de la Cambrai (3 aug. 1529) ducatul de Milano intra din nou în stăpînirea lui Francesco Sforza*

1529 — 1535, Francesco II (a treia oară); vasal față de împăratul Carol V

— *la moartea lui Francesco II (1 nov. 1535), fără urmași direcți, ducatul de Milano intră în stăpînirea împăratului Carol V, ceea ce a provocat războiul dintre împărat și regele Franței Francisc I (1536 — 1538), încheiat prin armistițiul de la Nice (18 iun. 1538) pe timp de 10 ani*

— *în 1556, cu prilejul împărțirii stăpînirilor lui Carol V, ducatul de Milano (fără Parma și Piacenza, devenite state ale Bisericii, iar din 1545 în stăpînirea lui Pier Luigi Farnese, și fără de Crema, intrată în stăpînirea Veneției) a devenit apanaj al Coroanei spaniole (pînă în 1707)*

— *în cadrul Războiului de succesiune la tronul Spaniei (1701 — 1713/1714), la 13 mart. 1707, după un asediu de 6 luni, trupele austriece comandate de Eugeniu de Savoia au ocupat Milano, inaugurînd dominația austriacă (confirmată prin tratatul de pace franco-austriac de la Rastatt, 7 mart. 1714), care s-a menținut pînă în 1796*

— *la 9 mai 1796, în timpul campaniei franceze din Peninsula Italică, arhiducele Ferdinand de Habsburg a abandonat orașul trupelor lui Napoleon Bonaparte, care, după victoria de la podul de peste Adda (10 mai 1796), în apropiere de Lodi, au intrat în Milano la 15 mai 1796, anexîndu-l; prin preliminariile de pace de la Léoben (18 apr. 1797), confirmate de tratatul de pace de la Campoformio (Campoformido) (17 oct. 1797), austriecii au cedat Lombardia francezilor*

— *între 8/9 iul. 1797 și 29 apr. 1799, Milano a făcut parte din Republica Cisalpină*

— *la 28/29 apr. 1799, trupele austro-ruse comandate de generalul baron austriac Michael Melas și Aleksandr Vasilievici Suvo-*

rov au intrat în Milano, instituind ocupația austro-rusă (pînă în iun. 1800)

— *la 2 iun. 1800, trupele franceze conduse de Napoleon Bonaparte cuceresc orașul Milano, restaurînd Republica Cisalpină (pînă în ian. 1802)*

— *între 1802 și 1805, Milano a fost capitala Republicii italiene (proclamată la 26 ian. 1802); a avut ca președinte pe Napoleon Bonaparte, iar ca vicepreședinte pe Francesco Melzi d'Eril (1753—1816)*

— *între 1805 și 1814, Milano a fost capitala Regatului italian: Napoleon Bonaparte s-a proclamat rege al Italiei la 18 mart. 1805, încoronîndu-se în domul din Milano la 26 mai 1805; regatul a fost cîrmuit, din 7 iun. 1805, de viceregele Eugène de Beauharnais (1781—1824); Napoleon Bonaparte a semnat actul de abdicare la 6 apr. 1814, iar la 11 apr. 1814 a abdicat necondiționat*

— *între 7 apr. 1815 și 5 iun. 1859, Milano a făcut parte — conform hotărîrilor Congresului de pace de la Viena (1814—1815) —, împreună cu Lombardia și Veneția, din Regatul lombardo-venețian, de fapt o provincie a Imperiului austriac, cu excepția perioadei dintre 22 mart. și 6 aug. 1848, cînd, în timpul Revoluției, trupele austriece s-au retras din Milano, unde s-a constituit un guvern provizoriu condus de Gabrio Casati*

— *în urma Războiului austro-franco-piemontez (29 apr.—11 iul. 1859), încheiat prin armistițiul de la Villafranca (11 iul. 1859), Lombardia (excepție făceau Mantova și Peschiera) revenea Franței care, la rîndul său, o ceda regelui Sardiniei (hotărîre confirmată de tratatul de pace de la Zürich, 10 nov. 1859)*

MITANNI

— *regat antic în nord-vestul Mesopotamiei, pe cursul superior al Eufratului (în sudul Turciei, nordul Siriei și al Iraqului actual), creat în sec. 16 î.e.n. de triburile asianice ale huriților (amestecate cu elemente indo-europene), stabilite în această regiune la începutul milen. 2 î.e.n.*

Suverani

înainte de 1550 î.e.n., Șuttarna I

? — ? Parattarna

înainte de 1500, Parsatatar

cca 1480 — cca 1450, Saustatar; timp de un sec. statul Mitanni a devenit, alături de Egipt, principala putere politică a Orientului Apropiat; Regatul hitit, Asiria și Siria îi recunosc supremația

cca 1450 — ? Artatama

? — ? Șuttarna II

înainte de 1390, Artașșumara

? — cca 1360, Tușratta

înainte de 1350, Kurtiwaza

înainte de 1300, Șattuara

? — ? Wasașatta

— *la cca 1275 î.e.n. Regatul Mitanni a fost cucerit de†Asiria*

MODENA

— oraș în nordul Italiei (azi provincia Emilia-Romagna), care, între 1288 și 1859 (cu unele întreruperi), s-a aflat sub conducerea familiei d'Este; din 1598, cînd Ferrara (vezi) a fost inclusă în stăpînirile pontificale, Modena a devenit capitala ducatului omonim

Seniori

— la 15 dec. 1288 o delegație a orașului, în frunte cu episcopul, fra Filippo Boschetti, Lanfranco Rangone, Guido Guidone ș.a. au oferit stăpînirea și cheile orașului Modena marchizului Obizzio II, senior de Ferrara

1288 — 1293, Obizzio II d'Este (senior de Ferrara, din 1264, senior de Reggio, din 1289)

1293 — 1306, Azzo VIII d'Este

— în urma răscoalei din 26 ian. 1306, condusă de Sassuolo da Sassuolo, Modena a devenit comună independentă (pînă în 1311)

— 1311—1312, stăpînirea împăratului Henric VII de Luxemburg

1312 — 1318, Rinaldo zis *Passerino* Bonacolsi (prima oară) (senior de Mantova, din 1309, apoi vicar imperial, 1311—1318)

— în urma răscoalei din 18 ian. 1318, Modena a devenit republică sub conducerea lui Francesco Pico della Mirandola (pînă în nov. 1319)

1319 — 1327, Rinaldo zis *Passerino* Bonacolsi (a doua oară)

— 1327—1328, stăpînire papală

— 1328—1331, stăpînirea împăratului Ludovic V de Bavaria

1331 — 1333, Ioan de Luxemburg (conte de Luxemburg și rege al Boemiei, 1310—1346)

1333 — 1336, Manfredo Pio (senior de Carpi, 1319 și 1327—1348)

— la 17 apr. 1336 Modena trece din nou în stăpînirea familiei d'Este din†Ferrara, iar la 13 mai 1336 Obizzio III a intrat în oraș (stăpînirea familiei d'Este s-a menținut pînă în aug. 1510)

— 1510—1511, stăpînire papală

— 1511—1514, stăpînirea împăratului Maximilian I de Habsburg

— în iun. 1514 împăratul Maximilian I a vîndut Modena papei Leon X contra sumei de 40 000 ducați de aur

— la 6 iun. 1527, ducele Alfonso I d'Este, profitînd de înfrîngerea „Ligii de la Cognac", din care făcea parte și papa Clement VII, și de prădarea Romei („saccò di Roma") de către armata împăratului Carol V, a recuperat Modena

CASA D'ESTE

Duci

1527 — 1530, Alfonso I (duce de Ferrara, 1505—1534, de Reggio, 1505—1512, 1523—1534 și senior de Carpi, din 1527/1530)

— 1530—1531, stăpînirea împăratului Carol V

1531 — 1534, Alfonso I (restaurat)

1534 — 1559, Ercole II (duce de Ferrara, de Reggio și principe de Carpi, din 1535)

1559 — 1597, Alfonso II (duce de Ferrara și Reggio)

1597 — 1628, Cesare; la sfîrșitul lui ian. 1598 a abandonat Ferrara în favoarea papalității; din 30 ian. 1598 orașul Modena a devenit capitala ducatului; a adăugat stăpînirilor sale, în 1599, signoria de Sassuolo

1628 — 1629, Alfonso III (duce de Reggio)

1629 — 1658, Francesco I (duce de Reggio); a adăugat stăpînirilor sale principatul de Correggio (1634)

1658 — 1662, Alfonso IV (duce de Reggio)
1662 — 1694, Francesco II (duce de Reggio)
1694 — 1737, Rinaldo (duce de Reggio); domnia i-a fost întreruptă în două rînduri (1 aug. 1703—7 febr. 1707 și 20 iul. 1734—23 mai 1736) de ocupația trupelor franco-spaniole, ducele fiind obligat să se refugieze la Bologna; în 1710 a achiziționat ducatul de Mirandola, iar în 1737 comitatul de Novellara
1737 — 1780, Francesco III (duce de Reggio); domnia i-a fost întreruptă de ocupația trupelor austro-sarde (între 8 iun. 1742 și 11 febr. 1749), ducele fiind obligat în această vreme să se refugieze în Spania, apoi în Franța
1780 — 1796, Ercole III Rinaldo (duce de Reggio)
— *în 1796 trupele franceze au invadat provincia Emilia; ducele Ercole III s-a refugiat (la 7 mai) la Veneția, iar la 6 oct. trupele franceze au ocupat orașul Modena*
— *între 1796 și 1797, Modena a făcut parte din Republica cispadană (creată la Congresul de la Modena, 16—18 oct. 1796 și definitiv la cel de la Reggio, 27 dec. 1796; în componența ei intrau Modena, Bologna, Ferrara și Reggio)*
— *la 9 iul. 1797, Modena, împreună cu celelalte teritorii incluse în Republica cispadană au intrat în componența Republicii cisalpine (fondată de Napoleon Bonaparte la 29 iun. 1797)*
— *între 4 mai și 12 iun. 1799, ocupația austriacă*
— *între 12 și 20 iun. 1799, ocupația generalului francez Jacques Étienne Joseph Alexandre Macdonald, conte, duce de Tarent (din 1809)*
— *între 20 iun. 1799 și 25 iun. 1800, ocupația austriacă*
— *la 25 iun. 1800, în urma campaniei victorioase a trupelor franceze în Peninsula Italică, Modena a reintrat în componența Republicii cisalpine (restaurată la 2 iun. 1800) (pînă în ian. 1802)*
— *între 1802 și 1805, Modena a făcut parte din Republica italiană (proclamată la 26 ian. 1802); a avut ca președinte pe Napoleon Bonaparte, iar ca vicepreședinte pe Francesco Melzi d'Eril (1753—1816)*
— *între 1805 și 21 ian. 1814, Modena a făcut parte din Regatul italian (Napoleon Bonaparte s-a proclamat rege al Italiei la 18 mart. 1805, încoronîndu-se la Milano, în 26 mai 1805; el a purtat acest titlu pînă la abdicarea din 11 apr. 1814); regatul a fost cîrmuit, din 7 iun. 1805, de viceregele Eugène de Beauharnais (1781—1824)*
— *între 21 ian. și 7 febr. 1814, Modena s-a aflat sub ocupația lui Joachim Murat, rege al Neapolelui (1808—1815)*
— *la 7 febr. 1814 trupele austriece au ocupat Modena, proclamînd pe Francesco, nepot după mamă a lui Ercole III Rinaldo, ca duce; el a intrat în Modena la 15 iul. 1814*

DINASTIA DE HABSBURG-LORENA

1814 — 1846, Francesco IV; domnia i-a fost întreruptă în două rînduri datorită ocupației lui Joachim Murat (4—11 apr. 1815) și a guvernului provizoriu insurecțional (6 febr.—9 mart. 1831); la 14 nov. 1829, în urma morții ducesei Maria Teresa Cybo-Malaspina, ducatul de Massa și Carrara, prin dreptul de devoluțiune, a trecut în stăpînirea lui Francesco IV; iar în ian. 1848, conform tratatului de la Florența (28 nov. 1844), ducatul de Guastalla (8 ian. 1848), Fivizzano și o parte din teritoriul Parmei au fost unite la ducatul de Modena
1846 — 1859, Francesco V; domnia i-a fost întreruptă în timpul Revoluției de la 1848, cînd s-a constituit aici un guvern revoluționar provizoriu (mart.—aug. 1848), condus de Giuseppe Malmusi
— *la 11 iun. 1859, Francesco V, ultimul duce de Modena, după lupta de la Magenta (4 iun. 1859), a părăsit orașul, retră-*

gîndu-se la Mantova; după o regență ducală (11—13 iun. 1859) și un guvern provizoriu (13/15—19 iun. 1859) condus de Luigi Zini, comisar provizoriu în numele Regatului Sardiniei, cîrmuirea Modenei a deținut-o Luigi Carlo Farini (19 iun. 1859—18 mart. 1860)
— *la 18 mart. 1860, în urma decretului regal de anexiune, Modena s-a unit cu Regatul Sardiniei*
(— vezi Sardinia)

MONGOLII

— *în primăvara anului 1206, la o adunare a căpeteniilor mongole* (kuriltay) *ținută în regiunea izvoarelor rîului Onon, Temügin, fiul stăpînitorului Yesügei* (Esughei baatur) *din Mongolia răsăriteană, devenit stăpînul de necontestat al celei mai mari părți din Mongolia, în urma victoriilor obținute între 1183 și 1204 asupra unor puternici rivali (Toktoa, Djamuka, Taian Han ș.a.), a fost ales conducător suprem al tuturor triburilor mongole, luînd titlul de Ginghis Han (din turc.* tengiz = *„mare, ocean", ceea ce ar însemna „suveranul universal, stăpînul lumii") și punînd bazele unui stat feudal cu capitala, din 1220, la Karakorum (ruinele orașului se află la est de poalele Munților Hangai-Changajn Nuruu, pe cursul superior al rîului Orkhon), apoi, pentru o scurtă perioadă, între 1260 și 1264, la K'ai-p'ing, iar între 1264/1267 și 1368, la Hanbalik = „Capitala Hanilor" (în Beijing)*

Mari-Hani

1206 — 1227, Ginghis Han; dispunînd de o uriașă forță armată, a efectuat numeroase războaie de cucerire, încheiate cu importante achiziții teritoriale; în urma campaniilor din 1207 și 1209 a supus suzeranității sale Imperiul Xixia al tanguților, în 1211 a pătruns în teritoriul situat la nord de Marele zid chinezesc, pe care mai apoi, în 1213, l-a străpuns, invadînd Imperiul Jin al jurchenilor; în 1215, într-o nouă campanie împotriva acestui imperiu, a cucerit orașul capitală Yenjing (azi Beijing), după care a părăsit China (1216), lăsîndu-l pe comandantul Mukali să continue luptele; propunîndu-și să-l lichideze pe principele mongol naiman Ch'ü-ch'ü-lü (Küčlüg), fiul fostului său rival Djamuka, care se înstăpînise (în 1211) în Imperiul qidan Liao, a trimis o armată sub conducerea lui Djebe, ce a invadat Semirechye (regiune istorică mărginită la nord cu Lacul Balhaš, la nord-est cu lacurile Sasykkol și Alakol', la sud-est cu lanțul muntos Džungarski Alatau, la sud cu lanțul muntos Tianshan de Nord, iar la vest cu lanțul muntos dintre rîurile Ču și Ili) și Xinjiang-Uygur, a traversat apoi Podișul Pamir, ajungînd pînă la Badakhshan și punînd stăpînire pe acest teritoriu, vecin cu statul condus de dinastia Horezm-șahilor; după o luptă nedecisivă la nord-est de Lacul Aral (cca 1219) dintre Djuci, fiul lui Ginghis Han și Horezm-șahul Muhammad II Ala ad-Din (1200—1220), ostilitățile au fost reluate și o mare armată mongolă a invadat stăpînirile acestuia, cucerind Buhara (febr. 1220), Otrar [situat pe cursul mijlociu al fluviului Sîr-Daria (Syrdarja), ruinele se află azi la 7 km nord-est de stația de cale ferată Timur, R.S.S. Kazahă] și Samarkand (19 mart. 1220); o parte a armatelor mongole sub conducerea lui Djebe și Subotai (Sübetey), urmărindu-l, spre

vest, pe sultanul Muhammad II în retragere, au invadat Persia, Azerbaidjanul, au traversat Munții Caucaz și au pătruns în Rusia, unde au înfrînt, în bătălia de pe rîul Kalka, în Crimeea (31 mai 1223), armata coalizată a rușilor și cumanilor, după care au făcut cale întoarsă spre Asia Centrală; o altă armată mongolă, sub conducerea lui Ciaghatai (Čagatai) și Ogodai (Ögedey) s-a îndreptat spre nord, cucerind (1221) capitala statului Horezm-șahilor, orașul Gurgandj (azi în ruine, în apropiere de așezarea Kunia-Urghenč, R.S.S. Turkmenă); principala armată mongolă, sub conducerea lui Ginghis Han, după o serie de expediții în sudul actualelor R.S.S. Tadjikă și Uzbekă, la începutul anului 1221 a traversat fluviul Amu-Daria (Amudarja) în provincia afghană Badakhshan, cucerind orașul Balkh (azi în ruine, la 23 km vest de orașul Mazar-i-Sharif, aproape de actualul Wazirabad), în timp ce fiul său mai mic, Tolui, a cucerit Heratul (Harat, azi în nord-vestul Afghanistanului); înaintînd spre sud, mongolii s-au izbit de rezistența sultanului Djalal ad-Din (Menguberdi) (1220—1231), fiul Horezm-șahului Muhammad II, care i-a înfrînt în bătălia de la Parwan, la nord-est de Charikar (azi în Afghanistan); Ginghis Han, aflînd de această înfrîngere, a intervenit cu o nouă mare armată, repurtînd asupra Horezm-șahului o remarcabilă victorie în lupta din apropierea fluviului Indus (24 nov. 1221), ce a marcat sfîrșitul campaniilor lui Ginghis Han spre apus, după care a urmat retragerea spre centrul Mongoliei, unde a ajuns în 1225; în toamna lui 1226 a început un nou război împotriva Imperiului Xixia, încheiat după dispariția sa de pe scena istoriei

— *la moartea lui Ginghis Han (25 aug. 1227), conform voinței sale, marele imperiu pe care l-a creat a fost împărțit între cei patru fii; deoarece Djuci, fiul cel mai mare, murise (probabil în febr. 1227), ulusul lui, care cuprindea stepele cumane și Siberia apuseană, a fost moștenit de fiii săi, între care mai importanți au fost Orda (vezi* Hoarda Albă*) și Batu (vezi* Hoarda de Aur*); urmașii celui de al doilea fiu, Ciaghatai (? — 1241), au întemeiat o formație statală de-sine-stătătoare (vezi* Ciaghataizii*); al treilea fiu, Ogodai, i-a urmat lui Ginghis Han ca Mare Han (vezi mai jos), iar cel de-al patrulea fiu, Tolui, a primit ca ulus Mongolia propriu-zisă; fiii săi Möngke (sau Mengü) și Kubilai (Qubilai) au devenit Mari-Hani, iar din 18 dec. 1271 acesta din urmă se proclamă împărat al Chinei, cu numele de Shizu, întemeind dinastia Yuan; pînă în 1368 Mongolia și Imperiul chinez s-au aflat în uniune dinastică; un alt fiu al lui Tolui, Hulagu, a întemeiat, în 1256, dinastia↑Ilhanilor (sau a Hulaguizilor)*

1227 — 1241, Ogodai (Ögedey, Ödegey sau Ugedey); în timpul domniei sale s-a încheiat cucerirea imperiilor Xixia (1227) și Jin al jurchenilor (1234), precum și a Armeniei, Gruziei și Azerbaidjanului; a desăvîrșit construirea orașului-capitală Karakorum

— *la moartea lui Ogodai (11 dec. 1241), puterea a fost asumată, pînă în 1246, de văduva sa Töregene Khatun, în calitate de regentă*

1246 — 1249, Göyük (Guyuk)

— *la moartea lui Göyük (22 iul. 1249), puterea a fost asumată, pînă în 1251, de văduva sa Oghul Gaymiș, în calitate de regentă*

1251 — 1259, Möngke (Mengü), fiul lui Tolui, a dobîndit tronul cu ajutorul lui Batu Han; consolidarea administrației centrale și dezvoltarea vieții economice, în special a comerțului și a meșteșugurilor; în 1254 a fost vizitat la Karakorum de călugărul franciscan de origine flamandă Willem de Ruysbroeck (Rubruquis), solul regelui Franței Ludovic IX *cel Sfînt;* continuînd politica de cuceriri a predecesorilor săi, a pornit, în 1258, o

mare campanie împotriva Imperiului chinez condus de dinastia Song de sud, în care însă și-a aflat sfîrșitul

1260 — 1294, Kubilai (Qubilai); l-a însoțit pe fratele său Möngke în campania din China (din 1258), în calitate de comandant al armatei mongole; la începutul domniei a avut de înfrînt rezistența unor puternici rivali (între care fratele său Arik Böge și Kaydu, un nepot al lui Göyük); după ce a mutat centrul de greutate al stăpînirilor sale din Mongolia în China, s-a proclamat, la 18 dec. 1271, împărat al Chinei cu numele de Shizu, întemeind dinastia Yuan, extinzîndu-și stăpînirea asupra întregii Chine după cucerirea imperiului condus de dinastia Sung de sud (1279). În timpul domniei sale s-au efectuat numeroase expediții de cucerire: în 1274 și 1281 în Japonia, în 1293 în Djawa, în 1260—1288 în Vietnam, iar în 1277—1287 în Birmania, unele dintre ele fără succesul scontat

1294 — 1307, Temür-Öljeitü (sau Uljaitu); ca împărat chinez s-a numit Chengzong

— *pînă în 1332 a urmat o perioadă de acută criză politică, caracterizată prin repezi schimbări la tron cauzate de luptele dintre numeroși pretendenți, însoțită de înrăutățirea situației economice*

1307 — 1311, Haișan Gülük; ca împărat chinez s-a numit Wuzong

1311 — 1320, Buyantu (Ayurparibhadra); ca împărat chinez s-a numit Renzong

1320 — 1323, Suddhipala Gege'en (sau Gegen); ca împărat chinez s-a numit Yingzong

1323 — 1328, Yesün Temür; ca împărat chinez s-a numit Taiding Di

1328, Arigaba (sau Asikipa); ca împărat chinez s-a numit Wenzong

1328 — 1329, Djidjagatu Tok-Temür; ca împărat chinez s-a numit Mingzong

1329 — 1332, Kușila Kutuktu

1332, Rinchendpal (sau Irindjipal); ca împărat chinez s-a numit Ningzong

1332 — cca 1370, Toghan Temür; ca împărat chinez s-a numit Shundi sau Huizong; în urma unor puternice răscoale armate antimongole și antifeudale (dintre care cea mai importantă a fost aceea a „turbanelor roșii", 1351—1366) și a victoriilor repurtate de oștile lui Zhu Yuanzhang, la mijlocul anului 1368, mongolii au fost alungați din China; Toghan Temür s-a refugiat în stepele Mongoliei, iar Zhu Yuanzhang s-a proclamat împărat cu numele de Taizu (Hongwu), întemeind dinastia Ming; în același timp, conducătorul tibetan Byang-chub rgyal-mtshan a înlăturat supremația mongolă, întemeind un regat independent (1368—1750)

cca 1370 — 1379, Biliktu

1379 — 1389, Ussakhal

1389 — 1392, Engke Sosiktu

1392 — 1400, Elbek

1400 — 1402, Gun-Temür

— *1402—1403*, Ugechi, *uzurpator (prima oară)*

1403 — 1418, Uljei-Temür

1411 — 1415, Delbek

— *1418—1422, Ugechi, uzurpator (a doua oară)*

— *1422 — cca 1425, Usseku, uzurpator*

cca 1425 — 1438, Adai

1439 — 1452, Taissong (sau Daysun Han); han al oiraților, a reușit pentru o oarecare vreme să unească sub autoritatea sa întreaga Mongolie; în cadrul procesului de unificare, un rol important i-a revenit primului său ministru Esen (?—1454 sau 1455), care a fost conducătorul *de facto* al statului

1452, Akbarji

452 — *1453*, Ukektu
453 — *1454*, Molon
— *1454—1463, interregnum*
463 — *1467*, Mandaghol
ca *1479* — *cca 1543*, Dayan Han (pe numele său Batu Möngke, Dayan Han fiind un titlu, însemnînd „han al universului", sub care a fost mai cunoscut); după îndelungate lupte împotriva unor mari stăpîni feudali, a reușit să unească sub autoritatea sa întreaga Mongolie, iar în 1488 s-a intitulat „mare hagan Yuan"; a efectuat numeroase campanii de pradă în China; la moartea sa stăpînirea i-a fost împărțită între fiii și nepoții care l-au moștenit, dintre care cel mai important a fost nepotul său Amda (1507—1583), cunoscut sub numele de Altan Han („Hanul daurit"), care a reușit să unească sub stăpînirea sa mare parte din sudul Mongoliei și să-și făurească o nouă capitală, din 1554, în orașul Huh-Hoto, devenit important centru meșteșugăresc și comercial
— *fărîmițarea statului*

MONOMOTAPA

— *stat în sudul Africii, întemeiat de populația bantu (stabilită aici în sec. 12); în perioada de maximă expansiune, a cuprins teritoriul dintre fluviile Zambezi și Limpopo, situat azi în hotarele statelor Zimbabwe și Mozambic; conducătorii regatului purtau titlul de Monomotapa, Mwene Mutapa (= „Stăpînul minelor"), de unde și numele statului; întemeiat de regele Nyatsimba Mutota, care aparținea clanului Rozwi*

Regi (Monomotapa sau Mwene Mutapa)
cca 1420 — *cca 1450*, Nyatsimba Mutota
cca 1450 — *cca 1480*, Matope Nyanhehwe 'Mutavara' 'Ne Bedza'; în timpul domniei sale regatul a cunoscut expansiunea teritorială maximă
cca 1480, Mavura Maobwe
cca 1480 — *cca 1490*, Mokomba Nyahuma (sau Nyuhama)
— *cca 1490—cca 1494, Changamira I, uzurpator; întemeietor al regatului Changamira*
cca 1494 — *cca 1530*, Kakuyo Komunyaka
cca 1530 — *cca 1550*, Neshangwe Munembire
cca 1550 — *cca 1560*, Chivere Nyasoro
cca 1560 — *cca 1589*, Chisamharu Negomo Mupunzagutu
cca 1589 — *cca 1623*, Gatsi Rusere
cca 1623 — *cca 1629*, Nyambo Campranzine; depus de portughezi, a fost înlocuit cu unchiul său Mavura, care a acceptat domnia și condițiile impuse de portughezi la 24 mai 1629 (vasalitatea față de Portugalia și creștinarea, cu numele de Filip)
1629 — *1652*, Mavura
1652 — *1667*, Domingos (înainte de creștinare s-a numit Siti Kazurukumusapa)
1667 — *1694*, Afonso Nhacunimbiri
1694 — *1698*, Pedro Nhenheenze
1698 — *1711*, Manuel Cherimbe
— *în 1711 Manuel Cherimbe a fost înlăturat de uzurpatorul João Dangurango, iar la 1719 dinastia s-a stins*

MONTFERRAT

— regiune istorică în Italia, al cărei teritoriu se mărginea la nord c fluviul Pad (Po), iar la sud cu cursurile rîurilor Tanaro (între Cherasc și Alba), Belbo (între Canelli și Nizza Monferrato) și Bormida (întı Babbio și Acqui Terme) (azi în Piemont, ocupînd mare parte din prc vincia Alessandria); formația statală feudală existentă în Montferrı (din 23 mart. 967 marchizat, iar din 1574, ducat) a avut capitala l Chivasso, apoi, din 1435, la Casale

Markgrafi (marchizi)

CASA LUI ALERAMO

cca 948 — 967, Aleramo
? — ? Oddone I
990 — cca 1020, Guglielmo I
cca 1020 — cca 1045, Enrico
cca 1045 — 1084, Oddone II
1084 — cca 1100, Guglielmo II
cca 1100 — cca 1135, Ranieri
cca 1135 — 1190, Guglielmo III *cel Bătrîn*
1190 — 1192, Corrado (ales rege al Ierusalimului, ca soț al Isabele a fost asasinat, 28 apr. 1192, înainte de a fi încoronat)
1192 — 1207, Bonifacio I (rege al Thessalonicului, din 1204)
1207 — 1225, Guglielmo IV
1225 — 1253, Bonifacio II
1253 — 1290/1292, Guglielmo V *cel Mare* (senior al Milanului, 1278–1282); succedînd la vîrsta de 10 ani s-a aflat (pînă în 1260 sub regența mamei sale Margareta de Savoia
1290/1292 — 1305, Giovanni I *cel Drept*
— la moartea lui Giovanni I (9 mart. 1305), care nu a avu urmaș direct, marchizatul a trecut la sora sa Irina-Iolanda soția împăratului bizantin Andronic II Paleolog, care l-ı încredințat celui de-al doilea fiu Teodoro (Theodor), îı ciuda protestelor lui Manfredo IV, marchiz de Saluzzo (1296–1334)

DINASTIA PALEOLOG

1305 — 1338, Teodoro I
1338 — 1372, Giovanni II
1372 — 1378, Secondotto
1378 — 1381, Giovanni III
1381 — 1418, Teodoro II; căpitan al Genovei între 6 sept. 1409 ș 21 mart. 1413
1418 — 1445, Giangiacomo
— în 1431 și 1435 ducele Amedeo VIII de Savoia a pus stăpî nire pe unele teritorii ale marchizatului, între care și capitalı Chivasso
1445 — 1464, Giovanni IV
1464 — 1483, Guglielmo VI
1483 — 1494, Bonifaciu III
1494 — 1518, Guglielmo VII
1518 — 1530, Bonifaciu IV
1530 — 1533, Giangiorgio
— la moartea lui Giangiorgio (30 apr. 1533), neexistînd moștenitori direcți, și-au disputat marchizatul de Montferrat Federico II Gonzaga din Mantova și Carol II de Savoia; împăratul Carol V a numit o comisie care, în 5 ian. 1536, a decis ca marchizatul să revină Margaretei, sora lui Bonifaciu IV și soțului ei Federico II

1536 – *1566*, Margareta și soțul ei Federico II (pînă la moartea sa din 28 iun. 1540); tratatul de pace franco-spaniol de la Câteau-Cambrésis (3 apr. 1559), care punea capăt războaielor pentru supremație în Peninsula Italică, a confirmat atribuirea Montferratului ducatului de↑Mantova

– *între 1566 și 1708, Montferratul s-a aflat sub conducerea ducilor de Mantova*

– *între 1708 și 1798, Montferratul a fost anexat de ducatul de↑Savoia*

– *între 1798 și 1814, Montferratul a fost anexat de francezi (cu excepția anilor 1799 – 1800 cînd a fost ocupat de trupele austriece și rusești)*

– *la 20 mai 1814 a fost inclus în Regatul Sardiniei*

(– vezi Sardinia)

NABATHEA

— stat antic întemeiat la sfîrșitul sec. 3 î.e.n.—începutul sec. 2 î.e.n. de către grupul de triburi arabe preislamice a nabateilor în partea de nord-vest a Peninsulei Arabice (pe teritoriul de azi al Regatului hașemit al Iordaniei); capitala în orașul Petra (el-Batra); Nabathea reprezintă unicul stat elenistic format de o seminție arabă

Suverani

cca 169 î.e.n., Arethas I (Haritat I)
? — ? Malichos I
110 — 100, Erotimos
? — ? Arethas II
? — ? Obodas I
? — ? Rabilos I (Rabbil I)
87 — 62, Arethas III Philhellenes; apogeul politic și cultural al regatului
62 — 47, Obodas II
47 — 30, Malichos II; în timpul domniei sale Nabathea a devenit regat clientelar Romei
30 — 9 î.e.n., Obodas III
9 î.e.n. — 40 e.n., Arethas IV Philopatris
40 — 71, Malichos III
71 — 106, Rabilos II Soter
— în anul 106 e.n. regatul Nabathea a fost transformat de către Traian în provincie romană (Arabia), *cu orașul Bostra (astăzi Busrā) ca reședință*
(— vezi Roma)

NASRIZII

— dinastie care a condus un stat feudal din sudul Peninsulei Iberice ce a cuprins între hotarele sale teritoriul mărginit la sud cu țărmul Mării Mediterane de la Gibraltar pînă la Almeria, iar în nord cu linia masivelor muntoase Serrania de Ronda și Sierra d'Elvira (azi în sudul Spaniei); capitala la Granada; întemeiată de Muhammad ibn Iusuf ibn Nasr care, în iul. 1232, s-a proclamat emir de al-Andalus, iar în iun. 1238, profitînd de decăderea puterii↑almohade, a cucerit Granada

Emiri

1232 — 1273, Abu Abdallah Muhammad I al-Ghalib bi-llah ibn Iusuf ibn Nasr (poreclit Ibn al-Ahmar, numit de spanioli *Aboabdille Abennazar*); în 1246 a încheiat un tratat de pace cu regele Castiliei Ferdinand III, față de care s-a recunoscut vasal
1273 — 1302, Abu Abdallah Muhammad II al-Fakih ibn Muhammad (I); a pus bazele organizării statului Nasrizilor și a înfrînt, cu ajutorul infantelui Castiliei don Felipe și a comandantului

militar Nuño de Lara, în lupta de lîngă Antequera, armata coalizată a guvernatorilor de Guadix, Malaga și Comares

1302 — *1309*, Abu Abdallah Muhammad III al-Mahlu ibn Muhammad (II)

1309 — *1314*, Abu'l-Djuiuș Nasr ibn Muhammad (II)

1314 — *1325*, Abu'l-Ualid Ismai I ibn Faradj ibn Muhammad (II)

1325 — *1333*, Muhammad IV ibn Ismail

1333 — *1354*, Abu'l-Hadjdjadj Iusuf I an-Niar ibn Ismail

1354 — *1359*, Muhammad V al-Ghani bi-llah ibn Iusuf (prima oară)

1359 — *1360*, Abu'l-Ualid Ismail II ibn Iusuf

1360 — *1362*, Abu Said Muhammad VI ibn Ismail

1362 — *1391*, Muhammad V al-Ghani (a doua oară)

1391 — *1395*, Abu'l-Hadjdjadj Iusuf II ibn Muhammad (V)

1395 — *1407*, Abu Abdallah Muhammad VII al-Mustain ibn Iusuf (II)

1407 — *1417*, Abu'l-Hadjdjadj Iusuf III an-Nasr ibn Iusuf (II)

1417 — *1419*, Muhammad VIII al-Mutamassik ibn Iusuf (III) (prima oară)

1419 — *1427*, Muhammad IX as-Saghir ibn Nasr ibn Muhammad (V)

1427 — *1430*, Muhammad VIII al-Mutamassik (a doua oară)

1430 — *1432*, Muhammad IX as-Saghir (a doua oară)

1432, Abu'l-Hadjdjadj Iusuf IV ibn Muhammad (VI)

1432 — *1445*, Muhammad IX as-Saghir (a treia oară)

1445, Abu Abdallah Muhammad X al-Ahnaf ibn Usman ibn Iusuf (III) (prima oară)

1445 — *1446*, Iusuf V (prima oară)

1446 — *1447*, Abu Abdallah Muhammad X al-Ahnaf (a doua oară)

1447 — *1453 sau 1454*, Muhammad IX as-Saghir (a patra oară); între 1451 și 1452 a domnit împreună cu Abu Abdallah Muhammad XI (prima oară)

1453 sau 1454 — *1462*, Saad al-Mustain ibn Ali ibn Iusuf (II) (prima oară)

1462, Iusuf V (a doua oară)

1462 — *1464*, Saad al-Mustain (a doua oară)

1464 — *1482*, Abu'l Hasan Ali ibn Saad (prima oară); în 1481 a început ofensiva spaniolilor împotriva stăpînirilor nasride

1482 — *1483*, Abu Abdallah Muhammad XI ibn Ali; numit de spanioli *Boabdil;* supranumit *El Chico* (= „Micul") (a doua oară)

1483 — *1485*, Abu'l-Hasan Ali (a doua oară)

1485 — *1487*, Muhammad XII az-Zagall ibn Saad; în 1486 spaniolii au cucerit orașul Loja, iar în anul următor orașele Vélez-Malaga, Malaga și Almeria

1487 — *1492*, Abu Abdallah Muhammad XI (a treia oară); în 1489 spaniolii au cucerit orașul Baza

— *în urma negocierilor de pace spaniolo-nasride (încheiate la 25 nov. 1491) Granada s-a predat Regilor Catolici la 3 ian. 1492, ceea ce a însemnat sfîrșitul dinastiei Nasrizilor, dar și încheierea Reconquistei*

(— vezi Spania)

NAVARRA (NAVARRE)

— regiune istorică în nord-estul Spaniei și sud-vestul Franței, cuprinзînd teritoriul actualei provincii spaniole Navarra și partea de vest a departamentului francez Pyrénées-Atlantiques; se învecina la nord cu Regatul Franței, la est și sud cu Aragónul, la sud-vest cu Castilla la Vieja,

iar la nord-vest cu Țara Bascilor; la mijlocul sec. 9 comitatul Navarrei și-a dobîndit independența în urma luptelor victorioase împotriva arabilor și francilor, devenind, la începutul sec. 10, regat; capitala, între 905 și 1512, la Pamplona, iar din 1512, odată cu reducerea teritoriului regatului la Navarra Inferioară (Basse Navarre), în orașul Saint-Jean-Pied-de-Port

Conți

sec. 9, Iñigo Arista
García Iñiguez
García Jiménez

Regi

cca 882 — 905, Fortún Garcés

905 — 925, Sancho I Garcés, rege de Pamplona; întemeietorul dinastiei Jiménez

925 — 970, García Sánchez, rege de Pamplona

970 — 994, Sancho II Garcés Abarca, rege de Pamplona și conte de Aragón

994 — cca 1000, García Sánchez II, rege de Pamplona și de Aragón

cca 1000 — 1035, Sancho III Garcés *cel Mare*, căsătorit cu Doña Mayor de Castilia (vezi Castilia); conte al Castiliei, din 1029; în luptă cu stăpînii maruanizi din Peninsula Iberică a făcut importante achiziții teritoriale, asigurînd hegemonia Navarrei între formațiile politice creștine

— *la moartea lui Sancho III Garcés* cel Mare *(18 oct. 1035), stăpînirile acestuia au fost împărțite între cei 4 fii ai săi: lui García Sánchez (IV) i-a revenit Navarra, lui Ferdinand (I) Castilia și León, lui Ramiro (I) Aragónul, iar lui Gonzalo Sobrarbe și Ribagorza*

1035 — 1054, García Sánchez IV (García de Nágera)

1054 — 1076, Sancho Garcés IV *de Peñaleñ*

— *în urma asasinării lui Sancho Garcés IV (4 iun. 1076) Navarra a trecut în stăpînirea vărului său Sancho I, rege al Aragónului; stăpînirea regilor Aragónului asupra Navarrei s-a menținut pînă în 1134* —

DINASTIA DE ARAGÓN

1076 — 1094, Sancho V (rege al Aragónului, ca **S.** I, din 1063)

1094 — 1104, Petru (Pedro) I, rege al Aragónului și Navarrei; a cucerit Huesca (1096) și Barbastro (1100)

1104 — 1134, Alfonso I *Bătăiosul*, rege al Aragónului și Navarrei (vezi Aragón)

1134 — 1150, García Ramirez V *Restauratorul;* fiu al seniorului de Monzón Ramiro Sánchez (al cărui tată, Sancho, era fiul bastard al regelui García Sánchez IV) și al Cristinei, fiica lui Cid Campeador, a restaurat independența Regatului Navarrei

1150 — 1194, Sancho VI *cel Înțelept*

1194 — 1234, Sancho VII *cel Puternic;* a pierdut provinciile de Álava și Guipuzcoa în favoarea Castiliei (1200)

— *la moartea lui Sancho VII* cel Puternic *(7 apr. 1234), moștenirea Regatului Navarrei a revenit lui Theobaldo (Thibaud) de Champagne, fiul contelui de Champagne Thibaud III și al lui Blanca (Blanche) de Navarra, sora regelui Sancho VII*

DINASTIA DE CHAMPAGNE

1234 — 1253, Theobaldo (Thibaud) I (conte de Champagne, ca **T.** IV *Postumul* sau *cel Mare*, sau *le Chansonnier*, din 1201)

1253 — 1270, Theobaldo II (conte de Champagne, ca **T.** V *cel Tînăr*)

1270 — 1274, Henric (Enrique, Henri) I *cel Gras* (conte de Champagne, ca **H.** III)
1274 — 1305, Ioana (Juana, Jeanne) I, regină a Navarrei şi contesă de Champagne (pînă în 1285); a domnit împreună cu soţul (din 1284) ei Filip (Philippe) (care a devenit rege al Franţei, ca **F.** IV *cel Frumos*, din 1285); regină a Franţei (din 1285); între 27 aug. 1274 şi 15 aug. 1284, sub regenţa mamei sale Blanche de Artois; guvernator general a fost Pedro Sánchez de Montesgueda, senior de Caseante

DINASTIA CAPEŢIANĂ

1305 — 1316, Ludovic (Louis, Luis) (rege al Franţei, ca **L.** X, 1314—1316)
15 — 19 nov. 1316, Ioan (Jean, Juan) *Postumul* (rege al Franţei, ca **I.** I)
1316 — 1322, Filip (Philippe, Felipe) II *cel Lung* (conte de Poitou, rege al Franţei, ca **F.** V)
1322 — 1328, Carol (Charles, Carlos) I (conte de La Marche, rege al Franţei, sub numele de **C.** IV)

1329 — 1349, Ioana a II-a, împreună cu soţul ei Filip III *cel Nobil*, conte de Evreux (pînă în 1343)

DINASTIA DE EVREUX

1349 — 1387, Carol II *cel Rău* (încoronat la 27 iun. 1350)
1387 — 1425, Carol III *cel Nobil*
1425 — 1441, Blanca (Blanche) I şi
1425 — 1479, Ioan I, soţul ei (căsătoriţi la 18 iun. 1420); la moartea fratelui său Alfonso V *Magnanimul* (27 iun. 1458), i-a urmat în Aragón (sub numele de **I.** II, consacrat la 25 iul. 1458)
— *între 1441 şi 1461, rege titular al Navarrei a fost Carol (Carlos), principe de Viana, fiul regilor Blanca şi Ioan*
— *la moartea lui Ioan I (II) (19 ian. 1479), Navarra a trecut în stăpînirea fiicei sale Eleonora, contesă de Foix (văduva, din 1472, a lui Gaston IV Phoebus, conte de Foix)*

19 ian. — 12 febr. 1479, Eleonora

CASA DE FOIX

1479 — 1483, François-Phoebus (conte de Foix, din 1472)
1483 — 1517, Catherine, sora precedentului (contesă de Foix); între 1484 şi 1516, a domnit împreună cu soţul ei Ioan II Albert, viconte de Tartas (rege al Navarrei, ca **I.** III)
— *în 1512 Navarra Superioară (partea din regat situată la sud de Munţii Pirinei), cucerită de Ferdinand II (V)* Catolicul, *a fost anexată la Spania*
— *Navarra Inferioară (Basse-Navarre) a rămas formal un regat independent, pînă în 1589, sub conducerea Casei de Albert-Navarre şi apoi a Casei de Bourbon*

CASA DE ALBERT-NAVARRE

1517 — 1555, Henric II
1555 — 1572, Ioana a III-a; a domnit (pînă în 1562) împreună cu soţul ei Anton (Antoine) de Bourbon, duce de Vendôme (din 1518)

DINASTIA DE BOURBON

1572 — 1589/1610, Henric III
— *la 2 aug. 1589, odată cu suirea lui Henric III de Navarra pe tronul Franţei (ca* **H.** *IV, 1589—1610), Navarra Inferioară s-a unit cu Regatul Franţei*

NEAPOLE (NAPOLI)

— parte integrantă a † Imperiului bizantin, ducatul de Neapole și-a dobîndit independența la mijlocul sec. 8 și a cuprins în hotarele sale, pe lîngă orașul Neapole cu împrejurimile, orașele Cuma, Pozzouli, Sorrento (numai pentru o perioadă de timp), precum și Terra di Lavorno; din sec. 10 a început să decadă, declinul fiindu-i agravat și de supunerea, temporară, a ducatului de către bizantini (955) și † longobarzi (1027—1029/1030); ducii de Neapole, inițial aleși, au devenit ereditari odată cu Grigore III

Duci bizantini

661/662 — 666/667, Vasile
666/667 — 670/671, Theophylact I
670/671 — 672/673, Cosmas
672/673 — 677/678, Andrei I
677/678 — 684/685, Caesarius I
684/685 — 687/688, Ștefan I
687/688 — 695/696, Bonellus
695/696 — 705/706, Theodosie
705/706 — 710/711, Caesarius II
710/711 — 718/719, Ioan I
718/719 — 729/730, Theodor
729/730 — 739/740, George I
739/740 — 754/755, Grigore I

Duci independenți

754/755 — 766/767, Ștefan II
766/767 — 793/794, Grigore II
793/794 — 794/795, Ștefan III (prima oară)
794/795 — 800/801, Theophylact II
800/801 — 817/818, Antimus
817/818—820/821, Teoctist, magister militum
820/821 — 831/832, Ștefan III (a doua oară)
831/832 — 833/834, Bonus
833/834 — 834/835, Leon
834/835 — 839/840, Andrei II
839/840, Contardus
839/840 — 863/864, Sergius I
863/864 — 869/870, Grigore III
869/870 — 877/878, Sergius II
877/878 — 897/898, Atanasio (ca episcop de Napoli, **A.** II)
897/898 — 914/915, Grigore IV
914/915 — 918/919, Ioan II
918/919 — 927/928, Marinus I
927/928 — 968, Ioan III
968 — 977, Marinus II
977 — 999, Sergius III (sau IV)
999 — 1003/1004, Ioan IV
1003/1004 — 1027, Sergius IV (sau V) (prima oară)
1027 — 1029/1030, Pandolfo IV (sau III), principe de Capua
1029/1030 — 1033/1034, Sergius IV (sau V) (a doua oară); a redobîndit ducatul cu ajutorul căpeteniei normande Rainulf Drengot, căruia i-a cedat, în 1030, Aversa; începînd cu a doua sa domnie, prerogativele ducale au fost limitate în favoarea nobilimii
1033/1034 — cca 1053, Ioan V
cca 1053 — cca 1090, Sergius V (sau VI); între 1067 și 1075, Sergius VI (sau VII), asociat
1090 — 1107, Sergius VI (sau VII); are asociat pe Ioan VI
1107 — după cca 1123, Ioan VI

cca 1123 — 1137, Sergius VII (sau VIII)
— între 1137 (definitiv din aug. 1139) și 1282, Neapole, cucerit de normanzi, a făcut parte din Regatul Apuliei și Siciliei (—vezi Sicilia)

REGATUL NEAPOLELUI

— sudul Peninsulei Italice, cucerit în sec. 11 de către normanzii conduși de frații de Hauteville — între care un rol predominant a avut Robert Guiscard (cca 1015—1085), a făcut parte din regatul condus de dinastiile de Hauteville și Hohenstaufen; din timpul domniei lui Carol I de Anjou, odată cu mutarea capitalei de la Palermo la Neapole, centrul de greutate al statului s-a deplasat în sudul Peninsulei Italice, iar după „Vecerniile siciliene" (1282) și alungarea suveranului angevin din Sicilia, acesta și-a format un stat de-sine-stătător, cu capitala la Neapole (de aici și denumirea de Regatul Neapolelui pe care acest stat a purtat-o; oficial numai între 1759 și 1816); după 1282 suveranii angevini au păstrat pentru ei titlul de regi ai Siciliei, în timp ce aragonezii din statul insular purtau titlul de regi „de Tinacria"; din 1443, odată cu reunirea celor două regate sub sceptrul lui Alfons Magnanimul *numele statului unificat a fost de Regatul Siciliei* citra et ultra Pharum, *iar titlul purtat de Alfons a fost* rex utriusque Siciliae *(= „rege al celor două Sicilii"); între 1504 și 1707 a fost viceregat, pierzîndu-și autonomia politică; din 1816, după restaurarea lui Ferdinand de Bourbon la Neapole, statul s-a numit* Regatul celor Două Sicilii

Regi

DINASTIA DE ANJOU

1282 — 1285, Carol (Charles) I de Anjou (conte de Anjou, din 1232, de Provence și Maine, din 1246, rege al Neapolelui și Siciliei, 1265—1282, principe de Ahaia, din 1267/1278 și rege titular al Ierusalimului, din 1277); s-a aflat în conflict cu regele Siciliei Petru I *cel Mare*, flota acestuia, comandată de Roger de Lauria, înfrîngînd forțele angevine în golful orașului Neapole (5 iun. 1284) și făcînd prizonier pe fiul său Carol (următorul rege)

1285 — 1309, Carol II *cel Șchiop* (principe de Salerno, conte de Anjou și Provence, 1285—1290, principe de Ahaia, pînă în 1289); pînă în 1288 s-a aflat în captivitatea aragonezilor; încoronat rege al Neapolelui, la Rieti (29 mai 1289), după ce a renunțat la pretențiile sale asupra Regatului Siciliei; prin tratatul de pace de la Caltabellotta (sau Castronuovo) (31 aug. 1302), în realitate un armistițiu între aragonezi și Angevini, i se recunoștea lui Frederic II Regatul sicilian, cu numele de Regatul „de Tinacria"

1309 — 1343, Robert *cel Înțelept* (conte de Provence și duce de Calabria); în timpul domniei sale, regatul a cunoscut o perioadă de prosperitate

1343 — 1381, Ioana I (contesă de Provence și prințesă de Ahaia, din 1373); între ian. și iun. 1348 tronul i-a fost uzurpat de Ludovic I *cel Mare* de Anjou (rege al Ungariei, 1342—1382 și Poloniei, 1370—1382); a domnit împreună cu: Ludovic de Tarent, al doilea soț (1352—1362), Iacob de Mallorca (Majorca), al treilea soț (1362—1375) și Otto de Braunschweig, al patrulea soț (din 1376); în 1372 a încheiat un tratat cu regele Siciliei Frederic III, care a pus capăt conflictului aragonezo-angevin

RAMURA DE DURAZZO

1381 — 1386, Carol III (rege al Ungariei, sub numele de **C.** II *cel Mic*, din 1385); în concurență cu Ludovic I de Anjou

DINASTIA DE VALOIS-PROVENCE (A DOUA CASĂ DE ANJOU)

1382 — 1384, Ludovic (Louis) I (conte de Maine, din 1356, duce de Anjou, din 1360, conte de Provence, din 1382); rege titular, în concurenţă cu Carol III; regent, între 1380 şi 1382, al nepotului său Carol VI, rege al Franţei (1380—1422)

1386 — 1417, Ludovic II (duce de Anjou, conte de Maine şi Provence, din 1384); încoronat în 1389; rege titular, a domnit efectiv în Neapole între 1389 şi 1399

RAMURA DE DURAZZO

1386 — 1414, Ladislau (principe de Tarent, din 1406); pînă în 1390, sub regenţa mamei sale Margareta; între 1389 şi 1399, domnia i-a fost întreruptă de Ludovic II de Anjou

1414 — 1435, Ioana a II-a; încoronată la 28 oct. 1419

DINASTIA DE VALOIS-PROVENCE

1419 — 1434, Ludovic III (duce de Anjou şi Touraine, conte de Maine şi Provence, din 1417); rege titular

1435 — 1442, René I (duce de Anjou, Bar, Touraine, conte de Provence, 1434—1471, conte de Maine, 1434—1437 şi duce consort al Lorenei, 1431—1453); prizonier al ducelui Burgundiei Filip III *cel Bun*, pînă în 1437; între 18 oct. 1435 şi 19 mai 1438 regatul s-a aflat sub regenţa soţiei sale Isabela

— *Alfons I* Magnanimul, *rege al Siciliei (din 1416), adoptat ca succesor de regina Ioana a II-a din Neapole (1414—1435), a fost chemat să preia moştenirea din Neapole, dar a avut împotrivirea lui Ludovic III de Anjou; după tentativele eşuate din 1423 şi 1432, la moartea reginei Ioana a II-a (2 febr. 1435) a încercat să cucerească Regatul Neapolelui aflat în stăpînirea lui René I de Anjou, care a avut însă ajutorul papei Eugeniu IV, al lui Filippo Maria Visconti, precum şi al Genovei, Veneţiei şi Florenţei; înfrînt în bătălia navală de la Ponza (5 aug. 1435) şi făcut prizonier, s-a aflat în captivitatea lui Filippo Maria Visconti, care, după ce a semnat cu Alfons un tratat secret de colaborare (la 18 sept. 1435, reînnoit în 15 sept. 1442), l-a eliberat; în 12 iun. 1442, a ocupat oraşul Neapole, primind în anul următor învestitura papei pentru Regatul* citra et ultra Pharum, *intitulîndu-se* rex utriusque Siciliae

CASA DE ARAGÒN

1442 — 1458, Alfons (Alfonso) I *Magnanimul* (= „cel Mărinimos") (rege al Aragónului, ca **A.** V, conte de Catalonia şi rege al Siciliei, din 1416)

1458 — 1494, Ferdinand (Ferrante) I *Bastardul* (duce de Calabria, din 1443); încoronat la Bari (4 febr. 1459); după eşecul de la Sarno (7 iul. 1460), a reuşit să reprime revolta marilor seniori din regat prin victoria decisivă de la Troia (18 aug. 1462)

1494 — 1495, Alfons II

23 ian. — 22 febr. 1495, Ferdinand II (vezi Aragón)

— *în sept. 1494, Carol VIII, regele Franţei (1483—1498), pretextînd dreptul de moştenire asupra Regatului Neapolelui şi nutrind speranţe imperiale, a invadat Peninsula Italică, ceea ce a marcat începutul Războaielor pentru supremaţie în Italia (1494—1559)*

— *la 22 febr. 1495 Carol VIII a intrat în Neapole; intervenţia franceză în Peninsula Italică a provocat reacţia împăratului Maximilian I, papei Alexandru VI, Spaniei, Veneţiei, Milanului şi a regelui Ferdinand II — coalizate în Liga antifranceză de la Veneţia (31 mart. 1495); la 20 mai 1495 Carol VIII a părăsit Neapole, lăsîndu-l în regat, cu titlul de vicerege, pe Gilbert de Montpensier; în urma victoriei de la Fornovo (6 iul. 1495) a trupelor ligii asupra armatei fran-*

ceze, aceştia din urmă părăsesc Peninsula Italică; la 7 iul. 1495 Ferdinand II a fost restaurat în Regatul Neapole

1495 — 1496, Ferdinand II (restaurat)

1496 — 1501, Frederic (Federico); încoronat la 26 iun. 1497

— *prin tratatul secret de la Granada (11 nov. 1500) dintre regele Franței Ludovic XII și Ferdinand* Catolicul *s-a hotărît cucerirea și împărțirea Regatului Neapolelui; trupele franceze și spaniole au pătruns în regat, iar Frederic a renunțat la tronul Neapolelui (2 aug. 1501) în favoarea regelui Ludovic XII, primind în schimb, ca feud, comitatul de Maine*

DINASTIA DE VALOIS-ORLÉANS

1501 — 1503, Ludovic XII (rege al Franței, 1498—1515)

— *în urma victoriilor trupelor spaniole comandate de Gonzalo Fernández de Córdoba (1453—1515) la Cerignola (28 apr. 1503) și Garigliano (27 dec. 1503) asupra trupelor franceze, acestea din urmă au abandonat Regatul Neapolelui; în 1504 Ferdinand* Catolicul *a devenit și rege al Neapolelui (ca* F. *III), recunoscut și de regele Franței Ludovic XII prin tratatul de la Blois (12 oct. 1505)*

— *pînă în 1707 Regatul Neapolelui (unit din 1504 cu Regatul Siciliei) s-a aflat în stăpînirea regilor Spaniei, condus de viceregi*

— *între 1707 și 1734 Regatul Neapolelui s-a aflat în stăpînirea Habsburgilor*

— *prin tratatul de alianță de la Madrid (primul „pact de familie") (25 oct. 1733) Bourbonii spanioli s-au aliat cu cei francezi în războiul contra Habsburgilor (Războiul de succesiune la tronul Poloniei, 1733—1735); trupele spaniole au pătruns în sudul Peninsulei Italice în frunte cu Carol (Don Carlos), fiul regelui Filip V, care s-a proclamat rege al Neapolelui și Siciliei (15 mai 1734); după victoria decisivă de la Bitonto (20 mai 1734) asupra austriecilor obținută de José Carrillo de Albornoz (1671—1743) (conte de Montemar, din 1735), orașele Pescara, Gaeta și Capua (21 nov. 1734) și-au deschis porțile trupelor spaniole, care în scurt timp au cucerit și ins. Sicilia; tratatul de pace de la Viena (preliminarii la 3 oct. 1735, definitiv la 18 nov. 1738), confirma trecerea Regatului Neapolelui și al Siciliei din stăpînirea Habsburgilor în cea a Bourbonilor spanioli*

— *între 1734 și 1860 (cu unele întreruperi) Regatul Neapolelui, împreună cu cel al Siciliei, s-a aflat sub regi din dinastia de Bourbon (vezi Sicilia)*

— *la 22 ian. 1799 republicanii napolitani au declarat monarhia Bourbonilor depusă și, cu ajutorul trupelor franceze comandate de generalul Jean-Antoine-Etienne Championnet (1762—1800) (care intrase în Neapole la 23 ian.) au alungat trupele regale și au proclamat Republica Partenopiană (24 ian.), în frunte cu un guvern provizoriu condus de Carlo Lauberg, înlocuit în apr. cu un Directorat alcătuit din Gabriele Manthoné, Oronzio Massa, Francesco Caracciolo, Vincenzo Russo, Mario Pagano și Francesco Conforti; trupele franceze au abandonat orașul (8 mai), iar republicanii au fost înfrînți de armata contrarevoluționară a cardinalului Fabrizio Ruffo di Bagnara (12 iun. 1799), punînd capăt republicii și instaurînd un regim de cruntă teroare; la 23 iun. 1799 Ferdinand IV a fost restaurat, dar, în urma tratatului de la Florența (28 mart. 1801) cu Napoleon Bonaparte regatul său avea un statut de cvasi-vasalitate față de Franța*

— *în febr. 1806 trupele franceze au ocupat partea continentală*

a statului condus de Ferdinand IV, unde au întemeiat Regatul Neapolelui, dependent de Franța

Regi

1806 — 1808, Joseph Bonaparte; la 2 aug. 1806 a decretat abolirea relațiilor feudale din regat; a renunțat la tronul din Neapole, fiind numit, la 6 iun. 1808, rege al Spaniei

1808 — 1815, Joachim Murat; înfrînt de austrieci la Tolentino (3 mai 1815); convenția din 20 mai 1815 de la Casalanza (aproape de Capua) a sancționat detronarea sa, trupele austriece ocupînd Neapole (22 mai 1815) și restaurînd pe Bourboni; sfîrșitul Regatului Neapolelui

— la 17 iun. 1815 Ferdinand IV (rege al Siciliei, ca **F**. *III) a revenit la Neapole, la 22 dec. 1816 proclamîndu-se suveran al „Regatului celor Două Sicilii", ca* **F**. *I*

— între 1/2 iul. 1820 și 21 mart. 1821, napolitanii, alături de carbonarii din orașele Nola și Avellino au participat la Revoluția burgheză din regat, înăbușită prin intervenția trupelor austriece (care au rămas în regat pînă în mart. 1827)

— între febr. și 15 mai 1848 populația din Neapole a participat la Revoluția de la 1848

— la 7 sept. 1860 Francisc II a abandonat orașul Neapole, care a fost ocupat de trupele generalului Giuseppe Garibaldi în numele regelui Sardiniei Vittorio Emmanuele II

— în urma plebiscitului din 21 oct. 1860 și a decretului din 17 dec. 1860 Regatul celor Două Sicilii a intrat în componența Regatului Sardiniei

(— vezi Sicilia; Sardinia)

NICEEA, IMPERIUL BIZANTIN DE LA ~

— după cucerirea Constantinopolului (13 apr. 1204), capitala Imperiului bizantin, de către participanții la cea de a patra cruciadă, o parte din aristocrația bizantină s-a refugiat în Asia Mică unde, sub conducerea lui Teodor Lascaris, ginerele împăratului Alexie III Anghelos, a întemeiat un stat feudal, care a cuprins inițial un teritoriu situat în nord-vestul Asiei Mici (azi nord-vestul Turciei); capitala la Niceea (azi Iznik); urmărind refacerea vechiului Imperiu bizantin, conducătorii de la Niceea au purtat numeroase războaie, și în primul rînd cu principalul rival, Imperiul latin de Constantinopol

Împărați

DINASTIA LASCARIS

1204 — 1222, Teodor I Lascaris, despot; din 1208 împărat (încoronat între 30 mart. și 5 apr.); la începutul anului 1211 a obținut victoria de la Antiohia pe Meandru (în apropiere de localitatea actuală Azizabat, la est de Nazili) asupra selgiucizilor, dar a fost înfrînt de armata Imperiului latin de Constantinopol în lupta de pe rîul Rhyndacos (azi Atranos sau Adranos) (15 oct. 1211); prin tratatul de pace de la Nymphaion (azi Kemal-pașa, Turcia) (dec. 1214) care stabilea hotarul dintre Imperiul de la Niceea și latini, cei din urmă păstrau colțul nord-vestic al Asiei Mici, avînd limita sudică în orașul Adramyttium (azi Edremit); în luptă cu Imperiul bizantin de Trapezunt vecin, a anexat, în 1214, teritoriul situat la vest de Sinope (azi Sinop), cu orașele Heraclea Pontica (azi Ereğli) și Amastris (azi Amasra)

1222 — 1254, Ioan III Ducas Vatațes; ginerele precedentului; cel mai de seamă conducător al Imperiului de la Niceea; după victoria de la Poimanenon (1225) asupra fraților socrului său și a susținătorilor lor latini, aceștia din urmă au pierdut mare parte din teritoriile ce le stăpîneau în Asia Mică, nemaipăstrînd decît o mică fîșie de litoral în fața Constantinopolului și regiunea din jurul orașului Nicomedia (azi Izmit); în același timp, flota niceană a pus stăpînire pe ins. Lesbos, Chios, Samos și Ikaria, iar ins. Rhodos recunoștea suzeranitatea împăratului de la Niceea; la cererea populației din Adrianopol (azi Edirne), nemulțumită de dominația latinilor, Ioan III a trimis o armată în Peninsula Balcanică, care a cucerit unele orașe de pe litoral și a pus stăpînire pe Adrianopol, pe care a fost obligată însă să-l abandoneze (1226); în 1235 și 1236, în alianță cu bulgarii, niceenii au atacat, pe uscat și pe mare, Constantinopolul, care a rezistat datorită ajutorului venețian; în 1242 și-a impus suzeranitatea asupra lui Ioan Anghelos, despotul de Thessalonic; în 1246, reluînd politica de cuceriri în Peninsula Balcanică, a luptat împotriva bulgarilor și thessalonicienilor, extinzîndu-și stăpînirea în Tracia, pînă pe cursul superior al fluviului Marița și în Macedonia, pînă la fluviul Vardar, apoi s-a îndreptat împotriva orașului Thessalonic, pe care l-a ocupat fără luptă (dec. 1246), ultimul despot — Dimitrie—fiind luat captiv în Asia Mică; urmărind realizarea unor importante alianțe, a întreținut bune relații cu papalitatea și cu împăratul german Frederic II de Hohenstaufen

---

1254 — 1258, Teodor II Lascaris

1258 — 1261, Ioan IV Lascaris; urmînd tatălui său la vîrsta de 7 ani s-a aflat, la început, pentru 9 zile, sub regența lui George Mouzalon, apoi, după uciderea acestuia, sub cea a lui Mihail Paleolog (fiul lui Andronic Paleolog, guvernatorul stăpînirilor europene ale Niceei), care a devenit coîmpărat la 1 dec. 1258 (încoronat la 25 dec. 1258) ca Mihail VIII; în toamna anului 1259 oastea niceană comandată de Ioan Paleolog, fratele împăratului Mihail VIII, a înfrînt în lupta de lîngă Pelagonia o coaliție din care făceau parte Regatul Siciliei, despotatul de Epir, principatul de Morea (Ahaia) și Regatul Serbiei; pentru a contracara pe venețieni, Mihail VIII a încheiat cu genovezii tratatul de la Nymphaion (13 mart. 1261), prin care le-a acordat importante avantaje comerciale

— *în 25 iul. 1261, o armată a Imperiului de la Niceea comandată de Alexie Strategopoulos, profitînd de faptul că Constantinopolul era practic lipsit de apărare, a cucerit orașul; împăratul latin Balduin II și-a aflat salvarea prin fugă; la 15 aug. 1261 Mihail VIII și-a făcut intrarea solemnă în Constantinopol, restaurînd Imperiul bizantin; la scurtă vreme, tînărului împărat Ioan IV Lascaris, ținut departe de aceste evenimente, i s-au găurit ochii*

(— vezi Imperiul bizantin)

NORMANDIA

— regiune istorică în nord-vestul Franței, mărginită la vest și nord cu Marea Mînecii, la nord-est cu Picardia, la est cu Ile-de-France, la sud cu Maine, iar la sud-vest cu Bretagne; actualmente teritoriul Normandiei este cuprins în departamentele Manche, Calvados, Seine-Maritime și,

parțial, în Orne și Eure; numele ducatului și regiunii istorice vine de la normanzii („oameni ai nordului" sau vikingi) care, sub conducerea lui Rollon (? —927), au invadat, în 890, Franța prin gurile Senei, stabilindu-se în teritoriile cucerite; reședința ducală s-a aflat în orașul Rouen

Duci

911 — 927, Rollon; invadînd Franța, a condus expediții împotriva comitatului de Bayeux, a prădat orașul Lisieux (891) și a asediat Parisul (892), apoi s-a stabilit la Rouen; înfrînt de regele Franței Carol (Charles) III *cel Simplu*, lîngă Chartres, s-a recunoscut, prin tratatul de la Saint-Clair-sur-Epte (911), vasal regelui Franței, acesta din urmă acordîndu-i ca feud acea parte din Neustria pe care căpetenia normandă o cucerise; duce din 912

cca 930 — 942, Guillaume (Wilhelm) I *Sabie Lungă;* a intervenit în luptele dintre Hugues *cel Mare* și regele Ludovic IV, obținînd în 940 confirmarea titlului ducal

942 — 996, Richard I; l-a susținut pe Hugo Capet să devină rege al Franței

996 — 1026, Richard II

1026 — 1027, Richard III

1027 — 1035, Robert I *Dracul*

1035 — 1087, Guillaume II *Bastardul* sau *Cuceritorul;* urmînd tatălui său la vîrsta de 7 ani, s-a aflat sub tutela lui Gilbert de Brionne, apoi a lui Raoul de Gacé; în 1047 a pus capăt anarhiei din ducat, înfrîngînd la Val-des-Dunes (între Orne și Dives), cu ajutorul suzeranului său, regele Franței Henric I, armata stăpînilor feudali coalizați din Normandia Inferioară; după lupte cu Geoffroi Martel, conte de Anjou și cu regele Franței Henric I, a anexat, în 1062, comitatul Maine; în 1051, vărul său Eduard *Confesorul*, regele Angliei (1042—1066) i-a promis succesiunea la coroana Angliei, dar, la moartea acestuia (5 ian. 1066), Harold, earl de Wessex și cumnat al precedentului, cu toate că recunoscuse lui Guillaume dreptul la succesiune (în 1064), a preluat coroana Angliei (6 ian. 1066); Guillaume, în fruntea unei mari oștiri, avînd aprobarea papei Alexandru II și beneficiind de neutralitatea împăratului Henric IV și a contelui de Flandra, a părăsit Saint-Valéry-sur-Somme (23 sept. 1066), a debarcat în Sussex (la Pevensey, 29 sept. 1066) și, la 14 oct. 1066, în apropiere de Hastings, l-a înfrînt și ucis pe Harold II; la 25 dec. 1066 s-a încoronat, la Westminster, rege al Angliei, ca William I, întemeind dinastia normandă; pînă în 1070 a reușit să supună întregul regat al Angliei

— *după cucerirea Angliei politica regilor Franței a devenit ostilă față de ducii de Normandia (care erau și regi ai Angliei)*

1087 — 1106, Robert II *Courteheuse*; susținut de regele Franței Filip (Philippe) I, s-a revoltat, în 1078, împotriva tatălui său Guillaume II; între 1088 și 1096 s-a aflat în conflict cu fratele său Guillaume (rege al Angliei ca William II *Rufus*), căruia i-a cedat, în 1091, Eu și Aumale; învins și făcut prizonier în lupta de la Tinchebray (28 sept. 1106) de fratele său, regele Angliei Henric (Henry) I

1106 — 1135, Henric I *Beauclerc* (rege al Angliei, din 1100); a restaurat autoritatea ducală, compromisă de luptele pentru succesiunea lui Guillaume II; refacerea statului anglo-normand a provocat ostilitatea Franței, Henric I purtînd două războaie (1109 — 1112 și 1116—1120) cu Ludovic VI

— *la moartea lui Henric I Beauclerc (1 dec. 1135) a izbucnit un război pentru succesiune între fiica sa Matilda, rămasă singură moștenitoare după naufragiul vasului „Blanche-Nef" (1120), căsătorită, din 1128, cu Geoffroi* cel Frumos *Planta-*

genet, conte de Anjou, Maine și Touraine și Étienne, nepotul după mamă al lui Guillaume I

1135 — *1144*, Étienne (rege al Angliei, ca Ștefan, 1135—1154, cu o întrerupere între 2 febr. și 1 nov. 1141, cînd a fost captiv)

1144 — *1151*, Geoffroi *cel Frumos* Plantagenet (conte de Anjou, Maine și Touraine, ca **G.** V, din 1129/1131); a domnit pînă la majoratul fiului său Henric (n. 1133)

1151 — *1189*, Henric II (conte de Anjou, Maine și Touraine, ca **H.**, din 1151, duce al Aquitaniei, ca **H.**, 1152—1168 și rege al Angliei, ca **H.** II, 1154—1189, întemeietorul dinastiei Plantagenet din Anglia)

1189 — *1199*, Richard *Inimă de Leu* (duce al Aquitaniei, 1168—1196, conte de Anjou, Maine și Touraine și rege al Angliei ca **R.** I)

1199 — *1204*, Ioan (John) I *Fără de Țară* (conte de Anjou, Maine și Touraine, 1199—1206; conte de Poitou, duce al Aquitaniei, 1199—1216 și rege al Angliei, 1199—1216)

— *în iun. 1204 regele Franței Filip II* August *a încheiat cucerirea Normandiei, iar în 1206 a celorlalte posesiuni franceze ale lui Ioan* Fără de Țară

(— vezi Franța)

NUMIDIA

— regiune istorică și stat antic în nordul Africii cuprins între Mauretania (la apus) și Cartagina (la răsărit), pe teritoriul actual al Algeriei de Est și al Tunisiei de Vest, locuită de triburi berbere, nomade și seminomade, de origine hamită; în sec. 5—3 î.e.n. Numidia se află în sfera de influență politică și culturală a statului cartaginez; în cursul celui de-al doilea război punic (218—201 î.e.n.) se impun două căpetenii numide, Masinissa, conducătorul triburilor masililor (în est) și Syphas, al maselilor (în vest)

Suverani

203 — *148 î.e.n.*, Masinissa; după ce l-a eliminat, cu ajutor roman, pe Syphax, a fost recunoscut la sfîrșitul celui de-al doilea război punic (201 î.e.n.) ca rege al Numidiei și aliat al Romei

148 — *118*, Micipsa; la moartea sa regatul a fost împărțit între fiii săi — Hiempsal și Adherbal—și nepotul său Iugurtha

118 — *117*, Hiempsal I

118 — *112*, Adherbal

118 — *106*, Iugurtha; după ce i-a eliminat pe Hiempsal I și Adherbal, Iugurtha a unit întreaga Numidie sub autoritatea sa și a sfidat, un timp, cu succes, autoritatea Romei

105 — *?* Gauda

88 — *50*, Hiempsal II

50 — *46*, Iuba I; îl sprijină în timpul războiului civil pe Pompei împotriva lui Caesar

— *în anul 46* î.e.n., *cea mai mare parte a Numidiei a fost transformată de Caesar în provincie romană* (Africa Nova), *iar partea occidentală a devenit regat clientelar al Mauretaniei*

OMEIAZII (UMAIAZII)

— dinastie care a condus un stat feudal ce a cuprins în hotarele sale, în perioada de maximă expansiune, teritoriul de azi al următoarelor state: Siria, Liban, Israel, Iordania, Iraq, Iran, o parte din sudul U.R.S.S. (în întregime sau parțial R.S.S. Armeană, R.S.S. Gruzină, R.S.S. Azerbaidjană, R.S.S. Turkmenă, R.S.S. Uzbekă, R.S.S. Tadjikă și R.S.S. Kazahă), Pakistan, Afghanistan, Arabia Saudită, cele două Yemenuri, Oman, Emiratele Arabe, Qatar, Bahrain, Kuwait, Egipt, precum și nordul Africii și cea mai mare parte din Peninsula Iberică; capitala la Damasc (din acest motiv statul s-a mai numit și Califatul de Damasc); numele dinastiei vine de la Omeia, un strămoș al lui Muauia ibn Abu Sufian, întemeietorul ei; dinastia a avut două ramuri: cea a Sufianizilor, adică a urmașilor lui Abu Sufian ibn Harb, tatăl lui Muauia și cea a a Maruanizilor, care a început cu Maruan I, fiul lui al-Hakam, vărul primar al lui Abu Sufian

— în 657, Muauia ibn Abu Sufian, originar dintr-o familie aristocratică a ***koreișiților***, *guvernator al Siriei (din 639), s-a răsculat împotriva* ***califului Ali***, *acuzîndu-l de complicitate în uciderea califului Usman (644—656),* ***vărul său***; *după lupta nedecisivă de pe cîmpia de la Siffin (28 iul. 657), în care au pierit cca 70 000 de combatanți, și a arbitrajelor de la Dumat al-Djandal (azi al-Djof) (febr. 658) și Adhruh (între Maan și Petra) (ian. 659), autoritatea lui Muauia a crescut în lumea arabă; a pus stăpînire pe Egipt (iul. 658) și a întreprins expediții în centrul Iraqului și în Arabia (660), iar comandantul său Busr ibn Artat a ocupat, în 660, cele două orașe sfinte ale musulmanilor; după uciderea lui Ali, a fost proclamat calif Hasan, fiul lui Ali, dar acesta a abdicat în fața lui Muauia (care se proclamase calif în 660, la Ierusalim)*

Califi

SUFIANIZII

661 — 680, Muauia I ibn Abu Sufian; a stabilit capitala la Damasc; în timpul domniei sale arabii au luptat împotriva Imperiului bizantin (începînd din 669), capitala Constantinopol fiind supusă unei blocade de flota arabă (674—678), au întreprins numeroase campanii în vest (unde au cucerit posesiuni bizantine din nordul Africii și au întemeiat orașul Kairouan, 670) și în est, unde comandantul militar Ziyad ibn Abihi a cucerit Kabul, 664, Buhara (Buchara), 674 și Samarkand, 676, ajungînd pînă la fluviul Sîr-Daria

680 — 683, Iazid I ibn Muauia; domnia i-a fost tulburată de încercarea lui Husain, al doilea fiu al califului Ali, de a dobîndi califatul, pe care l-a înfrînt și ucis în bătălia de la Karbala (10 oct. 680) și de revolta lui Abdallah ibn Zubair, candidat la califat, susținut de populația din orașele Mecca (Mekka, Makkah) și Medina (Al Madinah); Iazid a trimis o oaste comandată de Muslim ibn Ukba împotriva Medinei, care a înfrînt forțele lui Abdallah ibn Zubair în lupta de la Harra (27 aug. 683) și apoi l-a asediat, fără succes, pe Abdallah ibn Zubair la Mecca (începînd din 24 sept. 683)

683 — 684, Muauia II ibn Iazid; în timpul domniei sale a continuat răscoala lui Abdallah ibn Zubair, care s-a proclamat

amir al-muminin și a fost recunoscut drept calif de adversarii Omeiazilor din Siria, Egipt, Arabia de sud și la Al Kufa

MARUANIZII

684 — 685, Maruan I ibn al-Hakam ibn Abu'l-Asa ibn Omeia; ales calif și succesor al lui Muauia II la propunerea lui Rauh ibn Zinba, în adunarea de la al-Djabiya (la sud de Damasc), ținută sub conducerea lui Ibn Badhal, împotriva lui Abdallah ibn Zubair; a înfrînt și ucis, după lupte care au durat 20 de zile, în iul. 864, la Mardj-Rahit, pe conducătorul al-Dahhak ibn Kays al-Fihri, adept al lui Ibn Zubair

685 — 705, Abd al-Malik ibn Maruan; domnia lui s-a caracterizat printr-un efort permanent pentru a pune capăt tendințelor dizolvante ale particularismului tribal, urmărind realizarea unității statului; a înăbușit răscoala șiiților (685—687) condusă de al-Muhtar, care a fost înfrînt și ucis în lupta de la Harura, aproape de Al Kufa (4 apr. 687); a încheiat, în 688/689, un tratat de pace pe zece ani cu Imperiul bizantin (dar în 692 ostilitățile au fost reluate), a recucerit Iraqul, aflat în stăpînirea lui Musab ibn Zubair, fratele lui Abdallah, care a fost înfrînt și ucis în lupta de la Dair al-Djasalik, pe rîul Karun, aproape de Maksin (oct./nov. 691), apoi Mesopotamia Superioară, iar în 692 a trimis o oaste sub comanda lui al-Hadjdjadj împotriva orașului Mecca, unde se afla anticaliful Abdallah ibn Zubair; după un asediu început la 25 mart., în care Kaaba a fost bombardată și distrusă, vechiul rival al Omeiazilor a fost înfrînt și ucis la 4 oct. (sau 3 nov.) 692; între 693 și 698 a luptat cu succes împotriva haridjiților din Iran și Iraq, iar în 701/702 guvernatorul al-Hadjdjadj a înăbușit răscoala din Iraq condusă de Abd ar-Rahman ibn Muhammad ibn al-Așas, după care a construit orașul fortificat Wasit (la jumătatea drumului dintre Al Kufa și Basra), unde a instalat o garnizoană siriană

705 — 715, al-Ualid I ibn Abd al-Malik; comandantul militar Kutaiba ibn Muslim a întreprins o campanie în Maverannahr (sau Transoxiana) (regiunea cuprinsă între Amu-Daria și Sîr-Daria), recucerind Buhara (710), Samarkand (710) și Ferghana (712/713), dar încercînd să se răscoale împotriva autorității califului, a fost ucis; între 708 și 711 Musa ibn Nusair, guvernator al Ifrikiyei, a supus triburile berbere din nordul Africii, iar în 711, un locotenent al său, Tarik ibn Ziyad, în fruntea unei armate de arabi și berberi, a început cucerirea Peninsulei Iberice

715 — 717, Sulaiman ibn Abd al-Malik; comandantul militar Iazid ibn al-Muhallab a cucerit, în 716/717, provinciile istorice Gurgan și Tabaristan (azi în provincia iraniană Mazandaran), unde a întemeiat orașul Astarabadh (azi Gurgan), iar Maslama, fratele califului, a asediat pe mare și pe uscat Constantinopolul (1 iul. 717—15 aug. 718)

717 — 720, Umar ibn Abd al-Aziz

720 — 724, Iazid II ibn Abd al-Malik

724 — 743, Hișam ibn Abd al-Malik; la 732, Abd ar-Rahman, guvernatorul de al-Andalus, a fost înfrînt și ucis în lupta de lîngă Poitiers (sfîrșitul lui oct.) de Carol Martel, după care acțiunile ofensive arabe din Peninsula Iberică au încetat; în 740, guvernatorul Iraqului Iusuf ibn Umar al-Thakafi a reprimat răscoala șiiților condusă de Zaid ibn Ali; s-au depus eforturi militare considerabile la frontierele estice ale califatului pentru a pune stavilă contraofensivei turcilor, precum și în nordul Africii, unde, ca urmare a exploatării fiscale oneroase exercitată de guvernatorul de Kairouan, Ubaidallah ibn al-Habhab (734—741), a izbucnit, în 740/741, o puternică răscoală a berberilor și haridjiților, care a pus în pericol stăpînirea omeiadă, salvată, temporar, de victoria guvernatorului Hanzala ibn Safuan asu-

pra lui Abd al-Uahid ibn Iazid (la al-Asnam, 742); domnia sa a reprezentat ultima perioadă de prosperitate a Califatului omeiad

743 — 744, al-Ualid II ibn Iazid

16 apr. — 20 sept. 744, Iazid III ibn al-Ualid

20 sept. — 25 nov. 744, Ibrahim ibn al-Ualid

744 — 750, Maruan II al-Himar ibn Muhammad ibn Abd al-Malik; în urma răscoalelor izbucnite în 745 împotriva stăpînirii Omeiazilor, în care s-a remarcat conducătorul Abu Muslim, insurgenții au cucerit orașele Merv (Mary) (747), Nishapur și Tus (748), iar în 749 au înfrînt armata omeiadă lîngă Nehavend; în ian. 750, o armată comandată de as-Saffah Abu'l-Abbas ibn Ali a înfrînt decisiv, în bătălia de la rîul Marele Zab (Zab al-Kabir), armata califului Maruan II, care a fugit în Egipt, însă a fost urmărit și ucis la Busir (Busir al-Malak sau alt Busir, căci în Egipt au existat mai multe locuri cu acest nume, care însemna „locul unde zeul Osiris era venerat în mod deosebit")

— *instaurarea stăpînirii* † *Abbasizilor*

OMEIAZII DE CÓRDOBA

— *Abd ar-Rahman, nepotul califului Hișam ibn Abd al-Malik, unul dintre puținii principi omeiazi supraviețuitori, a părăsit pe ascuns locurile natale, trecînd prin Palestina, Egipt și Ifrikiya, ajungînd pe coasta mediteraneană a Marocului; profitînd de situația tulbure din al-Andalus (stăpînirile arabe din Peninsula Iberică) și bucurîndu-se de numeroase simpatii, a debarcat la Almuñecar; după victoria decisivă de la al-Musara asupra lui Iusuf ibn Abd ar-Rahman al-Fihri, guvernatorul de al-Andalus, a pus stăpînire pe Córdoba, proclamîndu-se emir și întemeind statul omeiad din Peninsula Iberică (sau Regatul Maruanid)*

Emiri

756 — 788, Abu'l-Mutarrif Abd ar-Rahman I ibn Muauia ibn Hișam, poreclit *al-Dahil* (=„Imigratul")

788 — 796, Abu'l-Ualid ar-Rida Hișam I ibn Abd ar-Rahman (I)

796 — 822, Abu'l-Asi al-Hakam I ibn Hișam (I); în organizarea și conducerea statului au fost abandonate principiile „tradiției siriene" și s-a introdus „modelul abbasid"

822 — 852, Abu'l-Mutarrif Abd ar-Rahman II ibn al-Hakam (I)

852 — 886, Abu Abdallah Muhammad I ibn Abd ar-Rahman (II)

886 — 888, Abu'l Hakam al-Munzir ibn Muhammad (I)

888 — 912, Abu Muhammad Abdallah ibn Muhammad (I)

912 — 961, Abu'l-Mutarrif Abd ar-Rahman III an-Nasr ibn Muhammad ibn Abdallah; cel mai de seamă suveran hispano-omeiad; din 16 ian. 929 calif, proclamînd-și astfel independența față de Califatul de Bagdad; domnia sa de aproape 50 de ani a marcat nu numai apogeul statului maruanid, ci și perioada cea mai înfloritoare din istoria al-Andalusului

Califi

961 — 976, Abu'l-Mutarrif al-Hakam II al-Mustansir ibn Abd ar-Rahman

976 — 1009, Abu'l-Ualid Hișam II al-Muayyad ibn al-Hakam (prima oară); fiind în vîrstă de 10 ani cînd i-a urmat tatălui său, adevăratul conducător al califatului a fost regentul Muhammad ibn Abi Amir al-Mansur (pînă în 1002), apoi fiii acestuia din urmă Abd al-Malik al-Muzaffar (pînă în 1008) și Abd ar-Rahman an-Nasr (1008—1009); domnia sa a marcat începutul declinului dinastiei maruanide

15 febr. — 8 nov. 1009, Muhammad II al-Mahdi ibn Hişam ibn Abd al-Djabbar ibn Abd ar-Rahman (III) (prima oară)
1009 — 1010, Sulaiman al-Mustain ibn al-Hakam ibn Sulaiman ibn Abd ar-Rahman (III) (prima oară)
23 mai — 23 iul. 1010, Muhammad II al-Mahdi (a doua oară); a reocupat capitala statului, avînd sprijinul lui Uadih, guvernatorul de Toledo
1010 — 1013, Abu'l-Ualid Hişam II al-Muayyad (a doua oară); a revenit la conducerea califatului cu ajutorul guvernatorului Uadih, care a fost adevăratul conducător al statului
1013 — 1016, Sulaiman al-Mustain (a doua oară); a dobîndit domnia după ce a cucerit Córdoba (10 mai 1013), pe care a supus-o unui îndelungat asediu; domnia sa a marcat practic sfîrşitul Córdobei maruanide
— 1016—1018, Ali an-Nasr ibn Hammud; Ali, un dinast hammudid, a primit din partea lui Sulaiman al-Mustain, pentru sprijinul ce i-l acordase în dobîndirea Córdobei, oraşul Ceuta; din 1 iul. 1016, pretendent la califat
1018, Abd ar-Rahman IV al-Murtada ibn Muhammad ibn Abd al-Malik ibn Abd ar-Rahman (III); proclamat calif la 29 apr. 1018 de Hayran, stăpînul Almeriei şi de mundhirul de Saragossa, nu a mai ajuns la Córdoba, fiind ucis
— 1018—1021, al-Kasim al-Mamun ibn Hammud; al-Kasim, un dinast hammudid, fratele lui Ali, a primit din partea lui Sulaiman al-Mustain, pentru sprijinul pe care i-l acordase în dobîndirea Córdobei, oraşele Algeciras, Tanger şi Arzila, pretendent la califat (prima oară)
— 1021—1023, Iahia al-Mutali ibn Ali an-Nasr ibn Hammud, pretendent hammudid (prima oară)
— mart./apr.—10 sept. 1023, al-Kasim al-Mamun, pretendent hammudid (a doua oară)
1023 — 1024, Abd ar-Rahman V al-Mustazhir ibn Hişam ibn Abd al-Djabbar ibn Abd ar-Rahman (III)
1024 — 1025, Muhammad III al-Mustakfi ibn Abd ar-Rahman ibn Ubaydallah ibn Abd ar-Rahman (III)
— 1025—1027, Iahia al-Mutali, pretendent hammudid (a doua oară)
1027 — 1031, Hişam III al-Mutadd ibn Muhammad ibn Abd al-Malik ibn Abd ar-Rahman (III)
— în nov. 1031, un consiliu constituit din reprezentanţii principalelor familii cordobane, în frunte cu Abu'l-Hazm ibn Djahuar, au decis suprimarea definitivă a califatului şi substituirea lui cu un consiliu al notabilităţilor, însărcinat cu administrarea oraşului şi puţinului teritoriu din împrejurimi; ultimul calif, Hişam III, a fost depus şi i s-a cerut să părăsească oraşul (el s-a retras la curtea hudidului Sulaiman ibn Hud)
— Califatul maruanid s-a desfăcut în numeroase emirate conduse de dinastii locale; dintre acestea mai importante au fost: Abbadizii în Sevilla, Aftasizii în Badajos, ↑ Zirizii în Granada, Dhu'l-Nunizii în Toledo şi Hudizii în Saragossa
(— vezi Spania)

ORDINUL TEUTONIC

— constituit ca ordin călugăresc în timpul celei de a treia cruciade de către călugări germani, originari din Bremen şi Lübeck, la asediul cetăţii Saint-Jean-d'Acre (azi Akko, Israel) din 1189—1190 (un embrion de ordin monahal german data din 1127 la Ierusalim); în 1198, cu prilejul pregătirilor unei noi cruciade, la sugestia episcopului Conrad de

Mainz, a fost transformat în ordin militar (Ordo domus Sanctae Mariae Teutonicorum sau Deutscher Orden), confirmat în același an de papa Innocentiu III; înzestrat cu mari stăpîniri de pămînt în Europa; între 1211 și 1225 cavalerii teutoni s-au aflat în sudul Transilvaniei (Țara Bîrsei); la sfîrșitul anului 1225, cneazul Conrad de Mazovia, în luptă cu triburile prușilor, a făcut apel la cavalerii teutoni, cărora le-a concedat pămînturile regiunii Chełmno (Terra Culmensis), la frontiera cu triburile adverse; împăratul german Frederic II, la 26 mart. 1226, confirma din Rimini („Bula de Aur") donația lui Conrad și acorda Ordinului teutonic, ca feud, toate teritoriile pe care acesta urma să le cucerească; în primăvara anului 1230 un detașament de cavaleri teutoni, condus de preceptorul Hermann Balk, a sosit pe malul Vistulei, pe care a traversat-o în 1231, începînd neîntreruptele campanii de cucerire (din 1237 împreună cu Ordinul livonian subordonat), în urma cărora au creat un stat baltic ale cărui hotare au cuprins, în perioada de maximă expansiune, pe lîngă o parte din Prusia, teritoriul dintre Vistula și Narva, precum și ins. Gotland (azi în R.F. Germania, R.D. Germană, Polonia, U.R.S.S. și Suedia); reședința marilor-maeștri s-a aflat la Akko (pînă în 1291), Veneția (1291–1309), Marienburg (azi Malbork, Polonia) (1309–1466) și Königsberg (azi Kaliningrad, U.R.S.S.) (din 1466); în urma păcii de la Toruń (19 oct. 1466) a devenit vasal al regelui Poloniei

Mari-maeștri

1198 – ? Henric (Heinrich) Walpot
? – 1209, Otto von Kerpen
cca 1209 – cca 1210, Henric Barth
1210 – 1239, Hermann von Salza; a aparținut unei familii de *ministeriales* ai landgrafului de Turingia; consilier influent al papalității și al împăratului Frederic II, adevăratul fondator al puterii laice a Ordinului teutonic
1239 – 1240, Conrad (Konrad), landgraf de Turingia
1241 – 1244, Gerhard von Malberg
1244 – 1249, Henric von Hohenlohe
1249 – 1253, Günther von Wüllersleben
1253 – 1257, Poppo von Osternach
1257 – 1274, Anno von Sangerhausen
1274 – 1283, Hartmann von Heldrungen
1283 – 1291, Burchard von Schwanden
1291 – 1297, Conrad von Feuchtwangen
1297 – 1303, Gottfried von Hohenlohe
1303 – 1311, Siegfried von Feuchtwangen
1311 – 1324, Carol (Karl) von Trier
1324 – 1330, Werner von Orseln
1330 – 1335, Luther, duce de Braunschweig
1335 – 1341, Dietrich, burggraf de Altenburg
1341 – 1345, Ludolf König
1345 – 1351, Henric Dusmer von Arffberg
1352 – 1382, Winrich von Kniprode
1382 – 1390, Conrad Zöllern von Rothenstein
1390 – 1393, Conrad von Wallenrod
1394 – 1407, Conrad von Jungingen
1408 – 1410, Ulrich von Jungingen
1410 – 1413, Henric von Plauen
1414 – 1422 , Mihail (Michael) Küchmeister von Sternberg
1422 – 1441, Paul (Paulus) von Russdorf
1441 – 1449, Conrad von Erlichshausen
1450 – 1467, Ludovic (Ludwig) von Erlichshausen
1467/1469 – 1470, Henric Reuss von Plauen
1470 – 1477, Henric Reifflin von Richtenberg
1477 – 1489, Martin Truchsess von Wetzhausen
1489 – 1497, Hans von Tiefen

1498 — 1510, Frederic (Friedrich) (principe-elector al Saxoniei, ca F. III *cel Înțelept*, 1486—1525)
1511 — 1525, Albrecht de Hohenzollern (pînă în 1568 a fost duce al Prusiei)
— la 9 apr. 1525 a avut loc secularizarea Ordinului teutonic (—vezi Prusia)

OSTROGOȚII

— tribul german al ostrogoților (ostgothi, greutungi), *ramură răsăriteană a goților, după ce și-au dobîndit independența față de huni (care îi stăpîneau din anul 375) și s-au desprins din conglomeratul de triburi dominat de aceștia, s-au stabilit, în 454, în Pannonia și Noricum, iar în 471 în Moesia Inferior, ca federați ai Imperiului roman de Răsărit; în 488, împăratul Zenon, urmărind să înlăture pe acești primejdioși federați, care prădaseră în repetate rînduri (478—479, 481, 486—487) provinciile balcanice ale imperiului și au participat la luptele interne din Bizanț, i-a îndemnat pe ostrogoți să cucerească Peninsula Italică și în acest scop l-a investit pe regele Theodoric cu titlul de* magister militum per Italiam; *în fruntea unei numeroase populații (cca 150 000 de oameni) Theodoric a pătruns în Peninsula Italică, pe care a cucerit-o în anii 489—493, întemeind Regatul ostrogot; acesta a cuprins în hotarele sale Peninsula Italică, ins. Sicilia, regiunea Prealpilor, Dalmația, iar din anul 510 și Provence; capitala la Ravenna*

Regi

446/cca 455 — 469, Valamer; a domnit în Pannonia și Noricum; sub conducerea sa ostrogoții și-au dobîndit independența față de huni; și-a aflat sfîrșitul în luptele cu scirii
469 — 474, Theodemir; a luptat împotriva suevilor, rugilor, quazilor și marcomanilor
474 — 526, Theodoric (Theuderih) *cel Mare;* numit, în 484, consul de către împăratul Zenon; după victoriile de la rîul Isonzo (28 aug. 489), Verona (sept. 489) și de la rîul Adda (aug. 490), a urmat îndelungatul asediu al Ravennei (490—493), unde se retrăsese Odoacru, primul rege barbar din Peninsula Italică, pe care l-a ucis (5 mart. 493), rămînînd singur stăpînitor
526 — 534, Athalaric (Atalarih); s-a aflat sub regența mamei sale Amalasuntha
534 — 535, Amalasuntha (Amalaswintha); a domnit împreună cu soțul ei Theodat, din ordinul căruia a fost sugrumată (30 apr. 535)
535 — 536, Theodat (Theodahat)
— asasinarea reginei Amalasuntha a fost folosită ca pretext de către împăratul bizantin Iustinian I pentru a declanșa războiul împotriva Regatului ostrogot (535—554/555), urmărind reîncorporarea teritoriului acestuia în imperiu
— regele Theodat a fost depus, succesor al său fiind desemnat comandantul militar Vitiges, căsătorit cu Matasuntha, nepoata lui Theodoric cel Mare
536 — 540, Vitiges (Wittigis); a luptat împotriva armatei bizantine comandată de generalul Belizarie (cca 504—565)
— între 535 și 540 bizantinii au cucerit Dalmația, Italia peninsulară pînă la fluviul Pad (Po), inclusiv orașele Neapole,

Roma și Ravenna; odată cu capitularea capitalei, Vitiges a fost făcut prizonier; prima cucerire bizantină

540 — 541, Ildibad (Hildibad)

primăvara—toamna 541, Eraric (Erarih)

541 — 552, Totila zis *Baduila*; sprijinit pe coloni și sclavi, a obținut, între 542 și 551, un șir de victorii asupra armatei bizantine comandate de Belizarie (între 544 și 548) și apoi de Narses (cca 478—568), recucerind cea mai mare parte a Peninsulei Italice, inclusiv Roma (17 dec. 546), ins. Sicilia, Corsica și Sardinia, dar a fost înfrînt și rănit mortal în bătălia de la *Busta Gallorum* (aug. 552) (lîngă actuala așezare Gualdo Tadino, la nord-est de Perugia)

552 — 553, Teia (Theia); a fost înfrînt și ucis de trupele bizantine comandate de Narses în bătălia de la *Mons Lactarius* (= „Muntele Laptelui"), la sud de Neapole

— *a doua cucerire bizantină, încheiată în anul 555, odată cu capitularea ostrogotă de la Conza; teritoriile cucerite au fost incluse în* ↑ *Imperiul bizantin*, Pragmatica Sancțiune (*14 aug. 554) promulgată de Iustinian I, extinzînd asupra noii cuceriri legislația bizantină*

PALESTINA ANTICĂ

— regiune istorică în Orientul Apropiat, cuprinsă între Marea Mediterană și Deșertul Siriei

1020 — 1004 î.e.n., Saul; unificarea celor 12 triburi israelite și punerea bazelor unui stat iudeo-israelian

1004 — 965, David; centralizarea statului. Ierusalimul devine centrul politic și religios al regatului

965 — 928, Solomon; „veacul de aur" al regatului

— 928, scinderea unității statului la moartea lui Solomon; constituirea în N a Regatului Israel, iar în partea de S, unde se mențin urmașii lui Solomon, a Regatului Iudeii

REGATUL ISRAEL

928 — 907, Jeroboam I
907 — 906, Nadab
906 — 883, Baeșa (Baașa)
883 — 882, Ela (Elah)
882, Zimri
882 — 871, Omri; Samaria devine capitala politică și religioasă a statului
871 — 852, Ahab
852 — 851, Ohozia (Ahaziah)
851 — 842, Ioram (Jehoram)
842 — 814, Iehu (Jehu)
814 — 800, Ioahaz (Jehoahaz)
800 — 784, Ioaș (Jehoaș)
784 — 748, Jeroboam II
748 — 747, Zaharia I (Zechariah)
748 — 747, Șalum (Șallum)
747 — 737, Menahem
737 — 735, Pecahia (Pekahiah)
735 — 733, Pecah (Pekah)
733 — 724, Osea (Hoșea)
— în *722*, Salmanassar V cucerește Samaria și transformă Regatul Israel în provincie asiriană; deportarea în masă a locuitorilor în Media și Mesopotamia

REGATUL IUDEII

928 — 911, Roboam (Rehoboam)
911 — 908, Abia (Abijah)
908 — 867, Asa
867 — 846, Iosafat (Jehosafat)
846 — 843, Ioram (Jehoram)
843 — 842, Ohozia (Ahaziah)
842 — 836, Atalia (Athaliah)
836 — 798, Ioaș (Jehoaș)
798 — 769, Amasia (Amaziah)
769 — 733, Azaria (Azariah, Uzziah)
758—743, Ioatam (Jotham) (regent)
758—743, Ahaz (regent)
733 — 727, Ahaz
727 — 698, Iezechia (Hezekiah)
698 — 642, Manase (Manasseh)

641 — 640, Amon
639 — 609, Iosia (Josiah)
609, Ioahaz (Jehoahaz)
608 — 598, Ioiachim (Jehoiakim)
597, Iehonia (Jehoiakin)
595 — 586, Sedechia (Zedekiah)
— în *586 î.e.n.* armatele lui Nabucodonosor II, suveranul Regatului Noului Babilon, cuceresc și distrug Ierusalimul; deportarea în masă a locuitorilor în Mesopotamia („Captivitatea babiloniană"); teritoriul Palestinei face parte din Regatul Noului Babilon, din Imp. persan (539—532), este cucerit de Alexandru *cel Mare* (332), intrînd apoi în componența Egiptului lagid și a Regatului seleucid

IUDEEA ELENISTICĂ

— în partea de sud a Palestinei (Iudeea), aflată în sec. 3 î.e.n. sub dominația † Egiptului lagid, iar după 200 î.e.n. sub cea a Regatului † seleucid, a luat ființă un stat teocratic condus de familia Maccabeilor (sau Hasmoneilor)

Conducători politici și religioși

166 — 160 î.e.n., Iuda Maccabeus; insurecție victorioasă împotriva autorității seleucide; încheierea unui tratat cu Roma
160 — 142, Jonathan
142 — 134, Simeon
134 — 104, Ioan Hyrkanos I
104 — 103, Iuda Aristobulos I
103 — 76, Alexandros Iannai
76 — 67, Alexandra Salome și fiul ei Hyrkanos II
— între 67 și 63, război civil între Hyrkanos II și Aristobulos
— în 63, Iudeea a fost inclusă în provincia romană Siria
63 — 40, Hyrkanos II, mare preot, sub autoritatea proconsulului Siriei
40 — 37, Antigonos II, mare preot și rege clientelar Romei
37 — 4 î.e.n., Herodes (Irod) *cel Mare*, rege clientelar Romei; împărțirea regatului la moartea sa între fiii săi
4 î.e.n. — 6 e.n., Herodes Archelaos, etnarh al Iudeii, Samariei și Idumeei (posesiune romană — provincia *Iudeea* — după detronarea sa)
4 î.e.n. — 39 e.n., Herodes Antipas, tetrarh al Galileei și Pereei
4 î.e.n. — 34 e.n., Herodes Philippos (în regiunile din nord)
41 — 44, Herodes Agrippa I, a domnit asupra întregii Iudee în calitate de rege clientelar Romei
— în anul 44 e.n., la moartea lui Herodes Agrippa I, a fost reconstituită provincia romană Iudeea

PALLAVA

— stat și dinastie în India; la începuturile sale formația statală întemeiată de familia Pallava, originară din nord (din Deccan sau nordul Peninsulei India), ocupa un teritoriu situat în sud-est, de-a lungul regiunii de coastă Coromandel, cuprins între fluviile Krishna și Kaveri; treptat, teritoriul și autoritatea ei s-au extins, ajungînd în sec. 7 să dețină supremația în sudul Peninsulei India și asupra ins. Ceylon; capitala la Kanchi (azi Kanchipuram sau Conjeevaram, oraș în nord-estul statului Tamil Nadu)

Regi

PRIMA DINASTIE

cca 225 — 250, Bappadeva (Virakurka, Amaravati)
? — ? Șivaskandavarman (Vijayaskandavarman)
? — ? Vijayabuddhavarman
? — ? Buddhyankura
? — ? Kalabhartar (Kanagopa)
? — ? Cutapallava
? — ? Virakurka (Virahorcavarman, Viravarman)
? — ? Skandașișya (Skandavarman II)
436 — cca 458, Simhavarman III
înainte de 460 — cca 470, Skandavarman
? — ? Nandivarman
? — ? Simhavarman IV
? — ? Vișnugopa
? — ? Simhavarman V

A DOUA DINASTIE

574 — 600, Simhavișnu
600 — 630, Mahendravarman I *Vichitrachitta, Mattavilasa, Chatrumalla, Gunabhara, Avanibhajana, Sankirnajati)*
630 — 668, Narasimhavarman I Simhavișnu Mahamalla; cel mai de seamă conducător al statului Pallava; în 642 a înfrînt pe conducătorul Pulakeșin II al statului Chalukya, supunîndu-i stăpînirile (pînă în 655) și a invadat ins. Ceylon, impunîndu-și protejații drept conducători
668 — cca 670, Mahendravarman II
670 — 680, Parameșvaravarman I *(Ugradana, Lokaditya, Ișvaropotaraja)*
680 — 720, Narasimhavarman II *(Șivacudamani, Rajasimha)*
720 — 731, Parameșvaravarman II

A TREIA DINASTIE

731 — 795, Nandivarman II Pallavamalla (Nandipotavarman)
785 — 845, Dantivarman *(Hiranyavarman, Kovijayadantikramavarman)*; profitînd de faptul că regele Raștrakuților Govinda III era angajat în partea de nord a regatului său, Dantivarman, în alianță cu conducătorii statelor Pandya, Kerala și Ganga, atacă în 802 Regatul Raștrakuților, dar replica lui Govinda III nu întîrzie și în cca 804 el a ocupat capitala statului, orașul Kanchi; a avut de făcut față agresiunii regelui Pandya Nedunjadaiyan (sau Varunga I) (cca 765—815), care a ocupat regiunea Kaveri
844 — 866, Nandivarman III (Tellarrerinda) *(Avani-naranan, Varatungan* și *Ugrakopan)*; în luptă cu trupele Regatului Pandya a repurtat o strălucită victorie la Tellaru (azi în districtul North Arcot, statul Tamil Nadu)
855 — 896, Nripatungavarman
879 — cca 893, Aparajitavarman; după ce în cca 880 armata Regatului Pallava, însoțită de oștile vasalilor săi, regele Prithvipati I din Ganga de Vest și regele Aditya I din Chola, a repurtat o remarcabilă victorie asupra lui Varaguna II, conducătorul Regatului Pandya în lupta de la Șripurambiyam (sau Tirrupurambiyam) (lîngă Kumbhakonam), Aparajitavarman a fost înfrînt și ucis, în cca 893, de regele Aditya I

— regatul condus de dinastia Pallava a fost cucerit și desființat de regele Aditya I din statul Chola
(— vezi Chola)

PARMA şi PIACENZA

— formaţie statală feudală în nordul Peninsulei Italice, ducatul de Parma şi Piacenza a fost creat prin bula din 16 sept. 1545 de către papa Paul III (Alessandro Farnese), care acorda fiului său Pier Luigi Farnese aceste teritorii, desprinse din statul papal

Duci

CASA FARNESE

1545 — 1547, Pier Luigi Farnese (gonfalonier al Bisericii, 1537, duce de Castro, a primit în 1538 învestitura pentru marchizatul de Novara din partea împăratului Carol V; a cucerit ducatul de Camerino, 1538, a supus Perugia, 1540 şi l-a înfrînt pe rebelul Ascanio Colonna, 1540)

— între 12 sept. 1547 şi 15 sept. 1556, Piacenza a fost ocupată de Ferrante Gonzaga, guvernator de Milano, în numele împăratului Carol V

1547 — 1549, Ottavio (prima oară)

— între 23 oct. 1549 şi 24 febr. 1550, Parma a reintrat în stăpînirea papei, care a guvernat-o prin Camilo Orsini

1550 — 1586, Ottavio (a doua oară); a reprimit, la 24 febr. 1550, din partea papei Iuliu II, Parma, iar în sept. 1556, Piacenza

1586 — 1592, Alexandru (Alessandro) *Marele Căpitan* (guvernator al Ţărilor de Jos, din 1578)

1592 — 1622, Ranuccio I

1622 — 1646, Odoardo I; pînă în 1626 s-a aflat sub regenţa mamei sale Margareta Aldobrandini şi a unchiului său cardinalul Odoardo

1646 — 1694, Ranuccio II; pînă în 1649 s-a aflat sub regenţa mamei sale Margareta de Medici şi a unchiului său cardinalul Francesco Maria Farnese; a lărgit hotarele ducatului, punînd stăpînire pe feudele Bardi şi Compiano

1694 — 1727, Francesco Maria

1727 — 1731, Antonio

— la moartea lui Antonio (20 ian. 1731), ultimul reprezentant al familiei Farnese în linie masculină, conducerea ducatului a fost asumată de o regenţă compusă din Enrichetta de Este, văduva lui Antonio, episcopul de Parma Camillo Morazzani ş.a. pînă la 29 dec. 1731

— la 29 dec. 1731 succesiunea ducatului a revenit lui Carol de Bourbon, fiul regelui Spaniei Filip V şi al Elisabetei Farnese

DINASTIA DE BOURBON (RAMURA SPANIOLĂ)

1731 — 1736, Carol (Carlos, Carlo) I (rege de Neapole, **C.** VII şi Siciliei, **C.** IV, 1734—1759 şi al Spaniei, sub numele de **C.** III, 1759—1788); între 1734 şi 1736 ducatul a fost condus de o juntă guvernamentală în numele lui Carol I

— în urma preliminariilor de pace de la Viena (3 oct. 1735), ducatul a fost cedat Habsburgilor, trupele austriece ocupîndu-l în apr. 1736 în numele împăratului Carol VI

DINASTIA DE HABSBURG

1736 — 1740, Carol (rege de Neapole, 1707—1734, duce de Milano, din 1707, duce de Mantova, din 1708, arhiduce al Austriei şi rege al Ungariei, sub numele de **C.** III, din 1711, rege al Boemiei şi împărat al „Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană", sub numele de **C.** VI, din 1711 şi rege al Siciliei, 1718/1720—1734)

1740 — 1748, Maria Terezia (Theresia) (arhiducesă a Austriei, regină a Ungariei, Boemiei şi împărăteasă, 1740—1780; ducesă de

Mantova, 1740—1745); în apr. 1746 trupele austriece au ocupat ducatul Guastalla în numele Mariei Terezia

— *în cadrul Războiului pentru succesiune la tronul Austriei (1740—1748), teritoriul ducatului a fost teatrul luptelor dintre austrieci și spanioli; prin tratatul de pace de la Aachen (18 oct. 1748) ducatul de Parma și Piacenza a fost cedat lui Filip de Bourbon, infante al Spaniei*

DINASTIA DE BOURBON (RAMURA SPANIOLĂ) (RESTAURATĂ)

1748/1749 — 1765, Filip (Filippo, Felipe)

1765 — 1802, Ferdinand (Ferdinando, Fernando); pînă în 1771 s-a aflat sub regența ministrului G. Dei Tillot; la 7 mai 1796 Piacenza a fost ocupată de trupele franceze (pînă în apr. 1814)

— *la moartea lui Ferdinand de Bourbon (9 oct. 1802) Parma s-a aflat (pînă la 23 oct. 1802) sub o regență compusă din Maria Amalia, văduva ducelui, marchizul Cesare Ventura și Francesco Schizzati*

— *între 23 oct. 1802 și 13 febr. 1814 Parma a fost ocupată de francezi; a fost numit ca duce Jean Jacques Régis, duce de Cambacérès, dar el a purtat acest titlu în chip formal; ducatul Guastalla a fost cedat de Napoleon I surorii sale Paolina (30 mart. 1806), care l-a stăpînit, împreună cu soțul ei Camillo Borghese, pînă în 24 mai 1806, cînd l-a vîndut Regatului Italiei*

— *între 13 febr. și 2 mart. 1814 Parma a fost ocupată de trupele austriece; constituirea unui guvern provizoriu (14 febr. 1814)*

— *între 2 și 9 mart. 1814 Parma a fost reocupată de trupele franceze*

— *la 9 mart. 1814 Parma a fost din nou ocupată de trupele austriece; în urma tratatului de la Fontainebleau (11 apr. 1814) Parma, Piacenza și Guastalla reveneau Mariei Luisa de Austria, soția lui Napoleon I Bonaparte, stăpînire confirmată de Congresul de pace de la Viena (1815)*

DINASTIA DE HABSBURG (RESTAURATĂ)

1814/1816 — 1847, Maria Luisa, ducesă; a sosit în Parma la 20 apr. 1816; domnia i-a fost întreruptă de Revoluția din 1831, în urma căreia s-a constituit, între 14 febr. și 13 mart. 1831, un guvern provizoriu

— *la moartea Mariei Luisa (17 dec. 1847), conform tratatului de la Paris (10 iun. 1817), ducatul Parma și Piacenza a revenit Bourbonilor*

DINASTIA DE BOURBON (RESTAURATĂ)

1847 — 1849, Carol II (Carlo Lodovico) (rege al Etruriei, 1803—1807 și duce de Lucca, 1824—1847); la 8 ian. 1848 Guastalla a fost cedată ducelui de Modena Francesco V

— *în mart. 1848 Revoluția burgheză italiană a izbucnit și în ducatul Parma și Piacenza; Carol II a fost depus și s-au constituit, în ambele orașe, guverne provizorii; ducatul a fost teatrul luptelor dintre trupele piemonteze și cele austriece, încheiate în cele din urmă cu ocuparea ducatului de către austrieci (apr. 1849) și cu restaurarea dinastiei de Bourbon; lui Carol II, care abdicase (14 mart. 1849), i-a urmat fiul său Carol III, care în mai 1849 a reintrat în ducat*

1849 — 1854, Carol III

1854 — 1859, Robert (Roberto) I; s-a aflat, pînă la depunerea sa (9 iun. 1859), sub regența mamei sale Luisa Maria Teresa de Berry

— *între 18 aug. 1859 și 16 mart. 1860 ducatul de Parma și Piacenza, împreună cu Reggio și Modena s-a aflat sub dictatura lui Carlo Luigi Farini*

— *în urma plebiscitului din 11 mart. 1860 (ratificat prin decretul din 18 mart. 1860) Parma a intrat în componența*

Regatului Sardiniei; Piacenza i-a urmat după plebiscitul din 15 apr. 1860
(— vezi Sardinia)

PARȚII

— *în cca 250 î.e.n. Arsakes I, conducătorul răscoalei triburilor iraniene ale parților împotriva dominației Regatului ↑ seleucid, a întemeiat dinastia Arsacizilor; fiul său, Tiridates I (247—210), a pus bazele Regatului part, care se întindea, în sec. 2 î.e.n., de la Eufrat la Munții Hindu Kush și la fluviul Indus (controlînd drumul comercial transasiatic de la Mediterană în China — „drumul mătăsii")*

Suverani

DINASTIA ARSACIZILOR

250 — 247 î.e.n., Arsakes I
247 — 210, Tiridates I
210 — 191, Arsakes II
191 — 176, Phriapatios *
176 — 171, Phraates I
171 — 138, Mithradates I (Mitridate); cucerirea Mediei, Persiei, Elamului, a Mesopotamiei, apoi stabilirea capitalei la Ctesiphon; adoptarea titulaturii de „rege al regilor"
138 — 128, Phraates II
127 — 124, Artabanos I
124 — 88, Mithradates II
90 — 80, Gotarzes I
80 — 78, Orodes I
88 — 76, Artabanos II
76 — 69, Sanatrokes (Sinatruces)
69 — 58, Phraates III
58 — 57, Mithradates III
57 — 38, Orodes II; apogeul puterii politice a Regatului part
38/37, Pakoros
37 — 30, Phraates IV (prima oară); timp de un secol frămîntări interne și conflicte dinastice submineazâ autoritatea centrală, situație abil exploatată de diplomația romană; Regatul part rămîne pentru două secole cel mai important dușman al Romei în Orient
30 — 29, Tiridates II (prima oară)
29 — 28, Phraates IV (a doua oară)
28 — 26, Tiridates II (a doua oară)
26 — 2 î.e.n., Phraates IV (a treia oară)
2 î.e.n. — 4 e.n., Phraatakes (Phraates V)
4 — 7, Orodes III
7 — 12, Vonones I
12 — 38, Artabanos III
cca 36, Tiridates III
38 — 51, Gotarzes II
39 — 47, Vardanes I
cca 51, Vonones II
51 — 76, Vologeses I
77 — 78, Vologeses II (prima oară)
77 — 86, Pakoros II (prima oară)
79 — 80, Artabanos IV
89 — 90, Vologeses II (a doua oară)
89 — 90, Oroses (prima oară)

* Izvoarele grecești dau forma în -os, cele latine în -us

92 — 95, Pakoros II (a doua oară)
108 — 127, Oroses (a doua oară)
111 — 146, Vologeses III
113 — 114, Pacoros II (a treia oară)
130 — 147, Mithradates IV
148 — 190, Vologeses IV
190 — 206, Vologeses V
207 — 221, Vologeses VI (la Ctesiphon)
213 — 227, Artabanos (la Susa)
226 — 227, Artavasdes, fiul lui Artabanos; a fost capturat și executat la Ctesiphon de Ardașir I, întemeietorul dinastiei Sasanizilor; statul sasanid se substituie celui arsacid.
(— vezi Sasanizii)

PERGAM

— regat elenistic în Asia Mică anterioară (pe teritoriul de astăzi al Turciei); Philetairos din Tios, general macedonean însărcinat de Lysimachos, regele Traciei elenistice, cu paza orașuluiPergamon din nord-vestul Asiei Mici, a recunoscut în 283 î.e.n. suzeranitatea regelui seleucid Seleucos I și a fost confirmat de acesta ca dinast al orașului; întemeietorul dinastiei Attalizilor

Suverani

283 — 263 î.e.n., Philetairos (Philetaerus)
263 — 241, Eumenes I
241 — 197, Attalos I Soter
197 — 159, Eumenes II Soter; apogeul politic și cultural al statului
159 — 138, Attalos II
138 — 133, Attalos III
— 133 î.e.n., la moartea sa, Attalos III a lăsat prin testament moștenire regatul său statului roman; după înfrîngerea răscoalei conduse de Aristonikos (129 î.e.n.), teritoriul Pergamului a fost transformat în provincia romană Asia
(— vezi Roma)

PERSAN, IMPERIUL ~

— stat antic constituit în sec. 6 î.e.n. în sud-vestul Iranului de către triburile indo-europene ale perșilor stabilite aici în jurul anului 1000 î.e.n.; în sec. 5—4 î.e.n. Imperiul persan devine cel mai întins și puternic stat al Orientului

Suverani

DINASTIA AHEMENIZILOR

? — ? Cyrus I
600 — 559 î.e.n., Cambyses I; Persia, stat vasal al↑ Mediei
559 — 529, Cyrus II *cel Mare;* cucerirea Mediei, a↑ Lidiei și a Regatului Noului↑ Babilon
529 — 522, Cambyses II; cucerirea↑ Egiptului faraonic
522, Bardya (Smerdis, Gaumata)
522 — 486, Darius I *cel Mare*; apogeul Imperiului ahemenid care îngloba Iranul, Mesopotamia, Siria, Asia Mică, Egipt, Punjabul; capitala la Persepolis; Imperiul persan a devenit cel mai vast și puternic stat al Orientului Apropiat și Mijlociu
486 — 465, Xerxes I; eșecul încercărilor de cucerire a Greciei
465 — 425, Artaxerxes I; începutul decăderii Persiei ahemenide
425 — 424, Xerxes II

424 – 423, Sogdianos
423 – 404, Darius II Ochos
404 – 359, Artaxerxes II
359 – 338, Artaxerxes III Ochos
338 – 336, Arses
336 – 332, Darius III Codommanos
— *în 330 î.e.n., întregul Imperiu ahemenid este cucerit de Alexandru* cel Mare, *regele↑ Macedoniei*

PONT, REGATUL ~

— *stat antic constituit după moartea lui Alexandru cel Mare (323 î.e.n.) în partea central-nordică a Asiei Mici (pe teritoriul de astăzi al Turciei); Mithradates (Mitridate) din Chios, reprezentantul unei familii nobiliare persane și succesorul său omonim resping încercările de cucerire ale Regatului Seleucid vecin și pun bazele unui regat elenistic care va cunoaște apogeul în timpul domniei lui Mithradates VI Eupator*

Suverani

301 – 266 î.e.n., Mithradates II (Mitridate II)
266 – 250, Ariobarzanes
250 – 185, Mithradates III
185 – 170, Pharnakes I (Farnace I)
170 – 150, Mithradates IV Philopator Philadelphos
150 – 121/120, Mithradates V Euergetes
121/120 – 63, Mithradates VI Eupator; apogeul politic al statului; cele trei războaie purtate împotriva Romei fac din Mithradates VI cel mai dîrz adversar al Romei republicane după Hannibal și totodată ultimul mare suveran al lumii elenistice
— *în 63, ocupat de Pompei, Regatul Pontului s-a dezmembrat*
48 – 47, Pharnakes II; a recucerit temporar Pontul, dar a fost înfrînt de Caesar la Zela
39 – 37, Dareios (Darius), un fiu al lui Pharnakes II, numit rege clientelar de Marcus Antonius
37 – 8/7, Polemon I
8/7 î.e.n. – 23 e.n., Pythodoris (soția lui Polemon I)
38 – 63, Polemon II; a domnit asupra unui regat administrat un timp de romani și care i-a fost restituit de împăratul Caligula
— *în 63, Regatul Pontului a fost alipit de împăratul Nero provinciei romane Galatia*
(– vezi Roma)

PRATIHARA DE KANAUJ (sau GURJARA PRATIHARA)

— *dinastie care a condus un stat feudal timpuriu din nordul Indiei; în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Bhoja I, a cuprins în hotarele sale un vast teritoriu mărginit la vest cu estul Pakistanului, iar la est cu statul Bihar; a reușit să respingă, timp de peste două sec., invaziile arabe în India; capitala la Kanyakubja (Kanauj, azi în statul Uttar Pradesh), permanentă probabil din timpul domniei lui Nagabhata II*

Regi

cca 730 – cca 756, Nagabhata I; a stăpînit un teritoriu care cuprindea Malwa, precum și părți din Rajasthan și Gujarat; s-a opus

cu succes încercărilor arabilor de a pătrunde în nordul Indiei
? — ? Kakkuka
? — ? Devaraja (Devaşakti)
cca 775— cca 792, Vatsaraja; şi-a extins autoritatea spre nord, dar a suferit, între cca 786 şi cca 790, un şir de înfrîngeri din partea lui Dhruva, regele↑ Raştrakuţilor (cca 780—793)
cca 792 — 833, Nagabhata (Nagavaloka) II; a cucerit oraşul Kanyakubja, unul dintre cele mai importante centre urbane din nordul Indiei, unde şi-a fixat capitala; victorios în luptele cu regele Dharmapala (cca 770—810), dinast Pala din Bengal, a suferit un şir de înfrîngeri (794—795, cca 809—810) din partea regelui Govinda III al Raştrakuţilor (793—814), în favoarea căruia a pierdut importante teritorii
cca 833 — înainte de 836, Ramabhadra (Ramadeva)
înainte de 836 — cca 885, Bhoja I (Prabhasa, Adivaraha sau Mihira); cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; în efortul său de a reface supremaţia statului Pratihara în nordul Indiei, a purtat nenumărate războaie cu Dhruva I, vicerege al Gujaratului (cca 830—cca 845), cu regele Kokkalla (cca 845—880) din Kalachuri, cu regele Devapala (cca 810—850), fiul şi urmaşul lui Dharmapala, iar în sud cu puternicii dinaşti Raştrakuta, Amoghavarşa I (814—878) şi Krişna II (878—914), asupra acestuia din urmă repurtînd o importantă victorie la fluviul Narmada, prin care l-a obligat să se retragă
înainte de 893 — după 907, Mahendrapala (Mahindrapala, Mahendrayudha, Nirbhayanarendra sau Nirbhayaraja); la puţină vreme de la încoronare, în lupta cu dinaştii Pala a cucerit de la aceştia, în est, regiunea Magadha, precum şi o parte din nordul Bengalului
după 907 — 912, Bhoja II
cca 912 — 946, Vinayakapala I (Mahipala, Kşitipala sau Herambapala); s-a aflat, între 915 şi 918, în război cu regele Indra III (914—927) din statul Raştrakuţilor, care a invadat regatul; după ce a înaintat prin Malava şi a traversat rîul Yamuna, oastea Raştrakuţilor a cucerit şi devastat oraşul-capitală Kanyakubja (916), după care invadatorii s-au retras; la mijlocul domniei sale statul Pratihara se întindea la vest pînă în Saurashtra (Pen. Kathiawar), la est pînă la Banaras, iar în sud pînă la Chanderi (Narwar)
cca 946 — cca 948, Mahendrapala II
cca 948 — ? Devapala
? — ? Vinayakapala II
? — ? Mahipala II
cca 960 — ? Vijayapala; decăderea şi fărîmiţarea regatului
? — 1019, Rajyapala; a domnit numai asupra unui mic teritoriu în jurul oraşului Kanyakubja; în 1019 emirul ghaznavid Iamin ad-Daula Abu'l-Kasim Mahmud a cucerit oraşul Kanyakubja; ultimul reprezentant cunoscut al dinastiei a fost Trilochanapala (1019—după 1027), care a cîrmuit numai în Bari
— cucerirea↑ Ghaznavizilor

PRUSIA

— stat german creat în 1618, odată cu trecerea ducatului Prusiei în stăpînirea principilor electori de Brandenburg; ca urmare a tratatului de la Cracovia, încheiat între Albrecht de Brandenburg, marele maestru al ↑Ordinului teutonic (1511—1525) şi regele Sigismund I cel Bătrîn al Poloniei (1506—1548), la 10 dec. 1525 stăpînirile Ordinului au fost secularizate şi transformate într-un stat laic (ducatul Prusiei), feud al Hohenzollernilor, sub suzeranitate polonă; la moartea ducelui Albrecht

Frederic (18 aug. 1618), ultimul reprezentant în linie masculină al Hohenzollernilor din ducatul Prusiei, acest stat a fost acordat în stăpînire vasalică lui Ioan Sigismund de Hohenzollern, principe elector de Brandenburg (din 1608) de către Sigismund III Vasa, regele Poloniei (1587–1632), în schimbul participării principelui german la războiul împotriva Suediei (1617–1629); între 1618 și 1701, noua creație statală a fost condusă de principii electori de Brandenburg, care erau și duci ai Prusiei (în această din urmă calitate s-au aflat în dependență vasalică față de regalitatea polonă pînă în 1657/1660), iar între 1701 și 1918 de regii Prusiei (numele ducatului extinzîndu-se asupra întregului regat), care din 1871 au devenit împărați ai Germaniei; Prusia, a cărei expansiune teritorială maximă a fost atinsă în timpul domniei lui Wilhelm I (1861–1888), este formația statală în jurul căreia s-a realizat unificarea Germaniei; capitala în orașul Berlin; azi, teritoriul Regatului prusian se află în componența R.F. Germania, R.D. Germane, R.P. Polonă și U.R.S.S.; numele acestui stat vine de la tribul prușilor (la prima lor mențiune documentară, în sec. 9, în lb. latină, Pruzzi, *în lb. germană* Preussen*), ce populau țărmul sudic al Mării Baltice, cuprins între cursurile inferioare ale Vistulei și Niemenului*

DINASTIA DE HOHENZOLLERN

Principi electori de Brandenbug și, din 1618, duci ai Prusiei

1608 – 1619, Ioan (Johann) Sigismund

1619 – 1640, Georg Wilhelm; Brandenburgul a suferit mari pierderi umane și materiale în timpul Războiului de 30 de ani (1618–1648)

1640 – 1688, Frederic (Friedrich) Wilhelm, supranumit „Marele Elector"; unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai dinastiei; prin tratatul de pace din Westfalia (24 oct. 1648), pentru pierderile suferite în timpul Războiului de 30 de ani, a primit „în compensație": Pomerania orientală, episcopatele Halberstadt (în regiunea Elbei), Minden (pe Weser, cu o poziție strategică deosebită) și Kammin (la est de Oder), ca principate laice și arhiepiscopatul de Magdeburg, ca ducat; în cursul primului Război nordic (1655–1660), care a opus în principal Suedia Poloniei, Brandenburgul s-a aflat inițial alături de Suedia (conform înțelegerii din 1655), dar prin tratatul cu polonezii (semnat de Wehlau, 19 sept. 1657 și la Bydgoszcz, 6 nov. 1657), Frederic Wilhelm a abandonat pe suedezi și a trecut de partea Poloniei, pe care a susținut-o cu trupe, primind în schimb dreptul de suveranitate asupra Prusiei orientale (suveranitatea deplină a fost confirmată prin tratatul încheiat la mănăstirea Oliva, de lîngă Gdańsk, la 3 mai 1660)

1688 – 1713, Frederic II (rege al Prusiei, ca **F.** I, din 1701); prin „tratatul coroanei" *(Krontraktat)* (16 nov. 1700) i s-a recunoscut de către împăratul Leopold I de Habsburg (1658–1705) dreptul de a se intitula rege în Prusia; încoronat la 18 ian. 1701, la Königsberg (azi Kaliningrad, U.R.S.S.)

Regi

1713 – 1740, Frederic Wilhelm, supranumit „Regele Sergent"; din oct. 1713, a participat la al doilea Război nordic (1700–1721) împotriva Suediei; prin tratatul de la Stockholm (1 febr. 1720) Prusia primea o parte din Pomerania, portul Szczecin și ins. Wolin și Usedom, plătind Suediei o despăgubire de 2 mil. taleri

1740 – 1786, Frederic II *cel Mare*; remarcabil comandant militar, în timpul domniei sale Prusia devenind unul dintre cele mai puternice state europene; după moartea împăratului Carol VI de Habsburg (20 oct. 1740), a refuzat să recunoască dreptul de succesiune al Mariei Terezia (consfințit prin *Pragmatica sancțiune* din 1713) și a invadat Silezia (16 dec. 1740), declanșînd seria celor trei războaie sileziene împotriva Austriei (primele două — 1740–1742,

1744/1745 — au făcut parte din Războiul pentru succesiune la tronul Austriei, 1740 — 1748, iar cel de-al treilea s-a desfășurat în cadrul Războiului de șapte ani, 1756—1763); prin tratatul preliminar de la Breslau (11 iun. 1742) și cel definitiv, de la Berlin (28 iul. 1742), Maria Terezia a recunoscut stăpînirea Prusiei asupra celei mai mari părți a Sileziei; Prusia, aliată cu Franța, Bavaria, Hessen-Kassel și Palatinatul, a reluat războiul, pătrunzînd în Saxonia și Boemia; tratatul de pace de la Dresda (25 dec. 1745) dintre prusienii victorioși și austro-saxoni a reconfirmat tratatele de la Breslau și Berlin cu privire la Silezia, Frederic îl recunoștea pe Francisc I ca împărat, iar Saxonia plătea prusienilor o mare despăgubire de război (prevederile au fost confirmate de tratatul de pace de la Aachen, 18 oct. 1748, ce încheia Războiul de succesiune la tronul Austriei); în timpul Războiului de 7 ani (1756—1763), Prusia, aliată cu Anglia (tratatul de la Whitehall, 16 ian. 1756), precum și cu Hannovra, Hessen-Kassel, Braunschweig) luptă împotriva Austriei, Imperiului, Franței, Rusiei, Suediei și Saxoniei; declanșînd ostilitățile prin atacarea prin surprindere a Saxoniei (28 aug. 1756), oștile prusiene au obținut un șir de victorii — Lobositz (azi Lovosice, în R.S. Cehoslovacă) (1 oct. 1756), Praga (6 mai 1757), Rossbach (5 nov. 1757), Leuthen (azi Lutynia, în R.P. Polonă) (5 dec. 1757), Zorndorf (azi Sarbinowo, în R.P. Polonă) (25 aug. 1758), Minden (1 aug. 1759) și Liegnitz (azi Legnica, în R.P. Polonă) (15 aug. 1760), dar au fost înfrînte în luptele de la Kolin (18 iun. 1757), Gross-Jägersdorf (localitate în Prusia Orientală, la sud-vest de Insterburg, azi Čern'achovsk, U.R.S.S.) (30 iul. 1757), Hochkirchen (14 oct. 1758), Kundersdorf (azi Kunowice, în R.P. Polonă) (12 aug. 1759), iar la 9 oct. 1760 armata rusă a ocupat Berlinul, pe care l-a părăsit (12 oct. 1760) datorită apropierii armatei lui Frederic; numai disensiunile care s-au ivit între adversarii Prusiei — Austria, Rusia și Franța — și suirea pe tronul Rusiei, după moartea împărătesei Elisabeta Petrovna (5 ian. 1762), a lui Petru III, un admirator al regelui Frederic, au salvat Prusia de la catastrofă; armistițiul de la Stargard (azi Stargard Szczeciński, în R.P. Polonă) (16 mart. 1762), urmat de pacea de la Sankt Petersburg (azi Leningrad) (5 mai 1762), puneau capăt ostilităților prusiano-rusești; a urmat tratatul de pace cu Suedia de la Hamburg (22 mai 1762), încheiat pe baza *statu quo ante bellum*, iar după victoriile de la Burkersdorf (azi Burkatów, în R.P. Polonă) (21 iul. 1762), Reichenbach (azi Dzierżoniów, în R.P. Polonă) (16 aug. 1762) și Freiberg (29 oct. 1762), au fost semnate tratatul preliminar de pace cu Franța (3 nov. 1762) și armistițiul cu Austria (24 nov. 1762); prin tratatul de pace încheiat la castelul Hubert(u)sburg de lîngă Oschatz (în Saxonia) (15 febr. 1763) între Prusia pe de o parte și Saxonia și Austria pe de alta se confirma stăpînirea lui Frederic II în Silezia; Prusia a participat la prima împărțire a Poloniei; prin convenția de la Sankt Petersburg (5 aug. 1772) a luat episcopatul Warmia, precum și regiunea cursului inferior al Vistulei (fără Toruń și Gdańsk), care a primit numele de Prusia occidentală (cca 35 000 km², cu 600 000 locuitori); Frederic II, bazat pe o uriașă armată (195 000 oșteni, cea mai puternică din centrul și apusul Europei, pentru cheltuieli militare fiind afectat 86% din bugetul țării), a reușit să adauge, în timpul domniei sale, noi cuceriri (teritoriul statului a crescut de la 119 000 km² la 195 000 km², populația sporind de la 2,5 mil. loc. la 3,5 mil. loc.), făcînd un pas hotărîtor către viitoarea hegemonie a Prusiei în Germania

1786 — 1797, Frederic Wilhelm II; pe baza „declarației de la Pillnitz" (castel pe Elba, la sud-est de Dresda) (27 aug. 1791) a încheiat,

la 7 febr. 1792, tratatul de alianţă cu împăratul Leopold II de Habsburg împotriva Franţei revoluţionare, baza coaliţiei I antifranceze (participau Austria, Prusia, Anglia, Spania şi Olanda); invadînd Franţa (la 19 aug. 1792), armata prusiană a înaintat pînă la Valmy (lîngă Argonne), unde s-a ciocnit cu armata de voluntari a Franţei revoluţionare (20 sept. 1792), după care s-a retras; după luptele din anii următori (1793—1794), Prusia a încheiat la Basel (5 apr. 1795) o pace separată prin care recunoştea stăpînirea Franţei asupra teritoriului din stînga Rhinului; alături de Rusia şi Austria, Prusia a participat la a doua (prin tratatul de la Sankt Petersburg, din 23 ian. 1793 lua oraşele Gdańsk, Toruń şi Poznań), precum şi la a treia împărţire a Poloniei (la 24 oct. 1795 a aderat la tratatul ruso-austriac din 3 ian. 1795, luînd Varşovia şi teritoriul din nordul Poloniei cuprins între Bug şi Niemen, care a primit numele de Noua Prusie Orientală — *Neuostpreussen*)

1797 — 1840, Frederic Wilhelm III; pe baza înţelegerii de la Potsdam (3 nov. 1805) cu ţarul Aleksandru al Rusiei, a aderat la a 3-a coaliţie antifranceză, dar după lupta de la Austerlitz (2 dec. 1805) a încheiat cu Napoleon I tratatele de pace de la Schönbrunn (15 dec. 1805) şi Paris (15 febr. 1806); sub presiunea cercurilor ostile Franţei, Frederic Wilhelm II s-a alăturat coaliţiei a 4-a antifranceze (constituită în sept. 1806); armatele prusiene au fost înfrînte în luptele de la Saalfeld (10 oct.), Yena şi Auerstädt (14 oct.) şi Halle (17 oct. 1806), regatul ocupat aproape în întregime (la 27 oct. 1806 francezii au intrat în Berlin), iar Frederic Wilhelm II s-a retras la Königsberg, în Prusia Orientală, rămasă liberă de ocupaţia franceză; prin tratatul de pace prusiano-francez de la Tilsit (azi Sovetsk, U.R.S.S.) (9 iul. 1807) Prusia a pierdut cca jumătate din teritoriu (stăpînirile de la vest de Elba erau cedate lui Napoleon I, regiunea Cottbus Saxoniei, unele teritorii poloneze au fost reunite în Ducatul Varşoviei, iar Gdańskul a devenit oraş liber), fiind redusă la 4 provincii: Prusia, Pomerania, Silezia şi Brandenburg; profitînd de înfrîngerile francezilor în campania din Rusia (prusienii, pe baza tratatului de la Paris din 24 febr. 1812, erau obligaţi să lupte alături de francezi), armata prusiană a încheiat cu ruşii convenţia de la Tauroggen (azi Taurage, în U.R.S.S.) (30 dec. 1812) care consemna încetarea stării de război, iar la 28 febr. 1813, Prusia a încheiat cu Rusia tratatul de la Kalisz (azi în R.P. Polonia), ce punea bazele celei de a 6-a coaliţii antifranceze, Prusia intrînd în război contra Franţei în mart. 1813; după înfrîngerile de la Lützen (2 mai) şi Bautzen (20—21 mai) s-a încheiat armistiţiul de la Pleswitz (4 iun. 1813; în vigoare pînă la 10 aug. 1813); urmărind consolidarea coaliţiei antifranceze, Prusia a încheiat tratatele de la Reihenbach (la 14 iun. 1813 cu Marea Britanie şi la 27 iun. 1813, alături de Rusia, cu Austria), dar la 26—27 aug. 1813 forţele prusiano-ruseşti au fost din nou înfrînte, la Dresda; Austria, Rusia şi Prusia au încheiat un nou tratat, la Teplice (azi Teplice-Šanov, în R.S. Cehoslovacă) (sept. 1813): printre prevederile tratatului dintre Prusia şi Rusia (9 sept. 1813) se preconiza ca Prusia să fie restaurată în hotarele din 1805 (acest tratat a fost înlocuit cu cel de la Chaumont dintre Marea Britanie, Rusia, Austria şi Prusia, încheiat pe 20 de ani, la 10 mart. 1814, dar antedatat 1 mart.); în bătălia de la Leipzig (16—19 oct. 1813), supranumită „Bătălia Naţiunilor", armata prusiană de cca 72 000 oşteni, alături de Rusia, Austria şi Suedia (un total de 300 000 oşteni şi 1 385 tunuri), luptă împotriva armatei lui Napoleon I (cca 200 000 oşteni — alături de francezi fiind polonezi, italieni, belgieni, olandezi ş.a. — şi 700 tunuri), care a fost înfrînt şi obligat să se retragă; tratativele purtate de reprezentanţii celei de a 6-a

coaliţii (Austria, Marea Britanie, Prusia şi Rusia) şi Franţa cu privire la condiţiile încheierii păcii (aşa-numitul Congres de la Châtillon-sur-Seine, 5 febr.—19 mart. 1814) au eşuat, Napoleon I respingînd clauza ca Franţa să revină în hotarele din 1 ian. 1792, şi revendicînd, între altele, să păstreze malul stîng al Rhinului, teritoriul Belgiei, Nisa, Savoia ş.a.; în consecinţă, aliaţii au intrat în Paris (31 mart. 1814), după care s-a încheiat, la 30 mai 1814, tratatul de pace de la Paris, ce prevedea ca Franţa să revină în hotarele din 1 ian. 1792; după revenirea lui Napoleon I în Franţa, armata prusiană a participat, alături de trupele anglo-olandeze, la lupta de la Waterllo (la 20 km sud de Bruxelles) (18 iun. 1815), încheiată cu înfrîngerea francezilor; prin Congresul de pace de la Viena (sept. 1814 – iun. 1815), semnat la 8 iun. 1815, Prusia primea mai mult de jumătate din Saxonia (partea de nord), un mare domeniu în Rhenania şi Westfalia, o mare parte din Ducatul Varşoviei (Poznania), precum şi oraşul Gdańsk, iar prin al doilea tratat de pace de la Paris (20 nov. 1815) primea din partea Franţei: Saarlouis şi Saarbrücken; cu toate acestea, teritoriul Regatului Prusiei nu era continuu, stăpînirile din Germania centrală şi orientală fiind separate de apusul Germaniei prin Hannovra, Braunschweig şi Hessen-Kassel; Regatul Prusiei avea acum un teritoriu în suprafaţă de 278 000 km² cu 10,4 mil. locuitori; de asemenea, Prusia intra, alături de alte 38 de state germane, în Confederaţia germană (actul Confederaţiei s-a semnat la 8 iun. 1815, completat prin actul final de la Viena din 15 mai 1820); începînd din oct. 1819, Prusia a realizat, în etape, o uniune vamală *(Zollverein)* care a înglobat, cu timpul, marea majoritate a statelor germane, care-i va asigura baza hegemoniei în Germania

1840 – 1861, Frederic Wilhelm IV, supranumit „Regele romantic"; Adunarea Naţională convocată la Frankfurt pe Main (18 mai 1848—18 iun. 1849) de burghezia liberală germană a adoptat Constituţia imperială (28 mart. 1849) şi a proclamat Imperiul german unitar, oferindu-i regelui Prusiei coroana imperială, pe care, însă, Frederic Wilhelm IV a refuzat-o în două rînduri (la 3 şi 27 apr. 1849); între 1848 şi 1850 Prusia s-a aflat în război cu Danemarca pentru Schleswig şi Holstein: declanşat de prusieni la 6 apr. 1848, a fost întrerupt de armistiţiul de la Malmö (26 aug. 1848), dar în primăvara lui 1849 ostilităţile au fost reluate, pentru a înceta în urma unui nou armistiţiu (10 iul. 1849), după care s-a încheiat tratatul de pace de la Berlin (2 iul. 1850), ce prevedea recunoaşterea graniţelor antebelice şi retragerea trupelor prusiene din Schleswig şi Holstein; faţă de încercările Prusiei de a forma o uniune a statelor germane sub egida sa, Austria a reacţionat, adresînd Prusiei un ultimatum, în urma căruia s-a încheiat înţelegerea prusiano-austriacă de la Olmütz (azi Olomouc, R.S. Cehoslovacă) („reculada de la Olmütz") (29 nov. 1850) prin care Prusia accepta restabilirea Confederaţiei germane (creată în 1815); din 26 oct. 1858, conducerea regatului a fost preluată, datorită îmbolnăvirii lui Frederic Wilhelm IV (din 1854), de fratele său Wilhelm (viitorul rege), în calitate de regent

1861 – 1888, Wilhelm I; din 18 ian. 1871, împărat al Germaniei; în timpul domniei sale, Prusia – a cărei diplomaţie era condusă de Otto von Bismarck – s-a angajat pe calea unificării Germaniei sub hegemonia sa; în alianţă cu Austria, Prusia s-a aflat în război cu Danemarca (1 febr. – 30 oct. 1864): prin tratatul de pace de la Viena (30 oct. 1864), Danemarca înfrîntă renunţa în favoarea învingătorilor la ducatele Holstein, Schleswig şi Lauenburg (prin convenţia prusiano-austriacă de la Gastein din 14 aug. 1865, Schleswigul a trecut în administraţia

Prusiei, care a mai primit în proprietate deplină ducatul Lauenburg în schimbul a 2,5 mil. taleri, Austriei revenindu-i Holsteinul); ca urmare a războiului prusiano-austriac (15 iun.—26 iul. 1866), în care armata prusiană a repurtat victoria decisivă de la Sadová (azi Hradec Králové, în R.S. Cehoslovacă) (3 iul. 1866) (bătălia mai este cunoscută și sub numele de „lupta de la Königgrätz"), după preliminariile de la Nikolsburg (azi Mikulov, în R.S. Cehoslovacă) (26 iul. 1866) s-a încheiat tratatul de pace de la Praga (23 aug. 1866); Austria consimțea la desființarea Confederației germane și promitea recunoașterea noii Confederații a statelor germane de nord de rîul Main, în frunte cu Prusia (Confederația germană de Nord, creată la 18 aug. 1866, din 18 state); de asemenea, Austria recunoștea viitoarele anexiuni prusiene din nordul Germaniei, ceda în favoarea Prusiei toate drepturile sale asupra Schleswigului și Holsteinului și se obliga la plata unei despăgubiri de 20 mil. taleri; în urma anexării Electoratului de Hessen-Kassel (17 aug. 1866), a Regatului Hannovrei, a ducatelor Schleswig, Holstein și Nassau (20 sept. 1866), precum și a orașului liber Frankfurt pe Main, Prusia devenea un stat unitar, cuprins între Niemen și Saar, avînd o suprafață de 348 000 km²; Confederația germană de Nord a adoptat o Constituție (16 apr. 1867), care consfințea hegemonia Prusiei; regele Wilhelm I era președintele acestei Confederații, iar Otto von Bismarck, cancelar; ascensiunea Prusiei a provocat reacția Franței, rivalitatea dintre aceste state degenerînd în războiul franco-prusian (19 iul. 1870—26 febr. 1871); victoriile prusiene de la Fröeschwiller și Forbach (6 aug. 1870), Sedan (1—2 sept. 1870) și Mezt (27 oct. 1870), precum și capitularea Parisului (28 ian. 1871, după un asediu început la 19 sept. 1870), au dus la armistițiul din 28 ian. 1871, urmat de preliminariile păcii de la Versailles (26 febr. 1871) și de tratatul de pace franco-prusian de la Frankfurt pe Main (10 mai 1871), care prevedea anexarea Alsaciei și a estului Lorenei de către Germania, francezii fiind obligați să plătească o despăgubire de 5 miliarde franci aur (armata germană ținea sub ocupație cîteva departamente franceze pînă la achitarea despăgubirii); în condițiile războiului victorios cu francezii, Otto von Bismarck a negociat (între 15 și 25 nov. 1870) cu statele germane din sud intrarea acestora în Confederația germană din nord (în vigoare de la 1 ian. 1871), ceea ce a marcat realizarea unificării Germaniei; la 2 dec. 1870, Ludovic II, regele Bavariei a adresat o scrisoare regelui Prusiei Wilhelm I, cerîndu-i să-și asume titlul imperial; la 18 ian. 1871, în Sala Oglinzilor de la Versailles Wilhelm I s-a proclamat împărat al Germaniei; Imperiul federal german, a cărui Constituție a fost adoptată la 16 apr. 1871, era compus din 25 de state: 4 regate (Prusia, Bavaria, Saxonia și Württemberg), 5 mari ducate, 13 ducate și principate, precum și 3 orașe libere (Hamburg, Bremen și Lübeck), la care se adăugau, cu un statut special, Alsacia și Lorena; pînă în 1918, regii Prusiei au fost și împărați ai Germaniei, aparținînd dinastiei de Hohenzollern, iar primul ministru al Prusiei era în același timp cancelar al imperiului (cu o întrerupere de cîteva luni în anul 1873);

— *după ce Wilhelm II a fost depus, la 9 nov. 1918, ca împărat al Germaniei, el a fost obligat să renunțe și la coroana Prusiei la 28 nov. 1918; prin Constituția din 30 nov. 1920 Prusia este recunoscută ca stat în cadrul Republicii de la Weimar*

— *la 25 febr. 1947, Comisia Aliată de Control a hotărît desființarea statului Prusia*

Prim-miniştri

19 — 29 mart. 1848, Adolf Heinrich, conte von Armin-Boitzenburg
29 mart. — 20 iun. 1848, Ludolf Camphausen
25 iun. — 11 sept. 1848, Rudolf von Auerswald
21 sept. — 1 nov. 1848, Ernst von Pfuel
2 nov. 1848 — 6 nov. 1850, Friedrich Wilhelm, conte von Brandenburg
19 dec. 1850 — 6 nov. 1858, Otto Theodor von Manteuffel
6 nov. 1858 — 11 mart. 1862, Karl Anton, principe von Hohenzollern-Sigmaringen
17 mart. — 23 sept. 1862, Adolf, principe von Hohenlohe-Ingelfingen
23 sept. 1862 — 21 dec. 1872, *Otto von Bismarck*
1 ian. — 9 nov. 1873, Albrecht, conte von Roon
9 nov. 1873 — 20 mart. 1890, Otto von Bismarck
20 mart. 1890 — 23 mart. 1892, Leo Caprivi, conte
23 mart. 1892 — 26 oct. 1894, Botho, conte von Eulenburg
29 oct. 1894 — 15 oct. 1900, Chlodwig (Karl Viktor), principe von Hohenlohe-Schillingsfürst
17 oct. 1900 — 10 iul. 1909, Bernhard von Bülow
14 iul. 1909 — 13 iul. 1917, Theobald von Bethmann Hollweg
14 iul. — 24 oct. 1917, Georg Michaelis
25 oct. 1917 — 3 oct. 1918, Georg, conte von Hertling
4 oct. — 9 nov. 1918, Maximilian (Alexander Friedrich Wilhelm), principe von Baden

(—vezi şi Germania)

RAŞTRAKUŢII

— dinastie şi stat feudal timpuriu din India, întemeiat în partea de vest a Deccanului, pe un teritoriu din statele actuale Maharashtra şi Karnataka (partea de nord); familia Raştrakuta, originară din Latallur (în nord-estul statului Karnataka), a întemeiat, în cca 625, în Ellichpur (în nordul statului Maharashtra), o formaţie statală, dependentă la început de statul Chalukya; capitala s-a aflat în oraşul Manyakheta (azi Malkhed, la cca 150 km sud-est de oraşul Solapur), construit de regele Amoghavarşa I; după cucerirea statului ↑Chalukya (753), în urma a numeroase campanii militare victorioase întreprinse în nord (786—787, 797—800, 916, 938, 963—964), dar şi în sud-vest (în actualul stat Kerala) şi sud-est (în actualul stat Tamil Nadu) (782, 802 sau 803, 943), dinastia Raştrakuţilor a făcut largi achiziţii teritoriale, fiind, între sfîrşitul sec. 8 şi mijlocul sec. 10, cel mai puternic stat din subcontinentul indian

Regi

? — ? Dantivarman I

? — ? Indra I (Indra *Procchakakaraja I*)

? — ? Govinda I (*Govindaraja*)

? — ? Karka I (Kakka I, Kakkaraja I)

? — ? Indra II (Indraraja II)

733 — cca 758, Dantidurga (Dantivarman II) (*Prithvivallabha, Khadgavaloka, Maharajadhiraja Parameşvara Paramabhattaraka*); adevăratul făuritor al puterii dinastiei; a participat, în cca 743, alături de suzeranul său Vikramaditya II, regele statului Chalukya (733/734—744/745), la campania victorioasă împotriva statului Pallava; după 747 a iniţiat o serie de campanii în urma cărora a supus importante teritorii, în cca 750 el stăpînind Madhya Pradesh, Berar, precum şi centrul şi sudul Gujaratului, ceea ce l-a determinat pe Kirtivarman II, suzeranul său, să întreprindă, în 753, o campanie împotriva statului Raştrakuţilor, dar a fost înfrînt de Dantidurga, care a pus stăpînire pe o mare parte din statul fostului său suzeran

758 — 773, Krişna I (*Şubhatunga, Akalavarşa*); supunerea (în cca 760) completă a stăpînirilor lui Kirtivarman II; continuînd campaniile de cuceriri a anexat importante teritorii, între care şi o mare parte a regiunii Hyderabad în urma victoriei (în cca 772) asupra lui Vişnuvardhana IV, regele Chalukya de Vengi (Chalukya Răsăriteană) (764—799), care i s-a recunoscut vasal

773 — cca 780, Govinda II (*Prabhutavarşa Vikramavaloka*)

cca 780 — 793, Dhruva (sau Dhora) (*Nirupama Kali-Vallabha, Dharavarşa, Şri-Vallabha*); fratele său mai mare Govinda II i-a încredinţat conducerea treburilor de stat, ceea ce i-a uşurat uzurparea tronului; înfrîngînd pe regele Ganga Şripuruşa Mutarassa, a împins graniţa sudică a statului pe fluviul Kaveri; între cca 786 şi cca 790 a efectuat o mare campanie în nord şi nord-est, repurtînd un şir de victorii asupra regelui Vatsaraja din statul Pratihara de Kanauj (cca 775—cca 792) şi a dinastului Pala Dharmapala (cca 770—810).

793 — 814, Govinda III *(Prabhutavarşa, Jagattunga, Vallabhanarendra)*; la începutul domniei, între 794 şi 795 s-a aflat în conflict cu regele Nagabhata II din statul Pratihara (cca 792—833), pe care l-a înfrînt, dobîndind supremaţia în Deccan; în cca 800 a reluat luptele în nord, unde Vijayaditya II, fiul lui Vişnuvardhana IV, nu mai recunoştea supremaţia Raştrakuţilor; Vijayaditya II a fost înfrînt şi obligat să părăsească oraşul-capitală Vengi (cca 800), unde a fost întronat fratele său mai tînăr Bhima Salukki, care i s-a recunoscut vasal; profitînd de faptul că Govinda III era angajat în luptele din nord, conducătorii din Pandya, Kerala, Ganga şi Pallava s-au aliat într-o confederaţie (în 802) şi au atacat Regatul Raştrakuţilor, dar au fost înfrînţi, iar în cca 804 trupele lui Govinda au cucerit oraşul Kanchi (azi Kanchipuram sau Conjeevarman, oraş în nord-estul statului Tamil Nadu), capitala statului Pallava; în urma numeroaselor campanii victorioase pe care le-a întreprins, sub autoritatea lui Govinda III se afla un uriaş teritoriu, mărginit la nord de oraşul Kanyakubja (azi Kanauj, în statul Uttar Pradesh), la sud ajungea pînă la capul Kumari, la nord-vest pînă la Bhrigukachchha (azi Broach sau Bharuch, oraş în statul Gujarat), iar în nord-est pînă la Varanasi (azi Banaras, Benares sau Varansi, oraş în sud-estul statului Uttar Pradesh)

814 — 878, Amoghavarşa I (sau Sarva) *(Nripatunga, Maharajaşanda, Vira-Narayana, Atişaya-dhavala)*; succedînd tatălui său la vîrsta de 13 sau 14 ani, s-a aflat (pînă în cca 821) sub regenţa vărului său Karkka, viceregele Gujaratului; după preluarea efectivă a domniei, a urmărit restabilirea autorităţii centrale, reprimînd revoltele seniorilor feudali, dintre care cea mai puternică a fost cea condusă de Dhruva I, fiul lui Karkka, vicerege de Gujarat (cca 830—cca 845); a luptat împotriva lui Vijayaditya II, recucerind în 830 oraşul Vengi (pe care l-a stăpînit pînă în cca 845) şi împotriva lui Bhoja I, din dinastia Pratihara de Kanauj

878 — 914, Krişna II *(Akalavarşa, Şubhatunga)*

914 — 927, Indra III *(Nityavarşa, Rattakandarpa, Kirttinarayana, Rajamartanda)*; în război cu regele Mahipala I al statului Pratiharilor, oastea Raştrakuţilor a cucerit şi jefuit (916) oraşul-capitală Kanauj, unul dintre cele mai importante oraşe din nordul Indiei

927 — 928, Amoghavarşa II

928 — 936, Govinda IV

936 — 939, Amoghavarşa III

939 — 967, Krişna III *(Akalavarşa)*; avîndu-l ca aliat pe cumnatul său Butuga II, conducător în Ganga de Vest, a invadat, în sud-est, regatul condus de dinastia Chola, cucerind un important teritoriu, cu oraşele Kanchi şi Tanjore; cu toate că regele Chola Parantaka I (907—953) a opus o dîrză rezistenţă, regiunea Tondamandalam (azi în nordul statului Tamil Nadu) a fost anexată la statul Raştrakuţilor; în 949, armata lui Parantaka, condusă de fiul său Rajaditya, a pătruns în nord, încercînd reluarea teritoriilor pierdute, dar a fost înfrînt şi ucis în lupta de la Takkolam, Raştrakuţii înaintînd pînă în extremitatea sudică a subcontinentului indian, la Ramesvaram, prin rezultatele politicii sale Krişna III a fost stăpînul de necontestat al întregului Deccan

967 — 972, Khottiga; încercînd să reprime revolta lui Siyaka II, rege Paramara de Malava, armata Raştrakuţilor a fost înfrîntă în lupta de la Kalighatta, pe malul fluviului Narmada (primăvara 972) şi obligată să se retragă din faţa înaintării victorioase a lui Siyaka II, care a cucerit şi jefuit oraşul-capitală Manyakheta; a pierdut în favoarea regelui Chola Parantaka II (957—973) regiunea Tondamandalam

972 — 973, Karkka II; în 973 principele Tailapa (Taila) II din dinastia Chalukya Apuseană (973—997) a denunţat suzeranitatea raştrakută; Karkka II, încercînd să reprime revolta lui Tailapa II, a fost înfrînt de acesta din urmă într-o bătălie desfăşurată în nordul actualului stat Karnataka; Karkka II, supravieţuind luptei, s-a refugiat în statul Mysore, unde a condus un mic principat (pînă în 991)
973 — 974, Indra IV, nepotul lui Krişna III, a fost susţinut de unchiul său Narasimha III, conducător în Ganga, dar efortul său de a reface puterea înaintaşilor a fost zadarnică, căci Tailapa II a înfrînt şi ucis pe cei doi (974), cucerind statul Raştrakuţilor şi devenind astfel stăpînul Deccanului (975)
(— vezi Chalukya Apuseană)

REAZAN

— stat feudal al cărui teritoriu s-a aflat în centrul Rusiei, la sud-est de Moscova, cuprinzînd ţinuturile învecinate rîului Oka (inclusiv cursul ei superior); capitala s-a aflat iniţial în oraşul Reazan (R'azan') (numit şi Vechiul Reazan, azi o gorodişte situată la 50 km sud-est de actualul oraş Reazan, pe malul drept al rîului Oka, aproape de oraşul Spassk-R'azanskij; distrus în 1237 de tătari), apoi centrul cnezatului s-a mutat la Perejaslav R'azanskij, care în 1778 şi-a schimbat numele în Reazan (azi în R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.); în 1129, la moartea cneazului de Murom-Reazan Iaroslav Sveatoslavici, stăpînirea acestuia s-a împărţit între cei doi fii ai săi, Sveatoslav şi Rostislav Iaroslavici

Cneji şi mari-cneji

1129 — 1145, Sveatoslav Iaroslavici (cneaz din Murom, din 1143)
1145 — 1146, Rostislav Iaroslavici (prima oară)
1146 — 1147, David Sveatoslavici
1147 — 1149, Igor Sveatoslavici
1149 — cca 1155, Rostislav Iaroslavici (a doua oară)
cca 1155 — 1161, Vladimir Sveatoslavici
1161 — cca 1178, Gleb Rostislavici
1178 — 1207, Roman Glebovici; s-a aflat, între 1207 şi 1212, în prizonierat
— între 1207 şi 1235 succesiunea cnejilor de Reazan este incertă
1235 — 1237, Iuri Ingvarevici; şi-a pierdut viaţa în timpul distrugerii oraşului Reazan (21 dec. 1237) de către trupele tătare ale lui Batu han

Mari-cneji

1237 — 1251, Ingvar II Ingvarovici
1251 — 1258, Oleg I Ingvarovici *cel Frumos*
1258 — 1270, Roman Olegovici; a fost executat (19 iul. 1270) din ordinul hanului tătar Möngke Temür
1270 — 1294, Fedor I Romanovici
1294/1295 — 1299, Iaroslav Romanovici
1299 — 1301, Konstantin Romanovici; depus şi luat în captivitate, şi-a aflat sfîrşitul la Moscova, în cca 1306
1301 — 1308, Vasili Konstantinovici
1308 — 1327, Ivan I Iaroslavici; ucis de tătari
1327 — 1342, Ivan II *Korotopol*
1343, Iaroslav-Dmitri Aleksandrovici, fiul cneazului de Pronsk Aleksandru

cca 1343 — 1350, Ivan III Aleksandrovici
1350 — 1371, Oleg II Ivanovici (prima oară); în 1371 Reazanul a fost ocupat de Vladimir Iaroslavici, cneaz de Pronsk (din cca 1365)
1371 — 1372, Vladimir Iaroslavici
1372 — 1402, Oleg II Ivanovici (a doua oară); și-a redobîndit domnia alungîndu-l pe Vladimir Iaroslavici
1402 — între 1423 și 1427, Fedor II Olegovici
— între 1408 și 1409, Ivan Vladimirovici, cneaz de Pronsk, a uzurpat cnezatul de Reazan cu ajutor tătar
între 1423 și 1427 — 1456, Ivan IV Fedorovici
1456 — cca 1465, Fedor III Ivanovici
cca 1465 — 1483, Vasili Ivanovici
1483 — 1500, Ivan V Vasilievici
1500 — cca 1520, Ivan VI Ivanovici; fiind minor (era în vîrstă de patru ani la moartea tatălui său, Ivan V, 29 mai 1500), cnezatul a fost condus de mama sa Agrippina Vasilievna, care s-a recunoscut vasală față de Marele cnezat al Moscovei; în 1516, cu ajutorul kalgayului crimeean Bohadîr, care a invadat Reazanul, a deposedat-o pe mama sa; în 1520 a fost luat captiv de Vasili III Ivanovici al Moscovei, dar a evadat din prizonierat (în 1521) în timpul campaniei hanului tătar din Crimeea Muhammad Ghirai I împotriva Moscovei; încercarea de a-și redobîndi cnezatul a eșuat, Ivan VI Ivanovici stabilindu-se în Lituania, unde a primit ca feud viager două tîrguri din partea lui Sigismund I, rege al Poloniei și mare duce al Lituaniei; teritoriile cnezatului de Reazan au intrat în componența Marelui cnezat al Moscovei
(— vezi U.R.S.S.)

ROMA ANTICĂ

753 — 509 î.e.n. Roma Regală. Istoriografia antică a reținut ca dată tradițională a fondării Romei de către frații Romulus și Remus 21 apr. 753 î.e.n. Potrivit tradiției, în fruntea cetății s-au succedat următorii „regi": Romulus (753—717), Numa Pompilius (717—673), Tullus Hostilius (672—641), Ancus Marcius (639—616), Tarquinius Priscus (616—579), Servius Tullius (578—535) și Tarquinius Superbus (534—509). Cercetarea arheologică și istorică modernă a identificat cele mai vechi urme de locuire umană pe teritoriul actual al Romei în sec. 10 î.e.n. pe Palatin și în sec. următor pe Quirinal. Unirea așezărilor rurale distincte de pe diversele coline ale Romei într-o așezare de tip urban a avut loc probabil în sec. 6 î.e.n.

509 — 27 î.e.n. Roma Republicană. În 509 î.e.n., potrivit tradiției, L. Tarquinius Superbus, ultimul rege, a fost izgonit din Roma de răscoala populară condusă de L. Iunius Brutus care introduce forma de guvernămînt republicană, avînd în fruntea statului doi consuli cu puteri egale, aleși anual. Dintr-un modest oraș-stat, Roma a devenit hegemona Ligii orașelor latine din Latium (338 î.e.n.), stăpîna Peninsulei Italice (264 î.e.n.), apoi, victorioasă în primele două războaie punice (264—241 î.e.n. și 218—201 î.e.n.), s-a impus ca principala forță politică a Mediteranei occidentale. În cursul sec. 2 î.e.n. Roma ocupă Pen-

insula Iberică, litoralul meridional al Galliei, litoralul iliric, supune Macedonia şi Grecia, dobîndeşte prima provincie pe continentul asiatic (fostul Pergam); statul roman a devenit astfel hegemonul necontestat al lumii mediteraneene. În sec. 1 î.e.n. Roma şi-a extins stăpînirea în Europa (Gallia, Germania, Illyria, Pannonia), în Asia şi în Africa de Nord

27 î.e.n. — 476 e.n. Roma imperială. Concentrarea din 27 î.e.n. a întregii puteri în mîna *princeps*-ului stă la baza introducerii formei de guvernămînt monarhice la Roma de către Augustus. Pînă în vremea împăratului Traian (98—117) Imperiul roman a continuat politica externă activă, înglobînd Cappadocia, Britannia, Moesia, Mauretania, Tracia, Arabia, Dacia ş.a. provincii, devenind cel mai întins stat teritorial al antichităţii. Începînd cu împăratul Hadrian (117—138) Imperiul roman a trecut la o politică externă defensivă, dezvoltînd în zonele de frontieră sistemul limesului

Împăraţi

DINASTIA IULIO-CLAUDICĂ

27 î.e.n. — 14 e.n., August (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus)

14 — 37, Tiberiu (Tiberius Iulius Caesar)

37 — 41, Caligula (Caius Iulius Caesar Germanicus)

41 — 54, Claudiu (Tiberius Claudius Nero Drusus Germanicus)

54 — 68, Nero (Tiberius Claudius Drusus Germanicus Caesar); decretat „hostis publicus" şi condamnat la moarte de către senat, Nero se sinucide în apropiere de Roma; sfîrşitul dinastiei iulio-claudice; moartea lui Nero inaugurează „anul celor patru împăraţi", prima criză a principatului

---

iun. 68 — ian. 69, Galba (Servius Sulpicius Galba)

ian. — apr. 69, Otho (Marcus Salvius Otho)

apr. — dec. 69, Vitellius (Aulus Vitellius)

DINASTIA FLAVIILOR

69 — 79, Vespasian (Titus Flavius Vespasianus)

79 — 81, Titus (Titus Flavius Vespasianus)

81 — 96, Domiţian (Titus Flavius Domitianus)

DINASTIA ANTONINILOR

96 — 98, Nerva (Marcus Cocceius Nerva)

98 — 117, Traian (Marcus Ulpius Traianus); apogeul politic şi maxima expansiune teritorială a Imperiului roman; 30 de legiuni apără cei aproape 10 000 km de frontiere, care se întind din Peninsula Iberică pînă la Eufrat şi Tigru, din Scoţia şi de la Marea Nordului pînă la graniţele Saharei şi la prima cataractă a Nilului (înglobînd o suprafaţă de cca 3,3 mil. km^2 şi o populaţie de 55 mil. locuitori)

117 — 138, Hadrian (Publius Aelius Hadrianus)

138 — 161, Antoninus Pius (Titus Aelius Hadrianus Antoninus Pius)

161 — 180, Marc Aureliu (Marcus Aelius Aurelius Verus)

161 — 169, Lucius Verus (Lucius Aelius Aurelius Commodus Verus), coîmpărat

180 — 192, Commodus (Lucius Aelius Aurelius Commodus Antoninus); asasinarea lui Commodus marchează sfîrşitul dinastiei Antoninilor şi declanşarea celei de-a doua mari crize a principatului

---

ian. — mart. 193, Pertinax (Publius Helvius Pertinax)

mart. — iun. 193, Didius Iulianus (Marcus Didius Severus Salvius Iulianus)

DINASTIA SEVERILOR

193 — 211, Septimius Sever (Lucius Septimius Severus Pertinax)
211 — 217, Caracalla (Marcus Aurelius Antoninus)
211 — 212, Geta (Publius Septimius Geta), coîmpărat
217 — 218, Macrinus (Marcus Opellius Severus Macrinus); înlăturarea temporară a dinastiei Severilor
218 — 222, Elagabal (Marcus Aurelius Antoninus); reinstaurarea dinastiei Severilor
222 — 235, Alexandru Sever (Marcus Aurelius Severus Alexander)

235—284, „Epoca anarhiei militare"; istoria statului roman este marcată de profunde frămîntări interne și grave conflicte militare, care se transformă într-o criză ce afectează întreaga viață economică, socială, politică, militară și spirituală, cea mai gravă cunoscută de principat

235 — 238, Maximin Tracul (Caius Iulius Verus Maximinus)
238, Gordian I (Marcus Antonius Gordianus Sempronianus)
238, Gordian II (Marcus Antonius Gordianus Sempronianus)
238, Pupienus (Marcus Clodius Pupienus)
Balbinus (Decimus Caelius Calvinus Balbinus)
238 — 244, Gordian III (Marcus Antonius Gordianus)
244 — 249, Filip Arabul (Marcus Iulius Philippus)
249 — 251, Decius (Caius Messius Traianus Quintus Decius)
251 — 253, Trebonianus Gallus (Caius Vibius Trebonianus Gallus)
iul. — sept. 253, Emilian (Marcus Aemilius Aemilianus)
253 — 259, Valerian (Publius Licinius Valerianus)
253 — 268, Gallienus (Publius Licinius Egnatius Gallienus), coîmpărat, pînă în 259, cu Valerian; perioada de apogeu a crizei
268 — 270, Claudiu II Goticul (Marcus Aurelius Claudius)
270, Quintillus (Marcus Aurelius Quintillus)
270 — 275, Aurelian (Lucius Domitius Aurelianus); după înfrîngerea Palmyrei și a lichidării secesiunii Regatului galic, primește titlul de „restitutor orbis"
275 — 276, Tacit (Marcus Claudius Tacitus)
276, Florianus (Marcus Annius Florianus)
276 — 282, Probus (Marcus Aurelius Probus)
282 — 283, Carus (Marcus Aurelius Carus)
283 — 284, Numerian (Marcus Aurelius Numerius Numerianus)
283 — 285, Carinus (Marcus Aurelius Carinus)

— cu domnia lui Diocleţian (284—305) se încheie procesul transformării imperiului într-o monarhie absolută de origine divină. Perioada istorică care începe cu el poartă numele de dominat

284 — 305, Diocleţian (Caius Aurelius Valerius Diocletianus); amplu program de reforme vizînd consolidarea autorităţii imperiale, întărirea coeziunii interne și sporirea rezistenţei imperiului în faţa pericolului extern; Diocleţian instituie sistemul de guvernare al tetrarhiei, statul fiind condus de doi auguști și de doi cezari subordonaţi acestora
286 — 305, Maximian (Marcus Aurelius Valerius Maximianus)
305 (293) — 306, Constanţiu I (Flavius Valerius Constantius)
305 (293) — 311, Galeriu (Caius Galerius Valerius Maximianus)
306 (305) — 307, Severus (Flavius Valerius Severus)
308 (307) — 324, Liciniu (Flavius Valerius Licinianus Licinius)
307 (306) — 337, Constantin I *cel Mare* (Flavius Valerius Constantinus); după înfrîngerea lui Liciniu (324), imperiul este reunificat și supus din nou autorităţii unui singur împărat (situaţie nemaiîntîlnită din 285); Constantin a continuat și a desăvîrșit reformele iniţiate de Diocleţian; prin Edictul de la Milano (313)

creştinismul devine o religie egală în drepturi cu celelalte culte din imperiu; dinastia Constantiniană a condus imperiul pînă în 363

337 — 340, Constantin II (Flavius Valerius Claudius Constantinus)
337 — 350, Constant (Flavius Valerius Iulius Constans)
337 — 361, Constanţiu II (Flavius Valerius Iulius Constantinus)
361 — 363, Iulian Apostatul (Flavius Claudius Iulianus); sfîrşitul dinastiei Constantiniene

---

363 — 364, Iovian (Flavius Iovianus)
364 — 375, Valentinian I (Flavius Valentinianus) în Apus
364 — 387, Valens (Flavius Valens) în Răsărit
367 — 383, Graţian (Flavius Gratianus) în Apus
375 — 392, Valentinian II (Flavius Valentinianus) în Apus
379 — 395, Teodosiu I *cel Mare* (Flavius Theodosius)
— la moartea lui Teodosiu I (17 ian. 395), Imperiul roman s-a divizat între cei doi fii ai săi: în provinciile de răsărit (Pars Orientis) cu capitala la Constantinopol şi provinciile de apus (Pars Occidentis) cu capitala la Ravenna; sfîrşitul unităţii teritoriale a Imperiului roman (— vezi şi Imperiul bizantin)

Imperiul roman de apus

395 — 423, Honoriu (Flavius Honorius)
423 — 455, Valentinian III (Flavius Placidus Valentinianus)
mart. — mai 455, Petroniu (Petronius Maximus)
455 — 456, Avitus (Marcus Flavius Avitus)
457 — 461, Maiorian (Iulius Valerius Maiorianus)
461 — 465, Severus (Libius Severus)
467 — 472, Anthemius (Procopius Anthemius)
apr. — nov. 472, Olybrius (Ancius Olybrius)
473 — 474, Glycerius
474 — 475, Iulius Nepos
475 — 476, Romulus Augustulus
— în 476, ultimul împărat, Romulus Augustulus, a fost detronat de către Odoacru, căpetenia herulilor; instaurarea dominaţiei germanice în Italia; sfîrşitul Imperiului roman de apus

RWANDA

— formaţie statală în Africa Ecuatorială, întemeiată de populaţia tutsi, după instituirea dominaţiei ei asupra populaţiei hutu şi a teritoriului pe care aceasta din urmă îl locuia (regiunea din apropierea oraşului Kigali; azi în partea de sud a Republicii Rwanda)

Regi (mwami)

cca 1386 — cca 1410, Ndahiro Ruyange
cca 1410 — cca 1434, Ndoba
cca 1434 — cca 1458, Samembe
cca 1458 — cca 1482, Nsoro Samukondo
cca 1482 — cca 1506, Ruganzu I Bwimba; adevăratul creator al regatului
cca 1506 — cca 1528, Cyilima I Rugwe
cca 1528 — cca 1552, Kigeri I Mukobanya
cca 1552 — cca 1576, Mibambwe I Mutabaazi
cca 1576 — cca 1600, Yuhi II Gahina

cca 1600 — cca 1624, Ndahiro Cyaamatare
cca 1624 — cca 1648, Ruganzu II Ndoori
cca 1648 — cca 1672, Mutara I Seemugeşi (Mutara I Muyenzi)
cca 1672 — cca 1696, Kigeri II Nyamuheşera
cca 1696 — cca 1720, Mibambwe II Gisanura
cca 1720 — cca 1744, Yuhi III Mazimpaka
cca 1744 — cca 1768, Karemeera Rwaaka
cca 1768 — cca 1792, Cyilima II Rujugira
cca 1792 — cca 1797, Kigeri III Ndabarasa
cca 1797 — cca 1830, Mibambwe III Seentaabyo
cca 1830 — cca 1860, Yuhi IV Gahindiro
cca 1860 — cca 1865, Mutara II Rwoogera
cca 1865 — 1895, Kigeri IV Rwaabugiri; în 1894, armata germană a invadat Rwanda, pe care a cucerit-o şi a inclus-o, în 1899, în Africa Germană de Est *(Deutsch Ost-Afrika)*
1895 — 1896, Mibambwe IV Rutarindwa
1896 — 1931, Yuhi V Musinga; în cadrul luptelor împotriva germanilor din timpul primului război mondial, trupele belgiene au invadat (la 20 apr. 1916) Rwanda, reuşind ca pînă la 21 mai 1916 să deţină controlul asupra întregului teritoriu rwandez; la 21 aug. 1919, cu prilejul împărţirii teritoriului Africii Germane de Est, Rwanda şi Urundi (Burundi) au revenit Belgiei, care le-a administrat sub mandatul Ligii Naţiunilor (între 1922 şi 1946), apoi sub cel al O.N.U. (între 1946 şi 1962)
1931 — 1959, (Charles) Mutara III Rudahigwa
1959 — 1961, (Jean Baptiste) Kigeri V Ndahindurwa
— *la 28 ian. 1961 vechea dinastie a fost înlăturată, iar în urma unui referendum monarhia a fost abolită (2 oct. 1961)*
— *la 27 iun. 1962, în urma unei rezoluţii adoptate de o sesiune specială a O.N.U., era lichidată tutela belgiană a teritoriului Rwanda-Urundi*
— *la 1 iul. 1962 Rwanda şi-a proclamat independenţa de stat (— vezi statul actual Rwanda)*

SAMANIZII

— dinastie ce a condus un stat feudal din Asia Centrală desprins din Califatul↑ Abbasizilor, care a cuprins în hotarele sale teritorii din actualele state U.R.S.S., Iran și Afghanistan; capitala la Buhara (Buchara) (R.S.S. Uzbekă, U.R.S.S.); își trage numele de la Saman-hudat, stăpîn feudal din așezarea Saman (vilaietul Balkh, nordul Afghanistanului), ai cărui fii și nepoți au ajuns să dețină importante funcții în Maverannahr; pînă în 873, vasali ai dinastiei Tahirizilor (821—873)

Emiri

819 — 842, Nuh ibn Asad ibn Saman (în Samarkand)
819 — 864, Ahmad I ibn Asad ibn Saman (în Ferghana, R.S.S. Uzbekă)
864 — 892, Nasr I ibn Ahmad (inițial cîrmuitor în Samarkand, în iun. 875 a fost numit de califul abbasid al-Mutamid emir de Maverannahr)
892 — 907, Ismail I ibn Ahmad (între 874 și 892 a fost guvernator al Buharei, iar din 901 emir de Horasan)
907 — 914, Ahmad II ibn Ismail
914 — 943, al-Amir as-Said Nasr II ibn Ahmad
943 — 954, Al-Amir al-Hamid Nuh I ibn Nasr (II)
954 — 961, al-Amir al-Muayyad Abd al-Malik I ibn Nuh
961 — 976, al-Amir as-Said Mansur I ibn Nuh
976 — 997, al-Amir ar-Rida Nuh II ibn Mansur; în 977/978, pe o parte din stăpînirile samanide, comandantul militar Sebüktegin a pus bazele statului Ghaznavizilor
997 — 999, Abu'l-Haris Mansur II ibn Nuh (II); în 999 Samanizii pierd definitiv Buhara
999, Abu'l-Fauaris Abd al-Malik II ibn Nuh (II)
999 — 1005, Abu Ibrahim Ismail II al-Muntasir ibn Nuh (II)
— între 999 și 1005 teritoriile dinastiei Samanizilor au fost cucerite de Karahanizi (care au pus stăpînire pe Maverannahr) și de↑ Ghaznavizi (care au pus stăpînire pe Horasan)

SARDINIA, REGATUL ~

— regat italian format prin alipirea la stăpînirile Casei de↑ Savoia a ins. Sardinia; nucleul acestui stat l-a constituit regiunea istorică Piemont din nord-vestul Peninsulei Italice; capitala la Torino; la mijlocul sec. 19, în jurul Regatului Sardiniei s-a realizat unificarea Italiei

CASA DE SAVOIA

Regi

1720 — 1730, Vittorio Amedeo II (duce de Savoia, din 12 iun. 1675 și rege al Siciliei, din 24 dec. 1713); tratatul de la Londra (2 aug.

1718) a hotărît ca regele Vittorio Amedeo II să primească ins. Sardinia în schimbul ins. Sicilia (la 4 aug. 1720 Spania restituia ins. Sardinia Imperiului habsburgic care, la rîndul său, a cedat-o, la 8 aug. 1720, Casei de Savoia, în schimbul ins. Sicilia)

1730 – 1773, Carlo Emmanuele III; a participat la Războiul pentru succesiune la tronul Austriei (1740–1748); prin pacea de la Aachen (18 oct. 1748), la care Regatul Sardiniei a aderat la 7 nov. 1748, Carlo Emmanuele III era recompensat cu acea parte din ducatul Milanului situată la vest de rîul Ticino, cedînd în schimb Habsburgilor o parte din regatul său

1773 – 1796, Vittorio Amedeo III; participînd la războiul împotriva Franței (1792–1797), regatul i-a fost invadat (în apr. 1796) de Napoleon Bonaparte; înfrînți la Cevi și Mondovi (22 apr. 1796), piemontezii au încheiat armistițiul de la Cherasco (28 apr. 1796), abandonîndu-i pe austrieci; printr-o pace separată (5 mai 1796) Franța anexa Savoia și Nisa și își instala garnizoane în orașele întărite piemonteze

1796 – 1802, Carlo Emmanuele IV

— *în nov./dec. 1798, armata franceză comandată de generalul Barthélemy Catherine Joubert a ocupat Piemontul (pînă în mai/iun. 1799)*

— *la 9 dec. 1798 Carlo Emmanuele a părăsit regatul*

— *în mai/iun. 1799, armata austro-rusă comandată de feldmareșalul Aleksandru Vasilievici Suvorov a cucerit Torino (26 mai 1799) și a ocupat Piemontul (pînă în iun. 1800)*

— *în urma victoriei de la Marengo (14 iun. 1800) asupra austriecilor, francezii au cucerit Piemontul (anexarea confirmată prin tratatul de pace de la Amiens, 27 mart. 1802) (pînă în 1814, cînd, prin tratatul de pace de la Paris, 30 mai, s-a hotărît ca Franța să revină în granițele sale de la 1 ian. 1792)*

1814 – 1821, Vittorio Emmanuele I; prin actul final din 8 iun. 1815, Congresul de pace de la Viena prevedea restaurarea Casei de Savoia în Regatul Sardiniei și confirma unirea (din 7 ian. 1815) Genovei cu acest regat

10 mart.–10 apr. 1821, Revoluția burgheză; izbucnită la Alessandria (10 mart.), ea s-a extins la Torino (12 mart.), Asti, Ivrea, Vercelli, Casale Monferrato, Genova ș.a.

— *la 12/13 mart. 1821 regele Vittorio Emmanuele I a renunțat la tron în favoarea fratelui său Carlo Felice*

— *13–21 mart. 1821, regența lui Carlo Alberto*

— *la 26 mart. 1821 junta revoluționară de la Alessandria s-a autodizolvat, predînd puterea juntei de la Torino, condusă de un guvern provizoriu, avîndu-l în frunte (din 21 mart.) pe ministrul de război Santorre Annibale de Rossi di Pomarola Santarosa; armata revoluționară a fost înfrîntă lîngă Novara (8 apr.) de armata regală piemonteză, Alessandria a fost ocupată (9 apr.) de armata austriacă, iar la 10 apr. armata regală piemonteză a intrat în Torino, punînd capăt revoluției piemonteze*

1821 – 1831, Carlo Felice; ultimul reprezentant al principalei Case de Savoia

RAMURA SAVOIA-CARIGNAN

1831 – 1849, Carlo Alberto *il Magnanimo* (principe de Carignan, din 1800), fiul lui Carlo Emanuel de Savoia-Carignan, succede la moartea lui Carlo Felice (27 apr. 1831); la 4 mart. 1848 a promulgat o Constituție („Statuto"), care a stat la baza viitoarei constituții a Regatului Italiei; a luptat împotriva austriecilor (1848–1849), dar a fost înfrînt la Custoza (25 iul. 1848) și Novara (23 mart. 1849) de feldmareșalul Joseph Wenzel Radetzky, ceea ce l-a determinat să abdice în favoarea fiului său

1849 — 1861, Vittorio Emmanuele II; prin tratatul de pace de la Milano (6 aug. 1849), punea capăt războiului cu austriecii; la întîlnirea secretă a contelui Camillo Benso di Cavour (prim-ministru al regatului din 4 nov. 1852) cu împăratul Napoleon III, la Plombières (aproape de Épinal, în nord-estul Franței), în 20 iul. 1858, Franța se angaja să sprijine lupta regatului de a elibera Lombardia și Veneția de sub stăpînirea austriacă și constituirea unui stat în frunte cu Casa de Savoia în nordul Peninsulei Italice; invadarea Piemontului de către armata austriacă (29 apr. 1859) comandată de generalul Franz Gyulai și intrarea Franței în război (3 mai 1859) de partea Regatului Sardiniei, a declanșat războiul austro-italo-francez; victoriile de la Montebello (20 mai), Palestro (30 mai), Magenta (4 iun.), Solferino și San Martino (24 iun.) asupra austriecilor; în urma întrevederii și a preliminariilor de la Villafranca (11 iul.) dintre împărații Napoleon III și Francisc-Iosif I, s-a ajuns la tratatul de pace de la Zürich (11 nov.), care prevedea, între altele: Austria ceda Lombardia Franței, care la rîndul ei o dădea Regatului Sardiniei; Veneția rămînea Austriei

— *în mart. 1860, în urma unor plebiscite, Parma, Modena, Toscana și Romagna s-au unit cu Regatul Sardiniei*

— *la 24 mart. 1860, prin tratatul de la Torino, Nisa și Savoia au fost cedate Franței*

— *în urma plebiscitului din 21 oct. 1860 și a decretului din 17 dec. 1860 Regatul celor Două Sicilii a intrat în componența Regatului Sardiniei*

— *la 4 nov. și 5 nov. 1860,* Marches (sau Le Marche) *și Umbria s-au unit cu Regatul Sardiniei*

— *la 17 mart. 1861, primul parlament al Italiei unificate (întrunit din 18 febr. la Torino) a proclamat pe Vittorio Emmanuele II rege al Italiei*

(— vezi Italia)

SASANIZII

— dinastie care a condus un stat constituit la începutul sec. 3 e.n. pe teritoriul fostului Regat al parților, după înlăturarea dinastiei Arsacizilor; noul imperiu, ale cărui granițe sînt fluviile Eufrat și Indus, s-a erijat în continuator al Persiei ahemenide și a veleităților universaliste ale acesteia, impunîndu-se ca principalul adversar al Imperiului roman, apoi al celui bizantin în Orient

Suverani

224 — 241, Ardașir I; adoptă titulatura de „rege al regilor“
241 — 272, Șapur I; politică ofensivă împotriva Imperiului roman
272 — 273, Hormizd I (Ohrmazd I)
273 — 276, Bahram I (Varahran I)
276 — 293, Bahram II
293, Bahram III
293 — 302, Narseh I
302 — 309, Hormizd II
309 — 379, Șapur II; epocă de înflorire politică și culturală
379 — 383, Ardașir II
383 — 388, Șapur III

388 – 399, Bahram IV
399 – 421, Yezdegerd I (Yazdigird I)
421 – 439, Bahram V
439 – 457, Yezdegerd II
457 – 459, Hormizd III
459 – 484, Peroz (Firoz)
484 – 488, Balaș
488 – 531, Kawadh I
531 – 579, Chosrau I (Chosroes I); maxima strălucire și expansiune teritorială a statului sasanid
579 – 590, Hormizd IV
590 – 628, Chosrau II
– între 628 și 632, război civil în care s-au succedat 12 suverani (Kawadh II, Ardașir III, Farruhan, Boran, Azarmeduht, Chosrau III, Hormizd V, Chosrau IV, Peroz II, Chosrau V ș.a.)
632 – 651, Yezdegerd III
– Imperiul sasanid a fost cucerit de către arabi, devenind o provincie a Califatului condus de Omeiazi (– vezi Omeiazii)

SAVOIA

— formație statală feudală desprinsă din Regatul Burgundiei, condusă de Casa de Savoia; în perioada de maximă expansiune a cuprins în hotarele sale un teritoriu situat azi în sud-estul Franței (departamentele Savoie și Haute-Savoie), nord-vestul Italiei și vestul Elveției; reședința conților și ducilor de Savoia s-a aflat, între 1232 și 1562, la Chambéry, iar din 1562 la Torino

Conți

cca 1027 – 1047 sau 1048, Humbert I *cel cu Mînă Albă* „comes in pago savoginese"; a pus stăpînire pe Maurienne (1043) și pe Chablais
1047 sau 1048 – cca 1051, Amédée (Amedeo) I
cca 1051 – cca 1057, Odon; prin căsătoria cu Adelaida de Susa, a adăugat stăpînirii sale marchizatul de Torino
cca 1057 – 1078, Petru (Pierre) I; în perioada minoratului s-a aflat sub regența mamei sale Adelaida
1078 – 1080, Amédée II; în perioada minoratului s-a aflat sub regența mamei sale Adelaida
1080 – 1103, Humbert II *cel Puternic;* pînă în 1091 s-a aflat sub regența bunicii sale Adelaida
1103 – 1148, Amédée III; pînă în 1109 s-a aflat sub regența mamei sale Gisèle
1148 – 1189, Humbert III *cel Puternic*
1189 – 1233, Thomas (Tommaso) I; pînă în 1191 s-a aflat sub tutela lui Bonifaciu de Montferrat; a susținut pe Filip de Suabia împotriva lui Otto IV, primind ca recompensă Vaud, Valais și Piemont, iar în 1226 a fost numit de împăratul Frederic II de Hohenstaufen, fratele lui Filip de Suabia, „vicar imperial în Lombardia"; în 1232 a cumpărat castelul Chambéry, făcînd din el reședința Casei de Savoia
– la moartea lui Thomas I (6 mart. 1233) stăpînirile Casei de Savoia au fost împărțite între cei 4 fii ai săi: Amédée (IV)

a primit Savoia, Aosta și Chablais; Thomas (II) — Piemont și Maurienne; Aimon—Basso Vallese, iar lui Petru (II) i-a revenit o parte din Vaud

1233 — 1253, Amédée IV; în 1238, împăratul Frederic II i-a acordat titlul de duce Chablais și Aosta

1253 — 1263, Boniface (Bonifacio Orlando)

1263 — 1268, Petru II, *Micul Carol cel Mare*, conte de Vaud și Bugey (din 1234); căsătorindu-se cu Agnese, fiica ultimului sire de Faucigny, a adăugat posesiunilor sale stăpînirea acestuia, precum și Beaufortin

1268 — 1285, Filip (Philippe, Filippo) I (arhiepiscop de Lyon, 1245—1267)

1285 — 1323, Amédée V *cel Mare;* căsătorindu-se cu Sibylle, fiica lui Gui de Bagé și Bresse, a adăugat posesiunilor sale stăpînirile acestuia

1323 — 1329, Eduard (Édouard, Edoardo) *cel Generos*

1329 — 1343, Aimon (Aimone) *cel Blînd*

1343 — 1383, Amédée VI *Contele Verde;* pînă în 1348 s-a aflat sub tutela lui Ludovic de Savoia; prin tratatele cu francezii (1354, 1355) a delimitat, pentru prima oară, hotarul stăpînirilor sale cu Regatul francez; Savoia reîncorpora Faucigny în schimbul abandonării, în favoarea Franței, a posesiunilor savoiarde din Viennois; a anexat Vaud (1359) și Piemont (1360—1363); în 1366, la inițiativa papalității, a condus o cruciadă antiotomană, care s-a transformat în expediție de eliberare a împăratului bizantin Ioan V Paleolog, încheiată în iarnă printr-un tratat cu Dobrotici, ale cărui castele de pe țărmul Mării Negre le atacase, și cu eliberarea împăratului; a intervenit în conflictul veneto-genovez („războiul de la Chioggia") și a mediat pacea de la Torino (aug. 1381); la moartea reginei Ioana I de Anjou (22 mai 1382) a dobîndit posesiunile acesteia din Piemont

1383 — 1391, Amédée VII *Contele Roșu;* în 1388, a cumpărat de la Marie de Blois, contesă de Provence, văduva lui Ludovic I de Anjou, orașul Nisa ș.a., asigurînd stăpînirilor sale ieșire la Marea Mediterană

1391 — 1434/1440, Amédée VIII *cel Blînd;* s-a aflat sub regența bunicii sale Bonne de Berry, apoi a lui Odon de Villars și Ibleto de Chalant (pînă în 1398); a adăugat stăpînirilor sale Geneva și Annecy-le-Vieux (1401), precum și Piemont-Savoia (1418); la 19 febr. 1416 împăratul Sigismund de Luxemburg i-a acordat titlul de duce de Savoia; în 1430 a promulgat o Constituție menită să asigure unitatea ducatului; la 7 nov. 1434 a numit pe fiul său locotenent general al ducatului, el păstrînd conducerea supremă, și s-a retras la castelul Ripaille (în Chablais, lîngă Lacul Geneva); la 5 nov. 1439 a fost ales de conciliul de la Basel papă sub numele Felix V (consacrat la 24 apr. 1440) (de fapt antipapă, opus lui Nicolae V); a abdicat de la conducerea ducatului la 6 ian. 1440, iar la 7 apr. 1449 a renunțat la tiara papală, fiind numit cardinal; *ultimul antipapă din istorie*

Duci

1434/1440 — 1465, Ludovic (Lodovico, Louis)

1465 — 1472, Amédée IX *cel Fericit;* bolnav și incapabil să guverneze, ducatul a fost condus, între 1466 și 1469, de soția sa Yolande de France, care apoi s-a aflat în fruntea unei regențe

1472 — 1482, Filibert (Filiberto, Philibert) I *Vînătorul;* minor, s-a aflat sub regența mamei sale Yolande

1482 — 1490, Carol (Carlo, Charles) I *cel Războinic;* s-a aflat, pînă în 1483, sub tutela unchiului său Ludovic XI, regele Franței

1490 — *1496*, Carol II; succedînd la vîrsta de un an, s-a aflat sub regența mamei sale Bianca (Blanche) de Montferrat
1496 — *1497*, Filip II *Fără de Țară*
1497 — *1504*, Filibert II *cel Frumos*
1504 — *1553*, Carol III *cel Bun;* în cadrul Războaielor pentru supremație în Peninsula Italică dintre francezi și Habsburgi, mare parte din stăpînirile sale au fost cucerite și ocupate de trupele franceze sau spaniole, Carol III păstrînd stăpînirea numai în Nisa, Savoia, Bresse și în unele părți din Piemont
1553 — *1580*, Emmanuele Filibert; prin tratatul de pace de la Câteau-Cambrésis (3 apr. 1559), care a pus capăt războaielor pentru supremație în Peninsula Italică, învingătorului de la Saint-Quentin (10 aug. 1557) i se restituiau stăpînirile cisalpine, cu excepția orașelor Torino, Saluzzo, Pinerolo și Asti; de asemenea, Emmanuele Filibert a renunțat, prin tratatele de la Lausanne (1561) și Evian (1569) la cea mai mare parte a stăpînirilor sale din Elveția (de azi)
1580 — *1630*, Carlo Emmanuele I *cel Mare;* s-a aflat în conflict cu regele Franței Henric IV; în urma victoriilor trupelor franceze comandate de François de Bonne, duce de Lesdiguières, întreaga Savoie a fost ocupată de armata franceză, învingătorii anexînd Bresse, Bugey, Valromey și regiunea Gex; prin tratatul de la Lyon (17 ian. 1601) Carlo Emmanuele recunoștea această modificare teritorială, confirmîndu-i-se, în schimb, stăpînirea asupra marchizatului de Saluzzo; încercarea de a recuceri Geneva (pierdută în 1526), în noaptea de 11 spre 12 dec. 1602, a eșuat (prin tratatul de la Saint-Julien din 1603 era recunoscută oficial independența orașului); a participat la Războiul pentru succesiune la tronul↑ Mantovei (1628—1631), pretinzînd dreptul său asupra Montferratului; în 1630 trupele franceze ale lui Ludovic XIII au invadat ducatul, cucerind Pinerolo (mart.), întreaga Savoia (mai) și Saluzzo (iul.)
1630 — *1637*, Vittorio Amedeo I; prin tratatul de pace de la Cherasco (6 apr. 1631, confirmat la 19 iun. 1631) care punea capăt Războiului pentru succesiune la tronul Mantovei, ducele de Savoia primea o parte din Montferrat, cu orașele Trino și Alba, pentru care plătea, în compensație, lui Ferante Gonzaga, suma de 494 000 de scuzi de aur
1637 — *1638*, Francesco Giacinto; succedînd la vîrsta de 5 ani, s-a aflat sub regența mamei sale Maria Cristina (Christine) de Bourbon, fiica regelui Franței Henric IV și sora lui Ludovic XIII
1638 — *1675*, Carlo Emmanuele III; succedînd la vîrsta de 4 ani, s-a aflat, pînă în 1648, sub regența mamei sale Maria Cristina de Bourbon; domnia efectivă a asumat-o în 1663, la moartea mamei sale; frații lui Vittorio Amedeo I, Maurizio și Tommaso, nemulțumiți de regentă, care i-a îndepărtat de la guvernare, au făcut apel la Spania, care și-a trimis trupele, ocupînd orașul Torino (1639); în ripostă, la apelul ducesei regentă, trupe franceze sub comanda contelui d'Harcourt, au recucerit Torino (1640); conflictul a luat sfîrșit, în 1642, printr-un compromis
1675 — *1730*, Vittorio Amedeo II (rege al Siciliei, 1713—1718 și rege al Sardiniei, 1720—1730); succedînd tatălui său la vîrsta de 9 ani, pînă în mart. 1684 s-a aflat sub regența mamei sale Ioana (Jeanne) de Nemours; din 1690 a dat o nouă orientare politicii sale externe, făcînd cauză comună cu statele potrivnice hegemoniei franceze în Europa: alianța sa cu statele din „Liga de la Augsburg" a dus la ocuparea stăpînirilor savoiarde de către trupele franceze; în urma tratatului secret de la Pinerolo (29 iun. 1696, definitivat și oficializat la Torino, 29 aug. 1696), armata franceză a evacuat teritoriile ocupate, restituind în același timp și orașul Pinerolo; participarea (din 1703) lui Vittorio Amedeo II la Războiul pentru succesiune la tronul

Spaniei (1701—1713/1714) a atras după sine ocuparea stăpînirilor ducale de către francezi (la 9 apr. 1705 a fost ocupat Verrua, la 17 dec. 1705 Mommeliano, la 6 ian. 1706 Nisa ș.a.); orașul Torino, asediat între iun. și sept. 1706, nu a putut fi cucerit datorită victoriei din 7 sept. 1706 a lui Eugeniu de Savoia asupra trupelor asediatoare; prin tratatele de pace franco-savoiard (11 apr. 1713) și spaniolo-savoiard (13 iul. 1713) de la Utrecht, Savoia primea din partea Spaniei ins. Sicilia (ducele Vittorio Amedeo devenind rege al Siciliei, încoronat la 24 dec. 1713), Montferrat și o parte din ducatul Milanului; tratatul de la Londra (2 aug. 1718) a hotărît ca regele Vittorio Amedeo să primească ins. Sardinia în schimbul ins. Sicilia; la 4 aug. 1720 Spania restituia ins. Sardinia Imperiului habsburgic, care, la rîndul său, a cedat-o, la 8 aug. 1720, Casei de Savoia în schimbul ins. Sicilia
(— vezi Sardinia)

SAXONIA

— stat german constituit după împărțirea Imperiului carolingian, care a cuprins în hotarele sale regiunile istorice Westfalen, Engern, Ostfalen, Nordmark și Nordliudi (actualmente nordul R.F. Germania și vestul R.D. Germane); inițial ducat, din 1356 principat, iar între 1806 și 1918, regat, Saxonia a cunoscut de-a lungul sec. numeroase modificări teritoriale; numele acestei formații statale vine de la triburile germane ale saxonilor (Sachsen)

Duci

DINASTIA LIUDOLFINGILOR
? — 866, Liudolf
? — 880, Bruno
880 — 912, Otto I *Ilustrul*
912 — 936, Henric (Heinrich) I *Păsărarul* (rege al Germaniei, din 919)
936 — 961, Otto II (rege al Germaniei, ca **O.** I *cel Mare*, 936—973, rege al Italiei, din 951 și împărat, 962—973)

DINASTIA BILLUNGILOR
961 — 973, Hermann; între 953 și 961, markgraf
973 — 1011, Bernhard I
1011 — 1059, Bernhard II
1059 — 1072, Ordulf
1072 — 1106, Magnus; în 1073 nobilimea din Saxonia s-a răsculat împotriva regelui german Henric IV (1056—1106), conflictul încheindu-se prin compromisul de la Gerstungen, pe rîul Werra (2 febr. 1074)

DINASTIA SUPPLINBURG
1106 — 1127, Lothar (rege al Germaniei, ca **L.** II, 1125—1137 și împărat, ca **L.** III, 1133—1137)

DINASTIA WELFILOR
1127 — 1138, Henric II *cel Trufaș* (duce al Bavariei, ca **H.** X, din 1126)

DINASTIA ASKANIANĂ
1138 — 1142, Albrecht *Ursul* (conte de Anhalt și de Ballenstädt, markgraf al Mărcii de Nord, din 1134, markgraf de Brandenburg, 1136—1170)

DINASTIA WELFILOR (RESTAURATĂ)

1142 – 1180, Henric III *Leul* (duce al Bavariei, ca H. XII, 1156–1180); şi-a extins stăpînirea în ţinuturile Mecklenburg şi Pomerania; refuzînd, în 1176, să-l susţină pe împăratul Frederic I *Barbarossa* (1152–1190) în cea de-a 5-a campanie a acestuia în Peninsula Italică (1174–1177), a fost depus, exilat şi i s-a confiscat stăpînirea: partea de vest a ducatului a revenit arhiepiscopului din Köln (devenit ulterior ducatul Westfaliei), ţinuturile de la vest de rîul Weser au revenit formaţiilor religioase Münster şi Osnabrück, regiunea istorică Ostfalen, sub numele de ducatul Saxoniei, a revenit lui Bernhard din familia Askaniană; în 1181 Henric III *Leul* a fost restaurat în stăpînirea sa din Braunschweig

DINASTIA ASKANIANĂ (RESTAURATĂ)

1180 – 1212, Bernhard III (conte de Anhalt, din 1170)
1212 – 1260, Albrecht I; în 1235 mare parte din teritoriul ducatului a trecut în stăpînirea Welfului Otto I *Copilul*, duce de Braunschweig-Lüneburg (1235–1252)
— în 1260 ducatul saxon stăpînit de Askanieni s-a împărţit în Saxonia-Lauenburg (ţinutul dintre cursul inferior al Weserului şi cursul inferior al Elbei, cu centrul în Lauenburg) şi Saxonia-Wittenberg (ţinutul din partea dreaptă a Elbei, cu centrul la Wittenberg)

Duci de Saxonia-Wittenberg

1260 – 1298, Albrecht II
1298 – 1356, Rudolf I

Principi-electori

1356 – 1370, Rudolf II
1370 – 1388, Wenzel
1388 – 1419, Rudolf III
1419 – 1422, Albrecht III
— în 1423, ca răsplată pentru participarea la războaiele husite, Frederic IV cel Viteaz, *markgraf de Meissen, a primit mare parte din ducatul Saxonia (Saxonia-Wittenberg), împreună cu titlul de principe-elector (6 ian. 1423); din această epocă, pentru stăpînirile Wettinilor a început să fie folosită denumirea de Saxonia, Electoratul de Saxonia (Kursachsen) sau Saxonia Superioară (spre a o deosebi de regiunea din nord, locuită din vechime de saxoni, numită Saxonia Inferioară)*
— marca de graniţă Meissen (Misnia) (numele îi vine de la fortăreaţa Meissen sau Misni) a fost constituită pe cursul mijlociu al fluviului Elba, în urma războaielor purtate de franci, începînd din 928/929, împotriva slavilor sorbi şi este atestată documentar din 968; în 1089 împăratul Henric IV l-a numit pe Henric de Ellenburg, conte de Wettin, ca markgraf de Meissen

Markgrafi

DINASTIA DE WETTIN

1089 – 1103, Henric I de Ellenburg
1103 – 1123, Henric II
1123/1130 – 1156, Konrad *cel Mare*
1156 – 1190, Otto II *cel Bogat*
1190 – 1195, Albrecht I *cel Mîndru*
— între 1195 şi 1197 markgrafiatul s-a aflat sub directa cîrmuire a împăratului Henric VI
— după moartea împăratului Henric VI (28 sept. 1197), Dietrich, fratele lui Albrecht I a recucerit markgrafiatul

1197 — *1221*, Dietrich *Tiranul*
1221 — *1288*, Henric III *cel Ilustru*; în 1247, după moartea unchiului său Henric Raspe, ultimul landgraf al Turingiei (Thüringen), Henric III a moștenit de la acesta Turingia și comitatul palatin de Saxonia (situat în partea sudică a Saxoniei din sec. 10, care, din 1180, aparținea Turingiei) (definitiv în 1264); în 1265 a renunțat la stăpînirea din Turingia în favoarea fiului său Albrecht (care a păstrat-o pînă în 1293)
1288 — *1291*, Frederic Tuta
1291 — *1307*, Diezmann, împreună cu fratele său
1291 — *1323*, Frederic I *cel Îndrăzneț*; investit, în mod formal, în 1310, de către regele german Henric VII, cu Meissen și Turingia
1324 — *1349*, Frederic II
1349 — *1381*, Frederic III *cel Aspru*; și-a asociat la domnie pe frații săi Balthasar și Wilhelm
— *după moartea lui Frederic III (25 mai 1381), cei doi frați ai săi, care i-au supraviețuit, prin înțelegerea de la Chemnitz (azi Karl-Marx-Stadt) (1382), și-au împărțit stăpînirile familiei Wettin: Wilhelm a primit Meissen, iar Balthasar Turingia*
1382 — *1407*, Wilhelm I
1407 — *1428*, Frederic IV *cel Viteaz*

DINASTIA DE WETTIN

1423 — *1428*, Frederic I *cel Viteaz* (markgraf de Meissen, ca **F.** IV, din 1407)
1428 — *1464*, Frederic II *cel Blînd*
— *la moartea lui Frederic II (7 sept. 1464) i-au urmat cei doi fii ai săi Ernst și Albrecht, care au domnit împreună pînă în 1485, cînd, prin înțelegerea de la Leipzig (26 aug. 1485) și-au împărțit moștenirea: Ernst a păstrat partea de nord a Saxoniei (Saxonia-Wittenberg), mare parte din Turingia, precum și titlul de principe-elector, întemeind linia Ernestină a familiei de Wettin, cu reședința în orașul Wittenberg; Albrecht a primit markgrafiatul Meissen, părți din ținutul Osterland (situate în jurul Leipzigului), precum și nordul Turingiei, avînd titlul de duce, întemeind linia Albertină a familiei de Wettin, cu reședința în orașul Dresda*

LINIA ERNESTINĂ

Principi-electori

1464 — *1486*, Ernst
1486 — *1525*, Frederic III *cel Înțelept*
1525 — *1532*, Johann *cel Ferm*
1532 — *1547*, Johann Frederic I *cel Mărinimos*; alăturîndu-se celorlalți principi luterani din „Uniunea de la Schmalkalden" (constituită la 27 febr. 1531), a luptat împotriva împăratului Carol V, dar a fost înfrînt și făcut prizonier în lupta de la Mühlberg (24 apr. 1547); mare parte din stăpînirile sale (el mai menținea stăpînirea în Weimar, Jena, Eisenach, Gotha ș.a.) au intrat în stăpînirea vărului său primar Mauriciu, duce aparținînd liniei Albertine, pierzînd și titlul de principe-elector (18 mai 1547)

LINIA ALBERTINĂ

Duci

1485 — *1500*, Albrecht (IV) *cel Curajos*
1500 — *1539*, Georg *cel Bogat*
1539 — *1541*, Henric *cel Evlavios*
1541 — *1553*, Mauriciu; aliat al împăratului Carol V în războiul împotriva „Uniunii de la Schmalkalden" (1546—1547 sau 1548), la sfîrșitul anului 1546 a cucerit cea mai mare parte din stă-

pînirile vărului său primar Johann Frederic I, din linia Ernestină, iar la 24 febr. 1548 a primit titlul de principe-elector; participînd la războiul (1552—1556) dintre împăratul Carol V și regele Franței Henric II, alături de acesta din urmă, cu toate că a fost victorios asupra lui Albrecht Alcibiade, markgraf de Brandenburg-Culmbach, în lupta de la Sieverhausen (9 iul. 1553), rănit grav, Mauriciu a murit după 2 zile

Principi-electori

1553 — 1586, August *cel Pios*

1586 — 1591, Christian I

1591 — 1611, Christian II

1611 — 1656, Johann Georg I; în timpul Războiului de 30 de ani (1618—1648), prin tratatul pe care l-a încheiat la Praga (30 mai 1635) cu împăratul Ferdinand II de Habsburg, principele-elector al Saxoniei primea Lusatia Superioară și Inferioară, orașele Görlitz și Zitau, parte din stăpînirile Magdeburgului, iar pentru cel de al doilea fiu al său, August, arhiepiscopatul de Magdeburg pe timpul vieții

1656 — 1680, Johann Georg II

1680 — 1691, Johann Georg III

1691 — 1694, Johann Georg IV

1694 — 1733, Frederic August I *cel Puternic* (rege al Poloniei, ca August II, 1697—1706 și 1709—1733); la 27 iun. 1697 o parte din electorii polonezi au ales pe Frederic August I ca rege al Poloniei, susținut de Rusia, Habsburgi și Brandenburg; Frederic August a jurat pe *Pacta conventa* la 27 iul. 1697, iar la 15 sept. 1697 s-a încoronat rege la Cracovia, întemeind dinastia de Saxa; participînd la Războiul nordului (1700—1721), ca urmare a pătrunderii în Polonia a regelui Suediei Carol XII, a fost obligat, prin tratatul de la Altranstädt (24 sept. 1706), să renunțe la coroana Poloniei; în 1709, în urma înfrîngerii lui Carol XII în lupta de la Poltava (8 iul. 1709) și a pătrunderii trupelor rusești în Polonia, Stanisław Leszczyński a părăsit țara, Frederic August redobîndind tronul regal

1733 — 1763, Frederic August II (rege al Poloniei, ca August III, 1733—1763); în urma morții tatălui său Frederic August I (1 febr. 1733) a izbucnit Războiul pentru succesiune la tronul Poloniei (1733—1735) între Rusia și Habsburgi, care susțineau candidatura lui Frederic August II și Franța, care-l susținea pe Stanisław Leszczyński; la 5 oct. 1733, o parte din nobilii poloni aflați pe teritoriul ocupat de trupele rusești, l-a ales ca rege al Poloniei pe Frederic August II; prin preliminariile de la 3 oct. 1735 (pacea de la Viena, 18 nov. 1738) care puneau capăt Războiului de succesiune la tronul Poloniei, August III a fost recunoscut rege al Poloniei; participînd la Războiul de 7 ani (1756—1763) Saxonia a fost ocupată, din aug. 1756, de trupele prusace ale lui Frederic II, restabilindu-i-se *statu quo*-ul prin pacea de la Hubertusburg (15 febr. 1763)

5 oct. — 17 dec. 1763, Frederic Christian Leopold

1763 — 1827, Frederic August III *cel Drept* (rege al Saxoniei, ca **F.A.** I, din 11 dec. 1806 și arhiduce al Marelui Ducat al Varșoviei, 8 iul. 1807—1812/1815); succedînd tatălui său la vîrsta de 13 ani, s-a aflat, pînă în 1768, sub regența lui Xaver Frederic August; în urma păcii separate pe care a încheiat-o cu francezii la Poznań (11 dec. 1806), a primit titlul regal, a intrat în Confederația Rhinului, aflată sub protectoratul lui Napoleon I Bonaparte, iar prin tratatul de la Tilsit (7—9 iul. 1807) i s-a acordat demnitatea de arhiduce al Marelui Ducat al Varșoviei (creat pe teritoriul polonez cucerit de Napoleon I de la prusaci); pînă la lupta de la Leipzig („Bătălia Națiunilor") (16—19 oct. 1813), în timpul căreia s-a produs defec-

ţiunea trupelor saxone, iar Frederic August a fost luat prizonier, Saxonia a participat ca aliată a Franţei la Războaiele napoleoneene; între 1813 şi 1815, regatul s-a aflat sub administraţie rusească şi apoi prusacă; prin hotărîrea Congresului de pace de la Viena (sept. 1814—iun. 1815, semnat la 8 iun. 1815) mai mult din jumătate din teritoriul regatului (azi partea centrală şi central-vestică a R.D. Germane, numită Saxonia prusacă, cca 20 000 km²) a trecut în stăpînirea Prusiei, Regatul Saxoniei păstrînd un teritoriu de cca 15 000 km² (situat azi în partea de sud-est a R.D. Germane — Saxonia —, limitată la sud de Munţii Metalici)

Regi

1827 — 1836, Anton (Klemens Theodor Marie Josef Johann Evangelista Nepomuk Franz Xaver Alois Januar)

1836 — 1854, Frederic August II (Albert Marie Klemens Josef Vinzenz Alois Nepomuk Johann Baptist Nikolaus Rafael Peter Xaver Franz de Paul Venantius Felix); din 13 sept. 1830 a fost asociat de regele Anton, unchiul său

1854 — 1873, Johann (Nepomuk Marie Josef Anton Xaver Vinzenz Ludwig Franz de Paula Stanislaus Bernhard Paul Felix Damasus); în oct. 1866 a intrat în Confederaţia Germană de Nord, aflată sub egida Prusiei, iar din 18 ian. 1871, odată cu proclamarea lui Wilhelm I ca împărat, regatul Saxoniei a făcut parte din Imperiul federal german (a cărui Constituţie a fost adoptată la 14 apr. 1871)

1873 — 1902, Albert Frederic August (Anton Ferdinand Josef Karl Marie Baptist Nepomuk Wilhelm Xaver Georg Fidelis)

1902 — 1904, Georg (Ludwig Wilhelm Maximilian Karl Marie Nepomuk Baptist Xaver Zyriak Romanus)

1904 — 1918, Frederic August III (Johann Ludwig Karl Gustav Gregor Filip)

— la 10 nov. 1918, s-a proclamat Republica saxonă de la Dresda

— prin Constituţia de la Weimar (31 iul./11 aug. 1919), Saxonia a intrat în componenţa Republicii Germania (ca land, în 1 nov. 1920)

(— vezi Germania)

SELEUCID, REGATUL ~

— stat elenistic, constituit după moartea lui Alexandru cel Mare (323 î.e.n.) pe teritoriul asiatic al fostului Imperiu persan

—312 î.e.n., generalul macedonean Seleukos (satrap al Babilonului din 321) întemeiază Regatul seleucid; începutul erei seleucide. În timpul domniei lui Seleukos I Nikator (312—281) statul avea o suprafaţă de cca 3,5 mil. de km² şi se întindea de la Munţii Hindu Kush la Marea Egee şi de la Munţii Caucaz la Golful Persic, incluzînd între hotarele sale: Iranul, Mesopotamia, Asia Mică Occidentală şi Meridională, Siria de Nord; în cursul sec. 3 î.e.n. din Regatul seleucid s-au desprins Pergamul şi Bactria, iar în sec. 2 Asia Mică, Iranul, Mesopotamia, Iudeea; în ultima sa epocă de existenţă statul se limita numai la Siria şi Cilicia

Suverani

312 — 281, Seleukos I Nikator; Seleucia pe Tigru — capitala temporară a statului

281 – 261, Antiochos I Soter (Antioh I); Antiohia pe Orontes – noua capitală a Regatului seleucid
261 – 246, Antiochos II Theos
246 – 226, Seleukos II Kallinikos
226 – 223, Seleukos III Soter
223 – 187, Antiochos III *cel Mare*, cel mai important suveran seleucid
187 – 175, Seleukos IV Philopator
175 – 164, Antiochos IV Epiphanes
164 – 162, Antiochos V Eupator
162 – 150, Demetrios I Soter
150 – 145, Alexandros I Balas
145 – 140, Demetrios II Nikator
145 – 142, Antiochos VI Epiphanes (la Antiohia)
139 – 129, Antiochos VII Euergetes (Sidetes)
129 – 125, Demetrios II Nikator
125, Seleukos V
125 – 121, Kleopatra Thea
Antiochos VIII Philometor (Grypos)

ÎN SIRIA DE NORD

121 – 96, Antiochos VIII Epiphanes
96 – 95, Seleukos VI Epiphanes Nikanor
94, Antiochos XI Philadelphos
94 – 83, Philippos I Philadelphos (pînă în 88 împreună cu fratele său Demetrios III Philopator)
87 – 84, Antiochos XII Dionysos (la Damasc)

ÎN SIRIA DE SUD

115 – 95, Antiochos IX Philopator (Cyzicenus)
95 – 83, Antiochos X Eusebes
– în 83, Siria a fost cucerită de Tigranes I și a devenit o provincie a Regatului ↑ armean
– după înfrîngerea Armeniei de către Roma, Antiochos XIII este instalat, în 69, ca suveran seleucid de către generalul roman L. Licinius Lucullus
69 – 67, Antiochos XIII Asiatikos (prima oară)
67 – 65, Philippos II
65 – 64, Antiochos XIII Asiatikos (a doua oară)
– în 64 î.e.n. Cn. Pompeius transformă rămășițele Regatului seleucid în provincia romană Siria

SELGIUCIZII

– dinastie ce a condus un stat feudal din Asia; în perioada de apogeu a puterii politice și de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Djalal ad-Daula Abu'l-Fath Malik Șah I, cuprindea în hotarele sale teritoriul (parțial sau în întregime) de azi al următoarelor state: Iran, U.R.S.S. (R.S.S. Gruzină, R.S.S. Armeană, R.S.S. Azerbaidjană, R.S.S.Turkmenă), Afghanistan, Iraq, Arabia Saudită, Israel, Iordania, Liban, Siria și Turcia; capitala la Rey și apoi la Isfahan (Esfahan); numele dinastiei vine de la Selgiuk ibn Dudak, căpetenia tribului kînîk al turcilor oguzi care, în conflict cu conducătorul (yabgu) *statului oguzilor, a refuzat să mai recunoască autoritatea supremă a acestuia, constituindu-și, prin cucerire, o marcă în regiunea cursului*

inferior al fluviului Sîr-Daria, cu centrul la Djend, islamizîndu-se (sfîrșitul sec. 10) și efectuînd campanii de cucerire spre sud-vest; un nepot al său, Toghrul Beg este întemeietorul statului independent; unii dintre principii selgiucizi cărora le fuseseră încredințate spre cîrmuire diferite teritorii sau care reușiseră să cucerească ei înșiși anumite regiuni, au întemeiat formații statale de-sine-stătătoare (vezi mai jos)

Sultani

MARII SELGIUCIZI

1037/1038 – 1063, Rukn ad-Din Abu Talib Muhammad Toghrul I Beg ibn Mikail ibn Selgiuk; împreună cu fratele său Daud Ceagrî-Beg a condus uniunea selgiucidă a triburilor oguze; s-a proclamat sultan la Nishapur (1038), consacrîndu-și independența prin victoria din stepele Dandanakanului (23 mai 1040) asupra suzeranului său, emirul ghaznavid Șihab ad-Daula Masud I; în urma a numeroase campanii a cucerit Horasanul (1038–1044), Horezmul (1043), vestul Iranului (1042–1051), Azerbaidjanul (1054) și Iraqul, împreună cu orașul Bagdad (1055), unde califul abbasid al-Kaim i-a recunoscut titlul de sultan și l-a numit vicar al său temporal cu titlul de „rege al Orientului și Occidentului" (1058/1059)

1063 – 1072, Adud ad-Daula Șudja Muhammad Alp Arslan ibn Daud; a succedat, în 1059/1060, tatălui său în Horasan, iar în 1063 și unchiului său Toghrul, unind toate stăpînirile selgiucide; a efectuat campanii de cucerire în Gruzia, Azerbaidjan (1064), Armenia (1064–1065), iar la 19 aug. 1071 a obținut o strălucită victorie la Manzikert (Malazgîrt), în regiunea Lacului Van, asupra împăratului bizantin Romanos IV Diogene (primul împărat bizantin făcut prizonier), ceea ce a permis turcilor selgiucizi înaintarea spre centrul Anatoliei

1072 – 1092, Djalal ad-Daula Abu'l-Fath Malik-Șah I ibn Alp Arslan; cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; în timpul domniei sale imperiul selgiucizilor se întindea de la orașul Kașgar (în est) pînă la Marea Mediterană (în vest) și de la Munții Caucaz și Lacul Aral (în nord) pînă la Golful Persic (în sud)

1092 – 1095, Nasr ad-Din Mahmud I ibn Malik-Șah; succedînd la vîrstă de 4 ani, s-a aflat sub regența mamei sale Turkan Hatun; domnia i-a fost tulburată de un război civil în care s-au aflat angajați Barkyaruk, Ismail ibn Yakuti și frații lui Malik-Șah Tutuș și Arslan Arghun

1095 – 1104, Rukn ad-Din Abu'l-Muzaffar Barkyaruk (Berkyaruk) ibn Malik-Șah; proclamat sultan la Isfahan și Ray, la moartea tatălui său a fost recunoscut, în 1095, de califul abbasid al-Mustazhir

1104 – 1105, Djalal ad-Daula Muizz ad-Din Malik-Șah II ibn Barkyaruk

1105 – 1118, Ghias ad-Din Abu Șudja Muhammad I ibn Malik-Șah *– la moartea lui Muhammad I (18 apr. 1118) sultanatul selgiucid a fost împărțit între fiul său Mahmud (vezi mai jos Mahmud II) și fratele lui Muhammad I, Sandjar*

1118 – 1157, Nasr ad-Din (apoi Muizz ad-Din) Abu'l-Haris Ahmad Sandjar ibn Malik-Șah; a domnit asupra unui teritoriu care a cuprins Horasanul, Horezmul și Maverannahr; capitala în orașul Merv (azi gorodiștea Sultan-kala, R.S.S. Turkmenă, U.R.S.S.); în urma înfrîngerii suferite din partea kara qidanilor (10 sept. 1141) a pierdut stăpînirile de la est și nord de Amu-Daria; în 1153/1154 triburile oguze din regiunea orașului Balkh (ruinele se află la vest de Mazar-i-Sharif, în nordul Afghanistanului) s-au răsculat împotriva autorității selgiucide, Sandjar fiind înfrînt și luat prizonier; Horasanul a fost supus jafului, iar principalele orașe distruse; în 1156 a evadat din

captivitate și a încercat să-și refacă armata, dar a murit la scurtă vreme (1157)

ÎN IRAQ

— formație statală creată la moartea Marelui Selgiucid Muhammad I (18 apr. 1118) de fiul său Mahmud; cuprindea Iraqul, vestul Iranului și Azerbaidjanul; capitala la Hamadan (Iran)

1118 — 1131, Mughis ad-Din Abu'l-Kasim Mahmud II ibn Muhammad
1131 — 1132, Ghias ad-Din Abu'l-Fath Daud ibn Mahmud
1132 — 1133, Toghrul II ibn Muhammad
1133 — 1152, Ghias ad-Din Masud ibn Muhammad
1152 — 1153, Muin ad-Din Malik-Șah III ibn Mahmud
1153 — 1159/1160, Muhammad II ibn Mahmud
1159/1160 — 1161, Sulaiman Șah ibn Muhammad (II)
1161 — 1177, Arslan Șah ibn Toghrul
1177 — 1194, Toghrul III ibn Arslan Șah
— în 1194 stăpînirile lui Toghrul III au fost cucerite de Abu'l-Muzaffar Tekeș, șahul Horezmului (1172—1200)

ÎN KERMAN (KIRMAN)

— formație statală creată de Kavurd ibn Daud, fratele Marelui Selgiucid Alp Arslan, în partea de sud-est a Iranului actual; capitala la Kerman

1041 — 1073, Imad ad-Din Kara-Arslan Kavurd ibn Daud
1073, Kirman Șah ibn Kavurd
— 1073—1074, Husain, pretendent
1074 — 1085, Rukn ad-Daula Sultan Șah ibn Kavurd
1085 — 1097, Muhi'l-Din Imad ad-Daula Turan Șah I ibn Kavurd
1097 — 1101, Baha ad-Din Iran Șah ibn Turan Șah
1101 — 1142, Muhi'l-Din Arslan Șah I ibn Kirman Șah
1142 — 1156, Mughis ad-Din Muhammad I Malik Șah ibn Arslan Șah
1156 — 1169/1170, Muhi'l-Din Toghrul Șah ibn Malik Șah
— 1169/1170, Arslan Șah ibn Toghrul Șah, pretendent
1169/1170 — 1175, Bahram Șah ibn Toghrul Șah
1175 — 1176, Arslan Șah II ibn Toghrul Șah
1176 — 1183, Turan Șah ibn Toghrul Șah
1183 — 1186/1187, Muhammad Șah II ibn Bahram Șah
— cucerirea turcilor oguzi

ÎN SIRIA

— formație statală constituită în urma acordării de către Marele Selgiucid Djalal ad-Daula Abu'l-Fath Malik Șah I fratelui său Tutuș a teritoriului pe care îl stăpînea în Siria șeful turcoman Atsîz ibn Uvak

1078 — 1095, Tadj ad-Daula Abu Said Tutuș ibn Alp Arslan; a ucis, în 1079, pe Atsîz ibn Uvak, înstăpînindu-se în Damasc; după moartea lui Malik Șah I, a înfrînt și ucis pe Kasim ad-Daula Ak-Sunkur, guvernatorul Alepului, punînd stăpînire pe oraș și a intervenit, fără succes, în lupta pentru succesiunea fratelui său
— la moartea lui Tutuș stăpînirile selgiucide din Siria s-au împărțit între cei doi fii ai săi Riduan și Dukak
1095 — 1113, Riduan ibn Tutuș; a domnit în Alep
1095 — 1104, Șams al-muluk Dukak ibn Tutuș; a domnit în Damasc; adevăratul cîrmuitor a fost atabegul turc Zahir ad-Din Tughtegin
— la moartea lui Dukak (8 iun. 1104), i-a succedat, pentru scurtă vreme, fiul său nevîrstnic Tutuș II, aflat sub autoritatea lui Tughtegin, care a întemeiat în Damasc propria sa dinastie, a Burizilor (1104—1154)
1113 — 1114, Tadj ad-Daula Alp Arslan al-Ahras ibn Riduan; a domnit în Alep

1114 — 1117/1118, Sultan Șah ibn Riduan; a domnit în Alep; a avut ca regent pe Lulu al-Iahia, un sclav al bunicului său Tutuș
— *în 1117/1118 Alepul a fost ocupat de artukidul Ilghazi (Nadjm ad-Din Ilghazi I ibn Artuk)*

ÎN KONYA

— *formație statală întemeiată de Suleiman, fiul lui Kutalmîș și nepot al lui Selgiuk, în urma achizițiilor teritoriale făcute în dauna stăpînirii bizantine din Anatolia (de aceea statul s-a mai numit și „Sultanatul de Rum"); capitala la Niceea (azi Iznik, Turcia) (1081—1097), apoi, din 1116, la Iconium (azi Konya)*

1077 — 1086, Suleiman ibn Kutalmîș; trimis de Marele Selgiucid Malik Șah I să lupte împotriva bizantinilor, a profitat de anarhia din Imperiul basileilor pentru a cuceri cea mai mare parte din Anatolia, stăpînire ce i-a fost recunoscută (în 1081) de împăratul Alexie I Comnenul (1081—1118) în schimbul unei vasalități formale; a anexat, în dec. 1084, stăpînirea curopalatului Filaret, care-și avea reședința în Antiohia (azi Antakya, Turcia); încercînd să-și extindă stăpînirea spre est, și-a atras dușmănia sultanului selgiucid din Siria Tadj ad-Daula Abu Said Tutuș (1078—1095), fratele lui Malik Șah I, care l-a învins și ucis (1086)
— *în urma uciderii lui Suleiman, Sultanatul de Konya a căzut pradă anarhiei (1086—1092); după moartea lui Malik Șah I, fiul său Barkyaruk a permis lui Kilîç Arslan I, fiul lui Suleiman, să revină în Anatolia, unde acesta din urmă l-a înlăturat din capitală pe emirul Abu'l-Kasim, preluînd puterea*

1092 — 1107, Kîlîç Arslan I ibn Suleiman; în luptele cu bizantinii și cu forțele cruciate, selgiucizii au pierdut Niceea (20 iun. 1097), asediată timp de 5 săptămîni, apoi au fost înfrînți la Dorylaeum (în apropiere de actualul Eskișehir, Turcia) (1 iul. 1097), ceea ce a decis soarta părții apusene a Anatoliei în favoarea creștinilor, iar în 3 iun. 1098, după un asediu de 7 luni cruciații pun stăpînire pe Antiohia (azi Antakya), unde au întemeiat Principatul de Antiohia, primul stat cruciat din Orient; încercînd să-și supună teritorii în estul Anatoliei, s-a izbit de împotrivirea principilor selgiucizi coalizați care l-au înfrînt în lupta de pe malul rîului Nahr al-Khabur (afluent al Eufratului, în sud-estul Anatoliei, Siria), iar apoi l-au ucis în timp ce se retrăgea (3 iun. 1107); rămînea în urma lui ca moștenire un teritoriu redus, care cuprindea regiunile cele mai sărace ale Anatoliei

1107 — 1116, Malik Șah I ibn Kîlîç Arslan

1116 — 1156, Rukn ad-Din Masud I Kîlîç Arslan; a purtat lupte cu împărații bizantini Ioan II Comnenul (1118—1143) și Manuel Comnenul (1143—1180), pierzînd unele teritorii, a înfrînt pe cruciați în a doua luptă de la Dorylaeum (26 oct. 1147) și a eșuat (în 1153 și 1154) în încercările de a cuceri Cilicia armeană apărată de Toros II (1145—1169)

1156 — 1192, Izz ad-Din Kîlîç Arslan II ibn Masud; a pus capăt existenței statului Danișmenizilor (1174 și 1178), cucerind stăpînirile acestora din partea centrală și răsăriteană a Anatoliei; a denunțat, în 1175, suzeranitatea bizantină, ceea ce l-a determinat pe împăratul Manuel Comnenul să întreprindă o mare campanie contra sa, dar Kîlîç Arslan II a obținut o remarcabilă victorie în defileul de la Myriokephalon (azi Chardak Pas) (17 sept. 1176) asupra bizantinilor, punînd în derută armata basileului; la 18 mai 1190, cruciații conduși de împăratul german Frederic Barbarossa (1152—1190), au cucerit, pentru scurtă vreme, orașul Konya; către sfîrșitul domniei el și-a împărțit stăpînirea între cei 13 urmași, din care: Rukn ad-Din

Suleiman Şah (a domnit la Tokat), Nasr ad-Din Barkyaruk Şah (a domnit la Niksar), Mughis ad-Din Toghrul Şah (a domnit la Ablustain, Erzurum şi Bayburt), Nur ad-Din Sultan Şah (a domnit la Kayseri), Kutb ad-Din Malik Şah II (a domnit la Sivas şi Aksaray), Muizz ad-Din Kaisar Şah (a domnit la Malatya), Muizz ad-Din Sandjar Şah (a domnit la Eregli), Muizz ad-Din Arslan Şah (a domnit la Nigde), Nizam ad-Din Arghun Şah (a domnit la Amasya), Muhi ad-Din Masud Şah (a domnit la Ankara) şi Ghias ad-Din Kai-Khusrau I (a domnit în Konya şi Borglu); acesta din urmă a refăcut unitatea sultanatului

1192 — 1196, Ghias ad-Din Kai-Khusrau I ibn Kîlîç Arslan (prima oară)

1196 — 1204, Rukn ad-Din Suleiman Şah II ibn Kîlîç Arslan (iniţial a cîrmuit în Tokat)

6 iul. — nov. 1204, Izz ad-Din Kîlîç Arslan III ibn Suleiman Şah

1204 — 1210, Ghias ad-Din Kai-Khusrau I (a doua oară); în 1207 a cucerit oraşul Antalya, important port la Marea Mediterană, dar a fost înfrînt şi ucis în lupta de la Antiohia pe Meandru (în apropiere de Azizabad, la est de Nazili) de împăratul bizantin de la Niceea Teodor I Lascaris (1204—1222), atunci cînd a încercat să-şi extindă cuceririle spre vest

1210 — 1219, Izz ad-Din Kai-Kaus I ibn Kai-Khusrau; în 1214 a obligat pe împăratul bizantin de la Trapezunt Alexie I Mare Comnen (1204—1222) să-i cedeze importantul centru comercial de la Marea Neagră, portul Sinope (azi Sinop)

1219 — 1237, Ala ad-Din Kai-Kubad I ibn Kai-Khusrau; cel mai de seamă conducător al Sultanatului de Konya, în timpul domniei sale fiind atins apogeul puterii politice şi expansiunea teritorială maximă; a întreprins o campanie în Crimeea (1222), a lărgit hotarele statului pe coasta Mării Mediterane, cucerind, între altele, fortul Galonoros, pe care l-a numit după numele său Alaiyya (azi Alaya sau Alanya), transformat într-un important port, ce i-a servit şi ca reşedinţă de iarnă; şi-a impus, în 1225, suzeranitatea asupra Ciliciei armene (menţinută pînă în 1243), precum şi asupra Artukizilor (1226, 1232—1233); a anexat formaţia statală condusă de Mengüdjek din Erzincan (sau Erzinjan, oraş în centrul nord-estic al Anatoliei) (1228), iar spre est a cucerit Erzurum (1230), Ahlat (oraş pe malul Lacului Van) (1231), Harput (oraş în Anatolia central-estică) (1234) ş.a.

1237 — 1246, Ghias ad-Din Kai-Khusrau II ibn Kai-Kubad; la 26 iun. 1243, în marea bătălie de la Kösedag (la cca 60 km est de Sivas), armata selgiucidă a suferit o gravă înfrîngere din partea invadatorilor mongoli conduşi de noyonul Baidu, care au prădat pînă la Kayseri; impunerea suzeranităţii mongole

1246 — 1248, Izz ad-Din Kai-Kaus II ibn Kai-Khusrau (prima oară)

1248 — 1249, Izz ad-Din Kai-Kaus II (a doua oară), împreună cu fratele său Rukn ad-Din Kîlîç Arslan IV (prima oară)

1249 — 1257, Izz ad-Din Kai-Kaus II (a treia oară), împreună cu fraţii săi Rukn ad-Din Kîlîç Arslan IV (a doua oară) şi Ala ad-Din Kai-Kubad II

1257 — 1265, Rukn ad-Din Kîlîç Arslan IV (a treia oară)

1265 — 1281, Ghias ad-Din Kai-Khusrau III ibn Kîlîç Arslan (IV); în 1277, Muhammad Beg, fiul căpeteniei turkmene Karaman ibn Nura Sufi, a încercat să ia puterea în sultanat prin intermediul pretendentului Djimrî, pentru care Muhammad Beg a cucerit oraşul-capitală Konya, dar la puţină vreme oraşul a fost recucerit de forţele mongole pentru Kai-Khusrau III, iar pretendentul ucis

1281 — 1284, Ghias ad-Din Masud II ibn Kai-Kaus (prima oară)

1284, Ala ad-Din Kai-Kubad III (prima oară)

1284 – 1293, Ghias ad-Din Masud II (a doua oară)
1293 – 1294, Ala ad-Din Kai-Kubad III (a doua oară)
1294 – 1301, Ghias ad-Din Masud II (a treia oară)
1301 – 1302, Ala ad-Din Kai-Kubad III (a treia oară)
1302 – 1305, Ghias ad-Din Masud II (a patra oară)
1305 – 1307, Ala ad-Din Kai-Kubad III (a patra oară)
1307 sau 1308, Ghias ad-Din Masud III ibn Kai-Kubad
– la moartea lui Masud III, ultimul conducător al Sultanatului de Konya, în realitate un sultan-marionetă, statul selgiucid a devenit provincie a statului ↑ ilhanizilor
– dominația mongolilor ilhanizi

SENNAR

– stat feudal în nord-estul Africii, întemeiat de populația fundj în regiunea cuprinsă între Nilul Alb și Nilul Albastru; în perioada de maximă expansiune, în hotarele statului s-a aflat și întreaga vale a Nilului pînă la granița de nord cu Egiptul (azi în estul Sudanului); capitala la Sennar

Sultani
1504 – cca 1534, Amara I Dunkas ibn Aldan; a îmbrățișat islamul
cca 1534 – cca 1551, Nayil ibn Amara
cca 1551 – cca 1558, Abd al-Kadir ibn Amara
cca 1558 – cca 1569, Amara II (Abu Sikaykin) ibn Nayil
cca 1569 – cca 1586, Dakin ibn Nayil
cca 1586 – cca 1588, Dura ibn Dakin
cca 1588 – cca 1592, Tayyib (sau Tabl) ibn Abd al-Kadir
cca 1592 – cca 1604, Unsa I ibn Tayyib
cca 1604 – 1606, Abd al-Kadir II ibn Unsa
1606 – cca 1611, Adlan ibn Unsa
cca 1611 – cca 1616, Badi I (Sid al-Kaum) ibn Abd al-Kadir
cca 1616 – cca 1645, Rubat ibn Badi; în 1618/1619 a luptat împotriva etiopienilor
cca 1645 – 1680, Badi II (Abu Dikan) ibn Rubat; a constituit o importantă armată compusă din sclavi
1680 – 1692, Unsa II ibn Nasr ibn Rubat
1692 – 1716, Badi III (al-Ahmar) ibn Unsa (II)
1716 – 1720, Unsa III ibn Badi (III)
1720 – 1724, Nul
1724 – 1762, Badi IV (Abu Șuluh) ibn Nul; a repurtat, în mart.–apr. 1744, o importantă victorie asupra etiopienilor
– în 1762, comandantul militar Muhammad Abu Likaylik, vicerege la Kordofan, profitînd de disensiunile dintre sultan și aristocrația fundj, a depus pe sultanul Badi IV; puterea reală a trecut în mîinile lui Muhammad Abu Likaylik și a clanului său, din care s-au recrutat regenții ereditari
1762 – 1769, Nasr ibn Badi
1769 – cca 1772, Ismail
– după depunerea și exilarea lui Ismail, sultanatul a decăzut datorită luptelor pentru putere care au dus la anarhie; în 1821, o armată comandată de Ismail Kamil Pașa, trimisă de conducătorul egiptean Muhammad Ali, a depus pe ultimul sultan Badi VI (12 iun. 1821), iar teritoriul statului Sennar cucerit (1821–1822)
(– vezi Sudan)

SICILIA

— formație statală feudală întemeiată de normanzi în ins. Sicilia, unde ei au pătruns prima oară în anul 1061, chemați în ajutor de emirul de Catania; la puțină vreme ei s-au stabilit la Messina, iar după trei decenii de lupte au supus ins. în întregime; capitala la Palermo (din 10 ian. 1072); inițial comitat, odată cu extinderea stăpînirii lui Roger II asupra sudului Peninsulei Italice, a devenit regat (din 1130) — numit Regatul Apuliei și Siciliei; *după pacea de la Caltabellotta (1302) statul din ins. Sicilia, rămas în stăpînirea aragonezilor, a primit numele de Regatul* de Tinacria, *spre a-l deosebi de celălalt „regat al Siciliei" din sudul Peninsulei Italice, cu capitala la Neapole, aflat sub coroana angevină (Regatul Neapolelui); din 1443, odată cu reunirea celor două regate sub sceptrul lui Alfons* Magnanimul *numele statului unificat a fost Regatul Siciliei* citra et ultra Pharum, *iar titlul purtat de Alfons a fost* rex utriusque Siciliae *(=*„rege al celor două Sicilii"*); în 1816, după restaurarea lui Ferdinand III de Bourbon la Neapole, statul s-a numit* Regatul celor Două Sicilii

DINASTIA NORMANDĂ DE HAUTEVILLE

Conți

1062 — 1101, Roger I, fiul lui Tancred de Hauteville; în 1062 a primit Calabria din partea fratelui său Robert Guiscard; luptînd împotriva arabilor, a obținut victoriile de la Cerami (1063) și Misilmeri (1068), în 1071 a intrat în Palermo, iar în 1072 a fost învestit ca „mare conte de Sicilia și Calabria"; prin cucerirea orașului Noto (1091), a pus capăt stăpînirii arabe în Sicilia

1101 — 1154, Roger II; succedînd la vîrsta de 6 ani, s-a aflat, pînă în 1113, sub regența mamei sale Adelaide; în 1127 și-a asumat stăpînirea Apuliei (învestit la 23 aug. 1128 de papa Honoriu II ca duce de Apulia, Calabria și Sicilia); încoronat rege al Apuliei și Siciliei la Palermo (25 dec. 1130) (confirmat de papa Innocentiu II); în urma a numeroase campanii militare a reușit să înfrîngă forțele externe (papalitatea, „Sfîntul Imperiu roman", Imperiul bizantin, Veneția, Pisa și dinaștii Zirizi din nordul Africii) interesate în neutralizarea puterii crescînde a normanzilor și să lărgească considerabil hotarele stăpînirii sale

Regi

1154 — 1166, Guillaume I *cel Rău;* asociat de tatăl său din 1151; prin victoria de la Brindisi (26 mai 1156) a făcut să eșueze încercarea bizantinilor de a recuceri fostele lor stăpîniri din sudul Peninsulei Italice; încheind tratatul de la Benevento (iun. 1156) cu papa Adrian IV, Guillaume I a prestat jurămînt de fidelitate și omagiu feudal, obligîndu-se la plata unui tribut anual, primind în schimb învestitura pentru regatul Siciliei, ducatul Apuliei și principatul de Capua, precum și orașele Neapole, Salerno, Amalfi ș.a.

1166 — 1189, Guillaume II *cel Bun;* succedînd la vîrsta de 12 ani, s-a aflat la începutul domniei sub regența mamei sale Margareta de Navarra; a luptat împotriva arabilor din nordul Africii, cucerind, în 1175, orașul Tunis și a bizantinilor, normanzii cucerind Dyrrachium (azi Durrësi) (6 iun. 1185), ins. Corfu, Cefalonia (Kefalinia) și Zante (Zákinthos), precum și orașul Thessalonic (Thessaloniki) (24 aug. 1185), pe care au fost obligați să le evacueze (excepție făcînd Cefalonia și Zante), în fața înaintării trupelor bizantine comandate de Alexis Branas

— după moartea lui Guillaume II (16 nov. 1189) fără urmași direcți, succesiunea regatului a fost disputată între membrii familiei de Hauteville și Henric de Hohenstaufen, căsătorit cu Constance, fiica lui Roger II

1189/1190 — 1194, Tancred (conte de Lecce, din 1149); din 1192 l-a avut ca asociat la domnie pe fiul său Roger
20 febr. — oct./nov. 1194, Guillaume III; s-a aflat sub regența mamei sale Sibilla de Acerra
— *în urma tratativelor de la Caltabellotta Guillaume III a renunțat la tron în favoarea lui Henric VI, păstrînd însă comitatul de Lecce și principatul de Taranto; la puține zile după încoronarea lui Henric VI, Guillaume III a fost făcut prizonier de împărat și exilat în Germania, unde și-a sfîrșit zilele (cca 1198)*

DINASTIA DE HOHENSTAUFEN
1194 — 1197, Henric (Heinrich) (rege al Germaniei, din 1169/1190 și împărat, ca **H.** VI, din 1191)
1197 — 1250, Frederic (Friedrich) I (duce al Suabiei, ca **F.** VI, 1208—1235, rege al Germaniei, ca **F.** II, din 1212, împărat, ca **F.** II, din 1220 și rege al Ierusalimului, 1225/1229—1243); succedînd la vîrsta de 3 ani s-a aflat sub regența mamei sale Constance (pînă în 1198), apoi, pînă în 1216, sub tutela papei Innocențiu III
— *după moartea lui Frederic I (13 dec. 1250) a urmat o perioadă de tulburări și lupte pentru succesiune în care au fost angajați urmașii acestuia Manfred și Konradin, Carol de Anjou, fiul regelui Franței Ludovic VIII, Pietro Ruffo — care a încercat să transforme regatul într-o seniorie personală — și papalitatea, ce intenționa să transforme regatul într-o federație de orașe libere*
1250/1251 — 1254, Konrad I (duce al Suabiei, sub numele de **K.** III, din 1235 și rege al Germaniei, **K.** IV, din 1237)
1254 — 1266, Manfred (principe de Taranto, din 1240); a domnit efectiv din 10 aug. 1258; înfrînt și ucis în lupta de la Benevento (26 febr. 1266) de Carol I de Anjou
1266 — 1268, Konrad II zis *Konradin* (duce al Suabiei, sub numele de **K.** V și rege titular al Ierusalimului, din 1254); în sept. 1267 a pătruns în Peninsula Italică, dar a fost înfrînt de Carol I de Anjou în bătălia de la Tagliacozza (23 aug. 1268) și apoi executat la Neapole (29 oct. 1268); sfîrșitul dinastiei de Hohenstaufen

DINASTIA DE ANJOU
1265 — 1282, Carol (Charles) I de Anjou; învestit rege al Siciliei de papa Clement IV, sprijinitorul său, la 28 iun. 1265 (încoronat la 6 ian. 1266) (conte de Anjou, 1232—1285, de Provence și Maine, 1246—1285, principe de Ahaia, 1267/1278—1285 și rege titular al Ierusalimului, 1277—1285, recunoscut în Acra); cu ajutorul papalității și al subsidiilor acordate de guelfi (în special din Siena și Florența), a înfrînt pe ultimii Hohenstaufeni; a mutat capitala regatului de la Palermo la Neapole
— *politica antipopulară a lui Carol I de Anjou a nemulțumit pe supușii săi din Sicilia, la Palermo izbucnind, la 31 mart. 1282, o puternică răscoală populară împotriva stăpînirii franceze („Vecerniile siciliene") care, în apr., a cuprins întreaga; ins.; majoritatea francezilor au fost uciși, iar stăpînirea lor înlăturată*
— *parlamentul convocat la Palermo din inițiativa aristocrației siciliene, la sugestia lui Giovanni da Procida (1210—1298), adversar al Angevinilor, a hotărît să acorde coroana Siciliei regelui Aragónului Petru III* cel Mare, *căsătorit cu Constance, fiica regelui Manfred de Hohenstaufen*

Regii aragonezi din DINASTIA DE BARCELONA
1282 — 1285, Petru (Pedro) I *cel Mare* (rege al Aragónului, ca **P.** III, din 1276); sosit în Sicilia, s-a încoronat rege la Palermo (4 sept

1282); în sept. 1282 flota aragoneză comandată de amiralul calabrez Roger de Lauria (1250–1305) a obligat pe Carol I de Anjou să ridice asediul orașului Messina, iar după un șir de victorii navale, a înfrînt în golful orașului Neapole, la 5 iun. 1284, flota angevină comandată de Carol *cel Șchiop*, fiul lui Carol I, pe care l-a făcut prizonier

1285 – *1295*, Iacob (Jaime) I (rege al Aragónului, ca **I.** II, 1291–1327); a cedat Sicilia, primind în schimb investitura pentru ins. Corsica și Sardinia

1295 – *1337*, Frederic II; regent al Siciliei în numele fratelui său Iacob I, din 1291, a fost proclamat (la 11 dec. 1295) rege de către sicilieni; prin tratatul de pace de la Caltabellotta (sau Castronuovo) (31 aug. 1302), în realitate un armistițiu între aragonezi și Angevini, i s-a recunoscut stăpînirea asupra Regatului Siciliei, dar, potrivit cererii papei Bonifaciu VIII, el a purtat titlul de „rege de Tinacria"

1337 – *1341*, Petru II; asociat de tatăl său din 19 apr. 1321

1341 – *1355*, Ludovic (Luis); succedînd la vîrsta de 3 ani, s-a aflat sub regența mamei sale Elisabeta din Tirol

1355 – *1377*, Frederic III *cel Simplu;* în 1372, prin medierea papei Grigore XI, s-a încheiat pacea din Catania între Frederic III și Ioana I, regina de Neapole, care a pus capăt conflictului aragonezo-angevin: recunoașterea „regatului de Tinacria", dar sub suzeranitatea regelui de Neapole și a Scaunului apostolic

1377 – *1402*, Maria; succedînd tatălui ei la vîrsta de 10 ani, s-a aflat sub regența lui Artale de Alagón; din 1391 a domnit împreună cu soțul ei Martin I; în timpul domniei ei regatul a fost împărțit în patru vicariate, conduse de cîrmuitori cu largi prerogative

1391 – *1409*, Martin I *cel Tînăr;* soțul Mariei (din 29 nov. 1391); a domnit singur după moartea acesteia (25 mai 1402)

1409 – *1410*, Martin II *cel Bătrîn* (rege al Aragónului, ca **M.** I, din 1395)

— *între 1410 și 1412 regatul s-a aflat sub vicariatul Biancăi de Navarra, văduva lui Martin II*

1412 – *1416*, Ferdinand I de *Antequera* (rege al Aragónului, coregent al Castiliei, din 1406, în timpul minoratului nepotului său Ioan II și rege al Sardiniei)

1416 – *1458*, Alfons (Alfonso) I *Magnanimul* (= „cel Mărinimos") (rege al Aragónului, ca **A.** V și conte de Catalonia); adoptat de regina Ioana a II-a, a fost chemat să preia succesiunea Regatului Neapolelui, dar a avut împotrivirea lui Ludovic III de Anjou; după încercările eșuate din 1423 și 1432, la moartea reginei Ioana (2 febr. 1435), a încercat să cucerească prin forța armelor Regatul Neapolelui stăpînit de René I de Anjou, care, însă, a avut sprijinul papei Eugeniu IV, al lui Filipo Maria Visconti, precum și al Genovei, Veneției și Florenței; înfrînt în bătălia navală de la Ponza (5 aug. 1435) și luat prizonier, s-a aflat în captivitatea lui Filippo Maria Visconti care, după ce a semnat cu Alfons un tratat secret de colaborare (la 18 sept. 1435, reînnoit în 15 sept. 1442), l-a eliberat, el reușind, în 12 iun. 1442, să ocupe orașul Neapole, primind în anul următor investitura pentru ambele regate; începînd din 1415, Sicilia a fost condusă prin viceregi

1458 – *1479*, Ioan (Juan) (rege al Navarrei, din 1425 și rege al Aragónului, ca **I.** II, din 1458)

1479 – *1516*, Ferdinand II *Catolicul* (rege-consort al Castiliei, ca **F.** V, 1474–1479, împreună cu soția sa Isabela; rege al Aragónului și Siciliei); participînd (din 1494/1495) la luptele pentru supremație în Peninsula Italică, a încheiat cu regele Franței Ludovic XII tratatul secret de la Granada (11 nov. 1500) prin care s-a hotărît cucerirea și împărțirea Regatului Neapolelui

(Apulia și Calabria urmau să revină Spaniei), dar, după ocuparea regatului de către francezi, armata spaniolă comandată de Gonzalo Fernández de Córdoba (1453–1515) a înfrînt la Cerignola (28 apr. 1503) și Garigliano (27 dec. 1503) pe francezi, care au abandonat sudul Peninsulei Italice; în 1504 Ferdinand *Catolicul* a devenit și rege al Neapolelui (ca **F.** III), recunoscut și de regele Franței Ludovic XII prin tratatul de la Blois (12 oct. 1505)

— *pînă în 1713 Sicilia s-a aflat în stăpînirea regilor Spaniei*

— *pînă în 1860 (cu unele întreruperi) Regatul Siciliei și Regatul Neapolelui s-au aflat unite*

— *prin tratatele de pace franco-savoiard (11 apr. 1713) și spaniolo-savoiard (13 iul. 1713) de la Utrecht, care s-au încheiat în urma Războiului pentru succesiune la tronul Spaniei (1701–1713/1714), Regatul Siciliei a revenit ducelui de Savoia Vittorio Amedeo II (participant la acest război din 1703); încoronat rege al Siciliei la 24 dec. 1713*

— *prin tratatul de la Londra (2 aug. 1718) s-a hotărît ca regele Vittorio Amedeo să primească ins. Sardinia, cedînd în schimb ins. Sicilia; la 4 aug. 1720 Spania a cedat Imperiului habsburgic ins. Sardinia, care, la rîndul său, a cedat-o, la 8 aug. 1720, Casei de Savoia, în schimbul Siciliei*

— *între 1720 și 1734 Sicilia a fost inclusă în Imperiul habsburgic*

— *prin tratatul de alianță de la Madrid (25 oct. 1733) Spania s-a alăturat Franței în războiul împotriva Habsburgilor (Războiul de succesiune la tronul Poloniei, 1733–1735); trupele spaniole au pătruns în sudul Peninsulei Italice în frunte cu Don Carlos (duce de Parma și Piacenza, 1731–1736), care s-a proclamat rege al Neapolelui și Siciliei (15 mai 1734); după victoria decisivă de la Bitonto (20 mai 1734) asupra austriecilor obținută de José Carrillo de Albornoz (1671–1743) (conte de Montemar, din 1735), orașele Pescara, Gaeta și Capua (21 nov. 1734) și-au deschis porțile trupelor spaniole, care în scurt timp au cucerit și ins. Sicilia; tratatul de pace de la Viena (preliminarii la 3 oct. 1735, definitiv la 18 nov. 1738), confirma trecerea Regatului Neapolelui și al Siciliei din stăpînirea Habsburgilor în cea a Bourbonilor spanioli*

DINASTIA DE BOURBON

Regi

1734 – 1759, Carol (Carlos, Carlo) IV (sub numele de **C.** VI în Regatul Neapole) (duce de Parma și Piacenza, 1731–1736 și rege al Spaniei, sub numele de **C.** III, 1759–1788); a acordat largi prerogative miniștrilor săi Manuel de Benavides y Aragón, conte de Santostefano (1734–1738) și José Joaquín, marchiz de Montealegre (1738–1746); prin pacea de la Aachen (18/20 oct. 1748), care punea capăt Războiului de succesiune la tronul Austriei (1740–1748), s-a stabilit ca succesiunea lui Ferdinand VI în Spania să revină lui Carol

1759 – 1825, Ferdinand III (rege al Neapolelui, ca **F.** IV); succedînd tatălui său la vîrsta de 8 ani, s-a aflat, pînă în 1767, sub un consiliu de regență în frunte cu Domenico Cattàneo, principe de San Nicandro și apoi cu Bernardo Tanucci (pînă în 1776); în urma războiului cu Franța a pierdut Neapole, unde a fost proclamată Republica Partenopiană (22/24 ian.– 12 iun. 1799); prin tratatul încheiat la Florența (28 mart. 1801) cu Napoleon Bonaparte, acesta din urmă îi recunoștea lui Ferdinand stăpînirea în Regatul Neapolelui, care în realitate devenea cvasi-vasal față de Franța; în urma ocupării Regatului Neapole de către trupele franceze (febr. 1806) – care au întemeiat un regat

dependent de Franța—, Ferdinand s-a retras în Sicilia, unde a încredințat, între 16 ian. 1812 și 4 iul. 1814, conducerea ins. fiului său Francisc; a reluat conducerea efectivă a Siciliei la 4 iul. 1814, iar după detronarea lui Joachim Murat și restaurarea sa de către Congresul de pace de la Viena, a reintrat în Neapole la 17 iun. 1815; prin decretul din 18 dec. 1816 Sicilia a fost încorporată integral în regat, iar la 22 dec. 1816 Ferdinand s-a proclamat suveran al „Regatului celor Două Sicilii" sub numele de Ferdinand I

1825 – 1830, Francisc (Francesco) I (principe ereditar și duce de Calabria, din 1778)

1830 – 1848, Ferdinand II *Bomba* (prima oară)

— la 12 ian. 1848, la Palermo a izbucnit o puternică răscoală populară care a marcat începutul Revoluției de la 1848—1849 din Italia; trupele regale au fost înfrînte (24 ian. 1848) și obligate să părăsească Sicilia; la 2 febr. s-a constituit un guvern provizoriu, în frunte cu Ruggiero Sèttimo (1778—1863), parlamentul declarîndu-l pe regele Ferdinand II depus (25 mart. 1848); la 15 mai 1849 trupele regale comandate de generalul C. Filangieri au ocupat Palermo, punînd capăt Revoluției burgheze și readucînd ins. sub stăpînirea regelui Ferdinand II

1849 – 1859, Ferdinand II (a doua oară)

1859 – 1860, Francisc II

— între 4 și 14 apr. 1860 în Palermo a avut loc răscoala populară condusă de Francisco Riso (1820—1860)

— în mai 1860 generalul Giuseppe Garibaldi, în numele regelui Sardiniei Vittorio Emmanuele II, a debarcat în Sicilia în fruntea „detașamentului celor 1 000" (sau „cămășile roșii"); după ocuparea Marsalei (11 mai), au urmat victoria de la Calatafimi (15 mai), capitularea de la Palermo (6 iun.), victoriile de la Milazzo (20 iul.) și de lîngă Messina (27 iul.) și eliberarea ins. de sub stăpînirea Bourbonilor

— în urma plebiscitului din 21 oct. 1860 și a decretului din 17 dec. 1860 Regatul celor Două Sicilii a intrat în componența Regatului Sardiniei

(— vezi Neapole; Sardinia)

SIRACUZA

— oraș-stat antic (polis) întemeiat în 734 î.e.n. pe coasta răsăriteană a Siciliei de către coloniști din Corint; a devenit în sec. următoare cel mai de seamă centru politic, economic și cultural al lumii grecești occidentale (Graecia Magna)

Tirani

491 – 478 î.e.n., Gelon; în urma victoriei asupra Cartaginei la Himera (480) Siracuza a devenit hegemonul Siciliei grecești

478 – 466, Hieron I; stăvilirea expansiunii etrusce în bătălia navală de la Cumae (474)

466 – 465, Thrasybulos (Trasibul)

— între 465 și 405 s-a instituit un regim democratic

405 – 367, Dionysios I; apogeu al puterii siracuzane în lumea elenă occidentală

367 – 356, Dionysios II (prima oară)

356 – 347, Dion

347 – 344, Dionysios II (a doua oară)

345 — *337*, Timoleon; stăvilirea noii ofensive cartagineze
— *între 337 și 317 s-a instituit un regim oligarhic*
317 — *289*, Agathokles (Agatocle); în 305, urmînd exemplul monarhilor elenistici, a luat titlul de *basileus* (rege)
— *între 289 și 268 anarhie internă*
268 — *215*, Hieron II, rege
215 — *214*, Hieronymos, rege
— *în 212 î.e.n., intervenind de partea Cartaginei în cel de-al doilea război punic, Siracuza a fost cucerită de Roma, după un lung asediu și inclusă în provincia Sicilia*

SONGHAY (IMPERIUL GAO)

— *stat feudal timpuriu întemeiat de populația songhay (vorbitoare a unei limbi din familia nilo-sahariană); a cuprins în hotarele sale un vas teritoriu, mărginindu-se la vest cu fluviul Senegal, la est cu regiunea muntoasă Air (Azbine, Asben), la sud cu orașul Bussa (unde începe seria de repezișuri ale fluviului Niger), iar la nord cu centrul Saharei (azi în statele Mali, vestul Nigerului și nord-vestul Nigeriei); capitala la Kukya, apoi, din 1009/1010, la Gao (se mai numea Kawkaw, Kooku, Kanku sau Kunku) cu o scurtă perioadă de întrerupere, în sec. 14, cînd capitala a fost din nou mutată la Kukya; cel mai important stat feudal din vestul Africii*

Regi (za sau **dya)**
cca 860 — *?* Alayaman (sau Aliamen)
? — *?* Zakoi
? — *?* Takoi
? — *?* Akoi
? — *?* Ku
? — *?* Ali Fai
? — *?* Biyai Komai
? — *?* Biyai
? — *?* Karai
? — *?* Yama Karawai
? — *?* Yama
? — *?* Yama Danka Kibao
? — *?* Ku-korai
? — *?* Kenken
după 1009 — *?* Kossoi Muslim Dam; anul 1009/1010 reprezintă data tradițională a convertirii la islam a lui dya Kossoi și a instalării sale în Gao
? — *?* Kossoi (sau Kossor) Dariya
? — *?* Henkon Wan Kodam
? — *?* Biyai-Koi Kimi
? — *?* Nintasanai
? — *?* Biyai Kaina Kimba
? — *?* Kaina Șinyumbo
? — *?* Tib
? — *?* Yama Dao
? — *?* Fadazu
? — *?* Ali Koro
? — *?* Bir Foloko
? — *?* Yasi Boi (sau Assibai); în 1324, comandantul militar Sagamandia al conducătorului Kango Musa I din statul Mali a cucerit capitala Gao, impunîndu-și suzeranitatea asupra statului songhaylor

? – ? Duro
? – ? Zenko Baro
? – ? Bisi Baro
? – *1339*, Bada
– *în 1339 Ali Kolen (= „Greierul"), fiul lui Yasi Boi, care fusese ostatic la curtea maliană, a înlăturat pe dya Bada, conducător al statului songhaylor în numele lui Mansa Maghan I și a preluat domnia, întemeind o nouă dinastie, cu titlul de* si *sau* sonni
1339 – ? Ali Kolen; s-a numit *Sonni* (=„ Eliberatorul")
? – ? Salman Nari
? – ? Ibrahim Kabay
? – ? Usman Kanafa
? – ? Bar-Kaina Ankabi
? – ? Musa
? – ? Bokar Zonko
? – ? Bokar Dala Boyonbo
? – ? Mari (sau Muhammad) Kiray
cca 1400 – ? Muhammad Dao (sau *Ma Dogo* = „Uriașul"); a purtat lupte victorioase împotriva statului Mali
? – ? Muhammad Kukya
? – ? Muhammad Fari
? – ? Karbifo
? – ? Mari Fay Koli Jimo
? – ? Mari Akrona
? – ? Mari Arandan
? – ? Șalman Dama (sau Sulaiman Dandi)
1464 – *1493*, Ali (sau Ali *Ber* = „cel Mare"); statul songhaylor a atins apogeul; a cucerit Djenné (1467; după alte date 1470 sau 1473) și Tombouctou (1468)
21 ian. – *12 apr. 1493*, Baru (sau Bokar Dao); refuzînd să îmbrățișeze islamul, a fost înfrînt în lupta de la Angoo (12 apr. 1493) și depus de Muhammad Ture, care a întemeiat o nouă dinastie, ai cărei conducători au purtat titlul de *askia*
1493 – *1528*, Muhammad I Ture, supranumit *Askia* („Uzurpatorul"); reorganizarea imperiului
1528 – *1531*, Musa ibn Muhammad
1531 – *1537*, Muhammad II Bengan (sau Burkan)
1537 – *1539*, Ismail ibn Muhammad
1539 – *1549*, Ishak ibn Muhammad
1549 – *1582*, Daud ibn Muhammad
1582 – *1586*, Muhammad III ibn Daud
1586 – *1588*, Muhammad Bani
1588 – *1591*, Ishak II; în 1591 orașul Gao a fost cucerit de comandantul marocan pașa Djaudhar, iar Ishak II depus
1591 – *1592*, Muhammad Gao; ucis în luptă cu armata marocană a sultanului saadit Ahmad al-Mansur (1578–1603), care a cucerit statul songhaylor
– *cucerirea marocană*

SPARTA

– oraș-stat antic în Laconia, în sud-estul Peloponesului (Grecia), în valea rîului Eurotas; fondat de dorieni în sec. 9 î.e.n., Sparta a devenit capitala statului lacedemonian, hegemon din sec. 6 î.e.n. al Ligii peloponesiace, alături de Atena, cea mai puternică forță politică și militară a

lumii grecești; în fruntea statului se aflau doi regi, cu puteri egale, proveniți însă din două familii diferite, a Agiazilor și a Eurypontizilor

Regi

FAMILIA AGIAZILOR

560 – 520 î.e.n., Anaxandridas
520 – 490, Cleomenes I
490 – 480, Leonidas I; moare apărînd pasul Thermopyle de armata persană
480 – 459, Pleistarchos
459 – 409, Pleistonax
409 – 395, Pausanias
395 – 380, Agesipolis I
380 – 371, Cleombrotos I
371 – 370, Agesipolis II
370 – 309, Cleomenes II
309 – 265, Areos I
265 – 262, Acrotatos
262 – 254, Areos II
254 – 235, Leonidas II
235 – 222, Cleomenes III; ample reforme sociale și politice
219 – 215, Agesipolis

FAMILIA EURYPONTIZILOR

550 – 515 î.e.n., Ariston
515 – 491, Demaratos
491 – 469, Leotychidas II
469 – 427, Archidamos II
427 – 400, Agis II
399 – 360, Agesilaos II
360 – 338, Archidamos III
338 – 331, Agis III
331 – 305, Eudamidas I
305 – 275, Archidamos IV
275 – 244, Eudamidas II
244 – 241, Agis IV; schițarea pe plan economic și social a unui program reformator îndrăzneț
241 – 228, Eudamidas III
228 – 227, Archidamos V
227 – 221, Eucleidas
219 – 212, Lycurgos
212 – 200, Pelops; s-a aflat sub regența lui Machanidas, apoi, din 206, a lui Nabis
195 – 192, Nabis; înfrînt de armata romană comandată de C. Flamininus, a fost constrîns să accepte includerea Spartei în Liga ahaică; în 146 î.e.n., Sparta a intrat, împreună cu întreaga Grecie peninsulară, sub stăpînire romană

SUEVII

— tribul german al suevilor (sau suebilor), sub presiunea hunilor împreună cu vandalii și alanii, au traversat, la sfîrșitul anului 406, Rhinul înghețat și au invadat Gallia; mai tîrziu, în 409/411, alături de aceleași triburi germane, suevii au traversat Munții Pirinei, punînd stăpînire pe teritoriul din nord-vestul Peninsulei Iberice, unde au întemeiat un regat independent

Regi
409/411 — 441, Hermenric, întemeietorul regatului suev din Peninsula Iberică
441 — 448, Rechila (asociat de tatăl său în 438)
448 — 456, Requiari (Riciari)
456 — 460, Maldrá (în Lusitania)
456 — 458, Frantanes (în Galicia)
458 — 464, Remismund (în Galicia)
460 — 464, Frumari (în Lusitania)
464 — ? Remismund (în Galicia și Lusitania)
? — ? Teudemund
? — ? Remismund II
? — ? Hermenric II
? — ? Rechila II
? — ? Requiari II
550 — 558/559, Carriaric
558/559 — 570, Teodomir; primul rege suev care a trecut de la arianism la biserica romană
570 — 583, Miro
583, Eboric; a recunoscut suzeranitatea regelui vizigot Leovigild
583 — 585, Audeca, conducătorul grupării suabe care, nemulţumită de închinarea faţă de vizigoţi, l-a detronat pe Eboric
— în 585, regele vizigot Leovigild a anexat regatul suevilor (— vezi vizigoții)

SUZDAL (apoi SUZDAL-NIJEGOROD)

— stat feudal situat în nord-estul Rusiei, desprins din cnezatul Vladimir-Suzdal; inițial cnezatul de-sine-stătător Suzdal a fost creat în 1217 și dăruit lui Iuri, fiul marelui-cneaz Vsevolod III Iurievici Mare Cuib*; în 1218, cînd titularul a devenit mare-cneaz de Vladimir-Suzdal, teritoriul noului cnezat a fost unit din nou cu Vladimirul; la 1238 Suzdalul a fost dat ca apanaj lui Sveatoslav, fiul lui Vsevolod, iar în cca 1240 a ajuns în stăpînirea celui de-al treilea fiu al lui Iaroslav Vsevolodovici, Andrei, ai cărui urmași s-au aflat la conducerea cnezatului; capitala în orașul Suzdal (azi în R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.); la începutul sec. 14 s-a unit cu cnezatul Nijni Novgorod-Gorodeț, formînd cnezatul Suzdal-Nijegorod, capitala mutîndu-se, în cca 1350, în orașul Nijni Novgorod (din 1932 numit Gorki, în R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.)*

Cneji și mari-cneji
cca 1240 — 1248, 1252, 1256 — 1264, Andrei Iaroslavici; din 1247, mare-cneaz de Suzdal (mare-cneaz de Vladimir-Suzdal, 1249—1252); în 1252 a fost înlăturat de fratele său Aleksandru Nevski, cneaz de Novgorod (1236—1251) și mare-cneaz de Vladimir (1252—1263), refugiindu-se în Suedia; în 1256 s-a reîntors în Rusia, devenind mare-cneaz de Gorodeț și Nijni Novgorod, iar din 1259 de Suzdal
1264 — 1279, Iuri Andreievici (cneaz de Pskov, din 1268)
1279 — 1305, Mihail Andreievici (cneaz de Nijni Novgorod, din 1304)
1305 — 1309, Vasili Mihailovici
1309 — 1332, Aleksandru Vasilievici; în 1328 hanul Ghias ad-Din Muhammad Özbeg al Hoardei de Aur a împărţit teritoriile rusești între Ivan I Danilovici Kalita, cneaz al Moscovei

(1325—1340) și mare-cneaz de Vladimir (1328—1340) și Aleksandru Vasilievici, cedînd celui din urmă Vladimir și Povolje (ce cuprindea orașele Nijni Novgorod, Gorodec și Gorochovec)
— *în 1332, la moartea lui Aleksandr Vasilievici, regiunea Povolje a trecut în stăpînirea lui Ivan I Danilovici Kalita*

1332 — *1355*, Konstantin Vasilievici, cneaz de Suzdal; în 1341 a pus stăpînire pe Povolje, iar în cca 1350 a transferat centrul cnezatului în orașul Nijni Novgorod, devenind mare-cneaz de Suzdal-Nijegorod

1355 — *1365*, Andrei Konstantinovici, mare-cneaz

1365, Boris Konstantinovici (prima oară), mare-cneaz

1365 — *1383*, Dmitri Konstantinovici *cel Bătrîn*; cneaz de Suzdal (din 1356); mare-cneaz de Suzdal-Nijegorod; mare-cneaz de Vladimir (1360—1363); s-a aflat în luptă cu fratele său Boris

1383 — *cca 1388*, Boris Konstantinovici (a doua oară)

cca 1388 — *1389*, Vasili Dmitrievici *Kirdiapa*, cneaz de Gorodec (din 1387) și de Nijni Novgorod, împreună cu fratele său Simeon, cneaz de Suzdal

1389 — *1392*, Boris Konstantinovici (a treia oară)
— *în 1392 Vasili I Dmitrievici, mare-cneaz al Moscovei (1389—1425), a cucerit Nijni Novgorod și Gorodec, pe care le-a unit cu Marele cnezat al Moscovei; începînd din această vreme marii-cneji ai Moscovei au stăpînit regiunea Povolje, cu toate că uneori cnejii de Suzdal, cu ajutor din partea mongolo-tătarilor din Hoarda de Aur, au reușit să recucerească Nijni Novgorodul (de ex. Simeon Dmitrievici, a cucerit în oct. 1395 orașul Nijni Novgorod, pe care l-a stăpînit pînă în 1401); de asemenea, teritoriul fostului cnezat de Suzdal s-a fărîmițat în mai multe feude, care, la mijlocul sec. 15, au intrat în componența Marelui cnezat al Moscovei*
(— vezi U.R.S.S.)

TIBET (XIZANG)

— regiune istorică în R.P. Chineză, mărginită la nord cu regiunea autonomă Xinjiang Uygur (la nord-vest) și cu provincia Qinghai (la nord-est), la est cu provincia Sichuan, la sud-est cu provincia Yunnan și cu Birmania, la sud cu India, Nepal și Bhutan, iar la vest cu statul indian Jammu și Kashmir; în tibetană se numește Bod, *numele de Tibet venind din mongolul* Thubet, *chinezii numind statul tibetan* Tufan*; capitala în orașul Lhasa; azi, partea centrală și de vest a Tibetului este cuprinsă în regiunea autonomă Xizang, iar partea de est și nord-estică în provinciile Xikang și Qinghai*

— la începutul sec. 7, conducătorul Srong-brtsan-sgam-po (cca 617–649), fiul cîrmuitorului gNam-ri slon-mtshan (cca 600–cca 629) din Yar-klung (regiune în partea de sud-est a Tibetului), a continuat campaniile de supunere a triburilor tibetane inițiate de tatăl său, reușind să pună bazele primului regat feudal din Tibet; conducătorii acestei formații statale au purtat titlul de chos-rgyal („regi călugări")

Chos-rgyal

cca 629 – 649, Srong-brtsan-sgam-po; primul rege independent al Tibetului; a întemeiat orașul Lhasa, care a devenit centrul administrativ al țării, a stabilit relații prietenești cu împăratul chinez Taizong din dinastia Tang (în 641 s-a căsătorit cu o principesă chineză) și și-a impus suzeranitatea asupra Nepalului; importantă înflorire culturală (pătrunderea budismului, introducerea scrisului)

649 – 676, Mang-slon Mang-rtsan; pînă în 667 s-a aflat sub regența ministrului Mgar Stong-brtsan yul-bzung și apoi a fiilor acestuia; în timpul domniei sale Regatul tibetan a făcut importante achiziții teritoriale: în 663 a cucerit, în nord-est, Regatul Tuyuhun (T'ou-yu-houen) din sudul Lacului Kukunor (în actuala provincie Qinghai), iar în Asia Centrală, în urma unui război cu Imperiul chinez condus de dinastia Tang, a pus stăpînire, în 670, pe teritoriul situat în bazinul rîului Tarim (în actuala regiune autonomă Xinjiang Uygur)

676 – 704, 'Dus-srong Mang-po-rje; în anii 692–694 a pierdut în favoarea dinastiei Tang teritoriul cucerit anterior în regiunea bazinului rîului Tarim; autoritatea regală a fost restaurată în 698, în urma înlăturării de la cîrma statului a familiei Mgar

704 – 754, Khri-lde-gtsug-brtsan; în 710, a încheiat un tratat de pace cu Imperiul chinez

755 – 797, Khri-slon-lde-brstan; domnia sa a marcat apogeul puterii și expansiunii primului regat tibetan; profitînd de slăbirea Imperiului chinez condus de dinastia Tang, după îndelungate lupte a cucerit mare parte din provinciile chineze Gansu, Qinghai, o mare parte din regiunea autonomă Xinjian Uygur, orașul Changan (azi Xian) (în 763), pe atunci capitala Imperiului Tang, precum și alte teritorii; budismul, răspîndit mai ales prin călugării indieni, a devenit, în 779 (sau 787), religie de stat

797 – cca 800, Mu-ne-btsan-po

cca 800 – 815, Khri-lde-srong-brtsan

815 — cca 836 (sau 838), Khri-gtsug-lde-brstan (Ral-pa-can); în 822 a încheiat un tratat de pace cu Imperiul chinez; a fost asasinat ca urmare a luptelor dintre călugării budiști și nobilimea tibetană

cca 836 (sau 838) — 842, Glang-dar-ma; domnia sa a fost marcată de campania de prigonire a adepţilor budismului

— *după asasinarea lui Glang-dar-ma de către un călugăr budist, primul regat tibetan s-a fărîmițat într-o serie de principate independente rivale, cuceririle din Asia Centrală, precum și din nord-est au fost pierdute (în 860), iar descendenții vechii dinastii regale nu și-au mai putut menține stăpînirea decît în trei principate din regiunea de vest a Tibetului (de ex. în Principatul Gu-ge pînă în 1630, iar în Ladakh pînă în 1841), unde se refugiaseră*

— *între 1207 și 1368 Tibetul s-a aflat sub dominația mongolilor care și-au exercitat autoritatea prin viceregi (numiți începînd din 1247), stăpînirea lor încetînd odată cu înlăturarea dinastiei Yuan din Imperiul chinez*

— *în urma luptelor pentru putere din Tibet, în care erau angajați numeroși stăpîni feudali laici și diferite secte religioase, la mijlocul sec. 14 s-a afirmat energicul conducător Byang-chub rgyal-mtshan (1302—1373), aparținînd familiei rLangs de la mănăstirea Phag-mo-gru din centrul Tibetului; susținut de secta 'Bri-gung-pa, a înlăturat supremația mongolă, întemeind un al doilea regat pe teritoriul Tibetului (1350/1368), care s-a menținut pînă în 1750, cînd ultimul rege titular, 'Gyur-med rNam-rgyal, a fost asasinat*

— *la sfîrșitul sec. 14 și începutul celui următor, călugărul Blo-bzang grags-pa (1357—1419), cunoscut și sub numele de bTsong-kha-pa, a desfășurat o amplă acțiune reformatoare, desăvîrșind lamaismul — variantă a budismului mahayana; în 1409 a fondat mănăstirea Ganden (dGa'-ldan) (la cca 35 km est de Lhasa), iar discipolii săi i-au continuat activitatea; dGe-'dun-grub (1391 — 1475), un lama energic, a întemeiat o nouă sectă budistă — dGe-lugs-pa (membrii ei au fost porecliți de către chinezi și apoi de europeni „tichiile galbene", după tichiile țuguiate de culoare galbenă pe care le purtau pe cap), care a avut un important rol în organizarea bisericii lamaiste; bSod-nams rgya-mtsho, al treilea conducător al sectei dGe-lugs-pa, a primit, în 1578, din partea cîrmuitorului mongol Altan Han (1507—1583), titlul de Dalai Lama (aplicat și celor doi predecesori); la mijlocul sec. 17, după îndelungate lupte, Dalai Lama a devenit conducătorul laic și spiritual al statului teocratic tibetan unificat, cu capitala, din 1642, în Lhasa (palatul Potala),*

Dalai Lama

— *titlu compus din termenul mongol* ta-le *(sau* ta-lai*) (scris de europeni* dalai*) care înseamnă „ocean" — cu înțelesul de „ocean de înțelepciune" și cel tibetan* lama, *care semnifică pe un „superior" religios*
— *în mai puțin de 49 de zile de la moartea unui Dalai Lama trebuia desemnat un succesor în persoana unui copil născut în acest interval de timp; în timpul minoratului lui Dalai Lama (el dobîndea puteri depline la vîrsta de 18 ani) autoritatea era exercitată de un regent; acest sistem de succesiune a fost introdus începînd din 1474*

1391 — 1474, dGe-'dun-grub
1475 — 1542, dGe-'dun rgya-mtsho
1543 — 1588, bSod-nams rgya-mtsho
1589 — 1616, Yon-tan rgya-mtsho
1617 — 1682, Ngag-dbang Blo-bzang rgya-mtsho; la apelul demnitarului tibetan bSod-nams chos-'phel din 1640, conducătorul

Gușri Han (Turu-Baihu) (cca 1580–cca 1660) al oiraților hoșouți a pătruns în Tibet (în 1640) și, după lupte înverșunate, a reușit, în 1642, să înfrîngă forțele potrivnice lui Dalai Lama; Gușri Han l-a instalat pe Dalai Lama în Lhasa conducător al Tibetului, pe energicul bSod-nams chos-'phel l-a însărcinat cu problemele administrative, el luîndu-și titlul de rege și sarcina de protector militar; în 1679 Dalai Lama a cedat toate prerogativele sale temporale regentului Sangs-rgyas-rgya-mtsho, remarcabil om politic și de stat, el dedicîndu-se, pînă la moarte, contemplației mistice; consolidarea autorității temporale și religioase a sectei dGe-lugs-pa

1683 – 1705/1706, Blo-bzang Ts'angs-dbyangs rgya-mtsho; conducătorul oiraților hoșouți lHa-bzang Han (Lajang-han), al patrulea rege titular al Tibetului (1697–1717), urmărind (din 1702) să-și refacă puterea, care devenise aproape nominală, a pus la cale uciderea regentului Sangs-rgyas-rgya-mtsho (1705) și, cu acordul împăratului Kangxi (1662–1722), l-a depus pe Dalai Lama, declarîndu-l nelegitim și trimițîndu-l la curtea imperială chineză (acesta și-a aflat moartea pe drum, în 1706); regele lHa-bzang Han a instalat un nou Dalai Lama, care însă nu a aflat decît puțini adepți

1708 – 1758, Blo-bzang Bskal-bzang rgya-mtsho; declarat Dalai Lama de populația mongolă din regiunea Kukunor, în opoziție cu cel impus de regele lHa-bzang Han

– *în 1717, oirații, profitînd de situația confuză din țară, sub comanda hanului Țăghan Rabdan (Ts'e-dbang rab-brtan) (1697–1727) au pătruns în Tibet; lHa-bzang Han a fost înfrînt și ucis, iar Lhasa a fost ocupată*

– *în 1720, armata chineză a înfrînt pe oirați, înlăturînd dominația acestora și instalînd în Lhasa pe Blo-bzang Bskal-bzang rgya-mtsho, căruia însă nu i s-au acordat și prerogativele unui conducător laic; pe lîngă Dalai Lama au fost instalați 2 înalți comisari chinezi, numiți* amban, *susținuți de o garnizoană militară, iar puterea temporală a fost conferită unui consiliu, compus din căpeteniile nobilimii tibetane (menținut pînă în 1727); Imperiul chinez condus de dinastia Qing și-a impus supremația asupra Tibetului*

– *în 1727, ca urmare a luptelor interne, conducătorul consiliului recent constituit a fost asasinat, iar țara a căzut pradă anarhiei; pe acest fond, nobilul tibetan Pho-lha-nas bSod-nams-stobs-rgyas (1689–1747), originar din provincia gTsang, a pus capăt tulburărilor, devenind suveran al Tibetului cu titlul de* wang *(din 1740)*

– *în 1750, 'Gyur-med rNam-rgyal, succesorul lui Pho-lha-nas, urmărind înlăturarea supremației chineze, a fost ucis din ordinul comisarilor imperiali; în urma unui acord tibetano-chinez, Dalai Lama a fost restaurat în atribuțiile sale laice și s-au stabilit competențele regenței, precum și a consiliului format din 4 demnitari, reprezentînd interesele aristocrației laice și ecleziastice*

1759 – 1804, Blo-bzang Jam-dpal rgya-mtsho

– *în 1791–1792 Tibetul a fost invadat de trupe nepaleze care, însă, au fost obligate să se retragă în urma intervenției unei puternice armate chineze comandate de Fukang'an (Fuk'ang-ngan); consolidarea controlului chinez asupra Tibetului*

1805 – 1815, Blo-bzang Lung-rtogs rgya-mtsho

1817 – 1838, Blo-bzang Tsul-khrims rgya-mtsho

– *între 1819 și 1844, Tibetul s-a aflat sub cîrmuirea regentului Samati Pakshi (1792–1854), remarcabil om de stat; el a respins, în 1841, încercarea lui Gulab Singh, raja de Jammu, de a cuceri partea apuseană a Tibetului; a fost depus și*

exilat de reprezentantul chinez ca urmare a intrigilor nobilimi tibetane
1838 — 1855, Blo-bzang mKhas-grub rgya-mtsho
1856 — 1875, Ngag-dbang Blo-bzan Prin-las rgya-mtsho
— *între 1862 și 1864, Tibetul s-a aflat sub cîrmuirea regentulu bShad-sgra dBang-phyug-rgyal-po, singurul laic care a ocu pat această demnitate între 1750 și 1950; el se remarcase î perioada anterioară în calitate de ministru consilier*
1876 — 1933, Ngag-dbang Blo-bzang Thub-ldan rgya-mtsho; asumă puterea în 1895 (în 1904, 1908 și între 1910 și 1913 s-a afla în exil, ca urmare a intervenției trupelor engleze și manciurien în Tibet)
— *în 1903—1904, din inițiativa lui George Nathaniel baron Curzon, vicerege al Indiei (1898—1905), trupe engleze au pătruns în Tibet; la 3 aug. 1904 a fost ocupată Lhasa, ia la 7 sept. 1904 autoritățile tibetane au fost constrînse să semneze un tratat, ce instaura dependența Tibetului față de Marea Britanie, care însă nu a fost recunoscut de guvernul chinez*
— *în febr. 1910 trupele manciuriene au ocupat Lhasa; ele s-au menținut pînă în 1911 cînd, cu prilejul Revoluției chineze (1911—1913), Tibetul și-a proclamat independența*
din 1935, Ngag-dbang Blo-bzang bsTan-'dzin rgya-mtsho; întronat la 22 febr. 1940; a asumat puteri depline la 17 nov. 1950; din 17/30 mart. 1959, în exil în India
— *la 4 nov. 1949, în Lhasa, o adunare* (tshogs-'dus) *compusă din reprezentanții guvernului, mănăstirilor și ai funcționărimii a proclamat „independența" Tibetului, act condamnat de guvernul R.P. Chineze prin declarația oficială din 20 ian. 1950*
— *la 23 mai 1951, s-a încheiat la Beijing, între autoritățile din Tibet și guvernul R.P. Chineze, „Acordul privind măsurile pentru eliberarea pașnică a Tibetului", care acorda Tibetului dreptul la înfăptuirea autonomiei naționale sub conducerea generală a guvernului R.P. Chineze*
— *la 2 mart. 1959 guvernul tibetan condus de Dalai Lama a fost dizolvat ca urmare a răscoalei izbucnite la 13 mart. 1959 în Lhasa*
— *la 1 sept. 1965 Tibetul a devenit regiune autonomă a Republicii Populare Chineze, inaugurată oficial la 9 sept. 1965*

Panchen Lama (Paṇ-chen Rin-po-che)

— *al doilea titlu (după Dalai Lama) ierarhic în biserica lamaistă din Tibet (*paṇchen *înseamnă „mare învățat", fiind compus din* paṇ, *prescurtarea cuvîntului sanscrit* paṇdyta *și tibetanul* chen, *care înseamnă „mare";* rinpoche *în tibetană înseamnă „tezaur", „bijuterie"); acest titlu a fost acordat pentru prima oară de Ngag-dbang Blo-bzang rgya-mtsho, al 5-lea Dalai Lama, în 1650, profesorului său Blo-bzang Chos-kyi rgyal-mtshan, stareț (din 1600) al mănăstirii bKra-shis-lhun-po (Trashilhunpo) (fondată în 1445); ulterior acest titlu a fost acordat începînd cu 1385*
1385 — 1438, mKhas-grub-rje (dGe-legs dpal-bzang-po)
1439 — 1505, bSod-nams P'yogs-glang
1505 — 1566, Blo-bzang Don-grub (dBen-sa-ba)
1567 — 1662, Panchen Blo-bzang Chos-kyi rgyal-mtshan
1663 — 1737, Panchen Blo-bzang ye-ses (dpal-bzang-po)
1737 — 1780, Panchen Blo-bzang dPal-ldan ye-ses
1781 — 1852, Panchen bsTan-pai nyi-ma
1853 — 1882, Panchen dPal-ldan chos-kyi grags-pa
1883 — 1937, Panchen dGe-legs r-Nam-rgyal; în urma dezacordului pe care l-a avut cu al 13-lea Dalai Lama a fost obligat să părăsească Tibetul, refugiindu-se (în 1923) în China
din 1938, Panchen Blo-bzang P'rin-las-lhun-grub Chos kyi-rgyal-mtshan

TIMURIZII

— dinastie care a condus un stat feudal ce a cuprins în hotarele sale părți din actualele state U.R.S.S., Turcia, Iraq, Iran și Afghanistan; capitala la Samarkand (azi U.R.S.S., R.S.S. Uzbekă); își trage numele de la întemeietorul ei, Timur cel Șchiop

Conducători supremi din Samarkand

1370 — 1405, Timur (Temür) *cel Șchiop*, fiul begului Taragai din tribul mongol turcizat *barlas*; comandant militar al hanului mongol Tughluk Temür, după moartea căruia s-a angajat cu succes la lupta pentru stăpînirea Maverannahrului (regiunea cuprinsă între Amu Daria și Sîr Daria), în 1370 luînd titlul de *emir*; a întreprins campanii de cucerire (1388, 1389, 1391, 1394—1395) împotriva Hoardei de Aur condusă de hanul Ghias ad-Din Tohtamîș (1377—1395), pe care l-a înfrînt și alungat, anexînd importante teritorii și impunînd ca han pe Temür Kutlug, a condus o mare campanie împotriva Sultanatului de Delhi (1398), obținînd victorii remarcabile și cucerind orașul Delhi (18 dec. 1398), iar între 1400 și 1402 a purtat lupte cu turcii otomani, repurtînd remarcabila victorie de la Ciubukovasî (28 iul. 1402), în apropiere de Ankara, asupra sultanului Baiazid I *Ildirîm* (=„Trăsnetul"), pe care l-a luat prizonier; în urma numeroaselor campanii pe care le-a efectuat, a cucerit un imens teritoriu, statul său cuprinzînd, pe lîngă Maverannahr, Horezmul (regiune istorică în U.R.S.S., R.S.S. Uzbekă și R.S.S. Turkmenă), Horasanul (regiune istorică ce cuprindea nord-estul actual al Iranului, sudul R.S.S. Turkmene, U.R.S.S., nordul și nord-vestul actual al Afghanistanului), precum și Transcaucazia, Iran și Pundjab

1405 — 1409, Halil ibn Mirançah (din 1409 pînă la moarte, 1411, a cîrmuit numai în orașul Rai, azi în nordul Iranului, la sud-est de Teheran)

1405 — 1447, Șah Ruh ibn Timur (pînă în 1409 a cîrmuit numai în Horasan); a purtat lupte cu emirul Iskandar al statului Kara Koiunlu

1447 — 1449, Ala ad-Daula Ulugh Beg ibn Șah Ruh (cîrmuitor în Maverannahr din 1409)

1449 — 1450, Rukn ad-Din Abd al-Latif ibn Ulugh Beg

1450 — 1451, Abdallah-mîrza (sau Abdallah ibn Ibrahim ibn Șah Ruh)

1451 — 1469, Abu Said ibn Muhammad ibn Miranșah (între 1451 și 1458 a cîrmuit numai în Maverannahr; a devenit conducător suprem în nov. 1458, cînd a unit sub autoritatea sa și Horasanul)

1469 — 1494, Ahmad-sultan ibn Abu Said (numai în Maverannahr)

1494 — 1500, Mahmud ibn Abu Said (numai în Maverannahr)

— între 1499 și 1500, Muhammad Șaibani-han a cucerit Maverannahr, împreună cu orașul-capitală Samarkand, punînd bazele unei noi dinastii, cea a Șaibanizilor (1500—1598)

Cîrmuitori în Horasan după moartea lui Ulugh Beg

1449 — 1457, Babur ibn Baisonkor ibn Șah Ruh

1457 — 1458, Mahmud ibn Babur

1458 — 1469, Abu Said ibn Muhammad (vezi conducătorii supremi din Samarkand)

1469 — 1470, Iadigar Muhammad ibn Muhammad ibn Baisonkor

1470 — 1506, Husein Baikara (Sultan Husein) (după unele date el și-ar fi început domnia din 25 mart. 1469)

1506, Badi az-Zaman ibn Husein Baikara, împreună cu fratele său Muzaffar Husein (în Herat, Afghanistan)
— *în 1506, cucerirea Şaibanizilor*

Cîrmuitori în vestul Iranului şi în Iraq după moartea lui Timur cel Şchiop

1404 — *1409*, Miranşah ibn Timur; după moartea sa, stăpînirile Timurizilor din Azerbaidjan şi Iraq au fost cucerite de emirul Kara Iusuf, conducătorul statului Kara Koiunlu
1409 — *1411*, Halil ibn Miranşah (între 1405 şi 1409 Halil a fost conducător suprem în Samarkand; din 1409 pînă la moarte, 1411, cîrmuitor numai în oraşul Rai)
1411, Ayyal ibn Miranşah
1414 — *1415*, Ailankar ibn Abu Bakr
— *în 1415 conducătorul suprem Şah Ruh a unit la stăpînirile sale teritoriul din vestul Iranului (regiunile istorice Huzistan, Fars şi oraşul Isfahan)*

TJAMPA (CHAMPA)

— *stat întemeiat de populaţia tjam (de origine malaezo-polineziană, stabilită înaintea erei noastre pe coastele sudice ale Peninsulei Indochineze, vorbitoare a limbii tjam sau cham, din familia austroneziană, aparţinînd grupului indonezian de vest); a cuprins în hotarele sale partea centrală a R.S. Vietnam; capitala s-a aflat, de-a lungul sec., în mai multe locuri: prima oară ea s-a aflat în provincia Quang Nam, în sec. 7 a fost mutată pe locul actualei staţiuni arheologice Tra-kieu (la sud de Da Nang), de unde s-a strămutat în sud, la Panduranga (azi Phang Rang), apoi în nord, la Indrapura sau Champapura (azi Dong-Duong, în provincia Quang Nam) şi la Mi Son (la sud de Hue), pentru ca din 1069 (cu o scurtă întrerupere, între 1074 şi 1080, cînd a revenit la Mi Son), să se stabilească la Vijaya (azi Binh Dinh); populaţia tjam, azi puţin numeroasă (cca 140—150 000 locuitori), trăieşte în sudul R.S. Vietnam şi Kampuchia (provincia Kompong Cham)*

Regi

PRIMA DINASTIE
— *în anul 192 e.n., K'iu-lien, un demnitar local, l-a ucis pe reprezentantul stăpînirii chineze, punînd bazele unui regat de-sine-stătător, numit în izvoarele vremii Lin-yi*
192 — *?* Sri Mara (K'iu-lien)
? — ? regi necunoscuţi
după 270 — *cca 284*, Fang Hiong
cca 284 — *336*, Fan Yi

A DOUA DINASTIE
336 — *349*, Fan Wen
349 — *377*, Fan Fo
după 377 — *?* Bhadravarman I
? — *?* Gangaraja
? — *?* Manorathavarman
? — *420(?)*, Wen Ti

A TREIA DINASTIE
420(?) — *510*, *şase conducători cu titlul Fan*
după 510 — *526/527*, Devavarman
după 526/527 — *529(?)*, Vijayavarman (P'i Ts'ouei-pa-mo)

A PATRA DINASTIE

529(?) — 605, Rudravarman I; încercînd să se emancipeze din dependență chineză, a fost înfrînt în 605, capitala cucerită, iar populația obligată la plata unui tribut față de dinaștii Tang

după 605 — 629(?), Sambhuvarman

629(?) — ? Kandharpadharma

? — 645, Bhasadharma

645 — ? Bhadresvaravarman

? — ? regină necunoscută

653 — 686(?), (Prakasadharma) Vikrantavarman I

686(?) — 731(?), Vikrantavarman II

după 749 — 758(?), Rudravarman II

A CINCEA DINASTIE

758(?) — 774/784, Prithindravarman

774/784 — 787/801, Satyavarman

787/801 — 803(?)/817(?), Indravarman I

803(?)/817(?) — 854, Harivarman I

după 854 — 875/889, Vikrantavarman III

A ȘASEA DINASTIE

875/889 — 898/903, Indravarman II

898/903 — ? Jaya Simhavarman I

? — ? Jaya Saktivarman

după 910 — cca 918, Bhadravarman II

cca 918 — 959, Indravarman III; în cca 950, a respins o invazie khmeră condusă de regele Rajendravarman II (944—968)

960/965 — ? Jaya Indravarman I

? — 982, Paramesvaravarman I; ca urmare a repetatelor sale intervenții în luptele dinastice din statul Dai Co Viet, o armată vietnameză comandată de Le Hoan (Le Dai-hanh Hoang-de) a invadat, în 982, statul Tjampa, cu care prilej orașul Indrapura a suferit numeroase distrugeri

982 — 986(?), Indravarman IV

— 986(?)—989, conducătorul vietnamez Lieou Ki-Tsong

A ȘAPTEA DINASTIE

991(?) — 999/1007, Harivarman II

999/1007 — cca 1010, Yan Pu Ku Vijaya

după 1010 — după 1018, Harivarman III

după 1018 — ? Paramesvaravarman II

? — 1030, Vikrantavarman IV

1044, Jaya Sinhavarman II

A OPTA DINASTIE

1044 — după 1061, Jaya Paramesvaravarman I

după 1061, Bhadravarman III

1061 — 1074(?), Rudravarman III; în 1069 armata statului Dai Viet a invadat statul Tjampa; Rudravarman III a fost luat prizonier, dar a fost eliberat după ce a cedat cuceritorilor partea de nord a statului (actualele provincii Quang Binh și Quang Tri)

A NOUA DINASTIE

1074(?) — 1080, Harivarman IV

1080 — 1081, Jaya Indravarman II (prima oară)

1081 — 1086, Paramabhodisatva

1086 — 1114/1129, Java Indravarman II (a doua oară)

1114/1129 — 1139(?), Harivarman V

A ZECEA DINASTIE

1139(?) — cca 1145, Jaya Indravarman III

— cucerirea khmeră

A UNSPREZECEA DINASTIE
după 1145(?) — 1147, Rudravarman IV
1147 — ? Jaya Harivarman I
? — ? Jaya Harivarman II
— 1167(?)—1190, Jaya Indravarman IV, uzurpator; în anul 1177, asigurîndu-și neutralitatea statului Dai Viet, a invadat Regatul khmerilor, cucerind orașul-capitală Yaśodharapura și instituindu-și dominația sa, pentru o perioadă de 4 ani, asupra acestui regat
1190 — 1191, Suryajayavarman, rege în Vijaya
1191 — 1192, Jaya Indravarman V, rege în Vijaya
1190 — 1203, Suryavarman, rege în Panrang
— între 1203 și 1220, Regatul Tjampa a fost inclus în statul khmer
1220 — cca 1254, Jaya Paramesvaravarman II
după 1254 — 1265(?), Jaya Indravarman VI
1265(?) — ? Indravarman V
? — 1307, Jaya Sinhavarman III
— în 1307, în urma tratatului încheiat cu regele Tran Anh-tong (1293—1314) al Regatului Dai Viet, statul Tjampa a pierdut unele teritorii în regiunea orașului Hue
1307 — 1312, Jaya Sinhavarman IV
1312 — 1318, Che Nang

A DOUĂSPREZECEA DINASTIE
1318 — 1342, Che Anan, vicerege
1342 — ? Tra Hoa
1360 — 1390, Che Bong Nga; unul dintre cei mai de seamă conducători ai regatului, a efectuat un șir de campanii victorioase împotriva statului Dai Viet, în 1371 reușind să cucerească orașul Hanoi

A TREISPREZECEA DINASTIE
1390 — 1400, Ko Cheng
1400 — 1441, Jaya Sinhavarman V
1441 — 1446, Maha Vijaya
1446 — 1449, Moho Kouei-lai
1449 — 1458, Moho Kouei-yeou

A PAISPREZECEA DINASTIE
1458 — 1460, Moho P'an-lo-yue
1460 — 1471, P'an-lo T'ou-ts'iuan
— cucerirea regatului de către conducătorul vietnamez Le Thanh-tong (1460—1497); pînă la începutul sec. 19, în extremitatea sudică a statului Tjampa s-au menținut unele mici formațiuni politice feudale, cărora le-a pus capăt regele vietnamez Minh Mang (1820—1841)
(— vezi Vietnam)

TOLTECII

— populația amerindiană a toltecilor, venind în sec. 8 din nord, s-a instalat în Mexic, unde a întemeiat în sec. următor un stat care a cuprins în hotarele sale partea centrală de azi a Mexicului; în sec. 10, ei și-au continuat expansiunea, subordonînd autorității lor orașe aparținînd civilizației maya din Pen. Yucatán și din Guatemala; capitala la Tollán (azi Tula, oraș în sud-vestul statului Hidalgo, Mexic)

Conducători

869 — ? Huetzin

? — 877, Totepeuh (Mixcóatl)

877 — 923, Ihuitimal

923 — 947, Topiltzin; întemeietorul statului toltec cu capitala la Tollán

947 — 983, Matlacxóchitl

983 — 997, Nauhyotzin I

997 — 1025, Matlaccoatzin

1025 — 1047, Tlilcoatzin

1047 — 1122, Huemac

— în 1122, orașul Tollán, capitala statului, a fost distrusă în timpul invaziei populației nomade din nord a chichimecilor; sfîrșitul statului toltecilor

TOULOUSE

— stat feudal în sudul Franței, întemeiat în 849/850 de către comitele Frédelon pe un teritoriu ce aparținuse Regatului Aquitaniei, primit din partea regelui Franței Carol (Charles) II cel Pleșuv *(843 sau 840—877) drept recompensă pentru ajutorul ce l-a acordat regelui Franței în lupta împotriva regelui Pepin I al Aquitaniei (838—852); capitala în orașul Toulouse*

Conți

849/850 — 852, Frédelon

852 — cca 862, Raimond I

— între cca 862 și 865, comitatul a fost ocupat de Humfrid, marchizul de Gothia

865 — 872, Bernard

872 — ? Bernard Plantevelue

886 — 918/919, Eudes

918/919 — 923, Raimond II; cu ajutorul lui Guillaume II, conte de Auvergne, a luptat cu succes împotriva normanzilor și ungurilor (923)

923 — cca 950, Raimond III Pons (conte de Auvergne și duce al Aquitaniei, din 932, în concurență cu Guillaume III); a respins, în 924, pe ungurii care invadaseră Provence și Languedoc; a anexat marchizatul de Gothia (care cuprindea diocezele Narbonne, Béziers, Agde, Lodève, Maguelonne, Nîmes și Elne)

950 — 1037, Guillaume III Taillefer

1037 — 1060/1061, Pons

1060/1061 — 1088/1093, Guillaume IV

1088/1093 — 1105, Raimond IV de Saint-Gilles; înainte de a succede fratelui său, a fost conte de Saint-Gilles, iar în 1065 a moștenit de la vara sa Berthe comitatele Rouergue, Nîmes și Narbonne, la care a adăugat Gévaudan, Agde, Béziers și regiunea Uzès, în timpul domniei sale realizîndu-se configurația teritorială definitivă a comitatului; după eșecul campaniei împotriva arabilor din Peninsula Iberică (înfrîngerea de lîngă Tudela, 1087), a participat, din oct. 1096, la prima cruciadă, lăsînd comitatul fiului său Bertrand; conte titular de Tripoli, din 1102

1096/1105 – 1112, Bertrand; în 1109 a plecat în cruciadă (conte de Tripoli, din 1109)

— *între 1098 și 1100 comitatul s-a aflat sub stăpînirea ducelui Aquitaniei Guillaume IX*

1112 – 1148, Alfons (Alphonse) I Jourdain; în 1125 și-a impus stăpînirea asupra marchizatului de Provence (teritoriul cuprins între rîurile Isère și Durance); participant la a doua cruciadă (din 1147)

— *între 1114 și 1119 comitatul s-a aflat sub stăpînirea ducelui Aquitaniei Guillaume IX*

1148 – 1194, Raimond V; pentru scurtă vreme a domnit împreună cu fratele său Alfons II; și-a impus suzeranitatea asupra vicecomiților de Narbonne și Carcassonne și a seniorului de Montpellier, a anexat comitatul Melgueil (Mauguio) (1172), dar a fost obligat să se recunoască, în 1173, vasal al regelui Angliei Henric II Plantagenet

1194 – 1215, Raimond VI (prima oară); domnia i-a fost întreruptă de Simon de Montfort, conducătorul cruciadei contra albigenzilor, inițiată de papa Innocentiu III; după cucerirea unei părți din comitat, Simon de Montfort a dobîndit victoria hotărîtoare de la Muret (12 sept. 1213), în care și-a găsit moartea Petru II de Aragón, aliatul lui Raimond VI; în stăpînirea comitelui au rămas numai orașele Toulouse și Montauban; după un îndelungat asediu (1213–1215), orașul Toulouse a căzut, Raimond VI a fost obligat să cedeze papei toate stăpînirile, după care s-a retras în Anglia; depus, în nov. 1215, de Conciliul de la Lateran

1215 – 1218, Simon IV *cel Puternic* de Montfort (al IV-lea baron de Montfort, din 1181, conte de Leicester, din 1206, viconte de Béziers și Carcassonne, din 1209 și duce de Narbonne, din 1216)

— *în 1217, Raimond VI, profitînd de răscoala orășenilor din Toulouse, nemulțumiți de regimul dur impus de Simon de Montfort, a cucerit capitala, pe care apoi a apărat-o de asalturi repetate, în care și-a aflat moartea Simon de Montfort (25 iun. 1218)*

1218 – 1222, Raimond VI (a doua oară)

1222 – 1249, Raimond VII; erezia albigenzilor a reizbucnit și papa Honoriu VIII l-a excomunicat pe contele Raimond VII, iar prin Conciliul de la Bourges (ian. 1226) l-a deposedat de stăpînirile sale; după asediul și capitularea Avignonului (iun.—sept. 1226), Languedocul a fost supus de regele Franței; prin tratatul de la Meaux-Paris (1229), Raimond VII a cedat regelui Franței Ludovic IX partea meridională a stăpînirilor sale (Carcassonne, Béziers, Agde și Nîmes), precum și partea din regiunea Albigeois situată la sud de rîul Tarn; de asemenea, consimțea la căsătoria fiicei sale unice Ioana (Jeanne) cu Alphonse de Poitiers, fratele regelui Franței Ludovic IX; o ultimă încercare a lui Raimond VII de a-și salva stăpînirile cu ajutorul regelui Angliei Henric III (în 1242) a eșuat, fiind obligat la semnarea tratatului de la Lorris (1243), care a marcat de fapt sfîrșitul independenței comitatului

1249 – 1271, Ioana, împreună (din 1241) cu soțul ei Alphonse III, conte de Poitou

— *în aug. 1271, la moartea ultimilor conți, fără urmași, comitatul Toulouse a fost anexat de regele Franței Filip (Philippe) III*

(— vezi Franța)

TRAPEZUNT, IMPERIUL BIZANTIN DE ~

— stat feudal situat în regiunea pontică din nord-estul Asiei Mici (azi în nord-estul Turciei), desprins din Imperiul ↑ bizantin; întemeiat de frații Alexie și David Mari Comneni, nepoții împăratului bizantin Andronic I Comnen (1183—1185) care, cu ajutor militar din partea mătușii lor Thamar cea Mare, *regină a Gruziei (1184—1213), la curtea căreia își aflaseră refugiu, au cucerit, în apr. 1204, Trapezuntul (azi Trabzon), apoi regiunea Paphlagonia și Heraclea Pontica (azi Eregli), Alexie proclamîndu-se împărat; capitala la Trapezunt; numit și Imperiul Marilor Comneni*

DINASTIA MARILOR COMNENI

Împărați

1204 — 1222, Alexie I; în 1214 a pierdut partea din imperiu situată la vest de Sinope (azi Sinop), cu orașele Heraclea Pontica și Amastris (azi Amasra), care aparținuseră fratelui său David, în favoarea împăratului Teodor I Lascaris de la Niceea (1204—1222), iar în același an, a fost obligat să cedeze orașul-port Sinope sultanului selgiucid de Konya, Izz ad-Din Kai-Kaus I (1210—1219)

1222 — 1235, Andronic I

1235 — 1238, Ioan I

1238 — 1263, Manuil I; în fața pericolului invadatorilor mongoli, a intrat în alianță cu Imperiul bizantin de la Niceea și cu turcii selgiucizi, dar a fost obligat să se închine în fața prepotenței mongolilor, recunoscîndu-se vasal și obligîndu-se la plata unui tribut anual (vara 1243)

1263 — 1267, Andronic II

1267 — 1280, George

1280 — 1297, Ioan II

1297 — 1330, Alexie II; a purtat un îndelungat război cu negustorii genovezi (1306—1314), în cele din urmă negustorii italieni primind importante privilegii comerciale (Genova în 1314 și 1316, Veneția în 1319)

— după moartea lui Alexie II (3 mai 1330) a urmat, pînă în 1349, o perioadă de anarhie, generată de lupta dintre aristocrația din capitală și cea provincială

1330 — 1332, Andronic III

8 ian. — sept. 1332, Manuil II

1332 — 1340, Basileios (Vasile)

1340 — 1341, Irina Paleolog, împărăteasă; încep atacurile nomazilor oguzi, conduși de clanul baiundur

17 — 30 iul. 1341, Ana Anașutlu, împărăteasă (prima oară)

30 iul. — 7 aug. 1341, Mihail (prima oară)

1341 — 1342, Ana Anașutlu (a doua oară)

1342 — 1344, Ioan III

1344 — 1349, Mihail (a doua oară)

1349 — 1390, Ioan Alexie III; încoronat la 21 mai 1350; pentru a pune capăt repetatelor invazii ale oguzilor conduși de clanul baiundur, în 1352 o principesă bizantină din Trapezunt s-a căsătorit cu căpetenia Kutlu Beg, fiul lui Tur Ali (tatăl conducătorului Kara Ioluk, întemeietorul statului Ak Koiunlu)

1390 — 1412, Manuil III

1412 — 1429, Alexie IV

1429 — 1458, Ioan IV Kaloioannes; după ce a respins, în 1430, primul atac al unei oști otomane, în 1456 a fost silit să se închine sultanului Mehmed II, căruia i se recunoștea vasal, obligîndu-se la plata unui tribut anual; la moartea sa imperiul se reducea

la un teritoriu ce cuprindea litoralul de sud-est al Mării Negre dintre orașele Kerasunda (azi Giresun, Turcia) și Batumi (azi R.S.S. Gruzină, U.R.S.S.), iar înspre sud pînă la lanțul munților de la Bayburt și Gümüşhane

1458 — 1461, David; în vederea luptei antiotomane a încheiat o alianță cu puternicul conducător Uzun Hasan al statului Ak Koiunlu (1453—1478), căruia i-a dat de soție pe nepoata sa Ecaterina, cu emirii de Karaman și Sinop, cu Veneția, cu Filip *cel Bun*, ducele Burgundiei (apr. 1459), cu papa Pius II (1460), ceea ce a provocat reacția turcilor otomani; în vara lui 1461 sultanul Mehmed II a pornit în persoană împotriva ultimului teritoriu bizantin necucerit, poruncind ca flota turcească, sub comanda sangeacbeiului de Gelibolu, să împresoare dinspre mare orașul-capitală; Trapezuntul s-a predat în urma tratativelor dintre învățatul șambelan George Amirutzes și marele-vizir Mahmud Pașa (sept. 1461); David, ultimul împărat bizantin de Trapezunt, a primit o feudă pe fluviul Struma, aproape de Sere (azi Serrai, Grecia); mai tîrziu, descoperindu-se corespondența sa cu Uzun Hasan, a fost executat la Istanbul (1 nov. 1463), împreună cu toți membrii bărbați ai familiei — *cucerirea turcilor otomani*

TULUNIZII

—dinastie care a condus un stat feudal, desprins din Califatul † Abbasizilor, ce a cuprins în hotarele sale, în perioada de maximă expansiune, teritoriul de azi al Egiptului, precum și nord-estul Libiei, parte din Arabia Saudită, Israelul, Iordania, Libanul și vestul Siriei; capitala la al-Fustat (Vechiul Cairo); numele dinastiei vine de la căpetenia turcă Tulun [în turc. dolun = „lună“ (plină)], originar din Buhara, tatăl lui Ahmad, întemeietorul dinastiei

Conducători

868 — 884, Ahmad ibn Tulun; numit loctiitor al lui Bakbak (sau Bayakbak) care primise, în 868, Egiptul ca apanaj din partea califului abbasid al-Mutazz; instalat la 15 sept. 868 în al-Fustat, a devenit viceguvernator al Egiptului, odată cu numirea în fruntea acestei provincii a socrului său Iardjukh; bazat pe o puternică armată proprie și profitînd de dificultățile din Califatul abbasid, Ahmad, sub pretextul necesității declarării „războiului sfînt“ și al apărării frontierelor din Asia Mică, amenințate de bizantini, a luat în stăpînire un mare teritoriu, inclusiv vestul Siriei (878); acțiunile întreprinse de al-Muuaffak, fratele califului al-Mutamid și adevăratul conducător al Imperiului abbasid, împotriva lui Ahmad s-au dovedit ineficace, cîrmuitorul din Bagdad fiind obligat să recunoască *statu-quo*-ul, respectiv independența statului tulunid; Ahmad a ridicat, la nord de al-Fustat, noul cartier al-Katai, reședință a tuturor cîrmuitorilor din această dinastie

884 — 896, Abu'l-Djaiș Humaravaih ibn Ahmad; în 892, odată cu instalarea noului calif al-Mutadid, acesta din urmă a recunoscut lui Humaravaih și urmașilor săi, în schimbul unui tribut anual de 300 000 de dinari, stăpînirile pe care le aveau pentru o perioadă de 30 de ani

ian./febr. — 25 iul. 896, Abu'l-Asakir Djaiş ibn Humaravaih
896 — 904, Abu Musa Harun ibn Humaravaih; domnia sa a marcat sfîrşitul puterii tulunide: autoritatea centrală a pierdut controlul asupra aristocraţiei militare, devenită atotputernică; în 899 a fost revizuit, în defavoarea Tulunizilor, tratatul din 892 (teritoriul recunoscut a fost restrîns, tributul anual augmentat cu 150 000 de dinari), iar răscoala karmaţilor din Siria a repurtat importante succese (902—903)
904 — 905, Abu'l-Manakib Şaiban ibn Ahmad
— în ian. 905 o expediţie condusă de comandantul militar abbasid Muhammad ibn Sulaiman, susţinută de forţe navale, a cucerit Egiptul, punînd capăt dinastiei Tulunizilor
(— vezi Abbasizii)

TVER

— stat feudal al cărui teritoriu s-a aflat în nord-estul Rusiei, pe cursul superior al fluviului Volga şi al afluenţilor lui Lama, Tverca, Kašinka ş.a.; capitala în oraşul Tver (din anul 1931 se numeşte Kalinin, R.S.F.S. Rusă, U.R.S.S.); cnezatul a fost creat de Iaroslav Vsevolodovici, mare-cneaz de Vladimir (1238—1246), pentru fiul său Aleksandru Nevski, dar în 1247 a fost dăruit altui fiu, Iaroslav, rămînînd apoi în stăpînirea urmaşilor acestuia

Cneji şi mari-cneji

1247 — 1271, Iaroslav Iaroslavici (mare-cneaz de Vladimir, din 1263)
1271 — după 1282 şi înainte de 1285, Sveatoslav Iaroslavici (cneaz de Pskov, din 1266)
cca 1285 — 1317, Mihail I Iaroslavici (mare-cneaz de Vladimir, din 1305)
1317 — 1326, Dmitri Mihailovici *Cu ochii ameninţători*, mare-cneaz (mare-cneaz de Vladimir, din 1322)
1326 — 1327, Aleksandru I Mihailovici, mare-cneaz (mare-cneaz de Vladimir, 1325—1327) (prima oară)
1327 — 1338, Konstantin Mihailovici, mare-cneaz (prima oară)
1338 — 1339, Aleksandru I Mihailovici (a doua oară)
1339 — 1345, Konstantin Mihailovici (a doua oară)
1346 — 1348, Vsevold Aleksandrovici, cneaz
1348 — 1368, Vasili Mihailovici, mare-cneaz
1368 — 1399, Mihail II Aleksandrovici, mare-cneaz
1399 — 1425, Ivan Mihailovici, mare-cneaz
22 mai — 25 oct. 1425, Aleksandru II Ivanovici, mare-cneaz
oct. — nov. 1425, Iuri Aleksandrovici, mare-cneaz
1425 — 1461, Boris Aleksandrovici, mare-cneaz
1461 — 1485, Mihail III Borisovici, mare-cneaz; după ce s-a recunoscut vasal faţă de Ivan III Vasilievici al Moscovei, s-a orientat spre Cazimir IV al Poloniei şi Lituaniei, ceea ce a atras intervenţia trupelor lui Ivan III care au cucerit Tverul (12 sept. 1485), punînd capăt existenţei cnezatului; Mihail III Borisovici s-a salvat, refugiindu-se în Lituania, de unde a încercat (în 1486), fără succes, să-şi redobîndească cnezatul
(— vezi U.R.S.S.)

URARTU

— stat antic în Asia Anterioară, întemeiat de triburile asianice ale urarților (menționați în izvoarele asiriene din sec. 13 î.e.n.) în regiunea lacurilor Van și Urmia (azi Rezaiyeh); a cuprins în hotarele sale estul Turciei, sudul U.R.S.S. și nord-vestul Iranului; capitala la Tușpa (azi Van, Turcia)

Suverani

833 — 825 î.e.n., Sardur I
825 — 805, Ispuini
805 — 790, Menua
790 — 766, Argisti I; apogeul politic al statului Urartu
766 — 733, Sardur II
733 — 714, Rusa I
714 — ? Argisti II; începutul decăderii statului ca urmare a tendințelor centrifuge ale provinciilor și a atacurilor cimerienilor și asirienilor
? — ? Mita
680 — 645, Rusa II
645 — 640, Sardur III
640 — 625, Sardur IV
625 — 605, Erimenas
605 — 595, Rusa III
— la cca 595 î.e.n. statul Urartu s-a prăbușit sub loviturile sciților și mezilor; Urartu a devenit o provincie a ↑ Mediei, ulterior a Imperiului ↑ persan

VANDALII

— tribul german al vandalilor, aparţinînd ramurii răsăritene a triburilor germane, care în sec. 1—3 e.n. sălăşluiau pe cursul mijlociu şi superior al fluviului Oder (Odra), sub presiunea hunilor, au invadat Gallia la sfîrşitul anului 406 în alianţă cu suevii şi alanii; mai apoi, în 409/411, alături de aceleaşi triburi germane, au traversat Munţii Pirinei, pătrunzînd în Peninsula Iberică; vandalii asdingi, împreună cu suevii, s-au stabilit în Gallaecia (azi partea de nord-vest a Spaniei), iar vandalii silingi în Baetica (azi în partea de sud a Spaniei); după ce vandalii silingi au fost nimiciţi aproape complet (în 417) de către vizigoţi, în mai 429, sub presiunea romanilor şi a suevilor, cca 80 000 de vandali sub conducerea lui Genseric, fratele regelui Gunderic al vandalilor asdingi, au părăsit Peninsula Iberică şi, traversînd str. Gibraltar, au debarcat în Africa de Nord, unde mai apoi şi-au întemeiat un stat propriu; în perioada de apogeu a puterii politice şi de expansiune teritorială maximă, atinse în timpul domniei lui Genseric, statul vandal a cuprins în hotarele sale nordul Africii, precum şi ins. Sicilia, Corsica, Sardinia şi Baleare: capitala la Cartagina (din 439)

Regi

428 — 477, Genseric (Geiseric, Gaiseric); după ce s-au aşezat în nordul Africii, profitînd de slăbirea puterii romane, vandalii s-au răsculat împotriva autorităţilor imperiale, au înfrînt pe guvernatorul Bonifatius şi au cucerit o parte din stăpînirile romane, inclusiv oraşul Cartagina (19 oct. 439), care i-a devenit capitală; prin tratatul de pace încheiat cu împăratul roman Valentin III din 442 lui Genseric i se recunoştea stăpînirea în Africa Proconsulară, Byzacene şi în estul Numidiei (teritoriul actual al Tunisului şi estul Algeriei), Regatul vandal fiind astfel primul stat germanic creat pe teritoriul Imperiului roman de apus, a cărui independenţă a fost recunoscută de un împărat roman; în 455, Genseric ocupă Roma, care este supusă unui jaf sistematic (2—16 iun.), urmată de cucerirea restului Africii romane (partea din Numidia rămasă neocupată, precum şi Mauretania şi Tripolitania) şi a ins. Sicilia, Corsica, Sardinia şi Baleare, statul vandal devenind o mare putere mediteraneană, recunoscută ca atare de împăratul bizantin Zenon (476), care a încheiat cu Genseric o „pace veşnică"
— cu puţin înainte de a muri (24 ian. 477), Genseric a instituit un nou sistem de succesiune la tron, care revenea celui mai în vîrstă dintre descendenţi

477 — 484, Huniric

484 — 496, Gunthamund

496 — 523, Thrasamund; în timpul domniei sale statul vandal a pierdut în favoarea triburilor berbere învecinate Mauretania, Numidia, precum şi părţi din Byzacene şi Tripolitania

523 — 530, Hildiric
— detronat la 15 iun. 530 de către Gelimer, fiul lui Geilarith

530 — 533, Gelimer (Geilimer); reacţia bizantină la detronarea lui Hildiric, aliatul împăratului Justinian: în fruntea unei puternice armate bizantine (15 000 combatanţi), Belizarie a debar-

cat lîngă Cartagina (sept. 533) și a înfrînt în bătălia de la ad-Decimum (13 sept. 533) pe Gelimer, după care a cucerit Cartagina (15 sept. 533); eșecul încercării lui Gelimer de a-i alunga pe bizantini, încheiată printr-o nouă înfrîngere, la Tricamarum (dec. 533); în mart. 534 Gelimer s-a predat, cu întreaga sa familie, cuceritorilor bizantini; sfîrșitul statului vandal, pe teritoriul căruia bizantinii au constituit o prefectură de pretoriu (apr. 534) a imperiului lui Justinian

(—vezi Imperiul bizantin)

VENEȚIA

— republică aristocratică italiană care și-a avut originea în așezările de pescari de pe ins. lagunei din nordul Mării Adriatice (între care Grado, Torcello, Malamocco, Chioggia, Ezolo, Rialto ș.a.); la sfîrșitul sec. 7 și începutul celui următor, primejdia longobardă a determinat aceste comunități să se constituie într-o formație politică — Comune Venetiarum *— sub conducerea unui* doge *(duce); la începutul sec. 9 s-a născut și noul centru al ducatului, orașul Veneția, care, datorită dezvoltării sale economico-comerciale, favorizată de poziția geografică, a devenit, la sfîrșitul sec. 11, o importantă putere maritimă și principalul intermediar în comerțul dintre Orient și Occident; de la sfîrșitul sec. 10, cînd a încetat și dependența (mai mult formală) față de Imperiul bizantin, Veneția și-a extins treptat dominația asupra orașelor istriene (Capodistria, Parenzzo, Umago, Rovino ș.a.), apoi asupra coastei dalmate (orașele Zara — azi Zadar, Trau — azi Trogir, Sebenico — azi Șibenic, Spalato — azi Split și ins. Cuarnero — azi Kvarner), ceea ce a adus-o în conflict cu Croația (sec. 11) și apoi cu Ungaria (sec. 11—15); după cea de-a patra cru ciadă (1202—1204), a achiziționat o parte din teritoriile bizantine cucerite (ins. Eubeea, Creta, pentru o oarecare vreme Corfu, precum și orașele Coron și Modon din Morea), devenind una dintre marile puteri mediteraneene; paralel, de-a lungul existenței sale multiseculare, Veneția a participat la luptele politice și coalițiile din Peninsula Italică, constituindu-șt cu timpul un hinterland pentru a-și asigura securitatea și subzistența*

Conducători

697 — 717, Paulicius, *patricius* (exarh de Ravenna)
717 — 726, Marcellus (sau Marcello Tagalliano), *magister militum**
726 — 737, Ursus (sau Orso I Partecipazio), *dux***
737, Domericus Leo, *magister militum*
738, Felix Cornicula, *magister militum*
739, Deusdedit, *magister militum*
740, Jovianus Ypatus, *magister militum*
741, Ioannes Fabricius, *magister militum*

Dogi

742 — 755, Deusdedit (a doua oară)
755 — 756, Galla Gaulo
756 — 764, Domenico Monegario
764 — 787, Maurizio I și Giovanni Galbaio
787 — 804, Giovanni Galbaio și Maurizio II

---

* numit de împăratul bizantin de la Constantinopol
** ales de către veneţieni, rebel faţă de autoritatea bizantină

804 — 811, Obelario Antenoreo și fratele său Beato
811 — 827, Agnello (Angelo) Partecipazio
827 — 829, Giustiniano Partecipazio
829 — 836, Giovanni I Partecipazio
836 — 864, Pietro Tradonico
864 — 881, Orso II Partecipazio
881 — 887, Giovanni II Partecipazio (prima oară)
17 apr. — 18 sept. 887, Pietro I Candiano
887 — 888, Giovanni II Partecipazio (a doua oară)
888 — 912, Pietro (Tribuno) Trasdomenico
912 — 931, Orso III Partecipazio Paureta
932 — 939, Pietro II Candiano
939 — 942, Pietro Partecipazio (numit și Pietro Badoer)
942 — 959, Pietro III Candiano
959 — 976, Pietro IV Candiano
976 — 978, Pietro I Orseolo
978 — 979, Vitale Candiano
979 — 991, Tribuno Menio (sau Memmo)
991 — 1008, Pietro II Orseolo; asigurînd transportul pe mare al trupelor bizantine în sudul Peninsulei Italice venețienii au primit, în mart. 992, din partea împăratului Vasile II importante privilegii comerciale, precum și autorizația de a apăra orașele din thema Dalmației de atacurile piraților slavi; prima campanie de cucerire a venețienilor în Istria și Dalmația (999/1000), care a dat naștere îndelungatului conflict pentru supremație în acest teritoriu între Veneția și Ungaria, concretizat în sec. următoare prin numeroase războaie
1008 — 1026, Ottone Orseolo
1026 — 1032, Pietro Barbolano Centranico
1032, Domenico Orseolo (doge pentru o singură zi)
1032 — 1042, Domenico Flabanico (sau Fabiano)
1043 — 1070, Domenico Contarini
1070 — 1084, Domenico Selvo; în mai 1082, pentru sprijinul militar substanțial acordat Imperiului bizantin — și în primul rînd la înfrîngerea forțelor navale normande care asediau Dyrrachium (azi Durrës, Albania) (iul. 1081) — Veneția a primit din partea împăratului Alexie I Comnenul importante privilegii comerciale, în primul rînd scutirea integrală de taxe vamale pentru negoțul desfășurat pe cuprinsul imperiului, cu excepția bazinului pontic; în Constantinopol venețienii au primit un cartier propriu ș.a.
1084 — 1096, Vitale Falier
1096 — 1102, Vitale I Michiel
1102 — 1118, Ordelaffo Falier
1118 — 1129, Domenico Michiel; în urma refuzului împăratului bizantin Ioan II Comnenul de a reînnoi privilegiile negustorilor venețieni, flota acestora din urmă a întreprins o serie de atacuri în ins. Corfu, Rhodos, Samos, Lesbos, Chios ș.a. (1123—1125) și a ocupat ins. Cephalonia (Kefalinia) (1126), obligîndu-l pe împăratul bizantin, în aug. 1126, să satisfacă cererile lor
1130 — 1148, Pietro Polani
1148 — 1156, Domenico Morosini
1156 — 1172, Vitale II Michiel; Veneția s-a alăturat orașelor Padova, Milano, Mantova, Piacenza, Verona, Vicenza, Bergamo, Cremona, Treviso, Ferrara, Brescia, Lodi, Parma, Modena și Bologna în *Liga lombardă* (constituită între apr. și dec. 1167, pe timp de 20 de ani), susținută de papa Alexandru III, proclamat protector al Ligii, și de regele Siciliei, menită să apere independența membrilor ei față de politica italiană a împăratului Frederic I Barbarossa; ca răspuns la arestarea și închiderea negustorilor venețieni aflați în Imperiul bizantin (12 mart. 1171), cărora le-au fost confiscate bunurile, flota venețiană

comandată de doge a prădat coasta dalmată, a debarcat în ins. Eubeea (Évvoia sau Negroponte) şi a ocupat ins. Chios; ravagiile pe care le-a făcut epidemia de ciumă în tabără venețiană au dus la eşecul catastrofal al acestei campanii (1171–1172)

1172 – *1178*, Sebastiani Ziani; prin tratatul de pace veneţiano-bizantin (1175), împăratul Manuel I Comnenul reînnoia negustorilor veneţieni vechile privilegii comerciale şi se obliga la plata de despăgubiri pentru pagubele din 1171 (reînnoit în febr. 1187 şi iun. 1189 de împăratul Isac II Anghelos); după victoria *Ligii lombarde* în lupta de la Legnano (29 mai 1176), s-a ajuns la Congresul de pace de la Veneţia (21 iul. 1177) – de fapt un armistiţiu pe 6 ani – care punea capăt acestui conflict, încheiat prin înfrîngerea împăratului, concretizată prin tratatul de pace de la Constance (Konstanz) (25 iun. 1183)

1178 – *1192*, Orio Malipiero (sau Mastropiero); în 1185 cetatea Zara de pe coasta dalmată a fost cucerită de maghiari (recucerită pentru veneţieni de către cruciaţi la 15 nov. 1202)

1192 – *1205*, Enrico Dandolo; negustorii veneţieni au primit, în nov. 1198, din partea împăratului Alexie III cele mai largi privilegii de care se bucuraseră pînă atunci în Imperiul bizantin; în febr. 1201 dogele Enrico Dandolo a realizat un acord (confirmat în mai 1201) cu conducătorii celei de a patra cruciade: în schimbul sumei de 85 000 de mărci de argint, navele veneţiene urmau să transporte în Egipt peste 33 500 cruciaţi, împreună cu caii şi proviziile necesare; dar, pe baza unei înţelegeri intervenită între Alexie Anghelos şi cruciaţi, navele veneţiene îi duc pe cruciaţi la Constantinopol pentru a-l reînscăuna pe Isac II Anghelos; veneţienii participă la asediul Constantinopolului (24 iun.–17 iul. 1203), iar după ce Alexie Anghelos a anunţat, la sfîrşitul anului 1203, că nu-şi poate îndeplini obligaţiile asumate în faţa cruciaţilor, aceştia din urmă au hotărît să-şi amîne plecarea în Egipt în primăvara anului următor; veneţienii participă, alături de cruicaţi, la asediul Constantinopolului (9–12 apr. 1204), încheiat prin cucerirea capitalei bizantine (13 apr. 1204); conform înţelegerii din mart. 1204 asupra împărţirii teritoriului statului bizantin şi a actului solemn (*Partitio Romaniae*, 13 apr.–9 mai 1204), Veneţia a primit 3/8 din Constantinopol, coasta şi ins. adriatice, ins. Creta, ins. Arhipelagului şi importante poziţii pe coasta Traciei, prin care îşi putea exercita controlul asupra Strîmtorilor; o parte din teritoriul de pe coasta adriatică l-a pierdut însă curînd în favoarea lui Mihail I Anghelos Ducas, conducătorul Epirului

1205 – *1229*, Pietro Ziani

1229 – *1249*, Jacopo Tiepolo; veneţienii au pierdut, în 1234 şi 1235, în favoarea niceenilor Peninsula Gallipoli (azi Gelibolu Yarîmadasî, Turcia)

1249 – *1253*, Marino Morosini

1253 – *1268*, Ranieri Zen (sau Zeno)

1268 – *1275*, Lorenzo Tiepolo

1275 – *1280*, Jacopo Contarini

1280 – *1289*, Giovanni Dandolo

– în 1289 adunarea poporului a ales ca doge pe Giacomo Tiepolo, care nu s-a putut impune şi a fugit la Treviso

– la 25 nov. 1289 Marele Consiliu a ales ca doge pe Pietro Gradenigo

1289 – *1311*, Pietro Gradenigo; pe fondul ascuţirii rivalităţii veneto-genoveze, în iul. 1296 o escadră veneţiană a incendiat Pera şi Galata; genovezii ripostînd, au masacrat pe coloniştii veneţieni din Constantinopol şi au devastat stabilimentele acestora din Marea Neagră; în lupta navală de lîngă ins. Curzola

(azi Korčula, Iugoslavia) din Marea Adriatică, flota venețiană a suferit o gravă înfrîngere din partea flotei genoveze; la 25 mai 1299, prin medierea lui Matteo Visconti, se punea capăt războiului veneto-genovez (declanșat în 1294), încheindu-se pacea de la Milano pe baza *statu-quo*-ului; flota venețiană a fost trimisă, la 6 apr. 1302, în Bosfor — unde a asediat palatul imperial, obligîndu-l pe împăratul Andronic II Paleologul la un armistițiu pe 10 ani (4 oct. 1302): se prevedea ca bizantinii să redea venețienilor vechile privilegii comerciale, precum și importante despăgubiri bănești (la 11 nov. 1310, armistițiul a fost reînnoit, pe o perioadă de 12 ani); în timpul cîrmuirii sale, la 1297, s-a hotărît „închiderea *Marelui Consiliu*" (creat în 1172, număra 480 de consilieri), ceea ce însemna că participarea la acest organism devenea un privilegiu ereditar al vechii aristocrații; tot ca o tendință de a menține principalele funcții de stat în mîinile unui număr restrîns de familii aristocratice s-a creat, în 1310, *Consiliul celor zece* (ales la 10 iul. și reconfirmat la 29 sept.) ce imprima regimului un caracter oligarhic

1311 — 1312, Marino Zorzi *cel Sfînt*

1312 — 1328, Giovanni Soranzo

1329 — 1339, Francesco Dandolo

1339 — 1342, Bartolomeo Gradenigo

1343 — 1354, Andrea Dandolo (zis *Cortesan*); după ce flota venețiană, comandată de Niccolò Pisani, aliată cu bizantinii și aragonezii, a fost respinsă de flota genoveză condusă de Paganino Doria în lupta din Bosfor (13 febr. 1352), flota venețiano-aragoneză a repurtat asupra genovezilor victoria de la Alghero (29 aug. 1353); Veneția a inițiat o ligă, la care au aderat Verona și Ferrara (15 dec. 1353), Padova, Faenza și regele Boemiei Carol I (viitorul împărat Carol IV) (19 mart. 1354), precum și Mantova (10 apr. 1354); la 4 nov. 1354 flota veneto-aragoneză a suferit o grea înfrîngere din partea genovezilor comandați de amiralul Paganino Doria în lupta de la Portolongo; tratatul de pace din 1 iun. 1355 (urmînd armistițiului încheiat la Milano la 8 ian. 1355), care punea capăt războiului venețiano-genovez (declanșat în 1351), obliga pe venețieni la plata unei despăgubiri de 200 000 de ducați

1354 — 1355, Marino Falier

1355 — 1356, Giovanni Gradenigo (zis *Nasone*)

1356 — 1361, Giovanni Dolfin

1361 — 1365, Lorenzo Celsi

1365 — 1368, Marco Corner

1368 — 1382, Andrea Contarini; între 1378 și 1381, Veneția, aliată cu Milano și Regatul Ciprului, s-a aflat în război cu Genova, aliată cu Ungaria, Padova și Aquileia (numit și „războiul de la Chioggia"); după victoria repurtată asupra genovezilor la Capo d'Anzio (30 mai 1378), venețienii comandați de Vettor Pisani au fost înfrînți de genovezii conduși de amiralul Luciano Doria în lupta de la Brioni (7 mai 1379), care apoi au cucerit Chioggia (la sud de Veneția) (6 aug. 1379), amenințînd direct Veneția; printr-un imens efort, după un îndelungat asediu (început la 22 dec. 1379), venețienii au recucerit Chioggia (24 iun. 1380), iar genovezii au fost obligați să se retragă; prin tratatul de pace de la Torino (8 aug. 1381), mediat de ducele Amedeo VI de Savoia, s-a ajuns la un compromis: Veneția a primit o parte din țărmul estic al Istriei, precum și dreptul de a relua activitățile comerciale la Tana, în Marea Neagră; Genova a renunțat la pretențiile sale asupra ins. Tenedos (aceasta fusese ocupată de venețieni în oct. 1376 pe baza acordului cu împăratul bizantin Ioan V Paleologul) care, pentru o vreme, a trecut în custodia Casei de Savoia și a fost obligată să eva-

cueze toate punctele de pe țărmul estic al Mării Adriatice pe care le ocupase în timpul războiului; la tratat au mai participat și aliații Genovei; Ungariei, care renunța la o parte din Istria în favoarea Serenissimei, i s-au reconfirmat prevederile tratatului de la Zara (18 febr. 1358) și i se plătea, vreme de 5 ani, o sumă de 7 000 de ducați de aur anual; Milano și Regatul Ciprului, aliații Veneției, nu au fost incluși în tratat

10 iun. — 15 oct. 1382, Michele Morosini

1382 — 1400, Antonio Venier

1400 — 1413, Michele Steno; în anul 1404 venețienii au făcut importante achiziții teritoriale, ocupînd Cividale, Vicenza (25 apr.), Feltre și Belluno (28 apr.), Bassano, iar în anul următor Verona (23 iun.), Padova (22 nov.), Antivari ș.a.

1414 — 1423, Tommaso Mocenigo; după victoria lui Pietro Loredan de la Gallipoli (29 mai 1416) asupra flotei otomane, venețienii au pus stăpînire, în iun. 1420, pe ultimile posesiuni ungare din Dalmația (cu excepția Dubrovnicului, care a rămas, formal, sub protectoratul maghiar pînă în 1526); stăpînirea venețiană a fost consolidată prin tratatul de pace din 1433, care a pus capăt definitiv războaielor veneto-ungare pentru stăpînire în Dalmația

1423 — 1457, Francesco Foscari; în timpul războiului turco-venețian (1425—1430), flota otomană a prădat stabilimentele venețiene din Marea Egee și a cucerit la 29 mart. 1430 Thessalonicul (care fusese cedat de bizantini venețienilor în vara anului 1423); în timpul războiului cu Filippo Maria Visconti din Milano Veneția a pus stăpînire pe Brescia (1426), Bergamo (1428) și Crema (1429)

1457 — 1462, Pasquale Malipiero

1462 — 1471, Cristoforo Moro

1471 — 1473, Niccolò Tron

1473 — 1474, Niccolò Marcello

1474 — 1476, Pietro Mocenigo

1476 — 1478, Andrea Vendramin

1478 — 1485, Giovanni Mocenigo; prin pacea de la Istanbul (25 ian. 1479) care punea capăt războiului turco-venețian (declanșat în 1463), în cursul căruia, alături de Republica lagunelor s-au aflat papalitatea, cavalerii de Rodos, Uzun Hasan, căpetenia statului Ak Koiunlu, Regatul Neapolelui, precum și domnul Moldovei Ștefan cel Mare, Veneția, înfrîntă, a cedat turcilor otomani ins. Eubeea, Lemnos și cîteva porturi din Morea și a fost obligată la plata unei contribuții de 100 000 de ducați, primind în schimb dreptul de a face comerț în Marea Neagră; în urma războiului cu Ferrara (1482—1484), Veneția a achiziționat orașul Rovigo; această anexare a marcat limita expansiunii teritoriale venețiene în Peninsula Italică

1485 — 1486, Marco Barbarigo

1486 — 1501, Agostino Barbarigo; la 26 febr. 1489, Caterina Cornaro, văduva regelui Iacob II de Lusignan a donat Ciprul Veneției (care l-a stăpînit pînă în 1571, cînd a fost cucerit de turcii otomani; Famagusta a capitulat la 5 aug. 1571)

1501 — 1521, Leonardo Loredan; prin pacea din 14 dec. 1502 ce punea capăt războiului cu turcii otomani (declanșat în mai 1499), Veneția — care în timpul ostilităților, cu ajutorul papei și Spaniei, reușise să recucerească ins. Samos, Lesbos și Tenedos — a recunoscut stăpînirea otomanilor asupra unei mari părți din Morea, precum și asupra unor ins. din mările Egee și Ionică; înfrîngerea venețienilor la Agnadello (14 mai 1509) de către trupele *Ligii de la Cambrai* (constituită la 10 dec. 1508 din papa Iuliu II, împăratul Maximilian I de Habsburg, regele Franței Ludovic XII, regele Spaniei Ferdinand I, precum și unele state italiene, între care Florența, Mantova, Ferrara

și Savoia), a marcat eșecul politicii de hegemonie a Veneției în Peninsula Italică

1521 — 1523, Antonio Grimani

1523 — 1538, Andrea Gritti

1539 — 1545, Pietro Lando; în cadrul războiului venețiano-turc din 1538—1540, flota unită a Veneției, Spaniei, papalității și a cavalerilor de Malta, comandată de amiralul Andrea Doria, a suferit o gravă înfrîngere în lupta navală de la Prevesa (28 sept. 1538) din partea flotei turcești condusă de nu mai puțin celebrul Hayreddin Barbarossa, ceea ce i-a obligat pe venețieni să intre în negocieri cu turcii otomani; pacea (20 oct. 1540) care punea capăt acestui război consemna pierderea de către venețieni a ultimelor lor factorii comerciale din Morea, aproape toate ins. din Arhipelag (între care Naxos, Syros, Tinos, Stampalia) treceau în stăpînirea turcilor otomani; de asemenea, unele cetăți stăpînite de venețieni în Dalmația (de ex. Klis) au fost recunoscute turcilor, care primeau drept despăgubiri 30 000 de ducați

1545 — 1553, Francesco Donà

1553 — 1554, Marc'Antonio Trevisan

1554 — 1556, Francesco Venier

1556 — 1559, Lorenzo Priuli

1559 — 1567, Girolamo Priuli

1567 — 1570, Pietro Loredan

1570 — 1577, Alvise I Mocenigo; cu toate că flota venețiană a avut o importantă contribuție la victoria de la Curzolari sau Lepanto (azi Navpaktos) (17 oct. 1571), asupra flotei otomane, prin pacea din 7 mart. 1573, care punea capăt războiului cu turcii (declanșat în mai 1570), Veneția plătea o mare despăgubire bănească și renunța la ins. Cipru

1577 — 1578, Sebastiano Venier

1578 — 1585, Niccolò da Ponte

1585 — 1595, Pasquale Cicogna

1595 — 1605, Marino Grimani

1606 — 1612, Leonardo Donà

1612 — 1615, Marc'Antonio Memmo

1615 — 1618, Giovanni Bembo

5 apr. — 9 mai 1618, Niccolò Donà

1618 — 1623, Antonio Priuli

1623 — 1624, Francesco Contarini

1625 — 1629, Giovanni I Corner

1630 — 1631, Niccolò Contarini

1631 — 1646, Francesco Erizzo

1646 — 1655, Francesco da Molin

1655 — 1656, Carlo Contarini

17 mai — 15 iun. 1656, Francesco Corner

1656 — 1658, Bertucci Valier

1658 — 1659, Giovanni Pesaro

1659 — 1675, Domenico Contarini; prin pacea din 6 sept. 1669 care punea capăt îndelungatului război cu Imperiul otoman (declanșat în 30 apr. 1645), în care venețienii au avut importante ajutoare din partea papalității, Spaniei și Franței, în ciuda unor victorii navale asupra turcilor (la 27 aug. 1661 la Milo, la 29 sept. 1662 în apropiere de Stanchio și la 27 sept. 1668 aproape de Santa Pelagia), aceștia din urmă au pus stăpînire pe ins. Creta (Kandia a capitulat la 30 aug. 1669, după un asediu început în 1658), venețienii menținîndu-și numai trei factorii comerciale (Suda, Spinalonga și Grabusa), care au fost și ele pierdute în 1715

1675 — 1676, Niccolò Sagredo

1676 — 1684, Alvise Contarini

1684 — 1688, Marc'Antonio Giustiniani (zis *San Zuanin*)
1688 — 1694, Francesco Morosini
1694 — 1700, Silvestro Valier; prin tratatele de la Karlowitz (azi Sremski Karlovci, Iugoslavia) din ian. 1699 se punea capăt războiului (declanșat în 1684) dintre *Liga Sfîntă* (din care făceau parte Veneția, Austria, Polonia și, din 1686, Rusia) și Imperiul otoman, încheiat cu victoria celor dintîi; prin tratatul veneto-turc (26 ian. 1699) republicii i s-au recunoscut cuceririle dobîndite în timpul războiului: Morea (cucerită de Francesco Morosini între 1695 și 1697), cîteva ins. din Arhipelag, precum și unele fortărețe din Dalmația
1700 — 1709, Alvise II Mocenigo
1709 — 1722, Giovanni II Corner; în 9 dec. 1714, urmărind să anuleze consecințele tratatului defavorabil de la Karlowitz, turcii au atacat stăpînirile venețiene, cucerind Morea și distrugînd factoriile venețiene din ins. Creta (1715); Habsburgii au intervenit în război, de partea Veneției; victoria lui Eugeniu de Savoia la Petruvaradin (5 aug. 1716) a favorizat unele succese militare venețiene în Bosnia, Epir și ins. Corfu; cu toate acestea, prin tratatul de pace de la Passarovitz (azi Požarevac, Iugoslavia) (21 iul. 1718), Veneția a pierdut dreptul asupra Moreii și insulelor, rămînîndu-i numai cîteva mici puncte pe țărmurile albaneze și dalmate
1722 — 1732, Alvise III Mocenigo
1732 — 1735, Carlo Ruzzini
1735 — 1741, Alvise Pisani
1741 — 1752, Pietro Grimani
1752 — 1762, Francesco Loredan
1762 — 1763, Marco Foscarini
1763 — 1778, Alvise IV Mocenigo
1779 — 1789, Paolo Renier
1789 — 1797, Lodovico Manin

— *la 15 mai 1797 trupele franceze au ocupat orașul Veneția*

— *la 17 oct. 1797, prin tratatul de pace de la Campoformio (Campoformido) (care confirma preliminariile de la Leoben, 18 apr. 1797), Veneția, împreună cu stăpînirile din Istria și Dalmația, au intrat în componența Imperiului habsburgic; restul stăpînirilor venețiene au fost incluse în Republica Cisalpină; trupele austriece au ocupat Veneția la 19 ian. 1798*

— *la 26 dec. 1805, prin tratatul franco-austriac de la Pressburg (azi Bratislava), încheiat în urma victoriei franceze de la Austerlitz (azi Slavkov) (2 dec. 1805), teritoriile venețiene, Istria (cu excepția Triestului) și Dalmația au revenit Franței și au fost incluse, din 30 mart. 1806, în Regatul italian (pînă în 1814)*

— *la 30 mai 1814, tratatul de pace de la Paris încheiat între Franța și statele coaliției antinapoleoneene (Anglia, Austria, Rusia și Prusia) a hotărît ca Franța să revină în granițele de la 1 ian. 1792; Veneția a trecut în stăpînirea Austriei*

— *între 7 apr. 1815 și 24 aug. 1866 (cu excepția anilor 1848 — 1849), Veneția a făcut parte — conform hotărîrilor Congresului de pace de la Viena (1814—1815) — împreună cu Lombardia, din Regatul lombardo-venețian, de fapt o provincie a Imperiului austriac, condus (din 1818) de un vicerege*

— *la 22 mart. 1848 în Veneția a izbucnit insurecția revoluționară antiaustriacă ce a proclamat republica, condusă de Daniele Manin (s-a menținut pînă în 22 aug. 1848)*

— *la 3 oct. 1866, în urma tratatului de pace de la Viena (ce fusese precedat de tratatul austro-prusian de la Praga din 23 aug. 1866), care punea capăt războiului italo-austriac din 1866 (Italia participase ca aliată a Prusiei în războiul austro-prusian), Austria a cedat Veneția Franței, iar Napoleon*

III a consimțit la alipirea Veneției de către Regatul Italia, cu condiția efectuării unui referendum (care a avut loc la 21 oct. 1866); decretul regal din 4 nov. 1866 a consfințit alipirea Veneției
(—vezi Italia)

VIJAYANAGAR

— stat feudal în sudul Indiei actuale, care a cunoscut apogeul puterii politice și expansiunea teritorială maximă în timpul domniei lui Krișnadevaraya, cînd a devenit cel mai puternic stat din subcontinentul indian; capitala la Vijayanagara (=„Orașul victoriei"), situat pe malul sudic al rîului Tungabhadra (azi ruinele sale se află în orașul Hampi, în sud-vestul statului Andhra Pradesh); întemeiat ca urmare a luptei populației hinduse din sudul Indiei împotriva dominației Sultanatului de Delhi; frații Harihara și Bukka, după ce se aflaseră în slujba conducătorilor Prataparudra din Warangal și Ramanatha din Kampili, au fost făcuți prizonieri în 1326, odată cu cucerirea statului Kampili de către Muhammad ibn Tughluk, sultanul de Delhi (1325—1341) și obligați să se convertească la islamism; cînd a izbucnit răscoala populației hinduse din Kampili împotriva stăpînirii Sultanatului de Delhi, Muhammad ibn Tughluk a numit pe Harihara și Bukka în fruntea unei armate pentru a pacifica răscoală, după care i-a desemnat cîrmuitori ai săi în această parte a sultanatului; la scurtă vreme, cei doi frați au revenit la hinduism și și-au proclamat independența, punînd bazele unui stat de-sine-stătător

Conducători

DINASTIA SANGAMA

? — ? Sangama

1336 — 1356, Harihara I; sub comanda fraților săi Bukka (vezi mai jos) și Marapa, oștile statului Vijayanagar au cucerit Regatul Hoysala (1338—1346), apoi, în 1347, Regatul Banavasi, situat în regiunea de coastă Konkan (în vestul statului Maharashtra), condus de familia Kadamba; în 1352—1353 a intervenit pentru a-l restaura pe conducătorul hindus Rajanarayana Sambuvaraya (în actualul stat Tamil Nadu), iar între 1350 și 1354 s-a aflat în război cu sultanul bahmanid Ala ad-Din Hasan Bahman Șah (1347—1358) pentru stăpînirea interfluviului Krishna-Tungabhadra

1356 — 1377, Bukka I (*Vedamarga-pratișthapaka*); adevăratul creator al statului Vijayanagar; în timpul domniei fratelui său, i-a fost acestuia *yuvaraja* și coregent; pe plan intern a urmărit consolidarea autorității centrale, numindu-și fiii guvernatori ai principalelor provincii, iar pe plan extern, după ce a anexat, în 1360, stăpînirea lui Venrumankondan II, fiul și succesorul lui Rajanarayana, a purtat lupte în nord cu Sultanatul Bahmanizilor (1362—1365), în urma cărora hotarul dintre cele două state s-a stabilit pe fluviul Krishna, iar în sud, începînd din 1370, fiul său Kumora Kampana a obținut un șir de victorii asupra Sultanatului de Madura (între care victoria de la Samayavarman, de lîngă orașul Srirangam, în sud-estul statului Tamil Nadu), anexînd importante teritorii

1377 — 1404, Harihara II; după ce a respins invazia (din primăvara anului 1377) sultanului bahmanid Ala ad-Din Mudjahid, care

contesta prevederile păcii din 1365 și pretindea fixarea graniței dintre cele două state pe rîul Tungabhadra, Harihara II a atacat la rîndul său stăpînirile bahmanide, iar în 1380 a cucerit importantul centru comercial de la Marea Arabiei, orașul-port Goa (azi Panjim sau Panaji); urmărind anexarea litoralului estic al subcontinentului indian, în 1365 a început cucerirea Regatului de Kondavidu, luptele în această regiune continuînd pînă către sfîrșitul sec.

— *după moartea lui Harihara II (1404), timp de doi ani au avut loc lupte pentru domnie între fiii săi Virupakṣa, Bukka și Devaraya*

1404 — *1405*, Virupakṣa I

1405 — *1406*, Bukka II

1406 — *1422*, Devaraya I; continuarea luptelor cu sultanul bahmanid Firuz Șah, precum și cu conducătorii Velama și Reddi din statele Rachakonda și, respectiv, Kondavidu

— *la moartea lui Devaraya I (1422), succesiunea a fost preluată de fiii săi Ramachandra și Vijaya, precum și de fiul acestuia din urmă Devaraya (II), care au domnit împreună*

— *1422*, Ramachandra; asociat de tatăl său la conducerea regatului din 1390/1391

1422 — *1430*, Vijaya I (Vijayabhupati, Vijaya Bukka sau Vira Bukka)

1422 — *1446*, Devaraya II; unul dintre cei mai de seamă monarhi ai statului Vijayanagar; tatăl său Vijaya I a lăsat în sarcina sa conducerea regatului; de înaintarea victorioasă, din 1423, a armatei bahmanide comandată de sultanul Ahmad I în Gulbarga (azi statul Karnataka), a profitat și regele de Orissa, Gajapati Bhanudeva IV, care a invadat regiunea de coastă Andhra (recucerită de Devaraya II în 1428); după încheierea păcii cu Sultanatul bahmanid, ostilitățile au fost reluate în două rînduri (1435—1436 și 1443—1446); în 1438 a întreprins o expediție victorioasă în ins. Ceylon (azi Sri Lanka), supunînd regatul de aici, care i-a devenit tributar; în timpul domniei sale statul Vijayanagar se mărginea la nord cu fluviul Krishna, la sud cu ins. Ceylon, la vest cu Marea Arabiei, la est cu Golful Bengal, iar statele Quilon (azi Kollam, în sud-vestul statului Kerala), Ceylon și Pegu (în Birmania) îi erau vasale și-i plăteau tribut

1446 — *1447*, Vijaya II (Vijayaraya, Pratapadevaraya)

1446 — *1465*, Mallikarjuna; în urma războiului (1450—1457) cu regele Kapilendra (cca 1434—1467) al Orissei, a pierdut teritoriul Regatului de Rajahmundry (azi Rajamandri, în nord-estul statului Andhra Pradesh), precum și importante fortărețe din regiunea Kondavidu (Kondavidu, Vinukonda și Addanki); în 1463 ostilitățile au fost reluate, dar, după unele succese dobîndite de Kumara Hamvira, fiul lui Kapilendra, oștile Regatului de Orissa s-au retras (1465)

1465 — *1485*, Virupakṣa II; cucerirea de către Bahmanzi a orașului-port Goa (1470) a însemnat o grea pierdere pentru statul Vijayanagar, cu toate că armata comandată de Saluva Narasimha a reușit să facă importante achiziții teritoriale în partea de nord-est a regatului (între care, în 1480, fortăreața Kondavidu și orașul Machhalipattnam, port la Golful Bengal, în estul statului Andhra Pradesh)

— *după moartea lui Virupakṣa II (1485), importantul dregător Saluva Narasimha, fiul lui Saluva Gonda, un stăpîn feudal originar din districtul Chittoor (azi statul Andhra Pradesh), s-a opus succesiunii lui Praudha Devaraya, fiul regelui decedat și a trimis împotriva sa pe comandantul militar Narasa Nayaka, care l-a alungat pe tînărul succesor din capitală, punînd astfel capăt dinastiei Sangama; la puțină vreme Saluva Narasimha s-a întronat la Vijayanagar, întemeind o nouă dinastie*

DINASTIA SALUVA

1485 – 1490, Saluva Narasimha

– *la moartea lui Saluva Narasimha (1490) i-au urmat la domnie fiii săi minori Timma și Immadi Narasimha, care s-au aflat sub regența lui Narasa Nayaka (pînă în 1503), adevăratul conducător al regatului*

1490 – 1491, Timma

1491 – 1505, Immadi Narasimha (Dhama Tammaraya); după moartea lui Narasa Nayaka (1503), regența a fost asumată de fiul său Vira Narasimha; la vîrsta majoratului lui Immadi, noul său regent a pus la cale asasinarea tînărului rege (în 1505, la Penugonda, azi în sud-estul statului Andhra Pradesh); sfîrșitul dinastiei Saluva; proclamarea lui Vira Narasimha ca rege; întemeierea dinastiei Tuluva

DINASTIA TULUVA

1505 – 1509, Vira Narasimha; bazîndu-se pe o puternică armată, creată ca urmare a îmbunătățirii sistemului de recrutare, a reușit să restabilească autoritatea puterii centrale, grav amenințată de numeroasele revolte ale seniorilor feudali și a respins invazia bahmanidă condusă de Iusuf Adil Han, care se aliase cu puternicul dinast Kacha (Kașappa) Udaiya din Adavani (azi Adoni, în vestul statului Andhra Pradesh)

1509 – 1529, Krișnadevaraya (*Yavana-rajya-sthapan-acharya*); cel mai de seamă conducător al statului; timp de două decenii, în numeroasele campanii militare pe care le-a inițiat și condus, nu a cunoscut înfrîngerea; prin remarcabila victorie de lîngă Kovelakonda (1509) asupra lui Iusuf Adil Șah — întemeietorul dinastiei Adil-șahilor din Bijapur, care și-a aflat moartea în luptă—, a pus capăt invaziei acestuia la hotarul de nord și a cucerit, în 1512, teritoriul din interfluviul *(doab)* Krishna-Tungabhadra (cu importantul oraș Raichur din estul actualului stat Karnataka), apoi, continuîndu-și campania în nord, a cucerit orașul Gulbarga (în estul actualului stat Karnataka), vechea capitală a Bahmanizilor; în sud, au fost supuse stăpînirile de pe cursul superior al fluviului Kaveri; în nord-est, în 1513, a început războiul cu Regatul de Orissa, trupele lui Krișnadevaraya cucerind Udayagiri, Kodavindu, Bezwada (azi Vijayawada), Kondapalli, precum și regiunile Telingana și Vengi; prin pacea din 1518, Gajapati Prataparudra recunoștea modificările teritoriale intervenite în cursul războiului; în 1520 au fost reluate luptele cu forțele Adil-șahilor, Krișnadevaraya cucerind orașul Mudgal (azi Mudhol, în nord-vestul statului Andhra Pradesh), apoi orașul Bijapur, capitala acestora; după victoriile de la Sagar, Shorapur (azi în statul Karnataka) și Kemba, a urmat recucerirea orașului Gulbarga, care a fost distrus, Ismail Adil Șah suferind o înfrîngere totală

1529 – 1542, Achyutadevaraya; continuarea luptelor cu Adil-șahul Ismail și cu Gajapati Prataparudra, regele de Orissa

1542, Venkata I

1542 – 1565, Sadașivaraya; în timpul domniei sale puterea reală era deținută de Ramaraya, fiul lui Saluva Timma, demnitar al regelui Krișnadevaraya, și de frații săi Tirumala și Venkatadri; după ce Ramaraya a profitat de conflictele dintre diferitele state succesoare Sultanatului Bahmanizilor (de ex. luptele dintre Adil-șahi și Nizam-șahi), el nu a mai putut împiedica coalizarea conducătorilor din Bijapur, Bidar, Ahmadnagar și Golkonda; forțele unite ale acestor sultanate au repurtat, la 23 ian. 1565, o biruință decisivă în lupta de la Krishna-Bannihatti (cunoscută ca lupta de la Talikota, azi în districtul Bijapur, statul Karnataka), asupra armatei statului Vijayanagar comandată de Ramaraya, care a fost luat prizonier și apoi exe-

cutat; cucerirea și distrugerea orașului-capitală Vijayanagara, regele Sadașivaraya aflîndu-și salvarea prin fugă; fărîmițarea regatului

— *în 1569 sau 1570, Tirumala, fratele lui Ramaraya, care reușise să supraviețuiască luptei de la Bannihatti și se refugiase la Penugonda (azi în districtul Anantapur, statul Andhra Pradesh), s-a proclamat rege, întemeind dinastia Aravidu, care a domnit numai peste o parte din vechiul regat*

DINASTIA ARAVIDU

1569 sau 1570 — 1572, Tirumala

1572 — 1585, Ranga I

1585 — 1614, Venkata II; cel mai de seamă reprezentant al dinastiei; în 1604 a mutat capitala la Chandragiri

1614, Ranga II

— *între 1614 și 1617, război civil*

1617 — 1630, Ramadevaraya

1630 — 1642, Venkata III (Penda Venkata)

1642 — 1664, Ranga III; ultimul conducător al statului Vijayanagar

— *cea mai mare parte a teritoriului stăpînit de dinastia Aravidu a fost cucerit de sultanatele de Golkonda și Bijapur*

VIZIGOȚII

— *tribul german al vizigoților* (visigothi, thervingi,) *ramură apuseană a goților, după ce a eșuat (în 376) în încercarea de a se opune înaintării hunilor, a obținut din partea romanilor permisiunea de a se așeza în sudul Dunării (toamna 376), în dioceza Tracia; supuși foametei și spolierii, vizigoții, cărora li s-au alăturat și alți împilați, s-au răsculat împotriva autorităților romane și marilor proprietari funciari, au pustiit Peninsula Balcanică și au obținut lîngă Adrianopol (azi Edirne, Turcia) (9 aug. 378), sub conducerea lui Fritigern, o victorie decisivă asupra împăratului Valens* (Flavius Valens), *care și-a aflat sfîrșitul în luptă; mai tîrziu, împăratul Teodosiu I* cel Mare (Flavius Theodosius) *a încheiat, la 3 oct. 382, un tratat cu vizigoții, care au primit oficial dreptul de a se stabili în imperiu în calitate de federați, între Balcani și Dunăre, în dioceza Tracia; după reluarea atacurilor împotriva forțelor romane, deplasîndu-se spre apusul Europei, vizigoții au reușit mai tîrziu, după ce și-au supus importante teritorii, să întemeieze un regat de-sine-stătător în sud-vestul Galliei și apoi în Peninsula Iberică*

Conducători

369 — 380, Fritigern, în Tracia și Athanaric (*367—381*), în nordul Dunării

395 — 410, Alaric I; invadînd Tracia, l-a obligat pe împăratul Imperiului roman de Răsărit Arcadiu *(Flavius Arcadius)* să-i acorde, în calitate de federat, Illyricum, unde colonizează pe vizigoții ce-i erau supuși; în 401 s-a răsculat împotriva autorității imperiale, a invadat Peninsula Italică, a asediat, fără succes, Mediolanum (azi Milano) și a purtat două lupte cu armata romană condusă de Stilicon *(Stilicho Flavius)* (cca 360—408) la Pollentia (azi Pollenza) (402), încheiată nedecis, și lîngă Verona (403), unde a fost înfrînt și obligat să se retragă în regiunea rîului Sava; în 408 a reluat campania din Peninsula Italică și, după ce romanii au reușit să cumpere în două rînduri

(în 408 şi 409) ridicarea asediului vizigot din faţa Capitalei, la 24 aug. 410 Roma a fost cucerită şi supusă jafului timp de trei zile de către vizigoţi

410 — *415*, Ataulf; în 411 vizigoţii au părăsit Peninsula Italică şi au pătruns în Gallia meridională (primăvara 412), unde au cucerit importantele aşezări Narbo (azi Narbonne), Tolosa (Tolosia, azi Toulouse) şi Burdigala (azi Bordeaux); în 414 s-a căsătorit cu Galla Placidia, sora împăratului Honoriu *(Flavius Honorius)*, iar în 415 a invadat Peninsula Iberică

415, Sigeric

415 — *418*, Wallia

— *în 418 vizigoţii, reveniţi din Peninsula Iberică, s-au stabilit ca federaţi ai Imperiului roman în sud-vestul Galliei (provincia Aquitania II)*

418 — *451*, Theodoric I; denunţînd *foedus*-ul cu Roma (în 439), a pus bazele regatului vizigot de-sine-stătător din sud-vestul Galliei cu capitala la Tolosa, el asumîndu-şi titlul de rege; regatul vizigot a fost primul stat „barbar" constituit pe teritoriul Imperiului roman de Apus

Regi

451 — *453*, Thorismund

453 — *466*, Theodoric II

466 — *484*, Euric; extinzîndu-şi dominaţia asupra părţii de nord-est a Peninsulei Iberice, statul vizigot atinge expansiunea teritorială maximă, devenind cel mai puternic stat germanic al epocii; statul vizigot a fost recunoscut de împăratul Iulius Nepos (în 475)

484 — *507*, Alaric II; înfrînt şi ucis de Clovis, regele francilor, în lupta de la Vouillé; vizigoţii au pierdut Tolosa, Burdigala, Ecolisma (azi Angoulême) şi Turones (azi Tours) şi au fost obligaţi să treacă în sudul Munţilor Pirinei, păstrînd în Gallia numai Septimania (numită şi Gothia)

507 — *510*, Gesaleic

507 — *531*, Amalaric; succedînd tatălui său Alaric II la vîrsta de 5 ani, s-a aflat, pînă în 526, sub protecţia bunicului său Theodoric *cel Mare*, regele ostrogoţilor şi avîndu-l ca regent pe Theudis (vezi mai jos); stabilirea capitalei la Narbonne

531 — *548*, Theudis; stabilirea capitalei la Barcelona; primul rege vizigot cu reşedinţa permanentă în Spania

548 — *549*, Theudesgesil (Teudiselo)

549 — *554*, Agila; stabilirea capitalei la Merida

— *în urma luptelor dintre Agila şi pretendentul Athanagild, acesta din urmă a făcut apel la bizantini, care au intervenit şi, după victoria pretendentului (554), patriciul Liberius a pus stăpînire pe sud-estul Peninsulei Iberice, cu oraşele Córdoba, Sevilla, Cartagena şi Malaga, ce a fost inclus în Imperiul bizantin*

554 — *567*, Athanagild; stabilirea capitalei la Toledo

568 — *571 sau 572*, Liuva I

568 — *586*, Leovigild; a domnit, pînă în dec. 571/mart. 572, împreună cu fratele său Liuva I; a recucerit cea mai mare parte din stăpînirile bizantine din Peninsula Iberică (Córdoba, în 572), iar în 585, după ce l-a înfrînt pe regele Audeca, a anexat Regatul suev din nord-vestul Peninsulei Iberice

586 — *601*, Recared I; primul rege vizigot care a trecut de la arianism la biserica romană

601 — *603*, Liuva II

603 — *610*, Witterich (Viteric)

610 — *612*, Gundemar

612 — *621*, Sisebut

febr. — mart. 621, Recared II
621 — 631, Swinthila (Suintila)
631 — 636, Sisenand; în 633, adunarea de la Toledo a hotărît monarhia electivă în regatul vizigot
636 — 639, Chintila
639 — 642, Tulga
642 — 653, Chindasvint (Chindaswinth)
653 — 672, Recesvint (Receswinth); asociat de tatăl său, din 649
672 — 680, Vamba (Wamba)
680 — 687, Ervigi (Erwig)
687 — cca 702, Egica
702 — 710, Witiza (Vitizia); asociat de tatăl său, din 700
710 — 711, Roderic (Roderick, Rodrigo)
— la 19 iul. 711, Roderic a fost înfrînt la Rio Barbate de armata de berberi și arabi comandată de Tarik ibn Ziyad, locotenent al lui Musa ibn Nusayr, guvernatorul Ifrikiyei urmărit; de învingători, s-a refugiat în Galicia, unde a fost din nou înfrînt, în sept. 713; în perioada imediat următoare invadatorii au pus stăpînire pe aproape întreaga Peninsulă Iberică (—vezi Omeiazii de Córdoba și Spania)

ZANZIBAR

— ins. în vestul Oc. Indian, în apropiere de țărmul de est al Africii; împreună cu ins. Pemba ș.a., Zanzibarul a avut, începînd din antichitate, un important rol comercial și politic; mai tîrziu, în epoca modernă, a devenit obiect de dispută între stăpînitorii arabi din Oman, Portugalia, Marea Britanie, Germania și Italia; în cadrul luptelor pentru succesiune declanșate de moartea sultanului Mascatului și Omanului Said ibn Sultan (19 oct. 1856), ins. Zanzibar, Pemba și stăpînirile africane ale Sultanatului de Mascat și Oman se constituie într-un stat de-sine-stătător sub conducerea lui Madjid, fiul lui Said

Sultani

DINASTIA BU SAID

1856 — 1870, Madjid ibn Said

1870 — 1888, Bargaș ibn Said; la 5 iun. 1873 a abolit comerțul cu sclavi

1888 — 1890, Halifa ibn Bargaș

1890 — 1893, Ali ibn Said

— la 4 nov. 1890 s-a instituit protectoratul britanic asupra Sultanatului de Zanzibar

1893 — 1896, Hamid ibn Suwaini

— la 1 iul. 1895, Sultanatul de Zanzibar a intrat, alături de teritoriul Kenyei și Ugandei, în Protectoratul britanic al Africii Orientale

— la moartea sultanului Hamid ibn Suwaini (25 aug. 1896) englezii intervin prin forța armelor pentru a impune la sultanat pe Hammud ibn Muhammad

1896 — 1902, Hammud ibn Muhammad

1902 — 1911, Ali ibn Hammud

1911 — 1960, Halifa ibn Harrub

1960 — 1963, Abdallah ibn Halifa

— la 24 iun. 1963, Sultanatul Zanzibarului a dobîndit autonomia internă

1963 — 1964, Djamșid ibn Abdallah

— la 10 dec. 1963, Sultanatul Zanzibarului și-a proclamat independența

— la 12 ian. 1964 sultanul Djamșid ibn Abdallah a fost răsturnat de la putere de forțele armate conduse de „feldmareșalul" John Okello și obligat să se exileze; proclamarea Republicii

REPUBLICA POPULARĂ ZANZIBAR ȘI PEMBA (JAMHURI YA WATU WA ZANZIBAR)

Președinte

12 ian. 1964 — 7 apr. 1972, Abeid Amani Karume (din dec. 1971, președinte al Consiliului Revoluționar); din 27 apr. 1964 a devenit prim-vicepreședinte al Republicii Unite Tanganyika și Zanzibar, apoi al Republicii Unite Tanzania

Prim-miniştri

10 dec. 1963 — 12 ian. 1964, Muhammad Şamte Hamadi

12 ian. — 27 apr. 1964, Kasim Abdallah Hanga

— pe baza tratatului din 22 apr. 1964 dintre Republica Tanganyika şi Republica Populară Zanzibar şi Pemba privind unificarea celor două republici într-un stat, se proclamă, la 26 apr. 1964, Republica Unită a Tanganyikăi şi Zanzibarului, care, la 29 oct. 1964, şi-a schimbat denumirea în Republica Unită Tanzania

(—vezi Tanzania)

ZIRIZII

— dinastie care a condus un stat feudal din nordul Africii, ce a cuprins cea mai mare parte din teritoriul Tunisiei actuale, precum şi vestul Algeriei; capitala la Kairouan, apoi, din 1057, la Mahdia; întemeiată de Buluggin ibn Ziri, după ce califul↑ fatimid al-Muizz a deplasat centrul statului său la Cairo

Emiri

972 — 984, Abu'l-Futuh Iusuf Buluggin ibn Ziri; a cîrmuit în calitate de guvernator al Fatimizilor; a luptat împotriva triburilor nomade zanata

984 — 996, Abu'l-Fath al-Mansur ibn Buluggin; în 988 a efectuat o campanie devastatoare în Mica Kabylia şi a înfrînt, în apropiere de oraşul Sétif, armata tribului kotama şi pe Abu Fahm, un misionar şiit trimis împotriva sa de califul fatimid al-Aziz

996 — 1016, Nasr ad-Daula Abu Manad Badis ibn Mansur; a luptat împotriva nomazilor zanata, care invadaseră, începînd din 996, stăpînirile Zirizilor de la Tiaret pînă la Tripoli, pe care i-a înfrînt în 1001, avînd sprijinul unchiului său Hammad ibn Buluggin; în 1015—1016 a luptat împotriva unchiului său pentru stăpînirea Maghrebului Central, obligîndu-l pe acesta să se refugieze în oraşul El Kala

1016 — 1061, Şaraf ad-Daula al-Muizz ibn Badis; minor, s-a aflat la începutul domniei sub tutela lui Um Mallal, sora tatălui său; în 1017 armata ziridă a înfrînt oastea Hammadizilor, în cele din urmă între cele două tabere ajungîndu-se la bune raporturi; între 1041 şi 1051 al-Muizz a denunţat suzeranitatea fatimidă şi s-a recunoscut vasal al califului abbasid de la Bagdad, atrăgîndu-şi urgia califului fatimid al-Mustansir, care a trimis împotriva sa pe arabii hilalizi, conduşi de emirul Hasan ibn Ali; în 14 apr. 1052, la Haydaran (în sud-estul Tunisiei), armata lui al-Muizz, care avea alături şi un corp de cavalerie trimis de hammudidul al-Kaid, a suferit o gravă înfrîngere; hilalizii au pus stăpînire pe numeroase oraşe, între care şi Kairouan (1 nov. 1057)

1062 — 1108, Abu Tahir Tamim ibn Muizz; desemnat succesor în 1050; în 1063 a trimis o flotă în Sicilia care a cucerit Palermo, precum şi teritoriul de coastă cuprins între Agrigento şi Mazara del Vallo, dar a abandonat repede ins.; ca ripostă, o flotă creştină, la 6 aug. 1088, a pătruns în portul Mahdia, a distrus oraşul şi

suburbiile, iar Tamim a dobîndit pacea în schimbul unei sume de 100 000 dinari

1108 — 1116, Abu Tahir Iahia ibn Tamim

1116 — 1121, Ali ibn Iahia

1121 — 1148, Abu Iahia al-Hasan ibn Ali; în 1135, George de Antiohia, amiralul regelui normand Roger II, a cucerit ins. Djerba (Jerba), aflată în stăpînirea Zirizilor, decimîndu-i populația; din 1143 expedițiile navale normande s-au succedat cu repeziciune, în urma lor orașele de pe litoral căzînd în stăpînirea acestora, iar în 1148 orașul-capitală Mahdia a fost predat fără luptă, al-Hasan retrăgîndu-se la Carthago, apoi la Bejaïa; normanzii au pus apoi stăpînire pe orașele Sousse și Sfax, iar pînă în cca 1150, toate orașele-porturi, cu excepția Tunisului și Kelibiei, plăteau tribut regelui Roger II

— la 1160, cucerirea↑ Almohazilor

ADDENDA

— Modificările intervenite în perioada 1 ian.— 31 dec. 1982

ALBANIA

Preşedinte al Consiliului de Miniştri
din 14 ian. 1982. Adil Çarçani

ARABIA SAUDITĂ

Rege şi prim-ministru
din 13 iun. 1982, Fahd ibn Abd al-Aziz

ARGENTINA

Preşedinţi
17 iun. — 1 iul. 1982, general Alfredo Saint Jean, interimar
din 1 iul. 1982, general Reynaldo Bignone

AUSTRALIA

Guvernator-general
din 29 iul. 1982, Ninian Martin Stephens

BANGLADESH

Preşedinte
din 27 mart. 1982, Abdul Fazal Mohammad Ahsanuddin Chowdhury

Administrator şef al legii marţiale
din 24 mart. 1982, general Hossain Mohammad Ershad

BOLIVIA

Preşedinţi
19/21 iul. — 6 oct. 1982, general Guido Vildoso Calderon
din 6/10 oct. 1982, Hernán Siles Zuazo

CAMERUN

Preşedinte
din 6 nov. 1982, Paul Biya

Prim-ministru
din nov. 1982, Bello Bouba

CIAD

Preşedinte şi prim-ministru
din 7 iun. 1982, Hissène Habré ; între 19 mai şi 7 iun. 1982, prim-ministru a fost Djingar Dono Ngerdoum

COLUMBIA

Preşedinte
din 7 aug. 1982, Belisario Betancur

COMORE

Prim-ministru
din 8 febr. 1982, Ali Mroudjae

COREEA DE SUD

Prim-miniştri
3 ian. — 24 iun. 1982, Yoo Chang Soon
din 24 iun. 1982, Kim Sang Hyup

COSTA RICA

Președinte
din 8 mai 1982, Luis Alberto Monge

DANEMARCA

Prim-ministru
din 30 oct. 1982, Poul Schlueter

DOMINICANĂ, REPUBLICA

Președinți
5 iul. — 16 aug. 1982, Jacobo Majluta, interimar
din 16 aug. 1982, Salvador Jorge Blanco

EGIPT

Prim-ministru
din 2 ian. 1982, Ahmed Fuad Mohieddin

EL SALVADOR

Președinte
din 25 apr. 1982, Alvaro Alfredo Magaña, provizoriu

FINLANDA

Prim-ministru
din 17 febr. 1982, Kalevi Sorsa

GERMANIA, REPUBLICA FEDERALĂ

Cancelar
din 1 oct. 1982, Helmut Kohl

GUATEMALA

Șef al statului
din 23 mart. 1982, juntă militară condusă de generalul Efraín Ríos Montt; din 9 iun. 1982, președinte al republicii

HONDURAS

Președinte
din 27 ian. 1982, Roberto Suazo Cordova

INDIA

Președinte
din 12/25 iul. 1982, Giani Zail Singh

IRLANDA

Prim-ministru
din 9 mart. 1982, Charles J. Haughey

ITALIA

Prim-ministru
din 30 nov./16 dec. 1982, Amintore Fanfani

IUGOSLAVIA

Președinte al Prezidiului Republicii
din 16 mai 1982, Petar Stambolić

Președinte al Consiliului Federal
din 16 mai 1982, Milka Planinć

JAPONIA

Prim-ministru
din 26 nov. 1982, Yasuhiro Nakasone

KAMPUCHIA DEMOCRATĂ
Preşedinte
din 22 iun. 1982, prinţul Norodom Sihanuk
Vicepreşedinte
din 22 iun. 1982, Khieu Samphan
Prim-ministru
din 22 iun. 1982, Son Sann
LIBAN
Preşedinte
din 23 sept. 1982, Amin Gemayel
MALTA
Preşedinte
din 27 dec. 1982, Agatha Barbara
MAURITIUS
Prim-ministru
din 15 iun. 1982, Aneerood Jugnauth
MEXIC
Preşedinte
din 1 dec. 1982, Miguel de la Madrid Hurtado
OLANDA
Prim-ministru
din 30 oct. 1982, Ruud Lubbers
PANAMÁ
Preşedinte
din 30 iul. 1982, Ricardo de la Espriella
PERÚ
Prim-ministru
din 15 dec. 1982, Fernando Schwalb
PORTUGALIA
Prim-ministru
— la 19 dec. 1982 premierul Francisco Pinto Balsemão îşi înaintează demisia, acceptată de preşedinte la 22 dec. 1982
ROMÂNIA
Prim-ministru al guvernului
din 21 mai 1982, Constantin Dăscălescu
SAMOA
Prim-ministru
din 1982, Va'ai Kolone
SPANIA
Prim-ministru
din 2 dec. 1982, Felipe González
SUEDIA
Prim-ministru
din 7 oct. 1982, Olof Joachim Palme
SURINAM
4 febr. — 1 apr. 1982, colonel Deysi Bouterse, şef al statului şi al guvernului
Preşedinte
din 1 apr. 1982, Lachmipersad Ramdat-Misier, provizoriu

Prim-ministru
din 1 apr. 1982, Henry Neyhorst

SWAZILAND
— *la 21 aug. 1982 a murit regele Sobhuza II*

TURCIA
din 7 nov. 1982, general Kenan Evren, președinte al Consiliului Național al Securității, devine, în urma unui referendum, președinte al republicii, învestit la 12 nov. 1982

UNIUNEA REPUBLICILOR SOVIETICE SOCIALISTE
— *la 10 nov. 1982, Leonid Ilici Brejnev, președinte al Prezidiului Sovietului Suprem, a încetat din viață*

VOLTA SUPERIOARĂ
Președinte
din 7 nov. 1982, medic-comandant Jean-Baptiste Ouédraogo, președinte al Consiliului de Salvare a Poporului
Prim-ministru
din 7 nov. 1982, Thomas Sankara

ZAIR
Prim-comisar de stat
din 5 nov. 1982, Kengo Wa Dongo

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

A History of the Crusades, editată de Kenneth M. Setton, vol. I, ed. a II-a, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1969; vol. II, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1962; vol. III, University of Wisconsin Press, Wisconsin, 1975.

Abboushi, W. F., *Political system of the Middle East in the 20th century*, New York, 1971.

Aloé Carlos, *Grandeza y decadencia del Federalismo Argentino*, Buenos Aires, 1963.

Altheim Franz (coordonator), *Geschichte Mittelasiens im Altertum*, Berlin, 1970.

An Encyclopedia of World History. Ancient, medieval and modern. Chronologically arranged, compiled and editet by William L. Langer, ed. a V-a, Boston, 1972.

Andersson Ingvar, *Histoire de la Suède des origines à nos jours*, Paris, 1973.

Aperçu sur l'histoire de Corée (jusqu'en août 1945), Pyongyang, 1977.

Arguedas Alcìdes, *Historia general de Bolivia, 1809—1921*, La Paz, 1967.

L'Asie du Sud-Est, editată de Maurice Baumont, 2 vol., Paris, 1970—1971.

Barta István, Ivan T. Berend, Péter Hanák ş.a., *Histoire de la Hongrie des origines à nos jours*, 2 vol., Budapesta, 1974.

Baumgarten, N. de ~, *Généalogies des branches regnantes des Rurikides du XIIIe au XVIe siècle*, în „Orientalia Christiana", Roma, vol. XXXV—1 (1934), nr. 34, p. 1—152.

Baumgarten, N. de ~, *Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du Xe au XIIIe siècle*, în „Orientalia Christiana", Roma, vol. IX (1927), nr. 35, p. 1—95.

Berkerath, J. von ~, *Abriss der Geschichte des Alten Agypten*, München-Viena, 1971.

Belmonte José, *Historia contemporánea de Ibero-america*, 3 vol., Madrid, 1971.

Bengtson Hermann, *Einführung in die Alte Geschichte*, ed. a VIII-a, München, 1979.

Bertaux Pierre, *L'Afrique de la préistoire à l'époque contemporaine*, Paris, 1973.

Besson Yves, *La fondation du Royaume d'Arabie Saoudite. Essai sur la stratégie d'Abul'Aziz Ibn'Abdul Rahman Al'Sa'ûd*, Lausanne, 1980.

Bickerman, E. J., *Chronology of the Ancient World*, ed. revăzută, Londra, 1980.

Biographical dictionary of Japanese History, editat de Seiichi Iwao, Tokyo, 1978.
Biographishes Lexikon zur Weltgeschichte, editat de H. Herzfeld, Frankfurt am Main, 1970.
Blouet Briam, *The story of Malta*, Londra, 1967.
Boiteau Pierre, *Contribution à l'histoire de la nation malgache*, Paris, 1958.
Bölöny József, *Magyarország kormányai (1848–1975)*, Budapesta, 1978.
Bolşaia Sovetskaia Enţiklopedia, 30 vol., Moscova, 1970–1979.
Bosworth Clifford Edmund, *The Islamic dynasties. A Chronological and genealogical handbook*, Edinburg, 1967 (şi traducerea în lb. rusă, Moscova, 1971).
Božic Ivan, Sima Ćirković, Milorad Ekmečić şi Vladimir Dedijer, *Istorija Jugoslavije*, Belgrad, 1973.
Bouabba Yamillé, *Les Almohades*, Alger, 1971.
Brazil, editat de Ministry of External Relations. General department of administration, Rio de Janeiro, 1976.
Breve historia moderna de China (1840–1910), Beijing, 1980.
Brezeanu Stelian, *O istorie a Imperiului bizantin*, Bucureşti, 1981.
Brigaud Félix, *Histoire traditionnelle du Sénégal*, Saint-Louis de Sénégal, 1962.
Briggs Laurence P., *The Ancient Khmer Empire*, Philadelphia, 1951.
Brignon Jean, Amine Abdelaziz, Boutaleb Brahim, Martinet Guy, Rosenberger Bernard şi Terrasse Henri, *Histoire du Maroc*, Casablanca, 1967.
Brinton Selwyn, *The Gonzaga — lords of Mantua*, Londra, 1927.
Brockhaus Enzyklopädie, 20 vol,. Wiesbaden, 1966–1974.
Bruch R., *Grundlegung einer Geschichte des Luxemburgischen*, 2 vol., Luxemburg, 1953–1954.
Brunschvig Robert, *La Berbérie Orientale sous les Hafsides, des origines à la fin du XVe siècle*, 2 vol., Paris, 1940, 1947.
Bur Michel, *La formation du comté de Champagne (v. 950–v. 1150)*, Lille, 1977.
Cady, Prof. John F., *Southeast Asia: Its historical development*, New York, San Francisco ...: McGraw Hill, 1964.
Cahen Claude, *La Syrie du Nord à l'époque des Croisades et la Principauté franque d'Antioche*, Paris, 1940.
Calendario atlante de Agostini, editat de Istituto geografico de Agostini, Novara, 1974 —
The Cambridge Ancient World, 12 vol., Cambridge, 1924–1939; ed. a II-a în curs de apariţie din 1970.
The Cambridge History of Iran, editată de J.A. Boyle, vol. V — *The Saljuq and Mongol periods*, Cambridge University Press, 1968.
Cappelli Adriano, *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo. Dal principio dell'Era Cristiana ai giorni nostri. Tavole cronologico-sincrone e quadri sinottici per verificare le date storiche*, ed. a II-a, Milano, 1960.

Cappellini Antonio, *Dizionario biografico dei genovesi illustri e notabili. Cronologia dei governi di Genova*, Bologna, 1932 (reeditarea din 1969).
Carter, E.H. și R.A.F. Mears, *A History of Britain*, ed. a III-a, Oxford University Press, Londra, 1960.
Cassell Abayomi C., *Liberia: history of the first African Republic*, New York, 1970.
Cassin E. (sub redacția), *Die Altorientalischen Reiche*, Frankfurt am Main, 3 vol., 1965—1967.
Chopra P.N., T.K. Ravindran și N. Subrahmanian, *History of South India*, 2 vol., New Delhi, 1979.
Chronologia Polska, sub redacția lui Bronisław Włodarski, Varșovia, 1957.
Claude D., *Geschichte der Westgoten*, Stuttgart, 1970.
Clements John, *Chronology of the United States*, New York, 1975.
Coedès G., *Les peuples de la Péninsule Indochinoise*, Paris, 1962.
Colledge Malcom A.-R., *The Parthians*, New York, 1967.
Cornevin Marianne, *Histoire de l'Afrique contemporaine de la deuxième guerre mondiale à nos jours*, Paris, 1972.
Cornevin Robert, *Histoire de l'Afrique*, 4 vol., Paris, 1962—1975.
Cornevin Robert, *Histoire des peuples de l'Afrique noire*, Paris, 1960.
Cornevin Robert, *Histoire du Congo Léopoldville-Kinshassa. Des origines préhistoriques à la République Démocratique du Congo*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Paris, 1966.
Cornevin Robert, *Histoire du Togo*, Paris, 1959.
Courtois Christian, *Les Vandales et l'Afrique*, Paris, 1955.
Cuevas Mariano, *Historia de la nacion Mexicana*, ed. a III-a, Mexico, 1967.
Dakin Douglas, *The unification of Greece. 1770—1923*, Londra, 1972.
Danișmed İsmail Hami, *İzahli Osmanli tarihi kronolojisi*, 4 vol., Istanbul, 1947—1961.
Dansette Adrien, *Histoire des présidents de la République. De Louis Napoléon Bonaparte à Charles de Gaulle*, Paris, 1960.
Dansk biografisk haandeleksikon, editat de Svend Dahl și P. Engelstoft, 3 vol., Copenhaga, 1920—1926.
Decei Aurel, *Istoria Imperiului otoman pînă la 1656*, București, 1978.
Decret François, Fantar M., *L'Afrique du Nord dans l'antiquité. Histoire et civilisation (des origines au Ve siècle)*, Paris, 1980.
Dějini Československa v datech, Praga, 1968.
Deschamps Hubert, *Histoire de Madagascar*, Paris, 1961.
Diccionario de historia de España, 3 vol., Madrid, 1968—1969.
Diccionario Porrúa de historia, biografia y geografia de México, ed. a III-a, 2 vol., Mexico, 1971.
Dictionnaire de la politique française, editat sub conducerea lui Henry Coston, Paris, 1967.
Diesner H.J., *Das Vandalenreich*, Leipzig-Stuttgart, 1966.
Diguimbaye Georges și Langue Robert, *L'Essor du Tchad*, Paris, 1969.
Dillon Michael, *Dictionary of Chinese History*, Londra, 1979.

Diop Cheikh Anta, *L'Afrique Noire pré-coloniale. Étude comparée des systémes politiques et sociaux de l'Europe et de l'Afrique Noire, de l'antiquité à la formation des états modernes*, Paris, 1960.
Djait Hicham, Mohamed Talbi, Farhat Dachraoui, Abdelmajid Douib, *Histoire de la Tunisie. Le Moyen Age*, Tunis, f.a.
* * * *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, București, 1956.
Dollinger Hans, *Bayern, 2000 Jahre in Bildern und Dokumenten*, München, 1976.
Doresse Jean, *L'Empire du Prêtre-Jean*, 2 vol., Paris, 1957.
Dujjaric G., *Précis chronologique d'histoire de France des origines à nos jours*, Paris, 1971.
Dworzaczek Włodzimierz, *Genealogia: tablice*, Varșovia, 1959.
Eccardt K., *Herrscher der Welt. Lexikon aller Regenten vom Jahr 3400 vor Christi Geburt bis zur Gegenwart. Von Afghanistan bis Zypren*, München, f.a.
Ejegodnik Bolșoi Sovetskoi Ențiklopedii, Moscova, 1965 —
Elbeheiry S., *Les institutions de l'Egipt au temps des Ayyu'id-s*, Lille 1972.
Enciclopedia Cattolica, 12 vol., Florența, 1948—1954.
Enciclopedia statelor lumii, coordonator M. Malița, ed. a III-a, București, 1981.
Enciklopedija Jugoslavije, 8 vol., Zagreb, 1955—1971.
Encyclopaedia of Asian Civilizations, vol. I—V, Paris, 1977—1979.
Encyclopaedia of Irlanda, Dublin, 1968.
Encyclopaedia Britannica, 30 vol. (19 vol. — *Macropaedia*, 19 vol.— *Micropaedia*, 1 vol. — *Propaedia*), ed. a XV-a, Chicago, 1978.
Encyclopaedia Britannica. Book of the Year, Chicago, 1964—
Encyclopaedia Judaica, 16 vol., Ierusalim, 1971.
Encyclopedia of Latin America, editată de Helen Delpar, McGraw-Hill Book Company, New York, Kuala Lumpur ..., 1974.
Encyclopédia Universalis, 20 vol., Paris, 1980.
Encyclopédie de l'Islam. Dictionnaire géographique, ethnographique et biographique des peuples musulmans, 4 vol. + 5 fasc., Leyde-Paris, 1913—1936.
Encyclopédie de l'Islam. Nouvelle édition, Leyden-Paris, 1960 —
The Europa Year Book, editat de Europa Publications Limited, Londra, 1963—
Fauvet Jacques, *La IVe République*, Paris, 1959.
Filimon Aurel, *Prelegeri de istoria Africii (pînă în sec. 17)*, vol. I, Iași, 1977.
Fischer Weltgeschichte, 25 vol., Frankfurt am Main, 1965.
Forrest, W.G., *History of Sparta*, ed. a II-a, Duckworth, 1979.
Freeman-Grenville, G.S.P., *Chronology of African History*, Oxford University Press, Londra, 1973.
Gangal S.C., *Prime Minister and the Cabinet in India*, New Delhi, 1972.
Gaxotte Pierre, *Histoire de l'Allemagne*, Paris, 1975.

Gernet Jacques, *Le monde chinois*, Paris, 1972.
Ghirshman Roman, *L'Iran des origines à l'Islam*, Paris, 1976.
Giambernard Pellerano, Jacinto, *Historia de Santo Domingo*, Santo Domingo, 1966.
Glélé M.-A., *Naissance d'un état noir (L'évolution politique et constitutionnelle du Dahomey, de la colonisation à nos jours)*, Paris, 1969.
Gobernantes de la Republica de Panamá. 1903—1960, ed. a II-a, Panamá, 1960.
Golvin Lucien, *Le Magrib central à l'époque des Zirides. Recherches d'Archéologie et d'Histoire*, Paris, 1957.
Gonzaga Norberto, *Historia de Angola, 1482—1963*, f.l., 1963.
Górski Karol, *L'Ordine Teutonico alle origini dello stato prussiano*, Torino, 1971.
Grand Larousse Encyclopédique, 10 vol., Paris, 1960—1964.
Grande Enciclopedia (Agostini), 20 vol., Novara, 1972—1977.
Grekov, B.D. şi A.I. Iacubovschi, *Hoarda de Aur şi decăderea ei*, Bucureşti, 1953.
Der Grosse Brockhaus, ed. a XVIII-a, 12 vol., Wiesbaden, 1977—1981.
Der Grosse Ploetz. Auszug aus der Geschichte, ed. a XXIX-a, Freiburg im Breisgau, 1980.
Grosser Historischer Weltatlas, ed. II—VI, 3 vol., München, 1978—1981.
Grousset René, *L'empire des steppes. Attila. Gengis-Khan. Tamerlan*, Paris, 1960.
Grousset René, *Histoire des Croisades et du Royaume franc de Jerusalem*, Paris, 3 vol., 1934—1948.
Grumel V., *La Chronologie (Traité d'Ètudes byzantines. I)*, Paris, 1958.
Guboglu Mihail, *Paleografia şi diplomatica turco-osmană. Studiu şi album*, Bucureşti, 1958.
Guirguis, Helmy Tewfik Amin, *L'effort de l'Ègypte pour l'indépendance de 1922 à 1937*, 3 vol., Lille, 1979.
Halecki Oscar, *A History of Poland, with additional material by A. Polonsky*, Londra, 1978.
Hall, D.G.E., *A History of South-East Asia*, ed. în lb. rusă, Moscova, 1958.
Hammond, N.G.L., *A History of Macedonia*, 2 vol., Oxford, 1972—1979.
Hansen E.V., *The Attalides of Pergamon*, ed. a II-a, 1971.
Harvey G.E., *Outline of Burmese History*, Bombay-Calcutta-Madras, 1954.
Hill, Sir George Francis, *A History of Cyprus*, ed. a III-a, vol. II şi III, Cambridge University Press, 1972.
His Majesty Mahendra Bir Bikram Shah Deva, *The citizen King of Nesal* New Delhi, f.a.
Histoire de la Lorraine, editată sub conducerea lui M. Parisse, Toulouse, 1977.

Histoire de l'Albanie des origines à nos jours. Apărută sub conducerea lui Stefanaq Pollo şi Arben Puto, cu colaborarea lui Kristo Frashëri şi Skënder Anamali, Roanne, 1974.
Histoire universelle Larousse, 12 vol., Paris, 1968—1969.
Historia de Colombia. Significado de la obra colonial. Independencia y Republica, ed. a II-a, Bogota, 1949.
Historia de Cuba , Havana, 1971.
Historia de España. Gran historia general de los pueblos Hispanos, publicată de Instituto Gallach de Librería y Ediciones, ed. a II-a, 6 vol., Barcelona, 1958—1968.
Historia Mundi, editată de F. Kern, 10 vol., Berna, 1952—1961.
History and culture of the Indian People, vol. VI, *The age Kanauj*, ed. a II-a, Bombay, 1964 ; vol. VI, *The Delhi Sultanate*, ed. I, Bombay, 1960.
History of the Mongolian People's Republic, Moscova, 1973.
Hitti Philip K., *History of the Arabs. From the earliest times to the present*, ed. a VIII-a, Londra, Macmillan and Co., New York, 1963.
Iceland, 874—1974, Handbook ..., Reykjavík, 1975.
The International Who's Who, editat de Europa Publications Limited, Londra, 1962/1963—
The International Year Book and Statesmen's Who's Who, editat de Kelly's Directories Limited, 1960—
Iorga Nicolae, *Istoria vieţii bizantine. Imperiul şi civilizaţia după izvoare*, Bucureşti, 1974.
Isenburg, Wilhelm Karl, Prinz von ~, *Stammtafeln zur Geschichte der Europäischen Sttaten (Europäischen stammtafeln)*, ediţie îngrijită şi îmbunătăţită de Baron Freytag von Loringhoven, 2 vol., Marburg, 1960.
Israel, History until 1880, Ierusalim, 1973.
Istoria lumii în date, sub redacţia acad. A. Oţetea, Bucureşti, 1969.
Istoria poporului român, sub redacţia acad. A. Oţetea, Bucureşti, 1970.
Istoria României, 4 vol., Bucureşti, 1960—1964.
Istoria României în date, sub conducerea lui Constantin C. Giurescu, Bucureşti, 1972 (ed. franceză, Bucureşti, 1976).
Istoria universală, sub redacţia lui E.M. Jukov, vol. I—III, Bucureşti, 1958—1960 (traducere din lb. rusă).
Iyad ibn Musa, *Biografies Aghlabides*, Tunis, 1968.
Joannon Pierre, *Histoire de l'Irlande*, Paris, 1973.
Julien, Ch.-André, *Histoire de l'Afrique du Nord. Tunisie, Algerie, Maroc*, 2 vol., Paris, 1951—1956.
Jutikkala Eino şi Pirinen Kauko, *Histoire de la Finlande*, Neuchatel, 1978.
Kalck Pierre, *Histoire Centrafricaine des origines à nos jours*, 4, vol. Lille, 1973.
Kampfer Frank, *Historie vom Zartum Kasan (Kasaner Chronist)*, Graz-Veina-Köln, 1969.

Kaser Karl, *Handbuch der Regierungen Südosteuropas (1836—1980)*, vol. I, Graz, 1981.

Keesing's contemporary archives, editat de Longman Group Journals Division, Bath, vol. X (1955/1956) — XXVI (1980).

Khadduri Majid, *Independent Iraq: A study in Iraqi politics from 1932 to 1958*, ed. a II-a, Londra-NewYork-Karachi, 1960.

Le Khanat de Crimée dans les Archives du Musée du Palais de Topkapi, prezentat de A. Bennigsen, P.N. Baratov, D. Desaive ş.a., Paris-La Haye, 1978.

Ki-Zerbo, Joseph, *Histoire de l'Afrique Noire. D'hier à demain*, Paris, 1972.

Kienast Walther, *Der Herzogostitel in Frankreich und Deutschland (9 bis 12 Jahrhundert). Mit Listen der ältesten deutschen Herzogsurkunden*, München-Viena, 1968.

Kim Han Kil, *L'histoire contemporaine de la Corée*, Pyongyang, 1979.

Kinder H., Hilgemann W., *DTV Atlas zur Weltgeschichte*, ed. a XIV-a, 2 vol., München, 1979.

Kjersgaard Erik, *Une histoire du Danemark* , Copenhaga, 1975.

Kleine Enzyklopädie. Weltgeschichte, 2 vol., Leipzig, 1979.

Der Kleine Pauly, Lexikon der Antike, editat de K. Ziegler, W. Sontheimer şi H. Gärthner, 5 vol., München, 1964—1975.

Knapp Wilfrid, *Tunisia*, Londra, 1970.

Kornemann E., *Weltgeschichte des Mittelmeerraumes von Philipp II von Makedonien bis Muhammed*, München, 1967.

Kossev D., Ch. Christov şi D. Anguelov, *Precis de l'histoire de Boulgarie*, Sofia, 1963.

Kowet Donald Kalinde, *Land, labour migration and politics in Southern Africa: Botswana, Lesotho and Swaziland*, Uppsala, 1978.

Kratka Bălgarska Enţiklopedia, 5 vol., Sofia, 1963—1969.

Kratkaia istoriia SSSR v dvuh ceastiah, ed. a III-a, 2 vol., Leningrad-Moscova, 1978.

Kurat, Prof. Dr. Akdes Nimet, *IV—XVIII. Yüzyılarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara, 1972.

La Vallée Poussin, Louis de ~, *Dinasties et histoire de l'Inde depuis Kanishka jusqu'aux invasions musulmanes*, Paris, 1935.

Labande, Léon-Honoré, *Histoire de la Principauté de Monaco*, ed. a II-a, Monaco, 1934.

Lacour-Gayet, Robert, *Histoire de l'Australie*, Paris, 1973.

Lamer H., Bux E. şi Kroh P., *Wörterbuch der Antike, mit Berücksichtigung ihres Fortwirkens*, ed. a VIII-a, Stuttgart, 1976.

Lang D.M., *Armenia. Cradle of Civilization*, ed. a III-a, Londra, 1980.

Laroui Abdallah, *L'histoire du Maghreb. Un essai de synthèse*, Paris, 1975.

Lauffer S., Fellerer K. şi Kemme F., *Abriss der Antiken Geschichte*, ed. a II-a, München, 1964.

Lavallle, J.A. de ~, *Galeria de retratos. Gobernantes del Perú independiente (1821—1871)*, Barcelona, 1909.

Lavisse Ernst și Alfred Rambaud, *Histoire générale du IVᵉ siècle à nos jours*, 12 vol., Paris, 1893—1901.
Le Patourel John, *The Norman Empire*, Oxford, 1978.
Lê Thânh Khôi, *Le Viêt-Nam. Histoire et civilisation*, vol. I, Paris, 1955.
Leguèbe Jacques, *L'Afrique du Sud contemporaine*, Paris, 1978.
Lessico Universale Italiano, editat de Istituto della Enciclopedia Italiana, fondata da Giovanni Treccani, 24 + 1 vol., Roma, 1968—1981.
Levene, Gustavo Gabriel, în colaborare cu Palcos Alberto, Lewin Boleslao, Rodríguez Molas Ricardo și Luna Felix, *Los Presidentes argentinos*, Buenos Aires, 1961.
Lévi-Provençal, E., *Histoire de l'Espagne musulmane*, 3 vol., Paris, 1950—1953 (vol. I și II, ed. a II-a).
Lexikon der Alten Welt, editat de C. Adersen, H. Erbse, O Gigon ș.a., Zürich-Stuttgart, 1965.
Lexikon der Antike, editat de J. Irmscher, ed. a II-a, Leipzig, 1977.
Leituvišk ı tarybinė enciklopedija, vol. I—III, Vilnius, 1976—1981.
Lipschutz, Mark R. și R. Kent Rasmussen, *Dictionary of African Historical Biography*, Londra, 1978.
Lloyd O.T., *Empire to Welfare State. English History 1906—1967*, Oxford University Press, Londra, 1970.
Longnon Jean, *L'Empire latin de Constantinople et la Principauté de Morée*, Paris, 1949.
I Longobardi in Italia. Quadro generale di Gianluigi Barni, Novara, 1975.
Lunardi Giuseppe, *La monete della Republica di Genova*, Genova, 1975.
Madaule Jacques, *Istoria Franței*, 3 vol., București, 1973.
Majumdar R.C., H.C., Raychandhuri și Kalikinkar Datta, *An advanced history of India*, ed. a III-a, Londra, Melbourne ... Macmillan and Co., New York, St. Martin's Press, 1967.
Manolescu Radu, Costăchel Valeria, Căzan Florentina ș.a., *Istoria medie universală*, București, 1980.
Martin Michael și Leonard Gelber, *Dictionary of American History*, New Jersey, 1959.
Mas Latrie, conte de ~, *Trésor de Chronologie d'Histoire et de Géographie pour l'étude et l'emploi des documents du moyen âge*, Paris, 1889.
Massara Massimo, *Storia d'Italia in date*, Milano, 1973.
Matei C. Horia, *O istorie a Romei antice*, București, 1979.
Matz, Klaus-Jürgen, *Regententabellen zur Weltgeschichte. Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, München, 1980.
Maurois André, *Istoria Angliei*, 2 vol., București, 1970.
Mazumdar Akshoy Kumar, *The hindu history*, ed. a II-a, Allahabad, 1979.
Menabrea Henri, *Histoire de Savoie*, ed. a IV-a, Paris, 1933.
Meyer Eduard, *Geschichte des Altertums*, 8 vol., Darmstadt, 1981 (reeditare).
Meyer, Milton, W., *South Asia: a short history of the Subcontinent*, ed. a II-a, Totowa, 1976.

Meyers Enzyclopädisches Lexikon, ed. a IX-a, 25 vol., Mannheim, 1971—1979.

Meyers Illustrierte Weltgeschichte, 20 vol., Mannheim, 1979—1981.

Meyers Neues Lexikon, ed. a II-a, 18 vol., Leipzig, 1972—1978.

Mignot André, *Les Khmers. Des origines d'Angkor au Cambodge d'aujourd'hui*, Paris, 1960.

Missori Mario, *Governi, alte cariche dello stato e prefetti del regno d'Italia*, Roma, 1973.

Moberg Vilhelm, *A History of the Swedish people*, 2 vol., Londra, 1972.

Monge Alfaro Carlos, *Historia de Costa Rica*, ed. a VIII-a, San Jose, 1958.

The Muslim World. A historical survey, partea a IV-a, *Modern Times*, fasc. I, Leiden, 1981.

Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Bucureşti, 1976.

Nguyen Khac Vien, *Histoire du Vietnam*, Paris, 1974.

Norges historie, sub redacţia lui Knut Mykland, 15 vol., Oslo, 1976—1980.

Nueva enciclopedia de Chile, sub direcţia şi coordonarea prof. Francisco Javier Díaz Zalazar, 4 vol., Ediciones Copihue, 1974.

Oliveira Marques, A.H. de ~, *Historia de Portugal desde os tempos mais antigos até ao governo do Sr. Pinheiro de Azevedo*, Lisabona, 1976.

Österreichisches Biographisches Lexikon, 1815—1950, 3 vol., Graz-Köln, 1957—1961.

Ostrogorsky Georges, *Histoire de l'État byzantin*, Paris, 1969.

Papinot E., *Historical and geographical dictionary of Japan*, ed. a II-a, 2 vol., New York, 1968.

Pasdermadjian H., *Histoire de l'Arménie. Depuis les origines jusqu'au traité de Lausanne*, Paris, 1949.

Paşuto V.T., *Ocerki po istorii Galiţko-Volinskoi Rusi*, Moscova, 1950.

Petit Maxime, *Histoire de France. La Troisième République*, Paris, 1936.

Petit Paul, *Précis d'histoire ancienne*, ed. a IV-a, Paris, 1975.

Petôt Jean, *Les grandes étapes du régime républicaine français (1792—1969)*, Paris, 1970.

Pfulg Gérard, *Histoire de la Suisse*, Fribourg şi Valais, 1960.

Pirenne Henri, *Histoire de Belgiques des origines à nos jours*, 3 vol., Bruxelles, 1948—1951.

Procacci Giuliano, *Istoria italienilor*, Bucureşti, 1975.

Procopiu din Cesareea, Războiul cu goţii, ediţia H. Mihăescu, Bucureşti, 1963.

Propyläen-Geschichte Europas, 6 vol., Frankfurt am Main, 1975—1978.

Propyläen Weltgeschichte, editat de Golo Mann, Alfred Heuss şi August Nitschke, 22 vol., Frankfurt am Main-Berlin, 1976.

Putzger F.W., *Historischer Weltatlas*, ed. 100, Berlin, 1979.

Rabbath Edmond, *La formation historique du Liban politique et constitutionnel. Essai de synthèse*, Beyrouth, 1973.

Randles W.G.L., *L'Empire du Monomotapa du XVe au XIXe siècle*, Mouton-Paris-La Haye, 1975.
Rassow Peter, *Histoire de l'Allemagne des origines à nos jours*, Paris, 1969.
Raton Pierre, *Liechtenstein. History and Institutions of the Principality*, Vaduz, 1970.
Reallexikon für Antike und Christentum, editat de Th. Klauser, Stuttgart, 1950 —
Répertoire des ministeres canadiens depuis la confédération 1er juillet 1867 — 1er avril 1973, Ottawa, 1974.
Richard Jean, *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècle*, Dijon, 1954.
Rulers and Governments of the World, editată de C.G. Allen, 3 vol., Londra şi New York, 1977—1978 (vol. I. Earliest times to 1491, compiled by Martha Ross; vol. II, 1492—1929, compiled by Bertold Spuler ;vol. III, 1930—1970, compiled by Bertold Spuler şi 1971—1979, compiled by C.G. Allen şi Neil Saunders).
Rusch Walter, *Klassen und Staat in Buganda vor der Kolonialzeit*, Berlin, 1975.
The Russian Primary Chronicle: *Laurentian text*, tradus şi editat de S.H. Cross şi O.P. Scherbowitz-Wetzer, în „The mediaeval Academy of American Publication", Cambridge, Massachusetts, 1953.
Sacerdoţeanu Aurelian, *Liste de suverani. Imperiul oriental, Imperiul otoman, Grecii, Românii, Bulgarii, Sîrbii, Ungurii, Polonii, Ruşii*, extras din „Hrisovul" — Buletinul Şcoalei de Arhivistică, vol. I, 1941.
Saeculum Weltgeschichte, editată de H. Franke, Freiburg im Breisgau, 7 vol., 1965—1976.
Sahai Sachchidanand, *Les institutions politiques et l'organisation administrative du Cambodge ancien (VIe—XIIIe siècles)*, Paris, 1970.
Sala Marius, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii. Mică enciclopedie*, Bucureşti, 1981.
Sastri, K.A. Nilakanta, *A History of South India from Prehistoric to the fall of Vijayanagar*, ed. a II-a, Oxford University Press, 1958.
Saumagne C., *La Numidie et Rome. Masinissa et Jugurtha*, Paris, 1967.
Schullemann Günther, *Geschichte der Dalai-Lamas*, Leipzig, 1958.
Schurmann, Pacheco şi L. Coolighan Sanguinetti, *Historia del Uruguay. Desde la epoca indigena hasta neustras dias*, ed. a III-a, Montevideo, 1960.
Serrão Joel, *Cronologia general da história de Portugal*, ed. a II-a, Lisabona, 1973.
Sirjean Gaston, *Encyclopédie généalogique des maisons souveraines*, 6 fasc., Paris, 1959—1960.
Smith, Vincent A., *The Oxford History of India*, ed. a III-a, editată de Percival Spear, Oxford, 1961.

Sovetskaia istoriceskaia enţiklopedia, sub redacţia lui E.M. Jukov, 16 vol., Moscova, 1961—1976.
Spuler Bertold, *Die Goldene Horde. Die Mongolen in Russland, 1223—1502*, ed. a II-a, Wiesbaden, 1965.
Spuler Bertold, *Die Mongolen in Iran. Politik, Verwaltung und Kultur de Ilchanzeit, 1220—1250*, ed. a III-a, Berlin, 1968.
Spuler Bertold, *Les Mongols dans l'histoire*, Paris, 1961,
Spuler Bertold, *Regenten und Regierungen der Welt*, partea a II-a, vol. III, Neuere Zeit, 1492—1918, ed. a II-a, Würzburg, 1962; vol. IV, Neueste Zeit, 1917/1918—1964, ed. a II-a, Würzburg, 1964.
The statesman's year-book. Statistical and historical anual of the World, 1965/1966—
Stein Ernest, *Histoire du Bas Empire*, vol. I, partea I şi a II-a şi vol. II, Paris-Bruxelles, 1949—1959.
Stein R.A., *Tibetan Civilization*, Stanford University Press, California, 1972.
Storia della civiltà veneziana, 6 vol., Florenţa, 1955—1960.
Storia d'Italia, coordonată de Nino Valeri, ed. a II-a, 5 vol., 1965—1967.
La Suisse. De la formation des Alpes à la quête du futur, Lucerna, 1975.
Suret-Canale, Jean, *Afrique noire*, 3 vol., Paris, 1964, 1972, 1973.
Tarn W.W., *The Greeks in Bactria and India*, Cambridge, ed. a II-a, 1951.
Taylor J. Clagett, *The political development of Tanganyika*, Oxford University Press, 1963.
Teja Zabre, Alfonso, *Guide de l'histoire du Mexique. Une moderne interpretation*, Mexic, 1935.
Ténékides G., *Chypre. Histoire récente et perspectives d'avenir*, Paris, 1964.
Thailand into the 80's, Bangkok, 1979.
Tinker Hugh, *The Union of Burma. A study of the first years of Independence*, ed. a IV-a, Oxford University Press, 1967.
Todesco Luigi şi Irneo Daniele, *Manuale di Cronologia*, vol. I, *Tavole cronologiche e genealogiche*, Padova, 1957.
Toumanoff Cyril, *The Bagratids of Iberia from eighth to the eleventh century*, în „Le Muséon. Revue d'études orientales", Louvain, LXXIV, 1961, nr. 1—4.
Tsien Tche-hao, *La Chine*, Paris, 1976.
Tumler, Dr. P. Marjan, *Der Deutsche Orden im Wurden, Waschen und Wirken bis 1400 mit einem Abriss der Geschichte des Ordens von 1400 bis zur Neuesten Zeit*, Viena, 1954.
Uyttebrouck André, *Le gouvernement du duché de Brabant au bas moyen âge (1355—1430)*, 2 vol., Bruxelles, 1975.
Vacalopoulos Apostolos, *Histoire de la Grèce moderne*, Paris, 1975.
Vaillant George, *Civilizaţia aztecă*, Bucureşti, 1964.
Warrington John, *Evryman's Classical Dictionary (800 DC—AD 337)*, Londra, 1970.
Webster's New Geographical Dictionary, Springfield, 1972.
Weltgeschichte in Daten, ed. a II-a, Berlin, 1973.

West African Kingdoms in nineteenth century, editat de Daryll Forde şi P.M. Kaberry, Londra, 1969.
Westerman Grosserr Atlas zur Weltgeschichte, ed. a X-a, Braunschweig, 1978.
Who's Who in the Arab World, Biographical Dictionary, 1967/1968 —
Wielka Encyklopedia Powszechna, 12 vol., Varşovia, 1968—1969.
Wittfogel, Karl August şi Fêng Chia-Shêng, *History of Chinese Society Liao (907—1125)*, Philadelphia, 1970.
The World Atlas, ed. a II-a, Moscova, 1967 şi *Index of geographical names*, Moscova, 1968.
Yale William, *The Near Eeast. A Modern History*, ed. nouă, revăzută şi adăugită, Ann Arbor: The University of Michigan Press, 1968.
Young G.F., *I Medici*, 2 vol., Florenţa, 1935.
Zambaur, Eduard von ~, *Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'histoire de l'Islam*, 3 vol., Hanovre, 1927.
Zoellner, E., *Geschichte der Franken bis zur Mitte des 6Jhs* , München, 1970.

Tehnoredactor: ŞTEFANIA MIHAI

Coli de tipar: 31 Bun de tipar: 24. 3. 1983

Tiparul executat sub comanda
nr. 1399 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu 89—97,
Bucureşti,
Republica Socialistă România